

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

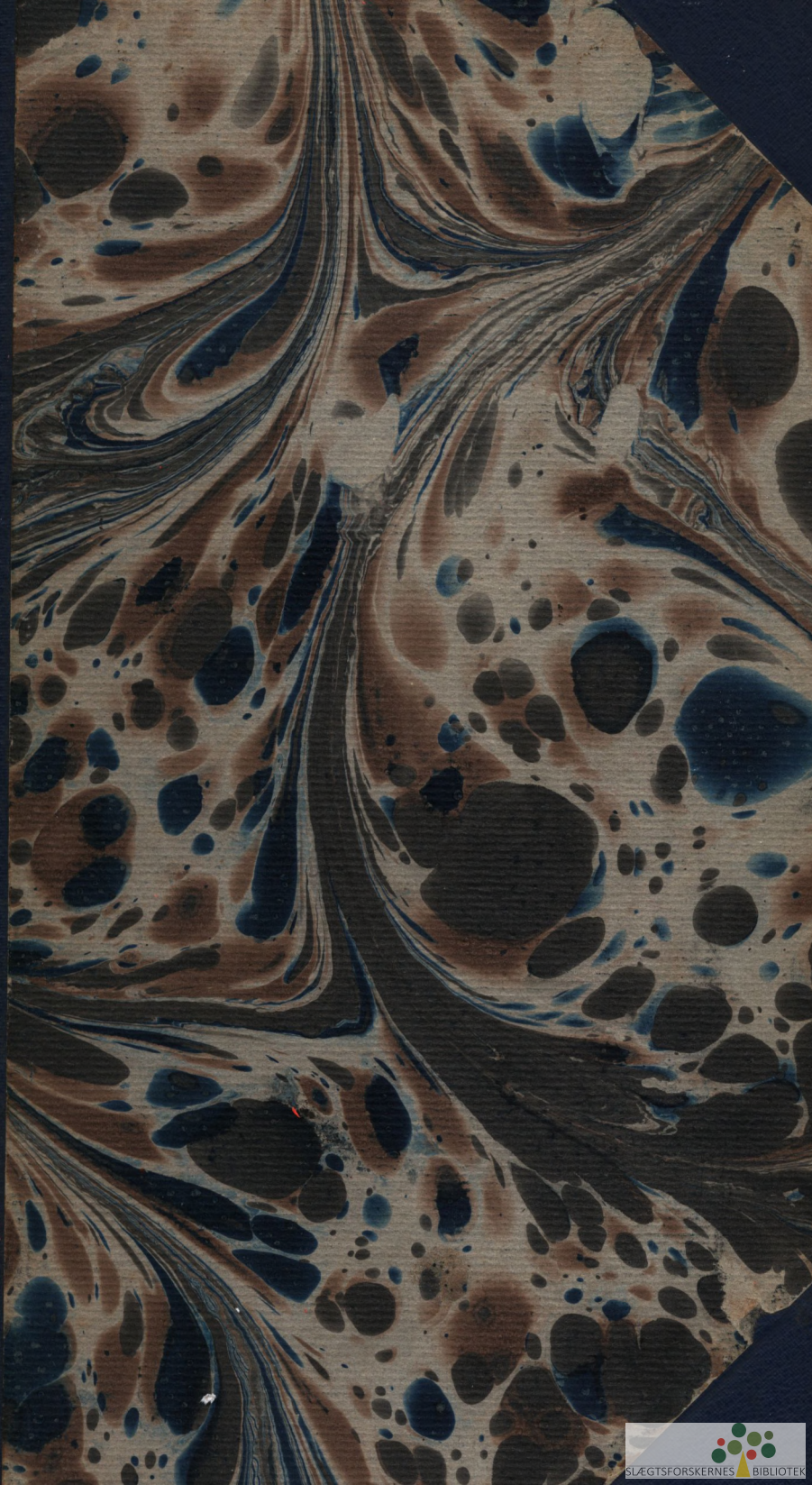
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSK
BIOGRAFISK
LEKSIKON

DANSK
BIOGRAFISK
LEKSIKON

GRUNDLAGT AF C. F. BRICKA

REDIGERET AF

POVL ENGELSTOFT

UNDER MEDVIRKNING AF

SVEND DAHL

UDGIVET

MED STØTTE AF CARLSBERGFONDET

VI

DEVEGGE—FERDINANDSEN

J. H. SCHULTZ FORLAG
KØBENHAVN MCMXXXV

Tilsynsraad:

Aage Friis, Ellen Jørgensen, L. Laursen.

Copyright 1935 by J. H. Schultz Forlag.

Trykt i J. H. Schultz A/S Universitetsbogtrykkeri.

Devegge, Caroline Marie, se Preisler.

Devegge, Ole, 1772—1847, Numismatiker. F. 20. Okt. 1772 i Kristiania, d. 16. Jan. 1847 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sorenskriver i Aker, Asker og Bærum ved Kristiania Sivert D. (1728—74) og Karen Sophie Riis (1745—1826). Ugift.

D. havde Navn efter Slægtens Gaard Devegge ved Nes Kirke i Hallingdalen. Han deponerede fra Kristiania 1789, tog anden Eksamen 1790 og blev 1792 Assistent paa det nyoprettede Classenske Fideicommiss' Kontor; 1803 blev han Underbibliotekar og 1836 Bibliotekar ved det Classenske Bibliotek. Hans Foresatte her, Professor Chr. Ramus, var tillige Direktør for Det kgl. Mynt- og Medaille Cabinet. 1820 blev D. Prof. Ramus' Amanuensis ved Udarbejdelsen af en stort anlagt Beskrivelse af Danmarks middelalderlige Mønter (indtil 1448), et Værk, som desværre ikke blev fuldendt. Efter Ramus' Død 1832 blev D. sammen med Chr. J. Thomsen ansat som Inspektør ved Mynt- og Medaille Cabinetet, hvor P. O. Brøndsted samtidig blev Direktør. Werlauff fremhæver (Norsk Hist. Tidsskr., I, S. 439) hans mange Kundskaber i Litterærhistorie, Kunsthistorie og Numismatik, hans Tjenstgtighed og Meddelsomhed, men bortset fra nogle Møntauktionskataloger har han intet udgivet. Derimod har han efterladt en stor Mængde Ekscerpter, hovedsagelig Forarbejder til det ufuldendte Møntværk, som opbevares i Den kgl. Mønt- og Medaillesamling. D. samlede selv ivrigt Mønter og Billeder. Da hans skrøbelige Helbred havde hindret ham i at være saa virksom i sit Embede, som han gerne vilde, testamenterede han til den kgl. Samling alle de Mønter og Medailler, som maatte mangle her, — det blev henvend 7000 Mønter og Medailler. I Henhold til en lignende Bestemmelse udtog Thorvaldsens Museum ca. 800 antikke Mønter (senere deponerede i Fyens Stiftsmuseum) og det Antiquarisk topografiske Archiv (nu i Nationalmuseet) den største Del af hans Billedsamling. I det

store Katalog over »O. Devegge's Mynt- og Medaillesamling« (I—III, 1851—67) satte Chr. J. Thomsen sin gamle Ven og Værkfælle et varigt Minde. — Kancelliraad 1839. — R. 1836.

Georg Galster.

v. Dewitz, Franz Joachim, 1666—1719, Officer, Diplomat. F. 17. Okt. 1666, d. 9. Sept. 1719 paa Frederiksgave, begr. i Sønderby K. Forældre: Henning v. D. til Gross Daberkow m. m. i Mecklenburg og Dorothea v. Levetzau. Gift 1698 med Margrethe Levetzau, f. 8. Juli 1671 paa Oxholm, d. 6. Jan. 1744 paa St. Knuds Kloster i Odense, D. af Oberst, senere Generalløjtnant Hans Friederich L. til Oxholm (s. d.) og Hustru.

v. D. begyndte sin Løbebane i dansk Tjeneste som Page ved Hoffet, men formedelst nogle ungdommelige Letsindigheder blev han meget tidlig sendt til Udlandet, hvor han i kejserlig Tjeneste deltog i Krigen mod Tyrkerne. 1688 blev han Løjtnant i et dansk Rytterregiment og deltog 1689—98 i Kampene i Irland og Flandern, fra 1691 som Ritmester, 1693 Major, 1697 Oberstløjtnant. Fra 1701 (som Oberst) til 1709 deltog han i Krigene i Flandern m. m. og blev saaret 1704 ved Höchstädt. 1706 blev han Brigader, 1709, paa Marlboroughs Indstilling og ved et Springavancement, Generalmajor. S. A. blev han hjemkaldt og kom i Dec., efter kort Tids Tjeneste i Holsten, til Hæren i Skaane, hvor han hurtigt blev Overgeneralens, Chr. Ditl. Reventlows højre Haand. Han viste straks her sine fortrinlige Føreregenskaber: klart Overblik over Kampforhold, offensiv Rytteraand, højt moralsk Mod og Selvtillid, energisk, maalbevidst Føring af sine Regimenter under Kampen. v. D. er, skriver Reventlow om ham til Kongen, »l'unique homme de tête qui m'est donné à l'armée«, og en anden Gang: »Der [Chr.] Rodsteen ist ein braver Kerl; hat aber nicht die Capacität von D., welcher gewisz eine Sache so wohl als Jemanden anzuordnen und zu regulieren weisz, und ein Mann, auf den man weiter reflectieren sollte . . . und ferm in dem, was er gouverniert«.

I Slaget ved Helsingborg 10. Marts 1710 kommanderede v. D. venstre Fløjs to Træfninger. Det synes, at han har tilraadet den fungerende Overgeneral, Jørg. Rantzau, at skyde Fodfolkets højre Fløj frem til Filborna, hvad der, i Forbindelse med Rantzaus tapre, men ikke betimeligt standsede Attak med højre Fløjs Rytteri, medførte, at Slaglinien blev sønderrevet. Forgæves sendte v. D. to af sine Regimenter frem for at stoppe Hullet, og forgæves søgte han ved et Modstød at standse Fjenden. Da Rantzau var blevet haardt saaret, blev Overkommandoen overdraget til v. D., skønt han

var den yngste af Generalmajorerne, og med Energi og Omsigt ordnede han Forsvaret af Helsingborg og afslog Stenbocks Opfordring til Overgivelse. I et Krigsraad Natten til den 13. var Stemningerne delt med Hensyn til, om Byen skulde holdes, men paa Forespørgsel resolverede Kongen, at den skulde rømmes, hvad der iværksattes de nærmest følgende Dage. De syge og saarede overførtes alle til Sjælland, Hestene blev stukket ned, Magasinbeholdningerne ødelagdes, og 15. Marts Kl. 9 Aften forlod v. D. som den sidste Byen.

Kongen paatænkte at lade foretage Undersøgelse af Regimenternes og de højere Officerers Forhold under Slaget og raadførte sig bl. a. med v. D. herom og ønskede Forslag af ham til Kommissorium. v. D. fraraadede imidlertid indstændigt, at den ene General skulde udtale sig om den anden, det ene Regiments Personale om det andets: Det vilde medføre en Række Stridigheder, blodige Dueller. Og vi skal jo dog fremtidig tjene sammen med hverandre. Dog maa Kongen ikke tro, at dette Raad udspringer fra »dasz die geringste Furcht in meinem Herzen ist für Jemand«. Kongen fulgte hans Raad. Han blev hvid Ridder, men til sin Skuffelse blev han først n. A. Generalløjtnant.

Vinteren 1711—12 var v. D. med til at udarbejde Felttogsplan i Forbindelse med de Allierede. Ved Gadebusch 1712 kommanderede han højre Fløjs Rytteri og førte det fortrinligt. Det siges, at han havde opponeret skarpt mod den af Jobst Scholten udsete mindre heldige Kampplads. Dette er maaske rigtigt, men disse to Generaler arbejdede fortræffeligt sammen i de følgende Aar. Efter Slaget førte v. D. de mindst medtagne danske og sachsiske Rytterregimenter mod Øst til Forening med den russiske Hær. Han raadede indstændigt Tsaren til ufortøvet Angreb paa den svenske Hær, der gik op i Holsten, men kun tøvende fulgte Tsaren Raadet. S. A. blev han General af Kavaleriet.

Sommeren 1713 sendtes v. D. som ekstraordinær Gesandt til Berlin for at arbejde for Preussens Tilslutning til den videre Kamp mod Sverige og Holsten-Gottorp. Han var dog endnu for meget Soldat, for lidt Diplomat, for usmidig til at tage det op med de drevne preussiske og andre Politikere ved dette Hof. Hans plumpe, af de mange Aars Feltliv og Gigt hærgede Skikkelse skaffede ham Øgenavnet »Sancho Panza«, og han bad om at blive hjemkaldt, da han »ikke kunde taale at drikke saa meget«, som nødvendigt var ved Friedrich Wilhelms Hof. Efteraar 1714 deltog v. D. i den foreløbige Udarbejdelse af Felttogsplanen for 1715, og om Foraaret n. A. udsendtes han som »Ministre plénipotentiaire« for

at opnaa Preussens og Hannovers Deltagelse i Krigen. Særlig af Preussens Tilslutning til en kraftig Krigsføring lovede han sig meget, medens han ikke ventede synderligt fra Tsarens Side. Han løste sine Hverv særdeles godt, skønt de andre Diplomater vedblivende morede sig en Del paa hans Bekostning. Resultatet af hans Arbejde blev Traktaten i Schwedt Maj 1715 om samlet Angreb paa Svenskerne Syd for Østersøen. Efter at have deltaget i Udarbejdelsen af den fælles Plan for Feltoget 1715 ledede han med Held de stadig løbende militær-politiske Forhandlinger med de Allierede. Ved Erobringen af Rügen kommanderede han det samlede Rytteri og førte personlig den Attak, hvori Karl XII. blev saaret. v. D. blev Generalguvernør i Stralsund m. m., og Kongen skænkede ham en Juvel af 6000 Rdl. Værdi. Fra Marts n. A. ledede han Belejringen af Wismar, og skønt stærkt lidende af Stensmerter m. m. gennemførte han Foretagendet. Wismars Besættelse førte til en voldsom Strid med Chefen for det i sidste Øjeblik indtrufne russiske Korps, da v. D. ikke vilde tillade Russerne at tage Del i Besættelsen. Dette vakte Tsarens stærkeste Forbitrelse mod og et dybt Nag til v. D., der af politisk Klogskab gav det Udseende af, at han handlede paa egen Haand, uden Kongens Bemyndigelse. Tsaren beklagede sig i stærke Udtryk til Kongen, der dog godkendte v. D.s Handling. For ikke at irritere Tsaren yderligere bad v. D. sig fritaget for Samarbejde med denne og hans Mænd paa Angrebsplanen mod Skaane s. A.; men Kongen holdt paa, at han skulde, og at han skulde tage Del i Feltoget, hvorfor v. D. gjorde sit muligste for at afvende Tsarens Vrede.

Efter at Foretagendet mod Skaane var opgivet, havde Kong Frederik søgt Tilslutning til England, og sammen med Gehejmeraad J. G. v. Holstein fik v. D. overdraget at slutte en Forbunds-traktat med Kong Georgs Gesandter i Kbh. Dette lykkedes saa vidt, at kun Kong Frederiks Godkendelse stod tilbage; men aj ukendte Grunde paafulgte denne ikke, hvad v. D. bebrejdede Kongen i sit Indlæg i den »store Votering« 1718. I dette Indlæg raadede han Kongen til nu endelig at tage en Beslutning: Selv en daarlig Beslutning er bedre end slet ingen. Forholdene er nu, skriver han, saaledes, at Kongen snarest bør vælge sit Parti, erklære sig enten for Kong Georg eller for Tsaren. Han havde hidtil været anset for afgjort engelskvenlig, men har altsaa nu set, at Kong Georg som Bundsforvant ikke var væsentlig bedre end Tsaren. I Raadslagningerne 1717 om et dansk-engelsk Angreb paa svenske Orlogshavne og en dansk Ekspedition mod Gotland deltog

v. D. sammen med General Scholten; men de to Herrer ventede sig ikke synderlig af disse Foretagender.

Febr. 1719 forelagde Overkrigssekretær Gabel paa Kongens Vegne Projekt om et Felttog mod det vestlige Sverige, navnlig Angreb paa Göteborg. Konseillet gav det fuld Tilslutning, men de to Generaler afviste skarpt Muligheden for at indtage Göteborg og holdt i Stedet derfor paa et stort anlagt Angreb paa Skaane. Kort efter rejste v. D., skønt syg og »ganske kontrakt af Podagra og Kiragra«, som Kongen skriver, til Kbh. og raadede Kongen til Tilslutning til Tsaren. Kongen havde imidlertid sat sin Lid til Kong Georg og tog v. D. denne Henvendelse meget fortrydeligt op. Uagtet v. D. i Febr. havde afvist Tanken om Belejring af Göteborg, ses det dog, at han ved et senere Besøg i Kbh. har talt med Gabel (Overkrigssekretæren) derom og synes at have stillet sig til Raadighed under en eller anden Form, naar hans Helbred efter en Kur i Wiesbaden havde bedret sig, og fra dette Kursted holdt han sig i Sommeren 1719 i Forbindelse med Gabel. Efter et Tilbagefald kom han nogenlunde til Kræfter, men naaede først hjem efter Kongens og Gabels Afrejse til Norge til Felttogets Gennemførelse, og kort efter døde han.

I Lighed med sin Morbroder og Svigerfader H. F. Levetzau havde v. D. valgt Danmark til Fædreland og anbragt sine »Midler« her, og i mere end en Menneskealder og i et paa mange Maader betydningsfuldt og vanskeligt Tidsrum havde han som Krigsmand og Diplomat ydet sit nye Fædreland særdeles værdifuld Tjeneste. Fra 1701 ejede han Hindsgavl, fra 1707 Frederiksgave. — Gehejmeraad 1713. — Hv. R. 1710. Bl. R. 1716.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, VIII, 1917, Tillæg, S. 78. Dsk. Saml., 2. Rk., I, 1871. Hist. Tidsskr., 5. Rk., III, 1881—82. Saml. t. Fyens Hist. og Top., V, 1871, S. 101, 110. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, II—X, 1903—32. Personalh. Tidsskr., 3. Rk., I, 1892, S. 98 f. Paul Gantzer: Geschichte der Familie von Dewitz, I—III, 1912—18.

Rockstroh.

v. Dewitz, Ulrik Otto, 1671—1723, Officer. F. 14. Juni 1671 paa Gross Daberkow i Mecklenburg, d. 5. Aug. 1723 paa Dölitz, begr. i Holzendorf. Broder til Franz Joachim v. D. (s. d.). Gift 1° 5. Marts 1703 paa Rugaard med Komtesse Anna Margrethe Catharine Wedell-Wedellsborg, d. 13. Nov. 1719 i Mecklenburg, D. af Greve Vilhelm Frederik W.-W. (s. d.) og 1. Hustru. 2° 18. April 1721 paa Dölitz med Christiane Sophie v. Lehsten (gift 2° 1724 med preussisk General Wilhelm Ludwig v. Bissing til Krekow), D. af

mecklenburgsk Landraad Christian Wilhelm Ludwig v. L. til Dölitz m. m. (d. 1723) og Ida Margrethe Reventlow (1672—1730).

D. traadte ca. 1689 i dansk Tjeneste og blev 1693 Kornet i Auxiliærtropperne i Flandern. 1700 blev han Ritmester, n. A. Major og var da med Auxiliærtropperne i Brabant. 1702 blev han Oberstløjtnant, men fik først Bestallingen konfirmeret her hjemme 1708, s. A. som han blev Oberst. 1709 blev han Chef for et dansk Kyradsérregiment i kejserlig Sold, som siden her hjemme kaldtes »Ungarske Kyradséerer«. 1710 blev han Brigader, var en kort Tid afskediget 1711, men kæmpede derefter i den danske Hær i Nordtyskland, bl. a. ved Gadebusch, hvor han blev saaret. 1714 blev han Generalmajor og fik 1719 Afsked som Generalløjtnant. Han var Ejer af Miltzow og Holzendorf. — Han var en velanskrevet Officer og roses bl. a. for sin Optræden ved Gadebusch, hvor han var »en af de faa, der udrettede noget virkeligt«. — Hv. R. 1719. — Stik af J. M. Bernigeroth 1724.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VIII, 1917, Tillæg, S. 79. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, IV, 1910.

H. W. Harbou (Rockstroh).*

Dichman, Carl Frederik (ved Daaben kun sidstnævnte Navn), 1763—1806, Sprogfilosof, Lærer. F. 11. Nov. 1763 i Bergen, d. i Nov. 1806 i Kbh. (Holmens), begr. (31. Dec.) sst. (Holmens). Forældre: Bedemand Rudolph Christian D. (ca. 1705—73, gift 1° 1739 med Catharina Horn, d. 1763) og Rebecca Michol Blydt (1728—tidligst 73). Gift 5. Okt. 1790 i Kbh. (Trin.) med Marie Ottilie Conradi, kaldet Schneider, f. ca. 1768, d. 24. Marts 1834 i Kbh. (Holmens), antagelig D. af Brandsekretær, senere Inspektør ved Tugthuset, Kancelliraad Christian Gottlieb S. (ca. 1742—1815).

D. blev 1781 Student med største Udmærkelse fra Bergen, men drev derefter kun frie Studier og blev snart Lærer ved Efterslægtselskabets Skole, hvor hans livfulde Historieundervisning fik Betydning for Oehlenschläger. 1796 blev D. Lærer i Filosofi og de skønne Videnskaber ved Søkadetakademiet, og hans Virksomhed her gav Anledning baade til hans »Samlinger Søetaten i Almindelighed og Søkadetakademiet i Særdeleshed vedkommende« (1801), og »Forsøg til en dansk Sproglære« (1800; i denne er noget ændret optaget hans »Regler for Retskrivningen« 1799). Naar man arbejder sig igennem den for vor Tid fremmede Terminologi, kan man endnu med Udbytte læse hans Betragtninger over Ordklasserne og deres indbyrdes Forhold, som viser ikke saa lidt Lighed med saa nyt et Værk som Ad. Noreens »Vårt språk«, ikke mindst ved den

stadige Fremhæven af, at det samme Ord under forskellige Forhold maa henregnes til forskellig Ordklasse (afhænger af Konteksten). Ogsaa Bøjningslæren har fortjenstfulde Afsnit. I Retskrivningen er D. ret radikal (han vil f. Eks. have *c* afløst af *s* og *k* i Fremmedord), uden at være yderliggaaende Reformist. — Huslige Sorger og vel ogsaa Følgerne af en svag Karakter drev den rigt begavede Mand i Døden allerede i 43 Aars Alderen. — Tit. Professor 1803. — Tegnet Silhouet af B. J. Greve (Fr.borg).

A. Oehlschläger: Erindringer, I, 1850, S. 63—67. Oehlschlägers Ungdomserindringer ved L. Bobé, 1915. Gemt og Glemmt, II, 1905. Moer Korens Dagbøger, I—II, 1915. R. Nyerup: Det danske Sprogs Retskrivningsteori, 1805, S. 51—57.

Marius Kristensen.

Didrichsen, Didrich, 1752—1821, landøkonomisk Forfatter. F. 10. Okt. 1752 i Store Kværn i Angel, d. 27. Dec. 1821 i Kbh., begr. sst. (Petri). Forældre: Kromand og Landmand Nicolai D. (ca. 1710—75) og Elsabe Margrethe. Gift 1° ca. 12. Maj 1781 i Kbh. (Nic.?) med Severine Marie Hallensen, døbt 17. Okt. 1759 i Kbh. (Holmens), d. 30. Okt. 1802 sst. (Nic.), D. af Urtekræmmer og Kirkeværge, senere Kontrollør ved Sukkerhuset Johan H. (ca. 1713—86, gift 2° 1770 med Cathrine Marie Sørensdatter, ca. 1737—1812) og Mette Marie Bechmann (ca. 1714—57). 2° 3. Juli 1818 i Kbh. (Petri) med Christine Truelsen, f. 27. April 1783 i Flensborg, d. 12. Febr. 1832 i Kbh. (Petri), D. af Boghandler Niels T. og Gunder Joachimsen (1753—1834).

Efter at have besøgt den latinske Skole i Flensborg rejste D. 1774 til Kbh. for at fortsætte Studierne, blev to Aar efter Fuldmægtig og 1787 Sekretær i Landhusholdningsselskabet, 1802 afskediget. Han deltog i Stiftelsen af de københavnske Søndagsskoler og var i 21 Aar Medbestyrer af disse; endvidere redigerede han fra 1817 til sin Død den københavnske Avis »Dagen«. Han udfoldede en ret betydelig Forfattervirksomhed. 1797—1803 udgav han »Magazin for Næringsstanden«, af hvis Afhandlinger flere udkom særskilt, saaledes en Haandbog for Husmødre (1802), en Hestebog, en Skovbog og en Bibog o. s. v., han skrev en »Haandbog i nyttige Kunster og Haandarbejder« (1799), vandt Landhusholdningsselskabets Præmie for en Afhandling om de københavnske Fælleders rette Brug, udgav en Husholdningskalender (1802—04) og har endelig oversat fra Tysk Thaers »Indledning til Kundskab om det engelske Jordbrug« (1804), en anonym Forfatters absurde Skrift »Min Kones virkelige Gjengang efter hendes Død« (1806) og (sammen med H. A. Martensen) C. F. v. Schmidt-

Phiseldecks Skrift om »Europa og Amerika« (1820). — Justitsraad 1815.

Fr. Thaarup: Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26, 1835—44, S. 19 f. L. J. Bøttiger: Stamtavle over Slægten Wolff, 3. Udg., 1912, S. 88.

H. Hertel (Hans Jensen).*

Did(e)richsen, Didrik Ferdinand, 1814—87, Botaniker. F. 3. Juni 1814 i Kbh. (Helligg.), d. 20. Marts 1887 paa Frbg. (Johs.), begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Snedkermester Rasmus D. (ca. 1765—1839) og Ane Cathrine Thorsrød (ca. 1790—1839). Gift 20. Nov. 1839 paa Frbg. med Marie Louise Müller, f. 11. Dec. 1815 i Kbh. (Petri), d. 15. Maj 1886 paa Frbg. (Johs.), D. af Skræddermester Johan Christopher M. (f. ca. 1780) og Susanna Bramsen (f. ca. 1779).

D. kom i Barberlære, blev Svend 1834 og derefter Elev paa Kirurgisk Akademi, der 1842 blev indlemmet i det medicinske Fakultet, for hvilket dets sidste Hold fik Tilladelse til at aflægge en Prøve i Medicin og Kirurgi. D. bestod 1840 denne Prøve, fik dermed samme Rettigheder som de egentlige candidati medicinæ og straks Plads paa Frederiks Hospital som »Bader« (Barber). 1845 blev han ansat som tredie Læge ved Galatheaekspeditionen med Pligt til at deltage i de botaniske Indsamlinger. Da Ekspeditionens Botaniker B. Kamphøvenner maatte forlade den i Penang, blev D. dens eneste Botaniker, og Hovedmassen af dens botaniske Udbytte skyldes ham. Efter »Galathea«s Hjemkomst 1847 overtog han igen sin Plads ved Hospitalet, som han beholdt til 1857; tillige var han Overskibslæge i Marinen 1849 og 1854. Imidlertid var hans Interesse for Botanik stadig vokset, og 1851—53 overtog han et Vikariat (for Johan Lange) som Assistent og Bibliotekar i Botanisk Have. 1856 blev han fast ansat i disse Stillinger. 1858—74 var han Docent i Botanik for Farmaceuterne og 1863—74 tillige for Polyteknikerne. Efter Professor A. S. Ørstedes Død 1872 blev han efter en stærk Agitation af yngre Botanikere og trods Fakultetets Indstilling af Eug. Warming 9. Jan. 1873 af Ministeriet ansat som Docent i Botanik ved Universitetet. 1875 blev han Professor ordinarius og 1876 ved et ministerielt Magtbud tillige Direktør for Botanisk Have. Han tog sin Afsked 1885. — D. var uden Tvivl en meget begavet Mand, og skønt Autodidakt besad han en meget indgaaende botanisk Viden, især om Planternes Morfologi, hvad der ses af den halve Snes Afhandlinger, han udgav i 1850—60'erne, som dog alle behandler meget smaa morfologiske og systematiske Emner. Som Docent for Farmaceuterne var han livlig og inciterende og meget afholdt af sine Elever. Paa den

anden Side virkede hans uformelle og ofte kyniske Væsen irriterende paa mange, og han havde vanskeligt ved at omgaa sine Kolleger, hvad der oftere førte til skarpe Rivninger, saaledes med Ørsted — D. var en af Hovedmændene i de voldsomme Angreb paa ham i 1860'erne —, hvad der bevirkede, at han aldeles forsømte sit Arbejde paa Botanisk Museum, hvor han havde lagt Grunden til en værdifuld Samling af spritlagte Præparater. Hans skarpe Kritik af Planerne til den nye botaniske Have og hans Ansættelse ved Universitetet paa Trods af Fakultetets og den bedste Sagskundskabs Bedømmelse af hans Kvalifikationer bragte ham ikke blot i et skævt Forhold til hans nærmeste Kollega, Eug. Warming, men ogsaa i en isoleret Stilling inden for Universitetet. Alt dette har sikkert bidraget til at svække hans Evne til planmæssigt videnskabeligt Arbejde, og som Universitetslærer blev han ganske stillet i Skygge af Warming. I sine sidste tyve Aar udgav han intet egentlig botanisk Arbejde, men kastede sig over Studiet af den danske Botaniks Historie og af Planteetymologi. Han efterlod sig en umaadelig Masse løse Notitser om herhenhørende Emner, der vidner om en uhyre Belæsthed, men tillige om en saadan Mangel paa Ordenssans, at det hele har vist sig at være ganske uanvendeligt. De eneste publicerede Resultater af disse Studier er en grundig og værdifuld Afhandling »For Hundrede Aar siden« (Naturh. Tidsskr., 3. Rk., VI, 1869) og en etymologisk Opsats »Nogle sammensatte Plantenavne« (Blandinger udg. af Universitets-Jubilæets danske Samfund, I, 1882). — Trods sit noget uomgængelige og ofte frastødende Væsen var D. i Bunden en hjertevarm Mand, der uden Bagtanke hjalp, hvor han kunde. I sine sidste Aar var han meget interesseret i Politik og især i sociale Forhold, og han havde det i hine Tider ikke helt almindelige Mod for en Mand i hans Stilling at slutte sig til Socialdemokratiet. — R. 1878.

O. G. Petersen i Medd. fra Bot. Forening, II, 1888, S. 43—57. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26.

Carl Christensen.

v. Diede, Wilhelm Christopher, 1732—1807, Diplomat. F. 31. Jan. 1732 i Eisenach, d. 1. Sept. 1807 i Hannover, begr. paa sit Gods Madelungen. Forældre: Borgherre til Friedberg, Legationsraad, Overamtmand Hans Eitel v. D. (1697—1748) og Euphrosyne Susanne v. Degenfeld (f. 1707). Gift 10. Jan. 1772 i Muskau med Rigsgravinde Ursula Margrethe Constantia Louise v. Cal(l)enberg af Huset Muskau, f. 23. Aug. 1752 i Muskau, d. 29. Aug. 1803 i Bassano, D. af sachsisk Gehejmeraad, Rigs greve Johan

Alexander v. C. (1697—1776) og Grevinde Rahel Louise Henriette v. Werthern (1726—53).

v. D. tilhørte en gammel hessisk Adelslæggt, hvis Stamslot, Fürstenstein, laa ved Eschwege i Hessen. Han studerede i Göttingen og Marburg, var 1755—58 Kammerjunker ved Hoffet i Kassel. For at skærme Slægten mod Uddøen og sikre de talrige Jordegodser i dens Eje, krævede Familien, at han snarest giftede sig, men meget mod sin Families Villie bestemte han sig 1760 til at træde i dansk Statstjeneste. — Han fandt her en faderlig Ven og Beskytter i den ældre Bernstorff, der hurtigt knyttede store Forhaabninger til ham, og allerede 1762 sendtes han i fortrolig Mission til Hannover i Anledning af det forestaaende Brud med Rusland. Da denne Fare var afvendt ved Peter III.s Død, udnævntes v. D. Sept. 1763 til Gesandt i Berlin og tilbragte over tre Aar paa denne lige saa vanskelige som ubehagelige Post. Det er velkendt, med hvilken Mistænksomhed, Lunefuldhed og ofte Haan Frederik II. behandlede de fremmede Gesandter, og mod Danmarks Repræsentant var han særlig ilde stemt, fordi han mente, at den danske Regering havde svigtet ham i Syvaarskrigen. For-gæves søgte v. D. at bevise ham det modsatte (Indb. af 4. Juli 1764). Skønt Frederik II. ikke havde noget mod D. personlig og senere endog udtalte sin Tilfredshed med ham, vedblev denne dog altid at være Genstand for hans særlige Tilsidesættelse, saa at Kongen aldrig talte et Ord til ham (Indb. af 9. Nov. 1763 og 25. Juli 1764). Denne pinlige Stilling indvirkede paa hans Sundhed, der altid havde været slet. Dertil kom, at hans økonomiske Forhold var meget trykkede, dels fordi Familien ikke vilde støtte ham, dels fordi Indtægterne af hans egne Besiddelser var betydelig formindskede som Følge af Konjunkturerne. »Skønt anset for rig og med de bedste Udsigter til virkelig en Gang at blive det«, skriver han 1766, »befinder jeg mig dog ofte uden Penge, uden Understøttelse og, hvad værre er, uden Kredit.«

Som Diplomat retfærdiggjorde v. D. ganske Bernstorffs Forventninger. Hans Depecher indskrænker sig ikke til at fremstille de løbende Begivenheder, men han samler tillige i et Totalbillede sine Iagttagelser gennem et længere Tidsrum og kaster saaledes efterhaanden et Lys over Frederik II.s Karakter, Levevis, Regeringsmaade, Tilstandene i den kongelige Familie og de politiske og sociale Forhold i Preussen, der er meget forskelligt fra det af den sædvanlige tyske Historieskrivning givne. Disse Depecher har derfor stadig historisk Værdi.

Jan. 1767 akkrediteredes v. D. ved det engelske Hof, men ankom først til London i Aug. s. A. Han havde i sin Ungdom besøgt England, var personlig kendt med Georg III. og havde gode Forbindelser i det engelske Selskab. Dertil kom, at Christian VII.s Ægteskab med den engelske Prinsesse Caroline Mathilde gav den danske Gesandt en privilegeret Stilling ved Hoffet i St. James. Han fandt derfor en særdeles god Modtagelse og satte sig hurtig og med sin sædvanlige Overlegenhed ind i de nye Forhold, saa at hans Indberetninger om de ledende Personer, Partiernes indbyrdes Stilling, de engelske Kolonier o. s. v. er Mønstre paa Grundighed, politisk Sans og klar Fremstilling. 1768 mødte han Kong Christian VII. og Bernstorff i Holland og ledsagede dem til London og derfra til Paris. I Breve fra Aug. til Sept. 1769 giver han en interessant Skildring fra en Rejse i England.

Bernstorff trak ikke v. D. med i sit Fald 1770, men dennes Stilling blev desto vanskeligere ved Hofrevolutionen 17. Jan. 1772. Han havde endelig givet efter for sin Families Ønsker om, at han skulde gifte sig, men paa Efterretningen om, hvad der var foregaaet i Kbh., efterlod han sin unge Hustru syg i Paris og ilede, selv ogsaa syg, tilbage til sin Post. Efterhaanden antog Forholdet mellem Danmark og England en yderst truende Karakter som Følge af den strenge Behandling af Caroline Mathilde. Forbitrelsen i England var uhyre stor, og v. D. saa sig nødsaget til af Udenrigsministeren v. der Osten at forlange »Instruktioner, der var klare, præcise og mulige at udføre«. v. D. gjorde alt for at undgaa et Brud, men Affæren efterlod for længere Tid et vist Nag, som det viste sig vanskeligt at udslætte. Det lykkedes dog A. P. Bernstorff, der 1773 havde afløst v. Osten som Udenrigsminister, i forholdsvis kort Tid at bringe Forholdet mellem de to Regeringer tilbage til det normale, og dette skyldtes væsentlig v. D.s personlige Anseelse og taktfulde Optræden.

v. D.s altid svage Helbred havde lidt stærkt under disse Begivenheder, saa meget mere som han ogsaa trykkes af huslige og økonomiske Bekymringer. Hyppigt maatte han begære Sygeorlov, og til sidst maatte han trække sig tilbage fra Statstjenesten. Han rappelleredes fra Gesandtskabet i England Dec. 1776. Endnu s. A. havde han ladet sig naturalisere som dansk. — De følgende Aar tilbragte han, saa vidt vides, beskæftiget med Bestyrelsen af de udstrakte Godser i Hessen og Sachsen, der efterhaanden var tilfaldet ham. Men da det tyske Rige 1792 erklærede Frankrig Krig, og Danmark udsattes for at drages ind deri gennem Holsten,

maatte den danske Regering nødvendigvis have en dygtig Repræsentant ved Rigsforsamlingen i Regensburg, og Bernstorff formaaede da sin gamle Ven til at overtage denne Post som Gesandt i Regensburg fra Marts 1793 indtil 1806, da Rigsforsamlingen ophørte med det tyske Rige. Under Opholdet i Regensburg overdroges det ham at gaa som befuldmægtiget Minister til Fredskongressen i Rastadt (1797), men paa Grund af tiltagende Svagelighed maatte han afslaa dette Hverv, der da gaves Gesandten i Berlin, Niels Rosenkrantz. — Kammerherre 1760. Gehejmeraad 1774. Gehejmekonferensraad 1804. — Hv. R. 1768. Bl. R. 1806.

C. U. D. Eggers: Denkwürdigkeiten aus dem Leben des Staatsministers A. P. Grafen v. Bernstorff, 1800. F. Schiern i Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1872, S. 786—89, 792, 805 f., 810. P. Vedel: Den ældre Bernstorffs Ministerium, 1882, S. 251, 373. — Aage Friis: Bernstorffske Papirer, II, 1907, S. 191—206. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreis, VI, 1903, S. 573.

Fr. de Fontenay (P. Vedel).

Diederichsen, Johann Friedrich, 1743—94, Overretsprokurator, Eventyrer. F. 18. Febr. 1743 i Lütjenburg, d. 6. April 1794 i Paris, begr. sst. Forældre: Diaconus August D. (1711—54) og Sophie Marie Löwe (1707—70). Gift 22. Nov. 1765 i Giekau med Christine Margarethe Nissen, døbt 25. April 1741 i Kiel, D. af Sekretær og Registrator Peter N. og Engel Dorothea Krapp.

D. blev Student 1760 i Kiel. Hans Bestalling som holstensk »Hofgerichts-Advokat« (af 1765) bekræftedes 1774 af den danske Regering, men s. A. forlod D. Kiel for først med sin Familie at slaa sig ned i Hamburg og senere (1782) alene at begive sig til Wien, hvor han indtil 1790 havde Plads i Bankfirmaet Bargum hos den bortrømte københavnske Storkøbmand og Slavehandler H. F. Bargum (s. d.). Efter Bargums Fallit i Wien 1790 drog D. 1791 ud paa Rejse sammen med den senere fra Dantonprocessen under Navnet Junius Frey bekendte Baron von Schönfeld. 1792 mødtes Frey og D. atter i Paris, hvor Frey nu spillede en Rolle inden for de jakobinske Kredse. Som Freys Sekretær blev D. ret uforskyldt indviklet først i en Korruptionsaffære, »L'affaire de la Compagnie des Indes«, og herigennem senere i selve Dantonprocessen. Arresteret 19. Nov. 1793 sad han halvfemte Maaned i Fængsel, før han — anklaget for at have deltaget i en Sammensværgelse gaaende ud paa at bringe Nationalkonventet i Vanry og paa ved Bestikkelse at ville nedbryde Republikkens Regering — sammen med Dantonprocessens femten andre anklagede kom for Revolutionsdomstolen. Kun een af de seksten blev frikendt; de øvrige blev alle dømt til Døden. Sammen med Danton og

Desmoulins og de tretten andre førtes han til Guillotinen, og hans Lig kastedes i samme Fællesgrav som deres ved Parc Monceau Mur.

Albert Mathiez: Un procès de corruption sous la Terreur. L'affaire de la Compagnie des Indes, 1920. Personalh. Tidsskr., 9. Rk., IV, 1932, S. 242—52.

Henrik Koppel.

Diemer, Asmus, 1871—1933, Sportsjournalist. F. 19. Aug. 1871 i Tønder, d. 28. Jan. 1933 i Skodsborg, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Landmand, senere Postbud Andreas Mathiesen D. (1818—1909) og Katharina Christensen (1851—1931). Gift 1° 29. Juli 1898 i Kbh. (Frue) med Ottoli Theodora Josephine Heinrich, f. 18. Jan. 1868 i Kbh. (Fødst.), Adoptivdatter af Gas- og Vandmester Rudolph Emil Borum (1827—1904) og Henriette Sophie Frederikke Greiberg (1840—1919). Ægteskabet opløst. 2° 28. Febr. 1920 i Kbh. (Holmens) med Inger Rubin, f. 15. Marts 1884 i Kbh. (Mos.), D. af Kontorchef, senere Nationalbankdirektør Marcus R. (s. d.) og Hustru.

D. blev Student 1890 fra Haderslev Læreres Skole, cand. theol. 1896, Lærer ved Kbh.s Kommuneskoler 1897. Han skrev Turistbøger om Danmark, Norge og Holland, bl. a. »Diemers Fører over Nordsjælland« (I—IV, 1916—18) og »Diemers Fører over Sønderjylland« (1919), omplantede J. P. Müller: »Mit Aandedrætssystem« paa Dansk (1915), udgav 1913 »Sport i den ældre Alder« og redigerede 1914 »Gyldendals Sportskalender«. Som Medlem af Akademisk Boldklub deltog han 1890—1901 med Hæder i Klubbens 1. Holds Fodboldkampe som Back. Han var Formand for Klubben 1901—03 og blev udnævnt til Æresmedlem væsentlig paa Grund af sit store Arbejde ved Anlægget af A. B.s — nu nedlagte — Boldbane ved Tagensvej. Ogsaa som Hockeyspiller udmærkede D. sig. Han sluttede sig til Spillet, saa snart det ved Aarhundredskiftet kom her til Landet, og ved sit Arbejde med Stokken og i Pressen bidrog han i særlig Grad til dets Udbredelse. Han var Formand for Kbh.s Hockeyklub 1906—15. Som Sportsmedarbejder var han knyttet til »København« 1901—13, til »Berlingske Tidende« som Sportsredaktør fra 1913 til sin Død, men desuden skrev han i mange andre Blade baade her, i Norge og i Sverige. Hans Syn paa Idrætten var større og videre end Folks i Almindelighed, idet hans Interesse ikke var begrænset til enkelte Grene; hans Anmeldelser af Idrætsbegivenheder var udførlige og livlige, ofte ironiske eller satiriske og havde et stort Publikum. I sine sidste Aar foretog han flere Rejser til Nordafrika og Vest-

asien, som han beskrev i Rejsebrevne og om hvilke han efter Hjemkomsten holdt Foredrag med Lysbilleder.

Studerterne fra 1890, 1915. Politiken 30. Maj 1918. Københavns Hockeyklubs 25 Aars Jubilæumsskrift 1904—1929, 1929. Berl. Tid. 28. og 29. Jan. 1933.

Fr. Knudsen.

v. Dieskau (Diskau, Diskow), **Hans**, Bygmester, d. Jan. 1563.

Den sachsiske Ingeniør og Bygmester v. D. (fra Meissen) har i Slutningen af Christian III.s og Begyndelsen af Frederik II.s Regering gjort flere Rejser til Danmark for at give Raad om Befæstningen af Kbh. og af Krogen Slot. 1558 var han paa Krogen for at projektere en Bastion og har ved den Lejlighed tegnet en Plan af de da staaende Bygninger. Den er af Betydning ved Bestemmelsen af de betydelige Rester af det middelalderlige Krogen Slot, som er kommet frem ved den nyeste Restaurering af Kronborg. I Dec. 1559 var han atter paa Krogen for at »forfare al samme Slots Lejlighed«, og han har derefter udarbejdet et Projekt til et nyt firfløjet Slot, hvoraf en Beskrivelse er bevaret. Der blev, som det synes, ogsaa lavet en Model af Træ efter Projektet; men da der ikke ved Kronborgs Restaurering er fundet noget, der med Sikkerhed kan henføres til v. D.s Projekt, maa det antages, at det ikke er kommet til Udførelse, og at Beskrivelsen gælder Modellen.

Aarbøger for nord. Oldkyndighed og Hist., 1926, S. 43—76 (af Fr. Weilbach); 1930, S. 63—82 (af Francis Beckett).

Fr. Weilbach.

Dieterich, Helweg, 1601—55, Læge. F. 24. Juni 1601 i Kirtorf i Hessen-Darmstadt, d. 13. Dec. 1655 i Hamburg. Forældre: Sognepræst i Kirtorf, senere Superintendent i Giessen Johannes D. (1572—1635) og Hustru (d. 1636). Gift 1° med Regine Wogesser, d. 21. Febr. 1649 i Hamburg. 2° 5. Nov. 1649 i Hamburg med Elisabeth Sillem (gift 2° med Raadmand Joachim Wichmann, 1608—76), D. af Raadmand Hein S. (1586—1650) og Gertrud Langenbeck (1595—1647).

H. D. studerede i Tyskland først Teologi, senere Medicin og blev Dr. med. i Strasbourg 1626. To Aar senere blev han Livmedicus hos Landgreven af Hessen-Darmstadt, var i samme Stilling hos Kurfyrsten af Brandenburg 1634—40 og derefter hos Hertug Frederik III. af Holsten-Gottorp. 1638 kaldtes han til Prins Christian paa Nykøbing Slot for at behandle en alvorlig Benlidelse, og 1644 blev han Livmedicus hos Christian IV. samt kgl. Botanicus og Læge ved Børnehuset, men blev pludselig afskediget 1646. Han blev dog ved at være Læge hos Prins Christian, hvem han fulgte

paa den Baderejse til Eger, paa hvilken Prinsen døde. H. D. flyttede derefter til Hamburg. — Om hans Behandling af de kongelige Personer her i Landet har man en Del Oplysninger. Medens det lykkedes ham at bedre Prinsens Benlidelse en Del, var han ikke heldig med sin Behandling af Kongen og Vibeke Kruse. Han var ikke velset af Prinsens anden Læge, og hans brutale og pralende Optræden vakte megen Modstand.

O. Wormii Epistolæ, 1728. Joh. Moller: Cimbria litt., II, 1744, S. 163 ff. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, I, 1873, S. 309—12. A. Lübbers: De oldenborgske Kongers og deres nærmeste Families Sygdomme og Død, 1906.

Gordon Norrie (H. F. Rørdam).

Dietz, Marthin, 1765—1843, Sognedegn. F. 28. Aug. 1765 i Tønder, d. 16. Aug. 1843 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Underofficer(?) Johan Jürgen (Georg) D. (1706—65) og Mette Marie. Gift 5. Juli 1793 i Aalborg med Ane Marie Salomonsdatter Hüberts, døbt 7. Juni 1773 i Aalborg, d. 4. Okt. 1836 i Kbh. (Trin.) (gift 1° 1792 med Skolemester Niels Jensen Møller, ca. 1761—93), D. af Klejnsmed Salomon Thielsen H. (1727—83, gift 1° med Maren Eilersdatter) og Inger Nielsdatter.

Efter fra sit 18. Aar at have haft en Del Pladser som Lærer blev D. 1792 Skrive- og Regnemester i Aalborg og 1794 Lærer ved den Kirketerp'ske Skole i Randers. Her vakte han paa forskellig Vis pinlig Opmærksomhed, bl. a. ved en Sigtelse for at have udfærdiget et falsk Brev fra Kronprinsens Departement i Kiel (1806). 1807 blev han Sognedegn til Vrensted og Thise i Vendsyssel, hvor han — som ogsaa i Randers — laa i stadig Strid med Autoriteterne, navnlig paa Grund af sit Vinkelskriveri og Ophidselse af Befolkningen til Opsætsighed mod Foresatte. Disse Forhold medførte en stadig Retsforfølgning og 1818 — efter et Sammenstød med Amtmanden i Hjørring — hans Arrestation, paafulgt af Tumulter, først i Vrensted, senere i Sæby, hvorhen han blev ført, og hvor Optøjerne, der en Overgang antog en ret farceagtig Karakter, først blev standset ved en Militærstyrke fra Aalborg paa 200 Mand, der førte D. med sig tilbage. Der blev nu nedsat en Undersøgelseskommission, og D. blev sluttelig ved Højesteret idømt Tugthusarbejde i tre Aar. Senere levede han kummerligt, først i Jylland, derefter i Kbh., hvor han af og til efter Ansøgning fik mindre Beløb af Kongen, der dog trods D.s Paaberaabelse af særlig Fagkundskab(!) ikke ansatte ham som Fængselsinspektør. I Sagnet stod D. længe blandt Vendelboerne som en Art Frihedshelt; en Samtidig har karakteriseret ham saaledes: »Han var en grumme Mand, baade god og ond, men afholdt af Bønderne«. — Radering 1821.

Den jydsk Degn eller M. Dietzes Fødsel, Liv og Levned, 1. Hefte, 1834. M. Goldschmidt: Dagbog fra en Rejse paa Vestkysten af Vendsyssel og Thy, 1866, S. 116, 119 ff. Chr. (Petresch) Christensen i Vendsysselske Aarbøger, II, 1917—18, S. 89—141.

Chr. Petresch-Christensen.

Dina Vinhofvers (Skomagere), d. 1651, Eventyrerske. F. senest ca. 1620 i Kbh., henrettet 11. Juli 1651 paa Pladsen foran Kbh.s Slot. Moder: Margrethe Vinhofvers (gift senest 1651 med Silkevæver Samson Gertzen, d. efter 11. Marts 1658). Gift i Holsten med David Schumacher, d. senest 1650 i Tyskland.

D.s Forældre var af tysk Herkomst; Moderen, »en vakker, ærbar Kvinde« (Sperling), havde »noget været brugt udi Tugthuset« og synes at have haft Forbindelse med Vibeke Kruse (s. d.). D. levede efter sit Giftermaal nogen Tid i Lübeck; herfra kom hun, vel i Slutningen af 1640'erne, tilbage til Kbh. sammen med sin Elsker Oberstløjtnant Jørgen Walter (s. d.). Hun fik med sin ca. tiaarige Datter Bolig i Moderens og Stiffaderens Hus uden for Nørreport, hvor hun gav sig af med at gumme og perse Silketøj, men tillige »førte et letfærdigt Levned og for adskilligt var berygtet«. Det var gennem Walter, og utvivlsomt paa hans Tilskyndelse, at denne Forstadstøjte ved Juletid 1650 lod Kong Frederik III. vide, at Rigens Hofmester Corfitz Ulfeldt, hvem hun paaløj Faderskabet til det Barn, hun skulde føde Walter, og hans Hustru Leonora Christina pønsede paa Giftmord mod ham. Beskyldningen vakte paa Baggrund af den mellem Kongeparret og Ulfeldt herskende Spænding stærkt Røre ved Hoffet, men det var først, efter at D. — om for at skade Walter paa Grund af opblussende Skinsyge eller paa hans Tilskyndelse for at lægge nye Snarer for Rigshofmesteren, er uvist — havde aabenbaret Leonora Christina et planlagt Attentat mod Familien Ulfeldt, hvori Walter skulde være impliceret, og derved drevet den opskræmte Rigshofmester til at søge Kongens Beskyttelse (April 1651), at Frederik III. lod de første Beskyldninger blive almindeligt kendte og fængslede D. Ved Fængslingen søgte hun forgæves at aflive sig ved Gift. I den Proces, som Ulfeldt anlagde mod hende ved Kbh.s Byret, frifandtes han 28. Maj for D.s Anklage, og 12. Juni dømtes hun af Raadstueretten til at straffes paa sin Hals, en Dom, som 3. Juli stadfæstedes af Herredagen. Det er givet, at Beskyldningerne savnede ethvert Grundlag; D. tilstod da ogsaa dette baade ved Forhøret i Retten og i Fængslet, hvor hun underkastedes Tortur, og naar hun genoptog dem i sine sidste Dage og fastholdt dem paa Retterstedet, maa Motivet for den ulykkelige, til Sindssyge forløjede Kvinde have været et Haab om Benaadning i sidste Øjeblik, tillige maaske

Ønsket om at redde Walter, som hun synes at have elsket; paa Henrettelsesdagen skal hun i øvrigt (ifølge Sperling og Ulfeldt) have været stærkt beruset.

(P. Vibe og J. Gersdorf(?):) Kort oc Sandferdig Beretning, Om Den merckelige Sag, Som paa en kort Tjd ved ordentlig Process bleff udført met Dina Vinhoffvers oc Jørgen Walter, 1651. C. Ulfeldt: Høytrengende Aeris Forsuar imod den publiceerde V-sandferdig Kiøbenhaffns Beretning, anlangende Dinæ oc Walters Sag, 1652. S. Birket Smith: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie, I, 1879, S. 200—25 og fl. St. Dr. med. Otto Sperlings Selvbioграфи (1602—73), overs. af S. Birket Smith, 1885. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894, S. 142—49. Svend Aakjær i Nationaltid. 30. Sept., 7. og 28. Okt. og 9. Nov. 1928.

C. O. Bøggild Andersen.

Dinesen, Landmands- og Embedsmandsslægt, der føres tilbage til Jørgen D. (—1637—) i Maarsø, Hagested Sogn. Hans Søn var antagelig Dines Jørgensen (ca. 1657—1711), der var Fader til Johan Ernst D. (1684—1750), Fæster i Baarup og Stamfader til en Gren af Slægten med Patronymer, og til Forpagter af Hagestedgaard Jørgen D. (1706—41) der var Fader til Justitsraad Anders D. (1737—85) til Trudsholm og Gyldenholm. Dennes Søn Jens Kraft D. (1768—1827) til Gyldenholm og Kragerup var Fader til Justitsraad Anders Didrich D. (1798—1840) til Kragerup og til nedenn. Kammerherre Adolph Wilhelm D. (1807—76) til Katholm, hvis Søn, den ligeledes nedenn. Forfatter Adolph Wilhelm D. (1845—95) var Fader til Forfatterinden Karen Christenze D. (»Isak D.«) (f. 1885).

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, I, 1891, S. 83—91. Personalh. Samlinger, II, 1913, S. 132—40. Th. Hauch-Fausbøll: Slægt-haandbogen, 1900, S. 136—39. Samme: Slægten Dinesen, 1934.

Albert Fabritius.

Dinesen, Adolph Wilhelm, 1807—76, Officer, Godsejer. F. 27. Dec. 1807 paa Kragerup, d. 10. Juli 1876 paa Katholm, begr. i Aalsø. Forældre: Kammerraad, senere Justitsraad Jens Kraft D. til Kragerup m. m. (1768—1827) og Johanne Ulrica Birgitte Christine Gøring (1774—1829). Gift 29. Sept. 1840 i Kbh. (Garn.) med Dagmar Alvilda Haffner, f. 7. Juli 1818 i Kbh. (Garn.), d. 19. Dec. 1874 paa Katholm, D. af Generalmajor, senere General-løjtnant, Johan Wolfgang Reinholdt H. til Egholm (1770—1829) og Anna Margrethe Kaasbøll (1789—1849).

D. blev 1819 Kadet, 1823 Stykjunker og 1827 Sekondløjtnant i Artillerikorpsset, 1833 kar., 1836 virkelig Premierløjtnant. Marts n. A. rejste han til Paris og ansattes som Volontær ved den franske

Armé i Algier, hvor han deltog i Constantines Erobring (Okt. s. A.). Efter sin Hjemkomst købte han 1839 Herregaarden Katholm ved Grenaa. Han ejede da kun 15 000 Rdl., men ved sin fortrinlige Ledelse af Gaardens Drift skabte han sig i Aarenes Løb en Formue. Ved sin Overtagelse af Katholm lod han sig stille à la suite, udnævntes 1842 til kar. Kaptajn, indtraadte atter som Kaptajn II i Nr. i Dec. 1847 (Anc. 1841), blev Jan. 1848 Kaptajn I og deltog som Batterichef i Treaarskrigen, i hvilken de første Kanonskud faldt 9. April 1848 (ved Bov) fra »Batteriet D.«, der ogsaa 31. Dec. 1850 ved Flecke by afgav de sidste Kanonskud i Krigen. D. viste sig allerede ved Bov som en overlegen dygtig Batterichef; ved Ullerup 6. April 1849 havde Batteriet en smuk Forpostfægtning, hvor Hannoveranerne blev kastet tilbage; under Istedslaget gjorde Batteriet fortrinlig Fyldest ved Vedelspang, ligesom D. ved sin udmærkede Ledelse af Artilleriet ved Mysunde 12. Sept. 1850 bidrog til det heldige Udfald af Fægtningen. 1852 søgte D. sin Afsked, der meddeltes ham som Major, og han kastede sig nu med Energi over Driften af Katholm, samtidig med at han dyrkede politiske Interesser. 1854 valgtes han til Folketingsmand for Randers Amts 5. Kreds (Æbeltoft). Vort Lands Forsvarsvæsen laa ham stedse stærkt paa Sinde, og han deltog med varm Overbevisning i 50'ernes og 60'ernes Diskussion om Forsvaret. Han udsendte 1854 Pjecen »Kjøbenhavns Betydning i den danske Stats Forsvarssystem«, i hvilken han udtalte sig kraftigt for Hovedstadens Befæstning. Da Spørgsmaalet om Dannevirkestillingen blev aktuelt, talte og skrev D. mod denne Stillings Betydning: Dannevirke var ingen passende Stilling for Hæren, det var et politisk Skærmbret, en utaktisk, illusorisk Sommerstilling. Ved Krigens Begyndelse 1864 meldte D. sig til Tjeneste og blev ansat i Overkommandoens Stab, men ved Overgeneralskiftet forlod han Hæren. Af D.s litterære Arbejder skal yderligere nævnes: »Abd-el-Kader« (1840), om Forholdet mellem Franskmand og Arabere i det nordlige Afrika, hvori der gives et sympatisk Billede af den dygtige og energiske Araberfører, samt »Den slesvigske Krig 1848« (1849). — Kammerherre 1858. — R. 1835. DM. 1850. — Malerier i Familieeje. Blyants-tegning af N. Simonsen paa Fr.borg. Træsnit 1876 og af H. P. Hansen 1901.

Den dansk-tydske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87. A. W. Dinesen: Noticer til Oplysning om Batteriet D.s Deeltagelse i Krigen 1848—50, 1875, med Appendix I og II, 1876. W. Dinesen: Fra ottende Brigade, 1889. Vort Forsvar, 1901, Nr. 526. Berl. Tid. 12. Juli 1876. Dagens Nyheder s. D.

P. N. Nieuwenhuis (Rockstroh).*

Dinesen, Lars, 1838—1915, Politiker. F. 16. Nov. 1838 i Kulby, Holbæk Amt, d. 22. Sept. 1915 paa Frbg., begr. i Hillerød. Forældre: Gaardfæster Dines Thomasen (1805—57) og Ane Christensdatter (1808—68). Ugift.

D. var opdraget ved Landbruget og overtog efter Faderens Død Bestyrelsen af Fædrenegaarden for sin Moder (1857—68). Faderen tilhørte politisk den sjællandske Bondevennebevægelse og havde forskellige Tillidshverv som Sogneraadmedlem og Vandsynsformand, med hvilke Sønnen gik ham, der savnede Skrivefærdighed, til Haande. Opvakt og videbegærlig fik D. tidlig Interesse for offentlige Anliggender og supplerede de Kundskaber, han havde faaet i Folkeskolen, med Læsning navnlig af historisk Art. 1859—61 var han i kortere Perioder, syv Maaneder i alt, Elev paa Grundtvigs Højskole paa Marielyst, hvor han blev paavirket i grundtvigsk Retning. Et Par Taler ved offentlige Møder havde henledt Opmærksomheden paa ham som Rigsdagsemne, og 5. Marts 1864 valgtes han i sin Hjemkreds, Ruds Vedby, til Medlem af Rigsraadets og 7. Juni s. A. af Rigsdagens Folketing. Han sluttede sig her efter nogen Orientering til det grundtvigsk farvede nationale Venstre, stemte imod den reviderede Grundlov 1866 og fulgte 1870 sit Parti til Dannelsen af Det forenede Venstre, hvis Program han underskrev. Hans Medlemskab af Partiet blev dog kun af kort Varighed; det syntes ham for lidet forsvarsvenligt, dets Taktik for paagaende og Partidisciplinen for stram. Allerede 1871 meldte han sig fra for efter korte Mellemstadier at havne i Højre. Tidlig havde D. vist sig som en dygtig og arbejdsivrig Rigsdagsmand. Han satte sig godt ind i de foreliggende Sager, forstod at bedømme Personer og Situationer og viste megen Forhandlingsdygtighed. Allerede 1865 var han blevet Medlem af Finansudvalget og vedblev at være det indtil 1906. Ligeledes var han med sin stærke Interesse for Forsvarssagen lige fra Begyndelsen Medlem af Folketingets militære Udvalg. Højrelederne opdagede snart, at han kunde yde Partiet væsentlige Tjenester navnlig som Agitator, og da Ruds Vedby-Kredsen blev usikker for ham efter hans politiske Omslag, satte man ham 1873 ind i den for Højre sikre Frederiksborgkreds, hvor han genvalgtes indtil 1913. Af sine tidligere Partifæller var han i lang Tid personlig ildeset og betragtedes som Renegat, medens hans Betydning og Indflydelse i Højre var stadig stigende. Nogen ledende, politisk bestemmende Stilling kom han dog ikke til at indtage. Han fulgte trofast den til enhver Tid givne Partiparole og gik i Ilden for den paa Rigsdagen og ved Møderne. Snart blev han ved Siden af Professor Matzen Partiets

mest benyttede Agitator. Endnu stod jo en ikke ringe Del af Gaardmændene paa den konservative Side, og D. var i Instinkt og Agitationsform fuldt ud deres Mand. Samtidig forstod han at leve sig ind i Købstad-Middelklassens Tankegang, og med sin store Tilpasningsevne blev »den unge begavede Bonde« ogsaa snart en velset Gæst i københavnske Bourgeoisiekredse. Paa de Hundreder af Agitationsmøder, i hvilke han deltog, udviklede han en betydelig Slagfærdighed, der, i Forbindelse med hans sikre Instinkt for Tilhørerkredsens Psykologi og hans nøje Kendskab til Sager og Personer, gjorde ham til en ikke ufarlig Modstander selv for Mænd, der intellektuelt var ham overlegne. Paa Rigsdagen hævdede han sig som Taler og Deltager i det saglige Udvalgsarbejde ikke over det jævnt dygtige, men han fik større og større Betydning i de Underhaandsforhandlinger, som ofte forbereder Resultaterne. Her var D.s egentlige Felt. Han gik ind og ud hos alle, efterhaanden som Splittelserne i Venstre kom, ogsaa hos Venstremændene, og han forstod at faa Forbindelser i Gang og knytte bristede Forhandlingstraade. Netop hans Stilling i Partiets anden Række lettede ham dette Arbejde; han kunde gøre selv ret hasarderede Forsøg, som, naar de mislykkedes, kunde desavoueres af Førerne. Efterhaanden blev han sit Parti en uundværlig Mand, og man knyttede ham fastere til sig ved 1880 at give ham den ene af de to Statsrevisorposter, Landstingsflertallet disponerede over. Den Estrupske Kamppolitik havde næppe hans Hjerter, men han forsvarede den uden at blinke og lagde i sin Agitation hele Skylden for Provisorierne over paa Venstre. 1883 skabte han sammen med Matzen og den senere Indenrigsminister Ingerslev Højres Landsorganisation, i hvis Forretningsudvalg han blev Sekretær. Hans udstrakte Personalkendskab paa Rigsdagen og blandt Højrevælgerne blev her af uvurderlig Betydning; han samlede alle Agitationens Traade i sin Haand og holdt dem med Jernflid vedlige ved Hundreder af Møder og Tusinder af Breve og personlige Henvendelser.

Da den Bojsen'ske Forhandlingspolitik satte ind 1890, ændredes D.s Stilling i ikke ringe Grad. Skønt den politiske Ledelse vedblivende laa i Ministeriets Haand, var hans Indflydelse som den, der gjorde Hovedarbejdet inden for Organisationen, og som et betydende Medlem af Rigsdagspartiets Bestyrelse dog i stærk Stigen, og han begyndte, støttet af Ministrene Nellesmann og Ingerslev, saa smaat at føre sin egen Politik. Denne skilte sig efterhaanden i ikke ringe Grad fra Estrups, Bahnsons og Scavenius' og havde som Endemaal et politisk Forlig og en nær Sammenslut-

ning mellem det moderate Højre og Det forhandlende Venstre. Med Bekymring saa han paa den Radikalisering af Bondestanden, som Provisoriekampen havde fremmet, og paa Socialdemokratiets Vækst, og det var ham en Tilfredsstillelse at vende tilbage til et venskabeligt Samarbejde med det Landbovenstre, hvorfra han selv var udgaaet. Marts 1891 var det ham, som gennem Nellemann og Ingerslev genknyttede den bristede Forhandlingstraad mellem Det forhandlende Venstre og Ministeriet og derved bidrog væsentlig til Gennemførelsen af Samlingens Lovresultat, og 1893 søgte han at bryde den Modstand mod Det forhandlende Venstres militære Nedsættelseskraav, som rejstes af Estrup og Bahnson og var den væsentligste Grund til Forligsforhandlingernes Sprængning. Ved Folketingsvalgene 1892 og 1895 anvendte han al sin Indflydelse til at bevæge Højreminoriteterne i Valgkredsene til at lægge de moderate Venstrekandidaters Valg de mindst mulige Hindringer i Vejen. I Tiden omkring Afslutningen af Forliget 1894 var D. ved Sygdom hindret i at deltage i Rigsdagsarbejdet, og det var ham en stor Skuffelse, at Forliget ikke resulterede i et Koalitionsministerium. D.s formentlige Begunstigelse af de moderate Venstrekandidater paa Højres Bekostning og hans ret haardhændede Forsøg paa Ensretning af Højrepressen havde allerede tidligere rejst en Opposition imod ham inden for Partiet, og efter det for Højre ugunstige Folketingsvalg 1895 brød den, væsentlig ledet af Jac. Scavenius, saa stærkt igennem, at han maatte nedlægge sin Stilling inden for Partiorganisationen. Under den stedse mere fremtrædende Splittelse inden for Højre var D.s politiske Indflydelse i stadig Aftagen. Han støttede Ministeriet Reedtz-Thott og søgte forgæves at fremkalde en Udskillelse af de moderatere Elementer inden for Venstrereformpartiet. Mod Ministeriet Sehested stod han i aaben Opposition og støttede sig fra nu af væsentlig til den frikonservative Gruppe i Landstinget. Som Medlem af Toldkommissionen af 1895 fulgte han Højre, i Skattekommissionen af 1900 i det væsentlige Venstre. 1901 mistede han sin Stilling som Statsrevisor, men der bevilgedes ham Pension. Blandt Hverv uden for Rigsdagen kan nævnes, at han 1871—85 var Medlem af Skytteforeningernes Overbestyrelse og 1880—1914 af Bestyrelsen for Grundtvigs Højskole. 1877—78 redigerede han »Folkets Avis«. — Papirer i Rigsarkivet. — R. 1892. — Maleri af P. Mønsted 1907 i Rigsdagen. Relief af Bentsen-Petersen 1916 paa Gravstenen. Litografi af I. W. Tegner efter Fotografi 1893. Træsnit 1877 og 1889.

H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882. N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03. Zodiacus i Nær og Fjern

18. Nov. 1877. Sv. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, 1912. Erindringer i Aarhus Stiftstidende 8. Jan. 1894, Agrardagbladet 14. Nov. 1908 og Nationaltidende 18. Okt. 1910. Højskolebladet 1. Okt. 1915. Berl. Tid. 22. og 23. Sept. s. A. Ugens Tilskuer 7. Okt. s. A.

N. Neergaard.

Dinesen, Adolph Wilhelm, 1845—95, Officer, Forfatter. F. 19. Dec. 1845 i Kbh. (Garn.), d. 28. Marts 1895 sst., begr. i Hørsholm. Forældre: Godsejer, Kaptajn, senere Major A. W. D. (s. d.) og Hustru. Gift 17. Maj 1881 i Tyrsting med Ingeborg Westenholtz, f. 5. Maj 1856 paa Matrup, D. af Godsejer, Etatsraad, senere Finansminister Regnar W. (s. d.) og 2. Hustru.

D. gik som Dreng i Skole i Kbh. og var da i Huset hos General-tolddirektør Sponneck. Han blev Officersaspirant 1863 og Okt. s. A. Sekondløjtnant i Infanteriets Krigsreserve, forsat til Linien 1864. Han deltog i Træfningerne 3. og 6. Febr. samt 18. April ved Dybbøl, hvor han udmærkede sig. 1867 udnævntes han til Premierløjtnant og gjorde Tjeneste i Kbh., indtil han i Nov. 1870 sattes uden for Nummer (tog sin Afsked 1873). Han rejste nu til Frankrig og deltog som Kaptajn i Østarmeen under General Billote i den fransk-tyske Krig 1870—71. 1872 rejste han til Nordamerika: »Jeg var sjælesyg. Jeg havde deltaget i den fransk-tyske Krig, set Haabet om Oprejsning fra 1864 glippe, havde derefter været Tilskuer ved Borgerkrigen i Paris, var bleven vammel ved begge Parter . . . jeg tvivlede om min egen Ævne til overhovedet at kunne udrette noget som helst; der kom nogle personlige Genvordigheder til, jeg opgav det hele og rejste til Amerika« (Tilskueren, 1887). Han opholdt sig en Overgang i Nebraska, levede siden to Aar som Jæger blandt Indianerne i Wisconsin. Efter sin Hjemkomst 1874 hjalp han sin syge Fader med Landbruget indtil hans Død, rejste siden til Tyrkiet og deltog paa tyrkisk Side i den russisk-tyrkiske Krig 1877—78. Han vendte derefter definitivt tilbage til Danmark, købte Rungstedlund og Folehave og levede som Godsejer og Landmand. Samtidig begyndte han ligesom Faderen, hvis Minde han dyrkede med sønlig Pietet, at udsende en Række politiske Brochurer, hvori han vendte sig baade mod Regeringens Forsvarspolitik og provisoriske Love og Venstres Politik. Fra 1885 var han Medlem af Hørsholm Sogneraad, og 1892 blev han Folketingsmand for Grenaa. Han fortsatte i Rigsdagen som Løsgænger sin politiske Frøndørtjeneste. En ny sjælelig Krise og aandelig Depression drev ham til sidst ind i Døden. — Hans skønlitterære Forfatterskab, der kun bestaar af mindre Skildringer og Skitser eller »Breve«, afspejler hans bevægede Liv og de forskellige Sider af hans Væsen: Soldaten, Eventyren,

Politikeren og Jægeren. Han debuterede med »Paris under Communen« (1872), og siden fulgte: »Fra Vest til Øst« (1880), »Fra ottende Brigade« (1889) med Erindringerne fra Dybbøl, og de to Samlinger Jagtbreve (»Jagtbreve« (1889) og »Nye Jagtbreve« (1892)), der blev udsendt under Pseudonymet Boganis, et indiansk Navn paa vilde Nødder. Det er Jagtbrevene, der har bevaret hans Navn. Med deres Friskhed i Iagttagelsen og indgaaende Naturkendskab peger de frem mod Johs. V. Jensens »Myter og Jagter« og den moderne Friluftsskole. — Maleri af Laura Sarauw 1886.

Selvbiografisk: Fra et Ophold i de forenede Stater, Tilskueren, 1887, S. 778—96, 913—36. Tre Venner, Politiken 12. Marts 1894. — Politiken og Dannebrog 29. Marts 1895. Georg Brandes: Essays, Danske Personligheder, 1889, S. 285—306 og i Samlede Skrifter, III, 1900, S. 203—17.

Oluf Friis.

Dinesen Oxendorph, se Oxendorph.

Dippel, Johann Conrad, 1673—1734, Alkymist og Læge. F. 10. Aug. 1673 paa Frankenstein ved Darmstadt, d. 24. (25.) April 1734 paa Wittgenstein, begr. i Laasphe K. Forældre: Sognepræst i Nieder-Ramstadt Johann Philip D. (ca. 1636—1704) og Anna Eleonora Münchmeyer (ca. 1640—1710). Ugift.

D. kom seksten Aar gammel til Universitetet i Giessen, hvor han studerede Teologi, Medicin og Jura; hans Maal var at blive Polyhistor. Han var en urolig, stridbar og grublende Natur med levende Interesse for Okkultisme, Alkymi og Astrologi; i sit sammensatte Væsen forenede han i de unge Aar Libertinisme og Bodsfromhed. Efter nogle urolige Vandreaar levede han i Berlin 1704—07 som en anset Kemiker, opfandt »Berlinerblaat«, og ved sine »hemmelige« Kunster formaaede han som Læge at skaffe sig Forbindelser i Hoffets Kredse. 1707 fik han paa Initiativ af Grev C. D. Reventlow (Dronning Anna Sophies Halvbroder) Titel af Kancelliraad. Under Pseudonymet »Christianus Demokritus« udgav han en Række Skrifter med ætsende Angreb paa Kirken og dens Lære. Gottfried Arnold havde med sit Værk »Unpartheyische Kirchen- und Ketzerhistorie« (1700) brudt Bane for en ny Bedømmelse af den kirkekritiske og individuelle Mystik, og D., Arnolds aandelige Barn, skærpede dennes polemiske Synspunkter: Siden Apostlenes Død var Kirken stadig degenereret; derfor maatte Raabet nu lyde: Forlad Babel! I Leiden vandt D. 1711 den medicinske Doktorgrad, men ogsaa her kom han med sin radikale Polemik i Strid med de religiøse og politiske Autoriteter. 1714 flyttede han til Altona, hvorfra han i de følgende tre Aar udøvede

en ikke ringe Indflydelse i Administrationen og endog korresponderede med Frederik IV. Men Venskabet med Grev Reventlow kølnedes, og da D. fra Hamburg beskyldte Magistraten i Altona og sine tidligere Venner, Grev og Grevinde Reventlow, for at have modtaget Bestikkelser, lod Kongen D. fængsle og anklage. Kommissionsdommen 1719 lød paa, at D.s Skrifter skulde brændes og han selv fængsles paa Livstid. Hans Fængsel paa Hammershus mildnedes efterhaanden, saa at han endog fik Lov til at praktisere der som Læge. 1726 blev han paa Forbøn af inden- og udenlandske Venner frigivet paa Betingelse af, at han for stedse vilde forlade Landet. Den svenske Konge kaldte s. A. D. til Stockholm for at konsulere ham, men her blandede D. sig paa ny ind i den kirkelige Strid mellem de ortodokse og Pietisterne. 1728 maatte han forlade Sverige og gik til Kbh., rimeligvis med Amnesti, siden han færdedes frit som Læge i den danske Hofkreds. Men endnu 1728 rejste han til Grev Casimir i Berleburg, hvis »Inspirationsmenigheder« var et Eldorado for Datidens kirkekritiske Eksulanter. — D. tilhører den radikale Pietismes Fløj; hans Teologi er i Virkeligheden en spekulativ Mystik, der i sin Kerne er rationel, ahistorisk og ubetinget individualistisk. Han bekæmpede næsten ekstatisk den bestaaende Kirke og dens Forsoningslære; til Gengæld fremstillede han en »realistisk« Forløsningslære, som i ikke faa Punkter minder om den ældre Form for Kvækernes Kristusmystik. Som Læge betonedede han stærkt »det sjælelige«s Betydning for Helbredelse og forudgriber en Side af »mind cure« Bevægelsen. — Kancelliraad 1707. — Stik bl. a. af A. C. Fleischmann (efter 1719) og af C. Bergquist i Stockholm 1734 efter I. Strengs Tegning.

Dippels samlede Skrifter: Eröffneter Weg zum Frieden mit Gott und allen Creaturen, I—III, 1747; i III, S. 743—68, findes en biografisk Skitse af D.s Liv. Historisches Taschenbuch ved Fr. v. Raumer, Dritte Folge, 1858, S. 209—355. Wilh. Bender: Johann Konrad Dippel, 1882. Albrecht Ritschl: Geschichte des Pietismus, II, 1884, S. 322 f. Zeitschrift des Vereins für hamburgische Geschichte, Neue Folge, V, 1889, S. 119—38. Erich Seeberg: Gottfried Arnold, die Wissenschaft und die Mystik seiner Zeit, 1923, S. 551—66. Samme: Gottfried Arnold, i Samlingen: Mystiker des Abendlandes, 1934. Karl Henning: J. C. Dippels vistelse i Sverige, 1881. Emanuel Linderholm: Sven Rosén och hans insats i frihetstidens radikala pietism, 1911, S. 42 f., 115 f., 171. Samme: Skrifter och bref af Sven Rosén, 1910. Erik Pontoppidan: Menoza, III, 1743, S. 315—27. Kirkehist. Saml., 5. Rk., III, 1905—07, S. 438 ff.; IV, 1907—09, S. 769 (Note 1).

Michael Neiiendam.

Dirckinck-Holmfeld, Constant Peter Heinrich Maria Walpurgis Friherre, 1799—1880, politisk Forfatter. F. 24. Febr. 1799 i Bocholt i Westfalen, d. 3. Juni 1880 i Pinneberg i Holsten, begr. i

Rellingen. Forældre: Nederlansk Oberst og Flaadekaptajn, senere Friherre Arnold Christian Leopold v. Dirckinck (1763—1828) og Anna Helene Holm (1776—1809). Gift 1° 12. Sept. 1828 i Randers med Anna Suzanne Kin(c)kel, f. 18. Febr. 1799 i Christianssted paa St. Croix, d. 12. Aug. 1836 i Schwarzenbeck, D. af Byskriver Johannes K. (1769—99) og Birgitte El(i)se Marie Essendrop (1774—1848, gift 2° 1811 med Premierløjtnant, senere Generalkrigskommissær Daniel Bernhard Castonier, 1778—1838). 2° 22. Juli 1837 i Hjembæk med Julie Vilhelmine Rothe, f. 15. Maj 1813 i Kbh., døbt i Hjembæk, d. 16. Dec. 1877 i Pinneberg, D. af Major, senere Generalmajor Harald R. til Aggersvold (1781—1848) og Vilhelmine Antoinette Fix (1788—1827).

D.-H., der tilhørte en gammel westfalsk Adelslægt, men 1806 sammen med sin Fader optoges i den danske Adel — fra 1828 med Navn og Titel af Dirckinck, Friherre af H. —, tilbragte sin Barndom i Tyskland og kom først 1813 til Kbh. Privat dimitteret 1814 blev han 1818 cand. jur. her, 1819 tillige i Slesvig, hvorefter han blev Volontær i Tyske Kancelli; efter Studieophold i Leiden 1823, i Göttingen 1826 kaldtes han 1829 ved Frederik VI.s Gunst til Amtsskriver i Schwarzenbeck Amt i Lauenburg, fra 1831 med Titel af Amtmand. Hans Forhold til side- og overordnede Embedsmænd var imidlertid ikke godt, dels paa Grund af hans anti-bureaukratiske Væsen, dels paa Grund af hans uafhængige nationale og politiske Synsmaader, og som Redaktør af »Politisches Journal« 1838—40 havde han jævnlig Sammenstød med Censuren. Efter sin Velynder Kongens Død gav han op, og efter at han 1840 i Kbh. havde disputeret for den juridiske Doktorgrad, tog han sin Afsked. I Hovedstaden fortsatte han, tilskyndet og støttet af Christian VIII., sit allerede tidligere indledede politiske Forfatterskab med skarp Brod mod de nationalt yderliggaaende paa begge Fronter, og 1848 advarede han alvorligt mod den stærke nationale og demokratiske Bevægelse; s. A. stillede han sig forgæves til den grundlovgivende Rigsforsamling i Kbh.s 11. Distrikt.

Febr. 1853 søgte D.-H., der — økonomisk ret velstillet ved sit Ægteskab — 1851 havde købt og taget Bolig i Vandkuranstalten Maglekilde ved Roskilde, paa ny uden Held ind i praktisk Politik, men stræbte som overbevist Helstatsmand at forsvare Ministerierne Bluhme og Ørsted, idet han dels vendte sig mod Hoffets indre Ring, Grevinde Danner og Scheele, dels mod den sejrriege national-liberale Retning. Efterhaanden paadrog han sig baade Kongens og Borgerskabets Uvillie, og hans tre Flyveskrifter mod Regeringens Optræden over for de holstenske Stænder vakte en Storm

imod ham; 13. Maj 1861 førte skandaløse Pøbeloptøjer til Ødelæggelsen af hans Bolig og hans Flugt fra Roskilde.

Fra Hamburg, hvor D.-H. nu bosatte sig, tog han i Brochuren »Recht und Willkür in Schleswig« Tyskernes Parti i Sprogsagen, men efter Frederik VII.s Død forsvarede han i flere Smaaskrifter Christian IX.s Arveret til Hertugdømmerne og disses vedvarende Forbindelse med Danmark. Fortjenstfuldt var utvivlsomt hans Underhaandsarbejde for i Forsommeren 1870 at advare den danske Regering imod en Deltagelse i den fransk-tyske Krig. I sit Eksil syslede D. endnu i sin høje Alder med forskelligartede Studier og et teologisk og politisk Forfatterskab, men uden at vinde nogen Ørenlyd.

Uden Tvivl forenede D.-H. med en ikke ubetydelig Begavelse, saavel receptiv som produktiv, mangesidige humane Interesser, vaagen Lærelyst og vedholdende Flid. Hans omfattende, om end noget spredte Kundskaber danner Basis for et frugtbart tvesproget Forfatterskab af et vist historisk Værd, vidtspændende uden at kunne kaldes overfladisk. Ved talrige Pseudonymer — C. Christianson o. fl. — haabede han at hindre, at det hadefulde Skær, hans isolerede Stræben forlenede hans eget Navn med, skulde hæmme Udbredelsen af de Tanker, han kæmpede for. Hans Maal var »at tjene selve Principperne, der ligger til Grund for Livet og Erkjendelsen, at komme til Klarhed og Vished om dem, og at tilegne mig dem, netop ved at tjene og tolke dem«. Men de oftest noget vel suveræne Dømme, der affødtes af dette idealistiske »rationelle« Standpunkt, der, som Forfatteren selv indrømmer, ligger uden for den empiriske Sfære, var som Regel vanskeligt tilgængelige for Læseverdenen, filosofiske, holdt i en docerende Tone og af en fremmedartet sproglig og stilistisk Tyngde. Som Helhed vandt da D.-H.s Forfatterskab, der, udgaaet fra et centralt Stade uden for ethvert Parti, gik paa tværs af Tidens herskende Strømninger, vel nogen Opmærksomhed, men kun ringe Indfyldelse.

Allerede 1824 havde han skriftligt foreslaaet Kongen at indrette et Frilager i Kbh., at stifte et Handelsselskab efter nederlandsk Mønster og at anvende Hæren til Opdyrkning af Hederne. I lignende praktisk Retning gaar forskellige statsvidenskabelige Smaaskrifter, f. Eks. »Grossbritanniens und der Vereinigten Staaten neuere Handelspolitik« (1829), hvori han slaar til Lyd for sit »rationelle Begrænsningsprincip« mellem Frihandel og Protektionisme, og »Bidrag til Kundskab om Holland og den hollandske Nation« (1830).

En anden mere teoretisk-litterær Linie betegnes bl. a. ved hans retsfilosofiske Debutskrift: »Om den aandelige Sandheds Anerkjendelse og Anvendelse i Livet« (1827), to Afhandlinger om Mytologi, en Kritik af det nystiftede »Maanedsskrift for Litteratur« (1829) samt ved Skrifter om Frimureriet (1852) og den ny-kristelige (o: Swedenborg'ske) Kirke paa St. Croix (1853), der vidner om en vis Hang til Mysticisme.

Vigtigst er dog D.-H.s nationale og politiske Forfatterskab. Ud fra sit »rationelle« Standpunkt gør han som maadeholden Liberal Front mod baade Absolutismen og Demokratiet, medens han i det sønderjyske Spørgsmaal hævder en føderativ Statsenhed med et selvstændigt Slesvig som Mellemlid mellem Danmark og Holsten som den eneste fornuftmæssige Ordning af Fællesmonarkiets Forhold. Dette udvikler han allerede 1834 i sin Bearbejdelse af David Hansemanns Skrift om Preussen og Frankrig, fastholder sine Synsmaader i en Polemik med Franz Hegewisch (1835) og fremsætter dem med Maadehold og Dygtighed i »Hertugdømmet Slesvigs selvstændige Udvikling og adskilte Forvaltning« (1844). Baade heri og i »Der dänische Staat und die Separatisten« (1847), som vakte Augustenborgernes Vrede, tør man se Christian VIII.s nationalpolitiske Syn udtrykt. Af D.s politiske Brochurer kan især fremhæves hans »Advarsel til det danske Folk« og »Om Folkesuveræniteten« (henholdsvis i Marts og Sept. 1848), et Flyveskrift fra Dec. 1854: »Bør og kan Ministeriet (o: Ørsted) give efter? En Advarsel imod Borgerkrigen« og hans nærgaaende personlige Angreb paa Grevinde Danner: »Grevinde Louise Danner, født Rasmussen, Danmarks Genius« (1855) og »Det personlige Princip: Seier i 1859« (1860). — Kammerjunker 1820. — Malet Skitse af J. V. Gertner (Fr.borg). Træsnit 1861.

Forordet til D.-H.: Danmarks indre Kamp, 1855, S. 1—29. Pjecer om Affæren i Roskilde 1861—62. Louis Schepeler: Erfahrungen aus dem Rechts-u. Staatsleben nach Aufzeichnungen des Freiherrn C. D.-H., 1879. Dagbladet 5. Juni 1880. A. S. Ørsted: Yderligere Bemærkninger i Anl. af det Kgl. Budskab om Arvefølgen, 1853, S. 3, 20, 23, 45—65. Samme: Til rigtig Bedømmelse af Folketingets Opløsning, 1853, S. 72—80, 82 Anm. A. F. Kriegers Dagbøger, II, 1921, S. 133; V, 1923, S. 21; VII, 1925, S. 213. Gehejmeraadinde Andræs politiske Dagbøger, I, 1914, S. 40; II, 1916, S. 157, 252. Af Eleonore Christine Tschernings efterladte Papirer, 1908, S. 147. Augustenborgske Breve til J. G. Adler og P. Hjort, 1925, S. 110, 113. P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede, II, 1911, S. 249. *Flemming Dahl.*

Dirckinck-Holmfeld, Johan Daniel Carl Ulysses, Friherre, 1801—77, Diplomat. F. 26. Jan. 1801 i Osnabrück, d. 22. Juli 1877 paa Marienhöhe, Düsternbrook ved Kiel, begr. i Kiel. Broder

til Constant D.-H. (s. d.). Gift 26. April 1831 i Hannover med Baronesse Walrave Robertine Elisabeth Augusta Carolina Adriana Sirtema van Grovestins, f. 12. Jan. 1810 i Demerara i Guyana, d. 17. Febr. 1880 i Wiesbaden, D. af Baron Carl August S. van G. (1776—1841) og Adriana Martina van Heeckeren van Brandenburg (1781—1816).

D.-H., hvis Fader 1806 var blevet optaget i den danske Adel og 1828 fik Navn og Titel af Dirckinck, Friherre af Holmfeld, blev 1819 Sekondløjtnant i Marinen, gik i fransk Tjeneste 1823 for at uddanne sig yderligere og blev 1826 Premierløjtnant. 1829—30 var han paa ny i fremmed Tjeneste, denne Gang i Rusland, hvor han udmærkede sig i Søkrigen mod Tyrkerne paa Sortehavet. Efter sin Hjemkomst blev han sat à la suite 1831 og blev 1837 kar. Kaptajnløjtnant. 1838 tog han Afsked fra Marinen og blev Amtsforvalter i Pinneberg, en Stilling, han officielt beklædte indtil 1853, men faktisk opgav, da han Aug. 1848 traadte ind i Diplomati. Fra Aug. til Okt. 1848 var han Chargé d'affaires ad interim i Haag, hvor han gennem sit Ægteskab havde gode Forbindelser. I Aarene 1849—56 blev D.-H. sendt som Gesandt i overordentlig Mission til Hansestæderne og flere tyske Hoffer, ligesom der 1851 overdroges ham en ekstraordinær Sendelse til Rigsforstanderen, Ærkehertug Johan. 1852—54 var han Medlem af den holstenske Stænderforsamling. 1856—60 var han Gesandt i Paris, men blev under Baron Blixen Fineckes kortvarige Styre stillet til Disposition. I Slutningen af 1862 afløste han B. v. Bülow som Gesandt i Frankfurt, hvor han blev Danmarks sidste Repræsentant. Som Følge af Novemberforfatningens Vedtagelse udelukkedes han fra Forbundsdagen 28. Nov. 1863, og hermed var hans Statstjeneste forbi. Efter at have faaet Afsked 1864 levede han sine sidste Aar paa Marienhöhe. — Politisk sluttede D.-H. sig til Helstatspartiet. Han ansaas for en dygtig Diplomat, hvorom hans Depecher ogsaa vidner. Saa lidt som de fleste europæiske Diplomater forstod han Bismarcks polske Politik i Foraaret 1863 og opfordrede, ligesom andre danske Diplomater, sin Regering til at søge Konflikten med Hertugdømmerne løst med det samme (Indb. 31. Marts 1863). Men stillet over for den uløselige Opgave i Frankfurt at forsvare den Hall'ske Ejderpolitik advarede han indstændigt sin Regering mod at indlade sig paa Eventyr: »Vi bør derfor betænke os vel, inden vi giver Anledning til det, som vore Fjender mest af alt ønsker, og det saa meget mere som vi i det mindste for Tiden ingen Udsigt har til materiel Understøttelse« (Indb. fra Frankfurt 9. Dec. 1863). — Kammerjunker 1823. Hofjægermester 1839. Kam-

merherre 1849. Gehejmekonferensraad 1862. — R. 1845. K. 1850. DM. 1854. S.K. 1856. — Litografi af Lecler i Paris 1829.

Fr. Bajer: Nordens særlig Danmarks Nevtralitet under Krimkrigen, 1914. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916, S. 561, 601, 908 f. og 958.

Fr. de Fontenay (C. Zytphen-Adeler).

v. Diskau, Diskow, se v. Dieskau.

Ditlevsen, Asger, f. 1876, Skolemand, Zoolog. F. 15. Febr. 1876 i Lyngby. Forældre: Distriktslæge, Dr. med. J. G. D. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 1° 1906 med Ellen Hertzprung, f. 6. Dec. 1879 i Kbh. (Fred. ty.), D. af Forretningsfører, senere Direktør for Statsanstalten Severin Carl Ludvig H. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst. 2° 19. Okt. 1926 med Christine Johanne Frederikke Elvira Pauls, f. 6. Juni 1899 i Düsseldorf, D. af Fabrikmester, senere Repræsentant Carl P. og Emilie Jørgensen (d. 1922).

D. blev Student 1895 fra Lyceum, mag. scient. i Zoologi 1905. Allerede fra Barneaarene var han klar over, at han vilde studere Naturhistorie. Under Universitetsstudierne fik Forbindelsen med Eug. Warming, R. S. Bergh og daværende cand. mag. Wesenberg-Lund Betydning for ham. Han skrev som ung et Par videnskabelige Afhandlinger om Oligochaeter (fik for en af disse Universitetets Guldmedaille 1902), men Skoleundervisning tog snart hans Interesse. I den allerede da indledte Bevægelse for at gøre den biologiske Naturopfattelse til den centrale i Undervisningen og for at lade Stoffet blive behandlet gennem Elevernes Selvarbejde blev D. en af de førende. Han vilde lede dem fra biologiske Iagttagelser til Forstaaelse af Dyrenes Bygningsforhold. Han var Lærer (1900—15) ved Frk. Adlers Fællesskole, nogle Aar ved Karen Kjærs Gymnasium og ansattes 1919 ved Kjær og Lyngbyes Realskole, nu St. Annæ Vestre Kommuneskole, hvor han stadig virker. Fremdeles underviste han (1908—24) ved Femmers Kvindeseminarium og (1912—31) ved Blaagaards Seminarium. Det er om Barneundervisning (Grundskole og Mellemskole), hans Arbejde væsentligst har drejet sig, men for at hans Tanker om den rette Barneundervisning kunde gennemføres, maatte der ske en Ændring i Læreruddannelsen. 1919 udsendte han derfor en Pjece: »Naturhistorie, Naturiagttagelse. Et Bidrag til Belysning af Læreruddannelsen ved Seminarierne«, hvori han præciserer sine Krav om de vordende Læreres Uddannelse i biologisk Retning dels ved Iagttagelse af biologisk Skolemateriale, dels paa Iagttagelsesture i Naturen. Hans Lærebog for Seminarier: »Zoologi«, I—II, bygget

over disse Principper, kom 1931—33. Men allerede forinden havde han udarbejdet Bøger for Skolen, tænkt som Læse-, ikke Lærebøger, som Støtte for Elevernes selvstændige Iagttagelser. Udkommet er: »Dyrene, deres Liv og Arbejde« (I—III, 1926—29), beregnet for Mellemskolen, og »Plante- og Dyreliv« under Medvirken af andre (1931) for Folkeskolen. D. viser i disse, som i anden populariserende Virksomhed, betydelig Evne til at fremstille sine Naturiagttagelser paa en fin og frisk Maade. Allerede 1910 havde han paabegyndt Indsamling af biologisk Materiale — Grundlaget for den Studiesamling, som han 1922 overdrog Kbh.s Kommune, der til Støtte for hans Arbejde og med ham som Leder oprettede Institutionen Biologisk Studiesamling, hvorfra han yder den københavnske Lærerstand Vejledning gennem Iagttagelsesture og Foredrag over danske Dyrs Biologi, ligesom der, som Led i hans Bestræbelser for Omformning af Skolesamlingerne, fordeles biologisk Materiale til disse. — D. er Stifter (1931) af og Formand for Foreningen Dansk Natur-Dansk Skole.

Hakon Jørgensen.

Ditlevsen, Thomas Hjalmar, f. 1864, Zoolog. F. 29. April 1864 i Slagelse. Broder til Asger D. (s. d.). Gift 30. Maj 1901 i Glostrup med Elisabeth Henriette Balslev, f. 5. Maj 1866 i Nørre Broby, d. 9. Aug. 1931 i Gentofte, D. af Provst, senere Biskop C. F. B. (s. d.) og 3. Hustru.

Efter som ganske ung at have været til Søs (som frivillig Lærling med Fregatten »Sjælland« til Vestindien) blev D. Student 1884 fra Lyceum og paabegyndte det medicinske og zoologiske Studium. Han kom i Studentersamfundet ind i Forfatter- og Kunstnerkredse og opgav efter et Par Aars Forløb Studierne, idet hans stærke Teaterinteresser fik Overtaget. 1886 blev han optaget paa Det kgl. Teaters Elevskole, men paabegyndte ikke Undervisningen, havde derefter et Par Aar Engagement ved Dagmarteatret, men opgav derpaa sin Skuespillervirksomhed. Efter en Rejse til Brasilien 1890—93 genoptog han de zoologiske Studier, samtidig med at han begyndte at virke som Naturhistorielærer ved forskellige københavnske Skoler og Kursus. 1903 tog han Magisterkonferens i Zoologi, hvorefter han blev videnskabelig Medarbejder ved Finsens medicinske Lysinstitut, hvor han udførte sin første videnskabelige Undersøgelse, offentliggjort 1906 (»Nogle Planktondyrs Forhold til Lys«, Vidensk. Selsk. Overs.). Efter et Par Aars Forløb forlod han Lysinstituttet og blev 1910 knyttet til Zoologisk Museum, hvor han 1915 ansattes som Amanuensis, hvilken Stilling han beklædte, til han 1934 faldt for Aldersgrænsen. Han har tillige

siden 1914 været Assistent ved den zootomiske Undervisning. — D. kom som Zoolog til at beskæftige sig med Emner, der egentlig laa hans oprindelige Interesser (de lavere Hvirveldyr) fjernt, ligesom han først begyndte sin videnskabelige Løbebane, da han var over 40 Aar. Bortset fra det ovennævnte lille eksperimentelle Arbejde falder hans Produktion inden for forskellige Ormegrupper Systematik. Af størst Betydning er hans Afhandlinger om fritlevende Nematoder, navnlig de, der behandler danske Former, af hvilke han i Aarenes Løb har indsamlet et stort Materiale («Danish freeliving Nematodes», Vidensk. Medd. Naturh. Foren., LXIII, 1911, og »Marine freeliving Nematodes from Danish waters«, sst. LXX, 1919). Han beskriver i disse Afhandlinger et stort Antal nye Former af denne dengang endnu kun lidet kendte Gruppe. Om snyltende Nematoder har han skrevet meget lidt, dog 1913 (i Mindeskrift for Jap. Steenstrup) beskrevet den af Fibiger fundne svulstdannende Nematode, Spiroptera neoplastica. Endvidere har han skrevet en Del om marine Børsteorme, saa godt som udelukkende Bearbejdelse af forskelligt Ekspeditionsmateriale; nævnes kan især hans Bearbejdelse af en Del af Ingolf-Ekspeditionens marine Polychæter («The Danish Ingolf Expedition», IV, 4). Ogsaa om disse Arbejder gælder det, at de saa godt som udelukkende behandler deskriptiv Systematik og Morfologi.

Th. Hauch-Fausbøll: Studenterne fra 1884, 1910.

R. Spärck.

Ditlevsen, Johan Gottlob, 1836—1910, Læge. F. 22. Maj 1836 i Kbh. (Helligg.), d. 21. April 1910 i Lyngby, begr. sst. Forældre: Boghandler Niels Christian D. (1802—53, Navneforandring fra Johansen 1829) og Juliane Marie Rudelbach (1799—1873). Gift 1° 26. Maj 1863 i Rude med Vilhelmine Rebecca Sophie Steenbuch, f. 6. April 1841 paa Holsteinborg, d. 5. Jan. 1884 i Lyngby, D. af Godslæge Hans Thomas Mathias S. (1811—75, gift 2° 1867 med Marie Dorothea Frahm, 1829—1906) og Hansine Caspersen (1815—63). 2° 15. Sept. 1885 i Lyngby med Emilie Vilhelmine Hvass, f. Kirstein, f. 27. Marts 1840 paa Lindenborg, d. 16. Dec. 1918 i Kbh. (gift 1° 1868 med Proprietær Michael Lange H., 1833—75), D. af Godsinspektør, Kammerraad Ernst Andreas K. (1798—1852) og Cathrine Magdalene Krenchel (1799—1891).

D. blev Student 1854 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, tog medicinsk Embedseksamen 1862, praktiserede i Slagelse 1862—73 og blev Distriktslæge i Kbh.s Amts nordre Distrikt 1873, Enelæge ved Sygehuset i Lyngby 1891. Han fik Betydning dels ved Universitetsvirksomhed, dels som Hygiejniker. Han blev Dr.

med. 1872 paa en histologisk Afhandling («Undersøgelse om Smagsløgene paa Tungen hos Pattedyrene og Mennesket») og underviste i Histologi ved Universitetet, først som Privatdocent fra 1877, derefter som Docent fra 1884. 1879 udgav han en Lærebog i Menneskets Histologi, var Censor i Anatomi og Fysiologi ved medicinsk Embedseksamen 1877—1900 og Medlem af Jordemodereksamenkommissionen fra 1884. Ved Siden af sin hygiejniske Virksomhed som Distriktslæge virkede han paa Hygiejnens Omraade som Medlem af Det kgl. Sundhedskollegium fra 1880 til dets Ophævelse under en Strid med Justitsminister Alberti 1907. Han var Medstifter af og Bestyrelsesmedlem i Selskabet for Sundhedsplejen i Danmark og en Tid Medredaktør af »Tidsskrift for Sundhedspleje«.

— R. 1880. DM. 1892.

J. Lemche i Ugeskrift for Læger 28. April 1910.

L. S. Fridericia.

Dittmers (Ditmar), **Heinrich**, d. 1677, Maler. Formentlig f. i Hamburg, begr. 19. Maj 1677 i Kbh. (Petri). Gift 1° med ukenedt, begr. 29. Juni 1669 i Kbh. (Petri). 2° med Cathrine, d. tidligst 1702.

H. D., der formentlig hørte til en hamburgsk Kunstnerfamilie, skal som ung have været i Italien og Nederlandene. I Hamburg kendes Arbejder af ham fra 1658 (en Kristi Bespottelse); i Kunsthalle sst. hænger en Hyrdernes Tilbedelse. I 60'erne flyttede han til Danmark og var 1667 i Kbh. Et Portræt af ham fra 1664 hænger paa Mauritshuys i Haag, et religiøst Billede fra 1665 (St. Hieronymus) paa vort Kunstmuseum. I Danmark fik han snart meget at gøre, især som Portrætmaler; Christian V. købte stadig hos ham og udnævnte ham Dec. 1674 til Hof-Contrafeier. Af hans Arbejder kan nævnes: i Roskilde Domkirke Frederik III. paa lit de parade, i Holbæk Kirke Epitafiet over Anders Schult (1672), i Holmens Kirke Billederne af Poul Bjørnsen og Mathias Bjørn, i St. Olai i Helsingør over Hans Rostgaard, i St. Nicolai i Køge over Chr. Schøller. Hans Portrætter blev ofte brugt som Forlæg for Kobberstikkere (A. Haelwegh, Hub. Schaten, v. d. Laegh, C. Romstet), og Haelwegh stak en Rytterkamp efter et Billede af ham. Selv har han stukket Portrætter af Christian V. og G. Siassius. Af hans Portrætter findes paa Fr.borg bl. a. Joh. Chrf. Kørbitz, Th. Bartholin, Jørgen Fogh og Hustru, Adam Olearius, Maria Motzfeldt, Oluf Rosenkrantz, Tormod Torfæus og Stempelskæreren Jeremias Herkules, paa Kunstmuseet Guldsmageren Lorens Weiskopf og Bondedrengen med de tre Farver Haar. Af religiøse Billeder huser Gaunø hans Aron. — H. D. er en meget dygtig Tegner og fører en djærv og kraftig Pensel, hans Farveholdning er

fuld og kraftig, dybsort Dragt, levende rødlig Karnation. Han evner at give en fast Karakteristik uden dog ganske at udlevere Modellen. — En Maler *Gert D.* fra Hamburg (d. 1672), maaske hans Broder, leverede 1656 forskellige Malerier til Frederik III., bl. a. Cylinderperspektivet med Kongens og Dronningens Billede (Nationalmuseet) og Portrættet af Dronning Kristina, malet 1654 (brændt 1859 paa Fr.borg). Han har ogsaa malet et Billede af Frederik III., hvorefter et Kobberstik er udført. — Tegning af H. D., formentlig Selvportræt, i Kobberstiksamlingen.

A. Lichtwark: *Das Bildniss in Hamburg*, I, 1898.

O. Andrup.

Djurhuus, Jens Christian, 1773—1853, færøsk Forfatter. F. 21. Aug. 1773 paa Næs, Østerø, d. 29. Nov. 1853 paa Sjøvgaard i Kollefjord, begr. i Kollefjord. Forældre: Jordbruger og Hospitalsbogholder Johan Christian D., Næs, senere Sjøvgaard (1741—1815) og Maria Hansdatter Rønning fra Reustadgaard i Birkenes Sogn, Norge (1741—1807). Gift 1797 i Kollefjord med Johanne Marie Jensdatter, f. 1772 paa Sjøvgaard, d. 8. April 1855, D. af Kongsbonde Jens Diderichsen (d. 1777) og Hustru (d. 1797).

D., der blev Kongsbonde paa Sjøvgaard 1797, er Færøernes betydeligste Digter i første Halvdel af 19. Aarh.; til færøsk Dans synges endnu jævnlig hans Kvad »Ormurin langi« (et nærmest efter Snorre Sturlesøns »Heimskringla« digtet Kvad om Slaget ved Svolder), »Sigmundskvæði« og »Leivur Øssursson« (digtet over Emner fra Føringasøga). Af hans øvrige Digtning skal nævnes »Púkaljómur« (et religiøst Digt, nærmest efter Miltons »Paradise lost«) og »Lorvikspáll« (en satirisk Vise). — Hans to Sønnesøns Sønner Brødrene *Jens Hendrik Oliver D.* (f. 26. Febr. 1881 i Thorshavn) og *Hans Andreas D.* (f. 20. Okt. 1883 i Thorshavn) er Færøernes betydeligste nulevende Digtere. Den første blev Student 1900 fra Rønne, juridisk Kandidat 1911, Overretssagfører 1915, praktiserede i en Aarrække i Thorshavn, men bor nu i Kbh. I hans Digtsamling »Yrkingar« (2. Udg. 1923) findes utvivlsomt det lødigste, der er udkommet af færøsk Digtning. Den anden tog Afgangseksamen fra Thorshavns Lærerskole 1905, frekventerede Statens Lærershøjskole 1906—07, 1911—12 og 1928—29 og er nu Realskole- og Seminarielærer og Teaterdirektør i Thorshavn. Han er Færøernes mest produktive Digter, har udgivet »Hin gamla søgan« (1905), »Barnarímur« (1914), »Hildarljóð« (1916), »Søgumál« (1922), »Sjómánnsrímur« (1925), »Barnabókin« (1924), »Halgiljóð« (1932), »Morgun- og kvøldsálmur« (1934), »Undir víðum lofti« (1934), »Smásögur og ævintýr« (1924), »Føringasøga« (1926), »Beinta« (1928)

og desuden Skuespillene »Marita« (1908), »Annika« (1917) og »Træ-
 ðarbønder« (1933). Hans Digtning er paavirket af Per Sivle, Henrik
 Ibsen og Thomas Kingo.

Anton Degn.

Djørup, Michael, 1803—76, Læge. F. 28. April 1803 i Kaarup
 Mølle, Visborg Sogn, d. 12. Juni 1876 i Skotterup, begr. paa
 Frbg. Forældre: Mølleeejer, senere Ejer af Avnsbjerg og Tiende-
 kommissær Laurs (Laurits) Christensen (Christian Abraham) D.
 (1775—1846) og Ane Sophie Stilling (1773—1858, gift 1° 1794
 med Møller Michael Christensen, d. 1801). Gift 1° 25. Juni 1830
 i Kbh. (Frue) med Thalia Lindahl, f. 25. Juni 1809 paa Vestervig
 Kloster, d. 21. Maj 1877 paa Nygaard, Lyngby, begr. i Kbh.
 (Garn.), D. af Byfoged, senere Generalauditør Hans Jacob L.
 (1763—1812, gift 1° med Charlotte Amalie Wismann, 1763—
 senest 1812, Ægteskabet opløst; hun gift 2° 1804 med Sekondløjtnant,
 senere Kaptajn Hans Drejer de Hofman, 1775—1863, gift
 2° 1812 med Anna Maria Qvist, 1786—1884) og Maren Swindt
 (1774—1845). Ægteskabet opløst. 2° 12. Marts 1857 i Kbh.
 (Garn.) med Juliane (Julie) Jensen, f. 11. Febr. 1811 i Kbh. (Garn.),
 d. 28. Febr. 1889 paa Frbg., D. af Portner, senere ved Kunstkam-
 meret Knud J. (ca. 1770—1828) og Helene Juhlers (d. tidligst 1828).

D. blev Student 1820 fra Viborg og tog kirurgisk Eksamen
 1825, var 1827—36 Reservekirurg ved Frederiks Hospital og Kirur-
 gisk Akademi, blev 1834 kar. og 1836 virkelig Regimentskirurg
 og s. A. Dr. med. I Felttogene 1848 og 1849 var han Brigadelæge,
 1850 Divisionslæge, var Stabslæge for Hæren 1863—67 og for
 Hærens og Flaadens fælles Lægekorps 1867—73. D. var en ud-
 mærket begavet og meget energisk Mand, paa hvis Arbejdsdygtig-
 hed der blev lagt stort Beslag i en Mængde Kommissioner. Første
 Gang han gjorde sig særlig bemærket, var, da han 1831 konkur-
 rerede om et Professorat i Farmakologi og Retsmedicin, som han
 dog ikke fik; n. A. vakte det stort Røre, at tre anonyme Læger
 angreb en af Overkirurgen ved Frederiks Hospital og Professor
 ved Kirurgisk Akademi Gundelach Møller udgiven »Frederiks
 Hospitals kirurgiske Aarbog«. De tre anonyme Angribere var J.
 C. Bendz, D. og A. G. Sommer, hvoraf de to første var Møllers
 Reservelæger. Næste Gang D. kom i større Strid, var efter Felt-
 toget 1849. Paa Grund af voldsomme Klager fra de frivillige
 Overlæger over Lazaretf forholdene paa Augustenborg nedsattes
 en Kommission, hvori D. forstod at vinde Flertallet for sit For-
 slag. Hans Modstander var her navnlig Bendz, og med denne
 kom han i en endnu voldsommere Kamp efter Krigen angaaende
 den »militære« (ægyptiske) Øjensygdom. Bendz og D. var aaben-

bart Konkurrenter til Stabslægestillingen, men Bendz døde, inden den blev ledig, og D. var derfor selvskreven. Som Stabslæge synes han at være gaaet noget i Staa, muligvis fordi han ikke mere havde Konkurrenter; i alt Fald synes der under Krigen i 1864 at have været lignende Mangler som under de tidligere Felttog. — D. havde allerede som Reservekirurg ved Kirurgisk Akademi doceret Farmakologi; han udgav en Haandbog i Farmakologi og havde Del i den militære Farmakopé. Han har skrevet en Del Tidsskriftartikler bl. a. i »Hospitalsmeddelelser«. Skønt han dengang endnu var Reservekirurg ved Kirurgisk Akademi, var han en af de fem Underskrivere paa det medicinske Selskab Filiatriens Indstilling 1835 om en Sammenslutning af Kirurgisk Akademi og Medicinsk Fakultet. — Konferensraad 1873. — R. 1845. DM. 1848. K. 1864.

G. Norrie: Kirurgisk akademis historie 1803—1841, 1923. Samme: Den danske oftalmologis historie, 1925. Samme: En episode fra krigen 1849 og dens følger, Militærlægen 1930. S. O. Fasting: Lægen Frans Casper Djørups Slægt, 1913, S. 9 ff.

Gordon Norrie.

Doberck, August William, f. 1852, Astronom. F. 12. Sept. 1852 i Kbh. (Garn.). Forældre: Klejnsmedemester Frederik Wilhelm D. (1821—1900) og Marthe Stine Johansen (ca. 1827—94). Gift.

D. blev Student 1871, privat dimitteret, studerede Astronomi under d'Arrest og opholdt sig 1872—74 ved Observatoriet i Pulkovo for at uddanne sig videre i praktisk Astronomi. 1873 tog han Doktorgraden i Jena for en Bestemmelse af tre Kometbaner. 1874—83 var han Direktør for Markree-Observatoriet i Irland og blev Maj 1883 Direktør for det nyoprettede meteorologiske og astronomiske Observatorium i Hongkong. 1907 bosatte han sig i England. Hans astronomiske Arbejde har til Hovedemne haft Dobbeltstjerner. Han har givet et omfattende Iagttagelsesmateriale samt talrige Banebestemmelser. Han har publiceret et stort Antal Smaaafhandlinger, særlig i »Astronomische Nachrichten«, »Nature«, »Transactions of the R. Irish Academy« og »The Observatory«. 1887 deltog han i Bestemmelsen af Længdeforskellen mellem Hongkong og Haiphong, sammen med Franskmanden la Porte. Som Meteorolog har han i Hongkong udført et stort Arbejde ved at organisere meteorologiske Stationer ved Kinas Østkyst og har for disse udarbejdet »Instructions for making meteorological observations in China«. En aarlig Serie af meteorologiske Iagttagelser er udgivet af Hongkong-Observatoriet. Paa Grundlag af maritime meteorologiske Observationer har han skrevet »The law of storms in the eastern seas« (1898). 1917 kom »Hygrometric tables«.

Aug. Svedstrup (Poul Heegaard).*

van Dockum, Carl Edvard, 1804—93, Søofficer. F. 29. Febr. (efter Kirkebogen 6. Marts) 1804 i Kbh. (Fr. ref.), d. 29. Jan. 1893 i Helsingør, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Kommandørkaptajn, senere Viceadmiral Jost v. D. (s. d.) og Hustru. Gift 11. April 1840 i Kbh. (Garn.) med Louise Sophie Caroline Bauditz, f. 23. Sept. 1809 i Nykøbing F., d. 30. Marts 1878 paa Frbg., D. af Kaptajn, senere Generalmajor Ferdinand Christian Fürchtegott B. (s. d.) og Hustru.

v. D. kom 1810 med Faderen til Antwerpen og blev derefter anbragt nogle Aar i Frankrig, kom 1813 tilbage til Danmark og blev 1815 Kadet, 1821 Sekondløjtnant med Gerners Medaille og Kongens Æressabel, 1828 Premierløjtnant, 1840 Kaptajnløjtnant, 1847 Kaptajn, 1852 Kommandørkaptajn og 1868 Admiral. Efter et Togt med Korvetten »Najaden« til Vestindien 1822—23 gik han i fransk Tjeneste, hvor han først var paa et treaarigt Togt til Sydhavet og derefter i Middelhavseskadren ombord i Linieskibet »Scipio«, med hvilket han deltog i Slaget ved Navarino 20. Okt. 1827 og n. A. i Indtagelsen af Patras. v. D. kom tilbage til Kbh. Sept. 1829 og var i de følgende Aar jævnlig udkommanderet. 1840 gik han til Vestindien som Havnekaptajn i Christianssted og militær Sekretær hos Generalguvernør Scholten. Efter tre Aars Tjeneste vendte han tilbage til Kbh., var atter i Vestindien og derfra i New York 1844—45 som Chef for Briggen »St. Croix«, blev 1846 Chef for Søkadetakademiet og var s. A. og 1848 Chef for Korvetten »Flora«, det første Aar som Kadetskib, det sidste paa Blokade i Østersøen, hvorfra han kaldtes hjem for at varetage sine Forretninger som Kadetchef. Kort efter sin Hjemkomst blev han kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, hvoraf han dog allerede udtraadte det følgende Foraar for atter at gaa som Chef for »Flora« paa Blokade, 1849 i Østersøen og 1850 i Nordsøen. 25. Nov. 1850 indtraadte han som Marineminister i A. W. Moltkes Ministerium, hvor han med Held arbejdede paa en Forøgelse af Marinens Budget og Personellets — ikke mindst de militære Underklassers — Stilling og Officerernes Avancementsforhold. Han afgik ved Ministeriets Rekonstruktion 27. Jan. 1852 og tog derefter paa en længere Udenlandsrejse til Frankrig, Schweiz og Italien. 1853 var han Chef for Linieskibet »Dannebrog«, der en Tid indgik i en svensk-norsk Eskadre, kommanderet af Admiral Krusenstjerne med Prins Oscar, den senere Kong Oscar II., som Flagkaptajn, og var derefter s. A. Chef for den danske Eskadre i Østersøen. 1855—57 var v. D. Medlem af Folketinget, valgt i

Aarhus Amts 2. Kreds, men kom ikke til her at spille nogen fremtrædende Rolle. 1857 førte han Skruefregatten »Niels Juel«, vor første Dampfregat, paa dennes første Togt i Nordsøen og Atlanterhavet og sendtes derefter s. A. som Gesandt til London med Kontreadmirals Karakter. Her fik han Lejlighed til at forberede Forhandlingerne om et Ægteskab mellem Prinsen af Wales og Prinsesse Alexandra. Efter Dannelsen af det Rotwitt'ske Ministerium blev han hjemkaldt og indtraadte atter i Marinens Tjeneste Jan. 1860. — 1863 var han paa ny Eskadrechef og blev s. A. Flaadeinspektør. Ved Krigens Udbrud 1864 blev han Chef for Eskadren i Østersøens østlige Del og blokerede med denne den tyske Nordkyst. Eskadren bestaaende af Fregatten »Sjælland« som Flagskib, Linieskibet »Skjold« og Korvetten »Heimdal« havde 17. Marts en Træfning ved Rügen med Korvetterne »Arcona« og »Nymph«, Dampskibet »Loreley« og seks Kanonbaade, der alle efter et Par Timers Kamp benyttede sig af deres overlegne Fart til at slippe tilbage til Swinemünde, hvorfra de ikke mere vovede sig ud under Krigen. 17. Sept. 1866 kaldtes han atter til Marineminister i Grev Frijs' Ministerium, men kom her snart i skarp Uoverensstemmelse med Krigsministeren, General Raasløff, dels om Forsvarets Ordning, særlig om Marinens fremtidige Skibsmateriel, og dels i Spørgsmaalet om Salget af de dansk-vestindiske Øer, som v. D. var Modstander af. Paa begge Punkter gik Krigsministeren af med Sejren, hvorfor v. D. 1867 indgav sin Demission, hvorefter Raasløff overtog begge de militære Ministerier til Skade for Marinens Udvikling. Havde man i Spørgsmaalet om Øernes Salg fulgt v. D., var Landet blevet sparet for en bitter Ydmygelse. Han indtraadte nu atter i Marinens Tjeneste, blev kort efter Admiral og Chef for Søofficerskorpset og forblev i denne Stilling til sin Afgang fra Tjenesten Juni 1874.

v. D. trak sig nu tilbage til Helsingør. En tiltagende Svaghed i Benene fængslede ham i hans sidste Aar til Sygelejet, men han bevarede sin Aandslivlighed til det sidste og nedskrev Erindringerne om sit bevægede og indholdsrige Liv i to Bøger: »Gamle Minder fra Tjenestearene ombord i franske Skibe 1823—29« (1888) og »Livserindringer« (1893). Begge disse Bøger er livligt skrevne og meget underholdende, men mod den sidste, der først udkom efter Forfatterens Død, kan indvendes, at hans Skildringer af det oplevede ikke altid er fuldt objektive, og undertiden synes hans Hukommelse ogsaa at have svigtet ham noget. Bogen fremkaldte derfor i Dagspressen ret kraftige Protester, som ikke var ganske

ubeføjede. — v. D. var en velbegavet, kundskabsrig, dygtig og repræsentativ Søofficer, der paa forskellige Maader har gjort sit Land gode Tjenester.

Efterladte Papirer i Rigsarkivet. — Kammerjunker 1823. Kammerherre 1851. — R. 1843. DM. 1848. K. 1853. S.K. 1860. — Maleri af A. Schiøtt 1850 (Fr.borg). Miniature af Camradt 1833 i Familieje. Portrætteret paa F. C. Lunds Maleri Paa Søen 1853 om Bord paa »Dannebrog« (Litografi herefter). Træsnit efter Tegning af H. Olrik 1864 samt 1871 og 1893.

Tidsskr. for Søvæsen, 1894, S. 20—24. O. Lütken: Søkrigsbegivenhederne i 1864, 1896, S. 100—90. H. B. Dahlerup: Mit Livs Begivenheder, IV, 1912. M. K. Zahrtmann: Admiral C. C. Zahrtmann, 1927. *Th. Topsøe-Jensen.*

van Dockum, Jost, 1753—1834, Søofficer. F. 30. April 1753 i Lyngby (Tysk ref., Kbh.), d. 10. Dec. 1834 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Møllebygger Martin v. D. (1705—69) og Anna Margarethe Jean (1715—88). Gift 15. Nov. 1797 i Helsingør med Suzanne Cathrine Holm, f. 1. Okt. 1775 i Helsingør, d. 1. Marts 1844 i Kbh. (Holmens), D. af Købmand Christopher Engelbrechtsen H. (1744—88) og Inger Lovise Warenheim (1745—1826, gift 2° 1789 med Købmand, senere Justitsraad, Kasserer Joachim Banner Paasche Høst, ca. 1764—1820).

v. D. blev Kadet 1765, Sekondløjtnant 1773, Premierløjtnant 1781, Kaptajnløjtnant 1784, Kaptajn 1796, Kommandørkaptajn 1802, Kommandør 1820, Kontreadmiral 1825 og Viceadmiral 1833. Efter nogle Togter med Flaadens Skibe var han 1780—83 Styrmand i et af Asiatisk Kompagnis Skibe til Ostindien og under den store Udrustning 1788 i Anledning af Krigen med Sverige Chef for Briggen »Postillionen«. Efter nogle Aars Uvirksomhed var han 1796 Chef for Fregatten »St. Thomas«, der var Vagtskib i Sundet, og 1798 Chef for Fregatten »Cronborg« paa Krydstogt i Nordsøen for at beskytte danske Handelsskibe. Han var lige hjemkommet fra dette Togt, da tre engelske Fregatter, der var ankret ved Helsingør, havde den Frækhed her — i Vagtskibets Nærværelse — at beslaglægge et dansk Skib, der tidligere havde været anholdt af Englænderne. v. D. sendtes straks til Helsingør med »Cronborg«, og ved sin bestemte og takfulde Optræden lykkedes det ham at faa Englænderne til at frigive Skibet. N. A. sendtes han som Chef for Fregatten »Havfruen« til Middelhavet for at forstærke St. Billes Eskadre, hvis Opgave var at beskytte Danmarks Skibsfart mod de krigsførende Orlogsskibe og Kapere og mod Korsarerne. Dec. 1799 havde han et alvorligt Sammenstød med engelske Orlogsskibe i Nærheden af Gibraltar. Da disse

trods v. D.s Forbud forsøgte at visitere den danske Konvoj, blev de engelske Fartøjer ved skarpe Skud forhindrede i at udføre Visitationen. Juni n. A. havde han en lignende Affære ved Kap Gatto i Nærheden af Malaga med tre engelske Fregatter. Ved disse Lejligheder viste v. D. sig i Besiddelse af overlegen Ro, Bestemthed og Mod, der imponerede Englænderne og væsentlig bidrog til at gøre det danske Orlogsflag anset. Begge Affærer indbragte ham Kongens Anerkendelse. Efter at Freden med Tripolis var afsluttet, hvorved Freden med alle Barbareskerne var sikret for en Tid, sendtes den største Del af Eskadren, derunder »Havfruen«, tilbage og kom i Slutningen af April 1801 til Norge, hvor den paa Grund af de truende Forhold foreløbig fik Station. Ved den engelske Flaades Ankomst til Sundet 1807 blev v. D. Chef for Batteriet »Prøvestenen«, der bestod af tre grundsatte Blokskibe, der dog ikke kom til at tage nogen væsentlig Del i Kampene. Efter Byens Kapitulation maatte v. D. gaa i Land, men i Okt. indtog han atter denne Post med en Del mindre Skibe under sin Kommando. Her blev han til Febr. 1809, da han sammen med Kaptajn von Berger sendtes til Vliessingen for at overtage Kommandoen paa de to franske Linieskibe med dansk Besætning, hvis Chefer begge var blevet arresterede paa Grund af Uoverensstemmelse med den franske Admiral. v. D. blev Chef for Linieskibet »Pultus« og senere, da Styrken forøgedes til fire Skibe, Chef for den danske Division. Han indlagde sig her stor Fortjeneste og modtog Anerkendelse baade af Admiralen og af Napoleon I., der flere Gange besøgte ham og Jan. 1812 udnævnte ham til Kontreadmiral i den franske Flaade. Da Napoleons Stjerne dalede, blev de danske Besætninger 1813 kaldt tilbage. v. D. søgte nu sin Afsked som fransk Admiral og modtog denne i den mest anerkendende Form. Han vendte tilbage til Danmark, indtraadte atter i Sætaten og henlevede sine sidste Aar i Ro. Han har ved sin Tjeneste, særlig i Middelhavet og paa Scheldeflaaden, gjort sit Land og sin Stand Ære. Han var en Hædersmand, der ved sin Dygtighed og elskværdige Karakter vandt alles Agtelse. — R. 1811. K. 1826. S.K. 1828. — Miniature i Familieeje.

Archiv for Søvæsen, 1836, S. 261—308. St. A. Bille: Det danske Flag i Middelhavet, 1840, S. 311—24. O. Lütken: De Danske paa Schelden, Kbh. 1885.

Th. Topsøe-Jensen.

Dodd, Christian Harry Carl Adolf Luis Waldemar **Beatus**, 1817—1901, Forfatter. F. 25. Nov. 1817 i Fredensborg, d. 16. Marts 1901 sst, begr. i Asminderød. Forældre: Kaptajnløjtnant, senere Inspektør ved Helsingørs Færgelav Frans Martin D. (1776—1819)

og Catharina Stibolt (1776—1832). Gift 12. Aug. 1843 i Fredensborg med Christine Marie Schütz, f. 19. Okt. 1816 sst., d. 15. Juni 1892 sst., D. af Købmand Adam Fürchtegott S. (ca. 1775—1850) og Elisabeth Theodore (Dorthea) Christiane Gardthausen (ca. 1780—1828).

Da Faderen døde to Aar efter Sønnens Fødsel, fik Moderen Fribolig paa Fredensborg Slot, og her tilbragte D. sin Barndom, indtil han femten Aar gammel kom i Apotekerlære i Nykøbing M. og tog farmaceutisk Eksamen 1839. Efter nogle Aars Virksomhed paa forskellige Provinsapoteker, sidst (1843—48) som Bestyrer af Filialapoteket paa Fanø, opgav han Farmacien og udnævntes 1850 til Toldassistent i Flensborg. Senere virkede han ved Toldvæsenet forskellige Steder i Hertugdømmerne og i Nørrejylland, indtil han 1882 blev Strandkontrollør i Lohals. 1886 tog han paa Grund af Alder sin Afsked. De minderige Omgivelser under Opvæksten i Fredensborg, særlig Omgangen med de Personer, der havde hørt til Dronning Juliane Maries Hofstat, gav D. meget af Stoffet til de romantisk-historiske Fortællinger og Skildringer, han senere udgav, og som paa Grund af deres hyggelige og underholdende Karakter skaffede ham en stor, navnlig folkelig og ungdommelig, Læsekreds. Bøgenes Handling er næsten altid henlagt til Nordsjællands naturskønne Egne og bevæger sig oftest i Hofkredse. Særlig Yndest har Debutbogen »Fredensborg eller Carl Hagens Ungdomserindringer« (1858) og Fortællingen »Rideknægten« (1859) vundet. Men ogsaa Bøger som »Stamhuset Sune« (1861), »Minder fra en svunden Tid« og »Hirschholm« (1863), »To Brødre« (1865), »Niels Sparre«, »Brylluppet i Sjørød« og »En Sommertour« (1866), »August Thorne« (1868), »Ægte og Uægte« (1870), »Holger Friis« (1875) samt talrige mindre Fortællinger, spredt i Almanakker og Folkekalendere, har fundet mange Læsere. — Kammerraad 1886. — Træsnit af W. Obermann 1872 og 1878.

L. Koch: En gammel Præsts Erindringer, 1912, S. 76 f. Tidsskr. f. Toldvæsen, XIX, 1901.

K. K. Nicolaisen (Sophus Bauditz).

Dohmann, Henriette Augusta Johanne, 1847—1914, Malerinde. F. 9. Maj 1847 paa Store Svanemosegaard, Frbg., d. 22. Juni 1914 i Skotterup, begr. paa Frbg. Forældre: Tømmermester, Limfabrikant Fritz August D. (1800—60) og Anna Sophie Frederikke Meyer (1808—70). Ugift.

Som ung lærte Frk. D. at male hos Professor O. D. Ottesen og Blomstermaler O. Hermansen, men kom derefter en Tid lang paa Landet som Huslærerinde. Under et Ophold i Paris 1878 vaagnede

atter Lysten til at male, og Frk. D. søgte Undervisning i Robert-Fleurys Atelier. Ved sin Hjemkomst 1880 debuterede hun paa Charlottenborg med to Nature morte Billeder og vendte s. A. tilbage til Paris, hvor Gustave Courtois og Raph. Collin blev hendes Lærere. Med det Ancker'ske Legat (1885) og ministeriel Understøttelse (1886) kunde hun atter rejse til Paris, denne Gang over Holland og Belgien. Hun studerede hos Alfred Stevens, tog en kortere Tur til Rom og Firenze og arbejdede ved Tilbagekomsten hos Jean Paul Laurens. Under et senere Parisophold malede hun efter levende Model hos Ferd. Humbert. Frk. D. har malet en Del Landskaber og Portrætter, men det var navnlig hendes Blomsterbilleder, der gjorde hende kendt. Hun satte sine Motiver op med megen Sans for det effektfulde og anvendte en bredere og kraftigere Malemaade, end man var vant til her hjemme paa Blomstermaleriets Omraade. Frk. D. var repræsenteret hvert Aar paa Charlottenborgs Foraarsudstilling og 1908, 1909 og 1911 tillige paa Efteraarsudstillingen. I Udlandet vandt hendes Billeder et vist Ry, og hun blev indbudt til at deltage i de fleste af de store internationale Kunststillinger. Billeder af hende findes paa Museerne i Aalborg, Aarhus og Ribe. Medlem af Bestyrelsen for Kunstnerforeningen af 18. November 1897—1901. — Selvportræt forhen hos Johan Hansen.

Ill. Tid. 13. Marts 1898. Nationaltid. 23. Juni 1914. *Merete Bodelsen.*

Dohm, Heinrich August Emil, f. 1875, Figur- og Portrætmaler. F. 27. Sept. 1875 i Kbh. (Trin.). Forældre: Nagelsmed, senere Æskefabrikant Carl Christian D. (1838—1918) og Dorothea Adelheid Klagenberg (1840—1922). Gift 1° 13. Juni 1900 i Kbh. (Johs.) med Ingeborg Kristiane Madsen, f. 3. Jan. 1874 i Kbh. (Trin.), d. 2. Juli 1909 sst., D. af Glarmester Jørgen Tykjær Vinter Madsen (1839—1908, gift 2° 1878 med Lucie Laurine Hansen, 1835—1915) og Rasmine Frederikke Kaaber (ca. 1843—77). 2° 14. Dec. 1922 i Kbh. (Holmens) med Christense Victoria Petrea Elisa Nielsen, f. 22. Nov. 1879 i Kbh. (Trin.), D. af Malermester Peter Emil N. (1831—1913) og Ane Marie Frydendahl (1842—96).

Tegnelysten viste sig tidligt hos D. Som tolvvaars Dreng gjorde han Studier om Søndagen paa Thorvaldsens Museum. Efter Konfirmationen blev han 1889 sat paa Teknisk Skole, hvorfra han i Jan. 1894 — efter fire Aars Læretid i Malerhaandværket — dimitteredes til Kunstakademiet. Her blev Otto Bache og Frants Henningsen hans Lærere. Han forlod det April 1898 med bestaaet Afgangsprøve. D. har foretaget en Række Studierejser 1895 (Tysk-

land), 1900 (Paris), 1911—12 (Berlin), 1925 (Holland, Belgien; med Emma Bærentzens Legæt), 1929 (London), 1934 (Italien) og har siden sin Debut 1896 med et Selvportræt regelmæssig udstillet paa Charlottenborg, hvor hans Portrætter med farvestraalende Uniformer oftere har tiltrukket sig Opmærksomhed. Som Portrætmaler har D. i Tidens Løb været søgt af et ret omfattende og repræsentativt Klientel (bl. a. Portrætter af K. K. Steincke og Bent Holstein; til Rigsdagen af E. Piper, Ole Hansen og H. P. Hansen; til Fr.borg af Oberst Boeck og Th. Stauning). Desuden har han malet Altertavler (Vejrup og Øse Kirker ved Varde; Kalvslund ved Ribe; Beder og Tranbjerg ved Aarhus), de store Figurbilleder »Den store hvide Flok« (Holmens Kirkegaards Kapel) og »Christian X. rider over Grænsen i 1920 efter Genforeningen« (Fredensborg-Salen paa Christiansborg) samt Folkelivsbilleder fra Frbg. Have, Peter Lips Hus i Dyrehaven og Sønderho paa Fanø, hvor han har opholdt sig meget. Arbejder ejer Museerne i Aalborg, Ribe (»Ribe Amtsraad«) og Varde. — Flere Selvportrætter, bl. a. fra 1896. Buste af Niels Nielsen.

Sigurd Schultz.

v. Dohna, Christoffer, Borggreve, ca. 1540—84, Officer. F. ca. 1540 paa Slottet Mohrungen ved Elbing, d. 4. Juli 1584, begr. i St. Knuds K. i Odense. Forældre: Peter v. D. og en Voivods Datter. Ugift.

v. D. studerede 1557 i Wittenberg og blev 1559 valgt til Universitetets Rektor. 1563 ansattes han i den danske Hoffane, hvis Fører var Broderen Frederik v. D. (s. d.), og deltog i Kampene i Sverige 1564. N. A. toges han til Fange paa Varberg Slot og udveksledes først 1567. Han raadede nu kraftigt til et Indfald i Sverige, hvilket førte til Daniel Rantzaus berømte Tog, hvori v. D. førte Avantgarden som Feltøversteløjtnant. 1570 blev han Feltøverste og 1572 Hofmarskal. 1571 førte han Kommando til Søs, og i Juni s. A. sendtes Admiral Henrik Gyldenstjerne til Norge med v. D. »og de andre Kaptajner«. Han var en kundskabsrig og dygtig Mand, der ofte benyttedes i diplomatisk Tjeneste og som Kongens Repræsentant, og Frederik II. satte stor Pris paa ham. 1572 gav Kongen ham Helnekirke Kloster i Skaane, mod at han forpligtede sig til at blive i Landet og, hvis han giftede sig, da at ægte en Dame af indfødt dansk Adel. Et paatænkt Giftermaal med Kongens Ungdomselskede, Anna Hardenberg, blev dog ikke til noget. 1576 fik han Øvidskloster i Len og 1582 Sølvi borg Len. 1581 var han blevet optaget i Rigsraadet. — Gravmonument i St. Knuds K., Odense.

C. F. Bricka: Frederik II.s Ungdomskærlighed, 1873.

Møllerup (Rockstroh).*

v. Dohna, Frederik, Borggreve, d. 1564, Officer. D. Juni 1564, begr. i Lunds Domkirke. Broder til Christoffer v. D. (s. d.). Ugift.

v. D. kom til Danmark 1559 som Deltager i Ditmarskerkrigen. S. A. blev han Hofjunker, 1561 Hofmarskal. Han brugtes en Del i diplomatisk Tjeneste og udkastede 1563 en Angrebsplan mod Sverige, som dog ikke fulgtes. Sammen med Daniel Rantzau gjorde han 1564 som Fører for Hoffanen et dristigt Indfald i Småland. Han druknede ved et Forlis i Øresund. Allerede 1560 tilskødede Kongen ham sin Part i Gisselfeld Gods.

C. F. Bricka: Frederik II.s Ungdomskærlighed, 1873.

Mollerup (Rockstroh).*

Dolleris, Jørgen Andreas, 1850—1925, Boghandler og Forfatter. F. 16. Okt. 1850 i Skyum, Thy, d. 27. Aug. 1925 i Vejle, begr. sst. Forældre: Skomagermester Anders Jørgensen D. (1825—1911, gift 2° 1871 med Mariane Pedersdatter, 1823—1900) og Karen Nielsdatter (1820—70). Gift 4. Sept. 1886 i Rønnebæk med Anna Juliane Andriette Bødtcher, f. 11. Aug. 1858 i Sorø, D. af Fuldmægtig, senere Stationsforstander Jens B. (1817—89) og Emma (Emana) Rosenstand (1820—1905).

D. oprettede efter endt Læretid 1883 en Boghandel i Vejle, som han ledede til sin Død. I denne stilfærdige Ramme udfoldede sig et rigt og aandeligt bevæget Livsindhold. Ikke blot drev D., som forenede et grundigt Litteraturkendskab med en dyb Kærlighed til Bogen som Middel til sund og sand Oplysnings Fremme, sin Boghandel frem til en af de betydelige uden for Kbh., men han var gennem hele sit Liv selv en flittig ydende inden for Litteraturen. Han har udsendt en lang Række Digtsamlinger fra »Stemninger og Strofer« (1879) til »Sædemaaned« (1910); de vidner smukt om hans aabne og modtagelige Sind, hans varme nationale Følelse, dybe religiøse Overbevisning og sunde Glæde ved Arbejdets Kaar; med Rette har Ludvig Schrøder kaldt ham »det virksomme Menneskelivs Sanger«. I »Ploven og Leen« (1904) har han samlet et Udvalg fra de tidligere Samlinger paa hundrede Digte. — I en ikke mindre lang Række Arbejder lagde D. sin Kærlighed til dansk Litteratur og sine biografiske Interesser for Dagen. Først blandt disse maa nævnes hans store fortællende Digtcyclus »Johannes Ewald«, udgivet 1900, n. A. prisbelønnet af Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse, senere satte han Carl Bagger (1907), Carl Markmann (1910), Pauline Worm (1921) og Michael Rosing (1923) hver sit Minde i en Biografi. Den store Samling »Ewaldiana«, som D. i sin Beundring for Digteren havde tilvejebragt, gik ved hans Død over til Museet paa Bakkehuset

og indlemmedes i dette. Stor Betydning fik D. for sin Stand som dens Personalhistoriker. Som han var Boghandler med Liv og Sjæl og har skrevet en lang Række Digte til Standens festlige Lejligheder, omfattede han med varm Interesse sin Stands Historie, hvad der gav sig Udslag i hans med store personlige Ofre udarbejdede, delvis paa utrykte Kilder hvilende, Haandbog »Danmarks Boghandlere« i fire Bind (1893—1919) og i hans Bøger »Den danske Provinsboghandels Historie fra omtrent 1800—1915« (1916) og »Den danske Boghandel i Sønderjylland 1837—1920« (1920). Den ualmindelige Agtelse, han nød inden for sine Kollegers Kred, fik sit Udtryk ved hans Udnævnelse til Æresmedlem af Den danske Provinsboghandlerforening ved hans 25 Aars Jubilæum som Boghandler. — R. 1920. — Buste af Gyde Petersen 1901. Staalstik af Th. Weger 1904. Træsnit 1892.

Viggo Madsen: Andreas Dolleris, 1930. S. Holst Jensen i Kirke og Kultur, VII, 1900, S. 291—312. Dansk Boghandlertidende 3. Sept. 1925.

Ove Tryde.

Dolmer (Dolmarus), **Jens Nielsen**, ca. 1615—70, Historiker. Begr. 31. Maj 1670 i Kbh. (Frue K.). Forældre ukendte; D. var maaske Sønesøn af den Jens D. (formentlig fra Landsbyen D. ved Grenaa), som ca. 1582—ca. 1603 var Præst i Gesing og Nørager. Gift 1663 (Vielsesbrev 3. Aug.) med Kirsten Nielsdatter, d. før Dec. 1681 (gift 2° med Præsident og 1. Borgmester Laurits Brix i Trondhjem, 1634—99, gift 1° med Birgitte Østensdatter, d. 1671, Enke efter Thomas Meyer, 3° 1681 med Anne Gregersdatter, 1659—1719).

J. D. er muligvis identisk med den »Janus Nicolai Lyngby«, som 1634 blev Student fra Aarhus; i denne By tryktes 1635 et (nu tabt) latinsk Mindedigt over Fru Else Bülow, forfattet af »Johannes Dolmarus Nicolai filius«. Efter Studier i Leiden (indskrevet 1636) og Franeker blev han 1639 Magister i Kbh. og var derpaa 1640—47 »Skolemester« for Christian IV.s naturlige Søn Ulrik Chr. Gyldenløve, med hvem han fra 1642 opholdt sig paa Sorø Akademi. En Lussing, som han i Hidsighed gav sin dovne Elev, nedkaldte Kongens Vrede over hans Hovede og førte til Sagsanlæg mod ham for Forsømmelighed og Myndighedsmisbrug. Følgen var, at han mistede det Sognepræsteembede ved Domkirken i Aarhus, hvortil han i Henhold til Kongens tidligere Løfte 1647 var valgt, og tillige et Præbende i Oslo, som han havde nydt Indtægterne af. Efter Christian IV.s Død synes han at have faaet Støtte bl. a. af Grev Chr. Rantzau, i hvis Hus han en Tid var Hovmester. Han brev-

vekslede 1648 med Biskop Henning Stockfleth i Kristiania, som han kalder sin »Velynder og Ven«, og havde muligvis ogsaa Forbindelse med den norske Statholder Hannibal Sehested, hvem han i Breve til Rantzau 1660 omtaler paa en Maade, som tyder paa gammelt Bekendtskab. Sehested stod bag en til Kong Frederik III. rettet anonym Brochure ca. 1649, som anviste Veje til at faa Norges Karakter af Arverige anerkendt, og det var muligvis ham, muligvis Chr. Rantzau, som inspirerede J. D. til de Studier, hvis Resultat forelaa, da han ved Prins Christians Hylding i Kristiania 1656 overrakte Kongen det af ham anonymt forfattede Skrift »Norges Rige Arfve-Rige«, som skarpt polemiserer mod Arild Huitfeldts Fremstilling af Forholdet mellem Danmark og Norge. Skriftet viser, at J. D., ikke mindst gennem Læsning af Peder Claussøns Værker, havde erhvervet sig et betydeligt Kendskab til gammelnorsk Historie, Lovvæsen og Sprog. To Dage efter Hyldingen fik J. D. en Pension paa 300 Rdl. af norske Kirkeindtægter mod at anvende al sin Flid »til hvis han udi antiquitatibus Danicis haver at forfærdige«. Hans Studier synes ogsaa i den følgende Tid især at have haft Norge til Genstand; 1665 kaldes han i Konsistoriums Protokol »Historicus Regni Norwegiæ«, og 1666 udgav han sammen med Islænderen Oddur Eyjólfsson den gammelnorske Hirdskraa, ledsaget af en dansk Oversættelse. Af andre historiske Arbejder fra hans Haand kendes i øvrigt kun en universalhistorisk Tidstavle (»Tabula chronologica«) paa eet Blad, trykt i Kbh. 1651. — Under Kbh.s Belejring 1658 var J. D. Auditør ved Studenternes Korps.

Ol. Wormii et ad eum doctorum virorum epistolae, 1728, S. 259, 904 f. Dsk. Mag., I, 1745, S. 155 f.; 5. Rk., V, 1902, S. 278—82. C. V. Hertel: Beskrivelse over Aarhus Dom- og Cathedral-Kirke, II, 1810, S. 397—404. Budstikken, VI, 1825, S. 441—552. J. R. Hübertz: Aktstykker vedk. Staden og Stiftet Aarhus, II, 1845, S. 121 f. H. F. Rørdam: De danske og norske Studenters Deltagelse i Kbh.s Forsvar 1658—60, 1855, S. 47, 54—57, 173, 177—80. Personalh. Tidsskr., II, 1881, S. 124; IV, 1883, S. 50 f. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: Kong Christian IV.s egenhændige Breve, V, 1883—85, S. 24 f.; VI, 1885—86, S. 328—32, 337 f. G. Storm i Norsk Hist. Tidsskr., 2. Rk., IV, 1884, S. 114—28. Kirkehist. Saml., 3. Rk., V, 1884—86, S. 785 f. O. A. Johnsen: De norske stænder, Videnskabs-Selsk.s Skr., II, Hist.-filos. Kl., 1906, S. 288 f. Francis Bull i Norsk biogr. Leksikon, III, 1926, S. 346 f.

C. O. Bøggild Andersen.

v. Dombroick, Maximilian Wilhelm, d. 1752, Officer. F. i Sachsen af en Slægt fra Unna i Westphalen, d. 10. Maj 1752 i Rendsborg, begr. sst. Gift 1° med Sophie Charlotte. 2° med Baronesse Augusta Brockdorff, f. 27. Nov. 1704, d. 16. Juni 1739 i Altona,

D. af Oberst, senere Generalløjtnant, Baron Schack B. (s. d.) og Hustru. 2° 7. Sept. 1742 i Tørring med Margrethe v. Arenstorff, døbt Jan. 1713, d. 7. Dec. 1760, D. af Oberst Henning v. A. til Stougaard (1683—1751) og Elisabeth Reventlow (d. 1744).

v. D. kom i dansk Tjeneste 1711 som Kaptajn, fik 1720 Oberstløjtnants Karakter og blev 1728 Oberst. Da hans Regiment blev opløst 1730, blev han n. A. Overfører ved den samtidig oprettede Nye Drabant-Garde. 1732 blev han atter Regimentschef og deltog i det af Danmark til Kejsereisens Raadighed afgivne Auxiliærkorps i den polske Tronfølgekrig 1734 og fik s. A. Generalmajors Karakter. Da Danmark 1741 sendte Tropper til Tyskland i storbritannisk Tjeneste, ansattes v. D. ved Korpsets Generalstab som »kommanderende Generalmajor« med en ekstra Donation paa 1500 Rdl. ud over »havende Gage«. 1747 blev v. D. Generalløjtnant og Interimskommandant paa Kronborg og var fra 1749 til sin Død Kommandant i Rendsborg. Han viste megen Interesse og Iver for Driften af det efter hans første Hustrus Moder 1732 arvede Gods Knabstrup, men hans Forbedringer slugte for meget af hans Kapital, saa Godset maatte sælges 1745. — Hv. R. 1741.

F. Lunn: Knabstrup, 1876, S. 77—80. Dsk. Mag., 6. Rk., II, 1916, S. 359.

H. W. Harbou (Rockstroh).*

v. Donop, Simon Henrik, d. 1727, Officer. D. 12. Okt. 1727 i Slagelse, begr. i Antvorskov K., senere mulig flyttet til Flinterup el. Stillinge K. Forældre: Hessen-kasselsk Hofmarskal Anton Gabriel v. D. til Alten-Donop (d. 1681, gift 1° med Cathrine Elisabeth Exterdi) og Maria Elisabeth Bock v. Wülfigen. Gift 27. Febr. 1692 i Flinterup med Maria Josephine v. Massenbach, D. af Generalmajor Philip Adam v. M. til Hellestrup (1621—1702, gift 1° med Claude Henriette d'Auxi) og Ilsa Anna v. Hardenberg (1630—87, gift 1° med Rabe Arndt v. Oynhausen, d. 1667, 2° med lüneburgsk Gehejmerraad og Landhofmester Friedrich v. Post, d. 1671).

v. D. var 1678 Løjtnant i Rytteriet, blev 1684 Ritmester, 1692 Major, 1704 (1702) Oberstløjtnant, 1710 (1709) Oberst. I Slaget ved Helsingborg 10. Marts 1710 blev han haardt saaret. 1711 blev han Brigader, 1716 Generalmajor. Fra 1723 til sin Død var han Amtmand over Korsør og Antvorskov Amter. Han ejede Hellestrup i Flinterup Sogn. — Ligsten i Vaabenhusets Væg i Stillinge K.

Bidrag til den store nordiske Krigs Historie. Udg. af Generalstaben, II, 1903. Personalh. Tidsskr., 3. Rk., II, 1893, S. 178.

H. W. Harbou (Rockstroh).*

Dons, Elisabeth Caroline Cathrine, f. 1864, Operasangerinde. F. 19. April 1864 paa Daurupgaard, Bjergsted Sogn. Forældre: Godsejer, Kaptajn, senere Etatsraad Julius D. (1830—1908) og Augusta Mariane Sieverts (1833—1908). Ugift.

Det har uden Tvivl sat sit Præg paa Frk. D.s Kunstnerpersonlighed, at der i hendes Aarer flyder udenlandsk Blod. Hendes Moder stammede fra Tyskland, hendes Bedstemoder var fransk, hendes Oldemoder paa fædrene Side Skotte, paa mødrene Side Italiener. Omkring Femtenaarsalderen kom hun til Kbh., hvor hun fik sin udmærkede Altstemme uddannet af Sophie Keller og Leocadie Gerlach. 1884 var hun naaet saa vidt, at hun kunde aflægge en vellykket Prøve paa Det kgl. Teater; ikke mindst Kapelmester Johan Svendsen var begejstret over den unge talentfulde Sangerindes Præstation, og 1. Maj 1885 debuterede hun endelig i en saa krævende Rolle som Zigeunersken Azucena i »Troubadouren«. Man beundrede hendes fyldige Stemme og ikke mindst »den Fornemhed og Selvstændighed«, der beherskede hendes Fremstilling. Dette gunstige Indtryk blev yderligere forstærket i den følgende Sæson ved hendes gribende Udførelse af Prinsesse Amneris i »Aida«, der viste, at Teatret i Frk. D. havde faaet en Sangerinde, der i højere Grad, end man dengang var vant til, søgte at give »Menneske-Følelser et stærkt og naturligt Udtryk«. — Sine Studier fortsatte Frk. D. i Paris, hvor hun i rent sanglig Henseende var Elev af Marchesi, medens hun indstuderede sine Roller med Désirée Artôt. Trods advarende Røster fik nu den allerede saare populære Alt-sangerinde sin Stemme omlagt til en decideret Sopran. Forsøget lykkedes, og fra nu af blev Frk. D., der protegeredes stærkt af Kammerherre Fallesen, Operaens absolutte Primadonna. Det var ganske vist ikke alle Partier, der lykkedes lige godt for hende, Stemmen kunde undertiden virke sprød og skør, uden den Bravour og Glans, som adskillige Sopranpartier kræver, og trods den inderlige Styrke i Spillet illuderede hun ikke altid som de ungdommelig-ubevidste Heltinder. Hendes egentlige Styrke laa i det patetiske, det ophøjede tragiske, og derfor fik hun ogsaa en af sine største Successer som Orfeus i Glucks Opera. En af hendes Beundrere har skrevet følgende om hendes navnkundige Udførelse af den berømte Rolle: »For mig vil det uforglemmeligste Minde fra hendes Virksomhed ved Teatret være Orfeus, som stiger ned i Underverdenen, ombølget af ulyksalige Aander. Selv ophøjede rolig — med det alvorlige, tragisk strenge Ansigt, med det hvide, klassiske Klædebon og med Lyren i sin Haand stiger hun ned. Rolig mod sin Skæbne, overlegen over for alle de hylende, forvirrede Røster

gaar han sin Gang, denne Musikens Halvgud — bragt til vor musikalske Verden af denne Kvinde, lige stor som Sangerinde og Kunstner«. Af de mange Partier, som Frk. D. udførte i den lange Række af Aar, hun var ansat ved Teatret, kan nævnes Violetta i »Traviata«, Julie i »Romeo og Julie«, Margrethe i »Faust«, Grevinden i »Figaros Bryllup«, Santuzza i »Paa Sicilien«, Carmen, Rosina i »Barberen i Sevilla«, Marie i »Regimentets Datter«, Thalea i »Heksen«, Fru Ingeborg i »Drot og Marsk« og Gulnare i »Aladdin«. Frk. D. indtog en fremragende Stilling ved Teatret i den store Periode i vor Operas Historie, der er tæt sammenknyttet med Johan Svendsens Navn. Ofte fik hun Opgaver, som egentlig laa uden for hendes vokale og kunstneriske Rækkevidde, men trods alt vil hun i vor Teaterhistorie staa som en egenartet og stærk Personlighed, en Kunstnerinde af Format. Hun optraadte sidste Gang 18. April 1905 som Orfeus i Glucks Opera. 1888 udnævntes hun til Kammersangerinde. — Ingenio et arti 1915. — Malerier af Johs. Kragh 1915 paa Det kgl. Teater og af H. Vedel 1932. Buster af J. F. Willumsen 1921 og af Ellen Locher Thalbitzer.

Ill. Tid. 16. Sept. 1906. Nationaltid. 14. April 1915. Politiken 20. April s. A. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, IV—V, 1927—30.

Torben Krogh.

Dons, Jens Bing, 1734—1802, Retskyndig. F. 3. Jan. 1734 i Trondhjem, d. 19. Jan. 1802 sst., begr. sst. Forældre: Stadsfysicus, Lagmand Poul D. (1689—1748) og Anna Lorentzdatter Holst (1706—77). Gift 26. Okt. 1781 i Trondhjem med Anna Maria Wahl, f. Schjødt (gift 1° 1751 med Kammerraad, Kobbertoldforvalter Oluf Pedersen W., 1716—79), f. 29. Sept. 1733 i Trondhjem, d. 9. Jan. 1797 sst., D. af Købmand Carsten Henriksen S. (1702—71) og Mette Alette Gartner (1702—65).

D. blev Student 1750, privat dimitteret, 1751 Baccalaureus, var 1752—57 Alumnus, 1757 Inspector paa Borchs Kollegium, hvor han forsvarede en Række Disputatser, saaledes »De logicæ vulgaris nævis« (1753), »De delicto homicidii jure Norvegico vetusto« (1754), »De delicto furti, jure Norvegico vetusto« (1755) og »De delictis carnis jure Norvegico vetusto« (1756, oversat paa Dansk i Lorentz Ewensen: »Samlinger af juridiske og historiske Materier«, II, 1. Hæfte, 1785, S. 45—96). 1767 blev han Dr. juris ved »Meditationes atque conclusiones theoretico-practicæ de jure retractus gentilitii præsertim Norvegici« (oversat paa Dansk i Ewensens ovenn. Værk, I, 1. Hæfte, 1784, S. 19—76), 1768 Professor ved Universitetet, 1771 1. Deputeret i Danske Kancelli, efter Struensees Fald afske-

diget 1773, Lagmand 1778 over Trondhjems Lagstol, 1797—1800 Justitiarius ved Trondhjems Stifts Overret. 1769 Medlem af Det norske Videnskabernes Selskab i Trondhjem, 1769—74 Vicepræsident i Landhusholdningsselskabet. — Som sine juridiske Lærere nævner D. i sit Doctorvita af 1767 Stampe, Kofod Ancher og Obelitz, men stærkest Paavirkning har han sikkert modtaget af Ancher. Om D.s Evner som Docent foreligger kun magre Efterretninger, som Skribent har han ikke ført Udviklingen videre; i hans ganske traditionelle Hovedværk »Academiske Forrelæsninger over den Danske og Norske Lov. Holdne paa Latin, men nu paa Dansk oversatte ved C. D. H. (edegaard)« (I—IV, 1780—81) dæmrer ingen ny Tid. En ikke ringe Lærdom og en vis videnskabelig Friskhed og Energi præger derimod D.s Disputatser. 1763 udgav han E. Hesselbergs »Juridiske Collegium, Igiennemseet og med Anmærkninger forøget«. Han synes i sine unge Aar at have været en litterært interesseret Mand; 1751 offentliggjorde han et Digt »Til sørgeligst Erindring om Hr. Jens Bing«, den bekendte Læge, efter hvem han var opkaldt, og 1756—57 sammen med Tønne Bloch og Jón Eiríksson et Par Hæfter af »Efterretninger om Nye Bøger og Lærde Sager i Danmark og Norge etc. for Aaret 1756«. Den Modgang, han under det Guldberg'ske Ministerium havde fristet, skal efter Udsagn af Laurids Smith i »Breve til Johan Bülow« og af J. C. Berg i forskellig Retning have udøvet en mindre heldig Indflydelse paa ham. — Justitsraad 1770. Etatsraad 1777.

Karl Dons: Den dansk-norske Slægt Dons, 1902, S. 43 ff. Ludvig Daae: Trondhiems Stifts geistlige Historie fra Reformationen til 1814, 1863, S. 200 med Note 2. Samme: Af Geheimeraad Johan v. Bülows Papirer, 1864, S. 206. O. A. Øverland i Personalh. Tidsskr., II, 1881, S. 91 f., jfr. 3. Rk., I, 1892, S. 39.

Frantz Dahl.

Dons, Povl (Povel), 1783—1843, Forfatter. F. 19. Nov. 1783 i Kbh. (Trin.), d. 8. April 1843 i Skamstrup, begr. sst. Forældre: Student, senere Skifteforvalter, cand. theol. og jur. Thomas Claudius Andreas D. (1739—1824) og Bolette Catharina Frantzen (1749—1811). Gift 22. Maj 1813 i Kbh. (Helligg.) med Henriette Schmidt, f. 17. Juli 1782 i Bergen, d. 19. Febr. 1845 i Skamstrup, D. af Havnekontrollør Peder Andreas S. (ca. 1741—1814) og Charlotte Elisabeth Rander (d. 1810).

D., der var af norsk Byrd, blev Student 1802 og tog 1803 juridisk Forberedelseseksamen. S. A. blev han Kopist i den alm. Enkekasses Bogholderkontor, 1817 Fuldmægtig. Hans litterære Produktion er kun ringe af Omfang og lidet betydende, nogle faa Digte

og enkelte Prosaarbejder i »Theologisk Maanedsskrift« og »Kjøbenhavns Skilderi«, det er alt. Men han ejede et rigt poetisk Gemyt, var en inderlig from Kristen og havde et dybt modtageligt Sind. Han var fortrolig Ven med flere af Samtidens største Aander, Christian Molbech, Grundtvig, Ingemann o. fl. Af særlig Betydning er hans Venskab med Grundtvig. D. var den lyttende og modtagende, Grundtvig den givende: »Lutter Øje, lutter Øre, lutter Liv med Efterklang«, sang Grundtvig i sit Mindedigt om ham. Det vældige og det blide, Staal og Voks, mødtes i de to Venners Samvær. D. var Vidne til Grundtvigs voldsomme Sjælekamp 1810, og maaske kan Begyndelsen til den Nervesvækkelse, som efterhaanden nedbrød ham, dateres fra den Tid. 1821 maatte han søge sin Afsked. Under Navn af Vartpenge fik han fuld Gage, 800 Rdl., som Pension. 1821—33 boede han med sin Familie paa Herregaarden Vognserup, 1833—36 paa Nordruplund, 1836—41 i Bjergby Sogns Enkesæde og fra 1841 til sin Død hos sin Datter og Svigersøn, Provst Bøgh i Skamstrup. I Mørke og Sløvhed hengled de fleste af hans Dage, men i lyse Stunder kunde han give sine Børn stærke Indtryk fra Ungdommens lykkelige Tid. — Silhouet reproduceret i Træsnit 1902. — Mindesmærke paa Graven 1918.

K. Dons: Den dansk-norske Slægt Dons, 1902. Til Minde om Povel Dons ved Kr. Køster og Ludvig Schrøder, 1875. W. Hjort: N. G. Blædel, 1881, S. 25 f. Personalh. Tidsskr., II, 1881, S. 92 f., 369; 2. Rk., II, 1887, S. 13. Fædrelandet 27. Dec. 1872. N. F. S. Grundtvigs Poetiske Skrifter, I, 1880, S. 168, 335, 427; III, 1882, S. 437; VI, 1885, S. 459. Ingemanns Samlede Skrifter, 4. Afd., II, 1845, S. 131. Chr. K. F. Molbech: Christian Molbech og N. F. S. Grundtvig, 1888, S. XIV f., XIX, XXI f., 41 f. Danskeren, III, 1889—90, S. 1—21, 65—77. Højskolebladet, 1893, Sp. 295 f. Den danske Højskole, IV, 1904, S. 407 f. Af Rudolf Bays efterladte Papirer, II (Memoirer og Breve, XXXIII), 1920, S. 76. Breve fra og til N. F. S. Grundtvig, 1924, I, S. 43, 50, 58, 70, 85, 92, 113, 135; II, S. 371. Hjem og Skole, 1934, S. 127—31.

Fred. Nørgaard.

von Doordt, Jacob, d. 1629, Maler. D. omkring 1. Nov. 1629 i Stockholm. Gift med Margareta, d. tidligst 1634.

Omkring 1595 levede i Hamburg Kobberstikkeren *Peter van der Doort*, formentlig fra Antwerpen. 1596 fik en *Abraham v. Dort* Betaling af Hertugen af Holsten-Gottorp for modellerede og malede Portrætter; han fik senere Tjeneste hos Kejser Rudolf og var derefter Vokspousserer og Kontrafejer samt Kunstammerforvalter hos Jakob I. og Karl I. af England til sin Død 1640. Han angives at have malet Christian IV. til den kgl. Samling i London. 1595 betaltes der i Rostock Vokspoussereren *Isaac v. Doort* en Sum for

hans Arbejde for Christian IV., og n. A. nævnes Isaac Contrafeier som en af Hoffølget. J. v. D. har antagelig været en Slægtning af de nævnte. Han blev 1598 ansat som Kontrafejer hos Hertugen af Holsten-Gottorp, og Bestallingen fornyedes 1607. Omkring 1610 arbejdede han for Christian IV. (Helfigurportræt paa Amalienborg, mindre Billeder paa Rosenborg og Gripsholm, Miniaturebillede paa Rosenborg, Blyantstegning i British Museum); desuden malede han 1611 den fortrinlige Olieminiature af Dronningen og Prins Christian (Rosenborg) samt nogle smaa Billeder af Christian IV. og hans Dronning og af hans Forældre (Gripsholm og Malmøhus). 1612 fik J. v. D. i Kbh. Betaling for tre Helfigurbilleder af Kongen samt for en Voksmodel til en Medaille og for to Miniaturebilleder af ham. 1616 var han en Uges Tid i Nykøbing F. hos Enkedronning Sophie. 1621—22 faar han, som nu nævnes som bosiddende i Hamburg, Betaling i Gottorp for Malerier og Vokspusseringer; med Aarstallet 1623 er Miniaturebillederne af Kongen og Kirsten Munk (Rosenborg) betegnede; et Maleri af sidstnævnte fra 1624 brændte paa Fr.borg 1859. 1625 betalte Christian IV. ham 100 Daler for nogle Kontrafejer. 1626 arbejdede han paa Gottorp og i Nykøbing — Dronning Sophies Maleri, nu paa Fr.borg (tidligere paa Mauritshuys) er fra dette Aar —, 1627 og 28 paa Gottorp, 1629 i Stockholm (Gustaf Adolph Miniaturer i Stockholms historiska Museum og paa Fr.borg; Oliemalerierne er endnu ikke fundet; et Par Medailler tillægges ham). Han synes ogsaa at have arbejdet for Hertugen af Braunschweig (Miniaturer hos Hertugen af Buccleuch). — Der er noget tungt, næsten kejtet over J. v. D.s Arbejder, men det forøger paa en Maade Karakteren af Vederhæftighed. Han tegner udmærket, hans Kolorit er noget dump og mørkladen. Hans Teknik med de nøje sammenarbejdede Farver og de fordrevne Strøg er forsigtig og haandværksmæssig, og man mindes ofte om, at han ogsaa syslede med Miniaturer. Han formaar dog i al sin Enkelhed at skabe baade monumental Virkning og give en personlig Karakteristik. I sin Kunst er han Elev af Hollænderne, i sin beherskede Følelse for Modellen snarere Tysker. Hans Miniaturer er fremragende i Teknik, velbehandlede i Gennemførelse, levende i Karakteristikken og ikke uden betydelig Ynde. Han arbejdede saavel i Olie som i Vandfarve og med Pen. Hans Kunst betød absolut et stort Fremskridt her hjemme, og det er Skade, at den stilledes i Skygge af Pieter Isaacsz' mere blændende, elegante og bravaderende Pensel. J. v. D. malede ikke blot Portrætter, men ogsaa Blomster og Dyr; paa Fr.borg omtales 1650 et Papegøjebillede af ham.

G. Vertue: *Anecdotes*, 3. ed., II, 1782, S. 83. F. R. Friis: *Bidrag til dansk Kunsthistorie*, 1890—1901. Harry Schmidt i *Quellen und Forschungen der Gesellsch. für Schleswig-Holstein. Gesch.*, IV, 1916. Fr. Beckett: *Renaissancens Portrætmaleri*, 1932. Sixten Strömbom: *Iconographia Gustavi Adolphi*, 1932.

O. Andrup.

Dorn, Reimar, 1594—1655, kgl. Raad. F. 14. Juli 1594 i Wilster, d. 20. Juni 1655 i Slesvig, begr. i Wilster. Forældre: Borgmester i Wilster Wolfgang D. (d. 1600) og Catharina Finck (d. 1628). Gift 1° Aug. 1620 med Gese Bolten, d. Marts 1631, D. af Matthias B. 2° 9. Juni 1634 med Margaretha Bruhn, d. 5. April 1652, D. af kgl. Landfoged i Syd-Ditmarsken Nicolai B. Trolovet 3° 1655 med Wieben Preusser (gift 1° med gottorpsk Raad og Kancellisekretær Jacob P.).

Efter at have studeret ved flere tyske Universiteter blev R. D. 1621 Dr. jur. i Helmstädt, derefter nedsatte han sig som Sagfører i sin Fødeby. 14. Juli 1630 blev han udnævnt til kongelig Raad i Hertugdømmerne og benyttedes i den følgende Tid i ikke ringe Grad af Kongen. Han gik 1631 som Gesandt til Gottorp og forhandlede 1632 med den engelske Gesandt, Jarlen af Leicester; i flere af de følgende Aar sendtes han til Bremen som Raadgiver for den derværende Ærkebiskop, Kongens Søn Hertug Frederik. 1641 var han Kommissær ved det imellem Kongen og Hertugen af Gottorp paa den ene og Enkegrevinde Elisabeth af Schaumburg paa den anden Side sluttede Forlig angaaende Pinneberg; 1643 deltog han i Forligsforhandlingerne med Hamburg. Han var desuden Medlem af den Kommission, der 1634 var nedsat for at revidere Hertugdømmernes Landret, og fik (1638) et Kanonikat ved Slesvigs Domkirke. Efter Frederik III.s Tronbestigelse blev han Medlem af Regeringskancelliet i Glückstadt. Den førnævnte Jarl af Leicester fælder i sin Rejseberetning en meget ufordelagtig Dom om hans Kundskaber og ydre Optræden, men han synes at have været værdsat af Christian IV., som ifølge Familieoverlevering skal have udtalt om ham: »Ich habe einen Dorn zu Wilster, aber er trägt mir edle Rosen«.

Reimari Dorn wolbegrundete Ehre-Defension, 1651. Johs. Gutbrot: *Ligprædiken over R. D.*, 1656. M. Boje: *Ligprædiken over Fru Margaretha Sommer*, 1684, S. 10. Johs. Møller: *Cimbria literata*, I, 1744, S. 140 f. N. Slange: *Christian den Fierdes Historie*, 1749, S. 814, 843. *Dsk. Mag.*, 3. Rk., I, 1842, S. 20 f., 23 ff. J. A. Fridericia: *Danmarks ydre politiske Historie 1629—1660*, I, 1876, S. 91. C. F. Bricka og J. A. Fridericia: *Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve*, III, 1878—80, S. 50, 136, 348; IV, 1882, S. 52; *Tillæg*, 1891, S. 64 f. L. Laursen: *Danmark-Norges Traktater 1523—1750*, IV, 1917; V, 1920. L. Bobé: *Af Geheimeraad Ditlev Ahlefeldts Memoirer*, 1895, S. 196.

J. A. Fridericia (C. O. Bøggild Andersen)*.

Dornonville de la Cour, se la Cour.

Dorothea, ca. 1430—95, Dronning. F. ca. 1430, d. 10. Nov. 1495 i Kalundborg, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Markgrev Johan af Brandenburg (1406—64) og Barbara af Sachsen (ca. 1405—65). Gift 1° 12. Sept. 1445 i Kbh. med Kong Christoffer af Bayern (s. d.). 2° 28. Okt. 1449 i Kbh. (Frue K.) med Kong Christian I. (s. d.).

Ægteskabet mellem D. og Christoffer af Bayern, som var aftalt paa et Møde i Wilsnack 1443, blev kun kortvarigt, thi allerede 6. Jan. 1448 døde Christoffer. Den attenaarige Enkedronning synes, dog forgæves, at have forsøgt paa at gøre nogen Indflydelse gældende under den Mellemlregering, der paafulgte, da Kongen ikke efterlod sig nogen Søn. En Udsigt til Udfrielse af en vanskelig Stilling viste sig, da Hertug Adolf af Slesvig — sandsynligvis i Forstaaelse med D. — foreslog Grev Christian af Oldenburg til dansk Konge. N. A. fejredes Brylluppet samtidig med Christian I.s Kroning.

D. har utvivlsomt været en stærk og dygtig Personlighed med Evner til at styre og raade og erhverve, ikke mindst naar det gjaldt Gods og Penge. Om Udredelsen af sin Medgift og Arven efter sin Fader førte hun en aarelang Strid med Farbroderen, Markgrev, senere Kurfyrst Albrecht Achilles, dog uden Resultat, da Markgrev Johan kun synes at have efterladt sig Gæld. Et fastere økonomisk Grundlag havde Unionsdronningen i sit vidtstrakte Livgeding, hvortil kom de betydelige Besiddelser, som Kongen i Aarenes Løb skænkede hende eller pantsatte til hende. Sit svenske Livgeding, Närrike og Värmland, havde hun kun Raa-dighed over 1457—64, da Christian I. var Herre over Sverige, men baade før og navnlig efter denne Periode hævdede hun gennem et Par Snese Aar med den største Energi og Haardnakkethed sit Krav paa Besiddelsen deraf over for Karl Knutsson og Sten Sture, der naturligvis ikke vilde overlade hende de to i Hjertet af Sverige beliggende Landskaber. Et juridisk Grundlag havde hun i Christoffers Morgengavebrev, som 1458 var bekræftet af Christian I. og selve det svenske Rigsraad, ligesom Unionen overhovedet i hele dette Tidsrum for det meste havde formel retslig Gyldighed. Ikke tilfreds med den Voldgift, som tilbødes hende fra svensk Side, bragte hun Sagen for Paven første Gang 1455, og i den paafølgende Proces, som først hendes Død bragte til Ophør, havde hun under den pavelige Politik mange Svingninger for det meste Overtaget, saa at Sten Sture Gang paa Gang truedes af den pavelige Band-

straale. — Den Haardnakkethed, hvormed D. varetog sine Interesser, stemte ingenlunde altid overens med Rigernes Tarv. Albrecht Achilles var 1473—74 Kongens Forbundsfælle paa den tyske Rigspolitik Omraade, og skønt Christian I. i øvrigt støttede sin karakterfaste Gemalinde, synes der da ogsaa i de nævnte Aar at være indtraadt en Standsning i hendes Arvestrid. Men navnlig maatte D.s ihærdige Forfølgelse af Retssagen mod Sten Sture virke skadeligt paa alle fredelige Unionsbestræbelser, hvorfor det danske Rigsraad og Hans i den kritiske Tid efter Christian I.s Død for nogle Aar fik gennemført den fra svensk Side krævede Opgivelse af Bandlysningssagen — skønt D. selv var af den Mening, at man ikke burde give Afkald paa Bandstraalens »skarpe Sværd« som et Middel til at tvinge Svenskerne til Lydighed.

D. fik dog ogsaa Lejlighed til at yde en positiv Indsats paa det politiske Omraade, ikke blot gennem den Indflydelse, hun sikkert har udøvet paa sin Ægtefælle, men ogsaa direkte, idet Styrelsen saavel indadtil som over for Udlandet under Kongens hyppige Fraværelser varetoges af hende — saa vidt ses, med ikke ringe Kraft. Det er betegnende, at den lybske Foged i Falsterbo 1466, da Tyskerne havde vægret sig ved at betale en forlangt Afgift, skriver hjem til Lübeck: »Dronningen er i Malmø, jeg vilde ønske, at hun ikke kom nærmere, jeg frygter, at hun vil til Falsterbo«. Navnlig i Hertugdømmerne blev hendes Virksomhed af gennemgribende Betydning, fordi der her, hvor Ordningen af Kongens Forhold til hans Kreditorer var et Hovedspørgsmaal, i særlig Grad blev Brug for hendes finansielle Evner. Med stor Forretningsdygtighed rejste D. Kapital til Indløsning af det ene pantsatte Slot efter det andet, og saa godt lykkedes hendes konsekvent gennemførte Finanspolitik, hvis Formaal efterhaanden blev at bringe begge Landene i hendes Haand, at Kongen 1479 forlenede hende med Holsten og 1480 pantsatte hele Slesvig til hende for 100 000 M. Ved Christian I.s Død var hun da Herskerinde over begge Hertugdømmer, samtidig med, at hun i Henhold til den afdøde Konges Bestemmelse havde Befalingen over alle Slottene i Danmark. Ægtefællernes Hensigt med denne Ordning — at skaffe den yngre Søn Frederik Enehæredømmet i begge Hertugdømmer — lykkedes det imidlertid ikke D. at gennemføre, men hendes dynastiske Politik vandt dog en halv Sejr ved Slesvigs og Holstens Deling mellem Kong Hans og Frederik 1490. Arbejdet med at afvikle sin Ægtefælles økonomiske Forpligtelser fortsatte hun efter hans Død, nu i Fællesskab med Kong Hans, paa hvem hun trods sin Forkærlighed for den yngre Søn skal have udøvet en ikke ringe

Indflydelse. I Kongeriget sad hun stadig inde med saa meget Pantegods, at Værdien deraf kort før hendes Død opgjordes til 57 900 Gylden.

Ogsaa D.s ret fremtrædende kirkelige Interesse gav sig praktiske Udslag. Med stor Iver tog hun sig af de franciskanske Observantbrødre, for hvem hun sammen med Kong Hans grundede Køge Kloster. Hendes Rejser til Rom (1475 og 1488) var virkelige Pilgrimsfarter, skønt hun paa dem begge ogsaa forfulgte verdslige Formaal, Fremme af sine Retssager mod Sten Sture og Albrecht Achilles, ligesom hun aflagde Besøg hos sin Søster Markgrevinden af Mantova og 1488 paa Tilbagevejen havde en Sammenkomst med Kejseren i Innsbruck. Modsat Christian I. viste D. sig lidet vennsæl paa sine Rejser, og hendes Brevstil er til Forskel fra Kongens tør og kølig. Hun har aabenbart hørt til den nøgterne praktiske Type inden for den hohenzollernske Fyrsteslægt, for hvilken hun ved sin Dygtighed som Realpolitiker er en værdig Repræsentant.

Afbildet som Enke paa Fløjen af et Alterskab fra Nyborg Slot, senere paa Thurø, nu i Nationalmuseet; Billedet er ødelagt og afskallet — en Kopi af Andr. Thornborg fra 18. Aarh. i Miniature paa Rosenborg. De fleste af Portrætterne paa Anetavler fra 16. og 17. Aarh. har samme Kilde. Stikket i Hamelmans Chronicon 1599 synes Fantasi.

A. F. Riedel: Codex diplom. Brandenburg., 3. Rk., I—III, 1859—61, passim. J. Lindbæk: Dorothea, Kristiern den førstes dronning og familien Gonzaga, Hist. Tidsskr., 7. Rk., III, 1902, S. 455—512. Gottfrid Carlsson: Drottning Dorotheas svenska morgongåfva, Sv. Hist. Tidsskr., 1911, S. 238—68. E. Arup: Den finansielle side af erhvervelsen af hertugdømmerne, Hist. Tidsskr., 7. Rk., IV, 1903, S. 317—88, 399—489.

Johanne Skovgaard.

Dorothea, 1511—71, Dronning. F. 9. Juli 1511, d. 7. Okt. 1571 paa Sønderborg Slot, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Hertug Magnus af Sachsen-Lauenburg (d. 1543) og Cathrine af Braunschweig-Wolfenbüttel (d. 1563). Gift i Efteraaret 1525 i Lauenburg med Hertug Christian af Slesvig og Holsten, senere Kong Christian III. (s. d.).

Hertug Christian aflagde i Efteraaret 1524 et Besøg i Lauenburg, og 25. Juni n. A. sluttedes Overenskomsten om Ægteskabet, som i øvrigt ikke kunde være Frederik I. kærkomment paa Grund af det, ogsaa i den følgende Tid vedvarende, fjendtlige Forhold mellem ham og Hertug Magnus. Det unge Ægtepar boede i de første Aar paa Haderslevhus, temmelig knapt aflagt af Kongen. Først Hertug Christians Sejr i Grevefejden bragte en Afslutning paa de trange og vanskelige Tider, og 1537 kronedes Christian III. og D. i Kbh. til Danmarks Konge og Dronning.

En varm Hengivenhed knyttede D. til hendes Ægtefælle, med hvem hun havde den inderlige lutherske Religiositet og Karakterens moralske Støbning til fælles. Om hendes Virksomhed som Dronning haves i øvrigt kun faa Oplysninger. Hun optraadte som Mellemand ved Indledelsen af de Forhandlinger, der førte til et lykkeligt Resultat ved Freden med Kejseren i Speier 1544. Kongens i de første Aar saa indflydelsesrige tyske Raadgivere har aabenbart paaregnet Støtte af Dronningen, men efterhaanden udjævnedes Modsætningen mellem Christian III. og den danske Adel, og ogsaa D. traadte i nær Forbindelse med en talrig Kreds af danske Adelslægter — Gjõe, Rosenkrantz, Gyldenstjerne og mange andre — hvis Døtre gjorde Tjeneste i hendes Jomfrukammer. Til flere af disse Adelsdamer, navnlig til Birgitte Gjõe, følte D. sig stærkt knyttet lige til sin Død. Saa meget mærkeligere er det, at hun aldrig blev fortrolig med det danske Sprog. Mod Johan Friis nærede hun Uvillie, og hun skal have bidraget til Peder Oxes Fald.

Som Enkedronning boede D. paa Koldinghus, hvor hendes Hof, da Kongen var ugift, vedblev at spille en ikke ringe Rolle. Ejendommeligt er det, at hun allerede i Sommeren 1559, et halvt Aar efter Christian III.s Død, omgikkes med Tanker om et nyt Ægteskab — med sin Svoger, Hertug Hans den Ældre i Haderslev. Partiet mødte paa Grund af Svogerskabet Modstand hos de tyske Teologer, som raadspurgtes, og Frederik II. besvarede et Aars Tid senere, ikke uden Finfølelse, en Anmodning om Bistand fra Moderen og Farbroderen med en Erklæring, i hvilken han overlod Afgørelsen til Parternes egen Samvittighed. Planen blev da lagt til Side, men saa sent som 1567 raadspurgte D. sin Hofpræst i samme Anliggende. Kongen, som fik Nys om Sagen, stillede sig afvisende, og først nu synes Tanken herom skrinlagt. — D. maatte da søge Anvendelse for sin Livskraft i Bestyrelsen af sit Livgeding og i Opdragelsen af en talrig Flok Børn af Slægten, som i Aarens Løb blev betroet hende til Optugtelse. Hendes Drift til at virke og raade søgte imidlertid et videre Virkefelt. Den næstældste Søn Magnus, Biskoppen af Øsel, vedblev Livet igennem at være Genstand for Moderens Omsorg. I sine Breve revser hun lidenskabeligt hans udsvævende Levned samtidig med, at hun lige saa lidenskabeligt bestormer sin ældste Søn Kongen med Bønner om at komme Broderen til Hjælp. — Mere sammensat var hendes Forhold til Frederik II. Det kunde ikke virke fremmede for den gode Forstaaelse, at Anna Hardenberg i alle disse Aar var i Enkedronningens Jomfrukammer. Selv om D. havde den unge Adelsdame kær, ønskede hun dog, at baade hun og Kongen ved et

jævnbyrdigt Parti maatte naa Ægteskabets gudvelbehagelige Havn. Paa den anden Side har Enkedronningens Tilbøjelighed for Hertug Hans maaske ogsaa virket som Urostifter. Hovedaarsagen til Uoverensstemmelsen mellem Moder og Søn maa dog vistnok søges dybere, i den Lighed, som paa flere Punkter fandtes mellem dem. Ikke blot det smukke og statelige Ydre og Færdigheden i at tumle Hesten paa Jagt havde de til fælles, men ogsaa det lidenskabelige uligevægtige Sind, den impulsive Handlekraft, den stolte Følelse af egen Værdighed. Sammenstød var derfor uundgaelige, og D.s mange bevarede Breve til Frederik II. viser et Forhold, fuldt af Konflikter, samtidig med at de giver et levende Indtryk af hendes Temperament og Villiestyrke. Ud af sin Moderkærlighed og religiøse Ansvarsfølelse advarer hun Sønnen djærvt og myndigt, undertiden med en Snært af Satire, mod Umaadelighed i Drik, mod Dumdristighed og Selvraadighed. Navnlig Syvaarskrigens ulykkelige Forløb foreholder hun ham ideligt med en Aabenhjertighed, der ikke vidner om Menneskekundskab. Kongens under Modgangen ømtaalelige Sindsstemning slog da over i Mistænksomhed, og bestandig maa Moderen forsvare sig mod hans — ofte ubeføjede — Beskyldninger for, at hun paa forskellig Vis skulde modarbejde ham. Dog maa det indrømmes, at D.s Virkelyst og Herskertrang hyppigt førte hende ud over de rette Grænser. Særlig skarpt traadte dette frem, da hun krænkede Kongens og Rigets Ret ved sit egenmægtige kirkelige Regimente paa den til Livgedinget hørende Ø Als, der i gejstlig Henseende stod under Biskoppen paa Fyn, og endogsaa ved sin Amtsskriver lod Øens Præster og Bønder opfordre til Opsætsighed mod den kongelige Befaling. Med en saadan Sejghed fastholdt hun sit Standpunkt, at Kongen omsider gav efter. — Med Rette maatte det ogsaa forbitre Frederik II., at D. uden hans Vidende brevvekslede med den svenske Konge, og at hun midt under Syvaarskrigen planlagde et Ægteskab mellem Magnus og Erik XIV.s Søster. Og selv om hendes gentagne Tilbud om at optræde som Mægler over for Sverige udsprang af den bedste Villie, kunde man med Grund betvivle Rækkevidden af hendes diplomatiske Evner. I mere end to Aar — Nov. 1564 til Jan. 1567 — besøgte Kongen ikke sin Moder, men efterhaanden som Syvaarskrigen med dens voldsomme Kriser ebbede ud, synes en roligere Stemning at være blevet herskende, i det mindste fra Enkedronningens Side.

Trods Fejlgreb og Skyggesider er dog D., saaledes som hun træder frem for Eftertiden i sine Breve, en Personlighed af Værdi ved sin levende og ægte Menneskelighed, ved sin Djærvhed, ved sin

Følelses Inderlighed og Dybde. Hendes Evne til at lide med dem, der var i Nød, kom ikke blot frem over for Magnus, hvis Sag Moderen maatte føre, selv om alle andre — og med Rette — opgav den som uhjælpelig. Den viste sig ogsaa i hendes Beredvillighed til at træde i Skranken for de smaa i Samfundet, Bønder og Borgere, og Krigens Ulykker har hun følt som en personlig knugende Byrde. Naar hun hævder sin Pligt til som en salvet og kronet Dronning »at fremme disse Rigers Ære, Ro og Fred« er hun i Slægt med noget af det bedste i Tiden.

Et originalt Portræt, formentlig af Jacob Binck, brændte 1859 paa Fr.borg; gamle Kopier paa Fr.borg og i Privateje. Anetavle (fra Sønderborg Kapel) paa Fr.borg. Maleri paa Fr.borg og i Sondershausen. Portræt fra 18. Aarh. paa Brahetrolleborg afbildende D. i den plønske Fyrstinderække. Samtidigt Relief i Kolding Almenskole. Ingen samtidige grafiske Fremstillinger. Medailler med Portræt fra 1560.

Aarsberetn. fra Geh. Arch., I, 1852—55; III, 1861—65. Hugo Matthiessen i Vejle Amts Aarbøger, 1908, S. 1—89. Ellen Jørgensen og Johanne Skovgaard: Danske Dronninger, 1910, S. 96—115.

Johanne Skovgaard.

Dorothea, 1504—47, Hertuginde af Preussen. F. 1. Aug. 1504, d. 11. April 1547 i Königsberg, begr. i Domkirken sst. Forældre: Kong Frederik I. (s. d.) og Anna af Brandenburg (s. d.). Gift 1. Juli 1526 paa Königsberg Slot med Hertug Albrecht af Preussen, f. 17. Maj 1490 i Ansbach, d. 20. Marts 1568 i Tapiau (gift 2° 1550 med Anna Maria af Braunschweig, 1532—68), Søn af Markgreve Friedrich af Ansbach og Bayreuth (1460—1536) og Sophia af Polen (1464—1512).

Endnu før Faderens Tronbestigelse var der Tale om et Ægteskab mellem D. og den engelske Tronprætendent Hertug Richard af Suffolk, der støttedes af Kong Frans I. af Frankrig. Denne Plan maatte dog atter opgives, og andre Forsøg paa at knytte Ægteskabsforbindelse med nordtyske Fyrster var allerede strandede, da Hertug Albrecht af Preussen, tidligere Stormester for den tyske Orden, nu Lenshertug under polsk Højhed, 1525 meldte sig som Frier. Forlovelsen blev væsentlig bragt i Stand af Kong Frederiks tyske Kansler, Wolfgang v. Utenhof; 12. Febr. 1526 besegledes Ægteskabskontrakten. D. fik en Medgift af 20 000 Gylden, hvoraf dog kun Halvdelen blev udbetalt. Ægteskabet blev meget harmonisk, præget af gammelluthersk Fromhed og teologiske Interesser. D. bevarede en levende Forbindelse med sin Slægt i Danmark; især efter Christian III.s Tronbestigelse fandt der en udstrakt og

meget intim Brevveksling Sted mellem det danske og det preussiske Hof. D. og hendes Mand var ivrige — undertiden noget paatrængende — Raadgivere for Broderen og Svogeren, og det venskabelige Forhold mellem Hertugen og Kongen bevarede, saa længe D. levede. 1537 overværede Ægteparret Christian III.s Kroning i Kbh., og hos dem i Königsberg opdroges ca. 1537—42 den unge Hertug Hans. — Miniature formentlig af Jac. Binck paa Fr.borg; en lignende fra 1544 i Privateje. Buste af Corn. Floris, antagelig paa Grundlag af Dødsmasken, paa Epitafium i Königsberg Domkirke. Statue paa et ældre Gravmæle sst. Buste paa Slottet i Königsberg angives at forestille D. Medailler fra Bryllupsaaret 1526, fra 1529, paa Knappen af det preussiske Rigssværd (fra ca. 1540). Dødsmaske.

Ligprædiken af Georg Sabinus i Ph. Melanthonis Selectarum declamatorium Tomus III, 1562, S. 203—26. C. F. Allen: De tre nord. Rigers Hist., V, 1872, S. 236—46. Hist. Tidsskr., 4. Rk., VI, 1877—78. Hohenzollern-Jahrbuch, V, 1901, S. 87—98.

Mollerup (Henry Bruun).*

Dorothea, 1520—80, Kurfyrstinde af Pfalz. F. 10. Nov. 1520, d. 31. Maj 1580 i Neumarkt, begr. i Heidelberg (Helligg. K.). Forældre: Kong Christian II. (s. d.) og Elisabeth af Østrig (s. d.). Gift 26. Sept. 1535 i Heidelberg med Pfalzgreve, senere Kurfyrste i Pfalz Frederik II., f. 9. Dec. 1482 paa Slottet Winzingen ved Neustadt, d. 26. Febr. 1556 i Alzei, Søn af Kurfyrst Philip af Pfalz (1448—1508) og Margrete af Bayern-Landshut (d. 1501).

Efter Forældrenes Flugt fra Danmark blev D. ligesom Søsteren Christine (s. d.) opdraget ved de nederlandske Regentinders Hof. Ogsaa D.s Ægteskab var bestemt af Onklens, Kejser Karl V.s politiske Planer; det var en Belønning til Pfalzgreve Frederik, der var en tro Ven af Huset Habsburg og en dygtig Kriger, men hvis mange Forsøg paa at blive gift hidtil alle var slaaet fejl. D. var et godt Parti, ikke alene i Kraft af sin fornemme Fødsel, men ogsaa paa Grund af sine formentlige Arverettigheder til Danmark og Norge, Krav, hvis Gennemførelse Kejseren kunde ventes at støtte. Under Grevefejden og i Aarene derefter forsøgte D. og hendes Mand da ogsaa gentagne Gange at naa dette Maal, men altid forgæves. Efterhaanden trættes de, vel ogsaa fordi de ikke fik Børn; 1544 sluttede Kejseren Fred med Christian III., og Frederik blev Kurfyrste; n. A. gik han og hans Hustru over til Protestantismen, hvorved Forholdet til Karl V. yderligere afkøledes. Til noget formelt Afkald lod D. sig dog aldrig bevæge, og kort efter Kurfyrstens Død gik der truende Rygter om en Ægteskabsforbin-

delse med den krigerske Markgrev Albrecht Alcibiades af Brandenburg, som imidlertid døde allerede Jan. 1557. — Personlig var D. ligesom sin Ægtefælle meget ødsel; som Enke laante hun ustandselig Penge af sin habsburgske Slægt og døde derfor stærkt forgældet. — Malerier af D. som ung i tysk Eje. Maleri 1562 paa Fr.borg. Barnebillede af Mabuse paa Hampton Court (stukket af G. Vertue 1748 med Titel: Henrik VIII.s Børn). Medaille 1537 (med det danske Vaaben).

Norsk hist. Tidsskr., II, 1872, S. 49—56.

Henry Bruun.

Dorothea, 1528—75, Hertuginde af Mecklenburg. F. 1528, d. 11. Nov. 1575 i Schönberg, Mecklenburg, begr. i Güstrow Domkirke. Forældre: Kong Frederik I. (s. d.) og Sophie af Pommern (s. d.). Gift sidst i Okt. (Traktat 27. Okt.) 1573 i Kolding med Hertug Christoffer af Mecklenburg, Biskop i Ratzeburg, f. 30. Juni 1537 i Augsburg, d. 4. Marts 1592 i Tempzin (gift 2° 1581 med Elisabeth af Sverige, 1549—97), Søn af Hertug Albrecht VII. af Mecklenburg-Güstrow (ca. 1487—1547) og Anna af Brandenburg (1507—67).

Efter Faderens Død delte D. i mere end en Menneskealder sin Moders tilbagetrukne Tilværelse paa Slottet i Kiel. Efter Enkedronning Sophies Død 1568 fordrede hun fyrsteligt Underhold, hvad der bragte hendes Brødre, Hertugerne Hans d. Æ. og Adolf, i Strid med Frederik II. om Byrdens Fordeling. Sin endelige Løsning fandt denne Tvist 1573; da lykkedes det nemlig ret uventet D.s Søster, Hertuginde Elisabeth af Mecklenburg (s. d.) at skaffe den aldrende og svagelige Prinsesse en Gemal i den ni Aar yngre Hertug Christoffer, en typisk nordtysk Duodezfyerste, der trængte haardt til en god Medgift. — Gravmæle i Güstrow Domkirke med liggende Statue, bekostet af Søsteren og udført af Ph. Brandin.

L. Laursen: Danmark-Norges Traktater, II, 1912, S. 291—97 og 337—47.

Henry Bruun.

Dorothea, 1546—1617, Hertuginde af Braunschweig og Lüneburg. F. 29. Juni 1546 paa Koldinghus, d. 6. Jan. 1617 i Winsen, begr. i Celle Hovedkirke. Forældre: Kong Christian III. (s. d.) og Dorothea af Sachsen-Lauenburg (s. d.). Gift 12. Okt. 1561 i Celle med Hertug Wilhelm af Braunschweig og Lüneburg, f. 4. Juli 1535, d. 20. Aug. 1592, Søn af Hertug Ernst af Braunschweig og Lüneburg (1497—1546) og Sophie af Mecklenburg (1508—41).

D. fik 20 000 Daler i Medgift; ved hendes Bryllup var Frederik II. og Enkedronning Dorothea med stort Følge til Stede. Af hendes mange Børn blev de førstefødte sandsynligvis opdraget hos Mor-

moderen. — Miniature i fyrsteligt braunschweigsk og sachsisk Eje. Fremstillingen paa Stikket af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt.

L. Laursen: Danmark-Norges Traktater, II, 1912, S. 1—7. H. F. Rørdam: Monumenta hist. Dan., 1. Rk., I, 1873.

Henry Bruun (Møllerup).

Dorothea Elisabeth (Isabella a Jesus-Maria), 1629—87, Vicepriorinde i St. Reinolds Augustinerindekloster i Köln. F. 1. Sept. 1629 paa Kronborg, d. 18. Marts 1687 i Köln, begr. sst. Moder: Fru Kirstine Munk (s. d.), Kong Christian IV.s (s. d.) Ægtefælle.

D. E. fødtes paa en Tid, da Forholdet mellem Christian IV. og Kirstine Munk var præget af stærk Spænding, især paa Grund af Fru Kirstens Elskovsforbindelse med Rhingrev Otto Ludwig af Salm. Der er dog ingen Vidnesbyrd fra de første Maaneder efter Fødselen om, at Kongen ikke skulde have anset D. E. for sin Datter. Han lod afholde Barselgilde og Daab, og først da det i Jan. 1630 kom til et Brud mellem Ægtefællerne, og Kirstine Munk forlod Fr.borg, sendte han det nyfødte Barn efter hende og vægrede sig siden bestandig ved at anerkende det som sit. »Ded cassetere Frøcken«, »Horungen«, »Paradisfuglen«, »Kramsfuglen« blev hans staaende Betegnelser for den lille Pige. Han støttede sig herved paa Beregninger over Fru Kirstens Svangerskabsperiode, som dog ikke synes at være afgørende; sin oprindelige Paastand om, at Rhingreven var Faderen, frafaldt han senere. D. E. opholdt sig nogle Aar hos Bedstemoderen Ellen Marsvin, men da denne indtrængende søgte at overbevise Kongen om hendes ægte Fødsel, uden dog efter hans Opfordring at ville aflægge Ed derpaa, lod han i sin Harme Febr. 1637 Barnet føre til en Købmand i Hamburg. N. A. satte han det i Pleje hos en Købmand i Köln, som anbragte det i Byens Augustinerindekloster (St. Reinolds). Her blev D. E. 1645 iklædt Ordensdragten og aflagde 6. Jan. 1646 Nonneløfte, skønt baade Kongen, som havde Planer om at faa hende gift i Köln, og hendes Moder og Søstre søgte at hindre det. Efter Christian IV.s Død (1648) fik Svigersønnepartiet Rigsraadet til at afgive en Erklæring om hendes ægte Byrd, men hun var nu død for Verden, selv om hun korresponderede i alt Fald med Søsteren Leonora Christina. Hendes Orden virkede ivrigt, bl. a. ved Henvendelser til Frederik III. og Karl II. af England, for at faa udbetalt hendes Del af Arven efter Moderen, men uden Held. 1668 valgtes hun til sit Klosters Vicepriorinde (genvalgt 1671). Hun roses for sin nidkære Sygepleje under Epidemierne i Köln 1676 og 1687; for den sidste blev hun selv Offer. — Breve til

Leonora Christina i Rigsarkivet. — Efter Traditionen skal et Maleri paa Wedellsborg forestille D. E.

O. Bangs Saml. af adskillige nyttige og opbyggelige Materier, III, 1743, S. 309 f. P. F. Suhm: Nye Saml., I, 1792, S. 101 o. fl. St. Danske Saml., 2. Rk., III, 1873—74, S. 386. S. Birket-Smith: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie, I—II, 1879—81. Berlage i Nord. Ugeblad for katolske Kristne, XXXVI, 1888, S. 849—53. C. F. Bricka og J. A. Fridericia. Kong Christian IV.s egenhændige Breve, II, 1889—91; IV, 1882; V, 1883—85; VI, 1885—86; Tillæg, 1891. Gads danske Mag. 1908—09, S. 207, 216. Public Record Office (London), S. P. ⁷⁵/₁₇, f. 48.

C. O. Bøggild Andersen.

Dorph, Landmands- og Embedsmandsslægt, der føres tilbage til Degn i Krummerup og Fuglebjerg Frands Olsen D., hvis Søn, Byfoged, Borgmester i Næstved Niels Winding D. (1700—77) var Fader til Herredsfoged paa Møen Peter Hegelund D. (1744—1826), blandt hvis Sønner var Godsforvalter, Kammerraad Jens Frederik Siegfred D. (1778—1855), nedenn. Professor Niels Vinding D. (1783—1858) og Sognepræst Johannes D. (1788—1873). Af disse var Professoren Fader til nedenn. Maler Anton Laurids Johannes D. (1831—1914) og til Adjunkt i Haderslev Jens Peter Christian D. (1822—1900), der var Fader til nedenn. Maler Niels Vinding D. (1862—1931), hvis Hustru var den ligeledes nedenn. Malerinde Bertha Olga Vilhelmine Herlich D., f. Green (f. 1875). Pastor Johannes D. var Fader til Stadslæge i Aarhus Peter Hegelund D. (1822—83) og Christine Louise D. (1840—1926), der var gift med den omtalte Maler Anton L. J. D. Kammerraad J. F. S. D. (1778—1855) var Fader til Ide Marie D. (1812—1910), Professor C. F. Allens Hustru, og til Charlotte Margrethe D. (1814—95), hvis Sønner med Carl Frederik August Petersen (1813—86) til Barfredshøj fik Navnet D.-Petersen. Heriblandt var de nedenn. Landmanden Peter Henning D.-P. (1844—1918) og Teaterdirektøren Jens Frederik Siegfred D.-P. (1845—1927); af disse var Landmanden Fader til den ligeledes nedenn. Frøkontrol-Direktør Knud D.-P. (f. 1872). — Den nævnte Slægt søger — uden at kunne paavise hvorledes og med ringe Sandsynlighed — Tilknytning til en norsk Slægt D., der har Navn efter Ættegaarden Torp i Id Sogn, hvor Stamfaderen Niels Haagensen døde i Slutningen af 16. Aarh. Hans Søn, Sognepræst til Id Oluf Nielsen var Fader til Oberstløjtnant Peder Olsen Nordmand og til Sognepræst til Id Niels Olsen (D.) (d. 1668), der var Bedstefader til den kendte norske Biskop Niels D. (1681—1758).

F. E. Hundrup: Stamtavle over Familien Dorph, 1871. Lengnicks Stam-tavler. J. Vahl: Slægtetog over Afkommet af Christjern Nielsen, I, 1879—86, S. 179 f. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 139—44. C. Gies-

sing: Jubel-Lærere, I, 1779, S. 511—13. Personalh. Tidsskr., 5. Rk., III, 1906, S. 254—59. Paul Hennings: Ahnetavle for fire Søkende Hennings, 1917, S. 35 f.

Albert Fabritius.

Dorph, Anton Laurids Johannes, 1831—1914, Maler. F. 15. Febr. 1831 i Horsens, d. 12. Jan. 1914 i Kbh, Urne paa Garn. Kgd. Forældre: Rektor, senere Professor N. V. D. (s. d.) og Hustru. Gift 8. Nov. 1866 i Kbh. (Johs.) med Christine Louise Dorph, f. 12. Maj 1840 i Vigersted, d. 15. Juni 1926 i Charlottenlund, D. af Sognepræst Johannes D. (1788—1873, gift 1° 1821 med Christine Beckman, 1792—1835) og Henriette Christine Bloch (1805—82).

D. opgav Studeringerne for at blive Maler, fik 1845 Plads i Kunstakademiets Tegneskole og paa Eckersbergs Malerstue og malede senere et Par Aar hos Marstrand (1849—50). Samtidig med at han vandt Akademiets Sølvmedailler, begyndte han at udstille Portrætter og lidt senere ogsaa Genrebilleder. Hans Portræt af C. N. Rosenkilde (1856) til Teatrets Foyer vakte Opmærksomhed lige saa vel som hans Portræt i hel Figur af Billedhugger Evens, der 1857 fik den Neuhausen'ske Præmie. S. A. begyndte hans Skildringer af sjællandsk Fiskerliv i større og mindre Billeder, der følger Høyens nationale Parole, men kraftigt spiller paa de sentimentale Streng. I ligeløbende Linie med disse og en talrig Række Portrætter, gaar i Aarens Løb et ikke ringe Tal af store Altertavler, der kendetegnes ved en jævn Udførelse og religiøs Stemning. Medens han med Akademiets Rejseunderstøttelse var i Italien 1859—61, malede han Optrin af italiensk Folkeliv. Det største og mest fremtrædende af disse Billeder var »Fiskere i Sorrent, Sommeraften ved Solnedgang«, udstillet 1860. Af hans Alterbilleder bør nævnes: »Jesus hos Martha og Marie« i Stefanskirken paa Nørrebro. Hans største religiøse Maleri er »Christus lader de smaa Børn komme til sig«, der findes ved Døbefonten i Holmens Kirke (1877). Blandt hans Figurbilleder maa fremhæves det idylliske »Fiskerens unge Hustru, der venter Manden hjem« (1867), stukket som Medlemsblad til Kunstforeningen. 1871 blev han Medlem af Akademiet. — Tit. Professor 1893. — R. 1879. — Maleri af H. Olrik ca. 1856 i Privateje, Kultegning af samme hos Hirschsprung. Selvportræt 1900 hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg; flere Selvportrætter i Privateje. Portrætteret af Viggo Johansen paa Maleri af et Akademimøde 1904 (Kunstmuseet). Tegning af Chr. Vogelsang (Fr.borg). Træsnit af C. Hammer 1883 efter Fotografi.

Sig. Müller: Nyere dansk Malerkunst, 1884. Ill. Tid. 5. April 1914.

Erik Zahle (Ph. Weilbach).

Dorph, Bertha Olga Vilhelmine Herlich, f. 1875, Malerinde. F. 4. Juni 1875 i Kbh. (Garn.). Forældre: Veksellerer, senere Konsul Theodor Hans Carsten Green (1838—1909) og Anna Kirstine Hansen (1851—1929). Gift 2. Juni 1900 i Kbh. (Cit.) med Maleren N. V. D. (s. d.).

Fru D. uddannedes privat hos Seligmann, P. Ilsted og H. Slott-Møller og ved et Studieophold et Aars Tid i Berlin 1897—98. 1902 foretog hun en længere Rejse til Italien med et Stipendium fra Akademiet. Hun debuterede paa Den frie Udstilling 1899 (under sit Pigenavn), men har siden 1901 udstillet paa Charlottenborg. Hun vakte Opmærksomhed straks fra første Færd med Portrætter, der stod under Indflydelse af italienske 15. Aarhundredes Malere, og havde hurtigt Succes, da hun gled over mod en engelsk paaavirket Stil. Højdepunktet naaedes med det anselige Figurbillede »Hos den unge Barselkone« (1907), der indbragte hende baade Akademiets store Stipendium og Udstillingsmedaillen. Overvejende bestaar Fru D.s Maleri af Portrætter, især Børn og unge Piger, samt Blomsterbilleder. Med deres lyse Farver, dekorative Anstand og let elegiske Sentiment vandt hendes Billeder Borgerskabets Hjerter (»Min lille Søn Ole«, 1904, Randers Museum; »Ung Pige med et Brev«, 1912), og hun blev en søgt Børne-Portrættist. I øvrigt har hun givet sig en Del af med Kunstindustri (Møbler, Sølv, Plakater) og malet et Par Altertavler (Vejgaard Kirke i Aalborg Amt, Olle-rup Kirke paa Fyn). Med stor Energi har hun varetaget forskellige offentlige Hverv som Medlem af Bestyrelserne for Friluftsteatret (Medstifter 1910) og Kvindelige Kunstneres Samfund og Formand for Tegne- og Kunstindustriskolen for Kvinder (fra 1928). Sammen med sin Mand havde hun i mange Aar en stærkt besøgt Malerskole. Billeder af hende findes i Aarhus, Maribo, Odense og Randers Museer, og Charlottenborg-Udstillingen ejer Portrættet af Bertha Wegmann. — Maleri af N. V. Dorph 1902. Tegnet med Mand og Børn af Rasmus Christiansen.

Hver 8. Dag 14. April 1907.

Sigurd Schultz.

Dorph, Niels Vinding, 1783—1858, Skolemand og Oversætter. F. 26. Marts 1783 i Stege, d. 10. Nov. 1858 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Herredsfoged Peter Hegelund D. (1744—1826) og Ida Margrethe Schiern (ca. 1743—1815). Gift 6. Aug. 1819 i Viborg med Louise Amalie Bloch, f. 21. Juni 1799 i Kbh. (Holmens), d. 12. Maj 1881 sst. (Jac.), D. af Sognepræst, senere Biskop Jens B. (s. d.) og Hustru.

D. blev Student fra Vordingborg 1801. Han var en noget indesluttet og tilbageholdende Natur og havde Trang til, at Folk skulde komme ham i Møde. Der vedblev at være noget undseligt i hans Væsen; men hans fintfølende Sind skaffede ham mange trofaste Venner, saasom Blicher, Oehlenschläger, Sibbern, Brøndsted, Mynster, Hall, flere Komponister og Skuespillere. 1804 tog D. teologisk Embedseksamen, blev derefter Lærer ved Metropolitanskolen og besøgte det pædagogiske Seminarium. 1809 tog han filologisk Embedseksamen og blev s. A. Adjunkt i Viborg. Dette var dengang en livlig By, hvor man søgte at dulme de pinagtige politiske og økonomiske Forholds Tryk med et muntert æstetisk Liv, og D. blev Medstifter og ivrigt Medlem af en dramatisk Klub; han skal ogsaa selv have spillet ypperlig. Kuhlau satte Musik til hans Vaarsang: »Saa est du kommen da, o Vaar, til Norden«. 1818 blev han Overlærer; han udgav nogle latinske Skoleprogrammer om de gamle Etrusker og de Gamles Udsagn om Rustsygdom i Sæden. 1820 oversatte han Horats' Oder i Prosa. — D.s Bekendtskab med Blicher, som paa den Tid strejfedes Jylland igennem, bragte ham til at lægge sig efter det rotvælske Sprog, hvortil han 1824 udgav en lille Ordbog; han havde lært det af en Tater, der sad i Viborg Tugthus. Han udgav fremdeles Horats (1823) og Virgil (1829) samt en latinsk Grammatik (1825). 1827 blev han Konrektor i Viborg, 1829 Rektor i Horsens; men 1833 søgte han sin Afsked paa Grund af en Brystsvaghed. Han drog derpaa til Kbh., hvor han tilbragte sin Tid med æstetiske Sysler, og hans store Interesse for Skuespilkunsten bragte ham til at oversætte og bearbejde en hel Del Stykker for Teatret, især Sheridans »Bagtalesels Skole«. 1856 blev han Direktør for Det kgl. Teater, men stod i et meget vanskeligt Forhold til den »finansielle« Kommitterede, Justitsraad H. Christensen, der aldeles trængte ham i Baggrunden og søgte at unddrage ham ogsaa den kunstneriske Ledelse, saa at han dybt skuffet ved Sæsonens Slutning søgte sin Afsked. De fornødne administrative Evner manglede han vel ogsaa. — 1841 udgav D. en Oversættelse af »Niels Klims underjordiske Rejse« med historiske og litterære Oplysninger af Werlauff. Hans varige Betydning for vor Litteratur maa imidlertid søges i hans Oversættelse af græske Dramer. 1844 udgav han sin afdøde Ven P. O. Brøndstedts efterladte Skrifter, bl. a. Oversættelsen af Aischylos' »Orestias«, og hans »Rejse i Grækenland«. Ogsaa Oluf Worms Oversættelser af klassiske Forfattere udgav D. 1829—40. Selv leverede han dernæst 1851—52 en metrisk Oversættelse af Sopho-

kles' Tragedier, 1854 af fire af Aischylos' Tragedier og endelig 1856—58 af fire af Aristophanes' Komedier. Disse Oversættelser er læselige og skrevet i et godt dansk Sprog, hvori Originaltekstens Mening kommer til sin Ret; men hist og her savner man noget af dens finere lyriske Sving og metriske Ejendommelighed. — Tit. Professor 1840. — R. 1857. — Maleri af ukendt (en Jørgensen?) ca. 1830, Relief af O. F. Evens 1857, Blyantstegning af A. Dorph, alt i Privateje.

Tidsskr. for Philologi og Pædagogik, I, 1860, S. 90. Johanne Luise Heiberg: Et Liv genoplevet i Erindringen, II, 1891, S. 174—82. Th. Overskou: Den danske Skueplads, VI, 1876. H. Christensen: Det kgl. Theater 1852—59, 1890, S. 215—40. Horsens Statsskole 1532—1932, 1932, S. 123—32.

S. B. Thrige (Hans Aage Paludan).*

Dorph, Niels Vinding, 1862—1931, Maler. F. 19. Sept. 1862 i Haderslev, d. 21. Sept. 1931 paa Rigshospitalet i Kbh., begr. i Søllerød. Forældre: Adjunkt Jens Peter Christian D. (1822—1900) og Anna Wolfgang-Petersen (1838—1927). Gift 2. Juni 1900 i Kbh. (Cit.) med Malerinden Bertha Olga Vilhelmine Herlich Green (se Dorph, Bertha).

Efter Krigen 1864 flyttede Faderen, der var ansat ved Latin-skolen i Haderslev, til Kbh. Her voksede D. op, tog Præliminæksamen, stod et Aar i Malerlære og dimitteredes fra Teknisk Skole til Akademiet, hvor han optoges Jan. 1880. Han gennemgik Akademiets Skoler til og med Jan. Kvartal 1884, men forlod dem uden at tage Afgang og uddannede sig videre i Kunstnernes Studieskoler under Krøyer og Tuxen. D.s Virksomhed er nøje knyttet til Charlottenborg-Udstillingen, hvor han udstillede næsten hvert Foraar 1884—1931, og som arrangerede en Minde-Udstilling for ham Efteraaret 1932. Desuden deltog han med Held i en Række udenlandske Udstillinger: Jubilæums-Udstillingen i Berlin 1891 (Mention honorable for »Lawn-Tennis«), Verdensudstillingen i Chicago 1893 (Medaille for »Maaneskinsnat«), Udstillingerne i München 1906 (Guldmedaille) og Rom 1911, de danske Udstillinger i Brighton 1912, New York 1928, Helsingfors 1929. Akademiet tildelte ham Aarsmedaillen 1. Gang 1904 for Portræt af Generalkonsul Delcomyn (Odense Museum) og 2. Gang 1907 for to dekorative Væg billeder »Over Seinen til St. Germain« og »Paa Terrassen ved St. Germain«. — Ligesom sine Jævnaldrende H. Slott-Møller og J. F. Willumsen fik D. en svingende Løbebane — med Vanskelighed ved at fæste Rod, finde et Hvilepunkt. De var Realister i 80'erne, slog saa over i de romantisk-lyriske Strømninger i 90'erne

og omkring Aarhundredskiftet for heller ikke der at finde blivende Sted — D. reddede sig for sit Vedkommende over i sin officielle Virksomhed og i Portrætmaleriet. Man kan beskrive D.s Udvikling ved at nævne en Række Arbejder. 1890 »Lawn Tennis« (Kbh.s Boldklub), 1891 Portrætterne af Herman Bang, Holger Drachmann og J. C. Hostrup, hvor Vægten er lagt henholdsvis paa Skildring af Hverdags-Milieuet og paa en Forening af Milieu og Karaktertegning. 1902 malede han et stort, dekorativt, komponeret Landskab til Martin Dessaus Villa Eltham og i Aarene omkring Aarhundredskiftet Skumrings- og Maaneskins-Scenerier (»Sen Sommeraften« med de badende Piger, 1898, Hirschsprungs Samling) — lyriske Stemninger, i hvilke han til Dels fandt et Gennembrud. Fra de samme Aar stammer ogsaa de to Portrætter, der stadig staar som dem, hvori han gav sine intimeste og mest distingverede Egenskaber, Moderens (1902, Nationalmuseet i Budapest) og Generalkonsul Delcomyns (1903). Desuden leverede han Tegninger til Kunsthaandværket, især Møbler. Selv om D. senere vedblivende beskæftigede sig med dekorative og monumentale Opgaver (ni store Billeder, skildrende dansk Erhvervsliv, til Nationalbanken; fuldendte 1924), var han hovedsagelig den officielle Portrætmaler, der efterhaanden havde malet største Parten af sin Samtids fremtrædende Personligheder til mange offentlige og private Institutioner (bl. a. Fr.borg og Rigsdagen). — Til den offentlige Side af Kunstlivet knyttedes D. først som Journalist, som »Politiken«s ledende Kritiker 1893—1902, Redaktør af Tidsskriftet »Kunst«, 1. Aargang. Han slap aldrig denne Virksomhed, men vedblev at levere Artikler til Dagblade og Tidsskrifter, i en Aarrække bl. a. Nytaarsoversigter til »Berlingske Tidende«. Men i øvrigt gjorde hans repræsentative og formidlende Egenskaber ham til en af Kunstnerstandens centrale Skikkelser paa Posten som Charlottenborg Udstillingskomiteens Formand (Medlem 1912, Formand 1914—26). Hertil føjedes mange andre Tillidshverv: Medlem af Akademiraadet 1908—17 og fra 1921 til hans Død, Akademiets Direktør 1931, Medlem af Gallerikommissionen, tilforordnet Fr.borg-Museet, i Bestyrelsen for Friluftsteatret i Dyrehaven samt for en Række Foreninger og Selskaber til Kunstens Fremme, i flere Tilfælde som Medstifter. — Sammen med sin Hustru ledede han i mange Aar en stærkt besøgt Malerskole. Foruden ovenfor nævnte Steder findes der Arbejder af ham i Kunstmuseet og Aalborg Museum; Alterbilleder i Søndbjerg og Odby Kirker (Thisted Amt). — Selvportræt hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg. Portrætteret af Sig. Wandel paa Billedet af Udstillingskomiteen 1913. Tegninger af L.

Find 1897 og af N. P. Mols (Fr.borg). Malet og tegnet af Bertha Dorph 1903 og 1904. Tegnet med Hustru og Børn af Rasmus Christiansen.

Viggo Stuckenbergs i Ill. Tid. 14. Juni 1903. Hver 8. Dag 14. April 1907. Th. Oppermann i Berl. Tid. 18. Sept. 1922, 22. Sept. 1931 og 22. Okt. 1932. Sigurd Schultz i Dagens Nyheder 27. Okt. 1932. Knud Pontoppidan i Politiken 22. Sept. 1931 og Th. Faaborg i Dagens Nyheder s. D.

Sigurd Schultz.

Dorph-Petersen, Peter Henning, 1844—1918, Landmand. F. 5. April 1844 paa Barfredshøj ved Taastrup, d. 17. Jan. 1918 i Aarhus, begr. i Rerslev ved Taastrup. Forældre: Godsejer Carl Frederik August Petersen (1813—86) og Charlotte Margrethe Dorph (1814—95). Gift 1° 30. Maj 1871 i Kristiania (Trefoldighedsk.) med Johanne Jone Antonie Hielm Berg, f. 25. Nov. 1840 paa Braaten Gaard, Hjeløen i Kristiania Fjord, d. 19. Jan. 1884 paa Barfredshøj, D. af Fængselsdirektør, Overretsprokurator, cand. theol. og jur. Nils B. (1809—46) og Børgine Nilsine Hjelm (1810—60). 2° 7. Dec. 1888 i Kristiania (Gl. Aker K.) med Karen Marie Nikoline Coucheron, f. 5. Juni 1862 paa Tromsø, D. af Skoledirektør, cand. theol. og phil. Peter Jacob Barthold C. (1828—1912, gift 2° 1877 med Cathrine Marie Konow, f. Smit, 1841—1917, Enke efter Konsul, Købmand Francis K., 1838—75) og Laura Nikoline Marie (Nina) Falsen (1843—68).

D.-P. blev Student 1862 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og 1868 cand. polyt. 1868—69 var han Ingeniør ved Det danske Hedeselskab, Juni—Dec. 1869 Ingeniør paa Knuthenborg. 1870 lærte han Landvæsen og blev 1871 Forpagter af, 1887 Ejer af Fædrenegaarden Barfredshøj, som han fratraadte 1899. I denne Periode tog han Del i Drøftelse af Tidens landøkonomiske Spørgsmaal, hvortil hans livlige Aand og alsidige Kundskaber gjorde ham udmærket egnet. Han var Medlem af Bestyrelsen for Kbh.s Amts Landboforening, 1887—1900 Amtsrepræsentant i Kreaturforsikringselskabet Kustos, 1888—1900 tillige Revisor. Han havde særlig Interesse for Kvægbruget, fik en Del Præmier paa Dyrskuer, var en Række Aar Medlem af Statstyreskuekommissionen og ydede dygtige Bidrag til Belysning af Avls- og Fodringsspørgsmaal i en Mængde velskrevne Artikler i »Ugeskrift for Landmænd«, »Landmandsblade«, »Nationaltidende« o. fl. Blade. Sammen med Forstander R. J. Petersen-Brørup udgav han Festskriftet »De danske Landmandsforsamlinger i det 19. Aarhundrede« (1900); i »Nationaløkonomisk Tidsskrift« 1893 skrev han en større Afhandling »Om Forholdstalvalgmaaden«, skrev desuden talrige Artikler i Salmon-

sens Konversationsleksikon o. a. St. 1900—17 var han Direktør for Kreaturforsikringsforeningen Kustos og boede i Aarhus.

Ugeskrift for Landmænd 1918.

Anton Christensen.

Dorph-Petersen, Jens Frederik Siegfred, 1845—1927, Skuespiller og Teaterdirektør. F. 9. April 1845 paa Barfredshøj ved Taastrup, d. 20. Dec. 1927 paa Frbg. Hospital, begr. i Kbh. (Vestre). Broder til H. D.-P. (s. d.). Gift 8. Nov. 1872 i Kbh. (Frue) med Rose Cecilie Sødring, f. 12. April 1850 i Kbh. (Slotsk.), d. 24. April 1927 sst., D. af Fabrikant, cand. polyt. Christopher Hansen S. (1822—81) og kgl. Skuespillerinde Julie Weber Rosenkilde (se Sødring, Julie).

Da D.-P. 1863 var blevet Student fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, gik han i Landvæsenlære, men afbrød Uddannelsen og meldte sig til Debut paa Det kgl. Teater, hvor han 26. April 1867 optraadte første Gang som Ruy Gomez i »Man kan, hvad man vil«. Han havde et smukt Ansigt og en rank, sports-trænede Skikkelse, men hans grove Stemme egnede sig ikke til Elskerroller. Sæsonerne ved Nationalscenen var D.-P.s Læretid; 1870—98 virkede han som Skuespiller, senere ogsaa som Inspektør og Instruktør ved Folketeatret, og han besad saaledes et nøje Kendskab til denne Scene, da han efter Severin Abrahams' Død 1900 blev Direktør. D.-P. var en dygtig Forretningsmand, der forstod at forny Personalet med saadanne yngre Talenter, som passede til Husets Traditioner, f. Eks. Emil Helsengreen, Sigrud Andersen, Poul Reumert, Ellen Aggerholm. I to af de otte Sæsoner, han styrede, allierede han sig med Fru Betty Nansen, hvorved han i Repertoirevalget i nogen Grad kom bort fra Folketeatrets Milieu, som det ellers var hans Styrke næsten hver Sæson at ramme med et Stykke, der i udmærket Udførelse samlede Publikums Teaterinteresse, f. Eks. G. Wieds »Thummelumsen«, Conan Doyles »Sherlock Holmes«, Meyer-Försters Skuespil »Hans Højhed«, Hj. Bergstrøms Komædie »Lynggaard & Co.« og Emma Gads Lystspil »Den mystiske Arv«. D.-P. blev en af de faa danske Teaterledere, der kunde afslutte sin Virksomhed som en formuende Mand. Det skete 1908, da han forudsaa, at hans Scene vilde faa en Konkurrent i Det ny Teater paa Vesterbro. Han udførte 400 Roller i sit lange Teaterliv og ansaa selv A. Rosenkilde og Frederik Madsen for at være sine uopnaaelige Forbilleder. Egentlig Kunstner var han ikke, men en dygtig og flittig Rutinier med Villiestyrke og Forstand paa Skuespilkunst. Naar Rollen smeltede sammen med hans Personlighed, naaede han virkningsfulde Resultater, f. Eks.

i Fremstillingen af Bondetyper eller som Sergent Thim i »Alt for Damerne« og Overlærer Mikkelsen i »Lynggaard & Co.«, i hvilken Rolle han 14. Maj 1909 optraadte sidste Gang. 1898—1900 var han Skuespillerforeningens Formand. — Tit. Professor 1908. — R. 1907. — Maleri af Ebbe Nielsen 1926. Tegninger af samme og af Godfred Christensen 1892. Buste af Georg Jensen 1894. Træsnit efter Fotografi 1879.

Erik Skram i Ill. Tid. 24. April 1892. Robert Neiiendam: Folketeatrets Historie 1857—1908, 1919.

Robert Neiiendam.

Dorph-Petersen, Knud, f. 1872, Frøkontrol-Direktør. F. 8. Maj 1872 paa Barfredshøj ved Taastrup. Forældre: Forpagter, senere Proprietær H. D.-P. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 4. Juni 1903 i Kbh. (Jesusk.) med Thora Marie Madsen, f. 27. Dec. 1873 i Kbh. (Garn.), D. af Premierløjtnant, senere Generalmajor og Krigsminister V. H. O. M. (s. d.) og Hustru.

D.-P. blev Student 1891 fra Borgerdydskolen i Kbh. 1891—96 var han ved praktisk Landbrug som Lærling og Forvalter hos kendte og dygtige Landmænd som O. Lawaetz, Refsnæsgaard, C. Lawaetz, Rudbjerggaard, Etatsraad H. Valentiner, Gjeddesdal o. fl. Landmandsgerningen afbrødes af Militærtjenesten, og han blev Sekondløjtnant 1894. 1898 tog han Eksamen som Landbrugskandidat, Sommeren 1898 fungerede han som Assistent ved Landbohøjskolens Landbrugsafdeling og blev derefter Sekretær ved Statens Planteavlssudvalg, som var nedsat i Foraaret s. A. Han søgte samtidig videre Uddannelse, tog Filosofikum 1899 og studerede Plantefysiologi ved Universiteterne i Kbh. og Jena. Siden 1903 har han været Direktør for Statsfrøkontrollen, Kbh.; i denne Stilling har han øvet en fra alle Sider anerkendt dygtig og frugtbringende Gerning. Ikke alene har Frøkontrollens Virksomhed undergaaet en overordentlig stor Udvidelse under hans Ledelse, saa den nu er en af de førende Institutioner med international Anerkendelse, men D.-P. har desuden med utrættelig Energi, Dygtighed og agitatorisk Kraft arbejdet for en bedre Forstaaelse af Valg og Brug af de rette Sædevarer i Jordbruget, ligesom han har virket for solid Frøhandel, rationel Frøavl og paa en Række andre Omraader til Fremme af Planteavlen. Med sin friske, frejdige Optræden, sit livlige Temperament og sin veltalende og overbevisende Fremstilling har han paavirket Tilhørerne ved talrige Møder og landøkonomiske Sammenkomster. — D.-P. har megen Interesse for den højere Landbrugsundervisning; under en Lærer-vakance 1928—29 holdt han Forelæsninger over Landbrugets Plante-

dyrkning paa Landbohøjskolen, ved hvilken han har været Censor siden 1908. Han er Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad, af det svenske Landbrugsakademi og af Danmarks naturvidenskabelige Samfund, Næstformand i De samvirkende sjællandske Landboforeningers Planteavlsudvalg, Formand for den danske Afdeling af Nordiske Jordbrugsforskeres Forening, Præsident for den internationale Frøkontrol-Sammenslutning og Redaktør af dennes Tidsskrift m. m. Han har været Danmarks officielle Repræsentant ved flere internationale Landbrugskongresser og internationale Frøkontrollkongresser. Han er Æresmedlem af National Institute of Agricultural Botany, England og korresponderende Medlem af det czekoslovakiske Landbrugsakademi. D.-P. har skrevet en Række Afhandlinger og talrige Artikler i Landbrugsblade og i leksikalske Værker, som »Landbrugets Ordbog«, »Havebrugsleksikon«, Frøkontrolstationens Beretninger. Af selvstændige Skrifter kan bl. a. nævnes »Om Avl af Græs- og Kløverfrø« (1908 og 1912), »Forøg Udbyttet af Græsmarken!« (1909 og 1911), Statsfrøkontrollens Jubilæumsskrift 1871—1896—1921 (1921) og »Landbrugets Frøavl« (1927), desuden en Række Arbejder over Spireevnen ved Kultur- og Ukrudtsfrø. — R. 1921. DM. 1927.

Studenterne fra 1891, 1916. Ugeskrift for Landmænd 1932, S. 299.

Anton Christensen.

Dorrien, Johan, 1746—1813, Officer. F. 11. Okt. 1746 i Hamburg, d. 18. Okt. 1813 i Flensborg, begr. sst. Forældre: Købmand Johann Ludwig D. (1708—54) og Maria Elisabeth Matthiessen (1718—86, gift 2° 1755 med Syndicus ved Domkapitlet i Hamburg, Advokat, senere dansk Konferensraad Dr. Paschen v. Cossel, 1714—1805). Gift 21. Juni 1790 med Sophie Amalie (Malchen) Steemann, f. 23. Maj 1765 i Kbh. (Fred. ty.), d. 26. Marts 1854 i Altona, D. af Justitsraad, senere Statsminister Christian Ludvig S. (s. d.) og 1. Hustru.

D., hvis Slægt — maaske af engelsk Oprindelse — stammer fra Alfeld a. d. Leine, blev 1770 Sekondløjtnant, 1777 Premierløjtnant, 1783 kar. Ritmester, 1784 Sekondritmester, 1788 Sekondmajor i Akershusiske Dragonregiment, 1789 Major i Fyenske Dragonregiment, 1792 Premiermajor, 1798 (Anc. 1791) kar., 1803 virkelig Oberstløjtnant og s. A. kar. Oberst. 1806 udnævntes han til Oberst og kommanderede efter det engelske Overfald 1807 de Detachementer af alle Vaaben, som stod mellem Haderslev og Slien, hvilket Kommando han — som 1809 (Anc. fra 1808) var udnævnt til Generalmajor — beholdt til 1812. Da Den bevægelige Armé-

division under Generalløjtnant J. v. Ewald i April s. A. formeredes i Hertugdømmerne, blev D. Kommandør for Divisionens 2. Brigade, men i Foraaret 1813 maatte han paa Grund af svageligt Helbred søge Orlov; 15. April afgik han fra Brigaden og fritoges for al Tjeneste. — Fotografi i Garnisonsbiblioteket efter Akvarel.

Medd. fra Krigsarkiverne, II—VII, 1885—96. E. Leschly: Hist. Beretning om 5. Dragonregiment, 1929. Flensburgsches Wochenblatt 23. Okt. 1813.

S. A. Sørensen (Rockstroh).*

Dorrien, Liebert Hieronymus, 1742—1814, Officer. F. 26. Jan. 1742 i Hamburg, d. 27. Marts 1814 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Broder til J. D. (s. d.). Gift 5. Maj 1779 i Odense med Margaretha Catharina Adrian, døbt 11. Nov. 1744 i Kbh. (Petri), d. 18. Juni 1795 i Ribe (gift 1° 1768 med Bogholder, senere Bogtrykker i Odense Christian Gormsen Biering, s. d., d. 1776), D. af Hofkobbersmedemester og Vicebranddirektør Isaac A. (1715—77) og Dorothea Catharine Diederichsen (1720—68).

D. blev 1764 Adjudant i et Rytterregiment, 1765 Sekondkaptajn (1772 Sekondritmester), 1780 Kompagnichef, 1781 Sekond-, 1788 Premiermajor, 1792 Oberstløjtnant (Anc. fra 1790). 1803 blev han 2. Deputeret i Generalkommissariatskollegiet med Generalmajors Kar., 1809 1. Deputeret. 1803—10 var han Præsæs i Remontekommissionen. 1807, da Statsraadet samt »nogle af hvert Departement« fulgte Kongen til Kolding og senere til Rendsborg, blev D. Chef for Afdelingen af Generalitetet.

Medd. fra Krigsarkiverne, II—IV, 1885—90.

Rockstroh (S. A. Sørensen).

Dose, Ernst Ulrik, ca. 1656—1706, Overkammersekretær og Deputeret for Finanserne. F. ca. 1656 i Herskabet Pinneberg, d. 25. Nov. 1706 i Kbh., begr. sst. (Petri K.). Forældre ukendte. Gift kort før 27. Nov. 1697 i Kbh. med Margrethe Elisabeth Mohr (gift 2° 1708 med Kammerraad Ernst Frederik Pflug).

D. blev 1681 immatrikuleret ved Universitetet i Kiel, 1684 i Orléans, og i Fortegnelsen over immatrikulerede ved Leidens Universitet nævnes 1688—89 den 32aarige »Holstener« D. som juridisk studerende og Hovmester hos Grev Carl Ahlefeldt (d. 1722). Han traadte derefter i Kronprins Frederiks Tjeneste og fulgte ham paa Udenlandsrejsen 1692—93 som Kasserer. Efter Hjemkomsten blev han hans Kammersekretær (1694) og havde betydelig Indflydelse paa Styrelsen af hans Gods Jægerspris. Efter Tronskiftet blev han Overkammersekretær og 1701 tillige Deputeret for Finanserne.

Som Overkammersekretær havde han Bestyrelsen af Partikular-kassen og dermed Ledelsen af Kongens Byggeforetagender, Frbg. Slot i dets ældre Skikkelse (1699—1703), Operahuset i Fredericia-gade (1701—03, nu Østre Landsret) o. fl. Bygningsvæsenet blev 1702 lagt under W. Fr. v. Platen (s. d.); D. beholdt derimod Bestyrelsen af Jægerspris, som efter Tronskiftet var lagt under Rentekammeret, og da Dronning Louise 1701 fik Godset Hørs-holm, udfoldede han ligeledes megen Virksomhed her. Efter hans Forslag blev Donse Krudtmølle anlagt (1704). D. var ogsaa Med-lem af den Kommission, for hvilken Udkastet til Forordningen af Febr. 1702 om Vornedfriheden blev forelagt. I egne Forhold som i andres Tjeneste viste han sig som en foretagsom og energisk Mand. Saaledes erhvervede han 1704 Privilegium paa nogle store Inddæmningsarbejder i Oldenburg og anlagde 1705 Moss Jern-værk i Norge.

J. H. Finne-Grønn i Norsk biografisk leksikon, III, 1926, S. 357 f.

Fr. Weilbach (G. L. Grove).

Dowland, John, 1563—1626, Lutenist, Komponist. F. vistnok i Irland. Gift.

J. D. studerede i Begyndelsen af 1580'erne Lutspil i Frankrig, blev Bachelor of Music i Oxford 1588, fortsatte en Tid lang Studierne paa Kontinentet (lærte i Tyskland Gregorio Howett, i Italien Luca Marenzio og Giovanni Croce at kende), tog Doctor of Music-Graden 1597 i Cambridge og var allerede vel kendt i sit Fædreland (jfr. Sonnet-Strofen: »Dowland to thee is dear . . .«), da han 1598 ansattes som Lutenist ved Christian IV.s Hof, i hvilken Stilling han arbejdede (dog afbrudt ved Rejser til England) indtil 1606, da Forholdet til Kongen synes kølnet. Efter sin Hjemkomst til London har J. D. haft en Del Modgang (Henry Peachems Digt 1612 i »Minerva Britannia« beklager hans Ensomhed og Forglem-melse), men han opnaaede dog 1612 at blive en af de seks kgl. Lutenister, der var ansat ved Karl I.s Hof, og fungerede som saadan til sin Død. — Før sin Ansættelse i Danmark havde J. D. paabegyndt Udgivelsen af det Værk, der fastslog hans Ry som Komponist: »The first Booke of Songs or Ayres of foure Parts, with Tableture for the Lute . . .« (1597, nye Udg. 1600, 1603, 1608, 1613); Fortalen til anden Del af Værket er dateret Helsingør, 1. Juni 1600; tredje Del, der ogsaa er komponeret i Danmark, udkom 1603. I disse berømte Sange, som J. D. utvivlsomt selv har sunget til Lut, viser han sig som en af de bedst begavede Musikere fra den Elizabethanske Tid; Paavirkninger fra Italien er til Stede, men

J. D. har trods alt formaaet at fastholde en særpræget Tone. Et kendt Værk blev ogsaa hans »Taare-Pavaner« (»Lachrymae, or seven Teares figured in seven passionate Pavans . . .«, femstemmige, for Lut og Strygere, 1605, dediceret til Christian IV.s Søster, Dronning Anna af England. Et fjerde Bind Arier (»A pilgrim's solace«) udkom 1612, Oversættelsen af Andreas Ornitoparchs kendte teoretiske Værk: »Micrologus« 1609. En Del af D.s Kompositioner, der i øvrigt ogsaa omfatter Madrigaler, findes i Lutværker fra 17. Aarh.s Begyndelse, heriblandt ogsaa en Gaillarde, der benævnes Christian IV.s Gaillarde. J. D. er en betydelig Melodiker, hans Lutsange er af inderligere, ofte mere lyrisk Præg end mange af Samtidens sanglige Kompositioner. Som Dyrker af Solosangen med akkompagnerende Instrument er han en karakteristisk og betydelig Repræsentant for det store Omsving ved 16. Aarh.s Slutning fra den ældre Satsteknik til Senrenæssancens monodiske Kompositionsprincipper.

A. Hammerich: Musikken ved Christian IV.s Hof, 1892, S. 21 ff. Samme: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, 1921, S. 152. H. Panum: Dowland, Chr. d. IV.s Gaillarde (Aarbog for Musik, 1923, S. 41). W. Barclay Squire: John Dowland (The Musical Times, 1896—97). E. H. Fellowes: The English Madrigal Composers, 1921, S. 307. The first Booke of Songs or Ayres, udg. af Musical Antiquarian Society, 1844, og af E. H. Fellowes, 1920. S. A. E. Hagens Papirer i Det kgl. Bibliotek.

Erik Abrahamsen.

Drachardt, Christian (døbt Christen) Lauritzen, 1711—78, Missionær. Døbt 26. Juni 1711 i Skelskør, d. 1778 i Nain, Labrador. Forældre: Købmand Lauritz Christensen D. (1685—1721) og Maren Christensdatter Hoystrup (ca. 1692—1733). Gift 1° 6. Aug. 1745 i Ny Herrnhut med Rosina Thiem (Diem), døbt 4. Jan. 1712 i Steinkirch, Winzendorf, Kreis Lauban, Schlesien, d. 1. Jan. 1751 i Ny Herrnhut, D. af Christoph T. 2° 1770, formentlig i England.

D. kom efter Faderens Død til sin Farbroder Christen D., Sognepræst i Skellerup, undervistes af ham til sit 18. Aar og sattes da i Nyborg Skole, hvorfra han blev Student 1731. Han blev teologisk Kandidat 1736, antoges derefter af Missionskollegiet til Alumnus paa det grønlandske Seminarium og undervistes i Sproget af Hans Egede. Uagtet denne hverken fandt ham sprogbevaget eller egnet til Missionær, ordineredes han 1739 og udsendtes til Godthaab. Stærkt pietistisk paavirket hjemmefra følte han sig straks tiltrukket af de mæhriske Brødre ved Ny Herrnhut. I Begyndelsen var han »bange for deres Ordninger«, som han fandt ulutherske, men efterhaanden sluttede han sig nærmere til dem og optog deres Missionspraksis, hvorved han kom i Strid baade med sin Kollega

Sylow og med Hans Egede, der advarede Missionskollegiet mod ham. Kollegiet holdt imidlertid Haanden over ham og forflyttede Sylow, hvorved D. fik helt frie Hænder. Nu udtalte han sig i Breve til Danmark stærkt nedsættende om Hans Egedes Missionsgerning, skrev derimod til Grev Zinzendorf og bad denne skaffe sig en herrnhutisk Hustru, efter hvis Ankomst han sluttede sig helt til Brødremissionen og til sidst endog flyttede til Ny Herrnhut, hvorhen han ligeledes søgte at drage hele den godthaabske Menighed, uden at dette dog lykkedes. Hans Egede tilraadede nu at kalde ham hjem, men Kollegiet vilde ikke, hvilket uden Tvivl var medvirkende Aarsag til, at Egede trak sig tilbage fra den grønlandske Mission. — D. var den Missionær, som næst efter Hans Egede virkede længst i Grønland i Missionens første Periode. Han nærede oprigtig Kærlighed til Befolkningen og viste stor Nidkærhed i Gerningen. Provst Thorhallesen udtalte 1774, at D. »dannede Godthaabs Mission først til en ordentlig Menighed og har visselig været en af de flittigste Missionærer ved Godthaab«. Det var ogsaa D.s Hensigt at blive i Grønland, men Hustruens Død og hans eget svigtende Helbred tvang ham hjem 1751. Han levede derefter en Aarrække i Herrnhut og ernærede sig som Porcellænsmaler. 1765 drog han i Følge med Jens Haven til Labrador, men vendte snart tilbage og boede en Del Aar i England. Efter at have indgaaet et nyt Ægteskab drog han endelig 1771 paa ny til Labrador, hvor han virkede blandt Eskimoerne til sin Død.

D. Granz: Historie von Grönland, II, 1768. H. M. Fenger: Bidrag til Hans Egedes og den grønl. Missions Hist. 1721—60, 1879. H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, 1921, S. 89—93. Karl Müller: 200 Jahre Brüdermission, I, 1931. Th. Hauch-Fausbøll: Personalhist. Saml., I, 1900—07, S. 555.

H. Ostermann (Fr. Nielsen).

Drachmann. Slægten D. indvandrede i Begyndelsen af det 18. Aarh. fra Bremen med Grovsmed Gert D. (d. 1741), hvis Søn Grovsmed i Kbh., Ejer af Køge Kro Gotthilf Florian D. var Fader til Tømmermester Mathias D. (1763—1812), der var Fader til nedenn. Læge Anders Georg D. (1810—92), hvis Børn var de nedenn. Brødre, Filologen, Professor Anders Bjørn (Asbjørn) D. (f. 1860) — hvis Sønner er Forsikringsmanden Anders Bjørn D. (f. 1890) og Bibliotekaren Aage Gerhardt D. (f. 1891) — og Digteren Holger Henrik Herholdt D. (1846—1908) samt Døtrene Erna Emilie Louise (1845—1922, se Juel-Hansen), Harriet Vilhelmine (f. 1861, gift med Povl Bentzon, s. d.) og Martha (1866—1912, se Bentzon, Martha Drachmann). Holger D. havde i sit Ægteskab

med nedenn. Forfatterinde Emmy D., f. Culmsee (1854—1928)
Sønnen, nedenn. Forfatter Povl D. (f. 1887).

Th. Hauch-Fausbøll i Politiken 15. Jan. 1908.

Albert Fabritius.

Drachmann, Anders Bjørn (Asbjørn), f. 1860, Filolog. F. 27. Febr. 1860 i Kbh. (Holmens). Forældre: Læge, senere Professor Dr. med. A. G. D. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 5. Nov. 1887 i Kbh. (Garn.) med Ellen Sophie Bentzon, f. 9. Jan. 1866 i Kbh. (Garn.), D. af Premierløjtnant, senere Generalmajor Michael Frederik Liebenberg B. (1834—1910) og Caroline Frederikke Emilie Bang (1842—1928).

D., der udgik fra et højt kultiveret Hjem, kom som Elev i Metropolitanskolen under V. Pingels (s. d.) vækkende Indflydelse, og det stod ham tidligt klart, at han vilde studere klassisk Filologi. Umiddelbart efter Studentereksamen (1877) blev han Lærer ved Hauchs Skole og fik her pædagogiske Impulser fra Hauch, men især blev Bekendtskabet med J. L. Heiberg (s. d.), der ogsaa underviste her, af afgørende Betydning. Ved Universitetet var især Ussing og Gertz hans Lærere, og han deltog i Madvigs sidste private Forelæsninger; sammenlignende Sprogvidenskab beskæftigede ham en Del. 1881—82 studerede han i Strasbourg; i en længere Periode havde danske klassiske Filologer ikke studeret i Tyskland, og D. blev den første, der kom ind i den banebrydende Udvikling, som i sidste Halvdel af 19. Aarh. fandt Sted i den tyske Filologi. Dette skulde senere faa stor Betydning for vor Universitetsundervisning. I Strasbourg hørte D. Studemund, Arkæologen Michaëlis og Historikeren Heinr. Nissen; størst Udbytte havde han af Rud. Schoells Undervisning. I sit senere Liv har han dog følt sig nærmest knyttet til engelsk Aandsliv. 1884 blev han cand. mag. 1887 deltog han med to Afhandlinger om Catulls Digtning og Guderne hos Vergil i en Professorkonkurrence i Oslo; her sejrede han, men opnaaede alligevel ikke Posten. Han blev Dr. phil. 1891 og 1892 Docent ved Kbh.s Universitet. Da Heiberg, der havde en langt rigere videnskabelig Produktion bag sig, 1905 efterfulgte Ussing, blev D. ekstraordinær Professor; ordinær Professor blev han først ved Gertz' Afgang 1918; 1926, da han blev Formand for Carlsbergfondets Direktion, tog han sin Afsked fra Universitetet.

De nævnte to første Afhandlinger fra 1887 er en Frugt af den æstetiske Interesse, Pingel havde vakt hos D., og viser, hvor selvstændigt han forstod at udnytte, hvad han havde lært i Tyskland. Den for D. ejendommelige logiske Fremstilling og Skarpsindighed træder allerede frem her. Disputatsen, »Moderne Pindarfortolk-

ning« (1891), giver en tilintetgørende Kritik af den symboliserende Fortolkning, der i Tyskland i 60 Aar havde tilsløret Forstaaelsen af de vanskelige Digte, desuden positive Bidrag til Fortolkningen. D.s videnskabelige Virksomhed kom herefter ved Heibergs Indflydelse ind i andre Baner. Venskabet fortsattes til Heibergs Død, i over 40 Aar læste de til Stadighed græske Forfattere sammen. Skønt D. var nogle Aar yngre end Heiberg, har hans Indflydelse paa denne været stor. Heiberg fik imidlertid D. ind paa sit eget Felt, Udgivervirksomheden. Paa Opfordring af den tyske Filolog Ed. Schwartz paatog han sig en ny Udgave af Scholierne (den antike Kommentar) til Pindar. Forbilledet for Udgaven var Schwartz' udmærkede Udgave af Scholierne til Euripides; D.s Udgave staar fuldt ud paa Højde med Schwartz' og fastslog hans Ry i Udlandet. Bind I kom 1903, II 1910, det 3. og sidste med Registrene, der er blevet et Forbillede for alle lignende Arbejder, først 1927. Til Udgaven slutter sig flere specielle mindre Afhandlinger. Allerede under Udarbejdelsen af dette Værk begyndte D. Forarbejderne til en første Udgave af et sent græsk Glossar (Kyrillos), der foreligger i flere Recensioner og er Kilde for de fleste byzantinske Lexica. Dette Værk er endnu ikke afsluttet. 1912 overtog D. Ledelsen af Corpus Lexicographorum Graecorum, der sørger for disse vigtige Lexicas Udgivelse. Den klassiske Filologis sikre Metode blev nu anvendt paa den store Udgave af Kierkegaard, som blev foranstaltet paa D.s Initiativ og som D., Heiberg og H. O. Lange udsendte 1901—07; den betegner et uhyre Fremskridt i dansk Udgivervirksomhed. For de anvendte Principper har D. gjort udførlig Rede i »Tekstkritik, anvendt paa Søren Kierkegaards Skrifter« (i »Udvalgte Afhandlinger«, 1911, S. 154—74), en Afhandling, der indeholder en Mængde skarpsindige og rammende Iagttagelser og er lærerig for enhver Filolog. D.s Mesterskab i Udgiverteknik træder ogsaa frem i en Anmeldelse af Stählin's »Editionstechnik« (i Nord. Tidskr. f. Fil. 1910—11). Den af Union académique internationale 1932 udgivne Brochure »Emploi des signes critiques, disposition de l'apparat etc.«, redigeret af D. og Belgieren Bidez (K. Hude havde ogsaa deltaget i Forarbejderne) er sikkert i alt væsentligt D.s Værk; denne Kodifikation af den klassiske Filologis Formsprog tør betragtes som afsluttende.

D.s Hovedværk er Udgivervirksomheden, men mange værdifulde Afhandlinger (de ældre i »Udvalgte Afhandlinger«) viser, at hans Interesse fuldt saa vel gælder Skrifternes Indhold. I Historien fremdrager han, der her fortsætter Madvigs Værk, de retslige Problemer; hertil hører Lærebøgerne »Romersk Statsforfatning«

(1903), »Romersk Statsforvaltning« (1924) og »Romerske Retskilder« (1907 i Samarbejde med H. Federspiel). Den indtrængende Fortolkning, der gav hans Forelæsninger saa stor Værdi, har kun affødt ret faa Afhandlinger, deriblandt den skarpsindige »Zur Cirisfrage« (om et uægte Digt af Vergil, 1908). Mest tilgængelig er hans Forklaring i Oversættelsen af et Udvalg af Pindars Digte (1910). Den sikre Fortolkning og hans medfødte gode Stil har gjort ham til en god Oversætter, bl. a. af Sueton, Plutarch og Demosthenes' Kranstale. Herhen hører ogsaa Fortolkningen af et dunkelt Sted i Holbergs Levnetsbreve (i »Holberg Aarbog« 1921), hvor alle tidligere Oversættere var gaaet hen over Vanskeligheden. De religiøse Forestillingers Udvikling har D. behandlet med stor Forkærlighed. Særligt Aischylos har optaget ham; Afhandlingen om Skyld og Nemesis hos denne er en af hans bedste. »Atheisme i det antike Hedenskab« (Universitetsprogram 1919, oversat paa Engelsk) er et grundigt Arbejde, men staar i formel Henseende tilbage for hans øvrige Produktion. For videre Kredse har D.s Arbejder om Kristendommens Oprindelse betydet mest. Han bygger paa den tyske Kritik, men med stor Selvstændighed, og hans Undersøgelser gaar langt mere i Dybden end hans danske Forængeres, A. C. Larsens og Ryberg Hansens, som han i mindre Afhandlinger har taget Stilling til. Hovedværket er »Kristendommens Oprindelse« (i »Verdenskulturen«, 1906, ogsaa som selvstændig Bog), klart og levende, underbygget med den sikreste historiske Opfattelse. »Paulus som Forfatter og Tænkter« (1913) følger omhyggeligt Apostlens mærkelige Tankegang. Det jødiske Grundlag for Kristendommen fremhæves stærkt og ligger D.s Naturel nærmere end Mysteriereligionen. Om Kierkegaard, der fra Ungdommen af har beskæftiget D. stærkt, har han skrevet et Par mindre Stykker. Den Evne til at opfatte og skildre Personligheder, der er et Hovedfortrin i de religionshistoriske Skrifter, har sat Frugt i flere Nekrologer. Den ældste, af Landinspektør L. Bentzon (1893), giver vigtige Bidrag til D.s egne Anskuelser. Nekrologerne over Madvig, Heiberg, Gertz og Erslev er indtrængende i Karakteristik og dog baarne af dyb Følelse. D. har været meget optaget af nyere Litteratur, særligt engelsk, og har skrevet mindre Stykker om Browning og sin Yndlingsforfatter Trollope.

D.s Produktion vejer mere ved Kvalitet end ved Kvantitet; sikkert har den megen praktiske Virksomhed, han har været inde i, været Skyld i, at kun saa faa større Værker foreligger, hvortil kommer, at hans Helbred i længere Perioder har været daarligt. I hans yngre Aar optog Skolevirksomhed en stor Del af hans Tid.

1888—97 var han Forstander for N. Zahles Artiumsklasser og var ogsaa derefter Lærer paa Skolen; han underviste mest i Græsk, men ogsaa i Tysk, Engelsk og dansk Stil; han stillede store Fordringer til Eleverne og gav mange Impulser til videre Studier. Endnu mere har D. betydet som Universitetslærer. Hans Klarhed og Alsidighed gjorde ham til en fremragende Professor; hos ingen har man bedre kunnet lære filologisk Metode. Paa heldig Maade supplerede han Heibergs inspirerende, men mere usystematiske Undervisning, og der bestod ogsaa her et frugtbart Samarbejde mellem de to Venner. 1894 blev de begge sendt til Tyskland for at undersøge, hvorledes Seminarundervisningen ved Universiteterne virkede, og denne Undervisningsform blev saa indført her hjemme, hvor navnlig Kr. Erslev var den drivende Kraft. Erslev havde været D.s Ven fra Studentertiden, og som videnskabelige Typer stod de hinanden nær. De arbejdede sammen i Folkeuniversitetsforeningen, hvor D. var Medlem af Udvalget 1898—1917, Sekretær 1898—1908. Dette Samarbejde blev nu fortsat i Carlsbergfondets Direktion, hvori D. indtraadte 1913. Medlem af Videnskabernes Selskab blev han 1903, Formand for dets historisk-filosofiske Klasse 1930. Medens D. i sine yngre Dage ikke havde haft megen Indflydelse, kom han efterhaanden til at spille en vigtig, om end ikke fremtrædende Rolle, hvortil han ved sin Samvittighedsfuldhed, Retfærdighedssans og Menneskekundskab udmærket egner sig. 1926 efterfulgte han Erslev som Formand for Carlsbergfondet og fortsatte væsentligt i dennes Spor. Hans store Interesse for alt videnskabeligt Arbejde er blevet meget paaskønnet; skønt han ellers næsten aldrig er traadt offentligt frem, repræsenterede han nu med stor Værdighed. 1933 nedlagde han dette Hverv og ogsaa næsten alt Arbejde i de forskellige Udvalg, han var indvalgt i. Samtidigt blev han valgt til Præsident for Videnskabernes Selskab, men traadte tilbage 1934. — R. 1913. DM. 1922. K.² 1930. K.¹ 1933. — Maleri af Johan Rohde 1928 i Privateje. Portrætteret af Herman Vedel paa Billede af Carlsbergfondets Direktion 1926 i Videnskabernes Selskab.

Selvbiografi i Universitetets Program Nov. 1891. C. Hæg i Berl. Tid. 26. Febr. 1930.

Ada Adler.

Drachmann, Andreas (Anders) Georg, 1810—92, Læge, Ortopæd. F. 22. Nov. 1810 i Kbh. (Petri), d. 2. Juli 1892 i Taarbæk, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Tømrermester Mathias D. (1763—1812) og Louise Christiane Kobiersky (1767—1853). Gift 1° 3. Febr. 1844 paa Frbg. med Vilhelmine Marie Stæhr, f. 12. Juni 1820 i Kbh.

(Helligg.), d. 11. Marts 1857 sst. (Holmens), D. af Hørkræmmer Hans Jørgen Henning S. (1785—1852) og Emilie Julie Theresia Qvist (1793—1876). 2° 14. Sept. 1859 i Skibby med Clara Josephine Sørensen, f. 19. Febr. 1836 i Hjørring, d. 2. Marts 1895 paa Frbg., D. af Rebslagermester Ferdinand S. (1806—80) og Anne Marie Thomsen (1804—52, gift 1° 1823 med Skomagermester Harboe Meulengracht; Ægteskabet opløst 1831).

D. begyndte som Barberlærling at studere Kirurgi og var konst. Skibslæge 1831—40, men tog først kirurgisk Eksamen 1836 og blev kar. Reservekirurg i Søetaten s. A. Han studerede videre og tog 1839 den nye samlede Lægeeksamen, hvorefter han vedblev at gøre Tjeneste i Søværnet, først som Underlæge ved Søetatens Hospital, senere som fast Underlæge fra 1842 til Krigen 1848—49, da han blev Overskibslæge. 1850 blev han Læge ved Batteriet »Trekroner« og Karantænelæge, hvilke Stillinger han varetog til 1862. Han var Overlæge ved Lazarettet i Kbh. 1864. — D. interesserede sig som Kirurg navnlig for det ortopædiske Speciale, som han studerede baade i Danmark og paa Studierejser (bl. a. i Frankrig og Tyskland), og han praktiserede i Kbh. fortrinsvis som Ortopæd (navnlig Rygradens Sygdomme), indtil han saa sent som 1884 trak sig tilbage til Privatlivet. 1845—51 var han Læge ved Langgaards ortopædiske Institut paa Store Tuborg ved Kbh., 1859 oprettede han det første Institut for medicinsk Gymnastik i Kbh. og 1865 et Institut for medicinsk-ortopædisk og Udviklingsgymnastik, som han bestyrede sammen med Kollegaen Professor Imm. Schiødt til dennes Død 1873 og derefter alene til 1884. Paa dette Institut behandlede ikke alene Patienter, men uddannedes ogsaa kvindelige Lærerkræfter fra Hovedstaden og Provinsen i »pædagogisk Gymnastik«. — D. har skrevet en Del ortopædiske Arbejder, hvoriblandt »Om Rygradens Sidekrumning« (1852) og »Om Spondylarthrocace« (1855); desuden talrige Afhandlinger i »Ugeskrift for Læger«, »Nordisk medicinsk Arkiv« o. a. af Datidens lægevidenskabelige Tidsskrifter, hvor han, der var en usædvanlig og meget alsidig begavet Mand, med stor Energi fremførte og forsvarede sine Teorier og Meninger i ofte lidenskabelige Polemikker. Hans største Betydning for Eftertiden ligger dog ikke alene i hans ortopædiske Arbejder og praktiske Virksomhed som Ortopæd, men navnlig i hans gløddende Interesse for Forbedring af de Forhold, hvorunder den opvoksende Ungdom, navnlig den kvindelige, undervistes i Skolerne, for Sundhedsforholdene og alt hvad der henhører under Begrebet Skolehygiejne, samt i hans utrættede Kamp for Indførelse af en for Piger egnet Gymnastik (i Modsætning til den »militairiske

Gymnastik«). Hans vigtigste Arbejder paa disse Omraader er »Om vore Pigebørns fysiske Opdragelse og om Gymnastikens Indførelse som Undervisningsfag i vore Pigeskoler« i »Hygiejniske Meddelelser«, V, S. 42—80 (1866—68) samt »Gymnastik for den kvindelige Ungdom, i Skolen og Hjemmet« (1869). D. var den første i Danmark, der kæmpede for og anvendte en egentlig Kvindegymnastik helt forskellig fra Mandsgymnastikken, og han er derved blevet Banebryderen for en Del af de Principper for Kvindegymnastik, der har sejret i vore Dage. D.s store sociale Indsigt og Arbejds-kraft benyttedes i forskellige Kommissioner, saaledes 1859 i Kommissionen for Karantænelovgivningens Revision og 1882 i Kommissionen til Undersøgelse af Sundhedsforholdene i Skolerne. — Dr. med. h. c. i Uppsala 1877. — Tit. Professor 1860. — R. 1848. DM. 1890. — Maleri af Axel Helsted i Privateje.

Erindringer i Tilskueren 1888, S. 446—82; 1890, S. 492—512, 569—96. Mit Hjem, I, 1911. Julius Petersen i Ill. Tid. 10. Juli 1892. Bibl. for Læger, 7. Rk., III, 1892, S. 485 f. Harriet Bentzon: Holger Drachmann i Breve til hans Fædrenehjem, 1932.

Otto C. Aagaard.

Drachmann, Emmy, 1854—1928, Forfatterinde. F. 23. Okt. 1854 i Køge, d. 20. Jan. 1928 i Roskilde, Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Fabrikant Frederik Leopold Culmsee (1811—95) og Noline Rasmussen (1818—86). Gift 17. Maj 1879 i Kbh. (Pauls) med Digteren Holger D. (s. d.). Ægteskabet opløst 1903.

Da E. D. var godt en halv Snes Aar gammel, flyttede Familien til Kristiania, men forinden havde hun lært Holger D. at kende, da han som purung kom i Forældrenes Hus og forelskede sig i Søsteren Polly (1851—1903), som imidlertid ægtede Landmanden Charles Thalbitzer. Hendes første Ungdomsaar forløb da i Norge, dog med hyppige Besøg i Tyskland, navnlig i Hamburg, hvor hun havde Slægtninge og Venner. Her traf hun atter 1876 Holger D., der har tolket hendes Følelser i sine »Dyveke-Sange«. Han havde fornyet Bekendtskabet med den lidt ældre Søster, hvem han haabede at kunne gøre til sin Hustru. E. D. tog Plads i England som Tysklærerinde, men blev kaldt til Kbh. af Holger D. i Sommeren 1878, da han saa sig svigtet i sit Haab. Hun plejede ham i den svære Sygdom, der fulgte efter Katastrofen, og blev n. A. hans Hustru. Straks i deres Ægteskabs første Aar begyndte hendes Husbond at oversætte Byrons »Don Juan«, og E. D. stod ham bi med sine gode engelske Kundskaber. Selv oversatte hun paa hans Foranledning Gottfried Kellers »Den grønne Henrik« (1882) og i Tidernes Løb Bøger af deres Ven Rudolph Baumbach, af Peter

Rosegger, Stepniak, Krapotkin o. fl. I de for Digteren saa betydningsfulde Manddomsaaer, da han maatte have Ro efter en opreven Ungdoms Storme og Lidenskaber, var hun ham en ypperlig Hustru; hun gav ham et Hjem og et Familieliv, som han besang med Varme. Men da hans urolige Sind brød op, og han gik sine egne Veje, vilde hun ikke dele hans Kærlighed. Deres Samliv sluttede 1892. Snart flyttede hun med sine Børn til Dresden, hvor hun blev ca. fem Aar, og her skrev hun sin første, interessante Bog, »Grevinde Cosel« (1899). De senere, »Villa Mackenzie« (1902) og »Mødre« (1914), kommer ikke paa Højde med den. 1910 kom den omdisputerede Nøgleroman »Ingers Ægteskab«. Langt værdifuldere end dette Stykke Dichtung und Wahrheit er hendes »Erindringer, Barndom og Ungdom indtil 1883« (1925, Fortsættelsen i Haandskrift). — Tegning af P. S. Krøyer. *Paul V. Rubow.*

Drachmann, Holger Henrik Herholdt, 1846—1908, Digter. F. 9. Okt. 1846 i Kbh. (Holmens), d. 14. Jan. 1908 i Hornbæk, Urne paa Skagen. Forældre: Lægen, senere Professor A. G. D. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 1° 3. Nov. 1871 i Gentofte med Vilhelmine Charlotte Erichsen, f. 6. Maj 1852 i Rønne, d. 4. Febr. 1935 i Kbh. (gift 2° 1878 med Proprietær Valdemar Hilarius-Kalkau, 1851—1925), D. af Prokurator, senere Auditør og Kancelliraad Thomas E. (1806—86) og Michella Cathrine Westh (1812—90). Ægteskabet opløst 1878. 2° 17. Maj 1879 i Kbh. (Pauls) med Emmy Culmsee (se Drachmann, Emmy). Ægteskabet opløst 1903. 3° 15. Juni 1903 i Skagen (b. v.) med Sophie (Soffi) Elisabeth Drewsen, f. Lasson, f. 18. Jan. 1873 i Kristiania, d. 7. Marts 1917 sst. (gift 1° med Ingeniør Paul Drewsen, 1866—1907, han gift 2° 1902 med Gudrun Lassen, 1881—1910, hun gift 2° med Ingeniør Carl Bendeke, 1878—1923, han gift 2° med Hansine Dorothea (Dorda) Tandberg, f. Iversen, f. 1877 (gift 1° 1899 med Apoteker Carl Gustav Ohlsen T., f. 1871), 3° 1909 med Godsejer Vilhelm Roede, f. 1879), D. af Regeringsadvokat Otto Carl Christian L. (1830—93) og Henriette v. Munthe af Morgenstjerne (1838—91).

Skønt D. kom til Verden i det inderste Kbh., blev han allerede under Opvæksten bestemt til noget andet end et Bymenneske. Faderen, der da var Underlæge i Marinen, tog ham ofte med sig ved Besøg paa Skibe og Forter; han legede gerne i Havnen og ved Stranden og tilbragte alle Ferier hos Slægt og Venner i Nordsjælland. I Metropolitanskolen var Kr. Arentzen hans foretrukne Lærer, der da og senere opmuntrede ham til Opposition mod akademisk Bornertthed. Han blev Student 1865, men opgav at

tage Filosofikum, vilde hellere være Kunstner eller — dersom Talentet skulde vise sig at være for ringe — Haandværker. Først efter en Rejse til Skotland, Spanien og Sicilien var han sikker paa sit Kald som Maler. Som Marinemaler holdt han især til paa Bornholm, hvor han hvert Aar aflagde Besøg fra 1865 indtil 1874. Her traf han sin tilkommende første Hustru som et sekstenaarigt, »forunderligt tiltrækkende Barn«, og ved hendes Side blev han fortrolig med Havet og de lyse Nætters Poesi. De forlovede sig 1869, og der kom herefter mere Plan i hans Arbejde. 1874 er det sidste Aar, han udstiller paa Charlottenborg; og efter 1876 er Maleriet ham kun et Bierhverv, som han ganske vist vedblev at dyrke til sine sidste Dage, dels for sin egen Fornøjelses Skyld, dels for i en snæver Vending at kunne skaffe sig en beskedent Indtægt. Den sidste af sine Bøger, han selv har illustreret, er »Den hellige Ild« (1899). Men for hans Digtning og hele Syn paa Tilværelsen har Malerperioden sin store Betydning: han kom til Poesien med en Forstaaelse af den synlige Verden og en Forkærlighed for Kunstnerlivet, som næsten ikke har Sidestykke i dansk Litteratur.

April—Okt. 1871 opholdt D. sig i England, hvor han lærte engelske Proletarer og franske Kommunarner at kende; han solgte Billeder til Aristokratiet og skrev Korrespondancer hjem til »Dagbladet«. Efter sit Bryllup med den straalende smukke Vilhelmine, »Fru Belli« kaldet, havde han en Opgangstid. Hans Billeder gjorde Lykke, og efter at han havde faaet Pennen paa Gled, aabnede der sig ogsaa en Fremtid for ham som Skribent. Nogle Artikler om dansk Marinemaleri i »Nyt dansk Maanedsskrift« skaffede ham Georg Brandes' Venskab; et Bind Fortællinger »Med Kul og Kridt« (1872) viste ham som en underholdende folkelig Prosaist; en Samling »Digte« (s. A.) blev hans egentlige Debut. Meget forskellig fra Kaalunds var hans Rytmiik og Billedvalg vel ikke i denne Samling, men den socialrevolutionære Patos i Digte som »Engelske Socialister«, »King Mob« og Spotten over Studenterne i »Foraarsstemning« skabte Opmærksomhed om D.s Navn — det var jo Aaret efter Pariserkommunen og Georg Brandes' Forelæsninger. Retningen fortsattes i Prosabogen »I Storm og Stille« (1875) og Digtsamlingen »Dæmpede Melodier« (s. A.). Det var hans første Ægteskabs Tid, da Søen om Bornholm »slog Takten til hans første usikre Sange«. Ved Udgangen af Aaret 1874 ophørte hans Samliv med Vilhelmine. Hans Ungdom havde endnu ikke raset ud, hun gav ham hans Frihed; og da han efter et længere Ophold i Hamburg og Nordtyskland vendte tilbage til Kbh., fandt han, at hun havde

givet sit Hjerte til en anden. Det gav ham den Rift, som gjorde ham til den store Digter, den tragiske Indvielse. Overgangen til den nye og inderlige Poesi danner Fortællingerne »En Overkomplet« (selvbiografisk, 1876) og »Ungt Blod« (tre Noveller, deriblandt den turgenjevske »Dædalus«, i Bogform først 1877), samt Digtet »Med høi Horisont« (1875) med det skønne visionære Billede af hans tabte Brud.

En Rejse gennem Tyskland og Tyrol til Venezia bragte D. i Foraaret 1876 hans digteriske Gennembrud med Digtet »Sakuntala« og elleve Digte fra Venezia, der blev trykt i »Illustreret Tidende« og »Det nittende Aarhundrede« inden et Aars Forløb. Denne synske, stemningsbaarne, dybt musikalske, helt personlige Poesi er fremkaldt af smertelige Erindringer om forspildt Livslykke; Hustruens forklarede Billede ligger bag Drømmesynerne; nu først er det blevet til Skønhed. Det Par Maaneders Inspiration blev Begyndelsen til den moderne danske Lyrik. I Firenze blev D. syg og svævede længe mellem Liv og Død (han havde altid haft svage Lunger). Efter sin Hjemkomst i Forsommeren 1876 oplevede han med en ung Frue af den landlige Overklasse, et tidligere Ungdomssværmeri, et Kærlighedseventyr, som blev Indledningen til en ny mærkelig Periode i hans Livs Historie. Den skæbnesvangre Forelskelse røbedes i Digtet »Sommer i Gurre« (trykt i »Illustreret Tidende« 20. Aug. 1876) og i stærkt omdigtet Form i Romanen »Tannhäuser« (udk. Marts 1877), som ogsaa vrimler af indlagte Digte. Om Vinteren tog han Ophold i Paris som Korrespondent for »Dags-Telegrafens« o. fl. Blade, men Marts-Dec. 1877 var han atter i Danmark. Da genoptoges Kærlighedsforholdet, og det var Meningen, at han n. A., naar de begge var blevet skilt, skulde rejse med hende til Syden. Dette Aar er det rigeste i hans Forfatterskab: foruden en Samling Skitser fra Sønderjylland, »Derovre fra Grænsen«, hans største Publikumssucces, og nogle Sømandshistorier, digtede han en Række liflige intime Elskovskvad og talrige Naturdigte. Tiden omkring Nytaar 1878 tilbragte han med danske Kunstnere i Paris og Bretagne. Saa vendte han hjem og bortførte Fruen, men maatte opleve, at hun forlod ham sidst i Juli 1878. Det er den anden store Elskovstragedie i hans Liv. De tre Digtsamlinger »Sange ved Havet. — Venezia« (1877), »Ungdom i Digt og Sang« (1879) og »Ranker og Roser« (s. A.) er fulde af Jubel og Smerte over denne Tids uudtømmelige Rigdom paa Oplevelser; ogsaa Eventyrdigtet »Prinsessen og det halve Kongerige« (1878) hører herhen, det var ment som en Bryllupsgave til denne saa lidenskabeligt attraaede Kvinde.

D. kom først paa ret Køl efter denne Storm, da han 1879 havde ægtet sin tabte Elskedes Søster, Emmy Culmsee, til hvem Digtcyklen »Sange til en Søster« i Samlingen »Ungdom« er rettet. Han havde under Indflydelse af sin store Kærlighed maattet taale forskellig Uvillie og Dadel, baade privat og offentlig: hans Svingning i national og religiøs Henseende bragte ham forbigaaende Unaade og varig Mistillid hos det herskende brandesianske Parti; hans stolte Pukken paa sin Selvfølelse i et Digt som »Rimbrev til Esrom Sø« (»Ude og Hjemme« 24. Febr. 1878) fremkaldte forarget Modsigelse fra en anden Kant. Nu erobrede han noget af sin Folkegunst tilbage med sine nye Værker. Det var Eventyrdigtet om Psykesagnet »Østen for Sol og Vesten for Maane« (1880), den nationale Epopé »Peder Tordenskjold« (s. A.), de folkelige Fortællinger og Skildringer fra Fiskeres og andre Menigmænds Liv »Paa Sømands Tro og Love« (1878), »Poul og Virginie under nordlig Bredde« (1879), »Lars Kruse« (s. A.), »Vildt og Tæmme« (1881), ogsaa et Tilløb til historisk Romandigtning »Vandenes Datter, et Sagn« (s. A.). Det nye Ægteskab bragte ham den Ro og Ligevægt, han saa længe havde higet imod, og deraf præges hans Værker fra Begyndelsen af Firserne: den prægtige Digtsamling »Gamle Guder og nye« (1881, under Mærket Svend Trøst) blev det mest klassiske, han hidtil havde skrevet, i en Stil, der staar den engelske naturalistiske Lyriks nær; ogsaa hans Noveller fra denne Tid har en fastere og mere afklaret Form: »Smaa Fortællinger« (1884) er en af de bedste danske Prosabøger. Mindre betydningsfulde var hans Forsøg paa at naa frem til en sikker Position paa Teatret, med Skuespil som »Puppe og Sommerfugl« (1882), »Strandby Folk« (1883), »Lykken i Arenzano« (1884); først med Eventyrspillet »Der var en Gang« (i Samlingen »Fjældsange og Æventyr« 1885) opnaaede han den store, varige Succes. Den folkelige og nationale Retning i hans Poesi drev ham stadig længere bort fra Hovedstadsradikalismen, hvis Politik heller aldrig havde haft hans Hjerte. Til sin Fætter Viggo Hørup knyttedes han endnu ved gammelt Venskab, og med Georg Brandes forhaalede han Bruddet saa længe som muligt, men Edv. Brandes var hans Uven, der pustede til Ilden. Efter Georg Brandes' lidet hjertelige Kritik i »Det moderne Gjennembruds Mænd« opsagde D. Kliken Huldskab og Troskab med en Artikel i »Dagbladet« 11. Dec. 1883. Den store velskrevne Prosabog »Skyggebilleder fra Rejser i Indland og Udland« (1883) indeholdt i Afsnittet »Ostende-Brügge« et helt nyt Program: den franske naturalistiske og fritænkeriske Bevægelse har vist sig skadelig og uforenelig med dansk Tænkemaade, den

hjemlige Kunst og Litteratur maa øse af nationale Kilder og følge danske Traditioner. Og virkelig slog han ind paa en Hjertets, Arnens, Fædrelandets Poesi. I Overensstemmelse hermed gled han politisk over mod Bondepartiet, senere til Højre, knyttede sig til sidst endog ret nær til de konservative Partier. Efter Bruddet mellem Berg og Hørup blev han en af »Morgenbladet«s vigtigste Medarbejdere, senere skrev han en Tid i »Berlingske Tidende«. I »Danmark leve!« (1885) fortsætter han »Derovre fra Grænsen«; med Digtet »Ved det første Spadestik« (1886) hyldede han den frivillige Forsvarsbevægelse. Men nogen rigtig rodfæstet Mand blev D. dog ikke i disse Aar. Han kunde ikke holde ud at bo i Kbh., slog sig ned først i Vedbæk, saa i Roskilde, saa for en lang Tid i Tarvis (jfr. Skitse- og Novellesamlingen »Tarvis« 1891); det nervøse Temperament lod sig ikke holde nede. Der kom nu ogsaa Tilbagegang i hans Digtning. »Dybe Streng« (1884) er hans ringeste Digtsamling; den snakkesalige Kunstnerroman »Med den brede Pensel« (begyndt 1884, udk. 1887) vidner om hans Afslappelse; det borgerlige Drama »Streng Herr« (trykt, men ikke udgivet 1885, opført 1887 paa Det kgl. Teater under Titelen »Efter Syndefaldet«) og Tragedien »Alkibiades« (oprindeligt kaldet »Anadyomene«, skrevet 1884—85, udk. Foraar 1886) røber den neddæmpede Oprørslyst og Verdenssmerte. Han tøjrede i disse Aar sin Pegasus til et umaadeligt Flidsarbejde, Omplantningen af Byrons »Don Juan« paa danske Vers, maaske vor Litteraturs ypperste Oversættelsværk (begyndt 6. Sept. 1879, sluttet først Nov. 1902; 10., 11. og 14. Sang skyldes mestendels Jakob Knudsen).

Ikke før 1886 tog han fast Bopæl i Kbh., men det var ikke sunget for hans Vugge, at han skulde blive en sat Borger. En Midsommernat 1887 tabte han sit urolige Hjerte til en tyveaarig Syngepige, der fra nu af skulde blive hans Musa, besunget under mange Navne, især det magiske »Edith« (se Nilsson, Amanda). Og nu begynder et mægtigt Opsving i hans Poesi. »To dramatiske Digte, Tyrkisk Rokoko—Esther« bebuder det vældige Stormvejr; i Prosabogen »Trolldøj, Folkesagn i Nutidsliv« (1889) fortæller en Historie som »Den vilde Jæger« om hans fredløse Sind; i Dramaet »Tusind og een Nat« (s. A.) digter han om den stakkels Købmands-søn, som forvandlet til en hæslig pukkelrygget Nar maa trælde for sin Kærligheds Skyld og søge Trøst i Tanken: »Udholde maa vi — det maa ogsaa Gud«. Paa Edith-Skikkelsen har han digtet sin sarteste Poesi, frem for alt i Digtsamlingen »Sangenes Bog« (1889), hvor hun besynges dels i sin hjemlige Fremtoning, dels som Suleïma i østerlandsk Forklædning. Samtidig med denne dybtføjte Smertens

Poesi bliver D.s bedste Prosa til i Romanen »Forskrevet« (begyndt April 1888, udk. 1890, egentlig »Forskrevet til Fanden«, oprindeligt kaldet »Treuga Dei« og ment som en Formaning til de politisk adspaltede Landsmænd). I dette mægtige Digterværk har han søgt at fortælle sit eget og Tidsalderens Følelsesliv. Han skildrer sig selv fra to Sider, som den sobre Ræsonnør, Maleren Gerhardt, og den stemningsfortabte, strandede Boheme, Digteren Ulf Brynjulfen. Mellem dem stiller han Ediths Skikkelse, dannet af lutter usanselige Stoffer, en Essens af den lyse Sommernats Poesi, og uden om disse tegner han Portrætter af Kbh.s Borgerskab og litterære Verden. Bogen indeholder hans mest ophøjede Poesi paa Baggrund af adskillig Plathed og Trivialitet. Den er forunderlig ved sin lyriske Menneskeskildring, som er beslægtet med Dostojevskis Kunst. En anden af dens Aner er Dannelsesromanen; det har fra først af foresvævet D. at skrive saadan noget som et Sidestykke til »Wilhelm Meister« eller »Den grønne Henrik«. Som Efterskrift til dette Hovedværk tjener den Samling Prosa og Vers, der fik Titelen »Den hellige Ild« (1899).

1892 hævdede D. Forholdet til sit Hjem og førte en halv Snes Aar et hvileløst omflakkende Liv. I den første Halvdel af 1890'erne var hans Hovedkvarter som oftest Hamburg, hvor han bl. a. opholdt sig under den store Pest, som har afgivet Tema til nogle af de bedste Vers i den nye Digtsamling »Unge Viser« (1892, atter under Mærket Svend Trøst). Hans Brud med det sociale ordnede Liv fjernede ham naturligt nok fra det Milieu og den Presse, hvortil han i 80'erne havde haft Tilknytning; fra 1891 nærmede han sig atter de Liberale. I »Illustreret Tidende« Okt. 1891 udsendte han en varm og forsonlig Hilsen til Georg Brandes i Anledning af dennes 25-aarige Forfatterjubilæum, og 21. Juli 1892, efter A. G. Drachmanns Død, offentliggjorde han i »Politiken« et aabent Brev i Prosa til Ungdomsvennen, hvori alle gamle Mislyde slettedes ud. Fra nu af lod han sig ved enhver Lejlighed hylde som »Digterkongen«, han behøvede denne Tilslutning som Erstatning for sit borgerlige Livs Skibbrud. Det nære Forhold til Edith varede endnu kun faa Aar, men det er Tiden for hans pragtfulde nyromantiske Digtning, frem for alt Melodramaernes Tid. I denne nye Kunstform fandt den aldrende Digter det naturlige Udtryk for sit oprevne Sind og sin dybe Smerte over Ungdommens Tab; Hovedværkerne er »Vølund Smed« (1894); »Renæssance« (s. A.), »Melodramaer« (1895, heri »Middelalderlig«, »Snefrid«, »Amor triumfans«, »Dansen paa Koldinghus«, »Til Hyrdefløjten Toner«). Disse Digterværker har en mere fortættet Form end sædvanlig hos D., de staar nærmere

ved den unge Digtning i 1890'erne, det »sjælelige Gennembruds« Tid, end man kunde have ventet det af en Digter fra den naturalistiske Epoke. Af ringere Betydning er Skuespillene »Bonifacius-Skæret« (1893), »Gøglere« (s. A.), Folkekomedien »Øen i Sydhavet« (1893, trykt 1908) og den raske Ridderroman »Kitzwalde« (1895). Efter Bruddet med Edith, som han ikke kunde undvære, men ogsaa kun digte om i Afstandens Patos — en smertelig Gentagelse af Skilsmissen fra hans første Hustru — klinger Edith-Tidens Poesi ud i de mere ubetydelige Skuespil »Brav Karl« (1897) og »Kors og Kaarde« (1898, heri: »Mellem Trosfæller« og »Naar Klostermuren falder«). D.s Landsknægte-Poesi viser i disse Bøger tydelige Trætheds-Tegn. Det sidste store Edith-Digtværk er Melodramaet »Gurre«, tilegnet »Tove, Midsommernatten 1887 — og for bestandig«, til Dels forfattet paa en Amerikafart 1898; det rummer noget af hans dybeste Naturpoesi.

Hele denne Tids Digtning var en enorm Kraftanstrengelse; hvad der nu følger, er blot et Efterspil. Efter at »de havde taget Edith fra ham«, søgte D. Venskab med to unge norske Kvinder, begge sangbegavede, den yngste ægtede han 1903; det er om hende, de vidunderlige Smaarim til »Sonja« handler. Han slog sig i disse sidste Aar ned i Villa Pax paa Skagen; Byen havde han allerede opdaget sidst i 60'erne og jævnlig besøgt i Sømandsfortællingernes Tid, den skyldte ham meget af sit Ry. Dog forlod den gamle Vandreløst ham aldrig. Fra disse Aar er Folkeskuespillet »Det grønne Haab« (1902), den prægtige Prosafortælling »Kirke og Orgel« (1904), fra et sidste Italien-Ophold den ufuldendte Roman »Venezias Nat« (udg. 1909) og »Capri-Breve« (1904), endvidere Skuespillet »Hallfred Vandraadeskjald« (1900) og det store Drama om den danske Sommernat »Hr. Oluf han rider —« (1906), hvortil han havde forberedt sig ved et sidste Ophold i den farlige Egn omkring Esrom, som gemte saa mange søde og bitre Erindringer for ham. Hans Digte fra de sidste 10 Aar er trykt i knappe Udvalg i Samlingerne »Broget Løv« (1901) og »Vagabundus« (1910). Det sidste Bind indeholder ogsaa to beundringsværdige Romanfragmenter: »Vagabundus« (skrevet 1902), med Motiv fra Flandern, og »Det dyre Brød«, inspireret af Ediths socialistiske Lærdomme. Til hans 60-Aars-Dag fejrede man ham med en stor Folkefest paa Kbh.s Raadhus, som ved uheldig Presseomtale blev gjort til en Skandale, og med Opførelsen af »Hr. Oluf —«, der faldt ugunstigt ud; begge Dele gjorde dybt Indtryk paa Digteren og fremskyndede hans Død. D.s svage Helbred og nedbrudte Nervesystem taalte ikke det anstrengende Liv, han bød sig selv: allerede 1903 havde hans Ven,

Nervelægen Frederik Lange overtalt ham til at søge Rekreation ved et kortere Ophold paa Middelfart, og ved Nytaar 1908 maatte han lade sig indlægge paa Dr. Brünliches Klinik i Hornbæk, hvor han døde.

D. var for sin Tidsalder, hvad Oehlenschläger havde været i Højromantikens Dage: Fornyeren af den poetiske Stil, den store rige Bærer af den poetiske Kultur. Hans Livs utrolige Tilskikkelser hindrede ham i at falde til Ro som den olympiske Forgænger, han bevarede til det sidste Lidenskaben og Smerten, men blev rigtig nok ogsaa tidligere slidt og ligesom revet i Stykker af sin Skæbne. Den vældige, symfoniske Instrumentation, han magtede i Tredivaarsalderen, tabte han senere, men hans Sange bevarede bestandig den fine Duft og Farve fra den store Tid; man tør vel sige, at hans Kunst med Aarene blev mere og mere sjælfuld, alt mens Styrken aftog. Han er den kunstfærdigste Versifikator, nordisk Digtning har kendt, lidet paavirket af andre Digttere og mest tilfældigt, men dybt af Musikken: han forberedte sig undertiden til sine store Kompositioner ved at høre Kirkekoncerter. Saa sindrigt han end kunde kombinere Rytmerne, saa fjernede han sig dog aldrig fra det oprindelige Grundlag, den folkelige Sang eller Vise; den mere foredragsagtige Diktion var ham fremmed. Ejendommeligt for hans Kunst er ogsaa dens gennemgaaende visionære Præg, hans Rigdom af Billeder er subjektive Symboler, der i det uendelige strømmer ud af en jublende eller ængstet Sjæl. Ogsaa som Fortæller havde han store Fortrin, hans Prosasprog er rent, talesprogligt og dog rytmisk; højest naar han, i sine Romaner og Noveller, naar den bevægede Fantasi skaber Skikkelser, der ligesom vokser ud af Atmosfæren, de har noget af Mytens Gaadefuldhed og Tryllemagt.

1890'ernes Digttere har reageret mod D.s Indflydelse, som naturligt var over for en Digter, der henved en Snes Aar fuldstændigt havde domineret paa Versets Omraade. De foretrak en simplere Instrumentering og en flittigere Udnyttelse af Enkelthederne, vilde ogsaa bort fra den sangagtige Stil. Man fandt D.s Porcelæn for stort i Malingen, mærkede ikke, at det var af en finere Masse. Man vragede hans sobre, klassiske Mæle, oversaa ganske, hvad der var indvundet for det poetiske Billedsprog og den poetiske Ordskat, først ved hans »Sange ved Havet« og senere ved »Sangenens Bog«, der dog er Grundlaget for 90'ernes Lyrik. Paa de Veje, hvor han slog ind, med sin musikalsk-maleriske Fantasi, har ingen ret kunnet følge ham til Ende; der blev en Kløft mellem ham og det følgende Slægtled som i sin Tid mellem Oehlenschläger og den yngre Digterskole.

D.s litterære Livsværk er meget omfattende, en tresindstyve Bind, og dog meget gennemarbejdet, som hans Manuskripter og Kladder bevidner; hans kunstneriske Samvittighed var overordentlig, han omarbejdede atter og atter sine Digte, inden han gav dem i Trykken, hans Selvkritik var vaagen og sikker. Meget tør nu om Stunder skydes til Side som underordnet, men den fulde Forstaaelse af hans Digtning vindes kun gennem en opmærksom Betragtning af hans Bøger efter Tidsfølgen. Det er et konfessionelt Forfatterskab, der viser os hans Udvikling fra den glade og bedrøvede Yngling fra 70'ernes Begyndelse, da han troede, Verden skulde omvælttes til Paaske, til den Tragiker og Pessimist, der omkring Aaret 1890 skildrer Tilværelsen som en Lutring og Prøvelse. Der er fem-seks Digtere i D., og hver af dem har sine vekslende Epoker; fælles for dem alle er Aandens katastrofale Bygning og Tilbedelsen af Kvinden, der tidligt antog en næsten religiøs Karakter. Han er den store Venusdyrker i vor Litteratur, han digtede sit Liv igennem paa een eneste Hymne, den til Elskovens og Moderlighedens Guddom, et Kvad om Gudinden som Fatum og som Naade. De Kvindenavne, hvortil hans eventyrlige Liv er knyttet, er i hans Poesi Attributter til denne Guddom, som han jog efter og attraaede, snart som en Pygmalion og snart som en Aktæon — og som, vunden og tabt, blev lige kvalfuld for hans Liv.

Sømandshistorier, Folkeudg. 1896; Ungdomsdigte, Folkeudg. 1898. Samlede poetiske Skrifter, I—XII, 1906—09. Poetiske Skrifter i Udvalg ved Vilh. Andersen, I—X, 1911—12, nye Udg. 1921 og 1927. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — R. 1887. K.² 1906.

Malerier af N. V. Dorph 1891, af P. S. Krøyer 1895 (Skagens Museum; Tegning dertil sst., Skitse hos Hirschsprung), 1898, 1902 (Tegning dertil i Skagen, Skitse hos Hirschsprung) og 1908 (Fr.borg; Karton dertil i Skagen) og af M. Ancher 1906 (Privateje, Skitse dertil i Familieje). Portrætteret af M. Ancher paa Kunstdommere 1907 (Fr.borg; Forarbejde i Skagen) og af Aksel Jørgensen paa Malerier i Drachmanns Kro 1911—13. Statuette af H. C. Holter 1924 sst. Tegninger af C. Oesterby junr. (Træsnit 1875 af F. Hendriksen), N. V. Dorph (Fr.borg), H. Tegner (Træsnit af H. Sørensen i Paris) og af P. S. Krøyer 1876 (Træsnit 1879). Portrætteret af Erik Henningsen paa Gruppebilledet Bogstaveligheden (Fr.borg). Træsnit desuden 1878 efter Fotografi, 1885, af H. P. Hansen 1880, 1882 og 1888 og af K. J. Almqvist 1933. Raderinger af Nana Krogh efter P. S. Krøyer og af G. A. Clemens 1899. Litografi af Edv. Munch.

Selvbiografiske Fragmenter i Tilskueren 1908 og Vagabundus, 1910. Breve især i L. C. Nielsen: Fr. V. Hegel, II, 1909, Emmy Drachmann: Erindringer om Holger Drachmann, 1925, Harriet Bentzon: Holger Drachmann i Breve til hans Fædrenehjem, 1932. Manuskripter i Facsimile i Paul V. Rubow: Danske Digtere ved Arbejdet, II, 1934. — Herman Bang: Realisme og Realister, 1879. G. Brandes: Saml. Skrifter, III og XVIII, Samme: Levned, I—III, 1906—10. E. Juel-Hansen: Holger Drachmann som Dreng, 1906. Vilh. Andersen: Litteraturbilleder, II, 1907. Vald. Vedel: Holger Drachmann, 1909. Alba Schwartz: Skagen, I—II, 1912—13. Paul V. Rubow: Smaa kritiske Studier, 1935. Samme i Festskrift til Vilh. Andersen, 1934. Edmund Gosse: To Besøg i Danmark, dansk Overs. 1912.

Paul V. Rubow.

Interessen for Malerkunst og det maleriske kommer frem i D.s Skrifter ikke alene gennem Skildringer af Kunstnere og deres Milieu, men særlig værdifuldt ved Naturskildringer, der er gjort med en Malers Blik og Følsomhed. Fra først af var han da ogsaa, som ovenfor nævnt, bestemt paa at blive udøvende Kunstner, han gik paa Akademiet og udstillede en Aarrække, 1869—74, paa Charlottenborg. Hans Marinebilleder fra denne Tid viser afgjort Paavirkning fra C. F. Sørensens livfulde Kunst, f. Eks. et gennemført Arbejde med Motiv fra Christiansø, i Privateje, udstillet 1874; en lille Strandingsscene i Museet i Skagen, fra 1870, har en Finhed i Tonen, der ikke altid genfindes i hans Billeder. — Ogsaa efter at han var ophørt at udstille, malede han endnu. I Privateje findes saaledes et i Farven yndefuldt Strandbillede fra Scheveningen, 1882, og fra 90'erne og fremefter er der et betydeligt Antal Arbejder, der har Tilknytning til den Kreds af Kammerater, som i disse Aar arbejdede paa Skagen. Gennemgaaende finder man ikke i hans Billeder det frigjorte Udtryk for Temperament, som saa levende udløser sig i hans Poesi, ofte er endog hans Malerkunst ret forsigtig og bundet; alligevel kommer ogsaa i den hans umiddelbare Naturfølelse og store Kærlighed til Havet smukt til Orde.

Sigurd Müller: Nyere dansk Malerkunst, 1884. Karl Madsen: Skagens Malere, 1929. Hver 8. Dag 31. Juli 1904.

Leo Swane.

Drachmann, Povel (døbt Poul) Peter, f. 1887, Politiker, Forfatter. F. 30. Juni 1887 paa Frbg. Forældre: Digteren Holger D. (s. d.) og Emmy Culmsee (se D., Emmy). Gift 1° 3. Nov. 1911 med Sophie (Sonja) Andrea Knudtzon, f. 11. Marts 1886 i Bergen (gift 2° med Overlæge ved Weisser Hirsch i Dresden Martin Carl Reuter), Adoptivdatter af Harriet K. (1855—1927, gift 1907 med Overlæge Ludvig Nielsen, s. d.). Ægteskabet opløst. 2° 20. Juli 1926 paa Frbg. (Thomas) med Aase Margrethe Borring (egtl. Baaring)-

Petersen, f. 28. Marts 1901 paa Frbg., D. af Repræsentant Wilhelm B.-P. (1866—1934) og Emma Petrea Sophie Larsen (f. 1867).

D. blev Student 1905 fra Slomanns Skole, tog statsvidenskabelig Eksamen 1911 og overtog 1914 — efter i nogle Aar at have været Sekretær ved Arbejdsgiverforeningen — Redaktørposten ved Industriraadets Organ »Tidsskrift for Industri«. I de vanskelige og bevægede Krigsjaar blev han stærkt benyttet inden for Industriens Organisationer, og udadtil virkede han gennem Skrift og Tale med ungdommeligt smittende Begejstring, ofte med lyrisk Islæt, for en bedre Forstaaelse af Storindustrien og den moderne Tekniks samfundsmæssige Opgaver. 1920 valgtes han af Det konservative Folkeparti til Folketingsmand for Aalborg Amtskreds, og siden 1924 har han været valgt i Gentoftekredsen. Som sit Partis Ordfører i Told- og Erhvervspørgsmaal har han ivrigt argumenteret for aktiv Handelspolitik og Beskyttelsesforanstaltninger til Fremme af dansk Produktion. Han er Medlem af Toldraadet og dettes Appeludvalg, af Rigsdagens erhvervspolitiske Nævn, sidder i Bestyrelsen for flere Industriselskaber samt i Foreningen Nordens Forretningsudvalg og Dansk Arbejdes Bestyrelse. — D. kan se tilbage paa et ret alsidigt Forfatterskab, der spænder fra Romaner — navnlig i de yngre Aar — med erhvervspolitisk Baggrund (»Kraft«, 1912, »Gennembrud«, 1914, »Kampens Mænd«, 1916, »Diktatur«, 1932) til Skildringer af vore betydeligste Industrivirk-somheder. Disse sidste — hovedsagelig Jubilæumsskrifter (Aalborg Portland Cement-Fabrik, 1915, Nielsen & Winther, 1917, Brandts Klædefabrik, 1917, Sukkerfabrikkerne, 1922, Fisker & Nielsen, 1931, F. L. Smidth & Co., 1932) — præges af stærk Indleven i Emnet og er ved deres Objektivitet og Nøjagtighed gode Kilder til Studium af moderne dansk Erhvervshistorie. *P. Koch Jensen.*

Dragsted, Arent Nikolaj, 1821—98, Kunsthaandværker. F. 9. Juni 1821 i Kerteminde, d. 15. Aug. 1898 i Kbh., begr. i Gentofte. Forældre: Skomager Mathias D. (1790—1873) og Frandsine Roed (1797—1867). Gift 17. Jan. 1851 i Kbh. (Holmens) med Anna Marie Bech, f. 2. Dec. 1825 i Vordingborg, d. 12. Aug. 1861 i Kbh. (Holmens), D. af Daglejer Jørgen B. og Maren Jensdatter.

D. blev sat i Guldmedelære i sin Fødeby. Som Svend kom han til Kbh., hvor han paa Kunstakademiet søgte videre Uddannelse paa Tegneskolen med H. V. Bissen og G. F. Hetsch som Lærere. Efter den Tids Skik rejste han udenlands og arbejdede bl. a. i Paris. Efter sin Hjemkomst løste han Mesterborgerskab 1854. Han var en dygtig og selvstændigt arbejdende Guldsmed,

der frigjorde sig for den alt beherskende Hetsch'ske Paavirkning, hvorefter Datidens Kunsthaandværk stilistisk var præget; men hans kunstneriske Smag var ikke sikker. Hans Teknik, ikke mindst i Ciselørarbejde, der var hans Speciale, var med Rette beundret. Blandt de Arbejder, der er udgaaet fra hans Værksted, er de mest kendte Guldhornet, som danske Kvinder 1859 skænkede Ingemann paa hans 70 Aars Fødselsdag (nu paa Fr.borg) og Guldkransen til Frederik VII.s Kiste i Roskilde Domkirke. Han døde som Oldemand for Guldsmedelavet. — Buste af A. F. V. Hansen. Portrætmedailloner af Frants Dragsted og af Anna Bang 1898 (sidstnævnte paa Gravstenen). Medaille af Anna Bang 1894. Plakette 1904. Træsnit efter Fotografi 1893.

C. Nyrop: Medd. om dansk Guldsmedekunst, 1885. Haandværkerbladet, XI, 1894, Nr. 95. Ill. Tid. 28. Aug. 1898. Aage Sølvér: Danske Guldsmede, 1929, S. 144 ff.

Georg Nygaard.

Dragsted, Alfred Bertel Constantin, 1856—1918, Kunsthaandværker. F. 9. Jan. 1856 i Kbh. (Holmens), d. 5. Febr. 1918 i Stockholm, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Guldsmed A. N. D. (s. d.) og Hustru. Gift 10. Aug. 1883 i Kbh. (Holmens) med Anna Magdalene Steenbeck, f. 13. Dec. 1856 i Kbh. (Holmens), d. 17. Nov. 1914 paa Rigshospitalet sst., D. af Skomagermester Lauritz Peter Christian S. (ca. 1829—94) og Barbara Birgitte Lund (1831—1906).

Efter udstaaet Læretid dels i Kbh., dels i Dresden og Hanau arbejdede D. som Svend i Tyskland. 1881 etablerede han sig som Mester i Kbh. og overtog 1891 sammen med Broderen Frants D. (s. d.) Faderens Firma. Han var en dygtig Juvelerer og Emaillør, blandt hvis Arbejder kan nævnes det emaillede Bind til Frederikskirkens Bibel og Rekonstruktionen af den af Faderen fremstillede Guldkrans til Frederik VII., der var blevet ødelagt ved et Indbrud i Roskilde Domkirke 1908. Den fine, stilfærdige, meget belæste Mand fik af sine Fagfæller betroet flere repræsentative Hverv. Han var fra 1916 til sin Død Oldemand i Guldsmedelavet, sad i Industriforeningens Repræsentantskab og Udstillingsudvalg, var Medstifter af og den første Formand i Forening for Kunsthaandværk (stiftet 1907) og deltog i Organiseringen af flere Udstillinger af Kunsthaandværk baade her hjemme og i Udlandet. Under Forberedelsen af en saadan Udstilling i Stockholm døde han pludseligt. — R. 1911.

Tidsskr. f. Industri 1914. Politiken 7. Febr. 1918. Georg Nygaard: Forening for Kunsthaandværk 1907—32, 1932.

Georg Nygaard.

Dragsted, Frants Matthæus Nicolaus, 1852—1916, Kunsthaandværker. F. 29. Sept. 1852 i Kbh. (Trin.), d. 24. Okt. 1916 sst. begr. i Gentofte. Broder til Alfred D. (s. d.). Gift 22. Maj 1885 i Kbh. (Frels.) med Margaret Ahrends Peckham, f. 1. Maj 1861 i Kbh. (Engelsk K.), D. af Ingeniør William P. (1818—76) og Charlotte Dawes (1819—1905).

D. lærte Guldsmedehaandværket hos Faderen, gennemgik Kunstakademiet og ansattes 1875 i Faderens Forretning, som han 1891 overtog sammen med Broderen Alfred D. (s. d.). Hans Speciale var Sølvarbejde og Ciselering samt Prægning af Medailler, i hvilke Fag han drev det til stor teknisk Dygtighed. Ligesom Broderen var han en Organisationens Mand. Han sad i Haandværkerforeningens Bestyrelse og blev efter Faderens Død 1898 Oldermann i Guldsmedelavet, en Stilling, han bevarede til sin Død, og hvori han efterfulgtes af sin Broder. D. var i Modsætning til Broderen en djærv Haandværkertype, hvis urokkelige Ro og brede Jovialitet skattedes højt i Fagfællernes Kreds. — R. 1910. — D.s to Sønner, *Aage D.* (f. 24. Febr. 1886) og *Einar D.* (f. 26. Okt. 1887) fortsætter den af A. N. D. grundlagte Virksomhed med Aage D. som Eneindehaver af Firmaet A. D., medens Einar D. 1924 overtog en gros-Afdelingen og Fabrikken som selvstændigt Firma under Navnet E. D.s Sølvvarefabrik. — Portrætmedaillon af Sophus Lindahl 1916 paa Gravstenen.

Ill. Tid. 27. Nov. 1904. For Industri og Haandværk 1916. Politiken 25. Okt. 1916. Aage Sølv: Danske Guldsmede, 1929.

Georg Nygaard.

Drakenberg, Christian Jacobsen, d. 1772, Sømand. F. antagelig paa Blomsholm i Skee Sogn, Bohuslen, d. 9. Okt. 1772 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Kaptajn Jacob D. og Margrethe Lisbeth Juul. Gift 24. Okt. 1737 i Kbh. med Maren Michelsdatter Bagge, d. nogle Aar efter Brylluppet, mulig 1748, Enke efter Skipper Rasmus Larsen.

Ifølge den halvt legendariske Overlevering for D. fra sit 13. Aar til Søs, snart i Koffardifart under mange Nationers Flag, snart til Orlogs, hvor han som Underofficer deltog i Frederik III.s, Christian V.s og Frederik IV.s Krige mod Sverige. I Overensstemmelse med sit iltre Temperament levede han Livet farligt; foruden Slagsmaal og hvad der ellers bød sig af eventyrlige Sømandsoplevelser, maatte han døje Forlis, Fangenskab hos Sørøvere og femten Aars Slaveri i Tripolis og andre Middelhavslande. Omkring 1720 sagde han Søren Farvel og dukkede op i Kbh. og paa Herregaarde rundt i Landet, hvor han efterhaanden fik Ry for sin høje

Alder, der var saa meget mere bemærkelsesværdig, som han havde bevaret stor legemlig Styrke og en usvækket Livsappetit. Han tog godt og regelmæssigt for sig af vaade Varer, giftede sig i en Alder, der angives til 111 Aar, og forsøgte sig endda flere Aar efter Hustruens Død med Frierier hist og her. — For at bevise, at han virkelig var saa gammel, drog D. 1732 til sit Fødesogn i Bohuslen og fik en Udskrift af Kirkebogen, hvorefter han skulde være født 18. Nov. 1626. Imidlertid kan hverken den Præst, som opgives at have døbt ham, eller den Pastor Cornelius Nicolai, som 1732 skulde have foretaget Udskriften af Kirkebogen, eftervises i Arkiverne, og Daabsattesten saavel som D.s høje Alder, det eneste Grundlag for hans Berømmelse, maa derfor betegnes som temmelig tvivlsomme. — Sine sidste Aar tilbragte D. i Aarhus, hvor hans Velynder Grev Fr. Dannekiold-Samsøe gav ham Underhold, og her blev han med Pomp og Pragt begravet i Laurids Ebbesens Kapel i Domkirken. Hans Lig tørrede ind som en Mumie og blev i mange Aar fremvist som en Seværdighed, indtil Dronning Caroline Amalie under et Besøg i Aarhus 1840 paabød, at den gamle Mand skulde have Fred i sin Grav. D.s høje Alder og det Utal af Anekdoter, som var knyttet til Beretningerne om hans bevægede Livsførelse, vedblev imidlertid at interessere, og endnu i de seneste Aar har man søgt at gøre ham til Genstand for en folkelig Heltedyrkelse som »den sidste nordiske Viking« og »Verdens ældste Sømand«. — Mindesmærke paa Vejlbj Fed ved Aarhus. — Malerier af C. G. Pilo, J. S. du Wahl 1736 (Fr.borg), af ukendte i Den gamle By i Aarhus 1753 og 1757, M. C. Thrane 1758 sst. (et lignende i Bergens Museum) og af ukendt 1762 i Videnskabernes Selskab i Trondhjem. Tegning af Peter Cramer 1753 (Fr.borg). Stik af J. Haas 1754 efter sidstnævnte og af C. Fritzsche 1768. Samtidige Træsnit. Plakette 1738 af Lode.

Chr. Jacobsen Drakenbergs Levnets-Beskrivelse, 1774 og senere Optryk. Oversat til Svensk, Tysk, Engelsk og Hollandsk, 1923—28. C. V. Hertel: Beskrivelse af Aarhus Dom- og Cathedralkirke, 1809—10. O. A. Øverland i Folkebladet, 1896, S. 42 f. Aarhus Stiftstid. 22. Juli 1923. Sophus E. Johnsen: En Samling af de fleste Drakenbergbilleder . . ., Drakenberg Posten 1926. Magasinet 2. April 1933.

Emanuel Sejr.

Draminsky, Otto, f. 1874, Forsikringsmatematiker. F. 2. Jan. 1874 i Kbh. (Frue). Forældre: Farver og Klædefabrikant Johannes Daniel D. (1842—1924) og Juliane (Julie) Margrethe Vilhelmine Christensen (1841—1910). Gift 10. April 1900 i Kbh. (Holmens) med Astrid Johanne Dortha Andreassen, f. 6. Aug. 1877 i Kbh.

(Johs.), d. 13. Juli 1932 sst., D. af Restauratør Christopher A. (1839—84) og Flora Josephine Charlotte Madsen (1848—1917).

D. blev Student 1891 fra Metropolitanskolen, cand. polyt. 1896 og s. A. ansat i Statsanstalten for Livsforsikring, i hvilken han var matematisk Direktør 1907—32 og Formand for Bestyrelsen 1928—32. Han blev 1906 Dr. phil. for en Afhandling om Dødelighed efter Forsikringsart og Forsikringstid. Foruden Doktordisputatsen har D. skrevet nogle Afhandlinger (i »Dansk Forsikrings-Aarvog« 1914 og 15) om nyere Dødelighedsundersøgelser ved amerikanske Livsforsikringsselskaber. Paa sit specielle Omraade — Dødelighedsundersøgelser og Udjævning af Dødelighedsagttagelser — er D. en Autoritet, men har i øvrigt i ringe Grad omsat sin Viden i litterær Form. Som Medlem af Bankraadet i Dansk Arbejderbank og af Repræsentantskabet for Kreditforeningen af Grundejere i Kbh. og Omegn har han været knyttet til anden finansiell Virksomhed end Livsforsikring. — Malerier af Marius Hammann 1914 og 1932, begge i Familieej.

Selvbiografi i Universitetets Program Nov. 1906.

Poul Heegaard.

Drechsel, Christian Frederik (Frits), 1854—1927, Søofficer, Havnekaptajn. F. 1. April 1854 i Nakskov, d. 2. Marts 1927 i Kbh. Urne paa Bispebjerg. Forældre: Toldinspektør, senere Birkedommer og Etatsraad Georg Wilhelm Louis D. (1814—89) og Charlotte Elisabeth Posselt (1824—1916). Gift 10. Juni 1881 i Kbh. (Holmens) med Anna Rebecca Bille, f. 3. April 1860 i Kbh. (Frue), D. af Redaktør, senere Amtmand Carl Steen Andersen B. (s. d.) og Hustru.

D. blev Kadet 1870, Sekondløjtnant 1874, Premierløjtnant 1876, Kaptajn 1889, gik uden for Nummer 1895 og var Havnekaptajn i Kbh. 1896—1914. Han afgik fra Marinen 1906, blev kar. Kommandør s. A. D.s væsentligste Indsats ligger paa Fiskeriernes og Fiskeriundersøgelsernes Omraade. Hans Interesse herfor vakte allerede, medens han 1883—86 var Chef for Fiskeriinspektionen inden for Skagen. Han udvirkede, at en yngre Zoolog (C. G. Joh. Petersen) kom om Bord paa Inspektionsskibet for at udføre Havundersøgelser; Resultaterne heraf er samlede i det vigtige Værk »Det videnskabelige Udbytte af Kanonbaaden »Hauchs« Togter« (1893), udg. af C. G. Joh. Petersen. Det var ligeledes paa D.s Initiativ, at Dansk Biologisk Station, med Dr. Petersen som Leder, blev oprettet 1889 med det Formaal at drive praktisk-videnskabelige Fiskeriundersøgelser. 1887—1901 var D. Regeringens Konsulent i Fiskerisager, og han indlagde sig stor Fortjeneste

ved at indsamle dansk Fiskeristatistik, der publiceredes i de aarlige »Fiskeri-Beretninger«. De første atten Bind (1888-89—1905-06) udgaves af D. Fra 1902 var han Delegeret for Danmark i Raadet for de internationale Havundersøgelser og fra 1908 til sin Død var han Generalsekretær inden for denne Sammenslutning, hvis Hovedkontor er i Kbh., og hvor han ved sine Sprogkundskaber og organisatoriske Evner udførte et stort Arbejde. 1908—25 var han Formand i den danske Kommission for Havundersøgelser. Han udgav »Oversigt over vore Saltvandsfiskerier« (1890), et for sin Tid fortrinligt Værk, samt flere mindre Artikler om Havforskning. — R. 1890. DM. 1899. K.² 1907. K.¹ 1914. — Maleri af Hans Henningsen 1918 i Familieeje.

C. F. Drechsel: Kortfattet Fremstilling af min Virksomhed i Fiskeriernes Tjeneste 1883—1907, 1907. Ill. Tid. 4. Jan. 1914. Rappports et Procès-Verbaux etc. Conseil permanent international pour l'exploration de la mer, Vol. XLVII, 1928, S. 25. Tidsskr. f. Søvnæsen, 1927, S. 236 ff. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 1. Dec. 1932.

H. Blegvad.

Dreier, Dreyer. Flere danske Borgerslægter har antaget dette Professionsnavn. Nævnes kan en fynsk Handels- og Embedsmands-slægt, der føres tilbage til Kunstdrejer i Odense, Medlem af de 24 Mænd, Hans Simonsen Dreyer (d. 1703), der formentlig stammer fra Assens. Blandt hans Børn var Farver i Odense Hans Peter Dreyer (d. 1747) og Oldemand for Kræmmerlavet i Odense, Kancelliraad Jens Hansen Dreyer (d. 1753) til Raschenberg. Blandt dennes ni Børn var Datteren Sara Dreyer (1723—79), der ægtede Biskop Jacob Ramus, og Sognepræst til Tranekær og Tullebølle Hans Dreyer (1725—69), hvis Søn Regiments-kvartermester Dines Christian Dreyer (ca. 1752—1801) var Fader til Major Christoph Frederik Dreyer (1782—1830), Konsul i Helsingør Johan Christopher Dreyer (1783—1851) og Oberst-løjtnant Christian Ludvig Heinrich Dreyer (1792—1847). Denne sidste var Farfader til nedenn. Læge Georges Dreyer (1873—1934). Den nævnte Major C. F. Dreyer var Fader til Oberst Carl Wilhelm Ludvig Dreyer (1812—70) — hvis Søn var nedenn. Naturvidenskabsmand Johan Waldemar Dreyer (1853—1924) — og til nedenn. General Johan Christopher Frederik (Frits) Dreyer (1814—98). Blandt denne sidstes Sønner var Stiftamtmand, Kammerherre Carl Wilhelm Johannes Dreyer (1845—1934) og nedenn. Astronom Johan Ludvig Emil Dreyer (1852—1926). Ovenn. Farver Hans Peter Dreyer (d. 1747) var Fader til nedenn. Institutbestyrer, Klubvært Jacob Drejer (1743—1813), hvis Søn Etatsraad Peter

Rasch Drejer (1770—1844) var Fader til Sognepræst Hans Jacob Drejer (1803—79). Denne var Fader til Bertha Petrea Drejer (1844—1921), der i Ægteskab med Højskoleforstander Axel Axelsen (s. d.) var Moder til Andelsmanden Redaktør Aage Axelsen Drejer (f. 1889). — En Handels- og Præsteslægt udspringer fra Degn i Vorning Mogens Lassen Dreyer (ca. 1734—82), der var Fader til Købmand og Skibsreder i Assens Jørgen Christian Dreyer (1759—1823), der i sit tredje Ægteskab var Fader til nedenn. Maler Danqvart Christian Magnus Dreyer (1816—52) og til Sognepræst i Ørsted Jørgen Gantzel Blicher Dreyer (1800—76). Denne var Fader til nedenn. Bogtrykkeriejer Jørgen Christian Dreyer (1832—97), hvis Søn var den ligeledes nedenn. Journalist Morten Christian Hempel Dreyer (1860—1934). — En anden fynsk Slægt begynder med Urmager i Bogense Rasmus Dreier (1734—1800), hvis Søn Sognepræst til Simested, Hvam og Hvilsum Niels Drejer (1768—1844) var Fader til Godsforvalter Carl Peter Frederik Drejer (1808—71), der 1850—66 var national-liberalt Medlem af Landstinget og 1864—66 havde Sæde i Rigsraadets Folketing, Digteren og Lægen Ove Christian Dreier (1806—36) og nedenn. Botaniker Salomon Thomas Nicolai Drejer (1813—42). — Endelig skal omtales en københavnsk Slægt Dreier, der udgaar fra Renteskriver Andreas Lossius Dreier, hvis Søn Højesteretsadvokat Henrik Dreier (1767—1837) var Fader til Forfatteren, Overretsassessor Vilhelm Henrik Dreier (1798—1865). Denne var Fader til nedenn. Socialøkonom Frederik Henrik Hennings Dreier (1827—53).

Th. Hauch-Fausbøll i Personalh. Saml., I, 1906, S. 391—439. Samme i Slægthaandbogen, 1900, S. 146—52. K. M. Riedewaldt-Schött: Stamtavle vedr. Slægten Dreyer, 1930.

Albert Fabritius.

Dreier, Frederik Henrik Hennings, 1827—53, Forfatter, Socialist. F. 16. Dec. 1827 i Kbh. (Frue), d. 9. Maj 1853 sst. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Overretsassessor, senere Dr. jur. og Justitsraad Vilhelm Henrik D. (1798—1865) og Vilhelmine Elise Klein (1801—56). Ugift.

En skarp Intelligens, en retlinet Tænkemaade, uafhængig af enhver Vedtægt og Tradition, en vaagen Sans for Flovsen og endelig »Reformens Lidenskab« udmærkede D. fra hans tidligste Ungdom. Han blev Student 1844 fra Metropolitanskolen og studerede derefter Medicin. Fagstudiet trængtes imidlertid længe i Baggrunden af hans Interesser for en Retskrivningsreform, fremmede Sprog, Matematik og Naturvidenskab, Filosofi og Samfunds-

økonomi. 1846 blev han Alumnus paa Valkendorfs Kollegium. Hans rigtbegavede Fader blev ved denne Tid sindssyg og indlagt paa Anstalten i Slesvig. Levende optaget af det politiske Røre havde D. indmeldt sig i Haandværkerdannelsesforeningen 1847 og var blandt dem, der raabte højest paa »Konstitution« efter Tronskiftet Jan. 1848. Han reagerede paa Aarets revolutionære Begivenheder og nationale Stemninger ved samme Efteraar at udsende to Smaaskrifter, »Folkenes Fremtid, af en Fritænker« og »Fremtidens Folkeopdragelse, af en Socialist«. Den første er rettet mod Nationalismen og dens sproglige og følelsesmæssige Udtryk. D. hævdede Sprogens og Folkeslagenes Foranderlighed, Menneskers og Abers Udspring fra en fælles Urform (ti Aar før Darwin), forudsiger et Verdenssprog og Lufttrafikken, paapeger, at de sociale Forskelle er større end de nationale og at Vejen til Overvindelse af »Frasesystemerne« maa gaa gennem en »eksakt Folkedannelse«. I det andet af Skrifterne udvikler han nærmere Principperne for en rationel Opdragelse og for den naturvidenskabelig-socialt Videns Udbredelse. Til hans Skuffelse vakte Skrifterne ikke større Opmærksomhed. Marts—Sept. 1849 var D. Underlæge ved Hæren med Tjeneste i Assens og paa ny Juni—Nov. 1850 paa Taasinge, derefter i Haderslev. I Mellemtiden havde han passet Studierne og vundet sig en mindre Kreds af Meningsfæller, af »Flyveposten« senere kaldet »D.s Klub«. Da han Marts 1851 vendte tilbage til Kbh., var det midt under Clara Raphael-Fejden, og D. saa her en Mulighed for at agitere for sine Ideer ved at aktualisere en Afhandling om Familiens Udvikling og udgive den som: »Blik paa det verdenshistoriske Værk Clara Raphael og den derved fremkaldte Dameliteratur . . . af Peter Vandal, akademisk og Verdensborger« (1851). Med spillende Vid hudfletter D. heri »Dame-Emancipationen« og stiller her over for som det vigtigere Maal saavel Mandens som Kvindens virkelige Frigørelse fra den sociale Trædemølle. Efter en Sygdomsperiode genoptog han Læsningen og oversatte til »Kjøbenhavnsposten« nogle af J. v. Liebig's »Kemiske Breve«. Han fik nu den Polemik i Gang, han ønskede sig. I Utaalmodighed havde han anmeldt sin egen Bog i »Flyveposten«. Af forskellige Angreb tog han Jan. 1852 Anledning til et voldsomt Opgør med M. Goldschmidt, i hvis »Corsar« han som Latinskoleelev havde skrevet Artikler. I »M. A. Goldschmidt, et Literaturbillede af F. Dreier, medicinsk Student. Med et Anhang om Hr. E. Meyer og Dyrene« vil han ved Sammenstilling af Citater vise den tidligere Radikalens Holdningsløshed, Overfladiskhed og Inkonsekvens. Bogen vakte betydelig Opsigt, og D. fandt nu Øjeblikket

gunstigt til at virkeliggøre en længe næret Plan om at udgive et Tidsskrift som Talerør for »den frie, forfriskende, reformbringende Kritik, for hvilken Arbejdets Frigørelse fra Pengemagtens Aag er en Hovedopgave«. Han vendte sig hermed ogsaa mod Smaaborgerligheden i Jernstøber Lundes Forening for Arbejdsclassens Vel og beslægtede Understøttelsesselskaber. I Stedet vilde han søge dannet et virkeligt Arbejderparti. »Samfundets Reform« udkom som Ugeblad med 22 Numre fra April 1852 til 28. Febr. 1853 med Afbrydelser grundet paa D.s Militærtjeneste Juni 1852 og Sygdom. Han skrev selv hele Indholdet og behandlede Spørgsmaal som Kapital og Arbejde, »Kommunalsvineriet« (kort efter udbrød Koleraepidemien), Lavsvæsenets Ophævelse, Valgrettens Udvidelse, Programmet for et selvstændigt Arbejderparti, Opretelse af frie Fagforeninger og af kooperative Foretagender med offentlig Støtte o. m. a. Han planlagde ogsaa en Række Reformskrifter, hvoraf kun udkom det første, »Aandetroen og den frie Tænkning« (1852). Det er hans filosofiske Hovedværk, et Kampskrift mod Teologien og »Sjælehyrdelaugene« som konservative Magtfaktorer, og en klar Fremstilling af hans konsekvent materialistiske Verdensanskuelse, der samtidig viser, hvor fortrolig han er med sin Samtids mest radikale Tænkere. Ved Folketingsvalget Aug. 1852 var han Anbefaler for en Tøjmaker Klamer, der var opstillet paa Christianshavn. Hans Tale, den første socialistiske Valgtale hertillands, er refereret i Tidsskriftet 2. Kvartal, Nr. 3. Hele Efteraaret laa han paa ny syg. Ved Opraab af 27. Jan. 1853 oprettedes paa Initiativ af D., der gentagende havde skrevet herom, Foreningen for billige Livsforhold, den første Brugsforening her i Landet. Den fik voksende Tilslutning, havde paa Højden ca. 1 400 Medlemmer og Udsalg i Pilestræde, men døde hen et Par Aar senere. D. indstillede sig nu til Eksamens første Del og kastede sig ihærdigt over Studierne, men kort efter døde han pludseligt, det meddeltes »af et apoplektisk Tilfælde«. I Virkeligheden berøvede han sig Livet ved Gift, sandsynligvis af Kærlighedssorg. Han havde nogle Aar levet i et frit Samliv med Guldsmededatteren Ida Caroline Aspasia Ekeroth (f. 1826), med hvem han havde i hvert Fald een Søn.

D. var i aandelig Udvikling langt forud for sin Tid. Midt i Romantikken foregriber han den Realisme, der fik sit Gennembrud en Snes Aar efter hans Død. Han var en Forløber for meget, der skulde komme, især for den socialistiske Arbejderbevægelse. Han var mere paavirket af Stirner og Proudhon end af Marx og Engels (som han dog ogsaa har kendt), men hans Forstaaelse af Klasse-

modsatningerne løfter ham højt over enhver Utopisme. Med sine sjældne Evner, sit frodige Lune, sin levende Begejstring var han en fremragende Agitator. Om hans Livsbane ikke var blevet afbrudt i hans 26. Aar, vilde han være kommet til at øve en betydelig Indflydelse under de følgende Aars Samfundsudvikling. — D.s Skrifter, I, udgaves af Monde-Gruppen ved Holger Hansen 1930 (Fortsættelse bebudet). Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Posthumt Maleri af A. Fiebig i Privateje. Portrætteret af Edv. Saltoft 1934 paa Gruppebillede i Folkets Hus paa Enghavevej. Træsnit af H. P. Hansen 1886 efter Fotografi.

C. E. Jensen og F. J. Borgbjerg: Socialdemokratiets Aarhundrede, II, 1904, S. 32—135. Carl Dumreicher: Omkring Frederik Dreier i Ex Bibliotheca Universitatis Hafniensis, 1920, S. 188—250 med Litteraturhenviisninger. Rudolf Nielsen: Frederik Dreier, en Studie i dansk Aandsliv, 1921. Georg Brandes i Samlede Skrifter, XV, 1905, S. 157—60.

Oluf Bertolt.

Dreier, Hans, 1572—1653, Billedsnider. F. 1572 i Eckernførde, d. 3. Jan. 1653 i Oksenvad, begr. sst. Forældre: Købmand, Brygger Peter D. og Margrete Tape. Gift 1° 1602 med Catharina Kruse, d. 1614. 2° 1616 med Anna Martens, d. 18. Sept. 1659.

Efter sine Forældres tidlige Død kom H. D. fra 1586 syv Aar i Lære hos Eckernførde-Snedkeren Ciriac Dirichsen (Dirkes), rejste siden paa Haandværket i Tyskland, gjorde Mesterstykke i Lübeck og bosatte sig i Segeberg. Her kom han i Forbindelse med Gert Rantzau, for hvem han arbejdede baade i Holsten og paa Silkeborg, og sikkert paa Foranledning af denne Adelsmand flyttede han 1617 til Haderslev og blev kgl. Hofbilledsnider paa Slottet. Denne Værdighed gav ham dog kun lidet Arbejde, og heller ikke fra Egnens Kirker fik han Søgning, men til Gengæld modtog han mange Bestillinger fra danske adelige, saa at han kom til at føre et omflakkende Liv paa jyske og fynske Herregaarde. I hans 80. Aar bevægede hans Søn ham endelig til at slaa sig til Ro i sin Præstegaard i Oksenvad, hvor han snart efter døde. Den Levnedsskildring, der er trykt i den af Sønnen bekostede Ligprædiken, giver H. D. en Særstilling blandt hans samtidige Kaldsfæller, som hans udførte Arbejder ikke alene kunde have sikret ham. Han synes aldrig helt at have kunnet frigøre sig for Eckernførde-Skolens Manér; selv i sine bruskarokke Snitværker bliver han hængende i Detaillen. Dette mærkes stærkt i hans Hovedværk, det rige Inventar i Slotskapellet paa Holckenhavn, hvor han arbejdede syv Aar for Fru Ellen Marsvin, men hvor han dog ikke har udført selve Prædikestolen. Hans Møbler er repræsenterede

paa Nationalmuseet, Fr.borg, Kronborg samt i Aalborg og Ribe Museer.

P. J. Wandall: *Bey Leichbegängnis H. D., u. A.* (sml. Fra Arkiv og Museum, V, S. 358—65). Willers Jessen: *Hans Gudewerth und die Eckernförder Bildschnitzerschule*, 1931, S. 52—75. O. Rydbeck: *Två märkliga Konstnärer*, 1918, S. 110. Carsten Petersen i *Sønderjydske Aarbøger*, 1927. Chr. Axel Jensen i *Nationalmuseets Arbejdsmark*, 1931. *Chr. Axel Jensen.*

Drejer, Jacob Hansen, 1743—1813, Klubvært, Pædagog. F. 1. Maj 1743 i Odense, d. 1. Juli 1813 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Farver Hans Peter Dreyer (d. 1747) og Deliana Lund (1700—83, gift 2° 1748 med Farver Christian Friederich Stitzer, d. 1765). Gift 10. Okt. 1769 i Odense med Friderica Amalia Ebbesen (eller Ebsen), f. ca. 1740, d. 6. Nov. 1818 i Kbh. (Frue).

D. blev Student 1759 fra Odense, tog 1760 Baccalaureus-Graden, men fik aldrig nogen Eksamen. Ca. 1766 blev han Bestyrer af Munke Mølle i Odense, overtog den selv 1768, men maatte 1775 overlade den til Kreditorerne og bosatte sig derpaa i Kbh. Paa Opfordring af femten Medlemmer af Det danske Litteratur-Selskab, til Dels hans Studenterkammerater, stiftede han her s. A. »Selskabet oprettet i Nov. 1775« (fra 1793 Det forenede Selskab), almindelig kaldet D.s Klub, den betydeligste Klub, vi har haft her hjemme. D. gav Klubben Husly i sin private Lejlighed og vedblev, efter at den havde faaet egne Lokaler, at være dens Vært til 1791. Dette Tidsrum svarer omtrent til Klubbens Glansperiode, hvor den var Samlingsstedet for den københavnske Intelligens; ikke blot talte den blandt sine Medlemmer mange af Tidens ypperste litterære Navne, men den fik tillige politisk Indflydelse, idet der inden for dens Mure næredes en frisindet Begejstring for de store sociale Reformere, der forberedtes i 1780'erne, og denne Stemning fra Klubben forplantedes videre ud i den offentlige Mening. Ved Aarhundredskiftet havde D.s Klub mistet sin Betydning, den skiftede efterhaanden Karakter, blev en rent selskabelig Forening, og efter mange Omskiftelser endte dens Rester 1842 i Kongens Klub. — D. var 1786 Medstifter af Selskabet for Efterslægten, i hvilket han s. A. blev Direktør. 1791 oprettede han et Undervisningsinstitut; desuden udgav han et Par Skolebøger og nogle Strøtanker om Opdragelse og Skolevæsen, der viser ham som en human og forstandig Pædagog. Han skildres som en brav og virksom Mand, velskikket til den førende organisatoriske Stilling, han kom til at indtage i det danske Klublivs Blomstringstid. — Maleri 1767 af Dahlin i Familieeje.

Knud Bokkenheuser: Drejers Klub, 1903. Edv. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, V, 1906, S. 556—61; VI, 1, 1907, S. 88 f.; VI, 2, 1909, S. 377 ff. Vilh. Andersen: Den danske Litteratur i det 18. Aarh., 1934, S. 892 ff.

R. Paulli.

Drejer, Joachim Lund, 1792—1853, Læge. F. 10. Sept. 1792 i Farsund i Kristianssands Stift, d. 15. April 1853 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Residerende Kapellan i Vanse, senere Sognepræst i Kragerø og Provst Frederik Christian D. (1765—1828) og Signe Cathrine Brinck Lund (f. 1777). Gift 15. Nov. 1823 i Kbh. (Frue) med Henriette Conradine Løffler, f. 17. Nov. 1802 i Kbh. (Frue), d. 29. Dec. 1879 sst. (Frue), D. af Tegnelærer Conrad Frederik L. (1768—1819) og Marie Margrethe Bentley (1780—1846).

D. gjorde under Krigen 1807 Tjeneste ved et Lazaret i Larvik og var derefter Kompagnikirurg i Kristiania 1808—11 og besøgte samtidig Katedralskolen. Han blev Student i Kbh. 1812, privat dimitteret, og tog medicinsk Eksamen 1818. Ved Frederiks Hospital var han medicinsk Kandidat 1816—20 og Reservelæge 1820—23 og samtidig Amanuensis hos Overlægerne. 1820 blev han kar. Bataillonskirurg og var Læge ved det mosaiske Fattigvæsen indtil 1827. Han blev Lic. med. 1826, Dr. med. 1828. For Vaccinationsinstituttet blev han Forstander 1830, 2. Hofmedicus 1832, Regimentskirurg 1833, 1. Hofmedicus 1841. Efter en Udenlandsrejse 1845 kom han paa Aarets sidste Dag med et Opraab i »Fædrelandet« til Oprettelse af et Børnehospital ved Hjælp af veldædige Sømmenskud. Trods et voldsomt redaktionelt Angreb i »Ugeskrift for Læger«, særlig fordi han havde tilbudt at fungere som Hospitalets Overlæge, gav han ikke op, og det lykkedes ham 1850 at faa oprettet et Børnehospital med tolv Senge, der 1879 afløstes af Dronning Louises Børnehospital. — D.s litterære Virksomhed er ikke af Betydning, men som Forstander for Vaccinationsanstalten kom han til at spille en Rolle dels ved sine ikke altid heldige Forsøg paa at forny Vaccinationen, dels paa Grund af den store Koppeepidemi 1835. — Tit. Professor 1833. — Maleri af J. V. Gertner 1839. Litografi af E. Fortling 1852 efter Tegning af J. V. Gertner.

Bibl. for Læger, 4. Rk., II, 1853, S. 522—25. Ugeskrift for Læger, 2. Rk., IV, 1846, S. 41—48. J. Bondesen: Kongelig Vaccinationsanstalt 1802—2. Febr. 1902, S. 20—25.

Gordon Norrie.

Drejer, Salomon Thomas Nicolai, 1813—42, Botaniker. F. 15. Febr. 1813 i Eveldrup, Præstegaard, Simested Sogn, d. 21. April 1842 paa Frederiks Hospital i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre:

Sognepræst Niels D. (1768—1844) og Thomasine Nicoline Reutze (1775—1847). Gift 20. April 1839 med Susanne Christine Vilhelmine Marie Høpfner, adopt. Westh, f. 11. April 1812 i Herstedøster, d. 3. Marts 1900 i Kbh. (gift 2° 1852 med Kaptajn, senere Oberstløjtnant Hans Andreas Irenius Ravn, 1822—95), D. af cand. pharm., Skrivelærer Nicolai Christian H. (1784—1834, gift 2° 1822 med Ane Magdalene Becker, 1794—1857) og Caroline Adolphine Luffe (1787—1851, gift 2° 1817 med Sproglærer, senere Institutbestyrer i Frederikshavn Peter Christian Westh, ca. 1783—1846).

D. var allerede i Drengæarene meget interesseret i Naturhistorie, især Botanik. Først sent kom han i Skole i Viborg, hvorfra han blev Student 1833. Han studerede derefter Naturhistorie under yderst trange Kaar i Kbh., hvor især Professorerne J. F. Schouw og J. Reinhardt tog sig af den meget flittige og begavede Student og endog skaffede ham en Plads paa Regensen til Trods for, at han kun i meget ringe Grad fulgte Forelæsningerne, da han maatte skaffe sig det daglige Brød ved Privatundervisning. Hans Kaar bedredes først, da han 1837 blev Lærer ved Efterslægtsselskabets Skole, og han kunde nu med fuld Kraft dyrke sine Studier og selvstændigt videnskabeligt Arbejde, ja endog faa Tid til at dyrke sin anden Passion, Musikken, og til at deltage i Studenterlivet — han var en habil Violinist, forsøgte sig som Komponist og var Medstifter af Studentersangforeningen 1839. Skønt D.s Viden næsten helt var baseret paa Selvstudium, var Professorernes Tillid til den saa stor, at det 1838 blev overdraget ham at lede Universitetets botaniske Ekskursioner og 1840 at holde de botaniske Forelæsninger for Medicinerne; 1839 blev han Docent ved Veterinærskolen. Han foretog i disse Aar flere Ekskursioner, bl. a. 1837 til det nordlige Jylland sammen med sin jævnaldrende Ven og Studiefælle Japetus Steenstrup. Da han ingen Afgangseksamen havde, fik han ved Dispensation Ret til at indstille sig til Magistergraden, som han erhvervede 1840 ved Afhandlingen »Elementa Phyllologiæ«. 1841 blev han Udgiver af »Flora Danica«, hvortil han før havde leveret Bidrag, men han naaede ikke selv at faa udgivet et Hæfte, thi kort efter blev han syg og døde. Ved hans tidlige Død brast de store Forhaabninger, man i vide Kredse knyttede til ham som den flittigste og maaske bedst begavede af de unge Naturforskere. Carl Ploug ofrede næsten et helt Nummer af »Fædrelandet« paa en Nekrolog, og St. St. Blicher skrev et Minde-digt (Randers Amtsavis 1842, Nr. 71). — D.s videnskabelige Virksomhed falder i en Tid, da Botanikken stod paa et meget lavt

Standpunkt i Danmark. Af de to botaniske Professorer var Hornemann gammel og affældig, og Schouw var helt optaget af sit politiske Arbejde. Ingen af dem har haft videre Betydning for D., der lyste op som et Meteor og kastede Glans over dansk Botanik i en Mørketid. Han var forbavsende produktiv; i de faa Aar efter 1836 udgav han ikke mindre end 28, delvis meget omfangsrige Værker, Afhandlinger og Oversættelser, hvoraf flere har varig Værdi. Han levede i en Overgangstid, hvor paa den ene Side den naturfilosofiske Retning efter slemme Vildfarelser søgte sig mere farbare Stier og paa den anden den rent empiriske induktive Forskning søgte at vinde frem. D. sluttede sig med Begejstring til den nye naturfilosofiske Retning, hvis Førstemand var den tyske Botaniker H. G. L. Reichenbach, og udtalte sig med Foragt om den empiriske Forskning. Ejendommeligt nok er imidlertid hans værdifuldste Arbejder baseret paa rent empiriske Studier. Hertil hører først og fremmest hans Arbejder over danske Planter, som han kendte indgaaende. Udmærket er hans lille »Flora excursoria Hafniensis« (1838), der blev meget benyttet; af større Værdi er dog flere Afhandlinger om danske Planter i Krøyers »Naturhistorisk Tidsskrift«, hvori han paa en hidtil i dansk Litteratur ukendt Maade kritisk udreder Arterne af nogle Slægter. Fremragende er ogsaa hans Studier over Slægten *Carex*, dels dens grønlandske og islandske Arter (»Revisio critica *Caricum borealium*«, 1841), dels nogle indiske, der blev udgivet efter hans Død af Videnskabernes Selskab (»*Symbolæ Caricologica*«, 1844). Et andet endnu ofte benyttet Værk er »Lærebog i den botaniske Terminologie og Systemlære« (1839), der viser et forbavsende Kendskab til Terminologiens (og dermed til Morfologiens) Finesser. I de sidstnævnte Værker gør D. sig ogsaa til Talsmand for Reichenbachs naturfilosofiske System, for hvilket han i andre Skrifter, især Magisterdisputatsen gør nærmere Rede. I sin ungdommelige Begejstring for dette System ansaa han uden Tvivl disse Skrifter for sine videnskabeligt værdifuldste, men de fik ingen som helst Betydning; selv om de indeholder nogle rigtige Tanker og brugbare Arbejdshypoteser, er D.s Konklusioner som oftest rene Fantasi-produkter. Han levede ikke længe nok til at frigøre sig for sine filosofiske, ufrugtbare Doktriner. — Som Lærer søgte D. at reformere Undervisningen i Naturhistorie, dels ved Artikler i »Fædrelandet«, dels (sammen med P. Bramsen) ved Udgivelsen af Lærebøger, der i en Aarrække blev anvendt i Skolerne. For Udbredelse af Kendskabet til den økonomiske Botanik var D. meget virksom. Saaledes bearbejdede han Wahlbergs Værk om vore Foderurter

og oversatte Wiegmann: »Om Planternes Sygdomme«, begge udg. af Landhusholdningsselskabet (1837 og 1839). — D. var en Mand, der stillede store Krav til den videnskabelige Forskning, og alt Fuskerarbejde kunde bringe ham i Affekt, som da han overmaade skarpt kritiserede umodne Arbejder af J. H. Bredsdorff og A. S. Ørsted. — Planteslægten Drejera er opkaldt efter D. — Litografi af E. Fortling 1842 efter Tegning af E. Lehmann.

C. Ploug i Fædrelandet 1842, Nr. 1037, og Mindedigt i Saml. Digte, I, 1901, S. 75 f. J. F. Schouw i Oversigt over Vidensk. Selsk. Forh., 1844, S. 10. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 275—90; II, S. 213—16.

Carl Christensen.

Dresselberg, Anders, 1543—1613, Landsdommer. F. 30. Dec. 1543, d. 12. Sept. 1613, begr. i Kundby K. Forældre: Niels Andersen D. (d. 1594) og Johanne Hansdatter Rud (d. 1564). Gift 1° 1. Nov. 1584 paa Vordingborg Slot med Mette Grubbe, d. 7. Maj 1587 paa Vognserup, D. af Eiler G. (s. d.) og 1. Hustru. 2° 29. Sept. 1594 paa Vognserup med Karen Skinkel, d. 3. Nov. 1624, D. af Hans S. (d. 1558) og Anne Nielsdatter Bild (d. tidligst 1602).

Som ung besøgte A. D. paa en langvarig Udenlandsrejse bl. a. Universiteterne i Wittenberg, Strasbourg, Heidelberg og Tübingen. 1572—80 gjorde han Tjeneste i Kancelliet, 1580—81 nævnes han nogle Gange som Rentemester — utvivlsomt dog underordnet Christoffer Valkendorf. 1582 blev han imidlertid Landsdommer i Sjælland; allerede 1577 var han blevet Kannik i Lund, nu fik han som Embedslen Fredsgaarde, der dog 1585 ombyttedes med Krongods i Tudse Herred. 1590 nedlagde han Embedet som Landsdommer; senere gjorde han Tjeneste som Lensmand paa Aalholm (1597—1606) og Holbæk (1608—13). — Epitafium i Kundby K. Fremstillingen af ham paa Stikket af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt.

Danmarks Adels Aarbog, VIII, 1891, S. 123.

Henry Bruun.

Dresselberg, Vilhelm, 1545—1620, Landsdommer. F. 1545, d. 8. Juni 1620, begr. i Vindinge (nu Fuirendal) K. Broder til Anders D. (s. d.). Gift 11. Juli 1591 i Lund med Karen Grubbe, f. 1568, d. 25. el. 26. Nov. 1630 paa Vindinge, D. af Eiler G. (s. d.) og 1. Hustru.

V. D. fulgte sin Broder Anders paa hele hans Studierejse; efter Hjemkomsten (1572) ansattes ogsaa han som Sekretær i Kancelliet, hvor han forblev til 1588; 1576 fik han Degnedømmet i Lund.

1605—15 var han Landsdommer i Sjælland og Lensmand paa Ringsted Kloster; han ejede Hjulerød i Skaane, Vindinge og senere Vognserup paa Sjælland. En Tradition hos Klevenfeldt om, at han maatte rømme Landet for Drab paa en af sine Tjenere, har Sandsynligheden mod sig. — Epitafium i Fuirendal K. Se foregaende.

Danmarks Adels Aarvog, VIII, 1891, S. 123.

Henry Bruun.

Drewsen. Af Papirmagerslægten D., der synes hjemmehørende i Lachendorf ved Celle, blev Johan D. d. Æ. 1693 kaldt til Danmark for at ophjælpe Papirfabrikken ved Strandmøllen, som han 1718 købte af Prins Carl. Hans Broder, Marcus D. (d. 1724), der ejede en Papirfabrik i Lachendorf, var Fader til Johan D. d. Y. (1715—96), der ejede Strandmøllen efter sin Farbroder. Johan D. var Fader til Anna Louise D. (1751—99), der ægtede Konferensraad Hans Heger, og til Papirmager Christian D. (1745—1810), blandt hvis Børn var de nedenn. to Halvbrødre Landøkonomen, Kammerraad Johan Christian D. (1777—1851) og Justitiarius Adolph Ludvig D. (1803—85), samt Skovfoged Carl Georg D. (1795—1878) — der var Fader til nedenn. Industridrivende Hans Christian D. (1823—74) — og Julie Augusta D. (1799—1847), gift med Nationalbankdirektør Nicolai Aagesen (1783—1861, s. d.). Kammerraad J. C. D. var Fader til nedenn. Papirfabrikanter Christian D. (1799—1896) og Michael D. (1804—74), medens Justitiarius A. L. D. var Fader til Jonna D. (1827—78), gift med Baron Henrik Stampe (1821—92), til nedenn. Forfatter Viggo D. (1830—88), hvis Søn er Forfatteren Sten D. (f. 1877), og til Papirfabrikant Valdemar D. (1828—92), hvis Børn var den norsk-amerikanske Kemiker Viggo Beutner D. (f. 1858), Ingeniør Paul D. (1866—1907), der var gift med Sophie (Soffi) Elisabeth Lassen — Holger Drachmanns tredie Hustru —, og Fanny D. (f. 1868), der ægtede Gustav Esmann (s. d.).

Lengnicks Stamtavler. C. Nyrop: Strandmøllen, 1878. *Albert Fabritius.*

Drewsen, Adolph Ludvig, 1803—85, Justitiarius. F. 20. Marts 1803 i Kbh. (Frue), d. 2. Febr. 1885 sst. (Jac.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Ejer af Strandmøllens Papirfabrik Christian D. (1745—1810, gift 1° 1769 med Elisabeth Larsen, 1743—73; 2° 1774 med Anna Wedseltoft, ca. 1743—91) og Anna Christine Dorothea Lassen (1777—1852). Gift 18. Okt. 1826 i Søllerød med Ingeborg Nicoline Collin, f. 23. Aug. 1804 i Kbh. (Helligg.), d. 27. Maj 1877 sst. (Johs.), D. af Finansdeputeret Jonas C. (s. d.) og Hustru.

D. blev Student 1820 fra Borgerdydskolen i Kbh., 1824 cand. jur., 1826 Auditør i Armeen, var 1830—52 Auditør, Regnskabsfører og Docent i Retslære ved Søkadetkorpset, blev 1831 Overauditør, 1832 Assessor i Kbh.s Politiret, 1845 Assessor i Kriminal- og Politiretten i Kbh. og 1847 Justitiarius i denne Ret. 1879 tog han sin Afsked. Han var en alvorlig og tilbageholdende Natur, der med den største Pligtfølelse og Samvittighedsfuldhed varetog sin Gerning, og som sin jævnaldrende Ven H. C. Andersen elskede han Naturen, Blomsterne og Børnene. Han havde stor Interesse for og Indsigt i adskillige Landbruget vedrørende Forhold, hvorfor Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 1860 valgte ham til at være en af Selskabets Præsidenter; men 1866 opnaaede han ikke Genvalg, da der nu ønskedes valgt en Landejendomsbesidder. Gennem sin Livsgerning i Kriminal- og Politiretten fattede han med sit humane, fintfølende Sind varm Interesse for Samfundets Stifbørn og deltog bl. a. sammen med Svigerfaderen i Stiftelsen af Foreningen af 1837 til forsømte Børns Frelse; over en Menneskealder ydede han her et fortrinligt Arbejde. 1865—82 var han Medlem af Direktionen for Tontinen af 1800 og udnævntes 1870 til ekstraordinær Assessor i Højesteret. — Justitsraad 1846. Etatsraad 1852. Konferensraad 1869. — R. 1850. DM. 1857. K.¹ 1868. S.K. 1879. — Maleri af W. Marstrand 1850 i Privateje.

J. C. Drewsen: Strandmøllen (Memoirer og Breve, XXV), 1916. Rigmor Stampe: H. C. Andersen og hans nærmeste Omgang, 1918, S. 73 ff. H. Hertel: Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie, I, 1920, S. 291 ff.

A. Falk-Jensen.

Drewsen, Christian, 1799—1896, Papirfabrikant. F. 30. Aug. 1799 paa Strandmøllen, d. 2. Juni 1896 sst., begr. i Søllerød. Forældre: Papirfabrikanten og Politikeren J. C. D. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 30. Aug. 1822 paa Christiansholm (Lyngby) med Ernestine Jacobsen, f. 11. Maj 1804 sst., d. 1. Okt. 1897 paa Strandmøllen, D. af Forvalter Frederik J. (ca. 1772—1838) og Juliane Marie Rostrup (ca. 1776—1824).

D. blev i sin Ungdom knyttet til Faderens Virksomhed, dels paa Strandmøllens Papirfabrik, dels som Bestyrer af en Oliemølle paa Skodsborg. Sammen med sin yngre Broder Michael D. optoges han 1840 i Firmaet D. & Sønner. Ved Faderens Udtræden 1844 overtog Brødrene Fabrikken paa Strandmøllen, der 1848 blev deres Ejendom. 1854 købte de Ørholm og Nymølle. Foruden de tre nordsjællandske Værker drev de den af dem i Silkeborg grundlagte Papirfabrik, hvis Anlæg dog særlig skyldtes Michael D. 1865 ophørte Samarbejdet. D. var derefter Eneindehaver af de tre Virksom-

heder ved Mølleaaen, indtil disse 1889 overgik til Akts. De forenede Papirfabrikker. Der var da forløbet henved 200 Aar, siden Papirmager Johan D. kom til Strandmøllen. En halv Snes Aar efter Overgangen til De forenede Papirfabrikker nedlagdes Strandmøllen som Papirfabrik. D. blev stadig boende paa Strandmøllen, hvor han 30. Aug. 1892 fejrede sin 70 Aars Bryllupsdag og sin 93 Aars Fødselsdag. Paa D.s Foranstaltning udkom 1878 C. Nyrops »Strandmøllen«, med Aktstykker til Oplysning om dansk Papirfabrikation. — D. var naturvidenskabeligt interesseret. Hans Tidsskriftartikler om Insektafaunaen vandt Anerkendelse ogsaa uden for Danmark, og hans Iagttagelser over Aaleynglens Vandringer vakte ligeledes Opmærksomhed. Til Universitetets zoologiske Museum skænkede han sin store Samling af inden- og udenlandske Insekter. — Granit-sokkel med Buste af A. Thielemann rejst ved Strandmøllen 1893, senere flyttet til Pladsen foran Ørholm Hovedgaard. Buste af H. V. Bissen. Træsnit 1872.

C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zool. Literatur, II, 2, 1875, S. 435 f. Ill. Tid. 28. Aug. 1892. Eiler Nystrøm: Søllerød Sogn, 1911. Kai L. Henriksen i Entomol. Medd., XV, 1925, S. 176—79.

C. A. Clemmensen.

Drewsen, Hans Christian, 1823—74, Fabrikant. F. 18. Marts 1823 paa Borupgaard ved Helsingør, d. 4. Febr. 1874 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Kgl. Skovfoged Carl Georg D. (1795—1878) og Hanne Wismer (1800—90). Brodersøn af J. C. D. (s. d.). Gift 24. Nov. 1854 med Charlotte Christiane Holtmann, f. 22. Febr. 1830 i Vissenbjerg, d. 17. April 1905 i Kbh., D. af Skomager Henrik H. (ca. 1790—tidligst 1853) og Adolphine Ernestine Rasmussen (1802—53).

D. blev 1842 polyteknisk Eksaminand og tog 1845 partiel polyteknisk Eksamen i Fysik og Kemi. Efter Bevilling af 1847 aabnede han 1848 et Etablissement for Affinering af Guld og Sølv og for Galvanoplastik i Kunsthaandværkeren J. B. Dalhoffs Gaard i Adelgade i Kbh. Affineringen blev opgivet allerede ved Udgangen af 1848, men det galvanoplastiske Etablissement, der fremgik af Rekonstruktionen 1. Jan. 1849 og som var det første her hjemme, havde en Fremgang, der tiltog, da Kunstflidslotteriet traadte til, og da Maleren og Billedhuggeren Henrik Olrik til Anvendelse for Etablissementet komponerede Modeller — bl. a. i oldnordisk Stil — til en Række Bruggenstande.

C. Nyrop: Industriforeningens Udstilling i Sommeren 1880 af kunstindustrielle Frembringelser og Portræter fra 1848 til Nutiden, 1880, S. 34 f. Samme: Dansk Guldsmedekunst, 1885.

C. A. Clemmensen.

Drewsen, Johan Christian, 1777—1851, Landøkonom, Industri-drivende og Politiker. F. 23. Dec. 1777 paa Strandmøllen, d. 25. Aug. 1851 i Kbh., begr. i Søllerød. Forældre: Ejer af Strandmøllens Papirfabrik Christian D. (1745—1810, gift 1° 1769 med Elisabeth Larsen, 1743—73, 3° 1792 med Anna Christine Dorothea Lassen, 1777—1852) og Anna Wedseltoft (ca. 1743—91). Halvbroder til A. L. D. (s. d.). Gift 10. Nov. 1798 i Søllerød med Johanne Ophelia Rosing, f. 11. Juni 1778 i Kbh. (Slotsk.), d. 1. Okt. 1824 i Fredensborg, D. af Skuespiller Michael R. (s. d.) og Johanne Cathrine Olsen (se Rosing, Johanne). 2° 16. April 1828 i Søllerød med Emmy Richter, f. 15. Nov. 1800 i Kbh. (Nic.), d. 4. Maj 1880 sst. (Holmens), D. af Klædekræmmer, Kaptajn Hans R. (1766—1822, gift 2° 1813 med Louise Kliim, 1776—1844) og Andrea Wilhelmine Schack (1781—1810).

D. undervistes privat i Hjemmet, men var efter eget Udsagn, da han seksten Aar gammel afsluttede denne Skolegang, »ganske uvidende«; imidlertid var han læselysten og kundskabstørstig, et baade aandslivligt og varmblodigt ungt Menneske. Han sværmede for historiske Helte som Tordenskiold og for den samtidige franske Revolution, som han gerne vilde deltage i; atten Aar gammel erklærede han over for sin Fader at ville være Militær, men saa skete der — som han selv har fortalt — det, at han »blev forelsket, og dette gav Piben en anden Lyd«. D. blev som sine Fædre Papirmager; endnu inden sit fyldte 21. Aar var han gift. Dog fik han Lejlighed til at vise sit Mod paa krigerske Bedrifter; 1801 ved Englændernes første Angreb indtraadte han som Løjtnant i Landeværnet, 1807 deltog han i Hovedstadens Forsvar, bl. a. i Livjægerens Udfald 31. Aug. Paa Strandmøllen levede den unge D. et Liv i mange Interesser, bl. a. for Teater og Skuespil, og omgikkes Tidens førende litterære Kredse, men hans egen Indsats blev paa Livets praktiske Omraader.

Ved Siden af D.s Deltagelse i Fabriksvirksomheden paa Strandmøllen gik fra første Færd en betydningsfuld og banebrydende Virksomhed som Landbruger. Ved hans Bryllup 1798 havde hans Fader foræret ham en Bondegaard i Smidstrup, 1804 solgte han den og købte i Lundtofte, en halv Mil fra Strandmøllen, to Gaarde, og det var navnlig her, han slog ind paa det nye ved at indføre Vekseldrift og Sommerstaldfodring, i større Omfang at dyrke Kartofler, Roer, Kaal, Spergel og Boghvede, at anskaffe nye Redskaber, anlægge et Schæferi paa 500 Faar af spansk og Southdowns Race o. s. v. D. var som Landbruger en radikal Fremskridtsmand (»landøkonomisk Republikaner« har han kaldt sig selv), begejstret

Tilhænger af den store nordtyske Landbrugsreformatør Albrecht Thaer. 1812 optoges han i Landhusholdningsselskabet og fik i de nærmest følgende Aar dette Selskabs Sølv- og Guldmedaille for Afhandlinger vedrørende Landbrug, blev 1814 Medlem af dets Skriftkomité, 1815 af dets første Agerdyrkningskomité, var — sammen med A. S. Ørsted og Jonas Collin 1819—30 — en af dets tre Præsidenter. D. var en overordentlig frugtbar Landbrugs-skribent, han oversatte Thaers »Grundsætninger for Landøkonomien« (I—IV, 1816—19), var Medstifter og derefter dels Medredaktør, dels Eneredaktør af »Landøkonomiske Tidender« (1814—25), hvortil han leverede talrige Bidrag, ligesom han har skrevet i mange andre Blade og Tidsskrifter. Med særligt Sigte paa Læsere af Bondestanden leverede han efter Landhusholdningsselskabets Opfordring til Almanakkerne for 1816—17, 1820—30, 1832, 34 og 35 populære landøkonomiske Afhandlinger om Emner som: Ukrudt, Sædfølgen, Markfred, Kartoffelavl, Markens Inddeling m. m. Som mange andre i Samtiden saa D. længe den store Anstødssten for Landbrugets Fremgang i Mangel paa Fremskridtsvillie og fornødne Evner hos Bondestanden. Han kan i denne Tid ikke kaldes Bondeven. 1823 fremsatte han i Landhusholdningsselskabet (og i »Nye landøkonomiske Tidender«) et Forslag, der ligefrem gik ud paa systematisk Udryddelse af Gaardmandsklassen gennem en Ændring i Landbolovene, hvorved det kunde blive muligt at sammenlægge al Landets Jord i større Bedrifter. Kun derved, mente han, kunde Landbruget komme i Hænderne paa de rette Folk med den Dygtighed og Kapital, som savnedes hos de almindelige Bønder. Forslaget fik ingen praktisk Betydning; de sociale Følger af dets Gennemførelse har D. næppe skænket mange Tanker; der var ikke saa lidt i ham af en dristig Projektmager, men altid var han fyldt af Ideer og Initiativ.

Strandmøllen overtog han selvstændig efter sin Faders Død 1810. 1823 anskaffede han her en Dampmaskine, som 1829 kom til at drive en Papirmaskine, den første i Norden, og 1835 havde Strandmøllen ikke mindre end tre Dampmaskiner, paa henholdsvis 6, 20 og 40 Hestes Kraft, og to Papirmaskiner. Skønt den første Dampmaskine var kommet til Landet 1790, var det dog først gennem D.s Virksomhed, man i Danmark blev rigtig kendt med Fordelene ved Dampens Anvendelse i Industrien. Medens Strandmøllen 1827 kun producerede 15 000 Ris Papir, var dens Produktion 1844 84 000 Ris. En Tid lang — indtil Olietoldens Nedsættelse trods hans kraftige Protester 1830 — drev D. ogsaa Olie-møller. 1827 var han Medanlægger af en Fajancefabrik. Hans

Indsats for Industriens Udvikling var i det hele meget betydningsfuld. Det var dog som Landøkonom, han fik Betydning for de videste Kredse og dermed ogsaa Grundlaget for en politisk Virksomhed, da Tiden dertil var inde.

1834 udgav D. Skriftet »Landøkonomiske Betragtninger«, hvori han anerkendte Bønderne paa helt ny Maade som en Stand, der nu havde lært at tænke, og stærkt fremholdt sin Interesse for deres sociale Vilkaar. Det passer godt hermed, at han s. A. valgtes til Stænderdeputeret for de mindre Landejendomsbesiddere i Østifternes 2. Valgdistrikt (Kbh.s Omegn). Med Liv og Lyst gik han straks op i dette nye Kald som en af de mest udprægede og passionerede »Politikere« blandt alle Landets Stænderdeputerede. Den parlamentariske Virksomhed, med den dertil knyttede Spænding og Purring, har for ham i en ganske særlig Grad givet Udløsning for en aandelig Drift, han tidligere (trods levende Deltagelse i de saglige og personlige Stridigheder inden for Landhusholdnings-selskabet) kun ufuldkomment har faaet tilfredsstillet. Om hans ivrige Gaaen op i Forhandlingerne vidner meget karakteristiske Breve, han fra Roskilde — særlig under den lange første Stænder-samling 1835—36 — har sendt Jonas Collin (udgivet af E. Nystrøm i Dsk. Mag., 6. Rk., II). Under Toldreformens Behandling i Stænderne (1835—36) optraadte han forgæves som den energiske Talsmand for Industriens Beskyttelse under Henvi-sning til den formentlige Fare ved at gøre det lille Danmark til en »Prøveklud« for Frihandel. I øvrigt blev Landbosagerne D.s naturlige Speciale under Stænderforhandlingerne, og han stillede Forslag angaaende saadanne Spørgsmaal som Afløsning af det Hoveri, der endnu paahvilede mange Fæstebønder, Afskaffelsen af de offentlige »Fri-rejser« og Vejarbejde in natura. Det var kun Spørgsmaal ved-rørende Gaardmandsklassen, D. saaledes ofrede sin Interesse; over for Forslag om Forbedring af Husmændenes Kaar stillede han sig afvisende. Hans hele Optræden var præget af betydelig Forsigtig-hed, saa snart det drejede sig om at gribe ind med »Tvang« i bestaa-ende Rettigheder, og han kunde i den Henseende ikke gaa nær saa langt, som de Deputerede, der var udgaaet fra selve Bonde-standen, ønskede. Skønt han forsøgte at staa som en Slags Fører for Bønderne i Stændersalen, omtalte han dem i Brevene til Collin med stor Foragt. Han undlod heller ikke at stille Forslag om Afskaffelse af Diæter med hemmeligt Sigte paa at hindre almin-delige Bønder i at blive Deputerede. Fra Bøndernes Side synes han til Gengæld ikke at være mødt med nogen ubetinget Tillid. »D. er en Narreprins, han har narret os alle«, skriver 1836 den

fynske Deputerede Hans Christensen fra Vejstrup hjem til sin Familie. Af ejendommelige Træk fra D.s Stændervirksomhed skal i øvrigt nævnes, at han, som den udprægede Rationalist han var, gik imod Kravet om Sognebaandsløsning, fordi dette Krav rejstes af »de hellige«.

Ved sin Virksomhed som Stænderdeputeret i Samlingerne 1835—36, 1838 og 1840 vandt D. dog en saadan Position inden for den almindelige Landbefolkning, at han ved Valgene 1840—41 ikke blot genvalgtes i sin gamle Kres, men tillige valgtes i Holbæk Amt og paa Falster. Han modtog Valget sidstnævnte Sted. D. havde allerede i 30'erne vist et afgjort liberalt Sindelag i Forfatningsspørgsmaalet, og i 40'erne tog han Stilling som en af de fremmeste paa den radikale Fløj af den liberale Bevægelse og som udpræget national, slesvigsk interesseret Politiker. Det var ham, der 1843 paa Skamlingsbanken overrakte Hiort Lorenzen hans Sølvdrikkehorn. Han tog Del i det nye lokale Selvstyre og i den begyndende Bondebevægelse som Medlem af Kbh.s Amdsraad og som Formand for Kbh.s Amds Landkommunalforening. 1844 stillede han sammen med Balthazar Christensen det epokegørende Forslag i Roskilde Stænder om Bondestandens endelige »Eman-cipation«, et Forslag, der gav Anledning til en voldsom Debat, hvorunder D., som han selv sagde, maatte »løbe Spidsrod« for Godsejerne, og som blev en vigtig Spore for Bondebevægelsen. Efter Opfordring fra A. Gleerup blev D. derefter sammen med Balthazar Christensen Stifter af det 1846 dannede Bondevennernes Selskab, i hvis Bestyrelse han indtraadte. Han var paa Grund af Sygdom ikke Medlem af Stænderne 1846. Den Popularitet, han mødte, lagde sig for Dagen ved flere Lejligheder, saaledes da Bønder i Kbh.s Amt Dec. 1846 overrakte ham en Gulddaase med hans Navn i Brillanter.

D. var og blev imidlertid liberal Borgermand mere end egentlig Bonderepræsentant. Da Bondevennerne 1848 skilte sig ud fra den almindelige Liberalisme, brød han derfor med Bondevenneselskabet (hvoraf han dog atter efter Opfordring blev Medlem fra Okt. 1849 til Marts 1851). Ved Valgene til den grundlovgivende Rigsforsamling stillede han sig forgæves som Bondevenneselskabets Kandidat i Holbæk Amds 2. Valgkreds (Tvede Kro), men valgtes derefter i Fr.borg Amds 2. Kreds (Esrom). I Kbh.s Amds 2. Valgkreds (Lyngby) valgtes han til det første Folketing, et Mandat, han nedlagde i Juli 1850. Han følte sig nu for gammel og svag. D.s offentlige Virksomhed, der havde sin Rod i det 18. Aarh.s Borgeraand, kom saaledes til at strække sig et lille Stykke ind i

den nye Tid efter 1848; gennem hele den første Halvdel af det 19. Aarh. staar han som en af de betydeligste Foregangsmænd inden for Danmarks praktiske Samfundsliv.

Kammerraad 1817. — Malerier af J. Roed 1843 (Kunstmuseet), 1844 (med »Fædrelandet«, Rigsdagen) og s. A. (med Papirpakken, Privateje, Fr.borg) samt af C. A. Jensen ca. 1832. Tegning af W. N. Marstrand (Fr.borg). Portrætteret af Constantin Hansen paa Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling (1860—64, Fr.borg). Buste af H. V. Bissen samt paa Graven af Th. Stein. Portrætmaske af A. Bundgaard paa Christiansborg. Litografi af P. Gemzøe 1846 efter Roeds Maleri i Rigsdagen og af Em. Bærentzen efter sammes Maleri paa Fr.borg.

J. C. Drewsen: Strandmøllen (Memoirer og Breve, XXV), 1916. E. Nystrøm: J. C. Drewsens Erindringer og Breve, i Tilskueren 1912, I—II. Samme: Søllerød Sogn, 1911. J. A. Hansen: Politiske Skildringer af afdøde danske Mænd, I, 1854. C. Nyrop: Meddelelser fra Industriens Omraade, 1876. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie, I—II, 1931—34. Samme: Jordspørgsmaalet i Danmark for 100 Aar siden, i Dansk Udsyn 1923.

Hans Jensen.

Drewsen, Michael, 1804—74, Papirfabrikant og Politiker. F. 15. Okt. 1804 paa Strandmøllen, d. 26. Febr. 1874 i Kbh. (Trin.), begr. i Silkeborg. Broder til Christian D. (s. d.). Gift 20. Nov. 1830 i Søllerød med Johanne Amalie Kümmel (Kymel), f. 5. Aug. 1808 i Kbh. (Helligg.), d. 28. Juli 1863 i Silkeborg, D. af Hyrekusk Johan Simon K. (ca. 1770—1843) og Christiane Ammonsens (ca. 1770—1836).

Som Dattersøn af Michael Rosing nærede D. i sin Ungdom megen Tilbøjelighed for Scenen, men blev ligesom sin ældre Broder Christian D. (s. d.) tidlig Faderens Medhjælper ved Driften af Strandmøllen. 1840 optoges Brødrene i Firmaet D. & Sønner, og de overtog Virksomheden 1844 ved Faderens Udtræden af Firmaet. 1848 tilskødede han dem Strandmøllen, og 1854 udvidede de denne Fabrikvirksomhed ved Køb af Ørholm og Nymølle. Paa Forslag af Faderen havde de to Brødre 1844 grundlagt Silkeborg Papirfabrik til Udnyttelse af Gudenaens Vandkraft. Det var dog særlig D., der tog sig af Anlægget. Han flyttede straks derover og drev paa Værket med saa megen Energi, at det første Ark Papir paa Silkeborg-Fabrikken kunde tilvirkes Nytaarsdag 1845. Fabriksbygningerne dannede Grundlaget for den Handelsplads, der blev oprettet ved kgl. Resolution 1845—46, dens Opblomstring skyldtes væsentlig D., og han betegnes med Rette som dens Grundlægger; 1900 fik den Købstadrettigheder. 1865 udtraadte D. af Firmaet

D. & Sønner og overtog Fabrikken i Silkeborg for egen Regning. 1869 solgte han den og købte tre Godser ved Väneren i Sverige, men han bevarede sit Hjem i Silkeborg, boede dog det sidste Aar af sit Liv i Kbh. — Paa et Besøg hos D. saa H. C. Andersen daglig de store Dynger af Klude foran Fabrikken, og han fik her Ideen til Eventyret »Laserne«, som han skrev under sit Ophold hos D. Denne fik i Silkeborg ogsaa Besøg af Kong Frederik VII., der var ham meget venligt stemt. — D. var Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling og valgtes et Par Gange senere (1849—51, 1854 og 1855) til Rigsdagsmand. Han stod, i alt Fald en Tid, det nationalliberale Parti nærmest. Han var ikke nogen fremragende Politiker, men han spillede en Rolle 1854, da den store jyske Adressedeputation kom til Kbh. for at anmode Frederik VII. om at skifte Raadgivere. Deputationen, der ikke fik Adgang til Kongen, blev af københavnske Borgere indbudt til en Fest i Casino. — R. 1853. K. 1855. F.M.G. 1845. — Maleri af J. Roed 1870 paa Fr.borg og af samme paa Raadhuset i Silkeborg. Træsnit 1874, bl. a. af H. P. Hansen efter Fotografi. Bronzestatue af Pedersen-Dan 1892, rejst af erkendtlige Medborgere paa Torvet i Silkeborg.

Ill. Tid. 8. Marts 1874 og 6. Nov. 1892. Zodiacus: Parlamentariske Stjernebilleder, 1875. C. Nyrop: Strandmøllen, 1878. Ad. Bauer: Jyske Haandværkere og Fabrikanter, 1893. E. Nystrøm: Søllerød Sogn, 1911.

C. A. Clemmensen.

Drewsen, Viggo, 1830—88, Filosof. F. 15. Nov. 1830 i Kbh. (Garn.), d. 8. Nov. 1888 sst. (Jac.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Auditør, senere Justitarius og Konferensraad Adolph D. (s. d.) og Hustru. Gift 1872 med Henriette Louise Collin, f. 20. Febr. 1839 i Kbh. (Trin.), d. 6. Dec. 1920 sst., D. af Auskultant, senere Departementsdirektør og Etatsraad Edvard G. (s. d.) og Hustru.

D. blev Student 1850 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og studerede i nogle Aar Jura, men tog ingen Embedseksamen. Efter en Tid at have gjort Tjeneste som Volontør i Toldvæsenet blev han 1859 Assistent i Finansministeriet. Han deltog som frivillig Aspirant i Krigen 1864, hvor han blev haardt saaret og taget til Fange ved Dybbøl. Efter sin Løsladelse blev han udnævnt til Sekondløjtnant. 1866—70 var han Kancellist i Finansministeriet og derefter Fuldmægtig sst. til 1873, da han ansattes som Kontorchef i Livsforsikrings- og Forsørgelses-Anstalten af 1871, hvor han virkede til sin Død, fra 1882 som Formand i Bestyrelsen. I sine

to sidste Aar var han tillige Medlem af Direktionen for Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn. — D. beskæftigede sig en Del med filosofiske Studier, særlig vedrørende Spørgsmaalene om Livsanskuelse og Livsførelse. Erfaring og Fornuft var for ham Menneskets eneste Vejledere under Forsøget paa at orientere sig i Tilværelsen, og i klar Erkendelse af, at »der er sat en Grænse, ud over hvilken den menneskelige Viden ikke evner at naa, og at det derfor er ørkesløst at søge at overskride den«, stillede han sig afvisende over for enhver Form for metafysisk eller religiøs »Forklaring«. Gennem psykologiske og udviklingsteoretiske Overvejelser førtes han til den Teori, at Individet kun finder fuld Tilfredsstillelse for sin Trang til Selvhævdelse (»Selv-Trang«) og Hengivelse (»Slægts-Trang«) i et paa »sand« Elskov grundet Ægteskab, hvor de to i den gensidige Kærlighed finder Slægtens Bekræftelse og Anerkendelse af deres Individualitet. Da Ægteskabet er gyldigt alene i Kraft af Elskovens »Sandhed«, »kan (det) undvære baade Kirken og Staten og Naboers og Genboers Sanktion«. Sine Tanker offentliggjorde han anonymt i »En Livsanskuelse, grundet paa Elskov« (1881), »Forholdet mellem Mand og Kvinde, belyst gennem Udviklings-Hypotesen« (1884) og »Grænser for Kønsfriheden. Uddrag af et ufærdigt Arbejde« (1888) samt i to Artikler i »Tilskueren« 1885: »Om en Reaktion mod den moderne Stræben efter større sexuel Sædelighed«, rettet mod en Artikel af G. Brandes (sst. Jan.), og, efter Brandes' Replik »Martin Luther om Coelibat og Ægteskab«, »Svar til Dr. G. Brandes«. — Breve i Det kgl. Bibliotek. — Tegning af Otto Bache 1888. Træsnit fra F. Hendriksen 1892.

H. Høffding i Ude og Hjemme 10. April 1881. H. S. Vodskov: Spredte Studier, 1884, S. 57—65. Politiken 9. Nov. 1888. H. Høffding i Ill. Tid. 2. Dec. 1888. De statsgaranterede Livsforsikrings-Anstalter. Festskrift, 1892, S. 251 f., 366. G. Brandes: Levned, III, 1908, S. 122, 144. Johanne Luise Heiberg og Andreas Frederik Krieger: En Samling Breve, I, 1914, S. 266, 370.

S. V. Rasmussen.

Dreyer, Slægt, se Dreier.

Dreyer, Andreas, d. 1686, Søofficer. F. i Kbh., d. 1686 sst. Gift i Holland med Geriche van Schaych.

D., der var ansat i hollandsk Orlogstjeneste, blev 1675 antaget som Løjtnant i dansk Tjeneste, forfremmedes n. A. til Kaptajn og blev Chef for Orlogsskibet »Christiania«, med hvilket han under Niels Juel og Tromp deltog i Gotlands Erobring og Slaget ved Øland. 1677 deltog han som Chef for Orlogsskibet »Enigheden« under Niels Juel i Slaget ved Møen 1. Juni, hvor det svenske

Orlogsskib »Wrangels Pallats« overgav sig til ham, og i Slaget i Køge Bugt 1. Juli, hvor han erobrede Skibet »Svenske Lejonet«. Samme Efteraar deltog han under Schoutbynacht Floris Carstensen i Angrebet paa Vestervik. 1678 og 79 var han atter Chef for »Enigheden« og fik, da han Juni 1679 under Niels Juel blokerede Kalmarsund, af denne Ordre til at sænke sit Skib, der var gammelt, i det sydlige Indløb til Kalmar for at spærre den svenske Flaade inde. Det lykkedes D. under Fjendens Ild at udføre Ordren tilfredsstillende, og han belønnedes for sin raske Daad ved at udnævnes til Schoutbynacht. Efter Krigens Ophør førte D. »Christiania« til Lissabon med Tømmer og derefter til St. Ybes efter Salt og var 1683 Eskadrechef i den udrustede Flaade. — D. var en dygtig Skibschef, oplært af Niels Juel, der satte megen Pris paa ham.

A. F. Lützwow: Hist. Efterretn. om danske Søs-Officierer, 1788.

Th. Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

Dreyer, Christopher Vilhelm, 1738—1810, Diplomat. Døbt 2. Okt. 1738 i Helsingør, d. 28. Aug. 1810 i et Hotel i Clichy la Garenne, begr. i Paris (Père Lachaise). Forældre: Handelsfuldmægtig, senere Købmand Christian Sigmund Lichtwart Dreier (1710—47) og Sara de Maine (d. 1742). Hemmelig gift 1792 med Maria Anguilina Mosquera, d. 27. Okt. 1805 i Paris.

D. blev Student 1756, privat dimitteret, uddannede sig derefter ved Studier og Rejser i Udlandet, især England og Frankrig. Paa Anbefaling af Grev Bothmer til J. H. E. Bernstorff blev han 1764 ansat som Auskultant i Rentekammeret. I Aug. s. A. sendtes han som Legationssekretær til St. Petersborg hos Grev A. S. v. der Osten, idet han foreløbig beholdt sin Stilling i Rentekammeret og udnævntes til Kommitteret. Juni 1771 forflyttedes han til Stockholm, men allerede Dec. s. A. blev han efter Grev Scheels pludselige Død beordret tilbage til St. Petersborg som Chargé d'affaires. Dette Ophold forlængedes ud over den nye Gesandt, Kammerherre C. F. Numsens Ankomst i Sept. 1772, indtil D. endelig i April 1773 fik sit længe nærrede Ønske opfyldt om at kunne forlade Rusland. Han udnævntes til Ministerresident i Warschau, men fik Udsættelse med at tiltræde Posten, indtil Bevægelsen efter Polens 1. Deling 1772 havde faaet Tid til at sætte sig noget. Jan. 1777 forflyttedes han til London som Ministerresident for at afløse v. Diede, men allerede i Aug. n. A. udnævntes han til Gesandt og kom saaledes til at føre de vanskelige Forhandlinger om Sikringen af den neutrale Skibsfart under den nordamerikanske Frihedskrig.

I Dec. 1784 forflyttedes han til Madrid og derfra i Slutningen af 1796 til Paris, hvor han repræsenterede Danmark under Direktoratet, Konsulatet og Kejserdømmet indtil sin Død.

D. adskiller sig i meget fra sine samtidige Kolleger af den Bernstorff'ske Skole. Han var ikke blot dansk, men hørte ved sin Fødsel til Samfundets bredere Lag, hvor de nationale Ejendommeligheder da traadte skarpest frem. Hans Karakter og Egenskaber, Væsen og Aandsretning bærer Mærke deraf. Litteratur og Kunst laa ham fjernt, derimod samlede alle hans Evner og Interesser sig om den praktiske Embedsgerning, og han frembyder i alle Henseender Typen paa en dygtig dansk Embedsmand paa den Tid, begrænset, men med hele sin Sjæl i sin Gerning, pligtopfyldende, men tillige selvstændig og vedholdende i sine Anskuelser. Hans Indberetninger præges af stor Nøjagtighed, han var altid vel underrettet og forudsaa ofte, hvad der forestod i den nærmeste Fremtid. Hans Styrke laa navnlig i Behandlingen af de enkelte konkrete Spørgsmaal, der direkte berørte Danmarks politiske og kommercielle Interesser. Dem kendte han til Bunds, og dem forsvarede han med national Sejghed uden at lade sig afvise og med en Djærvhed, der taaltes, fordi den var præget af Ærlighed og Interesse for Sagen. Den samme Sikkerhed viste han over for sin egen Regering. Frimodig indberettede han, hvad han erfarede, selv om det var uvelkomment, og tilbageholdt ikke sin Mening, ja tillod sig, hvor han ansaa det for paatrængende nødvendigt, selv at tage et Initiativ eller vel endog at tilsidesætte en Ordre.

I sine politiske Anskuelser var han stærkt konservativ, og hvad han havde set i Rusland, Polen, London, Madrid og senest i Paris, bestyrkede ham i den Overbevisning, at den bedste Regeringsform var den oplyste Enevælde, som den gennemførtes i Danmark. Udpræget nationalt sindet følte han Uvillie mod det tyske Elements Overvægt og gjorde Front mod de tyske Strømninger i dansk Politik. Skønt ansat af den ældre Bernstorff, nærrede han dog ingen Sympati for denne, mulig ogsaa fordi dennes undertiden noget vel storslaaede og fjerntskuende Politik maatte være hans prosaiske og sobre Natur imod. Som Modsætning dertil tiltaltes han langt mere af v. der Ostens tilbageholdende Udenrigspolitik. Forholdet mellem D. og Chr. G. Bernstorff var vel upaaklageligt, men uden gensidig Sympati, og de indtrængende Tilbud fra Regeringen 1799 — 1800 om Embedet som Præsident i Generaltoldkammeret skyldtes vel lige saa meget Ønsket om at blive af med en ikke ganske behagelig underordnet som Hensynet til hans store Erfaring i Skibs- og Handelssager. — Over for Sverige og Svenskerne synes D. ikke at

have delt sine Landsmænds traditionelle Uvillie. I alt Fald var denne Følelse vejet for Erkendelsen af den Fare, der fra Rusland truede hele Norden. 1810 virkede han derfor ivrigt for at vinde Napoleon for, at hele Skandinavien forenedes under Frederik VI. »med samme Forfatning for alle tre Riger«. Og med samme Iver søgte han at hindre Bernadottes Valg, hvilket han betragtede som ensbetydende med Nordens absolutte Underkastelse under Napoleon.

D. var en smuk og beleven Mand, vindende ved sin Aabenhed og Ærlighed, og han nød stor Agtelse for Dygtighed og Paalidelighed hos sine Kolleger og hos de Udenrigsministre, han skulde forhandle med. I Frankrig blev hans Stilling efterhaanden ganske enestaaende. I sine første Aar i Paris førte han en haardnakket og længe haabløs Kamp for den neutrale Skibsfart, ikke blot imod hensynsløse Kapere og vilkaarlige Prisedomstole, men ogsaa mod en forblindet Opinion, idet saa godt som alle franske Politikere og Myndigheder med næsten afsindig Forbitrelse mod England betragtede den neutrale Handel som engelsk Snighandel. I denne diplomatiske Kamp optraadte D. med overordentlig Kraft og Dygtighed uden dog at kunne overvinde Direktoriets uvillige Holdning mod de neutrale. Udenrigsministeren Talleyrand, med hvem D. tidlig var kommen i Berøring, satte stor Pris paa ham og vedblev ogsaa senere under Kejserdømmet at gøre ham væsentlige Tjenester, uagtet D. just ikke altid skaanede ham i sine frimodige Bemærkninger, men ogsaa Napoleon viste ham megen Opmærksomhed og fandt Behag i hans undertiden noget vel aabenhjertige Udtalelser. Selv nærrede D. stor Beundring for Napoleons Geni, og allerede før 18. Brumaire var han ikke blot personlig overbevist om, at Frankrigs Frelse kun kunde komme fra Bonaparte, men synes endog at have været indviet i Forberedelserne til denne Omvæltning.

I Efteraaret 1800, da den danske Regering under Englands og Ruslands forenede Tryk vilde tiltræde Koalitionens mod Frankrig, beordredes D. til ostentativt at rejse hjem og efterlade Legationssekretær Manthey som Chargé d'affaires. Imidlertid skiftede den storpolitiske Situation hurtigt, og D. indsaa, at Direktoriets Dage var talte, og forstod klogt at omgaa sine Ordre, saaledes at Bruddet med Frankrig blev udsat, og D. kunde nøjes med at tage Orlov. Efter at Napoleon derpaa 18.—19. Brumaire var blevet Førstekonsul, ændredes Frankrigs Politik over for de neutrale fuldstændig, og nu forlangte Napoleon gentagende og i saa bestemte Udtryk D.s Tilbagekomst, at Manthey maatte indberette, at kun D.s ufor-

tøvede Tilbagevenden kunde bringe en heldig Afslutning paa de danske Reklamationer i Skibsfartssagerne. Senere under Kejserdømmet blev D.s Adgang til Napoleon selvfølgelig sjældnere, men denne bevarede altid stor Velvillie for ham og lod ved hans Død udtale sin dybe Beklagelse over dette Tab.

D. var ikke officielt gift. Med en Forbindelse i Warschau havde han en Søn, Alexander Henrik Guillommo (Guillaumot), der blev opdraget i hans Hus, 25. Jan. 1800 naturaliseredes som dansk og s. A. udnævntes til hans Legationssekretær. Efter D.s Død fungerede Sønnen som Chargé d'affaires, indtil General Waltersdorff overtog Gesandtskabet, 1812 udnævntes han til Major i den danske Armé og døde 7. Jan. 1814. — Ved kgl. Bevilling af 13. Marts 1810 blev D.s Børn med M. A. Mosquera, to Døtre og en Søn, legitimerede.

Legationsraad 1767. Etatsraad 1773. Konferensraad 1777. Gehejmeraad 1795. Gehejmekonferensraad 1808. — Hv. R. 1781. — Maleri af T. L. Abbot, Sortkunstblad derefter af John Jones. Profilstik af Chrétien efter Tegning af Fouquet. Portrætteret paa flere af de officielle Malerier af Napoleons Liv (Ørnuddeling 1804 o. fl.) i Versailles.

Statstidende 1810, Nr. 78. J. D. T. Manthey: Ridderes Levnedsløb 1809—17, S. 17, 104. J. G. Rist: Lebenserinnerungen, I, 1880, S. 255 f. E. Holm: Danmark-Norges udenrigske Historie 1791—1807, I, 1875, S. 243—53, 299 ff., 313 ff. Samme: Danmark-Norges Historie 1720—1814, V, 1906, S. 358; VI, 2, 1909, S. 301, 304, 311, 703—07. L. Bobé: Reventlowske Papirer, IV—X, 1900—31, passim, især VII, S. 383 f. Samme: Frederikke Brun, 1910, S. 234. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I, 1904, S. 610, 623, 705; II, 1907, S. 455, 510; III, 1913, S. 164, 188, 517, 524. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, I, 1923.

P. Vedel (Fr. de Fontenay).*

Dreyer, Danqvart Christian Magnus, 1816—52, Maler. F. 13. Juni 1816 i Assens, d. 4. Nov. 1852 i Barløse, begr. i Assens. Forældre: Købmand Jørgen Christian D. (1759—1823, gift 1° 1787 med Agnes Hedevig Schmidt, 1761—91, 2° 1791 med Margrethe Møller, 1773—96) og Caroline Dorothea Møller (1781—1854). Ugift.

Billedhuggeren Jens Adolph Jerichau, der var D.s Bysbarn og jævnaldrende, fortæller os om dennes stærke kunstneriske Tilbøjelighed allerede i Drengæarene; hans dygtige Moder skaffede Udvej til at faa ham til Kbh., hvor han i Kappelstrid med Jerichau gennemgik Kunstakademiets første Skoler og 1833 kom op i Modelskolen som J. L. Lunds Elev; han nød Ry som en fortrinlig Modeltegner, dog lykkedes det ham ikke at vinde den lille Guldmedaille

trods gentagne Forsøg. Fra disse tidlige Aar findes der en Række Portrætter, bl. a. et nydeligt af hans Moder, et af Jerichau (Fr.borg) og et ypperligt Selvportræt (1838, Privateje); fra samme Tid er endvidere forskellige Figurbilleder, f. Eks. »Hermod hos Hel« (1838) og »Marsk Stigs Døtre« (1839), der viser, at J. L. Lunds Skole ikke gav D. Mulighed for at udvikle sine Evner i Retning af Figurmaleriet.

Naar Vinterens Slid paa Akademiet var overstaet, vendte D. hjem til Fyn; her malede han ikke alene Portrætter af Slægt og Venner, men ogsaa smaa Landskaber, der fra først af viste en overordentlig Umiddelbarhed i Naturfølelsen og en sjælden koloristisk Finhed. Det ældste af dem, vi kender, er formodentlig det lille »Udsigt fra Assens« i Museet i Odense, vistnok fra 1834, medens Kunstmuseets »Udsigt mod Assens« antagelig er fra det følgende Aar; det er minutiøst malede Begynderarbejder, men navnlig Kunstmuseets Billede har dog en mærkelig Storhed i Opfattelsen af Motivet; i disse og andre tidlige Landskaber er Paavirkningen fra Eckersberg-Retningen, navnlig fra Købke, aabenbar; i udmærkede Landskabsstudier, der er malede senere i 30'erne, peger den stærkt dramatiske Opfattelse af Naturen ogsaa hen paa J. C. Dahl, men samtidig sporer man i de større Udstillingsbilleder J. L. Lunds Indflydelse; gennemgaaende staar disse komponerede Arbejder langt under de samtidige friske Studier, f. Eks. af jyske Hedelandskaber med store Uvejrshimle.

Efterhaanden koncentrerede D. sig om Landskabskunsten og naaede i de større Arbejder fra første Halvdel og Midten af 40'erne betydelige Resultater, f. Eks. i Billederne fra Brandsø med Stensætninger, »Parti fra Brandsø med Udsigt til Wedellsborg« (1843, Kunstmuseet, dep. i Museet i Odense), »Carolinekilden« (ca. 1844, Kunstmuseet), »Parti ved Vissenbjerg« (1846); baade i Farve og Komposition er han her naaet ud over de Vanskeligheder, der tidligere truede hans Produktion; alligevel er ogsaa i denne Tid hans ypperste Arbejder Studierne og de mindre Billeder, der i større Tal findes i Kunstmuseet og hos Hirschsprung; kommer han i de store Kompositioner ikke helt op paa Siden af sine Venner Lundbye og Skovgaard, saa har hans mindre Arbejder en Fylde og Mættethed i Lys og Farve, som de andre ikke naar; karakteristiske er de smaa Udsigter ved Lillebælt (Sw. Nr. 121 og 122), »Kæmpehøj paa Brandsø« (Hirschsprung), Landskabet med solbelyste Skyer og Prospekterne fra Odense (Kunstmuseet) og, fra de senere Aar, da en egen Mildhed i Farven gør sig gældende, Efteraarslandskabet i Odense-Museet. Fra denne Tid er ogsaa det monumentale

Billede af Mølleknep Bakker (Kunstmuseet), der er et af Kunstnerens betydeligste Værker.

I de sidste Aar af sit Liv trak D. sig tilbage til Ensomhed paa Landet; han købte 1848 en Gaard i Barløse og udstillede nu kun sjældent; han følte sig slaaet ud, og de økonomiske Kaar var vanskelige. Alligevel opgav han ikke Kunsten, der findes udmærkede Landskaber fra denne Tid, f. Eks. »En Gaard i Barløse, set fra Kunstnerens Have«, og i nogle Kompositioner er der en mærkelig Storhed i S sammensmeltningen af Figurer og Landskab, der giver dem betydelig Værdi, selv om de i nogle Henseender er meget primitive. Eksempler er »Elias i Ørkenen« og »Den hellige Nadvere« (Museet i Odense). — Kunstmuseet ejer en stor Samling af D.s Tegninger, i Bly eller Pen, enkelte farvelagte; de fleste er Landskabsstudier, der hurtigt udførte med stor Sikkerhed gengiver de fynske og jyske Bakkelandskabers Karakter og med spillende Liv og Ynde indfanger Lysets Toner. De hører til det bedste i dansk Tegnekunst.

En Tyfus gjorde 1852 Ende paa D.s Liv. Han var allerede dengang næsten ude af Samtidens Synskreds og blev senere ganske upaaagtet; først ved Raadhusudstillingen 1901 blev Arbejder af ham igen fremdraget af Karl Madsen, og ved en Udstilling 1912 i Kunstforeningen vandtes der et større Overblik over hans Produktion. Det har vist sig, at han er en af Pionererne i dansk Kunst, den første, der virkelig har opfattet og gengivet fynsk og jysk Natur, en af de ypperst begavede danske Landskabsmalere, hvis Navn maa nævnes Side om Side med Lundbyes og P. C. Skovgaard's. Hans Ydre kendes kun gennem det ovenfor nævnte Selvportræt.

Karl Madsen i Tilskueren 1901. Samme i Politiken 24. Nov. 1912. Leo Swane: Dankvart Dreyer, 1921. Kunstbladet 1927, S. 137 f. *Leo Swane.*

Dreyer, Johan Christopher Frederik (Frits), 1814—98, Officer. F. 13. Jan. 1814 i Køge, d. 12. Sept. 1898 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Kaptajn, senere Major Christoph Frederik D. (1782—1830, gift 2° 1821 med Marie Elisabeth Fick, 1793—1860) og Johanne Marie Stockfleth (1782—1819, gift 1° 1801 (Ægteskabet opløst 1812) med Gaardejer, Sognefoged, senere Løjtnant og Krigsassessor Christen Sørensen, senere Ejer af Bredeshave, Daurup og Rungsted Kro, 1764—1832, gift 1° 1788 med Kirsten Pedersdatter (gift 1° med Hans Pedersen fra Smørumnedre, 2° 1773 med Gaardejer Peder Rasmussen i Kirkerup, 1744—88), Ægteskabet opløst 1798, 3° 1812 med Helene Marie Falch, 1776—1813, 4° 1814 med Chri-

stiane Sophie Molt, 1778—1864, gift 1° 1801 med Gaardejer, senere Kammerraad, Landvæsenskommissær Jens Kaarsgaard, 1768—1812). Gift 8. Dec. 1839 paa Redford, Holsten med Ida Nicoline Margrethe Randrup, f. 28. Dec. 1812 i Kbh. (Petri), d. 1. Marts 1893 sst. (Garn.), D. af Fuldmægtig, senere Kontorchef i General Told- og Kommerce-Kollegiet, Kammerraad Christen Frederik R. (1787—1865) og Christiane Frederikke Dreyer (1787—1849).

D. blev Landkadet 1826, 1829 (Anc. fra 1828) Sekondløjtnant i Vejkorpset, efter hvis Indlemmelse i Ingeniørkorpset han 1834 blev forsat til dette. Efter at have gennemgaaet den militære Højskole 1832—36 udnævntes han til Premierløjtnant med Tjeneste ved Bygningstjenesten, først i Kbh. og 1837—38 i Rendsborg, hvorefter han til 1841 var ansat ved Jernbaneanlæg og Chausseearbejder i Hertugdømmerne; 1841—48 gjorde han Tjeneste ved Vejvæsenet i Kongeriget, fra 1842 som Kaptajn II, fra 1844 som Kaptajn I. Under Felttogene 1848—49 stod han ved Feltingeniørdetachmentet, 1849 som Stabschef, og deltog i Kampene i Sundevad, ved Kolding, Gudsø og Fredericia. 1850 var han som kar. Major og højstbefalende Ingeniørofficer med i Slaget ved Isted. Efter Krigen gik han til Ingeniørtropperne, hvor han gjorde Tjeneste til 1855, fra 1853 som Kommandør. 1855 blev han virkelig Major og ansattes som dirigerende Officer ved Vejvæsenet i Danmark og blev 1859 kar. (1863 virkelig) Oberstløjtnant. I disse Aar havde han tillige beklædt forskellige Stillinger ved Jernbanevæsenet, som kontrollerende Ingeniør ved Anlægget af og Medlem af Direktionen for de sjællandske Baner samt Indenrigsministeriets tekniske Konsulent i Jernbanesager. I Krigen 1864 var han højstkommanderende Ingeniørofficer ved den aktive Armé og som saadan Deltager i Krigsraadet bag Dannevirke 4. Febr. og deltog i Dybbøls Forsvar. Dec. 1864 blev D. midlertidig Chef for Ingeniørkorpset og n. A. Oberst og Chef. 13. Sept. 1867 blev han Generalmajor med Anciennitet fra 1866, og 18. Sept. 1867 overtog han som General den nyoprettede Stilling som Generalinspektør for Ingeniørtropperne og Chef for Korpsets øvrige Afdelinger. 1877—79 beklædte han Stillingen som Krigsminister under de særlig vanskelige Omstændigheder, der fremkom ved det spændte Forhold mellem Regeringen og Folketinget. Fra 1877 var han uden for Nr. 1881 fik han Afsked af Krigstjenesten, 1884 Generalløjtnants Karakter. 1880 havde han overtaget Posten som administrerende Direktør for de militære Underklassers Pensionering og for Invalideforsørgelsen og forblev i denne Stilling til Udløbet af Aaret 1888. — R. 1848. DM. 1850. K.¹ 1864. S.K. 1876. — Litogra-

feret paa Gruppebilledet af de højstkommanderende Officerer 1850 efter S. Schacks Tegning. Træsnit 1877.

Militært Tidsskrift 1898, Nr. 191. Ill. Tid. 12. Aug. 1877 og 4. Sept. 1898. V. E. Tychsen: Ingeniørkorpset 1684—1884, 1884. A. F. Kriegers Dagbøger, VI—VII, 1925.

V. E. Tychsen (*Rockstroh**).

Dreyer, Georges, 1873—1934, Læge. F. 4. Juli 1873 i Shanghai, d. 17. Aug. 1934 paa Søllestedgaard, Lolland, Urne sst. Forældre: Kaptajn i Flaaden, Direktør og diplomatisk Udsending i Kina for Store Nordiske Telegrafelskab Georg Hannibal Napoleon D. (1838—1914) og Alvida Dagmar Emma Elise Quistgaard (1842—1910). Gift 23. Nov. 1900 i Søllested med Caroline Margrethe Jørgensen, f. 18. Marts 1873 paa Søllestedgaard, D. af Godsejer Theophil Laurits Christian Anton J. (1846—1912) og Helga Magdalene Boisen (f. 1849).

D. blev Student 1892 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, tog medicinsk Embedseksamen 1898 og blev Assistent ved Universitetets Laboratorium for medicinsk Bakteriologi under C. J. Salomonsen 1899. Han beskæftigede sig her kun lidt med den egentlige Bakteriologi; hans Hovedinteresse var den nye Videnskabsgren Serologien og den patologiske Fysiologi. Allerede paa dette Tidspunkt var han meget interesseret i den matematiske Behandling af de videnskabelige Problemer, og denne Interesse holdt sig gennem hele hans Liv. Foruden sin Doktordisputats («Experimentelle Undersøgelser over Difterigiftens Toxoner», 1900) og andre serologiske Arbejder, f. Eks. om Diagnose af tyfoid Feber, offentliggjorde han Arbejder om Lysbiologi. Han studerede i Berlin 1902 og fire Gange i England (1900, 01, 03, 04) bl. a. hos Francis Gotch i Oxford. 1906 blev han ved Siden af sin Assistentstilling ved Universitetet Docent i alm. Patologi ved Tandlægeskolen og s. A. Leder af Kbh.s Sundhedskommissions Tyfusdiagnosestation. — D.s Slægt var paa flere Maader knyttet til England (Astronomen J. L. E. D. (s. d.) var hans Halvfætter), og engelsk Videnskab havde tiltrukket ham stærkt. Han modtog derfor med Glæde et Tilbud om Professoratet i Patologi i Oxford og tiltraadte Stillingen Juli 1907. Her fortsatte han sit videnskabelige Arbejde, baade med serologiske Spørgsmaal og med Emner, der grænsede til Fysiologien (Variationer i Organismens Blodmængde o. a.). Ved Verdenskrigens Udbrud blev han Medlem af The Pathological Advisory Committee of the Army Medical Services og gjorde i alle fire Krigsaar Tjeneste ved den engelske Armé i Frankrig. Her udførte han det af sine Arbejder, som er blevet mest paaskønnet i England,

en videnskabelig Gennemprøvning af Metoderne til Vaccination mod tyfoid Feber og Paratyfus. Han forbedrede Metoderne i flere Retninger og offentliggjorde omhyggelige Iagttagelser over de gunstige Resultater af Anvendelsen af denne Vaccination i den engelske Hær (1915 og 1918). Han arbejdede meget med Spørgsmaalet om Vaccination mod Tuberkulose uden dog at naa afgørende Resultater og med serodiagnostiske Metoder over for Syfilis. Han var en flittig og fantasirig Videnskabsmand, der altid eksperimenterede og havde flere Arbejder i Gang; det lykkedes ham derfor ogsaa kun at fuldende nogle af dem. Blandt de mere kendte fra hans senere Aar er Undersøgelserne over Lungernes Vitalkapacitet, 3: Forskellen mellem Lungernes Rumfang efter dybeste Indaanding og efter dybeste Udaanding. Disse Undersøgelser fik Betydning for Udtagelsen af Mandskab til det engelske Luftforsvar; selv var D. mest interesseret i Undersøgelsernes Betydning for Bedømmelsen af Patienter med Lungetuberkulose. — D. deltog meget i Universitetslivet i Oxford og var i mange Aar Medlem af Universitetets Hebdomodal Council. Hans videnskabelige Arbejde og Undervisning foregik gennem en Aarrække i et meget beskedent patologisk Institut, men efter Verdenskrigen blev der opført en stor, moderne og meget smuk Bygning. Han døde under et Ferieophold i Danmark. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1909, af Royal Society 1921. — Maleri af Sven Hammershøi.

Berl. Tid. 17. Aug. 1934. The Lancet, 1934, II, S. 514 f.

L. S. Fridericia.

Dreyer, Jørgen Christian, 1832—97, Bladudgiver. F. 11. Maj 1832 paa Gøl, d. 7. Marts 1897 i Odense, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Ørsted, Fyn, Jørgen Gantzel Blicher D. (1800—76) og Sophie Henriette Tilemann (1809—76). Gift 1° 22. Okt. 1856 i Ørsted, Fyn, med Elisabeth (Elise) Marie Petersen, f. 13. Jan. 1833 i Norup, d. 9. Marts 1864 i Odense, D. af Lærer Jørgen Peter P. (ca. 1793—1834) og Anna Hansdatter. 2° 11. Maj 1865 i Egtved med Sophie Elisabeth Tilemann, f. 13. Febr. 1843 i Vester Hornum, D. af Sognepræst Johan Georg T. (1806—75) og Sophie Hedevig Friis (1806—89).

Efter Uddannelse i Hjemmet blev D. 1851 Student fra Odense, 1855 juridisk Kandidat, 1856 ansat i det slesvigske Ministerium, 1857 Kancellist, 1859 Fuldmægtig. Hans første Hustru var Plejedatter af »Fyens Stiftstidende«s Udgiver, M. C. Hempel, der tillige som Ejer af Fyens Stiftsbogtrykkeri drev stor privat Trykkerivirk-somhed. D. forlod Embedsvejen, indtraadte i Bladets og Forret-

ningens Ledelse og overtog Virksomheden efter Hempels Død (Juni 1861), nemlig fra 1. Jan. 1862. D. lagde Hovedvægten i sit Arbejde paa at befæste og udvide Virksomhedens stedlige Position. Bladet bragte et efter sin Tids Forhold betydeligt Efterretningsstof. Et Vidnesbyrd om hans Medborgeres Anerkendelse af hans lokale Indsats var hans Valg til Formand for Byens Industri- og Haandværkerforening (1862—66), hans Valg til Byraadet (1864—88) og hans Valg til Rigsraadets, senere Rigsdagens Folketing 1864—66. Politisk stod han til at begynde med Venstre saa nær, at han under sin Fraværelse paa Rigsdagen overdrog den senere som Venstrepolitiker kendte J. H. G. Tauber at lede Bladet. Forfatningskampen efter Krigen 1864 førte ham dog til den Opfattelse, at »den Sten, man ikke kan løfte, maa man lade ligge«. Han stemte for Forfatningen af 1866 uden al Begejstring og opgav Rigsdagsmandatet. Bevægelsen fra det nationale Venstre gennem Mellempartiet førte ham under Kampen om Parlamentarismen over i et klart Højrestandpunkt, hvorvel han til at begynde med nærrede Betænkelighed ved Estrups Politik. — Fra 1866 lagde han hele sit Arbejde, bladligt og teknisk, i Odense. 1871 indførte han som den første Bogtrykker Gasmotor som Trækraft for Trykkerimaskinen. Han indførte Nodetyper i sit Trykkeri, og mange betydelige Nodearbejder udgik fra dette. Som Bladleder sluttede han sig til Højre, men han var liberal i sit Forhold over for anderledes tænkende. 11. Maj 1892 overdrog han Bladet til sin Søn Morten D. (s. d.). 1887 havde han købt den Hempel'ske Bog- og Papirhandel i Odense. — Kancelliraad 1861. Justitsraad 1882. Etatsraad 1886. — R. 1865. DM. 1872. — Maleri af Julius Paulsen i Familieeje. Træsnit 1874.

J. Lauritzen: Tilbageblik paa Fyens Stiftstidendes første Aarhundrede 1772—1872, 1872. Samme: Odense og nærmeste Omegn, 1874. Nordisk Boghandlertidende 7. Jan. 1887. Ill. Tid. 10. Jan. 1897. Skandinavisk Bogtrykkertidende 1871 og 1872. Fyens Stiftstidende 8. Marts 1897. Nationaltid. s. D. C. Nyrop: Fællesrepræsentationen for dansk Haandværk og Industri 1879—1904, 1904. H. Jensen: Politiske Personer og Begivenheder, 1917, S. 16. H. S. Holbeck: Fyens Stiftstidende gennem halvandet Hundrede Aar, 1922. C. G. Fich: Fyens Stiftsbogtrykkeri gennem 150 Aar, 1922. Dansk Provinspresse, 1925, S. 61. Selvbibliografi i K. M. Riedewaldt-Schøtt: Stamtavle vedr. Slægten Dreyer, 1930, S. 39 f.

J. V. Christensen.

Dreyer, Johan Ludvig Emil, 1852—1926, Astronom. F. 13. Febr. 1852 i Kbh. (Cit.), d. 14. Sept. 1926 i Oxford, begr. sst. (Wolvercote Cemetery). Forældre: Major, senere Generalløjtnant Frederik D. (s. d.) og Hustru. Gift 11. Nov. 1875 i St. Brendons Church, Birr Kings County, Irland, med Catharine Hannah Tuthill, f. 20. Nov.

1847 i County Limerick, d. 5. Jan. 1923 i Oxford, D. af John T. til Kilmore, Doorless, Ballinloney og Rapla (1793—1876) og Margaret Lloyd (d. 1895).

D. blev Student 1869 fra v. Westens Institut, tog 1874 Magisterkonferens i Astronomi og fik faa Maaneder efter Ansættelse paa Lord Rosses Observatorium Birr Castle i Irland. Han fik 1875 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om den personlige Ligning ved Passageobservationer. I Birr Castle fortsatte han de der tidligere anstillede Observationer af Stjernetaager, ligesom Bearbejdelsen af hele Materialet blev ham overdraget. Han har saaledes en væsentlig Andel i »Observations of nebulae and clusters of stars made at Birr Castle 1848—78«. Samtidig udarbejdede han et Supplement til John Herschels »General catalogue«, udgivet af R. Irish Academy 1878. I dette Aar blev D. Observator ved Dunsink-Observatoriet nær Dublin. Her udførte han dels en Del Stedbestemmelser af røde Stjerner, dels udgav han i Forening med den ansete Astronom Dr. Copeland Tidsskriftet »Copernicus«, der dog efter faa Aars Forløb gik ind. 1882 tog D. den filosofiske Doktorgrad i Kbh. og blev s. A. Direktør for Armagh-Observatoriet, hvad han var til 1916. Efter den Tid opholdt han sig i Oxford, især for at gøre Studier til Astronomiens Historie. — D.s Disputats gav en historisk, kritisk Gennemgang af Bestemmelserne af Præcessionskonstanten. Den er senere gaaet ind i Newcombs Undersøgelser (1897). Ansættelsen ved Lord Rosses store Spejlkikkert bragte naturlig D. ind paa Studiet af Stjernetaager. Sine egne og andres Iagttagelser sammenarbejdede han i det store Standardværk »A new catalogue of nebulae and clusters of stars (1888) (»N. G. C.«) med to senere Supplementer. 1882 og 1886 udgav han ogsaa to Stjernekatologer. Studiet af Tyge Brahes Liv resulterede ikke alene i en mindre Bog »Tyge Brahe. En historisk Fremstilling« (1871) og i den store, grundlæggende engelske Biografi (1890), men ogsaa i den senere »History of the planetary systems from Thales to Kepler« (1906). Hans omfattende historiske Viden forenet med hans store astronomiske Indsigt gjorde ham til en af de faa første Rangs Astronomihistorikere og har gjort hans Virksomhed som Udgiver af Herschels og Tyge Brahes Værker meget værdifuld. I en Afhandling om Ptolemæus' Stjernekatolog (1917) har han rehabiliteret denne som mere selvstændig end før antaget. Medlem af Videnskabernes Selskab 1901. — Breve til H. Ræder i Det kgl. Bibliotek. — R. 1901.

Selvbiografi i Universitetets Program Nov. 1882.

Poul Heegaard (Aug. Svedstrup).

Dreyer, Morten Christian Hempel, 1860—1934, Journalist, Blad-udgiver. F. 21. Juni 1860 i Kbh. (Frue), d. 20. April 1934 i Odense, begr. sst. Forældre: Fuldmægtig, senere Redaktør J. C. D. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 27. Aug. 1884 i Odense med Henriette Bang, f. 13. Sept. 1861 i Taars Sogn, Hjørring Amt, d. 27. Dec. 1922 i Odense, Adoptivdatter af Bankbogholder, senere Bankdirektør Jens Jørgen Søren B. (1824—94) og Karine Krag (1825—1909).

D. uddannede sig fra sin tidligste Ungdom med Ledelsen af Faderens Virksomheder, »Fyens Stiftstidende« og Fyens Stiftsbogtrykkeri, for Øje. Han blev Student 1879 fra Sorø, statsvidenskabelig Kandidat 1883 og vendte efter kortvarige journalistiske Ophold ved »Berlingske Tidende« (1. April—1. Okt. 1883) og »Horsens Avis« (1. Okt. 1883—1. April 1884) sidstnævnte Dato tilbage til Odense for at overtage Stillingen som Redaktionssekretær, den han varetog til 11. Maj 1892, da han blev ansvarshavende Redaktør. Da Faderen døde fem Aar efter, overtog han Trykkeri og Blad i Forpagtning af sin Stifmoder, 1919 som Ejendom. 1. Jan. 1934 overdrog han Bladet og Bogtrykkeriet til sine Sønner. Bladet blev under D.s Ledelse et af Konservatismens førende Organer. Han var mere Bladleder og -organisator end egentlig Skribent. Han forenede alsidig Viden paa journalistiske, politiske og tekniske Omraader med stærk Almensans og solid Fremstillingsevne. Hans betydelige Forhandlingsevne i Forbindelse med Følelse baade for Tradition og besindigt Fremskridt gjorde, at hans Meningsfæller og Fagfæller i stort Omfang tog hans Arbejdskraft i Brug. 1896—1932 sad han i Ledelsen af Foreningen for den konservative Presse i Danmark, fra 1905 som Formand (fra 1933 Æresmedlem); i mange Aar var han Medlem af Pressens Fællesraad fra dets Oprettelse. Inden for sit Parti indtog han ledende Stillinger, var en Tid Medlem af dets Hovedbestyrelse og Formand for dets Forretningsudvalg (1923) samt for Partiets Organisation i Fyns Stift. 1902 var D. paa Tale som konservativ Kandidat til Landstingsvalget, men maatte vige for den frikonservative Konsul Hey. 1918 fik han ved Prøvevalget lige Stemmetal med en anden konservativ Kandidat, men maatte vige ved den sluttelige Afstemning; han blev Partiets 1. Stedfortræder ved dette og et følgende Valg, men naaede ikke at faa Sæde i Landstinget. — Stærk sanglig og kunstnerisk Interesse bragte ham i Spidsen for Odense Musikforening og gjorde ham til Medopretter af Odense Teater. Han blev for sit Arbejde paa disse Omraader og i Skyttesagen m. v. hædret ved talrige Æresmedlemskaber i de stedlige Foreninger. — R. 1900. DM. 1922.

J. A. Jørgensen: Den danske Dagspresse, 1901. Provinsjournalister, 1913.
 C. C. Clausen: Odense By, 1900. C. M. K. Petersen: Odense Musikforening
 1866—1916, 1916. Elysium 1890—1915, 1915. Nationaltid. 11. Maj 1917.
 Fyens Stiftstid. 20. April 1934.

J. V. Christensen.

Dreyer, Johan Waldemar, 1853—1924, naturvidenskabelig Forfatter, Direktør for Zoologisk Have. F. 29. Jan. 1853 i Kbh. (Cit.), d. 15. Sept. 1924 paa Frbg., Urne i Ringsted. Forældre: Premierløjtnant, senere Oberst Carl Wilhelm Ludvig D. (1812—70, gift 1° 1844 med Johanne Jensine Frederikke Hostrup Schultz, 1817—45) og Anna Louise Caroline Schneider (1826—1907). Gift 1° 22. April 1879 paa Frbg. med Marie Kirstine Brummer, f. 24. Aug. 1856 i Aarhus, d. 16. Aug. 1896 i Ringsted, D. af senere Oberst og Driftsbestyrer Nicolai Abraham B. (1822—1903, gift 2° 1861 med Therese Conradine Casse, se Brummer, Therese) og Marie Rørdam (1833—56). 2° 9. Juni 1899 i Ringsted med Caroline (Clinny) Marie Bergstedt, f. 2. Jan. 1866 i Bodilsker, d. 22. Maj 1933 paa Frbg., D. af Lærer Niels Hansen B. (1835—1901) og Tøgersine Johanne Alida Møller (1834—1902).

D. blev Student 1871 fra Schneekloths Skole, cand. med. 1878, var Læge i Gedsted 1878—86, i Nørre Aaby 1886—93 og Distriktslæge i Ringsted 1893—1910, fra 1910 til sin Død Direktør for Zoologisk Have i Kbh. Allerede som Dreng gik hans Interesser i naturhistorisk Retning. Senere vaagnede stærke arkæologiske Interesser, og hans første populærvidenskabelige Bøger var da ogsaa arkæologiske. Han havde som sin nære Ven Julius Schiøtt stor Interesse for Oplysningsarbejde, og for det store folkeopdragende Tidsskrift »Frem« blev han en af de bedste Medarbejdere. Hans mangesidige Interesser spændte over de fleste af Biologiens Omraader og omfattede desuden Etnografi og til Dels Geografi. Han havde en udstrakt Viden og var i Besiddelse af stor Arbejds-kraft. Der er en djærv Friskhed over hans Fremstilling; han malede med den brede Pensel og for det store Publikum. Han viste sig i sine biologiske Skildringer tidlig som Dyrevennen. Foruden talrige Tidsskriftartikler skrev han flere større Værker: »Natur-folkenes Liv« (1898) og »Nordens Oldtid« (1899), begge i »Frem«, »Vor Klodes Dyr« (sammen med Bøving-Petersen, 1899—1903), »Den hvide Races Sejrs-gang«, en Skildring af Kolonisationens Historie (1909—10) samt det geografiske Samlerværk »Jorden i Tekst og Billeder« (1905—08). 1912—17 udgav han Tidsskriftet »Fra Naturens Værksted«, og han gjorde sig tillige fortjent ved i den danske Læseverden gennem sine Oversættelser at indføre den franske Entomolog J. H. Fabres fine og ejendommelige biologiske

Skildringer. D.s Kundskaber og Interesse for Dyr gjorde ham velskikket til Stillingen som Direktør for Zoologisk Have; tillige viste han sig som en dygtig Administrator, en Evne, der blev sat paa en haard Prøve under Krigsaarenes Vanskeligheder. Han forstod at skaffe sig gode Forbindelser i Udlandet, ikke mindst blandt Danske i fremmede Verdensdele, lod udføre forskellige Nybygninger og forbedrede de hygiejniske Forhold for Dyrene. — Træsnit af B. L. Hansen 1913 efter Fotografi.

J. O. Bøving-Petersen i Naturens Verden, VIII, 1924, S. 433—39.

Hakon Jørgensen.

Drieberg, Carl August Wilhelm, 1750—1825, Officer. F. 6. Maj 1750 i Braunschweig, d. 28. Dec. 1825 i Odense, begr. sst. Forældre: Kaptajn, senere Oberstløjtnant Adolph Friedrich D. og Charlotte Sophie Bülow (f. 1725). Gift 27. Okt. 1786 i Kbh. (Slotsk.) med Sophie Frederikke Christiane Bülow, f. 24. Jan. 1761 i Kolding, d. 23. el. 24. Juli 1818 i Odense, D. af Amtmand, senere Gehejmekonferensraad Ludwig Vilhelm B. (1699—1785, gift 1° 1737 med Elisabeth Hedeveg Roepstorff, 1698—1758) og Komtesse Charlotte Elisabeth Haxthausen (1734—61).

D. var fra 1758 Page ved Hoffet i Kbh. og indtraadte 1765 som Volontør i Artilleriet, hvor han n. A. blev Sekondløjtnant II, 1773 Sekondløjtnant I og s. A. ved et usædvanligt Avancement Kaptajn og Kompagnichef i Infanteriet. I sine første Løjtnantsaar var han en af den unge Konges Ledsagere og Hjælpere under dennes natlige Ekskursioner, og trods sin Ungdom blev han en virksom Deltager i Hofrevolutionen 1772. Ved hans Regiments Opløsning Dec. 1789 kom han paa Vartpenge med Majors Grad og blev straks efter Land- og Krigskommissær for Fyn og Langeland med Generalkrigskommissærs Titel og Rang som Oberst. — Til at indlede og gennemføre Forordningen om Stavnsbaandsløsningen 1788 udnævnte Regeringen en »Ekstrakommision« paa to Medlemmer, Generalprokurør Chr. Colbiørnsen og Generalkrigskommissær C. H. Wildenradt, til »en nye Landmilices Indretning«. Kommissionen skulde efterhaanden berejse hele Landet og afholde Ekstrasessioner, og Efteraaret 1789 begyndte den sine Rejser. Efter kort Tid maatte Colbiørnsen overlade Arbejdets Gennemførelse til Wildenradt, der dog i Dec. 1790 bukkede under for Byrden af det vældige Arbejde. — D., der nu havde haft Tid til at sætte sig ind i Forholdene, overtog straks Fortsættelsen af Arbejdet og kunde efter to Aars beundringsværdigt, men yderst anstrengende Arbejde slutte det. Arbejdet bestod ikke alene i

Mandskabets Udtagelse, men ogsaa og navnlig i Afgørelsen af de utallige juridiske, økonomiske og sociale Spørgsmaal, som Forordningen medførte, og hvorved man brød med Aartiens Praxis, Sædvaner og Misbrug. Med Klarhed, Kraft og Myndighed ordnede D. (og Wildenradt) det fremtidige Forhold mellem Karlene og Godsbesidderne, de fattige og de rige Bønder, og i hans Følge gik der ligesom en frisk, kraftig Vind hen over Bondelandet. Ogsaa D. var en Forkæmper for at gøre Hæren til en alene paa retfærdig Udskrivning hvilende Institution. Støttet paa et enestaaende Kendskab til alle hans Embede vedrørende Forhold, sin Forretningsdygtighed, sit praktiske Blik og sin Ansvarsfrejdighed opnaaede han, at de højeste Myndigheder lige til Kronprinsen (Kongen) selv fulgte hans Anvisninger og Forslag. — 1794 blev D. Generalkrigskommissær for Danmark, 1802 ogsaa for Søetaten og afgav s. A. Stillingen som særlig Kommissær for Fyn m. m. Resultaterne af sit Arbejde nedlagde han i Forslag til Instruktioner for de aarlige Sessionskommissioner og i et meget indgaaende, oprindelig til Trykning bestemt statistisk Værk, der er særlig interessant for Befolknings- og Værnepligtsforhold. Juli 1819 tog han sin Afsked. Lige saa mønsterværdig han var som Embedsmand, var han i sit private Liv, der prægedes af Godgørenhed og personlig Fordringsløshed, og ved hans Død gik næsten hele hans Formue til milde Stiftelser, særlig Lahns for hjælpeløse Børn.

Hofjunker 1767. Kammerjunker 1770. Kammerherre 1783. — R. 1809. K. 1812. S.K. 1819. — Maleri i Lahns Stiftelse i Odense.

Meddelelser fra Krigsarkiverne, I, 1883; II, 1885; V, 1892. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær, III, 1926.

Rockstroh (S. A. Sørensen).

Dros, Johannes, Ærkebiskop, d. 29. Jan. 1289 paa Bispeborgen Aarhus i Skaane. Moder: Gerike.

J. D. var Kannik i Lund 1256, da Kampen mellem Kronen og Jacob Erlandsen begyndte; han deltog som en af Ærkebispens befuldmægtigede i Forhandlinger mellem de stridende Parter og har været med til at samle og tilrettelægge Materiale til en Fremstilling af Sagens Gang. 1280 valgtes han enstemmigt af Domkapitlet til Ærkebiskop, 1282 modtog han Vielse. Saa vidt man kan se, forfulgte J. D. som Ærkebiskop ikke ensidigt Kirkens Interesse eller knyttede Forbindelse med Stormandsoppositionen. Han deltog i Kraft af sit Embede i Rigmøderne i 1280'erne, og efter Erik (V.) Klippings Død kronede han Juledag 1287 hans unge Søn.

C. Weeke: Lunde Domkapitels Gavebøger, 1884—89, S. 23. A. Krarup og W. Norvin: Acta processus litium, 1932, S. 11, 13. Ellen Jørgensen: Annales Danici, 1920, S. 122 ff., 210. A. Krarup: Bullarium Danicum, 1932, S. 639 ff. Akter af 29. Juli 1282, 8. Sept. 1283, 26. Maj 1284, 28. Maj 1285.

Ellen Jørgensen.

Drubin, Chilian, ca. 1699—1747, Parykmager. F. ca. 1699, begr. 13. Juli 1747 i Kbh. (Petri). Fader: Agende Post Chilian D. (d. ca. 1719, gift 2° med Marie Clausen, gift 2° før 1722 med Agende Post Andreas Holst). Gift med Mette Jensdatter, der overlevede ham.

Efter Faderens Død kørte D. et Par Aar Posten mellem Hamburg og Kbh., den samme Rute som Faderen og før ham Farfaderen af samme Navn havde befaret. 1722 fik han Bevilling som Galanterihandler i Kbh., gik fallit og rømte fra Kreditorerne, men fik 1724 Protektorium mod dem. Han angav de agende Poster for Toldsvig, som han selv havde deltaget i, og fik, vistnok til Belønning herfor, Tilladelse til at oprette agende Poster til Helsingør og Fredensborg (1726—28), men de standsede paa Grund af hans Forsømmelighed. Endelig anlagde han en Parykfabrik i Kbh.; at dømme efter talrige markskrigerske Avisannoncer (1732—47), der giver Indblik i Parykformernes Talrigbed, har det været en stor Forretning med udstrakte Forbindelser, 16 Svende, 100 à 150 Parykker paa Lager. Annoncernes Ordflom og ubevidste Komik var en stadig Kilde til Morskab og fik Holberg til at kalde D. »en ikke mindre habil Skribent end Perukmager«, som han ikke tager i Betænkning at regne »blant vore Tidens Autores«. I dansk Reklames Historie maa D. nævnes blandt Pionererne, om end hans Berømmelse har Latterlighedens Skær over sig.

P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, IV, 1882, S. 105—15. Fr. Olsen: Postvæsenet i Danmark 1711—1808, 1903, S. 112 ff., 120 f. Holbergs Epistler. Udg. af Chr. Bruun, II, 1868, S. 46, 154, 352, 389 f. Hist. Tidsskr., VI, 1845, S. 521. Holberg: Niels Klim, ved N. V. Dorph og E. C. Werlauff, 2. Udg., 1857, S. 282 ff.

R. Paulli (P. Stolpe).

Due. Saavel i Jylland og Skaane som paa Sjælland levede i Middelalderen en eller flere Adelsætter, som i Skjoldet førte en Ørn, til hvilket Vaaben Navnet D. formentlig allerede i 13. Aarh. var knyttet. Slægten, der nu deles i Linierne D. og Glob, førte ogsaa andre Tilnavne som Dyre, Vispe, Has og Lunge. Som Stamfader opstilles Ridderen Anders Nielsen af Sjælland (nævnt 1267 og 85), hvis Søn Niels Andersen formentlig er den 1326 og 32 forekommende; blandt hans Sønner var Ridderne Anders Niel-

sen (nævnt 1330 og 66) til Ingelstorp, Peder Nielsen D. (—1364—) til Vaanga og Jens Nielsen D. (nævnt 1326 og 65) til Tessebølle. Denne sidste var Fader til Tyge Jensen Vispe (nævnt 1364 og 95) til Tessebølle, hvis Sønner kaldte sig D., Lunge og Dyre, og til Bonde Jensen (nævnt 1334), der med sin Hustru af Slægten D. af Faurholm (tre Pilepidser) havde Sønnen nedenn. Ridder Jens D. til Torp og Fuglsang (nævnt 1370 og 1419). — Af den i Lifland, Tyskland og Sverige udbredte Slægt Taube (opr. Tuve) kom to Linier til Danmark, hvor de kaldte sig D. Den ene udspringer fra Johann Tuve (nævnt 1405 og 28), hvis Efterslægt besad Pühs; hans Sønnesøns Sønnesøn Otte (III) Tuve til Pühs var Fader til nedenn. Kammerjunker, Køgemester Johan D. (d. ca. 1610), hvis Linie uddøde med hans Søn Frands D. (d. 1618). Den anden Linie, der var knyttet til Etz i Nærheden af Reval begynder med Claus Taube, hvis Sønnesøns Sønnesøn Henrik Taube var Bedstefader til Jørgen D. (d. 1611), der bl. a. havde Sønnen Manderup D. (1598—1660) til Halkær. Denne, der en Tid var Overskænk og flere Gange var paa Valg til Rigsraadet, ægtede Anne, Datter af Rigsraaden Albert Skeel (s. d.) til Fussingø, og havde med hende flere Sønner, hvoriblandt Jørgen Skeel D. (1637—1701) til Sønderskov, med hvis Søn Jørgen Christopher D. til Sønderskov Mandslinien 1743 udsluktes, og Bernt D. (1639—99) til Krastrup og Halkær. Denne sidste var Fader til Oberstløjtnant Manderup D. (1668—1710) til Krastrup og Gundersted m. m., som blev saaret ved Helsingborg 10. Marts 1710 og døde Dagen efter.

Danmarks Adels Aarbog, VIII, 1891, S. 124—44; X, 1893, S. 541; XIV, 1897, S. 496; XVIII, 1901, S. 548; XXIII, 1906, S. 489; XXVIII, 1911, S. 567; XXXII, 1915, S. 591. Ad. Taube: Slægten Taube, 1913.

Albert Fabritius.

Due, Jens, d. ca. 1420, Hofmester. Levede endnu 9. Juli 1419. Forældre: Bonde Jensen D. og en Datter af Morten D. Gift 1° med Sidsel Mule, D. af Anders Sivendesen (d. 1390) og Christine Axelsdatter Ulfeldt (d. tidligst 1413, gift 2° senest 1394 med Niels Iversen Rosenkrantz, d. ca. 1412). 2° med Anne, D. af Jens Iversen.

J. D. nævnes tidligst 1370. En Mand af dette Navn forekommer 1378 blandt de danske adelige, der støttede Hertug Albrechts Krav paa Danmarks Krone; det er dog muligvis en Fætter til Hofmesteren, der i hvert Fald senere hørte til Dronning Margretes betroede Mænd og ved mangfoldige Lejligheder optræder som hendes Forlover. 1396 var han Hovedsmand paa Helsingborg; ved Kroningen i Kalmar n. A. blev han Ridder. Som Hofmester

forekommer han jævnlig i Aarene 1400—09, navnlig i Sverige og Finland; senere fører han kun to Gange denne Titel, og senest 1413 udnævntes en ny Hofmester. Selv om J. D. saaledes muligvis har nedlagt sit høje Embede, bevarede han dog en fremtrædende Stilling i Rigsraadet. 1417 var han en af Voldgiftsmændene i den bekendte Strid mellem Kongen og Roskildebispen om Kbh.; s. A. forhandlede han med Hansestæderne, n. A. med Holstenerne. 1419 var han forlenet med Nyköping Slot i Sverige. Han ejede bl. a. Torp i Thy og Fuglsang paa Lolland; sidstnævnte Gaard fik han med sin første Hustru.

Danmarks Adels Aarbog, VIII, 1891, S. 128 f. Kr. Erslev: Dronning Margrethe, 1882, S. 73, 152.

Henry Bruun (Thiset).

Due (egentlig Taube), **Johan(n)**, ca. 1535—ca. 1610, Adelsmand. F. ca. 1535, d. mellem 19. Sept. 1609 og 9. April 1612. Forældre: Otte Tuve (Taube) af Pühs (Estland; ca. 1500—49) og Anna v. Vietinghoff (d. ca. 1573). Gift 25. Febr. 1582 paa Kbh.s Slot med Olive Skram, d. 1602, D. af Peder S. (s. d.) og Hustru.

J. D., der tilhørte en gammel, i de baltiske Lande og Sverige meget udbredt Slægt, traadte som ung i Tjeneste hos Frederik II.s Broder Magnus (s. d.); som Biskop paa Øsel forlenede denne ham 1561 med Tøllitz, der senere blev hans Ejendom. Fra Øsel kom J. D. til Danmark, hvor han indtraadte i Hoftjenesten; 1571—76 var han Kammerjunker, fra 1572 ogsaa Køgemester. Den estlandske Indvandrer steg saa højt i Kongens Naade, at han 1576 fik Kronborg, n. A. tillige Fr.borg og Hørsholm og 1579 desuden Dalby Kloster i Forlening. S. A. fik han som Gave de tidligere skaanske Len Ønnestad og Strø, og 1582 bekostede Frederik II. hans Bryllup. Al denne Medgang fik en hovedkulds Afslutning, da der ved Afleveringen af hans nordsjællandske Len 1584 viste sig Mangler i Regnskabet. Som Dækning for Kronens Tab maatte han afstaa en Gaard i Helsingør; han mistede nu ogsaa Dalby Kloster og maatte for Fremtiden undvære Forleninger. Fra nu af levede han tilbagetrukket paa sin Gaard Kullebjerg (ved Ønnestad), hvor han rimeligvis havde svært ved at forsørge sin store Familie standsmæssigt; i hvert Fald solgte han Tøllitz og overlod Gedsholm (ved Helsingborg) til sin liflandske Svigersøn Gerlof Nettelhorst. — Hans Hustru har efterladt sig en fyldig Levnedsbetegnelse af sin berømte Fader.

Danmarks Adels Aarbog, VIII, 1891, S. 139. Ad. Taube: Slakten Taube, 1913, S. 81, 130, 151.

Henry Bruun.

Dumreicher, Carl Otto, 1799—1875, Overappellationsrets-Præsident. F. 15. Maj 1799 i Slesvig, d. 7. Jan. 1875 i Kiel, begr. sst. Forældre: Borgmester i Slesvig, senere Etatsraad Johann Conrad D. (1764—1845, gift 1° 1789 med Anne Marie Wilhelmine Otte, 1761—90 el. 91, 3° 1803 med Sophie Hedvig Maria Kruck, d. tidligst 1810, 4° med Epiphania (Fanny) Dorothea Adamine Küster, ca. 1780—1850) og Anna Catharina Friderici (1774—1803). Brodersøns Søn af J. H. D. (s. d.). Ugift.

D. tog juridisk Eksamen paa Gottorp 1821 og blev 1826 Kancelist i det slesvig-holsten-lauenborgske Kancelli; 1828 avancerede han til Kontorchef for 2. Sekretariatskontor, blev 1833 Assessor og 1835 Deputeret i Kancelliet. D. var tillige Medlem af Direktionen for den alm. Pensionskasse 1840 og Medlem af Direktionen for den alm. Enkekasse 1842. S. A. blev han 1. Deputeret i Kancelliet. I politisk Henseende tilhørte han Helstatsmændene, og skønt han afskedigedes af Kancellitjenesten 1848, forblev han i Kbh. Paa Tillsichs Foranledning blev han i Aug. 1849 Departementschef under den blandede Bestyrelseskommission for Slesvig indtil dennes Ophør 1850. I de følgende Aar var D. i Kbh. og havde umiddelbart Referat til Kongen i de holsten-lauenborgske Kabinetssager, indtil han 1853 udnævntes til Amtmand over Reinbeck, Trittau og Tremsbüttel samt til Intendant for Domænegodserne Wandsbeck og Wellingsbüttel. 1855 blev D. Præsident for den holsten-lauenborgske Overappellationsret og forblev i denne Stilling (afskediget af dansk Statstjeneste 1864), til Domstolene organiseredes efter preussisk Mønster 1867. — Kancellisekretær 1828. Kancelliraad 1830. Justitsraad 1831. Etatsraad 1835. Konferensraad 1843. Preussisk virkelig Gehejmeraad 1868. — R. 1836. DM. 1840. K. 1846. S.K. 1856.

Svend Larsen (H. R. Hiort-Lorenzen).

Dumreicher, Carl Otto, f. 1879, Biblioteksmand, Forfatter. F. 26. Okt. 1879 i Helsing. Forældre: Overretssagfører Carl Conrad Jacob Boethe D. (1844—87) og Marie Louise Christiane Charlotte Mørch (1849—1932, gift 2° 1895 med Amtsforvalter i Randers, senere i Svendborg, Conrad Holm, 1840—1913). Brodersøns Søn af Carl Otto D. (s. d.). Gift 12. Jan. 1908 i Brønshøj med Johanne Wilhelmine Cathrine Thaning, f. 12. Marts 1867 i Brarup paa Falster, D. af Proprietær Thomas Peter Lyngbye T. (1835—81) og Bodil Olsen (1847—1919).

D. forlod efter Faderens Død Helsing og blev optaget i Randers Latinskole, hvor hans Morfader havde været Overlærer. Han blev Student herfra 1898 og slog ind paa Teologien, ene for Studiets

Skyld, uden Tanke om at blive Præst. Efter at have aftjent sin Værnepligt til Søs blev han cand. theol. 1905 og studerede i to Semestre ved Universitetet i Genève. 1907 blev han Assistent ved Universitetsbiblioteket, 1911 Underbibliotekar og 1935 Bibliotekar I sst. Siden 1925 har han ledet Universitetsbibliotekets Indbindingskontor efter moderne, delvis af ham selv udformede Principper, for hvilke der er gjort Rede i Universitetsbibliotekets Skrifter Nr. 4 (1930). Sammen med Louis Bobé udgav han 1915—16 Memoiresamlingen »Gemt og glemte« (3 Bd.), og 1921 var han Medforfatter af »Haandbog for Bogsamlere«. Ene har han udgivet Just Mathias Thieles (1917), Just Johan Holtens (1923) og Vald. Schmidts (1925) Livserindringer. Han redigerede »Ex bibliotheca universitatis Hafniensis« (1920) og udgav »Genforeningen 1920« (1920), en kort Skildring af de tre historiske Genforeningsdage med nøjagtig Gen-givelse af de officielle Taler, Sange etc. — D. var 1907—08 Medlem af Senioratet Høy, der solgte den gamle Studenterforeningsbygning ved Holmens Kanal, og 1910—11 af Senioratet Harboe, under hvilket Studenterforeningens nye Hus blev bygget. I Anledning af Studenterforeningens 100 Aars-Jubilæum skrev han 1920 »Fra Regensen til Studenterforeningen«, Forberedelsen til hans Skildring af »Studenterforeningens Historie 1870—1920«, der begyndte at udkomme Nov. 1934. I »Et Blokbogs-Fund i Danmark« (1929) beskriver D. et boghistorisk Fund, som han har gjort paa Lerchenborg. Siden 1908 har han fra Tid til anden været knyttet til dansk Presse (»København«, »Nationaltidende«, »Dagens Nyheder«). Hans lyriske Evne har givet sig Udtryk i to Digtsamlinger, »Blaaklokker« (1917) og »Kornblomster« (1923). Fra 1928 har D. været Medlem af Bestyrelsen for Dansk Forfatterforening, og efter Sophus Michaëlis' Død 1932 blev han Formand for Bakkehuset, Dansk Litteraturforening. — Portrætteret af Erik Henningsen paa Gruppebilledet Fest paa Salen 1910 (i Studenterforeningen). *C. A. Clemmensen.*

Dumreicher, Johan Heinrich, 1703—61, Søofficer, Ingeniør. F. 2. Dec. 1703 i Kempten i Schwaben, d. 12. April 1761 i Kbh., begr. sst. (Fred. ty.). Forældre: Snedkermester Johan Georg D. (1668—1731, gift 1° 1695 med Anna Barbara Riedlin, d. 1695, 96 el. 97) og Maria Philippine v. Oestreicher (1673—1742). Gift 2. Okt. 1743 i Kbh. (Petri) med Helene Christiane Lugge, f. 27. Marts 1727 i Holstebro, d. 28. Dec. 1786 i Kbh. (Fred. Ty.), D. af Sognepræst i Holstebro Søren Sørensen L. (ca. 1678—1730, gift 1° 1707 med Else Jensdatter, d. 1716, 2° 1717 med Helene

Margrethe Helverskov, ca. 1689—1722) og Anna Friis Basballe (d. 1736).

D. blev i sin Ungdom uddannet i Bygningskunst og derefter af det kejserlige Hof udsendt for at studere Vandbygningsvæsen i fremmede Lande. Efter endt Uddannelse kom han til Triest og blev der af Evert Deichman (s. d.), der var østrigsk Viceadmiral, antaget til Bygningen af Havnen Porto Ré, et Arbejde, der imidlertid standsede, da Deichman blev afskediget. D. nedsatte sig nu i Altona, hvorfra han 1734 af Justitsraad Schnall blev hentet til Danmark for at bygge Danneskiolds Tørdok paa Christianshavn. 1735 blev han tillige Havnemester i Kbh., 1736 Kaptajn, 1739 Kommandørkaptajn og s. A. efter Dokkens Aflevering Tilsynsførende ved denne. 1740 sendtes han til Hertugdømmernes Vestkyst for at undersøge de derværende Havneanlæg og Muligheden for Anlæg af en Havn for store Skibe paa Føhr. 1757 beordredes han til at udarbejde Plan til en Havn ved Helsingør og 1760 til at føre Tilsyn med Havnearbejdet der. Han naaede dog ikke at se denne Havn fuldført, inden han døde. 1757 optoges han i Adelsstanden. — Malerier af P. Wichmann 1744 og af ukendt fra Alderdommen, begge i Privateje.

Th. Topsøe-Jensen.

Duncan, Jacob, d. 1685, Officer. F. i Skotland, d. Dec. 1685 i Altona, begr. i Göteborg. Gift med Maria Sofia Maclean (Makeleér), f. 1640, d. 1721, begr. i Göteborg, D. af Købmand i Göteborg Sir John M., Baronet (d. 1666, gift 2° 1655 med Lilian Hamilton, d. 1658, 3° med Anna Thomson, d. 1677, Enke efter Oberst Johan Gordon, 1617—53) og Anna Gubbertz (d. 1653).

D. var 1657 Ritmester, senere Oberstløjtnant i den svenske Hær og blev 1671 dansk Oberst og Chef for et Rytterregiment. 1675 blev han Generalmajor og deltog i Felttoget i Mecklenburg. Under Felttoget i Skaane n. A. detacheredes han med et Korps for at overrumple Halmstad. Han blev imidlertid afskaaret fra Hovedhæren af Karl XI. og kunde, da Broerne over Nissa Aa var ødelagt dels af ham selv, dels af Svenskerne, ikke unddrage sig Faren. Under Kampen ved Fylle Bro blev han saaret og fanget og hans Korps helt oprevet. 1677 udnævntes han til Inspektør over Rytteriet paa Sjælland og Fyn. Gyldenløve havde flere Gange ønsket ham til Norge, og i Marts 1678 fulgte han denne derop og kommanderede under Indfaldet i Sverige n. A. det norske Rytteri. Gyldenløve interesserede sig meget for ham og havde gerne beholdt ham, men 1684 fik han Kommando i Holsten. Under et Ophold

i Wien s. A. præsenterede han sig ved Kejserhoffet og opholdt sig ved den østrigske Hær under General Lesle, hvilket Christian V. tog ham meget unaadigt op, saa at han i Jan. 1685 fik sin Afsked. — Hv. R. 1683.

N. P. Jensen: Den skaanske Krig, 1900. Hist. Tidsskr., 8. Rk., IV, 1913.
K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær, II, 1916. Dsk. Saml., 2. Rk., II, 1873—74.

H. W. Harbou (Rockstroh).*

Duntzfelt, Christian Vilhelm (**William**), 1762—1809, Storkøbmand. F. 8. Sept. 1762 i Negapatnam, d. 20. Okt. 1809 i Paris, begr. sst. (Père Lachaise). Forældre: Ingeniørløjtnant i det hollandsk-ostindiske Kompagni Johann Friedrich Düntzfeld (1725—85, gift 1° med Gracia de Sousa de Monde) og Anna Abigael Krøckel. Gift 22. Juli 1790 paa Dronninggaard (Fransk Ref.) med Marie Henriette de Coninck, f. 5. Marts 1774 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 13. Marts 1843 sst. (Fransk Ref.), D. af Storkøbmanden Frédéric de C. (s. d.) og Hustru.

D.s Fader forlod Moderen og Sønnen, da denne kun var to Aar, og efterlod dem fuldstændig subsistensløse. En Slægtning, den senere Guvernør Ole Bie tog sig af Drengen og skaffede ham 1774 Plads som Reserveassistent i Trankebar og 1777 som Assistent i Frederiksnagor, hvor han Aar for Aar avancerede i Det asiatiske Kompagnis, senere i Guvernementets Tjeneste. Samtidig drev han under Firmaet D., Bloom og Kierulff en ikke ringe Forretning paa Ostindien og Europa. Efter et Besøg i Danmark 1788 tog han 1790 Afsked med Frederiksnagor og kom i Febr. n. A. til Kbh., hvor han straks fik Fodfæste inden for Handelsstanden og i Regeeringskredse og s. A. udnævntes til ostindisk Konsulent ved Kommercekollegiet. Sine første Sporer tjente han som Medinteressent og Leder af det Konsortium, som Svigerfaderen de Coninck — som Hovedparticipant — 1787 havde stiftet til Overtagelse af det Oversøiske-guineiske Handelsselskabs betydelige Affærer: store Pakhuse, en anselig Flaade og en vidt forgrenet Handelsvirksomhed. 1796 besluttede de Coninck og D., der for øvrigt Livet igennem bevarede Venskab og Tillid til hinanden — sig til at ophæve Konsortiet og til at overføre dettes Affærer og Aktiver til deres respektive Firmaer. 1795 havde D. løst Borgerskab som Grosserer. Ved Siden af sin Virksomhed for Konsortiet havde han oparbejdet en Privatforretning paa Ostindien i stor Stil. Denne førte han nu videre, saa at han ved Aarhundredskiftet stod som Nordens største Reder og med en Handel, som tog Del i samtlige de Chancer,

den ostindiske Handel under Koalitionskrigen frembød: Fragthandel, Varekøb for egen Regning, særlig af Kaffe, Sukker og andre Kolonialvarer — undertiden à meta med Fr. de Coninck — Kommissioner, Assurancer, endelig ogsaa Bankier- og Vekselforretninger. Sine ostindiske Ladninger solgte han som Regel i Kbh. ved Auktioner og med mægtige Avancer under de som Følge af Krigen stigende Varepriser. Store Risici frembød paa den anden Side denne Virksomhed. Trods Danmarks Neutralitet og D.s Omhu for at følge den danske Regerings Forskrifter for den neutrale Handel blev Gang paa Gang hans Fartøjer og Ladninger opbragt af engelske og franske Kapere og dømt til Konfiskation af de franske og engelske Domstole. 1800—06 aftog Kaperierne, og D., der nu ogsaa havde optaget Handelen paa Vestindien, forøgede sin Formue betydeligt. Men saa kom 1807 Krigen med England. En Opgørelse fra 1815 oplyser, at alene D. & Co.s Tab inden Krigserklæringen ved de engelske Opbringelser androg 144 660 £, og dertil kom, næst den store Stilstand i de følgende Aar, Firmaets betydelige Tab paa udestaaende Fordringer i Ost- og Vestindien. Alligevel var D. ved sin Død under et Ophold i Paris en af Landets rigeste Købmænd; han var Hovedstadens største Skatteyder med en Indtægt af 78 000 Rdl. 1799 havde han optaget François le Chevalier og 1804 Johannes Søbøtke som Kompagnoner i sit Firma D. & Co. Efter hans Død medoptoges hans to Sønner William Frederik (s. d.) og Frederik D. i dette. 1831 opgav Frederik D. Firmaets Bo til Fallitbehandling. — D. var fra 1802 Medlem af Grosserer-Societetets Formandsskab (Ældste); fra 1796 Medlem af Direktionen for Speciebanken og fra 1799 for Depositokassen. Han og hans Hustru førte stort Hus i deres Sommerbolig Ankersminde, senere paa Ordruphøj og i deres Vinterlejlighed, den D.ske Gaard i Amaliegade og senere i det Dehn'ske Palæ i Bredgade. — Kgl. Agent 1791. — Malerier af Jens Juel paa Fr.borg og i Familieeje. Miniature af J. H. Roth (Fr.borg) og af ukendt 1802. Maleri af C. Horneman, stukket 1809 af Meno Haas i Berlin. Profilstik af Chrétien efter Tegning af Fouquet.

J. Werner: Christian Wilhelm Duntzfelt, 1927. Personalhist. Tidsskr., 7. Rk., II, 1917.

J. Werner.

Duntzfelt, William Frederik, 1792—1863, Grosserer, Direktør. F. 12. Juni 1792 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 12. Okt. 1863 sst. (Fransk Ref.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Storkøbmanden William D. (s. d.) og Hustru. Gift 13. Okt. 1814 i Kbh. (Fransk Ref.)

med Birthe Christmas, f. 1. Dec. 1797 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 28. Nov. 1872 sst. (Fransk Ref.), D. af Skibskaptajn John C. (1757—1822) og Johanne Henriette Heinrich (1770—1802).

D. opdroges fra 1803 i en Præstefamilie i Voorburg ved Haag, hvor han blev konfirmeret 1807, og ansattes saa i Faderens Forretning, D. & Co., i Kbh. Han drog paa Udenlandsrejse sammen med Faderen, der døde i Paris 1809, vendte hjem og overtog s. A. Ledelsen af Handelshuset (paa Fuldmyndighedsbevilling, sytten Aar gammel). Han tog Grossererborgerskab 1812 og blev Medlem af Grosserer-Societetets Komite 1819. 1825 udtraadte han af sit fædrene Firma, som Krigen havde udmarvet, og gav sig nogle Aar Rejselivet i Vold. D. stiftede 1829 Kbh.s Centralkasse, hvis første Direktør han blev. Nogle Aar var han samtidig fransk Vicekonsul og Konsularagent (Forstander for den fransk-reformerte Kirke fra 1814), og 1837 indtraadte han i Direktionen for Asiatisk Kompagni, der forgæves søgtes genopfrisket efter den hensygnende Tilværelse under og efter Krigen; fra 1843 ledede han Likvidationen. D. havde ikke arvet sin Faders Skaberevne og Dristighed, men hævdede sig ved Dygtighed og Flid; 1846 blev han handelskyndig Direktør for Fredens Mølles Fabrikker. Ogsaa i det parlamentariske Liv deltog han, var 1842, 44, 46 og 48 Medlem af Ständerforsamlingen i Roskilde og blev 1848 Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling. Allerede 1838 var han valgt ind mellem Stadens 32 Mænd og blev 1840 Borgerrepræsentant; 1848 blev han Raadmand. — Etatsraad 1857. — R. 1840. — Pastel som Barn. Miniature i Familieje. Maleri af F. C. Gröger.

Fr. Barfod: Dansk Rigsdagskalender, I, 1856, S. 125, 324. C. Nyrop: Fredens Mølle, 1905, S. 97, 110, 121.

Kay Larsen.

Du Puy, Jean Baptiste Edouard Louis Camille, ca. 1770—1822, Komponist, Violinist, Kapelmester og Sanger. Antagelig f. ca. 1770 i Baigorry i Basse Navarre i Frankrig, d. 3. April 1822 i Stockholm, begr. sst. (Johannes Kgd.). Formodentlig illegitim Søn af Kobbermineejer Pierre Henri de Meuron (1738—1801), som i sin Tjeneste havde en »domestique cuisinière«, der kaldte sig Dupuis, maaske D. P.s Moder. Gift 31. Maj 1803 i Brønshøj med Anna Louise (Lise) Frederikke Müller, f. ca. 1778, d. 5. Sept. 1831 i Kbh. (Frue), D. af Kobberstikkeren Christian Frederik M. (1744—1814) og Louise Sophie Krebs (1747—1821).

D. P.s Fader flyttede 1776 tilbage til sit Fødeland Schweiz, købte »Seigneuriet Corselle« i Corselle sur Concise, giftede sig og

fik i sit Ægteskab bl. a. Sønnen Maximilian de Meuron, senere berømt Maler. D. P. blev opdraget i Genève hos en Slægtning, fik her Violinundervisning, der fortsattes hos Chabran i Paris, hvor han tillige fik Dussek til Lærer i Klaver. 1784 kom Prins Henrik af Preussen (Frederik den Stores Broder) paa et af sine mange Besøg til Paris, har da antagelig hørt den begavede Dreng spille og taget ham med til sit Slot i Rheinsberg, hvor Prinsen havde sit eget franske Teater. 1786 nævnes D. P. som ansat her, 1789 er han Koncertmester, men allerede 1792 paa Vej videre ud i Verden som rejsende Virtuoso. Den højtbegavede unge Kunstner havde da lavet saa mange gale Streger, at Prins Henrik tabte Taalmodigheden. D. P., der i Rheinsberg efterlod en lille Datter Camilla (Camille Cécile Victoire), som han 1790 havde faaet med den franske Skuespillerinde Henriette Montroze (d. 1833 i Sverige), rejste nu rundt i Polen og Tyskland sammen med Violinisten Möser (de spillede bl. a. en af D. P. komponeret Koncert for to Violiner) og kom 1793 til Stockholm. Hans Skønhed, Livlighed og Charme vandt ham hurtigt Venner selv i de højeste Kredse, og med sine mange musikalske Talenter blev han snart en af Forgrundsfugerne i Stockholms Musikliv. Faa Maaneder efter sin Ankomst blev han ansat ved den kgl. Opera som 3. Koncertmester, to Aar efter Medlem af »Musikaliska Akademien«, 1796 2. Koncertmester, og endelig 15. Jan. 1799 debuterede han som Sanger paa Scenen og gjorde enorm Lykke som Pierrot i Grétrys een Akts Opéra comique »Det talende Maleri«. D. P. var med eet Slag blevet den populæreste Sanger i Stockholm og fik nu en sekstenaarig Kontrakt som Operasanger, foruden at han beholdt Stillingen som Koncertmester. Men atter spillede hans Letsindighed ham et Puds. I Nov. s. A. sang han i et Selskab paa Værts- huset Monbijou en »revolutionær« Vise, fik Udvisningsordre, men reddedes af sine mange formaaende Venner. Rygtet herom fløj gennem Stockholm, og da D. P. nogle Dage efter optraadte paa Operaen i »Den lille Matros«, blev han modtaget med demonstrativt Bifald. Den unge Konge Gustaf IV. overværede Forestillingen. Ved et Tilfælde spørges D. P. i Stykket: »Hvor rejser De hen?«, og nu benyttede D. P. Situationen til at understrege sin Svarreplik: »Jeg rejser ikke! Jeg bliver!« med saa tydelig Retning mod Kongens Plads, at denne blev opbragt. Næste Dag maatte D. P. forlade Sverige. Han tog til Kbh., hvor han 29. Marts gav Koncert paa Teatret sammen med Claus Schall. I Marts 1802 blev han ansat som 2. Koncertmester og Sanger ved Det kgl. Teater, debuterede 16. Marts som St. Firmin i »Domherren

i Milano« og blev snart ligesom i Stockholm Publikums erklærede Yndling. Han indtog alle ved sin Skønhed, sin Elegance og aandfulde Livlighed, var lige uimodstaaelig som Skuespiller, Sanger og Selskabsmand, lige beundret og søgt som Violinist og Komponist. Han gik fra den ene Sejr til den anden og blev ogsaa i Kbh. Midtpunktet i Teatrets og Musikkens Verden. Han havde ikke nogen særlig stor eller stærk Stemme, men hans Baryton havde en indsmigrende Klang, og saa smidig var hans Sangkunst, at han magtede endog temmelig højtliggende Tenorpartier. Efter sit Ægteskab 1803 synes han i de første Aar at være faldet noget til Ro og tog sig sammen til det eneste større samlede Arbejde, der foreligger fra hans Haand, Syngespillet »Ungdom og Galskab«. Det var det franske Lystspil »Une folie«, hvortil Méhul havde skrevet Musikken; denne kasserede D. P. og komponerede sine egne lette, sprudlende Melodier. Selv optraadte han som Ritmester Rose og vandt 19. Maj 1806, da Stykket havde Premiere paa Teatret, en straalende Dobbeltsejr som Sanger og Komponist. Senere komponerede D. P. Musikken til en Opéra comique »Félicie«, kun opført et Par Gange Aaret efter hans Død. En blivende Indsats i dansk Teater og Musik tilkommer der D. P. Æren for, idet han 5. Maj 1807 fik gennemført den første Opførelse af Mozarts »Don Juan« med sig selv i Titelrollen. Hans Udførelse fremhæves af Samtiden som enestaaende, en sanglig og dramatisk lige pragtfuld Præstation, der helt faldt sammen med hans egen elegante, besnærende, uimodstaaelige Personlighed. — Ogsaa i Livet flagrede D. P. fra den ene løse Forbindelse til den anden og voldte Teatrets Direktion mange Kvaler. Allerede fra 1801 havde han været Medlem af det nyoprettede Livjægerkorps, for hvilket han komponerede flere Marcher, og ved Udfaldet i Classens Have under Belejringen 1807 viste han et saadant personligt Mod, at han udnævntes til Løjtnant. Dette medførte, at han som Officer ikke kunde vise sig paa Scenen — og til Teatrets Fortrydelse valgte han at tage sin Afsked som Sanger. Han beholdt Stillingen som Koncertmester, men maatte snart efter forlade Danmark. Som Sanglærer for Prins Christian Frederiks (den senere Christian VIII.s) Gemalinde, Prinsesse Charlotte Frederikke, knyttede han en intim Forbindelse med sin Elev. Forholdet, der allerede var bekendt i Hofkredse, opdagedes af Prinsen, hvorpaa Frederik VI. landsforviste D. P. og bortsendte Prinsessen, først til Altona, senere til Horsens. 8. Nov. 1809 drog D. P. af Landet, efterladende sin Hustru (der til sin Død fik Pension af Kongen), en fireaarig Søn og et Par Smaa piger. Desuden efterlod han her Datteren Camilla, der allerede nogle Aar tidligere fra

Rheinsberg var kommet til Kbli., hvor hun var blevet gift med Livjægerløjtnanten, Købmand Andreas Buntzen (1781—1830). D. P. tog til Paris, men vendte allerede n. A. tilbage til Sverige, hvor Forholdene nu efter Gustaf IV.s Forvisning, under Karl XIII.s Regentskab og den franske Bernadottes Udnævnelse til Kronprins var ham særlig gunstige. Stockholm modtog D. P. med aabne Arme, og han genvandt snart sin gamle Position, blev paa ny ansat ved Operaen som Violinist og Sanger, fra 1812 som Kapelmester, i hvilken Egenskab han blev Operaens energiske Fornyer og Leder. Ogsaa her indførte han Mozarts »Don Juan« og vandt samme Sejr i Titelrollen. D. P. komponerede her flere Lejlighedsarbejder, Syngestykker, Balletter, Sørgemusik og Hofkantater, ogsaa en ufuldendt Opera »Björn Järnsida«. Flere Gange forsøgte han forgæves at faa Landsforvisningen fra Danmark hævet, men Frederik VI. var ubøjelig, og han maatte mødes med Datteren Camilla og Svigersønnen Buntzen i Sommerferien i Helsingborg eller paa Hven. Sønnen Edouard fik han nogle Aar før sin Død op til sig i Sverige; denne sidste Bærer af Navnet D. P. døde barnløs 1852 som Toldkontrollør i Kalmar.

D. P. var virksom lige til sin Død, optraadte paa Scenen indtil nogle faa Maaneder, før han ramtes af et Slagtilfælde, der brat gjorde Ende paa hans rastløse, eventyrlige Liv. Han bisattes under stort pompøst Ceremoniel fra Jacobskirken, og senere rejstes et Mindesmærke paa hans Grav.

D. P.s lette, melodiose Kompositioner vidner mere om en smidig Haand og en livlig Aand end om oprindelig Skaberevne, men adskillige af hans Instrumentalkoncerter — for Violin, Fløjte, Klarinet, Fagot og Horn —, hans mange lystige Selskabssange og ikke mindst de yndefulde, spirituelle Melodier fra »Ungdom og Galsskab« har levet længe ud over hans egen Tid. D. P.s Betydning var mest en rent personlig, som Sanger og som Instrumentalist, hvorom Samtiden bringer Bud i talrige begejstrede Beretninger.

Miniature af Gillberg 1799. Samtidig Kultegning i Livjægerkorpsets Uniform. Tegning af F. E. Chiewitz som Don Juan 1826. Silhouet som St. Firmin. Buste af Edv. Brambeck i Stockholm-Operaens Foyer. Medaillon af J. P. Molin paa Gravmonumentet. Dødsmaske i de musikhistoriske Museer i Stockholm og Kbh. Litografier af C. T. Löwstedt, Fehr og af Müller (efter Tegning af Westin).

Litteratur-, Kunst- og Theater Blad, 1822, S. 129 f. Allgemeine musikalische Zeitschrift, XXIV, 1822, S. 448 ff. Tidsskr. f. Musik, 1859, Nr. 9. Th. Overskou: Den danske Skueplads, IV, 1862. C. Palmstedt: Edouard

du Puy, 1866. F. A. Dahlgren: Anteckningar om Stockholms theatrar, 1866. Musikforeningens Festskrift, I, 1886. Ur Dagens Krönika, VIII, 1888, S. 390—410. Meddelelser fra Krigsarkiverne, IV—V, 1890—92. Andr. Buntzen i Ord och Bild, 1902. G. Nordensvan: Svensk Teater, I, 1917. Carl Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908, S. 239. Nils Personne: Svenska teatern, II, 1914. Robert Neiiendam: Ungdom og Galskab, 1923.

Axel Kjerulf.

Duseberg, Johann Friedrich, 1809—78, Læge. F. 15. Marts 1809 i Flensborg, d. 14. Febr. 1878 sst., begr. sst. Forældre: Drejer Johann Friedrich D. (1783—1815) og Catharina Maria Dodt (Dodensen) (1778—1856). Gift 29. Sept. 1838 paa Frbg. med Haraldine Laurentze Dorothea Nielsen, f. 20. Okt. 1814 i Kbh. (Holmens), d. 15. Okt. 1906 sst., D. af Skibskaptajn Harald N. (d. 1814) og Anna Gyde Licht (1784—1865, gift 2° 1816 med Skipper Hans Christian Mogensen, 3° 1822 med Urmager Johan Arnoldus Lütz, 1794—1863).

D. gik først i Almueskole og tjente som Hyrdedreng. 20 Aar gammel rejste han til Kbh., hvor han ernærede sig ved at give Tyskundervisning, indtil han 1837 tog kirurgisk Eksamen. 1838 begyndte han at praktisere i Flensborg, 1853 blev han Medlem af det flensborgske Sanitetskollegium og s. A. Fysicus i Flensborg Landdistrikt. 1864 fik han Afsked fra begge Embeder, men vedblev at bo i Flensborg, hvor han i en Aarrække var Formand for Byens Borgerforening og en trofast Støtte for Danskheden. — R. 1856. — Mindesten paa Flensborg gamle Kgd. — Maleri af H. M. Kriegsmann ca. 1840 i Familieej.

H. R. Hiort-Lorenzen (Svend Larsen).*

Duurloo, Hans Peter, 1816—92, Abnormskolemand. F. 8. Dec. 1816 paa Lille Egede i Boeslunde, d. 28. Sept. 1892 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Gaardejer, fhv. Planter Johannes D. (1783—1840) og Laurentze (Laura) Cathrine Dahlerup (1789—1865). Gift 1° 28. Maj 1852 i Kbh. (Trin.) med Marie Sophie Bentsen, f. 17. Febr. 1826 i Kbh. (Frue), d. 27. Aug. 1853 sst. (Trin.), D. af Kopist i Magistraten og Lærer ved Døvsstummeinstituttet Helge B. (ca. 1799—1843) og Maren Christine Christoffersen (1798—1861). 2° 14. Maj 1858 paa Frbg. med Eleonore Margrethe Jacobsen, f. 2. Aug. 1839 i Kbh. (Trin.), d. 3. April 1920 i Vejle, D. af Assessor, senere Kommmitteret og Etatsraad P. V. J. (s. d.) og Hustru.

D. blev Student 1835 fra Fr.borg og teologisk Kandidat 1845. Han gik Lærervejen og var først Privatlærer, senere Kommune-lærer, indtil han 1850 blev Medhjælper ved den af cand. theol.,

Lærer ved Det kgl. Døvstummeinstitut H. V. Dahlerup s. A. oprettede lille Privatskole for døvstumme Børn, som her blev undervist talemotodisk, den saakaldte Døvstummeskole, grundet paa Talemotoden. Nogle Maaneder efter sin Ansættelse overtog D. Ledelsen af Skolen, idet Dahlerup gik til Nordslesvig som Feltpræst. Han besad gode Forudsætninger, havde Lærererfaring og var en baade begavet og energisk Mand. Han oparbejdede den lille Skole, og Folk fik efterhaanden lidt Kendskab til og Interesse for hans Virksomhed med at oplære døvstumme til at tale. Han fik ogsaa med aandssvage at gøre. Der gives Tilfælde, hvor det er svært selv for sagkyndige at afgøre, om et mindre Barns Stumhed skyldes Døvhed, Aandssvaghed eller Afasi. Det skete derfor flere Gange, at D. modtog Sinker og aandssvage til Oplærelse, og gennem en enkel og veltilrettelagt Undervisning bibragte han saadanne Elever en vis Uddannelse. Hans Indsigt i og Interesse for aandssvage Børn, som man dengang betegnede med Ordet Idioter, var voksende. Efter schweizisk Mønster havde Lægen Jens Rasmussen Hübertz (s. d.) faaet oprettet Helbredelsesanstalten paa Gl. Bakkehus for idiotiske, svagsindede og epileptiske Børn. Da han kort efter døde, fik D., der ifølge det ovenfor sagte besad praktisk Kendskab til abnormes Oplærelse, ogsaa indbefattet aandssvage, Opfordring til at søge den ledige Forstanderplads, som han fik 1855 og bestred, til han 1887 tog sin Afsked. Et helt nyt Livsafsnit begyndte hermed for den dygtige og virksomme Mand. Det blev hans Livs Hovedopgave at oparbejde dette Forsorgsarbejde til Gavn for mange fra Naturens Side svagt udrustede Mennesker og til Lettelse for de mange Hjem, de tilhørte, mere end til Nytte for Staten, thi Aandssvaghed lader sig ikke »helbrede«. Under hans Ledelse udvidedes Anstalten betydeligt. Efterhaanden ændredes det høje, men urigtige idealistiske Syn, at man kunde helbrede Idioter, og man tilrettelagde Virksomheden saaledes, at de Alumner, der havde Evne dertil, fik en enkelt anlagt Skoleuddannelse. Nu er Gl. Bakkehus Skolehjem og Ebberødgaard ved Birkerød Anbringelsessted for voksne aandssvage med Annekser for forskellige Grupper af begge Køn. — Træsnit efter Fotografi 1875.

Stamtavle over Familien Dahlerup, 4. Udg., 1913, S. 39f. C. Goos: Det kgl. Døvstumme-Institut i Kbh., 1907, S. 220.

A. Hansen.

Dybdahl, Jens Andreas, 1832—79, Havebrugslærer. F. 7. Sept. 1832 i Selde, Salling, d. 12. Maj 1879 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Skolelærer og Kirkesanger Jesper D. (1795—1870) og Marie Elisabeth Skauborg (1801—82). Ugift.

Efter at D. 1852 havde taget 1. Del af Artium i Viborg, maatte han af Helbredshensyn forlade Studeringerne, og hermed begynder hans gartneriske Løbebane. Den første faglige Uddannelse fik han i Carl Hansens Handelsgartneri paa Frbg., og efter at han dernæst havde gennemgaaet et Kursus ved Rosenborg, tog han 1855 Gartnereksamen. Derefter bestyrede han i tre Fjerdingaar Haven ved Lyststedet Rolighed paa Østerbro, indtil han blev ansat som Medhjælper i Botanisk Have. Han følte sig imidlertid ikke rigtig tilfredsstillet, hans gamle Higen efter Kundskaber og hans Trang til dybere Indsigt i Videnskabens Verden levede stadig i ham, og da der i Slutningen af 1856 blev aabnet ham Udsigt til at fortsætte de afbrudte Studeringer, kastede han sig derfor med fornyet Kraft over dem. Allerede 1857 blev han Student, og 1862 tog han Magisterkonferens i Naturvidenskab med Botanik som Hovedfag.

Ved Veterinær- og Landbohøjskolen, som var aabnet 1858, havde man paatænkt at oprette en Lærerplads i økonomisk Have dyrkning, og paa Grund af D.s botaniske og gartneriske Uddannelse blev Tanken ganske naturligt henledet paa ham til Overtagelse af denne Stilling. Han tiltraadte derfor straks efter Eksamen en Udenlandsrejse til Skotland, England, Belgien og Frankrig for at studere økonomisk Havebrug og blev efter at være vendt tilbage udnævnt til Docent i Jan. 1864. Det var halvt om halvt mod hans eget Ønske, at han fik denne Plads; han kunde ikke ret forsone sig med Tanken om at forlade den botaniske Videnskab, og tillige stod det for ham, som om der ikke under danske Forhold var noget at udrette paa Havebrugets Omraade. Denne Betragtning blev dog ikke af lang Varighed; strengt pligtopfyldende kastede han sig med hele sin Flid over den Gerning, der var blevet ham anvist, og efterhaanden som Tiden gik, fik han mere og mere Interesse for sit Arbejde, saaledes at det i de sidste Aar af hans Liv var hans største Glæde at syse med alt Havevæsenet vedrørende.

Ved Besættelsen af Docentpladsen i økonomisk Havebrug kunde Valget ikke være truffet heldigere. D. udfoldede i de Aar, han beklædte denne Post, en Virksomhed, der har været til uvurderlig Gavn for det danske Havebrug. Aldrig havde der før været holdt Forelæsninger over de økonomiske Havedyrkningsfag, byggede paa et strengt videnskabeligt Grundlag; han blev en Banebryder herfor, og hans Fortjeneste er at være Grundlæggeren af en dygtig udarbejdet Undervisningsplan for de nævnte Fag, saaledes at der nu kan bygges videre paa det een Gang lagte Grundlag. Han planlagde og gennemførte dernæst en Række Dyrkningsforsøg med Køkken-

urter, hvis Resultater afgav et værdifuldt Grundlag for hans litterære Arbejder. Det var første Gang, der her i Landet blev udført Prøvedyrkning med Haveplanter, saaledes at der var lagt en videnskabelig Plan til Grund, og om end hans Helbred lagde Hindringer i Vejen for, at der foruden i Landbohøjskolens Have ogsaa paa andre Steder omkring i Landet kunde anstilles sammenlignende Forsøg, er hans Fortjeneste paa dette Omraade ubestridelig. Endelig har D. ved sin litterære Virksomhed bidraget til at hæve det danske Havebrug saavel i Indlandets som Udlandets Øjne. 1867 udgav han en Oversættelse og Bearbejdelse af John Lindleys »Havedyrkningens Theori og Praxis«. Fra 1866 til sin Død var han Redaktør af »Tidsskrift for Havevæsen«; han har her skrevet adskillige værdifulde Artikler, navnlig angaaende Resultaterne af Dyrkningsforsøgene i Landbohøjskolens Have. Hans betydeligste litterære Arbejder er »Kjøkkenhaveplanterne« (1878) samt »Jordbær og vore vigtigste Frugtbuskarter«, som udkom umiddelbart efter hans Død. Han har heri samlet og bevaret for Efterslægten Resultaterne af sine Erfaringer og grundige Studier over de nævnte økonomiske Haveplanter, han har behandlet sit Stof med saa stor Ædruelighed, Klarhed og Orden, at disse Bøger bestandig vil staa som klassiske Værker paa Havebrugslitteraturens Omraade. Særlig med de to sidstnævnte Arbejder for Øje maa det meget beklages, at der ikke forundtes ham Tid til at nedlægge sine omfattende Studier over Frugttræerne i en Bog. Hans Helbred blev Aar for Aar mere nedbrudt, der udviklede sig en Rygmarvstæring, som til sidst blev hans Død. — Litografi 1881 efter Fotografi. Mindetavle i Landbohøjskolens Havebrugsafdeling med posthumt Bronzerelief af Emil Jürs.

L. Helweg i Tidsskr. f. Havevæsen, XIV, 1879, S. 49—53. Dansk Havetid., XXXI, 1879, S. 93. Gartner Tidende, XL, 1924, S. 225—28.

L. Helweg (Axel Lange).*

Dybdal, Theodor, f. 1856, Borgmester, Politidirektør. F. 5. Jan. 1856 i Vorbasse. Forældre: Sognepræst, sidst i Sennels, Peter Christian Andersen D. (1807—92) og Elise Marie Mettine Christensen (1826—1916). Gift 17. Juli 1891 i Odense med Alma Grove Rasmussen, f. 7. April 1871 i Skærbæk, D. af Apoteker, sidst paa Frbg., Peter Carl Immanuel Christoffer G. R. (1843—1917) og Ida Magdalene Margrethe Bennetzen (f. 1849).

Efter 1871 at have taget Præliminæreksamen blev D. privat dimitteret til Universitetet 1874 og tog juridisk Embedseksamen 1879. 1879—81 var han Sagførerfuldmægtig i Nykøbing F., 1883 blev han

Assistent i Indenrigsministeriet og 1894 Fuldmægtig. I Borgerrepræsentationens Møde 20. Dec. 1897 blev han valgt til Borgmester for Kbh.s Magistrats 1. Afdeling, og i dette Embede virkede han i tyve Aar. Foruden at lede de mangfoldige juridiske Sager, som henhørte under hans Afdeling, og som bragte ham paa nært Hold med Befolkningen, der hos ham altid fandt Hjælpsomhed og venlig Modtagelse, fik han som Medlem af Skoledirektionen betydelig Indflydelse paa Folkeskolens Udvikling i Hovedstaden. Det kan saaledes nævnes, at Skoleplanen ændredes 1907, hvorefter dygtige Børn kunde føres frem til Præliminæreksamen, at Forskellen mellem Betalings- og Friskoler ophævedes 1914, hvorefter Undervisningen blev ensartet for hele Folkeskolen, at Skolekøkkenundervisning indførtes for Pigerne 1901, og at Dagarbejdsskoler oprettedes 1914. Ogsaa Byens Kirkegaardsvæsen havde under ham en betydelig Udvikling, 1903 toges den store Bispebjerg Kirkegaard i Brug, og 1912 overtog Kommunen Ligbrændingsanstalten paa Bispebjerg. Endvidere kan nævnes, at Vestre Fængsel blev udvidet og forbedret, at den vigtige Overenskomst med Staten blev gennemført, hvorefter det gamle Fællesskab med Hensyn til Raad- og Domhuset paa Nytorv blev ophævet og en ny Politigaard opført med Statens Støtte. Ogsaa paa andre Omraader skete der under hans Ledelse Nyanlæg og Forbedringer, Raadhusmuseet oprettedes 1901, Prisbelønninger for smukke Byggeforetagender indførtes 1902, den for Byens Historie vigtige Række »Historiske Meddelelser om Kbh.« paabegyndtes 1906, 1900 fuldførtes Glyptoteket, og 1908 bidrog Byen til Oprettelse af den Hirschsprungske Malerisamling. — Efter at Loven af 8. Maj 1917 havde bestemt, at Magistratens Medlemmer vælges efter Forholdstal, ønskede den borgerlige Gruppe, hvortil D. nærmest hørte, men som han ingenlunde paa alle Omraader kunde følge, af kommunal-politiske Grunde ikke at genvælge ham, og han maatte derfor fratræde 7. Juni 1917. Hans Otium varede kun kort, thi faa Maaneder efter blev han udnævnt til Politidirektør i Kbh. efter Eugen Petersens Afgang. I denne Stilling gennemførte han et Par Aar efter sin Ansættelse en Omlægning af Polititjenesten, hvorefter mekaniske Hjælpemidler i betydelig Grad blev bragt til Anvendelse. Paa Gaderne anbragtes Telefonskabe, hvorfra Betjentene kan sætte sig i Forbindelse med Stationerne og omvendt, og paa visse Stationer samledes Udrykningshold, som ved Hjælp af kraftige Motorvogne hurtigt kunde komme til Stede med betydeligt Mandskab, hvor Uroligheder truede. Det har i Tidens Løb vist sig, at den Svækkelse af det gamle Patrouille-

system, som denne Ordning foraarsagede, var mindre heldig, hvorfor dette nu paa ny vil blive indført, om end under andre Former, men at den hurtige og kraftige Indgriben, som Udrykningsholdene betingede, har været til største Nytte for Politiets Virksomhed, har senere Begivenheder noksom bekræftet. D. fratraadte denne Stilling 1926. — D. har mange sociale Interesser. Fra sin Ungdom arbejdede han i Kbh.s Understøttelsesforening, af hvis Hovedbestyrelse han nu er Medlem. Endvidere er han Medlem af Bestyrelsen for Foreningen til forvildede unge Pigers Frelse, for Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn og Laane- og Sparekassen for Embeds- og Bestillingsmænd og Formand for Foreningen til Lærerinders Understøttelse og for Kbh.s social-filantropiske Selskab til Afhjælpning af Bolignøden. — Etatsraad 1898. — R. 1900. DM. 1911. K.² 1917. K.¹ 1926. — Malerier af N. V. Dorph 1920 paa Kbh.s Raadhus og 1924 til Politigaarden. *August Nielsen.*

Dybvad, Christoffer, 1572—1622, Matematiker. F. 1572 i Kbh., d. 1622 i Fængsel paa Kalundborg Slot. Forældre: Dr. Jørgen D. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Efter at være blevet Student opholdt C. D. sig ved Kbh.s Universitet, hvor han ses 1594 at have været Respondens ved Faderens Disputatser. Han opholdt sig fra 1599 mange Aar væsentlig i Udlandet (Holland, Frankrig, Italien). Stadig søgte han at blive ansat i Danmark, men forgæves. Afslagene skyldtes antagelig baade Uvillie mod hans Fader og Ængstelse for, at han selv skulde have arvet Faderens Karakteregenskaber. Hans Dygtighed som Matematiker blev ikke bestridt. Ca. 1601 blev han Doktor i Caen. I Holland blev han stærkt politisk og religiøst paavirket. Han fik Øjnene aabnet for Manglerne ved Danmarks dengang udpræget aristokratiske Forfatning, og han sluttede sig til den rationalistiske Retning inden for den reformerte Kirke, som kaldtes Arminianismen, og som netop, da han studerede i Leiden, spillede en stor Rolle ved Universitetet der. 1606 var han hjemme i Kbh. Et fornyet Forsøg paa at faa Ansættelse mislykkedes, og efter Faderens Afsættelse drog han igen udenlands. Særlig i Frankrig gik hans Udvikling i en skæbnesvanger Retning, ikke alene fordi han tilregnede sig de løse franske Sæder, men ogsaa fordi han sluttede sig til politiske Grundsætninger om den enevældige Kongemagts Betydning — Grundsætninger, som Datidens Fremskridtsmænd hyldede som Lægedom mod de sociale Brøst. Da han atter 1612 forgæves havde søgt om Ansættelse i Kbh., groede der en stor

Bitterhed op i ham, og han forfattede (ca. 1615) et politisk Skrift til Christian IV., hvori han paa det skarpeste kritiserede den bestaaende Forfatning og anbefalede Enevældens Indførelse. I dette mærkelige Skriftstykke dadles mange af de i Christian IV.s Tid trufne Regeringsforanstaltninger paa det skarpeste, men under den Form, at Skylden tillægges Kongens Raadgivere. Vi ved ikke, om dette Skrift virkelig er kommet Kongen i Hænde. Men 1618 opnaaede C. D. at blive udnævnt til kgl. Mathematicus, idet han som Løn blev aflagt med et Kanonikat i Lund. I Stillings Medfør skulde han stille Horoskoper. Paa den Tid begyndte de mere klarsynede at forstaa Hulheden og Humbugen i Astrologien. Bitterheden dels over at skulle udføre dette Arbejde, dels ved Tankernes idelige Kredsen om Fortidens Tilsidesættelser forenede sig med en Irritabilitet, som Stridigheder med Kapitlet i Lund havde vakt. 1619 rejste han til Bergen, og her udtalte han sig meget dristig om politiske Forhold og sit Haab om kommende Omvæltninger i Statsforfatningen, om Kongens Indsættelse i de syv Majestætsrettigheder, som den franske Forfatter Bodin omtaler. En passende Aareladning af Adelen — et Par Læster Blod — vilde være nok til at knække Adelsvælden. I denne Retning gav han sin Tunge frit Løb i Selskaber hos Biskoppen i Bergen, Dr. Nils Paaske, og hos Lensmanden, Knud Gyldenstjerne. Alt dette rygtedes i Kbh., og der blev indledet Undersøgelser mod ham efter hans Hjemkomst. Ved en Husundersøgelse hos ham fandtes adskillige graverende Papirer, bl. a. en Del Notitser, kaldede »Joci aulici«, som foruden obskøne Fantasier indeholdt blasfemisk Spot over den kristne Religion. 22. Dec. 1620 fradømtes han sit Embede. Regeringen fastsatte Straffen til livsvarigt Fængsel. 27. Jan. 1621 førtes han fra Blaataarn til Taarnet »Folen« paa Kalundborg Slot. Her døde han ved en Kulilteforgiftning, opstaaet ved et Ulykkestilfælde. — Efter Datidens Forhold i Danmark var C. D. en kundskabsrig Matematiker. I »Decarithmia« (1602), som er det første danske Skrift, der omhandler Decimalbrøk, indførte han danske Betegnelser. Han efterlod sig et vistnok nu tabt Værk »De mensuris et ponderibus, tam medicis quam civilibus«, som ifølge Thomas Bartholins Dom var affattet med utrolig Flid og Lærdom og med en høj Grad af matematisk Nøjagtighed, hvorfor Rasmus Bartholin havde til Hensigt at udgive det.

H. F. Rørdam i Dsk. Mag., 4. Rk., II, 1873, S. 105 f., 140 f., 211—64; V, 1884, S. 24, 40—53. Samme: Kjøbenhavns Universitets Historie 1537—1621, III, 1373—77, S. 142 f., 207 f., 292 f., 316—20, 375 f., Knud Fabricius: Kongeloven, 1920, S. 78 ff.

H. F. Rørdam (Poul Heegaard).*

Dybvad, Jørgen, d. 1612, teologisk Professor. F. paa Gaarden D. i Gosmer Sogn, d. 30. Okt. 1612. Fader: Christoffer Eriksen. Gift 8. Dec. 1576 i Vejle med Kirsten Jespersdatter, f. 1549, d. 24. Juli 1613, D. af Borgmester i Vejle Jesper Vincentius (Finsen) og Maren Jensdatter Orne.

Sammen med sin Broder Erik D., der døde ung og er kendt som Almanakforfatter, blev J. D. holdt til Studierne, men det er uvist, hvornaar han blev Student. Kun vides det, at han i sin Ungdom blev støttet af Peder Oxe, og at han 1568 drog til Wittenberg. 1569 tog han her Magistergraden og udgav to Skrifter af matematisk Indhold. Han opnaede derefter kgl. Rejsestipendium, saa at han kunde forlænge sit Ophold i Wittenberg, hvor han nu optraadte som Privatdocent. Senere besøgte han Universitetet i Leipzig, og 1575 vendte han hjem. Fra Kurfyrst August af Sachsen medbragte han til Frederik II. dels en anbefalingsskrivelse for sig selv, dels et Brev, hvori Kurfyrsten gav Kongen Meddelelse om den nye, kalviniserende Udgave af Niels Hemmingsens Syntagma (1574) og paa Baggrund af de kryptokalviniske Bevægelser i Sachsen, hvorom J. D. nærmere skulde berette, opfordrede ham til at gribe alvorligt ind over for Hemmingsen. S. A. blev J. D. ansat som ekstraordinær Docent ved Universitetet (vistnok væsentligt i Teologi), og man mente i Datiden, at det var hans Plan at fortrænge Niels Hemmingsen for selv at faa hans Plads. Dette skete dog ikke, men 1578 blev J. D. ved Afskedigelsen af en anden akademisk Lærer, Professoren i Matematik Anders Pedersen Køge beskikket til hans Efterfølger og eneberettiget Almanakforfatter. Dette lykkedes imidlertid kun ved et direkte Magtbud fra Kongen og under Protest fra Universitetets Side. Først 1590 opnaede J. D. at blive Professor i Teologi, og s. A. kreeredes han til Dr. theol.

I flere Henseender var J. D. sikkert udmærket egnet til at være Universitetslærer. Han arbejdede med stor Flid og Dygtighed og var ogsaa en særdeles frugtbar Forfatter. Foruden en Del matematiske Skrifter har han især udgivet en lang Række eksegetiske Arbejder. De er affattet i et klart og smukt, melanchtonisk farvet Latin og udmærker sig baade ved Overskuelighed og en omfattende Lærdom. Eksempelvis kan nævnes hans »Speculum sacerdotii« (1599), en Kommentar til 1. Timotheusbrev. Skønt J. D. maaske har været en personlig Modstander af Niels Hemmingsen, har han dog i teologisk Henseende sluttet sig til hans Retning. Luther og Calvin stiller han f. Eks. paa lige Linie som den nye Tids Kirkefædre; Melanchton priser han i de stærkeste Udtryk, og gerne

citerer han reformerte Forfattere. Over for Katolicismen var han derimod en uforsonlig Modstander, og han polemiserer ofte og skarpt mod Bellarmin. At J. D.s almindelige Stilling ved Universitetet blev ganske anderledes, end man skulde have ventet af en Mand af hans Evner, skyldtes særegne Omstændigheder. J. D. var i udpræget Grad en selvstændig Personlighed, der ikke havde let ved at føje sig under de bestaaende Forhold, og mange Sorger i hans private Liv, bl. a. et disharmonisk Ægteskab, gjorde ham yderligere saarbar og vanskelig. Intet Under derfor, at han Livet igennem kom til at staa i et spændt Forhold til sine Kolleger, især til Biskop Peder Winstrup, medens han i Regeringskredse var ilde anskrevet paa Grund af sin afvisende Holdning over for Kansler Chr. Friis til Borreby og hos Studenterne vakte Uvillie ved sin stadig tiltagende Lyst til at optræde som Moralprædikant. Værre var det dog, at J. D. oftere følte sig kaldet til at kritisere Regeringsforanstaltninger. Da han saaledes 1605 agtede at udgive en Disputats »De Juramento«, hvori han blandt andet angreb den paabudte Indførelse af et nyt Tøndemaal, forlangte Universitetets Rektor de paagældende Steder slettet. Dette vilde J. D. ikke indlade sig paa, Teserne udkom, og Sagen blev indberettet til Kongen. Der skete foreløbig intet, men man har vistnok fra nu af holdt Øje med Manden. Længe kom man ikke til at vente. En Disputats »De sabbatho sanctificando«, han udgav 1607, indeholdt langt stærkere Kritik af adskillige af Landets Forordninger især vedrørende kirkelige Forhold. Dette medførte, at Kongen ved Jens Bielke som Aktor lod J. D. tiltale for Konsistorium paa Grund af hans Angreb paa Regeringen. Man indlod sig ikke paa en Realitetsbehandling af, hvorvidt J. D. havde haft Ret eller Uret i sine Anker, men henholdt sig blot til Spørgsmaalet om, hvorvidt det var passende for en akademisk Lærer at kritisere Regeringsforanstaltninger og Statsforatningen. J. D. fastholdt i det væsentlige sit Standpunkt med megen Kraft og hævdede sin aandelige Ret til frit at udtale sig. Hans Dommere mente dog alle som een, at han havde forset sig mod Universitetsfundatsen, og 11. April 1607 dømte de ham til Afsættelse, hvis ikke Kongen vilde tilgive ham. Denne Tilgivelse opnaaede J. D. ikke, han blev fjernet fra sit Embede og henlevede sine sidste Aar under kummerlige Omstændigheder, nu og da støttet ved en lille Gave fra sine tidligere Kolleger. Efter Samtidens hele Tænkemaade kunde Dommen over J. D. næppe være blevet anderledes. Han faldt som et Offer for sine egne ubesindige Udtalelser, men skønt der var mange, der var glade ved at blive af med en stejl og stridbar Mand, led dog

Universitetet et ikke ringe Tab ved at miste en ejendommelig Personlighed og en betydelig Lærer.

H. F. Rørdam i Dsk. Mag., 4. Rk., II, 1873, S. 105—44, 211. Samme: Kjøbenhavns Universitets Historie 1537—1621, III, 1873—77, S. 197—206, 499—508; IV, 1868—74, S. 567—87. Bjørn Kornerup: Biskop Hans Poulsen Resen, I, 1928, S. 109, 203 ff., 207, 276, 290—98.

Bjørn Kornerup.

Dyggve, Ejnar Aksel Petersen, f. 1887, Arkitekt og Arkæolog. F. 17. Okt. 1887 i Libau. Forældre: Stationsbestyrer i Store Nordiske Telegrafelskab Julius August Petersen (1854—1919) og Anna Holmberg (1851—1926). Navneforandring 1906. Gift 7. Juli 1917 i Kbh. (b. v.) med Arkitekt, cand. phil. Ingrid Møller, f. 12. Febr. 1890 i Kbh. (Frue), D. af Overrets-, senere Højesteretssagfører Ernst M. (s. d.) og Hustru.

D. blev Student 1906 i Helsingfors og kom derefter til Kbh., hvor han blev cand. phil. 1908 og fik Afgang fra Kunstakademiets Arkitekturskoler 1920. I den Tid, han som yngre virkede som Arkitekt, byggede han en Del Villaer og Sommerhuse. Han har ogsaa udført et betydeligt Arbejde paa Byplanlægningens og Naturfredningens Omraade og var 1924—28 Medlem af Naturfredningsraadet og af Kunstakademiets Jury. Fra 1934 er han Medlem af Akademiets Raad. — D. deltog i Rask-Ørsted Fondets arkæologiske Ekspedition til Dalmatien 1922 og 1923, i de dansk-græske Udgravninger i Kalydon 1932 og fungerede, udsendt af Rask-Ørsted Fondet og Carlsbergfondet, 1929—32 som Udgravningsleder og Provinsialarkitekt for Dalmatiens historiske Mindesmærker. I det Værk, som udgives om de danske Udgravninger i Salona (»Recherches à Salone«, I—II, 1928—33), har D. ikke blot udført alle Planer og Tegninger, men tillige skrevet Afsnittene om Byens Topografi og om Amfiteatret. Han er Medudgiver af »Das Heroon von Kalydon« (1934). Han har desuden skrevet en Række Afhandlinger i inden- og udenlandske Tidsskrifter af arkitekturteoretisk og arkæologisk Indhold, bl. a. »Store Mariendal« (Architekten, 1914), hvor han som den første paaviser Tilstedeværelsen af en metodisk Kompositionsteknik for vor historiske Arkitektur. Hans Udgravningsarbejde og arkæologiske Forfattervirksomhed har vundet megen Anerkendelse i Udlandet. D. har repræsenteret Danmark ved Kongresser i Belgrad og Sofia, og Jugoslavien ved Kongresser i Berlin, Athen og Ravenna. Han er virkeligt Medlem af det tyske og korresponderende Medlem af det østrigske arkæologiske Institut, Æresmedlem af de kroatiske videnskabelige Selskaber Bihač og Hrvatsko Starinarsko Društvo.

— Portrætteret af Alb. Edelfelt paa Maleriet af Åbo Universitets Indvielse (i Helsingfors Universitets Festsal).

Fr. Weilbach.

Dyppel, Jørgen Iversen, se Iversen.

Dyre. Navnet D. er et af de ældste i Norden; selv om den af Huitfeldt fra Slaget ved Lena (1208) omtalte Ridder Offe D. i Virkeligheden ikke hed D., forekommer Navnet dog i Slutningen af 13. Aarh. med Bo D. (der nævnes 1267), hvis Navn træffes saavel i Due-Ætten som i den svenske Æt Bonde, og med Kammermester Offe D. (nævnt 1277 og 89). Vaabenmærket (to Veselhorn) kendes baade paa Sjælland og i Jylland i 14. Aarh. Nogen fælles Stamfader for de forskellige Linier eller Ætter, der førte dette Vaaben, er ikke paavist, og Linierne har ogsaa ført forskellige Tilnavne, saaledes Vindingelinien: Sosadel, Hesselballe-Linien: Skeel, og Tirsbæk-Linien: D. og Lunge, medens andre Linier intet Tilnavn førte. Nævnes kan paa Sjælland Vidfuglebjerg-Linien i Begyndelsen af 14. Aarh. og Hjelmsø-Linien, der formentlig nedstammer fra Vidfuglebjerg. Denne Linie repræsenteredes omkring 1500 af Brødrene Didrik (nævnt 1502 og 08) og Christiern Nielsen (nævnt 1491 og 1535), af hvilke den sidstnævnte var Fader til nedenn. Peder Christensen (D.) (d. ca. 1572) til Hjelmsø. Af de jyske Linier skal nævnes Tirsbæk-Linien; Lage Jensen til Tirsbæk var Fader til Jens Lagesen (nævnt 1406 og 32) til Staby, der var Fader til Claus Jensen til Solskov — hvis Søn Iver Clausen var Stamfader til de nye D.er — og til Ridderen Iver Jensen D. til Tirsbæk (d. ca. 1463). Denne var Fader til nedenn. Mette Iversdatter D. og til Vincents Iversen, fra hvem de nye Lunge'r udspringer.

Danmarks Adels Aarvog, VIII, 1891, S. 144—63; X, 1893, S. 541; XIV, 1897, S. 497; XVIII, 1901, S. 549; XXIII, 1906, S. 490; XXXII, 1915, S. 591; XL, 1923, S. 550.

Albert Fabritius.

Dyre, Mette Iversdatter, d. ca. 1527, Adelsdame. Levede endnu 1526. Forældre: Iver Jensen D. (d. ca. 1463) og Christine Pedersdatter Oxe (synes i Live 1503). Gift 1° med norsk Rigsraad Anders van Bergen, d. 1491 (gift 1° med Aaseline Sinclar), antagelig Søn af Anders v. B. 2° med norsk Rigsraad Knut Alvsson (af Slægten Tre Rosor), d. 18. Aug. 1502 paa et Skib ved Oslo (gift 1° 1488 med Gørvel Eriksdatter Gyldenstjerne, d. ca. 1495); Søn af Alv Knutsson (ca. 1420—96) og Magnild Oddsdatter (d. ca. 1500, gift 1° 1438 med Benkt Harviktsson, d. ca. 1446). 3° mellem

19. Nov. og 8. Dec., antagelig ca. 24. Nov. 1504 i Stockholm med Sveriges Rigsforstander Svante Nilsson Sture, f. i Slutningen af 1450'erne, d. 2. Jan. 1512 i Västerås (gift 1° ca. 1490 med Iliana Gädde, d. 1495), Søn af Nils Bosson S. (ca. 1426—94) og Brita Bonde (d. 1494).

I Kraft af sine to sidste Ægteskaber indtog Fru M. I. D. gennem en længere Aarrække en fremtrædende Plads i nordisk Unionspolitik. 1499 mistede Knut Alvsson Akershus, som han indtil da havde haft i Forlening; s. A. rejste han og hans Hustru til Sverige, hvor de traadte i Forbindelse med Selvstændighedspartiets Førere, navnlig Marsken Svante Nilsson, hos hvem de tog Ophold. Paa hans Slot Ståkeborg blev Fru M. I. D., mens hendes Ægtefælle 1502 gjorde Indfald i Norge, hvor han først havde Fremgang, men derpaa trods givet Lejde blev dræbt. Hans Enke prøvede at føre hans Politik videre, idet hun ved Bud og Breve æggede Nordmændene til nye Opstande. Heri blev hun virksomt understøttet af Svante Nilsson, til hvem hun allerede dengang var meget nært knyttet, og med hvem hun efter hans Valg til Rigsforstander indgik nyt Ægteskab; et Rygte, der dog savner historisk Bevisgrundlag, beskyldte hende for at have forgivet Sten Sture d. æ. for at bane sin Elsker Vej til Magten. Hun blev Hr. Svante en hengiven Hustru og udmærket Hjælperke; hun var en af de faa, paa hvem han i sin korte og vanskelige Regeringstid fuldt ud kunde stole. Til Gengæld havde hun megen Indflydelse paa ham, ogsaa i politisk Henseende, og fik undertiden betydelige Opgaver betroet; saaledes havde hun 1507 under hans Fraværelse Stockholms Slot i Forvaring, og 1510 var hun hans Repræsentant i Finland. Allerede i Hr. Svantes Levetid stod hun i et spændt Forhold til sin Stifsøn, Sten Sture d. Y.; efter Faderens Død skød han hende hensynsløst til Side og inddrog de Godser, hun havde faaet i Morgengave; 1515 maatte hun ved et Forlig i Stockholm give Afkald paa dem mod et Erstatningsbeløb, som Sten Sture indsatte for hende hos Byens Borgmestre, men som aldrig blev hende udbetalt. Kort efter Forliget tog hun sin Tilflugt til Danmark, hvor hun — vistnok gennem Slægtskabsforbindelse — blev Forstanderske for St. Agnetes Kloster i Roskilde og desuden fik en lille Forlening i Hørby. Sammen med sine Brodersønner Ove, Vincents og Niels Lunge udrustede hun et Skib, som Nov. 1516 opsnappede et af Sten Stures Skibe paa Trave; Kaperskibets Kaptajn var Christian II.s »Admiral« Tile Giseler (s. d.), og Sagen bidrog meget til Bruddet mellem Sverige og Danmark n. A. Striden mellem M. I. D.s og Sten Stures Arvinger endte først

1541, da hendes Datterdatters Mand, Rigsraad Iver Månsson, frafaldt videre Tiltale. — M. I. D.s omstridte, men oftest strengt bedømte Karakter skal — som Hemming Gads — ses i Lyset af den gryende Renæssance; hun er Barn af en lidenskabsfyldt Tid. Glødende i Had og Hævnløst som i Elskov, kær i Rigdom og Magt, uhemmet af nationale eller moralske Skranker arbejder hun sig frem med hensynsløs Kraft og Dygtighed, og Arvingen til en Søsterlod i Tirsbæk bliver Slotsfrue paa Stockholms Kongeborg.

Danmarks Adels Aarvog, VIII, 1891, S. 150. G. Elgenstierna: Svenska adelns ättartavlor, V, 1930, S. 403 f. Wieselgren: De la Gardiska Archivet, II, 1832, S. 50—55. Historiska Handlingar, I, 1861, S. 7. C. F. Allen: De tre nordiske Rigers Historie, I, 1864, S. 290—92; II, 1865, S. 446—54. C. G. Styffe: Bidrag till Skandinaviens historia, V, 1884. H. Hildebrand: Sveriges medeltid, II, 1884—98, S. 462—69. Svenska Autografsällskapets tidskr., II, 1889—97, S. 19. Diplomatarium Norvegicum, XVI, 1901—03. G. Carlsson: Hemming Gadh, 1915, S. 64, 145 f., 164, 167 f., 170, 247, 289 f., 328 ff., 331 f. E. Bull: Vincens Lunge, 1917, S. 9 f. Scandia, II, 1929, S. 121. Finlands medeltids urkunder, utg. genom R. Hausen, VI, 1930; VII, 1933. Stockholms stads tänkeböcker, utg. genom J. A. Almquist, 1504—14, 1931, S. 302, og 1514—20, 1933, S. 199 f. Meddelanden från Svenska Riksarkivet för år 1933, 1934.

Henry Bruun.

Dyre, Peder Christensen, d. ca. 1572, Adelsmand. Levede endnu 28. Febr. 1571. Forældre: Christiern Nielsen D. (d. ca. 1536) og Kirsten Pedersdatter Fikkelsen (d. senest 1551). Ugift.

P. C. D. arvede Hjelmsø efter sin Fader. Hans Søster Magdalene var gift med den svage Axel Clausen Rosenkrantz til Taagerup og Tange, og ved hendes Død fik P. C. D. som Værge for Svogeren og hans Søn Claus begge fuldstændig i sin Magt, skaltede og valtede egenmægtigt med deres Godser, lod sig indsætte som Enearving o. l. Derved synes han imidlertid at have paadraget sig farlige Fjender i Mogens Gyldenstjerne og et Par andre Stormænd, som alle var interesserede i den mulige Arv. Gennem nogle Aar holdt P. C. D. sig dog oppe som kgl. Hofsinde og fra 1555 som Lensmand paa Tølløse, men ca. 1557 gjorde han sig skyldig i Dokumentrøveri og voldeligt Overfald, og da han tiltaltes for sidstnævnte Forbrydelse, fragik han Sagen og førte falsk Vidnesbyrd. Overbevist herom blev han n. A. som Meneder dømt i Kongens Naade og Unaade. Han blev derefter holdt i Forvaring paa Kbh.s Slot, senere paa Krogen, under Mogens Gyldenstjernes Opsigt; efter et mislykket Flugtforsøg blev han sat i Jern og gik til sidst fra Forstanden. 1564 døde imidlertid Axel Clausen, n. A. hans Søn, hvorefter Mogens Gyldenstjerne og de andre høje Herrer søgte

at komme i Besiddelse af Tange og Taagerup; en Rigsraadsdom gik dem dog imod, og 1568 solgte Kongen baade de nævnte Gaarde og Hjelmso til Otto Brahe og Peder Oxe, eftersom P. C. D. ikke var i Stand til at udpege sine rette Arvinger og »os nu trænger til Penge til denne Krigs Ophold«. Køberne maatte paatage sig at yde P. C. D. et nødtørftigt Underhold i Sorø Kloster.

Danmarks Adels Aarbog, VIII, 1891, S. 148 f. Personalh. Tidsskr., 2. Rk., VI, 1891, S. 50—75. G. L. Wad: Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjøe, I, 1893, S. 74—82. E. Marquard: Breve til og fra Mogens Gyldenstjerne og Anne Sparre, I, 1929, S. 657—75.

A. Heise (*Henry Bruun**).

Düren, Adam van, —1500—1532—, Stenhugger og Bygmester. Begr. paa Domkirkegaarden i Lund. Gift med Birgitte, d. 1520.

Efter hvilken af de tyske Byer Düren Mester Adam bærer Navn, er usikkert; Sproget i hans plattyske Indskrifter tyder paa, at han stammede fra Westfalen. I Norden har han først arbejdet som Stenhuggersvend ved Fuldendelsen af Linköping Domkirkes Kor (1487—98), og derfra er han draget til Skaane, hvor han har været Jens Holgersen Ulfstands Arkitekt ved Opførelsen af Glimmingehus. Ifølge den af A. v. D. hugne Bygningstavle over Borgens Indgangsdør blev Grundvolden lagt 1499, og han har signeret Krusifiksrelieffet i Borgkapellet 1505. Allerede medens dette Arbejde stod paa, udhuggede han 1503 til Kbh.s Slot en Bislagsten med Kong Hans' Portrætrelief, som nu opbevares i Nationalmuseet, og til denne Tid hører maaske ogsaa Hvælvingskulpturerne i Helsingør Klosters Kapitelsal, der i alt Fald er paa-virkede af A. v. D.s Stil. Derefter knyttedes han for en Aarrække til Lunds Domkirke, hvis Istandsættelse Kong Hans havde tilraadet. Arbejderne begyndte i Krypten, hvor Ærkebiskop Birgers store Gravmæle blev rejst 1512, og hvor Brønden 1513—14 udstyredes med mærkelige satiriske Karmrelieffer. Siden fulgte betydelige Restaureringsarbejder i selve Kirken, hvis Spor dog for største Delen er udslettede i 19. Aarh. Medens Christiern II. var Herre i Sverige, huggede A. v. D. 1521 »Aalen og Løven« paa Soklen i Stockholms Storkirke, men senest 1524 havde han paa ny optaget sin Virksomhed i Lund. Desuden synes han at have arbejdet paa Ærkebispeslottet Borgeby og paa Malmøhus. Blandt de faatallige Gravsten fra hans Værksted findes den interessanteste i Tosterup Kirke. Sandsynligvis er A. v. D. identisk med »Doem van Dywren«, kgl. Majestæts Tjener, der 1532 i Kancelliet fik Rejsepas til Tyskland og tilbage. Om Rejsens Forløb og om hans Endeligt tier Kilderne. — Mester Adams Stensulptur er grov og

haandværksmæssig; hans tunge Figurer bærer stive, svære Klædebon. Men man glemmer ikke de djærve Spottebilleder paa Kryptbrønden, Aagerkarlen, den fede Munk og den sultne Kæmpelus, som bider det skabede Faar; de fortæller baade om Tiden og om Manden. Den selvfølende tyske Haandværker, der gerne signerede sine Relieffer, har været en strid og kritisk Natur; hans seneste Indskrifter paa Soklerne i Lunds Domkirke klinger mørkt og bitert, baade Mindeordene om Slaget ved Lund 1525 og Versene fra 1527, som i Modsætning til de tidligere er skrevet paa Dansk: »Den maa vel et Asen være, som tager mer paa, end han kan bære« og »O Herre Gud, hvad Ende skal det faa, det vi ej ville vor Skrøbelighed forstaa«.

Otto Rydbeck: Två märkliga Konstnärer, 1918. Samme: Et nyupptäckt Arbete af A. v. D., i Hum. Vetenskapssamfundets i Lund Årsberättelse 1931—32, S. 211—17. Fr. Beckett: Danmarks Kunst, II, 1927, S. 187—91.

Chr. Axel Jensen.

Dyrholm, Jens Sørensen, 1810—75, Lægprædikant. F. 5. April 1810 i Horsens, d. 26. Dec. 1875 i Vemmelev, begr. sst. Forældre: Korporal, senere Arrestforvarer i Rudkøbing Søren D. (1772—1852) og Else Andersdatter (ca. 1777—1845). Gift 22. April 1849 i Simmerbølle med Marthe Jensdatter, f. 22. Aug. 1814 i Humble, d. 19. Nov. 1880 i Vemmelev, D. af Husmand Jens Johansen (Gudbjerg) og Anne Katrine Hansdatter.

D. var fra Fødselen af næsten blind og mistede helt Synet, da han var syv Aar gammel. Han havde et daarligt Hjem, men hans Lyst til at lære gjorde, at han allerede som Dreng erhvervede sig en Del Kundskaber. 1823 kom Prins Christian som Fyns Guvernør til Rudkøbing, blev i Skolen opmærksom paa den blinde Dreng og fik ham anbragt i Blindeinstituttet, hvor han var i tre Aar. Han vendte derefter tilbage til Rudkøbing, hvor han ernærede sig ved at spinde og strikke, men tillige fik Fattighjælp. Da han var 27 Aar gammel, blev han syg, og fra den Tid af var han stærkt greben af religiøse Længsler, som han dog ikke vidste at finde Tilfredsstillelse for. Han gjorde Bekendtskab med J. A. Hansen, der den Gang var Skomagermester, og som hørte til de opvakte Kreds; han »havde just ingen Naadegaver til at tale om denne vigtige Sag«, men han ejede en Del Opbyggelsesskrifter og holdt Lindbergs »Nordiske Kirketidende«, og af disse læste han højt for D. Denne blev en ivrig Deltager i de gudelige Forsamlinger, der fra Fyn forplantede sig til Langeland, hvor Opvækkelsen antog en sværmerisk Karakter og derved beredte Vejen for Gen-

døberne. D. var ogsaa mellem dem, der gik over til disse; han blev døbt af den hamborgske Præst Oncken 1839. Han fortrød dog snart dette Skridt, men da han ikke vilde nyde Nadveren i Statskirken sammen med vantro Mennesker, rejste han over til Præsten F. E. Boisen i Skørpinge, der var villig til at holde særskilt Altergang for »de faa troende Sjæle«. Denne optog ham da atter i Kirken. Nogle Aar efter vilde han gifte sig, og han trak da paa herrnhutisk Vis Lod mellem tre Kvinder og ægtede 1849 den, hvem Loddet tre Gange havde ramt. Han købte sig et Hus med Jord paa Forlev Mark i Vemmelev Sogn og sluttede sig her til den indre Mission, som den tog sin Begyndelse i Egnen om Holsteinborg. Han vandt megen Tillid inden for denne Bevægelse. 1860—62 redigerede han »Indre Missions Tidende«, og fra 1861 var han ansat som Foreningens Missionær, uagtet han ikke havde lagt Skjul paa sine »grundtvigske« Anskuelser, der 1866 gav Anledning til, at han udtraadte af Missionens Tjeneste. I de følgende Aar deltog han med megen Iver i det grundtvigske Forsamlingsliv, var bl. a. til Kirkemødet i Kristiania 1871 og ved Grundtvigs Begravelse med det paafølgende Vennemøde. Ved sin kristelige Varme, ved sin enfoldige Redelighed og sin store Nøjsomhed var D. vel skikket til sin Gerning som Rejseprædikant, hvorved han vandt sig Venner over det hele Land. — Træsnit efter Tegning af C. L. Sandberg.

Selvbiografi i D.s Skrift: En Røst i vor bevægede Tid mod Baptismen, Mormonismen o. s. v., 1852. J. Holm: Den blinde Evangelist J. S. D., 1884. V. Lütken: Bidrag til Langelands Historie, 1909, S. 494 ff., 506 ff.

L. Koch (Hans Koch).*

v. Düring, Ernst Christoph Friederich, 1738—1809, Officer. F. 24. April 1738 i Oldendorf, Oldenburg, d. 20. Okt. 1809 i Kiel, begr. sst. Forældre: Drost i Ahlden Christoph Otto v. D. (1691—1770, gift 2° 1754 med Hedvig Sophia Friederike v. Issendorf, d. 1782) og Sophie Philippine Wolff v. Gudenberg (1710—52). Gift 9. April 1776 med Henriette Sophie v. Reden, f. 16. Juli 1756 i Hoya, d. 2. Aug. 1819 i Franzburg, D. af braunschweig-lüneburgsk General Ernst Friedrich v. R. (1713—61) og Juliane Sophie Anna v. Hauss.

Efter at have tjent i den sachsiske og preussiske Hær bl. a. under Ferdinand af Braunschweig gik v. D. 1763 i russisk Tjeneste og avancerede her til Major. 1765 kom han med et Gesandtskab til Kbh., hvor han ved Hoffet hurtig blev persona grata. 1768 udnævntes han til kar. Oberstløjtnant samt Generaladjutant hos

Kongen og ledsagede — paa Foranledning af Caspar v. Saldern (s. d.) — ham paa Udenlandsrejsen 1768—69. Derefter var han atter en Tid i russisk Tjeneste og deltog i Krigen mod Tyrkerne. Efter at være vendt tilbage til Danmark udnævntes han 1772 til virkelig Oberstløjtnant, blev 1774 kar., 1784 virkelig Oberst og Chef for Holstenske Rytterregiment, 1787 Generalmajor. 1788 deltog han som Chef for Norske Feltkavaleribrigade i Feltoget mod Sverige, blev 1799 Generalløjtnant og 1801 Kavaleriinspektør. Under Troppesamlingen i Holsten 1803 stilledes Rytteriet »i sin Helhed« under hans Kommando, 1805—06 kommanderede han 2. Division og var fra 1807 til sin Død kommanderende General i Holsten. 1776 naturaliseredes han som dansk Adelsmand. — Kammerherre 1772. — Hv. R. 1792. R. E. 1809. DM. 1809.

Medd. fra Krigsark., I—IV, 1883—90. Otto Brandt: Caspar v. Saldern, 1931. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekrede, V—VIII, 1902—17. C. J. Anker: Fra generalfeltmarchal prins Carl af Hessens arkiv, 1893. J. D. Th. Manthey: Ridderes Levnetsløb 1809—17, S. 6. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900. General. Taschenbuch des Geschlechtes v. Düring, 1900, S. 37.

S. A. Sørensen (*Rockstroh**).

Dürkopp, Heinrich, 1667—1731, Præst. F. 2. Jan. 1667 i Lübeck, d. 8. Juli 1731 i Kbh., begr. i Petri K. sst. Fader: Stadsvejer Asmus D. Gift 1° 13. Juli 1696 med Anna Elisabeth Leopold, f. 18. Aug. 1673 i Hamberge, d. 5. Febr. 1700 i Lübeck, D. af Sognepræst, sidst i Schlutup Michael L. (1639—91) og Elsabe Sack (d. 1734). 2° 18. Juli 1701 i Lübeck med Catharina Ritter, f. 26. Sept. 1679 sst., d. 11. Nov. 1704 sst., D. af Præst ved Petri K. i Lübeck Georg R. (1639—1706) og Sophia Nicolai-Claasen (d. 1687). 3° 25. Jan. 1706 med Catharina Lucia Henriette Reich, f. 9. Jan. 1669 i Lübeck, d. 19. Febr. 1725 i Kbh. (gift 1° 1691 med Præst ved Burgkirken Christian Möllenhoff, 1655—97), D. af Præst ved Ægidiuskirken Johann R. (1617—88) og Elisabeth Hanneken (f. 1629). 4° med Dorthea Lengercken, f. 1695, begr. 29. Maj 1741 i Kbh. (gift 1° ca. 1710 med Købmand Eduard Franz de Place, 1684—1721), D. af Købmand Hermann L. (d. 1702) og Elisabeth Holst (ca. 1665—1718).

Efter Studier i Leipzig og Kiel blev D. Præst ved St. Jacobi i Lübeck 1695 og kom som Trediepræst til St. Petri tyske Kirke i Kbh. 1706. 1712 blev han Sognepræst sst. og virkede tillige som Professor i Kateketik og Skriftefader for Frederik IV.s Maitresse, Grevinde Charlotte Helene v. Schindel. 1711 blev han Dr. theol. fra Greifswald. D. var en Prædikant med Sans for det sensationelle og vækkende; 1710 prædikede han saa djært mod Krigen mod

Sverige, at han maatte staa til Regnskab derfor i Konseillet, og 1720 sagde han i en Prædiken, at inden ti Aar var gaaet, vilde Kbh. være en Stenhob. Den store Ildebrand 1728 kaldte Erindringer om hans Profeti frem, og hans Død tre Aar senere tilskrives hans Forfærdelse over denne Tildragelse. Han efterlod sig flere kateketiske Skrifter, »Erste Milch« (1710), »Feste Grund der seelig-machenden Religion« (2. Oplag 1716). D.s Læretype er den luther-ske ortodokse Teologi, men han vil applicere Læren saaledes, at Guds Suverænitet og Menneskets Aktivitet ikke udelukker, men supplerer hinanden.

Erik Pontoppidan: Menoza, III, 1743, S. 413 f. N. Jonge: Kjøbenhavns Beskrivelse, 1738, S. 22, 29. Johs. Møller: Cimbria literata, I, 1744, S. 144. Joan Henr. v. Seelen: Athenæ Lubecenses, 1719, I, S. 295 ff. Louis Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. III ff., 227, 371. Hist. Tidsskr., 3. Rk., IV, 1865—66, S. 156 (Charlotte Dortha Bichls Meddelelse om D.s Udfald mod Grevinde Viereck er urigtig, da hun døde 1704). *Michael Neiiendam.*

Dyrlund, Niels Kristian Folmer, 1826—1917, Sprogmand. F. 24. Maj 1826 paa Kaldredgaard ved Holbæk, d. 27. Febr. 1917 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Arvefæster til Kaldredgaard Niels D. (1790—1830) og Marie Lucie Frederikke (Frikka) Taarning (1800—38, gift 2° 1831 med Gaardejer, senere Arvefæster Jørgen Andersen, 1782—1851). Gift 1° 3. Jan. 1873 i Helsingør med Michelle Georgine Christine Doss, f. 21. Jan. 1836 i Neksø, d. 1. Maj 1874 i Kbh. (Frbg.), D. af cand. phil., senere Klokker i Helsingør, Lærer og Translatør Carl Vilhelm D. (1801—78) og Elisabeth Margrethe Birch (1806—81). 2° 5. Maj 1876 i Kbh. (Frels.) med Michelle Vilhelmine (Mine) Andrea Doss, f. 1. April 1834 i Neksø, d. 11. Juli 1908 paa Frbg., Søster til 1. Hustru.

Allerede inden Faderens Død kom D. i Huset hos sin Morfader, Sognedegn i Butterup Niels Povlsen Taarning, hvor hans historiske Sans blev vakt ved Oplæsning af Grundtvigs Saxo og Snorre, ligesom han allerede før sin Optagelse i Roskilde Skole (1839) havde læst meget af dansk Litteratur og lyttet til Folkeeventyr og Viser. I Skoletiden læste han ogsaa meget uden om Skolefagene, især nordiske Sprog og Politik, men ogsaa Teologi. 1844 blev han Student, men opholdt sig mest hjemme, hvor han gjorde Optegnelser af Almuemaalet. 1848 gik han som frivillig til Hæren, men blev syg og hjemsendt. N. A. blev han udskrevet som Soldat og deltog med Ære i Slaget ved Isted. Paa Grundlag af Iagttagelser fra Soldatertiden i Sydslesvig skrev han sin første Bog »Om Bygningsmaaden paa den sydslesvigske Landryg« (1853). De følgende

Aar boede han dels hos Bedstemoderen, dels gennemvandrede han de danske Øer og udgav 1857 som foreløbigt Udbytte af sine Undersøgelser »Udsigt over de danske Sprogarter, to Bidrag til en Dialekt-Statistik«, en lille Bog, som særlig for Ømaalenes Vedkommende er et værdifuldt Førstehaandsarbejde. D. besluttede sig nu til at studere Filologi, men vendte sig snart særlig mod de nordiske Sprog og tog Magisterkonferens i disse (1866). 1872 blev han Dr. phil. (»Tatere og Natmandsfolk i Danmark«). S. A. blev han Lærer i Modersmaalet ved Officerskolen (indtil 1892). Siden skrev han kun Afhandlinger og Anmeldelser i Tidsskrifter og Dagblade, men disse vidner om hans dybtgaaende Studier og altid vaagne Blik for, hvad der fremkom inden for hans Videnskab. — Optegnelser i Folkemaalsudvalgets Samlinger. — DM. 1850. R. 1885.

Verner Dahlerup i Arkiv f. nord. filol., XXXIV, 1918, S. 175. F. Jürgensen og Poul Hennings: Biografisk Slægtsregister over Familiernes Sangaard m. fl., 1910, S. 88 f.

Marius Kristensen.

Dyrskjøt (Dyrskøt), **Peder** Larsen, 1630—1707, lærd Bonde. F. 10. April 1630 i Aagaard, Ørum Sogn, Vendsyssel, d. 13. Okt. 1707 i Jerslev, begr. sst. Forældre: Ridefoged til Aalborghus Lars Pedersen D. (1560—1644, gift 1° med Karen Nielsdatter) og Maren Pedersdatter (1608—89, gift 2° 1645 med Niels Christensen af Burholt). Gift ca. 1675 med Kirsten Sten, d. ca. 1700, D. af Delefoged til Sejlstrup Jens Sørensen S. i Sønder Vraa.

D. var paa fædrene Side af ditmarsisk Storbondetæt og paa mødrene af den vendsysselske Æt Kjærulf. Faderen faldt som Bøndernes Anfører i Træfningen med Svenskerne ved Nørre Sundby 1644, og D. kom da paa Skriverstuen hos Slotsskriver Rasmus Holst i Aalborg indtil dennes Død 1647, hvorefter han blev Skriver hos Borgmester Find Trelund i Kbh. 1648 tvang en Benskade ham til at rejse hjem, og Bødden i Aalborg kurerede ham. Han blev saa Haandskriver hos Fru Ide Gjøre paa Vrejlevkloster og blev 1650 her angrebet af Plettyfus, der medførte en stedse vedvarende Tunghørighed, hvorfor han 1651 fratraadte Stillingen; 1652 blev han Underskriver hos Lensmanden paa Aastrup, og her var han indtil 1675, da han købte Østergaard i Bagterp ved Hjørring og giftede sig. Økonomiske Forhold tvang ham 1690 til at sælge denne Gaard, og han flyttede saa til Jerslev Sogn, hvor han allerede 1670 havde købt en Del Smaaejendomme, bl. a. den lille Gaard Kner, hvor han tog Ophold. Fra Faderen havde han arvet historiske Interesser, og allerede som ganske ung begyndte han at læse alt det historiske Stof, han kunde faa i Hænde, ligesom at

tilegne sig Kendskab til Tysk og i nogen Grad til Latin. Hans Skriverstilling førte ham i Forbindelse med en Mængde Adelspersoner o. a., af hvem han laante Slægtebøger, Ligprædikener og gamle Arkivalier, som han ekscerperede eller afskrev til sine historiske og genealogiske Samlinger, og Tid efter anden erhvervede han en betydelig Bogsamling. Da J. Bircherod 1693 blev Biskop i Aalborg, fik han i ham en værdifuld og formaaende Arbejdsfælle, og de bistod hinanden i deres historiske Syssele. D. testamenterede sine store Samlinger til Biskoppen, men efter dennes Død 1708 blev de spredt. Ligesom P. Resen ca. 1675 benyttede Optegnelser af D. til sit danske Atlas, har senere Historikere som Langebek, Suhm, Klevenfeldt, R. Nyerup m. fl. udnyttet dem, og N. Hancke har udgivet D.s Breve til Bircherod (i Uddrag). En Del af D.s Haandskrifter er efterhaanden i Original eller Afskrift havnet i Det kgl. Bibliotek og Universitetsbiblioteket, men en samlet Redegørelse for hans Forfatterskab foreligger ikke. 1924 rejste Historisk Samfund for Hjørring Amt en Mindesten for D. i Jerslev By.

Saml. t. jysk Hist. og Top., 1. Rk., III, 1870—71, S. 225—83. R. Nyerup: Borger-Vennen, 1799—1800. Georg Østergaard i Vends. Aarbøger, 1925, S. 98—120. Chr. Petresch Christensen sst., S. 121—40.

C. Klitgaard.

Dyssel, Johan Arndt, 1726—95, Præst, Forfatter. F. 26. Juni 1726 i Vrensted, d. 28. Nov. 1795 i Østofte, begr. sst. Forældre: Sognepræst Eiler Christian D. (1682—1729) og Kirsten Mejer Gerade (1685—1728). Gift med Andrea Cathrine Thestrup, fremstillet i Kirken 14. Nov. 1734 i Hillested, d. 15. Nov. 1816 i Østofte, D. af Forvalter, senere Kammerraad og Ejer af Øllingesøgaard Frantz T. (1694—1766) og Margrethe Riegelsen (ca. 1709—63).

Da J. A. D. meget tidligt mistede begge sine Forældre, kom han i Huset hos Provst Johs. Friedenreich i Sennels. Siden gik han i Fr.borg Skole under den berømte Rektor Johs. Schrøder, der 1744 dimitterede ham til Universitetet, og 1747 tog han teologisk Attestats. Under og efter sin Studietid var han Huslærer paa Herregaarde i Jylland og hos Stiftsprovst P. Rosenstand Goiske i Viborg. Særlig Bekendtskabet med denne Mand blev af stor Betydning for D., og han sluttede sig ganske til den af ham repræsenterede (ældre) supranaturalistiske Retning, et Standpunkt, han blev tro Livet igennem, idet han bestandig gjorde skarp Front baade over for de liberale, rationaliserende Retninger og over for Pietismen, især Herrnhutismen. 1755 blev J. A. D. residerende Kapellan i Landet og Ryde paa Lolland, tog s. A. Magistergraden,

blev derpaa 1758 Sognepræst i Nustrup i Haderslev Amt, hvorfra han 1764 forflyttedes til Sandby paa Lolland. Endelig fik han 1774 det store Østofte Kald, som han 1789 afstod til sin Søn Frantz Thestrup D. Sine sidste Aar var han fuldstændig blind. — D. var en livlig og foretagsom Natur. Særlig Interesse nærrede han for Landbruget. Allerede i Nustrup var han en Foregangsmand i Arbejdet for Udskiftning og Forbedring af Dyrkningsmetoderne. Denne Virksomhed fortsatte han med endnu større Held paa Lolland og udgav desuden ikke faa Skrifter og Afhandlinger af landøkonomisk (og naturhistorisk) Indhold. Gentagne Gange modtog han Landhusholdningsselskabets Prisedailler som Belønning for sine Fortjenester. I »Philopatreasfejden« 1771 deltog han med flere Indlæg, hvori han bestemt stod paa, at Landsbypræsterne tillige vedblivende selv burde drive deres Præstegaarde for derved at blive endnu nøjere knyttede til deres Menigheder. Ogsaa paa Folkeoplysningens Omraade var han virksom, idet han grundlagde et af de første Folkebiblioteker. Et vist Navn vandt J. A. D. sig ogsaa ved sine digteriske Arbejder: »Poetiske Forsøg til moralske Fabler og Fortællinger efter Gellerts Maade opsat«, I—II (1755—58) og »Tanker i Tusmørke« (1791). Skønt gennemgaaende ret ubetydelige er der dog enkelte Ting i hans Rimerier, der udmærker sig ved Djærvhed og Vid. Langt betydeligere er hans »Forsøg til en indenlands Reise«, skrevet 1763, udgivet 1774. I denne Bog viser han sig som en fortræffelig Iagttager, der i et klart og levende Sprog forstaar at give et Billede af de Egne (især i Tørninglæn), som han har berejst. Ogsaa som historisk Kildeskrift tilkommer der dette Arbejde ikke ringe Betydning.

P. Rhode: Samlinger til Laalands og Falsters Historie, I, 1776, S. 169—73; 2. Udg. ved J. J. F. Friis, I, 1859, S. 137 f., 576. H. Hertel: Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie, I, 1920, S. 118 f., 189. L. M. Wedel: Indenlandske Rejse igjennem de betydeligste og skønneste Egne af de danske Provindser, 1806, S. 234, 239 f. Vor Fortid, udg. af Jul. Clausen, III, 1919, S. 253 ff. Bogens Verden, II, 1919—20, S. 209 f. Paul V. Rubow: H. C. Andersens Eventyr, 1927, S. 60. Om Slægt i Personalh. Tidsskr., 6. Rk., II, 1911, S. 67—76.

Bjørn Kornerup.

Dyssel, Johan Arndt, 1798—1846, Lærer ved Polyteknisk Lærestanstalt. F. 12. Jan. 1798 i Østofte, d. 2. Juli 1846 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Sognepræst Frantz Thestrup D. (1763—1818, gift 2° 1803 med Karen Cathrine Hjorth, d. 1821) og Cathrine Elisabeth Hjorth (ca. 1773—1802). Sønesøn af Præsten J. A. D. (s. d.). Ugift.

D. blev Student 1815 fra Nykøbing og derefter cand. phil. Han begyndte først at studere Medicin, men, efter at han 1819 var blevet Amanuensis hos H. C. Ørsted, drejedes hans Interesser om i naturvidenskabelig Retning. Han studerede nu Matematik, Fysik og Mekanisk Teknologi. 1826 fik han Universitetets Guldmedaille for Besvarelsen af den matematiske Prisopgave, og 1827—29 var han med offentlig Understøttelse paa Studierejse i Udlandet for at studere Teknologi. Ved Oprettelsen af Polyteknisk Lærestalt 1829 knyttedes D. til denne som Lærer i Teknologi, og 1832 fik han Titel af Professor; s. A. afløste han desuden Prof. Ursin som Lærer i Maskinlære og Teknisk Mekanik, men til disse Fag engageredes han dog kun for et Kursus ad Gangen. Trods D.s utvivlsomt store Kundskaber egnede han sig ikke til Lærer, og 1. Okt. 1835 skete der Indstilling om en Forandring i Undervisningen i disse Fag. Ørsted skriver i Indstillingen, at D.s Foredrag er »ubesjælet, monotont og i alle Maader trættende«; han kunde have bødet noget paa sit Foredrags Mangler, hvis han ved sin øvrige Personlighed havde udøvet en gunstig Indflydelse paa sine Tilhørere, men dette var langt fra at være Tilfældet. Han fortabte sig i gold Kritik og i vidtløftig Behandling af Smaating. Da hans Ansættelse udløb 1836, blev den ikke fornyet. Medvirkende hertil var muligt ogsaa, at D. skal have udtalt sin Kritik af Lærestalten og dens Lærere paa en Maade, som gjorde et Samarbejde med ham vanskeligt. Hans Stridbarhed havde allerede i hans Studentertid skaffet ham en Proces paa Halsen i Anledning af en Pjece om »Justitien ved Hs. Maj. Kongens Livkorps« (1820), som han spydigt tilegnede sine Foresatte. 1839—40 redigerede han »Industriforeningens Tidende«, men da man ikke ønskede hans Forbliven, nægtede han at levere Titelblad og Register til den Aargang, han havde redigeret. Ved Siden af sine skarpe Kanter maa D. dog ogsaa have besiddet indtagende menneskelige Egenskaber. Xylograf F. Hendriksen omtaler ham i sine Erindringer som den store Børneven og som den hyggelige og charmerende Vært ved sine Ungkarleselskaber. 1832—42 var D. Lærer i teknisk Mekanik, Maskinlære og militær Teknologi ved den kgl. militære Højskole; hans Forelæsninger her foreligger trykt som et meget anseligt Værk. 1834 ansattes D. af Kommercekollegiet som tilsynshavende Direktør ved Raavaddams Fabrikker.

Ad. Steen: Den polytekniske Lærestalts første 50 Aar, 1879. C. Nyrop: Industriforeningen i Kbh. 1838—88, 1888. J. T. Lundbye: Den polytekniske Lærestalt 1829—1929, 1929. P. M. Frandsen i Polyt. Tidsskr. 1929. F. Hen-

driksen: Mennesker og Oplevelser, 2. Udg., 1932, S. 4 f. Poul Andræ: Gehejmekonferensraad Carl Georg Andræ, I, 1897, S. 85 f.; IV, 1912, S. 66 f.

Poul Vinding.

Dyveke, d. 1517, Christian II.s Elskerinde. D. 21. Sept. 1517, begr. i Karmeliterklostrets Kirke i Helsingør. Moder: Sigbrit Villemsoon (s. d.).

Under et Ophold i Bergen 1507 eller 1509, snarest det førstnævnte Aar, traf Prins Christian D., som levede der med sin Moder. Med Sigbrits Billigelse blev hun hans Elskerinde, og Moder og Datter fulgte ham til Oslo og siden til Danmark, hvor de 1513—16 havde Bolig paa Hvidøre. Marts 1516 købte Kongen en Gaard til dem i Kbh., i Nærheden af Slottet (paa Hjørnet af Amagertorv og Niels Hemmingsengade). D.s ganske officielle Forhold til Christian II. blev ikke afbrudt ved hans Giftermaal. Det var forgæves, at den nederlandske Regering 1515 gennem Erik Valkendorf, som da var i Nederlandene for at hente Dronning Elisabeth, krævede hende fjernet, og da n. A. et Gesandtskab fra Kejseren, Ærkehertug Karl og Kurfyrsten af Sachsen kom til Danmark og forlangte, at hun skulde sendes ud af Landet, afviste Kongen ogsaa denne Henvendelse. De nederlandske Sendebuds Instruks indeholdt en Passus om, at hvis det ikke lykkedes at faa D. bort fra Danmark, skulde man spille hende et grovt Puds (*quoiqu'il coûte, l'on lui fera une grosse finesse*). Da D. i Sommeren 1517 pludselig døde, var Sigbrit, som vistnok kendte denne Instruks, ikke i Tvivl om, at hendes Datter var blevet myrdet, og at Skylden laa hos Erik Valkendorf; muligvis har hun tænkt paa Valkendorfs Sendelse til Nederlandene 1515. De nærmere Omstændigheder ved D.s Død, der fik politisk Betydning ved at bidrage til at skærpe Modsætningen mellem Kongens nærmeste Kreds og Rigsraadet, kan i øvrigt ikke oplyses; Beretningerne om Torben Oxes Forbindelse med denne Begivenhed synes i Hovedsagen at være løse Kombinationer. — Der findes talrige Fremstillinger af D., men ingen hviler paa historisk Grundlag. Paa Helsingør-Altartavlen (Nationalmuseet), hvor Christian II. og Dronning Elisabeth er fremstillede, ses i Forgrunden en nøgen Synderindeskikkelse, som Traditionen, sikkert uden Grund, har villet gøre til et Billede af D.

Hist Tidsskr., III, 1842. C. F. Allen: De tre nordiske Rigers Hist., I, 1864, S. 490 ff.; II, 1865, S. 208 f., 297—327. C. Paludan-Müller: De første Konger af den oldenborgske Slægt, 1874, S. 298—310. L. Weibull i Scandia, V, 1932, S. 17—55. E. Arup: Danmarks Hist., II, 1932, S. 339 ff. Laurits Pedersen i Berl. Tid. 27. Maj 1926.

Poul Bagge.

Dæhnfeldt, Lorenz Emil Christian, 1857—1920, Frøavler. F. 22. Maj 1857 i Odense, d. 15. Maj 1920 sst., begr. sst. Forældre: Handलगartner Ludvig D. (s. d.) og Hustru. Gift 8. Sept. 1885 i Odense med Dagmar Sophie Christiane Prøvensen, f. 10. Aug. 1861 i Odense, D. af Grosserer, senere Bankdirektør Martin Christian P. (1826—88) og Sophie Wilhelmine Frederikke Wiingaard (1834—79).

Efter at være uddannet paa Gisselfeld og i københavnske Handलगartnerier foretog D. Rejser i Udlandet og vendte 1877 tilbage til Danmark for at indtræde i Faderens Firma, hvis Ledelse efterhaanden væsentlig gik over paa hans Hænder; uden Tvivl var det i Gartneriet igangsatte Arbejde med engros Tiltrækning af Pottplanter til Viderekultur (se Ludvig D.) hans Idé og Værk. 1884 overtog han Frøforretningen alene, og snart maatte denne Del af Gartneriet, der krævede megen Plads, flytte uden for Byen, og der blev 1890—91 ved Hunderup anlagt et stort Gartneri med Frøavl for Øje. Dette udvidedes gentagne Gange og er under Navn af Forsøgsgartneriet i Hunderup blevet landskendt. — Det var D.s Kongstanke at lære den danske Gartner og Landmand, som hidtil væsentlig havde dækket deres Frøforbrug ved Indkøb i Tyskland, at dansk Frø var fuldt saa godt som det fremmede, og mod dette Maal arbejdede han stedse med større og større Held. Det var ugørligt paa egne Arealer at dyrke den Mængde Frø, der efterhaanden blev Brug for, og D. slog derfor i stor Maalestok ind paa »Kontraktavl«, hvor Firmaet leverer Stamfrøet, men hvor Dykningen foregaar hos Avlere Landet over paa dertil egnede Arealer. 1913 var Firmaet blevet omdannet til Aktieselskab, og efter som Verdenskrigen foraarsagede, at Frøavlen i vort neutrale Land fik gode Virkekaar, udvidedes den D.ske Frøforretning enormt, saaledes at det Jordomraade for Kontraktavl, der 1910 var ca. 500 ha, 1918 var vokset til 5000 ha. D. forsøgte ogsaa paa et andet Omraade at vinde Terræn for dansk Foretagsomhed, idet han ved at starte en omfattende Løgkultur attraaede at erobre Markedet fra Hollænderne; 1918 havde Firmaet paa sine Marker 60 Mill. Løg i Kultur.

Naar D. naaede saa vidt, skyldes det i høj Grad personlige Egenskaber: Fremsyn, Energi, Punktlighed, Djærvhed samt en Evne til stedse at vælge de rette Medarbejdere og lade dem føle og forstaa Ansvar. Hans Kræfter blev ogsaa taget i Brug uden for Firmaets Rammer. Han var Næstformand i Dansk Frøhandlerforening, Formand for Fyns Konserverfabrik og Medlem af Hovedbestyrelsen for Arbejde adler. Som Odenseborger indlagde D. sig

Fortjeneste paa forskellig Maade; det var saaledes paa hans Initiativ og Bekostning, at den af Landskabsgartner Edv. Glæsel udarbejdede Plan til Omdannelse af Munke Mose til Park blev til Virkelighed, og Odense By fik herved et enestaaende smukt Parkanlæg. — R. 1914.

De danske Byerhverv. Øerne, 1904—10, S. 80—85. J. Moreau-Andersen: Odense By, 1915. Denmark abroad, Juni 1917. Gartner-Tidende 1909, S. 226; 1917, S. 117 ff.

Axel Lange.

Døhnfeldt, Ludvig Frederik Carl, 1817—1900, Handelsgartner. F. 21. Nov. 1817 i Augustenborg, d. 2. April 1900 i Odense, begr. sst. Forældre: Sergent, senere Skovfoged Lorenz D. (1781—1866) og Christine Georgine Gustave Hübe (1784—1853). Gift 20. Maj 1850 i Bogense med Laura Josephine Fich, f. 15. Sept. 1830 i Odense, d. 21. Jan. 1905 sst., D. af Skomager Andreas Frederik F. (1788—1847) og Ane Marie Frandsen (ca. 1792—1840).

D. tilbragte sine første Læreaar paa Augustenborg og var dernæst paa Hofmangave, hvorefter han tiltraadte en Udenlandsrejse til Tyskland og Østrig, vandrende paa Haandværkervis paa sin Fod fra By til By. 1843 blev han Gartner paa Christiansdal, hvor han var til Efteraaret 1849, da han lejede Jord ved den Strøm'ske Gæstgivergaard i Vestergade i Odense for 1. Jan. 1850 at starte sit Handelsgartneri der. Fire Aar efter købte D. en i samme Gade beliggende Grund, hvor Gartneriet derefter havde til Huse i mange Aar. Som alle Datidens Handelsgartnerier omfattede D.s Forretning Planteskole, Køkkengartneri, Blomstergartneri og Frøavl; først efterhaanden blev enkelte Grene skudt ud, saaledes at der kunde lægges mere Vind paa Blomstergartneriet. Efter at Sønnen Chr. D. (s. d.) 1877 var indtraadt i Firmaet, blev der særlig lagt Vægt paa Tiltrækning af Potteplanter, som solgtes til Handelsgartnere til Viderekultur. Dette gjorde, at Forretningen maatte udvides, og i Begyndelsen af 90'erne havde den naaet det for en dansk Provinsby betydelige Omfang af seksten Drivhuse og 1000 Varmebedsvinduer. D. har gennem denne sin Virksomhed ved Indsigt og Energi betydet overmaade meget for Udviklingen af Gartneribruget paa Fyn, ja man tør vel sige i hele Landet. I det offentlige Liv tog han Del som Medlem af Odense Byraad 1870—75. — Maleri af Thorvald Hansen 1906 i Familieeje.

Gartner-Tidende 1899, S. 261; 1909, S. 226.

Axel Lange.

Døcker, Johannes Carl, f. 1860, Politiker. F. 11. Febr. 1860 paa Ravndrupgaard i Gislev Sogn, Fyn. Forældre: Proprietær Julius Theodor D. (1814—75) og Jacobine Marie Mackeprang

(1817—69). Gift 2. April 1886 i Kbh. (Helligg.) med Caroline Amalie Ørnstrup, f. 9. Juni 1855 i Kbh. (Slotsk.), d. 22. Sept. 1908 i Rørbæk, D. af Hofapoteker Laurits Ø. (1819—63) og Emilie Kirstine Marie Muus (1826—1901).

Efter 4. Klasses Hovedeksamen 1876 fra Schneekloths Skole lærte D. Landvæsen, var til 1885 Forvalter paa Cathrinebjerg ved Strib og fra 1886 Ejer af Rørbæk-Hovgaard i Himmerland, som han selv drev til 1908 og solgte 1915, hvorefter han til 1932 var bosat i Hobro; s. A. flyttede han til Kbh. Som praktisk dygtig og moderne indstillet Landmand var han 1892 med til at stifte Rørbæk Andelsmejeri og Banken for Hobro og Omegn. — Medens D. som overbevist Beskyttelses- og Højremand ikke indehavde politiske Tillidshverv i den udprægede Venstreegn, hvor han boede, udnævntes han 1899 til Medlem af Landbrugstoldkommissionen og opstilledes ved Folketingsvalgene 1901 og 1903 som Højres Kandidat i Hjørring, 1906 i Frederikshavn. Ved Landstingsvalget s. A. valgtes han i 7. Landstingskreds, et Mandat, han 1918 ombyttede med Sædet som tingvalgt Medlem. Af Partiet har D.s Arbejdskraft været stærkt anvendt; han var 1923—34 dets Hovedkasserer og er fra 1928 Næstformand for Landstingsgruppen, var 1908 og 1914—20 Sekretær i Tinget, 1913—21 Medlem af og Sekretær i dettes Finansudvalg, fra 1932 Medlem af Rigsretten. Vigtigst er dog hans Gerning som landstingsvalgt Statsrevisor 1911—34 og 1926—34 som Formand for Statsrevisorerne og følgelig for Statsregnskabsraadet; D., der fra første Færd havde været utilfreds med de Former, Statsrevisionen arbejdede under, har en Del af Æren for den Omordning af Statens Regnskabsvæsen, som indeholdes i Lov af 31. Marts 1926. Vanskelige Opgaver paahvilede ham i Landbokommissionen 1911—20, hvor han gik imod Lensaflønnings- og Jordlovene 1919, og den overordentlige Kommission 1916—21, derefter som Medlem af dennes Afviklingsudvalg og af Statens Jordlovsudvalg; 1915—25 havde han tillige Sæde i Jernbaneraadet. D., der er repræsentativ, en god Taler og en betydelig agitatorisk og saglig Dygtighed, har inden for sit Parti været nært knyttet til Estrup og Piper og samarbejdet godt med Christmas Møller; uden for de Konservatives Rækker sympatiserede han navnlig med Jørgen Pedersen. — K.² 1934. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923 (i Rigsdagen).

Stamtavle over den danske Familie Mackeprang, 1029, S. 44. Medlemmerne af Landstinget, 1915, S. 8.

Flemming Dahl.

Døcker, Johan Gerhard Clemens, 1828—1904, Officer, Opfinder. F. 22. Sept. 1828 paa Nissumgaard ved Skanderborg, d. 20. Juli 1904 i Vanløse, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Løjtnant, Proprietær, Sekretær Johan Carl D. (1801—29) og Ane Cathrine Utke (1799—1881, gift 2° 1834 med Kornhandler og Brændevinsbrænder i Kerteminde, senere Gaardejer i Jylland, Borgerkaptajn Søren Andreas Cappelen, 1799—1864). Gift 8. Marts 1851 i Bov med Anna Kirstine Jensen, f. 25. Febr. 1830 i Odense, d. 5. April 1911 sst., D. af Garver Lars Hans J. (1792—1872) og Mette Pedersdatter (1791—1859).

I sin første Ungdom studerede D. Forst- og Landvæsen, men meldte sig som Frivillig 1848, blev 1849 Korporal og s. A. Sekondløjtnant i Kavaleriets Krigsreserve. Hans Afdeling, der var tildelt Ryes Brigade, deltog i Rytterfægtningen ved Aarhus 31. Maj 1849 og i Slaget ved Fredericia, n. A. i Slaget ved Isted. Efter at være hjempermitteret 1851 blev han kar. Premierløjtnant 1861 og ved Mobiliseringen 1863 ansat ved 6. Dragonregiment. 30. Marts 1864 kommanderede han en Styrke paa 25 Dragoner og 25 Mand Fodfolk, der foretog et vellykket Overfald paa en mindre Afdeling fjendtlige Husarer ved Hjortsballe Kro. D. blev ved denne Lejlighed saaret. 1867 fik han Afsked med Ritmesters Kar. Hans Navn er knyttet til Opfindelsen af de D.ske Filttelte, som han syslede med allerede i 50'erne og som har fundet udstrakt Anvendelse baade til militært og civilt Brug. Af Mangel paa Kapital solgte D. 1882 sit danske Patent til Firmaet Christoph og Unmack og døde i smaa Kaar. — R. 1864.

Den dansk-tyske Krig 1864, udg. af Generalstabens, II, 1891, S. 252 f. Christoph & Unmack, Transportable Baracken (Döckerschen Systems), 1885. K. P. Petersen og L. Chr. Petersens Slægtsbog og Slægtstavler, 1918, S. 30 ff.

Rockstroh.

Døcker, Gerhard Julius Frederik, 1832—1905, Operasanger. F. 12. Jan. 1832 i Aarhus, d. 2. Jan. 1905 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Købmand, Agent Frederik (Fritz) Clemens D. (1805—48) og Therese Vabetta Hoffory (1808—85). Gift 14. Aug. 1863 i Høje Taastrup med Achtonia Caroline Boesen, f. 28. Juni 1834 i Marie Magdalene, d. 6. Febr. 1907 paa Frbg., D. af Sognepræst, sidst i Høje Taastrup, Provst Carl Ulrik B. (1801—68) og Achtonia Frederikke Frechland (1801—75).

D. begyndte som Købmand i Aarhus, men da Forretningen gik i Stykker og han ejede en udmærket Stemme, besluttede han sig til i en ret sen Alder (1862) at forlade Handelsvejen for at blive

Sanger. Efter at hans fyldige Baryton var blevet uddannet af C. Helsted, opnaede han endelig 18. Jan. 1863 en Debut paa Det kgl. Teater som Vilhelm Tell i Rossinis Opera. D., der med sit kraftige og mandige Ydre ejede fortrinlige Teateregenskaber, vandt sig allerede ved denne Lejlighed et godt Navn. Man fandt ikke alene, at han var en fortræffelig Sanger, men han rostes tillige i høje Toner for sin »afgjorte Skuespillerbegavelse og ypperlige Plastik«, og dette gunstige Indtryk forstærkedes yderligere ved hans anden Debut, som Tsar Peter i Lortzings Syngestykke »Czar og Tømmermand«. Den højst anvendelige Sanger blev snart en meget benyttet Kraft, og hans store Brugbarhed kom i enkelte Tilfælde ogsaa Skuespillet og Balletten til gode, han udførte bl. a. Harald Hildetands Rolle i Balletten »Valkyrien«. I komiske Roller, som f. Eks. Mikkell Madsen i »Ungdom og Galskab«, var D. ikke altid lige heldig, her erstattede han ofte naturligt Lune med Overdrivelse baade i Maskering og Spil. Blandt hans bedste Præstationer kan nævnes Albrecht i »Jødinden«, Valentin i »Faust« og Pietro i »Den Stumme«. Hans Stemme tabte sig imidlertid snart; han gled mere og mere over i Skuespillet, og det blev da ogsaa i en Skuespilrolle, den ene Spidsborger i »Genboerne«, at han 7. Juni 1879 viste sig sidste Gang paa Det kgl. Teaters Scene. Efter sin Afgang startede han et Kursus og et Skolehjem i Kbh. og virkede som Oplæser, bl. a. paa Højskoler. — Træsnit efter Fotografi 1887.

Søndags-Posten 9. Jan. 1887. Børge Janssen i Dannebrog 11. Jan. 1902. Søndagsbladet 15. og 22. Jan. 1905. Ill. Tid. 15. Jan. s. A. Højskolebladet s. A., Sp. 201—08. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie 1874—1922, I, 1921, S. 103 f.; III, 1925, S. 8, 37.

Torben Krogh.

Døllner, Sophus Magnus, 1803—62, Gartner. F. 25. Nov. 1803 i Vallø, d. 19. Dec. 1862 paa Gjorslev, begr. i Holtug. Forældre: Stiftsgartner paa Vallø Carl Frederik D. (1769—1843) og Maria Hedvig Møller (ca. 1784—1830). Gift 17. Juni 1834 i Valløby med Anna Cathrine Nissen, døbt 10. Okt. 1810 i Sorø, d. 13. Okt. 1871 paa Frbg., D. af Akademigartner Hans Ditlev N. (ca. 1771—1834) og Agathe Maria Reeberg (1778—1850).

Slægten D., der er en udpræget Gartnerslægt, har rummet en Række Medlemmer, som har opnaaet Ansættelse ved de største Slotshaver og skabt sig gode Navne. Stamfaderen var *Jens Nikolaj D.*, der ca. 1698 indkaldtes til Danmark fra Sachsen af Frederik IV.; i 2. Generation var *Henrik Anton D.* (1716—94) Gartner ved Charlottenlund Slot, *Carl Emilius D.* (1749—91)

Gartner paa Rosenborg og *Carl Frederik D.* (1702—65) ved Charlottenborg (efter Faderen) samt senere ved Blaagaard, Nykøbing F., Jægersborg og Fredensborg Slotshaver; i 3. Generation *Hans Nikolaj D.* (1734—79), der døde som Haveinspektør paa Gottorp; i 4. *Carl Frederik D.* (1769—1843), der døde som Stiftsgartner paa Vallø; i 5. D. selv; i 6. *Jens Ivert Nikolaj D.* (1822—1910), der blev en særdeles anset Gartner i Norge, og endelig i 7. Generation Handelsgartner *Andreas Johan D.* i Glostrup (1869—1933).

D. uddannedes som Gartner i Frbg. Slotshave, hvorfra han 1825 tog Gartnereksamen. Derefter var han ansat paa Marienborg paa Møen, fortsatte samtidig Studiet af Gartnerkunstens Teori og tog 1826 botanisk Eksamen. Efter 1829—30 at have opholdt sig paa Professionen i Tyskland og Holland ansattes han som Gartnermedhjælper ved den botaniske Have ved Sorø Akademi, men den kongelige Familie, navnlig Arveprinsesse Caroline, der havde fattet Interesse for Familien D., skaffede ham en til dette Øjemed 1834 oprettet Stilling som Opsynsmand i Søndermarken — en Post, der omtrent svarer til en Overgartners eller til en tilsynsførende Havearkitekts. Her havde D. Lejlighed til at udfolde noget af sin Begavelse som Landskabsgartner og Botaniker, og i Samarbejde med Landskabsgartner R. Rothe foretog han betydelige Nyplantninger og afgav (ligeledes sammen med Rothe) paa Regeringens Opfordring en Betænkning over Havens Drift. Samtidig holdt han Tegnekursus for unge Gartnere. Allerede under sit Ophold ved Søndermarken naaede D. at faa fastslaaet sit Navn og at blive anerkendt som en Dygtighed, og man satte i visse Kredse sin Lid til, at det vilde blive overdraget ham at føre Tilsyn med samtlige Statshaver, naar Stillingen som Landskabsgartner blev oprettet. Dette skete imidlertid ikke — i Stedet afskedigedes D. 1851 med Ventepenge fra Søndermarken, da Loven om Statshaverne ophævede hans Stilling. Han fandt dog hurtigt et nyt og frugtbart Arbejdsfelt paa Gjorslev Gods, hvor Kammerherre Scavenius med stor Rundhaandethed og i rigtig Forstaaelse af D.s sjældne Evner lod ham foretage omfattende Nyskabelser og Nyplantninger i Have og Park. D.s særlige botaniske Interesser fornægtede sig ikke, men prægede Arbejdet, saaledes at Gjorslev Have kom til at rumme en anselig Samling af sjældne og smukke Træer, ligesom den i det hele taget blev drevet frem til at være en af Datidens allerbedste og allersmukkeste Herregaardshaver i Landet.

Dansk Have-Tidende, 1862, S. 207 f. Dagens Nyheder 25. Juli 1933. Selskapet Hagedyrkningens Venners Medlemsskrift, 1931, S. 36 ff. Gartner-Tidende, 1933, S. 362 f.

Johannes Tholle.

Dønnergaard, Hans Jensen, f. 1854, Politiker. F. 22. Jan. 1854 i Ebberup, Særløse Sogn. Forældre: Boelsmand Jens Hansen (1821—95) og Karen Pedersdatter (1822—1902). Antog Navnet D. efter sin Ejendom. Gift 25. April 1879 i Kornerup med Martine Elise Mortensen, f. 31. Juli 1858 i Hjørring, d. 1909 i Amerika, D. af Tømrer Morten Nørgaard og Elisabeth Larsen.

D. blev 1879 Bestyrer og senere Ejer af Dønnergaard i Ousager ved Lejre. Han deltog tidlig i det politiske Liv som radikal Venstremand og valgtes 1880 til Folketinget i Svinninge, genvalgtes 1881, 1884 og 1887. Begavet med en hurtig Opfattelse og flydende Veltalenhed fik han adskillige Tillidsposter, var 1884—89 Formand i Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger (der dengang kun omfattede Sjælland), 1885—89 Kontordagsbestyrer for Roskilde i Den sjællandske Bondestands Sparekasse og 1888—89 Bestyrelsesmedlem i P. A. Albertis Smøreksporthforening. Dels som en kaad Spøg, dels af Uvillie mod Alberti satte han 1889 en falsk Balance for sidstnævnte Forening i Omløb, hvorefter Regnskabet viste Underskud, og Alberti fik ham April 1891 dømt for Falsk efter en langvarig Procedure, der ikke stillede nogen af Parterne i gunstigt Lys. Dommen appelleredes, men inden den endelige Afgørelse gjorde D. sig skyldig i andre Misligheder og rejste Jan. 1892 til Amerika, hvor han fra 1897 har levet ved og i Seattle, beskæftiget med Landvæsen, Savbrug og Bygningsarbejde.

H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 335 ff. Aftryk af Forhørene i den Dønnergaardske Sag, udg. af P. A. Alberti, 1890. Politiken 18. Febr. 1906 og (af A. Hvass) 3., 4. og 5. Okt. 1908. Ringsted Folketid. 23. Sept. s. A. Roskilde Dagblad 15. Okt. 1926. Den sjællandske Bondestands Sparekasse 1856—1931, 1931, S. 99, 102—05.

Poul Engelstoft.

Dörfer, Johann Friedrich August, 1766—1827, Præst, Topograf. F. 9. Marts 1766 i Petersdorf, Femern, d. 21. Aug. 1827 i Preetz, begr. sst. Forældre: Kantor i Petersdorf, senere Præst i Pløn Johann Michael D. (ca. 1700—78, gift 2° 1775 med Dorothea Henriette Christiane Ruchmann, ca. 1756—1810) og Margaretha Cathrine Niefeldt (1741—72). Gift Jan. 1798 med Anna Lucia Schumacher, døbt 5. Aug. 1764 i Kiel, d. 10. Nov. 1840 i Preetz, D. af Frisør Theodorus Carl Andreas S. (1738—1807) og Engel Dorothea Lampe (1737—84, gift 1° 1751 med Parykmager Hermann Ernst Lance, d. 1761).

D. fik sin første Undervisning i Hjemmet, kom derefter i Skolen i Pløn, blev Student 1784 og studerede tre Aar i Kiel. 1788—90 var han Huslærer, tog 1791 Konsistorialeksamen og blev 1794 Præst ved Helligaandskirken i Altona. 1799 udnævntes han til

Diakon ved Flækkekirken i Preetz, hvor han levede til sin Død. — I Altona var han begyndt at anlægge historisk-topografiske Samlinger og fortsatte dette Arbejde i Preetz. Resultatet blev 1801 »Topographie von Holstein in alphabetischer Ordnung« (4. Udg. 1824, forøget med Lauenburgs Topografi) og 1805 »Topographie des Herzogthums Schleswig in alphabetischer Ordnung« (3. Udg. besørget 1829 af hans Søn, Theodor D.). Den valgte leksikalske Form havde sine Svagheder, som fremkaldte Kritik, og en Tid syslede D. med Tanken om en Holstensbeskrivelse, svarende til J. F. Hansens kendte »Staatsbeschreibung« af Slesvig. Han opgav dog denne Plan og nøjedes med ved de nye Udgaver stadig at forøge Stoffet, hvilket gør dem relativt værdifulde. Som Medarbejder ved »Provinzial-Berichte« og andre Tidsskrifter skrev D. flere mindre Afhandlinger af historisk-topografisk Karakter. Den vigtigste af disse, »Chronik des Klosters und Fleckens Preetz«, udkom særskilt 1813. Ogsaa filologiske og teologiske Studier havde D.s varmeste Interesse, og i sit sidste Tiaar deltog han med Iver i sin Hjemby's offentlige Anliggender. — R. 1825.

Provinzial-Berichte, 1828, S. 37—48.

Vilh. la Cour.

Døssing, Thomas Marius, f. 1882, Biblioteksmand. F. 6. Juni 1882 i Hinge ved Kellerup. Forældre: Gaardejer Anders Kristiansen D. (1841—1911) og Kirsten Marie Kristensen (1849—1913). Gift 1° 1. Juni 1909 paa Frbg. (Solbjerg) med Maren Christine Alvilda Christensen, f. 18. April 1879 paa Frbg., d. 10. Juli 1912 i Aarhus, D. af Overbetjent Christian Nikolai C. (1846—1932) og Inger Jensine Petersen (1845—1929). 2° 25. Juli 1913 i Kbh. (Frihavns) med Augusta Ruge, f. 7. Okt. 1885 i Frederikshavn, D. af Assurandør Vilhelm Adolf Ludvig R. (1857—1932) og Emilie Marie Frederikke Meyerholz (1857—1925).

D. blev Student 1901 fra Viborg, begyndte at studere Teologi, men tog ingen Embedseksamen. 1906 blev han Assistent ved Det kgl. Bibliotek, to Aar efter Underbibliotekar ved Statsbiblioteket i Aarhus og 1912 Bibliotekar ved Statens Bogsamlingskomité. I dette af Andr. Sch. Steenberg ledede Centralorgan for Statens Forhold til de danske Folkebiblioteker kom han hurtigt til at spille en fremtrædende Rolle, baade i Kraft af sine udmærkede Evner som praktisk Biblioteksmand, ved sin Interesse for og Føling med det folkelige Oplysningsarbejde og ved det Kendskab, han under sin Virksomhed i Aarhus havde faaet til Folkebibliotekerne. 1913 udarbejdede han de Navnetabeller, efter hvilke Bibliotekernes Forfattermærker dannes, og han havde i det hele megen Andel

i Arbejdet med at modernisere Folkebibliotekernes tekniske Metoder. I den Kommission, som gav Forslag til den første danske Bibliotekslov (1920), fik hans Indsats afgørende Betydning, og ganske naturligt overtog han det ved Loven oprettede Embede som Leder af Statens Bibliotekstilsyn (Biblioteksdirektør), hvormed tillige fulgte Formandspladsen i det samtidig oprettede Biblioteksraad. D. var dermed blevet sat paa den øverste Post inden for vort Folkebiblioteksvæsen, og det blev hans Opgave at føre Loven ud i Livet. Den rivende Udvikling, der nu fulgte, og hvorunder Statens Tilskud til Bibliotekerne mangedoblede, har D. efterhaanden — uden at forfalde til pedantisk Pukken paa Lovens Paragraffer, men dog med Hævdelse af dens Krav paa de afgørende Punkter — ledet ind i et roligt og sikkert Leje, samtidig med, at hans levende sociale og pædagogiske Interesser har bidraget til at vedligeholde Bibliotekernes Kontakt med andre Grene af Folkeoplysningsarbejdet (Skolebiblioteker, Studiekredse o. s. v.). D. var Formand for Bibliotekarforeningen 1915—16, for Dansk Biblioteksforening 1916—19 og Medlem af Udvalget ang. Statens Biblioteksvæsen 1924—26; sammen med Svend Dahl paabegyndte han 1916 Udgivelsen af »Dansk Tidsskrift-Index«, og 1918 grundlagde han Tidsskriftet »Bogens Verden«, der nu er Danmarks Biblioteksfor­enings Organ.

J. Banke: Folkebibliotekernes Historie i Danmark, 1929. H. P. Hansen i Bogens Verden, XIV, 1932, S. 79 f. Berl. Tid. 5. Juni 1932.

Svend Dahl.

Ebbe, Biskop i Aarhus 1215—24.

E., som blev Biskop 1215, er vistnok identisk med den Aarhuskannik E., der nævnes i et Brev af 1203. I saa Fald har han været Medlem af Domkapitlet saavel i Peder Vognsens som i Skjalm Vognsens Bispetid. Han fulgte i Forgængernes Spor, idet han skaffede Kirken fornødne Midler, fortsatte Opførelsen af den store Katedral og udvidede Domkapitlet ved at stifte to Præbender. Da Ærkebiskop Anders Sunesen paa Grund af Sygdom vilde trække sig tilbage, bød Paven E. tillige med Bispen af Børglum at ordne Sagen (1222). Selv var E. to Aar efter næsten blind og meget skrøbelig og maatte nedlægge sit Embede.

Scriptores rerum Danicarum, VI, 1786, S. 396, 404, 406 ff. A. Krarup: Bullarium Danicum, 1932, S. 148, 164.

Ellen Jørgensen.

Ebbell, se Ebel.

Ebbesen, Niels, d. 1340, jysk Herremand (Væbner). Forældre: ukendte i samtidige Dokumenter; i yngre Slægtbøger anføres Ebbe Strangesen og Bege Buggesdatter. Gift; Hustru ukendt.

Vore historiske Efterretninger fra Midten af det 14. Aarh. er desværre saa ufuldstændige, at det kun er forholdsvis lidet, der vides om denne vor nationale Selvstændigheds Redningsmand. Ifølge den samtidige jyske Krønike var han en jysk Væbner; men selv om han altsaa ikke havde opnaaet Ridderslaget, kan han godt have indtaget en anelig Stilling i Samfundet og have ejet betydeligt Jordegods. Han synes at have tilhørt en anset jysk Herremandslægt, især hjemmehørende i Vendsyssel, hvis Medlemmer senere kaldte sig Strangesen; men ifølge en ca. 1600 optegnet stedlig Overlevering var han dog ikke bosat i denne Egn, men paa Gaarden Noringsris i Folby Sogn i Sabro Herred, af hvilken et nu ret uanseligt Voldsted er bevaret til vore Dage. Han nævnes i et Par Dokumenter udstedte 1337—38 paa Aabo Syssels Ting

og paa Viborg Landsting, og hans Navn forekommer ogsaa i et Par Breve fra Vendsyssel fra Begyndelsen af 1340'erne.

N. E.s historiske Optræden er sammentrængt i Aaret 1340. Grev Gerhard (Gert) af Holsten sad som Panteherre inde med Rigets vestlige Halvdel; han havde ganske vist ved en Overenskomst i Lübeck 11. Febr. 1340 overdraget sin Søstersøn den unge Hertug Valdemar af Sønderjylland Indløsningsretten til Nørrejylland mod selv at faa hele Hertugdømmet Sønderjylland overladt som Pant, men han var næppe til Sinds at lade denne Ordning træde i Kraft med det samme; i alle Tilfælde gjorde han kort efter et Tog til Nørrejylland for at kue al Modstand mod det holstenske Herredømme; »han havde mere end 11 000 Mand med sig«, siger den samtidige jyske Krønike, »og havde i Sinde at udrydde hele Jyllands Adel og give det Land til sine Tyskere«. En Del af Hæren førte han selv til Randers, en Del sendte han under sine Sønner til andre Egne af Jylland. Om de følgende Tildragelser i Randers beretter to samtidige Kilder, en dansk og en tysk, hvis Fortællinger vel er ret indbyrdes afvigende, men dog i Hovedtrækkene ikke kan siges at stride mod hinanden. Den lybske Krønike melder, at i Randers »blev Greven saa syg, at han lod sig berette og modtog Alterens Sakramente og den sidste Olie. Han laa en Tid syg, men kom sig dog atter noget«. Krøniken nævner ikke N. E.s Navn, men beretter om Grevens Drab, at »da de Danske hørte, at Greven var kommet sig af sin Sygdom, samlede der sig vel en 60 stedkendte Mænd af dem; de kom til Randers Lørdag Nat før 5. Søndag i Fasten, og ret som de var Nattevagter for den sovende Hær, besatte de et Stenhus. Da Greven havde læst sine Tider (sikkert ved Midnat) og havde lagt sig igen, kom de op og slog den syge Mand ihjel paa Sengen, dertil hans Kapellan og tre Svende. En tapper fornem Ridder fra Westfalen, Henrik van Vitinkhoven, hvis Herberge var lige ved, hørte Larmen og kom ud. Ham slog de ogsaa ihjel paa deres Vej og kom bort hver til sin Kant uden mindste Tab.« — Den jyske Krønike nævner derimod udtrykkelig N. E. som Fører for den lille danske Skare paa det dumdristige natlige Overfald: »Medens Greven selv opholdt sig i Randers, kom en jysk Væbner ved Navn N. E. med kun 47 Mand i Følge den 1. April over Broen ind i Randers By, og idet han lod Trommerne røre og satte Ild paa Byen, gik han hen til bemeldte Greves Herberg, brød voldeligt derind og fældede dristigt Greven selv med nogle andre derinde, uagtet Grevens Hær paa 4000 Mand laa der i Byen. Da han derefter vilde undvige ad den samme Bro, satte Grevens Folk efter ham med mange Bannere;

dem drev han saa mandeligt tilbage, at han dræbte to ansete Riddere iblandt dem tillige med adskillige andre. Og idet han nu kastede Brofjælene af bag sig, undslap han med sine Folk og mistede kun een af dem. Men da bemeldte Greve var dræbt, drog hele den vældige Hær hjem med Skam, sveget for den lovede Sold og plyndret for de Penge, den havde faaet, og mange af dem blev fældet ved lønlige Anfald af de Danske.« Kun paa eet mere underordnet Punkt indeholder den danske Beretning en Usandsynlighed, idet Trommerne efter Sagens Natur først kan være blevet rørt, efter at Drabet var fuldbyrdet, for at Trommerne og Brandallarmen kunde skabe Forvirring i Byen.

Om de 47 Mand i N. E.s Følge alle var hans egne væbnede Svende, eller om der mellem dem fandtes flere af hans Standsfæller, tillader Kilderne os ikke at afgøre; kun saa meget er vist, at en almindelig jysk Rejsning, hvis selvskrevne Fører N. E. var, blev Følgen af det natlige Drab; 1. Maj indtog han en paabegyndt holstensk Tvingborg ved Skern i Middelsom Herred og ødelagde den. I Sommerens Løb rensedes Nørrejylland for Fjender; kun det faste Skanderborg holdt sig endnu; ud paa Efteraaret belejrede N. E. det med en talrig Hær. Det lykkedes Besætningen at tilkalde Hjælp fra Holstenerne paa Fyn, og da 600 Ryttere herfra nærmede sig Borgen, gjordes der et Udfald, som kostede 2200 Jyder Livet (Alle Sjøles Dag, 2. Nov.). Blandt de faldne var N. E. og to af hans Brødre; deres Lig blev fremsøgt og lagt paa Stejle. — Da det elleve Aar senere kom til et Forbund mellem Grev Gerhards Sønner og den jyske Adel mod Kong Valdemar, betalte de jyske Stormænd en Mandebod paa 500 Mark lybsk for Grevens Drab, sandsynligvis paa de endnu levende Medvideres eller Deltageres Vegne.

Om Forhistorien for N. E.s Bedrift oplyses vi kun af den saa godt som samtidige Fornvise (Folkevisen), men denne Kilde maa dog benyttes med en vis Forsigtighed, selv om den tør karakteriseres som den mest paalidelige af vore middelalderlige Fornviser med historiske Emner og i det hele med Hensyn til de ydre Omstændigheder ved Drabet — i hvert Fald i sin ældste Form — stemmer ret vel overens med Krønikernes Beretninger og tilfører disse enkelte værdifulde historiske Detailler, saasom den, at N. E. paa Tilbagetoget saa sig nødt til at nedhugge sin Maag (s: sin Broders Svigerfader) Ove Hase, der som Grevens tro Mand vilde spærre ham Vejen. Ifølge Visen synes Grev Gerhard at have villet bruge N. E. som Mellemand ved Forhandlinger med den jyske Adel om Underkastelse, men N. E. afbryder Underhandlingen ved at

pukke paa den i Danmark hævdvundne Skik, at hver Hovmand har Ret til at opsigte sin Herre Huldskab og Troskab, og da Greven truer ham med Fredløshed, undsiger N. E. ham. Saaledes er N. E. i Visen blevet en djærv Talsmand for Ridderens Ret over for sin Herre, og det patriotiske i hans Daad er traadt mere i Baggrunden, medens Undsigelsen og Selvtægten er blevet Handlingens Midtpunkt. Herved maa dog erindres, at i de fleste historiske Fornviser underlægges politiske Handlinger personlige Motiver, hvad der hænger sammen med hele denne Digtningens Egenart. I hvert Fald er det næppe muligt at afgøre, hvor meget af dette Ordskifte mellem N. E. og Grev Gerhard der tør opfattes som fuldt historisk. De fleste af Fornvisens bevarede Opskrifter gaar endog saa vidt i at hævde N. E.s Daads ridderlige Karakter, at de lader den finde Sted ved højlys Dag, hvad der ifølge Drabets hele Art er fuldstændig udelukket. Der er dog bevaret enkelte Vers, der mere fremhæver N. E. som den folkelige Frihedshelt, saaledes det berømte Vers om Kærlingen, der gav ham det ene af sine to Brød til Tak for hans Daad, ligesom Slutverset i flere Opskrifter viser hans Eftermæle i Folket: »Gud naade din Sjæl, N. E.! Men (o: hvis) du i Live vaar, saa mangan tysk i Danemark den samme Vej skulde gaa.«

Fra tysk Side har man altid fremhævet, at N. E.s Daad var et natligt Mord. Dansk Historieskrivning har til alle Tider med Tak vedkendt sig den som et Vendepunkt i vor dybeste Fornedrelsestid.

Mindesten fra 18. Aarh. paa Norringris Voldsted og af Johs. Wiedewelt fra 1782 ved Jægerspris. Mindekors, tegnet af L. Hasselriis, 1878 i Skanderborg Anlæg. Bronzestatue af Edv. Ring 1882 paa Raadhustorvet i Randers.

Slægt i Danmarks Adels Aarbog, V, 1888 (med Tilføjelser i senere Bind, jfr. Registeret i sidst udk. Aargang). C. Olsen: Efterretninger om N. E., 1839. C. Paludan-Müller: Er Oprettelsen af et Hædersminde for N. E. tilraadelig? 1839. T. A. Becker i Danske Magazin, 3. Rk., V, 1857. Sv. Grundtvig: Danmarks gamle Folkeviser, III, 1862. A. D. Jørgensen: Bidrag til Nordens Historie, 1871. A. Thiset i Hist. Tidsskr., 5. Rk., V, 1885, og 6. Rk., II, 1890. A. D. Jørgensen sst., 6. Rk., III, 1891. Johs. Steenstrup: Vore Folkeviser, 1891. Kr. Erslev i Hist. Tidsskr., 6. Rk., VI, 1896. M. H. Rosenørn: Greve Gert og N. E., I—II, 1873—1901. Sofus Larsen: N. E.s Vise, 1908. Ernst v. d. Recke: Danmarks Fornviser, II, 1928. Erik Arup i Aarb. f. nord. Oldkyndighed og Hist., 3. Rk., XVI, 1926, S. 21—42.

Jørgen Olrik (A. D. Jørgensen).

Ebbesen, Sune, d. 1186, sjællandsk Stormand. Forældre: Ebbe, Skjalm Hvides Søn, og Rachanild. Begr. i Sorø Klosterkirke. Gift med Cæcilia.

S. E. fulgte en Tid Svend (III.) Grathe, men brød med ham og sluttede sig til Valdemar (I.). Han blev snart en af de Mænd, der stod Kongen nærmest; hans Ord blev hørt ved Raadslagning, han ledsagede Valdemar til Dôle til Mødet med Kejser Frederik og deltog Aar efter Aar i Kampene i Vendland. Da Absalon blev Ærkebiskop, gav han sin Fætter S. E. ligesom andre af sine Frænder Ombud og Styre i Skaane, men Skaaningerne krævede de sjællandske Hovedsmænd fjernede og rejste sig i Oprør mod Ærkebispem og Kongen. Efter Valdemars Død stod S. E. sammen med Absalon og Esbern ved den unge Kong Knuds Side, da den tyske Kejser krævede Lenshyldest, og Afslag blev givet. Saaledes skildrer Saxo S. E.s Virke. En anden samtidig, Abbed Vilhelm, karakteriserer ham med Bibelord som »en besindig Mand«, »mægtig i Gerning og Ord«. — S. E.s Forældre havde rejst en Kirke af Træ i Bjernede; han og hans Hustru byggede af Kamp og Tegl en mærkelig Rundkirke, der vistnok har tjent Bygherren og hans Familie som Gaardkirke. Da han døde, gav han saa meget, som Loven hjemlede, nemlig en halv Hovedlod til Sorø Kloster; det var Jord af næsten 35 Mark Guldvardi, en bemærkelsesværdig Gave, der røber hans store Rigdom. At han kunde sende to Sønner, Anders, som blev Ærkebiskop, og Peder, der blev Bisp i Roskilde, paa lange Studierejser, vidner i samme Retning. Foruden Anders og Peder havde han Sønnerne Ebbe og Lars, der faldt ved Lena, Johannes, Torbern og Jacob samt en Datter.

Scriptores rerum Danicarum, IV, 1776, S. 468, 470, 474, 475, 541; VI, 1786, S. 49. Ellen Jørgensen: Annales Danici, 1920, S. 139. Archæologia, XLVI, 1881, S. 246. Poul Nørlund i Festskrift til Kr. Erslev, 1927, S. 146, 163—70.

Ellen Jørgensen.

Ebel (Æbel, Abel), **David**, d. ca. 1576, Musiker. Herkomst ukendt.

D. E. beklædte overordnede Stillinger i det kgl. Kapel under Christian III. og Frederik II. 1551 var han Organist i Kantoret, og fra denne Periode skriver sig fire Kompositioner, som findes opbevaret i Kantoriets Nodebøger. Af særlig Interesse er »In dulci Jubilo«, der er formet som Kanon i de to Overstemmer, støttet af de øvrige Stemmer, en Teknik, der havde været kendt i lange Tider, men som gennem de nederlandske Skoler paa ny var blevet Mode. 1555 valgtes D. E. til Organist ved Mariekirken i Lübeck, hvorfra han tog sin Afsked 1572, da han atter blev indkaldt til det danske Hof for ved Kapellets Reorganisation at overtage Embedet som Hoforganist efter Arnold de Fine, der for-

fremmedes til Kapelmester, og tillige for at rekrutere og forestaa Kapellet's Blæserkorps. Hans Virksomhed i denne nye Stilling varede kun nogle faa Aar; i Okt. 1576 blev hans Embede og Bolig overdraget andre, og formodentlig er han død henimod dette Tidspunkt.

Angul Hammerich: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, 1921, S. 121 f., 131. Julius Foss: Det kgl. Cantoris Stemmebøger A. D. 1541 (Aarvog for Musik 1923, 1924, S. 24—40).

V. C. Ravn (*Erik Abrahamsen**).

Ebel (Ebbell), **Just**, 1620—1700, Officer. F. 1620 i Odense, d. 5. Marts 1700 i Skelskør, begr. sst. Forældre: Augustinus E., Livvagtsskarl og Livvagtsskole hos Christian IV., senere Kaptajn for Fynske Kompagni under Jyske Regiment. Moderen skal have været Datterdatter af Oluf Bager (s. d.) i Odense. Gift med Anna Burchardsdatter Steinberg.

J. E. blev 1638 Student fra Odense, studerede 1640 i Leiden og deltog dernæst i Trediveaarskrigens sidste Periode. 1648—55 deltog han i Kampene mellem Cromwell og Kongemagten, men blev sidstnævnte Aar Kaptajn for Landkompagniet paa Møen og Kommandant i Stege. Da Møen 1658—59 blev angrebet af Svenskerne, var J. E. i Kbh. og deltog i Forsvaret. Efter Krigen var han en kort Tid som Oberstløjtnant Kommandant over Fodfolket paa Bornholm og blev afskediget 1662. 1670 blev han Kompagnichef ved Fynske Regiment, 1675 Major og midlertidig Kommandant i Nyborg, senere i Korsør. Han var imidlertid blevet mere Forretningsmand end Soldat og blev anklaget for at misbruge sin Stilling til at berige sig paa Bøndersoldaternes Bekostning. Han fik Afsked inden Krigens Slutning. 1681 fik han nyt Afskeds-patent og en Pension, og da denne 1690 blev inddraget, fik han i Stedet en Gaard paa Sjælland og Titel af Krigskommissær. — Epitafium i Skelskør K. (forsvundet).

K. C. Rockstroh: Møens Forsvarsordning i Krigen 1657—60 i Vort Forsvar 22. Marts, 5. og 19. April 1908.

S. A. Sørensen (*Rockstroh**).

v. Eberstein, Ernst Albrecht, 1605—76, Officer. F. 6. Juni 1605 paa Gehofen ved Merseburg, d. 9. Juni 1676 paa Neuhaus ved Harzgerode, begr. paa Gehofen. Forældre: Wolf Dietrich v. E. til Gehofen m. m., af den oberlausitzske Gren (1575—1627) og Elisabeth v. Lauterbach (1583—1664). Gift 1° Jan. 1633 i Rothwesten med Anna Maria v. Kahlenberg, f. ca. 1589, d. 2. April 1637 i Lejren ved Torgau, D. af Amtmand Burchard v. K. i Hessen-Kassel og Freiin Johanne v. Eltz. 2° 6. Maj 1638 i Minden med

Ottilia Elisabeth v. Ditfurth, f. 19. Nov. 1618, d. 25. Juli 1675 paa Neuhaus, D. af Drost Anton v. D. i Schaumburg og Katharina v. Haxthausen.

Fra sin tidlige Ungdom og som udpræget »Partigænger« deltog v. E. i Tredivaarskrigen, først som Page hos Frederik af Pfalz i Bøhmen 1620, dernæst under Mansfeld og Tilly, senere under Gustaf Adolf og dennes Generaler og var under Torstenson 1642 steget til Generalmajor, 1648 under Kejseren til Feltmarskalløjtnant. Da Frederik III. Vinteren 1657—58 skulde skabe en ny Overkommando til Krigens Fortsættelse, tog han v. E. og Hans Schack i sin Tjeneste, og sidst i Nov. 1657 udnævntes v. E. til Feltmarskal for »ein Corpus unser(er) Armé à part« og paatog sig Opstillingen af et Regiment. Nytaar 1658 fik han Overbefalingen over samtlige Tropper paa den sjællandske Øgruppe og blev ligesom Schack Medlem af det nyoprettede Krigskollegium. Under den kortvarige Fredsperiode 1658 fik v. E. Kommandoen i Hertugdømmerne. Straks efter Fredsbruddet paatog han sig Hvervning af et Rytter- og et Infanteriregiment og samlede et lille Korps, hvormed han 1659 opererede sammen med de kejserlige m. fl. Hjælpetropper og fik Overkommandoen paa Halvøen efter Kurfyrsten af Brandenburg. Efter at v. E. og Schack i Kiel havde truffet Aftale om Samarbejde, og v. E. havde afgivet en Del Rytteri til Schack, kastede denne 31. Okt. sit Korps i Land ved Kerteminde, og 4. Nov. førte v. E. sit Korps over Lille Bælt. 11. Nov. forenedes de to Korps i Odense, og efter skarpe Stridigheder enedes de to Feltmarskaller om skiftevis, en Dag ad Gangen, at føre Avantgarden. v. E. var ganske vist ældst i Grad, men Schack havde Kongens Tilsagn om kun at skulle staa under denne. Den ildfulde v. E. vilde straks marchere mod Fjenden, medens den sindige Schack vilde give Tropperne nogen Hvile først. Schack gav dog efter, og 12. Nov. rykkede Hæren mod Nyborg, v. E.s Korps forrest. 14. Nov. slog de to Generaler i Fællesskab Fjenden fuldstændig, og Resterne overgav sig n. D. Der fortælles en hel Del om det slette Forhold mellem de to Chefer under Slaget. De holdt sig ganske vist paa Afstand fra hinanden, men deres Samvirken var upaaklagelig, og som fornemme Kavalerer og ansvarlige Førere bevarede de Anstanden denne Dag. Til Raadslagninger med de kommanderende Admiraler de nærmeste Dage efter mødte v. E., men til almindelig Forbitrelse undslog Schack sig for at møde, hvorefter v. E. førte sit Korps tilbage til Holsten. Da Schack senere blev fanget af Svenskerne, var det paatænkt, at v. E. skulde have Overkommandoen i Kbh., men det strandede

paa stærk Modstand af Ahlefeldt'erne, og v. E. forblev i Glückstadt. Efter at han gentagne Gange havde forlangt sin Afsked, lykkedes det ham omsider at komme til at staa direkte under Kongen, uafhængig af Krigskollegiet og dettes Præsæs, Schack. I Maj 1665 bevilgede Kongen v. E.s Afskedsansøgning, hvorefter han drog til sit Hjemland, Kursachsen, hvor han blev Generalfeltmarskal. — v. E. var ikke alene er overordentlig erfaren Kriger og dygtig Fører, men ogsaa en human, velvillig Foresat, en udpræget retsindigt og fornemt tænkende Kavalier, der i dansk Tjeneste hurtigt og fuldstændigt var gaaet op i sine Pligter mod Konge og Land. Men i Fredstjenesten, ved Skrivebordet, var han stædig, paa-staaelig og vidtløftig. — Bl. R. 1663. — Maleri i Familieeje. Stik af D. Manasser.

Kriegsberichte des königl. dän. Gen. Feldmarschalls E. A. v. E., ved L. F. Freiherr v. Eberstein, 2. Udg., 1891. Beschreibung der Kriegsthaten des Gen. Feldm. E. A. v. Eberstein, ved L. F. Freiherr v. Eberstein, 2. Udg., 1892. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894, S. 297, 448 ff., passim. Aarskrift f. Svendborg Amts hist. Samf., II, 1909. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær, I, 1909. Mindeskrift om Stormen paa Kbh., ved L. F. la Cour, 1909, S. 63. F. Ahlefeldt Laurvig: Storkansleren, I, 1934, S. 217—24, 232 ff. 237 ff.

Rockstroh (S. A. Sørensen).

Eberstein, Ludvig Albertsen, Marsk, d. 1328. Forældre: Grev Albert E. (d. 1289) og Mariane. Begr. i Viborg. Gift med Else Pedersdatter, d. tidligst 1333.

L. A. stammede paa fædrene Side fra en nordtysk Grevelslægt, hvoraf en Linie var indvandret til Danmark paa Valdemar (II.) Sejrs Tid; hans Tipoldefader angives at have været gift med en Søster til Dronning Sofie. Hverken L. A. eller hans Brødre vides at have ført Faderens Grevetitel eller det tyske Slægtsnavn. L. A. nævnes første Gang 1313, da han medbesegler Forliget i Nyborg. To Aar efter var han Kongens Kammermester, og i paafaldende kort Tid blev han en af den forældede Kong Erik (VI.)s mest fremtrædende Kreditorer; 1318 fik han al Kronens Rente i Skaane med samtlige Købstæder, Mønten i Lund og Skanør undtaget, samt Helsingborg Slot i Pant. Som Marsk ledede han 1319 Bornholms og Hammershus' Erobring fra Kongens Avindsmand Ærkebisp Esger Juul, hvorved han paadrog sig Kirkens Band, medens Kongen gav ham Øen i Forlening.

L. A. synes at have staaet paa en god Fod med Kong Erik, men hans Forhold til Eriks Broder Christoffer forværredes snart efter dennes Tronbestigelse (1320), uagtet L. A. havde været en af Hovedmændene for dennes Valg til Konge. L. A. fik vel Bleking

og Lister i Pant for nogle Penge, Kong Erik skyldte en af hans Slægtninge; men allerede 1321 maatte han afstaa Bornholm, der gaves tilbage til Ærkebispem. Da Kongen to Aar efter vilkaarlig fratog en Del Stormænd betydelige Pantelen, for L. A.s Vedkommende alle hans Forleneringer undtagen Bleking, brød de helt med Kongen og sluttede sig til det af den forrige Drost Niels Olufsen (Bild) og Hertug Knud Porse ledede Oprørsparti, der mere eller mindre aabenlyst støttedes af den sønderjyske Hertug Erik og af Ærkebisp Esger. Den sidste løste ham af Band og gjorde ham til Hovedsmand paa Hammershus, hvor han og hans Brødre snart blev belejrede af en kongelig Hær under den af Kongen nylig udnævnte Marsk Peder Vendelbo. Efter et haardnakket Forsvar maatte L. A. omsider af Mangel paa Levnedsmidler overgive sig, men opnaaede dog Forlig med Kongen paa taalelige Vilkaar.

Forliget blev dog næppe overholdt fra Kongens Side, og 1326 nyttede L. A. sammen med sin Frænde Drostens Lavrents Jonsen den mellem Kong Christoffer og den holstenske Grev Gerhard om Formynderskabet for den mindreaarige Hertug Valdemar af Sønderjylland udbrudte Strid til at opsige Kongen Huldskab og Troskab efter 30. Marts at have sluttet Forbund med Greven i Sønderborg. Oprøret kronedes med Held; allerede i Juni valgtes den unge Hertug til Konge paa Viborg Ting; L. A. tog sammen med Knud Porse Christoffers ældste Søn Erik til Fange, og Christoffer selv flygtede til Mecklenburg. L. A. deltog i den nye Konges Hyldingsrejse rundt i Riget og var til Stede paa Danehoffet i Nyborg, hvor Grev Gerhard forlenedes med Sønderjylland; selv sikrede han sig som Løn for sin Andel i Sejren at faa Almind og Jelling Sysler i Forlening med Byerne Kolding og Ribe samt Malt og Gern Herreder og Viborg Landsting. Til Vederlag for N. Asbo Herred, der overdroges Knud Porse, fik L. A. endvidere Gods i Thy og Mors samt Skive By og Hjerm og Hindborg Herreder; desuden udnævntes han paa ny til Marsk og fik sine Pantelands i Øst-Danmark tilbage. Men allerede 1328, kort efter 29. Maj, døde L. A., og dermed mistede den mindreaarige Kong Valdemar (IV.) en af sin Trones kraftigste Støtter. L. A. efterlod sig Enke og et Par umyndige Børn. Enken søgte at holde sammen paa hans vidtstrakte Besiddelser ved bl. a. at søge Støtte hos Grev Johan af Holsten, til hvem hun afstod Helsingborg Slot. 1333 fik hun af den svenske Kong Magnus Stadfæstelse paa sin Pantebesiddelse af Bleking og Lister.

Slægt i Danmarks Adels Aarvog, IX, 1892 (med senere Tilføjelser, jfr. Registeret i sidst udkomne Aargang).

Thiset (Jørgen Olrik).*

Ebisch, se Ehbisch.

Ebo af Reims, d. 851, frankisk Ærkebiskop. D. 20. Marts 851 i Hildesheim.

E., en Sachser af ringe Herkomst, fik paa Grund af sit nære Forhold til den senere Kejser Ludvig den Fromme Tidens bedste Uddannelse, blev efter at have modtaget Præstevielse kejserlig Bibliotekar og fik 816 overdraget Ærkesædet i Reims af Ludvig den Fromme. 822 overdrog Kejseren og en Rigsforsamling (sikkert Mødet i Attigny) ham at forsøge Kirken grundlagt i Danmark. Baggrunden herfor var Frankerrigets forudgaaende Indblanding i de danske Tronstridigheder, foranlediget ved Henvendelse fra en af Tronkræverne, Kong Harald. Tidspunktet syntes derfor gunstigt for et Missionsforsøg. »Vita Anscharii« mener, at Planen skyldtes E. Han begav sig derpaa 823 til Rom, hvor Paschalis I. overdrog ham den »apostolske Delegation« til Nordens Folk. Efter de frankiske Rigsannaler drog han saa »til Danernes Grænser«, omvendte og døbte »mange«. Til Støtte for Missionen fik han af Kejseren Kongsgaarden Welnau i Holsten ved Grænsefæstningen Esesfeld (Itzehoe); her anlagde han et lille Kloster (Cella Welana; siden Mynstersdorf), hvor danske Dreng, antagelig købte Trællebørn, sattes i Skole; en enkelt af disse, Ansfrid, nævnes senere som Missionær i Sverige. Paa Hjemrejsen ledsagedes han af to frankiske Grever, som i Danmark havde virket for Kong Haralds Sag. Formodning om, at Landet i Virkeligheden var afspærret for Frankerrigets første Kirkefyrste, der kom som Kejserens Sendemand, er da næppe holdbar. Noget andet er, at Sendelsen slog fejl; ingen Kirke blev bygget, ingen Menighed dannet. Den Basis for kristeligt Arbejde, man troede at have i Kong Harald, svigtede, og Sagen kom ikke videre ved Kongens Besøg i Nov. 823 paa Rigsdagen i Compiègne. Haralds Daab 826 (se Artiklen Ansgar, I, S. 459), som Digteren Ermold Nigellus ser som en Frugt af den da fraværende E.s tidligere »Overtalelser«, fik paa Grund af Kongens snarlige Fordrivelse fra Danmark ingen Virkning der. E. siges oftere at have besøgt »Welnau-Cellen«, men til Danmark kom han næppe mere. — Derimod medvirkede han ved Oprettelsen af Ærkesædet i Hamburg 831; og da Paven gav Ansgar Del i Missionsdelegationen til »Danske, Svenske og Slaver«, overtog E. Betjeningen af Sverige. Hertil udsendte han sin Slægtning Gausbert, der blev bispeviet og fik Cella Welana overdraget.

Snart efter inddroges E. i Tronstridighederne i Frankerriket. De ældre Sønners Oprør mod Kejser Ludvig førte til, at denne

maatte frasige sig Tronen 833. Paa Kirkemødet i Soissons, hvor Kejseren gjorde Kirkebod, stod E. i Spidsen for Prælaterne og svigtede ganske Ludvig. Men da denne 834 genindsattes, ramte Hævnen E., der sattes i Klosterfængsel i Fulda og 835 afsattes som Ærkebiskop. Derefter blev han atter interneret forskellige Steder, sidst i Klostret Fleury. Efter Ludvig den Frommes Død 840 fik E. dog paa et Rigmøde i Ingilheim ved Lothars Hjælp sit Embede tilbage. Antagelig ved den Tid har han forfattet det »Apologeticum«, som bl. a. gør Rede for Restitutionen. Men efter Rigets Deling 843 fordrev Karl den Skaldede ham atter, og E. søgte nu til Lothars Hof. 845 blev Hinkmar hans Efterfølger i Reims, og E.s Bestræbelser for at fortrænge ham mislykkedes. Efter Brud med Lothar søgte E. til Tyskland og blev 846 Biskop i Hildesheim. Som Suffragan af Mainz deltog han da i Synoden 847, der op-hævede Ærkesædet i Hamburg; men 848 genoprettede en ny tysk Synode, antagelig under Paavirkning fra E., Missionsærkesædet. Muligvis har E. oplevet Opførelsen af Kirken i Slesvig, der betød, at Kristendommen havde faaet fast Fod der. — »Vita Anscharii« i sin ægte Skikkelse vidner om, hvor højt Ansgar vurderede E. som Missionsværkets Grundlægger og varme Talsmand, og for Ansgar personlig blev E.s frejdige Forhaabningsfuldhed en stor aandelig Hjælp i hans Trængselstid. Den Bearbejdelse, man senere i Hamburg gav »Vita Anscharii«, udelod imidlertid de Steder, der mindede om E.s Betydning for nordisk Mission.

Ebos Apologeticum i J. D. Mansi: *Collectio Conciliorum*, XIV, 1769, Sp. 775–80. Flodoardi *Historia Remensis ecclesiae*, II, 19, 20; III, 2, 3, (i *Monumenta Germaniae historica*, XIII, 1881). H. v. Schubert: *Ansgar und die Anfänge der schlesw.-holst. Kirchengeschichte*, 1901 (i *Beiträge u. Mitteilungen des Vereins f. schl.-holst. Kirchengeschichte*, 2. Rk., II). A. Hauck: *Kirchengeschichte Deutschlands*, II, 1890. Chr. Reuter: *Ebbo v. Rheims und Ansgar* (i *Histor. Zeitschrift*, CV, 1910). H. Schrörs: *Hinkmar, Erzbischoff von Reims*, 1884. B. Simson i *Jahrbücher des fränk. Reiches unter Ludwig den Frommen*, I, 1874.

J. Oskar Andersen.

Eckardt, Johan Christian Frederik, 1823—99, Landmand. F. 3. Juli 1823 i Helsingør (Olai), d. 15. Jan. 1899 paa Ørumgaard Bjerre Herred, begr. i Ørum. Forældre: Købmand Christian Frederik E. (1771—1837) og Marie Vilhelmine Johnsen (1790—1860). Gift 7. Juli 1852 i Hornum med Jensine Caroline Hansen, f. 4. Maj 1828 i Stovby, d. 1. April 1908 paa Ørumgaard, D. af Proprietær Jørgen H. til Neder-Roden, senere Borchsminde (1801—82) og Christiane Bay (1801—82).

Opvokset i et stort, velhavende Købmandshus i den driftige Handelsby kom E. tidlig i Forbindelse med mange forskellige Mennesker. Han kom i Borgerdydskolen i Kbh., hvor han bl. a. havde Søren Kierkegaard som Lærer. 1841 blev han Student og valgte Jura til Studium; han tog levende Del i Tidens rige Studenterliv, optaget af Politik, Frihedsideer, Skandinavisme m. m. og var med paa Studentertogene til Lund 1842, Uppsala 1843 og Kristiania 1851. Da han ikke følte sig fristet til at gaa Embedsvejen under Enevælden, opgav han Studierne og lærte Landvæsen paa Ødemark ved Sorø og Hofmangave paa Fyn. Han meldte sig frivillig til Hæren 1848 og udnævntes til Løjtnant 1849, men blev snart angrebet af en langvarig Sygdom, saa han Dec. 1849 fik sin Afsked fra Krigstjenesten. 1850 foretog han en større Rekreations- og Studierejse omkring i Europa og plejede samtidig sine kunstneriske Interesser ved flittigt Besøg i Udlandets Kunstsamlinger. 1851 købte han Ørumgaard mellem Horsens og Vejle. Dens Tilliggende var 300 Tdr. Land, Ager og Eng samt 140 Tdr. Land Skov. Jorderne var ved Overtagelsen i mangelfuld Kultur, men under E.s Ledelse blev Ørumgaard i flere Henseender en Mønstergaard; han var den første i Jylland, som indførte Dræning 1852. I Brug af Redskaber og Maskiner stod han paa Højde med sin Tid: hans praktiske Dampanlæg (omtalt i »Ugeskrift for Landmænd« 1872) vakte Opmærksomhed, han dannede en fortrinlig Besætning af rødt Malkekvæg, der ofte tog 1. Præmie, og fremstillede udmærkede, ofte præmierede Mejeriprodukter; han gav beredvillig Plads til Forsøg for at klare Spørgsmaal, der var fremme i Tiden. Begavet med Kunstsans skabte han sig en betydelig Samling af Skulptur, Malerier, Raderinger og Kobberstik. Han tog megen Del i det offentlige Liv og fik en Række Tillidsposter. 1852—68 var han Medlem af Ørum-Daugaard Sogneraad, de ti sidste Aar som Formand. 1858 blev han Landvæsenkommissær, 1865 Medlem af Vejle Amtsraad. 1856—58 og 1861—64 var han Medlem af Folketinget for Bjerrekredsen som konservativ, stillede sig paa ny 1881 og 1887. 1855 blev han beskikket til Formand for Kommissionen til Jagtrettens Afløsning, 1857 for Hoveriets Afskaffelse, 1865 for Jernbanetaksationsvæsenet; han var Forligsmægler i Tyendesager, Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad 1872—99, Repræsentant i Horsens Bank. 1852 indtraadte han i Bestyrelsen for Vejle Amts Landboforening og blev 1864 Formand; her udfoldede han en betydelig Virksomhed, og det skyldtes ham, at den første Udstilling af Landbrugsmaskiner her

i Landet blev afholdt 1859. 1872 var han med til at stifte Foreningen af jyske Landboforeninger; han var Medlem af Bestyrelsen 1872—75 og 1878—79, Næstformand 1872—74, Medlem af Stambogsudvalget 1875—77, blev Æresmedlem 1898. E. var virksom for Oprettelsen af Alderdomsforsørgelseskassen for Vejle Amt, for Husflidssagen, Oprettelse af Landbrugsskole, Studierejser for Landsbyhaandværkere og for en Række andre samfundsnyttige, humane og nationale Formaal. Han holdt ofte Foredrag i Foreninger og skrev adskillige Artikler i »Tidsskrift for Landøkonomi« og »Ugeskrift for Landmænd«. — Breve til H. Gyllenhaal i Uppsala Universitetsbibliotek. — Etatsraad 1882. — R. 1866. DM. 1892. — Træsnit 1881.

Landbrugsskolebladet 1881. Landmandsblade 1899. Ugeskrift for Landmænd s. A. Chr. Eckardt: Mit Fangenskab i 1864, 1889.

Anton Christensen.

Eckardt, Christian Frederik Emil, 1832—1914, Maler. F. 2. Juli 1832 i Kbh. (Fødsst.), d. 28. Sept. 1914. Forældre: Skomager Joachim Frederik E. (1810—65) og Henriette Johansine Elisabeth Gunst (1809—60). Gift 1. Juni 1860 i Kerteminde med Sophie Marie Magdalene Bless, f. 16. Nov. 1833 sst., d. 19. Juli 1889 paa Höljaryd, Långaryd Sogn, Småland, D. af Hattemagermester Hans Christian B. (1799—1862) og Anna Margrethe Dorthea Pedersen (Witkou) (1797—1877).

E. kom i Malerlære, besøgte som Lærling Kunstakademiet (1846—53), hvor han (1851) rykkede op i Modelskolen, men konkurrerede ikke om Sølvmedaillerne, da han vilde være Sømaler. Ved privat Understøttelse og egentlig med det Maal at uddanne sig til Dekorationsmaler lykkedes det ham at komme paa en treaarig Rejse til Tyskland og Italien. Efter Hjemkomsten 1856 maatte han, for ikke at vende tilbage til Haandværket, i Førstningen ernære sig ved at retouchere Fotografier. Sit første Arbejde udstillede han 1856; fra 1859 udstillede han til Stadighed, mest Sø- og Kystbilleder, dels fra Hjemmets og Nordeuropas Farvande, dels ogsaa fra Syden, samt en Del Landskaber især fra Fyn, Kalundborgegnen og Skaane. 1863 og 1871 vandt han den Neuhausen'ske Præmie for »Fiskere tage Land under en Storm« og »En Jagt bordes af en Fiskerbaad«; 1873—74 fik han derpaa Akademiets Rejseunderstøttelse for to Aar og var i Dalmatien, Italien, Frankrig og England. Paa Statens Museum for Kunst findes »Studie fra Korsør«.

Jørgen Sthyr (Ph. Weilbach).

Eckardt, Josephine Hortensia Nancy Adelaide, f. Thorberg, 1839—1906, Skuespillerinde. F. 24. Nov. 1839 i Kbh. (Garn.), d. 12. April 1906 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Underofficer, senere Politibetjent Peder Lauritz T. (1805—65) og Ane Cathrine Borup (1807—92). Gift 17. Juni 1863 i Kbh. (Slotsk.) med Skuespiller ved Det kgl. Teater, cand. phil. Lauritz Andreas E., f. 12. Jan. 1829 i Helsingør (Olai), d. 7. Sept. 1889 i Kbh. (Holmens), Broder til Etatsraad C. E. (s. d.). Ægteskabet opløst.

Fru E. anvendtes hyppigt i Balletterne paa Det kgl. Teater, i hvis Danseskole hun fra 1848 fik Undervisning af Georg Brodersen, og 2. Juledag 1851 indleedes hendes 50-aarige Kunstnerliv, idet hendes Stemme da lød første Gang ud mod Publikum som et af Børnene i »Julestuen«. Lysten til at spille Komædie vaagnede tidligt hos den unge Danserinde, men hendes første dramatiske Lærer, C. N. Rosenkilde, indsaa klogt, at hendes gutturale Stemme ikke kunde gløde paa romantisk Vis, og derfor foreslog han hende at arbejde med komiske Opgaver. Teatret trængte imidlertid til en seriøs Elskerinde, der kunde overtage nogle af Fru Heibergs yngre Roller, og da Fru E. 3. Febr. 1861 havde sin egentlige Debut som Kirstine i Hauchs Drama »Tycho Brahes Ungdom«, byggede Direktionen paa hendes statue-skønne Ydre, den slanke Skikkelse med de lette Bevægelser, Gangen, der altid bevarede Karakteren af en Svanes Sejlen, og Ansigtets linierene Træk og mandelformede Øjne. Debuten var Begyndelsen til et Galleri af blonde, granvoksne Møer, overlegne Borgfrøkener og stolte Dronninger, f. Eks. Oehlschlägers Signe, Valborg, Sophia og Thora, Heibergs Agnete, Bjørnsons Maria Stuart, som hun fremstillede korrekt med Evne til at bære Dragterne ulasteligt, men uden Følelse endsige Lidenskab. Hendes Spil gav abstrakte Skønhedsbilleder, men ikke Liv og Natur. »Hvis Fru E. skulde spille Eva, vilde hun ikke anerkende Syndefaldet«, skrev Edv. Brandes. Men inden for Efterromantikens Skuespil fandt hun to Opgaver, til hvilke hendes Navn vil vedblive at være knyttet: Abigael i »Ambrosius« (1878), den overmodige Adelsfrøken med de beherskede Følelser, og Titelrollen i »Fulvia« (1881), hvis vestalske Skønhed og marmorhvide Uberørthed hun fuldkommen raadede over.

Vejledet af F. L. Høedt havde Fru E. dog forinden fundet sit egentlige Omraade, der førte til hendes kunstneriske Gennembrud som den kokette Fru de Léry i Mussets »En Kaprice« (1865). Denne Figur blev Grundtypen for en lang Række elegante, railerende Kvinder, saavel fra de europæiske Storbyer som fra det

københavnske Bourgeois. Den fortsattes i Lady Teazle i »Bagtalelsens Skole«, Rosina i »Barberen i Sevilla«, Dronning Anna i »Et Glas Vand«, Fru Møller i »Embedsiver«, Elmire i »Tartuffe«, Celimène i »Misanthropen«, Alkmene i »Amphitryon«, Lucretia i »Den Vægelsindede«, Mrs. Clarkson i »Den Fremmede«, Titelrollerne i »Mirandolina« og »Karens Garde« o. m. fl., og i disse Roller udfoldede hendes Væsen sig; hun virkede ofte blændende, forstod vittigt at balancere mellem Dyd og Flirt og bar elegante Toiletter sikkert og selvfølgeligt. I det københavnske Lystspil vandt hun sin største Sejr som Etatsraadinden i Otto Benzons »En Skandale« (1884), hvor hun med fin Komik blottede det tomme og hule, der i Selskabslivet ofte har Navn af Dannelses. Naar Kravet var i Konversationen at udtrykke Bornethed og smaalig Tænkemaade, ejede hun den tændende Gnist, som fattedes hende, naar hun paa sit skønne Ydre, men uden sjælelig Vibration spillede store Opgaver som Ibsens Fru Ellida i »Fruen fra Havet«, Oehlenschlägers Dronning Margareta, Schillers Dronning Elisabeth og Shakespeares Lady Macbeth. Dog vandt Fru E. i sine sidste Teateraar en stor Sejr som Tragedienne, idet Fru Borkman i »John Gabriel Borkman« (1897) udløste en Sum af Bitterhed, hun gennem Aarene havde samlet. Det magre, furede Ansigt, de korslagte Arme og det ubøjelig haarde i Stemmen samlede sig til et gribende Billede af forstenet Alvor og tilbagetrængt Lidenskab. 1. Juni 1901 tog hun Afsked som Henrik Hertz' Ninon, men var dog senere Gæst paa Folketeatret, da hun som Hertuginen i »Hvor man keder sig« fremførte sin unge Niece, Agnes Thorberg-Sommer, der debuterede i Suzannes Rolle. Her optraadte Fru E. sidste Gang 16. Dec. 1904. — Med al sin Skønhed, sit Lune og sit ladylike Væsen hørte Fru E. ikke til dansk Skuespilkunsts store, men hun var en af dem, der gav Nationalteatret Stil. Christian IX.s Yndlingskuespillerinde var Damen paa Scenen som ingen anden efter hendes Tid, fornem og vittig, uangribelig i al sin Færd. — F.M.G. 1900. — Maleri af H. C. Jensen ca. 1875. Buster af Jørgen Larsen 1908 og paa Det kgl. Teater af Elna Borch. Litografi af C. J. Aller 1867. Træsnit bl. a. af H. P. Hansen 1881, 1882, 1886 (efter Fotografi fra 1863), af R. Neergaard 1871, H. C. Olsen 1877, C. Poulsen (efter Fotografi) 1886 og af Ill. Tid. s. A. efter Hansen & Wellers Fotografi.

Edv. Brandes i Politiken 1. Juni 1901. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I—V, 1921—30. Josephine Eckardt: Brudstykker af en Livsgerning, i Juleroser 1906.

Robert Neiiendam.

Eckardt, Margrethe Henriette, f. 1862, Talelærerinde. F. 9. Aug. 1862 i Kbh. (Helligg.). Forældre: Maleren Christian E. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Frk. E. tog Eksamen som Privatlærerinde paa N. Zahles Skole 1879 og virkede i denne Gerning i en Aarrække, hvorefter hun læste til alm. Lærereksamen ved samme Skole og blev dimitteret 1891. Hun var knyttet til Th. Langs Skole og Forskoleseminarium i Silkeborg 1892—95 og søgte derfra til Kbh.s Skolevæsen, hvor hun havde Ansættelse 1897—1916. Under Ophold i Udlandet studerede hun Stemmedannelse og lod sig uddanne hos Rektor Scharff i Flensborg (1907 og 08) og hos den kendte Talepædagog, Professor Eduard Engel i Dresden (1910 og 12). I Midten af 90'erne havde Staten efter en Demonstration ved Franskmanden Berquand oprettet en særlig Afdeling for stammende og talemiddende paa det kgl. Døvstummeinstitut i Kbh. under Forstander Fr. Heiberg med Overlærer Oskar Møller som faglig Leder. Efter Forstander Heibergs Ønske ophævedes senere Forbindelsen mellem de to forskellige Virksomheder: Institutet for svagtbegavede egentligt døvstumme, der oplærtes ved Hjælp af Tegn, Haandalfabet og Skrift, og Talelidelsesafdelingen, bestaaende af hørende og talende, baade mindreaarige og noget ældre Elever. 1916 oprettede Staten da en selvstændig Skole, Statens Institut for talelidende, og Frk. E. blev Forstander for denne nye Skole. Hun ledede den med Nidkærlighed, indtil hun 1929 forlod Stillingen. Selv i Besiddelse af en smuk Talestemme og med en levende Interesse for al Stemmekultur søgte Frk. E. at vække Interesse for denne Sag i videre Kredse, og hun blev for saa vidt banebrydende paa dette Omraade, som det lykkedes hende 1912 at faa oprettet Selskabet til Udbredelse af Prof. Engels Stemmedannelseslære.

A. Hansen.

Eckerick, se Lubbes.

Eckersberg, Christoffer Wilhelm, 1783—1853, Maler. F. 2. Jan. 1783 i Blaakrog, Varnæs Sogn, Nordslesvig, d. 22. Juli 1853 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Snedker og Maler Henrik Vilhelm E. (1755—1817, gift 2° 1793 med Kirstine Jürgensdatter, 1763—1859) og Ingeborg Asmusdatter Nissen (1751—92). Gift 1° 1. Juli 1810 i Kbh. (Garn.) med Christine Rebekka Hyssing (Hissing), f. 30. Sept. 1783 i Kbh. (Petri), d. tidligst 1852, D. af Tømrersvend Conrad Frederik Vilhelm H. (gift 2° 1793 med Anna Margrethe Schwarz) og Louise Frederikke Falck (ca. 1756—92). Ægteskabet opløst 1816. 2° 8. Febr. 1817 i Kbh. (Frue) med Julie

Elisabeth Cathrine Juel, f. 23. Nov. 1791 sst. (Garn.), d. 19. April 1827 sst. (Garn.), D. af Maleren Jens J. (s. d.) og Hustru. 3° 7. Maj 1828 i Kbh. (Frue) med Susanne Henriette Emilie Juel, f. 27. Aug. 1793 i Kbh. (Garn.), d. 30. Dec. 1840 sst. (Garn.), Søster til 2. Hustru.

Da E. var i Syvaarsalderen, flyttede Faderen fra Blaakrog til Blans, som ogsaa ligger ved Als Fjord; her blev Drengens Kærlighed til Søen, Skibe og Sejlads vakt. Paa Udflugter med Bedstefaderen, der var Skovfoged, saa han Malerier og Kobberstik paa Herregaarde og i Kirker: »og hvad jeg syntes godt om søgte jeg at efterligne, naar jeg kom hjem«. Efter sin Konfirmation kom E. i Lære hos Maleren Jes Jessen i Aabenraa, en ikke helt ubetydelig Portrætmaler, der desuden har produceret Altertavler, men i væsentlig Grad ernærede sig som Haandværker. Fra ham kom E. efter tre Aars Forløb til Flensborg hos Maleren Johan Jacob Jessen, som 1803 til Støtte for en Indsamling, der skulde sætte E. i Stand til at rejse til Kbh., gav en kraftig anbefaling for den unge Kunstner; han havde i de forløbne tre Aar »sich unverkennbare Kentnisse gesamlet, die er mit der ihm eigenthümlichen Anstrengung, auf der Königlichen Academie der Künste in Copenhagen, zu vervollkommen beabsichtigt . . .«

22. Maj 1803 kom E. til Kbh. Man finder ham paa Kunstakademiet 2. Jan. 1804 indskrevet i 2. Fritegningsskole, og 2. Juli s. A. avancerede han til Modelskolen. Medens han i Løbet af 1805 opnaede baade den mindre og den store Sølvmedaille og den mindre Guldmedaille (sidstnævnte for Kompositionen »Paulus, som retfærdiggør sig for Agrippa, Berenice og Festus«), havde det — vistnok paa Grund af Abildgaards Modstand — lange Udsigter med at opnaa den store Guldmedaille, der var Betingelsen for at opnaa en længere Udenlandsrejse. Imidlertid maatte E. skaffe sig til det daglige Udkomme. Han arbejdede som Haandværker, men fik ogsaa Lejlighed til at udfolde sine Evner i et kunstnerisk Plan. Blandt sikre Arbejder af ham fra denne Tid kan foruden Studier af Skibe nævnes forskellige Portrætter, blandt hvilke det anseligste er Gruppen af Kammerherre Søbøtkers Børn (1806). S. A. malede han en Serie Billeder fra Sanderumgaard's Have paa Bestilling af Ejeren Gehejmeraad Bülow. Meget af E.s Produktion i disse Aar har en for en uselvstændig Kunstner naturlig populær Form. Han forsynede Kobberstikkere som N. Truslev, O. O. Bagge, Lahde og J. F. Clemens med Forbilleder til Stik af aktuel eller moraliserende Art og havde i dette Arbejde en nær Fælle i Tegneren og Kobberstikkeren J. H. Senn, en schweizisk Kunstner, der 1804

var kommet til Kbh.; de afholdt 1808 sammen en Udstilling i Thotts Palæ af danske Nationaldragter; en tilfredsstillende Sondring mellem de to Kammeraters Arbejder er endnu ikke givet.

Det betød et afgørende Vendepunkt i E.s Liv, da han kort efter Abildgaards Død af Akademiet fik tilkendt den store Guldmedaille for »Jacobs Sønner ved Faderens Dødsleje«. Thi skønt det hører til de ringeste af hans Arbejder fra disse Aar, løftede det ham ud af de hjemlige smaa Forhold.

Da det vilde vare noget, inden det til den store Guldmedaille knyttede Stipendium kunde tilfalde E., bekostede den kunstintereserede Kammerjunker T. C. Bruun Neergaard hans Rejse til Paris, hvorhen de drog i Fællesskab. E. forlod Kbh. 3. Juli 1810 og benyttede Tiden, mens han paa Skjoldenæsholm ventede paa sin »Rejsepatron«, til at udføre fortrinlige Tuschtegninger: smaa Landskaber med en yndefuld Staffage mellem kraftige Træer. Ruten sydpaa — der gav E. Anledning til mange Tegninger og enkelte Malerier — var lagt gennem Harzen og langs med Rhinen, saa de ikke naaede Paris før 9. Okt. 1810. Det første Aar i Paris gik med at kopiere paa Louvre (Frans I.s Madonna af Rafael), med at male Model i Fællesskab med nogle tyske Kunstnere og med Udflugter i »de skjøne Egne her i nærheden med min Ven Müller (J. P. Møller) for at tegne Landskab«. 4. Sept. 1811 blev E. af Bruun Neergaard introduceret hos Tidens førende Maler, J. L. David, og fem Dage senere begyndte han at arbejde som Elev i dennes Atelier. Nu blev det muligt for ham at fæstne sin Personlighed.

Davids Indflydelse spores kraftigt i Malerierne fra denne Tid, og i E.s Breve har man en fortrinlig Kommentar dertil. I Davids Undervisning var Grundtrækket det direkte Naturstudium. E. skriver 22. Juni 1812 til Clemens: »I Hr. Davids Atelier males der intet andet end Acter efter Modellen for at øve sig i Tegning og Colorit, en Ting som virkelig er det første og Wesenligste af alt, men dermed allene kan man endnu ikke gjøre et Malerie«. Samværet med Læreren og Kammeraterne i Atelieret har da ført ham videre til en Fastsættelse af kunstneriske Maal. Det kan ikke overraske, at man i Brev af 18. Nov. 1811 til Bagge finder David betegnet »Patriarch af den nye franske Skole, som er rensat for al fordom og moder«, men det er af Interesse at se E. prise »hans Iver for at opmuntre og fremskynde hans Elever, og den Oprigtighed hvormed han meddeeler alt«. Det svarer ogsaa til Davids Opfattelse, naar man i Brev til Clemens af 12. Okt. 1812 læser: »Antikerne er og bliver det første man har, ved dem lærer man at

kjende det sande skjöne . . .« I andre Breve er Poussin indgaaende omtalt, og en Figur af Canova paa Salonen 1813 nævnes med Begejstring. En stærk Følelse af at være Vidne til en Renæssance i Kunsten maa have behersket E. i Paris.

Takket være Davids Indflydelse tager E.s Arbejde i disse Aar kraftigt Opsving. Modelbilleder som »Etudef af et Fruentimmer« (1812) og Portrættet af Modellen Emilie (1813) har deres Styrke i en Præcision, som fortsat skulde være et Kendemærke for E.s Kunst; som et Udslag af den stærke Interesse for antik Skulptur gør den plastiske Form sig stærkt gældende; koloristisk gaar Tendensen i Retning af Davids Syn paa Lokalfarven, hvor hver enkelt Farveflade hævder sig suverænt inden for sit Omraade, uden formlende Overgangstoner, saaledes at der vel kan tales om en Samklang af Farver, men ikke om en S sammensmeltning. I koloristisk Henseende opnaaede E. senere en mere afklaret Virkning.

Andre Kompositioner fra denne Tid har et antikt Emne, men er antagelig valgt mindre for Antikkens Skyld end for den Anledning, de gav til at frugtbargøre Modelstudiet. Saaledes Hirschsprungs Museums »Trende spartanske Dreng, som øve sig i Bueskydning«, der tilmed bærer den uforblommede Undertitel i Udstillings-Kataloget »Etudef efter Naturen«, saaledes ogsaa Kunstmuseets »Etudef af tvende Hyrder, den ældre forklarer noget for den yngre«.

I Arkitekturbilleder og Landskaber fra Paris-Tiden ser man, at E.s Interesse for Perspektiven, der senere skulde udvikle sig til noget af en Mani, er vaagnet — utvivlsomt et Udslag af Davids Indflydelse. Der var brugbare Motiver baade i selve Byen (Kunstmuseets »Udsigt ved Pont Royal fra Quai de Voltaire i Paris«, 1812), og i Omegnen (Kunstmuseets »Udsigt fra Meudon Slot nær St. Cloud«, 1813); ifølge Brev til O. O. Bagge 1812 var Eggen ved St. Cloud det eneste i Paris' Omegn, som E. virkelig brød sig om.

Da nu Akademiets Instruks ikke tillod E. at forblive længere i Paris, maatte han 5. Juni 1813 begive sig til Rom, hvor han ankom 3. Juli. Han opsøgte straks Thorvaldsen, der fik ham anbragt hos sin Værtinde, Signora Buti. Nu modnes de Impulser, som Arbejdet i Atelieret, Studiet paa Samlinger og Udstillinger og Samværet med Kammerater havde bragt i Paris, men de suppleredes ogsaa ved ny befrugtende Paavirkning og Indtryk. De første Arbejder under Opholdet i Rom maa opfattes i Konsekvens af Læretiden hos David: »Alkyone ved Stranden« (1813, Kunstmuseet) viser en i Relief komponeret Figur; »Hektors Afsked med Andromache«

(1813, Thorvaldsens Museum) er ligeledes et antikt Motiv, og det ses paa en klassisk Arkitekturbaggrund, saa doktrinær, som nogen Klassicist kunde ønske. Den storladne Modelstudie »En sovende Qvinde i antik Dragt« (1813, Thorvaldsens Museum) maa ogsaa nævnes her. Snart tager Studierne i Marken den overvejende Plads i E.s Arbejde. Han maler Arkitektur-Studier og Bybilleder, og det blev især ad denne Vej, han fandt frem til personligt Udtryk. Disse Billeder er perspektivisk stærkt gennemarbejdede, idet Bygninger og Planer forskyder sig langt mere kompliceret eller tegner sig ganske anderledes imponant end i Arbejderne fra Paris. Hvorfra stammer denne Berigelse af E.s Arbejde? Meget er vel en naturlig Udvikling af hans egen Personlighed — han var nok kommet sent paa Akademiet, men holdt sig til Gengæld længe udviklingsdygtig; noget har vel ogsaa Omgangen med Arkitekterne Malling og Hetsch betydet; men endelig bør man ikke overse den Betydning, som ældre og samtidige italienske Vedutister kan have haft for E. Naar man sammenligner det lidt, man i Hjemlandet havde af Arkitektur- og Landskabs-Maleri, med de nyskabende og modne Arbejder, som E. hjembragte fra Italien, bliver man klar over, at han næppe ved egen Kraft kunde have fuldført saa langt et Spring. I hans Bo forekom efter hans Død 72 Stik af Rossini, hvis Produktion ganske vist først tog Fart, da E. havde forladt Italien. Men det er dog her, paa Linien fra Piranesi, Guardi og Canaletto til Rossini, at vi maa søge Grunden til, at E. — som man har sagt — »fandt sig selv«. Som hos Piranesi og Rossini er der ogsaa i E.s Billeder en stærk Arkitektur-Interesse, der hos E. bevirker, at »Front-Perspektiven« ofte foretrækkes, o: de dominerende Bygninger ses lige forfra, deres Façader gaar parallelt med Billedfladen, og deres horisontale Led tegner sig derved vandret i Billedet. De vandret hvilende Dominanter er et gennemgaaende Træk i de fleste af E.s Arkitekturbilleder, der med deres Ro og nøgterne Opfattelse paa ingen Maade kan betragtes som en blot og bar Efterklang af de nævnte Italieneres Værker. 1814 udtrykker E. sin Begejstring for Rom i Brev til J. P. Møller: »Især af Arkitektur er her en utrolig Mængde, der gør sig glimrende, naar det bliver tegnet; de elendigste Huse har noget saa skønt og elegant i Formen; det flade Tag, de store Murflader og smaa Vinduer; og Skønheden forhøjes tit ved herlige Trægrupper; især er de antikke Ruiner mærkværdige«. Kredsen af tyske »Nazarenere«, som Thorvaldsen i nogen Grad støttede ved Køb, virkede nærmest latterlig i E.s Øjne; han gik ikke ind paa deres Ideer, men lagde sin egen Bane med mærkværdig Sikkerhed.

Som Eksempler paa E.s fortrinlige italienske Vedutter kan anføres tre Billeder i Kunstmuseet: »Parti i Villa Borgheses Have« (1814), »Udsigt gennem tre af de nordvestlige Buer i Amphiteatrets 3die Stokværk« (1815) og »Marmortrappen som fører op til Kirken Sa. Maria in Araceli, tilhøjre Opgangen til Capitolium«. Sidstnævnte har — som den vidtløftige Titel antyder — et i perspektivisk Henseende meget righoldigt Motiv og viser, hvordan E. ikke blot havde Evne til illuderende Gengivelse af Rummet, men tilige talte til Fornemmelsen ved sin sikre Sans for rumlig Balance; koloristisk staar denne Studie særlig højt. Det har været en Lettelse for E. i Arbejdet paa disse Billeder, at han var kommet i Besiddelse af »et Farveskrin til at bære med Vasketrug«; han kunde nu ikke blot tegne, men ogsaa male Studier paa Stedet i det fri: Atelierarbejdet var begrænset til en mere detailleret Gennemgang af Billedet samt Tilføjelse af Figurer. De italienske Prospekter, som E. gentog efter sin Hjemkomst, kan langt fra maale sig med de paa Stedet paabegyndte eller fuldførte Arbejder.

Samværet med Thorvaldsen foranledigede, at E. 1814 malede Portrætter af ham og af hans Elskerinde Anna Maria Uhden (sidstnævnte i Hirschsprungs Museum). Portrættet af Thorvaldsen viser den berømte Kunstner i San Luca-Akademiets Embedsdragt, og i Baggrunden ses et Stykke af Alexander-Frisen; E. skænkede dette sit Hovedværk til Kunstakademiet. Det er — ved Siden af Thorvaldsens Selvportrætter — saa langt den betydeligste Skildring af den store Kunstner. E. bidrager til den lange Kæde af danske Kunstneres italienske Folkelivsskildringer med Figurbilleder som den objektive og lødige Karakteristik af »En romersk Tigger« (1815, Thorvaldsens Museum) og »Andagt ved den hellige Port paa Peterskirken i Rom« (1814—15).

13. Maj 1816 tiltraadte E. Hjemrejsen fra Rom og ankom til Kbh. 2. Aug. Han havde berettiget Forventning om en Karriere ved Akademiet og blev ikke skuffet, selv om der aldrig bødes ham rigelige Kaar. Efter at være blevet agreeret fik han som Emne for et Receptionsstykke opgivet »Balders Død«, og som Resultat af hans ellers forgæves Anstrengelser med denne Komposition blev han Okt. 1817 enstemmigt optaget som Medlem af Akademiet. Vejen var dermed banet, og 18. April 1818 valgtes han til første Professor ved Modelskolen. Han havde imidlertid ægtet sin anden Hustru, og med hende flyttede han nu ind paa Charlottenborg.

I sit nye Hjem havde han en Aarrække sin i økonomisk Henseende gunstigste Periode. Lige hjemkommet faar han et forbausende stort Antal Portrætter at male. Blandt de tidligste (fra 1817)

er Kunstmuseets Dobbeltportræt af Kammerherreinde Sophie Hedvig Løvenskiold og hendes lille treaarige Datter. Billedet et klart og skinnende rent i Farven, stærkt i Lyset, bestemt i Formen; den lange Rejses frugtbare Resultat er her at se; kun Barnets lidt for voksne Proportion giver Portrættet en enkelt Antydning af noget kejtet. Vægtige Arbejder er ogsaa Hirschsprungs Museums Portrætter fra det følgende Aar af ostindisk Købmand Schmidt og af Madam Schmidt; særlig Hustruens Portræt giver et lydefrit Indblik i en hyggeligt borgerlig Verden. Hun ses en face, siddende med Strikketøjet i en Sofa, alt tegner sig let anskueligt, akkurat som i et andet Hovedværk fra s. A., det Nathansonske Familiebillede (Kunstmuseet); ogsaa her er Fremstillingen koncentreret om det væsentlige; overflødige Biting er udeladt. Den reliefmæssige Komposition klarlægger den dybtgaaende Virkning af Davids Klassicisme. 1820 malede han M. L. Nathansons to ældste Døtre. Den ene staar op og ses en face, den anden sidder og ses i Profil; de danner et Hele med det store Papegøjebur; saa stateligt komponerede E. kun sjældent.

E. havde — med Rette — vundet Anerkendelse som Portrætmaler; selve Majestæten lod sig nu portrættere af ham. Frederik VI.s Familiebillede (Rosenborg-Samlingen) var i Arbejde 1820—21, men der er Forstudier til det fra 1819. Desuden kendes flere større og mindre Portrætter af Frederik VI., dels egenhændige af E., dels Værksteds-Replikker. Men allerede sidst i 1820'erne begyndte Portrætbestillingerne at tage af, og til Slut svigtede de næsten ganske.

E. betragtede sig som »Historiemaler«; efter den gængse Opfattelse — udtrykt af G. F. Ursin — havde han dermed viet sig »den højere Malerkunst . . . hvor Mennesket . . . vises handlende, stillet i rigtigt Forhold til Omgivelserne«, medens »Dyrmaleriet, Landskabs- og Sømaleriet« ansaas for at ligge i et lavere Plan. Men »Historiemaleriet« blev et bittert Kapitel i E.s Liv; han plagedes af uforstaaende Pedanter, som korrigerede Historiebillederne under deres Tilblivelse, og han havde ingen naturlige Anlæg for med Fantasi at komponere Figurer; derfor magtede han ikke saadanne Opgaver, der af Forgængere som Abildgaard var blevet løst med Lethed og Frihed. E. kom her i dobbelt Forstand under Tvang, og Eftertiden har ikke kunnet dele hans Glæde over disse Arbejder, der kostede ham en særlig Møje.

Til Tronsalen paa Christiansborg malede han ifølge Slotsbygningskommissionens Bestilling af 1817 fire Billeder, nemlig to angaaende Christian I. og to angaaende Frederik III. Det sidste

blev fuldendt 1828, og kort efter var E. i Aktivitet for at skaffe sig nye Bestillinger. Dog ikke før 1833 opgav Kommissionen Emnerne til en ny Serie: Elefantordenens Indstiftelse, Landmilitsens Oprettelse, Dokkens Indvielse under Christian VI. og Stavnsbaandets Løsning. Arbejdet med disse afsluttedes 1841. Altertavler af E. (bl. a. i Frue Kirke, Svendborg; Nyborg Kirke; Sæby Kirke ved Roskilde; Frbg. Kirke) giver ligeledes et ufuldkomment Indtryk af hans Evner. Langt bedre lykkedes Figurbilleder med Genremotiv; her havde han det haardt fornødne, men ogsaa sunde Udgangspunkt at kunne studere Virkeligheden. Et nydeligt Eksempel paa denne Art er »Fruentimmer paa Gaden i Blæst efter Regn« (1830). Dette Billede købte Kunstforeningen, som ved sine tidligste Indkøb var ham en god Støtte; men ogsaa her blev han hurtigt stillet i Skygge af andre, mest underordnede Kunstnere.

Det blev i Landskabs- og Sømaleriet, at han øvede sin vægtigste Indsats, da Portrætbestillingerne tog af. Han havde mange Betingelser for at frembringe noget selvstændigt og betydeligt, og han udnyttede sine Evner med Friskhed, Iver og Grundighed. Han studerede Virkeligheden med alle til Raadighed staaende Midler. Først og fremmest var Perspektiven en Grundpille i hans Arbejde med Billedet. Sine matematiske Kundskaber paa dette Felt nedlagde han i to til praktisk Brug bestemte Værker »Veiledning i Anvendelsen af Perspektivlæren« (1833) og »Linearperspektiven anvendt paa Malerkunsten, en Række perspektiviske Studier med tilhørende Forklaringer« (formuleret efter hans Anvisning af G. F. Ursin 1841); hertil hører Tavler med perspektiviske Konstruktioner og gennemførte Motiver i Raderinger. Blandt disse Raderinger finder man det bedste af E.s grafiske Værk, der ellers gerne faldt lidt tørt ud som slaviske Reproduktioner af hans Billeder. Paa en af Auktionerne (11. Maj 1854) efter hans Død forekom et Par Perspektiv-Kasser, adskillige Perspektiv-Rammer og et Instrument til at udfinde Horisontallinien. Som et andet Vidnesbyrd om den enestaaende Punktighed, hvormed E. iagttog Omverdenen, kan det nævnes, at han daglig gjorde Notater om Vejr og Vind. Og naar vi nu vender os særlig til hans Sømaleri, skal det nævnes, at han ejede Bøger om Søvæsen og efterlod sig Modeller af en Storbaad, en Sejlbaad, et ufuldendt Skrog til en Brig samt en Konstruktion af Skroget af et Skib og flere Kikkerter. 1839 ansøgte han Kongen om at maatte følge med et af Orlogsskibene til en engelsk eller fransk Havn i Kanalen. »Hensigten med denne Sørejse er at anstille nogle yderligere Iagttagelser over Søens Bevægelse, Bølgerne Form og Dannelse paa Havet, betragtet fra et

malerisk Standpunkt, for derved at berigtige et og andet i en Afhandling, som i længere Tid har beskæftiget mig. . . . Hensigten med dette Arbejde, som jeg agter at udgive, er om muligt at levere et Bidrag til de kommende Maleres grundigere Uddannelse i den maleriske Tegnekunst.«

E.s Søbilleder har deres Udspring i Barndomsindtryk, og enkelte maritime Motiver ses i Arbejder fra før Rejsen; men denne Side af hans Produktion maa dog siges at være begyndt 1821 med »En Sejlbaad i Vending ved Strandbredden«, hvor det faste Land endnu er et væsentligt Led i Motivet. Først lidt senere kommer de rene Mariner som f. Eks. »En Fregat, der saluterer« (1824). Herefter indtager saadanne Emner — især kvalitativt — en væsentlig Plads i hans Kunst. Søens Farve og Bølgenes Flugt virker med sand Skønhed. Skibene giver Billedet Opbygning, og deres Placering varieres med den Fantasi, som aldrig svigtede E., naar han stod paa Virkelighedens Grund. Hans senere Mariner, der bærer Præg af en ældre Mands svækkede Syn, er med Urette blevet forkættet. De har ikke mere Tegningens knivskarpe Præcision, men Farven giver med sin djærve Tone en Fornøjelse.

Paa Landjorden fandt E. sjældnere Anledning til at arbejde; han har i 20'erne malet yndefulde Skovstudier og 1830 det glimrende lille Billede af Eggen omkring Teglværket Renbjerg ved Flensborg Fjord.

I sin Gerning som Professor ved Kunstakademiet fik E. saa stor og heldig Indflydelse paa Eleverne som næppe nogen anden dansk Kunstner. Han skulde her afvekslende med fire Kolleger en Maaned ad Gangen daglig indfinde sig paa Modelskolen og hver Uge stille Modellen og tegne »selv eet Stykke om Maaneden, hvilket forbliver ved Akademiet«. Kunstakademiets store Modelfigur »En 11aarig Pige« og Hirschsprungs Museums »En nøgen, fra Ryggen set, Kvinde sætter sit Haar foran et Spejl« er Vidnesbyrd om dette Arbejde. Men et lige saa betydeligt og mere omfattende Resultat af hans Virksomhed udsprang af den mere eller mindre varige Synsmaade, som han med sand Autoritet fremelskede hos yngre Kunstnere som Bendz, Const. Hansen, Roed, Købke, Rørbye, Küchler og flere. Marstrand var i sin Ungdom stærkt afhængig af hans Belæring. Saa fast og klart havde E. lagt sin Undervisning. at dens Principper faktisk gjaldt ved Akademiet Aarhundredet ud. Det 19. Aarhundredes danske Malerkunst blev ved E. et Særsyn paa godt og ondt i Verdenskunsten, i Aarhundredets første Halvdel afgjort for det gode.

Papirer i Universitetsbiblioteket.

R. 1829. DM. 1840.

Selvportrætter fra Ungdommen, bl. a. 1811 (Kunstmuseet), reproduceret i Træsnit af F. Hendriksen 1882. Buste af Thorvaldsen 1816 (i Marmor paa Thorvaldsens Museum); Litografi derefter 1851. Miniature af Chr. Petersen 1829 (Fr.borg). Malerier af C. A. Jensen 1832 (Kunstmuseet) og 1844 (Fr.borg). Portrætteret af W. N. Marstrand paa Maleriet af Koncerten hos Waagepetersen 1834 (sst.). Tegning af C. Købke (Kobberstiksamlingen) og af P. C. Skovgaard (Fr.borg). Malerier af W. N. Marstrand 1836 (reproduceret 1843 i Stylografi af C. W. E. Eckersberg) og E. D. Bærentzen s. A. Malerier af J. V. Gertner 1843 (litograferet hos Em. Bærentzen), 1850 (Kunstakademiet) og 1854. Portrætteret paa J. V. Sonnes Frise paa Thorvaldsens Museum 1847—48. Medaille af H. Conradsen 1883 (indstiftet i Hundredeaaret for E.s Fødsel, kan af Akademiraadet aarlig tildeles en eller flere udstillende Kunstnere som Belønning). Figurrelief af J. A. Jerichau (Bronzetavle i Garnisons Kirkes Mur) 1855. Statuette af J. Hermansen 1863. Statue af O. Evens 1865 hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg, reproduceret 1868 i Træsnit efter H. Olriks Tegning. Bronzerelief af J. Hammeleff paa Kunstmuseets Façade. Mindesten i Blaakrog.

Emil Hannover: Maleren C. W. Eckersberg, 1898. Julie Eckersbergs Optegnelser om hendes Fader, 1917. P. Hertz i Svend Dahl og Axel Linvald: Sønderjylland, II, 1919, S. 256—82. M. Galschiøt i Kunstmuseets Aarskrift 1918. Peter Grove sst. 1920. H. Weitemeyer i Fra Arkiv og Museum, IV, 1909—11, S. 133—47. Sophus Jürgensen i Samleren 1924, S. 23—26, 57 ff., 72 f., 102 f., 137—40, 148 ff.; 1925, S. 4 f., 172 f., 224 f.; 1931, S. 140—43, 168—73; 1932, S. 20—26, 40—46, 65—74, 105—09, 113—25, 156 f., 185—92. Karl Madsen i Berl. Tid. 16. og 18. Aug. 1932 og Sophus Jürgensen sst. 17. og 19. Aug. s. A.

Erik Zahle.

Eckersberg, Carl Wilhelm Erling, 1808—89, Kobberstikker. F. 15. Sept. 1808 i Kbh. (Petri), d. 27. Nov. 1889 sst. (Stef.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Maleren C. W. E. (s. d.) og 1. Hustru. Ugift.

E. uddannedes til Kobberstikker af O. O. Bagge og besøgte samtidig Kunstakademiet, hvis store Guldmedaille han vandt 1833 for et Stik efter Kunstmuseets Maleri af Petrus Christus. Fra 1. Jan. 1834 fik han det treaarige Rejsestipendium og tilbragte sine Stipendieaar dels i Paris, hvor han lærte hos Y. M. Leroux og Müller, dels i Italien. I Paris udførte han 1836 et Stik efter Faderens Maleri »Fiskere fra Hornbæk«. I Italien blev han Elev af P. Toschi i Parma og tilegnede sig dennes dygtige, men kedelige Teknik. 1838 vendte han hjem og udfoldede en livlig Virksomhed som Kobberstikker, i en Aarrække ansat ved Nationalbanken, hvorfra han 1871 tog sin Afsked paa Grund af Svagsynethed. Blandt hans

bedste Stik maa nævnes Gengivelser af Ernst Meyers: En Gadeskriver (1843), Rombouts og G. Metsus Billeder paa Kunstmuseet (det sidste tidligere i den Moltke'ske Malerisamling) samt flere Portrætter, hvoraf især bør fremhæves Faderens Portræt (1843) efter Marstrands ti Aar ældre Maleri og Mart. Rørbyes Portræt (1852), malet af Adam Müller. — Papirer i Universitetsbiblioteket. — Maleri af W. N. Marstrand 1834 (Fr.borg). *V. Thorlacius-Ussing.*

Ecklon, Christian Friedrich, 1795—1868, Botaniker. F. 17. Dec. 1795 i Aabenraa, d. Dec. 1868 i Kapstaden. Forældre: Gæstgiver, senere Slagtermester Lorenz Christian E. (ca. 1765—1811) og Catharina Maria Kruhl (1770—1808).

E. var Farmaceut og fik 1823 Plads som Medhjælper paa et Apotek i Kapstaden. Han var en flittig Plantesamler og udgav 1827 en Fortegnelse over Kaps lillieagtige Planter. Hjemvendt 1828 overgav han sine Samlinger til danske og tyske Botanikere til Bearbejdelse, og Professor Hornemann opkaldte en Algeslægt (Ecklonia) efter ham. Fra den danske Regering fik han et Rejsestipendium, og 1829 drog han igen til Kap, hvor han i de følgende Aar til 1833 sammen med Tyskeren Carl Zeyher samlede et meget stort Herbarium, hvoraf en større Del overgaves til Universiteterne i Kbh. og Kiel. Det første gjorde ham derfor til Æresdoktor (1838), og den danske Regering bevilgede ham (til 1864) en lille Pension. 1833—38 boede E. i Hamburg og begyndte der sammen med Zeyher Udgivelsen af en Fortegnelse over Sydafrikas Planter, hvoraf tre Dele udkom (1835—37). 1838 rejste han igen til Kap, hvor han blev til sin Død. E. indtager en fremtrædende Plads mellem de ældre Udforskere af Sydafrikas Flora.

Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, II, S. 194.

Carl Christensen (Eug. Warming).

Eddelien, Mathias Heinrich Elias, 1802—52, Maler. F. 22. Jan. 1802 i Greifswald, d. 24. Dec. 1852 i Stuer i Mecklenburg, begr. sst. Forældre: Tømrer David Niclas E. (Erdelien) og Johanne Dorothea Jåde. Gift 30. April 1839 i Kbh. (Helligg.) med Olivia Francisca Hjorth, f. 4. Juli 1811 i Kbh. (Trin.), d. 27. Jan. 1892 sst. (Helligg.) (gift 2° 1856 med Guldsmed og Ciselør J. B. Dalhoff, s. d.), D. af Naalemager, senere Justitsraad Frants Christian H. (s. d.) og Hustru.

Faderen havde arbejdet i Kbh. som Tømrer, og da E. var kommet i Malerlære og ønskede at uddanne sig til Kunstner, sendte Faderen ham i hans 16. Aar til Kbh. Her blev han Svend og besøgte Kunst-

akademiet, hvis Sølvmedailler han vandt, samtidig med at han arbejdede i sit Haandværk. 1833 fik han den mindre og 1837 den store Guldmedaille, den sidste for »David opmuntrer Saul ved sit Harpespil«. Da A. Müller ligeledes havde vundet den store Guldmedaille s. A., maatte de konkurrere paa ny i Løbet af 1838 om Stipendiet. E. havde som Udlænding egentlig ikke Ret dertil, men da han efter en af Akademiet anbefalet Ansøgning havde faaet Indfødsret (4. Sept. 1838), var denne Hindring fjernet. Da han sejrede i Konkurrencen, fik han det store treaarige Stipendium og rejste i Juni 1839 til Italien. Under Rejsen malede han nogle Altertavler, og ved Hjemkomsten til Danmark blev han 1844 agreeret af Kunstakademiet, men naaede ikke at udføre Receptionsstykke, da Udsmykningen af Christian IV.s Kapel i Roskilde, hvorpaa han samtidig havde faaet Bestilling, optog al hans Tid og Kraft. Det anstrengende Arbejde synes at have fremmet den Lamhed i højre Arm, som i Sommeren 1852 afbrød hans Arbejde, efter at han lige var blevet færdig med Loftet, der er det smukkeste og varigste Minde om hans Kunst. — To Selvportrætter i Familieeje. Maleri af Constantin Hansen. Tegning af F. F. Helsted.

Ph. Weilbach (Erik Zahle).*

Edel (Adela), d. 1115, Dronning. D. i April 1115. Forældre: Grev Robert af Flandern, kaldet Friseren, og Gertrude. Gift 1° ca. 1082 med Kong Knud den Hellige (s. d.). 2° 1092 med Hertug Roger Bursa af Apulien (d. 1111).

Efter at Kong Knud var dræbt i Albani Kirke i Odense 10. Juli 1086, sneg E. sig ved Nattetid ind i Kirken for om muligt at bortføre hans Lig til Flandern, men hun saa da allerede de første Undere ved Graven og opgav sit Forsæt. Hun flygtede derpaa med sin Søn Carl (den Danske, s. d.) til sin Fader i Flandern, medens hendes Mands trofaste Broder Erik synes at have taget hendes to Døtre med til Sverige; her blev de i alt Fald gift, Cæcilia (s. d.) med den gøtiske Jarl Erik, Ingerd med Folke, Stamfader til Folkungerne. I Flandern opholdt E. sig i fem Aar; her som i Danmark vandt hun ved Godgørenhed og Fromhed det Lovord at være »ædel« af Vandel som af Navn. Under sin Broder Roberts Ledsagelse drog E. 1092 gennem Frankrig til Apulien for at blive Hertug Rogers Hustru. Roger Bursa havde arvet Apulien efter sin Fader, Robert Guiscard, 1085; de glimrende Bedrifter, som hans Slægtninge — saaledes hans Broder Korsfareren Boemund og hans Farbroder, Siciliens Erobrer, Roger — udførte, stillede ham og hans Hertugdømme i Skygge; Sigurd

Jorsalfarer skal dog i Følge Sagaerne paa sit Besøg 1110 have givet Roger Kongenavn. Ved sin Død 1111 efterlod han Apulien til den Søn, Vilhelm, som E. havde født ham. To tidligere fødte Sønner, Ludvig og Guiscard, var døde som smaa. E. glemte i øvrigt ikke paa det fjerne Sted sin første Ægtefælle, men sendte, da Knud blev erklæret for Helgen, kostbare Gaver til at smykke hans Helgenskrin med.

M. Cl. Gertz: Vitae Sanctorum Danorum, 1908—12. Samme: Scriptorum minores, I, 1917—18. F. Chalandon: Histoire de la Domination normande en Italie et en Sicile, I, 1907.

Johannes Steenstrup.

Edelberg, Johannes Ferdinand, f. 1870, Ingeniør, Gasværkstekniker. F. 23. Jan. 1870 i Lund. Forældre: Ritmester ved Kgl. skånska Dragonregementet Lorentz Leonard E. (1814—96) og Marie Vilhelmine Fenger (1840—1928). Gift 20. Aug. 1908 i Kbh. (Vartov) med Johanne Fraas, f. 5. Sept. 1877 i Ribe, D. af Adjunkt i Ribe, senere Rektor i Nykøbing Johan Philip Christopher F. (1842—1902) og Ida Caroline Emilie Fenger (1846—1920).

E. blev Student 1889 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, tog n. A. Filosofikum og polyteknisk Adgangseksamen og blev 1895 polyteknisk Kandidat som Bygningsingeniør. Umiddelbart efter Eksamen fik han, der i Marts 1890 havde faaet dansk Indfødsret, en kortvarig Ansættelse paa Stadsarkitektens Kontor, hvorfra han i Juni s. A. overgik til Belysningsvæsenet, der paa dette Tidspunkt begyndte en Række Udvidelsesarbejder paa Gasværkerne. 1897 blev E. fast ansat ved Kbh.s Belysningsvæsen, 1907 blev han Underbestyrer paa Østre Gasværk, 1912 Driftsbestyrer paa det store Valby Gasværk og 1921, ved Irmingers Afgang, Overingeniør for Kbh.s Gasværker; han har i sidstnævnte Egenkab forestaaet en Række store Projekteringsarbejder ved Gasværkernes Nyanlæg. 1929 blev han Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse. — R. 1932.

Poul Vinding.

Edele, se Adela.

Edelmann, Theodor (Thod) Anton Emanuel Christensen, f. 1856, Billedhugger. F. 23. Dec. 1856 i Horsens. Forældre: Murermester Johan Gottlieb Edelmann Christensen (1834—1915) og Karen Hansen (1833—1920). Ugift.

Efter tre Aars Læretid hos Faderen i Odder sendtes E., hvis Lyst til Modellering havde vakt Interesse hos Rathlousdals Besid-

der, til Kbh., hvor han blev A. Saabyes Elev og optoges paa Akademiet Okt. 1874. Han gennemgik Akademiets Skoler og fik Afgang Dec. 1882. Senere foretog han Studierejser til Paris og Italien 1901—02 (for Anckers Legat), til Breslau, Budapest og Wien 1907 (med et mindre Akademistipendium; for at studere Voksminiature-Portrætkunst), Tyskland og Italien 1927. Han har (1884—96 under Navnet Thod-Christensen, 1898—99 som Thod Christensen, 1902 som Thod Christensen-E., fra 1904 som Thod E.) udstillet 27 Gange paa Charlottenborg i Tiden 1884—1930. Paa Verdensudstillingen i Paris 1900 tildeltes der ham Bronze-medaille for »Evas Datter«, og 1908 fik han Eibeschutz' Præmie for »Kain«. De første Mennesker har været E.s Hovedinteresse — dels de bibelske Emner »Kain«, »Adam og Eva efter Udjagelsen af Paradis«, dels ligefrem Motiver fra forhistorisk Tid som Statuerne af en Urkvinde (»Evas Datter«) og af »Java-Abe-Mennesket«. Desuden har E. udført en Række Portrætbuster, men i øvrigt ligger en stor Del af hans Virksomhed paa andre Felter. Han knyttedes til Skandinavisk Panoptikon allerede ved dettes Start 1888, da han sammen med Stephan Sinding modellerede Hoveder dertil for Stifteren Bernhard Olsen, og 1910 overtog han Ledelsen som Foretagendets Direktør. Hertil føjedes 1914 Ledelsen af Nordisk Akvarium; begge Dele fratraadte E. 1916. Endvidere har han taget aktiv Del i Kunstnernes Foreningsliv (stiftende Medlem og mangeaarigt Bestyrelsesmedlem i Dansk Billedhuggersamfund; 1906 Bestyrelsesmedlem i Kunstnerforeningen af 18. Nov., Næstformand 1921; Medlem af Akademiraadet fra April 1922), ikke mindst som en meget paaskønnet Festarrangør (Medlem af Kunstnernes og Journalisternes Karnevals-Komité fra 1921). — Følgende Arbejder findes i offentligt Eje: Buste af Vilh. Thomsen paa Universitetet i Helsingfors, Monument med Bronzestatue over Etatsraad Andersen-Rosendal paa Odense Kirkegaard, Mindesmærke for V. von Holstein-Rathlou i Vejlskov ved Odder. — R. 1933. — Maleri af Aug. Jungstedt ca. 1887. Tegning af G. Hentze 1934 (Kunstnerforeningen af 18. Nov.).

Sigurd Schultz.

Edinger, Wilhelm, 1659—1733, Handelsmand. Døbt 19. Okt. 1659 i Kbh., d. 4. Juli 1733 sst. (Petri). Forældre: Vinhandler Johan Vilhelm E. (d. 1667) og Elisabeth Kriech (d. 1704, gift 2° 1669 med Vinhandler Johan Funck). Gift 15. Dec. 1686 med Else Margrethe Michelbecker, f. 21. Febr. 1668 i Kbh., d. 13. Sept. 1720 sst., D. af kgl. Kældermeister Gysbert Wigand M. (1636—92) og Anna Ludewigs (1647—1724).

E. tilhørte en formuende Vinhandlerslægt, der siden Begyndelsen af 17. Aarh. havde været i Kbh. og stod i Forbindelse med Familierne Lehn og Motzfeldt; Peter Motzfeldt blev hans Formynder ved Faderens tidlige Død. Ved sit Ægteskab med den rige Wigand Michelbeckers Datter kom E. ind i fremtrædende Handelskredse, 1690 tog han Borgerskab og allerede n. A. nævnes han blandt Byens fornemste Skibsredere. Et Vidnesbyrd om hans tidlige Anseelse er, at han 1691 var med til at udarbejde Børsordinansen, og 1700 var han — der allerede da var Direktør i Asiatisk Kompagni — Medlem af Kommissionen paa Raadstuen for Slottet i Anledning af et Forslag om »Commerciens oc Negotiens Opkomst«, hvor hans Votum bærer Præg af den snævre københavnske Interesse, der ogsaa var Ledemotivet i det Forslag, han 1723 indgav sammen med to andre Købmænd om at give Kbh. Privilegium paa Oplag af de fire Species; skønt Tanken straks afvistes af Kommercekollegiet, blev den dog gennemført ved Plakat af 1. Juni 1726, men Monopolet maatte 1730 atter hæves. — E. drev en omfattende Handel navnlig paa vestfranske og spanske Havne, dels med egne Skibe, dels i Kompagniskab med andre. Foruden Varehandelen drev han en udstrakt Penge- og Kommissionshandel, ordnede Vekselforretninger og Udbetalinger for Rentekammeret og havde store Leverancer af Vin og Kramvarer til Hoffet. Han erhvervede hurtigt en stor Formue, allerede 1699 var han den trediestørste Skatteyder i Vester Kvarter, og 1707 overtog han den af Svigerfaderen opførte anelige Gaard ved Frederiksholms Kanal (efter Ombygning: Prinsens Palæ), hvor han 1716 maatte yde Peter den Store Husly under dennes Besøg i Kbh. 1725 solgte E. Gaarden til Kongen for 24 150 Rdl. Cour. og tog Bolig i en af ham opført Ejendom i Stormgade (senere det Rabenske Palæ). I hans Ægteskab var der 21 Børn.

Albert Fabritius: Slægten Edinger, Personalh. Tidsskr., 9. Rk., III, 1930, S. 46—70, med Henvisninger.

Albert Fabritius.

Edith, se Nilsson, Amanda.

Edmund, Edmund Zeuthen **Jensen**, f. 1861, Øjenlæge. F. 29. Sept. 1861 i Kbh. (Frbg.). Forældre: Assistent hos Stadskonduktøren, senere Rodemester Frederik William Jensen (1834—93) og Karen Emilie Nielsine Nielsen (1832—1912). Navneforandring 10. Sept. 1914. Gift 12. Juli 1882 i Kbh. (Trin.) med Anna Frederikke Louise Thomsen, f. 16. Maj 1857 i Kbh. (Holmens), D. af Stolemagermester, senere Klokker ved Frelsers Kirke Hans Carl Frederik T. (1825—1901) og Mette Marie Bertelsen (1824—92).

E. blev Student 1878 fra Haderslev Læreres Skole og tog medicinsk Eksamen 1885. Efter nogle Aars forberedende Hospitalsuddannelse blev han 1888 Assistent ved Landets dengang førende Øjenklinik, der lededes af Professor Grut, og han virkede her i ni Aar, indtil han 1897 aabnede en Øjenklinik med en Konsultation for ubemidlede. Talrige Patienter søgte hans Klinik, men den fik ikke mindst Betydning derved, at E.s pædagogiske Evne bragte mange Læger til at benytte hans kliniske Undervisning. Tidlig knyttedes han desuden som Øjenlæge til St. Josefs Hospital, hvor hans Stilling efterhaanden udviklede sig til en Overlægepost. — Han tog allerede 1890 den medicinske Doktorgrad paa Afhandlingen: »Om de med centralt Skotom forløbende Øjensygdomme«. 1903—06 var han Formand i Oftalmologisk Selskab. I og uden for dette Selskab forstod han at fremsætte sine ofte særprægede Meninger paa autoritativ Maade, og selv om hans egentlige videnskabelige Produktion ikke er stor i Omfang, rummer den flere Afhandlinger, som har sat Præg paa Fagets videnskabelige Udvikling, selv de, der kun er fremkommet paa Dansk. Dette ligger i, at de behandler Omraader, hvor dansk Videnskab har indtaget en fremskudt Stilling, saa at de har faaet Betydning gennem dansk videnskabelig Skoles videre Arbejder. Dette gælder allerede Disputatsen, der indgaar som et Led i Udviklingen af Synsfeltslæren, hvilken er stærkt præget fra Danmark; det gælder ogsaa i høj Grad en lille Afhandling fra 1903, hvor E. paaviste, at en vigtig Øjensygdom, Xeroftalmien, der senere har vist sig at være forarsaget af Vitaminmangel, helbrededes ved Behandling med Sød-mælk; E.s Arbejde her blev paa en Maade Betingelsen for, at adskillige Aar senere vigtige Arbejder over Vitaminmangelens Klinik kom til at udgaa fra Danmark. Endelig har han 1908 beskrevet en karakteristisk Betændelsesform i Nethinde og Aarehinde, som internationalt er kommet til at bære hans Navn. — R. 1923. — Malerier af Carl Wolff 1910 og Hans Flygenring 1919. *Henning Rønne.*

Eegholm, Carl Wilhelm Anton, 1769—1803, Skuespiller. F. 1. Marts 1769 i Kbh. (Petri), d. 17. Juli 1803 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Fuldmægtig ved Auktionskontoret, privat Auktionholder Hans Christian E. (1725—86, gift 1° 1748 med Margrethe Sophie Masius, ca. 1719—53) og Johanne Dorothea v. Beck (1734—1807). Gift 12. Okt. 1799 i Roskilde med Sophie Magdalene Krage-lund, døbt 29. Okt. 1762 paa Vallø, d. 23. Dec. 1849 (gift 2° 1811 med Toldbetjent Jørgen Haagensen, ca. 1773—1862), D.

af Stiftspræst ved Vallø, senere Sognepræst i Herfølge Hans Schack K. (1720—92) og Sophie Hedvig v. Einen (1723—1805).

E.s Forældre var velstaaende, og da han 1786 blev Student fra Roskilde, forhastede han sig ikke med det teologiske Studium, men blev en af de mest benyttede Privatskuespillere i »Borups Selskab«, hvorfra hans Ry banede ham Vej til Det kgl. Teater. Der debuterede han 12. Sept. 1799 som Baronen i »Fændrikken« og fik snart, efter Arends' Død og under Fr. Schwarz' Sygdom, et anseligt Repertoire af ældre, saavel alvorlige som komiske Roller. Hans Ydre var udmærket egnet for Scenen, og han var dertil en dannet, intelligent Mand, der nedlagde et alvorligt Arbejde i sine Opgaver, men Brystsye mærkede ham tidligt, og allerede 29. April 1802 optraadte han sidste Gang som Oldingen i »Johanna Montfaucon«. Der er ingen Tvivl om, at Teatret i ham tabte et Talent af uomtvistelig Værdi for Fremtiden. — Tegning i Blyant og Vandfarve af B. Thorvaldsen 1795 (Thorvaldsens Museum).

Th. Overskou: Den danske Skueplads, III—IV, 1860—62. Nytaarsgave for 1807 udg. af P. Foersom. E. Nystrøm: C. F. v. Beck og hans Slægt, 1907, S. 36. Personalh. Tidsskr., 6. Rk., III, 1912, S. 145 f.

Robert Neiiendam.

Eenholm, Lorentz Peter (døbt Peter Lorentz), 1780—1841, Skuespiller. F. 1. Marts 1780 i Kbh. (Petri), d. 2. Nov. 1841 sst. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Former ved Porcelænsfabrikken Svend E. (ca. 1737—85) og Birgitta Cecilia Sahlberg. Gift ca. 1801 med Birthe Cathrine Møller, f. ca. 1755 paa Fyn, d. 8. Nov. 1845 paa Brogaarden, Vangede.

E. udgik fra et fattigt Hjem og kom otte Aar gammel paa Balletskolen, som han forlod for under Fr. Schwarz' Vejledning at blive Skuespiller, først i Odense og senere ved Det kgl. Teater, hvor han 20. Marts 1802 debuterede som Edvard i »Pigen fra Marienborg«. Han var en smuk, middelhøj Mand, hvis naturlige Munterhed og graciøse Væsen tiltalte Publikum i Bonvivantroller, og dertil var han i Besiddelse af en ikke stor, men skolet Tenorstemme, som gjorde ham værdifuld for Syngespillet (Valentin i »Sovedrikken«, Skærvæk i »Apotekeren og Doktoren«). Uden at høre til Teatrets egentlige Kunstnere var E. en meget anvendt og flittig Skuespiller, der endnu paa sine ældre Dage med Held udførte komiske Karakterroller som Tapper i »Gulddaasen« og Poul i »Ungdom og Galskab«. Han optraadte sidste Gang 2. April 1840 som Gedske Klokkers i »Barselstuen« og afgik ved Sæsonens

Slutning. — Tegninger af J. L. Lund, N. I. Bredal og af C. D. 1833 (Teatermuseet).

Th. Overskou: Den danske Skueplads, IV—V, 1862—64. Aug. Bournonville: Efterladte Skrifter, 1891. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, II, 1912.

Robert Neiiendam.

Effersøe, Oliver Johan Thomas Ludvig, 1863—1933, Sysselmand, Politiker. F. 20. Marts 1863 i Tveraa, d. 8. Marts 1933 i Charlottenlund, begr. sst. Forældre: Sysselmand, senere Kancelliraad Gudmund Christie Laurentius Isholm E. (1828—1916) og Cathrine Elisabeth Helene Müller (1825—1903). Gift 1° 29. Jan. 1899 i Thorshavn med Susanne Josephine Astrid Svendsen, f. 5. Juli 1865 i Midvaag, d. 21. Dec. 1901 i Tveraa, D. af Sognepræst til Vaagø John Johan Frederik S. (1822—79) og Sigrid Jeanette Augusta Effersøe (1833—1924). 2° 18. Sept. 1913 i Tveraa med Selma Marie Cecilie Nielsen, f. 20. Nov. 1883 i Randers, D. af Købmand Peter N. (1837—1909) og Jensine (Signe) Christine Rasmussen (1845—1921).

E. blev exam. juris 1882, var Fuldmægtig paa Faderens Kontor i Tveraa 1883—94, Sysselmand for Suderø Syssel 1894—1920, Postekspeditør i Trangisvaag 1883—1905, Formand for Frodebø Sogns Kommune 1889—1905, Medlem af Lagtinget 1889—92, 1900 og 1905—31, indtil han paa Grund af Sygdom bad sig fritaget for Hvervet, Lagtingets Formand 1924—28, Folketingsmand for Færøerne 1906—13, 2. Viceformand i Folketinget 1910—12 og 1. Viceformand 1912—13, Landstingsmand for Færøerne 1914—15 og 1921—28, tingvalgt Medlem 1929—33, Medlem af Rigsretten 1923—28, Rigsrettens Viceformand 1925, Medlem af Udenrigspolitisk Nævn 1923—28. Endvidere var han Medlem af Direktionen for Færø Amts Sparekasse 1918—23 og Formand i Suderø Præstegælds Forligskommission 1894—1905. — E. var Lagtingets første folkevalgte Formand, var 1906 Medstifter af Sambandspartiet og i mange Aar dets Formand. I Rigsdagen sluttede han sig til Venstreformpartiet, senere Venstre, og indtog til Tider en ret fremskudt Stilling inden for det. Han var en dygtig Parlamentariker, der varetog Færøernes Interesser med Indsigt og Kynighed, og havde tillige et aabent Blik for Betydningen af Samhørigheden mellem Færøerne og Danmark, baade i kulturel og økonomisk Henseende. — R. 1907. DM. 1921. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (1923, i Rigsdagen).

Anton Degn.

Effersøe, Rasmus Christoffer, 1857—1916, Landbrugskonsulent, Redaktør, Forfatter. F. 30. Maj 1857 i Tveraa, d. 23. Marts 1916 i Thorshavn, begr. sst. Broder til Oliver E. (s. d.). Ugift.

E. gik i Thorshavns Realskole 1867—72, lærte derefter Landvæsen i Jylland og senere Faarebrug i Skotland, kom 1877 paa Landbohøjskolen i Kbh., hvorfra han tog Eksamen som Landbrugskandidat 1879. Kort efter blev han antaget som Bestyrer af en svensk Herregaard og indlagde sig stor Fortjeneste ved at bringe dens Drift under velordnede Forhold. Paa Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Opfordring udarbejdede han »Landbruget og Husdyrbruget paa Færøerne samt Midlerne til Husdyrbrugets Fremme«, som 1886 blev udgivet af Justitsministeriet. 1885 stiftede han Føroya búnaðarfelag, hvis Formaal var at forbedre Kvægracen. Han var Landbrugskonsulent 1889—95 og 1896—1915; sidstnævnte Aar tog han sin Afsked, men vedblev at fungere i Embedet til sin Død. Han var Redaktør af tre færøske Blade, nemlig af »Dimmalætting« 1886—89, 1902—05 og tre Maaneder af 1908; dernæst af det første udelukkende paa Færøsk skrevne Blad »Føringatíðindi« fra dets Start 1890 til 1895 og 1896—1901, samt af Afholdsbladet »Dúgván« 1899—1900 og 1910—15. Hans Digtning udkom 1917 og 1918 i to Bind, »R. C. Effersøe, Minnisútgáva« ved Josephine og Edward Mortensen, dels indeholdende Skuespillene »Magnus«, »Best man vera sum er«, »Gunnar Havreki« og »Hjá dalabóndum« (Overs. af Hostrups »En Nat mellem Fjeldene«), dels lyriske og andre Digte, hvoraf særlig maa fremhæves »Blóman bær bløðini mjøllhvítt kring sólgula eyga« og Havfruens Sang i »Magnus: »Fløtur fríðar og dalar«. — E. var blandt de første, der rejste den thorshavnske Havnesag, og vedblev at være dens varme Forkæmper. Han var Medlem af Bestyrelsen for Færø Amts Bibliotek 1906—16. — Mindestøtte i Bronze paa Tinghuspladsen i Thorshavn af Anne Marie Carl Nielsen 1933.

Anton Degn.

Ege, Richard Ringstrup, f. 1891, Fysiolog. F. 24. Okt. 1891 i Rønde. Forældre: Vejinspektør Jens Peter Jensen (1854—1919) og Ane Frederikke Baurath (1855—1926). Navneforandring 31. Okt. 1916. Gift 20. Juli 1917 i Bregnet med Ethel Qvortrup, f. 12. Juni 1897 i Rønde, D. af Læge Jens Andreas Christian Q. (f. 1863) og Harriet Larsen (f. 1870).

E. blev Student 1911 fra Randers Skole, studerede under Aug. Krogh og var den første, der blev Magister i Fysiologi (1916), efter at Magisterkonferens i dette Fag var indført. Fra 1915 var

han Assistent ved det medicinske Fakultets fysiologiske Laboratorium under V. Henriques, hvor han fra 1917 holdt Forelæsninger over fysiologisk Kemi. Han blev Dr. phil. 1920 («Studier over Glukosens Fordeling mellem Plasmaet og de røde Blodlegemer og nogle dermed sammenhørende Problemer»). — 1924 skænkede The Rockefeller Foundation og International Education Board Kbh.s Universitet en Laboratoriebygning for de fysiologiske Videnskaber, som toges i Brug 1928, og i denne Bygning blev indrettet en særlig Afdeling for Biokemi (fysiologisk Kemi). Som Følge heraf oprettedes et Professorat i Biokemi under det medicinske Fakultet, og E. udnævntes hertil 1928 uden Konkurrence, skønt han ikke var Læge. Han underviser i Fysiologi ved det Suhr'ske Husholdningslærerindeseminarium og ved Tandlægeskolen (fra 1931). — E.s tidligste videnskabelige Arbejder handler om Vandinsekters Respiration, alle de senere om biokemiske Emner. En Række Arbejder beskæftiger sig med Fordelingen af Blodets Sukker mellem Blodvæsken og Blodlegemerne, andre handler om Enzymer, dels om Pepsin (Mavesaftens æggehvidefordøjende Enzym), dels om Amylase (stivelseomdannende Enzym). — E. har udgivet en Lærebog i fysiologisk Kemi (1926, 2. Udg., Biokemi, 1931) og er en meget anvendt og fortræffelig populær-videnskabelig Forfatter om fysiologiske Emner (udgav bl. a. »Køn og Alder« 1922). Fra 1933 er han Redaktør af »Naturens Verden«.

L. S. Fridericia.

Egeberg, Edvard de Hemmer, f. 1855, Forfatter. F. 17. Nov. 1855 i Linaa Skole ved Silkeborg. Forældre: Lærer Niels E. (1815—90) og Louise Jakobine de Hemmer (1821—1908). Gift 9. Dec. 1882 i Heden ved Allested, Fyn, med Maren Eriksen, f. 10. Marts 1862 i Heden, d. 4. Okt. 1901 i Silkeborg, D. af Gaardejer, Sognefoged Erik Kristian Jensen (1828—1914) og Kristine Sofie Madsen (1828—1910).

E. har efter begge Forældrene arvet musikalske Evner, og som Dreng ønskede han at blive Musiker, men Faderen sendte ham paa Jelling Seminarium, hvorfra han 1875 tog Lærereksamen. Derefter virkede han — kun afbrudt af et Ophold paa Askov udvidede Højskole 1880—81 — som Lærer forskellige Steder i Jylland, sidst ved Silkeborg kommunale Skolevæsen 1888—1903. Han fik da bevilget sin Afsked (med halv Pension) for helt at kunne beskæftige sig med litterær Virksomhed. Siden har han boet i Svejbjæk. — Allerede i 80'erne paabegyndte han ved Siden af Skolegerningen en omfattende Journalist- og Forfattervirksomhed. Han har som Fælleskorrespondent til en Række Dag- og Ugeblade

skrevet talrige pædagogiske og litterære Artikler samt Rejsebrevve og sociale og religiøse Betragtninger. Flere Gange har han været Leder af Bladforetagender, bl. a. Redaktør af »Silkeborg Folkeblad« (1892—94), »Skole og Samfund« (1897—1904), »Søndagsbladet« (1910—11), »Den lille Folkeven« (1908—11) og »Læsning for Folket« (1905—08). Sine første skønlitterære Forsøg fik han trykt i »Husvennen« i Midten af 80'erne; men først 1894 vovede han sig frem med en selvstændig Bog »Helligt og søgnt«, en Samling Fortællinger og Skitser, der straks røbede hans Haandelag og hans sikre Iagttagelsesevne. 1896 fulgte en ny Fortællingsamling »Sejr og Fald« og 1898 en lille Samling Digte »Min Dreng«. Men det var dog først med den stærkt personlige Fortælling »Ved Dødens Port« (1899), at han for Alvor slog sit Navn fast i dansk Litteratur. Efter denne digterisk beaandede Skildring af en ung Gaardmands tunge Kamp paa Dødslejet havde E. sejret; og han forfulgte sin Sejr med en Række Bøger af højst ulige Værd. Betydeligst virker den smukke Ægteskabshistorie »Helligbrøde« (1900), Fortællingen »Det først Fornødne« (1902), det kraftige Tids- og Folkelivsbillede »Folkets Lærere« (1904), den fine Brevfortælling »Drømmeren« (1907), den store Roman »Vandringsmanden« (1909), den personligt prægede Fortælling »Præsten« (1913). Men ogsaa Bøger som »Klokker« (1916), »Naboer« (1918), »De unge Aar« (1930) og »Manddomsaar« (1931) læses med Interesse. Selv i Smaabøger som »Et Levnedsløb« (1901), »Mellem Børn« (s. A.), »Paa min Vej« (1903), »Børnebilleder« (1904), »Dyr« (1911), »Omkring Lampen« (1912), »Helligt og søgnt. Ny Række« (1915), »Ved Ovenlys« (1927), »Fra Kirkens Port« (1928) og Digtsamlingen »Mellem Bakkerne« (1910) viser E. ofte paa den smukkeste Maade sit solide Kendskab til Almuen, sin skarpe Iagttagelsesevne over for Børn og sin dybe religiøse Følelse. Drevet af sin Interesse for Historien har han gennem de senere Aar kastet sig over Arkivstudier. I Anledning af Silkeborgs 25 Aars Købstadjuubilæum udsendte han 1923—24 »Silkeborg Slot«, I—III. Arkivstudierne har ogsaa affødt en Række kulturhistoriske Romaner, der hører til det vægtigste inden for hans Digtning: »Bromanden. Tidsbillede fra Midten af det 18. Aarhundrede« (1921), »Fangen. Tidsbillede fra Kalmarkrigens Tid« (1924), »En Præsteskabne. Tidsbillede fra Midten af det 18. Aarhundrede« (1926—27), »Mørk Tid. Tidsbillede fra Indfaldene i Jylland 1643—45« (1929) og »Landsbykongen« (1934) med Emne fra 1660'erne. — Svagest er E., naar han optræder revsende over for sin Samtid. Satiren lykkes sjælden for ham; men naar han i sine Skildringer af Almuen tegner Billeder

af den uafvendelige Skæbne, Livets og Dødens ubetvingelige Krav, faar hans Fremstilling Styrke og Kraft. Blandt vore folkelige Forfattere indtager han en fremskudt Stilling. — Malerier af J. J. Jensen Egeberg ca. 1905, Georg Schjelderup ca. 1925 og Erik Egeberg ca. 1930; Buste af sidstnævnte 1933 (alt i eget Eje).

Lærerne og Samfundet, I, 1914, S. 160 f. og 428—35. København 17. Nov. 1915. Jelling Seminariums Aarsskrift for 1933.

K. K. Nicolaisen.

Egebjerg, Hans Rasmussen, 1860—1924, Journalist. F. 31. Maj 1860 i Egebjerg ved Svendborg, d. 5. Sept. 1924 i Svendborg, begr. sst. Forældre: Gaardejer Rasmus Hansen (1820—96) og Anne Larsen (1831—83). Navneforandring 21. Maj 1889. Gift 28. Dec. 1889 paa Frbg. (b. v.) med Josephine Theodora Johanne Knudsen, f. 27. Sept. 1860 i Kbh. (Garn.), D. af Kaptajn i Artilleriet Laurits K. (1821—1904, gift 2° 1867 med Emilie Frederikke Feuerstein, 1834—1914) og Hedvig Josephine Feuerstein (1827—64).

Udgaet fra et aandeligt og folkeligt stærkt interesseret grundtvigsk Hjem nød E. den første Undervisning i Friskolen og arbejdede ved Landbruget i sine første Ungdomsaar, gæstede Vejstrup Folkehøjskole 1878—79, begyndte tidligt at skrive, var 1886—87 paa Askov Højskole. Det mere tilfældige Medarbejderskab (ved »Morgenbladet«, »Svendborg Avis«, »Fyns Tidende«) førte til, at han 1887 indtraadte i Redaktionen af det mod den Bjørnbak'ske »Aarhus Amtstidende« oprettede grundtvigske »Aarhus Folkeblad«. Han var dette Blads Redaktionssekretær til 1890, da det Boisen'ske (forhandlende) Venstre paa Svendborgegnen oprettede »Folkebladet for Svendborg Amt« i Svendborg, hvis Redaktør han blev. Han ledede sit Blad ud fra et stærkt Hensyn til det folkeligt- og almenoplysende mere end det nyhedsmæssige. Skyttesagen interesserede ham meget, og han var i 25 Aar Formand for De danske Skytteforeningers 6. Hovedkreds, der ved hans Fratræden hædrede ham som Æresmedlem. Den Kamp, der efter det politiske Forlig tilspidsede sig mellem Venstregrupperne, antog en særlig voldsom Form i Sydbyn, og Udviklingen omkring og efter Systemskiftet 1901, der de fleste Steder mildnede Modsætningerne, havde ikke det samme Forløb i Sydbyn. E. førtes derefter over mod konservativ Side; hertil bidrog hans stærke Interesse for Forsvarssagen; han blev Formand for Svendborg Amts Rekyllkorps og Medlem af Korpsenes Centralkomité. 1911 sammensluttedes hans Blad med det konservative Blad »Svendborg Amtstidende«, et Forhold, der dog vakte nogen Uro i den konservative Lejr, hvorfor der oprettedes

et mindre, konservativt Blad. E. gik under Grundlovskampen 1913 haardt imod sin gamle Læremester Klaus Berntsen og deltog i de derefter følgende Aar i Forberedelserne til og Dannelsen af Det konservative Folkeparti, hvis første Næstformand han blev. Først i 1922 gik det separate konservative Blad i Svendborg op i »Svendborg Amtstidende«. I den politiske Diskussion gjorde E. sig i sine seneste Aar ikke stærkt gældende. Han var en ideelt anlagt og habil Bladmand, men ikke Taktiker. — E. havde som ung rejst i England og omfattede engelsk politisk Syn med Interesse. Et Udtryk herfor er en god Folkebog, som han skrev 1896 om Gladstone. Fra hans yngre Aar stammer talrige Smaacomedier, Noveller etc. med Hjemstavnspræg. Han var med en kort Afbrydelse Medlem af Svendborg Byraad 1909—17.

Journalisten 1. Febr. 1907. Ungdom og Idræt 10. Juni 1910. Søndagsbladet 31. Juli s. A. Folkelæsning 6. Nov. s. A. Svendborg Amtstid. 6. og 8. Sept. 1924. Fyns Tid. 7. Sept. s. A.

J. V. Christensen.

Egede, Landmands- og Embedsmandsslægt, der føres tilbage til Hans Jensen Colding (1596—1659), som var Sognepræst i Vester Egede, hvoraf Navnet. Af hans Sønner var Degnen Jens E. i Førslev Stamfader til en Linie, der væsentligst har været knyttet til Landbrugsvirksomhed; Povel Hansen E. (1648—1706), der blev Sorensskriver i Norge, var Fader til nedenn. Missionær Hans Povel-sen E. (1686—1758) — hvis Sønner de nedenn. Poul Hansen E. (1708—89) og Niels Rasch E. (1710—82) videreførte Faderens Virksomhed i Grønland — og til Præsten Jens Poulsen E. (1692—ca. 1724), hvis Søn var nedenn. Missionær Peder E. (1722—89). Poul Hansen E.s Søn var den ligeledes nedenn. Kaptajn, Grønlandsforskeren Christian Thestrup E. (1761—1803).

Lengnicks Stamtavler. H. A. Møller: Stamtavle over Slægterne Stampe og Thestrup, 1910, S. 278. Personalh. Tidsskr., 3. Rk., III, 1894, S. 71—79, 190 ff.; 6. Rk., IV, 1913, S. 268—73. Norsk slektshist. tidsskr., IV, 1933—35, S. 1—14.

Albert Fabritius.

Egede, Christian Thestrup, 1761—1803, Søofficer. F. 4. Nov. 1761 i Kbh. (Vartov), d. 17. Okt. 1803 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Præst, senere Biskop, Professor Poul E. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 19. Sept. 1798 i Nørre Vedby med Magdalene (Lene) Barbara Budtz, f. 5. Juni 1762 paa Frisenvold, d. 15. Nov. 1838 i Randers, D. af Forvalter Mikkell (Michael) B. (1724—86) og Johanne Dorthea (Sophie) Wedege (1738—83). Ægteskabet opløst.

Havde Faderen, Poul E., maattet give Afkald paa sit Ungdomsideal, at blive Søofficer, skulde dette i alt Fald opfyldes i hans

eneste genlevende Søn. Denne kom allerede som niaarig ind i Søværnet som Volontær, blev 1774 Kadet, 1782 Sekondløjtnant, 1789 Premierløjtnant, 1796 Kaptajnløjtnant og 1801 Kaptajn. 1781—82 var han med Linieskibet »Wagrien« i Ostindien og 1782—83 med Fregatten »Cronborg« i Vestindien. 1786 blev han som Næstkommanderende paa Jagten »Den ny Prøve« Deltager i Løvenørns Ekspedition til Grønlands Østkyst for at finde Østerbygden, som endnu dengang antoges at være beliggende der. Da Løvenørn imidlertid allerede i Slutningen af Juli s. A. opgav Kampen med Danmarksstrædets Drivmasser, stationeredes E. i Island for at fortsætte Forsøgene. Allerede samme Efteraar trængte han saa dristigt frem, at han kom Østkysten nær paa 2½ Mil i Nærheden af Kap Dan, hvor Nordenskiöld landede 1883, men kunde ikke forcere Kystisbæltet. 1787 gentog han Forsøgene flere Gange, nu ledsaget af Hukkerten »Hvidfisken«, men maatte ud paa Efteraaret give op for Ismasser. Han opdagede »Egedes og Rothes Fjord« og tog Toning af Landet mellem 65 og 66½° n. Br. Sine Iagttagelser offentliggjorde han i »Reise-Journal til Østre Grønlands Opdagelse 1786—87 med Kort og Prospector« (1789 og 1796). — 1793 gik E. i hollandsk Tjeneste og udmærkede sig som Chef for Kanonbaadene paa Zuïdersøen. Efter atter at være traadt i Nummer deltog han i Slaget paa Reden 2. April 1801, hvor han kommanderede Kavaleriprammen »Rendsborg« og udmærkede sig ved Heltemod; da Ankertovet blev overskudt, satte han Skibet paa Grund og fortsatte Skydningen, til han efter fire Timers Kamp maatte overgive sig. Allerede n. A. fik han Afsked, hvortil vistnok bidrog, at han var en meget daarlig Økonom. — Tegnet og stukket af J. Rieter.

Grønlands historiske Mindesmærker, III, 1845, S. 751—59. Meddelelser om Grønland, VI, 1894, S. 6—9; XLVIII, 1912, S. 32. Personalh. Tidsskr., 3. Rk., V, 1896, S. 56. P. C. Bundesen: Slaget paa Reden, i Tidsskr. f. Søvæsen 1901.

H. Ostermann (P. Lauridsen).

Egede, Hans Povelsen, 1686—1758, Missionær og Kolonisorator. F. 31. Jan. 1686 paa Gaarden Harstad i Trondenes Præstegæld i Nordland, d. 5. Nov. 1758 i Stubbekøbing, begr. i Kbh. (Nic. Kgd.). Forældre: Sorenskriver Povel Hansen E. (1648—1706) og Kirsten Jensdatter Hind (1656—1724). Gift 1° Sommeren 1707 i Kvæfjord med Gjertrud Nielsdatter Rasch, f. 1673 paa Gaarden Vebbestad i Kvæfjord, d. 21. Dec. 1735 i Godthaab (begr. i Kbh., Nic. Kgd.), D. af Lensmand Niels R. og Nille Nielsdatter. 2° 20. Sept. 1737 i Kbh. (Nic.) med Mettea Dau, f. Jan. 1690, d. 22.

Okt. 1761 i Stubbekøbing (gift 1° med Proviantforvalter i Larvik Jacob Alsbach, d. 1717, 2° 1719 med Major ved Søndenfeldske Dragonregiment Caspar Eggerts Trane, d. 1736).

E. var norsk af Fødsel og af mødrene Afstamning, men stammede paa fædrene Side fra Danmark. Han voksede op i et tarveligt og nøjsomt Hjem, hvor der maatte spinkes og spares for at holde Sønerne til Bogen. Sin første Undervisning fik han af sin Morbroder, Præsten Peder Hind i Sand, senere kom han til residerende Kapellan paa Hammerø Niels Schielderup, der 1704 dimitterede ham til Universitetet med et glimrende Vidnesbyrd. Allerede i Aug. 1705 tog E. sin Eksamen med det Vidnesbyrd fra Professor Hans Bartholin, at det kun var ved sin »store Flid og hurtige Nemme«, at han saa snart havde kunnet gøre sig færdig ved Universitetet. Ved Faderens Død blev det ham magtpaaliggende snarest at komme i Embede, hvilket ogsaa lykkedes ved formaaende Venners Hjælp, uagtet han ikke havde den lovbefalede Alder. Allerede 15. April 1707 ordineredes han i Trondhjem og beskikkedes 25. s. M. af Biskop Krog til residerende Kapellan i Torsken, Anneks til Trondenes, idet samtidig Præsten der beskikkedes til residerende Kapellan i Vaagan, Anneks til Lødingen, men da sidstnævnte Præst frabad sig Forflyttelse paa Grund af Alder, fik E. 25. Juni s. A. Embedet i Vaagan. Hans Præstetid her blev meget urolig, dels fordi Formandens Enke, skuffet over, at han ikke ægtede hende, stadig var ham fjendtligsindet, og dels paa Grund af, at han selv, der i sin Ungdom var »en Mand med uroligt Gemyt og brusende Affecter«, allerede ved sin Indsættelse geraadede i heftig Strid med sin Sognepræst. Sagen kom for en Provsteret, og E. fik en Irette-sættelse og idømtes Bøde for respektstridig Opførsel. Muligvis var dette, ham selv ubevidst, medvirkende Aarsag til, at hans Tanker henvendtes paa Grønland. Selv siger han herom kun, at han, da han en Aften i Okt. 1708 gik sin vante Motionstur, kom til at tænke paa, at han i en gammel Bog (Peder Claussøns Norgesbeskrivelse fra 1632) havde læst om de fordums norsk-islandske Bygder i Grønland, og hvordan det mon nu stod til deroppe. Herom skrev han til sin Svoger Niels Rasch, der havde deltaget som Styrmand i nogle Handelsrejser til Grønland, startet af en driftig Bergenskøbmand, og fik at vide, at de Folk, som nu boede paa Vestkysten, var »wilde«, medens Østkysten, hvor de gamle Bygder mentes at have ligget, var utilgængelig paa Grund af Ismasser. Egnen omkring 64° n. Br. paa Vestkysten nævntes som »den bedste Plads« — netop det Strøg, hvor E. mange Aar senere slog sig ned. Ved disse Efterretninger grebes han af en stærk

Længsel efter at komme disse Mennesker, som han ansaa for Ætlinge af de gamle kristne Nordboer, til Hjælp i deres Saligheds Sag. Han skrev 1710 derom baade til sin egen og til Bergens Biskop og tilbød selv at følge med Skibet derover for at rekognoscere. Bergensbispen var temmelig reserveret i sit Svar og navnlig saa han en uoverstigelig Hindring i »disse Barbarers« Sprog, og skønt Biskop Krog saa lysere paa det og endog udtrykte Haabet om, at uanede Rigdomme kunde hentes hjem fra Grønland, var Tiderne for vanskelige til, at Sagen kunde fremmes. Hertil kom, at E.s Hustru af al Kraft satte sig imod sin Mands forvovne Planer. Ved hendes og andres »fornuftige og velmente Forestillinger« blev da Sagen henlagt for denne Gang. Men af E.s Sind stod den ikke til at udrydde, hans Samvittighed bebrejdede ham bestandig, at han havde vist et Kald fra sig. Og nu kom paa ny ydre Omstændigheder til, som uvilkaarligt styrkede Missionstankerne hos ham. 1713 byggede Menigheden paa hans Tilskyndelse en ny Kirke, der bl. a. udstyredes med en af E. malet Altertavle, som Biskop Krog uden at vide, hvem Mesteren var, fandt alt for smuk til en Fiskerbygd. Da Menigheden selv vilde raade over sin nye Kirke, blev der sat Laas for Prædikestolen, hvortil E. fik Nøglen, og samtidig sendte man Sognepræsten et formeligt Opsigelsesbrev. Da han alligevel indfandt sig ved Kirkens Indvielse 1714, kom det til et stort Opgør, hvoraf Følgen atter blev Provsteret med paafølgende Reprimander og Bødepaalæg til E. Ganske vist viste Menigheden denne sin fulde Tilslutning, men samtidig gjorde »slemme Mennesker med Had og Eftertragtelse, med Løgn og skammelig Paasagn« ham og hans Hustru det saa broget, at de begge længtes bort fra Stedet. Derved blev denne Strid afgørende for Grønlandsspørgsmaalet, idet Hustruens Modstand mod E.s Planer overvandt. Nu indgav han paa ny en »Memorial«, denne Gang ogsaa til det nystiftede Missionskollegium, men fik til Svar, at han »maatte have Patience indtil nærværende Tids og Tilstands ønskelige Forbedring«. For imidlertid at imødegaa de Indvendinger, som ved Rygtet om hans Forhavende havde rejst sig fra forskellig Side, udsendte han 1715 »En skrift- og fornuftgrundet Resolution og Erklæring over de Objectioner og Forhindringer angaaende det Forsæt til de hedenske Grønlænderes Omvendelse«. I den Tanke, at personlig Henvendelse vilde virke bedre end alle »Memorialer«, søgte han derefter Tilladelse til at lade sit Embede bestyre af en Kapellan, men fik til Svar, at Indtægterne ikke vilde forslaa til to. Da nu alle Sunde syntes lukket, besluttede han at opgive Embedet uden Betingelser.

Efter en oprivende Afsked med sin Menighed drog han da i Juli 1718 til Bergen. Her fandt han kun ringe Tilslutning til sine Planer, og da der efter Karl XII.s Død indleddedes Fredsforhandlinger, besluttede han at foretage en Rejse til Kbh. Her fandt han Støtte hos Thomas v. Westen, som dengang opholdt sig i Hovedstaden, Missionskollegiet stillede sig velvilligt og Kongen modtog ham i Audiens og tilkendegav, at han var »intentioneret«. E. rejste tilbage til Bergen, og i Nov. 1719 udgik en kgl. Forordning til Stiftsbefalingsmand og Magistrat, at de bergenske Købmænd skulde træde sammen og overveje, paa hvad Maade og under hvilke Betingelser Handel paa Grønland kunde iværksættes. Ikke engang dette syntes i Begyndelsen at skulle føre til noget, men omsider lykkedes det E. ved personlig Paavirkning og ved selv at gaa i Spidsen og tegne sig for 300 Rdl. at faa oprettet et Interessentskab, der med en Aktiekapital paa ca. 10 000 Rdl. startede »Det Bergenske Handels-Compagnie«. Der udrustedes tre Skibe, E. fik 15. Marts 1721 Udnævnelse til Missionær i Grønland med 300 Rdl. i Gage og 200 i Udrustningshjælp, og endelig 12. Maj 1721 kunde han tiltræde Rejsen fra Bergens Red om Bord paa Skibet »Haabet«, ført af Skipper Berendt Hanssøn Wegner.

E. var i sjælden Grad udrustet til den Gerning, han nu gik ind til. Født og opvokset under en Himmeleegn, hvis Barskhed ikke gav Grønlands noget efter, hvor Naturforholdene paa saa mange Maader lignede dette Lands og hvor der krævedes et ikke ringe Maal af Haardførhed, Nøjsomhed og Udholdenhed for at kunne klare sig, var han rent fysisk set udmærket skikket til at tage Opgaven op. Hans moralske Egenskaber gjorde ham i ikke mindre Grad velegnet dertil. Dristig og fuld af Eventyrlyst og Vovemod var han samtidig ualmindelig karakterfast og dertil en født Herskernatur. De til Løsningen af Opgaven mindre heldige Egenskaber — det »urolige Gemyt« og »de brusende Affecter« — havde faaet rigelig Tid til at afsvales og komme i Ligevægt i den lange Ventetid. Endelig var han i Besiddelse af et sjældent varmt Hjertelag, en for Samtiden ikke almindelig Fordomsfrihed og først og fremmest af en enfoldig og ureflekteret, men inderlig varm Kristentro og en aldeles ubegrænset Tillid til Gud. Dette tilsammen gjorde, at han ikke opgav Ævred, da han omsider efter en lang og mod Slutningen yderst farefuld Overrejse 3. Juli 1721 lod kaste Anker i »Haabets Havn« paa Øen Imerigsoq kort Nord for »Baals Revier« (Godthaabsfjorden) og traf de Mennesker, for hvis Skyld han havde sat saa meget paa Spil. Da maa han være blevet fuldt klar over sin Fejltagelse: at *de* skulde være i Slægt med de gamle Vikinger.

Men han var intet Øjeblik i Tvivl, hans eneste Ønske var, at »Gud vil udføre nu, hvad som begyndt er, til sin Ære og disse arme vildfarne Menneskers Oplysning og Salighed« og gøre ham selv til »et bekvemt Redskab« dertil. Saa snart Husene var rejst i »Haabets Koloni«, søgte han at komme i Kontakt med de Indfødte, som i Begyndelsen mødte ham med Mistænksomhed. Lidt efter lidt vandt han dog Terræn hos dem og begyndte nu møjsommeligt at lære deres Sprog, idet han benyttede sine opvoksede Sønner som Tolke og Læremestre. E.s Missionsprincip er allerede udtrykt i hans ovenciterede Ytring: til disse Menneskers »Oplysning og Salighed«: han vilde først gøre dem til oplyste Mennesker og derefter til Kristne. Missionsarbejdet dreves derfor fra Begyndelsen væsentligst ved, at han med sine Sønner drog om fra Sted til Sted, opholdt sig flere Dage ad Gangen paa Bopladserne og »underviste« Befolkningen. Saa længe det kneb med Sproget, foregik denne »Undervisning« ved Hjælp af bibelske Billeder, som Sønnen Poul havde tegnet og koloreret og hvortil knyttedes en i Forvejen møjsommeligt affattet — og saare fejlfuld — Forklaring samt nogle Spørgsmaal, som Grønlanderne, efterhaanden som de fattede det, skulde besvare. Med Missionærernes stigende Sprogfærdighed blev Undervisningen naturligvis bedre og fyldigere, men Metoden bibeholdtes. 1730 skildrer E. sin »Maade og Metode« saaledes: »Som jeg var en Nat udi hvert Hus, saa tog jeg først Børnene for mig, og katekiserede med dem, derefter ogsaa de gamle og voksne. Samme Undervisning repeterede jeg igien om Morgenen, førend jeg rejste derfra til et andet Hus«. Direkte kirkelig Forkyndelse varede det længe, før E. turde inklade sig paa. 10. Jan. 1724 holdt han ganske vist sin første grønlandske Prædiken, men da Tilhørerne ikke forstod ret meget af den, gik der en rum Tid, før han gentog Forsøget. Den stadigste Undervisning fik naturligvis Omegnens Befolkning, og da særlig de, der opholdt sig flere Vintre paa Kolonien. De modtog den villigt, og af Modstand mærkedes lidet. En eneste Gang var der Tilløb til mere alvorlig Modstand, anstiftet ved en Aandemaner, men E. fik Nys derom i Tide og forpurrede det. Saa varede det til Gengæld længe, før der kunde spores nogen dybere Paavirkning af Evangeliet, om end der dog efterhaanden mærkedes Rørelser hos enkelte. Der gik derfor lang Tid, inden E. turde skride til at meddele Daab. Den første fandt ganske vist Sted allerede 1724, men det var et dødssygt Barn, som Faderen indtrængende bad om, maatte døbes. Senere døbttes enkelte andre Børn, Voksendaab derimod indlod E. sig sjældent paa — første Gang 1728 —, fordi han dertil krævede ikke blot grundige Kristen-

domskundskaber, men ogsaa tydelige Vidnesbyrd i Livsførelsen om Troens Oprigtighed. Dette i Forbindelse med forskellige ydre Omstændigheder bevirkede, at E. omsider skred til Virkeliggørelse af en længe næret Plan, som gik ud paa »at døbe deres smaae Børn, som bo stedse i Nærværelsen hos os . . . hvilke man og idelig kan gaa til Haande med Guds Ords Undervisning, som og giver den sande Religion Bifald, er lærvillige og lever et udvortes skikkeligt Levnet«. Planen billigedes af hans Medarbejdere Lange og Miltzoug og approberedes af Missionskollegiet, for saa vidt det ikke »begjæredes af en Superstition«. I Løbet af faa Aar døbtes da saa mange Børn, at E. i sin Forestilling til Christian VI. 1731 om for Guds Skyld ikke at opgive Missionen kunde henvise til, at »200 Familier i Circumferencen giver vor kristelige Tro Bifald«.

Haarde Prøvelser indfandt sig tidlig i E.s Grønlandsvirksomhed. De Ulemper, Besværligheder og Afsavn, som Livet i det øde Land, elendige Boligforhold — Vaaningshuset paa »Haabets Ø« var fugtigt og utæt, og Familien boede syv Aar i et eneste Værelse —, Vanskeligheder med de ofte uregerlige »Kolonister« og hele den urolige og omflakkende Tilværelse førte med sig, var ingenslunde de værste Genvordigheder, der mødte ham. Han har næppe selv regnet dem for noget mod de Bekymringer, Spekulationer og Anstrengelser, det voldte at holde det hele i Gang. E. havde selv rejst Værket og maattet overtage hele Ledelsen som »Oberhoved«, og det hvilede alene paa ham. For at lære Landet og Befolkningen at kende, eftersøge mere indbringende Fangstomraader og Steder for Nyanlæg samt i nogen Grad for at undersøge »de Pladser, hvor vore gamle Norske har boet« foretog han allerede i de første Aar vidtløftige Rejser mod Nord til Nordre Strømfjord og mod Syd til Landets Ende, hvor han som den første Europæer genfandt de øde Pladser og deres Ruiner i Sydkystens Fjorde. Og efter hans Forslag forsøgtes et Nyanlæg paa Nepisene i Holsteinsborgfjorden, af hvilket han lovede sig meget, da der var god Hvalfangst. Det slog imidlertid fejl, opgaves efter et Aars Forløb, og Bygningerne brændtes af hollandske Skibsmandskaber. Indhandlingen af Landets Produkter, af hvis Udbytte Handel, Besejling og dermed Mission skulde opretholdes, gav de første Aar forsvindende lidt Udbytte og trykkedes af Konkurrencen med den hollandske Hvalfangerflaade, der aarlig gæstede Landet. Skibsudeblivelser og Forlis truede Gang paa Gang Kolonien med Undergang.

Det bergenske Grønlandskompagni viste en forbavsende Udholdenhed trods de store Tab, men maatte til sidst søge Kongen om Hjælp gennem et Lotteri, som delvis mislykkedes, og senere

gennem en Skat i begge Riger. Men de vedvarende Uheld bevirkede, at Kompagniet efter store Ofre maatte give op og likvidere. De Foranstaltninger, som Kongen, der nu traadte til, 1728 traf for at kolonisere Landet, var stort anlagt, men mislykkedes — det eneste reelle Resultat var Koloniens Flytning til Godthaab — den tilsigtede »Popularisering« af de øde Kyster med Soldater og Slaver, som ved Lodtrækning var bleven viet til Kvinder fra Børnehuset, virkede direkte demoraliserende paa Befolkningen, efter Frederik IV.s Død ophævede et kgl. Magtbud hele Kolonisationen, og kun E.s og Hustrus heltemodige Beslutning desuagtet at blive i Landet, foreløbig for et Aar, bevirkede dens forsøgsvisse Genoptagelse. Men samtidig med at det lysnede for Kolonisationsværket ved Kongens Beslutning om at fortsætte, maatte E. friste den Skæbne at se sit Missionsarbejde krydset af et andet, med hvilket han ikke kunde sympatisere. 1733 kom de hernhutske Udsendinge Chr. David og Chr. og Math. Stach til Godthaab, officielt for at hjælpe E., men i Virkeligheden for at begynde en egen Mission, hvorfor de ogsaa slog sig ned ved Ny Herrnhut. De var paa Forhaand indstillede imod E. og hans Arbejde, og han paa sin Side var ikke tryk over for deres Lære og Anskuelser. Han viste dem imidlertid venskabeligt til Rette og hjalp dem paa alle Maader, men der udviklede sig et spændt Forhold, der førte til en vidtløftig Brevveksling mellem ham og Chr. David og til, at Brødrene i deres Breve hjem udtalte sig meget nedsættende om hans Virksomhed. Dette Forhold pinte ham meget, og da samtidig den skæbnesvangre Koppepidemi, hidført ved en fra Danmark 1733 tilbagevendt Grønlander, bortrev Befolkningen i hundredvis og med eet Slag tilintetgjorde alt hidtil opbygget, saa E. heri ligesom en Dom over sit Arbejde, samtidig med, at han med ømfindtlig Samvittighed tilkendte sig selv Medskyld i Ulykken ved sin Forbliven i Landet mod Kongens Ønske. Han indgav derfor med tungt Hjerter Afskedsbegæring. Endnu holdtes han tilbage ved sin Hustrus Sygdom; Overanstrengelse med de koppesyges Pleje havde brudt hendes Modstandskraft, og hun døde ved Juletid 1735, hvilket hensatte E. i en saadan Tilstand af Melankoli og Fortvivelse, at det kun med største Møje lykkedes hans Omgivelser at faa ham beroliget. Men 29. Juli 1736 holdt han Afskedsprædiken over de vemodige Ord Esaias 49,¹ og forlod Grønland for stedse, medbringende sin Hustrus Kiste.

Efter Ankomsten til Kbh. var E. i Audiens hos Kongen og benyttede straks Lejligheden til at virke for Grønland i Overensstemmelse med sine Ord ved Hjemreisen derfra: »Guds Ære alene

og disse arme, vankundige Menneskers Oplysning har, er og skal være mit eneste Øjemærke, ja Hjertets uafsladelige Ønske indtil min Død«. Paa hans Initiativ oprettedes 1737 »Det grønlandske Seminarium« til Uddannelse af Studenter til Missionærer og Vajsenhusdrengene til Kateketer, og E. blev dets Forstander. 18. Marts 1740 blev han Biskop for Grønland og Missionskollegiets Konsulent. 1737 udgav han »Omstændelig Relation ang. den grønlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse«, der vakte stor Interesse og oversattes paa flere Sprog. Den fulgtes 1741 af den berømte »Det gamle Grønlands nye Perustration eller Naturel-Historie«, der var en meget udvidet Udgave af en 1729 publiceret kortfattet Grønlandsbeskrivelse og som ligeledes blev oversat paa flere Sprog. 1743 fik E. Tilbud om Trondhjems Bispestol efter Hagerup, men afslog Tilbudet. 1747 tog han Afsked fra Seminariet, rejste med sin Hustru til Vardal i Norge, hvor Svigersønnen Alsbach var Præst, og flyttede 1751 med denne til Stubbekøbing, hvor han henlevede sine sidste Aar og døde af en epidemisk Sygdom.

E.s Betydning for Grønland kan ikke overvurderes. Hvad hverken kongelige Bestræbelser i næsten halvandet Hundrede Aar, driftig Handelsaand eller kæk Sømandsfærd havde formaaet: at genvinde det tabte Grønland for den dansk-norske Krone, det lykkedes for den stilsfærdige, men udholdende Nordlandspræst. Grønlands Navn af civiliseret Land er uløseligt knyttet til hans. Han var dets egentlige *Kolonisator*. Ved Udrejsen fra Bergen blev Hovedledelsen lagt i hans Haand; han beholdt den i Virkeligheden under hele sin Virksomhed i Grønland, og de af ham lancerede Principper baade for Mission og Handel blev i alt væsentligt de ledende i de følgende Tidens Kolonisationsarbejde. — Endvidere var han den første og paa en Maade den betydeligste *Opdagelsesrejsende* i Grønlands nyere Historie. Ikke blot blev hans Beskrivelse af Landet og Folket i mere end 100 Aar langt den vigtigste Kilde til Kendskabet derom, men han genopdagede ogsaa virkelig begge de forsvundne Fortidsbygder, skønt han gik i sin Grav i den Tro, at Østerbygden laa paa Østkysten. Og i sin Iver for denne Bygds Genopdagelse anviste han med genialt Klarsyn den Vej, der omsider førte til Østkystens Udforskning: at søge langs Kysten inden for Isbæltet med grønlandske Konebaade. — Men som *Grønlands Apostel* har E. dog sin største Betydning. Paa Trods af sin egen Skepsis og det tilsyneladende ringe Resultat af hans Missionsgerning blev han Evangeliets Forkynder for *hele* Vestkysten fra Kap Farvel til Diskobugt, hans Ord blev ved de bestandig omflakkende Eskimoer i den Grad bragt rundt til Kystens Vige

og Kroge, at hans almindelige Navn blev »Taleren«, og han fik Opfordringer fra alle Kanter af Landet om at komme derhen. Saa længe Grønland staa, vil Mindet om E.s uforfædede Trosmod og inderlige Kristenkærlighed staa indbrændt i Befolkningens Bevidsthed.

Maleri af Johan Hörner (Fr.borg). Stik af Meno Haas 1778 og J. Lymann. Gipsbuste af Th. Stein 1889 (Fr.borg). Malerier af E. og 1. Hustru i Odense Landemodesal (malede i Bergen før Udrejsen), af E. i Vaagan Kirke samt i Familieeje (malet efter Hjemkomsten). Maleri af J. E. C. Rasmussen 1877 i Godthaabs Kirke: Præsten H. E. bedende. Efteraarsdag i Grønland. Portrætmedailon af E. og 1. Hustru af Aug. Hassel paa Nicolaj Kirkes Mur i Kbh. 1921, af E. alene i Godthaabs Kirke. Statue af E. af A. V. Saabye uden for Frederikskirken i Kbh. 1913 og paa Kirkefjeldet i Godthaab. Mindestøtte af Wiedewelt ved Jægerspris 1779 (herafter Stik samt Akvarel af S. L. Lange, Fr.borg). Medaille af S. Lindahl 1918.

J. J. Lund: Første Missionair paa Grønland, Biskop Hans Egedes Levnet, 1778. N. M. Petersen: Hans Egedes Levnet, 1839. A. G. Rudelbach: Christelig Biographie, I, 1846, S. 284—360. H. M. Fenger: Bidrag til Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie 1721—60, 1879. H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, 1921.

H. Ostermann.

Egede, Niels Rasch, 1710—82, Handels- og Hvalfangstleder. F. 1710 i Kirkevaag, Lofoten, d. 31. Aug. 1782 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens K.). Forældre: Præst, senere Biskop Hans E. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 31. Marts 1746 i Kbh. (Holmens) med Elisabeth Eleonore Brun, f. 1721 i Kbh., d. 8. Juli 1785 sst. (Holmens), D. af Løjtnant, senere Kaptajn i Flaaden Jørgen Frederik B. (d. 1745) og Lovise Jantzen (1703—36).

Elleve Aar gammel kom E. med Forældrene til Grønland, lærte Sproget fra Barnsben og blev meget afholdt af Grønlænderne, der næsten regnede ham for en af deres egne. Ligesom Broderen Poul blev han af Faderen oplært til og benyttet i Missionsarbejdet som Tolk og Medhjælper, men deltog tillige i Handelstogterne. Da Kongen 1731 ophævede Kolonisationsværket og hjemkaldte Europæerne fra Grønland, og Hans E. med Familie og nogle faa Mand blev ene tilbage i Landet, blev der god Brug for den unge Mand, navnlig til at »giøre Kiøbmands-Tieneste«. Det gjaldt for Hans E. at demonstrere, at Handelen med de indfødte kunde bære sig, idet han derved haabede at kunne vinde Kongen for Værkets Fortsættelse, og her kom Sønnens Popularitet til stærk Nytte, idet

det lykkedes ham at drive Handelsvirksomheden saa godt, at der n. A. kunde hjemsendes en betydelig større Ladning grønlandske Produkter end nogen Sinde hidtil. Da Handelsmonopolet 1734 overdroges til Jacob Severin, gjorde denne derfor straks E. til Købmand og Bogholder i Godthaab. Det var imidlertid et paa Grund af Koppeepidemien 1733 raseret og ødelagt Distrikt, han nu fik at operere i, og uagtet han tog fat med stor Energi og ikke gik af Vejen for nogen som helst Strabadser under de ofte sene og besværlige Handelsrejser, lykkedes det ham ikke i den korte Tid, han denne Gang bestyrede det, at faa det bragt paa Fode. Da Moderen var død og Faderen hjemgik 1736, fulgte han med for at søge Levebrød i Hjemlandet. Da det imidlertid trak ud hermed, lod han sig 1738 ansætte paa ny i Grønland, først to Aar i Godthaab og derefter tre Aar i Christianshaab (anlagt 1734), hvor han bragte Handelen i blomstrende Stand og tillige virkede med stort Held som Missionær. 1743 hjemgik han med svækket Helbred og beskikkedes 1745 til Overvrager, Vejer og Maaler samt Postmester i Kristianssund, men ombyttede allerede s. A. denne Tjeneste med Embedet som Vejer, Maaler og Vrager i Aalborg. 1754 indgav han et Forslag om Oprettelse af Hvalfangst i Diskobugt, væsentligst drevet af Grønlænderne selv, og stillede sig til Disposition ved Forsøgene. Han viste sig her særdeles fremsynet, idet det netop var ved Hjælp af indfødte, at den senere store og lønnende Hvalfangst i Grønland, specielt i Diskobugt, iværksattes. Forslaget fandt imidlertid ikke Fremme i denne Omgang, men 1759 beskikkedes E. til at oprette en ny Koloni »mellem Sydbay og Christianshaab«. Kolonien blev »plantet« ved Bugten Eqalugsuit Nord for Nordre Strømfjord og døbtes efter E.s Forslag »Egedesminde« efter hans Fader, men flyttedes nogle Aar senere længere nordpaa til sin nuværende Plads. Imidlertid var E. blevet Købmand ved Sydbay, som han 1764 flyttede til Amerdloq-Fjorden, hvor den fik Navnet Holsteinsborg og under hans Ledelse oplevede en rig Handels- og Hvalfangstperiode, ligesom han var de skiftende Missionærer en fortrinlig Støtte og selv en lang Aarrække deltog personlig i Missionsarbejdet. 1776 afløstes han som Købmand af sin Søn, Student *Jørgen Frederik E.* (1748—1807), men udnævntes samtidig til Forvalter over Materialer og Inventar samt Inspektør ved Hvalfangsten. 1781 tog han omsider endelig Afsked af Tjenesten, men forlod først Grønland n. A. og døde kort efter Hjemkomsten — E. gjorde sig paa flere Maader fortjent af Handelen og Hvalfangsten, bl. a. »formedelst de lange tre-hakkede Harpuner, som først af ham er opfundne« (Glahns Dagbøger). Han anstillede

ligeledes forskellige Forsøg med at skyde Hvalerne ved Hjælp af Bøsser eller »Svingbasser«, anbragt i Forstavnen af Hvalfanger-slupperne. E. udgav 1743 »Tredie Continuation af Relationerne betreffende den Grønlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed«. — Ved sin Udrejse 1759 blev E. udnævnt til kar. Kaptajn ved Infanteriet. For sine Fortjenester af Grønland belønnedes han 1774 med Medaillen Pro meritis. — Pastel i Familieecje.

H. M. Fenger: Bidrag til Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie 1721—60, 1879, passim. H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, 1921, passim. A. Jantzen: Efterretninger om Familien Jantzen fra Drenderupgaard, 1911, S. 33 f.

H. Ostermann.

Egede, Peder, 1722—89, Missionær. F. 9. Maj 1722 i Myklebostad i Senjen, d. 2. Juli 1789 i Fet, Romerike, begr. sst. Forældre: Residerende Kapellan i Ibestad under Trondenes Præstegæld Jens Poulsen E. (1692—ca. 1724) og Cathrine Marie Hind (ca. 1694—1772, gift 2° ca. 1729 med Lensmand i Dyrøy Daniel Olsen Heitmann, ca. 1709—91). Gift 15. Aug. 1760 i Tinn i Telemarken med Else Marie Amble, f. April 1715 i Sogndal, begr. 22. Juli 1805 i Hurdalen (gift 1° ca. 1749 med E.s Fætter, Købmand i Godthaab Poul Jochumsen Moltzau, 1715—54), formentlig D. af Proprietær Peder Jensen A. og Kirsten Nagel.

Efter Faderens Død sattes E. i Huset hos Sognepræst Lauritz Burchardt i Kvæfjord og forberedtes af denne til sit 16. Aar, da han sattes i Trondhjems Katedralskole, hvorfra han blev Student 1742. I Kbh. boede han hos sin Farbroder Hans E. og blev gennem denne interesseret for Grønland. Allerede 1743 blev han Alumnus paa det grønlandske Seminarium og tog 1746 teologisk Embeds-eksamen, hvorefter han ernærede sig ved Informationer, indtil han 1749 ordineredes til Missionær i Grønland. Han bestemtes til Jakobshavn, men da der ingen ordentlig Bolig var, maatte han tage Ophold i Christianshaab hos sin Fætter N. B. Bloch (s. d.). Derved indleddedes et udmærket Samarbejde, som havde en stærk Opblomstring af Missionen i Diskobugt til Følge. E. var en særdeles dygtig og sprogbevaget Missionær, som forenede Slægtens Nidkærlighed og fremragende Evne til at vinde den indfødte Befolkning med Sindighed og roligt Overlæg. Efter i nogle Aar at have missioneret i Jakobshavn ved maanedlange Besøg flyttede han dertil 1752, da der nu var blevet opført et lille »Missionshus«, og uagtet hans Ophold her blev kortvarigt og han gik langsommere til Værks med Daabsmeddelelse end Fætteren, resulterede hans Virksomhed i en betydelig Tilgang til Menigheden. I Forstaaelse

med Fætteren og støttet af denne førte E. en energisk Kamp mod Umoraliteten hos de europæiske Kolonimandskaber og for at hindre Tilladelse i Flæng til blandet Ægteskab. 1754 overtog han ved Blochs Hjemgang dennes Mission ved Christianshaab og Claus-havn og førte Arbejdet der videre, indtil han, der under hele sit Grønlandsophold var stærkt plaget af Skørbug, nødsagedes til at søge Hjemgang med nedbrudt Helbred 1756. Ligesom Fætteren havde E. benyttet sin Fritid til Oversættelsesarbejde; der findes endnu Salmer af ham i den grønlandske Salmebog. — Efter sin Hjemkomst assisterede han Poul E. med Oversættelsesarbejde og ved at undervise de til Grønland udsete Vajsenhusdrenge i Sproget. 1760 udnævntes han til Sognepræst i Fet og blev 1778 Provst for Nedre Romerike.

H. M. Fenger: Bidrag til Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie 1721—60, 1879, passim. H. Ostermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, 1921, passim.

H. Ostermann.

Egede, Poul Hansen, 1708—89, Missionær og Sprogmand. F. 9. Sept. 1708 (efter en senere Angivelse 1709) i Kirkevaag, Lofoten, d. 6. Juni 1789 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Frue K.). Broder til Niels Rasch E. (s. d.). Gift 1° 7. Febr. 1742 i Kbh. (Trin.) med Elisabeth Maria Frauen, f. 5. Dec. 1718 i Kbh., d. 18. Juli 1752 sst. (Holmens), D. af Regimentskvartermester, senere Toldinspektør og Justitsraad Marcus Haggæus F. (ca. 1685—1735, gift 2° med Agnete Elisabeth Hagen) og Benedicte Christiane Falsen (d. 1728). 2° 27. Juli 1753 i Kbh. (Holmens) med Maria Christine Thestrup, f. 5. Nov. 1735 i Kbh. (Frue), d. 25. Aug. 1768 sst. (Holmens), D. af Højesterets-assessor, Justitsraad, senere Professor og Etatsraad Christian Frandsen T. (1689—1750) og Karen Larsdatter Fogh (1709—47). 3° 12. April 1771 i Kbh. (Frue) med Christiane Amalie Thestrup, f. 18. Dec. 1744 i Kbh. (Frue), d. 1. Dec. 1795 paa Frbg. (Frue), Søster til 2. Hustru.

Efter et frit og ubundet Barndomsliv i Nordland kom E. ti Aar gammel med Forældrene til Bergen og derfra tre Aar efter til Grønland. Her kom han, der var en kæk og uforfærdet Gut, snart i Kontakt med den indfødte Ungdom, som han helst fulgte i tykt og tyndt, paa Skirend over Fjeldene og i Kajak ud paa Havet. Han blev en dygtig Jæger og en dristig Roer, der endog vovede at maale sig med sine jævnaldrende i at kæntre rundt med Kajakken og rejse sig igen. Han var alles Yndling, og da han hurtigt blev hjemmevant i Sproget, blev han en uundværlig Medhjælp i Kolonisationsarbejdet, dels som Sproglærer for Faderen og dennes verds-

lige og gejstlige Medarbejdere, dels som Tolk over for Befolkningen og Religionslærer for de grønlandske Børn.

Da E.s egen Uddannelse ikke længere taalte Opsættelse, sendtes han 1728 til Kbh. for at forberedes til Universitetet. Ved Ankomsten blev han tillige med fem unge Grønlændere, som Kongen havde ønsket skulde aflægge et Danmarksbesøg, indkvarteret paa Vajsenhuset og efter dettes snarlige Brand paa Frbg. Slot. Frederik IV., der var kommen under Vejr med, at den unge Mands Hu stod til Marinen, tilbød ham Uddannelse som Søofficer, men E. vilde ikke gaa imod sin Faders Ønske, der gik ud paa at faa ham til Medhjælper i Missionsgerningen, og afslog med Sorg Tilbudet. Nu blev der beskikket ham en Lærer, men da denne viste sig efterladende og hans egen Tid desuden i Begyndelsen var delvis optaget af de unge Grønlændere, som han skulde undervise i Kristendom, gik det kun smaat med Studeringerne. Han maatte skifte Lærer og blev først Student 1731. Allerede to Aar senere forlangte Missionskollegiet, at han skulde rejse til Grønland, da Faderen trængte til hans Hjælp, men han bad om Udsættelse, til han kunde faa fuldendt sine Studier. Hertil blev svaret, at Faderen skulde faa Ordre til at ordinere ham uden Eksamen. E. vilde imidlertid ikke binde sig til Grønland for altid og søgte Kongen for at faa Lov til at tage Attestats først. Han fik Tilladelsen, tog teologisk Eksamen 1734 og ordineredes s. A. til Grønlandsmissionær. At det var med Ulyst, han for stedse gav Afkald paa at blive Søofficer, kan ses af, at han, der ved sin Hjemrejse 1728 havde Grønland »saa kjær, at intet bedre kunde forestilles ham«, nu underskrev sig i Vita-protokollen: »den til Kulden og Mørket bortdragende«.

Da han nu imidlertid havde taget sit Parti, gjorde han Skridtet fuldt ud og blev Grønlands Mand for Resten af sit Liv. Han var bestemt til den nye Koloni, der skulde anlægges i Diskobugt, hvortil han naede sidst i Maj, overværede Husenes Opførelse og foretog den højtidelige Indvielse af det nye Etablissement, der fik Navnet Christianshaab. Derefter tog han til Godthaab for at besøge sine Forældre, men blev her straks engageret i Missionsarbejdet. Meningen var, at han næste Aar skulde vende tilbage til Diskobugt, men da Faderen netop da fik Tilladelse til at hjemgaa, mente han det rigtigst at blive i Godthaab et Aar endnu, til hans Kolleger var kommen saa vidt i Sproget, at de bedre kunde klare sig. Da Faderen senere bestemte sig til af Hensyn til sin Hustrus Svaghed at opsætte Hjemrejsen, var det for sent at komme til Christianshaab det Aar. Han kunde derfor være om sin Moder i hendes sidste Dage og støtte sin Fader under den dybe sjælelige Depressionstilstand, der paa-

fulgte Hustruens Død. — I Juni 1736 kom E. til Diskobugt, blev modtaget med Begejstring af Befolkningen, der erklærede, at »hans Gulv ikke skulde blive fri for deres Fødder«, og udfoldede nu i nogle Aar ud fra Christianshaab en stor og velsignelsesrig Virksomhed, der i Virkeligheden strakte sig over hele Diskobugtomraadet. E. havde en ualmindelig Evne til at komme Befolkningen nær ind paa Livet baade i Glæde og Sorg og lod sig aldrig paavirke af Modstand eller Genvordigheder. Folk samledes om hans Forkyndelse, det hændte flere Gange, at alle Tilhørerne bortkastede deres Amuletter og forlangte Daabsundervisning; der samledes snart en lille Menighed, og omkring 1739 opstod der en Vækkelsesbevægelse, der hurtig bredte sig. Her vandt E. bl. a. den unge Kvinde Arnarsaq, som baade blev ham selv til stor Hjælp ved Oversættelsesarbejde og gennem mere end 40 Aar var de skiftende Missionærer en trofast Støtte. — Imidlertid havde E.s Helbred lidt meget, og især var hans Øjne medtaget af det skarpe Reflekslys fra Sneen og Isen, saa at han maatte søge Hjemgang. Da Grønlænderne hørte dette, strømmede de til Kolonien og bad ham blive: »Din Mund skader intet«, sagde de, »tal derfor ikke om at gaa til dit Fædreland«. Han kunde dog ikke nu trække sig tilbage, hans Afsked var bevilget og Afløseren undervejs. 24. Juni 1740 holdt han Afskedsprædiken under overvældende Tilstrømning og stor Bevægelse. Endnu Aaret før sin Død mindedes han denne Stund som »den høitideligste i mit Liv, som ieg ikke kan tænke paa uden største Følelse«.

Skønt E. aldrig gensaa Grønland, kom hele hans Liv alligevel til at tilhøre dette Land og dets Folk. Han begyndte straks efter Hjemkomsten at bistaa Faderen som Lærer ved det grønlandske Seminarium. 1741 blev han Præst ved Vartov, hvor han virkede til sin Død. 1747 afløste han Faderen ved Seminariet, fik 1758 Titel af Inspektør og Provst over den grønlandske Mission, blev 1761 tit. Professor, 1774 Tilforordnet i Missionskollegiet og Direktør ved Vajsenhuset og fik endelig 1779 Rang som Biskop.

Allerede som ung var E. begyndt paa at sætte det grønlandske Sprog i System og at arbejde paa Oversættelser. Først tog han fat paa Mosebøgerne, men da Arnarsaq gjorde ham opmærksom paa, at her var adskilligt, som kunde forarge nydøbte, gav han sig i Kast med det nye Testamente i Stedet. I Oversættelsen heraf deltog baade han selv og andre Missionærer. 1744 tryktes de fire Evangelier, som 1758 genoptryktes tillige med Apostlenes Gerninger, og endelig 1766 udkom hele det nye Testamente. Allerede 1750 udgav han »Dictionarium groenlandico-latinum«, den første

Ordbog i Eskimosproget, der 1760 fulgtes af den første Grammatik i dette Sprog. 1756 havde han besørget en forbedret Udgave af Katekismen, trykt sammen med en Salmesamling paa 46 Numre, oversatte af Faderen, ham selv samt Fætrene Peder Egede og N. B. Bloch. 1783 udgav han det første trykte Ritual paa Grønlandsk, hvortil bl. a. Provsterne Sverdrup og Thorhallesen ydede Bidrag, og endelig 1783 tryktes hans Oversættelse af Thomas à Kempis: Kristi Efterfølgelse. — 1741 havde han udgivet »Continuation af Relationerne betreffende den Grønlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed« og endelig Aaret før sin Død »Efterretninger om Grønland, uddragne af en Journal holden fra 1721 til 1788«. — Breve i Det kgl. Bibliotek. — Stik af J. F. Clemens 1788 efter Maleri af Jens Juel. Maleri i Slægtens Eje.

H. M. Fenger: Bidrag til Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie 1721—60, 1879. H. Östermann: Den grønlandske Missions og Kirkes Historie, 1921.

H. Ostermann.

van Egen, Gert, d. senest 1612, Billedhugger. D. før 28. Febr. 1612 i Helsingør. Gift med Levike Jorresdatter.

Den nederlandske Kunstners Bosættelse i Danmark staar sandsynligvis i Forbindelse med hans Hovedværk, Kong Frederik II.s Gravmæle i Roskilde Domkirke. 1591, da han havde udført to Alabaster-Kontrafejer af den unge Christian (IV.), nævnes han som Indvaaner i Helsingør, og da det kostbare Stenmateriale, Marmor og Alabast, var transporteret til Danmark, sluttede Regeringen 1594 Kontrakt med v. E. om paa tre Aar at fuldføre Monumentet, som opstilledes 1598. Det er i Hovedtrækkene en Efterligning af Cornelis Floris' Gravmæle over Christian III., men med Ændringer baade i Kompositionen og i de med virtuos Teknik behandlede Enkeltheder, hvoriblandt en Række Slagscener. 1600 leverede han til Kongen et Skab med Alabastarbejder. Rimeligvis har han ogsaa gjort nogle smaa Portrætrelieffer af Frederik II. paa Rosenborg og paa Gripsholm og enkelte lignende Alabastarbejder for danske Adelsmænd. Til sin Død var han bosat i Helsingør.

F. R. Friis: Bidrag til dansk Kunsthistorie, 1890—1901, S. 242—49. J. Olrik: Borgerlige Hjem i Helsingør, 1903. Sixten Strömbom: Frederik II.s Alabasttavla i Nationalmusei Årsbok, XI, 1929, S. 13.

Chr. Axel Jensen.

Egense, Johanne Emilie, se Liebe.

v. Eggers. Navnet E. er gammelt i Hamburgs Patriciat; allerede 1286 træffes i Hamburg en Raadsherre og Foged Johan E., der opstilles som Stamfader for en i Mecklenburg, Hannover, Holsten

og Sønderjylland udbredt Slægt. Den holstenske Linies Stamfader Mag. Henning E. (1626—79), Sognepræst i Süderau, var Fader til Landskriver i Meldorf, Justitsraad Hans Hinrich E. (1663—1736), hvis Søn Konferensraad Heinrich Friedrich v. E. (1722—98) til Sarlhusen, der var Administrator af Grevskabet Rantzau, 1790 blev optaget i Adelstanden af Kejseren. Han var Fader til de tre nedenn. Brødre Geografen og Historikeren Heinrich Peter v. E. (1751—1836), Juristen, Forfatteren Friedrich Ludwig v. E. (1763—1812) og Nationaløkonomen, Overpræsident i Kiel, Konferensraad Christian Ulrich Detlev v. E. (1758—1813) til Gaarz og Rosenhof m. m., der 1806 blev optaget i Rigsfriherrestanden. Denne sidste var Fader til Politimester i Slesvig Rigsfriherre Oluf Friedrich (Fritz) v. E. (1800—56), blandt hvis Sønner var Dyrlæggen Rigsfriherre Oluf Christian Tønnes v. E. (1836—1907) og nedenn. Botaniker, Rigsfriherre Heinrich Franz Alexander v. E. (1844—1903), der var Fader til den ligeledes nedenn. Forfatterinde, Rigsfriherreinde Olga Antoinette E. (f. 1875).

H. K. Eggers: Geschichte des Geschlechtes Eggers, I—III, 1879—1907. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 156—59. General. Handb. bürgerlichen Familien, XIV—XV, 1908—09.

Albert Fabritius.

Eggers, Adolph Julius, 1859—1919, Musiker, Guitarspiller. F. 23. Jan. 1859 i Kbh. (Helligg.), d. 16. Dec. 1919 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Barber Hendrik Martin E. (1820—70) og Clara Cathinka Lindberg (1818—1903). Gift 15. Juni 1904 i Humlebæk med Elna Anette Schmidt, f. 22. Nov. 1862 i Kbh. (Holmens), D. af Grosserer Vilhelm Ludvig Emil S. (1832—1913) og Henriette Cathrine Gulstad (1839—1920).

E. var Elev af Peter Schram, G. Matthison-Hansen, P. Rasmussen og A. Rüdinger, fungerede som Organistvikar i Trinitatis Kirke fra 1880, blev 1889 Succentor i Holmens Kirke, 1905 Kantor ved Matthæus Kirken og 1910 Kantor ved Holmens Kirke. Han havde det Ancker'ske Legat 1904 (Tyskland, Schweiz, Italien). Af hans Kompositioner opnaaede flere Opførelse, saaledes bl. a. »Kong Volmer«, skrevet for Tenor-Solo, blandet Kor og Orkester (E. v. d. Recke), »Suite pastorale«, »Serenade« og »Dionysostog« for Orkester, »Fire Sange«, Musik til »Inez fra Coimbra« (Karl Larsen, Det ny Teater, 1908) og til Balletten »Sankt Hubertusfesten« (Det kgl. Teater, 1912). E.s Betydning er dog ikke at søge paa det kompositoriske Omraade. Foruden at være en dygtig Violoncellist var han en fremragende Guitarpædagog, der gennem sin personlige Undervisning og sit fortrinlige Studiemateriale har

skabt det Kuld af Guitarspillere, der virker nu. En Mængde Guitarmusik især til Undervisningsbrug (bl. a. en Guitarskole) foreligger fra hans Haand. Hans »Tekniske Studier« (1896) er et Standardværk. Desuden udgav han ældre Guitarmusik, arrangerede Guitarakkompagnement til saavel en Del danske Sange og Romancer, ofte kunstfærdig udpenslet i Satsen, som til fremmede Landes Sanglitteratur. Selv optraadte han kun sjældent som Guitarspiller, hans Beskedenhed holdt ham tilbage, og hans Teknik var desuden begrænset. Som Lærer og Udgiver er hans Indsats uomtvistelig, hans Undervisningsmateriale var en Tid det eneste brugelige her hjemme, og hans Virksomhed har uden Tvivl betydet meget for Bevarelsen af Interessen for Guitarspillet. — R. 1919.

C. A. Aarvig: Luth- og Guitarspil, 1930, S. 34. *Erik Abrahamsen.*

v. Eggers, Christian Ulrich Detlev, Rigsfriherre, 1758—1813, Nationaløkonom, administrativ Embedsmand. F. 11. Maj 1758 i Itzehoe, d. 21. Nov. 1813 paa Gaarz, begr. sst. Forældre: Kancelliraad, Præsident i Glückstadt, senere Konferensraad, Vicekansler og Administrator for Grevskabet Rantzau Heinrich Friedrich v. E. (1722—98, gift 1° med Anna Magdalene Krüger, 1724—57) og Benedicta Katharina Johanna Schumann (1727—90, gift 1° 1750 med Kommerceassessor i Itzehoe Johann Dau, ca. 1715—53, gift 1° 1738 med Margrethe Cathrine Wohlers). Halvbroder til H. v. E. (s. d.). Gift 1° 30. Juni 1790 i Kbh. (Petri) med Johanne Ernestine Münter, f. 13. Nov. 1773 i Kbh. (Petri), d. 17. Marts 1797 sst. (Petri), D. af Sognepræst, Dr. theol. Balthasar M. (s. d.) og Hustru. 2° 18. Okt. 1799 i Kbh. (Frue) med Antoinette Frederikke Bang, f. 17. Juli 1774 i Kbh. (Nic.), d. 1. April 1851 i Dresden, D. af Kammeradvokat, senere Konferensraad Ole B. (s. d.) og 2. Hustru.

v. E. fik en omhyggelig Opdragelse og viste tidlig stor Lærelyst. 1771 rejste han med sin Fader til Kbh., hvor han opholdt sig i fem Maaneder og ivrigt lagde sig efter Dansk. 1776 kom han til Universitetet i Kiel, hvor han hørte Forelæsninger over Jura; senere studerede han Rets- og Statsvidenskab i Leipzig, Halle og i Göttingen, hvor han siden (1791) erhvervede den juridiske Doktorgrad. 1783 kom han til Kbh., hvor han fik Plads som Volontør i Kommercekollegiet og endnu s. A. blev Fuldmægtig. Han vandt hurtigt formaaende Venner, først og fremmest A. P. Bernstorff. Allerede 1785 blev han ekstraord. Professor i Lovkyndighed og Kameralvidenskab og 1788 Lærer i Statsret. Han lagde omfattende Planer for sit Universitetsarbejde, hvad der fremgaar

af hans 1785 udgivne summariske Indhold af hans Forelæsninger over Statsvidenskaberne, men i øvrigt blev hans Virksomhed ikke af lang Varighed og pegede ogsaa fra først af delvis bort fra Universitetet, idet hans Øvelser nærmest var afpassede efter Uddannelsen i den praktiske Statstjeneste, som denne formede sig i Kollegierne. Samtidig deltog v. E. da ogsaa stærkt i det praktiske Liv. 1785 blev han Sekretær ved en Kommission til Undersøgelse af Islands Forhold, i hvilken Forbindelse han n. A. udgav »Physikalische und statistische Beschreibung von Island«, der dog aldrig fuldendtes. 1786 blev han Sekretær ved Kreditkassen, 1790 Medlem af dens Direktion, 1787 Medlem af den islandske Handelskommission, kort efter af andre Handelskommissioner. Disse og andre Opgaver hindrede ham i at fortsætte sit Universitetsarbejde, for hvilket han derfor fritoges 1789. v. E., der var stærkt grebet af Tidens fysiokratiske Ideer, blev nu Bernstorffs ivrige Medarbejder ved Bondestandens Ophjælpning og særlig Livegenskabets Ophævelse i Hertugdømmerne, og han udgav flere Afhandlinger for at vinde Offentligheden for disse Planer. 1797 gik han som Legationsraad med det danske Gesandtskab til Kongressen i Rastadt, og under sit Ophold her foretog han hyppige Rejser til Schweiz, Sydtyskland og Elsass. Efter Hjemkomsten til Kbh. opgav han definitivt Professoratet og blev 1800 Deputeret i Finanskollegiet, 1801 i Tyske Kancelli og 1802 tillige Overprokurør for Hertugdømmerne. Efter Opfordring fra den østrigske Regering rejste han 1805 til Wien som Raadgiver ved Forbedring af Landets Hypotekvæsen og Opretelse af Straffeanstalter, og til Belønning for sine Tjenester her blev han 1806 Rigsbaron. 1813 udnævntes han til Overpræsident i Kiel. — Gennem hele Livet udfoldede v. E. en betydelig Forfattervirksomhed. Ud over de allerede nævnte Skrifter udgav han saaledes »Proberstein für ächte Freimäurer«, »Denkwürdigkeiten der französischen Revolution« (6 Bd., 1794—1804), »Ræsonneret Plan til et Universitet i Norge« (Prisskrift, 1794), »Lehrbuch des Natur- und allgemeinen Privatrechts und gemeinen preussischen Rechts« (prisbelønnet af den preussiske Lovgivningskommission, 1797), »Denkwürdigkeiten aus dem Leben des Staatsministers Grafen v. Bernstorff« (1800), »Memoiren über die dänischen Finanzen« (1801) samt en tysk Rejsebeskrivelse om sine Rejser (8 Bd., 1801—09). Den Rolle, v. E. har spillet i Danmarks økonomiske Historie, har vel væsentligst beroet paa hans nære Tilknytning til den daværende Regering, der anvendte hans omfattende Kundskaber og betydelige Arbejdskraft til Lovgivningsarbejde og Reformers af forskellig Art. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1802. —

Legationsraad 1797. Rang med Etatsraader 1799. Konferensraad 1810. — R. 1809. K. 1812. — Maleri i Familieeje, udført 1882 af Lorenz i Berlin, formentlig efter S. Halles Profilstik fra 1796 efter en Tegning af Thorvaldsen 1795.

H. K. Eggers: Geschichte des Geschlechtes Eggers, I, 1879, S. 119—35; II, 1887, S. 78—95. Zeitschrift der Gesellschaft f. Schleswig-Holstein-Lauenburg. Gesch., X, 1879. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I—X, 1895—1932, passim.

H. Westergaard (P. Grønvold).*

v. Eggers, Heinrich Peter, 1751—1836, geografisk-historisk Forfatter. F. 29. Dec. 1751 i Segeberg, d. 19. Marts 1836 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Kancelliraad og Amtsforvalter, senere Konferensraad, Præsident i Glückstadt, Vicekansler og Administrator for Grevskabet Rantzau Heinrich Friedrich v. E. (1722—98, gift 2° 1757 med Benedicta Katharina Johanna Schumann, 1727—90, gift 1° 1750 med Kommerceassessor i Itzehoe Johann Dau, ca. 1715—53, gift 1° 1738 med Margrethe Cathrine Wohlers) og Anna Magdalene Krüger (1724—57). Halvbroder til Christian v. E. (s. d.). Gift 1° 22. Juni 1796 paa Frbg. med Helene Catharine Wulff, f. 25. Nov. 1751, d. 3. Juni 1813 i Kbh. (Trin.). Ægteskabet opløst. 2° 10. Okt. 1805 i Kbh. (Garn.) med Anne (Annania) Eilert, f. 22. Juli 1777, d. 9. Marts 1841 i Kbh. (Frue).

v. E. kom 1776 ind i Tyske Kancelli som Volontær, blev 1779 Kancellisekretær og 1781 Kancellist i Ekspeditionskontoret. 1794 gik han over i Postvæsenet som Sekretær i det tyske Departement, blev 1801 surnumerær Direktør i Generalpostamtet, 1802 3. Direktør, 1808 dansk Postmester og Postinspektør i Hamburg. 1816 tog han sin Afsked. — Efter Løvenørns og Egedes forgæves Forsøg 1786—87 paa at trænge ind til Grønlands Østkyst var der opkommet Tvivl om Østerbygdens Beliggenhed paa denne Kyst, og foranlediget ved en af det danske Landhusholdningsselskab udsat Prisopgave skrev v. E. 1792 en Afhandling om »Grønlands Østerbygds sande Beliggenhed«. Her kom han ad rent teoretisk Vej til det Resultat, at Østerbygden maatte have ligget paa Landets sydvestlige Kyst og i det væsentlige være identisk med Julianehaabs Distrikt. Støttet til de Undersøgelser, som Aron Arctander, hvis Dagbog v. E. udgav i Ugeskriftet »Samleren« 1793, havde foretaget i dette Distrikt, kunde han med stor Sikkerhed identificere de fra Sagaerne kendte Lokalteter. v. E.s Afhandling vandt den udsatte Pris og tryktes i Selskabets Skrifter. Hans Opfattelse, som langtfra deltes af alle, men gav Anledning til Strid og Meningsudveksling

i næsten 100 Aar, vandt ved Eftertidens Undersøgelser i steds stigende Grad Sandsynligheden for sig og bekræftedes definitivt ved Holms og Gardes Ekspedition 1883—85. — Kancelliraad 1794. Justitsraad 1802. Etatsraad 1808. — Maleri i Familieeje.

Det danske Landhusholdningsselsk. Skrifter, IV, 1794. Grønlands historiske Mindesmærker, III, 1845, S. 759. Meddelelser om Grønland, IX, 1889, S. 32. H. K. Eggers: Geschichte des Geschlechtes Eggers, I, 1879, S. 118 f.

H. Ostermann (P. Lauridsen).

v. Eggers, Heinrich Franz Alexander, Rigsfriherre, 1844—1903, Officer og Botaniker. F. 4. Dec. 1844 i Slesvig, d. 14. Maj 1903 i Leipzig, begr. sst. (Johannsfriedhof). Forældre: Politimester, Rigsfriherre Oluf Friedrich (Fritz) v. E. (1800—56) og Anna Magdalene Evers (1815—87). Gift 7. Juni 1873 paa St. Croix med Mathilde Camilla Stakemann, f. 22. Febr. 1848 paa St. Croix, d. 7. Jan. 1928 i Viborg, D. af Viceguvernør, Etatsraad Johan August S. (1805—91) og Mary Jane Aarestrup (1819—74).

v. E. gik i Odense Latinskole 1858—62 og deltog som Officersaspirant i Felttoget 1864. Efter Krigens Slutning indtraadte han i et østrigsk Korps af frivillige, der 1865 ankom til Mexico for at støtte Kejser Maximilian. Han blev fanget ved Oajaca Okt. 1866 og løsladt April n. A., hvorefter han berejste det sydlige Mexico. Sine Oplevelser her har han skildret i »Erindringer fra Mexico« (1869). 1868 indtraadte han i den danske Hær som Sekondløjtnant og lod sig 1869 forsætte til den dansk-vestindiske Hærstyrke med Garnison paa St. Croix, fra 1874 paa St. Thomas, blev Premierløjtnant 1870, Kaptajn 1878, afgik 1885. — Paa St. Croix fik v. E. hurtigt Interesse for Øens rige Planteverden og lærte sig selv at bestemme Arterne efter Grisebachs vestindiske Flora, og da han meddelte Eug. Warming, at han agtede at udgive en Flora for Øen, indlededes dermed (1874) en mangeaarig Korrespondance, der fik den største Betydning for v. E. Warming stimulerede ham til udvidet botanisk Arbejde og hjalp ham med Udgivelsen af hans »St. Croix's Flora« (Vidsk. Medd. fra Naturh. Forening 1876), der 1879 udgaves paa Engelsk i Washington i udvidet Form. v. E. var en fremragende Plantesamler, der fra 1880 solgte Herbarplanter til de fleste større botaniske Museer. Sit Materiale samlede han under talrige Ekskursioner til omtrent alle de vestindiske Øer i Aarene 1880—90, saaledes med Understøttelse af Carlsbergfondet 1888 til St. Domingo, Cuba og Bahamaerne. Han blev en fremragende Kender af Vestindiens Planteverden og har i forskellige Tidsskrifter skildret flere af Øernes Vegetation,

ligesom han har publiceret nogle biologiske og systematiske Afhandlinger. 1887 bosatte han sig i Danmark. 1891 rejste han igen til Vestindien og Venezuela for at forberede Warmings Ekspedition dertil, men det kom derefter til en beklagelig og ulægelig Kontrovers mellem de to gamle Venner, der afbrød al Forbindelse mellem v. E. og Botanisk Have. Han slog sig 1893 ned i Ecuador, hvor han købte en Hacienda, El Recreo, som han drev til 1897. Han skrev herfra til tyske Tidsskrifter nogle Afhandlinger af systematisk Indhold og om Dyrkningen af Kakao og Kaffe m. m. v. E. var en af de internationalt bedst kendte Plantesamlere, fra hvem ogsaa vort botaniske Museum har modtaget store Samlinger. Hans botaniske Dagbøger er deponeret der, og talrige Breve findes i dets Bibliotek. — En Planteslægt er af Hooker kaldt Eggersia.

I. Urban: Symbolæ Antillanæ, 1898—1905, I, S. 41—47; III, S. 40—43. Carl Christensen: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 613—16; II, S. 499—501. H. K. Eggers: Geschichte des Geschlechtes Eggers, I, 1879, S. 140—46; II, 1887, S. 97; III, 1907, S. 74 ff.

Carl Christensen (Eug. Warming).

v. Eggers, Friedrich Ludwig, 1763—1812, juridisk Embedsmand og Forfatter. F. 5. Juni 1763 i Glückstadt, d. 26. Okt. 1812 i Slesvig, begr. sst. Broder til Christian v. E. og Halvbroder til H. P. v. E. (s. d.). Gift 3. Aug. 1801 i Slesvig med Elisabeth Margarethe Bruyn, f. Sept. 1766, d. 23. Febr. 1839 i Slesvig, D. af Major Johann B. (f. 1739) og Dorothea Luise Otte (gift 1° med Købmand, Hofagent Christian Johann Bruyn i Eckernförde).

Efter at v. E. 1783—86 havde studeret i Helmstedt og Kiel og 1787 taget juridisk Eksamen paa Gottorp, blev han s. A. Auskultant og 1796 Raad ved Overretten paa Gottorp, hvis Arkiv han forestod. Sammen med Cai Brockdorff (s. d.) paabegyndte han Udgivelsen af de sønderjyske Retskilder »Corpus statutorum Slesvicensium«, hvoraf Bind I—II udkom 1794—95; Bind III besørgede v. E. alene 1798 og 1812. — Etatsraad 1810.

H. K. Eggers: Geschichte des Geschlechtes Eggers, I, 1879, S. 136.

Svend Larsen (A. D. Jørgensen).

(v.) **Eggers, Olga** Antoinette, Rigsfriherreinde, f. 1875, Forfatterinde. F. 31. Dec. 1875 paa St. Thomas. Forældre: Botanikeren, Rigsfriherre H. v. E. (s. d.) og Hustru. Gift 24. Okt. 1901 i Holeby med Redaktionssekretær ved »Illustreret Familie Journal«, Forfatter Ludvig Ferdinand Adolf Rosenberg, f. 24. Maj 1876 i Grenaa

(gift 2° 1909 med Ingeborg Asta Hansen, f. 1887), Søn af Bogtrykker, Bladudgiver Johan Engfred Theodor R. (1835—77) og Juliane (Julie) Mortensen (1845—1921). Ægteskabet opløst. 2° 12. Okt. 1912 paa Frbg. (Thomas) med Dr. phil., senere Professor Anton Ludvig Christian Thomsen (s. d.).

Kun fem Aar gammel kom O. E. fra St. Thomas til Danmark, hvor hun har faaet hele sin Opdragelse og siden har boet. Med sit impulsive Temperament har hun stadig været paa Farten, søgende nye Indtryk og Oplevelser; en hel lille Ekspedition fik hun sat i Scene og gennemført, hvorom hun har fortalt i Bogen »Ene hvid gennem Liberias Urskove« (1931). Hendes Interesser er mangeartede, hun dyrker Teosofi, og hun har deltaget aktivt i Freds- og Folkeforbundsarbejdet, inden for hvis Organisationer hun har beklædt forskellige Tillidsposter, bl. a. som Næstformand i Fredsforeningen af 1916. Hun har udøvet en omfattende journalistisk Virksomhed, især ved »Nationaltidende«, »København«, »Social-Demokraten« og sidst ved »Vore Damer«. Som skønlitterær Forfatter debuterede hun med Romanen »Zigøjnerblod« (1903). For Teatret har hun skrevet et Par Smaating og Skuespillet »Den blaa Vase«, men hun har kun faaet opført Dramatiseringen af Peter Nansens »Et lykkeligt Ægteskab« (1911), der blev en stor Succes paa Dagmar-teatret og ligeledes gik over flere tyske Scener, bl. a. Kammerspiele i Berlin. Hendes Forfatterskab bestaar ellers udelukkende af Romaner og Fortællinger, Underholdningslitteratur, men med Retning opad mod mere kunstnerisk Holdning. Hun har omsat populære Træffere som »Ambrosius« (1906) og »Elverhøj« (1911) i Romanform, skrevet særligt for Ungdommen, især Ungpigebøgerne om Lene, givet farverige, historiske Billeder som »Venedigs Datter Catarina Cornaro« (1908) fra det 15. Aarh.s Italien og »Henrik Urne« (1917) fra Enevældens Danmark, men sit bedste har hun ydet i sine erotisk-psykologiske Nutidsskildringer fra »Moderne Ægteskab« (1904) til »Erotik« (1932), af hvilke især maa fremhæves »En grim Kvindes Bekendelse« (1909), der fik en anerkendende Anmeldelse af Georg Brandes, og »Vi der vandrer —« (1921), hendes fineste og mest personlige Bog med Skildringen af Hvileløsheden, den evige erotiske Uro, og Længselen efter intellektuelt Liv og sjælelig Harmoni. Fra hendes Haand foreligger det biografiske Arbejde »Kendte danske Kvinder« (1934). — Maleri af Einar Olsen 1903. Buste af Fleischmann i Wien ca. 1930.

G. Brandes: Fugleperspektiv, 1913, S. 110—13. Tidens Kvinder 28. Juni 1919. H. K. Eggers: Geschichte des Geschlechtes Eggers, III, 1907, S. 75.

Oluf Friis.

Eghen, Gert van, se Egen.

Egil (Blod-), se Ragnarsen.

Egino, d. 19. Okt. 1072, Biskop i Dalby og Lund.

E., hvis Navn synes at sige, at han var af tysk Herkomst, blev viet af Ærkebiskop Adalbert af Bremen. I en Skrivelse fra denne til Biskop Vilhelm af Roskilde omtales han som Biskop af Dalby. Svend (II.) Estridsen havde samtidig med at Vilhelm blev Bisp i Roskilde udskilt Skaane fra Roskilde Stift og sat to Bisper derovre — Henrik i Lund og E. i Dalby. Da Henrik døde, flyttedes E. til Lund, og hele Skaane underlagdes hans kirkelige Styre. Adam af Bremen giver E. et godt Lov og fremhæver hans Iver for Kristendommens Udbredelse i Blekinge og paa Bornholm; hans Virken strakte sig endda ind paa svensk Grund. Stiftelsen af Augustinerkonventet i Dalby og Grundlæggelsen af den anselige Kirke tilhører E.s Tid. Han døde just som han vendte hjem fra en Romarejse.

Adam Bremensis: *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum*, ed. B. Schmeidler, 1917, Bog III, Kap. 53, 76, 77; IV, 8, 9, 30. L. Weibull: *Den skånska kyrkans älsta historia*, *Hist. tidskrift för Skåneland*, V, 1914, S. 118 ff. Otto Rydbeck: *Lund och Dalby*, 1920.

Ellen Jørgensen.

Ehbisch, (Johan) **Friedrich**, ca. 1672—1748, Billedhugger. F. ca. 1672 i Kbh., d. 6. Maj 1748 sst. (Petri), begr. sst. (Petri). Fader(?): Urtegaardsmand hos Dronning Sofie Amalie Hans Ebisch (d. 1692). Gift med Salome Catharine, f. ca. 1690, begr. 6. Juli 1745 i Kbh. (Petri).

Hvor E. har faaet sin Uddannelse, vides ikke. Allerede 1704 bliver han ansat som Hofbilledhugger og Stenhugger. Fra dette Tidspunkt og næsten Resten af sit Liv er han meget beskæftiget for Kongen, dels med Reparationsarbejde af Havefigurer ved de kgl. Slotte, dels med Stukkatur- og Billedskærerarbejde. 1707 ledede han Arbejdet med Udsmykningen af Riddersalen paa Rosenborg med Stukkaturer og udførte selv en Del deraf. E.s Speciale var dog Kirkeinventar udskaaet i Træ. Han har saaledes 1726 og 1728 udført Alter, Prædikestol, Døbefont og den kgl. Stol i Fredensborg Slotskirke og 1728 Prædikestolen i Vallø Slotskapel; endelig sluttedes der 1729 Kontrakt med ham om at udføre nye Altre og Prædikestole til de fire 1728 brændte Kirker i Kbh., nemlig Frue, Petri, Helliggejst og Trinitatis Kirker. Dette Arbejde var endnu 1738 ikke afsluttet. Nu er kun Inventaret i Trinitatis

Kirke bevaret, mens de andre Kirkers Inventar alene kendes af Kobberstik i Thurah's »Danske Vitruvius«. Disse Arbejder er, ligesom E.s Kunst i sin Helhed, væsentlig præget baade i Opbygning og Dekoration af Senbarokken, særlig den saakaldte Akanthus-Barok. I mangefarvet Marmor udførte han 1740 Sarkofager og et stort Monument i Tjele Kirke for Ritmester Geert Diderich Levetzau. Ved Kbh.s Brand 1728 mistede han sit Hus og levede Resten af sit Liv under meget trange Kaar.

F. J. Meier: Efterretninger om Fredensborg Slot, 1880. H. Bering Liisberg: Rosenborg og Lysthusene i Kongens Have, 1914. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen, 1925.

V. Thorlacius-Ussing.

Ehlers (Elers), **Carsten**, 1741—1819, Landmaaler. F. 2. April 1741 i Nykøbing F., d. 15. Marts 1819 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Helligg.). Forældre: Maler Hans Carstensen E. (1711—75) og Jacobine Blischou (1719—tidligst 49). Gift 24. Jan. 1781 i Kbh. (Petri) med Concordia Høserich, døbt 29. Aug. 1753 i Maribo, d. 31. Maj 1815 i Bregninge ved Kalundborg, D. af Landsdommer, Justitsraad Johan Baltzar H. (d. 1756) og Johanne Marie Hæseker.

Ved sin Ankomst til Kbh. blev E. Amanuensis hos Professor i Matematik Hee, og 1768 blev han beskikket til Landmaaler og ansat ved det af Rentekammeret dengang begyndte Opmaalingsarbejde. 1774 fik han Bestalling som Landinspektør, blev 1778 2. Landinspektør i Sjælland (Stiftslandinspektør), 1794 1. Landinspektør sst. og 1804 Overlandinspektør. I disse forskellige Stillinger fik han af Rentekammeret hyppig overdraget at undersøge og bedømme de Klager, der navnlig i Udskiftnings-tiden indkom til Regeringen. E. var en i sit Fag meget fremragende Mand, der af en samtidig skildres som »en Mand, bekendt for den ubrødeligste Retskaffenhed og for gode matematiske Kundskaber samt af gammel og grundfæstet Erfaring i Opmaalings- og Udskiftningsarbejder«, og han har navnlig haft en væsentlig Indflydelse paa Udførelsen af Matrikulararbejderne, idet han 1805 blev Formand for den Kommission, der udarbejdede Planen, hvorefter Arbejderne til den nye Matrikul blev udført, og 1806 udnævntes til Medlem af Kommissionen til at undersøge de efterhaanden udførte Matrikulararbejder. 1782—1816 var han Medlem af Landmaaler-Eksaminationskommissionen. — Justitsraad 1810.

H. T. Heering: De første Landinspektører og Landmaalingens Tilstand paa deres Tid, Tidsskrift for Opmaalings- og Matrikulvæsen, XI, 1928, S. 99 ff.

H. Crone (A. Schneider).*

Ehlers, Edvard Diderik, 1812—93, teknisk Borgmester i Kbh. F. 19. Okt. 1812 i Roskilde, d. 27. Marts 1893 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Malermester, Borgerrepræsentant Hedde Jansen E. (1784—1859) og Anne Kruse (1788—1856). Gift 1° 3. Juni 1846 i Vedbæk med Henriette Charlotte Hvidt, f. 20. Sept. 1813 i Kbh. (Garn.), d. 8. Juni 1847 sst. (Helligg.), D. af Grosserer, senere Bankdirektør og Minister L. N. H. (s. d.) og Hustru. 2° 24. Nov. 1861 i Klinte med Agnes Birgitte Arctander, f. 29. Maj 1832 i Nørre Sandager, d. 15. Juni 1917 i Kbh., D. af Sognepræst i Klinte og Grindløse Thomas Mainwaring Arthur A. (1797—1866, gift 1° 1824 med Anna Brammer, 1800—30) og Kristine Amalie Fjelstrup (1811—92).

E.s Slægt kom til Danmark 1805 med Faderen, der var født i Ostfriesland, hvor Farfaderen var Gartner. Faderen nedsatte sig 1809 som Malermester i Roskilde, og 1830 blev E. Student fra denne Bys Skole. N. A. tog han Filosofikum og polyteknisk Adgangs-eksamen, idet han, opmuntret af H. C. Ørsted, havde bestemt sig til at læse til polyteknisk Eksamen. Han førte en meget beskeden Studentertilværelse i Kbh; 1833 kom han ind paa Borchs Kollegium, og 1835 blev han polyteknisk Kandidat i anvendt Naturvidenskab. E.s Fader havde ikke megen Tillid til Studeringernes Nytte, og efter hans Ønske havde E. derfor gjort Svendestykke som Maler for at have et solidt Haandværk at falde tilbage paa, men han fik aldrig Brug herfor. 1834 var han Sekretær for den s. A. afholdte Industriudstilling. Kort efter Eksamen blev han Fuldmægtig ved Den kgl. Mønt i Kbh. og blev i denne Stilling til 1839; 1836 var han atter Sekretær for Industriudstillingen, og Aarene 1838 og 39 tilbragte han paa Stipendierejse i Udlandet for at studere bl. a. Garveri- og Bryggeriteknik. Hjemkommet fra Rejsen blev E. 1839 ansat som Fabrikkontrollør i Altona, 1843 avancerede han til Kommittet i 3. Sektion under det kgl. Generaltoldkammer og Kommercekollegium samt konst. Kammersekretær. I denne Stilling blev han til Krigen 1848. Medens E. var i Altona, var det blevet overdraget ham at undersøge de økonomiske Forhold ved Frederiksværk Fabrikken. Han paaviste Aarsagerne til Fabrikkens stadige Underskud og angav, hvilke Forandringer der burde foretages. Som Følge heraf blev han 1843 Medlem af den kgl. Administration for Frederiksværk Fabrikker og Gods, og da denne Administration ophævedes, blev han 1849 Enebestyrer af og Kasserer for Etablissementet Frederiksværk, efter at han en ganske kort Tid havde været Bestyrer af Den kgl. Porcellainsfabrik. 1851 blev han af Indenrigsministeriet konstitueret som Fabrik-

direktør ved Frederiksværk. Ogsaa i Foreningslivet tog E. Del. 1839 kom han ind i Repræsentantskabet for Industriforeningen i Kbh., 1846—47 var han Foreningens Næstformand og 1851—52 dens Formand; 1852 var han i denne Egenskab Formand for Industriudstillingen. 1855 var han Danmarks Kommissær ved Verdensudstillingen i Paris. Imidlertid var den haardt tiltrængte Nyordning af Byen Kbh.s Administration, som man længe havde drøftet i Dagspressen og paa Rigsdagen og for hvilken Indenrigsminister A. F. Krieger i Folketinget i Samlingen 1856—57 kunde bruge »Magistratens Opløsningstilstand« som Argument, blevet til Virkelighed i Form af Loven af 4. Marts 1857. Blandt de Forandringer, der indførtes ved denne Lov, var ogsaa Opretelsen af et nyt, 4., Borgmesterembede, under hvilket de tekniske Anliggender Brolægning, Vandforsyning, Vejvæsen o. l. henlagdes. Antagelig har man nu set sig om efter en frisk og energisk yngre Mand til dette Embede, for Kritikken havde været haard ved de hidtidige tre gamle Borgmestre. »Fædrelandet« skrev 1856 om Magistratens administrative Uduelighed, der var saa almindelig anerkendt, at det virkede trivielt at tale derom, om Borgmestrene siges det, at de er senile og modsætter sig enhver Reform, selv den uskyldigste, og der tages stærkt til Orde for at faa dygtige Kræfter ind i Magistraten. 19. Febr. 1858 valgtes E. til teknisk Borgmester i Kbh., og at Valget faldt paa ham er sagtens ikke uden Forbindelse med, at han var L. N. Hvidts Svigersøn, og at han stod H. C. Ørsted og Jonas Collin ret nær og saaledes havde gode Forbindelser i ledende Kredse; men det kan ikke bestrides, at E. gjorde god Fyldest i det store Embede, som han beklædte i 27 Aar i en Tid, hvor Kbh. udviklede sig som aldrig før og helt sprængte de gamle Volde, samtidig med at vigtige tekniske Spørgsmaal som Byens Kloakforhold o. l. trængte sig paa og krævede en Løsning. Nyt som det hele var, kom E. for en stor Del til selv at vælge sine Medhjælpere, og han tog et betydeligt Antal Polyteknikere i Kommunens Tjeneste. 1858 ansattes den hidtidige Vandinspektør L. A. Colding (s. d.) i den ved den nye Lov oprettede Stilling som Stadsingeniør, V. E. Poulsen ansattes som Leder af det nye Vandværk, 1858 ansattes J. G. Howitz som Bestyrer af det nye Gasværk. Brolægnings- og Vejvæsenet lededes af P. M. Lindberg, der 1869 fik Ch. Ambt (s. d.), den senere Stadsingeniør og Generaldirektør, til Assistance. At nævne Navnene paa alle de unge Polyteknikere, der i E.s Tid har haft Ansættelse i Kbh.s Kommune, vil være det samme som at nævne en Række danske Ingeniører, hvoraf adskillige senere har gjort deres Navne kendte.

Hele Kbh.s Kloakvæsen er grundlagt i E.s Tid, de første Arbejder udførtes 1859. 1861 blev Bebyggelsen af Gammelholm paabegyndt, 1863 aabnedes den første Sporvej, og s. A. byggedes Kommunehospital. 1865 gennemførtes den nye Havneplan med Slotsholmskanalernes Regulering. 1869 købte Kommunen af Staten Voldene og Fæstningsværkerne omkring Byen paa Sjællandssiden, og Overtagelsen af disse Arealer og deres Indlemmelse i Byen gav et stort Arbejde; fra denne Tid stammer Ørstedsparken og Østre Anlæg, ligesom Bygningen af Dronning Louises Bro og den forrige Ombygning af Knippelsbro, der afsluttedes 1869. 1870 overtages Brandvæsenet fra Staten, 1873 køber Vandforsyningen Sønder sø, 1878 fuldføres Østre Gasværk, idet Gasforbruget nu er fem—seks Gange saa stort som da man i Slutningen af 1857 aabnede Vestre Gasværk. Ved Kallebodstrand var der indvundet betydelige Arealer, Trommesalen var afløst af Kvægtorvet, nye Skolebygninger var opført, og Brolægningen var i stor Udstrækning fornyet og forbedret. Om alle disse Arbejder kan det med Sandhed siges, at det var E., »den lille, udholdende og sejge Mand«, som Sønnen Edv. E. kalder ham i sine Erindringer om Hjemmet, der »flittig, redelig og hvileløs« holdt Traadene i sin Haand, undertiden maaske endda i for høj Grad. E. havde en Haand med i alle Sager, selv de ringeste. I de københavnske Gasværkers 75 Aars Jubilæumsskrift 1932 gengives et af E. personlig skrevet Brev fra 1858, som paalægger Gasværksbestyreren at lukke for Gashanen til Forlystelsesetablisementet Alhambra, fordi et krævet Depositum ikke er indbetalt. Foruden sin Virksomhed som Borgmester havde E. flere andre Hverv; han var saaledes Formand for den store Kommission, der forberedte den forandrede Toldlov af 1863, 1858—80 var han Medlem af Kontrolkomiteen ved de sjællandske Jernbaner, fra 1872 til sin Afgang var han Formand for Bygningskommissionen og fra 1884 Medlem af Havneraadet i Kbh. 1860—93 var han Medlem af Bestyrelsen for det af Ørsted stiftede Selskab for Naturlærens Udbredelse og 1872 var han Kommissær for Bedømmelsen ved den nordiske Udstilling i Kbh. E. var en kraftig og myndig Personlighed og et udpræget Arbejdsmand; i hele sin Borgmestertid har han kun en enkelt Gang holdt en længere Sommerferie. Ud over en snævrere Kreds som Prof. Julius Thomsen, Havnekaptajn Lüders, Gasværksbestyrer Howitz, Vandværksbestyrer Poulsen, Etatsraad Isberg, den Hvidt'ske Familie, Magistratskollegerne og enkelte andre omgikkes den travlt optagne Mand ikke mange, men Hjemmet stod altid aabent for Børnenes jævndrende. E. satte megen Pris paa Ungdommen, men han havde

sine faste Principper, som overholdtes strengt; han udstedte aldrig en skreven Anbefaling for nogen og anbefalede aldrig en Slægtning til nogen kommunal Ansættelse. Det var ligeledes af Princip, at han ikke vilde være Grundejer i Kbh. for ikke at kunne mistænkes for at ville berige sig paa Bystyrets Bekostning i Kraft af sin Viden. Hans Administration var præget af klog Tilbageholdenhed over for uovervejede Skridt og af en rolig Sikkerhed, som hverken Angreb eller Karikaturerne i »Punch« anfægtede, men det bebrejdes ham undertiden, og maaske ikke helt med Urette, at han over for rene Skønhedskrav var noget for nøgtern. — Kammerraad 1843. Justitsraad 1846. Etatsraad 1852. Konferensraad 1872. — R. 1847. DM. 1861. K.² 1882. K.¹ 1885. — Maleri af H. C. Jensen paa Kbh.s Raadhus. Karikaturtegning fra München 1838. Træsnit 1885 og af H. P. Hansen 1888.

III. Tid. 22. Marts 1885 og 9. April 1893. Ingeniøren 1. April s. A. C. Nyrop: Industriforeningen i Kbh. 1838—88, 1888. Edv. Ehlers i Mit Hjem, III, 1913. Povl Vinding: Polyteknikere i Kbh.s Kommunes Tjeneste, i Ingeniør og Samfund, 1932.

Povl Vinding.

Ehlers, Edvard Laurits, f. 1863, Læge. F. 26. Marts 1863 i Kbh. (Frue). Forældre: Borgmester, senere Konferensraad Edvard E. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 17. Nov. 1892 i Kbh. (Ansgar) med Berthe Helène Ricard, f. 6. Okt. 1862 i Ancerville, Lorraine, d. 22. Sept. 1909 paa St. Hans Hospital, D. af Gartner Jean Baptiste R. og Gabrielle Delphie. Ægteskabet opløst 1904. 2° 26. Jan. 1904 i Kbh. (Helligg.) med Jutta Dagmar Schütz, f. 29. April 1872 i Kbh., d. 21. Dec. 1922 sst., D. af Møbelhandler, senere Assuranceagent Peter S. (1848—1925) og Mette Marie Christensen (1847—1908). 3° 18. Marts 1924 i Kbh. (Holmens) med Angela Sara Anna Marie Kleland, f. 6. Nov. 1900 i Kbh. (Chr.). Navneforandring fra Andersen 12. Febr. 1924.

E. blev Student 1880 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn. Det var under Paavirkning af Moderens Fætter, Chr. Fenger, at Lægens Gerning blev hans Maal. 1887 tog han medicinsk Embeds-eksamen. Efter at han havde været Reservelæge i Søværnet og Kandidat paa Kommunehospitalet i Kbh., studerede han 1890 Dermatologi i Berlin, Breslau, Wien og Paris. Han havde planlagt at rejse over til Fenger i Chicago, da han fik Stillingen som Reservelæge ved Kommunehospitalets Afdeling IV. under Overlæge A. Haslund. Doktorgraden vandt han 1891 for en Afhandling om Ekstirpation af den syfilitiske Initiallæsion. Fra 1891 har han praktiseret i Kbh. som Specialist i Hud- og Kønssygdomme. Tid-

ligt kom E. ind paa Studier over Spedalskhed (Lepra), og paa dette Omraade ligger hans fornemste Indsats. Ved Undersøgelser over Indberetningerne om Spedalskheden paa Island fæstede E. sin Opmærksomhed paa, at paa Gullbringe-Halvøen havde Distriktslæge Thoroddsen konstateret det rette Talforhold ved Forekomsten af den glatte og den knudrede Form af Sygdommen, medens der i det øvrige Land næsten kun var indberettet om den knudrede Form, og han drog deraf den Slutning, at der maatte være mindst tre Gange saa mange spedalske paa Island, som den officielle Tælling udviste, men at man i største Delen af Landet ikke havde den rette Forstaaelse af Sygdomstilfældene. Sundhedskollegiet og Landfysicus paa Island kunde ikke tilraade at sende E. derop, men Justitsminister og Minister for Island Nellesmann vandtes for Tanken. Paa en Rundrejse i Island 1894 og 1895 bekræftedes Teorien; Kampen mod Spedalskheden blev organiseret 1897—98 med det Resultat, at Øen nu snart er rensat for Sygdommen ved Hjælp af Isolation af de syge paa Asyl. Paa de dansk-vestindiske Øer bidrog E. i høj Grad til Oprettelse af Spedalskhedshospitalet paa St. Croix 1903, her som paa Island støttet af Odd-Fellowordenen. Desuden har E. studeret Spedalskheden og bidraget til dens Bekæmpelse i Norge 1893, paa Balkanhalvøen 1897, i Spanien 1898, i Bosnien og Herzegowina og paa Kreta 1900 og paa Rivieraen 1901. Ved Undersøgelserne paa Kreta (Skriftet »Om spedalsk Sygdom paa Kreta«) lykkedes det ham at fastslaa, at de spedalskes Vagabondage udgør Hovedfaren ved Sygdommens Udbredelse. 1909 foretog E. med Støtte her hjemme fra og fra Pasteurinstituttet i Paris en Rejse til Vestindien for at finde Beviser for, at blod-sugende Insekter er Smittespredere af Spedalskheden, men det lykkedes ikke at skaffe Holdepunkter herfor, om end Teorien ikke kan afvises. E. var Organisator af og Generalsekretær for den første internationale Leprakonference 1897 i Berlin og 1900—14 Chefredaktør for Det internationale Lepraarkiv (Lepra). 1903 var E. adjungeret Læge ved den danske Kommission til Vestindien, 1904—11 visiterende Læge ved Kbh.s Politi, 1906—11 Leder af Frederiks Hospitals dermatologiske Poliklinik og 1911—32 fungerede han som Overlæge ved Kbh.s Kommunehospitals Afdeling for Hud- og Kønssygdomme. I talrige Indlæg kæmpede E. stærkt for den offentlige Prostitutions Afskaffelse, og han var Medstifter af Dansk Forening til Kønssygdommenes Bekæmpelse 1913 og har siden Stiftelsen været dens Formand. Ligeledes har han agiteret for og faaet indrettet Welanderhjem til Behandling af medfødt Syfilis. Der findes nu tre med Plads til 110 Børn; E. var Over-

læge ved det første fra dets Oprettelse 1916 og er nu Formand i Direktionen for dem alle. Under Krigen var han Medstifter af og Næstformand for Dansk Hjelpeambulancekomité. Desuden har han givet sig af med Politik, var Formand for Kbh.s Venstreforening 1908—11 og Borgerrepræsentant i Kbh. 1909—11, valgt af Venstre. Han var Præsident for Alliance françaises danske Afdeling 1915—22 og medvirker stadigt her; ligesom han i Danmark har arbejdet for franske Interesser, har han særligt i Frankrig og i franskpaaavirkede Lande arbejdet for Udbredelse af Kendskab til Danmark og dansk Medicin. Endvidere har han taget stærkt Del i Sønderjydsk Fonds Arbejde fra dets Oprettelse 1918, først som Generalsekretær, senere som Formand. — Hans videnskabelige Arbejder har først og fremmest angaaet Spedalskheden, og han er gentagende blevet prisbelønnet herfor i England og Frankrig, dernæst Syfilidologien, og de har for begges Vedkommende ogsaa været af historisk Art. E. er Æresdoktor ved Universiteterne i Paris, Strasbourg og Lyon og fra 1930 Præsident for Union internationale contre le péril vénérien samt i mange Aar Medlem af talrige udenlandske videnskabelige Selskaber. — Tit. Professor 1902. — R. 1898. DM. 1909. K.² 1920. K.¹ 1929. — Malerier af N. V. Dorph 1895 paa Kbh.s Kommunehospital, af K. O. Hilkie 1932 i Alliance française, af samme 1933 i Ehlershjemmet ved Haderslev og af Hugo V. Pedersen 1932. Buste af R. Tegner 1916 paa Welanderhjemmet paa Bispebjerg.

Selvbiografi i Universitetets Festskrift Nov. 1891. Nationaltid. 4. April 1911. Mit Hjem, III, 1913.

Axel Hansen.

Ehlers, Jørgen, se Elers.

Ehm, Henrik, d. 1701, Kobbetsmed. Nævnes første Gang 1655, d. Dec. 1701 i Hamburg, begr. sst. Forældre: Kobbetsmed Hans E. (d. mellem 1647 og 1655) og Anne Jochimsdatter (gift 2° før 1656 med Dr. med. Jacob Svabe, f. ca. 1610, d. før 1668). Gift 1° før 1655 med Maren Reinholtsdatter, begr. 6. Jan. 1695 i Kbh. (Petri), formentlig D. af kgl. Kontrafejer i Sorø Reinhold Thim (d. 1639) og Beate Nicolaisdatter Svabe (d. 1654). 2° efter 1696 med Elisabeth Gudmandsdatter Brochmand, begr. 28. April 1723 i Kbh. (Nic.) (gift 1° med Vinhandler Poul Glasbach, d. 1683; 2° 1685 med Krigskommissær, Kammeradvokat Clemens Suckow, d. 1696).

Faderen, der var Kobbetsmed i Kbh., fik 1646 bevilget Jord ved Vedbæk, hvor han allerede fra 1634 havde haft en Kobbermølle, som H. E. 1656 og 1657 førte Proces om med Moderen og

Dr. Svabe; han fik 1658 tilkendt Brugsretten og erhvervede 1662 Møllen mod at svare Jordskylden. Allerede tidligt maa han have haft en stor Bedrift, thi samtidig fik han 1656 Skøde paa Kronens Kobbermølle ved Kronborg, som han 1659 ombyttede med Hammermøllen ved Hellebæk. Denne Mølle, som han indrettede til Kobbermølle, beholdt han til 1664, og til 1662 ejede han tillige Holmegaard ved Hornbæk. Nogle faa Aar nøjedes han nu med Møllen i Vedbæk, hvis Jord han 1668 købte af Kronen. S. A. fik han — der 1667 forgæves havde søgt at faa Strandmøllen — overdraget Kronens Rettigheder i Fuglevad Mølle, Stenhuggergaarden og Brede Mølle i Lyngby Sogn, som han havde købt af Henrik Rosenmeyers Arvinger; samtidig fik han Tilladelse til at omdanne den tidligere Krudtmølle — Brede Mølle — til et Kobberværk. 1670 blev det overdraget ham at bestyre og forvalte Dronning Charlotte Amalies Kobbermølle, Hjortholm, der tidligere havde tilhørt Rentemester Henrik Müller, men da H. E. ikke var tilfreds med denne Mølle, overførte han Anlægget til Nymølle, som han 1672 og 1697—99 havde i Forpagtning. Han skilte sig før 1682 ved Fuglevad Mølle, 1685 solgte han Stenhuggergaarden og 1695 Brede Mølle. — H. E. har rimeligvis paa et tidligt Tidspunkt — før 1658 — haft en Del Arbejde for Kongen, og 1667—69 var han beskæftiget med at lægge Kobbertag paa Det kgl. Biblioteks nye Bygning og ved Fr.borg Slot. Han undgik ikke Sammenstød med det københavnske Lav, men blev 1666 og 1684 favoriseret paa dettes Bekostning. Han havde en Smedie i Lyngby, hvor han 1670 fik Ret til Krohold. — Medens H. E.s Formueforhold endnu 1659 kun synes at have været jævnt gode (han ejede dog et Hus paa Østergade), synes han snart at være blevet en velstaaende Mand, der forøgede sin Formue, dels ved Forskud til Kronen og Kaperdrift under Svenskekrigen, dels ved Handelsvirksomhed og Grundspekulationer. 1689 ses han at have ejet flere store Huse, og s. A. fritoges han for ti Aars Grundskat og for Indkvartering af den af ham opfyldte Plads ved Nyhavn, hvor han agtede at bygge. 1682 fik han Sæde i Kommercekollegiet. Sin Formue satte han dog atter over Styr, dels paa Forpagtningen af Dronningens Mølle, dels vel ogsaa ved uheldige Spekulationer og ved sine alkymistiske Interesser. Han synes at have været en noget stridbar Natur, der hele sit Liv igennem var indviklet i Processer, først, som nævnt, med Moderen og Dr. Jacob Svabe; 1662 fik han og Svogeren Gert Brask Tilladelse til at arrestere denne, der skulde rejse til Sverige, indtil deres Mellemværende var afgjort. 1696 stredes han med sin eneste Søn, Justitsraad, Landsdommer Hans E. (1655—1711) om dennes

Mødreneary, og 1700 havde han — med et for ham uheldigt Udfald — en Sag med Dr. med. Christian Wilhelm Hacquart, hvem han ved Kontrakt af 14. Sept. 1699 havde forpligtet sig til at lære Kunsten at lave Guld af Sølv.

E. C. Werlauff: Historiske Efterretninger om det store Kgl. Bibliothek, 2. Udg., 1844, S. 37. Samme: Antegnelser til Holbergs Lystspil, 1858, S. 176—79. Personalh. Tidsskr., 2. Rk., VI, 1891, S. 294; 7. Rk., V, 1921, S. 162.

Albert Fabritius.

v. Ehrencron, Frederik Adolph Hansen, 1652—1711, Embedsmand og Diplomat. F. 1. Juni 1652, d. 19. (el. 9.) Marts 1711 i Glückstadt. Forældre: Herredsfoged Claus Hansen til Grumby og Bølskovby i Strukstrup Herred ved Slesvig og Anna v. Schmieden. Gift 1° ca. 1683 med en Datter af Dr. Gottfried Walter, en rig og anset Læge i Hamburg. 2° 3. Dec. 1704 i Meldorf med Cathrine Beata Boye, døbt 29. Aug. 1675 i Meldorf, d. 1742 (gift 1° 1698 med Landskriver Stefan Klotz i Meldorf, 2° 1700 med Landfoged i Sydditmarsken, Justitsraad Christian Gude, 1644—1702, gift 1° 1682 med Magdalene v. Sühnen), D. af Kaptajn, senere Major Boye Peter B. (d. senest 1698) og Anna Cathrine Held (d. 1725).

F. A. H. blev efter 1672—74 at have studeret i Rostock, Jena og Kiel Hofmester for Grev Philip v. Königsmarck og besøgte sammen med ham Frankrig og England 1681—82. Han erhvervede sig paa sine Rejser en meget stor Sprogfærdighed. I Marts 1683 traadte han i svensk Tjeneste som Hofraad og Assessor ved den pommerske Hofret i Greifswald, n. A. blev han tillige Hofraad hos Hertugen af Mecklenburg-Güstrow. Tjenesten i Greifswald tiltalte ham ikke, og i Juli 1688 tog han sin Afsked af svensk Tjeneste og blev i Okt. s. A. udnævnt til Regeringsraad ved Regeringskancelliet i Glückstadt. Han synes at være blevet protegeret af Conrad v. Ehrenschild og dennes Svigersøn, Oversekretær Thomas Balthasar v. Jessen, og der var 1689 Tale om, at han skulde gaa som Envoyé extraordinaire til England. Det blev dog ikke til noget, da han ved et stort Selskab fornærmede U. F. Gyldenløve, der endog skal have truet ham med Stokkeprygl. Da hans tidligere Overordnede, Generalguvernøren i Pommern, Feltmarskal Nils Bielke, der tidligere havde været en ivrig Fjende af Danmark, men nu var blevet Talsmand for en Alliance mellem de to nordiske Kroner, i Begyndelsen af 1691 kom til Hamburg og talte med F. A. H. og Ehrenschild om sine Planer, hvilket medførte, at han ved sin Gennemrejse gennem Kbh. blev modtaget med store Æresbevisninger af det danske Hof, kaldtes F. A. H. til Kbh. for at give nærmere Besked om sine Samtaler med Bielke

og sendtes siden til Stockholm for at fortsætte Forhandlingerne med denne, da de ikke godt kunde føres af den officielle danske Gesandt. F. A. H. vendte dog allerede i Aug. 1691 tilbage til Glückstadt. I de følgende Aar foretog han efter den danske Regerings Ordre flere Rejser til Nils Bielke i Stettin og Wismar for at forhandle med denne. — Da J. H. Lente, der sammen med v. Ehrenschild og Christoph Blome repræsenterede Danmark paa Kongressen i Pinneberg, sendtes til Berlin for at forhandle med Kurfyrsten, traadte F. A. H. i Okt. 1696 i hans Sted paa Kongressen. Han synes her at være kommet i et venskabeligt Forhold til den gottorpske Kansler Pincier, der tilbød ham at træde i gottorpsk Tjeneste som Vicekansler. F. A. H. tog dog ikke mod Tilbuddet, men benyttede det til at skaffe sig bedre Lønningsvilkaar og en Udnævnelse til Etatsraad. I Okt. 1697 havde han et nyt hemmeligt Møde med Nils Bielke, der mente, at det vilde kunne lykkes at faa Karl XII. gift med Christian V.s Datter Sophie Hedevig. I Slutningen af Aaret sendtes F. A. H. til Stockholm for at føre Forhandlingerne med den dertil tilbagevendte Nils Bielke. Det viste sig dog snart, at dennes Indflydelse var fuldstændig forbi. Der anlagdes endog Højforræderiproces mod ham. Forhandlinger, som F. A. H. indledede i Stockholm med Pincier om en Udsoning mellem Danmark og Gottorp, førte heller ikke til noget. Det uheldige Udfald blev dog ikke lagt F. A. H. til Last; i Juli 1698 kaldtes han hjem og udnævntes til dansk Gesandt i Spanien samtidig med, at han nobiliteredes med Navnet v. E. I Spanien skulde han søge at faa sluttet en Handelstraktat og faa de Subsidier betalt, som Spanien skyldte Danmark fra den skaanske Krigs Tid. Ingen af Delene lykkedes, og 1702 kaldtes v. E. tilbage og overtog sin tidligere Stilling i Glückstadt. — v. E. havde store boglige Interesser og samlede sig et stort Bibliotek, navnlig inden for Numismatik og Naturhistorie. Et 1717 udarbejdet Katalog opfører ca. 11 000 trykte Bøger og 226 Manuskripter. Biblioteket udbødes først til Salg i Hamburg, men Arvingerne solgte det siden til en hollandsk Boghandler, der 1718 udgav et nyt Katalog over Samlingen og solgte den ved en Auktion i Holland.

J. Møller: *Cimbria literata*, I, 1744, S. 234. Birger Mörner: *Maria Aurora Königsmarck*, 1913, S. 19. Chr. H. Brasch: *Om Robert Molesworth's Skrift*, 1879, S. 114.

L. Laursen.

Ehrencron-Kidde, Astrid Margrethe, f. 1871, Forfatterinde. F. 4. Jan. 1871 i Kbh. (Frue). Forældre: Kontorchef i Overformyndetiet, Translatør Vilhelm Christian Theodor Müller (1839

—1912) og Laura Marie Jacobsen (1838—1912). Gift 16. Okt. 1907 paa Frbg. (Markus) med Forfatteren Harald Kidde (s. d.).

I Barndomshjemmet modtog Fru E.-K. sine første kunstneriske Indtryk igennem Faderens Sang, især Schubert og Rubinstein, og Moderens Højtlesning af H. C. Andersens Eventyr. Fra hendes 8. Aar til Slutningen af Tyverne var Musikken hendes hele Verden, og det var Meningen, at hun skulde være uddannet i Klaverspil hos Otto Malling. Hendes Nerver holdt dog ikke til de daglige Øvelser, og hun maatte opgive Musikken. I sin Fortvivlelse herover begyndte hun at skrive og skrev, først med sin egen Oplevelse som Motiv, Eventyrfantasien »Slutningsaccorden«. Hun debuterede med en Eventyrsamling (1901), der efterfulgtes af tre nye, et Slags Præludium til hendes Forfatterskab. Større Opmærksomhed vakte »Lille Fru Elsebeth« (1904) og »Den signede Dag. En Fortælling fra Østerlide Præstegaard« (1905). Paavirkningen fra Herman Bang er tydelig, og den med maleriske og musikalske Virkemidler tyngede Stil er ikke fri for Manér. Harald Kidde anmeldte den sidste Bog, og i Følelsen af Slægtskab greb han straks den særegne Tone i Fru E.-K.s Digtning: »Musik fra en Sjæl, der er saaret og skræmt af Livets falske Spil og raa Disharmonier, der skælver saa bange og sørgmodigt for alle de Klange af Renhed og Skønhed, der toner fra dens Indre«. I Ægteskabet modnedes hendes Kunst og fik Ro. Hertil bidrog Opdagelsen af Sverige. Sammen med sin Mand gennemvandrede hun store Dele af Landet, især Värmland, og boede her lange Tider ad Gangen. Sverige betyder en Befrielse for hende, hun møder en ny Virkelighed, et uudtømmeligt Galleri af snurrige og rørende Figurer og et storslaaet Natursceneri, der forløser paa een Gang hendes Romantik og hendes Evne til intim psykologisk Menneskeskildring. Hun finder sin egen noble, tyste Fortællemaade. Af hendes omfangsrige Forfatterskab skal nævnes »De stille Dage« (1906), som hun selv sætter som sit egentlige Forfatterskabs Begyndelse, »Martin Willéns underlige Hændelser« (1911), hendes første Bog med Skildringer fra Sverige (Halland), »Alle Sjæles Nat« (1912), »Kavallererne fra Enghave« (1913), »En Vagabonds Roman« (1915) og »Præstehistorier fra det gamle Värmland« (1922). Et Højdepunkt naar hun med Romantrilogien, der skildrer en värmlandsk Købstadslægts Historie: »Brødrene Nystad« (1925), »Brødrehuset« (1926) og »Bjærgmandsgaarden« (1927). Siden er kommet »Julen paa Brorstrup« (1928), »Den barmhjertige Samaritan« (1929), »Huset ved Kanalen« (1930), »Under Josefbjærgets Skygge« (1932) og »Historien om min Moder« (1933). — Fru E.-K. fik 1931 Tagea Brandts Legat. — Maleri af Chr. Bonnesen ca. 1898.

Minder i Nationaltidende 6. og 7. Okt. 1915. Harald Kidde: Artikler og Breve. Udg. af Jens Marinus Jensen, 1928, S. 36 ff. Niels Jeppesen: Harald Kidde, 1934, S. 91 f.

Oluf Friis.

Ehrencron-Müller, Holger, f. 1868, Bibliograf. F. 13. Febr. 1868 i Kbh. (Frue). Broder til Astrid Ehrencron-Kidde (s. d.). Gift 2. Nov. 1898 i Kbh. (Garn.) med Ester Nicoline Olsen, f. 15. Juni 1880 i Kbh. (Slotsk.) (gift 2° med Ingeniør Boris Klindt, f. 1897, Ægteskabet opløst), Adoptivdatter af Hofbager Johan Ludvig Waldemar O. (1844—97) og Magdalene Vilhelmine Georgia Bøving (1846—95). Ægteskabet opløst 1924.

E.-M. blev Student 1885 fra Metropolitanskolen, cand. mag. med Dansk som Hovedfag 1892, ansattes 1894 som Assistent ved Det kgl. Bibliotek, hvor han 1907 avancerede til Bibliotekar; fra 1910 har han tillige været konstitueret som Bibliotekar ved Kongens private Bibliotek, og indtil 1912 var han litterær Medarbejder ved »Berlingske Tidende«. Inden for Det kgl. Bibliotek har E.-M. stadig været knyttet til den danske Afdeling; han fik sin Uddannelse her af J. Vahl (s. d.), og efter dennes Død 1901 overtog han Afdelingens Ledelse med loyal Bevarelse af Traditionerne fra Vahls Tid. Ogsaa Udgivelsen af »Dansk Bogfortegnelse« overtog han efter Vahl; der foreligger fra hans Haand seks Bind, omfattende Perioden 1893—1929. I Tilknytning dertil har han 1918 udgivet et »Stikordsregister til dansk Skønlitteratur 1841—1908«. Hans Hovedværk er dog det 1924—35 i tolv Bind udgivne »Forfatterleksikon omfattende Danmark, Norge og Island indtil 1814«, som danner en Afløsning af Nyerup og Krafts Leksikon. I Modsætning til dette har E.-M. tilstræbt Fuldstændighed, saa at ogsaa Stof af sekundær Art medtages i fuld Udstrækning. Trods visse metodiske Svagheder vil Værket, der er bygget op gennem henved 30 Aars Flid, sikkert i en lang Fremtid blive et af vore mest benyttede og paaskønnede bibliografiske Hjælpemidler; det er et Vidnesbyrd om E.-M.s overordentlige Arbejdskraft, der heller ikke i Biblioteket nogen Sinde har givet op over for Pligtafleveringens stadigt voksende Mængder af Tryksager. — R. 1918. DM. 1926.

H. O. Lange i Bogens Verden, VI, 1924, S. 156 ff.

Svend Dahl.

v. Ehrenschild, Conrad Biermann (Bierman), 1629—98, Statsmand. F. Aug. 1629 i Eimeldingen i Markgrevsområdet Baden-Durlach, d. 24. April 1698 i Hamburg, begr. i Kbh. (Petri K.). Forældre: Præst, sidst i Badenweiler, Martin Biermann (ca. 1600—64, gift 2° 1638 med Anna Maria Pappus, Enke efter Præst

Johann Caspar Pfeil i Bötzingen) og Barbara Stocker (d. ca. 1637). Gift 3. Marts 1661 med Anna Knopf (Knoff), f. ca. 1648, d. 25. Juli 1669 i Kbh., begr. i Petri K., D. af Tolder, senere Tolddirektør og Amtmand i Norge Daniel K. (1614—87) og Elisabeth Verens (Wærn) (1617—69).

Efter atten Aar gammel at have afsluttet sin Skoleuddannelse i Strasbourg maatte C. B., hvis Familie var fattig, selv arbejde sig frem. 1654 kom han i Tjeneste hos den franske Diplomat Charles d'Avaugour, der var sendt ud for at forlige Sverige og Polen. Tillige med denne fulgte han Karl X. Gustaf til Polen, traf sammen med den polske Konge og var Øjenvidne til Slaget ved Warschau. Da d'Avaugour døde, kom C. B. i Tjeneste hos hans Efterfølger Hugo Terlon, der skaffede ham en Udnævnelse til Sekretær ved Gesandtskabet. Med Terlon kom han 1658 til Kbh., hvor han gjorde Bekendtskab med Rigshofmester Joachim Gersdorff, der gjorde ham et Tilbud om at træde i dansk Tjeneste, et Tilbud, som han saa meget hellere modtog, som han lige havde forlovet sig med Tolddirektør Daniel Knopfs Datter. Skønt han 1660 af Ludvig XIV. var blevet beskikket til at bestyre Gesandtskabsforretningerne i Sverige under Gesandts Fraværelse, skaffede Terlon ham dog Tilladelse til at træde ud af fransk Tjeneste, og 1. Jan. 1661 aflagde han Ed til Frederik III. som Sekretær i Tyske Kancelli.

C. B. viste Talent for det diplomatiske Fag og blev hurtig en meget benyttet Mand ved Behandlingen af udenrigspolitiske Spørgsmaal. 1662—63 fulgte han som Legationssekretær Hannibal Sehested paa hans Sendelse til Holland, England og Frankrig. Under Forhandlingerne med England i Kbh. i Sept. 1665 om Overfaldet i Bergen optraadte han som »Kongens Sekretær« og tvang Englænderne til at tage deres Beskyldninger mod Claus Ahlefeldt tilbage. 1666 udnævntes han til Kancelliraad i Tyske Kancelli og 1669 tillige til Assessor i Statskollegiet og i Højesteret. Efter Tronskiftet 1670 blev han Statssekretær i Konseillet for de udenrigske Sager og Kongens Kammersekretær. Som Statssekretær havde han den daglige Ledelse af de udenrigske Forretninger i Tyske Kancelli. Skønt han ikke var Medlem af Konseillet, deltog han dog altid i dettes Møder angaaende de udenlandske Sager, refererede disse i Konseillet og opsatte i Henhold til de i Konseillet tagne Beslutninger Depecherne og Skrivelserne til de danske Gesandter i Udlandet. Han deltog ogsaa i alle Forhandlingerne i Kbh. med de fremmede Gesandter og i Forhandlingerne 1670 med Hertug Johan Adolf af Pløn angaaende Oldenburg og Delmenhorst. Han forstod i den følgende

Tid at underordne sig Griffenfeld, stod i et venskabeligt Forhold til denne og forlovede sig umiddelbart før hans Fald med hans Søskendebarn Anna Schrøder, en Forlovelse, som han dog hævdede, da Griffenfeld var blevet styrtet. I dennes Fald havde C. B. ingen Andel; det kom ham ganske uventet. Han beholdt dog sin Stilling efter Kanslerens Fald, og hans Indflydelse blev endnu større efter dette, da Griffenfelds Efterfølger Storkansler Fr. Ahlefeldt ofte var borte fra Kbh. og i det hele efter sit Naturel ikke saa meget var anlagt for det daglige Regeringsarbejde. C. B. ledsagede som Regel Kongen under Krigen, og hans Betænkning og Raad indhentedes om alle vigtigere Spørgsmaal, endog militære. 1675 blev han Medlem af Højesteret.

Da der 1679 aabnedes Fredsforhandlinger med Sverige i Lund, var C. B. en af Danmarks Delegerede. Skønt Grev Anton af Aldenburg formelt var Legationens Leder, var C. B. og Jens Juel dog sikkert de ledende i denne, og det var dem, der i Forening med den svenske Hovedforhandler Johan Gyllenstierna indledede den dog saa kortvarige skandinaviske Politik. Som Belønning blev C. B. 1680 udnævnt til Gehejmeraad og fik n. A. Vaabenbrev med Navnet v. E. (Adelsbrev 1693) og blev endelig 1682 Medlem af Gehejmekonseillet. Han var da traadt tilbage som Statssekretær, en Stilling, der gik over til hans Svigersøn Thomas Balthasar v. Jessen. 1683 sendtes v. E. til de braunschweig-lüneburgske Hertuger for at prøve, om man kunde naa til en Alliance med disse. Dette viste sig dog umuligt. v. E. gik derefter til Berlin, hvor han i Forening med den danske Gesandt her Frederik Gabel sluttede en Overenskomst mellem Frankrig, Danmark og Brandenburg rettet mod Sverige og Braunschweig-Lüneburg. N. A. sendtes v. E. paa ny til Berlin for at faa en Overenskomst i Stand med Brandenburg og Braunschweig-Lüneburg om et Angreb paa Sverige for at berøve det dets tyske Besiddelser, men Forhandlingerne strandede væsentlig paa, at Deltagerne ikke kunde blive enige om Delingen af de svenske Besiddelser. Hovedhensigten med disse Forhandlinger var for Danmarks Vedkommende foruden at faa Sverige drevet ud af Tyskland at faa Hertugen af Gottorp bort fra Slesvig og Holsten mod Erstatning i Oldenburg og Delmenhorst og eventuelt en Del af de svenske Besiddelser. I den skarpe Politik, der 1684 indlededes mod Gottorp ved Inddragningen af Hertugens slesvigske Besiddelser, havde v. E. og Jessen ved Siden af Kongen selv den væsentligste Skyld. v. E. var særlig inde i alle de indviklede gottorpske Stridigheder, og det blev derfor ogsaa ganske naturligt ham, der sammen med den anden Autoritet paa dette Omraade Christof Gensch v. Breitenau

kom til at repræsentere Danmark paa den Kongres, der under Tryk af Kejseren og forskellige andre Magter 1687 traadte sammen i Altona for under kejserlig, brandenburgsk og sachsisk Mægling at søge at bilægge Striden mellem Christian V. og Hertugen af Gottorp. v. E. og Breitenau førte her med stor Dygtighed Danmarks Sag, men uden Held. Hertugen havde Sympatien i Europa for sig, end ikke Danmarks Forbundsfælle Frankrig ydede det nogen virkelig Støtte. Da det lykkedes Vilhelm af Oranien at komme i Besiddelse af den engelske Krone og Kurfyrst Frederik Vilhelm af Brandenburg, der endnu som Danmarks gamle Forbundsfælle havde lidt Sympati for Danmark, døde, og da det blev klart, at Sverige og Braunschweig-Lüneburg beredte sig til med væbnet Haand at støtte Hertugen, og England og Nederlandene truede med at sende en Flaade til Sundet for at støtte Sverige, maatte Christian V. i Juli 1689 slutte Forliget i Altona, der maatte betragtes som en fuldstændig Sejr for Hertugen. I Slutningen af Aaret sendtes v. E. atter til Hamburg for at faa Hertugen til at afskedige de fremmede Tropper, han havde antaget, og til at indgaa en nærmere Alliance med Kongen. Det lykkedes at faa en Del af de fremmede Tropper sendt bort, men Allianceforhandlingerne løb ud i Sandet. N. A. tog v. E. fast Ophold i Hamburg. Han led stærkt af Gigt, Sten og Podagra og mente, at Hamburgs Luft var bedre for hans Helbred end Kbh.s. Han var ogsaa 1683 blevet Landdrost i Pinneberg. Han stod dog stadig i livlig Brevveksling med sin Svigersøn, og i alle vigtigere Spørgsmaal raadspurgtes han af Regeringen i Kbh. I Hamburg, hvor de fleste Magter havde diplomatiske Repræsentanter, førte han ogsaa paa den danske Regerings Vegne Forhandlinger med disse, særlig med forskellige nordtyske Fyrster som Biskoppen af Münster, da flere af disse af Hensyn til Kejseren ønskede at skjule disse Forhandlinger og derfor ikke vilde forhandle officielt med den danske Regering i Kbh. Han kunde ogsaa her bedre iagttage Hertugen af Gottorps Forhandlinger med fremmede Magter. Da Forholdet mellem Danmark og Gottorp efter Hertug Christian Albrechts Død 1694 paa ny tilspidsedes og Stridighederne førte til Kongressen i Pinneberg 1696, hvor de tidligere Mæglere fra Altonatraktaten paa ny forsøgte at forlige Kongen og Hertugen, var v. E. igen Kongens første Repræsentant paa Kongressen. Forhandlingerne gik meget langsomt, og der rettedes ligesom under Altonakongressen Beskyldninger mod v. E. for at forhale Forhandlingerne. Skylden faldt dog ligesom under Altonaforhandlingerne nok saa meget paa Kongen og Regeringen i Kbh., der til det sidste vægrede sig ved at gøre de

Indrømmelser, som var nødvendige. Inden Kongressen sluttede, døde v. E.

v. E. var ikke nogen særlig fremragende eller fremskuende Statsmand, men en duelig Embedsmand paa det udenrigspolitiske Omraade og en utrættelig Arbejder. I sin Bog om Danmarks Tilstand giver Molesworth et ikke smigrende Billede af ham, som han kalder en »pater difficultatum« og beskylder for at have brugt sin Stilling til at berige sig og for at have anbragt sine Penge uden for Danmark i Amsterdams og Hamburgs Banker. Det sidste var dog ganske urigtigt, og v. E. protesterede selv mod denne Beskyldning. Hans Børn var alle gifte og bosatte i Danmark og han selv var Ejer af Enggaard i Fyn, Buskerudgaard i Norge og Teichhof i Oldenburg. At han modtog Gaver fra Supplikanter og Belønninger fra udenlandske Magter ved Afslutningen af Traktater var heller ikke andet end hvad den Tids høje Embedsmænd gjorde alle Vegne. Paa dette Omraade var Æresbegreberne anderledes end nu. Molesworth var heller ikke nogen uvildig Dommer, da v. E. ligesom Svigersønnen nærmest hørte til det frænskvenlige Parti ved Hoffet. En Ting kan dog bebrejdes v. E. Han synes ikke at have gjort noget som helst for at sætte sig ind i det Lands Sprog, der var blevet hans andet Fædreland, men Sprogforholdene i det danske Monarki var dengang ogsaa anderledes end nu. I de højere Regeringskredse var Tysk jo i Virkeligheden det herskende Sprog. — Etatsraad 1677. Gehejmeraad 1680. — Hv. R. 1684. — Et Stik af Hub. v. Schaten, som ledsagede Dannebrogordenens første trykte Statutter og forestiller en hvid Ridder i sin Ordensdragt, efter et Maleri af Jacob d'Agar, har fra gammel Tid været kaldt et Billede af v. E. eller af A. L. Knuth. — v. E.s Søn *Martin Conrad Biermann v. E.* (ca. 1662—1715) døde som Etatsraad og Overceremonimester, og med hans Børn uddøde Familien.

Lugubria monumenta in obitum Conradi ab Ehrenschild, 1699. Personalh. Tidsskr., 2. Rk., III, 1888, S. 276. R. Molesworth: An account of Denmark, 1693, Kap. XI og Modskrift (Vertheidigung). Chr. H. Brasch: Om Rob. Molesworths Skrift, 1879. P. W. Becker: Samlinger til Danmarks Historie under Frederik III., II, 1857, S. 437. A. D. Jørgensen: Peder Schumacher Griffenfeld, I—II, 1893—94. Knud Fabricius: Griffenfeld, 1910, S. 267 f., 273. Samme i Hist. Tidsskr., 8. Rk., II, 1909—10, S. 1—169 passim. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater, V—IX, 1920—33. Franz v. Jessen: En slesvigsk Statsmand, I, 1930. Danmarks Adels Aarbog, XXXVI, 1919, S. 479. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. 415.

L. Laursen.

Ehrensvärd, se Gyllembourg.

Eibe, Frederik (Frits) Henrik, 1816—71, Boghandler. F. 2. Marts 1816 paa Billeshave ved Middelfart, d. 9. April 1871 i Kbh., begr. i Søllerød. Forældre: Proprietær, senere Forpagter Niels Julius E. (ca. 1770—tidligst 1829) og Hedvig Magdalene Fabricius (ca. 1782—1848). Gift 16. April 1847 paa Store Restrup med Ida Camilla Roulund, f. 1. Nov. 1822 paa Løvenborg, d. 18. Juni 1904 i Kbh., D. af Auditør, Godsejer Rasmus R. (1783—1845) og Karen Christine Rasmussen (1793—1856).

E. blev Student 1836 fra Aalborg og kom efter et Par Aars Virksomhed som Huslærer i Jylland til Kbh. for at studere Teologi. Det muntre Studenterliv paa Regensen og i Studenterforeningen optog den glade og vennesele unge Mand nok saa meget som de teologiske Studier, og da han havde faaet Tillid til sine praktiske Evner ved at lede et indbringende »Kollegie-Abonnement« : Udlejning af teologiske o. a. Kollegiehæfter, afbrød han da ogsaa definitivt Studeringerne og nedsatte sig 1845 som Boghandler. Med sin store akademiske Bekendtskabskreds skabte han sig snart en blomstrende Forretning og et ikke ubetydeligt Forlag, hvor hans Regenskammerat Hostrups Komedier og Dickens' Værker i Moltkes Oversættelse var blandt de første; sit Speciale som Boghandler fandt han dog som Kommissionær for udenbys Boghandlere, hvilken Side af sin Forretning han lagde særlig Vind paa, saa at Forretningen ved hans Død talte 71 Kommittender. I Boghandlerstandens Anliggender tog E. Del med Iver og Interesse; han gav Stødet til Afregningsudvalgets Oprettelse 1859 og ledede i mange Aar de selskabelige Sammenkomster. Hans mange Venner rejste et Monument paa hans Grav. — Litografi fra Tegner & Kittendorff.

Boghandlerforeningens Festskrift, 1887, S. 122. Andr. Dolleris: Danmarks Boghandlere, I, 1912, S. 64f. Stamtavle over Familien Roulund, 1889. *Ove Tryde.*

Eibe, Niels Julius, 1803—82, sproglig Forfatter. F. 15. April 1803 i Veflinge paa Fyn, d. 10. Okt. 1882 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Residerende Kapellan Rasmus Andreas E. (1769—1808) og Berthe Sophie Kehlet (1770—senest 1842). Gift 2. Sept. 1832 i Kbh. (Garn.) med Antonine Caroline Julie Lund, f. 15. Dec. 1809 i Kbh. (Trin.), d. 17. Maj 1895 sst., D. af Købmand Carl Engelbrecht L. (d. 1809) og Ane Kirstine Kyse.

E. blev uddannet som Militær, gjorde Tjeneste som Løjtnant ved Kongens Regiment 1830—32 og ernærede sig derefter som Sproglærer. 1848 blev han kar. Premierløjtnant og konst. Kancellist under Krigsministeriet, fik 1850 kgl. Udnævnelse som Kan-

cellist og blev 1851 kar. Kaptajn. Ved den almindelige Reduktion efter 1864 blev han afskediget (1866) fra sin Stilling som Kancellist. — E. er særlig kendt for sine 100 Timers Kursus i de tre Hovedsprog: »100 Timer i Engelsk« (1863, 24. Udg. 1931), i Tysk (1864, 20. Udg. 1931) og i Fransk (1865, 11. Udg. 1926). Bøgenes Formaal er udelukkende at bibringe Eleven praktisk Sprogfærdighed. De er udarbejdet efter Tyskeren Ollendorffs Metode, der gaar ud paa ved Oversættelse fra Modersmaalet til det fremmede Sprog af kortere Sætninger, som Regel et Spørgsmaal med tilhørende Svar, at indøve Grammatik og Gloseforraad systematisk. De mange Oplag viser, at Bøgerne har været overordentlig meget brugte; men de maa nu, bl. a. paa Grund af deres Mangel paa egentlig Lydskrift og deres meget sparsomme Anvendelse af sammenhængende Tekster, siges at være stærkt forældede.

Niels Haislund (Vilh. Thomsen).

Eibeschütz, Simon Aron, 1786—1856, Købmand, Legatstifter. F. 14. Nov. 1786 i Kbh. (Mos.), d. 25. Nov. 1856 sst., begr. sst. (Mos. Kgd. Møllegade). Forældre: Handelsmand Aron E. (ca. 1736—1812) og Serle (Sara) Levy (ca. 1740—1820). Gift 1° 6. Maj 1807 i Kbh. (Mos.) med Esther (Emma) Behrend, f. 20. Okt. 1787 i Kbh. (Mos.), d. 10. Jan. 1855 sst. (Mos.), D. af Stads-mægler, Agent Behrend Israel Joachim (Jochim), kaldt Agent Behrend (ca. 1761—1821, gift 2° 1792 med Jeanette Hirsch, ca. 1764—1816, 3° 1819 med Ane Tobia Mannesen, ca. 1784—1873) og Dorothea Mariboe (1762—91). Ægteskabet opløst (hun gift 2° 1816 med Livjæger, senere Toldbetjent og Værtshusholder Johan Christian Øsgevad, 1793—1860, Ægteskabet opløst, 3° 1823 med Skolelærer Peter Christian Laurenz Jansen, f. 1795). 2° 11. Febr. 1815 i Kbh. (Mos.) med Rose Wallich, f. 23. Febr. 1796 i Kbh. (Mos.), d. 16. Marts 1870 sst. (Mos.), D. af Handelsmand Heiman Amsel W. (1767—1823) og Judithe Cohen (1773—1855).

Slægten E. har ikke levet længe her i Landet, idet Aron E. først 1766 indvandrede fra Eibenschitz i Mähren, hvor Faderen var Rabbiner. Simon, den yngste af fem Sønner, har ved sin omfattende Godgørenhed sat Slægten, som er uddød paa Mandsiden, og sig selv et varigt Minde. Han tog 8. April 1807 Borger-skab som Kommissionær, og det lykkedes ham i Løbet af knap 30 Aar at erhverve en stor Formue. Han havde ingen Børn og benyttede sine Midler til at øve godt mod Enkeltpersoner og Institutioner. 28. Jan. 1834 — Frederik VI.s Fødselsdag — oprettede han en Fribolig til femten jødiske Familier, han skænkede 10 000 Rdl. til

Frederiks Hospital og et lignende Beløb til Kommunehospitalet til Fordel for trængende Patienter. Sammen med sin Hustru skænkede han ved testamentarisk Bestemmelse af 20. Juni 1853 hele sin store Formue — ca. 1¼ Mill. Kr. — til kulturelle og velgørende Formaal saavel inden for som uden for Mosaik Trossamfund, bl. a. nyder Det kgl. Bibliotek, Polyteknisk Lærestanstalt og Kunstakademiet aarlige Stipendier, ligesom der til Kbh.s Forskønnelse hvert Aar skal anvendes 600 Kr. Den Del af Formuen, som blev baandlagt til Rentenydelse for Slægtninge, skal, efterhaanden som disse dør, samles i en Reservefond, og naar der er opsamlet et Beløb af 100 000 Kr., skal Repræsentanterne i Samraad med Delegerede af Kbh.s Kommunalbestyrelse udarbejde en Fundats for Renternes Anvendelse. Dette er sket to Gange, 1878 og 1928. — Kgl. Agent 1853. Justitsraad 1854. — Litografi fra Tegner & Kittendorff 1857 efter Fotografi.

Josef Fischer (D. Simonsen).

Eickhoff, Johan Gottfried August, 1809—75, Maskinfabrikant. F. 4. Marts 1809 i Wittenförden, Mecklenburg-Schwerin, d. 30. Maj 1875 i Kbh. (Petri), begr. sst. (Ass.). Forældre: Bryggerknægt Gottfried Eickhoff fra Hamburg og Katharine Margrethe Dorothea (Doris) Johnsen (ca. 1782—1855). Gift 30. Juni 1837 i Kbh. (Petri) med Johanne Marie Grønbeck, f. 15. Jan. 1811 i Kbh. (Holmens), d. 26. Okt. 1892 sst., D. af Skibsbygger og Kvartermand i Marinen Jacob Andersen G. (d. senest 1826) og Inger Kirstine Villadsdatter.

E. udlærtes i Klejnsmedehaandværket i Lauenburg og kom 1829 — Aaret efter, at han var blevet Svend — til Danmark, hvor han i Kbh. og Frederiksværk fik Arbejde hos forskellige Mekanikere. Som Formand paa J. H. Hüttemeyers Værksted var han 1837 med til at bygge den første Hurtigpresse af dansk Fabrikat, og 1839 udførte han som Mesterstykke en Hurtigpresse til Bianco Luno. E. var paa dette Tidspunkt Værkfører ved Mogensens Enkes Maskinfabrik paa Christianshavn og sad som ubemidlet Familiefader med fem Børn i trange Kaar uden store Udsigter til at kunne etablere sig selvstændigt. Imidlertid blev han fra flere Sider opfordret til at kaste sig over Fabrikation af Maskiner til Bogtryk, og med en Kapital paa 250 Rdl., han havde modtaget som Laan fra Selskabet Borgervennen, aabnede han da 4. Maj 1848 et lille Værksted i en Kælder i Mellembygningen til Ejendommen Nr. 31 i Nyhavn. Virksomheden maatte gentagne Gange udvides, og 1865 flyttedes den til Vesterbrogade 97, hvor den siden har udviklet sig til en særdeles betydelig Virksomhed i sin Branche.

Hovedproduktionen er Maskiner for de grafiske Fag og Papirindustrien, der afsættes til store Dele af Europa. — Efter Grundlæggerens Død fortsattes Virksomheden af Sønnerne *Frederik Gottfried Leonhard E.* (1842—1925) og *Johann Wilhelm Heinrich E.* (1847—1934), der bl. a. udvidede Virkefeltet til Skandinavien og Rusland. 1916 afløstes Brødrene af Gottfried E.s to ældste Sønner *Johan Gudfred August E.* (f. 16. Maj 1872) og *Poul Frithiof Leonard E.* (f. 30. Maj 1877), der begge i en lang Aarrække havde arbejdet i Firmaet. 1927 trak Gudfred E., der under sin Virksomhed havde beklædt forskellige faglige Tillidshverv, sig ud af Firmaet, der siden har været fortsat af Poul E. i Forbindelse med Wilhelm E.s Søn *Axel E.* (f. 2. Marts 1895). — Maleri af J. G. A. E. af J. M. Jensen ca. 1855. Buste paa Fabrikken. Træsnit efter Fotografi 1875.

Skandinavisk Bogtrykker-Tid., VI, 1875, S. 102—07. Børsen 14. Maj 1898. De grafiske Fag 12. Okt. 1918. (Gottfr. Eickhoff:) Af mit Livs Erindringer, 1923. Vendsyssel Tidendes Fredagstillæg 15. Jan. 1897.

P. Koch Jensen (C. Nyrop).

v. Eickstedt, Hans Henrik, 1715—1801, Officer. F. 14. Juli 1715 i Kbh. (Slotsk.), d. 13. Aug. 1801 paa Boltinggaard, begr. i Ringe K. Forældre: Generalmajor, Overkrigssekretær Valentin v. E. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 15. Jan. 1745 i Næstved med Marie Lucie v. Krackewitz, f. 1728, d. 24. Aug. 1800 i Rostock, D. af fhv. dansk Gardekaptajn, mecklenburgsk Kammerjunker Ernst Gustav v. K. og Louise Amalia v. Kosboth.

v. E. blev 1732 Kornet, 1737 Kaptajnløjtnant, 1739 (1738) Ritmester, 1746 Major, 1754 (1752) Oberstløjtnant, 1766 (1759) Oberst, 1769 Generalmajor. I Konduitelisten 1763 siges om ham, der da var Oberst: »Ein Däne; vornehmer Extraction; ein habiler Mann; von ihm kann nicht zu viel Gutes gesagt werden«. 1741—71 havde han Garnison i Næstved og var anerkendt som en dygtig, praktisk, djærv og frisk Rytterofficer, velvillig, human og rundhaandet, begavet med et glimrende Ydre, en Mester i alle ridderlige Idrætter. Struensee har kaldt ham »ein einfältiger Däne«. »Einfältig« skal dog næppe betyde »enfoldig«, »indskrænket« el. l., snarere »aaben« eller »ligetil«; thi enfoldig var han langt fra; men en god, tro dansk Mand var han hele sit Liv igennem. A. P. Bernstorffs Karakteristik af ham er sikkert den rigtige: at han havde mange gode Egenskaber, bl. a. en god Forstand, saa at han, hvis han havde lært noget ordentligt i sin Ungdom, kunde være blevet en meget dygtig Mand. Men hans Aands og Karakters Udvikling havde ikke holdt Skridt med den legemlige.

Under den stærke Gæring i Kbh. havde Struensee forlagt v. E.s Regiment hertil, og hans Stilling som Chef for det fornemste Regiment her, hans kendte Mod og Dristighed maatte føre ham frem i forreste Række som aktiv Deltager i Hofrevolutionen 1772. Til Belønning blev han af Juliane Marie og Guldberg overvældet med Gunstbevisninger: Hv. R., Statsminister, General af Kavaleriet, Kommandør for Hestgarden, Kommandant i Kbh. og Medlem af Generalitets- og Kommissariats-Kollegiet. N. A. afgav han dog de to sidste Stillinger samt sit gamle Regiment, men blev Bl. R., fik Ringen pro meritis og blev Generalinspektør for Rytteriet paa Sjælland og Fyn og s. A. Overhofmester for den fireaarige Kronprins, skønt hverken hans almindelige Principper eller hans Kundskaber gjorde ham egnet til en saadan Stilling.

I de følgende Aar fik han yderligere overdraget en Række Poster, navnlig Præsidiat i Overtilsynet med Det kgl. Teater (indtil 1782), og blev Medlem af Over-Bankdirektionen. Efterhaanden var dog Forholdet mellem ham og Guldberg stærkt kølnet, og den hidtil saa stærkt stigende Linie i hans Karriere afbrødes pludselig, idet han paa Kronprinsens Konfirmationsdag Foraaret 1784 til sin store Overraskelse afskedigedes fra alle sine Embeder. Han blev vel samtidig udnævnt til Overkammerherre og fik en meget betydelig aarlig Pension, men det blev betydet ham, at man ønskede, at han tog Ophold uden for Residensen.

Medens v. E. ellers ikke tog sig synderlig af de ham betroede Hverv, viste han vedblivende stor Interesse for Hærvæsenet, navnlig den nationale Side deraf og atter navnlig for hans eget Vaaben, Rytteriet. I Tiaaret 1762—72 havde den ene Hærplan ustandselig afløst den anden uden nogen Afslutning. v. E. tog da Føringer inden for det militære Kollegium og fik sat igennem, at Dansk herefter skulde være Hærens officielle Sprog — endog i de i Hertugdømmerne staaende Afdelinger — og Befalingsmændene skulde alle være eller blive kongelige Undersaatter. Under haarde Kampe med sine Kolleger i Hofrevolutionen og i det militære Kollegium Rantzau-Ascheberg og Köller-Banner søgte v. E. at gennemføre den hvervede Hærs Nationalisering, og i flere hurtigt paa hverandre følgende Kommissioner, hvori bl. a. Prins Carl af Hessen, Prins Frederik Carl Ferdinand af Bevern, Schimmelmann, Schack-Rathlou og A. P. Bernstorff tog Del — snart i Enighed med, snart i Opposition til v. E. — lykkedes det endeligt denne at faa fastslaet og gennemført den vigtige Hærplan af 1774, hvorefter Hæren skulde omdannes fra en hovedsagelig hvervet til en hovedsagelig national, udskrevet.

Efter sin Afsked tog v. E. fast Ophold paa Boltinggaard, som han havde arvet efter sin Morbroder Henrik Bielke Kaas. Han havde aldrig været nogen god Økonom; som Godsherre var han human og rundhaandet over for Forpagtere og Fæstere, og skønt han havde betydelige Indtægter og i mange Aar levede paa en for hans Stilling personlig beskedent Fod, var hans Formuesomstændigheder ved hans Død meget ringe. Da hans eneste Barn, en Søn, der tegnede til at skulle blive en særdeles lovende Officer, døde 1770, rejste Moderen med v. E.s Samtykke til Mecklenburg, hvor hun under Navnet Fru v. Christensen forblev til sin Død. — Om v. E.s Forhold over for Skuespillerinder under hans Teaterperiode samt til hans Fæsteres kvindelige Paarørende har der været fortalt en Del, hvis Rigtighed nu ikke kan kontrolleres. — Hv. R. 1772. Bl. R. 1776 (senere med Anciennitet fra 1773). — Malerier af Jens Juel (Fr.borg), af ukendte paa Dyrehavegaard ved Nyborg og paa Nedergaard. Tegnet Silhouet paa Fr.borg. Portrætrelief (af Wiedewelt?) i Ringe K.; Afstøbning paa Fr.borg. Et flere Steder gengivet saakaldet Portræt af v. E. (med l'union parfaite) forestiller Hertug Carl af Braunschweig-Lüneburg-Bevern.

Personalh. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1913, S. 94—122 (med Litteraturhenvisninger). K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær, III, 1926. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekræds, I—X, 1895—1932, passim, især VII, 1906, S. 510 f. C. A. L. v. Eickstedt: Familienbuch der v. Eickstedt, 1860, med Fortsættelse 1887. Reverdils Memoirer, 1916. Gemt og Glemte, III, s. A. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, III, 1913.

Rockstroh (S. A. Sørensen).

v. Eickstedt, Valentin, 1669—1718, Officer. F. 13. Dec. 1669 paa Hohenholz i Svensk Pommern, d. 17. Sept. 1718 paa Fr.borg, begr. i Kbh. (Petri K.). Forældre: Alexander Ernst v. E. til Hohenholz m. m. (1634—93, gift 2° med Marie Sophie v. Norrmann, ca. 1653—1724) og Dorothea Sophie v. Suckow (d. senest 1684). Gift 1° med Elisabeth v. d. Osten. 2° 4. Juni 1708 i Kbh. (Slotsk.) med Edele Cathrine Kaas, f. 1679, begr. 22. Maj 1742 i Kbh. (Petri) (gift 2° 1721 med Schoutbynacht, senere Viceadmiral Caspar Wessel, s. d.), D. af Overkommissarius, senere Stiftamtmand i Trondhjem Hans K. til Hastrup (ca. 1640—1700) og Sophie Amalie Bielke (1650—1703).

v. E. blev 1684 Fændrik i dansk Tjeneste, 1685 Sekondløjtnant, 1688 Kaptajn, 1693 Major, 1697 Oberstløjtnant, 1700 kar., 1701 virkelig Oberst og Chef for et nationalt Regiment, som han afgav s. A. for at overtage det nyoprettede (Garde) Grenaderkorps. 1692

og 1696 havde han deltaget i Felttog i Udlandet og 1700 i Felttoget i Hertugdømmerne (Belejringen af Tønning). 1704 blev han Generaladjutant hos Kongen og Kammerherre, 1706 Brigader, 1708 Generalmajor.

I Felttoget i Skaane 1709—10 deltog v. E. som ældst Generalmajor af Fodfolket og fik gentagne Gange tildelt særlige Hverv; men trods sin personlige Tapperhed var han lidet egnet til Fører, manglede Selvtillid, var ængstelig for Ansvar og ubeslutsom. Overgeneralen, C. D. Reventlow, skrev om ham til Kongen, hos hvem han som Følge af sine ydre Fortrin og fortræffelige almenmenneskelige Egenskaber stod i høj Gunst: »Kammerherren er en brav og ærlig Mand; men den ringeste Bagatel foruroliger ham og bringer ham i Forlegenhed, hvad der som Regel ikke løber vel af, især naar han skal lede hele Værket«. Forgæves anbefalede Reventlow ham at bruge den sunde Fornuft og handle efter Omstændighederne, da det var umuligt at give ham Instruktioner for alle mulige Tilfælde. I Slaget ved Helsingborg kommanderede han med Hæder Hovedstyrken af Fodfolket, og derefter traadte han tilbage for den som General yngre F. J. Dewitz i Dagene indtil Skaanes Rømning.

I Maj s. A. afløste v. E. Lente som Overkrigssekretær og blev Medlem af Generalkommissariatet. Støttet af Kongens Tillid til og Yndest for ham gjorde han i det hele god Fyldest i disse Stillinger som human, korrekt, diskret og pligtopyldende Officer og Embedsmand med udpræget Retfærdighedsfølelse. Ved de forefaldende vigtige Organisationsspørgsmaal ved Hæren arbejdede han godt sammen med General J. Scholten. — Om Grundene til hans Afgang 1717 fra den militære Ledelse vides intet bestemt, men det tør formodes, at de ikke har været af personlig Natur, da v. E. blev Amtmand i Fr.borg, hvor Kongen meget ofte opholdt sig. Muligvis har han ikke delt Kongens overordentlige Interesse for Oprettelsen af de rene Ryttergodsdistrikter. Hans Efterfølger som Overkrigssekretær, Admiral Gabel, har senere hen udtalt, at han ikke fandt denne Organisation hensigtsmæssig, men kun af Føjelighed over for Kongen alligevel gik denne til Haande i et og alt. — Gehejmeraad 1710. — Hv. R. 1705. — Maleri hos Slægten Huitfeldt-Kaas i Oslo.

Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, II, 1903. Personalh. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1913, S. 94—122. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VII, 1906, S. 509 f.; VIII, 1917, S. 54 f.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Eide, Frederik Carl, 1815—82, Forstmand. F. 2. Marts 1815 i Kristiania, d. 2. Aug. 1882 i Kbh. (Holmens), begr. i Sorø. Moderen var Johanna Maria Christensdatter Bandvold; Faderen skal have været Prins Christian Frederik, den senere Kong Christian VIII. (s. d.). Gift 28. Febr. 1842 i Sorø med Christine Elisabeth (Elise) Sarauw, f. 27. April 1816 i Herløv, d. 24. Juli 1860 i Sorø, D. af Skovrider, senere Forstinspektør ved Sorø Akademi og Justitsraad Georg S. (s. d.) og Hustru.

E. kom 1827 til Danmark, blev oplært i Skovbrugets Praxis af sin senere Svigerfader, Forstinspektør G. Sarauw i Sorø, og bestod 1836 Forsteksamen. N. A. blev han naturaliseret og fik Bestalling som Landmaaler. Efter en Studierejse i Tyskland og Bøhmen blev han 1842 Skovrider ved Sorø Akademi, 1847 Forstinspektør sst., 1860 Overførster for 2. Overførsterinspektion, 1865 tillige Overinspektør for Sorø Akademis Skove. Han tog sin Afsked fra Overførsterembedet Dagen før sin Død. Han var Medlem af flere forstlige Kommissioner, bl. a. 1863—69 af Forsteksaminationskommissionen; 1857 udgav han »Om skadelige Forstinsekter, der kunne blive farlige for danske Naaleskove«. Af hans efterladte Formue blev 75 000 Kr. anvendt til et Legat til Fordel for Enker efter Skovridere og underordnede Skovbetjente samt til Skovbrugets Fremme. — Jagtjunker 1840. Jægermester 1847. Forstmester 1857. Hofjægermester 1862. Kammerherre 1867. — R. 1848. DM. 1861. K.² 1875. K.¹ 1882. — Monument af Aksel Hansen paa Sorø Kgd. — Litografi 1883 af I. W. Tegner efter Fotografi.

A. Oppermann i Sorø, Klostret, Skolen, Akademiet, II, 1, 1928, S. 74—77.

A. Oppermann (C. Syrach Larsen).*

Eigtved, Valdemar, f. 1875, Bankdirektør. F. 26. Okt. 1875 i Kbh. (Holmens). Forældre: Grosserer Carl Anton E. (1841—1916) og Caroline Amalie Møller (1842—1911). Gift 24. Sept. 1902 i Kbh. (Helligg.) med Inger Lagoni, f. 29. April 1879 paa Margretesminde, Fyn, D. af Forpagter paa Rødkilde, senere Ejer af Bergsø Ladegaard i Skaane og Lyngbygaard ved Aarhus Jørgen Frederik L. (1847—1928) og Julie Annine v. Munthe af Morgenstjerne (1854—1904).

E. blev Student 1895 fra Frbg. Latinskole, cand. phil. 1896, fik derefter fleraarig kommerciel Uddannelse i Udlandet af saavel teoretisk som praktisk Art og tilegnede sig herigennem bl. a. fortrinlige Sprogkundskaber, som han siden ved mange Lejligheder har kunnet drage Nytte af. 1901 blev han Medindehaver af sit fædrene Firma, Anton E., der omfattede baade Engros- og

Agenturvirkosomhed inden for forskellige Brancher, og efter Faderens Død 1916 Eneindehaver, indtil han efter Anmodning indtraadte i Privatbankens Direktion 1926. Forinden dette skete, beklædte han fra 1920 Hvervet som handelskyndig Dommer i Sø- og Handelsretten og fra 1922 tillige Hvervet som Medlem af Grosserer-Societetets Komite. For E. har utvivlsomt det Arbejde, der har været forbundet med disse Hverv, været af stor Værdi, navnlig fordi han har haft en for en Købmand mere end almindelig Evne til at kombinere Teori med Praksis; og til en betydelig Perfektibilitet over for de Problemer, han blev stillet overfor, sluttede sig en medfødt god Form og anselige repræsentative Evner. Saavel Sø- og Handelsretten som Grosserer-Societetets Komite har da ogsaa i den Tid, E. har beklædt Hvervet som Medlem af disse Korporationer, henholdsvis til 1926 og 1930, i høj Grad draget Fordel af E.s Kvalifikationer, og det har utvivlsomt ogsaa netop været disse, som i første Række har været medbestemmende for hans senere Karriere. Hvad angaar E.s Deltagelse i Organisationsarbejdet maa det i øvrigt særligt fremhæves, at han, som udpeget af Den danske Handelsstands Fællesrepræsentation, var den ene af den danske Stats to Repræsentanter i de internationale Veksels- og Checkretskonferencer, som fandt Sted paa Folkeforbundets Foranstaltning i Genève i Maj—Juni 1930 og Febr.—Marts 1931, og hvis Resultat siden blev Vedtagelsen af seks internationale Konventioner, der blev ratificeret af en Række Stater. — Som Bankdirektør oplevede E. efter kun $2\frac{3}{4}$ Aars Funktionstid Privatbankens Standsning og paafølgende Rekonstruktion i Efteraaret 1928 og kom derved ud i Begivenheder, han afgjort ikke havde kunnet forudse ved sin Indtræden i Banken; der stillede saaledes pludseligt store Krav til ham, som han imidlertid har vist at kunne honorere, ligesom han senere i Forbindelse med Bankens øvrige Ledelse har forstaaet at bringe Banken ind i en fuldtud tilfredsstillende Udvikling. — R. 1924. DM. 1930. *Jens Vestberg.*

Eigtwedt (Eigtved), **Nicolai** (Niels), 1701—54, Arkitekt. F. 12.(?) Juni 1701 i Haraldsted Sogn, d. 7. Juni 1754 i Kbh., begr. sst. (Petri nye Urtegaard). Forældre: Bonde Mads Nielsen i Egtved (ca. 1646—1705) og Dorthe Hansdatter (f. 1680, gift 2° 1705 med Jens Olsen). Gift 24. Maj 1743 i Fr.borg Slotskirke med Sophie Christiane Walther, f. 1. April 1726, d. 15. Okt. 1795 i Kbh. (Petri), D. af Konrektor ved Domsolen i Magdeburg Johann Gottfried W. (d. 1727) og Margrethe Sophie Strobel (1700—59).

E. var uddannet som Gartner, muligvis først paa Skjoldenæs-holm, senere — i Aarene før 1723 — i Frbg. Have. 1723 fik han som Gartnersvend Pas til Udlandet; hans Vandrefærd, der ikke kan følges med Sikkerhed, førte ham 1725 til Warszawa, hvor han s. A. opnaaede Ansættelse i det sachsisk-polske Bygningsvæsen. Senere overgik han til Ingeniørkorpset (Souslieutenant 1730), fra hvilket han fik Afsked 1733 som Kaptajn. Denne Periode i E.s Liv blev af grundlæggende Betydning for hans Fremtid som Arkitekt. Han fik en fortrinlig Skoling som Militærbygmester, men har sikkert kun undtagelsesvis været selvstændig virksom ved civile Byggeforetagender. Han kunde dog ikke undgaa at modtage stærke Indtryk fra Kurfyrst-Kongens storartede Slots- og Palæanlæg i Dresden og Warszawa og at blive afgørende paavirket af den franske Stil, der dyrkedes af de ledende Hofarkitekter Jean von Bodt og Zacharias Longuelune. Ogsaa af Matthes Pöppelmann har han lært meget, dog væsentlig af hans senere Værker. Elementerne i den Lisénestil, som E. senere med Forkærlighed anvender i Danmark, har han tilegnet sig i Sachsen-Polen. 1730 indtraf det store Vendepunkt i E.s Liv. August den Stærke havde s. A. under Pöppelmanns Ledelse ladet anlægge en pompøs Lystlejr i Zeithain (Mühlheim) som Ramme om militære Festsplil og storpolitiske Konferencer. E., der havde taget Del i Arbejdets Udførelse og vistnok forfærdiget i hvert Fald Kopitegninger af Anlægget og dets Pavilloner, blev forestillet for Poul Løvenørn, da Envoyé extraordinaire ved Berlinhoffet, og har sandsynligvis formaaet denne til at interessere sig for hans Ansættelse i det kgl. danske Bygningsvæsen. N. A. begyndte Christian VI.s Planer til et nyt Residensslot i Kbh. at tage Form, han havde god Brug for veluddannede Kunstnere, og efter en Brevveksling mellem Løvenørn og E. blev denne 1732 udnævnt til dansk Løjtnant og fik af Kongen bevilget Midler til en Studierejse, specielt i Italien, for at han kunde dygtiggøre sig i Civilarkitektur og Interiørdekoration. Vistnok først hen paa Sommeren 1733 forlod han Dresden, inden Aarets Udgang var han i Rom, hvor han ses baade at have gjort Opmaalinger og selvstændige Projekter; ingen af disse synes bevarede. Fra Rom drog han i Foraaret 1735 til Østrig, opholdt sig nogen Tid i Wien og opmaalte efter Kongens Ønske Prins Eugens nylig ombyggede Landresidens Hoff; i Sommeren s. A. rejste han til Kur-Bayern for, ligeledes efter Ordre, at studere og tegne Slottene i München, Nymphenburg og Schleissheim. At han her lærte en Række Rokokointeriører af høj Rang at kende, blev saare betydningsfuldt, ikke blot for hans egen personlige Udvikling som

Rumdekoratør og Ornamentist (Paavirkning fra Cuvilliers), men ogsaa for Rokokoens Historie overhovedet i Danmark. Han lærte den nye franske Stil at kende netop paa det Sted, hvortil den tidligst var naaet Øst for Rhinen. Da E. i Sept. 1735 kom tilbage til Kbh. efter tolv Aars Fravær, var det som en moden og fuldt moderne skolet Kunstner, for hvem et stort Arbejdsfelt maatte aabne sig ved Christian VI.s Hof.

Det første Afsnit af E.s Liv og Virksomhed i Danmark som Arkitekt begynder med hans Udnævnelse 1735 til Kaptajn i Ingeniørkorpset og til Hofbygmester, og det afsluttes 1742, da Generalbygmesterembedet nedlægges og erstattes af en Bygningskommission, i hvilken han selv fik Sæde. I denne Periode bestod E.s Embedsforretninger dels i at føre Tilsyn med de kgl. Bygninger i Jylland og paa Fyn, hvilken Gerning hverken lagde megen Beslag paa hans Tid eller stillede større Fordringer til hans Talent, dels i at medvirke ved Christiansborgs Opførelse og Udsmykning. Denne sidste Opgave blev det centrale i hans Virksomhed, ogsaa ud over nævnte Periodes Grænse. Generalbygmester Häusser maatte til E. og Thurah afgive Udsmykningen af Slottets Stadsgemakker, af hvilke E. fik tildelt bl. a. selve Kongens Appartement ud mod Slotspladsen, Residensens fornemste Suite; i de følgende Aar lod han, i Samarbejde med Billedhuggeren Le Clerc (s. d.), denne udstyre i en Rokoko, der vel bygger paa den bayerske Retning, men dog efterhaanden øjensynlig blev lutret under Indflydelse af franske Mønsterforlæg og Ornamentstik. Det er uomtvisteligt E.s Fortjeneste at have indført en moden Rokokostil i Danmark, — Thurah, skønt yngre, havde rejst tidligere og derfor ikke kunnet tilegne sig den. Alene dette gav E. et Forspring, der — bortset fra hans Talent — betinger hans hastigt voksende Indflydelse baade i det kgl. Bygningsvæsen og paa hele Landets fornemme Profanarkitektur og Boligkultur. Ved Christiansborgs Opførelse naaede han da ogsaa ikke blot at præge Interiørerne, men ogsaa (efter Konkurrencer med Häusser og Thurah) at faa overdraget Projekteringen henholdsvis af Slottets fire Hovedtrapper og af Slotskirken (1738), der udformedes som en tung Variant af Kapellet i Versailles. Ogsaa inden for en anden af Häussers oprindelige Domæner, nemlig Ridebanen og dens Bygninger, fik han Lejlighed til at gøre sig gældende, idet han 1739 fik Ordre til at give Tegninger til Marmorbroen og de to Pavilloner (udført 1741 ff.). I disse sidste viser han sin skarptskaarne franske Fladestil i selve Bygningsblokkens Tilskæring og røber tillige sin latente barokke Følemaade i Tagenes frodige Figurdekorationer (udført af Petzold). Disse omfattende og skelsættende Arbejder paa Chri-

stiansborg har ikke levnet E. synderlig Tid til anden Byggevirksomhed i denne Periode. Han udførte 1737 en Anlægsplan for Hørsholm By og gav 1740 Tegninger til en Ombygning af Bregentved, som Christian VI. s. A. havde købt af Løvenørns Arvinger; Projektet blev opgivet og Gaarden blot restaureret.

1742 indtraadte, som nævnt, betydelige Ændringer i E.s Forhold. Ved Oprettelsen af Bygningskommissionen blev det overdraget ham at følge efter Häusser som ledende Slotsarkitekt; naturligt nok blev han samtidig fritaget for Bygningsinspektionen i Jylland-Fyn, men fik i Stedet de øvrige kgl. Bygninger i Kbh. (desuden Frbg. Slot og Bregentved) som sit Departement. Endelig blev han 1742 udnævnt til Oberstløjtnant. Häusser var gaaet, Thurah distanceret, — nu fik E. ikke blot øget Magt og Myndighed, men ogsaa friere Betingelser som Kunstner. Han fortsætter Interiørarbejderne paa Christiansborg, ligeledes Staldfløjenes Opførelse, gør ogsaa adskillige selvstændige Indsatser, saaledes skyldes Slottets nye Hovedporte hans Tegninger, men i den følgende Tid, indtil 1749, da Amalienborg-Perioden sætter ind, træder Christiansborg kunstnerisk set tilbage i anden Række. Med Prinsens Palæ (1743—44), opført for Kronprins Frederik (V.) med delvis Anvendelse af en ældre Palæbygning, skaber han et Bygningsværk, der baade i Planen og (særlig) i Opstalternes Behandling har direkte Tilknytning til parisiske Hoteltyper fra Aarhundredets første Trediedel; ogsaa Mindelser fra det ombyggede »Japanske Palæ« er mærkbare. Riddersalen er en Forstudie til hans egen senere, prægtige Sal i Moltkes (Christian VII.s) Palæ paa Amalienborg, der herigennem tillige forbindes med Christiansborgs Interiører. Samtidig med Opførelsen af Prinsens Palæ giver E. tillige Projekt til en Ombygning af Sorgenfri, Kronprins Frederiks Sommerresidens, i ændret Form udført af Thurah. E. var hermed trængt ind paa sin Kollegas Omraade, Nordsjælland. Det er i lige Grad betegnende for E.s overordentlig styrkede Prestige og for hans Kunsts, for Rokokoens voksende Magt, at han i Aarene efter 1742 i vid Udstrækning afløser Thurah som Kongefamiliens og Hofkredsens Bygmester i selve hans nordsjællandske Provins. Med Landslotte var denne Egn vel forsynet, — Thurah udvider endogsaa Hirschholm 1743—44 —, nu indfører E. en ny, højst moderne Bygningstype, »Lysthuset«, la maison de plaisance, der ved sin relativt beskedne Størrelse og bekvemme Rumfordeling imødekom Salonkulturens Krav om Komfort og Intimitet. Denne Type, der kan varieres med Herregaarden som det ene Yderpunkt, Havehuset (»Bagatelle«) som det andet, var blevet mønstergyldigt fastlagt af J. F. Blondel

i hans Publikation fra 1737—38. Dette Værk har været E.s Grundlag, han benyttede det fire Aar efter dets Udgivelse i Paris. Frederiksdal ved Furesøen, opført i 1740'ernes første Aar for J. S. Schulin, har E. formet som et saadant fransk Lysthus, om end Planen er strammet helt militærisk. Ogsaa et for længst forsvundet Havepalæ i Hirschholm Park, opført ved samme Tid og af fransk Grundtype, er utvivlsomt tegnet af E. Det kinesiske Lysthus, ligeledes forsvundet, i Fr.borg Slotshave (1743—44) maa ogsaa skyldes ham, men det hører ikke til denne Gruppe; i Tagenes Omrids, ligesom i Interiørernes Udstyr, gjorde »Kineseriet« sig gældende. Med denne Mode var E. særdeles fortrolig, bl. a. fra Sachsen (Pillnitz) og fra Nymphenburg. Sophie Magdalenes Sofienberg ved Rungsted, opført 1744 af E., var mere en »Belvedere« af italiensk-østrigsk Villatype end et fransk Landsted; i Gennemførelsen hører det til Arkitektens svageste Arbejder. Inden for Genren »det fornemme Sommerhus« havde E. saaledes i Løbet af faa Aar skabt en Gruppe fint varierede Arbejder, overvejende præget af fransk Rokokos Formidealer og Boligkultur.

Jævnside hermed var han saa lykkelig ogsaa at kunne give Tegninger til et Par store Landslotte: ved 1740'ernes Midte bygges Slottet Friedrichsruhe ved Itzehoe for Dronningens Broder, Markgreve Frederik Ernst af Brandenburg-Culmbach-Baireuth, efter et Projekt af E., et betydeligt Anlæg, der i flere Henseender er beslægtet med Prinsens Palæ. Og der kan næppe være Tvivl om, at i hvert Fald Lerchenborgs Hovedfløj (ca. 1743 ff.) gaar tilbage til Udkast fra E.s Haand, sandsynligvis til det faa Aar ældre Bregentved-Projekt. En Iskælderhøj ved Haven har han bevisligt tegnet 1745, ogsaa Interiørerne viser hans Stil. Paa Ledreborg har E. netop 1745 haft Ledelsen af Riddersalens og andre Stads-gemakkers Udstyr.

I Sammenligning med E.s frodige Byggevirkosomhed uden for Kbh. (og uden for hans Embedsomraade) forekommer hans Arbejde i Hovedstaden fra denne Tid mindre betydeligt, — naar bortses fra Christiansborg. Det gælder dog kun Art og Omfang, ikke Værdi. Thi Komædiehuset (1747—48) og Det asiatiske Kompagnis Pakhus paa Christianshavn (1748 ff.) har ved deres konsekvent gennemførte Lisénemotiv i »stor Orden« haft forbilledlig Betydning for store Dele af vor »borgerlige Rokoko«, ogsaa for Militærarkitekturen.

Den sidste Periode af E.s Liv, 1749—54, fyldes helt af Amalienborgkvarterets (Frederiksstadens) Anlæggelse og delvise Gennemførelse. Ved Løsningen af denne mangesidige Opgave —

vel den største, der er stillet en dansk Arkitekt i 18. Aarh. — naaede han Mesterskabet. Ikke blot det nye regulære Kvarters Plan med Amaliegade som Længdeakse, Frederiksgade som Tværsakse og »Kongeplassen« som Centrum skyldes ham (for Pladsens Vedkommende i Samarbejde med M. Tuscher, s. d.), men ogsaa Bydelens ensdannede Borgerhuse gaar tilbage til hans Typetegninger og blev underkastet hans Kontrol (f. Eks. Amaliegade 5, 16, 17, 19, 42). De fire, oprindelig adelige Amalienborg-Palæer, — et Hovedværk i europæisk Rokokoarkitektur —, er opført efter hans Udkast, Moltkes (Christian VII.s) tillige under hans personlige Ledelse; i nævnte Palæs Festrøm (Riddersalen, Trappen, Galleriet) kulminerer hans Interiørkunst. Uden Tvivl bærer ogsaa Bernstorffs, Dehns og Berckentins (senere Schimmelmans, nu Odd Fellow-Ordenens) Palæer i Bredgade, alle fra 1750'erne, Præget af hans Haand, om end den udførende Bygmester var J. G. Rosenberg. Endelig gav E. Tegninger til Frederikskirken (Marmorkirkens), flere varierede Projekter, det ældste 1749, det yngste 1754; disse Udkast, der viser Paavirkning fra Juvara og G. Bähr (Frauenkirche i Dresden), blev ikke udført (Jardins Indkaldelse 1755). Derimod blev Frederiks Hospital for største Delen bygget efter E.s Rids (Karreen omkring Grønnegaarden) 1752 ff., som Anlæg ret beslægtet med et Projekt af J. R. Fäsch til et Invalidehotel; de fire store Pavilloner blev bygget af Thurah efter E.s Død.

Jævnside med disse betydningsfulde Arbejder i Frederiksstaden formaaede E. tillige at udarbejde Projekter til Christianskirken paa Christianshavn (opført 1755 ff. med ændret Spir af G. D. Anthon), at ombygge Fredensborg 1753 (de fire Hjørnepavilloner) og at udføre adskillige mindre Arbejder (Kgl. Mønt 1749—50, Kirke og Landfogedgaard paa Island 1749, 1752). Tillige tog han virksom Del i Kunstakademiets Organisation, fik 1748 »Inspektionen« over det ældre Akademi og var ved det nyes Oprettelse 1754 dets første Direktør. E.s formelle Magtstilling i det kunstneriske Hierarki var saaledes overordentlig i hans sidste Aar; 1749 var han endvidere blevet Oberst i Fortifikationen. Kun i den Bernstorff-Moltke'ske Hofkreds begyndte til Slut hans Position at svækkes.

Alene ved sin overordentlig omfattende og mangeartede Produktion, der falder inden for alle Bygningskunstens Grene, har E. haft indgribende Betydning for vor Arkitektur i 18. Aarh. Han har i stort og smaat — fra Byplanen til Ornamentet — gennemprøvet den fransk-tyske Rokokos Muligheder paa hjemlige Byggeopgaver, har bragt denne Stil til fuldt Gennembrud i Danmark og har bestemt

dens nationale Udvikling. Som Kunstnerindividualitet betragtet hører han til vor Arkitekturs frodigste og fornemste Talenter; i sine bedste Arbejder viser han en højtudviklet Sans for Fladernes sarte Relief og klare Rytmisering forenet med en ægte barok Følelse for Bygningens fyldige Helhedsplastik. — Et Maleri af E. anskaffedes 1772 til Kunstakademiet, men var allerede 1793 forsvundet.

F. Meldahl: Frederikskirken i Kbh., 1896. Fr. Schiøtt i Fra Arkiv og Museum, I, 1899, S. 1—30. O. v. Munthe af Morgenstjerne: Nicolai Eigtved, 1924. Fr. Weilbach i Architekten 1927, S. 159—74. Samme i Personalh. Tidsskr., 8. Rk., V, 1926, S. 62—69. Christian Elling: Slotte og Herregaarde i Barok og Rokoko, 1928. Samme i Architekten 1928, S. 1 ff. Samme: Palæer og Patricierhuse fra Rokokotiden, 1930. Samme: Documents inédits concernant les Projets par A.-J. Gabriel et N.-H. Jardin pour l'Église Frédéric à Copenhague, 1930. Fr. Weilbach: Dansk Bygningskunst i 18. Aarh., 1930. Arne Finsen i Tilskueren, 1933, I, S. 124—28. Christian Elling i Kunstmuseets Aarskrift 1933—34, S. 241—51. Samme i Fra Holbæk Amt, XXVIII, 1934, S. 137—61. Samme: Architekten Nicolai Eigtvedt (under Trykning).

Christian Elling.

Eilbert, d. 1072, Biskop.

E., en tysk Munk, var den anden i Rækken af Fyns Biskopper. Han blev bispeviet af Ærkebiskop Adalbert af Hamburg-Bremen og skikket til Færøerne, men forlod sin Post eller kom maaske slet ikke derop, men drog egenraadig til Danmark, hvor han synes at have virket i god Forstaaelse med Kong Svend (II.) og de danske Bisper, mens han trodsede sin kirkelige Øvrighed. I tre Aar undlod han at indfinde sig, naar Ærkebispnen stævnedes sine Lydbisper til Møde, hvorfor Adalbert klagede til Paven, der i et Par Breve henholdsvis til Kongen og Bisperne i Danmark formanede til at afbryde alt Samkvem med »Biskoppen over Færøerne«. Nogle Aar senere blev E. suspenderet af Ærkebispnen, anklaget for svære Forseelser, hedder det. Han søgte til Rom, men døde paa Rejsen.

Adam Bremensis: Gesta Hammaburgensis ecclesie pontificum, ed. B. Schmeidler, 1917. P. Ewald i Neues Archiv für ältere deutsche Geschichtskunde, V, 1880, S. 328. Hans Olrik: Konge og Præstestand, I, 1905, S. 80.

Ellen Jørgensen.

Eilersen, Eiler Rasmussen, 1827—1912, Maler. F. 1. Marts 1827 i Østerby, Svanninge Sogn, Fyn, d. 24. April 1912 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Gaardfæster, Sognefoged Rasmus E. (1788—1869) og Anne Hansdatter (1795—1875). Gift 27. Aug. 1856 i Kbh. (Trin.) med Eleonora Frederikke Winning, f. 12. Dec. 1825 i Faaborg, d. 13. Febr. 1899 i Kbh., D. af Hotelejer Jens Iver Boe W. (1772—1838) og Dorthea Frederikke Holst (1790—1873).

Efter at have været i Malerlære i Faaborg kom E. 1847 som Svend til Kbh. for at uddannes til Landskabsmaler paa Kunstakademiet; han var Elev af dette indtil Jan. 1852, dog med Undtagelse af 1849 og 1850, da han som værnepligtig deltog i Krigen. Desuden var han et Par Maaneder Elev af Landskabsmaleren J. P. Møller. 1858 og 1859 modtog han Rejsestipendier fra Akademiet og var paa en længere Studierejse i Frankrig, Pyrenæerne, Schweiz og Belgien; senere besøgte han paa gentagne Rejser Italien, Holland, Belgien, Frankrig, Wien, Salzburg og London. E. udstillede paa Charlottenborg 1849—1911, udelukkende Landskaber, oftest Skovbilleder med Motiver fra Herregaardsparker og Kbh.s Omegn, Dyrehaven, Strandvejen o. s. v. Hans store og traditionelt repræsentative Landskabsmalerier nød stor Yndest blandt hans Samtids Bourgeoisi, især i Herregaardskredse, og blev i øvrigt ogsaa solgt til Udlandet. Paa Statens Museum for Kunst findes (ikke udstillet) »Landskab. Motivet fra Frijsenborg Dyrehave« (1864). Medlem af Akademiet 1871. — R. 1876. — Skitse i Olie af A. Tidemand. Tegninger af E. Bærentzen (Ungdomsbillede) og Helga Bartholdy. Træsnit 1872.

Sigurd Müller: Nyere dansk Malerkunst, 1884.

Jørgen Sthyr.

Eilersen, Jørgen (Georgius Hilarius), 1616—86, Skolemand, Professor. F. 16. Nov. 1616 i Vordingborg, d. 22. Sept. 1686 i Kbh. (Trin.), begr. i Trin. K. Forældre: Borgmester og Tolder i Vordingborg Eiler Jacobsen og Margrethe Pedersdatter. Gift 11. Okt. 1646 i Kbh. (Frue) med Kirstine Bang, f. 28. April 1612 i Flemløse, d. 22. Juli 1654 i Kbh., D. af Sognepræst i Flemløse Jens Nielsen B. (1567—1643, gift 1° med Karen el. Cathrine Sørensdatter, d. 1607) og Eline Nielsdatter.

J. E. blev Student 1635 fra Herlufsholm, studerede først Medicin, dernæst Teologi og tog Attestats 1638. Paa en Udenlandsrejse 1638—40 til Leiden og Paris dyrkede han Medicin og Filologi. Efter at have afslaaet forskellige Tilbud om Embeder blev han 1641 Konrektor ved Kbh.s Skole og tog s. A. Magistergraden. 1645 overdroges det ham at udarbejde Universitetets Almanak, men kun Aargangen 1647 skyldes ham. 1646 udnævntes han til Professor ved Gymnasiet i Lund, men da Rektoratet ved Kbh.s Skole samtidig blev ledigt, overtog han dette i Stedet for. 1654 blev han titulær Universitetsprofessor. 1661 maatte han paa Grund af nedbrudt Helbred antage Subrektor, fik s. A. Løfte paa et filosofisk Professorat ved Universitetet og blev n. A. Professor ordinarius. 1672 fik han Afsked fra Skolen og var fra nu af Pro-

fessor i Matematik. Hans Adkomst hertil var en Samling smaa matematiske Haandbøger, han tidligere havde udgivet, og som var kommet i to Udgaver. Hans Forfatterskab viser ham i det hele som den tidstypiske Polyhistor, der uden Vanskelighed bevæger sig blandt alle Videnskaber. Mest kendt var hans Bearbejdelse til Skolebrug af H. P. Resens Retorik, som under hans Hænder blev en fortrinlig, overskuelig Lærebog, der opnaaede syv Oplag 1653—1735. Af hans »Liber scholæ Hafniensis« er Uddrag meddelt i Metropolitanskolens Program 1813 og 1815. Han roses som en dygtig Skolemand, og han virkede meget til Gavn for Valkendorfs Kollegium, hvis Efor han var 1666—76, og til hvilket han testamenterede sit Bibliotek. 1677 var han Universitetets Rektor.

G. L. Wad: Dimitterede fra Herlufsholm, II, 1882—89, S. 63—70. Dsk. Mag., 5. Rk., II—III, 1889—97, Registeret (Jørgen). Bjørn Kornerup: H. P. Resen, I, 1928, S. 266 f. H. J. Helms: Valkendorfs Kollegium, 1917, Registeret, S. 302.

R. Paulli (S. M. Gjellerup).

Eilersgaard, Charlotte Juliane Sofie, 1858—1922, Forfatterinde. F. 25. Marts 1858 i Hjørring, d. 9. Maj 1922 paa Montebello ved Helsingør, begr. i Middelfart. Forældre: Gæstgiver, senere Kreaturhandler Lars Møller Jensen (1829—1905) og Anna Katrine Mettelmann (1831—1920). Gift 27. Aug. 1878 i Hjørring med Typograf, senere Redaktør af »Middelfart Avis« Jacob Peter Martinus Julius E., f. 24. Marts 1855 i Aalborg, S. af Skræddermester Jens Peter E. (1812—87) og Christiane Petersen (1818—93).

C. E.s Fader var af gammel vestjysk Storbondeslægt; Moderen stammede fra Mecklenburg. Efter endt Skolegang i en af Fødebyens Pigeskoler uddannede C. E. sig privat i Sprog. Da hun efter sit Giftermaal kom til Aalborg, omgikkes hun nordjyske Venstrepolitikere, og efter at være flyttet til Middelfart tog hun stærkt Del i Kvindebevægelsen, stiftede en stedlig Afdeling af Dansk Kvindesamfund og var i mange Aar dens Formand. 1904 skrev hun i Anledning af en international Kvindekongres i Berlin til »Frauenjahrbuch« om den nordiske Kvindebevægelse. — Allerede tidlig drev hun litterære Sysler, men først da hun var langt oppe i 30'erne, tog Forfatterskabet rigtig Fart. 1883 fik hun paa Aalborg Teater opført Skuespillet »Ulige Kaar«, og 1896 rykkede hun ind paa Dagmartheatret med »Gertrud«. Senere fulgte en Række Skuespil, som havde et ikke ringe Sceneheld, »Den kære Svigermama« (1898), »En Ægteskabsfjende« (1901, trykt som Fortælling 1912), »Jægermesterinden« (1908, ogsaa opført i Sverige, Finland og Tyskland, trykt som Fortælling 1907) og »Naar vi kommer til« (antaget

1911 af Det kgl. Teater, opført 1915 paa Dagmartheatret). Af Romaner og Fortællinger kan yderligere nævnes »Smaa Historier om Kærlighed« (1901), »En moderne Helgen« (1902), »De værge-løse« (1903), »Fru Direktøren« (1905), »Mors lille Pige« (1906), »Stille Liv« (1908), »To Fruer« (1910), »Havet renser« (1913), »Mit Land—Dit Land« (1915), »Sprængt« (1917), »Plejedatteren« (1918), »Hustruer« (1919) og »Fru Job« (1921). De fleste af Bøgerne er oversat til Svensk, Tysk, Hollandsk og Engelsk. — C. E. er en stilfærdig og kultiveret Skribent, hvis Emner ofte er Hjemmet og Familielivet. For Kvindens Stilling og Vanskeligheder har hun et aabent Blik, og i Skildringen af Forholdet mellem Forældre og Børn naar hun ofte gennem sin sunde Iagttagelse, sin moderlig fine Forstaaelse og sin jævne Fortællemaade at gøre et stærkt Indtryk paa sine Læsere.

Selvbiografi i Bogvennen Sept. 1916. Middelfart Avis 11. og 13. Maj 1922.

K. K. Nicolaisen.

Eilschov (Eilschou), **Friderich Christian**, 1725—50, Filosof. F. 13. Febr. 1725 i Rynkeby, d. 15. Okt. 1750 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Trin.). Forældre: Sognepræst Laurids Christian E. (1695—1764) og Cathrine Munderlov (1690—1766). Ugift.

E. blev Student 1741, privat dimitteret. S. A. begyndte H. Stampe som filosofisk Professor en Forelæsningsrække over Wolffs Filosofi, og det er ikke usandsynligt, at E. har hørt disse Forelæsninger og ved dem er blevet ledet ind paa det filosofiske Studium. 1742 blev han Baccalaur, og n. A. udgav han anonymt »En kort Anviisning til at eftertænke. Indrættet efter de U-studeredes Begreb«. Fra 1743 stammer ogsaa det vistnok af E. forfattede Skrift »Nogle Betragtninger over Jesu Christi Fødsel«, der udkom under hans Elev Ingeborg Kirstine v. Reichweins Navn. 1744 offentliggjorde han i »Den danske Spectator« et pseudonymt Indlæg, »Svar fra det nye-gifte Fruentimmer til Herr Spectator«, hvori han talte Kvindernes Sag. 1746 tog han Magistergraden, og n. A. blev han Alumnus paa Borchs Kollegium, hvor han levede Resten af sit korte Liv, flittigt optaget af at give Undervisning, drive Studier, oversætte og forfatte Skrifter og holde Forelæsninger. Sammen med en Kreds af unge, blandt dem C. F. Wadskiær og J. S. Sneedorff, dannede E. et Selskab, der »under Herr Prof. Kofod Anchers Opsigt« udsendte et maanedligt Tidsskrift med den lidt misvisende Titel »Philosophiske, historiske og oeconomiske Skrifter«, eftersom det økonomiske overhovedet ikke blev behandlet. Selskabet opløstes temmelig snart, og der udkom i alt kun fem Hefter (1746—47),

hvis Indhold med Undtagelse af Kofod Anchers Forord udelukkende skyldes E. I Selskabets Forord opfordres Læserne, »sær fornuende Folk«, til ikke at laane Skrifterne ud til andre. »Enhver seer Aarsagen«. De Emner, E. havde behandlet (Kødspise kontra Planteføde; Forsynstroen; Pythagoras' Liv og Lære; Tanker over Tiden, Tidsfordriv og Tidsspilde), blev senere taget op til fornyet og mere indgaaende Undersøgelse, og de derved fremkomne Afhandlinger blev sammen med andre udgivet i hans »Philosophiske Breve over adskillige nyttige og vigtige Ting« (med Aarstallet 1748 paa det første Titelblad, 1747 paa det andet). I Afhandlingen om Pythagoras, der efter E.s Død udkom i tysk Oversættelse (1756) i den Form, den havde i »Skrifterne«, var der i »Brevenes« Affattelsesform rettet forskellige Angreb paa den lærde Skoles Undervisning, hvad der fremkaldte to anonyme Indlæg fra Hørerer ved Frue Skole Jacob Høyer, »Colloquia historico-critica et philosophica«, ledsaget af et Angrebsskrift, »Justa institutionis publicæ defensio« (1749), der paa afgørende Punkter hviler paa Mistydninger af E.s Udtalelser. Om de af E. i Dec. 1746 og Febr. 1747 til Censuren indleverede Manuskripter (»Den Christelige Religions Sammenhæng forestillet i et Skue-Spil« og »Den Christelige Religions Sammenhæng forestillet i en Historie og adskillige Samtaler af en Ubekendt Forfatter, udgivet med Forord af E.), der begge forkastedes, har været forfattet af ham selv, lader sig ikke afgøre med Sikkerhed. 1747 udgav E. (foruden en Oversættelse fra Italiensk, »Betænkning over de syv Viises Tanker om Verdens Forbedring«) to Disputatser: »Cogitationes de scientiis vernacula lingua docendis cum specimine terminologiæ vernaculæ« [Betænkninger over Undervisning i Videnskaberne paa Modersmaalet med en Prøve paa en Kunstordbog paa Modersmaalet], I—II, hvori han dels slog til Lyd for Modersmaalets Anvendelse i Videnskaberne (jfr. »Phil. Breve«) og dels søgte at vise Nødvendigheden af at dyrke Filosofi og Muligheden af at dyrke den paa Dansk (jfr. »Breve«) ved at anvende danske Kunstord, hvorfor han anbefaler at danne saadanne og giver som Prøve en Liste paa 897 nye Udtryk. Af disse har han selv dannet en Del (f. Eks. eftertænke, Enkelthed, Høresal, Indbildningskraft, Omkreds, Overflade, Personlighed, Selvstændighed, Sjælelære, Sædelighed o. s. v.), mens en Del er laant, bl. a. fra Andreas Lundhoff, den(de) anonyme Oversætter(e) af Wolffs »Fornuftige Tanker om den menneskelige Forstands Kræfter« (1742) og »Fornuftige Tanker om det, som Menneskene have at gjøre« (1744) og den anonyme Forfatter af »En Indledning til nogle Afhandlinger om den christne Religions Fornuftighed og Sandhed«

(1744). Som Sprogrenser er E. ikke Purist; han ønsker de Fremmedord bevaret, der paa naturlig Maade er indgaaet i Sproget; og hvad Nydannelserne angaar, staar han ikke stejlt paa sit eget, men er villig til at diskutere Sagen og modtage Forslag til Forbedringer. Den Kritik, der offentlig rejste sig imod ham, imødegik han i »Giensvar« (1749) og i Artikler i »Kiøbenhavnske Nye Tiden-der« 1749 og 1750 samt i det som Fortale til »Almindelig Historie over Reiser til Lands og Vands«, IV, 1749 trykte Brev til Oversætteren Christen Schmidt. — Ogsaa paa et andet, men mindre betydningsfuldt Omraade tilstræbte E. Fornyelse, idet han søgte at erstatte de gængse Bryllups- og Lejlighedsdigte med smaa Prosa-skrifter, saaledes »Beviis, at Fornuft og Dyd ere de fornemste Egenskaber hos en god Hustrue« (uden Aarstal), »Beviis, at Naturens Lov ikke forbyder den Respect imod Fruentimmeret, som Moden har indført iblant os« (1747) og »Philosophiske Anmerkninger over forlibte Daarligheder samlede af Ovidii Elske-Kunst« (1748). I Anledning af Kongeparrets Salving 1747 udsendte han »Et kongeligt Portrait, laant af en keyserlig Hof-Tiener i Rom, til at forestille en stor Monarches Mildhed i Danmark«, der indeholder en Oversættelse af 1. Bog af Senecas »De clementia« foruden et Æredigt til E. fra Vennen Wille Høyberg. Det var E.s Hensigt at levere en med filosofiske og historiske Anmærkninger forsynet Oversættelse af Senecas Skrifter i fire Dele, men han naaede ikke at fuldføre Arbejdet. Ved sin Død efterlod han sig i Manuskript en Oversættelse af Senecas »Om Vreden« og »Tre Trøstetaler«. 1748 udgav E. i Oversættelse »Bernhard Fontenelles Samtaler om meer end een Verden . . . med Professor Gottschedens og egne nye Anmerkninger forsynede« (2. Opl. 1764). — I Begyndelsen af 1749 havde Erik Pontoppidan Planer om at ansætte E. som Subrector i Bergen under Rektor Stensens Sygdom; men Tanken blev opgivet, og efter Stensens Død i Marts blev ovenn. Jacob Høyer Rektor. Omtrent en Maaned efter forelaa E.s Svar paa Høyers »Colloquia«: »Brev til en god Ven i Provinzen«, i hvilket han tilbageviste Angrebet og paa ny gjorde Rede for sine Skoletanker. I Slutningen af Skriftet berører han Høyers Udnævnelse og ender med det Hjertesuk: »Gud veed, til hvilket Led jeg selv er bestemt i Verdens almindelige Kæde«. S. A. udgav han »Forsøg til en Fruentimmer-Philosophie eller alvorlige og lystige Samtaler med et Fruentimmer . . . Efter Fontenelles Maade forfattede«, der sammen med »Philosophiske Breve« giver Udtryk for væsentlige Sider af hans Tænkning. Skriftet, der udkom i tre maanedlige Hæfter og betegnes som »Første Deel indeholdende en almindelig

Forberedelse til Philosophien«, blev ikke senere fortsat. E. oplyser, at Manuskriptet blev gennemset af Holberg, to Aar før Bogen udkom. I Slutningen af 1749 offentliggjorde E. en Disputats: »Tentamen juris prudentiæ divinæ et theologiæ naturalis polemicæ«, I, der var tænkt som en Prøve paa et større Arbejde (»Compendium systematicum theologiæ thetico-polemico-practicæ«), som han havde i Sinde at udgive i Halle, men som han ikke naaede at faa fuldført. I sit sidste Leveaar udgav E. foruden et Par mindre Artikler i »Kiøbenhavnske Nye Tidender« og en ret sønderlemmende Kritik af le Noble's »Den tyrkiske Robinson«, til hvis 3. Oplag paa Dansk den mærkeligt nok danner Indledningen, en Oversættelse af Voltaires »Zadig eller Skæbnen, en østerlandsk Historie«, dediceret Holberg. Om Efteraaret blev han angrebet af Kopper, der medførte Døden. Faa Dage efter udgik der fra Kammeraterne paa Kollegiet en Indbydelse til en latinsk Sørgefest, som trods Modstand fra visse Universitetslæreres Side blev afholdt, takket være Holbergs Indflydelse. — To latinske Breve fra E. til Fru Lyche Sophie Bildstein, f. Friis, blev offentliggjort 1753 af F. C. Schönau.

Paavirket af Holberg og under Indflydelse af den inden for Tidens udenlandske Filosofi frembrydende Tendens i Retning af Oplysning paa Modersmaalet satte E. sig til Opgave at bidrage sit til at vække sine Landsmænds Sans for Filosofiens »guddommelige Studium«. Herpaa sigter alt, hvad han har skrevet, hvad enten det drejer sig om Dyrene (E. er en af de første her hjemme, der taler Dyrebeskyttelsens Sag og ønsker Dyrepsykologien taget op til videnskabelig Behandling), om Kvindernes Uddannelse, om rationel og human Undervisning eller om et renere Modersmaal. Emnerne behandles paa et Dansk, der er bedre end Holbergs, om end ikke saa smukt som Sneedorffs, og ofte med Lune. Over for den danske Filosofi indvender han, at den hidtil for ensidigt har beskæftiget sig med det moralfilosofiske. Hvad der tiltrænges, er — udtrykt i vor Tids Sprog — erkendelsesteoretiske Undersøgelser, der fordrer andet og mere end blotte Ordforklaringer. Skønt E. følte sig stærkt tiltrukket af Leibniz-Wolffs rationalistiske Filosofi og paa væsentlige Punkter gav den sin Tilslutning, ønskede han dog at indtage sin egen Stilling. »Jeg kand derfor ikke taale at nogen skælder mig Wolffianer. Thi jeg har endnu ikke forpagtet mig bort til nogen«. Hans kritiske Indstilling er umiskendelig, naar han fremhæver den menneskelige Videns ringe Omfang og denne Videns hypotetiske Karakter eller advarer imod Synspunktet: »Det og det tror jeg, derfor maa det nok være sandt«. Han lægger Vægt paa Erfaringen og den historiske Udvikling og vilde gerne,

om han kunde, skrive den menneskelige Tænkning (eller maaske snarere Aandskulturens) Historie. Over for dem, der beregner Videnskabernes Nytte alene i Forhold til »det kiere Flæsk og Rug-Brød«, fremhæver han det videnskabelige Arbejdes selvstændige Værdi, og i stilfærdige Ord taler han om den videnskabelige Tænkningens Betydning for det personlige Liv, vel at mærke »naar man ikke lærer Philosophie som et Haandværk«. Hans Stilling til Bibelen, hvis Lære om et guddommeligt Forsyn han accepterer, er ret fri. Han filosoferer helst uden Kendskab til noget Syndefald og finder, at man kan nære en »alt for enfoldig Ærefrygt« eller »frygtsom Høyagtelse for Guds Ord«, ligesom han med Tilslutning anfører Gassendis Betragtning, at vi aldrig vilde kunne forklare Skriften, som den burde forklares, dersom vi ikke »fornedrede vore Begreber til Hyrder og Bønders«.

Peter Eilskov: Stamtavler over Slægten Eilskov, 1869, S. 1. Wille Høyberg: Nekrolog i Kiøbenhavnke Nye Tidender 1750, S. 343—47. F. C. Schönau: Samling af danske lærde Fruentimmer, 1753, S. 627, 644—47, 651—56, 946, 948, 951, 953, 1217, 1233. O. Wolff: Historisk Ordbog, 1812, S. 299—306. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, III, 1881, S. 170; IV, 1882, S. 147 f., 167, 207, 234. Julius Clausen i Vor Ungdom 1888, S. 452—58. K. Kroman sst. 1891, S. 348—54. Oscar Hansen: Filosofien i Danmark, 1897, S. 13—16, 31—39, 48 f., 61 ff., 84 f. og passim. Hjalmar Christensen i Ringeren, II, 1899, S. 100—03. A. E. Erichsen: Bergens Kathedralskoles Historie, 1906, S. 129, 131. H. Høffding: Danske Filosofer, 1909, S. 6, 21—24, 32 f. Vilh. Andersen: Tider og Typer. Erasmus, II, 1909, S. 170, 178—83, 188 f., 201, 251, 282, 328, 361. Johannes Pedersen: Borchs Kollegiums Historie 1728—1823, 1916, S. 47, 79, 104, 110, 122, 134 ff. Johs. Løllesgaard: Sprogfilosofien og Sprogforsken, 1925, S. 25—31, 82—91, 106 og passim. K. F. Plesner: Jens Schelderup Sneedorff, 1930, S. 4, 15 f., 97, 124 f., 182, 190 ff. og passim.

S. V. Rasmussen.

Eilschov (Eilschou), **Peter** v. Westen, 1713—83, Handelsmand. F. 28. Jan. 1713 i Odense, d. 31. Okt. 1783 sst., begr. i St. Knuds K. sst. Forældre: Købmand Anders Lauridsen (1664—1738, gift 1° med Alhed Marie Friis, 1675—1706) og Kirsten v. Westen (1687—1758). Gift 23. Sept. 1761 i Odense med Anna Maria Becker, f. 10. Juli 1719 i Rudkøbing, d. 29. Aug. 1799 i Odense, D. af Apoteker i Rudkøbing Gottfried B. (d. 1743, gift 1° med Catharina Feddersen, 1662—1714) og Susanne Marie v. Westen (1690—1772).

E. og hans Søskende tog Navn efter deres bondefødte Faders Fødested, og han fortsatte i Fædrengaarden den Handelsvirksomhed, her var oparbejdet. Særlig drev han vel Kornhandel i det store uden derfor at forsømme den mindre Handel. Han blev en formuende Mand og kunde 1764 paa Auktionen over det fynske

Ryttergods købe saa meget deraf, at han blev i Stand til at oprette Hovedgaarden Marienlund paa 90 Tdr. Hartkorn med 562 Tdr. Hartkorn Bøndergods foruden Kirker og Tiender. Som Godsejer fik han Skyld for at behandle sine Bønder som Købmandsvarer, og hans Berømmelse skyldes især de store Dotationer, det barnløse Ægtepar oprettede, bl. a. et Hospital i Lumby, Friboligen De Eilschovske Boliger, 10 000 Rdl. til St. Knuds Kirkes Taarn og Spir og et Legat paa godt 100 000 Rdl. — Epitafium og Minde-tavle i St. Knuds K. i Odense.

Peter Eilskov: Stamtavler over Slægten Eilskov, 1869, S. 19. Skifte-Commissions Kiendelse afsagt 9. Sptbr. 1801 udi den Eilschovske Stervboe i Odense, 1802. Odense Adresse-Contoires Efterretninger 1783, S. 717, 740—43. Fyens Stifts Adresseavis 1799, S. 439. H. P. Mumme: St. Knuds Kirke i Odense, 1844, S. 209—11. C. T. Engelstoft: Odense Byes Historie, 2. Udg., 1880, S. 347, 360, 398—99, 419, 461—62. Aar bog for Historisk Samfund for Odense og Assens Amter, I, S. 156—58.

Hans Knudsen (G. L. Grove).

Eiríksson, Jón, se Erichsen.

Eiríksson, Magnús, 1806—81, teologisk Forfatter. F. 22. Juni 1806 paa Skinnalón, Thingø Syssel, Island, d. 3. Juli 1881 paa Frederiks Hospital i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Bonde Eirikur Grimsson (d. 1812) og Þorbjörn Stephánsdatter (d. 1841, gift 2° med Bonden Björn Sigurðsson). Ugift.

E. dimitteredes 1829 fra Bessastaðir og fik ved Stiftamtmand L. A. Kriegers Hjælp økonomisk Støtte til at tage Artium i Kbh. (1831); religiøst bevæget gennem Moderens Paavirkning studerede han Teologi og følte sig nærmest draget til H. N. Clausen. 1837 blev han teologisk Kandidat, virkede som Manuduktør og udgav 1844 sit første store Skrift »Om Baptister og Barnedaab«, hvorved han greb ind i det daværende baptistiske Røre mod den Tvangsdaab, Biskop J. P. Mynster forlangte gennemført. E. traadte ind for Baptisterne og henviste til, at Barnedaab ikke var en apostolisk Skik, og at den almindelige Tro paa Daabens mirakuløse Virkninger var stridende mod sund Fornuft. I de følgende Aar polemiserede han i sine tungt anlagte Skrifter mod Martensens spekulative og da højt værdsatte Teologi (»Tro, Overtro og Vantro«, 1846; »Dr. Martensens trykte moralske Paragrapher«, 1846; »Speculativ Retroenhed og geistlig Retfærdighed«, 1849; »Den nydanske Theologies Cardinaldyder«, 1850). Hans Hovedsynspunkt var, at Troen hvilede paa Fornuften, og »kun det kan og bør være Troens Genstand, som kan være Genstand for Fornuftsansens«. Med sin rationelle Kritik forenede han en politisk Liberalisme, og

da han angreb Martensens Tavshed og polemiserede mod Regeringens Absolutisme, bl. a. i et Brev 1847 til Christian VIII., fik Generalfiskalen Ordre til at anlægge Sag mod E. Kongens Død og den dermed følgende Amnesti standsede dog Processen. E.s økonomiske Forhold var elendige; han led under Aagerrenter og Sultekaar. Under Pres fra Slægt og Venner søgte og fik han med Biskop Helgi Thordersens Støtte Stokksejri og Kaldadarnes Præstekald, men anmodede kort efter om at faa Udnævnelsen annulleret. Under Indflydelse fra Tübingerskolen førtes han til et radikalt Brud med Kirkelæren; han udskilte Johannesevangeliet som historisk værdiløst, og hans Opfattelse af Kristi Person og Gerning blev unitarisk; Jesu Gerning var at reformere Jødedommen (saaledes i Skrifterne »Er Johannes-Evangeliet et apostolisk og ægte Evangelium?«, 1863, der i Uddrag blev oversat til Islandsk og i hvert Fald i Þingeyjarsýsla blev modtaget velvilligt, og »Gud og Reformatoren«, 1866). Jesu Reformation var blevet forvansket af Paulus og hans Offerteori, men Evangeliets Kerne var i Virkeligheden udtrykt i Lignelsen om den fortabte Søn (»Paulus og Kristus«, 1871). — E. var en religiøst bevæget Natur, sammensat af Rationalitet og Mystik; hans Kritik var ikke skarp nok til at se Tübingerskolens Ensidigheder, og hans Skrifter gik saa godt som spurløst hen over Samtiden, men han var tro mod den Forskning, der for ham aabenbarede Sandheden, og trods sin Stejlhed var han i et og alt en sandhedskærlig og uselvsk Natur. — Buste paa Gravstenen. Træsnit 1881.

Flyvende Blade 12. Juni 1875 (Min Forfattervirksomhed). Det nittende Aarhundrede, 1877, Juni—Juli, S. 266—94. Morgenbladet 9. Juli 1881. H. S. Vodskov: Spredte Studier, 1884, S. 31—40. Tímarit hins íslenska bókmenntafjelags, 1887, S. 1—33. Teol. Tidsskrift, Ny Rk., III, 1901—02, S. 116—43. Skat Arildsen: H. L. Martensen, I, 1932, S. 206 ff., 274 f., 288 f.

Michael Neiiendam.

Eisenberg, Elias, 1534—90, Kancellisekretær. F. 1534 i Halle i Sachsen, d. 30. April 1590 i Roskilde, begr. i Domkirken sst. Gift 1573 med Thale Holste, f. ca. 1538, d. 8. Febr. 1612 i Roskilde.

Paa Grund af de urolige Forhold i Tyskland traadte E. E. ca. 1562 i dansk Tjeneste. Da Syvaarskrigen snart efter begyndte, fik man god Brug for hans Evner som Diplomat. I Begyndelsen af 1564 var han saaledes i Danzig og Preussen for at skaffe Skibe til Hjælp i Kampen mod Sverige. Efter Hjemkomsten fra det frugtesløse Fredsmøde i Rostock s. A. fik han Bestalling som kgl. Sekretær i tyske Kancelli med Forpligtelse til at blive i den danske Konges Tjeneste hele sit Liv og paa enhver Maade søge at fremme

Rigets Bedste. 1566—68 rejste han gentagne Gange i diplomatiske Hverv til Nordtyskland, Polen og Livland. Ogsaa efter Freden i Stettin foretog han flere Rejser, saaledes 1571 og 1575 til Tsar Ivan IV. af Rusland. I Juni 1576 var han med Kong Frederik II. i Mecklenburg og blev ved den Lejlighed sammen med Kongens Livlæge immatrikuleret i Rostock som en Slags akademisk Æresborger. — Som Løn for sine Tjenester modtog E. E. foruden en aarlig »Pension« forskellige Forleninger, saaledes 1575 Regnskabsprovstiet i Assens, 1579 et Kanonikat i Roskilde; n. A. blev han Domprovst sst. og derved tillige en af Universitetets saakaldte Konservatorer. De nævnte Forleninger beholdt han, da han 1583 paa Grund af Svagelighed fik sin Afsked af Statstjenesten. I de sidste syv Aar af sit Liv residerede han som Prælat ved Roskilde Domkirke. Med sin Hustru, der rimeligvis stammede fra Flensborg, havde han seks Børn, deriblandt Professor og senere Sognepræst Elias E. (ca. 1581—1635) samt Datteren Anna, der blev gift med to af Sjællands Biskopper, P. J. Vinstrup og H. P. Resen.

Saml. t. Fyens Hist. og Top., III, 1865, S. 272—85. H. F. Rørdam: Københavns Universitets Historie 1537—1621, II, 1869—72, S. 414 ff. J. B. Løffler: Gravstenene i Roskilde Købstad, 1885, S. 45.

H. F. Rørdam (Henry Bruun).*

v. Eitzen, Paul, 1521—98, slesvigsk Superintendent. F. 25. Jan. 1521 i Hamburg, d. 25. Febr. 1598, begr. i Slesvig Domkirke. Forældre: Raadmand Meino v. E. (d. 1559, gift 2° med Anna Staties el. Margaretha Gerken) og Elisabeth (el. Wobbeke) v. Spreckelsen. Gift med Gertrude.

v. E. studerede fra 1539 i Wittenberg, især under Melanchton, derefter i Rostock og blev 1549 Præst ved Domkirken i Hamburg og allerede 1555 Superintendent og lector primarius der. 1556 fik han den teologiske Doktorgrad i Wittenberg. v. E. var en god Latiner, vel udrustet med baade klassisk og teologisk Lærdom, flittig, men ikke original, noget tør og docerende, bred i Udtryksform. Heftige Stridigheder rystede da den lutherske Kirke. Melanchton havde paa adskillige Punkter fjernet sig fra Luther og i Nadverlæren nærmet sig Calvin; nu vilde »Gnesiolutheranerne« udrydde »Filippismens« Kætterier. v. E. var personlig rettroende, ja ængstelig bundet til de overleverede Autoriteter; men han frygtede skarpe Kontroverser og nægtede haardnakket at se, at hans »kære Lærer« Melanchton ikke var den sande Fortolker af »den hellige« Luther. Mod den calvinske Nadverlære udvirkede han to hamburgske Bekendelser 1557 og gendrev den i »Defensio verae doctrinae de coena Domini« (1558). Ved et Møde i Lüneburg

1561 underskrev han en skarp luthersk Bekendelse, men blev saa bange for, at den kun vilde øge Striden, og søgte forgæves at hindre dens Offentliggørelse, hvorimod han selv 1562 udgav »Rechte und ware meinung und verstand Göttlicher Schrift und der Augspurgischen Bekendtnus«, bestaaende af lutter Citater af Skriften, Kirkefædrene og Reformatorerne. Skønt han ikke havde ændret Anskuelse, kun Taktik, blev han mistænkt hos de strengest ortodokse og forlod da sin Fødeby.

Allerede 1557 havde v. E. været i Kbh. til en kirkelig Drøftelse med Christian III. Hertug Adolf af Gottorp (s. d.), der tillige sad inde med Slesvigs Bispedømme, havde s. A. overdraget ham sammen med Hofpræsten Volquard Jensen (Jonæ) og Sognepræsten i Husum Peter Bokelmann at foretage en Visitation; i Tønning lod v. E. Præsterne aflægge Ed paa en ortodoks Bekendelse. Nu 1562 gav han efter for Adolfs Anmodning til ham om at blive hans Hofpræst og Superintendent til Udførelse af de gejstlige Functioner, som Fyrsten jo ikke selv kunde foretage; med visse Forbehold anerkendtes han ogsaa i Hertugdømmets øvrige Dele, saa han kan regnes med i Slesvigs Bisperække som sin Tids betydeligste kirkelige Personlighed. Om v. E.s Administration ved vi kun lidt. To store Sager optog ham især.

Den ene var Oprettelsen af et Pædagogium i Slesvig, som Overbygning paa Skolen der, saa vordende Præster, Jurister og Læger billigt kunde faa den første akademiske Uddannelse i Landet selv. v. E. sendte (1563?) et udførligt Forslag til de tre Landsherrer; men Frederik II. og Hans den Ældre vilde ikke støtte en saadan Anstalt lige ved Gottorp. Adolf oprettede den da alene 1567, efter at Domherrernes Modstand mod at overtage Undervisningspligt var slaaet ned. v. E. underviste selv i Dialektik, filosofisk Etik og Historie foruden Teologi. 1571 og 73 udgav han »Ethicae doctrinae libri IX«, en af de første selvstændige Behandlinger af Moralen inden for luthersk Teologi, væsentlig disponeret efter de ti Bud, med stærk Tilknnytning til Melanchton og en Mængde Citater. 1583 udarbejdede han en kort Ledetraad i Dogmatik (»Catechismi examen«). Men Akademiet sygnede hen og lukkedes i hvert Fald ved Adolfs Død 1586. Da tog Frederik II. Stiftet i Besiddelse, men anerkendte v. E. som Superintendent.

Endvidere optog Lærestridighederne fortsat v. E. Situationen var nu forandret. Medens de ældre Gnesiolutheranere dog aldrig kunde frigøre sig for en vis Grundindstilling, de havde faaet fra Melanchton, havde Joh. Brenz i Würtemberg grundlagt en ny Skole, som gav en selvstændig Tolkning af Luthers Lære, især om,

hvordan Kristi Menneskenatur var blevet helt gennemtrængt af den guddommelige. Og fra Württemberg udgik under den ener-giske Jakob Andreaes Ledelse Forsøg paa at samle Lutheranerne i en fælles Lære. Først søgte man at faa Filippisterne med. Da kunde v. E. samvirke med Andreae paa et Konvent i Zerbst 1570, og de forfærdedes begge, da de ved et Besøg i Wittenberg mødte den filippistiske Lære i udfordrende Form. Men snart fik Filippis-men onde Dage. Kurfyrst August af Sachsen slog Haanden af den og forfulgte den, klagede f. Eks. ogsaa til Frederik II. over Niels Hemmingsen. I det gottorpske Slesvig paalagdes 1574 en af v. E. forfattet Præsteed, som i Virkeligheden er et skarpt ortodokst Beken-delsesskrift. Men naar Andreae vilde udarbejde et nyt omfattende Symbol og nu med Udelukkelse af Filippisterne, stillede man sig i Norden afvisende. Frederik II. frabad sig slige nye Paafund, og i Hertugdømmerne udvirkede især v. E. samme Holdning. Han ansaa et saadant Symbol for overflødigt og farligt for Kirkens Fred; tillige var han imod den nye württembergske Læreform og mente endelig, at Andreae hos Landgrev Vilhelm af Hessen-Kassel havde sværtet ham som »Sakramenterer« (∴ Calvinist). Andreaes første Udkast (»das Torgische Buch«) blev afvist paa Præstemøder i Slesvig og Haderslev 1576, det næste (»das Ber-gische Buch«) 1577 af Hertugerne. Konkordieformlen, som blev det endelige Resultat, fik aldrig Indpas i Kongeriget og foreløbig heller ikke i Hertugdømmerne. Men skønt Faren for hans eget Stift var drevet over, vedblev v. E. at modvirke Konkordieværket i Tyskland, især gennem Brevveksling med Landgrev Vilhelm og dennes Hofpræst B. Meier. En noget ubetænksom Erklæring 1579 gjorde ham afskyet i de strengeste ortodokse Kredse.

I to tyske Skrifter, om Guds Udvælgelse og om Nadveren (1588 sammenfattede til eet), fremlagde v. E. hvad han ansaa for den sunde Lære. Allerede 1572 havde han udgivet en latinsk Postille, 1591 fulgte en tysk. I de sidste Aar var han svækket og fik 1593 Jacob Fabricius (s. d.) til Medhjælper. Af hans Døtre blev Gertrud gift med Poul Cypreus (s. d.), Margrethe med Amtsskriver Wolf-gang Kalund og sammen med denne henrettet 1610 for Mordet paa Svigersønnen Borgmester Claus Esmarch i Aabenraa. — Epitafium i Slesvig Domkirke. Tegning paa Fr.borg, formentlig Forlæg for Stik af Püschel i Leipzig 1743 i Westphalens Bog om Gravminderne i Slesvig Domkirke.

J. Møller: *Cimbria literata*, III, 1744, S. 227 ff. Arn. Greve: *Memoria Pauli ab Eitzen instaurata*, 1744. *Dänische Bibliothec*, IV—V, VII—IX, 1743—47. L. Pelt i *Theologische Studien und Kritiken*, XXI, 1848, S. 276—312 (om

E.s Etik). Ny kirkehist. Saml., IV, 1867—68, S. 657—75, 700—13, 726. Kirkehist. Saml., 3. Rk., I, 1874—77, S. 46, 67, 101—06. H. F. Rørdam: Hist. Kildeskrifter, 2. Rk., II, 1887, S. 584, 661, 666. E. Feddersen: Paul v. Eitzen, 1919 (Schriften zur Frage der Trennung von Staat und Kirche, III) og især samme: Schleswig-Holstein und die lutherische Konkordie, 1925 (Schriften des Vereins für Schlesw.-Holst. Kirchengesch., 1. Rk., XV). Aage Dahl: Sønderjyllands Bispehistorie, 1930, S. 28 ff. *Valdemar Ammundsen.*

Ejsing, Peter Kristian, f. 1855, Politiker. F. 7. Sept. 1855 i Jelling. Forældre: Lærer, Gaardejer Christen Sophus E. (1824—89) og Jensine Jørgensdatter (1829—1902). Gift 1° 7. Okt. 1884 i Vindelev med Ane Mette Christensen, f. 7. Okt. 1860 i Fløjstrup, Vindelev Sogn, d. 27. Aug. 1886 i Sigerslev, D. af Gaardejer Christen N. (1822—96) og Karen Madsdatter (1829—73). 2° 28. Marts 1890 i Odense med Ane Marie Margrethe Jessen, f. 22. Febr. 1854 i Rold, Vissenbjerg Sogn, d. 23. Sept. 1933 i Jelling, D. af Lærer, sidst i Hasmark, Michael Carl J. (1819—61) og Karen Jørgensdatter (1829—1920).

E. tog Lærereksamen 1876 ved Jelling Seminarium og var 1876—87 Lærer i Sigerslev ved Store Hedinge. Efter Faderens Død 1889 overtog han Fædrenegaarden Mosevang i Jelling. Han blev s. A. efter Faderen Kasserer og Forretningsfører for Vejle Amts yngre Brandforsikring og erhvervede i de følgende Aar i Kraft af sin Slægts Anseelse og sin egen dygtige og tillidvækkende Personlighed en Række stedlige Tillidsposter: Sogneraadformand 1892—97, Amdsradsmedlem 1897—1910, Landvæsenskommissær fra 1907 og Formand for Vejle Amts Skytteforening 1890—1900. Endvidere blev han Formand i Tilsynsraadet i Landbygningernes Brandforsikring og Medlem af Bestyrelsen for de Keller'ske Aandsvageanstalter. E. var tidlig politisk interesseret og tilhørte det Bojsen'ske Venstre. Som dette Partis Kandidat stillede han sig ved Folketingsvalget 1895 i Vejlekredsen, men opnaaede ikke Valg. Derimod valgtes han 1902 ved Suppleringsvalget efter P. Bojsens Død til Landstingsmand for 8. Kreds og genvalgtes ved de følgende Valg, indtil han 1920 blev tingvalgt, hvilket Mandat han nedlagde 1928. — I Landstinget sluttede han sig til Det forhandlende Venstres Gruppe indtil dens Sammenslutning med Venstrereformpartiet til Partiet Venstre, som han siden har tilhørt. Han var blandt sit Partis mest ansete Medlemmer og benyttedes til en Række vigtige Ordførerskaber, særlig i Lønnings-, Skole- og Jernbanesager. Han indvalgtes 1918 i Landstingets Finansudvalg, hvis Formand han var 1922—28, og indledede paa sit Partis Vegne i en Aarrække den politiske Forhandling ved Tingets Finanslov-

behandling. Han var Medlem af Lønningskommissionen af 1917 og af Jernbaneraadet. — R. 1917. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923 i Rigsdagen.

N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 731 ff.

N. Neergaard.

Elberling, borgerlig Slægt, der kom til Danmark fra Preussen med Johan Frederik Vilhelm E. (d. 1775), der nedsatte sig som Glarmester i Kbh. Hans Søn Glarmester Wilhelm Georg E. (1775—1810) var Fader til nedenn. Filolog Carl Wilhelm E. (1800—70) og til Sekretær i Frederiksnagor, senere i Vestindien, Herredsfoged i Tune-Ramsø Herreder Frederik Emil E. (1804—80). Af disse var Filologen Fader til de nedenn. Brødre Geologen og Biblioteksmanden Carl August E. (1834—1925) og Journalisten, Rigsdagsbibliotekaren Rudolf Emil E. (1835—1927), samt til Redaktør Frederik Vilhelm E. (1840—85), hvis Sønner er Fuldmægtig i Statistisk Departement Johan Vilhelm E. (f. 1873) og Rigsdagsbibliotekaren Victor E. (f. 1880).

F. E. Hundrup: Biografiske Efterretninger om de fra Slagelse dimitterede Disciple, 2. Hft., 1863, S. 144—47.

Albert Fabritius.

Elberling, Carl Wilhelm, 1800—70, Filolog, Skolemand. F. 17. Sept. 1800 i Kbh. (Frels.), d. 10. Nov. 1870 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Glarmester og Fændrik ved det borgerlige Infanteri Wilhelm Georg E. (1775—1810) og Anne Margrethe Høyermand (1778—1857, gift 2° 1817 med Fuldmægtig ved det kgl. Brænderi Frederik Hassler, ca. 1780—1828). Gift 6. Maj 1831 i Kbh. (Frels.) med Dorthea Flensted, f. 2. Febr. 1801 i Hagedsted, d. 21. Febr. 1850 i Slagelse, D. af Opsynsmand og Skriver paa Hagedstedgaard, senere Toldbetjent i Stubbekøbing Hans F. (f. ca. 1763) og Dorthea Børglum (f. ca. 1772).

E. blev Student 1819 fra Metropolitanskolen, fik Universitetets Guldmedaille 1821 og kom s. A. ind paa Valkendorfs Kollegium, tog filologisk Embedseksamen 1825, blev Alumnus paa Borchs Kollegium 1827, tog Magistergraden 1828, blev Overlærer i Slagelse 1830 og Rektor sst. 1838. 1851—63 var han Rektor i Roskilde, hvorefter han flyttede til Kbh. Allerede i sin Studietid gav han sig af med videnskabelige Arbejder og var bl. a. Abraham Kall behjælpelig med at ordne hans Samlinger til den græske Leksikografi, der efter Kalls Død tillige med adskillige Bidrag af ham selv optoges i Londonudgaven af H. Stephani »Thesaurus linguae Grae-

cae«. Ved samme Tid besørgede han en Udgave af en Del af Schweighäusers Herodot-Udgave (1823) og udgav sammen med R. J. F. Henrichsen Garatonii »Notae in Ciceronis orationes« (1825). Hans filologiske Arbejder, hvoraf en stor Del udkom som Skoleprogrammer, beskæftiger sig navnlig med Terentius, Cicero, Cæsar og Platon; fortjenstfuld var især hans kommenterede Udgave af Platons »Apologi« og »Kriton« (1837). Efter sin Afskedigelse arbejdede han navnlig med Holbergs latinske Skrifter og udgav hans »Nicolai Klimii iter subterraneum« (1866). — Breve til E. i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1853. — Maleri af J. Kornrup i Roskilde Katedralskole. Litografi 1859 efter Tegning af samme 1856.

Selvbiografi i Universitetets Sollennia academica ved Formælingsfesten 1828 og i Slagelse Skoles Program 1839.

Hans Ræder (M. Cl. Gertz).

Elberling, Carl August, 1834—1925, Biblioteksmand. F. 16. April 1834 i Slagelse, d. 15. Juni 1925 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Overlærer, senere Rektor, Dr. phil. C. W. E. (s. d.) og Hustru. Ugift.

E. dimitteredes 1851 fra Slagelse, tog 1859 Magisterkonferens i Naturhistorie og offentliggjorde 1870 en Afhandling om et Emne fra sit Hovedfag Geologien, nemlig de danske Kalktufdannelser. 1861 var han blevet Assistent ved Mineralogisk Museum, men allerede n. A. ansattes han i en midlertidig Stilling ved Det kgl. Bibliotek, og da han 1863 blev fast ansat som Assistent her, forlod han Museet og virkede derefter ved Biblioteket i mere end 50 Aar (Bibliotekar 1901—15). Han viste sig hurtigt at være kommet paa sin rette Hylde og fandt i Ledelsen af den udenlandske Afdelings Indbinding et Speciale, hvortil han var særlig godt udrustet, baade ved et grundigt Kendskab til Bogbindets Historie og Teknik og ved en fint udviklet Sans for Bogudstyr. Naar Det kgl. Biblioteks Indbinding gennem mange Aar stod paa saa højt et Niveau, tilkom der E. en væsentlig Del af Æren derfor, og det gjorde ikke meget Indtryk paa ham, at der ofte fra Publikums Side klagedes over Indbindingens Langsomhed, thi E. hørte til den gamle Skole af Bibliotekarer, for hvem Publikums Tarv var af underordnet Betydning i Sammenligning med Bøgenes rette Konservering. Personlig var E. en stilfærdig, beskeden Mand, der ikke yndede at træde offentligt frem, heller ikke litterært, medens han gerne hjalp andre med deres Arbejde (f. Eks. C. C. A. Gosch med hans zoologiske Bibliografi). Det lykkedes dog at faa ham til at udmønte sine bibliofile Kundskaber i en Række »Breve fra en Bogelsker«,

der oprindelig tryktes i »Bogvennen«, men 1909 udgaves som Bog, og hvis gammeldags, hyggelige og lunerige Brevstil er meget charmerende og karakteristisk for ham. Et Speciale havde han i Oehlenschläger, hvis Digtning han satte meget højt; han har skrevet om »Oehlenschläger som Gadevisedigter« (1872), om »Oehlenschläger og de østerlandske Eventyr« (1887) og »Et og andet om Aladdin« (1899), og disse — ganske vist meget specielle — Undersøgelser nyder stadig Anseelse som solide Bidrag til Oehlenschlägerforskningen. — R. 1894. DM. 1912.

Ill. Tid. 24. April 1904. E. Gigas i Nationaltid. 13. April 1909. Jul. Clausen i Berl. Tid. s. D. F. Hendriksen: Mennesker og Oplevelser, 2. Udg., 1932, S. 266—68. Svend Dahl i Bogens Verden, VII, 1925, S. 76. *Svend Dahl.*

Elberling, Rudolf Emil, 1835—1927, Journalist, Forfatter og Bibliotekar. F. 17. Juli 1835 i Slagelse, d. 6. Jan. 1927 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Broder til Bibliotekar Carl E. (s. d.). Gift 27. Maj 1865 i Roskilde med Marie Louise Elberling, f. 25. Juni 1841 i Serampore i Bengalen, d. 21. Aug. 1897 paa Frbg., D. af Regeringssekretær, senere Herredsfoged i Tune og Ramsø Herreder Frederik Emil E. (1804—80) og Harriet Anne Fjellerup (1821—59).

E. blev Student 1852 fra Roskilde, cand. phil. 1853, studerede moderne Historie og Politik, blev 1860 Rigsdagsreferent ved »Fædrelandet«, og efter et kortere Medarbejderskab ved Ugebladet »Ude og Hjemme« var han 1863—76 »Fædrelandet«s daglige udenrigspolitiske Pen, skrev i det til dets Ophør 1882 og derefter, uden fast Tilknytning, i forskellige Hovedstads- og Provinsblade, var samtidig en meget brugt Bidragyder paa sit Fags Omraade til Leksika (Forlagsbureauets Haandleksikon, af hvilket han var Medudgiver 1879—82, »Dansk biografisk Leksikon«, »Salmonsens Konversationsleksikon« 1. og 2. Udg., »Nordisk Familjebok« o. fl.). I Værket »Bestaaende Forfatningslove« (1880—86) udarbejdede han Bindet om England. E. udnyttede sin omfattende Viden med stor Ansvarsfølelse og med en Nøjagtighed, der end ikke svigtede paa hans meget gamle Dage, og da han var en Personlighed med Selvstændighed og Holdning, faldt hans Oplysningsarbejde ikke altid i Traed med, hvad der hævdedes af de toneangivende — hans Forstaaelse af den tyske Enhedsstræben og af Bismarck var saaledes større end de Nationalliberales i 1860'ernes Begyndelse, og heller ikke senere stemmede hans Opfattelse altid med »Fædrelandet«s officielle. Egne Veje gik han ogsaa i de Aar, da det national-liberale Borgerskab deltes i et Højre og et Venstre; han var med

i den »liberale« Bevægelse og Medstifter af Den liberale Vælgerforening paa Frbg. og dens første Formand 1883—86. 1884 udgav han Ugeskriftet »Den uafhængige«. I det hele var og blev han dog i god Overensstemmelse med de Ideer, der brød frem i hans yngre Dage, en ihærdig og forhaabningsfuld Forkynder af Demokratiet, Nationaliteternes Ret, Kvindesag, Fredssag, Forholdstalsvalg o. s. v. I praktisk dansk Politik kom han nærmest til at staa paa Venstres højre Fløj. Hans Særpræg følte da efterhaanden mindre, ogsaa fordi hans Form som Skribent kun holdt det jævreste Maal. 1880—1912 var han Rigsdagens Bibliotekar og vandt megen Paaskønnelse for sin Nyordning og Katalogisering af Bogsamlingen og sin elskværdige og kyndige Vejleden af Brugerne. Han efterlod Forarbejder til og Partier af et biografisk Værk over Rigsdagens Medlemmer 1848—98.

Joseph Michaelsen: Fra min Samtid, II, 1893, S. 55, 59 f. Victor Elberling i Journalisten 15. Juli 1910. Samme i Indledning til Tillæg til Fortegnelse over Rigsdagens Bogsamling, 1918, S. XVII—XXV.

Paul Læssøe Müller.

Eleonore (Alienor), ca. 1211—31, Dronning. D. 28. Aug. 1231, begr. i Ringsted K. Forældre: Kong Alphons II. af Portugal (1185—1223) og Urraca af Castilien. Gift 23. Juni 1229 i Ribe med Valdemar (den Unge) (s. d.).

Kong Valdemar Sejr, der havde været gift med Alphons' Søster Berengaria (s. d.), lod ved sin Udsending, Bisp Gunner af Viborg, hendes attenaarige Broderdatter hente til Danmark som Brud for sin og Dagmars Søn Valdemar den Unge, der allerede 1218 var kronet til Konge. Dagen efter Bryllupsfesten modtog E. som Morgengave den sydlige Halvdel af Fyn. Kun to Aar efter døde E. i Barselseng, og Tremaanederdagen derpaa omkom hendes Ægtefælle ved et Vaadeskud. Ved Undersøgelsen af E.s Grav fandt man, at hendes Skelet viste Spor af en tidlig udviklet og stærkt udbredt Benedder, som sandsynligvis havde medvirket til hendes Død. Ved Fodstykket af E.s Grav var nedsat en Blykiste, der rummede Benene af et allerede før Fødselen sygeligt og skrofuløst, kun et halvt Aar gammelt Barn. Saaledes har E. sandsynligvis født et Barn, som kun overlevede hende et halvt Aar.

M. Cl. Gertz: Scriptorum minores, I—II, 1917—20. Ellen Jørgensen: Annales Danici, 1920. Antiquarisk Tidsskrift, 1852—54, S. 250 ff. A. Fabricius: Forbindelserne mellem Norden og den spanske Halvø, 1882, S. 169 f.

Johannes Steenstrup.

Elers (Eilers), **Jan**, —1677—, Søofficer. Gift 1° med Johanne Pedersdatter, d. Juli 1673. 2° med Anna Madsdatter, f. ca. 1641, d. 1704 (gift 1° med Christian Mikkelsen), D. af Kaptajn Mads Madsen.

J. E. blev 1658 antaget i Søetaten som Skipper, blev 1665 Løjtnant og 1667 Kaptajn. 1667, 68 og 69 var han Chef for Orlogsskibet »Sorte Biørn« og 1673 for »de ved Bommen liggende Skibe«. Under den skaanske Krig var han 1675, 76 og 77 Chef for Orlogsskibet »Delmenhorst« og deltog med dette 1676 i Gotlands Erobring og Slaget ved Øland og 1677 i Slaget i Køge Bugt, hvor han førte Schoutbynachtflag. 1678 blev han Schoutbynacht og var s. A. Chef for en Eskadre, der blokerede Göteborg, med sit Flag i »Delmenhorst« indtil Udgangen af Juli, da han forflyttedes til Orlogsskibet »Julius Cæsar«, med hvilket han fulgte Flaaden under Niels Juel. Ved Krigens Slutning, Dec. 1679, blev han afskediget med Pension. Han levede endnu 1687, da han beklagede sig over ikke at have modtaget sine Aarpenge i flere Aar.

A. F. Lützwow: Hist. Efterretn. om Danske Søe-Officierer, 1788.

Th. Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

Elers, Jørgen, 1647—92, Legatstifter. F. 16. Aug. 1647 i Helsingborg, d. 18. Febr. 1692 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Trin. K.). Forældre: Købmand, senere Borgmester Eggert E. (1610—67) og Sophie Christensdatter (1605—84). Gift 24. Juni 1677 i Kbh. (Frue) med Anne Margrethe Vandal, f. 27. Juli 1654 i Lund, d. 17. Sept. 1700 i Kbh. (Trin.), D. af Magister, senere Biskop Hans V. (s. d.) og Hustru.

E. opdroges dels hjemme, dels hos Slægtninge i Helsingør, indtil han kom i Roskilde Skole, hvorfra han 1666 sendtes til Universitetet. Allerede n. A. tiltraadte han en Udenlandsrejse gennem Nederlandene, hvor han i Leiden lod sig immatrikulere som stud. juris, over Paris til Strasbourg; her opholdt han sig i længere Tid i Omgang med lærde som Boecler og Patin, besøgte derefter en stor Del af Tyskland og sluttede 1671 sine Rejser med et langt Ophold i Stockholm. N. A. fik E., maaske ved Griffenfelds Indflydelse, Ansættelse som Sekretær i Danske Kancelli, foreløbig uden Løn, hvilket dog ikke havde nogen Betydning for ham, der efter sin Faders Død var blevet en rig Mand. Rigtignok led han følelige Tab derved, at han, der var hjemmehørende i det til Sverige aftraadte Skaane, valgte Danmark til Fædreland, uagtet en stor Del af hans Formue var anbragt i Skaane; men denne Troskab mod den danske Krone blev højlig paaskønnet af Christian V., der, især efter den

skaanske Krig, lod E. avancere paafaldende hurtig paa Embedsstigen. 1679 blev han Assessor i Kammerkollegiet og 1682 i Højesteret, og 1685 overdroges det ham tillige med Etatsraad Christoffer Sehested som Deputerede at bestyre Søetatens Økonomi, i hvilken Stilling E. især fandt Paaskønnelse for sin Iver og Omhu ved Flaadens Udrustning 1689. 1685—90 varetog de Deputerede desuden Landetatens Kommissariatsforretninger. E. havde endvidere Sæde i adskillige Kommissioner og var i det hele en meget benyttet Embedsmand. 19. April 1689 ramtes han af den Ulykke, at hans to Børn omkom ved Operahusets Brand. Han hensank i dyb Melankoli og døde tre Aar efter. Ulykken modnede hos ham den Beslutning at anvende største Delen af sin Formue til, hvad man dengang indbefattede under »gudeligt Brug«; forskellige Kirker og fattige betænkte han med betydelige Summer, men Hovedmassen gik til Oprettelsen af Elers' Kollegium, den Stiftelse for trængende studerende, der mere end alt andet har bevaret Mindet om E. og hans Livs Tragedie. Da hans Enke var død, tog man fat paa Kollegiets Indrettelse, og 1705 blev det indviet med stor Højtidelighed. — Kammerraad 1684. Kancelliraad 1687. Justitsraad s. A. Etatsraad 1688. Generalmajors Rang 1690.

G. L. Wad i Personalh. Tidsskr., 2. Rk., III, 1888, S. 218—36.

G. L. Wad (Poul Engelstoft).*

Elers Koch, Hans Christopher, se Koch.

Elert, Nicolai, 1740—1803, Bibliotekar. Døbt 23. Maj 1740 i Lomborg ved Lemvig, d. 2. Jan. 1803 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Frue). Forældre: Sognepræst Johan Jørgensen E. (1706—61, gift 2° 1750 med Sara Kirstine Pedersdatter Stauning, 1728—72, gift 2° med Sognepræst i Lomborg Mads Marcussen Alsing, 1724—72) og Thyra Cecilie Zimmerberg (ca. 1706—49). Ugift.

E. dimitteredes 1759 fra Ribe og blev 1770 Alumnus paa Borchs Kollegium. Her udgav han 1770—74 fem Disputatser »De ovatione (minori Romanorum triumpho)«. 1776 blev han Famulus ved Universitetsbiblioteket, og 1780, da A. Kall frattraadte Posten som Bibliotekar, blev E. hans Eftermand; 1781 udnævntes han tillige til Professor extraordinarius. E. ansaas for en ret dygtig Filolog, men hans litterære Virksomhed som saadan indskrænkede sig til Udgivelse af de nævnte Disputatser og nogle Skoleudgaver af latinske Forfattere: Justinus (1776), Ovids »Epistolæ ex Ponto« (1776) og »Metamorphoses« (1781). En vigtigere Opgave blev ham stillet ved Videnskabernes Selskabs Ordbog, hvis Hovedredaktør han

blev 1782 efter i flere Aar at have været Medarbejder ved den. Under hans Ledelse tryktes Bogstavet B (der dog væsentlig var færdigt fra den forrige Redaktørs Haand) samt Bogstaverne C—H. Hans Arbejde betragtedes allerede af Samtiden som meget mangelfuldt og ukritisk, og man lagde for en Del Skylden paa hans Selvraadighed, der gjorde ham uvillig til at rette sig efter kyndigeres Mening. Arbejdet gik ogsaa meget langsomt og forhaledes yderligere ved, at E. 1785—92 ledede Redaktionen og Trykningen af Kataloget over Grev Otto Thotts store Bogsamling. Som Biblioteksmand fik E. ikke synderlig Betydning, og da Rs. Nyerup 1796 blev adjungeret ham som Universitetsbibliotekar, betød det faktisk, at E. fratraadte Posten. Ved Testamente af 1790 havde han indsat Universitetsbiblioteket til sin Universalarving, og der oprettedes i Henhold hertil af hans efterladte Midler et Legat, væsentlig til Anskaffelse af Værker i klassisk og orientalsk Filologi.

Minerva 1793, I, S. 174 ff. C. Molbech: Vidensk. Selsk. Hist., 1843. Saml. af de for Univ. Legater gjæld. Bestemmelser, 1890, S. 233 ff.

S. Birket-Smith (Svend Dahl).*

Elev, se Eliv.

Elfelt, Lars Peter, 1866—1931, Fotograf. F. 1. Jan. 1866 i Helsingør, d. 18. Febr. 1931 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Arbejdsmand, senere Droskekusk og Vicevært i Kbh. Hans Kjeld Petersen (1846—1914, gift 2° 1896 med Thora Nathalie Caroline Geisler, f. Röpper) og Ane Marie Larsen (1845—94). Navneforandring 14. Nov. 1901. Gift 1° 12. Aug. 1892 i Kbh. (Holmens) med Emilie Anny Casparine Andersen, f. 1. Aug. 1872 i Kbh. (Holmens), d. 13. Jan. 1897 sst., D. af Urtekræmmer Peter Emil A. (1841—98) og Agnes Henriette Petersen (1846—1931). 2° 19. Okt. 1898 i Kbh. (Trin.) med Vilhelmine (Ville) Emilie Kruse, f. 26. Aug. 1869 i Kbh. (Johs.), D. af Manufakturhandler Emil Angelo K. (1838—83) og Anna Hansine Christine Gudberg (1842—1920).

Da E. var et Aar gammel, flyttede hans Forældre til Hillerød. De sad i meget smaa Kaar. Han var den ældste af Børneflokken og maatte allerede i Niaarsalderen tage Plads som Bydreng i en Købmandsforretning i Hillerød. Da han var tretten Aar, fik han en tilsvarende Beskæftigelse hos Fotograf Rathsach i samme By. Her viste han saa stor en Interesse for det fotografiske Arbejde, at han udelukkende blev sysselsat med dette, og hans Principal optog ham i sit Hjem. Sytten Aar gammel fik E. Ansættelse i Kbh. som fotografisk Medhjælper, og med Støtte fra forskellig Side

grundlagde han i en Alder af 24 Aar egen Forretning. Den første Tid var vanskelig, men gennem tekniske Specialiteter og paa anden Vis arbejdede han sig hurtigt frem til at blive en af Hovedstadens største og første Fotografer, med Prædikat af Kgl. Hof og med Atelier paa Østergade. E. grundlagde sit Ry ved Billederne af Kongefamilien i de store Fredensborgdage. Han drev en omfattende Virksomhed med Fremvisning af Lysbilleder og var en af de første, der optog levende Billeder af offentlige Begivenheder — i visse Maader en Filmens Foregangsmand her hjemme. Talrige er de historiske Begivenheder, som han har gengivet, og han skabte en betydelig Samling af danske Portrætter. — Med sin elegante, stilfulde Fremtræden var E. en repræsentativ Skikkelse. Han var ærgerrig; det stejle i hans Karakter kunde bringe ham i Konflikt med Fagfæller, men de havde Tillid til ham, og som Formand for Dansk fotografisk Forening 1906—18 gjorde han, særlig ved Oprettelsen af Kredsaafdelinger Landet over, et stort samlende Arbejde. Han var 1918—23 Medlem af Bestyrelsen for Haandværkerforeningen i Kbh., og han varetog flere Hverv paa Filmens Omraade. — R. 1909.

Dsk. fotogr. Tidsskrift Marts 1931.

C. A. Clemmensen.

Elias, Biskop i Ribe 1142—62.

E. var fra Flandern. Under urolige Forhold i Hjemlandet flygtede han til Danmark, hvor han først var Ringer, men, hjulpet frem ved de stores Gunst, endte med at blive Biskop 1142. Mens Jyderne under Kongesønnernes Strid mest sluttede sig til Knud, fulgte E. Svend (III.) Grade; sandsynligvis er det fra dette Tidspunkt, han i Følge Ribe Bispekrønike søgte Ly oven over Domkirkens Kor og maatte sikre sig ved at befæste Bispegaardene. Efter Svends første Sejr ved Viborg skal E. have raadet ham til at handle med de fangne Fjender som Gartneren med Ugræs; senere var han Mægler mellem Svend, Knud og Valdemar, da Riget tredeltes 1157; men efter at Valdemar var blevet Enekonge, bøjede han sig for det nye Regimente. Han staar sammen med de andre Bisper som Vidne under det kgl. Brev, der grundlagde Vitskøl Kloster, og synes at have været til Stede — maaske som Valdemars Afsending — paa Mødet i Pavia, hvor Victor IV. anerkendtes som Pave, og Skisma indtraadte i Kirken. Som Victorianer maatte E. være en Afsky for Pave Alexander III.s Tilhængere, Ærkebiskop Eskil og Cistercienserne. Det træder meget tydeligt frem i nogle Optegnelser fra Clairvaux, der gaar tilbage til Eskil. E. nævnes her som de skismatiske danske Bispers Fører

og skildres som en daarlig og udsvævende Person. Saavel efter Optegnelserne fra Clairvaux som efter Ribe Bispekrønike havde E. en Søn, som han skaffede ind i Domkapitlet. Dette havde E. grundlagt 1145. Der byggedes paa den anselige Kirke i hans Tid, og Svend Grade stadfæstede og udvidede Domkirkens Privilegier som Tak for Bispens politiske Tilslutning.

Kirkehist. Samlinger, 6. Rk., I, 1933, S. 27. Saxo, edd. Olrik & Ræder, 1931, S. 381. Monumenta Germ. hist. Scr., XXI, 1869, S. 78. Mon. Germ. hist. Leges, II, 1837, S. 127. M. Cl. Gertz: Scriptorum minores, II, 1922, S. 145. Scandia, IV, 1931, S. 281. Ribe Oldemor, ed. O. Nielsen, 1869, S. 3, 28, 41.

Ellen Jørgensen.

Eliassen, Peder Marius Elias, 1874—1928, Historiker. F. 24. Juli 1874 paa Brunsgaard i Skrave Sogn, d. 8. Maj 1928 paa Kommunehospitalet i Kbh., begr. i Kolding. Forældre: Gaardejer Iver Brink E. (1832—1910) og Mette Marie Clausen (1833—1905). Gift 1° 2. Febr. 1902 i Kolding med Caroline Augusta Kühl, f. 8. Nov. 1878 i Taps, d. 1. Marts 1919 i Kolding, D. af Murermester August Theodor K. (1840—1906) og Kathrine Kjær (1844—1923). 2° 17. Juli 1921 i Kbh. (Matth.) med Louise Marie Lindgaard Johansen, f. 10. Febr. 1892 i Løvel, D. af Entreprenør Laurids Peder J. (1851—1915) og Bodil Marie Hansen (f. 1855).

E. tog 1891 Præliminæreksamen og kom paa tysk Sprogkursus, blev 1892 Journalist ved »Dannevirke« i Haderslev og virkede i samme Egenskab 1894—99 i Kongeriget; 1899 blev han Bestyrer af Ritzaus Bureaus Filial i Kolding, der paa Grund af E.s Tilknnytning til Sønderjylland blev af stor Betydning for Efterretningsvæsenet under Verdenskrigen. E. havde megen Interesse for Hjemstavns historie og medvirkede 1904 ved Oprettelsen af Vejle Amts historiske Samfund, i hvilket han som Redaktør og Foredragsholder udførte et stort Arbejde. Ligeledes var han 1923 Medstifter af Historisk Samfund for Sønderjylland og sad i dets Bestyrelse, og ogsaa Museet paa Koldinghus nød godt af hans Energi. Foruden talrige historiske Afhandlinger i Vejle Amts Aarbøger o. fl. St. foreligger fra hans Haand det omfangsrige og lødige Værk »Kolding fra Middelalder til Nutid« (1910), »Historiske Strejftog i Kolding og Omegn« (1923) og »Kongeaen eller den gamle Grænse« (1926) samt nogle Jubilæumsskrifter. Som Skribent forbandt han journalistisk Lethed med historisk Vederhæftighed. — R. 1919.

J. O. Brandorff i Vejle Amts Aarbøger, 1928, S. 1—4.

C. Klitgaard.

Eliesen (Eliæsen), **Poul**, se Helgesen.

Elisabeth (Isabella), 1501—26, Dronning. F. 18. Juli 1501 i Bruxelles, d. 19. Jan. 1526 paa Zwijnaerde ved Gent, begr. i St. Petri Klosterkirke ved Gent, 1883 flyttet til St. Knuds K. i Odense. Forældre: Ærkehertug Philip af Østrig, Konge af Kastilien (1478—1506) og Johanna (den Vanvittige) (1479—1555). Gift 12. Aug. 1515 i Kbh. med Kong Christian II. (s. d.).

E. blev efter sin Faders Død og under Moderens Sygdom opdraget af sin Faster, Regentinde Margrethe i Nederlandene; blandt hendes Lærere var den senere Pave Hadrian VI. Efter sin Tronbestigelse indledte Christian II., som af handelspolitiske Hensyn ønskede Tilknytning til Nederlandene, og som ogsaa af andre Grunde søgte Forbindelse med det habsburgske Hus, gennem Kurfyrsten af Sachsen Forhandlinger om Giftermaal med en af Philips Døtre. Han ønskede oprindeligt, bl. a. af Hensyn til en eventuel Arv, at ægte E.s ældste, smukke Søster, men maatte tage til Takke med E., hvis Træk skæmmedes af Habsburgernes tunge Underansigt. Ægteskabskontrakten blev sluttet i Linz 29. April 1514, 11. Juni s. A. blev E. i Bruxelles ved Prokuration viet til Mogens Gjøe paa Kongens Vegne, og n. A. førte Erik Valkendorf hende til Danmark, hvor Brylluppet og Kroningen fejredes samtidig. E., der i Begyndelsen af sit Ægteskab følte sig ensom og uforstaaet, satte sig hurtigt ind i de fremmede Forhold, lærte Dansk og brevsvekslede f. Eks. med Kongen paa dette Sprog. Efterhaanden vandt hun sin Mands Hengivenhed, og selv kom hun til at omfatte ham med en beundrende og opofrende Kærlighed, som hendes Breve indeholder rørende Vidnesbyrd om. Aaret efter Dyvekes Død fødte hun sit første Barn. Under Kongens hyppige Rejser forestod hun Regeringen under Tilsyn af Sigbrit, til hvem hun synes at være kommet i et ret fortroligt Forhold. Hun fulgte Christian II. i Landflygtigheden og vandt med sin elskelige Personlighed Sympati for hans Sag. 1523 var hun med ham i England, 1523—24 i Tyskland, hvor hun sluttede sig til Luthers Lære. Under Rigsdagen i Nürnberg 1524, ved hvilken hun med Virkning optraadte paa Kongens Vegne, nød hun aabenlyst Nadveren paa luthersk Vis, og siden holdt hun trods sin Slægts Modstand fast ved sin lutherske Overbevisning. Politiske Hensyn gjorde det ønskeligt, at hun ikke blev betragtet som Lutheraner, og Christian II. søgte derfor over for hendes Slægt at hævde, at hun var død i den katolske Tro, men efter hans hemmelige Meddelelse til Luther nød hun paa Dødslejet Nadveren i begge Skikkelser.

J. J. Altmeyer: Isabelle d'Autriche et Christiern II., 1842. C. H. Kalkar i Archiv für Staats- und Kirchengesch. der Herzogthümer, V, 1843, S. 443—519. J. F. Sick: Nogle Bidrag til Christiern II.s Hist. under Landflygtigheden, 1860. C. F. Allen: De tre nordiske Rigers Hist., II—V, 1864—72. H. Bühren: Isabella von Burgund, 1874. G. Jørgensen: Dronning Elisabeth af Danmark, 1901. Samme i Kirkehist. Saml., 5. Rk., I, 1901. E. Jørgensen og J. Skovgaard: Danske Dronninger, 1910, S. 86—96.

Poul Bagge (A. Heise).

Flere Gruppemalerier fra Barndommen sammen med Søskende. Maleri 1515 (oprindeligt fra Norge) brændt paa Fr.borg 1859; det synes i Type forskelligt fra de øvrige Portrætter. Magdalenebillede i Museet i Bruxelles, mærket med et kronet Y, antages at forestille E. og tillægges oftest Mabuse. En Gruppe Billeder dannes af Mabuses Maleri paa Hampton Court (der har Forbindelse med Billedet i en Bønnebog i Bruxelles og Tegninger i Arras og Wien), et nu forsvundet Billede fra Kunstkammeret, der er kopieret paa Altertavlen fra Helsingør (Nationalmuseet) og stukket af Baurenfeind 1760, samt af et ellers ukendt samtidigt Træsnit paa Fr.borg. Maleri i Wien tillægges Mester Michiel. Maleri hos Grev Tarnowski i Polen. — Træsnit efter Tegning af Mabuse, Stik derefter af J. Binck ca. 1525. Træsnit efter medailleformet Profilrelief med Gravskriften under paa Fr.borg, Gengivelse af et Træsnit af en nu ukendt Medaille sst. — Relief paa Claus Bergs Bislagssten fra det gamle Kbh.s Slot (Nationalmuseet). Fremstilling af samme paa Altertavlen i St. Knuds K. i Odense. — Hos Mabuse bestilte Christian II. et Udkast til Gravmæle; dette rejstes 1526—29 i St. Petri K., udført af Jan de Smyten og Jan myn Heere og bestaaende af en Indskrifttavle med Indfatning og en Sarkofag med kronet Helfigurbillede, ødelagt 1578 af Billedstormerne.

O. Andrup.

Elisabeth, 1485—1555, Kurfyrstinde af Brandenburg. F. først paa Sommeren 1485 i Nyborg, d. 11. Juni 1555 i Kölln a. d. Spree, begr. i Berlins Domkirke. Forældre: Kong Hans (s. d.) og Dronning Christine af Sachsen (s. d.). Gift 10. April 1502 i Stendal, Brandenburg, med Kurfyrst Joachim I. af Brandenburg, f. 21. Febr. 1484, d. 11. Juli 1535 i Stendal, Søn af Kurfyrst Johan (1455—99) og Margrethe af Sachsen (d. 1511).

E., som 1499 af den russiske Tsar Ivan III. blev begæret til Ægte for hans Søn Vassilij, et Ægteskab, som Forældrene baade af religiøse og politiske Grunde var imod, tilsagdes 5. Febr. 1500 i Kiel den sekstenaarige Kurfyrste af Brandenburg. Kong Hans havde lovet denne, at Brylluppet skulde finde Sted i Vaaren 1501,

men paa Grund af Krigen med Sverige blev det først n. A., at E. førtes til Brandenburg, ledsaget af sin Farbroder Hertug Frederik af Gottorp, hvis Bryllup med Kurfyrstens Søster Anna fejredes s. D. og Sted som E.s. E. fødte sin Ægtefælle flere Børn, men formaaede ikke, da hun kom ud over den første Ungdom, at hindre ham, som med Regentevner og Lærdom forbandt en god Portion Sanselighed, i at hengive sig til Friller. Det pinte E., som »hørte til de Naturer, paa hvem alt falder tungt« (Allen), og hun grebes samtidig af Afsky for Joachims Liebhaveri for astrologiske Studier, hvori hun saa Maskepi med Satan. Medens hun synes at være kommet i et mærkeligt Fremmedhedsforhold til sine Børn, søgte hun Trøst hos Gud og i Kærligheden til sin Broder Kong Christian II., vistnok det Menneske, til hvem hun følte sig nærmest knyttet, efter at Moderen — sammen med hvem hun 1504 besøgte »det hellige Blod« i Wilsnack — var død. Hun brevvekslede med ham (paa Dansk), var med til hans Bryllup i Kbh. 1515 og bidrog sammen med sin Mand til at mægle Forliget mellem ham og Hertug Frederik i Bordesholm 1522. Christians Ulykke ramte hende haardt, og hendes Forhold til Kurfyrsten blev yderligere spændt, da den store Hær, han i Sommeren 1523 havde samlet for Svogeren, maatte opløses paa Grund af dennes Pengemangel, hvorved han fik en stor Gældsfordring paa Christian. Værre blev det, da de to Søkende, som i Efteraaret 1523 var blevet stærkt grebne af Luthers Prædiken i Schweinitz, bekendte sig til den nye Lære. Den katolske Kurfyrste drøftede med sine Teologer Muligheden af at tage sin kætterske Hustru af Dage, lade sig skille fra hende eller spærre hende inde. Hun knyttede sig endnu fastere til Broderen, hvem hun 1526 overlod sin rige Skat af Smykker og Sølvtoj, og flygtede til sidst en Martsnat 1528 hemmeligt i Bonde- dragt til Sachsen, hvor hendes Morbroder Kurfyrst Johann anviste hende Slottet Lichtenberg ved Wittenberg til Bolig. Her levede hun i en Aarrække som »Markgrevinden af Lichtenberg«, plaget af Fattigdom, Lamhed og tiltagende Øjensvækkelse og bekymret for Broderen, hvis Fangenskab hun ved Henvendelser til Frederik I. og Christian III. søgte at faa mildnet. Under Grevefejden, i hvilken hendes Svigersøn Hertug Albrecht af Mecklenburg deltog, paatænkte Wullenwewer og Kock at faa hende til Danmark for at paavirke Stemningen. Sin Trøst fandt hun i Bibelen, den hun udlagde som »eine erfarne Theologa«, og i Samlivet med Luther. Først efter dennes Død (1545) drog hun tilbage til Brandenburg, hvor hendes Børn — ogsaa Kurfyrst Joachim II. — nu var gaaet over til Protestantismen, og levede her til sin Død paa sit Enke-

sæde i Spandau. — Afbildet i Skulptur paa Claus Bergs Altertavle i St. Knuds Kirke i Odense og paa Anetavler for Dronning Sophie og for Christian IV. og hans Søsken (Nykøbing F., Nyborg Slot, Rosenborg). Miniaturekopi 1585 efter gammelt Billede (Museet i Gotha). Stik af W. Locillot efter S. H. Jarwart.

Joannes Agricola Eisleben: Ligprædiken over E., 1555. C. F. Allen: Breve og Aktstykker til Oplysning af Christian II.s og Frederik I.s Historie, 1854 (Reg. 1874). Samme i Dansk Maanedsskr., III, 1856, S. 1—41. G. Liebusch: Elisabeth von Dänemark, Kurfürstin von Brandenburg, 1873. Fr. Wagner i Hohenzollern-Jahrbuch, VI, 1902, S. 70—101. W. Christensen: Dronning Christines Hofholdningsregnskaber, 1904. Fr. Holtze i Schr. d. Vereins f. die Gesch. Berlins, XLI, 1905, S. 12—26.

C. O. Bøggild Andersen.

Elisabeth, 1524—86, Hertuginde af Mecklenburg. F. 14. Okt. 1524, d. 15. Okt. 1586 i Gedser, begr. i Güstrow Domkirke. Forældre: Kong Frederik I. (s. d.) og Sophie af Pommern (s. d.). Gift 1° 26. Aug. 1543 i Kiel med Magnus (III.), Hertug af Mecklenburg og Biskop af Schwerin, f. 14. Juli 1509 i Stargard, d. 28. Jan. 1550 i Bützow, Søn af Henrik (V.), Hertug af Mecklenburg (1479—1552) og Ursula af Brandenburg (1488—1510). 2° 16. Febr. 1556 i Kbh. med Ulrik, Hertug af Mecklenburg og Biskop af Schwerin, f. 5. Marts 1527, d. 14. Marts 1603, begr. i Güstrow Domkirke (gift 2° 1588 med Anna af Pommern, 1554—1626), Søn af Albrecht (VII.), Hertug af Mecklenburg (1487 el. 88—1547) og Anna af Brandenburg (1507—67).

E. opdroges i Danmark ved Halvbroderen Christian III.s Hof. Hendes Troløvelse fandt Sted 16. Sept. 1542, vistnok i Nykøbing F. Efter den svagelige Hertug Magnus' Død kom hun i Strid med sin Svigerfader om Livgedinget, i hvilken Strid hun fandt Støtte hos Kong Christian III. Skønt et Forlig sluttedes 1551, fortsattes dog Striden efter Hertug Henriks Død med hans Brodersøn og Efterfølger Johan Albrecht, som oprindeligt havde støttet E.s Krav, og antog en saadan Skarphed, at Christian III. 1555 udtalte til det slesvigholstenske Ridderskab, at der ikke var anden Udvej end at gøre Arrest i mecklenburgsk Ejendom, hvad Ridderskabet dog fraaadede. Efteraaret s. A. lykkedes det at løse Konflikten ved Mægling af Johan Albrechts Broder Ulrik, som blev Magnus' Efterfølger som Biskop i Schwerin og n. A. ægtede E. — E. skildres som usædvanlig smuk, begavet og gudfrygtig, og hun viste stor Interesse for baade kirkelige og praktiske Anliggender. Saaledes var hun meget virksom for Genopbyggelse af Kirker (bl. a. Domkirken i Güstrow) og Klostre (Klostret i Rühn 1575, som hun 1581 gjorde til et adeligt Jomfrukloster), og hun udfoldede

en omfattende Godgørehed. Sine Godser styrede hun dygtigt og sparsommeligt og forbedrede dem bl. a. ved Plantning af Skove. Med Familien i Danmark stod hun i stadig nær Forbindelse og aflagde den hyppigt Besøg, især efter at hendes eneste Barn Sophie 1572 havde ægtet Kong Frederik II. Hun døde paa Hjemvejen fra et saadant Besøg. — Flere Malerier brændte paa Fr.borg 1859. Fremstillet paa Dronning Sophies Anetavle fra 1624 i Nykøbing F. Kirke, paa Christian IV.s paa Rosenborg og Hertuginde Hede- vigs paa Nyborg Slot. Malerier paa Gripsholm. Skulpturfrem- stilling paa Epitafium (af Ph. Brandin) i Güstrow Domkirke.

E. C. Werlauff i Hist. Tidsskr., III, 1842, S. 26—29, 66 f. Jahrb. f. Mecklenb. Gesch. u. Alterthumsk., XXXV, 1870, S. 3—42. Kancelliets Brevbøger 1551—88, 1885—1906. Museum, 1891, S. 36—39. H. Schnell: Mecklenburg im Zeitalter der Reformation 1503—1603 (Mecklenb. Gesch. in Einzeldarstellungen, hrsg. von R. Beltz m. fl.), 1902, S. 243 f. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater, I—II, 1907, 1912. Scandia, VII, 1934, S. 240.

Hugo Andersen.

Elisabeth, 1573—1626, Hertuginde af Braunschweig-Wolfenbüt- tel. F. 25. Aug. 1573 paa Koldinghus, d. 19. Juli 1626 i Braun- schweig, begr. i Wolfenbüttel. Forældre: Kong Frederik II. (s. d.) og Sophie af Mecklenburg (s. d.). Gift 19. April 1590 paa Kron- borg med Hertug Henrik Julius af Braunschweig-Wolfenbüttel, f. 15. Okt. 1564 i Wolfenbüttel, d. 20. Juli 1613 i Prag (gift 1° 1585 med Dorothea af Sachsen, 1563—87), Søn af Hertug Julius af Braunschweig-Wolfenbüttel (1529—89) og Hedevig af Branden- burg (1540—1602).

E. var som lille hos Moderens Forældre i Mecklenburg, men kom 1579 hjem til Danmark. Hun var kun fjorten Aar, da hendes Fader gav Hertug Henrik Julius, som efter sin 1. Kones, hendes sachsiske Kusines, tidlige Død ved sin Udsending Henrik v. d. Lühe lod bejle til hende, Løfte om hendes Haand, men paa Grund af hendes Ungdom blev Ægteskabet udsat to Aar, og Brylluppet fandt først Sted, da Hertugen i Foraaret 1590 kom til Danmark. Den Fortælling, at han kom til Prinsessen forklædt som Juvelér og forlangte hendes Gunst som Pris for det Smykke, hun ønskede, kastedes i Fængsel, men befriedes, da hans Følge kom og opklarede alt, er rimeligvis sand. Henrik Julius, berømmet som sin Tids lærdeste Fyrste, havde en Faible for at skrive daarlige Skuespil og kan meget vel tænkes at have villet fornøje sin Brud og sig selv ved at spille Hovedrollen i et saadant. Ægteskabet var vist- nok lykkeligt. E. fødte sin Mand fem Sønner og lige saa mange Døtre; blandt de første var den kendte Kondottiere fra Tredive-

aarskrigen Hertug Christian, hvis militære Foretagender Moderen støttede med Penge. Hun stod i livlig Forbindelse med sin Broder Christian IV., og ved dennes Planer om at skaffe sine yngre Sønner nordtyske Stifter spillede Inspiration og Støtte fra Braunschweig en vigtig Rolle; navnlig E.s Svoger Hertug Philip Sigismund, Kongens fortrolige Ven, var virksom i saa Henseende, men ogsaa E. tog Del i de førte Forhandlinger. I Hertugdømmets indre Styre søgte hun at bøde paa Sønnen Frederik Ulriks manglende Regentevner. — Maleri paa Rosenborg og paa Fr.borg (formentlig af Jac. van Doordt). Miniature sst. og hos Hertugen af Buccleuch. Stik 1595 af Lambertus Cornelis, 1604 af Johan Diricks. Samtidigt Træsnit. Fremstillingen paa Stikket af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt. Fem Malerier af E. brændte paa Fr.borg 1859.

L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, III, 1916.

C. O. Bøggild Andersen.

Elisabeth, —1404—, Hertuginde af Slesvig. Forældre: Hertug Magnus (Torquatus) af Braunschweig-Lüneburg (ca. 1328—73) og Katharine af Brandenburg (d. 1393, gift 2° med Hertug Albrecht af Sachsen-Wittenberg, d. 1385). Gift 1395 med Gerhard (II.) (s. d.), Hertug af Slesvig, Greve af Holsten (d. 1404).

Ved sin Mands Død 1404 blev E. ene om at sikre sine Børns Ret til Arv og Len. Foruden to Døtre havde hun Sønnerne Henrik (s. d.) og Adolf (s. d.); hertil kom endnu en Søn, Gerhard, som fødtes straks efter Mandens Død. Imidlertid faldt hendes Svoger, Biskop Henrik af Osnabrück, allerede i Efteraaret 1404 ind i Holsten og tiltvang sig ved et Forlig den største Del af Grevskabet, medens han dog maatte opgive ethvert Krav paa Formynderstyrelsen i Slesvig (13. Sept. 1404). E. havde i sin Nød søgt Hjælp hos Dronning Margrete, som lovede hende Støtte, mod at til Gengæld Erik (VII.) af Pommern anerkendtes som hendes og hendes Børns Formynder. I de følgende Aar lykkedes det Margrete ved Pantsættelser og Køb at skaffe sig Raadighed over en stor Del af E.s slesvigske Besiddelser, saa Hertuginde i alt væsentligt kun beholdt Flensborg (med Nyhus), Slesvig (med Gottorp), Als, Ærø og Eckernførde. Da disse hendes Besiddelser i Forvejen næsten alle var pantsatte, var hendes Stilling yderst svag, og den stærke Uro, som paa den Tid herskede overalt i Hertugdømmet, gjorde det endnu vanskeligere for hende at modstaa Margretes voksende Indflydelse. Hun søgte derfor Forlig med Henrik af Osnabrück, og i Forening med ham, den fordrevne svenske Konge

Albrecht af Mecklenburg og Hertug Erik af Sachsen-Lauenburg forberedte hun 1409 en Fejde med Erik af Pommern. Hun anklagedes da for Brud paa Landefreden og maatte 21. Sept. 1409 som Bod pantsætte Flensborg og Nyhus til Kongen. Dette medførte kraftige Angreb fra den holstenske Adels Side, i hvilke E. tog Del, og i den følgende Tid herskede der aaben Krig mellem hende og Kong Erik, indtil der i Marts 1411 blev sluttet et Forlig, som tilbagegav E. Als og Ærø, der var faldet i Kongens Hænder, medens Erik paa sin Side foreløbig beholdt Flensborg. Trods Overenskomsten kæmpedes der dog snart videre om denne vigtige By. E. fik Hjælp af sin Broder, Hertug Henrik af Braunschweig, og Fejden endte først i Okt. 1412. Kongen beholdt Flensborg, og E. sad derefter kun inde med den sydlige Trediedel af Hertugdømmet (Gottorp, Slesvig og Eckernförde) og Als (Sønderborg). Under Fejden havde Kong Erik opgivet Formynderskabet for E. og hendes Børn, og det var blevet overdraget til hendes Broder Hertug Henrik, som derfor varetog hendes Interesser paa Danehoffet i Nyborg 25. Juli 1413. Her fradømtes hun og Børnene enhver af deres Lensrettigheder i Slesvig. To Aar senere blev hendes Søn Henrik myndig, og hun trak sig ud af det politiske Liv. Men hendes Forhold til Kongen vedblev at være lige spændt, og 1423 klagede hendes Sønner over, at deres Moder blev forulempet af Kongens Folk. Antagelig er hun snart efter død i Sønderborg.

G. Waitz: Schleswig-Holsteins Geschichte, 1851, I, S. 292—305. Kr. Erslev: Dronning Margrethe, 1882, S. 393—403. Samme: Erik af Pommern, 1901. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch., XXXII, 1902, S. 272 ff.; XLIV, 1917, S. 119 ff.

Vilh. la Cour.

Elisabeth Augusta, 1623—77, Kongedatter. F. 28. Dec. 1623 paa Kronborg, d. 9. Aug. 1677. Forældre: Kong Christian IV. (s. d.) og Kirstine Munk (s. d.). Gift 27. Okt. 1639 paa Kbh.s Slot med Befalingsmand paa Kalundborg, senere Rigsraad Hans Hansen Lindenov til Ivernæs (s. d.).

E. A. opfostredes i sine første Aar, i Lighed med sine Søstre, hos sin Mormoder Ellen Marsvin. Okt. 1628—Juni 1629 opholdt hun sig ved det svenske Hof, hvortil hun synes at være sendt paa Grund af Krigsurolighederne i Danmark og Moderens Ønske om at faa de flest mulige af sine Børn af Vejen. E. A. laa under for den Forbandelse, som ramte de fleste af Kirstine Munks Børn: Arv af uheldige Anlæg især fra Moderen, men ogsaa fra Faderen, og Mangelen paa et harmonisk Barndomshjem. Hun ejede ingen Karakteregenskaber, som kunde raade Bod herpaa, og Ægteskabet

med den ubegavede, plumpe og udskejende Adelsmand bidrog kun til at forringe hende yderligere. »Jeg maa bekende, at jeg er bleven gift i en Fandens Maade«, var hans Karakteristik af det. Hun laa i stadig Strid med Manden og kivedes snart med den ene, snart med den anden af sine Søskende og sine Svogre; da Svogeren Hannibal Sehested var længst nede, bragte hun den pinte Mand til Raseri ved sin Spot og sin Sjælsraahed, og da Søsteren Leonora Christine kom i Ulykke, viste hun kun ringe Deltagelse; hendes Medynk — som lejlighedsvis kunde faa et religiøst Farveskær — var forbeholdt hende selv. Hendes eneste stærkere Lidenskab gjaldt vistnok Kortspillet, og da baade hun og hendes Ægtefælle var daarlige Husholdere, kom de i bundløs Gæld, saaledes at hun 1663 maatte sælge de efter Moderens Død arvede Gaarde Boller og Rosenvold. 1664 tilstod Frederik III. hende en Maanedspension paa 100 Rdl., som hun beholdt ogsaa under Christian V. — Breve til Leonora Christina i Rigsarkivet (hvoraf nogle er udg. af S. Birket Smith i Dsk. Saml., 2. Rk., II, 1872—73, S. 313—26). — Et Portræt paa Wedellsborg, som angaves at forestille E. A., er rimeligvis Billede af hendes Søsterdatter, den første Grevinde Wedell.

O. Wolff: Greve Peder Griffenfelds Levnet, 1820, S. 131 ff. Leonora Christinas Jammers-Minde, 3. Udg., 1885, S. 53, 266. S. Birket Smith: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie, I—II, 1879—81.

C. O. Bøggild Andersen.

Eliv (Elev), —IIII—, Jarl i Slesvig.

Da Kong Sigurd Jorsalfarer i Aaret IIII vendte tilbage fra det hellige Land, modtoges han i Slesvig af E. Der vides i øvrigt intet om denne Mand, uden at han et Par Aar senere forraadte Kong Niels paa et Tog mod Venderne. Kongen gik med Ledingshæren i Land ved Ljuska (Lütkenburg) og trængte frem i Vagrien, medens E. med Rytterhæren skulde støde til ham østerfra over Ejderen. Dette undlod han imidlertid, som der siges, bestukket af Vendernes Konge Henrik. Niels undslap med Nød og næppe, efter et stort Mandefald. Han lod E. anklage for Drottensvig og dømme af Hirden; E. mistede ikke blot sit Jarleombud, men ogsaa sin Boslod og skal være død i Fattigdom.

A. D. Jørgensen (Vilh. la Cour).*

Eliæsen, Poul, se Helgesen.

v. Ellbrecht (Ellebracht), **Anton Günther**, 1652—1723, Officer. F. i Marts 1652, d. 1723. Forældre: Oberstsvagtmester, senere Oberst Anton Günther v. E. af oldenburgsk Adel (1606—81) og Anna

Cathrine v. Lemmeken (d. 1707). Gift 1° med Maria Elisabeth Meyer, d. 1703. 2° 13. Aug. 1703 med Rigsgrevinde Susanne Elisabeth Trampe, f. 11. Juni 1685, begr. 2. Jan. 1754 i Assens, D. af Oberstløjtnant, senere Generalløjtnant Rigsgreve Adam Frederik T. (s. d.) og Hustru.

v. E. blev 1670 Fændrik i dansk Tjeneste, men var senere nogle Aar i hannoveransk Tjeneste. 1675 blev han Kaptajn i et dansk Regiment og fangedes i en Kamp ved Wöhrden i Ditmarsken. Han var ret kompromitteret ved denne Affære, men ved Faderens Indgriben klarede han for sig for dog kort efter at blive reduceret et Par Aar. 1678 ansattes han paa ny, blev n. A. Oberstløjtnant, 1684 Oberst og s. A. Kommandant i Fredericia. 1689 afskedigedes han efter Ansøgning, traadte derpaa først i kejserlig Tjeneste i Polen og blev 1716 Generalløjtnant i Venezias Tjeneste. Han søgte og opnaaede her Frederik IV.s Tilladelse til at føre dennes Navnetræk paa sine Faners ene Side, medens de paa den anden bar Marcusløven.

Danmarks Adels Aarvog, XXXI, 1914, S. 130.

H. W. Harbou (Rockstroh).*

v. Ellbrecht (Ellebracht), **Anton Günther**, 1684—1760, Officer. F. 13. Okt. 1684, d. 6. Sept. 1760, begr. 20. s. M. i Kbh. (Garn.). Forældre: Oberst Christian Conrad v. E. til Henneberg Ladegaard (1654—1731, gift 1° med Marie Hein, Enke efter Major Dietrich v. Oncken) og Rigsfriherreinde Amalie v. Nostitz. Gift 1° 1716 med Antoinette Cathrine Juul, d. 22. Juli 1753 i Nyborg, D. af fhv. Ridefoged Poul Pedersen Leerskov (d. 1692) og Mette Sophie Juul til Kattrup (1657—1742). 2° 13. Sept. 1754 i Nyborg med Mette Sophie v. Pultz, f. 22. Juli 1697 paa Kølberg, begr. 31. Maj 1760 i Nyborg (gift 1° 1714 med Generalmajor Hans Jacob Brun, 1661—1739; 2° 1741 med Etatsraad, Landsdommer Johannes Christensen til Tersløse, d. 1747), D. af Oberstløjtnant Henrik Christopher v. P. (d. 1697, gift 2° med Bolette Pedersdatter Hovenbeck, d. 1722, gift 1° 1708 med Oberstløjtnant Christian Charlot Amalia Huitfeldt, ca. 1670—1745) og Mette Sophie Ottesdatter Skade til Kølberg.

v. E. blev 1701 Sekondløjtnant, fik 1703 Tilladelse til at søge Uddannelse i fremmede Hære (Preussen), blev dansk Premierløjtnant 1704 og afgik 1709 med Kaptajns Karakter for ligesom Faderen at gaa i russisk Tjeneste, hvor han blev Kaptajn og deltog i Slaget ved Poltava. 1711 traadte han atter i dansk Tjeneste og blev haardt saaret og fanget i Slaget ved Gadebusch. Efter at være

udløst, saaredes han atter ved Stralsund 1715 og forsattes efter Fredsslutningen til et nationalt Regiment. 1726 blev han Major, 1733 Oberstløjtnant ved den genoprettede Landmilit. Med Obersts Karakter førte han Bataillon i Feltoget ved Rhinen i engelsk Tjeneste, blev 1742 Kommandant i Oldenburg, 1745 i Nyborg, 1754 Generalmajor og fik 1759 Afsked. — Maleri paa Baunebjerggaard.

Danmarks Adels Aarvog, XXXI, 1914, S. 132.

H. W. Harbou (Rockstroh).*

v. Ellbrecht, Anton Günther, 1757—1819, Søofficer. F. 9. Nov. 1757 i Kbh. (Holmens), d. 16. Nov. 1819 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Kaptajnløjtnant, senere Kommandør Anton Günther v. E. (1726—85) og Christiane Lucretia Ulrica Nissen (1735—1803). Gift 11. Nov. 1789 i Kbh. (Holmens) med Birgitte Maria Arenfeldt, f. 5. April 1761 i Kbh. (Holmens), d. 7. Maj 1842 sst. (Holmens), D. af Kaptajn, senere Kontreadmiral Jacob A. (1723—88) og (Sophia) Sibille Maria (Magdalene) Nissen (1729—63).

v. E. blev Kadet 1764, Sekondløjtnant 1773, Premierløjtnant 1781, Kaptajnløjtnant 1784, Kaptajn 1795, Kommandørkaptajn 1802, Kommandør 1810 og Kontreadmiral 1815. — Som Kadet var han 1770—72 med Orlogsskibet »Slesvig«, hvor Faderen var Chef, i S. Hooglandts Eskadre i Middelhavet, hvor han senere selv med Ære tjente som Skibschef. Som ung Officer var han jævnlig i Fart med Marinens Skibe, dels i hjemlige Farvande, dels i Vestindien. 1797—99 var han Chef for Fregatten »Triton« i St. Billes Eskadre og 1800—02 for Fregatten »Thetis« i G. A. Koefods Eskadre i Middelhavet, hvor han deltog i Konvojerings af danske Skibe, en Tjeneste, som han udførte paa en udmærket Maade, der bidrog til at hævde det danske Flags Anseelse. Ved en Lejlighed (2. Dec. 1798) optraadte han med Fasthed mod to engelske Kapere, der havde taget et dansk Skib, som v. E. tog tilbage. Sagen gav Anledning til Noteveksling mellem Danmark og England, men endte tilfredsstillende for os. v. E. kom ikke til at tage aktiv Del i Krigen 1807—14. — Maleri paa Baunebjerggaard.

St. A. Bille: Det danske Flag i Middelhavet, 1840. Danmarks Adels Aarvog, XXXI, 1914, S. 133.

Th. Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

v. Ellbrecht, Gerhard Otto Frederik, f. 1872, Mejeritekniker. F. 2. Juni 1872 paa Solbjerggaard, Diernisse ved Faaborg. Forældre: Premierløjtnant, senere Ritmester Eberhard van Deurs v. E. (1833—1912) og Emilie Petrine Grothusen (1841—1908). Ugift.

v. E. tog Præliminæreksamen 1887, Studentereksamen 1891, privat dimitteret, 1897 polyteknisk Eksamen som Fabrikingeniør. 1897—98 var han Kemiker og Ostemester paa Mælkeriet Pasteur, Kbh., foretog 1899 en Studierejse i Udlandet, navnlig Holland, gennemgik Kursus i Bakteriologi og Gæringsfysiologi paa Alfred Jørgensens Laboratorium og arbejdede i kortere Tid paa Forsøgslaboratoriet. 1899—1903 var han Leder af den kemiske og hygiejniske Kontrol ved Kbh.s Mælkeforsyning. Da B. Bøggild (s. d.) 1903 ansattes som Lærer ved Landbohøjskolen, blev v. E. hans Efterfølger som Konsulent i Mejeribrug for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. Forinden den faste Ansættelse 1906 foretog han for sin yderligere Uddannelse Mælkeristudier paa danske Mejerier samt Studierejser i Norge, Sverige, Tyskland, Schweiz, Holland, England, Skotland, Canada samt De forenede Stater; han erhvervede Diplom fra Universitetet i Madison, Wisconsin for Arbejder udførte paa den derværende Mejeriskole. Paa sine Rejser har v. E. ikke alene studeret den praktisk-videnskabelige Mælkeriteknik og Mejeribrugets Organisation, men desuden indsamlet Oplysninger om den højere Undervisning i Landbrug og Mejeribrug; Resultaterne heraf foreligger i de to Afhandlinger »Landbrugsundervisningen i fremmede Lande« (1912) og »Mejeriundervisningen i fremmede Lande« (1912). — Siden 1921 har v. E. været Inspektør ved Statskontrollen med Smør, Æg m. m. Med sin grundige og alsidige Uddannelse har han kunnet bevæge sig paa flere Omraader inden for Mejeribrug; allerede 1898 skrev han om Fedtbestemmelser i Fløde ved Hjælp af Gerbers Metode, hvilket medvirkede til Indførelse af Fedtbestemmelse i Mælkehandelen; i Begyndelsen af Aarhundredet skrev han om Mejerihygijne; fra disse kemiske og bakteriologiske Arbejder kom han til at beskæftige sig med Ostefremstilling og blev en af vore første Fagmænd paa dette Omraade; hans Bog »Ost og Osteproduktion« (1911) staar endnu som et Standardværk, og v. E. har en Del af Æren for, at Ostefremstillingen her i Landet er kommet ind i rationelle Baner, ligesom han har en væsentlig Andel i Udformningen af vor Lovgivning paa dette Omraade. — Gennem en Aarrække har han administreret Statsunderstøttelsen til Mejeristers Videreuddannelse; han tog Initiativet til Indførelse af »Korte Kursus« og medvirkede til, at der ogsaa kan gives Understøttelse til Studierejser i Udlandet. Som Helhed har v. E. haft ikke ringe Indflydelse paa Mejeristernes faglige Uddannelse; hertil bidrager ogsaa, at han i snart 30 Aar har været Censor i Mælkerilære ved Landbohøjskolen og paa Mælkeriskolerne omkring i Landet. v. E.

har været en særdeles produktiv Skribent med Evne til at begrænse sit Stof. Foruden ovennævnte Skrifter har han skrevet en Række større og mindre Afhandlinger fortrinsvis i »Mælkeritidende«, »Tidskrift for Landøkonomi« og »Ugeskrift for Landmænd«; desuden har han redigeret »Danske Mejerier« i fire Bind (1915—18) og »Dansk Mejeristat« i fem Bind (1931—32), to store, meget anselige og skattede Værker, med udførlige Oplysninger om det danske Mejeribrug.

Aarsberetning fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 1903—04, S. 145. Dansk Mejeristat, I, 1931, S. 532. Mælkeritidende 1928, S. 723; 1932, S. 416. Studenterne fra 1891, 1916, S. 249. Danmarks Adels Aarbog, XXXI, 1914, S. 135.

Anton Christensen.

Ellegaard, Thorvald Kristian Kristensen, f. 1877, Cyklist. F. 7. Marts 1877 i Fangel ved Odense. Forældre: Gaardejer Hans Christensen (E.) (1844—1905) og Marie Kirstine Hansen (1846—1908). Navneforandring 9. April 1900. Gift 3. Juni 1902 i Asperup med Karen Kirstine (Thitty) Nicolaysen, f. 2. Jan. 1880 i Blanke, Rorslev Sogn, D. af Malermester og Tapethandler Peder Larsen N. (1836—1926) og Anna Margrethe Jørgensen (1841—1909).

E. blev uddannet som Murersvend i Odense, men udmærkede sig allerede, før han var fyldt tyve Aar, som Amatør paa Cyklebanen i Odense og kort efter paa Ordrupbanen. Han gik tidligt over til Professionalismen og fik som saadan den mest straalende Karriere, nogen professionel Cyklerytter hidtil har opnaaet, idet han seks Gange vandt Verdensmesterskabet over kort Distance, nemlig 1901 paa Friedenau Banen i Berlin, 1902 paa Porta Salaria i Rom, 1903 paa Ordrupbanen, 1906 paa Junction Banen ved Genève, 1908 paa Steglitz Banen i Berlin og 1911 paa Appio Banen ved Rom. Han har desuden vundet talrige Grand Prix Løb og har kørt Væddeløb i de fleste Lande i Europa samt i Australien og i U. S. A. Han var usædvanlig længe i Træning og holdt sig helt op til Slutningen af 40'erne som en af Verdens hurtigste Cyklist. Overalt, hvor han kørte, vandt han Publikums Sympati, ikke alene ved sin Dygtighed, men tillige ved sit redelige Sind. Han var altid en fair Modstander, æret og agtet blandt Kammerater af alle Nationer. Siden 1927 har han været Forretningsfører for Dansk Bicykle Club og som saadan Arrangør af alle Væddeløb paa Ordrupbanen, et Hverv han har udført med stor Dygtighed. E. har fra 1913 haft fast Bopæl i Paris.

Thorvald Ellegaard. Eine Biographie, 1906. C. Maibøll: Thorvald Ellegaard, 1914.

E. Aabye.

Ellehammer, Jacob Christian Hansen, f. 1871, Fabrikant, Opfinder. F. 14. Juni 1871 i Bakkebølle ved Vordingborg. Forældre: Skipper, senere Entreprenør Mads Jacob Hansen (1836—1917) og Maren Cathrine Larsen (1839—1923). Navneforandring til Hansen-E. 12. Juni 1901. Gift 15. Okt. 1895 i Veggerløse med Rasmine (Mimmi) Pedersen, f. 26. April 1868 i Bøtø, d. 26. Juli 1929 i Kbh., D. af Gaardejer Peder P. (1834—98) og Johanne Rasmussen (1839—94).

E. kom som ung i Urmagerlære i Nykøbing F. Efter udstaaet Læretid rejste han til Kbh. og fik Arbejde paa Professor C. P. Jürgensens mekaniske Etablissement i Møllegade, den Tids mest moderne finmekaniske og elektrotekniske Virksomhed. Her uddannede han sig i elektrotekniske Arbejder og kom senere til Firmaet Otzen & Thorstensson, hvor han arbejdede med de første Telefoner i Kbh., og til Firmaet Ludv. Lund, hvor han arbejdede med Belysningsinstallationer. Efter 1892 at have aftjent sin Værnepligt i Marinen, fik han atter Arbejde som Elektriker hos Ludv. Lund, og 1896 etablerede han sig som selvstændig Mekaniker i Istedgade. Han fremstillede her Cigaretmaskiner, Automater for flydende Varer, som de kendes fra Automatkafeer, automatiske Fonografer, automatiske elektriske Induktionsapparater o. l.; endelig begyndte han at fremstille Motorcykler, og i Løbet af faa Aar blev der solgt over 1000 af disse saakaldte Elleham Motorcykler. Herfra gik E., der i sin Barndom ved Vaalse Vigs Enge havde eksperimenteret med Drager, over til at eksperimenterer med Fremstillingen af en Flyvemaskine. Han beregnede Forholdet mellem Vingereal og Legemsvægt hos Albatrosser og Storke og sammenlignede dette med Farten og drog Slutninger angaaende den nødvendige Hestekraft til Fremdrivning. Han konstruerede en saakaldet Stjernemotor, σ : en Motor, hvor Cylindrene er anbragt radielt ud for Akslerne, og som var meget let i Forhold til Hestekraften, og han eksperimenterede med Anordninger til Højdestyring af Bæreplanerne. De praktiske Forsøg blev anstillet paa den lille Ø Lindholm i Smaalandsøhavet, som blev stillet til Raadighed af Grev Knuth. Der blev anlagt en Betonbane, og her startede Forsøgsmaskinerne paa deres Hjul. 12. Sept. 1906 lykkedes det E. efter mange forgæves Forsøg og Havarier som den første i Europa at hæve sig fra Jorden, saaledes at Maskinen svævede ca. 42 m i $\frac{1}{2}$ m Højde. Motoren var paa 18 HK. Den første Flyvning i Verden foretoges af Brødrene O. og W. Wright 17. Dec. 1903 i Nord Karolina i U. S. A.; de fløj 260 m i 56 Sek. I Okt. 1905 havde de præsteret at flyve 38 km i lige saa mange

Minutter, men alt dette, der var foregaaet paa den afsides Øvelsesplads ved Kitty Hawk, kendtes ikke i Europa før 1908. E. fortsatte sine Forsøg paa Eremitagesletten og udstillede sin Maskine paa Automobiludstillingen i Tivoli 1907. Fra Offentlighedens Side vistest der nu hans Arbejde levende Interesse. 1908 deltog han i et Sportsstævne i Kiel, og her fløj han 28. Juni med en 30 HK. Maskine 170 m i 2—3 m Højde og vandt herved en udsat Præmie paa 5000 Mark. Hele Flyvningen, der var den første offentlige Flyveopvisning, varede elleve Sekunder. 1909 fik E. Diplom paa den aëronautiske Udstilling i Paris for sit Pionerarbejde inden for Flyveteknikken. Paa dette Tidspunkt begyndte Navne som Santos Dumont, Wilbur Wright, der var kommet til Frankrig 1908, Brødrene Voisin, Farman, Delagrange, Latham, Blériot o. a. at komme stærkt i Forgrunden, og E.s Arbejde gled i Skygge over for, hvad de andre præsterede. 1909 fløj Blériot over Kanalen, 1910 Robert Svendsen over Øresund og Chavez over Alperne, og kort efter fløj man fra Hovedstad til Hovedstad i Europa. E. kastede sig nu over Forsøg med Skrueflyvere («Helicopter»), og i Sept.—Okt. 1912 fik han en saadan Forsøgsmaskine til at hæve sig lodret fra Jorden. E., der 1912 fik Præmie fra den Hjelmstjerne-Rosencroneske Stiftelse for sine Forbedringer ved Motorcykler og Ventiler til Eksplosionsmotorer, har endvidere konstrueret en Benzinkarburator, en Petroleumskarburator, en Vindmølletype, en saakaldt Vandløfter til Afvandingsanlæg og en Pumpetype, der kan anvendes som Brandsprøjte ved at den, monteret paa et Stativ, skydes ind under et Automobils Bagaksel og drives ved en Rem fra det ene Baghjul. 1920 byggede E. et Laboratorium og Værksted i Hellerup, hvor han siden har arbejdet, bl. a. med Fremstilling af mekanisk Skum til Brandslukning. Naar E.s Arbejder ofte har ført til Skuffelser, trods hans utvivlsomme Idérigdom og mekaniske Snille, skyldes det formentlig til Dels de begrænsede Midler, han altid har haft at arbejde med, men sikkert ogsaa for en Del hans ikke tilstrækkelig dybtgaaende tekniske Uddannelse, der har hindret ham i at kunne gennemarbejde sine Ideer tilstrækkeligt indgaaende. E. er Æresmedlem af Aëronautisk Klub og af Foreningen De danske Flyvere. — R. 1926.

Politiken 2. Nov. 1905, 14. Jan., 15. Juli og 16. Sept. 1906, 26. Jan. og 8. Dec. 1907, 30. April 1912, 12. Sept. 1916 og 20. Juni 1918. Teknisk Forenings Tidsskrift 1911, S. 237. Tidsskrift for Industri 1915, S. 70. Alfred Nervø: Ti Aar bag Rattet, 1917. H. I. Hannover i Soc.-Dem. 8. Sept. 1926 og i The American Scandinavian Review Maj 1929, S. 277. Opfindelsernes Bog, 4. Udg., II, 1923. Ellehammer: Jeg fløj, 1931.

Pool Vinding.

Ellekilde, Hans Lavrits, f. 1891, Folkemindeforsker. F. 17. Febr. 1891 i Ellekilde, Hornbæk. Forældre: Vognmand, senere Sognefoged Peter Jørgen Hansen (1858—1915) og Anna Johanne Nielsen (f. 1864). Navneforandring 22. Marts 1905. Gift 3. April 1917 i Hornbæk med Ella (Elin) Kristina adopt. Hansen, f. 25. Sept. 1889 i Göteborg.

E. blev Student 1908 fra Sorø, tog 1917 (som Elev af Axel Olrik) Magisterkonferens i Folkemindevidenskab og ansattes s. A. som Arkivar ved Dansk Folkemindesamling. Hans Hovedværk er »Nordens Gudeverden« (1926 ff.) (udarbejdet med et af Axel Olrik ufuldendt Manuskript som Udgangspunkt), der bl. a. udmærker sig ved sit indtrængende Kendskab til Folketro i nordisk Nutids-tradition. Forarbejder til dette mytologiske Arbejde er en Række Afhandlinger om lokale mytiske Sagn om Landevætter og Odensjæger (paa Lolland, Møen, Bornholm, Stevns m. m.). Af E.s Eventyrundersøgelser kan, foruden »Bjørnemanden« (i »Festskrift til E. T. Kristensen«, 1917), fremhæves den populærvidenskabelige Udgave »Vore danske Folkeeventyr«, hvis 1. Del omfatter mytiske Eventyr med mandlig Helt (1928). Siden 1917 har E. været Foreningen Danmarks Folkeminders Sekretær og har som saadan udgivet »E. T. Kristensens Æresbog« (1923) samt den historiske Oversigt: »Foreningen Danmarks Folkeminder igennem 25 Aar« (1933). E.s Interesse for Folkemindeforskningens Historie viser sig endvidere i hans Afhandlinger »Lærerne og Folkemindearbejdet« (i »Lærerne og Samfundet«, 1913) og om J. M. Thiele (i »Festskrift til Vilhelm Andersen«, 1934) samt ikke mindst i Fortalerne til hans forskellige Udgaver: J. Junge: »Nordsjællandsk Almue« (1915), »Breve fra en dansk Folkemindesamler« (1918), A. Olrik: »Nogle Grundsætninger for Sagnforskning« (1921) og »Nachschlage-register zu H. F. Feilbergs ungedrucktem Wörterbuch über Volksglauben« (1929). — E.s folkloristiske Forfatterskab er ofte stærkt særpræget af hans Sans for den æstetiske og folkepsykologiske Side af Forskningen.

Poul Schærff i Soranerbladet 1918, Nr. 1.

H. Grüner-Nielsen.

Ellermann, Vilhelm, 1871—1924, Læge, Retsmediciner. F. 28. Dec. 1871 i Kbh. (Johs.), d. 24. Sept. 1924 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Kommunalærer, senere Skoleinspektør Mads Johan Fritz E. (1842—1907) og Catharina Amalie Plenge (1845—1926). Gift 9. Maj 1903 i Søllerød med Sygeplejerske Agnes Frederikke Louise Hansen, f. 27. Juni 1875 i Jægerspris, D. af Skovfoged Søren H. (1845—1920) og Louise Dorothea Løhr (1843—1914).

E. blev Student 1889 fra Lyceum, tog medicinsk Embedseksamen 1896 og rejste 1897 et halvt Aar til Udlandet for at studere Histologi og patologisk Anatomi i Heidelberg under Jul. Arnold. Efter Hjemkomsten var han i de følgende Aar Kandidat paa københavnske Hospitaler, men fortsatte samtidig sine histologiske Studier hos Rud. Bergh paa Universitetets lille Laboratorium for Embryologi og Histologi. 1899 fik han Universitetets Guldmedaille for et histologisk Arbejde over Udviklingen af en bestemt Slags Svulster (Cystomer) i Nyrer og Æggestokke og udgav flere andre histologiske Arbejder. 1899—1900 studerede han patologisk Anatomi og Retsmedicin i Paris, Nancy og Berlin. 1901 udgav han sammen med senere Professor H. J. Bing et Arbejde om Nervernes Marvskeder og fortsatte Undersøgelserne herover hos V. Henriques paa Landbohøjskolens fysiologiske Laboratorium. Resultaterne samledes i hans Disputats »Undersøgelser over Marvskedefarvnin-gernes Kemi« (1902), der viste hans Opfindsomhed paa det tek-niske Omraade og vidnede om betydeligt videnskabeligt Talent. 1903—09 var E. Reservelæge, først paa Blegdamshospitalet, der-efter paa Frederiks Hospital. Fra disse Aar stammer en Række videnskabelige Arbejder over bakteriologiske og infektionspatolo-giske Emner, som han dels udførte alene, dels sammen med Alfr. Erlandsen. Arbejderne drejer sig bl. a. om Paavisning af Tuberkel-baciller, om v. Pirquets Tuberkulinreaktion og om Teknik ved Tælling af hvide Blodlegemer. — 1909 blev E. Assistent, baade hos V. Scheel ved Kommnehospitalets patologisk-anatomiske Institut og ved Universitetets retsmedicinske Institut under Knud Pontoppidan, der ønskede en patologisk-anatomisk uddannet Med-arbejder til Hjælp ved de retslige Obduktioner og de retsmedicin-ske Laboriearbejder. Omtrent samtidig hermed (1908—09) offentliggjordes det første af den Række Arbejder over eksperi-mentel Leukæmi hos Høns, som har gjort E.s Navn internationalt kendt og agtet. I Arbejdet, der var udført sammen med senere Professor ved Landbohøjskolen Oluf Bang, blev det paavist, at Hønsenes leukæmiske Sygdomme har overordentlig stor Lighed med Menneskers Leukæmi. Desuden paavistes det overraskende og ukendte Fænomen, at Hønsenes Leukæmi kunde overføres til raske Høns ved Indpodning af de syge Fugles Blod. Til nær-staaende Fuglearter som Duer og Ænder kunde Sygdommen ikke overføres, og ved Filtreringsforsøg paavistes det, at Sygdommen kunde overføres ved cellefri Filtrater, og at de Elementer i Blodet, som overførte Sygdommen, maatte være mindre end synlige Bak-terier, altsaa høre til de »ultravisible Virus«. I en lang Række senere

Arbejder, dels i »Videnskabernes Selskabs Skrifter«, dels i udenlandske Fagskrifter, førte E. disse Undersøgelser videre og paaviste — til Dels ved nye mikroanatomiske Metoder, han udarbejdede — talrige interessante Forhold ved Hønsenes leukæmiske Blodsygdomme, der ganske vist lod sig overføre fra det ene Individ til det andet, men alligevel paa mange Punkter mere mindede om Svulstsygdomme end om Infektionssygdomme. E. samlede senere disse Undersøgelser i to Monografier, en tysk (1918) og en dansk (i Universitetets Program 1920), som ogsaa udkom i engelsk Oversættelse (»The Leucosis of fowls and leucemic problems«, 1921). — 1913 var E. blevet Prosektor ved Bispebjerg Hospital, og 1914 blev han Knud Pontoppidans Efterfølger som Professor i Retsmedicin og Bestyrer af det nye retsmedicinske Universitetsinstitut ved Rigshospitalet, som var aabnet 1910. Han offentliggjorde flere Arbejder om retsmedicinske Emner. 1917 blev E. Retslægeraadets Formand, 1920 Medlem af Videnskabernes Selskab. — E. var en udmærket Retsmedicinere og en dygtig Universitetslærer i dette Fag, men det er hans videnskabelige Arbejder, særlig Arbejderne over Leukæmi, som vil bevare hans Navn. Han havde Evner til at finde originale Metoder og den ægte Videnskabsmands stille Begejstring, eksperimentelle Sporsans og stædige Udholdenhed. — Posthum Buste i Plastelina af Poul B. Olrik 1926. Portrætteret paa Maleri af Aksel Jørgensen paa Studentergaarden 1929.

Joh. Fibiger i Videnskabernes Selskabs Oversigt 1924—25. Oluf Thomsen i Universitetets Program Nov. 1924. Gustav Jørgensen i Hospitalstidende, LXVII, 1924, S. 637—40. V. Bie i Ugeskrift for Læger, LXXXI, 1924, S. 753. Th. Hauch-Fausbøll: Personalh. Saml., I, 1906, S. 535.

L. S. Fridericia.

Ellinger, Heinrich Oscar Günther, f. 1857, Fysiker, Politiker. F. 30 Dec. 1857 i Kbh. (Fred. ty.). Forældre: Overhornblæser, senere Stabshornblæser og Krigsraad Heinrich August David E. (1826—1914) og Charlotte Ida Friedericke Preuss (1834—83). Gift 16. Juli 1886 i Maarum med Ida Holten, f. 12. Juni 1861 paa Knuthenborg (Østofte), D. af kgl. Skovrider, senere Forraad Nicolai H. (1815—88) og Sophie Margrethe Ulrich (1820—1903).

Efter at E. 1874 havde bestaaet Præliminæreksamen (Helsingør) og 1879 1. Del af Eksamen for Bygningsingeniører, blev han Student 1881, privat dimitteret, og tog 1883 Magisterkonferens i Fysik. 1880 opnaaede han Accessit for sin Besvarelse af en fysisk Prisopgave, 1882 Universitetets Guldmedaille. E., der allerede tidlig havde virket som Lærer — 1879—82 ved Schneekloths Skole, 1882—86 ved Metropolitanskolen, 1883—91 tillige ved Sø-

officerskolen —, blev 1886 ansat som Hjælpedocent i Fysik ved Veterinær- og Landbohøjskolen. N. A. blev han Docent og 1895 Professor. 1916 udnævntes han til Direktør for Højskolen, en Stilling, han først fratraadte 1928, medens han 1926 havde taget sin Afsked som Professor. E.s Virksomhed som Direktør for Veterinær- og Landbohøjskolen har sat Skel i dennes Historie. Med utrættet Iver, maalbevidst, stundom maaske noget kraftfuld Energi og sejt Udholdenhed har han stedse arbejdet for at gennemføre paakrævede Reforme i Højskolens Livsvilkaar, Administration og Forhold til Omverdenen; at Landbohøjskolen baade med Hensyn til Organisation og i Offentlighedens Omdømme nu staar jævnsides Polyteknisk Lærestalt, er overvejende E.s Værk. Bl. a. har han indstiftet en større officiel Aarsfest, henlagt til 8. Marts, Aarsdagen for Loven om Skolens Oprettelse 1856, og iklædt saavel Modtagelsen af de nye studerende som Afskeden med de bortdragende Kandidater en mere højtidelig Form end fordem. Udsendelsen af et stort videnskabeligt Aarskrift skyldes ligeledes hans Initiativ, medens hans Forslag (Dec. 1919) om Indførelsen af særlige Doktorgrader (Dr. med. vetr. og Dr. agron.) først virkeligjordes femten Aar efter. Af afgørende Betydning blev dog navnlig E.s Gennemførelse af den længe tiltrængte omfattende Udvidelse af Højskolen. Efter langvarige og alt andet end lette indre Forhandlinger kunde han 1917—18 møde med et fuldt udarbejdet Forslag, som Regering og Rigsdag, i Overbevisning om Rigtigheden af hans Grundsyn og om hans administrative Dygtighed, fremmede enstemmigt og med usædvanlig Hurtighed; Byggeudvidelserne vedtoges ved Love af 19. Marts og 10. Aug. 1918, den nødvendige Forøgelse af Lærerkorpset ved Lov af 3. Juni 1919. 1926 afsluttedes de store Om- og Nybygninger (se Borch, Christen); den Kritik af disse Byggearbejder, som indeholdtes i 4. Hovedrevisorats Betænkning herover, tilbagevistes 28. Marts 1928 i Landstinget af E. — Som Politiker tilhørte E. fra ganske ung Højre. Med Iver og Interesse tog han Del i Studenterforeningspolitikken (bl. a. ledende Senior 1884—85), i Selvbeskatningen, i Partiets Organisation i Kbh. og dets Agitation Landet over. 1898 valgtes han til Folketinget i Frbg. 1. Kreds, som han 1901 tabte til Johan Ottosen, men 1903 generobrede og siden bevarede med stedse større Flertal, indtil han 1918 trak sig tilbage; 1909 og 1915—16 var han Formand for sin Gruppe. 1921—32 var han Medlem af Landstinget, valgt i 1. Landstingskreds, 1931—32 Gruppeformand og Viceformand i Tinget, fra 1925 Medlem af Rigsdagens Grønlandsudvalg. Uden for Rigsdagen har E. beklædt talrige politiske Tillidshverv; 1908

—15 var han saaledes Formand for Højres Forretningsudvalg, 1917—29 Medlem af Hovedbestyrelsen for den konservative Vælgerforening for Kbh. og Frbg. Med mangesidige Interesser og stor saglig Styrke har E. som Politiker forenet en sikker Fremtræden, et skarpt Ræsonnement og et ægte og smittende Humør; en dygtig og slagfærdig Taler, er han tillige en ypperlig — af politiske Modstandere vellidt — Forhandler og en habil Taktiker, der ved at vurdere Resultater højere end Teorier. Ud fra dette Hovedsyn indledede E. sammen med Abrahamsen og Poul Rasmusen 1915 de Forhandlinger med Ministeriet Zahle, der førte til Grundloven af 5. Juni s. A., hvorved Vejen banedes for Forholdstalsvalgmaaden, som E. længe havde kæmpet for. Først og fremmest har dog Forsvarssagen altid haft hans Hjerter; to af hans betydeligste Taler (26. Febr. 1909 og 18. Marts 1932) og Aars Arbejde er viet den. I øvrigt har han, der væsentlig er Bymand, især interesseret sig for tekniske, sociale og kulturelle Spørgsmaal, Retsreformen, Arbejderforsikring, Embedsmændenes Stilling, Teater og Musik; det sønderjyske Landsarkiv foreslog han, delvis af nationale Grunde, henlagt til Tønder; at Forhandlingerne om Christiansborg Slots Genopførelse 1906 bragtes ud over det døde Punkt, skyldes væsentlig ham. Med disse Interesser falder E.s øvrige Virke og Tillidshverv i Traad. Han er Medstifter af Hjelpeforeningen for polytekniske Eksaminander (1879) og var 1897—1925 Formand for (Arbejder)Foreningen af 1860, siden 1919 Formand for Frederiksberg Skolekommission; 1922 blev han Formand for Det kgl. danske Haveselskab, 1922—25 og fra 1931 tillige Præsident for De samvirkende danske Haveselskaber. Som ung var han en passioneret Dilettantskuespiller, medens han senere har arbejdet for Tonekunsten, 1902—34 som Formand for Cæciliaforeningen, siden 1930 som Formand for Kvartetselskabet Breuning-Bache. — R. 1900. DM. 1910. K.² 1921. K.¹ 1926. — Maleri af A. Hærning 1929 i Foreningen af 1860. Buste af Max Andersen 1928 paa Landbohøjskolen. Portrætteret paa Herman Vedels Grundlovsbillede 1918 i Rigsdagen og paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlov-givende Rigsdag 1923 sst. Træsnit (med Johan Ottosen).

Hofsnedkermester J. v. Holtens Efterkommere, 1913, S. 18, 20. N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, Supplement, 1903, S. 761 ff. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, S. 432 f., 517, 548 f. H. F. Ulrichsen: Politisk Haandbog, 1932, S. 42. Sv. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, 1912, S. 33 ff. *Flemming Dahl.*

E.s Hovedindsats som *Fysiker* ligger inden for Undervisningen. Han fik allerede som Student (1882) Universitetets Guldmedaille

for Besvarelse af en Opgave inden for Elektricitetslæren, der dog ikke krævede selvstændige eksperimentelle Undersøgelser, og hans senere videnskabelige Arbejder omfatter dels optiske Undersøgelser, dels (1892—93) Maalinger af, hvorledes de dengang nyopdagede elektriske Bølger brydes i Vand og Alkohol. Hans Undervisningsvirksomhed har sat sig Spor i en omfattende Samling Lærebøger, der ligesom hans Forelæsninger udmærker sig ved stor Klarhed og har været meget benyttede, »Lærebog i Magnetisme og Elektricitet« (1887, 2. Udg. 1908), »Lærebog i Fysik« (1887, 11. Udg. 1926), »Lærebog i Varme« (1888, 2. Udg. 1903), »Lærebog i mekanisk Fysik« (1891, 2. Udg. 1907), »Lærebog om Lyset« (1895, 3. Udg. 1918), »Kortfattet Fremstilling af Lysets Interferens, Polarisation og Dobbeltbrydning« (1896, 2. Udg. 1919), »Forelæsninger over Meteorologi« (1887, 3. Udg. 1919), endvidere Lærebøger i Fysik for Folkeskolen, Mellemskolen og Realklassen. Blandt hans populærvidenskabelige Værker maa især nævnes »Naturen og dens Kræfter«, der fremkom 1898 i »Frem« og er udkommet i 2. Udg. 1909. Dette helt originale Værk, der indeholder en Rigdom af Anvisninger til Forsøg, som kan gøres med de simpleste Midler, har været af afgørende Betydning for mange danske Teknikere og Naturvidenskabsmænd ved at give dem den Interesse for og det første Kendskab til Fysikken, som blev bestemmende for deres Livsstilling. Endelig har E. gennem mange Aar været Censor i Fysik ved polyteknisk Eksamen og ved Universitetets Eksaminer.

H. M. Hansen.

Elmgaard, Hans Bertel Marius (Hansen), 1861—94, Forfatter. F. 16. Okt. 1861 i Sandvad ved Vejle, d. 21. Marts 1894 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Indsidder Them Marius Hansen (1835—tidligst 94) og Dorthe Henriksen (1839—senest 94). Ugift.

Som Dreng var E. saa stærkt optaget af det nærliggende Jelling, »Midtpunktet for min Barndoms Sagn og Historier«, at det kun var naturligt, han tog paa Højskole for at finde yderligere Næring for sin medfødte poetiske og historiske Sans. Efter i en ung Alder at have været Redaktionssekretær ved et Provinsblad kom han i Begyndelsen af 80'erne til Kbh., hvor han nogle Aar boede i N. C. Roms Hjem. Han blev Medarbejder ved »Morgenbladet« og var 1889—94 Redaktør af »Husvennen«; samtidig læste han til Student, men gav op paa Halvvejen for at hellige sig sine litterære Interesser. 1883 debuterede han med »Tøbrud«, en Samling Fortællinger og Friluftsstudier, der ikke alene i Anslaget: »Midsommer var det«, men ogsaa i hele den tungsindig-melankolske Grundtone

er kendelig paavirket af J. P. Jacobsen. Mest karakteristisk er det udsøgte »Oktoberbilled«, der udmærker sig ved en nænsom Naturopfattelse Side om Side med den jævne, usminkede Menneskeopfattelse, man møder i Skildringen af den krumbøjede Slider Store-Jakob, der ikke har andre Udsigter end Fattiggården. Her er et af de første Tilløb til den Digting om Landarbejdernes Kaar, der senere har sat sig saa smukke Frugter i vor Hjemstavns-litteratur. I de følgende Aar udsendte E. en hel Række Novelle-samlinger, »Stille Egne« (1885), »Hjemstavnsbilleder fra Jylland i Somrene 1885—86« (1888), »Under Straatag« (1891), »I Marken« (1894), blandt hvilke der særlig er Grund til at fremhæve den første med de to ypperlige Fortællinger, »Feltminder« og »Nødskud«, som giver dystre Billeder henholdsvis af Soldaterlivet og af Helvedsgruen i et snæversynet, pietistisk Milieu. Der er fuldt saa solidt et Virkelighedsgrundlag i disse Skildringer som i de posthumt udgivne Arbejder, »Sommer i By« (1896), »Skattegrave-ren« (1898), »Fra Stavnsbaandets Tid« (1903), der bygger paa Almuens Traditioner og overtroiske Forestillinger; her har Forfatteren ofte givet sin Fantasi for slappe Tøjler.

Anders J. Eriksholm i Indledningen til Sommer i By, 1896, S. V—XVI. Zakarias Nielsen: Minder og spredte Træk af mit Liv 1888—1911, 1911, S. 51—55. Oskar Thyregod i Lærerne og Samfundet, IV, 1914, S. 400 ff. Andr. Dolleris i Vejle Amts Folkeblad 22. Marts 1894.

Peder Hesselaa.

Elmholt, Peter Valdemar, 1883—1927, Politiker, Journalist. F. 1. Juni 1883 i Ildved ved Vejle, d. 9. Juli 1927 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Blikkenslager Laust Pedersen E. (1855—1922) og Dorthea Kirstine Jensen (1856—1916). Navneforandring fra Pedersen 16. Jan. 1906. Gift 24. Maj 1918 i Skaarup med Edith Larsen, f. 31. Okt. 1892 i Kbh., D. af Dr. phil., senere Seminarieforstander Eduard L. (s. d.) og 1. Hustru.

Efter Seminarieuddannelse tog E. 1904 Skolelærerexamen fra Vesterbros Seminarium og virkede derefter som Lærer ved københavnske Kommuneskoler. Samtidig tog han ivrig Del i det radikale Foreningsliv og vandt Navn som en dygtig politisk Debattør i Studentersamfundet og i den radikale Ungdomsklub, som han stiftede 1904, og hvis Formand han var 1905—07. 1907 modtog han Hvervet som Redaktør af »Fyns Venstreblad«, der paa dette Tidspunkt var i stærk Tilbagegang. Med ubetvingelig Energi gennemagiterede E. Fyn, han blev Sjælen i Øens radikale Arbejde, rejste fra Møde til Møde og skabte en kraftig Kamporganisation. Med stor Dygtighed arbejdede han efterhaanden Bladet op, saa

dets Abonnenttal i Løbet af en halv Snes Aar 25-dobledes og Aktionærernes Tal steg fra 40 til 2000. Han prægede Bladet mere som Leder end som Skribent, men han havde en sjælden Evne til at finde dygtige Medarbejdere. I dansk Pressehistorie betragtes E.s Agitationsarbejde som ret enestaaende.

Politiken 1. Juni 1913 og 10. Juli 1927. Fyns Venstreblad 27. Sept. 1917. Ekstrabladet 9. Juli 1927.

Georg Nygaard.

Elmquist, Adolph Frederik, 1788—1868, Bladudgiver og Bogtrykker. F. 19. Sept. 1788 i Kbh. (Nic.), d. 10. Okt. 1868 paa Helenesminde, Frbg., begr. i Aarhus. Forældre: Skomagermester Gudmann E. (ca. 1729—1814, gift 1° med Ane Kristine Nielsdatter Bloch, ca. 1725—74, 2° ca. 1777 med Margaretha Catharina Henriksdatter Tordal, ca. 1740—84) og Mette Marie Sørensdatter Thisted (ca. 1763—1823). Gift 17. April 1811 i Kbh. (Frue) med Helene Ambrosia Folandt, f. 29. Dec. 1790 i Kbh., d. 23. Maj 1862 i Aarhus, D. af Murermester Johannes F. (1756—1827) og Johanne Christiane Mortensen (1756—1828).

E. havde ønsket at studere, men maatte opgive det af økonomiske Grunde og blev i Stedet Skriver i Rentekammeret. Senere gik han i Boghandlerlære og oprettede 1810 en Boglade og et Lejebibliotek i Aarhus. Her kom han i Forbindelse med Udgifveren af »Aarhus Stiftstidende«, Bogtrykker Niels Lund, overtog 1811 Redaktionen af Avisen og fik 1812 Privilegiet som Bogtrykker. Indtil 1867 virkede han derefter uafbrudt i Aarhus som Redaktør og Bogtrykker og blev efterhaanden en velhavende Mand. Hans Position i Byen underbyggedes ved den fremtrædende Rolle, han spillede i Klubben Polyhymnia, især inden for dens dramatiske Sektion; han blev desuden Kaptajn i Borgervæbningen og var ved Byggeforetagender og Ejendomssalg med i Aarhus' økonomiske Udvikling. — Som Redaktør var han ikke meget skrivende, ligesom hans Lejlighedsdigte og en Række Oversættelser ikke placerer ham højt som Skribent; men han forstod at gøre sit Blad underholdende, saaledes at det nød et vist Ry inden for Datidens beskedent udstyrede Provinspresse og vandt betydelig Udbredelse ogsaa uden for Aarhus-egnen. I E.s Tid voksede Abonnenternes Antal fra 400 til 3000, og endnu 1869 holdt H. C. Andersen sig paa en Rejse i Udlandet à jour med Begivenhederne hjemme gennem »Dagbladet« og »Aarhus Avis« (som den almindelig kaldtes). — Det, som længst vil bevare E.s Navn, er imidlertid de 66 Bind »Læsefrugter samlede paa Litteraturens Mark«, som han udgav fra 1818 og skaffede en efter Datidens Forhold imponerende Udbredelse (indtil 500

Abonnenter). Hans Maal var at skabe et »Archiv for underholdende Lecture«, og ofte var det temmelig ordinær Underholdning, saa Grundtvig med nogen Ret kunde sige om Læsefrugterne, at de var samlet paa Litteraturens »Fælle«. Indholdet bestod mest af Oversættelser, men omfattede dog ogsaa en Del værdifuldt, originalt Stof, bl. a. af H. C. Andersen, Ingemann og især St. St. Blicher, hvis første Noveller fremkom her. Ogsaa Blichers første Digte (1814) tryktes hos E. Senere opstod Uoverensstemmelser mellem de to Mænd formodentlig af økonomisk Art — E. var ret paaholdende —, men den Karakteristik, Jeppe Aakjær giver af ham bl. a. i sin Bog om Blicher, er næppe retfærdig. E. var en virksom og interesseret Mand og en oprigtig, lidt naiv Beundrer af Kunst og Kunstnere; hans Hjem er blevet betegnet som Tidens eneste »litterære Salon« uden for Kbh. — Overkrigskommissær 1826. — R. 1862. — Malerier af S. M. Jørgensen og (i Familieej) af Jean Berg.

A. G. J. Elmquist: Stamtavle over Gudmann Elmquists Efterkommere, 1913. N. C. Øst: Materialier til et dansk biografisk-litterarisk Lexikon, Nr. 23, 1835. Mindeblade for Familien Elmquist, 1868. Aarhus Stiftstid. 20. Okt. 1868 og 3. Jan. 1894. J. Davidsen: Kjøbenhavnsliv, 1889, S. 344 ff. Jeppe Aakjær: St. St. Blichers Livstragedie, I—III, 1903—04. Dansk Provinspresse, 1925.

Emanuel Sejv.

Elmquist, Thorvald Jørgen Adolf, 1847—1919, Præst og Bladudgiver. F. 17. Okt. 1847 i Aarhus, d. 19. Aug. 1919 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Residerende Kapellan ved Frue K. i Aarhus, senere Sognepræst i Virring Alfred Hjalmar E. (1819—92, gift 2° 1861 med Johanne Rebekka Jensen, 1829—96) og Georgine Christine Nielsen (1822—56). Sønsøn af A. F. E. (s. d.). Gift 1° 7. Aug. 1873 i Hørning med Sofie Marie Ring, f. 25. Juli 1853 i Virring, d. 12. Juni 1908 paa Frbg., D. af Lærer Niels Christian R. (1828—97) og Marie Balle (1829—1902). 2° 17. Aug. 1909 i Viby ved Kerteminde med Therese Caroline Johanne Rudolph, f. 25. April 1852 i Kbh. (Fødsst.), d. 9. Jan. 1934 sst., D. af Læge paa Grønland, senere Justitsraad Christian Nicolai R. (1811—82, gift 2° 1861 med Christiane Nicoline Serine Marie Magdalene Rehm, 1828—1913) og Emilie Nicoline Caroline Bahs (1816—54).

E. blev Student 1866 fra Aarhus og teologisk Kandidat 1872; Dec. s. A. blev han ordineret til personel Kapellan for Aarslev-Hørning, hvorfra han blev forflyttet til Ørre-Sinding som Sognepræst. Derefter var han 1878—82 Sognepræst i Ry, 1882—89 i Gudum-Lillevorde-Sejlfjord, 1889—98 i Flødstrup-Ullerslev og kom 1898 til Nakskov, hvor han 1904 blev Provst for Lollands

vestre Provsti. 1906 kaldedes han til Hvedstrup-Fløng, tog sin Afsked 1914. — E. redigerede i Forening med Thomas Rørdam »Kirkebladet« 1883—94 og udgav det alene 1894—1902. I en Aarrække var han kirkelig Medarbejder ved de Ferslew'ske Blade. Blandt hans kirkelig populære Arbejder maa nævnes »Nadverbordet« (1884, 2. Opl. 1892), »Hvorfor jeg elsker Santhalmissionen« (1888), »Kirken og dens hellige Handlinger« (1892), »En Kirke under Korset« (1895, fra de russiske Østersøprovinser). Oprindeligt udgaaet fra grundtvigsk Retning blev E. stærkt paavirket af Vilh. Beck, og siden var det hans ihærdige Bestræbelse at stifte Forlig til Samarbejde mellem de to Parter.

A. G. J. Elmquist: Stamtavle over Gudmann Elmquists Efterkommere, 1913. Folkelæsning, 24. Maj 1908.

Fr. Nielsen (A. J. Rud).*

Elmberger (Ellenberg), **Johan Anton**, 1637—95, Officer. F. 1637 i Hessen, d. 30. Nov. 1695. Gift med en Datter af Oberst Diderich Busch til Firmelin i Jülich.

E. gjorde 1677 Tjeneste i den braunschweig-lüneburgske Hær, men engageredes s. A. til i Hessen at hverve et Regiment til Danmark. Skønt dette mislykkedes, udnævntes han s. A. til Oberstløjtnant og Oberst og Chef for et dansk Regiment. 1678 deltog han i Bahus' Belejring. N. A. blev han Kommandant i Wismar og ledede Fæstningens Rømning, blev 1681 Kommandant i Nyborg og 1682 i Rendsborg. 1689 blev han Brigader og gik med en Bataillon af sit Regiment med i Hjelpekorpsen i engelsk Tjeneste i Irland, senere i Flandern, hvor han 1693 blev Generalmajor. Som Kommandant i Dixmuyden 1695 overgav han denne Fæstning, hvis Værker var ganske forfaldne. En Krigsret dømte ham til Døden, Wilhelm III. stadfæstede Dommen, og E. henrettedes i Gent. Dommen og dens Udførelse vakte stor Opsigt; enhver Tanke om Forræderi var udelukket, da E. ved mange tidligere Lejligheder havde vist sig som en modig Soldat, der i 40 Aars Tjeneste aldrig havde været tiltalt eller straffet.

J. H. F. Jahn: De danske Auxiliærtropper, I, 1840. Militært Repertorium, V, 1839 (General Borregaards Levnedbeskrivelse). N. P. Jensen: Den skaanske Krig, 1900.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Elo, Mathilius Schack, f. 1887, Billedhugger. F. 5. Nov. 1887 i Kbh. (Johs.). Forældre: Billedhugger, Konservator ved Ny Carlsberg Glyptotek Carl Frederik Nielsen (1850—1914) og Augusta Petersen (1856—1930). Navneforandring 16. Dec. 1916. Gift 24. Dec. 1916 i Kbh. (Holmens) med Marie Broholm Olsen, f. 16.

Febr. 1892 paa Frbg., D. af Murer Christian Broholm O. (1855—99) og Christiane Broholm (1858—1925).

E. stod i Lære hos Dekorationsbilledhugger H. Chr. Petersen 1901—07, dimitteredes af Teknisk Skole til Akademiet og gik paa dets Skoler fem Semestre 1913—16. I øvrigt uddannedes han privat hos Vilh. Bissen og hos Faderen, hvis Stilling som Konservator ved Ny Carlsberg Glyptotek han overtog 1914. Han har udstillet jævnlig paa Charlottenborg siden 1910 (først under Navnet Elo Nielsen, fra 1914 med Signatur Elo), paa Paris-Salonen 1913, og har foretaget adskillige Rejser til Paris, Holland, Belgien, Tyskland, London, Italien dels af Hensyn til sin kunstneriske Uddannelse, dels for at studere Museumsteknik. Desuden deltog han i Frederik Poulsens Ekspeditioner til Delfi 1923 og Kalydon 1932 og de danske Udgravninger i Hamas (Syrien) 1930, besøgte 1930 tillige Palæstina. — I sine Arbejder søger E. en kraftig Plastik og en rolig, afklaret Form. Han har især udført en Række store Springvandsfigurer, »Triton« til Horsens Banegaardsplads (1932), »Herningpigen« til Vestre Anlæg i Herning (1934) og »St. Jørgen« til Rundkørslen ved Nørreport i Holstebro (1934). Et Speciale er Barnebuster; han har studeret Barnets Udtryk og den nedarvede Karakters Udvikling gennem forskellige Alderstrin lige fra det helt nyfødte Stadium. Andre Arbejder er H. V. Bissens, Friends og Wiedewelts Buster paa Glyptotekets Facade (1922), Ansgar-Statuen (1927) ved den katolske Kirke i Bredgade, Kbh., Klaus Berntsens Mindesmærke (1931; med Portrætbuste) i Særslev, den figurlige Udsmykning paa Store Hedinge Bank (1925), Biskop Absalons Bastion i Højerup, Stevns Klint (1931), Statue af J. C. Christensen, Udkast til et Vartegn for Kbh.s Havn (Konkurrence 1914). Under sin Museumsgerning har E. haft adskillige af Glyptotekets bekendteste antikke Statuer til Restaurering og indført praktiske Forbedringer og nye Fremgangsmaader i dets Konserverings-Teknik.

Sigurd Schultz.

Elsass, Ludvig, f. 1870, Grosserer. F. 8. Sept. 1870 i Viborg. Forældre: Handelsagent Moritz E. (1822—78) og Helene Dessau (1833—1912). Gift 1° 1898 i Nibe (b. v.) med Marie Petræus, f. 19. Dec. 1872 i Nordby paa Fanø, D. af Distriktslæge, sidst i Nibe Peter Martin P. (1838—1900, gift 1° 1861 med Julie Thomsen, 1838—68, 3° 1874 med Johanne Lovise Dorthea Krarup, f. 1855) og Marie Christine Krarup (1844—72). Ægteskabet opløst (hun gift 2° 1914 med Overlæge Victor Rubow, s. d.). 2° 7. Febr. 1919 i Rold med Sara Beckett (gift 1° 1902 med Skuespiller Karl

Mantzius, s. d.), f. 27. Juli 1879 i Kbh. (Jac.), D. af Grosserer Hugh Lang B. (1843—1952) og Johanne Catherine Peträus 1846—1921).

E. kom efter Faderens Død til Kbh., hvor han 1886 afsluttede sin Skoleundervisning i Den Mosaiske Drengeskole. Umiddelbart herfra ansattes han i Sophus Berendsens Forretning som Kontorist og arbejdede sig her i Kraft af sine betydelige Evner hurtigt frem til en betroet Stilling inden for Firmaet. Hans daværende Chef, Albert Berendsen, en Søn af Firmaets Grundlægger, satte stor Pris paa den unge E., som paa sin Side saa op til sin Chef med varm Beundring og Hengivenhed. Berendsens hele Personlighed, hans Forhandlingsevne og Købmandsdygtighed, hans hurtige Arbejdstempo og den Bevægelsesfrihed, som hans Sprogkundskaber gav ham, blev da ogsaa for E. det Forbillede, han stræbte at efterligne, og da Berendsen allerede døde 1897, kun 37 Aar gammel, og Firmaet derefter omdannedes til et Familie-Aktieselskab, blev E., skønt kun 27 Aar gammel, Direktør i den store og ansete Forretning, et Hverv, han stadig bestrider. — Som Købmand maa E. karakteriseres som usædvanlig indsigtfuld paa alle de Omraader, hvor hans store Forretning har givet ham Lejlighed til at erhverve Viden og Erfaring (3: i Jern-, Staal- og Glasbranchen). Han knytter til denne Indsigt fortrinlige stilistiske Evner, saaledes at han forstaaer over for udenforstaaende at anskueliggøre sine Branchers Virkekaar og Problemer, hvilket bl. a. Grosserer Societetets Komite ved mangfoldige Lejligheder har draget Nytte af, saaledes ikke blot ved E.s mangeaarige Medarbejderskab ved Komiteens aarlige »Handelsberetning«, men ogsaa ved de mange udmærkede Memoranda eller Udtalelser, E. Tid efter anden paa Komiteens Foranledning har forfattet. Ogsaa hans egentlige Hovedbranche — Jern- og Staalbranchen — har ved adskillige Lejligheder draget Nytte af E.s Indsigt og Fremstillings-evne og betroet ham vigtige Poster inden for sit eget Organisationsliv. Hans Virksomhed har ført ham ud paa talrige Rejser i Europa, og hans medfødte internationale Indstilling som Købmand er derved blevet uddybet, beriget og smidiggjort i et saadant Omfang, at han ogsaa paa dette Omraade repræsenterer det mere usædvanlige. — R. 1903. DM. 1927. — Maleri af Asger E. Bremer. Buste i Granit af Olga Wagner.

Jens Vestberg.

Elsberg, Nicolai, ca. 1749—1802, Skuespiller. F. ca. 1749, d. 14. Dec. 1802 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Gift 17. Nov. 1780 i Kbh. (Trin.) med Ingeborg Odbye (Ødbye), døbt 5. Juli

1754 i Kbh. (Petri), levede 1821, D. af Futteralmager Mads Nielsen O. (1706—81) og Lucia Johansdatter Fas (ca. 1714—86, gift 1° med Skræddermester Adam Henrik Gutjahr, gift 1° med Marie Rosendahl, 2^c 1737 med Else Maria Blæge, ca. 1706—38).

E. havde været Tjener ved Hoffet og optraadt som Vidne i Processen mod Struensee, inden han 9. Febr. 1774 debuterede som Lisidor i »Den nye Prøve« paa Det kgl. Teater, hvor han straks gjorde Lykke ved sin Graciøsitet og Elegance, Egenskaber, han som Domestik havde udviklet i det fornemme Selskab og som i Forbindelse med hans smukke Ydre til en vis Grad gjorde ham velegnet til at spille muntre Elskere og Bonvivanter. Han fik hurtigt et betydeligt Repertoire, f. Eks. Grev Almaviva i »Barbereren i Sevilla«, Balder i »Balders Død« og Charles Surface i »Bagtalelsens Skole«, men stolede for meget paa sin Natur og gennemarbejdede ikke Stoffet. E. var en indtagende Broder Lystig, Wessels Ven, der ikke alene førte Hoffets Overfladeliv ind paa Scenen, men ned paa Vinstuerne omkring Teatret. Naar han skulde spille, meldte han sig ofte »pludselig syg«, hvis han da ikke optraadte i »complet Fuldskab«, hvad der 1791 gav Chefen, Kammerherre Warnstedt, Anledning til at holde en til vore Dage bevaret Tordentale for Personalet. 17. Maj 1802 optraadte E. sidste Gang som Silkeborg i »Ægteskabsskolen«; ved Sæsonens Slutning afskedigedes han og døde s. A. »Hans Aften var saa fuld af Kummer, Døden var hans sidste Ven«, skrev Peter Foersom.

Nytaarsgave for Skuespilyndere, udg. af P. Foersom, 1805. Aug. Fjeldstrup: Skilsmiseprocessen mellem Christian VII. og Caroline Mathilde, 1908. Museum 1891, II. Robert Neiiendam i Teatret, XIV, 1915.

Robert Neiiendam.

Eltzholtz, Carl Frederik, 1840—1929, Præst, Grundlægger af den danske Afholdsbevægelse. F. 10. Okt. 1840 i Brahetrolleborg, d. 17. April 1929 i Los Angeles, begr. sst. Forældre: Gartner Johan Christopher E. (1801—83) og Tobie Marie Lange (1812—86). Gift 2° 15. Juni 1872 med Isabella Williams fra Cambridge, Wisc., f. ca. 1850, d. 29. April 1917.

E. nedstammede fra en kendt Gartnerslægt, blev Sømmand, deltog i Krigen 1864 og kom til De forenede Stater, hvor han sluttede sig til Metodistkirken, blev uddannet til Præst og af Kirkestyrelsen udsendt til Danmark, hvor han var ansat ved Menighederne i Vejle, Horsens og Kbh. Fra Amerika stærkt optaget af Afholdssagen begyndte han i Danmark et Afholdsarbejde paa kristeligt Grundlag.

12. Dec. 1878 holdt han sin første Afholdsprædiken i St. Pouls Kirke i Vejle. 17. April 1879 stiftede han Vejle Afholdsforening. 1880 oprettede han Den danske evangeliske Totalafholdsforening (tolv Foreninger); denne Landsorganisation blev 19. April 1881 sluttet sammen med den »folkelige« Fløj af Afholdsbevægelsen (grundlagt af Kvækermissionæren John F. Hanson) til Danmarks Totalafholdsforening, af hvis Hovedbestyrelse E. var Medlem 1881—84. E. grundlagde 1880 Bladet »Afholds-Basunen«, som han redigerede, indtil han 1887 rejste tilbage til Amerika, hvor han virkede som Præst til 1920. Han deltog i 25-Aars-Jubilæet i Kbh. 1904, hvor han var Genstand for megen Hyldest. Fra Amerika sendte han jævnlige Artikler til den danske Afholdspresse. Han døde netop paa 50 Aars Dagen for den danske Afholdsbevægelses Grundlæggelse. E. skrev mange Afholdssange og Smaaskrifter, f. Eks. »Sindssyge og de berusende Drikke«, »De daarlige Tider og Arbejdsløsheden«, »Køb dine Kirsebær selv«, »Vandets Betydning som Drik«, »Hvor glider vi hen?«, »Totalafholdssagens Berettigelse i Guds Ords Lys«, »Min Broders Vogter« etc.

Adolph Hansen.

Elvius, Rasmus Emil, 1814—74, Pædagog. F. 13. Marts 1814 paa Frbg., d. 23. Marts 1874 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Mekaniker, fhv. svensk Ingeniørofficer Johan E. (1774—1823) og Johanne Margrethe Lange (1783—1848). Gift 31. Maj 1848 i Kbh. (Frue) med Erasmie Henriette Helene Fleischer, f. 29. Nov. 1813 i Fløng, d. 4. Juni 1874 i Kbh. (Garn.), D. af cand. phil., Lærer Georg Poul Høling F. (1780—1816) og Frederikke Sophie Sandal (1781—1853, gift 2° 1819 med Klokke og Lærer i Roskilde Andreas Andreasen, 1773—1852).

E. kom som fjortenaarig Dreng i Bogtrykkerlære. Da han var udlært, kom han 1834 paa Jonstrup Seminarium, hjulpen af daværende Prins Christian, der ogsaa støttede ham, da han efter Seminarieeksamen 1836 og faa Aars Lærervirksomhed ved Roskilde Borgerskole begyndte at studere. 1842 blev han Student, dimitteret af C. Ploug, og s. A. blev han Lærer ved de Massmann'ske Søndagsskoler, hvor han som Lærling havde været en dygtig Elev, og hvis Direktør han senere blev. 1848 tog han teologisk Embedsksamen, men da han ikke straks kunde komme i Betragtning ved Embedsbesættelse, maatte han fortsætte som Lærer dels ved Søndagsskolerne, dels ved Nikolaj Kirkeskole. Her blev han kendt af Skoledirektør Borgen, som kraftigt anbefalede hans Ansøgning, da han 1852 søgte og fik Embedet som Forstander for Opfostringshuset, hvor der var Trang til en alvorlig og dygtig Mand. Han

konstitueredes i Embedet, og det viste sig snart, at man havde fundet den rette. Da E. 1854 blev fast ansat, skrev Borgen, at E. »med sjælden Dygtighed, Nidkærhed og Utrættelighed opfylder sine Pligter, og at han har bragt alt, hvad der hører under hans Omraade, indtil den mindste Detail i en ganske fortrinlig og hidtil ukjendt Orden«. E. hævede Opfostringshuset op paa Linie med lignende Anstalter i Udlandet. Ved straks at fjerne særlig vanartede Drengene fra Anstalten og ved personligt Samvær med Eleverne forbedrede han Tonen blandt disse; Undervisningen udvidedes, saa Eleverne kunde bestaa den lille Præliminæreksamen; han skaffede en Læsestue og vaagede i det hele utrætteligt over Anstaltens Velfærd. — 1877 stiftede Opfostringshusforeningen paa 25 Aars Dagen for E.s Ansættelse et Legat, hvis Renter skulde anvendes til Gavn for Stiftelsen. — Træsnit 1868 og af H. P. Hansen efter Fotografi ca. 1870.

A. T. Høy: Det kgl. Opfostringshus gennem halvandet Hundrede Aar 1753—1903, 1903, S. 330 ff.

Chr. Buur (C. Nyrop).

Elvius, Sophos (Sofus) Helenos, 1849—1921, Genealog. F. 3. April 1849 i Kbh. (Holmens), d. 22. Aug. 1921 sst., begr. paa Frbg. Forældre: Lærer, senere Forstander Emil E. (s. d.) og Hustru. Gift 31. Marts 1882 i Kbh. (Matth.) med Christine Elisabeth Appel, f. 23. April 1849 i Maribo, d. 18. Febr. 1929 i Kbh., D. af Købmand, Konsul Christopher Jørgen Frederik A. til Anderstrupgaard (1806—54) og Marie Sophie Høngaard (1819—96).

E. var ansat som Assistent og Registrator i Livsforsikringsanstalten i Kbh. 1871—99 og kom, bl. a. under sit Arbejde med de ældre Enkekassesager, tidligt ind paa de genealogiske Studier, der blev hans Livs Indhold. Sammen med Immanuel Barfod (s. d.) arbejdede han 1879 for Oprettelsen af Samfundet for dansk-norsk Genealogi og Personalhistorie, var kun en ganske kort Tid dettes Sekretær, men vedblev at have Sæde i Bestyrelsen til 1903. Hans Basis for et omfattende Arbejde i Genealogiens Tjeneste blev det af ham 1887 stiftede Genealogisk Institut, efter forskellige Stridigheder ophævet og afløst af hans Nyt genealogisk Institut 1909, medens Th. Hauch-Fausbøll (s. d.) samtidig oprettede Dansk genealogisk Institut. Som Institutleder vandt han megen Anseelse, ikke mindst paa Grund af virkelig samvittighedsfuld Nøjagtighed, ligesom han indlagde sig visse Fortjenester ved Indførelsen af de nye Kirkebøger. Hans Virksomhed paa Navneforandrings sagens Omraade tør imidlertid ikke anses for tilfredsstillende. Ikke faa

uheldige, for ikke at sige latterlige Navne udgik fra hans Institut, approberede af Justitsministeriet, hvis Mangel paa Sagkundskab ofte var mærkbar. Det kan ikke nægtes, at han har sin Del af Ansvaret for, at denne Sag aldrig er kommet ind i det rette Spor her i Landet. 1885—87 udgav han sin »Danmarks Præstehistorie 1869—84«, en systematisk og fortrinlig Haandbog, der betød et afgjort Fremskridt i teknisk Henseende. Sammen med H. R. Hiort-Lorenzen offentliggjorde han »Danske patriciske Slægter« (1891) og forfattede i øvrigt enkelte gode Stamtavler, bl. a. over Slægterne Nyholm (1893) og Hagerup (1902), hvortil kom adskillige Studenterjubilæumsskrifter og mindre Tidsskriftbidrag. Han var Medudgiver af »Den danske Lægestand«s 5. og 6. Udg. (1889 og 1891) og Medarbejder ved »Dansk biografisk Leksikon«. Meget velmenende og imødekommende over for nogle, yderst pirrelig og afvisende over for andre kom han i et vist skævt Forhold til sin Samtid, hvilket utvivlsomt var en af Grundene til hans relativt begrænsede Produktion. Da hans Præstehistorie fortsattes af andre, paabegyndte han med nogle faa Hæfter Udgivelsen af »Danmarks Præstehistorie 1885—1919«, men var da allerede svag af Kræfter. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Justitsraad 1900.

Forfatterforeningens Festskrift 1919.

Poul Bredo Grandjean.

Emborg, Jens Laursøn, f. 1876, Organist, Komponist. F. 22. Dec. 1876 i Ringe. Forældre: Lærer, senere Skolebestyrer Laurs Rasmussen (1849—1919) og Hansine Jensen (1846—1923). Gift 18. April 1916 i Vordingborg med Ellen Margrethe Kjeldberg Jacobsen, f. 18. Marts 1884 i Bisserup, D. af personel Kapellan i Hyllested, Venslev og Holsteinborg, senere Sognepræst i Gamborg Peder J. (1855—1910) og Charlotte Magdalene Louise Alborg Lauritzen (1858—1929).

E. fik sin første Musikundervisning hos en Landsbymusikant, tog nitten Aar gammel Lærereksamen fra Jelling, var et Par Aar Medhjælper hos sin Fader og blev 1897 Lærer i Musik ved Seminariet i Vordingborg. Samtidig søgte han videre Uddannelse i Kbh. (Violin hos Tofte, Orgel, Teori og Komposition hos Otto Malling), 1906 tog han Organisteksamen som Privatist fra Konservatoriet og ansattes s. A. som Organist ved Vordingborg Kirke. Fra 1919 har han virket som Assistent hos Sanginspektøren. Paa det Ancker'ske Legat rejste han 1926 til Frankrig, Italien og Tyskland. Hans Interesse for den offentlige Skoles Sangundervisning har bl. a. givet sig Udslag i hans Arbejde for en rationel Undervisning i Sang af Smaabørn; som den første har E. rejst dette

Krav her hjemme og om dette Emne skrevet »Vejledende Bemærkninger om Sangundervisning i Børneskolen« (1924); desuden har han udgivet en Sangbog for Seminarierne og selv komponeret Sange velegnet til folkelig Sang og Skolesang. Som Komponist udsendte E. 1906 nogle folkelige Sange og fik 1910 og 1913 mindre Arbejder opført, men hans egentlige Debut skete ved en egen Kompositionsaften 1916. Han er en af de mest produktive danske Komponister. Han har skrevet Operaer, Scenemusik, Ballet, en stor Del Korværker, Orgelmusik, Orkesterværker, megen Kammermusik, Klaversager og Sange. Karakteristisk for hans senere Produktion er den Rolle, den gammelklassiske Musik har spillet for ham, baade dens Formverden og satstekniske Opbygning; hans Kompositioner har ved denne Indstilling faaet et særpræget Fysiognomi, der giver deres Ophavsmand en egen kunstnerisk Stilling i nyere dansk Musikliv. — Portrætrelief af Karl Lahn, Karlsruhe, 1927.

Gerh. Lyngé: Danske Komponister i det 20. Aarh.s Begyndelse, 1917, S. 332—42.

Erik Abrahamsen.

Frederik Carl Emil, 1767—1841, Prins af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg. F. 8. Marts 1767 paa Augustenburg, d. 14. Juni 1841 i Leipzig, begr. sst. Forældre: Hertug Frederik Christian af Augustenburg (1721—94, s. d.) og Hustru. Gift 29. Sept. 1801 i Leipzig (Nic.) med Sophie Eleonora Frederikke Skeel, f. 26. Dec. 1778 i Pinneberg, d. 18. Nov. 1836 i Leipzig, D. af Landdrost i Pinneberg, senere Statsminister Jørgen Erik S. (s. d.) og Hustru.

E. fik 1781 Patent som Oberstløjtnant og stillede 1785 à la suite ved Kronprins Frederiks Regiment. 1787 blev han Oberst og Chef for Danske Livregiment og 1790 General af Infanteriet. 1803 fik han sin Afsked med Vartpenge og forblev staaende i »Detailen«, 1808 blev han Generalløjtnant og 1815 General. Hertugen, der blev »anset for sin Tids smukkeste Mand i begge de forenede Riger«, havde paa Augustenburg truffet den unge Frøken Sophie Skeel, Hofdame hos Louise Augusta, blev forelsket i hende og ægtede hende trods Familiens Protest, der betragtede Forbindelsen som en Mesalliance. Det unge Par forlod derfor Landet og bosatte sig i Leipzig. De vendte aldrig tilbage, skønt Frederik VI. 1820 anerkendte deres Ægteskab som legitimt. — R.E. 1803. DM. 1808. — Malerier paa Orebygaard og Fr.borg; et tredie, tilhørende Fr.borg, deponeret paa Sønderborg Slot. Miniature af Richter ca. 1824 paa Fr.borg. Silhouet som ung sst. Portrætteret paa W. Haffners Maleri af det kgl. Teselskab (Jægerspris).

Conradine Dunker: Gamle Dage, 1871, S. 381. V. S. Skeel: Optegnelser om Familien Skeel, 1871, S. 325; Suppl., 1882, S. 93.

Harald Jørgensen (A. D. Jørgensen).

Eminga (Emminga), **Cæso**, 1512—74, Lektor, Domherre. F. 8. Dec. 1512 i Groningen i Friesland, d. 13. Febr. 1574 i Slesvig. Gift 8. Dec. 1540 i Wittenberg med Theodora de Rhoy fra Emmerich.

E. blev immatrikuleret i Wittenberg 1540 og fik 1541 med sin Hustru en Søn, til hvem Melanchton og Bugenhagen stod Faddere. Da et Superintendentur oprettedes i Slesvig 1542, og Tilemann van Hussen (s. d.) af Bugenhagen indviedes til Superintendent (Bisp), ønskede han en ny Lektor knyttet til Domkirken i Stedet for Michael Elers. Melanchton og Bugenhagen henledte hans Opmærksomhed paa E., som overtog Stillingen 1542 og n. A. sammen med Domkapitlet bekostede Opførelsen af et interimistisk Lektorium. Som Lektor holdt han teologiske Forelæsninger og prædikede i Domkirken, naar Bispen var paa Visitatsrejser. Hans Forhold til den i teologiske Spørgsmaal ret liberale Tilemann van Hussen synes at have været det bedst mulige, og da Bispen døde 1551, varetog E. i nogle Aar en væsentlig Del af Bispestolens Embedsforretninger, men virkede for øvrigt som Kannik og Structuarius ved Domkirken. 1556 opstod der et heftigt Ordskifte mellem ham og hans Embedsbroder Hieronymus Cypræus (s. d.), som beskyldte E. for Krypto-Kalvinisme. E. forsvarede sig i et Brev, formelt stilet til nogle Præster i Ejdersted. Det sendtes til Melanchthon, hvis udglattende Svar jævned Striden. Senere stod E. og Hieronymus Cypræus Side om Side i Domkapitlets bitre Opgør med Hertug Adolfs Kansler Adam Traziger (s. d.). Begge blev tillige med en tredie Domherre fængslet 1565 og i tre Uger holdt indespærrede paa Bispeslottet i Svavsted. Saa opgav de deres Modstand mod den gottorpske Hertugs Kirkepolitik og hans Oprettelse af et Pædagogium publicum ved Domkirken. Ved dette Pædagogium maatte E. virke som teologisk Læsemester fra dets Oprettelse 1566(67) til sin Død.

(J. F. Noodt:) Beyträge zur Erläuterung der Civil-Kirchen und Gelehrten Historie der Herzogthümer, II, 1752, S. 268 ff. Ny kirkehist. Saml., IV, 1867—68, S. 528, 632 f., 664 ff.

Vilh. la Cour.

Emma (Ælfgifu), d. 1052, Dronning. D. 6. Marts 1052 i Winchester, begr. i Domkirken sst. Fader: Hertug Richard I. af Normandiet. Gift 1° 1002 med Kong Æthelred af England (d. 1016). 2° Juli 1017 med Kong Knud den Store (s. d.).

E.s Ægteskab med Æthelred var paa Grund af Kongens Uduelig-
hed som Regent og hans Utroskab mod hende lidet lykkeligt.

E., af Angelsachserne kaldet Ælfgifu, fødte Kongen Børnene Alfred, Edvard (Bekender) og Goda (Godgifu). Ved Svend Tveskægs Anfald 1013 nødsagedes E. og kort efter Æthelred til at flygte til Normandiet, hvor Æthelred døde. Kong Knud den Store, som imidlertid havde underlagt sig England, anholdt om E.s Haand, og efter at hun havde faaet Tilsagn om, at de af dette Ægteskab fødte Sønner skulde være Rigets nærmeste Arvinger, stod Brylluppet. N. A. fødte E. Sønnen Hardeknud og senere Datteren Gunhild (gift 1036 med Kong Henrik III. af Tyskland). Med sin smukke og begavede Hustru, der var en halv Snes Aar ældre end sin Ægtefælle, levede Knud i lykkeligt Ægteskab, og E. — »Normannorum gemma«, den normanniske Juvel, som hun blev kaldt — var yndet, i alt Fald af Gejstligheden, som hun beskyttede. Ved Knuds Død 12. Nov. 1035 søgte E. at bevare Riget for den fraværende Hardeknud, men denne opholdt sig for længe i Danmark, hvorved Knuds uægte Søn Harald Harefod vandt større Indflydelse og kunde jage E. ud af Landet 1037; Greven af Flandern gav hende Ophold og Beskyttelse i Bruges. Tilskyndet af E. kom Hardeknud til Flandern med en Flaade for at forsøge et Tog mod England; men netop da døde Harald (1040). E. drog nu til England med Hardeknud, der kronedes til Konge. Ved hans Død (1042) arvede Edvard Riget; vi ser ham allerede Aaret efter berøve E. hendes store Rigdomme, »fordi hun havde gjort for lidt for ham, baade førend han blev Konge og senere«; dog beholdt hun tilstrækkeligt til sit Underhold og levede i Winchester. E. havde som hendes Fader og andre Slægtninge historisk Interesse og Sans for, at Samtidens Historie blev skrevet; hun lod en Munk i St. Omer forfatte det Skrift, der mest er kendt under Titlen »E.s Lovtale« (Encomium Emmæ); det er efter Tidens Brug holdt i berømmende Form, uden at dets Beretning dog er usandfærdig.

E. A. Freeman: *The History of the Norman Conquest*, I, 1867. Johs. Steenstrup: *Normannerne*, III, 1882. Samme: *Normandiets Historie* 911—1066, 1925. *Dictionary of National Biography*, XVII, 1889. J. H. Ramsay: *The Foundations of England*, 1898.

Johannes Steenstrup.

En Akvarel af Constantin Hansen (Fr.borg) synes at være Kopi efter en samtidig Fremstilling af E. som Stifterinde af Klostret New Minster i Winchester (paa et Miniaturebillede s. m. Kong Knud) i et Manuskript i British Museum.

O. Andrup.

Engberg, Gunner, f. 1882, Præst. F. 12. Nov. 1882 i Hemmet. Forældre: Sognepræst, sidst i Hundslund Harald Laurids E. (1850—1932, gift 2° 1891 med Elfride Matilde Knudsen, f. 1864) og

Signe Frederikke Læssøe (1859—89). Gift 30. Maj 1911 i Ul-dum med Elisabeth Christensen, f. 30. Aug. 1887 sst., D. af Gaardejer Niels C. (1839—1908) og Anna Cathrine Christensen (f. 1863).

E. blev Student 1901 fra Lyceum og cand. theol. 1909. Han var Sekretær i K. F. U. M.s Centralforening 1909—21, Sognepræst paa Strynø 1921—25, Generalsekretær for Kbh.s K. F. U. M. 1925—32 og er fra 1932 i. residerende Kapellan ved Holmens Kirke. Han er Medlem af det kirkepolitiske Udvalg af 1928 og kirkelig Konsulent i Statsradiofoniens Programudvalg og var 1909—34 Redaktør af »Maanedsbld for K. F. U. M.«. — Da E. som Student kom ind i K. F. U. M.s Ungdomsarbejde, blev det snart kendeligt, at her var der en, som havde det Horn, der kaldte unge Mænd. Det skete derfor, næsten inden man vidste af det, at denne unge lys-haarede Student med det vindende Smil stod som den selvskrevne Fører inden for »Ungdomsafdelingen«, og denne voksede under dette Førerskab med en hidtil ukendt Fart. E. medbragte til denne Gerning mange ypperlige Evner, først af alt det Arveguld, som han havde bragt med fra sin Faders grundtvigske Præstegaard. E. tilførte herved den kristelige Ungdomsbewægelse Værdier, som den daarligt kunde undværet. Lykkeligt var det, at Bewægelsens ældre og stærkere Leder O. Ricard forstod det. Mellem ham og E. var der steds et trygt Samarbejde. Resten gav sig egentlig af sig selv; da Ricard gik, traadte E. til, og som Sekretær i Hovedforeningen udfoldede han nye Evner, ikke mindst som Organisator. Han lærte af Amerikanerne, som han mødte ved de internationale Møder. Det kendtes bl. a. ved store, med megen Dygtighed ledede Indsamlinger til Ungdomsarbejdet, og særlig i det meget omfattende Arbejde — og Sjælen i dette var E. —, som i Krigens Tid blev gjort for Sikringsstyrken (Gudstjenester, Rejsning af Soldaterhjem m. m.). — E.s Arbejdsevne er meget stor, og han skaaner sig aldrig. I Samarbejde er han vennsæl, altid villig til at anerkende andre. Han har steds kun villet eet: bringe den Kristentro, der var hans eget Livs Hemmelighed og Rigdom, ud til Danmarks Ungdom. Naar han gik ind i Præstegerning, var det ikke, fordi han havde opgivet sin første Kærlighed, men fordi han forstod, at i en Ungdomsbewægelse kræves der, at der bestandig kommer unge til, ogsaa i Ledelsen. — E. har skrevet en Række Bøger (»Naar Hylden blomstrer«, »Den kristne Ungdomsbewægelse« o. fl.) og Bladartikler, alle Led i det Ungdomsarbejde, som han har sat sit Liv og sine Kræfter ind paa. — R. 1919. — Blyantstegning 1908 af Karen Lehmann.

Hans Koch.

Engelbreth, Søren, 1733—1801, Generalrevisor ved Tallotteriet. F. 1733 i Fillerup, døbt 13. Sept. i Odder, d. 6. Nov. 1801 i Kbh., begr. sst. (Frue). Forældre: Herredsskriver Knud E. (1701—67) og Marie Elisabeth Worsaae (1709—51). Gift 5. Maj 1769 i Vordingborg med Mette Teilmann, f. 24. April 1743 i Vordingborg, d. 24. Dec. 1804 i Kbh. (Frue), D. af Amtsforvalter, senere Kammerraad Andreas T. (1699—1772) og Anna Neergaard (1712—94).

E. tog dansk-norsk juridisk Eksamen 1761. Efter at han i nogle Aar havde været Fuldmægtig hos Amtmanden over Vordingborg og Tryggevælde Amter, blev han 1768 Amtsforvalter i Antvorskov og Korsør Amter og 1774 tillige Borgmester i Korsør, men udnævntes allerede n. A. paa Grund af sin betydelige Indsigt i Landboforholdene til Kommitteret i Rentekammeret, var 1779—82 tillige Medlem af Generalvejkommisionen, blev 1785 ved en da foretagen Reduktion afskediget som Kommitteret, uagtet han i denne Stilling synes at have gjort god Fyldest og bl. a. var den, der efter Statsminister J. G. Moltkes Ordre konciperede den kendte Forordning af 4. April 1781 om Jordfællesskabets Ophævelse. I de offentlige litterære Diskussioner om Landboreformerne har han ikke deltaget. Ved sin Afgang fra Rentekammeret udnævntes han til Generalrevisor for Tallotteriet og forblev i denne Stilling til sin Død. — Kammerraad 1775. Justitsraad 1779. — Maleri i Familieejje.

Kirkchist. Saml., 5. Rk., V, 1911, S. 255 f.

G. Kringelbach (Hans Jensen).*

Engelbreth, Wolf Frederik, 1771—1862, Teolog. F. 11. April 1771 i Korsør, d. 22. Maj 1862 i Lille Hedinge, begr. i Lyderslev. Forældre: Amtsforvalter, siden Kommitteret i Rentekammeret, General-Revisor ved Tallotteriet, Justitsraad Søren E. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 25. Juli 1796 i Kbh. (Holmens) med Conradine Marie Lund, døbt 13. Okt. 1773 i Kbh. (Holmens), d. 22. Maj 1798 i Lyderslev, D. af Materialforvalter ved Holmen Christian Frederik L. (1737—91) og Margrethe Eleonore Schade (ca. 1742—86). 2° 18. Jan. 1799 i Snesere med Kirstine Marie Petersen, f. 20. Maj 1779 paa Engelholm, d. 4. Juni 1868 i Lille Hedinge, D. af Proprietær Hans P. (1734—1803) og Inger (Engelke) Engel Schumacher (1740—1810, gift 1° 1758 med Møller paa Nygaards Mølle ved Vordingborg Bendix Rasmussen Malling, ca. 1697—1773).

Efter at være blevet undervist privat hjemme dimitteredes E. 1786 til Universitetet, og kun nitten Aar gammel tog han 1790

teologisk Attestats. For at dyrke sine udpræget videnskabelige Interesser drog han dernæst 1791 ud paa en femaarig Udenlandsrejse, der muliggjordes ved hans Faders gode Formuesomstændigheder. Halvandet Aar opholdt han sig i Göttingen, hvor han med stort Udbytte studerede baade Teologi og Filologi; derpaa rejste han 1793 over Wien, hvor han især undersøgte Bibelhaandskrifter i det kejserlige Bibliotek, og over Schweiz til Italien. Her fandt han en formaaende Velynder i Kardinal Stefan Borgia, der aabnede sit Bibliotek og sine Samlinger saavel i Rom som i Velletri (i Volskerbjergene) for ham, og med lige Iver kastede E. sig over de bevarede Kunstmindesmærker som over de litterære Skatte. Borgias Samlinger beskrev han i et fransk Brev til Lægen Allioni, og under Vejledning af Georg Zoëga lagde han sig efter det koptiske Sprog for at kunne benytte Fragmenterne af de gamle ægyptiske Bibeloversættelser til tekstkritiske Undersøgelser. Baade Borgia og Zoëga ventede sig meget af E., og det var dem en stor Skuffelse, da hans Fader 1795 kaldte ham hjem.

Allerede førend E. havde sat Foden paa dansk Grund, var han blevet udnævnt til Sognepræst i det store Kald Lyderslev og Frøslev (ved Fakse), som han beklædte i henved 64 Aar, indtil han 1858 tog sin Afsked. 1799—1806 var han tillige Provst i Stevns Herred. I den første Periode af sit Præsteliv var E. især stærkt optaget af at bearbejde det videnskabelige Materiale, han havde bragt med sig fra sin Rejse. Saaledes leverede han flere Bidrag til de »Videnskabelige Forhandlinger ved Sjællands Stifts Landemode«, der blev udgivet af Fr. Münter, omtrent den eneste i Danmark, som kunde dele E.s Interesser. Mere betydningsfuld var dog hans Udgave af »Fragmenta Basmurico-coptica Veteris et Novi Testamenti« (1811), som fandtes i Borgias Samlinger. Trods Kritik af Enkeltheder høstede E. megen Anerkendelse for sit Arbejde og sikrede sig en ærefuld Plads blandt de første Dyrkere af det koptiske Sprog. Det var derfor velbegrundet, at det teologiske Fakultet 1815 opfordrede E. til at disputere for den teologiske Doktorgrad, en Indbydelse, han dog af Beskedenhed ikke mente at burde tage imod. Sin Taknemmelighed over for Fakultetet viste han s. A. ved at dedicere det sin latinske, kommenterede Oversættelse af Salomons Visdom (I—II, 1815—16). Først ved sit 50 Aars Embedsjubilæum 1845 hædredes han med den teologiske Dokortitel h. c. som »Danmarks lærdeste Præst«.

I teologisk Henseende var E. oprindelig paavirket af Tidens liberale Retninger, men i Aarenes Løb udviklede han sig mere og mere til en luthersk Teolog af den gamle Skole. Til at fremme

denne Udvikling bidrog først Paavirkningen fra hans Moder, siden Bekendtskabet med J. P. Mynster, der 1802—11 var E.s Nabo-præst i Spjellerup og nære Ven. Mynster satte E. meget højt, og ogsaa senere stod de i fortroligt Brevskifte især om teologiske og kirkelige Spørgsmaal. Sit supranaturalistiske Standpunkt fik E. Lejlighed til at lægge for Dagen, da H. N. Clausen 1825 havde udgivet sin bekendte Bog om Katolicismen og Protestantismen. E. rykkede da i Marken med et polemisk Indlæg, »Dr. Morten Luthers Forsvar«, hvori han især bebrejdede Clausen, at han tog »Hjertet ud af Luthers aandelige Liv«. N. A. gjorde han i »Theologiske Afhandlinger« skarpt Front over for Rationalismen, og 1834 hævdede han i »Sendebrev til Hr. Dr. og Prof. H. N. Clausen« Djævelens personlige Tilværelse og Forsagelsens Værdi. Paa Grund af sin Optræden over for Clausen vandt E. megen Anseelse i grundtvigske Kredse, men han kom aldrig til i snævrere Forstand at tilhøre Grundtvigs Parti, fra hvis Kampmaade og Særmeneringer han tog Afstand (jfr. især hans »Den hellige Skrift og dens Forhold til Kirken«, 1854). Blandt hans øvrige Arbejder kan nævnes flere Fortolkninger, saaledes fra hans 84. Aar en Udlægning af Apokalypsen »Guds Kirkes Seier« (1855). — Konsistorialraad 1829. — R. 1817. DM. 1845. — Blyantstegning 1810 af Chr. Horneman. Maleri af W. Marstrand i Familieeje, litograferet af P. Gjemzø 1845 og skaaret til Træsnit efter Tegning af H. Olrik af W. Obermann 1862.

Ill. Tid., III, 1862, S. 329—30. H. F. Rørdam i Kirkehist. Saml., 5. Rk., V, 1909—11, S. 254—314; VI, 1911—13, S. 684—782. Breve fra og til E. i Kirkehist. Saml., 4. Rk., IV, 1895—97, S. 446—511, 693—767. Af efterladte Breve til J. P. Mynster, 1862, S. 119—22, 184—87, 202—04, 205—07, 248—49. Nogle Blade af J. P. Mynster's Liv og Tid, udg. af C. L. N. Mynster, 1875, S. 43 f., 64—67, 129—32, 147 f., 162—66, 226—28, 230—33, 479, 483. Biskop Otto Laubs Levnet, udg. af F. L. Mynster, I, 1885, S. 240—43. — J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet, 1854, S. 147. H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie, 1877, S. 115 f. Marie Rørdam: Tilbageblik paa et langt Liv, 1911, S. 99. A. D. Jørgensen: Georg Zoega, 1881, S. 141, 147, 148. J. P. Mynster: P. O. Brøndsted's Biographie, 1844, S. 11, 12, 14. Breve fra P. O. Brøndsted (Memoirer og Breve, XLVII), 1926, S. 40 f., 58, 60—65, 80 f.

Bjørn Kornerup.

Engelhardt, Helvig **Conrad** Christian, 1825—81, Arkæolog. F. 20. Sept. 1825 i Kbh. (Trin.), d. 11. Nov. 1881 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Skibsmægler Andreas Daniel E. (ca. 1800—42) og Oline Marie Aagaard (1786—1857). Gift 27. Juli 1852 i Kbh. (Frue) med Laura Dorothea Eleonore (Ellinor) Petersen, f. 31. Okt. 1825 sst. (Helligg.), d. 13. Jan. 1908 sst., D. af Hyrekusk Peter P. og Caroline Marie Holm.

Efter Faderens tidlige Død skaffede Museumsmanden C. J. Thomsen, der var Familien en god Støtte, den unge E. en Kontorplads i et større Handelshus (Frølich) og tog ham senere til Privatsekretær, i hvilken Egenskab E., der havde erhvervet sig gode Sprogkundskaber, 1846 ledsagede ham paa en længere Rejse i Tyskland og Italien. Efter Hjemkomsten opnaaede E. ved Thomsens Anbefaling Understøttelse til at studere og tog 1848 Artium. Han virkede derefter som Sproglærer ved københavnske Skoler, tog 1849 anden Eksamen og dyrkede samtidig kunsthistoriske Interesser. Skønt Thomsen havde ønsket at knytte ham til Kunstsamlingerne i Kbh., modtog han 1851 Udnævnelse til Adjunkt ved Flensborg lærde Skole med Engelsk og Fransk som Fag og fik kort efter tillige overdraget Bestyrelsen af den slesvigske Oldsagsamling, som Regeringen havde grundlagt i Flensborg ved Køb af en større Privatsamling, og som havde Lokale paa Skolen. Derved førtes han over i den forhistoriske Arkæologi, som han ikke tidligere havde interesseret sig særlig for. Samlingen voksede hurtigt og fik fremfor alt stor Betydning ved Indlemmelsen af de omfangsrige Fund fra Torsbjerg Mose i Angel og Nydam Mose i Sundeved, som E. udgravede 1858—63 paa Foranledning af det slesvigske Ministerium. Sidstnævnte Sted blev Undersøgelserne afbrudt ved Krigen 1864. E. søgte at redde den nu saa værdifulde flensborgske Samling for Danmark ved i al Hemmelighed at overføre den til Sjælland. Men et Par Aar senere maatte den i Kraft af en Bestemmelse i Fredstraktaten udleveres og overgik til Museet i Kiel, hvilket ramte E. meget haardt. Efter 1864 at være flygtet fra Flensborg tog han Ophold i Kbh. og ernærede sig nogle Aar ved Sprogundervisning, men bevarede dog samtidig Forbindelsen med Arkæologien. Saaledes ledede han 1865 Udgravningen i Kragehul Mose ved Assens og fortsatte de af C. F. Herbst paabegyndte Undersøgelser i Vimosen ved Odense. 1867 ansattes han som ekstraordinær Medhjælper ved Museet for nordiske Oldsager og virkede ved dette til sin Død. I Museets Tjeneste har han forestaaet adskillige vigtige Udgravninger (Bronzealderhøjen Borum Eshøj, Gravene fra Folkevandringstiden ved Valløby og Varpelev, m. fl.). — E.s Hovedindsats i Arkæologien er den omhyggelige Fremdragelse og Offentliggørelse af de store Mosefund fra Folkevandringstiden, der udgør en af Nationalmuseets rigeste og værdifuldeste Fundgrupper. Hans smukke Publikationer af dem (»Thorsbjerg Mosefund«, 1863, »Nydam Mosefund«, 1865, »Kragehul Mosefund«, 1867, »Vimose Fundet«, 1869; en samlet engelsk Udgave af de to førstnævnte Arbejder udkom 1866) vil

bevare deres Værdi som vigtige Kildeskrifter. Hans øvrige videnskabelige Produktion omfatter en Række Afhandlinger i »Aarbøger for nordisk Oldkyndighed«, hovedsagelig vedrørende Danmarks ældre Jernalder. Betydeligst deraf er forskellige Bidrag til Studiet af den romerske Kulturs Indflydelse i Nordens Oldtid. I sit Forfatterskab viser E. sig som en grundig, inden for sit særlige, ret begrænsede Omraade fyldigt orienteret Undersøger med megen Sans for Kunst; men det røber ikke nogen betydelig videnskabelig Evne eller Selvstændighed. — Fra 1868 var E. Sekretær for Oldskriftselskabets Oldsagsafdeling; ved Universitetsjubilæet 1879 blev han Dr. phil. h. c. — Tit. Professor 1869. — R. 1862. DM. 1876. F.M.G. 1858. — Maleri af Fru Jerichau-Baumann ca. 1845.

Program for Flensborg lærde- og Realskole, 1852, S. 54. Selvbiografi i Levnedbeskrivelser af de ved Københavns Universitets Firehundredaarsfest promoverede Doktorer, 1879, S. 39. Magnus Petersen: Minder fra min Virksomhed, 1909.

K. Friis Johansen (Henry Petersen).

Engelhardt, Henning Munch, 1757—91, Præst. F. 17. Juni 1757 i Rendalens Præstegæld paa Hedemarken, d. 9. April 1791 paa Nikobarøerne, begr. paa Øen Bambuka (Pambok). Forældre: Sognepræst, sidst i Froen i Gudbrandsdalen Bastian E. (1709—74) og Marine Munch (1720—97). Ugift.

E. blev Student 1773 fra Kristiania, cand. theol. 1783, havde i de mellemliggende Aar tillige dyrket Matematik og Astronomi. 1783—85 foretog han en Kinarejse som Skibspræst paa Asiatisk Kompagnis »Dronning Juliane Marie«, og 1785 indgav han til Kronprinsen en Plan om Nikobarøernes Kolonisation. N. A. udnævntes han til Præst i Trankebar og fik et aarligt Gagetillæg for at »anstille Observationer« samt 400 Rdl. til Køb af Instrumenter. Det astronomiske Observatorium i Trankebar blev istandsat, og fra 1789 hjemsendte E. sine Iagttagelser til Videnskabernes Selskab. »Det trankebarske Selskab for indisk Oplysning« blev genoplivet, og E. tilegnede det sit Skrift: »De danske ostindiske Etablissemeters Historie«, der ligesom hans »Anvisning til det malajiske Sprog for handlende og søfarende« findes i Manuskript i Det kgl. Bibliotek (Ny kgl. Saml., 4°, Nr. 771 b og Nr. 177). E. sejlede 1791 med en dansk Officer og seks Tamuler til Nikobarerne med udvidede Kolonianlæg for Øje; han kom til Nankovryhavnen 9. Marts, men Nikobarfeberen gjorde Ende paa Arbejdet og faa Dage efter ogsaa paa hans Liv.

B. M. Prahll: De nicobariske Øer, 1804, S. 61, 110, 216, 321. C. Molbech: Videnskabernes Selskabs Historie, 1843, S. 249. J. F. Fenger: Den tranke-

barske Missions Historie, 1843. Kay Larsen: De dansk-ostindiske Koloniers Historie, I, 1907, S. 119; II, 1908, S. 95 samt Dansk-ostindiske Personalialia og Data, Rigsarkivet. G. Engelhart: Slægten Engelhart, 1886, S. 8.

A. Jantzen (Kay Larsen).*

Engelhardt, Knud Valdemar, 1882—1931, Arkitekt, Bogtrykker, Dekorationskunstner. F. 11. Febr. 1882 i Kbh. (Johs.), d. 15. April 1931 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Kasserer i Bikuben Valdemar Daniel Julius E. (1850—1927) og Petrea Juliane Ellebye (f. 1850). Ugift.

Efter Præliminæreksamen 1898 kom E. i Murerlære, dimitteredes af Teknisk Skole til Kunstakademiet og optoges Jan. 1901, men gjorde først Svendestykke som Murer (Sølvmedaille). Han begyndte paa Akademiet Okt. 1903, gennemgik Forberedelsesskolerne og var tre Semestre i Arkitekturklassen, indtil han 1911 valgte at overgaa til Dekorationsskolen. Her blev J. Skovgaard hans Lærer. Efter to Semestre opnaaede han Sept. 1913 Tilladelse til Afgang som Dekorator og fuldførte Prøven Jan. 1915. E. har udstillet paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1904—05, Charlottenborg Foraaarsudstilling 1927 (med en omfattende Repræsentation for sin Virksomhed), 1929—30; en anselig Mindeudstilling foranstaltetes af Kunstindustrimuseet Nov. 1931. 1908 løste han Borgerskab som Bogtrykker paa Frbg. uden dog at have selvstændigt Trykkeri; 1910 tildelte Akademiet ham Krafts Konkurspræmie for Skønsskrift for Opgaven »Folkevisen om Agnete og Havmanden«. Studierejser 1906 til Nordtyskland, Holland, Belgien og London, 1910 til Paris, Norditalien, Tyrol og Sydtyskland (begge med Larssens Legat), Okt. 1923—Marts 1925 til Java, Kina, Japan, hjem over Sibirien (med Akademiets store Rejsestipendium).

I sin tidligste Ungdom modtog E. stærke Indtryk fra Th. Bindsbølls dekorative Kunst. De uddybedes paa Akademiet under J. Skovgaard, og han lagde bevidst sit Udgangspunkt her. Men han var paa Forhaand indstillet paa at basere sit Arbejde paa Brugskravet til Tingene, paa suverænt at lade praktiske Hensyn diktere Tingenes Form — en helt ny Æstetik inden for Arkitektur og Kunstindustri. Selv om denne Æstetik havde visse Forudsætninger i M. Nyrops Virksomhed som Bygmester og som Lærer paa Akademiet, var E. dog det meste af en Menneskealder forud for sin Tid. Det personlige Kendemærke ved hans Indstilling var Kampen mod de overflødige, støvsamlende Profiler og Agitationen for de runde Kanter og Hjørner.

E.s første Bedrift var Afmærkningen af Landets 1000 Mile Hovedlandeveje med ensartede Kilometersten. Han rejste Sagen 1908,

forelagde Aug. 1909 Forslag til Stenenes Form, Opstilling og Omgivelser og Febr. 1910 Forslag til et fuldstændigt System. Hans Forslag benyttedes ikke, men han bevirkede Sagens Gennemførelse og skabte et Grundlag, der ikke kunde fraviges. — Paa samme Tid indrettede han en ny Sporvognstype for Akts. De københavnske Sporveje efter Principper og i et Formsprog, som blev normgivende for Sporvognsbyggeriet her i Landet, og som godt femten Aar senere var fastslaaet international Norm paa Omraader som f. Eks. Automobilindustrien (1910 byggedes elleve Motorvogne paa Scandia, Randers, efter E.s Tegninger). Ligesaa selvstændige Synspunkter gennemførte han i et Længehus, Højen, i Højen By paa Skagen (1917) og i Basarbygningen Trommesalen i Kbh. (1921), sidstnævnte med et Forsøg til en Glasarkitektur i Vinduerne, der gjorde Bygningen populær under Navnet Flueøjnene. Endvidere har han udført Plakatsøjlerne i Gentofte Kommune (1923).

Et Speciale havde E. i Skrift, og her nød han ubetinget og ubestridt Anerkendelse. Han har givet sig af med Skrift under enhver Form og i ethvert Materiale — Kalligrafi, Bog- og især Accidenstryk, som Signet-, Bogejer- og Forretningsmærker, al Slags Skiltning. Hans Hovedkrav var Orden (men en aktiv Orden — i Henhold til Tingenes Betydning i Helheden), praktisk Logik, Letlæselighed. Paa Bogtrykkerfaget øvede han en vidtrækkende Indflydelse derved, at han lærte Bogtrykkerne Spatieringens Anvendelse. Af hans Arbejders Vrimmel skal fremhæves de mønstergyldige, klassisk klare Automobillandevjsskilte (1916; nu ikke mere i Brug), Gadenavneskiltene (med støbte Bogstaver nittede paa Plade), der vakte Opmærksomhed i Arkitektkredse uden for Landets Grænser, samt Bogejer- og Forretningsmærkerne, hvormed han ved sin Kombinationsevne og frodige Fantasi hævder sig i Rang som en af vore originaleste Dekorationskunstnere.

E. har næsten været beskæftiget paa alle Omraader inden for Kunstindustrien. I sine helt unge Dage skabte han over Hedebo-syningen en Hvidsøm-Syning, der vandt megen Udbredelse. Fremdeles bør nævnes hans Ovnsrie, et gennemført System, hvori der af elleve Dele kan sammensættes over 30 forskellige Typer, alt efter Varmeevne og Anvendelse (udført 1922 for H. Rasmussen & Co., Odense). E. førte Udviklingslinien fra Th. Bindsbøll ubrudt op til de funktionelle Krav i Tiden omkring 1925. Bedre end nogen anden realiserede han denne Epokes Idealer — han skabte Mulighed for en dansk Tradition og et rationelt dansk Formsprog inden for den demokratiske, industrialiserede Produktion. Desværre faldt det til Jorden med hans tidlige Død. —

Samlinger af hans Arbejder findes paa Kunstindustrimuseet og i Akademiets Samling af Arkitekturtegninger.

W. Jakstein i Bau-Rundschau 29. Maj 1919. Sigurd Schultz i Kunstbladet Maj—Juni 1927, Architekten, Maanedshæfte Aug. s. A. og Ugehæfte 28. April 1931. G. Biilmann Petersen i De grafiske Fag 1. Juni 1927, Berl. Tid. 17. April 1931 og Dansk Reklame Dec. s. A. Poul Henningsen i Nyt Tidsskrift for Kunstindustri April 1930 og Politiken 17. April 1931. Ole Wanscher i Epoke Nov. 1931 og Berl. Tid. 24. Nov. s. A. Dagens Nyheder 8. Nov. 1931. Johan Olsen i De grafiske Fag 1. Maj s. A.

Sigurd Schultz.

Engelhardt, Valdemar, 1858—1931, Opfinder. F. 23. April 1858 i Slesvig, d. 3. Nov. 1931 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Sekondløjtnant, senere Oberst Christian Ole Carl E. (1828—1905) og Juliane Wommelstorff (1828—1927). Gift 21. Sept. 1907 i Kbh. (Holmens) med Marion Libby, f. 31. Dec. 1872 i New York, D. af Præst Daniel L. (1847—97) og Myra Rilda Ward (1853—1928).

E. gik som ung til Søs, tog senere saavel den almindelige som den udvidede Styrmandseksamen ved Kbh.s Navigationsskole og førte derefter i adskillige Aar Skib for australske Rederier. Han fik under denne Virksomhed Øjet op for det mangelfulde og utilstrækkelige Redningsmateriel, der fandtes i Skibene og fik Interesse for dets Forbedring. Han kom tilbage til Danmark 1897 og konstruerede nu en sammenfoldelig Redningsbaad, som han sendte til Verdensudstillingen i Paris 1900, hvor den vakte stor Opsigt i Søfartskredse og blev præmieret. Der dannedes her hjemme et Interessentskab The E. Decked Life Boat Co., for hvilket E. var Direktør til sin Død. — Baaden, ved hvilken der i de forløbne ca. 30 Aar er foretaget enkelte praktiske Forbedringer, bestaar af en Ponton, bygget af dobbelt diagonal Egetræsklædning med mellemiggende vandtæt Sejldug, forsynet med vandtæt Dæk og langskibs Skod. Længs Lønningen findes en sammenfoldelig Skibsside af Sejldug, der kan slaas op til Beskyttelse for de ombordværende. Baaden har stor Stabilitet og kan bære ca. 30 Mennesker. De forøgede Fordringer til Sikkerhed for Passagerer og Besætninger, der efter Aarhundredskiftet stilles, kom paa et for E. meget belejligt Tidspunkt. Med store Passagerskibe vilde det nu være umuligt at skaffe Baadplads til alle i de tidligere anvendte Redningsbaade, da man, selv om man kunde have disse med Skibet, sjældent vilde faa Tid til at sætte dem i Vandet. I ældre Tider maatte man særlig lægge Vægt paa at have Baade, der kunde bevæge sig over store Distancer, hvis et Skib maatte forlades i det aabne Hav, medens det nu gælder om at holde sig samlede paa Stedet, da Hjælpen — tilkaldt ved Radiotelegrafren — kan ventes i Løbet af Timer.

E.-Baadenes Fordel er derfor, at de tager mindre Plads op, at Baadene kan anbringes paa en saadan Maade, at de kan flyde op, naar Skibet synker, og at Baadene selv er synkefrie. De er indført i alle større Passagerskibe og i mange Orlogsskibe. Ved adskillige af de store Søulykker, der er forefaldet i de senere Aar, har de gjort uvurderlig Nytte og reddet mange Menneskeliv, saaledes da »Titanic«, »Lusitania«, »Empress of Ireland« og »Europa« gik ned.

Th. Topsøe-Jensen.

Engell, Birgit, f. 1883, Operasangerinde. F. 18. Sept. 1883 i Berlin. Forældre: Fabrikant Herman Adolph Engel (1849—1927) og Vilhelmine Rasmussen (f. 1857). Gift med Sangeren Hans Erwin Hey, f. 1877. Ægteskabet opløst.

B. E., der er opdraget i Danmark, kom som sekstenaarig til Tyskland, hvor hun i Berlin fik Sangundervisning af Etelka Gerstner. Hendes klangskønne Sopranstemme, som hun yderligere havde uddannet hos Professor Cairati i Zürich, henviste hende til Operascenen, og 1912 opnaaede hun et Engagement ved Statsoperaen i Berlin. Hun udførte her indtil 1920 en længere Række klassiske og moderne lyriske Koloraturpartier, som skabte hende et anerkendt Navn som scenisk Kunstnerinde. Ogsaa Koncertsangen dyrkede B. E. med stort Held, og hun foretog saaledes, samtidig med Engagementet i Berlin, Kunstrejser til Holland, England, Amerika og Skandinavien. Fra 1920 har den fremragende Kunstnerinde ofte givet Gæstespil paa Det kgl. Teater, hvor hun 1927—31 var fast ansat. — B. E. ejer foruden en varmt klingende Sopranstemme et betydeligt dramatisk Talent. Hun forstaar at give en Figur spillende Liv paa Scenen, hvilket hun ikke mindst viser i Roller, der kræver Udfoldelse af skælmsk Lune som Rosinø i »Barberen i Sevilla« og Susanna i »Figaros Bryllup«. Den charmerende Ynde, der præger hendes Kunst, har hun faaet Lejlighed til at vise i Partier som Aase i »Drot og Marsk«, Liden Kirsten, Dea i »Komedianter«, Sophie i »Rosenkavaleren« og Mélisande i »Pelléas og Mélisande«.

Torben Krogh.

Engelsted, Malta (Malthe) Odin, 1852—1930, Genremaler. F. 8. Aug. 1852 paa Nivaagaard, d. 21. Dec. 1930 i Fakse Ladeplads, Urne paa Fakse Kgd. Forældre: Proprietær Valdemar E. (1797—1887, gift 1° 1828 med Mathilde Wittrock, 1804—35, 2° 1836 med Lucie Emerentze Cassel, 1788—1849 (gift 1° 1814 med Købmand, Skoleforstander Mikkel Herschind, 1774—1824, gift

1° 1803 med Maren Elisabeth Schmidt) og Lydia Rasmine Lovise Lassen (1818—67). Sønesøn af Niels E. (s. d.). Ugift.

E. blev Student 1870 fra Metropolitanskolen, tog Filosofikum 1871, studerede Teologi og Kunsthistorie, men bestemte sig snart for Malerkunsten. Fra C. V. Nielsens Tegneskole dimitteredes han til Kunstakademiet; han optoges her Nov. 1873 og deltog i Undervisningen endnu Okt. Kvartal 1879 efter at have taget Afgang Juni s. A. Han debuterede paa Charlottenborg Decemberudstilling 1879 og udstillede paa Foraarsudstillingen 1880—90. — E.s Navn er nu gledet noget i Baggrunden, men i 80'erne og 90'erne tilhørte han den Kreds af Genremalere, der ved deres »Karakteriserings-evne«, deres Fortællertalent og dygtige kunstneriske Skoling i høj Grad nød Tidens Bevaagenhed. Han stod paa den fremskridtsvenlige Fløj, var Ven af Zahrtmann, deltog i den frie Studieskole for de lidt ældre Kunstnere i Søkvæsthuset under Tuxens, Schwartz' og Jerndorffs Ledelse, som blev Indledningen til den senere saa betydningsfulde Konkurrent til Akademiet, og var Medstifter af Den fri Udstilling 1891, hvor han sidenefter flittigt udstillede. Foruden to mindre Udenlandsrejser til Tyskland, Holland, Belgien, Frankrig 1881 og 1883 var han 1887—89 for et toaarigt Akademi-stipendium paa et længere Studieophold i Italien og Grækenland; i Selskab med Zahrtmann og Niels Skovgaard besøgte han Athen, Sparta og Megara. — E.s Dagliglivsskildringer vakte hurtigt Opmærksomhed; det gælder allerede Debutbilledet »Resterende Husleje« (1879). En Del af dem blev senere vidt udbredte i Reproduktion, saaledes »Hos Inspektøren« (1885, Aalborg Museum). Navnlig fremhæver Samtiden »Studenter, der disputerer« og »Dominospillere« (begge 1881), »L'hombre« og »En Malerinde i sit Atelier« (begge 1887), men endnu højere satte den hans religiøse Malerier, især »Sarah vækker Isak til Afrejsen til Moria-Bjerg« (1884) og »Kristus og Nikodemus« (1886), om hvilket Sigurd Müller siger, at det indeholder »en saa dyb og ædel Følelse og en saa indtrængende Karakteristik, at E. i Kraft deraf hævder sin Rang mellem sit Slægtleds betydelige Kunstnere«. Kunstforeningen arrangerede en Udstilling af hans Arbejder Febr.-Marts 1921. — Akademiet tildelte 1883 E. Neuhausens Præmie for »En Gymnastiktide i en Landsbyskole«. 1891 ansattes han ved Statens Tegnelerkursus; ogsaa privat virkede han som en meget søgt Tegnelerer, og han fik ved sin noble Personlighed Betydning for mange unge Kunstnere. 1908 kom han Lorenz Frølich til Hjælp ved Udførelsen af Kartonerne til Gobelinerne paa Kbh.s Raadhus (Forværelset til Magistratens Forsamlingsaal) og ved Tilsynet med Vævningen;

efter Frølichs Død overdroges det E. at fuldføre dette Værk. Arbejder af ham findes paa Fr.borg, i Museerne i Maribo, Aalborg, Randers, Ribe samt i Stockholm. — Maleri af Tycho Jensen 1903.

Th. Hauch-Fausbøll: Patriciske Slægter, IV, 1919, S. 21, 25. Kristian Zahrtmann. Mindebog, udg. af F. Hendriksen, 1919. Lorenz Frølich, udg. af F. Hendriksen, 1920, S. 393—98. Karl Madsen i Politiken 10. Febr. 1931.

Sigurd Schultz.

Engelsted, Niels, 1759—1816, Officer. F. 27. Juni 1759 paa Rørbæk ved Kerteminde, d. 17. April 1816 paa Ølundgaard, begr. i Otterup K. Forældre: Kancelliraad Maltha (Ulrich) E. til Rørbæk (1718—62) og Elisabeth Birgitte Lund (1720—97). Gift 6. Juli 1786 i Hillerød med Cornelia Maria Abel, døbt 4. Aug. 1762 sst., d. 3. Sept. 1850 i Odense, D. af Købmand, kgl. Konsumptionsforvalter Jacob A. (Dyrgang) (1700—63) og Marie Eleonora Møller (1717—98).

Efter en første Uddannelse som Søkadet blev E. 1776 Kadet i et Rytterregiment, 1780 (1778) Sekondløjtnant, 1782 kar. og 1786 virkelig Premierløjtnant, 1788 Ritmester, 1801 kar. Major, 1803 Premiermajor, 1808 kar. Oberstløjtnant og Jan. 1812 Oberst og Chef for Jyske Regiment lette Dragoner. Som Chef for dette, der under Feltoget i Mecklenburg 1813 gjorde sig gældende som en fortrinligt uddannet Afdeling, blev E.s Navn kendt i vide Kredse. I Fægtningen ved Rosengarten og ved andre Lejligheder viste han sig som en energisk og dristig Rytterfører, der vandt Davouts fulde Anerkendelse, og af de franske Officerer var han meget afholdt. Skønt Ledelsen i Fægtningen ved Rahlstedt til Dels glippede, kæmpede Regimentet fortrinligt om end med store Tab. 8. Dec. afmarcherede det fra Wandsbeck for over Itzehoe at forene sig med det øvrige danske Korps i Rendsborg. At den dristige March lykkedes — skønt store Kosakstyrker allerede da var naaet højt op i Holsten — uden at miste en Mand eller Hest, skyldes særlig E.s udmærkede Kommandoføring. To Maaneder før sin Død fik han Afsked som Generalmajor. — R. 1813. K. 1814. — Maleri paa Dragonregimentets Kontor i Randers. Stik af S. Sonne efter de la Belles Tegning af Fægtningen ved Rahlstedt. Mindestøtte i Lammesøskoven ved Ølundgaard. Monument paa Otterup Kgd.

Th. Hauch-Fausbøll: Patriciske Slægter, IV, 1919, S. 19 f. Medd. fra Krigsark., V, VII, VIII, 1892—1900. E. Leschly: Hist. Beretning om 5. Dragonregiment, 1929. K. C. Rockstroh: Ereignisse u. Verhältnisse

1813—14, i Zeitschr. der Gesellsch. für Schlesw.-Holst. Gesch., XLIV, 1914. O. Bauditz: Kosakkerne ved Danmarks Sydgrænse, i Gads dsk. Mag., XIII, 1918—19, S. 242 f. Randers Amts Avis 23. April 1816.

Rockstroh (S. A. Sørensen).

Engelsted, Carl Sophus Marius Neergaard, 1823—1914, Læge. F. 8. Marts 1823 i Kbh. (Frue), d. 25. Okt. 1914 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Registrator i det danske Kancelli, senere Raadmand og By- og Raadhuskriver i Aarhus Jacob Willads E. (1786—1854) og Else Susanne (Sanne) Neergaard (1792—1879). Gift 4. Nov. 1856 i Kbh. (Garn.) med Ulrica Louise Augusta Klingberg, f. 14. Nov. 1827 paa Løvegaard, d. 21. Jan. 1864 i Kbh. (Holmens), D. af Proprietær Christian Ludvig K. (1799—1840) og Marie Augusta Dinesen (1806—77).

Efter at være blevet Student 1841 fra Aarhus og have taget medicinsk Embedseksamen 1847 ansattes E. som Kandidat paa Almindelig Hospital i Kbh., men gjorde desuden om Sommeren 1848 som konst. Underskibslæge og 1849 og 1850 som konst. Skibslæge Tjeneste ved Kanonbaad-Flotillen og gjorde sig bemærket ved resolut Handlekraft, Mod og Dygtighed, saaledes at han 1849 fik Ridderkorset særligt for sit Forhold ved Behandlingen af de saarede fra Fredericiaslaget, der transporteredes over Lille Bælt til Fyn. 1852—54 var han Reservemedicus hos M. Christensen paa Almindelig Hospital, og under dennes Sygdom fungerede han i hele Kolera-tiden Juni til Okt. 1853 som Overlæge baade paa den medicinske Afdeling og paa Lemmestiftelsen, hvor han under de fortvivlede Forhold med den enorme Dødelighed forstod at indrette Driften af Hospitalet paa en saadan Maade, at han fik baade skriftlig Paaskønnelse fra Direktionen for Iver og Omhyggelighed og skriftlig Misbilligelse for Selvraadighed. Almindelig bekendt er det, hvorledes han — for at holde Modet oppe hos Lægepersonalet, der blev deprimeret over de mange Lægedødsfald — dristede sig til paa de værste Dage at arrangere Skovture. Efter Epidemien deltog han ved Undersøgelser over Boligforhold i Fattigkvarterer i Agitationen for sanitære Fremskridt, og hans Anseelse var nu grundfæstet. Allerede 1853 havde han udgivet en Afhandling om Brystsygdom, baseret paa kliniske og anatomiske Undersøgelser paa Hospitalet, hvori han hævdede, at Tuberklet var det fælles Grundlag for saavel Brystsygen som for Kirtelsygen, og 1854 disputerede han for Doktorgraden med en Afhandling om Tuberkulosens Helbredelighed, som han paaviste laa meget gunstigere end almindelig antaget. Disputatsen fik han Lov til at udgive paa Dansk, men han slap ikke for at forsvare den paa Latin. 1854—56 var han Di-

striktslæge under Kbh.s Fattigvæsen, 1856—59 Reservelæge ved M. Hassings nyoprettede Afdeling for Syfilis og Hudsygdomme paa Almindelig Hospital, og 1862 blev han Overlæge ved samme Afdeling efter 1859 at have studeret disse Sygdomme i Paris, Wien og Berlin. Da han 1863 søgte at blive M. Christensens Efterfølger ved den medicinske Afdeling blev den ældre L. I. Brandes den foretrukne, men til Gengæld blev E. foretrukket for R. Bergh som Overlæge ved Afdelingen for Hud- og Kønssygdomme paa det nye Kommunehospital i Kbh. Her virkede han som Universitetslærer i disse Fag fra 1869 indtil han, 60 Aar gammel, allerede 1882 undlod at søge Forlængelse, og han udgav i denne Stilling de første større danske Haandbøger over Kønssygdomme (1877) og Hudsygdomme (1879). Han skildres som en interesseret, praktisk Lærer med stor klinisk Dygtighed, der ledede Afdelingen humanit. 1869 blev han Medlem af Sundhedskollegiet, hvor hans Indflydelse blev stor. — E. var Foregangsmand i Bekæmpelsen af Tuberkulosen her hjemme; hans Princip var Forebyggelse, og han sigtede først mod Skrofulosen og paapegede de gode Resultater, der i Frankrig og England var opnaaet paa Kysthospitaler; det skyldes først og fremmest ham, at Kysthospitalet paa Refsnæs kunde aabnes 1875. Ogsaa Kønssygdommene vilde E. bekæmpe med Forebyggelse, og 1877 fik han stiftet Foreningen til forvildede unge Pigers Frelse. 1882—94 havde han Sæde i Kbh.s Borgerrepræsentation og 1887—96 i Sundhedskommissionen; desuden var han Medlem af mange forskellige Kommissioner særligt vedrørende Hygiejne, hvor hans praktiske Sans og levende Energi altid gjorde sig gældende. 1906 udtraadte han af Sundhedskollegiet under Henvielse til sin høje Alder, men i Virkeligheden som Protest mod Albertis stadige Negligering af Kollegiet, først i Tuberkulosespørgsmaalet, senere ogsaa ved Embedsbesættelser. Da 1901 Nationalforeningen for Tuberkulosens Bekæmpelse blev stiftet og førte denne Sag ind paa nye Veje, var E. en Modstander og Kritiker af de talrige Sanatorier, som han fandt var for dyre; han vilde hellere have lagt Vægt paa Oprettelsen af Tuberkulosestationer; den kraftige Agitation, der kunde vække Smittefrygt, var ham imod, og han mente, at den vilde skade de brystsyge. Paa sine gamle Dage bekæmpede han ivrigt Parlamentarismen og alt hvad dermed fulgte. E. nød stor personlig Agtelse for Retlinethed og havde et myndigt og dog stiltfærdigt og bramfrit Væsen. I sine senere Leveaar var han bitter mod Tiden, der var løben fra ham, og han stak ikke sine Meninger under Stolen. Som Læge udmærkede han sig mere som Klinikeren og Praktikeren end som den teoretiske

Videnskabsmand. — Tit. Professor 1869; frasagde sig Titel og Rang 1874. — R. 1849. DM. 1879. K.² 1888. K.¹ 1894. S.K. 1906. F. M. G. 1903. — Maleri af Carl Bloch 1882 paa Kommunehospitalets 4. Afdeling. Træsnit af C. Poulsen 1884.

V. Budde i Ill. Tid. 9. April 1882. Nic. Holm: Glade Aar, 1915, S. 180—86. S. Engelsted: Gammelt og Nyt, 1910. Th. Hauch-Fausbøll: Patriciske Slægter, IV, 1919, S. 4—7. Personalh. Tidsskr., 10. Rk., I, 1934, S. 165 f., 191 ff.

Axel Hansen.

Engelstoff, Præsteslægt, der har Navn efter Engelstofte i Braaby Sogn, hvor Stamfaderen Christen Pedersen var Bonde i Begyndelsen af 17. Aarh. Hans Søn Raadmand i Ribe og Kroholder i Hjerting Oluf Christensen E. (1636—1712) var Farfader til Sognepræst i Sebber og Lundby, Provst Laurits Struch E. (1702—79). Denne havde otte Børn, hvoriblandt Christen E. (1734—1803), der efter at have været Kapellan hos Faderen var Sognepræst og Provst i Gislum og Testrup og sidst Sognepræst i Næsborg, Salling og Outrup. Han tog Magistergraden 1773 og var kendt for sine latinske Vers og sine pædagogiske Evner, der gjorde ham til en søgt Lærer. Han havde to Børn, nedenn. Historiker, Ordenshistoriografen, Konferensraad Laurits E. (1774—1851) og Datteren Ingeborg Marie E. (1777—1832), der i sit andet Ægteskab med Faderens Efterfølger i Næsborg Pastor Niels Lassen Thorning havde Sønnen nedenn. Biskop, Historikeren Christian Thorning E. (1805—89), som blev adopteret af sin Morbroder. Biskop E. havde tretten Børn, hvoriblandt Overretssagfører Lauritz Thorning E. (1840—1918) — hvis Søn er nedenn. Forfatter Christian Thorning E. (f. 1876) — og Sognepræst i Vesterborg og Birket Frans Daniel Thorning E. (1844—1914), der var Fader til nedenn. Historiker Povl E. (f. 1876).

Th. Hauch-Fausbøll og S. Nygård: Patriciske Slægter, V, 1930, S. 66—94. Vilh. Bang: J. B. S. Estrups Forfædre, 1885.

Albert Fabritius.

Engelstoff, Christian Thorning, 1805—89, Biskop, Kirkehistoriker. F. 8. Aug. 1805 i Næsborg, d. 25. Jan. 1889 i Odense, begr. sst. Forældre: Sognepræst Niels Lassen Thorning (1771—1813) og Ingeborg Marie Engelstoff (1777—1832, gift 1° 1796 med residerende Kapellan i Middelfart Hans Jørgensen Naschou, 1767—97, 3° 1818 med Skolelærer i Hundige Christian Gottlieb Brorson Raakjær Nyegaard, 1789—1831). Adopteret af Professor Laurits E. (s. d.) 1822. Gift 22. Dec. 1837 i Kbh. (Frue) med Louise Holm, f. 28. Aug. 1817 i Øllufvad, Nebel Sogn, d. 23. Aug.

1898 i Odense, D. af Christen H. og Louise Holm Borning, Plejedatter af Sognepræst i Ikast Jens Carsten Friedrich Høhne (1777—1823) og Maria Catharina Hellesen (1776—1870).

Ved sin Faders tidlige Død kom den otteaarige Dreng i Huset hos sin Morbroder, Professor Laurits E. (s. d.), der altid viste ham den største Kærlighed og til sidst antog ham i Søns Sted. I sit nye Hjem fandt E. i enhver Henseende usædvanligt gode Vækstbetingelser, og sammen med den senere Stiftamtmand, Baron F. C. Holsten blev han af en fortrinlig Lærer, den senere Biskop J. B. Daugaard (s. d.) forberedt til Artium, som han tog 1822. Som Studiefag valgte han Teologi, da han paavirket baade af J. P. Mynsters Prædiken og af Præstegaardslivet hos Provst F. D. Mellerup i Greve ønskede at blive Præst. 1827 tog han teologisk Attestats og deltog derpaa med Udbytte i Øvelserne paa Pastorseminariet under H. G. Clausens Vejledning. Samtidig fortsatte han sine andre Studier og vandt 1828 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om det kaldæiske Folks Historie. For at opnaa et Rejsestipendium disputerede han 1832 for den teologiske Licentiatgrad med et omfattende Arbejde »*Historia populi Judaici biblica, usque ad occupationem Palaestinae*«, hvori han søgte at berigtige det gamle Testamentes Kronologi især ud fra babyloniske og ægyptiske Kilder. Kort efter begyndte han som Privatdocent at holde Forelæsninger over naturlig Teologi, og da han havde sejret i en Konkurrence over P. T. Hald og J. F. Fenger, blev han 1833 Lektor og 1834 ekstraordinær Professor i Teologi ved Universitetet. Ved Reformationsfesten 1836 erhvervede han den teologiske Doktorgrad, og 1845 blev han Professor ordinarius og Medlem af Konsistorium. Foruden af Professorgerningen blev der lagt Beslag paa E.s store Arbejdskraft fra mange andre Sider. 1834 blev han Bibliotekar ved Kommunitetets Bogsamling, 1837—61 var han sammen med C. E. Scharling Redaktør af »Theologisk Tidsskrift« og 1837—50 Medlem af Kommissionen til Revision af Oversættelsen af det gamle Testamente, 1838 blev han udenlandsk og 1839 tillige indenlandsk Sekretær i det danske Bibelselskab, 1847 Inspector ved Universitetskvæsturen, og 1850 fik han det Hverv at foredrage Kirkeretten ved Pastorseminariet. 1843—52 var E. desuden Medlem af Bestyrelsen for Den danske historiske Forening. I tidligere Aar havde E. af økonomiske Grunde flere Gange søgt større Præstekald, men forgæves. Derimod blev han 1851 (fra 1852 at regne) udnævnt til Biskop over Fyns Stift, hvilket Embede han beklædte til sin Død. Som Biskop var han Medlem af Kirkekommissionen af 1854. Ogsaa i det politiske Liv blev E. en kort Tid draget ind. Han tilhørte i det væsentlige det national-

liberale Parti, og som Universitetets Rektor havde han i sin Mindetale over Christian VIII. givet Udtryk for sin Sympati med Frihedsbevægelsen. Da Monrad ret pludseligt skulde danne sit Kabinet i Dec. 1863, indtraadte E. i dette som Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Nogen større politisk Rolle kom han dog ikke til at spille, og paa Grund af Sygdom ophørte han allerede i Marts 1864 at fungere som Minister og vendte tilbage til sin Bispestol. Da E. fra gammel Tid var fortrolig med Kirkeretten, voldte den juridiske og administrative Side af Bispegerningen ham ingen Vanskeligheder, og i aandelig Henseende viste han sig som en forstaaende og human Tilsynsmand, der lagde Vægt paa at fremelske Fordragelighed. Maaske forledtes han dog af sit fredelskende Sind til undertiden, især i sine ældre Aar, at optræde med mindre Bestemthed, end det havde været ønskeligt. I sit Bispe styre fulgte han den Mynster-Martensen'ske Linie og søgte overalt at respektere andre Individualiteters aandelige Ret. Kun over for sekteriske Bevægelser som Mormonerne stillede han sig meget skarpt. Trods sit lidet imponerende Udvortes — E. var usædvanligt lille og spinkel af Skikkelse — forstod han meget godt at gøre sig gældende ved Visitater og andre højtidelige Lejligheder og nød stor Anseelse i Stiftet. Som et Tegn paa den Hengivenhed, Stiftets Gejstlighed nærrede for ham, overræktes der ham 1877 ved hans 25 Aars Bispejubilæum en Sum paa 3000 Kr. til et Legat med hans Navn for fynske Præstedøtre.

Størst Betydning har E. haft som Videnskabsmand. Som Professor havde han til Hovedfag Kirkehistorie, som han paa Grundlag af solid Viden docerede samvittighedsfuldt og klart, om end hans akademiske Foredrag kunde virke noget tørt og monotont. Som Genstand for kirkehistorisk Forskning og Fremstilling havde han tidligt valgt den danske Reformations Historie, og Emner fra denne har han behandlet i en lang Række Skrifter og Afhandlinger, der som alle hans Arbejder udmærker sig ved Overskuelighed i Dispositionen, en klar og kultiveret Fremstillingsform, omfattende Kundskaber og ikke ringe Skarpsindighed. Medens E. ikke havde sin Styrke i den bredere, farverige Fremstilling af konkrete Livsforhold, fandt han sit rette Felt i Enkeltundersøgelsen, der kunde føres helt til Bunds. I sin Doktordisputats »Reformantes et Catholici tempore, quo sacra emendata sunt, in Dania concertantes« analyserede han saaledes grundigt Reformationstidens litterære Polemik, og i et Universitetsprogram fra 1847 undersøgte han den latinske Konfutation, der fra katolsk Side blev fremlagt efter Herredagen 1530. Den liturgiske Udvikling efter Reformationen skildrede han 1840 i »Liturgiens eller Alterbogens og Kirkerituals

Historie i Danmark», der tillige indeholdt en kritisk Prøvelse af det af Biskop Mynster udarbejdede Udkast til en ny Alterbog. I Afhandlinger i »Historisk Tidsskrift«, »Theologisk Tidsskrift« og »Kirkehistoriske Samlinger« behandlede han en Række specielle Spørgsmaal fra Reformationstiden (f. Eks. Herredagen i Kbh. 1530 og Hans Tausens Proces paa denne) eller vedrørende Kirkeret og Kirkeskik (Skriftemaalets Plads i Gudstjenesten, Valget af Kirkens Tjenere, Gejstlighedens Deltagelse i Stændermøder). Ganske særlig fortjener at fremhæves hans omfattende Undersøgelse af Kirkeordinansens Tilblivelseshistorie og hans Biografi af Poul Helgesen, hvori han stiller denne omstridte Skikkelse i et retfærdigere Lys. Med Rette har C. Paludan-Müller betegnet denne Biografi som en af de skønneste kritiske Undersøgelser, vor Litteratur har at opvise. Efter sin Udnævnelse til Biskop førtes E. ind paa Studiet af Fyens Historie og Topografi, idet han i Odense fik bekvem Adgang til rige arkivalske Samlinger. Selv om der kan paavises Mangler ved hans Arkivbenyttelse (især bristende palæografisk Færdighed), forstod han dog meget godt at hente værdifuldt Stof frem og bearbejde det paa en tiltalende Maade. Navnlig i »Samlinger til Fyens Historie og Topographie« meddelte han mange Bidrag til fynske Lokaliteters og Personers Historie. Betydeligst inden for denne Gruppe Arbejder er hans »Odense Byes Historie« (1862), der allerede 1880 udkom i en ny, stærkt forøget Udgave. E. var som Formand i den Grad Sjølen i Fyens litterære Selskab, der udgav det ovennævnte Tidsskrift, at dette maatte standse ved hans Død. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1847, af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog 1850. — Papirer i Rigsarkivet og Landsarkivet for Fyn. — R. 1847. DM. 1854. K. 1859. S.K. 1882. — Posthumt Maleri af A. Behrends i St. Knuds K. i Odense. To klippede Silhouetter paa Fr.borg. Bronzemedajillon af Aksel Hansen paa Gravstenen. Litografi 1856 efter Tegning af Ed. Hansen. Træsnit 1873 og 1885.

Selvbiografier i Acta solennia (Universitatis Hauniensis), 1837, S. 42—45, og i Bispevielsesprogrammet, 1852, S. V—X. Taler ved Biskop, Dr. theol. C. T. E.s Jordefærd den 1ste Februar 1889, 1889. Vilh. Bang i Nutiden, IX, 1885, Nr. 446—47. H. F. Rørdam i Saml. t. Fyens Hist. og Top., X, 1890, S. 359—82. Johs. Steenstrup: Historiskrivningen i Danmark i det 19de Aarh., 1889, S. 355 ff. Fr. Nielsen: Minder, 1881, S. 48. Vilh. Birkedal: Personlige Oplevelser i et langt Liv, I, 1890, S. 190; II, 1890, S. 95—104. C. H. Rørdam: Svundne Dage, I, 1916, S. 95. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, II, 1916, S. 259, 278, 301. Klaus Berntsen: Erindringer fra Barndom og Ungdom, 1922, S. 59 ff., 108 f., 146, 152 f. H. St. Holbeck: Odense Bys Historie, 1926, S. 331 f. — Breve fra og til E.: Breve fra J. P. Mynster, 1860, S. 225—29, 230—34; Personalh. Tidsskr., 7. Rk., II, 1917, S. 84—91; H. C. Andersen og Odense

1866—1875, 1933. Dagbogsoptegnelser af E.: Saml. t. jydsk Historie og Topografi, 4. Rk., II, 1914—16, S. 395—407; Hist. Tidsskr., 8. Rk., V, 1914—15, S. 100—105; Personalh. Tidsskr., 8. Rk., II, 1923, S. 72—78.

Bjørn Kornerup.

Engelstoft, Christian Thorning, f. 1876, Forfatter. F. 12. Marts 1876 i Kbh. (Frue). Forældre: Overretssagfører Lauritz Thorning E. (1840—1918) og Pouline Marie Stub (1849—80). Ugift.

Udgaaet af en gammel, anset Embedsmandsslægt skulde E. oprindelig have studeret; han tog ogsaa 4. Klasses Hovedeksamen 1893, men opgav derefter Studierne; han prøvede saa at skabe sig en Fremtid, bl. a. i Postetaten og Forretningsverdenen, men havde ikke Succes i det praktiske Liv; først da han betraadte Forfatterbanen med »Af Livets Farce« (1904), var han kommet paa sin rette Hylde. Med heldig Haand slog han straks ned paa det Omraade, som han behersker med større Sikkerhed end noget andet, Proletarskildringen, og fortalte om Skurekonen Madam Andersen. I »Svig og List« (1909) fortsættes ad denne Vej: her myldrer det med Unger paa Trappegange, Madammerne sladrer og stikker Hovederne sammen, drukne Mandfolk raver hjem til Mutter og Børnene. Dette Baggaardsmilieu er næppe nogetsteds i E.s Produktion gengivet med større artistisk Haandelag og dybere Medfølelse end i en lille Historie i »Barnet og andre Fortællinger« (1906). Her er det lykkedes E. at tolke en Arbejderkvindes Sorg over at miste sit Barn dobbelt overbevisende, fordi han ikke forfalder til Sentimentalitet, men djærvt gaar Livet under Øjnene og beretter om de barokke Sider, Livet har at fremvise selv under de alvorligste Tilskikkelser. Hvor E. er bedst, møder man denne Sans for Komikken midt i Tragikken, som det kun er Humoristen givet at faa Øje paa. Med sin træfsikre Replik tager han ikke alene Proletariatet, men ogsaa de bedre stillede Klasser paa Kornet — selv fyrstelige Personer gaar ikke Ram forbi, i »Kongen af Illyrien« (1905), en i øvrigt ikke særlig betydelig Satire over Nutidens Hoffiv, giver han de kongelige Skikkelser et filisteragtigt Præg af Slobrok og lang Pibe, som ikke just tjener til at understrege de høje Herskabers Værdighed. Ogsaa naar han skildrer Bourgeoisiet, herunder Embedsklassen, drager han sine Figurer ned i Proletarmilieuet, saaledes de Læger, han fortæller om i »Venner og Bekendte« (1922) og i »Jeg hader dig« (1922); han vil vise, at der ikke er synderlig Forskel paa Menneskene — det er ydre Forhold, Fødsel og Opdragelse, der bestemmer, om et Menneske bliver Konge eller Sjoer. Blandt E.s øvrige Bøger er der Grund til at fremhæve »Levende og døde« (1917) med Fortæl-

lingen om Lærer Jens Peter Jensens heroiske Kamp mod Tuberkulosen og »Eventyr og Historier fortalt for voksne« (1916) med Beretningen om Kvindens Skabelse. Denne Historie sammen med »Den gamle Kineser« hører til det Repertoire, hvormed E., der er en udmærket Fortolker af egne Værker, har gjort Lykke, bl. a. i Kabaretterne Edderkoppen og Riddersalen. I »Halvtreds Aar« (1926), der kom den Dag, E. fyldte de halvhundrede, findes atter det Spil mellem det pudserlige og det sublimt ophøjede, som er et af dette Forfatterskabs mest typiske Træk. — Malerier af Aksel Jørgensen 1907, af Chr. Aigens ca. 1908, 1912, 1917 og 1935 (det ene i Aalborg Museum). Akvarel af Ingeborg Engelstoft ca. 1920. Portrætteret paa Peter Hansens Maleri af Faaborg Museums Indvielse 1910 (Faaborg Museum) og af Hans Henningsen paa Gruppebillede 1911. Tegninger af Aksel Jørgensen 1908 og Kai Nielsen 1910. To Statuetter af Kai Nielsen, den ene fra 1910. Buster af Severin Jacobsen ca. 1925, Ragnhild Borch ca. 1929 og Grethe Hammeleff 1934.

Selvbiografi i Bogvennen Marts 1916. Peder Hesselaa: Vor Tids Digtere, 1926, S. 107—19. Anders W. Holm i Verdensspejlet 9. Dec. 1906. Sven Lange: Meninger om Litteratur, 1929, S. 59 f.

Peder Hesselaa.

Engelstoft, Laurits (Lars), 1774—1851, Historiker. F. 2. Dec. 1774 i Gislum, d. 14. Marts 1851 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst i Gislum, Magister, senere Provst og Sognepræst i Næsborg Christen E. (1734—1803) og Eleonore Hedevig Lillelund (1742—1818). Gift 8. Nov. 1805 i Randers med Magdalene (Lene) Cathrine Estrup, f. 6. Sept. 1786 i Kbh. (Helligg.), d. 6. Juni 1878 sst. (Trin.), D. af Magister, Hører, senere Rektor og Sognepræst Peder E. (s. d.) og Hustru.

Faderen gav E. den første Undervisning og dermed tillige Grundvolden til hans Viden i de klassiske Fag, til hvilke baade Fader og Søn følte sig stærkt hendragne. Femten Aar gammel kom han i Randers Skole og fandtes efter halvandet Aars Undervisning saa vel forberedt, at han kunde afgaa til Universitetet (1791). Her tog han 1. og 2. Eksamen og 1796 teologisk Embedseksamen. Han syntes straks at skulle træde i præstelig Virksomhed, idet Grev Rosenkrone tilbød ham et Kald, til hvilket han havde Kaldsret. E. var et Øjeblik i Tvivl, men besluttede saa at følge den videnskabelige Vej, til hvilken han ved sin hurtige Tilegnelsesevne, klare Overblik og Lyst til Studier maatte føle sig selvskreven. Med sin Ven Børge Thorlacius havde han drevet fælles Studier; begge var nu fuldt beskæftigede med at besvare Universitetets Prisopgaver,

og der tilkendtes 1797 Thorlacius Guldmedaillen for en filologisk og E. for en historisk Afhandling (om Kvindekønnets huslige og borgerlige Kaar hos Skandinaverne før Kristendommens Indførelse). Endnu s. A. disputerede E. for den filosofiske Doktorgrad »de Hieronymo Stridonensi«, en Afhandling, der vandt megen Anerkendelse. Med offentlig Understøttelse kunde Thorlacius og E. nu drage til Udlandet. Efter et længere Ophold i Göttingen og Besøg i en Del af Tysklands andre Byer drog de over Holland og Belgien til Frankrig.

Dette Ophold i Frankrig var betydningsfuldt for E.s senere Udvikling og gav hans hele Dannelse og Aandsretning et Præg, som aldrig udslettedes. Netop da de to Venner i Nov. 1798 kom til Paris, udbrød den anden Koalitionskrig; da Bonaparte 18. Brumaire n. A. holdt sin Tordentale til de 500's Forsamling, maatte den tilstedeværende E. flygte ud af Vinduet, og næppe var han og Thorlacius paa Hjemvejen kommet over Frankrigs Grænse, førend Marengosejrens Ry naaede dem. E. var henrykt over saaledes i halvandet Aar at leve midt i Verdensbegivenhederne, som han opmærksomt iagttog. Samtidig med at han flittig studerede i Bibliotekerne over historiske og filologiske Emner, fulgte han, som alt tidligere i Tyskland, Forelæsninger over naturvidenskabelige Fag, rejste nogle Maaneder med danske Botanikere til Pyrenæerne, æstetiserede og øvede sig i fremmede Sprog, red og fægtede, kort sagt, den lille, blondlokkede Nordbo tabte enhver jysk Tunghed, og der kom fransk Elegance over hans Person og hele Væsen. Han bragtes desuden, vistnok for bestandig, ud af et saadant Forhold til Teologien, at han vilde kunne overtage præstelig Gerning.

Efter Rejsens brede, nydelsesrige Veje fulgte ved Hjemkomsten i Sommeren 1800 de trangere Stier ad Embedsbanen. E. maatte udslette et mindre gunstigt Indtryk, som han havde bibragt de styrende, og efter at have offentliggjort en i Paris begyndt Afhandling om »Philip August og Ingeborg« (1801), der ligesom det tidligere Arbejde om Kvindekønnets Stilling i Oldtiden vidner om en sjælden Fremstillingsevne og omhyggelige Studier, udnævntes han (1802) til Adjunkt i Historie og Geografi ved det filosofiske Fakultet, 1803 til Professor extraord. Gage opnaaede han dog først 1805, og han maatte dels ved Undervisning i Schouboes Institut, dels ved en Ansættelse som Sekretær ved Det kgl. Bibliotek (1803—05) tjene det fornødne til sit Underhold.

Paa Katedret var E. en aandfuld og tiltalende Forelæser. Om Ordet end ikke fødtes hurtigt paa hans Læber, antog det altid den skønne Form; han stod anskuende over for sit Emne og kaldte

Hovedpunkterne frem; det spændte, hvilende Øjelaag over det glansfulde Øje aabenbarede en Mand, der søgte at finde Overblik og Standpunkter og stræbte efter at oplyse Tankerne i Verdensstyrelsen. E. yndede historiske Paralleller, og han lod ofte Strejfflys virke klarende, kun følte Tilhøreren stundom et Savn ved, at E. havde ladet sig nøje med at henkaste Tanker om en mulig Forstaaelse uden selv at forsøge den dybere Indtrængen. Under hele sin Universitetsvirksomhed — han blev 1817 Professor ordinarius — bestræbte han sig for ogsaa uden for Læresalen at træde de studerende nær. Hans gæstfri Hjem stod aabent for mangfoldige studerende, som her nød godt af hans belærende Samtale eller traf sammen med fremragende Mænd i Lærdommens og Digtningens Verden. Da der indkom 600 Rdl. for hans Universitetstale om den akademiske Borgerrets Betydning (1809), gav han disse til et Stipendium for studerende til Anskaffelse af Bøger. Islandske Studenter, der i E. fandt en Beskytter, lod hans Portræt stikke i Kobber ved C. W. E. Eckersberg (1830).

Stiftelsen af Direktionen for Universitetet og de lærde Skoler 1805 havde imidlertid været en skæbnesvanger Begivenhed for E.s Virksomhed. Ved sin store Arbejdsdygtighed, sine omfattende Kundskaber og sin Lyst til at gribe ind i praktiske Forhold var han som selvskreven til at træde i Direktionens Tjeneste, og dens Eksistens og E.s Liv knyttedes paa en egen Maade sammen. Han blev 1805 dens Sekretær, 1812 Assessor i Direktionen og var 1817—32 og derpaa igen fra 1840 til 1848, da Direktionen opløstes, Medlem af den. Han kastede sig med største Iver ind i denne Gerning, og hans »Universitets- og Skoleannaler« (1806—13) vidner om, med hvor megen Opmærksomhed han fulgte alle Skolespørgsmaal i Udlandet og søgte at fremdrage alt nyttigt og oplysende om Universitetet og de lærde Skoler her hjemme, om deres Historie, Institutioner, nuværende Virkemaade og Undervisningens Resultater. Opdragelsen havde altid ligget E. paa Hjerte, allermost for saa vidt den skabte Folkekarakteren, og i et tankevægtigt Skrift, som han skrev under et Ophold i Rendsborg 1807—08, da han som Direktionens Referent fulgte Regeringen herved, »Tanker om Nationalopdragelsen, betragtet som det virksomste Middel til at fremme Almenaand og Fædrelandskjærlighed« (1808), udviklede han, hvorledes den unge skulde opdrages til at føle sig som Landets Søn, som Arvtager af en stor Fortid. Kendskab til Landet, som det var og er, maatte derfor staa i første Linie, og Opdragelsen burde være militær, Legeme og Aand uddannes i fuld Harmoni, og Staten ved Udmærkelser tilskynde til sand Borgeraands Vækst.

— E. har sin Andel i de Reformer, som Universitetet og Skoleundervisningen i Løbet af næsten et halvt Aarhundrede undergik, og har derved indlagt sig megen Fortjeneste; et i særlig Grad fremragende administrativt Talent tør man dog næppe tillægge ham. I øvrigt benyttedes hans Arbejdsdygtighed ved mange Lejligheder; saaledes klager E. 1813 i et Brev over, at hans Helbred blev overanstrengt under den norske Universitets-Kommissions Forhandlinger i den forudgaaende Vinter, da han efter fem à seks Timers Seance maatte, til Dels om Natten, udarbejde Breve og Forestillinger. I Sorø Akademis Genfødselse (1822) og følgende Udvikling var E levende interesseret, og for sin Virken derfor nød han megen Anerkendelse.

Haarde Klager kunde den historiske Videnskab dog føre over at være svigtet af en højt begavet Dyrker. E.s foran nævnte historiske Afhandlinger og ligeledes hans »Blik paa Forsvarsvæsenets Forfatning og Tilstand i det byzantinske Rige under Kejser Justinian I.« (1815) og »Wiens Belejring af Tyrkerne 1683« (1817) maa kaldes mønsterværdige, hvad historisk Granskning og Fremstilling angaar, men de blev ikke efterfulgt af mange eller af store Arbejder. Han udgav sammen med Jens Møller »Historisk Kalender«, tre Bind (1814—17), og skrev sammen med Werlauff »Kjøbenhavns Universitetsbygningens Historie« (1836), han var Medredaktør af »Journal for udenlandsk Litteratur« og »Maanedsskrift for Litteratur«. I øvrigt var det nærmest ved et mere tilfældigt Fund af Aktstykker eller ved Begivenheder, der danner Paralleller til Fortidens Forhold (især naar det gjaldt Fædrelandets Forsvar), at han optraadte som Forfatter (saaledes om »Christian IV.s Forsøg paa at afskaffe Vornedskabet«, »Kjøbenhavns Stilling og Farer i Sommeren 1700«). I nogle mindre Afhandlinger har han ogsaa behandlet Statistikken, i hvilket Fag han holdt Forelæsninger for de juridiske studerende. Denne Vejledning har sikkert baaret god Frugt; E. var paavirket af A. L. Schlözers Arbejder, han fremdrog dog snarere de retslige og økonomiske Sider af Samfundslivet, end han gav den talmæssige Belysning deraf. I E.s Skrifter havde Stoffet altid gennemgaaet en Støbning i den smukke, ofte elegante Form, som var E. egen. Et Udvalg af disse udgaves i tre Bind af Samfundet til den danske Litteraturs Fremme 1859—62. E. var den sidste af vore lærde, som skrev elegante latinske Vers.

Naar E. et Aar før sin Død skrev: »Mit hele Liv har mest været Opofrelser«, og han derved sikkert tænkte paa, hvorledes han ved praktisk Gerning var drevet bort fra højere Kald, saa han dengang, som ofte i sine senere Aar, ikke dybt nok til Bunds i sit

eged Sind. Det er en Historikers Lod saa at sige ved hvert enkelt Studium at skulle paa ny tjene sig op fra menig til Officer; han maa længe gøre trættende og pinligt Arbejde, inden han naar til at befale og lede, men til den første Art Gerning følte E. sig noget for fornem. Et Arbejde i Slid og Møje uden æstetisk Tilfredsstillelse tiltalte ikke E. Vel havde han, som P. A. Munch siger, »et sjældent historisk Instinkt«, men Instinkt uden Studier paa første Haand hjælper kun halvvejs. E. vilde hellere iagttage Samtiden og nedskrive, hvad der meddeltes ham om denne og den nærmeste Fortid, — han begyndte endog en Brevveksling med sin Kollega Thorlacius om Dagens Begivenheder i det Øjemed at være Kilde for Eftertiden, og mange Optegnelser om Samtiden og om Traditionen fra den nærmest forudgaaende Tid findes fra hans Haand. For den nye historiske Arbejdsmaade med dens udvidede Arbejdsmark og dens Vægt paa kritisk Sigtning kom han til at staa noget fjern, og da han ingenlunde i sin senere Levetid vandt Paaskønnelse for sin administrative Virksomhed, kom der et vist Misforhold ind i den i øvrigt saa højt fortjente Mands Liv. Men hans varme Fædrelandskærlighed og Omsorg for, at ægte Borgeraad trivedes — tidlig havde han gjort opmærksom paa det danske Sprogs ulykkelige Stilling i Slesvig, og han var stærkt grebet af Tanken om Enheden i de nordiske Folks Fortid og Skæbne —, hans utrættelige Arbejdslyst og betydelige videnskabelige Fortjenester maatte alle erkende.

1845 blev E. som Universitetets Senior fritaget for at holde Forelæsninger, og 1848 udtraadte han af Universitetsdirektionen. 1812 var han blevet Medlem af Videnskabernes Selskab, 1813 af Danske Selskab, hvis Forstander han var fra 1829 til sin Død.

Papirer i Universitetsbiblioteket og Rigsarkivet. — Justitsraad 1811. Konferensraad 1836. Ordenshistoriograf s. A. — R. 1824. DM. 1829. K. 1840. S.K. 1848. — Maleri af J. V. Gertner 1846 (Fr.borg). Litografi derefter af I. W. Tegner 1848. Tegning af J. V. Gertner 1848 (Fr.borg). Maleri i Familieeje. Stik af Chrétien og af C. W. E. Eckersberg 1830 efter Tegning af F. L. Storch 1829. Silhouet 1798.

C. F. Wegener: L. Engelstoft, 1852. Joh. Steenstrup: Historieskrivningen i Danmark i det 19. Aarh., 1889. Vidar 1889. E. C. Werlauff: Erindringer af mit Liv (Memoirer og Breve, XIII), 1910. Fra Fyens Fortid, 1916. A. Holck: Dansk Statistiks Historie, 1909. Sorø, Klostret, Skolen, Akademiet, 1923 ff. P. K. Thorsen: Afhandlinger og Breve, III, 1930. K. Fabricius: Regensen, 1923—25. Dagbogsoptegnelser i Dsk. Saml., III, 1867—68. Historiske Optegnelser i Hist. Tidsskr., 5. Rk., II, 1880, og Norsk hist. Tidsskr., 2. Rk., IV, 1889. Rejseoptegnelser i Saml. t. jysk Hist. og Top., 3. Rk., VI, 1908 og Fra Frederiksborg Amt, 1908—09.

Johannes Steenstrup.

Engelstoft, Poul, f. 1876, Historiker. F. 4. Okt. 1876 i Vissenbjerg. Forældre: Residerende Kapellan, senere Sognepræst, sidst i Vesterborg Frans Daniel Thorning E. (1844—1914, gift 2° 1883 med Kristiane Pedersen Møller, 1862—89; 3° 1890 med Mette Marie Pedersen Møller, f. 1864) og Catharine Elisabeth Nyegaard (1847—83). Gift 1° 24. Marts 1910 i Seden med Fanny Brahm, f. 8. Juli 1878 i Vester Torup, D. af Sognepræst, sidst i Seden Peter Georg Emil B. (1838—1912) og Harriet Jansen (1839—1920). Ægteskabet opløst. 2° 31. Marts 1928 i Kbh. (b. v.) med Sigrid Gudrun Klokke, f. 30. Nov. 1899 i Odense, D. af Skomagermester Peter Christopher K. (1871—1913) og Laura Christine Hansen (1872—1932, gift 2° 1917 med Entreprenør Laurits Christian Thorvald Frederiksen, f. 1892).

E. blev Student 1895 fra Roskilde og tog Skoleembedseksamen med Historie som Hovedfag 1906, vandt n. A. Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Rigsraadets Historie 1448—1588. I »Det danske Folks Historie« behandlede han Perioderne 1588—1648 (IV, 1928), 1848—64 (VII, 1926—27), 1864—70 (VIII, 1929) og 1901—13 (sst.). 1927—33 var han Medarbejder ved Institutet for Historie og Samfundsøkonomi og har sammen med Hans Jensen redigeret flere af dets Publikationer. I Forening med F. Nørgaard udgav han 1922 »Hovedtræk af Verdenshistorien fra 1866 til vore Dage«, med Frantz Wilhelm Wendt 1934 »Danmarks politiske Historie fra Freden i Kiel til vore Dage«. Han var 1920—25 Medredaktør af »Hagerups illustrerede Konversationsleksikon«, 3. Udg., udgav 1920—26 sammen med Svend Dahl »Dansk biografisk Haandleksikon« i tre Bd., redigerede 1925—31 i Forening med samme »Den nye Litteratur« og overtog 1931 Hovedredaktionen af »Dansk biografisk Leksikon«. — Maleri og Studie af Victor Borregaard 1913.

Svend Dahl.

Engelund, Anker Dolleris, f. 1889, Ingeniør, Professor. F. 30. Maj 1889 i Randers. Forældre: Maskinarbejder i Randers, senere Maskininspektør ved Aalborg Privatbaner Andreas Valdemar E. (f. 1859) og Anne Marie Dolleris (f. 1860). Gift 17. Aug. 1918 i Brønderslev med Valborg Olsen, f. 10. Sept. 1897 sst., D. af Læge, senere Overlæge Valdemar O. (1864—1932) og Petrea Marie Amalie Thomsen (f. 1866).

E. blev Student 1907 i Aalborg, cand. phil. 1909 og cand. polyt. som Bygningsingeniør 1912. Umiddelbart efter Eksamen fik han Ansættelse hos Firmaet Nyeboe & Nissen i Kbh. og blev her til 1918, da han kom til Statsbanerne, først som løst ansat Ingeniør og fra 1. Maj 1919 som Ingeniørassistent. 1922 fik han

som Speciale Statsbanernes Brokonstruktioner, og fra 1924 blev han videnskabelig Medarbejder ved Statsbanernes Baneafdeling og Leder af Tegnesterne for Broerne over Roskilde Fjord, Alsund, Lillebælt, Storstrømmen og Oddesund. 1914 fik han tillige Ansættelse ved Polyteknisk Lærestanstalt, hvor han indtil 1922 var Assistent i Bygningsstatik og Jernkonstruktioner, 1922 blev han Docent og 1928 Professor i dette Fag ved Dahlstrøms Død. 1921—24 var han Lærer i Jernbeton ved Kunstakademiet, og fra 1924 er han Censor ved Akademiets Eksamen i Statik. E. har medvirket ved en Del Projekteringsarbejder i Ind- og Udland og har skrevet en Del Tidsskriftartikler og større Afhandlinger om Brobygning, bl. a. »Nyere Bestræbelser paa Omraadet Bærende Konstruktioner« (1930). Han er Medlem af Bestyrelsen for Akts. Nyboe & Nissen fra 1930; fra 1929 er han Formand i Bestyrelsen for Homøopatisk Hospital i Kbh., er endvidere Medlem af Bestyrelsen for Dansk Selskab for Bygningsstatik og for Dansk Forening for Brobygning og Bærende Konstruktioner. 1921 fik han Præmie i den internationale Konkurrence om Planer til en ny Limfjordsbro. — R. 1933. — Maleri 1928 af Max Rimbeck, München.

Pool Vinding.

English, Thomas Alfred, 1819—89, Ingeniør. F. 17. Dec. 1819 i Kbh. (Helligg.), d. 14. April 1889 sst., begr. paa Frbg. Forældre: Forpagter af Kobberværket paa Frederiksværk, senere Bestyrer af Leren Kobberværk i Norge Thomas E. (1773—1835) og Cicilie Marie Berth (1799—1863). Gift 10. Juni 1852 i Odense med Johanne Regine Nathalie Allerup, f. 12. Marts 1830 paa Frbg., d. 24. Jan. 1904 sst., D. af Snedker, senere Jernstøber M. P. A. (s. d.) og Hustru.

E.s Fader var født i England. Efter hans Død kom E. i Lære paa en Maskinfabrik i Flensborg, sejlde senere som Maskinmester paa et Dampskib og arbejdede derefter som Værkfører paa en Fabrik i London. Under sit Arbejde uddannede han sig flittigt ved Selvstudium, og 1849 oprettede han Ingeniørfirmaet E. & Hanssen i Kbh. Et af de første store Arbejder, Firmaet gav sig i Lag med, var at deltage i den 1849 udskrevne internationale Konkurrence om et Vand-, Gas- og Kloakanlæg til Byen Kbh. Den store Præmie blev ikke udbetalt, men Firmaets Projekt hørte til dem, der blev belønnede; for Vandværksplanen fik Firmaet 100 Frederiksd'orer (knap 1500 Kr.) og for Gasværksplanen samme Beløb. Som bekendt strandede Kloakplanen dengang, og hverken Konkurrenceprojekterne eller et senere i Begyndelsen af 50'erne

af Firmaet udarbejdet Kloakprojekt kom til praktisk Udførelse. 1852 byggede Firmaet i Odense det første Vand- og Gasværk her i Landet, og senere byggede det en Række Vand- og Gasværker i danske og svenske Byer. Endvidere har Firmaet udført en Række Fabriksanlæg, Udtøringsanlæg o. l. Et af Firmaets Arbejder har vakt særlig Interesse, nemlig et i Birmingham i Slutningen af 80'erne fuldført stort Anlæg til Fordeling af Kraft fra en Centralstation ved Hjælp af komprimeret Luft, et Anlæg, som naturligvis blev forældet, da man fik Elektricitetsværker i Begyndelsen af 90'erne, men som, da det udførtes, vakte stor og fortjent Opmærksomhed. — R. 1861.

F. Hjort: Slægten Gjerløff, 1904, S. 119. Villads Christensen: København 1840—1857, 1912.

Poul Vinding.

Engqvist, Thorvald Frederik, f. 1886, Jernbaneingeniør. F. 24. Jan. 1886 i Kbh. (Cit.). Forældre: Sergent, senere kgl. Inventarieinspektør Frederik Thorvald E. (f. 1856) og Ida Christine Helsingreen (1862—1909). Gift 16. Febr. 1912 i Kbh. (Slotsk.) med Hedda Emilie Nikoline Helsingreen, f. 21. Jan. 1893 i Kolding, D. af Skuespiller Emil H. (s. d.) og 2. Hustru.

E. blev Student 1904 fra Østersøgades Skole, n. A. cand. phil. og tog 1910 polyteknisk Eksamen som Bygningsingeniør. Umiddelbart efter Eksamen blev han antaget som Ekstraingeniør ved Anlæggene af nye Statsbaner og blev i denne Stilling til 1912. Efter en kortvarig Ansættelse hos F. L. Smidth & Co. vendte E. tilbage til Statsbanerne, hvor han 1914 blev Ingeniørassistent og 1916 Baneingeniør af 2. Grad med Tjeneste ved 3. Anlægssektion, Aarhus. I denne Stilling har E. været Leder af Banegaardsanlæggene i Aarhus fra 1916 og i Fredericia fra 1925. 1926 blev han Chef for 6. Banesektion i Odense, og 1927 blev han Overingeniør ved Statsbanerne. 1912 fik E. sammen med Ingeniør Fr. Nielsen og Arkitekt Ch. Schou 2. Præmie i en Konkurrence om Bebyggelse af Aalborg Bys Jorder. 1915 var han Medlem af en af Statsbanerne nedsat Reguleringskommission og 1917—18 Medlem af Bestyrelsen for Dansk Ingeniørforenings Afdeling for Aarhus og Omegn. E., der er meget musikalsk, var 1909—13 Medlem af Studentersangforeningens Bestyrelse og 1918—20 Formand for Aarhus Madrigalkor. — R. 1929.

Poul Vinding.

Enna, August Emil, f. 1860, Komponist. F. 13. Maj 1860 i Nakskov. Forældre: Skomager Andreas Alexander E. (1821—1909) og Eline Amalie (Emalie) Henrichsen (1821—1903). Gift 1° 19.

Okt. 1888 i Kbh. (Matth.) med Maren Kirstine Topp, f. 26. Juli 1866 i Ribe, D. af Købmand Christian Frederik T. (1838—95) og Mette Cathrine Kirstine Eisenhardt (1839—1919). Ægteskabet opløst. 2° 28. Dec. 1928 paa Frbg. (b. v.) med Anna Johanna Eliassen, f. 9. Dec. 1887 i Bromme, D. af Indsieder Jens Peter E. (1845—1915) og Johanne Sophie Christoffersen (1852—1933).

Efter at Forældrene var flyttet til Kbh., kom E. i Skomagerlære og blev senere Ekspedient i Broderens Skotøjsforretning, fik saaledes først fra Attenaarsalderen grundigere Undervisning i Musik (Klaver, Violin), men drev det hurtigt til at blive Medlem af forskellige Orkestre. I dramatiske Foreninger, hvor han dirigerede, fremtraadte han fra 1880 ogsaa som Komponist, baade af Instrumentalmusik og dramatisk Musik (Operetten »En Idyl«, 1881, og »En Landsbyhistorie«, 1883). Stadig ivrig for sin musikalske Uddannelse tog E. derefter Undervisning hos Chr. Schiørring (Violin) og Organist P. Rasmussen (Teori), fik senere Engagement i Stadsorkestret i Björneborg i Finland, vendte hjem og blev Musikdirigent i Werners Teaterselskab (1883), der rejste i Provinsen. Fra tidligste Tid havde den dramatiske Musik hans Interesse, og næppe nok var han atter vendt tilbage til Kbh. (efter Teaterselskabets Fallit), førend han gik i Gang med forskellige dramatiske Værker, af hvilke dog ingen blev opført. Samtidig skrev han Klaverstykker, Ouverturer, en Suite (Tivoli 1885) og en Symfoni (1886), der vakte Gades Opmærksomhed og skaffede E. det Anckerske Legat; hans Udenlandsrejse gik dog ikke længere end til Flensborg, hvor han udarbejdede sit næste sceniske Værk »Heksen«, der blev et af E.s mest kendte Arbejder (Det kgl. Teater 1892), og som ogsaa i Udlandet opnaede megen Anerkendelse. Ogsaa den efterfølgende Opera »Kleopatra« var medvirkende til at slaa E.s Navn fast som talentfuld Komponist (Det kgl. Teater 1894); sit Sceneheld forfulgte han med »Aucassin og Nicolette« (Det kgl. Teater 1896) og »Den lille Pige med Svovlstikkerne« (1897), »Lamia« (Antwerpen 1899, Kbh. 1901), »Ung Elskov« (1902), »Prinsessen paa Ærten« (Aarhus 1910), »Nattergalen« (1912), »Gloria Arsena« (1913), »Komedianter« (1917), »Don Juan Marana« (1922), »Afrodites Præstinde« (1925); senest har han skrevet »Ghettoens Dronning« (1932). Ogsaa Sangspil og forskellig Scenemusik har E. komponeret (H. C. Andersen, Drachmann, Helge Rode, Stellan Rye, Strindberg), ligesom Balletten er blevet betænkt med »Hyrdinden og Skorstensfejeren« og »Sancta Cæcilies Guldsko«, Pantomimen med »Der verlorene Kopf« og »Elskovs Guld«, desuden Balletpantomimen »Kysset«. E. har herudover komponeret en

Del Instrumentalmusik (Overture, Violinkoncert, Symfonier, Symfoniske Billeder, Klaverkompositioner) samt Sange og Korværket »Historien om en Moder«. Hans største Indsats er dog afgjort hans dramatiske Musik. Hans sydlandske Afstamning og stærke Sans for det melodiske og dramatiske fornægter sig ikke i disse Værker; i øvrigt taler baade Wagner, Fransk mændene og Italienerne gennem hans Musik og Instrumentation, og det maa formodes, at den udpræget internationale Tone, som han anslaaer, har været medvirkende til hans formidable Succes i Udlandet, hvor han stadig staar som den mest kendte Repræsentant for dansk dramatisk Musik. — Tit. Professor 1908. — R. 1917. DM. 1934. — Tegning af P. S. Krøyer ca. 1905. Marmorbuste af Knud Gleerup 1927. Træsnit efter Fotografi 1893 og af A. Bork 1896.

Erindringer i Ill. Tid. 6. Sept. 1903 og Politiken 2. Sept. 1908. Ill. Tid. 31. Jan. 1892 og 6. Sept. 1903. Politiken 18. Sept. 1914. G. Lyng: Danske Komponister i det 20de Aarh.s Beg., 1917, S. 198—257. Masken 17. Nov. 1912. Berl. Tid. og Nationaltid. 12. Maj 1920. Musik, IV, s. A., S. 79—84.

Erik Abrahamsen.

v. Eppingen, Reinhard (Henrik), 1749—1821, Officer. Døbt 12. Okt. 1749 i Kindertofte, d. 20. Aug. 1821 paa Hotel d'Angleterre, Kbh., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Oberst Reinhard v. E. (1702—68) og Anna Holck Steensen (1715—85). Gift tidligst 1789 med Anna Maria (Nancy) Oxholm, døbt 9. Dec. 1762 i Kbh. (Holmens), d. 31. Jan. 1822 i Helsingør (Olai) (gift 1° 1781 med Professor Nicolai Abildgaard, s. d.; Ægteskabet opløst 1789), D. af Mønsterskriver ved Holmen, Krigsraad Lorens O. (1714—68) og Maria Susanne Schultz (1730—82).

v. E. fik 1762 Fændrikpatent, blev 1764 Page hos Prinsesse Charlotte Amalie og var 1774—82 Kammerjunker hos hende, blev 1781 Kammerherre (med Udnævnelse fra 1776), 1783 Jægermester. Ifølge hendes Testamente nød han fra 1782 en aarlig Pension. 1784 beordredes Undersøgelse om, hvorvidt han trods Benægtelse havde forledt og hjulpet Fru Nancy Abildgaard til at undvige fra sit Hjem til Sverige, og baade Kammerherrenøgle og Pension fratoges ham. Medens Undersøgelsen stod paa, flygtede ogsaa v. E. og bosatte sig i Skaane, hvor han kaldte sig Richardsson. Skønt Dommen gik de mistænkte imod, da de ikke turde aflægge Ed paa, at Undvigelsen ikke var sket efter Aftale, fik v. E. dog 1789 Tilladelse til atter at bo i Landet og nyde Pension. Da der i Vinteren 1808—09 paatænkte en Landgang i Skaane, blev v. E. udnævnt til Deputeret i Feltkommissariatet, da man regnede med, at hans gode svenske Forbindelser kunde blive Landet til Nytte.

At hans Tjeneste virkelig mentes af Værdi, ses af, at han var blandt de meget faa, hvis svenske og norske Post uaabnet afgaves til dem fra Feltpostmesteren, ligesom hans Breve til Prins Christian Frederik ikke var underkastet den vanlige Censur. Han døde som den sidste Mand af sin Slægt her i Landet. — Pastel af J. Juel i Slægten Sponnecks Eje.

Meddelelser fra Krigsarkiverne, IV, 1890. Personalh. Tidsskr., 3. Rk, V., 1896, S. 291 f.

S. A. Sørensen (Rockstroh).*

Erhard-Frederiksen, Vilhelm, 1883—1932, Frøavler, Frøeksportør, Planteforædler. F. 18. Juni 1883 i Nakskov, d. 19. Marts 1932 i Kbh., Urne paa Vestre Kgd. Forældre: Konsulent, Redaktør Erhard Frederiksen (s. d.) og Hustru. Døbt Vilhelm Topsøe Frederiksen, antog 1899 Navnet E.-F. Gift 29. Aug. 1916 i Vordingborg med Hvenild Spang, f. 4. Nov. 1894 paa Rosenfeldt, D. af Godsinspektør Jens Johan Gether S. (1861—1933) og Fanny Lange (f. 1870).

E.-F. lærte Landvæsen paa større og mindre Gaarde og fik Uddannelse paa Statsfrøkontrollen og Statens Forsøgsstation ved Lyngby, før han kom til Landbohøjskolen, hvorfra han tog Landbrugseksamen 1906. Han havde arvet Faderens rastløse Virke-trang, Idérigdom, frodige Initiativ samt Interesse for Planteavl og Planteforædling. Allerede medens han læste paa Landbohøjskolen, stiftede han 1905 Firmaet E.-F.s Frøavl og Frøeksport. Efter Eksamen studerede han Planteforædling og Frøavl i Udlandet, bl. a. i Amerika, og knyttede samtidig Forbindelser, der senere fik Betydning for hans Frøeksport. Sammen med Mogens H. Bing købte han 1905 Rosnæs ved Vordingborg for at drive Frøavl, afstod den 1911 til Bing. 1907—17 ejede han Svindingegaard ved Klarskov og Anneksgaarden ved Lundby. Paa disse Gaarde iværksattes i Løbet af faa Aar en betydelig Frøavl og Plante-forædling. Virksomheden udvidedes og kom til at omfatte en anselig Frøeksport og Kontraktfrøavl hos en Række Landmænd, ligesom der ved Klarskov anlagdes et større Renseri og Frøtør-ringsanlæg med moderne Maskiner efter E.-F.s Anvisning. Firmaet fik Salgskontor i Kbh. og Filialer i Stege, Svendborg og Holbæk. 1917 overgik det til et Aktieselskab med E.-F. som Formand. Den betydelige, hurtigt opvoksede Frøeksportvirksomhed mødte senere store Vanskeligheder, som ikke kunde overvindes, og Selskabet maatte 1923 ophæves. 1918 købte E.-F. Langø i Ulfsund til Planteforædlingsstation og Lærested for Frøavlere; desuden ejede han Ørnhøj. Begge disse Ejendomme blev afstaaet 1924; s. A.

købtes Hovedgaarden Nøjsomhed ved Nakskov. E.-F. havde imidlertid som Regel Bopæl i Kbh., hvorfra han, efter at Frøeksportselskabet var ophævet, med Energi slog ind paa andre Virksomheder med Tilknytning til Landbruget, som Leder af Kalkkvælstofkontoret, landbrugskyndig Raadgiver for Siloselskabet m. m. I de sidste Par Aar før sin Død satte han meget ind paa Fabrikation af Foderkager fremstillede af hjemmeavlede Afgrøder og Affaldsprodukter fra Landbrugsindustrien, et af Krisetidens første Forsøg paa at realisere Selvforsyningstanken i Praksis. Af E.-F.s litterære Virksomhed kan bl. a. nævnes »Vejledning i Frøavl« (1917), der udkom i flere Oplag, »Om Forædling af Landbrugets Kulturplanter« (1924) og »Landbrugets Fagkalender« (1927—30). Kort før sin Død havde han sammen med Rich. Ege fuldført »Vitaminerne og deres Betydning for Husdyrbruget« (1932). Han var i de senere Aar landøkonomisk Medarbejder ved »Berlingske Tidende« og »Dagens Nyheder« og skrev saavel her som i Fagbladene en Række instruktive Artikler. E.-F. var stærkt interesseret i det landøkonomiske Oplysningsarbejde og en udmærket Foredragsholder. Han forenede Intelligens med en elskværdig og vindende Personlighed; med levende Interesse, optimistisk Syn og rastløs Iver gik han op i Arbejdet for Gennemførelsen af sine mange og store Planer; maaske var Tempoet raskere og Begrænsningsevnen mindre end heldigt for Foretagendets indre Stabilitet, men som Frøavler har han opnaaet smukke Resultater, og hans Navn og Virksomhed vil, som det var hans Ønskers Maal, blive bevaret ved Siden af Faderens.

Ugeskrift for Landmænd, 1932, S. 206 f. Vort Landbrug, 1932, S. 191. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 23. Marts 1932.

Anton Christensen.

Erichsen, Balder Vermund Aage, f. 1873, Biblioteksmand. F. 4. Juni 1873 i Odense. Forældre: Stabssergent, senere Løjtnant og Kompagnichef i Forstærkningen, Gymnastiklærer ved Katedralskolen Jürgen Friedrich Christian E. (1835—1916, gift 2° 1884 med Hansine Marie Hansen, 1843—1921) og Kirstine Mathilde Rasmussen (1842—83). Gift 27. Dec. 1911 i Braaby med Margrethe (Grethe) Paludan-Müller, f. 1. Sept. 1881 i Kbh. (Jac.), D. af Jernstøber Eggert Christoffer P.-M. (1842—1915) og Jacobine Andersen (1846—1926).

E. blev Student 1890 fra Odense, cand. mag. med Historie som Hovedfag 1897 og blev efter at have undervist et Par Aar ansat ved Universitetsbiblioteket, hvor hele hans senere Karriere er foregaaet (1903 Assistent, 1907 Underbibliotekar, 1918 Bibliotekar).

og hvor hans særlige Evner som Referensbibliotekar har vundet stærk Paaskønnelse hos Bibliotekets Publikum; tillige har han nedlagt et stort og samvittighedsfuldt Arbejde i Katalogiseringen, hvis Ledelse han varetager. 1925—26 var han Medlem af Udvalget vedrørende Statens Biblioteksvæsen. E. har som Bibliograf været Medarbejder ved »Arkiv för nordisk filologi« (1902—14) og sammen med Alfred Krarup udgivet det store Værk »Dansk historisk Bibliografi«, I—III (1917—27, Nytryk 1929), der omfatter Litteraturen om dansk Historie i videste Forstand indtil 1912. Dette Værk, der hører til vor bibliografiske Litteraturs mest benyttede, har i høj Grad nydt godt af E.s store Litteraturkundskab og Nøjagtighed. I Samleværket »Ex Bibliotheca Universitatis Hafniensis« (1920) har han skrevet en værdifuld Afhandling om Bibliotekets Genrejsning efter Branden 1728.

Svend Dahl.

Erichsen, Christen, 1639—1711, Præst, historisk Samler. F. 26. Sept. 1639 i Viborg, d. 29. Juni 1711 sst., begr. i Søndre Sogns K. Forældre: Købmand Erik Nielsen Hollænder og Anna Christensdatter. Gift 6. Dec. 1671 med Anna Ostefeld, begr. 5. Sept. 1719 i Viborg, D. af Sognepræst i Viborg Søndre Sogn Jens Pedersen (1616—70) og Karen Pedersdatter (1616—1708).

C. E. blev Student fra Viborg 1668, havde antagelig tidligere beskæftiget sig med Haandværk, da han var en duelig Murer, Snedker og Billedskærer. Han blev Præst i Viborg Søndre Sogn 1670, Magister 1677, Provst over Fjends Herred 1699. Han er kendt for sine store Samlinger til Viborgs Historie, af hvilke dog Hovedparten gik tabt 1715 ved Skives Brand, idet Præsten Mag. Tychonius havde laant Manuskriptet, og andre Dele gik til Grunde ved Viborgs Brand 1726. I Universitetsbiblioteket (Additam. fol. 80) findes dog endnu en Foliant med Optegnelser af C. E. fra 1709, og et kort Uddrag af denne blev 1727 udgivet af Willads Giertsen v. Netten (»Viborg Byes Beskrivelse«), genudgivet 1925 af Jeppe Aakjær. Som Samler savnede E. vel kritisk Indstilling, men Viborgs Historieskrivere som A. C. Krog og Ursin har dog i høj Grad draget Nytte af E.s Materiale. Han skal have været en lærd, elskværdig og gavmild Mand, der betænkte sin Kirke med Gaver af Jord og lod bekoste Taarn, Spir og en Gabestok m. m. Hans Sønner antog Navnet Ostefeld.

A. C. Krog: Efterretninger om Viborg, 1779, S. 189 ff. A. Heise: Diplomatarium Vibergense, 1879, Indledning, S. XIX ff. J. P. Thjørring i Jyske Saml., 1. Rk., IV, 1872—73, S. 351 ff. A. Køcher: Viborg Søndre Sogns Kirkes Historie, 1929, S. 28.

C. Klitgaard.

Erichsen, Christian Julius, 1867—1935, Forlægger, Bladudgiver. F. 22. Febr. 1867 paa Karensaab, Gern Sogn, d. 18. Marts 1935 i Hellerup, begr. i Taarbæk. Forældre: Landinspektør Niels Bay Welling E. (1829—1909) og Karen Kirstine Thorup (1830—1912). Gift 21. Dec. 1900 i Vedbæk Kapel med Karen Rita Bentzen, f. 31. Aug. 1878 i Nærum, D. af Karetmager Lars Bentzen (1839—1915) og Hansigne Kirstine Jørgensen (1842—1923).

E. tog Skolelærereksamen 1887 som Privatist og begyndte allerede 1889 som Lærer i Kolding sin Virksomhed som Forlægger, idet han udsendte »Ny Skolesangbog«, hvis Udgivelse, der skete i livlig Polemik med Sanginspektør Sanne, straks viste den unge Forlæggers Uforknythed og sikre Syn for Betydningen af Presseomtalen Magt. Allerede s. A. startede han »Lærerstandens Adresseavis« (1889—96 og 1909—10), som han selv redigerede og hurtigt forstod at gøre til en benyttet Talerstol i Drøftelsen af Skolens og Lærerstandens Interesser. 1890 opgav han Lærergerningen og drog til Kbh. for helt at hellige sig sine Planer som Forlægger. Hans første Forsøg lykkedes dog ikke, og der fulgte nogle trange Aar, men 1896 fik han en stor Succes med »Børnenes Bogsamling«, i hvilken han udsendte en Række gode Børnebøger i Tjøres Hæfter, som distribueredes gennem Lærerstanden, hvis velgørende Institutioner nød godt af en Part af Foretagendets Overskud. Fra nu af gik det raskt fremad for ham ved Udgivelsen af Skole- og Børnebøger og Børneblade, ligesom han ikke veg tilbage for større Opgaver, som »Det danske Folks Historie« (1926—29) og »Danmark i Fest og Glæde« (1935). 1909 overtog han »Husmoderens Blad«, fra 1910 udgivet under Navnet »Hus og Hjem«, som han drev frem med fremragende Dygtighed, og hvis store Udbredelse saavel i Danmark som i Norge skaffede ham et betydeligt økonomisk Rygstød. — E.s livlige Sind og mange Interesser gav sig Udslag paa adskillige Felter ud over hans Udgivervirksomhed. Han var Medstifter af Foreningen Modersmaalet, han deltog meget ivrigt i Arbejdet for Fredssagen; 1925—26 udrustede han den danske etnologiske Filmsekspedition til Grønland, og 1926 var han Formand for Akts. Casinos Theaterdrift. 1922 skænkede han, da Frithiof Nansen havde faaet Nobelprisen og stillet den til Raadighed for sit store Barmhjertighedsarbejde blandt den ulykkelige krigsramte Befolkning i Lilleasien og paa Balkan, rundhaandet et tilsvarende Beløb til Nansens Raadighed til dette Arbejde. — Kultegning 1914 af Erik Henningsen.

A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, IV, S. 92. Chr. Erichsen: Ti Aar, 1905. Chr. Erichsen, et Festskrift, redig. af Hans Rasmussen og J. Gr. Pinholt,

1914. Erling Stensgård: En praktisk Idealist, 1927. Folkeskolen 8. Marts
1917. Nord. Boghandlertid. 25. Juni 1914. Hus og Hjem 28. Juni 1934.

Ove Tryde.

Erichsen, Erich, 1752—1837, Storkøbmand. F. 31. Marts 1752 i Odense, d. 7. Jan. 1837 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Krigs- og Landkommissær, Kammerraad Laurids E. (1716—56) og Charlotte Christiane v. Westen (1725—1801). Gift 23. Jan. 1783 i Kbh. (Holmens) med Johanne Blach, f. Wadum, f. ca. 1749, d. 3. Okt. 1800 i Kbh. (Nic.), (gift 1° med Købmand, Agent Christian Schaarup B., d. 1781).

E. kom som ganske ung Handelslærling til Kbh. og fik straks Ansættelse i det store københavnske Handelshus Blach. Takket være sit kvikke Hoved og sin Dristighed havde han ingen Vanskeligheder med at bane sig Vej, og da C. S. Blach 1781 døde, gled den unge E. stille og roligt ind i Ledelsen. 1783 ægtede han Enken og overtog herved hele Forretningen, som førtes videre under Firmanavnet C. S. Blachs Enke og Co. Allerede 1782 opnaaede han den eftertragtede Titel kgl. Agent, og de efterfølgende gyldne Aar fik snart Agent E.s Navn til at straale med særlig Glans. Hans Skibe for paa alle Verdenshave. De hentede Krydderier og kostbare Stoffer i Ostindien og bragte tunge Kornladninger fra de baltiske Lande til England. Ogsaa rene Pengeforretninger gav E. sig af med, og blandt sine bedste Kunder kunde han tælle den danske Stat. 1797 opgjordes E.s Handelsflaade til tretten Skibe paa i alt 1422 Kml., og efter Asiatisk Kompagni holdt han Pladsen som den tredie største danske Skibsreder. Fra omkring 1800 begyndte Vanskelighederne. Flere af hans Skibe blev kapret og værdifulde Ladninger beslaglagt. Med Iver kastede han sig i denne Tid over Bankiervirksomhed. I Aarene 1808—12 laante han Staten uhyre Summer, og ogsaa senere, baade 1819 og i 20'erne var det hans Hus, Finansminister Møsting atter og atter henvendte sig til, naar Staten skulde optage sine store Laan. E. havde i mange Aar sin Broder Peter E. som Kompagnon og fra 1816 hans Sønner. Men Brodersønnerne blev det gamle Hus' Ruin. Deres fejlslagne Dispositioner og ødsle Privatliv undergravede den sunde Forretning, og 1833 styrtede det hele sammen. 81 Aar gammel maatte E. standse sine Betalinger efter at have haft Ledelsen af Huset i mere end 50 Aar. — I Datidens københavnske Selskabsliv var Agent E. en Centralfigur. I sin pragtfulde, monumentale Købmandsgaard ved Holmens Kanal, det E.ske Palæ, som han 1799—1801 lod Harsdorff bygge, samlede han en stor Kreds af Tidens mest kendte Navne, og om Sommeren

mødtes den samme Kreds paa hans elegante Landsted Helle-rupgaard, hvis Hovedbygning en anden af Tidens kendte Arkitekter Joseph Ramée opførte. — E. beklædte mange Tillids-hverv. 1783—92 var han Medlem af Asiatisk Kompagnis Direktion, 1791—1813 Direktør for Speciesbanken og 1818—25 Medlem af Nationalbankens Repræsentantskab. 1788—1806 var han en af Stadens 32 Mænd, og 1817 modtog han det ærefulde Hverv som Formand for det nyoprettede Grosserer-Societet. — Kgl. Agent 1782. Etatsraad 1812. Konferensraad 1831. — R. 1829. — Maleri af F. C. Gröger (Privateje). Litografi derefter af Kunstneren 1821. Stik af Chrétien.

Marcus Rubin: 1807—14, 1892. Samme: Frederik VI.s Tid, 1895. J. Werner: En dansk Storkøbmand, 1927. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, III, 1921, S. 390. E. Nystrøm: Gjentofte Sogn, 1916, S. 293 ff. Fr. Weilbach: Architekten C. F. Harsdorff, 1928, S. 235—40.

Harald Jørgensen.

Erichsen, Erich Anton, f. 1870, Forfatter. F. 17. Juli 1870 i Vejle. Forældre: Garvermester Niels E. (1844—1906) og Abelone Olesen (1848—1912). Gift 6. Juni 1896 i Varde med Hedvig Schultz Bøtker, f. 28. Dec. 1874 i Varde, D. af Købmand Hans Madsen B. (1845—1925) og Elise Marie Schultz (1845—1924).

E. tog Præliminæreksamen 1885 i Herning og ansattes paa Kontor; han studerede i sin Fritid og tog dansk-juridisk Eksamen 1890. 1895 nedsatte han sig som Underretssagfører i Skern, men flyttede allerede n. A. til Esbjerg, hvor han sad i Byraadet 1898—1900. 1900—05 drev han Sagførervirksomhed i Aarhus, men flyttede saa til Kbh., hvor han skiftede Livsstilling og var Redaktionssekretær ved »København« 1906—18; derefter opgav han Journalistikken og blev Politifuldmægtig, først en kort Tid i Viborg og efter Genforeningen i Haderslev. Det er dog som Forfatter, E. har gjort sit Navn kendt. Han debuterede 1901 med »Der er et yndigt Land« (2. Udg. 1918), som interesserer ved sine Skildringer af Esbjergs Opkomst, og udsendte i de følgende Aar en Mængde Fortællinger og Romaner, bl. a. »Strøb« (1904), »Det største af alt« (1909), »Lykkelige Mennesker« (1911), »Mens Julesneen falder« (1912), »Naar Hjerter mødes« (1913), »Vild Fugl« (1915), »En Moders Hjerter« (1917), »Juledage paa Birkelund« (1918), »Ved Bethedas Dam« (1919), »Pastor Stefanus« (1921), der alle er blevet skattet Folkelæsning paa Grund af deres hjertelige Tonefald og hyggeligt underholdende Egenskaber. E. har altid et stort Publikum, men aldrig har han gjort saa stor Lykke som med Bogen om »Den tavse Dansker« (1916), der hidtil er kommet i 27 Oplag; denne den første Krigsbog paa dansk Grund fortæller i en noget

maniereret Stil om den sønderjyske Soldat, der gjorde sin Pligt, og efterfulgtes af »Den store Dag« (1919), ligeledes en Bog om en ung Sønderjydes Oplevelser. — Maleri af Victor G. Kühnell 1930. Blyantstegninger af Milton Jensen 1903 og J. Nørretranders 1909.

Peder Hesselaa.

Erichsen, John (Jón Eiríksson), 1728—87, administrativ Embedsmand. F. 31. Aug. 1728 paa Gaarden Skálafell, Kalfafell Sogn i det sydøstlige Island, d. 29. Marts 1787 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Frue). Forældre: Bonden Eiríkur Jónsson (d. tidligst 1745) og Steinunn Jónsdóttir (d. tidligst 1745). Gift 17. Aug. 1761 med Kirstine Marie Lundgaard, døbt 31. Okt. 1737 i Kbh. (Trin.), d. 28. Dec. 1794 sst. (Frue), D. af Jens Andersen L. og Anne Margrethe Kock.

E. kom 1743 i Skálholt lærde Skole, hvor Biskop Ludvig Harbou under et Inspektionsbesøg fattede saa stor Interesse for ham, at han ved Afrejsen 1745 tog ham med sig til Danmark og senere, da han beskikkedes til Biskop over det nordenfjeldske Norge, til Trondhjem, fra hvis Katedralskole E. 1748 dimitteredes til Universitetet i Kbh. Vaklende mellem forskellige Studier valgte han Juraen efter Tilskyndelse af Luxdorph, hos hvem han var Amanuensis, og hvis »udkaarne« Ven han siden blev; 1758 tog han Embeds-eksamen og ansattes, varmt anbefalet af sine Lærere Henrik Stampe og Kofod Ancher, n. A. som Professor i Retsvidenskab ved Akademiet i Sorø, hvor han vandt sig en Ven i Kollegaen Ove Høegh-Guldberg, den senere Statsminister, med hvem han i meget samstemmede. Efter tolv Aars Lærervirksomhed, i hvilken han gennem sine klare, instruktive Forelæsninger lagde utvivlsomme pædagogiske Evner for Dagen, forflyttedes E. 1771 til Kbh. som Kommitteret i det nyoprettede norske Kammer; 1773 blev han Deputeret i Økonomi- og Kommercekollegiet samt i Generaltoldkamret, hvor han havde de islandske, færøske, grønlandske og finmarkske Sager under sig; fra 1777 var han Deputeret i Rentekamret med Bi-beholdelse af de nævnte Sager. 1779 udnævntes han til ekstraordinær Assessor i Højesteret, 1781 til Bibliotekar for Det kgl. Bibliotek og var desuden Medlem af talrige Kommissioner, deriblandt den 1786 nedsatte store Landbokommission. — Som Embedsmand nød E. stor Anseelse for sin Arbejdskraft, sine grundige Kundskaber, Skarpsindighed og administrative Evne. Eftertiden vil ikke mindst berømme ham for hans Virksomhed som Biblioteksmand, der trods sin korte Varighed blev rig paa vigtige Reforme, til Dels planlagte af Forgængeren J. E. Schlegel, men først ført ud

i Livet af E. For Bibliotekets Bogindkøb optrak han desuden Retningslinier, som har Gyldighed den Dag i Dag, og hans haandskrevne systematiske Katalog over Manuskriptsamlingen er ved sin faste Plan og de gode Oplysninger om Haandskrifternes Tekster, Alder og Herkomst et fremragende Arbejde, der stadig benyttes; 1786 udgav han i Trykken et kortfattet Resumé deraf under Titlen »Udsigt over den gamle Manuskript-Samling i det store Kongelige Bibliothek«.

E. var ikke blot Embedsmand, men har ogsaa udfoldet en ikke ringe litterær Virksomhed. Interesse for sin Fødeøes Oldlitteratur viste han ved en Række Afhandlinger over nordiske Antikviteter, alle paa Latin; ved Udgivelsen af Tekster som Kongespejlet (1768) og Gunnlaugs Saga (1775) ydede han betydningsfuld Bistand og udgav selv (1787) et islandsk genealogisk Æredigt fra det 12. Aarh. (»Jon Loptssons Encomiast«) med Tillæg, medens en udførlig Biografi af Torfæus forefandt ved hans Død ikke helt afsluttet (den fuldendtes og udgaves 1788 af R. Nyerup). Nok saa meget var det dog Nutidens Island og dets i mange Henseender under fortvivlede Forhold levende Befolkning, der var Genstand for hans Overvejelser, og da han 1779 valgtes til Formand i det s. A. stiftede islandske Litteraturselskab, satte han igennem, at dets Hovedopgave blev praktisk Oplysning; til Optagelse i dets Skrifter skrev han om Næringsveje og andre økonomiske Emner, og i Samklang hermed staar hans Medvirkning baade før og efter ved Udgivelsen, Omarbejdelsen og Forbedringen af Værker som Eggert Ólafssons og Bjarni Pálssons Rejse gennem Island (1772), Olaus Olavius' Økonomiske Rejse gennem Island (1780), hvilket sidste Skrift han forsynede med en værdifuld Indledning, o. fl. a. At Regeringen ikke altid fulgte de af ham til Islands Ophjælpning fremsatte Planer, tog han sig meget nær; efterhaanden dannede sig Forestillinger hos ham om Kabaler og Intriger, ogsaa fra Landsmænds Side; Overanstrengelse slog sig sammen med nedarvet Disposition til Tung-sindighed, og under det overvældende Arbejde med Afleveringen af O. Thotts Palæotypsamling til Biblioteket tilspidsede Situationen sig til en Katastrofe. Fra Rentekamret — efter et heftigt Sammenstød med sin Chef C. D. F. Reventlow, som det senere (med Rette eller Urette) hedder — kørte han ud til Langebro, sprang i Vandet og druknede.

1769 blev E. Medlem af Det kgl. danske Videnskabernes Selskab, 1777 af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog. — Justitsraad 1773. Etatsraad 1775. Virkelig Etatsraad 1777. Konferensraad 1781.

Buste af Thorvaldsen i Nationalmuseet, Reykjavik (Afstøbning i Kgl. Bibliotek, Kbh.). Stik af E. C. W. Eckersberg 1828. Stik af et Gravmonument med hans Reliefportræt af Seehusen. Schules Stik: Ulykkelige Hændelser Nr. 11 behandler E.s Død.

Sv. Pálsson og B. Thorsteinsson: Æfisaga Jóns Eyrikssonar, 1828. E. C. Werlauff: Hist. Efterretninger om det kgl. Bibliothek, 2. Udg., 1844, S. 205—44. Chr. Bruun: Til Erindring om Jon Erichsen, 1887. M. Þórðarsson i Eimreiðin, XXVI, 1920, S. 177—85. Ellen Jørgensen i Festskrift til Kr. Erslev, 1927, S. 219 ff. Jón Helgason: Konferensraad Jón Eiriksson, 1929. William Norvin i Sorø, Klostret, Skolen, Akademiet, II, 1931, S. 209 f. — Luxdorps Dagbøger ved Eiler Nystrøm, I—II, 1915—30 (se Registeret). Edv. Collin: H. C. Andersen og det collinske Hus, 1882, S. 543 f. Louis Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, II, 1896, S. 62, 232.

Carl S. Petersen.

Erichsen, Vigilius, 1722—82, Portrætmaler. F. 2. Sept. 1722, formentlig i Kbh., d. 23. el. 24. Maj 1782 sst., begr. sst. (Fred. ty. K.s Kapel). Forældre: Skibsbygmester ved Holmen Niels E. (ca. 1693—1765) og Marie Oders (d. før Manden). Gift ca. 1760, antagelig i Rusland med Ide Kristine Bassebech, døbt 16. Juni 1734 i Kbh. (Frue), d. 16. Jan. 1809 sst. (Frue), D. af Muremester og Brandtambur Jacob Christopher B. (ca. 1706—39) og Cathrine Elisabeth Pedersdatter Liebe (gift 2° 1740 med Marskandiser Hans Styver, 3° 1742 med Tjener Hans Olsen Mosberg). Hun indgik 4. Aug. 1790 paa Hven et baade efter svensk og dansk Lov ugyldigt Ægteskab med Distriktskirurg Frederik Christian Nelle i Holbæk, senere i Skien (1761—1821).

E. har lært hos J. S. du Wahl, men ogsaa M. Tuscher og svenske Kunstnere som Hörner og Scheffel har direkte og indirekte paa- virket ham. Om hans tidligste Aar vides lidet; 1750 malede han Præsten Nic. Brorson og n. A. en Kopi (Fr.borg) efter dennes 2. Hustrus Portræt, malet af Andr. Brünniche 1748. Nogle Aar efter malede han Kunstammerforvalter Spengler og dennes Hustru (Kunstmuseet). Allerede 1750 kom han i Forbindelse med Hoffet, og efter at han som en særlig Specialitet havde lagt sig efter Emailleminiaturer, leverede han et Par Portrætter af Kongen (1754 og 1755); en Kongeminiature paa Fr.borg henføres ogsaa til ham. Kunstakademiet var netop stiftet, og 1755 stod den første Medaillekonkurs for Døren; E. meldte sig, men afvistes som Portrætmaler, idet Medaillen skulde forbeholdes Historiemalere. Da en Klage ikke førte til Resultat, tilbød han at konkurrere paa de givne Vilkaar, men føjede spydsk til, at han, hvis han vandt, paa sin Stipendierejse vilde »betiene sig af Naturen, som er alles Lærermesterinde«. Peder Als blev hans lykkelige Medbejler. Ved denne

Tid var der et betydeligt Røre i Europas Kunstnerverden, idet Kejserinde Elisabeth af Rusland grundlagde et Akademi; fra alle Lande drog Kunstnere omkring 1757 derhen, og E. fulgte Strømmen. I St. Petersborg synes han at være blevet støttet af den østrigske Gesandt Greve Esterházy, hvis Portræt han malede; han udførte ogsaa Emaillebilleder af Kejserinden, men ses ikke at have haft Lykken særlig med sig; et Brystbillede af hende (antagelig fra 1759) hang dog paa Zarskoje Selo; et andet findes i Kunst-kammeret («Skitse til et Portræt af en Fyrstinde»). Han har aabenbart syslet med nye Planer, og i April 1761 udstedtes der er Pas fra Danmark til ham til en Rejse i Frankrig og Italien; hvorvidt han har foretaget Rejsen, kan man kun gisne om, i hvert Fald var han 1762 atter i St. Petersborg og kom der pludselig i Vejret ved Skæbnens Spil. Katharina II. havde bestøget Tronen; charmeret, efter hvad der siges, af en af Emailleminiaturene af Elisabeth lod hun E. kalde, og det blev ham, hvem Udførelsen af en lang Række officielle Portrætter af Kejserinden blev betroet, Billedet foran Spejlet 1762 (Romanov Galleriet), i Preobraschenski-Regimentets Uniform 1762 (Kreml, 1764 Engelske Palæ i Peterhof; Gentagelse paa Kunstmuseet), fra 1766 i Kroningsdragt (Amalienborg; Gentagelse 1769 i Berlin), et Portræt som russisk Bondepige 1769, et Profilbillede (Tegning i Kobberstiksamlingen), et Billede i Sørgedragt (Liselund?) o. s. v. Det er af Betydning, at Katharina selv omtaler E. i sin Korrespondance og fortæller, at hun vil købe alt, hvad han har malet af hende, om det saa var hele 30 Billeder. E. skal da have faaet Udnævnelse til russisk Hofmaler. Storfyrst Paul blev malet tre Gange (1762 og 65). Alle disse Bestillinger skaffede E. stort privat Klientel; legemsstore Billeder af Brødrene Orlov i Carousselkostumer hænger saaledes paa Gatschina. Af speciel dansk Interesse er Portrætterne af Gesandten A. Schumacher (1763) og af Præsten Büsching (1765), der begge kendes gennem Stik. En Specialitet, som maaske har haft nogen Betydning her hjemme, var E.s Malerier af russiske Bønder i deres Nationaldragter; bl. a. omtales et Maleri af en 108-aarig Bondekone med hendes Efterkommere (Det russiske Museum i Leningrad). — Efter Pilos Fald som Direktør for Akademiet i Kbh. vendte E. tilbage, og han blev 1772 Hofportrætmaler med 300 Rdl. i Gage («indtil anden Vacance»); nogen Stilling ved Akademiet opnaaede han aldrig; derimod beskæftigedes han meget af Hoffet (Pastelbilleder af Frederik V., Juliane Marie, Arveprinsen og hans Gemalinde paa Rosenborg eller Fr.borg). Særlig Omtale værd er de to legemsstore Billeder, han 1777 malede til

Kejserinden af Enkedronningen og Arveprinsen; det danske Hof overtog Betalingen deraf (4000 Rdl., en fantastisk Sum), de anbragtes paa Det engelske Palæ i Peterhof, Billedet af Enkedronningen senere paa Eremitagen, hvorfra det nu er købt tilbage til Kunstmuseet, der i Forvejen ejede en fortrinlig lille Skitse dertil. Af E.s Malerier i dansk Eje skal endvidere nævnes Akademiets ejendommelige Portræt af Peter Cramer (fra før 1778) og Portræterne af Bogtrykker Høpfner og Hustru paa Fr.borg. Omkring 1782 har han malet Skuespiller Rose og tegnet Grev Lynar. Der eksisterer en stor Række Stik efter E.s Portrætter. Han malede meget i Pastel. — E. var opdraget i Senbarokkens Stil med hele dens Stofflighed, Haandgribelighed og Tyngde. Arbejdet skulde baade vise Monumentalitet og være upaaklageligt gennemarbejdet. Streng Tegnefærdighed og nøjagtig Syslen med Detailler føjedes til et, som det synes, allerede da særpræget Farvesyn med kolde Lys og klar koncis Farvegivning, Egenskaber, som hans Specialitet, Emaillminiaturen, i særlig Grad befordrede eller krævede. Overgangen fra Miniaturebilledet og det borgerlige Brystbillede til de store fordringsfulde Helfigurskompositioner lykkedes ham mærkelig godt, vel paa Grund af hans tidligere strenge Skole, men det maa tages i Betragtning, at hans Kunst stadig bevægede sig efter Barokkens Linier, og aldrig i Farver, Linier, Psykologi eller Behandling slog ind i Rokokoens Sprog. Derimod stod han parat, da Louis XVI.s beherskede Naturalisme blev Kunstens Tone; han greb dens køligt-grelle Farver, dens fornemme, mere storslaaede Stil i al dens Enkelhed og formaaede her hjemme at give fortrinlige Udtryk for ophøjet Værdighed, for kræsen Storhed og fornem Menneskelighed, mindre for Ynde og Charme. Inden for dansk Kunst vil han have en Fortrinsstilling paa Grund af sin formelle Dygtighed, sin rige og dog raffinerede Farvegivning og sine fortræffelige Evner som Stofmaler. Ved sin Kunst blev E. en meget velstaaende Mand, og han erhvervede Rungstedgaard. — Justitsraad 1778. — Tegnet Selvportræt paa Fr.borg.

Kunstmuseets Aarsskrift, I, 1914. N. Wrangel i Staryje Gody, Juli—Sept. 1911. A. Pander i Samleren, VII, 1930, S. 97—110.

O. Andrup.

Erik Ejegod, d. 1103, Konge. F. i Slangerup, d. 10. Juli 1103 paa Cypern, begr. sst. Uægte Søn af Svend Estridsen (s. d.). Gift før 1086 med Bodil, D. af Jarl Thrugot, d. 1103 paa Oliebjerget ved Jerusalem.

E. sluttede sig nøje til sin Broder Knud den Hellige, af hvem han var blevet indsat til Jarl i Sjælland; han lignede ham i Tapper-

hed og Djærvhed, men besad tillige den Besindighed, Evne til at mægle og at gøre sig yndet, som Broderen manglede. E. kæmpede tappert ved Knuds Side i St. Albani Kirke 10. Juli 1086. Efter at Oluf var valgt til Konge, drog E. til Sverige, hvor han vandt et saa godt Ry, at, da efter ni sørgelige Aar Kong Oluf døde (18. Aug. 1195), var Vederlaget og Folket enige om at hjemkalde E. og vælge ham til Konge, efter at han havde besvoret Harald Hens Love. Han optog Kampen mod de vendiske Plyndrere, betvang Rügen og stred mod Hedningerne ogsaa paa Fastlandet.

Men E. satte sig tillige som Maal at kæmpe for en kirkelig Frigørelse lige over for Udlandet. Den kejserligsindede Ærkebisp Liemar af Bremen var traadt skarpt op mod E., som sluttede sig til Pave Urban II.; Kongen vilde nu forsøge at skaffe Nordens Kirke frigjort for Bremens Overherredømme, og samtidig haabede han at faa sin dræbte Broder optaget blandt Kirkens Helgener. Han drog 1098 til Italien og har utvivlsomt opsøgt Pave Urban II. og fremstillet for ham de nordiske Folks Ønsker, men en endelig Afgørelse af Spørgsmaalet skulde først senere komme. E. besøgte det berømte Valfartsted Bari i Syditalien, hvor den hellige Nicolaus hvilede, han bragte Relikvier af ham til Danmark og skænkede dem til den af ham selv byggede Kirke i Slangerup. I Piacenza oprettede E. et Gæstehjem for nordiske Pilegrimme og viste i Lucca en lignende Omsorg for de rejsende. Efter sin Hjemkomst modtog E. Pavens Tilladelse til Knuds Kanonisation; ved en stor Fest Langfredag (19. April) 1101 kunde det kostbare Skrin med hans Ben hensættes paa Alteret i den nybyggede St. Knuds Kirke i Odense. Jordegods henlagdes til Kirken og det tilhørende Kloster, til hvilket Munke var indkaldt fra Klosteret Evesham i England. I samme Aars Sommer fandt et Møde Sted ved Götaelven mellem E. og Kongerne Inge af Sverige og Magnus Barfod af Norge, hvilken sidste havde plyndret i Halland, ligesom han stadig laa i Kamp med Kong Inge. E. mæglede mellem Kongerne og søgte uden Tvivl tillige at bane Vej for Tanken om et Primat for den nordiske Kirke i Lund.

Denne Sag skulde dog ikke blive afgjort i Rom før efter E.s Død. I Ophidselse havde E. dræbt nogle Hirdmænd; en Spillemand havde ifølge Saxo ved sit tryllende Spil bragt ham i Raseri. Han vilde drage til det hellige Land »for at helbrede sin Sjæl«, siger den islandske Skjald. Da E. kundgjorde sit Forehavende, bad Folket ham bønligt om at opgive sit Forsæt; store Gaver vilde det ofre for at løskøbe ham fra sit Løfte. Men E. turde ikke bryde sin Ed; han indsatte et Rigsforstanderskab, bestaaende

af hans ældste Søn Harald Kesja og Biskop Asser af Lund, og drog derpaa (1102) med sin Hustru over Garderige til Konstantinopel, hvor Kejser Alexius viste ham megen Ære. E. var den første af Europas Konger, som drog i Pilegrimsfart til det hellige Land; men han skulde ikke naa det. I Baffa paa Cypern angrebes han af Feber og døde. Efter at have jordet sin Ægtefælle fortsatte Bodil Rejsen til Jerusalem, men døde uden for Byen paa Oliebjerget.

E. var en smuk Mand, højere end de fleste og stærk som faa; hans klangfulde Røst naaede i Forsamlingerne selv de mest fjerntstaaende, hans Ord huede alle, og vennesæl sendte han Hilsener til de fraværende, selv Hustruer, Børn og Trælle. Støttet af en fortrinlig Hukommelse havde han tilegnet sig flere fremmede Sprog. E. styrede kraftigt og snildt, han straffede Ugerningsmænd haardt, men fik dog af Folket Tilnavnet »egoth« (den altid gode). Han efterlod som en betydningsfuld Arv til sin Søn Knud Lavard og til Sønnesønnen Valdemar det lysende Minde om en elsket og dygtig Konge. — I sit Ægteskab med Bodil havde han kun denne Søn Knud. Men E. var hengiven til Frillelvned, med hvilket Dronningen skal have vist sig meget overbærende, og han havde med Friller Sønnerne Harald Kesja, Benedict, Erik Emune og Datteren Ragnhild.

Mindestøtte i Slingerup 1887. Mindesten af Numelin, rejst 1915 af Thor Lange, i Anlægget Borgevold i Viborg.

J. G. F. Ræder: Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner, 1871. F. Jónsson: Den norsk-islandske Skjaldedigtning, A I, 1912, S. 444; B I, s. A., S. 414. Saxo, udg. af P. E. Müller, I, 1839, S. 600—15. Alfræði íslenzk, udg. af Kr. Kålund, 1908, S. 21. Sögur Danakonunga (Knytlinga Saga), udg. af Carl af Petersens og Emil Olson, 1919—25, S. 170—95. A. D. Jørgensen: Den nord. Kirkes Grundlæggelse og første Udvikling, 1874—78, S. 810—25. K. Maurer: Vorlesungen, II, 1908, S. 227. L. Weibull i Hist. tidskr. för Skåneland, V, 1914, S. 134—41. Sofus Larsen i Aarb. f. nord. Oldk., 2. Rk., XIV, 1899, S. 81—90. Magnus Olsen i Edda, XV, 1921, S. 161—69.

Johannes Steenstrup.

Erik Emune, d. 1137, Konge. D. 18. Sept. 1137 paa Tinget i Nærheden af Ribe, begr. i Ribe Domkirke. Uægte Søn af Kong Erik Ejegod (s. d.). Gift ca. 1130 med Malmfred, d. efter 1137 (gift 1° med Kong Sigurd Jorsalfarer af Norge, d. 1130), D. af Storfyrst Mstislav el. Harald af Rusland.

E. sluttede sig under sin Farbroder Kong Niels' Regering nærmest til sin Broder Knud Lavard, der overdrog ham nogle Øer at styre. Da Knud dræbtes 7. Jan. 1131, var E. ikke i Landet, men han kom hurtig til Stede og krævede Hævn; Ærkebisp Asser bragte dog et Forlig til Veje paa Betingelse af, at Magnus Nielsen

forlod Landet. Da dette imidlertid ikke overholdtes, æggede E. og Halvbroderen Harald Kesja Folket til Opstand. Svigtet af Kong Lothar af Tyskland, hvis Venskab Kong Niels tilkøbte sig, maatte E. udholde en haard Belejring i Slesvig i Vinteren 1131—32, men ved Foraarstid slap han bort, og det lykkedes ham at slaa Magnus ved Sejro. Snart efter led han dog ved Onsild Bro et Nederlag og blev selv kun reddet ved Bjørn Jernsides (Harald Kesjas Søns) og Agge Christiernsens Tapperhed. Imidlertid var Harald gaaet over paa Niels' Parti, og E. kæmpede med vekslende Held imod denne og mod Kongen, som vandt et Slag ved Værebro. E. havde paa den Tid ægtet Sigurd Jorsalfarers forskudte Hustru Malmfred og haabede paa Bistand fra Norge, men Kong Magnus svigtede ham. Efter at Ærkebiskop Asser havde sluttet sig til E., forsøgte Niels et Hovedslag, men ved Fotevig i Skaane vandt E. 2. Pinsedag (4. Juni) 1134 en glimrende Sejro, især ved sit Rytteri. Tre Uger efter blev Kong Niels dræbt af Gildebrødrene i Slesvig (25. Juni 1134), og E. hyldedes som Konge. Det Tilnavn Harefod, som hans tidligere Omflakken havde skaffet ham, afløstes efter Sejren af Emune, den altid mindeværdige. Da Harald Kesja n. A. lod sig udraabe til Konge paa Urnehoved Ting, fangede E. baade ham og hans mange Sønner paa een nær og lod dem dræbe. Kort efter førte E. sit Rytteri over Havet til Rügen og tvang Venderne til Underkastelse og Daab, men næppe var Flaaden sejlet bort, førend de genoptog det gamle Hedenskab. Af Kong Magnus blev E. lokket til et Tog mod Norge, men den alvorlige Modstand, som han mødte, nødte ham snart til at trække sig tilbage. Da E. 18. Sept. 1137 holdt Ting i Nærheden af Ribe, traadte en Herremand, Sorte Plov, der vilde hævne sig paa Kongen for en begaaet Uret, frem foran denne, og da han saa, at han ikke bar Brynie, jog han sit Spyd igennem ham.

E. besad flere af de Egenskaber, som udmærkede Knud Lavard, han var tapper, raadsnar og udholdende, og han havde under sin Halvbroder, hvis Minde han stadig ærede, uddannet sig til en dygtig Kriger. I øvrigt var han denne saare ulig, og ubetænsom Erobrelyst, Haardhed og Grusomhed plettede hans Karakter. Med Dronning Malmfred havde han ingen Børn; inden sit Ægteskab havde han med en Frille, Thunna, en Søn, Svend (Grade).

J. G. F. Ræder: Danmark under Svend Estridsen og hans Sønner, 1871. H. Olrik: Knud Lavards Liv og Gærning, 1888. M. Cl. Gertz: *Scriptores minores*, I, 1917, S. 25—32, 132—37. J. Olrik: *Krøniker fra Valdemarstiden*, 1900—01, S. 67—76. Samme: *Den ældste Danmarkskrønike*, 1898, S. 30—38.

Johannes Steenstrup.

Erik Lam, d. 1146, Konge. D. 27. Aug. 1146 i St. Knuds Kloster i Odense, begr. sst. Forældre: Jyden Hakon, Sunnivas Søn, og Ragnhild, uægte Datter af Erik Ejegod. Gift 1144 med Liutgard, d. 1152 (gift 2° med Grev Herman af Winzenburg, d. 1152), D. af Rudolf, Markgreve af Soltwedel og Greve af Stade.

Da Erik Emune dræbtes paa Tinge 18. Sept. 1137, var E. til Stede og løb frem med draget Sværd til Kongens Forsvar, men Sorte Plov tilraabte ham: »Stik dit Sværd i Balgen; fedt Flæsk faldt jo dog i din Kedel«. E. havde ved flere Lejligheder vist Løvemod, hvorfor man i Tyskland havde hædret ham med Navnet David; nu blev han som ældst af Kongsemnerne valgt til Konge, men han maatte i nogle Aar kæmpe med sin Fætter Oluf, Søn af Harald Kesja, der gentagne Gange satte sig fast i Skaane og gjorde Indfald i Sjælland; til sidst blev Oluf dog fældet i en Kamp ved Tjute Aa i Skaane. Uagtet E.s Tapperhed viste han ved sin Styrelse af Riget alt andet end Kraft og Karakter; derfor fik han ogsaa med Rette Tilnavnet Lam eller den Spage. Venderne hærgede Landet og skal endog engang ved et Overfald i Store Bælt have tvunget ham til at flygte og lade sit Skib i Stikken; et paa-tænkt Tog til Venden opgav han. Han fortsatte Erik Emunes eftergivende Politik over for Tysklands Fordringer om Overhøjhed over Danmark, og under tysk Paavirkning indgik han Ægteskabet med Lutgard, der var Søster til Hartvig, Domprovst, senere Ærkebisp af Bremen; det var første Gang, at en dansk Konge tog en tysk Brud. Efter Saxos Fremstilling vakte Lutgard Forargelse ved sine løse Sæder og sin Ødselhed, hvori hun fik E. til at deltage. Landet havde god Aarsvækst, men dets Konge manglede Tiltro til egne Evner, var formentlig sygelig og nedlagde Regeringen for at blive Munk i St. Knuds Kloster i Odense, hvor han kort efter døde. I sit Ægteskab havde han ingen Børn; derimod havde han en uægte Søn, Magnus.

H. Olrik: Knud Lavard, 1888. Hist. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1892—94, S. 734—41; 10. Rk., II, 1933—34, S. 290 ff. L. Weibull: Necrologium Lundense, 1923, S. 89. C. Weeke: Lunde Domkapitels Gavebøger, 1884—89, S. 215.

Johannes Steenstrup.

Erik Plovpenning, 1216—50, Konge. F. 1216, d. 10. Aug. 1250 paa Slien, begr. i Ringsted K. Forældre: Kong Valdemar Sejrs (s. d.) og Berengaria (s. d.). Gift 9. Okt. 1239 med Jutta af Sachsen (s. d.).

E. var Valdemar Sejrs og Berengarias førstefødte Søn, der straks efter Fødselen udnævntes til Hertug i Jylland. Han afløste 1226

sin Halvbroder Valdemar som Fange i Schwerin og blev udløst 1230. Efter Broderens Død kronedes han i Lund til Konge af Ærkebisp Uffe Pinsedag (30. Maj) 1232; han deltog i Landets Styrelse ved Faderens Side og viste foretagsom Virkelyst. Ved Valdemars Død stod han som Enekonge; dog blev der paa et Rigmøde ved et Aktstykke fastsat Regler for Landets Styrelse. Den nylig vedtagne Jyske Lov skulde træde i Kraft og overholdes, Overgreb ved Inddrivning af Skatter, saaledes en Plovskat, skulde ophøre, nye Byrder for Bønderne ved Ægt eller andet offentligt Arbejde bortfalde, gammel Vedtægt overholdes. — Det berettes om E., at han i sine yngre Aar havde været letsindig og, skønt ikke stærk af Legeme, hengiven til denne Verdens Glæder, senere blev han alvorlig og gudfrygtig, ligesom han ved sin Optræden vandt mange Venner. 5. Juni 1241 — vistnok to Maaneders Dagen efter Faderens Jordefærd — udstedte han et Brev om, at han ved sin Død ønskede at begraves i Tiggermunkenes Dragt i deres Kirke i Roskilde. Uagtet Kongens mange gode Egenskaber skulde Danmark under hans Regering bringes i en varig Tilstand af Ufred.

Broderen Abel var Hertug i Sønderjylland, men betragtede dette Land mere som et Arvegods end et kongeligt Len; ved hans Ægteskab med den holstenske Prinsesse Mechtilde, ved det Værgemaal over sine umyndige Svogre, som han en Tid paatog sig, blev hans Stilling farlig, og E., som haabede at genvinde sin Faders Magt over Holsten, var idelig beredt til Kamp. Krigen brød ud 1242 og varede i to Aar, hvorefter en Stilstand bragtes til Veje; men 1246 fornyedes Kampen, og Abel, der havde draget sin Broder Christoffer over paa sit Parti, og som fik Hjælp i Tyskland, hærgede i Jylland og paa Fyn, brændte Odense og erobrede Ribe. Denne By genvandt dog E., og hans tyske Forbundsfæller faldt ind i Holsten og erobrede Oldesloe. E. besatte nu alle sine Brødres Borge og Godser og tog Christoffer og Halvbroderen Hertug Knud til Fange. Bevæget af denne sørgelige Splid var allerede i Efteraaret 1247 E.s Søster Markgrevinde Sophie af Brandenburg draget herop for at mægle mellem Brødrene; hun døde paa Rejsen i Barselseng uden at se Freden bragt til Veje.

E.s Stilling var i disse Aar saa meget mere truet, som han samtidig laa i Strid med Biskop Niels Stigsen af Roskilde bl. a. om Besiddelsen af Kbh., hvad der bragte denne til at forlade Landet 1245. Forholdet til Gejstligheden, som klagede over Overgreb fra Kronens Side, var i flere Henseender spændt, og Striden med Bispnen betegnede tillige et begyndende Brud med den mægtige

Hvideslægt, til hvilken han hørte. Endelig maatte Kongen se Lybekkerne slutte sig til hans Fjender og plyndre Landets Kyster; de indtog og brændte Kbh. 1249 indtraadte dog en Standsningskrigen, og Kongen søgte at iværksætte det Estlandstog, som han længe havde forberedt. Allerede ved Genoprettelsen af Bispedømmet i Reval havde E. været virksom, og en Bekæmpelse af Hedningerne inden for dette Land og ved Grænserne laa ham paa Sinde. Han lod i den Anledning udskrive en Skat af hver Plov, hvad der foranledigede en Opstand af de skaanske Bønder; fordreven fra Lund og Helsingborg maatte E. drage over til Sjælland, men vendte faa Dage efter tilbage, og nu opnaaedes Fred og Forlig (1249). Skatten har givet Anledning til Kongens Tilnavn Plovpenning. Estlandstoget kom dog lige saa lidt i Stand som et Togt, der i et tidligere Aar var forberedt, og Grunden var vel den indre Uro i vort eget Land og truende Angreb udefra.

1250 faldt E. pludselig ind i Sønderjylland, erobrede Slesvig og synes at have taget den vigtige Grænsefæstning paa Ejderøen (Rendsborg) i Besiddelse. Abel maatte underkaste sig. 20 Adelsmænd besvor paa Hertugens Vegne den sluttede Fred og lovede at forlade Hertugen, om han ikke var Kongen tro. Under en Ordstrid med E. viste dog Abel klart, at hans Nag var lige stærkt, og at han mindedes, hvorledes hans Datter paa Grund af E.s Overfald »havde barfodet maattet søge Skjul blandt fattige Kvinder«. Han lod E. tage til Fange ved sin Kammermester Tyge Bost; mulig har Abel ikke givet Befaling til at dræbe Broderen, men hans Mænd vidste at efterkomme hans Ønsker. Med lænket Haand og Fod førtes E. i en Baad ned ad Slien; da nærmede en anden Baad sig, i hvilken Kongens arge Fjende Lauge Gudmundsen sad. E. indsaa, at Døden forestod, og bad om at maatte skrifte for en Præst. De tilstod ham det og lod en Præst hente, for hvem Kongen ydmyg skriftede; derpaa afhuggede de hans Hoved med et Sværd. Liget sænkedes i Fjorden, men nogle Fiskere fandt det n. D. og førte det til Slesvig, hvor Sortebrødrene jordede det i deres Kirke; senere flyttedes Liget til St. Hans Nonnekloster i Slesvig og fandt omsider Plads i Ringsted Kirke. E.s Mordere kom snart efter paa forskellig Maade ynkelig af Dage, og da Rygter opkom om Mirakler, der skete ved Graven, begyndte Folket at anse den myrdede for Helgen. E. blev dog aldrig optaget mellem Kirkens Helgener, men han æredes af Folket som saadan, og forskellige Gilder valgte ham til Patron.

Dronning Jutta har næppe født E. Sønner, eller disse er i hvert Fald døde tidligt; i Ægteskabet var der derimod fire Døtre, Sophia,

gift med Kong Valdemar af Sverige, Ingeborg, gift med Kong Magnus Lagabøter af Norge, Jutta og Agnes, der gik i Kloster, men senere forlod det.

Kr. Erslev i Hist. Tidsskr., 6. Rk., II, 1890, S. 359—442. Hans Olrik sst., 6. Rk., VI, 1895—97, S. 611—70. Jørgen Olrik: Valdemar Sejrs Sønner og den store Ærkebisperid, 1906—08. Kr. Erslev: Svaning-Hvitfeld, 1928, S. 46. Joh. Steenstrup i Hist. Tidsskr., 10. Rk., III, 1935, S. 1—31.

Johannes Steenstrup.

Et oprindeligt Monument paa E.s Grav i Ringsted K. er tidlig forsvundet. En Fremstilling fra Slutningen af 13. Aarh. af ham og hans Drab er fremdraget paa Korhøvlingen i Ringsted K. *O. Andrup.*

Erik Klipping, ca. 1249—86, Konge. F. ca. 1249 paa Lolland, d. 22. Nov. 1286 i Finderup, begr. i Viborg Domkirke. Forældre: Senere Kong Christoffer I. (s. d.) og Margrete Sambiria (s. d.) af Pommern. Gift 11. Nov. 1273 i Slesvig med Agnes af Brandenburg (s. d.).

Ved E.s Fødsel var Faderen Hertug af Lolland. E. blev i hans Kongetid hyldet som Tronfølger, men Ærkebiskop Jakob Erlandsen (s. d.) vægrede sig ved at krone ham, hvad der gav Anledning til, at Christoffer I. lod denne sin uforsonlige Fjende fængsle (5. Febr. 1259). Dermed var Striden mellem Konge og Ærkebisp brudt ud i lys Lue, og da Christoffer midt under Kampen døde i Ribe 29. Maj 1259, var Stillingen yderst vanskelig for Barnekongen og hans Moder. De kongetro jyske Bisper kronede trods Ærkebispens Trusel om Band E. til Konge i Viborg Juledag 1259; men i øvrigt søgte hans Moder Udsoning med Fjenderne; Ærkebispens løslodes af Fængsel, og Erik Abelsen (s. d.) forlenedes med Sønderjylland. Allerede 1261 mente Margrete sig dog stærk nok til at bryde med Hertugen og rykkede med en Hær ned gennem Sønderjylland, men led paa Lohede 28. Juli et stort Nederlag; baade hun og E. toges til Fange. Medens Enkedronningen snart slap fri, overlod Hertug Eriks Hjælpere, de holstenske Grever, Kong E. til hans Frænder Markgreverne af Brandenburg til Forvaring; han løslodes først 1264, ifølge en yngre Overlevering mod Løfte om at ægte Markgreve Johan I.s Datter Agnes uden Medgift. Endnu i en Aarrække var det dog uden Tvivl hans Moder, der som Formynder førte Regeringen; naar Kirkestriden fik en for Kongemagten forholdsvis gunstig Afslutning, tilkommer Hovedæren uden Tvivl hende.

Fra Begyndelsen af 1270'erne sporer man en selvstændigere Optræden fra E.s Side. Sin Fæstemø ægtede han 1273 i Slesvig; naar

Brylluppet fandt Sted her, hang det sammen med, at E. efter sin Fætter Erik Abelsens Død 1272 havde tiltaget sig Formynderskabet i Hertugdømmet paa dennes umyndige Børns Vegne og kraftigt afvist et holstensk Forsøg paa Indblanding. Ogsaa paa anden Maade havde E. Held med sig; saaledes maatte Jakob Erlandsens Død paa Hjemvejen fra Rom komme ham yderst belejligt; dermed bortfaldt det vedtagne Forligs Bestemmelser om Voldgift mellem ham og Ærkebisen. Af de danske Fyrstelen var paa denne Tid kun Sønderjylland tilbage, hvor E. foreløbig var Eneherre. Ved Midten af 1270'erne stod E. saaledes paa sin Magts Højde og fandt endog Anledning til at blande sig i de svenske Tronstridigheder; men allerede 1276 viste det sig, at E.s kraftige og uden Tvivl paa adskillige Punkter vilkaarlige Styre var ved at fremkalde betydelig Opposition blandt Stormændene. Et Regeringsforslag om Rettergangsmaaden i Højforræderisager vandt ikke udelt Tilslutning; og da E. ønskede sin toaarige Søn Erik hyldet som Tronfølger, afslog en af de mest fremragende Stormænd, Stig Andersen Hvide (s. d.) dette. I de følgende fem Aar synes intet Rigmøde at være blevet indkaldt, men Oppositionen mod E. voksede sig stadig stærkere, og 1282 maatte Kongen paa to Danehoffer i Vordingborg og i Nyborg afgive højtideligt Løfte om at afholde saadanne Rigmøder hvert Aar samt finde sig i en Række andre Bestemmelser, sigtende til Indskrænkning af Kongemagtens vilkaarlige Udøvelse. Saaledes kom den første danske »Haandfæstning« i Stand 29. Juli 1282.

I de følgende to Aar fortsattes Lovgivningen paa Rigmøderne i samme Spor, og samtidig maatte E. gøre store Indrømmelser over for Kongsfrændernes Krav. 1283 forlenedes den nu voksne Valdemar Eriksen (s. d.) med Hertugdømmet Sønderjylland, medens Junker Jakob Nielsen (s. d.) fik Nørrehalland overdraget som Grevskab. Ogsaa Erik Plovpenning's Døtres Arvekrav ønskede Danehoffet at imødekomme; men da den norske Enkedronning Ingeborg lod Alf Erlingsen gøre Strandhug paa de danske Kyster, nægtede E. at udlevere hendes Arvelod.

Kong E.s Stilling var dog stadig vanskelig. Med Hertug Valdemar udbrød ny Strid, da denne krævede ogsaa at blive forlenet med Øen Als og med Krongodset i Hertugdømmet. Disse Krav kendtes dog ugyldige af Danehoffet 1285, og da Hertugen med Magt satte sig i Besiddelse af Als, trængte en kongelig Hær ind i Sønderjylland; Hertugen maatte flygte, men blev grebet paa Vejen til Sverige og sat i Taarnet paa Søborg (1285). Han slap dog ud

n. A. og blev paa ny forlenet med Hertugdømmet mod et bestemt Løfte om at tjene Kongen tro. — Paa Baggrund af al denne Uro maa uden Tvivl Kong E.s Drab ses, der fandt Sted i en Lade i Finderup ved Viborg, hvor Kongen under en Jagt havde søgt Nattely, St. Cæcilie Nat, 22. Nov. 1286. Flere samtidige Aarbøger fremhæver, at E. blev dræbt af sine egne Mænd (Tjenestemænd); en enkelt tilføjer: af dem, som han elskede mest. Blandt de Stormænd, der senere sigtedes og dømtes skyldige i Kongemordet, var det dog kun Arved Bentsen, der skyldtes for personlig at have lagt Haand paa Kongen. Ifølge samtidige Kilder fandtes der 56 Saar paa Kongens Lig; der synes at have deltaget en syv—otte Personer i Overfaldet, ifølge den samtidige Fornvise forklædte som Graamunke. Baade en samtidig tysk Vise af Minnesangeren Rume-lant og en næppe synderlig yngre dansk Fornvise betegner Drabet som politisk; yngre Fornviser indfører det personlige og utvivlsomt uhistoriske Motiv, at Kongemordet var en Hævn for E.s Forførelse af Marsk Stigs Hustru. Om de ni Mænd — fraregnet Arved Bentsen —, der dømtes skyldige i Kongemordet, og hvis Hoved-mænd var Marsken Stig Andersen, Grev Jakob af Halland, Rane Jonsen m. fl., virkelig havde indgaaet en Sammensværgelse med det Formaal at tage E. af Dage, er det med det forhaandenværende Kildestof næppe muligt at trænge til Bunds i. E.s Lig jordfæstedes i Domkirken i Viborg; i Finderup opførtes et Kapel, hvoraf Levninger i vore Dage er fremdraget.

Til Vurdering af E.s Karakter indeholder ingen af de samtidige Kilder noget Bidrag; en noget yngre Kilde som Jyske Krønike (ca. 1340) beskylder ham for uretfærdig Vandel, for at have tilranet sig Kirkernes Tiende og udarmet Klostrene med sine Heste og Hunde samt for at have krænket Stormændenes Hustruer; i den sidste Beskyldning tør man se en Genklang af de yngre Viser om Kong E. og Marsk Stig. E.s Tilnavn betyder et klippet Faare-skind; hvad der har givet Anledning til det, vides ikke; det har i nogle Kilder Formen Glipping. — Med sin Dronning Agnes, der 1293 ægtede Grev Gerhard II. af Holsten, havde E. Sønnerne Erik (Mændved, s. d.) og Christoffer (II., s. d.) samt Valdemar (d. 1304); endvidere Døtrene Regisse (Richiza), gift med Nicolaus II. af Werle, og Margrethe, gift med Kong Birger af Sverige, samt to Døtre, der døde som smaa (1283) og begravedes i Odense Graabrødreklosters Kirke.

Levninger fra E.s Grav findes udstillet i Viborg Domkirke. Mindekors, tegnet af J. B. Løffler efter Visbykorset, rejst 1891 af

Thor Lange paa Dødsstedet. E. er afbildet med Moderen i et Haandskrift fra 1282 af Lybske Ret (i Reval). Relief over Kathoveddøren i Ribe Domkirke henpeger efter nogles Tydning paa ham.

A. Cronholm i Hist. Tidsskr., 1. Rk., VI, 1845. A. D. Jørgensen: Bidrag til Nordens Historie, 1871. C. Paludan-Müller i Vidensk. Selsk. Skr., hist.-fil. Klasse, 5. Rk., IV, 1872. Jul. Martensen i Hist. Tidsskr., 4. Rk., IV, 1873. Johs. Steenstrup: Vore Folkeviser, 1891. H. Schück: Ur gamla papper, II, 1894. L. Holberg: Konge og Danehof, 1895. Kr. Erslev: Danmarks Riges Historie, II, 1899. M. Cl. Gertz: Scriptorum minores, I, 1917. Ellen Jørgensen: Annales Danici, 1920. Samme: Erik Klipping og hans Sønner, Udvalg af Kilder 1275—1340, 1922. Erik Arup: Danmarks Historie, I—II, 1925—32. Jørgen Olrik i Det danske Folks Historie, II, 1927. Ernst v. d. Recke: Danmarks Fornviser, II, 1928. Alfr. Krarup: Bullarium 1198—1316, 1931. Samme og W. Norvin: Acta processus litium, 1932.

Jørgen Olrik.

Erik Mændved, 1274—1319, Konge. F. 1274, d. 13. Nov. 1319, begr. i Ringsted. Forældre: Kong Erik (V.) Klipping (s. d.) og Agnes af Brandenburg (s. d.). Gift 1296 med Ingeborg (s. d.) af Sverige.

E. blev allerede 1276 anerkendt som Tronfølger, skønt den ansete Stormand Stig Andersen Hvide vægrede sig ved at hylde ham. Ved Faderens Drab 22. Nov. 1286 kom den udøvende Magt i Hænderne paa en Formynderregering under Ledelse af E.s Moder Agnes; dens betydeligste Medlemmer var Kansleren Magister Morten Mogensen og Drostten Peder Nielsen Hoseøl. Regeringen søgte straks at vinde Hertug Valdemar af Sønderjylland ved at overlade ham den omstridte Ø Als og udnævne ham til Rigsforstander. Dernæst gjaldt det at udfinde Kongemorderne og faa dem dømt. Dette fandt Sted paa et Danehof, som traadte sammen i Nyborg ved Pinsetid 1287. Regeringen sigtede ni Mænd for Delagtighed i Drabet; bortset fra Arved Bentsen, der personlig havde lagt Haand paa Kongen, var de vigtigste af disse Marsk Stig Andersen Hvide, Grev Jakob Nielsen af Halland, Peder Porse og Rane Jonsen; den sidste havde været med Kongen i Finderup. Der nedsattes et Nævn paa 36 Mænd, af hvilke de 27 svor de anklagede skyldige, og Danehoffet dømte saa disse til at have deres Fred og Gods forbrudt. Om Dommens saavel formelle som reelle Berettigelse lod der sig rejse alvorlige Tvivlsmaal; nogen Indsigelse nyttede dog ikke over for Regeringens øjeblikkelige Magtstilling, og de fredløse tyede til Norge, hvis Konge Erik tog dem alle — paa nær Arved Bentsen — under sit Værn. I Julen s. A. kronedes den unge E. af Ærkebisp Jens Dros i Lunds Domkirke; i Nyborg var den knap halvvoxne Dreng blevet slaaet til Ridder af sin Morbroder Markgreve Otto. Hertug

Valdemar, hvis Rigsforstanderskab aldrig havde været stort mere end en Titel, brød helt med Regeringen, efter at Peder Hoseøl 1289 havde gjort et mislykket Forsøg paa at tage ham til Fange, og indledte Forbindelser med de fredløse, der nu med norsk Støtte gjorde Plyndringstog til Danmark og snart ogsaa satte sig fast ved Kattegats Kyster, hvor Hunehals i Halland og især den af Marsk Stig byggede Borg paa Øen Hjelm blev farlige Udfaldsporte for disse Hærgetog, der satte Frugt i en Række afbrændte Byer og Bygder.

E.s Moder Agnes ægtede 1293 Grev Gerhard II. af Holsten, og fra denne Tid maa man regne den unge Konge for fuldmyndig. Det var unægtelig store Vanskeligheder, E. stod over for, truet som han var baade af de fra Norge understøttede fredløse og af Hertug Valdemar, der stod i Forbund med disse. Hertil kom, at ogsaa den 1289 mod Regeringens Ønske valgte Ærkebisp Jens Grand (s. d.) mere og mere afgjort hældede til samme Side. For i det mindste at sikre sig denne sidste Fjende vovede E. at lade Ærkebispen fængsle 9. April 1294 og sætte i Taarnet paa Søborg. Trods strengt Fængsel vilde Jens Grand ikke indlade sig paa Forlig med E., og i Dec. 1295 lykkedes det ham at flygte fra Søborg til Hammershus, hvorfra han drog videre til Rom. Heller ikke over for sine andre Fjender havde E. haft Held med sig, og 25. Sept. 1295 havde han paa Hindsgavl maattet slutte en Vaabenstilstand, hvorefter Nordmændene skulde beholde Hjelm og Hunehals, Hertug Valdemars Broder Erik forlenes med Langeland, og de fredløse have Ret til at vende hjem og faa deres Gods tilbage, dog med Forpligtelse til aldrig at vise sig for Kongen eller hans Brødre. Ingen af de fredløse vovede dog at komme til Danmark; men bortset fra en ny Opblussen af Striden med Hertug Valdemar, der led et Nederlag i Grønsund, synes E. dog i de følgende Aar at have haft nogenlunde Fred med sine ydre Fjender. Des vanskeligere blev det for ham at rede sig ud af den Kirkestrid, der var blevet en Følge af Ærkebispens Fængsling. Allerede inden dennes Flugt fra Søborg havde Paven sendt sin Nuntius Isarn til Danmark, og denne stævnedes i Foraaret 1296 E. til Rom til Sagens Paa-kendelse. E. lod sig repræsentere af Kansleren Magister Morten, Jens Grand talte selv sin Sag for Paven, og dennes Dom, der afsagdes ved Juletid 1297, gik E. aldeles imod: han idømtes bl. a. en Bøde paa 49 000 Mark Sølv, og da han nægtede at betale, lyste Isarn ham i Band. Sagen stod nu hen et Par Aar; omsider blev Paven, Bonifacius VIII., paa Grund af den Strid, han var kommet i med Kong Philip af Frankrig, mere tilbøjelig til Forlig, og da E. tilskrev

Paven et i smigrende og underdanige Vendinger holdt Brev, opnaede han endelig, at denne nedsatte Bøden til 10 000 Mark Sølv og — hvad der var det vigtigste — forflyttede Jens Grand til Riga, medens Isarn overtog Ærkesædet. Dermed var E. paa en taalelig Maade blevet sin mægtigste og uforsonligste Fjende kvit.

E., der 1296 havde ægtet Ingeborg, en Søster til Kong Birger af Sverige, slog allerede inden Ærkebispestridens endelige Afgørelse ind paa den eventyrlige Udenrigspolitik, hvortil hans Hu stod, idet han attraaede at genoplive Valdemarernes Magtstilling i Nordtyskland og i Norden. Allerede 1300 hyldedes han som Lensherre af Grev Nicolaus af Rostock, og 1304 opnaede han af Kejser Albrecht Stadfæstelse af Frederik II.s gamle Brev af 1214, hvorved denne havde afstaaet alt Land Nord for Elben og Elde til den danske Konge; selv den frie Rigsstad Lübeck stillede sig 1307 under E.s Værn. E. stod nu i Spidsen for et stort Forbund af nordtyske Fyrster, hvis Brod navnlig var vendt mod Hansestædernes Uafhængighed; han holdt 1311 et pragtfuldt Hof uden for Rostock med Turneringer og Ridderslag; men Byen lukkede sine Porte. Først n. A. lykkedes det ham efter Opførelsen af en stor Modborg («Danskeborg») at tvinge Rostock til at hylde ham som Overherre. Allerede 1313 svigtede dog en af Hovedstøtterne for hans Magtstilling i Nordtyskland, idet Markgreve Valdemar af Brandenburg brød med ham; en heftig Kamp om Byen Stralsund endte 1316 med Nederlag for E. og hans Forbundsfæller, og til Slut maatte E. helt opgive sin nordtyske Politik, der havde kostet Landet umaadelige Summer.

Over for Norge og Sverige førte E.s Politik ikke til større Resultater. Nørrehalland havde Grev Jakob 1304 formelig afstaaet til Kong Haakon af Norge, der forlenede sin Svigersøn Hertug Erik af Sverige dermed. Ved Forlig i Søborg 1305 genvandt E. Lensretten over Nørrehalland; men da han 1306 gjorde Tog til Hjelm og indtog Borgen, genoptog den norske Konge Fejden; nu knyttede ogsaa E.s Broder Christoffer Forbindelser med ham og de fredløse. 1308 sluttedes endelig Fred med Norge i Kbh., hvorved Haakon faktisk beholdt Nørrehalland, medens de fredløses Børn skulde have deres Mødrenegods udleveret. E. blandede sig ogsaa i de heftige Stridigheder mellem Kong Birger i Sverige og hans Brødre, Hertugerne Erik og Valdemar; E. hjalp gentagne Gange Birger mod disse, især ved et stort og kostbart Felttog 1309, der endte med, at store Dele af Hæren gjorde Mytteri og vendte hjem uden Forlov. Et afgørende Nederlag for E.s svenske Politik var det, at Svenskerne 1319 gjorde Oprør mod Birger og fordrev ham,

hvorefter Hertug Eriks treaarige Søn Magnus, der kort forinden havde arvet Norge efter sin Morfader Kong Haakon, valgtes til Konge i Sverige.

E.s dumdristige Udenrigspolitik, der for en væsentlig Del blev drevet med lejede tyske Ridderhære, havde kostet Landet uhyre Summer, og det var et daarligt Tegn, at en Række danske Herremænd nægtede Kongen Krigsfølge paa Sverigestoget 1309. Regeringen maatte paalægge haardere og haardere Ekstraskatter, og Misnøjet blandt Almuen, næret af Stormændene, kom snart til Udbrud. 1312 lod E. »mange Bønder hænge ved Kbh.«; 1313 gjorde de jyske Bønder Oprør og slog Drosten Niels Olufsen ved Kolding; E. overvandt dog Oprørerne, lagde Bønderne i en haard Skat (»Guldkorn«) og fik n. A. en Række jyske Stormænd dømt som Ledere af Oprøret. E.s sidste Aar var prægede dels af de stadig stigende Skattepaalæg, der dog ikke forslog til at indløse de til de tyske Fyrster og Riddere pantsatte Landsdele, dels af Kongens fjendtlige Forhold til en Række Herremænd og til Ærkebispens Esger Juul samt til hans egen Broder Christoffer; begge de sidstnævnte maatte gaa i Landflygtighed, og 1319 indtog Kongens Marsk Ludvig Albertsen Hammershus. — Til det mørke Billede af Landets og Rigets Tilstand i Slutningen af E.s Regering svarede tillige Ulykker i hans personlige Forhold; af de fjorten Børn, som Ingeborg fødte ham, overlevede kun tre Fødselen i nogle Uger, og af Sorg over det sidste Barns Død gik Ingeborg i Kloster i Roskilde og døde snart efter i Sommeren 1319. E. fulgte hende i Graven 13. Nov. s. A.

E.s Tilnavn antyder, at han yndede at bruge Eden »Mænd ved« (∴ ved hellige Mænd), en i Middelalderen meget yndet Talemaade. Der savnes ikke helt gunstige Domme om E.s Person; saaledes kaldes han i Jyske Krønike (ca. 1340) kysk og retfærdig, og i Indskriften paa hans Gravmæle mindes han som retfærdig Dommer mellem fattige og rige og beder dem, han maatte have gjort Uret, om Tilgivelse. Men om end E.s Hensigter var de bedste, voldte uden Tvivl hans højtflyvende og dumdristige Politik Landets økonomiske Ruin, samtidig med at hans Undersaatters Misnøje med hans Styre gav sig stedse stærkere Udslag, som varslede om Rigets fuldstændige Opløsning i den kommende Tid. — Graveret Malmplade med Portræt paa Graven i Ringsted K. Gnidebillede deraf paa Fr.borg.

A. D. Jørgensen i Hist. Tidsskr., 6. Rk., II, 1890. Kr. Erslev i Kirkehist. Saml., 4. Rk., III, 1893—95. Samme: Danmarks Riges Historie, II, 1899. M. Cl. Gertz: *Scriptores minores*, I—II, 1917—20. Ellen Jørgensen: *Annales*

Danici, 1920. Samme: Erik Klipping og hans Sønner, Udvalg af Kilder 1275—1340, 1927. Jørgen Olrik i Det danske Folks Historie, II, 1927. Alfr. Krarup: Bullarium 1198—1316, 1931. Samme og W. Norvin: Acta processus litium, 1932. Erik Arup: Danmarks Historie, II, 1932.

Jørgen Olrik.

Erik af Pommern, ca. 1382—1459, Konge. F. ca. 1382, d. 1459 i Pommern, begr. i Rügenwalde. Forældre: Hertug Vartislavs VII. af Pommern (Stolpe) (d. 1394) og Maria af Mecklenburg. Gift 26. Okt. 1406 med Philippa af England (s. d.).

E.s Moder var Datterdatter af Valdemar (IV.) Atterdag. Da Dronning Margrete 1387 havde mistet sin eneste Søn Oluf, foreslog hun Hertug Vartislavs, at han skulde overlade hende den da omtrent femaarige E. som Fostersøn. E.s Arveret til den norske Trone godkendtes af Norges Rigsraad 16. Febr. 1388; 1389 hylledes han som Konge i Norge, 1396 valgtes og hylledes han i Danmark og Sverige, og 1397 blev han i Kalmar kronet til Konge over de tre nordiske Riger. Efter sin Faders Død 1394 arvede han det lille Stamland i Pommern med Stolpe som Hovedborg. 1401 blev han erklæret myndig, og der indledtes Forhandlinger om Ægteskab mellem ham og den engelske Konge Henrik IV.s Datter Philippa; Brylluppet stod dog først 1406 i Lund. Endnu da E. 1405 rejste til Norge, medgav Margrete ham en Instruks, der indtil de mindste Enkeltheder foreskrev ham, hvad han skulde gøre og lade. Mere selvstændig synes han først at være optraadt, da Stridighederne med Holstenerne, sikkert mod Margretes Ønske, 1410 førte til aaben Krig, og to Aar efter blev han helt eneraadig ved Margretes Død 24. Okt. 1412.

Uagtet E. paa alle væsentlige Punkter fortsatte Margretes Værk, lagde han dog snart en Karakter for Dagen, der var hendes ganske modsat: hvor hun var smidig, var han ubøjelig; hvor hun lod sig nøje med det opnaaelige, krævede han en klar og hel Afgørelse. Han kom derfor i Længden til at nedbryde det meste af, hvad hun havde opbygget.

I Unionsstyrelsen havde Margrete fastlagt den Ordning, som gik i Arv til E. De tre Riger styredes som en Enhed med Danmark som Hovedland; medens de høje Rigsembeder lodes ubesatte, styredes Norge og især Sverige ved overvejende danske og tyske Fogeder, der i det hele var Kongens lydige Redskaber. Dog standsede E. straks ved sin Tiltrædelse den Inddragning af bortkommet Krongods, som Margrete saa ihærdigt havde iværksat. — I Sønderjylland havde Margrete stræbt Stykke for Stykke at vinde Landet tilbage for den danske Krone, og ved hendes Død

sad Holstenerne ikke inde med stort mere af Hertugdømmet end Slesvig By og Gottorp Slot med Tilliggende samt Øen Als. Sønderjyllands fulde Genvinding blev Hovedmaalet for E.s Politik; men medens Margrete havde dækket over, hvad der var hendes egentlige Maal, lagde E. straks dette for Dagen; paa Danehof i Nyborg 1413 lod han sig tildømme Hertugdømmet som et Len, de holstenske Hertuger havde forbrudt ved at føre Avindskjold mod Riget, og 1424 fik han Kejser Sigismunds Voldgiftsdom for den langt mere vovede Paastand, at Sønderjylland slet ikke var noget Arvelen, fordi saadanne overhovedet ikke kendtes i dansk Ret. Fuldt overbevist som han var om her at forsvare sine og Kronens retmæssige Krav, kæmpede han i over tyve Aar for at genvinde Sønderjylland; men Resultatet var kun ringe. Allerede i Krigens første Afsnit (1416—22), da Holstenerne stod alene over for E. og hans tre Rigers samlede Magt, gik en Række af Margretes Erhvervelser tabt; og da de vendiske Stæder, krænkede over Kongens Handelspolitik, 1426 stillede sig paa Holstenernes Side, var E. nødt til at tænke paa Forsvaret mod dem. Søkrigen i de følgende Aar faldt ogsaa lidet heldigt ud for Hanseaterne, der 1427 og 1428 led store Nederlag i Øresund, sidste Gang ved et mislykket Angreb paa Kbh.; i Sønderjylland gik Holstenerne derimod stærkt frem og erobrede bl. a. Aabenraa 1428; afgørende for Kampen blev især deres Indtagelse af Flensborg 1431; herefter sad E. ikke inde med stort mere af Hertugdømmet end Haderslev. Saa afsluttedes Krigen med en Stilstand i Horsens 1432, der 1435 gik over til en Fred i Vordingborg; for sin Levetid opgav E. Kampen, men forbeholdt Kronen al dens Ret til Sønderjylland.

Nu fremtraadte imidlertid Følgerne af den langvarige, for alle Rigerne saa byrdefulde Krig. Især i Sverige var der udbredt Misnøje med Styrelsen; Kongen havde kun sjælden besøgt dette Rige, og Bønderne harmedes over de tunge Skatter og over den Strenghed, hvormed de danske Fogeder som Jens Eriksen (s. d.) i Vesteraas opkrævede disse. 1434 udrød under Ledelse af Engelbrecht Engelbrecktsen den Almueopstand, som i Løbet af faa Maaneder gjorde Ende paa den danske Fogedstyreelse i Landet. Stormændene, som først havde set skævt til Bevægelsen, fandt snart deres Fordel ved at slutte sig til den og søge at tage Ledelsen af den, og E. stod magtesløs over for disse. Heller ikke i Norge og Danmark vilde Stormændene nu længere finde sig i den saa godt som enevældige Styremaade, som E. havde taget i Arv fra Margrete. E. stod aldeles uforstaaende over for dette Sammenbrud af alle de Principper for Statsstyreelse, han havde lært af sin Fostermoder.

Over for det svenske Rigsraad udtalte han saaledes, at han ikke vilde være deres »Jaherre«; men 1436 blev han paa et stort Møde i Kalmar nødt til at gaa ind paa den nye Form for Unionen, hvorefter Stormændene skulde være de raadende i alle tre Riger. Da E., hvis Ægteskab med Philippa var barnløst, tilmed ikke kunde faa sin Fætter Bogislav anerkendt som Tronfølger, tog han s. A. Bolig paa det af ham opførte Visborg paa Gotland og blandede sig ikke mere i Rigernes Styrelse; kun i Vinteren 1437—38 kom han til Danmark for at gøre et sidste forgæves Forsøg paa at faa Bogislav gjort til Rigsforstander. Nu opløstes Unionen helt, idet det i Sverige 1438 lykkedes Marsken Karl Knutson at blive valgt til Rigsforstander, medens det danske Rigsraad s. A. indkaldte E.s Søstersøn Christoffer (III.) af Bayern (s. d.). Da denne var kommet til Danmark, opsigde Rigsraadet 23. Juni 1439 E. Huldskab og Troskab. Opsigelsesbrevet var ledsaget af en Række Klagepunkter mod E.s Styre, som denne med Fynd forsvarede sig imod. Men E.s Stilling var haabløs, da han faktisk havde ophørt at regere, og selv i Norge, hvor man en Tid lang holdt fast ved E., maatte man 1442 opgive hans Sag og hylde Christoffer. E. forblev paa Gotland, hvorfra hans Kaperskibe plagede baade Nordboer og Hanseater. Først 1449, som Følge af et svensk Angreb paa Øen, gav E. Slip paa Visborg og overgav Slottet til den danske Krone. Sine sidste Aar tilbragte E. i Pommern, hvor han døde i en høj Alder. Baade til Gotland og til Pommern ledsagedes han af sin Frille Cæcilia (s. d.).

E.s Ydre kendes fra en Beskrivelse af den italienske Humanist Æneas Sylvius (1424), hvori det bl. a. hedder, at han »havde et smukt Legeme, guldgult Hovedhaar, rødmusset Ansigt, lang og smal Hals; . . . ene, uden Hjælp og uden at røre Stigbøjlerne, sprang han op paa sin Hest, og han drog alle Kvinder, især Kejsersinden, til sig med Elskovsattraa«. E. udmærkede sig dog ikke alene ved sit Ydre og sine ridderlige Færdigheder, men ogsaa ved betydelige Evner og ved mange Interesser. Ligesom Margrete viste han Brigittinerordenen stor Sympati, bl. a. ved at skaffe den et Kloster i Danmark, Maribo; han grundlagde ogsaa andre Klostre, indkaldte Karmeliterordenen til Norden og udbad sig Pavens Tilladelse til at oprette et Universitet i Danmark. Megen Interesse viste E. for dansk Handel og Købstadvæsen, saaledes som det bl. a. fremgaar af hans betydningsfulde Forordning af 15. Febr. 1422, udfærdiget for de sjællandske Købstæder. Der var tillige noget fremskuende i hans Blik for Øresunds Betydning; han anlagde Landskrona, opførte Slottet ved Malmø og byggede Ørekrog ved

Helsingør, der nu først fik sit egentlige Opsving som Købstad; herfra var det, at han i Slutningen af 1420'erne begyndte at opkræve Sundtold. Af særlig Betydning var det dog, at han efter Roskildebispen Peder Jensen Lodehats Død 1416 satte sig i Besiddelse af Kbh. og derved skaffede sit danske Rige et naturligt Midtpunkt. — E. havde en stærk Følelse af sine Regentpligter, men hans Iver var rastløs, hans Udholdenhed udartede ofte til Halsstarrighed, hans Retsind til Rethaveri, og hans heftige Sind løb tit af med ham. Hvor Margrete snildt omgik Vanskeligheder og altid fandt nye Udveje, kendte han kun den lige Vej til Maalet, og hans Karakter var i det hele en saa udpræget Modsætning til hans Fostermoders, at han meget mod sin Villie kom til at lægge det meste af hendes Værk øde.

Billeder paa Gripsholm og Nyborg Slot saavel som paa Kniepers Gobelin paa Fr.borg er alle fra 16. Aarh.

Kr. Erslev: Dronning Margrethe, 1882. Samme: Erik af Pommern, 1901. Samme i Hist. Tidsskr., 4. Rk., VI, 1877—78, og i Dsk. Mag., 5. Rk., IV, 1901. Samme: Danmarks Riges Historie, II, 1901—02. G. v. d. Ropp: König E. der Pommer und die skandinavische Union, 1875. P. Verrier i Revue historique 1907. M. Seeliger: Die politischen Beziehungen König Siegmunds zu E. von Dänemark bis zum Jahre 1422, 1910. W. Møllerup i Hist. Tidsskr., 5. Rk., III, 1882. A. Hude: Aktstykker vedr. E. af Pommerns Afsættelse, 1897. Jørgen Olrik i Det danske Folks Historie, III, 1928. Erik Arup: Danmarks Historie, II, 1932. E. Lönnroth: Sverige och Kalmarunionen 1397—1457, 1934.

Kr. Erslev (Jørgen Olrik).*

Erik, ca. 1307—32, udvalgt Konge. F. ca. 1307, d. i Begyndelsen af 1332 i Kiel, begr. i Sorø K. Forældre: Senere Kong Christoffer II. (s. d.) og Euphemia (s. d.). Gift 1330 med Elisabeth af Holsten (gift 1° 1315 med Hertug Johan II den Blinde af Sachsen-Lauenburg, d. 1321).

E. godkendtes som Tronfølger 1321 og blev 1324 sammen med Faderen kronet til Konge i Vordingborg af Ærkebisp Esger. Da Opstanden mod Christoffer brød ud 1326, blev E. af sin Fader sendt til Vestsjælland for herfra at bringe Undsætning til Nyborg Slot; hans Tropper rejste sig dog imod ham, og han maatte ty ind i Taarnborg ved Korsør; et Par Uger efter maatte han overgive sig og førtes til Haderslev som Marsken Ludvig Albertsens Fange. 1329 fik Grev Johan af Holsten ham overladt og løslod ham ved Forliget med Christoffer i Nov. s. A. Ved Christoffers Forlig med Grev Gerhard (s. d.) af Holsten 1330 aftaltes Ægteskab mellem E. og Gerhards noget ældre Søster Elisabeth, der bragte ham 10 000 Mark Sølv i Medgift; hans Residens blev Nyborg Slot. Da Christoffer n. A. brød med Gerhard, for-

skød E. dennes Søster. E. deltog i det ulykkelige Slag ved Slesvig 30. Nov. 1331; paa Flugten sydpaa styrtede han med Hesten ved Danevirke og døde snart efter, muligvis som Følge af Faldet.

C. E. F. Reinhardt: Valdemar Atterdag, 1880. M. H. Rosenørn: Greve Gert og Niels Ebbeson, II, 1901.

Jørgen Olrik.

Erik Christian Frederik Alexander, f. 1890, Prins, Greve af Rosenborg. F. 8. Nov. 1890 i Det gule Palæ, Kbh. (Slotsk.). Forældre: Prins Valdemar (s. d.) og Prinsesse Marie af Orléans (s. d.). Greve af Rosenborg 1924. Gift 11. Febr. 1924 i Ottawa med Lois Frances Booth, f. 2. Aug. 1897 sst., D. af Tømmerhandler Frederick B. (d. 1930) og Hustru.

E. lærte Landvæsen paa Hesselagergaard og ejede 1917—23 Kokkedal i Vendsyssel. Han rejste derefter til Kanada, hvor han drev en Gaard i Alberta. Hans Forlovelse med den hovedrige Tømmerkonges Datter deklareredes Dec. 1923; efter Brylluppet købte han en Frugtplantage i Kalifornien, men vendte 1928 tilbage til Danmark, hvor han 1931 købte Bjergbygaard ved Mørkøv paa Sjælland. — R.E. 1908. DM. 1908.

Poul Engelstoft.

Erik, d. 1304, Hertug i Sønderhalland. Begr. i Ringsted K. Forældre: Hertug Knud Valdemarsen (s. d.) og Hustru. Gift med Elisabeth, d. tidligst 1317.

Junker E., som han paa Grund af sin kongelige Herkomst undertiden kaldes, synes i de nærmeste Aar efter sin Faders Død 1260 at have boet paa Sjælland og har rimeligvis haft Ejendomme der. En Tid (1279) havde han Forsædet paa Sjællands Landsting, senere (1283) tog Kongen ham til Drost i Stedet for Peder Hoseøl. Drostembedet beholdt han imidlertid kun kort, thi allerede n. A. afløstes han af Uffe Nielsen, efter at han — rimeligvis paa Herredagen s. A. — havde faaet de fire sydligste Herreder i Halland til Len som et Hertugdømme. 1285 blev han dernæst slaaet til Ridder af den svenske Konge, hvorpaa der i de følgende bevægede Aar intet høres om ham før 1295, da der mærkelig nok fra den imellem den danske og den svenske Konge paa Hindsgavl sluttede Stilstand fremkommer en Meddelelse om et Mellemværende mellem ham og hans Lensherre, Kongen af Danmark. Med sin Hustru havde E. Sønnen Barnum, der skrev sig til Skarsholm i Sjælland.

Danmarks Adels Aarbog, XXXIII, 1916, S. 422.

C. Weeke (Vilh. la Cour).*

Erik (I.) Abelsen, d. 1272, Hertug af Sønderjylland. D. 27. Maj 1272. Forældre: Kong Abel (s. d.) og Dronning Mechtilde (s. d.). Gift med Margrete, d. 1272, D. af Fyrst Jarimar II. af Rügen (d. 1260) og Euphemia af Pommern (d. 1270).

Da Valdemar Abelsen (s. d.) døde 1257, gjorde E. Krav paa Hertugdømmet Jylland, som hans Farbroder, Kong Christoffer I. imidlertid nægtede ham. Han sluttede sig derfor til Kongens Fjender og søgte Tilflugt hos Fyrst Jarimar af Rügen, hvis Datter Margrete han ægtede. Selv tillægger han sig i et Brev fra 1264 Hovedæren for det Angreb paa Sjælland, som han, Fyrst Jarimar og Biskop Peder Skjalmsen foretog 1259. 18. April erobrede Kbh., og 14. Juni led det sjællandske Opbud et tilintetgørende Nederlag ved Næstved. Et Par Uger tidligere var Kong Christoffer død i Ribe. Hans Enke, Dronning Margrete Sambiria, gik 1260 ind paa at forlene E. med Sønderjylland, og paa dette Vilkaar sluttedes Freden. Den varede dog kun kort. Sandsynligvis er der opstaaet Strid om Besiddelsen af Hertugdømmets Krongods, og ud paa Sommeren 1261 besatte Dronningens Hær Landet, medens E. flygtede til Holsten, hvorfra han vendte tilbage med Undsætning. 28. Juli sejrede han paa Lohede over Dronningen og den unge Kong Erik (V.) Klipping, de fangedes begge, og ligeledes kom ved Slaget Biskop Niels af Slesvig i E.s Vold. Først 1262 fik Dronning Margrete sin Frihed, mod at E.s Ret til Krongodset sikredes, og han fik overdraget Als som et særligt Len, og da disse Vilkaar var opfyldt, løslod han ogsaa Kong Erik (1264). Biskop Niels havde kun i kort Tid siddet fanget. Han kom vistnok paa fri Fod ved at indgaa et Mageskifte, hvorved E. kom i Besiddelse af Bispeborgen Gottorp, som nu blev stærkt befæstet. Forholdet mellem E. og den kongetro Biskop vedblev dog at være spændt, og Niels rømte kort efter til Kongeriget. Med hans Efterfølger, Biskop Bonde (s. d.), der stod Jakob Erlandsen nær, havde E. derimod ingen Tvistigheder; E. gav selv Jakob Erlandsen Tilflugt i Slesvig, og Byens Borgere, som havde lidt meget under de forudgaaende Fejder, skænkede han 1261 og 1264 værdifulde Privilegier. Freden mellem E. og Kongehuset truedes først paa ny 1272. Da døde han pludselig, og Kong Erik gjorde sig derefter til Formynder for hans to mindreaarige Sønner, Valdemar (s. d.) og Erik (s. d.). *Vilh. la Cour.*

Erik (II.) Valdemarsen, d. 1325, Hertug af Sønderjylland. D. 12. Marts 1325, begr. i Slesvig Domkirke. Forældre: Hertug Valdemar (IV.) Eriksen (s. d.) og 1. Hustru. Gift med Adelheid, D. af Grev Henrik I. af Holsten (d. 1304) og Helvig af Brunkhorst.

E. overtog straks ved sin Faders, Hertug Valdemars Død i Paasken 1312 Styret i Hertugdømmet i Sønderjylland, og Erik (VI.) Mændved bekræftede denne Ordning ved 30. Juni 1313 i Lejren ved Warnemünde at gøre ham til sin Fanelensmand. Imidlertid var E. ikke tilfredsstillet: han gjorde yderligere Krav paa at blive forlenet med Langeland, som hans Farbroder, Erik Eriksen Langben (s. d.) havde haft til sin Død 1310. I Sønderjylland som i det øvrige Land herskede der netop paa denne Tid urolige Forhold, idet flere af Stormændene gav deres Misfornøjelse med Kongens Styre til Kende. Under disse Omstændigheder fandt Kong Erik det klogest 9. Aug. 1313 at slutte et Forlig med Hertugen i Horsens. E. opgav sine Krav paa Langeland, men fik til Gengæld tilsikret sig alt det sønderjyske Krongods; ligesom sin Fader lovede han kun at yde Tjeneste med 50 væbnede Ryttere. Trods Forliget blev Forholdet mellem de to fyrstelige Frænder ikke fuldt ud klaret. Allerede n. A. maatte der mægles mellem dem angaaende hver enkelts Ret til at »tage Mænd«, 1315 fik Kongen drevet en For-dobling af Hertugens Tjenestepligt igennem, og baade 1317 og 1318 var der Uoverensstemmelser til Stede, som maatte ryddes af Vejen ved nye Forhandlinger. Da Kong Erik døde 1319, skal der blandt jyske Stormænd have været Ønsker fremme om at kaare E. til Konge. Dette strandede dog paa Modstand, ikke mindst fra hans holstenske Slægtninges Side. E. havde ægtet en Søster til Grev Gerhard III. af Rendsborg; men Gerhard ønskede paa ingen Maade at se Svogerens Magt stige saa stærkt, og Christoffer (II.) blev da valgt. E. benyttede imidlertid Lejligheden til at skaffe sig Forleningen med Langeland. Forholdet mellem ham og Kong Christoffer blev aldrig godt, og da Misfornøjelsen med Kongens Styre brød ud 1323, tyede den tidligere Marsk Ludvig Albertsen Eberstein (s. d.) ned til Hertug E., som udstedte et Værnebrev for ham. E.s to Børn, Valdemar (s. d.) og Helvig (s. d.) var endnu mindreaarige, da han døde 1325. *Vilh. la Cour.*

Erik Eriksen (Langben), d. 1310, Junker af Langeland. Forældre: Hertug E. (I.) Abelsen (s. d.) og Hustru. Gift med Sofie (s. d.), D. af Borggrev Burchard af Rosenburg og Dronning Jutta (s. d.).

Som sin ældre Broder Hertug Valdemar (s. d.) traadte E. hurtigt i skarp Opposition til Kong Erik (VI.) Mændved, af hvem han krævede Langeland og (sammen med Broderen) Slægtens fynske Ejendomme udlagt som retmæssig Arv, skønt Kongen efter Bruddet med Hertugen 1289 netop havde inddraget disse Besid-

dels under Kronen. Under en Strid i Kong Eriks egen Gaard 23. Aug. 1292 dræbte E. Drosten Skjalm Stigsen, hvorefter han flygtede til Norge. Heroppe ægtede han en Halvsøster til Erik Plovpenning Døtre Jutta (s. d.), og Agnes. Til hans egne Arvekrav føjedes nu Hustruens Krav paa Arv efter hendes Halvsøstre, og da Kong Erik ligeledes afviste disse, voksede Spændingen. Først ved Hindsgavlforliget 25. Sept. 1295 opnaaede E. at faa overdraget Langeland og modtage et Løfte om det Gods, hvorpaa hans Hustru kunde gøre Fordringer gældende. Alligevel blev der ikke tilvejebragt nogen virkelig Fred, bl. a. fordi E. og Hertug Valdemar stadig søgte at faa deres fynske Arv anerkendt. Ved et nyt Forlig i Vordingborg 3. Febr. 1297 opgav de dog dette Standpunkt og nøjedes med at sikre sig, hvad der allerede var vundet. Saaledes fik E. af Kongen en ny Bekræftelse paa Langeland og et gentaget Løfte om Udleveringen af sin Hustruarv. Aaret før havde han tilstaaet Rudkøbing Bymænd de Privilegier, som Hertug Valdemar havde givet dem 1287. I den følgende Tid forholdt E. sig saa nogenlunde i Ro, selv om Arven efter Jutta og Agnes ogsaa førte ham ind i Tvistigheder med Prædikebrødrene i Roskilde; men noget godt Forhold mellem ham og Kongen blev ikke tilvejebragt, og hans nære Tilknytning til enkelte af de fredløse bidrog heller ikke til at sikre Freden. Ved et Forlig i Middelfart 1306 lovede han Kong Erik at tjene ham med i alt 200 Mand i tolv Uger. For øvrigt kender vi intet til hans sidste Aar.

Vilh. la Cour.

Eriksen, Barnum, d. ca. 1400, Kongeætling. Forældre: Erik Barnumsen til Skarsholm og Ellinge (d. senest 1369) og Gertrud Pedersdatter Grubbe (d. tidligst 1404). Gift før 1378 med Edle Jakobsdatter Basse (d. tidligst 1420).

B. E. var en sjællandsk Herremand, der ikke spillede nogen politisk Rolle; han nævnes næppe som deltagende i Tidens offentlige Liv, uden da han 1377 sammen med en Mængde andre Adelsmænd paa Danehof i Nyborg besvor en almindelig Landefred. Det mærkelige ved ham er hans Afstamning; han førte i sit Segl en kronet Løve og nogle Hjerter, det samme Vaaben som de hallandske Grever og Hertuger, og har sikkert været en Sønnensøns Søn af Hertug Erik af Sønderhalland (s. d.), der var Sønnensøn af Valdemar (II) Sejr. Saaledes var B. E. 1375, da Valdemar (IV.) Atterdag og Hertug Henrik af Sønderjylland begge døde, den eneste overlevende mandlige Ætling af den gamle Kongestamme. Medens man vaklede mellem den norske Oluf og den mecklenburgske

Albrecht, synes ingen at have tænkt paa at vælge B. E.; han levede rolig paa sine Godser Aagesholm og Skarsholm, hvis Voldsted ved Skarridsø endnu er bevaret, indtil han 1399 med sin Hustru gav sig ind i Antvorskov Kloster. Kort efter døde han, og hans Enke solgte 1408, da hendes eneste Barn, en Datter, var død, Skarsholm til Dronning Margrete.

W. Møllerup og Fr. Meidell: Bille-Ættens Historie, I, 1888—93, S. 109—13, 121. Danmarks Adels Aarbog, XXXIII, 1916, S. 423.

Kr. Erslev (Fjergen Olrik).*

Eriksen, Carl, d. 16. Maj 1334, Ærkebiskop. Begr. i Lunds Domkirke. Forældre: Erik Jonsen og Ingerd.

C. E. nævnes første Gang som Domprovst i Lund 1313. I Kraft af sin Stilling blev han under Ærkebiskop Esgers Strid med Kronen og Fraværelse fra Domkirken i en Række Aar den ledende Mand i Domkapitlet. Forholdene var overordentlig vanskelige. Ærkebispens krævede, idet han forlod Stiftet 1317, at der skulde lyses Band over Kongen, men Domkapitlet appellerede til Paven; n. A. førte han i Forening med Kongens oprørske Broder Hertug Christoffer Svenskerne ind i Landet. — Efter Esgers Død 1325 blev C. E. valgt til Ærkebiskop. Pave Johannes XXII. stadfæstede Valget, og C. E. modtog i Avignon Vielse og Palliet. Under Opholdet ved Kurien udvirkede han en Række Buller, der skulde støtte ham i Kampen for Kirkens Ret og annullere den Gæld, Ærkebiskop Esger havde paadraget Domkirken. Vi ved ikke, hvornaar C. E. er naaet hjem til Danmark — det tidligste Vidnesbyrd om hans Nærvær er et Brev udstedt i Ribe 21. Juli 1326 — han har næppe deltaget i de Forhandlinger, der førte til, at den sønderjyske Hertug Valdemar blev Konge i Stedet for Christoffer II.; heller ikke var han til Stede i Viborg 7. Juni 1326, da Haandfæstningen blev underskrevet, men i Spidsen for Rigets Bisper var han i Aug. paa Danehof i Nyborg, hvor Kong Valdemar forlenede Grev Gert med Sønderjylland. — Ved Haandfæstningen havde Kongen forpligtet sig til at virke for, at Bornholm kom tilbage til Ærkesædet. Allerede inden Aarets Udgang synes C. E. at have faaet Hammershus, og Okt. 1327 hævdede han i Helsingborg, hvor Kongen og Rigets Store var forsamlede, sin Ret til Rønne Herred, som imidlertid tildømtes Jon Uffesøn, men umiddelbart efter lykkedes det Ærkebispens at erhverve dette Tvistens Æble ikke uden Pengeofre. C. E. ses ikke at have haft nogen som helst Del i Begivenhederne Vest for Øresund i de følgende stormfulde Aar. Danmark var i Opløsning, og Stormændene, verdslige og gejstlige,

ja selv den danske Kirkes Overhoved var stærkere bundet til Hjemstavnen end til Riget. Saaledes kunde Ærkebiskop C. E., da Grev Johan var blevet Panteherre i Skaane, og Tyskerne for voldeligt frem, Juni 1332 med Afsendinge fra Skaaningerne henvende sig til Magnus Smek, der netop opholdt sig i Kalmar, og bede om Værn og Befrielse fra Tyrannerne. Magnus kom dem i Møde, de aflagde Troskabsed, og snart efter hyldedes Sveriges og Norges Konge paa Skaane Landsting. Kong Magnus' Brev af 19. Juni, der stadfæster Lund Domkirkes Privilegier og lover at holde Ærkebispens skadesløs for hvad han maa lide, fordi han tjener Kongen, er den eneste Akt, der er overleveret fra denne vigtige Episode. Grev Johan, der ikke vovede en Kamp, afstod ved Overenskomst med Kong Magnus, Ærkebispens og Stormændene Skaane mod en Pengesum Nov. 1332.

C. E. var som de fleste store Bisper i de Tider meget velhavende. Han gav Jord til Domkirken og traf Dispositioner for at gøre Gudstjenesten rigere, og ved Kirkens søndre Side byggede han et Kapel, hvor han kom til at hvile. Sin Familie havde han paa forskellig Vis knyttet til Domkirken. Broderen Knud, der førte Vaabnet: tre Bjælker, var Ærkedegne i Lund, en anden Broder var Kannik, en tredje, Ridderen Jon Eriksen, var Kirkens Hovedsmand paa Bornholm; han skænkede 1334 Gods, mod at Kapitlet forpligtede sig til at afholde Anniversarier for Slægten. — C. E.s Tilnavn »den Røde« kan ikke forfølges tilbage til Middelalderen.

C. Weeke: Lunde Domkapitels Gavebøger, 1884—89. L. Moltesen: De avignonske Pavers Forhold til Danmark, 1896.

Ellen Jørgensen.

Eriksen (Erichsen), **Edvard** (Edward) Christian Johannes, f. 1876, Billedhugger. F. 10. Marts 1876 i Kbh. (Pauls). Forældre: Skomager, senere Assistent Martin August Frederik E. (1850—1933) og Svanfriður Magnusson (1855—1924). Gift 23. Febr. 1900 i Kbh. (b. v.) med Eline Vilhelmine Møller, f. 6. Febr. 1881 i Odense, D. af Kurvemager Carl Vilhelm M. (1843—93) og Dorthea Catharina Pommer (1849—1909).

Efter at have staaet i Lære i fire Aar hos Billedskærer Sophus Petersen og gaaet i Teknisk Skole kom E. 1894 ind paa Akademiet, hvis Dekorationsklasse og Modelskole han besøgte indtil 1899. 1902 debuterede han paa Charlottenborg, hvor han har udstillet 1902—06, 1916, 1919 med i alt ni Arbejder. 1904 fik han Aarsmedaillen for Marmorgruppen »Haabet« og n. A. den Eibeschützske Præmie for »Dommen. Adam og Eva efter Uddrivelsen« som begge købtes af Kunstmuseet. 1906 tildelte Akademiet ham sin

mindre Guldmedaille for Statuen »Andagt«, og da han s. A. fik det Stoltenberg'ske Legat, rejste han over Dresden og München, hvis Samlinger han studerede, til Italien. Her opholdt han sig i Rom, Firenze og i Carrara, hvor han huggede sin Gruppe »Dommen« i Marmor. 1916 fik han det Ancker'ske Legat. E. har udført et af Kbh.s populæreste Skulpturværker, Den lille Havfrue paa Langelinie (skænket af Carl Jacobsen 1913), som særlig bliver beundret af Udlændinge, der heri ser et Udtryk for noget typisk dansk. De fleste af E.s Figurer er i Marmor, og i dette Materiale arbejder han med stor Dygtighed. Han benytter den naturalistiske Formgivning og tilhører den Gren af Naturalismen, der fik sit Præg af den nyromantiske Strømning, som navnlig St. Sinding var Repræsentant for her hjemme. — E.s største Opgave har været Gravmælet over Christian IX. og Dronning Louise i Roskilde Domkirke, som han arbejdede paa 1910—18 (sammen med Arkitekt H. Kampmann). I de tre store Kvindeskikkelser, »Erindringen«, »Kærligheden« og »Sorgen«, der grupperer sig omkring Sarkofagen, har han med Stanleys og Wiedewelts Arbejder for Øje stræbt efter at forene sit naturalistiske Formsprog med en simpel Monumentalitet. Af hans senere Arbejder kan nævnes »Den korsfæstede Kristus« (1925) i St. Markus Kirken, Marmorstatuen af Henning Lass (1927) paa Kirkegaarden i Kiel, de ti Relieffer paa Glyptotekets Nord- og Syd façade, der symboliserer de forskellige Kunstarter (1930—31), og Dekorationen af Loftshvælvingen i Haandværkerforeningens Festsal i Moltkes Palæ (1932). — E. har virket som Lærer ved Kunstakademiets Billedhuggerskole 1908—19. 1914 blev han Medlem af Akademiets Plenarforsamling, 1928 af Akademiraadet. 1916 udnævntes han til Professore Onorario af Akademiet i Carrara. Fra 1930 har han været Thorvaldsens Museums Konservator.

F. Beckett i Det ny Aarhundrede, I, 2, 1904, S. 356 ff. *Merete Bodelsen.*

Eriksen, Ane Eline Marie Cathrine, 1854—1916, Forstanderinde for den første danske Husholdningsskole. F. 21. Febr. 1854 i Hede-
gaard, Glæsborg Sogn, d. 5. Dec. 1916 i Sorø, begr. sst. Forældre:
Gaardfæster Johan Godtfred Andersen (1812—74) og Sophie
Mariane Schmidt (1815—81). Gift 10. Nov. 1879 i Glæsborg med
Murer Marinus E. i Torsager, f. 2. Okt. 1848 i Stovbyskov, antagelig
d. ca. 1924 i Amerika, Søn af Skolelærer, sidst i Astrup, Skarridsø
Sogn, Niels E. (1820—58) og Abellise Levisen (1816—87).

Barn af en fattig Hedebonde i en af Jyllands magre Egne var
Fru E. fra første Færd henvist til selv at bygge sin Fremtid op.

Straks efter Konfirmationen kom hun ud for at lære praktisk Husholdning i et Landbohjem. Hun viste sig hurtig i Besiddelse af det Initiativ, den Energi og praktiske Dygtighed, som efterhaanden førte hende frem til ledende Stillinge i større Landhusholdninger. Da hendes Ægtefælle en halv Snes Aar efter Brylluppet rejste til Amerika, tilfaldt det hende at forsøge ikke blot sig selv, men ogsaa Ægteparrets to Børn, og hun oprettede da et Pensionat og drev samtidig et Vaskeri i Torsager. Den Fremdrift, som var et væsentligt Karaktertræk hos hende, førte hende imidlertid hurtigt til at søge større Felter for sin Virketrang, og 1893 blev hun Økonoma paa Sorø Højskole, hvor Fru Jutta Bojsen-Møller, dengang Formand for Dansk Kvindesamfund, var levende optaget af Tanken om at faa oprettet Skoler i Husholdning for unge Landbokvinder efter lignende Mønster som Landbrugsskolerne for de unge Landmænd. Disse Tanker faldt i frugtbar Jordbund hos Fru E., og allerede 1895 aabnede Sorø Husholdningsskole (i lejede Lokaler) et fem Maaneders Husholdningskursus for 25 unge Kvinder med Fru E. og Frk. Magdalene Lauridsen som Forstanderinder. Saa godt var Undervisningen tilpasset efter Befolkningens Tarv og Ønsker, at det i Løbet af kort Tid lykkedes gennem Aktietegning at skaffe Midler til Opførelse af den nuværende store, smukke og praktisk indrettede Skolebygning paa Holbergsvej i Sorø, der indviedes Maj 1897. Fem Aar efter opgav Frk. Lauridsen sin Stilling som Medforstanderinde, hvorefter Fru E. alene førte Skolen frem og evnede inden sin Død at samle ca. 2300 unge Kvinder, ikke blot fra Danmark, men fra Island, Sverige, Norge og Finland, om dens Undervisning. At dette lykkedes for Fru E., der aldrig havde haft Lejlighed til at skaffe sig selv den teoretiske Faguddannelse, som var nødvendig, vidner højt om hendes ukuelige Energi og fremragende personlige Egenskaber, der satte hende i Stand til at sikre sin Skole de bedste Lærere og Lærerinder i de forskellige Teorifag og til gennem hele sin Færd at vinde sine Elevers Tillid, Fortrolighed og Kærlighed. Fru E. blev saaledes den, der ikke blot skabte den danske Husholdningsskole, men ogsaa gav den dens blivende, for Befolkningens Behov bedst passende Form i Skole og Hjem samtidig. De mange senere oprettede Husholdningsskoler er skabt i Sorø Husholdningsskoles Billede. — Trods Fru E.s store Gavmildhed og den økonomiske Støtte, hun altid af yderste Evne ydede mange af sine ubemidlede Elever, lykkedes det hende dog at faa indløst hele Aktiekapitalen inden sin Død. — Fru E. var stærkt socialt og religiøst interesseret, 1906—12 Medlem af Danmarks Afholdsforenings Hovedbestyrelse

og af Menighedsraadet. Talrige og stærkt paaskønnede var de Agitationsforedrag, hun holdt Landet over, og de Avisartikler, hun skrev. Desuden udgav hun bl. a. Bøgerne »Timer i Køkkenet paa Sorø Husholdningsskole« (1904) og »Kogebog og Syltebog« (1912).

Højskolebladet 1916, Sp. 1653 f.

Karen Hessel.

Eriksen, Jens (Jösse Eriksson), d. 1436, dansk Foged i Sverige. Henrettet 9. Dec. 1436 i Motala, begr. i Vadstena. Forældre: Ridderen Erik Jensen til Stadsgaard og Birgitte Lykke. Gift senest 1415 med Birgitte Ulfsdatter (Roos), der overlevede ham og d. senest 1443, D. af Ulf Jonsson (R.) (d. 1415) og Märta.

Efter sit Vaabenmærke (Bjælke belagt med Ranke) hørte J. E. til en jysk Slægt, der førte Navnet Munk. 1414 omtales han som Lensmand paa Västerås Slot og beholdt dette Len tyve Aar igenem. Som mange andre af de danske Slotsfogeder indgik han her (senest 1415) et rigt Giftermaal, idet han ægtede en Datter af Hr. Ulf Jonsson (Roos), der først var norsk og siden svensk Rigsraad. J. E. synes at have staaet sig godt med de danske Stormænd og var gavmild mod Gejstligheden, især mod Vadstena Kloster, i hvis Kirke der endnu findes en af ham skænket, rigt udstyret Korstol. Over for Almuen synes han at have været haard og har maaske været nødt til at være det for at tilfredsstille Kong Eriks stedse voksende Skattekrav; ifølge den svenske Rimkrønike skal han have ladet genstridige Bønder hænge op i Røg, medens deres frugtsommelige Hustruer blev spændt for Hølæs. Västerås Len omfattede ogsaa Dalarne med Kobberbjergværket, og her var det, at den svenske Almues Misnøje fandt en uforfærdet Talsmand i Engelbreckt Engelbrecktsson, der selv drog ned til Danmark for at fremsætte Bøndernes Klagemaal for Kong Erik. Denne gjorde intet ved Sagen, og saa rejste Engelbreckt 1434 den store Opstand, som snart fra Dalarne bredte sig over hele Sverige. Dalkarlernes Harme rettede sig først og fremmest mod J. E.; det svenske Rigsraad lagde sig dog imellem, og J. E. maatte vel give Afkald paa sit Len, men undgik dog personlig Overlast; Grev Hans af Eberstein blev i hans Sted Foged i Västmanland og Dalarne. J. E. forblev paa sine Godser i Sverige; men da han to Aar senere med Lejdebrev fra Karl Knutsson opholdt sig i Vadstena, blev han overfaldet af Bønderne i Aska Herred, der sympatiserede med Erik Pukes Kamp mod Karl Knutsson og Stormandsvældet; de brød ind i Klosteret, greb J. E., »bandt ham paa en Slæde som et Svin« og førte ham til Motala Ting, hvor han blev dømt til Døden og henrettet. — Børn synes J. E. ikke at have haft; hans Enke skænkede Gods til

Vadstena, hvor hendes Ægtefælle blev bisat under en endnu bevaret Ligsten. Den ovenn. Korstol viser en figurlig Fremstilling af J. E., dog næppe Portræt i vor Forstand.

H. Hildebrand i Sveriges Historia, II, 1905, S. 378 ff., 388, 429. Personalh. Tidsskr., 2. Rk., V, 1890, S. 106—15. Kr. Erslev: Erik af Pommern, 1901, S. 320, 324, 327 f., 388.

Kr. Erslev (Jørgen Olrik).*

Eriksen, Henrik Julius, 1867—1919, Husmandsfører. F. 21. Aug. 1867 i Høed, Jyderup Sogn, d. 21. Nov. 1919 paa Odense Sygehus, begr. i Stige. Forældre: Husmand Baltasar Iven E. (1828—75) og Marie Christensen (1832—1915). Gift 1° 4. Juni 1889 i Odense (Valgmenighed) med Karen Marie Larsen, f. 18. Sept. 1857 i Lumby Sogn, d. 12. Febr. 1931 i Frue Landsogn, Odense, D. af Husmand Lars Hansen (1826—1904) og Johanne Madsdatter (1829—99). Ægteskabet opløst. 2° 2. Juli 1914 i Lumby med Trine Nielsen, f. 1. Febr. 1885 i Ramsølille, Gadstrup Sogn, Sjælland, D. af Husmand Hans N. (1841—93) og Bodil Berthelsen (f. 1844).

E. kom ganske ung paa Vallekilde Højskole, rejste derefter til Fyn og overtog 1886 den Ejendom i Stige, som han drev til sin Død. Det var dengang et lille Brug paa faa Tdr. Land, men ved Flid og Dygtighed oparbejdede E. en efter Forholdene stor og omfattende Virksomhed som Handelsgartner. Paa Frugtavlens Omraade gjorde han sammen med andre Mænd en stor Indsats for det fynske Pederstrupæble. Han følte sig stærkt grebet af det vaagnende Husmandsrøre og blev hurtigt en af Lederne inden for den fynske Bevægelse. Han var med til at oprette Husmandsbrandkassen og til sin Død Formand i dens Repræsentantskab; ogsaa i Husmændenes Ulykkesforsikring og i Udstykningsforeningen for Fyns og Sjællands Stifter indtog han fremstaaende Stilling. Under de skelsættende Brydninger inden for den unge Husmandsbevægelse var E. en af Forkæmperne for, at Bevægelsen skulde ledes efter en udpræget social Retningslinie. Ved en Generalforsamling i De fynske Husmænds Landboforening 1903 vedtoges efter E.s Forslag en Udtalelse, der krævede, at Husmændene selv skulde overtage Forvaltningen af Statstilskuddet til Husmandsbruget. 1905 rejstes Kravet paa ny og medførte den gamle Styrelses Afgang. E. valgtes til Foreningens Formand, et Hverv, han dog opgav efter et Aars Forløb. Ogsaa i Arbejdet for den fynske Husmandsskole tog E. levende Del; han var Medlem af Udvalget for Skolens Rejsning og indvalgtes i dens første Styrelse. 1909—13 sad han i Lumby Sogneraad, valgt af Det radikale Venstre. — E. var en ideelt sindet Natur, varmt optaget af Tidens frie Strøm-

ninger. Han forenede en klar Forstand med Almensans og levende aandelig Interesse og har derigennem været med til at præge den fynske Husmandsbevægelse paa afgørende Vis.

P. Jeppesen: Husmandsbevægelsens Historie, 1926, S. 199 f., 204 f. Olaf Andersen: Fyns Stifts Husmandsskole 1908—1933, 1933, S. 9 f., 14, 17.

Olaf Andersen.

Eriksen, Jørgen, f. 1879, Præst. F. 14. Nov. 1879 i Oksbøl paa Als. Forældre: Gaardejer Erik E. (1848—1924) og Anna Eriksen (1854—1905). Gift 11. Aug. 1914 i Stenderup, Nybøl Sogn, kirkelig viet Dagen efter i Bovlund Frimenighed, med Dorthea Cæcilie Hanssen, f. 8. Sept. 1892 paa Stavnsbjerg i Hejls, D. af Gaardejer Christen H. (f. 1856) og Dorthea Hansen (f. 1856).

E. besøgte efter Konfirmationen Holsted Efterskole, 1896—97 Ryslinge Højskole. For at forberede sig til præstelig Gerning opholdt han sig 1897—1901 i Askov dels som Elev paa Vinterskolen, dels som Deltager i særlige Kursus. Senere læste han under Ledelse af Pastor Ring i Taps, deltog i forskellige Kursus i Kbh., besøgte der Statens Lærerhøjskole og hørte Forelæsninger paa Universitetet. I Efteraaret 1907 kaldte Frimenigheden i Sundeved ham til sig som Præst, og 7. Dec. blev han ordineret. Som Frimenighedspræst kom han efterhaanden til at betjene flere Kredse med en Gudstjeneste maanedlig, nemlig i Nordborg, Asserballeskov, Sønderborg, Kegnæs og Tyrnbøl. Efter at have været med i Krigen 1914—18 blev han 1921 kaldet til Sognepræst i Asserballe. Ved Siden af sin Præstegerning har han taget meget virksom Del i det før Krigen stærkt opblomstrende Ungdomsarbejde i Sundeved og paa Als. Efter Krigen blev han Leder af det, og da Foreningerne 1920 blev indmeldt i De danske Ungdomsforeninger, blev han Formand for Sønderborg Amts Hovedkreds af disse og Medlem af og Næstformand for deres Landsstyrelse og er det endnu. Ligeledes er han Medlem af og Formand for deres Arbejdsudvalg. Siden 1925 har han været Medlem af Grundtvigskirkens Komité.

Den nordslesvigske Kirkesag 1. Dec. 1907.

Thade Petersen.

Eriksholm, Anders Jensen, f. 1870, Forfatter. F. 7. Maj 1870 i Holbæk. Forældre: Gæstgiver og Staldforpagter, siden Husmand og Herregaardskusk Niels Jensen (1824—1912) og Karen Petersen (1841—1903). Navneforandring 15. Juni 1917. Gift 3. Juli 1917 i Holbæk med Hansine Caroline Eriksen, f. 1. Okt. 1871 i Nykøbing S., D. af Murermeister Anders E. (1846—1918) og Madsine Helene Møller (1848—1915).

E. er udlært Typograf og arbejdede et Aar ved Faget; efter en Rejse i Tyskland søgte han ind paa Blaagaards Seminarium, hvor han kun blev en Vinter og altsaa ikke tog nogen Eksamen; gennem Selvstudium tilegnede han sig de nødvendige Kundskaber og betraadte 1894 Forfatterbanen med den lille Digtsamling »Marmor-kisten«. 1901 kom »Johannes. Blade af et Ungdomsliv« og 1902 »Jul i Skoven«, en folkelig Fortælling af den Bauditz'ske Art, som uden Præg af større Originalitet meddeler smukke Naturbilleder og hyggelige Interiører fra Skovridergaarden; Personkarakteristikken udmærker sig ikke ved dybtgaaende Psykologi, men er præget af Lune og Følsomhed og elskværdig Samsfølelse med de Mennesker, der skildres. E. har skrevet en Mængde Bøger, bl. a. »Den gamle Kælderstue« (1906), en gammeldags Historie, fuld af den Hygge og Hjertelighed, som kendetegner hele Forfatterskabet; »Livets Land« (1907) handler om en ung Kunstner og hans Kærlighed, »Gretemor« (1908) fortæller om Livet paa en dansk Herregaard. E. holder af de gode, gamle Dage og henter ofte sit Stof fra Fortiden, saaledes i »Majoreren paa Torpe« (1916), hvor han gaar over hundrede Aar tilbage. Alligevel er det betydeligste Arbejde fra hans Haand nok den store Nutidsroman, bestaaende af de tre sammenhørende »Kongens Mølle« (1918), »Saras første Ægteskabsaar« (1919) og »Jørgens Hustru« (1923). E. har desuden været en flittig Bidragyder til Aviser og Almanakker.

Peder Hesselaa.

Erlandsen, Alfred Vilhelm Erland, 1878—1918, Læge og Hygiejniker. F. 11. Aug. 1878 i Kbh. (Cit.), d. 11. Jan. 1918 sst., Urne paa Bispebjerg. Forældre: Grosserer Alfred Charles Emil E. (1847—95) og Vilhelmine Petra Henriette Christine Hamann (f. 1853). Gift 30. Juni 1907 i Kbh. (Cit.) med Anna Fridericia Levison, f. 10. Nov. 1886 i Kbh. (Mos.), d. 29. Jan. 1923 sst. (gift 2° 1921 med Mag. scient. Tage Lakjer, 1898—1923), D. af Dr. med., senere Professor Ferdinand L. (s. d.) og Hustru.

E. blev Student 1895 fra Sorø, og allerede Aaret efter at han 1902 havde taget medicinsk Embedseksamen, paabegyndte han videnskabelig Laboratorieuddannelse ved at søge ind paa Universitetets farmakologiske Institut, hvor han var Assistent under J. C. Bock 1903—06. I disse Aar fuldførte han et større fysiologisk-kemisk Arbejde om de fedtagtige Stoffer, der indeholder Fosfor (Lecithiner o. a.); det antoges som Disputats (»Undersøgelser over Hjertets Phosphatider«) 1906 og vakte megen Opmærksomhed, særlig i Udlandet. 1906—09 var E. ansat paa Frederiks Hospital, først som Kandidat, senere som Reservelæge. I disse Aar offentlig-

gjorde han en lang Række videnskabelige Arbejder, for største Delen i Samarbejde med V. Ellermann; de handlede dels om forskellige Spørgsmaal vedrørende Diagnosen af Tuberkulose (forbedret Metode til Paaavisning af Tuberkelbaciller, Udvikling af v. Pirquets Tuberkulinreaktion), dels om tekniske Spørgsmaal ved Blodundersøgelse. 1909 arbejdede E. hos Ivar Bang ved Lunds Universitet og offentliggjorde herfra to Arbejder over eksperimentel Sukkersyge. — Da Kbh.s Universitets Docent i Hygiejne N. P. Schierbeck døde 1909, aabnede der sig en Mulighed for E. til at vende tilbage til videnskabeligt Laboratoriearbejde, som altid havde tiltrukket ham, han rejste derfor et Aar til Tyskland og England for at studere Hygiejne. 1911 udnævntes han uden Konkurrence til Docent i Hygiejne og Bestyrer af Hygiejnisk Institut. Han stod over for en vanskelig Opgave. En særlig Lærestol i Hygiejne var først oprettet 1905, og E.s Forgænger havde været hemmet af Sygdom i en stor Del af sin Funktionstid. Instituttet var nylig flyttet til noget bedre, men langt fra tilfredsstillende Lokaler og henlaa uordnet og uden det nødvendige Instrumentarium. Det lykkedes E. i faa Aar at faa Faget og Instituttet organiseret, saa at den tidligere ret ubemærkede Stilling som Docent i Hygiejne blev til en vigtig Universitetslærestol. Der skaffedes en Bevilling til Instituttet og mere Assistance, 1913 indførtes obligatorisk Undervisning i Hygiejne for medicinske Studenter, og 1914 omdannedes Docenturet i Hygiejne til et ordinært Professorat, samtidig med at der indførtes en særlig Eksamen for Embedslæger, ved hvilken Hygiejne blev et af Hovedfagene, og for hvis Eksamenskommission E. blev Formand. Ved Siden af Universitetsstillingen fik E. en Række offentlige hygiejniske Hverv. Han blev Sundhedsstyrelsens Konsulent i Hygiejne (1911) og udførte her et stort Arbejde, var desuden (fra 1913) Medlem af Arbejdsraadet, som er knyttet til Fabriklovens Administration, og senere af en Række af de Institutioner, der skabtes under Levnedsmiddelrationeringen før og efter Verdenskrigens Afslutning (Ernæringsraadet, Husholdningsudvalget m. fl.). Trods dette omfattende Arbejde standsede hans videnskabelige Produktion ikke, men den kom nu til at dreje sig om den anvendte Hygiejne (Undersøgelser over Formalindesinfektion, over Ventilation af Skolelokaler, over Anvendelse af Hvalfedt i Margarineindustrien). Desuden skrev han en Del Artikler om Undervisningsspørgsmaal og forskellige hygiejniske Emner. — E. var i alle Sager et Ordensmenneske og uhyre flittig. Derfor overkom han det utrolige, og alligevel var alle Bøger og Arbejder, udgik fra hans Haand, grundigt gennemarbejdede. Som Lærer

kunde han virke meget tør, og hans Karakterfasthed misforstodes undertiden som Stejlhed. Men der boede i den lille, rolige og stilfærdige Mand en klar Intelligens, en retlinet og samvittighedsfuld Karakter i Forbindelse med en usædvanlig Energi og Arbejdsevne.

Selvbiografi i Universitetets Program Nov. 1906. J. C. Bock i Hospitals-tidende, LXI, 1918, S. 90—93. V. Ellermann i Ugeskrift for Læger, LXXX, 1918, S. 114 ff. L. S. Fridericia i Universitetets Program Nov. 1918, S. 135—40.

L. S. Fridericia.

Erlandsen, Erland, d. 23. Aug. 1276, udvalgt Ærkebisp, Broder til nedenn. Ærkebiskop Jacob E.; han nævnes som Kannik i Lund 1256 og som Ærkedegn 1262. Ligesom andre Medlemmer af sin Slægt stillede han sig under Broderens Kamp mod Christoffer og Erik paa disses Side, og da han ikke overholdt det Landet paalagte Interdikt, lyste den pavelige Legat Guido »E., som giver sig ud for Ærkedegn«, i Band (1267). Da Jacob E. døde 18. Febr. 1274, blev E. E. vistnok ved Kong Eriks Indflydelse valgt til hans Efterfølger 15. April s. A. Inden den pavelige Stadfæstelse var erhvervet, døde han imidlertid.

C. Weeke: Lunde Domkapitels Gavebøger, 1884—89, S. 310.

Johannes Steenstrup.

Erlandsen, Jakob, d. 1274, Ærkebisp. D. paa Rügen, begr. i Graabrødrekirken i Lund. Forældre: Erland og Cæcilia, en Datterdatter af Sune Ebbesen.

Om J. E.s Ungdom vides intet, men efter al Sandsynlighed har han ved Studier i Udlandet forberedt sig til gejstlig Virksomhed, i hvilken han første Gang omtales 1245 og netop som inddraget med i den Kamp mellem Kirkemagt og Konge, som han senere selv saa hensynsløst skulde føre. Der var opstaaet Strid mellem Kong Erik og Niels Stigsen, Bisp af Roskilde, og denne maatte drage i Landflygtighed. Kongen havde valgt J. E., som da var Domprovst i Lund, til sammen med en anden gejstlig at tale hans Sag paa det almindelige Koncilium i Lyon 1245. J. E., der vakte Opmærksomhed ved sin Lærdom og hele Optræden, blev efter Mødet tilbage i Lyon hos Pave Innocents IV., der udnævnte ham til at være en af sine Kapellaner. J. E. tog imidlertid sin Frænde Bisp Niels i Forsvar, hvorfor Kong Erik harmfuld lod J. E.s kirkelige Indkomster og hans Arvegods belægge med Beslag. Innocents ønskede dog ikke at gøre Kongen Uret, men traf Omsorg for, at Sagen kunde oplyses, idet han samtidig paabød, at Beslaglæggelsen skulde ophøre (1247). Ved Niels Stigsens Død beskikkede Paven J. E. til hans Eftermand (1250) og sendte ham til Danmark med

Anbefaling til Kongen og Opfordring til denne om at udlevere hans Gods og især det omtvistede Kbh., hvilken By da ogsaa blev overgivet til Bispen. Byen var i Krigens Tid blevet ødelagt af Lübeckerne, af hvem J. E. med Pavens Bistand fordrede Erstatning; J. E. sørgede ogsaa for Byens Opkomst ved at give den den første Stadsret (1254), hvilken siges forfattet med Borgerskabets Raad og Samtykke; den vidner i øvrigt klart om den store Mynlighed, med hvilken han raadede i Byen.

Men medens J. E. fordrede af de danske Konger, at de skulde glemme Fortiden, bragte han idelig sine gamle Fordringer paa Bane. Da nu ved Ærkebisp Uffes Død 1252 Domkapitlet valgte J. E. til hans Eftermand, og denne med Pavens Bekræftelse tog Ærkesædet i Besiddelse — 5. April 1254 drog han ind i Lund —, og da kort efter hans Søstersøn Peder Bang valgtes til Bisp i Roskilde, var alt forberedt til en Krig med Kongen.

I Danmark herskede ganske vist mange kirkelige Forhold, der ikke havde modtaget Støbning i den almeneuropæiske Form, og flere af de Bud, som J. E. ønskede indført, maatte i Virkeligheden betegnes som Fremskridt i Kultur. Imidlertid troede Paverne paa denne Tid at kunne bøje Fyrsterne som Vidier, og J. E. var grebet af den i Kirken herskende Aand. Hans Iver for Kirken var oprigtig, og den Tilladelse, som han netop, medens Kampen mod Kongen var haardest, erhvervede hos Paven til at maatte træde ind i et Graabrødrekloster, viser en af de smukkere Sider i hans Karakter. Hyppigst og dybest var han dog opflammet af en ærgerrig Styrelst, en hierarkisk og aristokratisk Ubøjelighed og en Utaalsomhed, som maatte gøre ham uskikket til saa høj en Post. Han havde ganske vist som Bisp svoret at »overholde Dekretalerne og den apostoliske Stols Anordninger«, men han burde have betænkt, at der var en vitterlig Strid mellem dem og den danske Lov, som han ogsaa skulde lyde. I utallige Spørgsmaal om den ærkebispeplige Lenspligt, om gejstlige Ledings- og Skattebyrder, om Patronatsretten, om Bispevalg hævdede han en Opfattelse, som var forskellig fra Kongens. Og Folket stod væsentlig paa Kongens Side, det ønskede ikke Kirkemagten udvidet paa de borgerlige Loves Bekostning, eller at Paven skulde træde imellem Konge og Folk. J. E. styrede i mange Henseender dygtigt og kraftigt, men selv inden for det rent kirkelige Omraade begik han Overgreb, saaledes ved at forandre Liturgien. Men det var fortjenstfuldt, at han baade som Bisp og Ærkebisp drog Om-sorg for Gejstlighedens bedre Undervisning ved at indrette Skoler med Fripladser for fattige Elever i Roskilde og Lund, skønt han

vist ogsaa herved stræbte ved Kundskabers Udbredelse at vinde Magt og lægge Baand paa en vilkaarlig Udøvelse af den kongelige Kaldsret.

Allerede da et Gennemsyn af Kirkeloven i Skaane forsøgt, viste en Forhandling med J. E. sig uden Nytte. Hans Standpunkt blev end klarere paa Kirkemødet i Vejle 6. Marts 1256, da en Beslutning vedtoges om, at Riget vilde være hjemfaldet til Interdikt, dersom en Bisp blev fængslet eller led Overlast, og der var rimelig Formodning om, at Kongen havde befalet eller billiget det. Vel stadfæstede Paven Beslutningen, men allerede paa Mødet havde mange gejstlige protesteret imod den. Da Ærkebispens Overgreb paa mange Maader vedblev, gjorde Kongen det overilede Skridt at fratage Ærkebisppestolen alle Privilegier. Enkelte forsøgte at mægle Forlig mellem Kongen og J. E., saaledes ogsaa den svenske Jarl Birger, men uden Held, og da Ærkebispens vægrede sig ved at krone den unge Erik til Konge, blev det vitterligt, at han havde oprørske Planer og stod i Forbund med Kongens Fjender Erik, Abels Søn, og Fyrst Jarimar af Rügen. Kong Christoffer I. lod derfor J. E. fængsle ved dennes egen Broder Niels 5. Febr. 1259 paa hans Gaard Gisleberge; lænket om Fødderne, i Lægmandsklæder, med en af Rævehaler syet Hue paa Hovedet førtes han til Hagenskov paa Fyn. Kongen indberettede straks sin Fremfærd til Rom. Peder Bang og andre af Ærkebispens Partimænd havde imidlertid taget Flugten; det paabudte Interdikt blev saa godt som ikke bragt til Udførelse.

Det var ikke mange Maaneder, J. E. tilbragte i Fængslet paa Hagenskov. Kong Christoffer døde 29. Maj 1259, og hans Enke, Margrete, gav som Landets Styrer endnu samme Sommer J. E. fri. Sit Sindelag mod Kongehuset lagde J. E. straks efter for Dagen ved at erklære, at de, der var faldet som Deltagere i Fyrst Jarimars og Bisp Peders Indfald og Sejr ved Næstved, skulde have kirkelig Begravelse, deres Modstandere derimod ikke, og i det hele var hans Opførsel i de nærmeste Aar derefter saa trodsig og tirrende som nogen Sinde. Han turde ikke heller blive i Landet, men færdedes i Aarene 1260—64 mest ved Danmarks Grænser, i Sverige og Tyskland, stundom dog inden for Landet, især i Slesvig. Pave Urban IV. var imidlertid ikke ret tilbøjelig til at yde ham Bistand, og Biskop Tyge af Aarhus talte med Held i Rom Kongehusets Sag. En pavelig Nuntius, Gerhard, drog til Danmark for at undersøge Forholdene, han lyste endog J. E. i Band, da denne ikke vilde efterkomme et Stævnamaal til Rom, og Paven skrev dadlende til J. E. og bød ham at nedlægge sit Embede.

Helt anderledes blev hans Stilling efter Urban IV.s Død, da Clemens IV. i Jan. 1265 besteg Pavestolen. J. E. drog straks til Rom og fik udvirket, at Kardinal Guido sendtes som Legat til Norden. Guido, som kom til Danmark i Foraaret 1266, mærkede snart, at Kongen stod lige saa bestemt paa sin Ret som Ærkebispnen haardnakket paa sin, og Kardinalen manglede enhver Evne til at løse Striden. Han stævnedes da Kongen til at møde i Byen Slesvig, og da denne med fuld Føje vægrede sig ved at komme paa et saa utrygt Sted, erklærede Guido fra Lübeck Kong Erik i Band. Disse stadige kirkelige Befalinger, som saa at sige ingen lystrede, viser, hvor lidt J. E. og hans Parti havde forstaaet, hvad Menigheden i Danmark var moden til at modtage. Paven havde ønsket, at Guido var gaaet forsigtigere til Værks, og da der nu fra Kong Erik kom Tilbud om, at han vilde indvilge i, at de landflygtige Prælater vendte hjem, og at Striden afgjordes ved Voldgift, kaldte Paven Guido tilbage 1267 og lod Sagen blive foretaget paa ny. J. E. drog igen til Rom, og der fremkom under Sagens Gang fra ham Forslag om, at de verdslige Spørgsmaal skulde afgøres ved Skøn af Mænd, valgte af begge Parter, de kirkelige af gejstlige, ligesom han ogsaa gjorde Tilbud om at vende tilbage til sit Ærkesæde, naar Kongen og 20 fornemme danske Mænd vilde tilstaa ham Sikkerhed (1272). Heri indvilgede Kong Erik, og J. E. begav sig hjem, men døde under Vejs.

De store kirkelige Spørgsmaal, for hvis Afgørelse J. E. havde kæmpet i en Menneskealder, skulde saaledes ikke finde deres Afgørelse, men fremdeles indeholde farlige Spirer for nye Kampe; J. E.s uforsonlige Haardhed vilde vel ogsaa have hindret en endelig Løsning af Striden. Men i hvert Fald bragte hans Død Landet en Hviletid, indtil Fjenderne af det regerende Kongehus paa ny sluttede Pagt med Kirkens øverste og endog i en ulykkeligere Form genvakte Landets urolige Tilstande fra J. E.s Tid.

H. Olrik: Konge og Præstestand, 1895. Samme i Hist. Tidsskr., 6. Rk., VI, 1895—97, S. 611—48. A. Krarup og W. Norvin: Acta processus litium, 1932. J. Olrik: Valdemar Sejrs Sønner og den store Ærkebisperstrid, 1906—08. A. N. Hammar: Om kyrkan i Skåne under Katholicismen, Lunds Universitets Årsskrift, IV, 1867. C. Paludan-Müller i Vid. Selsk. Skr., 5. Rk., Hist. phil. Afd., IV, 1872, S. 319. L. Holberg: Kirke og Len, 1899, S. 149—63. W. Norvin: Jacob Erlandsens Kamp for Kirkeretten. Det principielle Synspunkt, Scandia, V, 1932, S. 251—94.

Johannes Steenstrup.

Erlund, Christian Christopher, 1673—1754, Postdirektør. F. 28. Marts 1673 i Kbh., d. 7. Aug. 1754 i Sønderborg, begr. sst. Forældre: Matthias E. og Susanne (d. 1724, gift 2° med agende

Post i Hamburg Elias Levensen, d. 1724). Gift 1° med Marie Elisabeth Albertin fra Hessen, begr. 20. Maj 1722 i Kbh. (Tysk ref.). 2° 9. Nov. 1724 med Mette Sophie Rosenvinge, f. 13. Aug. 1689, d. 25. Juli 1760 i Sønderborg, D. af Landsdommer, Justitsraad Matthias Henriksen R. til Ørbækklunde (1655—1714) og Anna Margrethe Wulff (1665—1752).

E. tjente først som Skriverdreng, men 1691 drev Rejselyst ham til Udlandet. Efter eventyrlig Omflakken som Tjener, Soldat, Opvarter, Frisør og Skriver gennemrejste han Europa som Lakaj hos Prins Carl og kom hjem 1699, men da han 1701 i et Slagsmaal havde ihjelstukket en anden Lakaj, flygtede han, ramt af en Dødsdom, til Udlandet. Efter en Tid at have været Løjtnant, dernæst Regimentsskriver, ved de danske Tropper i Nederlandene, havnede han endelig 1703 som dansk Postskriver i Hamburg. Her begyndte han Udgivelsen af de skrevne Aviser, som han senere fortsatte i Kbh. Da de modsat de trykte Aviser bragte ogsaa indenlandske Nyheder, fik de saa stor Udbredelse, især i højere Kredse, i Ind- og Udland, at de indbragte ham 2000 Rdl. aarlig. Ved Krænkelse af Brevhemmeligheden i Regeringens Interesse, som han først i Hamburg, derefter under hele sin Embedsbane øvede i utroligt Omfang, vandt han Frederik IV.s Gunst. 1709 blev han Postkontrollør og kaldtes 1712 — efter at have faaet Benaadning for Drabet — til Kbh. som Overpostkontrollør for med sin sjældne postale Dygtighed at medvirke til den nye Ordning af Postvæsenet. 1713 fik han Tilladelse til at indrette et Posthus, der brændte 1728. Til Trods for de haarde Anklager, der flere Gange med Rette rejstes imod ham for mislig Embedsførelse, bevarede han Kongens Gunst, og det ikke uden Grund, thi ved at aabne Breve og efterskrive den fangne Magnus Stenbocks Navn forhindrede han dennes Flugt og afslørede navnlig med stor Snildhed den gottorpske Regerings Rænkespind imod Danmark. Ad lignende Vej trængte han ind i Poul Juels landsforræderske Planer. 1715 blev E. Toldinspektør i Kbh., men beholdt samtidig sit Embede i Postvæsenet. I Jan. 1719 fik han Sæde og Stemme i Generalpostamtet, dog ikke i Sager, der angik hans eget Embede, blev 1725 Direktør i Generalpostamtet, men afskedigedes straks efter Frederik IV.s Død uden Pension. Senere bevilgedes der ham dog en saadan, og han fik ved sin Udnævnelse til Etatsraad 1744 en Slags Oprejsning. — Kammerraad 1715. Justitsraad 1724. Etatsraad 1744.

O. Malling: Store og gode Handlinger, 7. Opl., 1885, S. 165—70. C. Bruun: Fr. Rostgaards Liv, 1870—71, S. 375 ff. P. Stolpe: Dagspressen i Danm., II—IV, 1879—82. Hist. Tidsskr., 4. Rk., VI, 1877—78, S. 87 ff. Const.

Flood: Povel Juel, 1876, S. 83—128. Fr. Olsen: Postvæsenet i Danmark som Statsinstitution indtil Christian VII.s Død (1711—1808), 1903. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, I—II, 1891—94. S. Loenbom: Magnus Stenbocks lefverne, oversat af Ch. Malling, III, 1790.

P. Stolpe (H. Hjorth-Nielsen).*

Ernst Frederik Carl, Hertug af Sachsen-Hildburghausen, 1727—80, Officer. F. 10. Juni 1727 i Königsberg Pr., d. 23. Sept. 1780 i Seidingstadt, begr. i Hildburghausen. Forældre: Hertug Ernst Frederik af S.-H. (1707—45) og Grevinde Caroline Erbach-Fürstenau (1700—58). Gift 1° 1. Okt. 1749 paa Hørsholm med Prinsesse Louise af Danmark (s. d.), D. af senere Kong Christian VI. (s. d.) og Sophie Magdalene (s. d.). 2° 20. Jan. 1757 i Kbh. med Prinsesse Christiane Sophie Charlotte af Brandenburg-Kulmbach, f. 15. Dec. 1733 i Neustadt a. d. Aisch, d. 15. Okt. 1757 i Seidingstadt, D. af Markgreve Frederik Christian af B.-K. (1708—89) og Prinsesse Victoria Charlotte af Anhalt-Schaumburg (1715—92). 3° 1. Juli 1758 i Bayreuth med Prinsesse Ernestine Augusta Sophie af Sachsen-Weimar, f. 4. Jan. 1740 i Weimar, d. 10. Juni 1786 i Hildburghausen, D. af Hertug Ernst August af S.-W. (1688—1748) og Prinsesse Sophie Charlotte Albertine af Brandenburg-Kulmbach (1713—47).

E. blev 1758 udnævnt til Guvernør i Kbh. samt til General-løjtnant og Chef for Holstenske Infanteriregiment; begge Stillinger beholdt han til 1763, da han fik Generals Karakter. Han opholdt sig kun sjældent i Danmark og fik Afsked 1765. Som adskillige andre samtidige tyske Smaafyrster anvendte han store Summer paa Byggeforetagender, Parkanlæg og Hofholdning og bragte sit Fyrstendømme i bundløs Gæld. Ved hans sluttelige Afrejse her fra Landet maatte Regeringen betale hans private Gæld, 1763 en kejserlig Debitkommission overtage Administrationen af Fyrstendømmet og 1770 Stænderne Opdragelsen af hans Børn. — Bl. R. 1749. — Malerier, bl. a. af J. F. Schmidt 1754, paa Fr.borg. Miniature sst. Maleri i Thaulow-Museet i Kiel. Stik af Stör og af J. C. Sysang efter J. T. Schmidt.

Ed. Vehse: Geschichte der Höfe des Hauses Sachsen, II, 1854, S. 176 ff.

P. F. Rist (Rockstroh).*

Ernst, Navnet paa forskellige borgerlige Slægter, af hvilke skal nævnes en nürnbergsk Patricierslægt, hvortil hørte Johan Adolph E. (d. 1676), der 1652 blev Medlem af Kræmmerlauget i Kbh. Han var Fader til Margrethe Byssing, f. E. (1661—1732), der anden Gang ægtede Historikeren Niels Slange (s. d.), og til de

nedenn. Brødre Politimesteren Johan Bartram E. (1663—1722) og Arkitekten Johan Conrad E. (1666—1750). — Til en anden Slægt hører Forpagter, senere Ejer af Rolykkegaard Niels E., der var Fader til Sognepræst i Sønder Jernløse og Søstrup Jørgen E. (1796—1870). Dennes Søn, Ejer af Rolykkegaard Jørgen E. (1834—70), var Fader til nedenn. Læge Niels Peter E. (1868—1922). — En Officerslægt E. stammer fra Generalmajor Frederik Christian E. (1796—1864), hvis Søn var nedenn. General, Medlem af Folketinget Jacob Frederik Marius E. (1820—97); denne var Fader til de nedenn. Brødre Jernbaneingeniøren Carl Frederik Sophus E. (1852—1920) og Officeren Louis Jacob Marius E. (f. 1863).

Personalh. Tidsskr., 3. Rk., II, 1893, S. 59 f. Sofus Elvius: En slesvigsk Slægt, 1911, S. 59 f. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 159 ff.

Albert Fabritius.

Ernst, Carl Frederik Sophus, 1852—1920, Jernbaneingeniør, Kommitteret ved Statsbanedriften. F. 3. Dec. 1852 i Kbh. (Garn.), d. 4. Maj 1920 paa Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Kaptajn, senere Generalløjtnant Jacob E. (s. d.) og Hustru. Gift 7. Maj 1879 i Adelby ved Flensborg med Cecilie Elise Dorthea Emilie Hanssen, f. 2. Marts 1852 i Kbh. (Frue), D. af Ingeniør Carl Julius Tetens H. (1821—1916) og Laura Elisabeth English (1822—96).

E. blev Student 1870 fra Mariboës Skole og begyndte at studere ved Polyteknisk Lærestalt, men efter et Aars Tids Forløb afbrød han Studiet for at rejse til Udlandet, idet han havde faaet Ansættelse ved Bygningen af et større Vandværksanlæg i Frankfurt am Main. Efter dette Arbejdes Afslutning rejste han til Zürich, hvor han 1876 fuldendte sit Ingeniørstudium ved Eidgenössisches Polytechnikum. Han arbejdede derefter ved forskellige Bro- og Baneanlæg i Udlandet, f. Eks. ved Bygningen af Rhinbroen ved Basel og som Sektionsingeniør ved Bygningen af Jernbanen Kiel—Eckernförde—Flensborg. 1880 rejste han tilbage til Danmark, hvor han fik Ansættelse ved Statsbaneanlæggene under daværende Overingeniør Tegner, den senere Generaldirektør. 1889 blev E. Kommitteret, en Titel, der forsvandt ved Statsbaneloven af 1915 og afløstes af en Baneingeniørstilling af 1. Grad. Som Kommitteret var E. i over 25 Aar Statsbanernes ledende Ingeniør ved Anlæg af et stort Antal Broer, Færgeanlæg og nye Banelinier. Han har saaledes projekteret og udført Kbh.s Godsbanegaard og Broerne over Guldborgsund, Masnedsund og Mariager Fjord ved Hadsund og udarbejdet de første Projekter til Storstrømbroen og Lillebæltbroen. Hans Hovedarbejde er Ordningen af Kbh.s Banegaards-

forhold med Projektering og Udførelse af den nye Hovedbane-
gaard, Boulevardbanen og Nørreportstationen. I en længere Aar-
række var han Censor ved Polyteknisk Lærestanstalt. E. havde et
meget smukt og stateligt Ydre og var meget sprogkyndig, hvilket
i Forbindelse med hans yderst kultiverede Fremtræden og hans
anerkendte Dygtighed gjorde ham velegnet til repræsentative For-
maal. — R. 1888. DM. 1894. K.² 1917. — Granitrelief af Jens
Lund 1911 paa Hovedbanegaarden.

Personalh. Saml., I, 1900—07, S. 272 f. C. J. Carlsen: Banegaardsforholdene
i Kbh., 1911. P. M. Bülow i Ingeniøren, 1920, S. 343 ff. Jernbanebladet
12. Maj s. A.

Pool Vinding.

Ernst (Ernesti), **Henrik** (Heinrich), 1603—65, Retslærd, Filolog.
F. 7. Febr. 1603 i Helmstedt i Braunschweig, d. 7. April 1665 i
Kbh. Forældre: Raadskæmner i Helmstedt Heinrich Ernesti (ca.
1567—1646, gift 2° med Barbara Elisabeth v. Rheden, ca. 1570—
1645) og 1. Hustru (d. 1625). Gift 1640 med Sophie Faber, f. 1623,
d. 27. Marts 1694, D. af Enkedronning Sophies Kansler Dr. juris
Daniel F. (d. 1626) og Anna Lundt (gift 2° 1632 med Professor
Henning Arnisæus, s. d., 3° 1647 med Dr. theol. Jørgen Witz-
leben, 1616—76).

H. E., der var en Slægtning af Georg Calixt (s. d.), er formodentlig
indkaldt ca. 1626 sammen med eller paa Foranledning af sin Lands-
mand Christopher Heidtmann, der blev Professor eloquentiæ ved
Akademiet i Sorø. Sst. kom H. E. til at virke, først som Privat-
præceptor for forskellige unge Adelsmænd, senere som »Tugte-
mester« for Christian IV.s Søn Valdemar Christian; desuden holdt
han ogsaa lejlighedsvis offentlige Forelæsninger paa Akademiet.
1627 var han i Nederlandene, 1630—33 ledsagede han den unge
Peder Gyldenstjerne gennem Tyskland, Nederlandene, Frankrig,
England, Italien og over Sicilien til Malta, og 1637—39 var han
med Valdemar Christian i Nederlandene, Frankrig, Italien og
England; paa denne Rejse erhvervede han den juridiske Doktor-
grad. Efter sin Hjemkomst blev han Professor i Jura og Moral-
filosofi ved Sorø Akademi og virkede i denne Stilling i en Snes
Aar; hans omfangsrige Forfatterskab staar for en stor Del i For-
bindelse med hans Professorgerning; med et Par enkelte tyske
Undtagelser er det skrevet paa Latin og omfatter baade Filologi,
Antikviteter, Teologi, Moralfilosofi og Jura.

Som klassisk Filolog har H. E. leveret Udgaver af Forfattere
som Epiktet, Cornelius Nepos, Boëthius, Valerius Probus og Seneca,
til Dels støttet paa selvstændige Haandskriftstudier. Af hans antikva-

riske Skrifter er det bemærkelsesværdigste hans »Epistola de cornu aureo ad Joach. Gersdorffium« (1641, Gl. kgl. Saml. 2376, 4°), hvori han fremsætter en fra Ole Worm afvigende Tydning af det 1639 ved Gallehus fundne Guldhorn, som han erklærer for vendisk af Oprindelse. At H. E., tilmed som Udlænding, fordristede sig hertil, vakte Worms heftigste Forbitrelse, men ved Stephanius' Mellemkomst blev en offentlig Polemik undgaaet. Inden for dansk Middelalder-Historie gjorde H. E. sig bemærket ved Udgivelsen af »Regum aliquot Daniæ Genealogia« (1646) efter et Haandskrift, han havde opsporet i Laon; han bestemte Skriftet rigtigt som et Indlæg i Striden med Philippe Auguste uden at være klar over, at Abbed Vilhelm er Forfatteren. — H. E.s teologiske Skrifter viser ham som en from Lutheraner; 1656 udgav han hele to Skrifter om Søndagens Helligholdelse, et lærd med Titel »Σαββατισμός« og et opbyggeligt »Sontags-Fragen«. At han var Discipel af Holger Rosenkrantz den Lærde, i hvis Hus han 1634 havde opholdt sig, med hvem han stod i Brevveksling, og ved hvis Død han udgav et Mindeskrift, præger ham som Moralfilosof i hans »Introductio ad veram vitam« (1646) som er et Forsøg paa en rent kristelig Etik, der bryder med den gængse filosofiske Morallære i kristelig Tjeneste.

H. E.s egentlige Fag var dog Juraen, og bortset fra Jacob Thomasius' nedsablende Dom over hans »Statera jurisprudentiæ« (1662) nød han stort Ry som Jurist. Beregnet for studerende er »Catholica juris« (1634), hvori der findes et værdifuldt Tillæg indeholdende konjekturalkritiske Forbedringer til Jacques Cujas, hvad der blev af Betydning for senere Udgaver af denne vidtberømte juridiske Forfatter. Selve »Catholica juris« har en vis Interesse ved sit statsretlige Standpunkt. Som Elev af Arnisæus (s. d.), hvem nævnte Tillæg er tilegnet, var H. E. Tilhænger af Enevælden, men ansaa det ikke for opportunt at docere absolutistiske Teorier paa dette Tidspunkt, hvor Rigsraadets Magtstilling var styrket; derimod har han skabt en dansk Statslære, et mærkeligt Kompromis mellem Monarkisme og Monarkomakisme, svarende til den foreliggende politiske Konstellation. Senere, da Vinden vendte sig, blev han Enevældens haandgangne Mand, som den nye Regering efter Revolutionen 1660 da ogsaa ansaa for brugbar. Allerede 1658 havde han af Helbredshensyn faaet Lettelser i sit Professorarbejde, og fra 1660 var han kun Professor honorarius (Bestalling 1662), idet han samtidig var blevet Assessor i Danske Kancelli og desuden fra 1661 havde Sæde i den nye Højesteret. Yderligere var han Medlem baade af den store, saakaldte »Første Lovkommission«

(1661) og af den mere eksklusive »Anden Lovkommission« (1662), men før den tredje Kommission nedsattes 1666, var han død; ej heller naaede han at udnytte det Privilegium, han 1661 sammen med Peder Scavenius havde faaet, paa Udgivelsen af den nye Lovbog.

Blandt Tidens mange indkaldte Tyskere hører H. E. afgjort til Akquisitionerne, der udrettede et nyttigt Arbejde i sit nye Fædrelands Tjeneste. Som Forfatter var han europæisk bekendt, og flere af hans Skrifter, baade filologiske og juridiske, fandt Optagelse i forskellige af de store, internationale »Thesaurus«-Samlinger (Grævius, Everhard Otto, Meermann). — Afskrift af Brevveksling med Holger Rosenkrantz i Det kgl. Bibliotek (Gl. kgl. Saml. 131, Fol., S. 69—80). — Maleri af Karel van Mander paa Fr.borg. Stik herefter af Albert Haelwegh. Portrætteret paa Heinrich Hansens Maleri 1879 af Arvehyldingen 1660 (Fr.borg).

J. F. Jugler: Beyträge zur juristischen Biographie, V, 1779, S. 332—49. H. F. Rørdam: Hist. Samlinger og Studier, I, 1891, se Registeret i II, 1896, S. 545. J. Oskar Andersen: Holger Rosenkrantz, 1896, Registeret, S. 408. Knud Fabricius: Kongeloven, 1920, Registeret, S. 399, samt S. 107. Sorø, I, 1924, Registeret, S. 680, samt S. 666. — Nord. Tidsskrift for Oldkyndighed, I, 1832, S. 313, 315 ff. M. Cl. Gertz: Scriptorum minores, I, 1917—18, S. 153 ff. B. G. Struve: Acta litteraria, I, 7, 1710, S. 50 ff. Hugo: Civilistisches Magazin, VI, 1837, S. 9 ff. V. A. Secher og Chr. Støchel: Forarbejderne til Kristian V.s Danske Lov, I, 1891—92, S. 2—259.

R. Paulli.

Ernst, Jacob Frederik Marius, 1820—97, Officer, Tekniker. F. 28. Juli 1820 i Kbh. (Garn.), d. 29. April 1897 sst., begr. paa Frbg. Forældre: Premierløjtnant, senere Generalmajor Frederik Christian E. (1796—1864) og Sophie Bolette Wendell (1801—77). Gift 20. Maj 1851 i Fredericia med Louise Friederiche Leopoldine Ottilie Abercron, f. 17. Febr. 1828 i Rendsborg, d. 28. Juli 1909 paa Frbg., D. af Premierløjtnant, senere Oberst Carl Friederich A. (1796—1856) og Caroline Elisabeth Sophie Friboe (1798—1869).

E. blev Landkadet 1830, Sekondløjtnant à la suite i Infanteriet 1835 og gennemgik den militære Højskole fra 1838 til 1842, da han som Premierløjtnant blev forsat til Ingeniørkorpset, hvor han gjorde Tjeneste ved Ingeniørtropperne og Bygningsvæsenet — fra 1844 i Rendsborg efter s. A. at være blevet Kaptajn II. Han var ved Krigens Udbrud 1848 i Rendsborg, hvorfra han slap bort uden at maatte afgive Æresord og blev en af de første, der, 26. Marts, bragte Meddelelse om Rejsningen til Kbh. 1848 stod han som Kaptajn I ved Feltingeniørdetachmentet og deltog i Fægtningen ved Bov. 1849 var han i Fredericia og blev saaret baade 17.

Maj og 6. Juli. 1850 deltog han i Frederiksstads Forsvar, 1852—57 i Udarbejdelsen af Forslag til Befæstningsanlæg i Danmark. 1864 var han højstbefalende for Kbh.s Søforter og blev s. A. Major (Anciennitet fra 1859), 1865 Oberstløjtnant à la suite og Chef for Højskolen. Som Medlem af Hærlovkommissionen 1866 og derefter som Folketingsmand (Odense Amts 1. Kreds) 1866—69 (uden for Partierne) virkede han for den nye Hærlov. Ved denne blev han 1867 Oberst og Chef for Officerskolen. 1870 frattraadte han sidstnævnte Post og blev Chef for 1. Ingeniørdirektion. 1877 udnævntes han til General og Generalinspektør for Ingeniørtropperne samt Chef for Korpsets øvrige Afdelinger. Hans utrættelige Virksomhed for Danmarks Befæstningsvæsen har ved hans store Erfaring og usædvanlige Fylde af Fagkundskaber været af stor Betydning; han var Medlem af samtlige Kommissioner, der overvejede og planlagde Kbh.s Land- og Søbefæstning, som paabegyndtes under hans Ledelse. 1890 fik han Afsked med Generalløjtnants Karakter. 1891 valgtes han til Formand for Foreningen af Officerer uden for aktiv Tjeneste og 1896 for Foreningen for Sjællands Stift til Forsvarssagens Fremme. 1880 udenlandsk Medlem af Det kgl. svenske Krigsvidenskabs-Akademi. — R. 1848. DM. 1850. K.² 1867. K.¹ 1875. S.K. 1884. — Blyantstegning af N. Simonsen 1850 (Fr.borg). Radering af Jul. Rosenbaum 1892.

Ax. G. V. Petersen i Ingeniøren, 1897. Vort Forsvar 1897, Nr. 428. Mil. Tidsskr. 1895, S. 38; 1897, S. 214. Ill. Tid. 9. Maj 1897. V. E. Tychsen: Ingeniørkorpset 1684—1884, Nr. 527. Om Materialprøvningens Udvikling i Norden, 1909. Zement und Beton, 1909, Nr. 51, S. 781. Oversigt over det kgl. Artilleris Skydeforsøg, II, 1866.

Rockstroh.

1858 blev E. bestyrende Officer ved Kbh.s Søbefæstning, og fra denne Stilling vil han blive erindret som en af Materialprøvningens Pionerer i Danmark og som den, der først havde Blikket aabent for Betons store Betydning som Bygningsmateriale. Han havde lært dette Materiale at kende bl. a. paa en Rejse til Cherbourg, og paa dette Tidspunkt havde ingen i Danmark noget Kendskab til Betons Egenskaber og Anvendelighed. 1857 var det blevet paalagt ham at udarbejde Forslag til Søfortet Prøvesten, der skulde ligge i aaben Sø Sydøst for Kbh., og i den Anledning genoptog han nogle allerede tidligere udførte Forsøg med Mørtelprøver og videreførte dem i betydelig udvidet Maalestok. Han anvendte nu ved Prøvesten Betonkajmure i Stedet for Træbolværker, og paa hans Forslag gik man dernæst over til paa Amager Fællid i Efteraaret 1859 at prøve Betons Modstand mod

Beskydning i Sammenligning med Murværks. Forsøgene, der viste Betons store Overlegenhed, førte til, at man anvendte Beton til Prøvesten, Mellemførtet og Trekroner, og det danske Ingeniørkorps kom herved i Spidsen for Udviklingen. Lige fra 1858 foretoges der Prøver med enhver Cementleverance, og disse Prøver har haft stor Betydning for Stettiner Portland Cementfabrikkens Arbejdsmetoder og for Affattelsen af de tyske Normer af 1877. Der fandtes indtil 1868 ingen Cementfabrikker i Danmark og ingen Cementindustri af Betydning før lidt ind i 70'erne. Beton begyndte man andensteds først over tyve Aar efter at anvende til Fæstningsbygning.

L. A. Madsen: Tidlige danske Cementundersøgelser, Ingeniøren 30. Sept. 1905. H. I. Hannover: Materialprøvningens Udvikling, Ingeniøren 1908.

Pool Vinding.

Ernst, Johan Bartram, 1663—1722, Politimester i Kbh. F. 30. Okt. 1663 i Kbh., d. 22. Dec. 1722 sst. (Petri). Forældre: Kræmmer Johan Adolph E. (d. 1676) og 2. Hustru Helene Sophie Mercker (d. 1715, gift 2° 1681 med Kræmmer Barthold Stuve, ca. 1626—1702, gift 1° med Karen Hansdatter, d. 1679, Enke efter Isak Henriksen Choridtz, d. 1661). Gift med Vilhelmine Justine Dotzen fra Preussen, d. 1741 i Berlin, D. af Just D.

E. blev Student 1681, privat dimitteret, studerede i Tyskland, Italien, Frankrig, Holland og England og rejste siden atter udenlands som Hovmester for unge Adelsmænd. Derpaa blev han Lærer for Christian V.s Søn Prins Christian og ledsagede ham paa den Rejse, under hvilken han døde i Ulm 1695. 1697 blev E. Assessor i Hofretten og ernærede sig desuden som juridisk Konsulent og Forretningsfører. Han var ogsaa Medarbejder ved Aviserne, indtil han 1701 blev beskikket som Censor ved disse; samtidig udarbejdede han Christian V.s »Tage-Register«, en udførlig kronologisk Udsigt over de vigtigste Begivenheder under denne Konges Regering, der udkom anonymt 1701. S. A. blev han beskikket til Politimester Raschs Medhjælper og 1703 til Borgmester i Kbh. Da Rasch døde 1705, blev Ole Rømer hans Efterfølger, og først ved dennes Død 1710 blev E. Politimester, hvilken Stilling han beklædte til sin Død. Hans Politimestertid prægedes i Begyndelsen af Pesten og i øvrigt af den megen Uro under den store nordiske Krig. Navnlig voldte Forholdet til Militæret Vanskeligheder, men selv den civile Befolkning, der efter ved Pesten at være reduceret med 23 000 eller en Trediedel ret hurtigt atter naaede sin tidligere Størrelse, faldt det det faatallige Politi svært at styre. Mod E. selv

blev der fra forskellig Side fremsat Kritik og Klager; synderlig afholdt af Byens Befolkning har han næppe været. — Brevkopibog 1698—1706 i Det kgl. Bibliotek. — Kancelliraad 1701. Justitsraad 1704. Etatsraad 1717. — Maleri paa Politigaarden.

Extraordinaire Relationer, 1723, S. 289 ff. P. M. Stolpe: Dagspressen i Danmark, II, 1879, S. 295—302, 356, 368. O. Nielsen: Københavnske Politimestre og Politidirektører, 1881. Samme: Kjøbenhavn paa Holbergs Tid, 1884. C. Bruun: Kjøbenhavn, II, 1890, S. 440, 543. Personalh. Tidsskr., 3. Rk., II, 1893, S. 59.

O. Nielsen (H. Vestberg).*

Ernst, Johan Conrad, 1666—1750, Arkitekt. F. 16. Juni 1666 i Kbh., d. 23. Sept. 1750 paa Avnsøgaard, begr. i Viskinde K.s Kapel. Broder til Johan Bartram E. (s. d.). Gift 1° 23. April 1703 i Kbh. (Frue) med Magdalene Foss, f. 23. Okt. 1675 i Slagelse, d. 14. Marts eller Maj 1718 i Kbh., D. af Rektor, Assessor i Konsistoriet Peder F. (1631—98, gift 2° 1679 med Anna Gregersdatter) og Christiane From (d. 1676). 2° 6. Juli 1719 i Kbh. (Helligg.) med Margrethe Elisabeth Weinmann (gift 1° med Borgmester, Etatsraad Anders Jacobsen (Lindberg), d. 1717), f. ca. 1678, d. 21. Aug. 1772, D. af Evert W.

Om E.s Uddannelse giver den svenske Arkitekt Nicodemus Tessin i et Brev den Oplysning, at han havde »beaucoup voyagé«. Det var dog ikke for kongelig Regning, men han har formodentlig, da Familien var velhavende, ligesom sin ældre Broder besøgt flere Lande i Europa, deriblandt Italien, og saaledes forberedt sig til sin senere Virksomhed. 14. Okt. 1693 blev han udnævnt til kongelig Bygmester, hvormed var forbundet Stillingen som Stadsbygmester i Kbh. Som kongelig Bygmester var E. først underordnet Generalbygmester Lambert van Haven, senere (fra 1702) Overbygningsdirektør W. Fr. v. Platen. 1716 traadte Platen tilbage, og E. fik hans Stilling med Titel af Generalbygmester. I dette Embede forblev han til 1735, da han blev afløst af E. D. Häusser. Han købte 1724 Avnsøgaard ved Skarritsø, som han n. A. fik oprettet til en Hovedgaard. — Før Udnævnelsen til Generalbygmester har E. medvirket ved Opførelsen af Frbg. Slot, baade i dets første Skikkelse (1700—03) og navnlig ved den store Ombygning og Udvidelse 1707—09; endvidere ved Løngangen mellem Kbh.s Slot og Proviantgaarden og ved Kapellet ved Holmens Kirke. 1704 blev han sendt til Bergen i Anledning af Genopbygningen efter Branden 1702, og han gav her Tegning til Stiftsgaarden, som blev bygget 1704—08. Som Generalbygmester har han i Kbh. bygget Kollegiebygningen (Kancelliet) paa Slots-

holmen (1716—21) og sammen med J. C. Krieger ombygget Kbh.s Slot (1724—27). Endnu under Christian VI. havde han et betydeligt Arbejde ved Opførelsen af en ny Hovedbygning paa Hirschholm, der blev Begyndelsen til det store Slot, som Thura skabte. — Den Stil, som E. fortrinsvis dyrkede, stammer fra Italien, navnlig fra Roms Barokpaladser. Dem har han kunnet se paa sin Rejse; men desuden har han været under stærk Paavirkning af Nicodemus Tessin, hos hvem han opholdt sig fra Okt. 1696 til Maj 1697 for at sætte sig ind i den Model til et nyt Kongeslot, som Christian V. havde bestilt hos Tessin. E. bragte Modellen til Kbh., og det var Meningen, at han skulde lede Opførelsen, men Planen blev opgivet. Ved nogle af E.s Arbejder fra Tiden før 1716 er det vanskeligt at afgøre, hvor selvstændig han har kunnet arbejde under Platens Overledelse; det gælder navnlig Frbg. Slot. Det staar dog fast, at E. havde forfattet Tegninger og Overslag ved Ombygningen 1707—09 og havde Opførelsen i Entreprise, men Platen gjorde med Kongens Samtykke en Del Ændringer i Façadernes Detailler, og den indre Dekoration skete under Platens Ledelse.

Assessor i Hofretten 1703. Kancelliraad 1709. Justitsraad 1716. Etatsraad 1729.

R. Josephson: Tessin i Danmark, 1924. Fr. Weilbach: Dansk Bygningskunst i det 18. Aarhundrede, 1930. Hist. Meddelelser om København, 2. Rk., V, 1931. Personalh. Tidsskr., 3. Rk., II, 1893, S. 60.

Fr. Weilbach.

Ernst, Louis Jacob Marius, f. 1863, Officer, Tekniker. F. 15. Aug. 1863 i Kbh. (Garn.). Broder til C. F. E. (s. d.). Gift 10. Sept. 1889 i Kbh. (Frue) med Ebba Marie Henriette Lindberg, f. 8. Jan. 1866 i Kbh. (Trin.), d. 16. Febr. 1927 i Dax i Sydfrankrig, D. af Kancellisekretær, senere Konferensraad, Bogholder og Kasserer i Ordenskapitlet, Intendant Adolph Vilhelm L. (1833—1908) og Olivia Caroline Cathrine Wulff (1841—1922).

E. blev Student 1880 fra Maribo's Skole, aftjente derefter sin Værnepligt og gennemgik Officerskolen. 1883 fik han Afgangseksamen fra næstældste Klasse; han valgte Artilleriet og blev Premierløjtnant s. A. 1888 fik han Afgangseksamen fra ældste Klasse, 1892 blev han Kaptajn, 1909 Oberstløjtnant, 1917 Oberst og 1925 Artillerigeneral, afgik 1930. Hans militære Tjeneste som Stabsofficer har hovedsagelig været knyttet til Feltartilleriet; 1910—13 var han Afdelingschef, 1918—23 Regimentschef, han gjorde 1913—18 Tjeneste som Stabschef hos Artillerigeneralen og var Chef for Artilleriskydeskolen 1923—25. E., der fra ung har haft stærke tekniske Interesser,

uddannede sig særlig i Elektroteknik og var 1889—1908 Lærer ved Officerskolen i Fysik og Elektroteknik. 1900 blev han Medlem af Lynaffederkommissionen, 1903—28 var han Medlem af Den tekniske Forenings Bestyrelse, 1906—12 Medlem af Elektroteknisk Forenings Bestyrelse og 1912—16 Formand for denne. 1907—31 var han Medlem af den 1907 oprettede Elektricitetskommission. 1926 fik han et internationalt Hverv, idet han blev Præsident for den tyrkisk-syriske Grænsekommision, der afsluttede sit Arbejde 1930. — E. har skrevet en Række Lærebøger, »Kortfattet Lyd- og Lyslære« (1895, 2. Udg. 1904), »Forelæsninger over mekanisk Varmetheori« (s. A.), »Lærebog i Elektricitet og Magnetisme« (1897, 2. Udg. 1903), »Elektroteknik«, I (1898, 2. Udg. 1906), »Vejledning ved praktiske Øvelser i Fysik« (1901) og »Lyn og Lynaffedere« (1905); sidstnævnte er en af hans mest kendte Bøger, hvis Indhold i kortere Form findes i hans Afhandling i Brandværnshaandbogen 1931. — R. 1900. DM. 1908. K.² 1920. K.¹ 1927.

Elektroteknikeren 1916, S. 41.

Poul Vinding.

Ernst, Niels Peter, 1868—1922, Læge. F. 11. Marts 1868 paa Rolykkegaard ved Nakskov, d. 27. Jan. 1922 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Proprietær Jørgen E. (1834—70) og Maria Maag (1841—80). Gift 27. Sept. 1906 paa Frbg. med Margrethe Dalberg, f. 4. Nov. 1873 sst., D. af Kaptajn, senere Generalmajor Carl D. (s. d.) og Hustru.

E. blev Student 1886 fra Herlufsholm, tog medicinsk Embeds-eksamen 1894 og uddannede sig derefter indtil 1905 ved Tjeneste paa forskellige Hospitalsafdelinger (bl. a. hos Overlægerne Howitz, Maag, Leopold Meyer, J. Schou) grundigt og alsidigt som Kirurg og Gynækolog, samt supplerede ved gentagne Studierejser i Udlandet sin Uddannelse hos Tidens førende Kirurger og Gynækologer (bl. a. Czerny, Lorenz, Wertheim, Ohlshausen). Han praktiserede fra 1901 i Kbh. og blev 1905 Overlæge ved det nyoprettede St. Elisabeths Hospital i Sundbyerne. Her faldt hans egentlige Livsgerning, og han førte ved et stort og samvittighedsfuldt Arbejde Hospitalet frem til en anset Plads. — E. gjorde et ihærdigt og fortjenstfuldt Arbejde i Kampen mod Kræften, var saaledes blandt Foregangsmændene her i Landet for tidlig operativ Behandling af Livmoderkræften. Paa hans Initiativ (Foredrag i Foreningen for Gynækologi og Obstetrik Nov. 1904: Forslag til Nedsættelse af et Udvalg til Bekæmpelse af cancer uteri (ad modum Winter)) oprettedes Den almindelige danske Lægeforenings Cancerkomité, hvis Viceformand han var 1905—07 og derefter dens virksomme

Sekretær; han ydede her et stort og almenyttigt Arbejde. Fra 1908 virkede E. tillige som konsultativ Kirurg ved Finsens Lysinstitut, hvor han med glødende Interesse deltog i Kampen mod den kirurgiske Tuberkulose og samarbejdede med Reyn ved dennes Forsøg (fra 1913) med universel Lysbadebehandling af kirurgisk Tuberkulose og Lupus. E. ydede en stor og betydningsfuld Indsats i Udviklingen af denne Behandling, som er blevet en væsentlig Faktor i Tuberkulosebekæmpelsen. Resultaterne heraf offentliggjorde E. dels sammen med Reyn, bl. a. i »Hospitalstidende« 1914 og 1917 og i »Ugeskrift for Læger« 1918, dels alene i »Resultaterne af Behandlingen af kirurgisk Tuberkulose med Kulbue-lysbad paa Finsens medicinske Lysinstitut 1913—21« (Institutts Festskrift 1921); disse Arbejder er desuden publicerede i udenlandske Tidsskrifter. — E. har tillige skrevet en Del mindre, kirurgiske Arbejder om forskellige Emner og var til Stadighed en flittig og værdsat Deltager i Diskussionerne i Medicinsk og Kirurgisk Selskab samt i Foreningen for Gynækologi og Obstetrik, hvis Formand han var fra 1921. — R. 1921. — Malerier af Knud Larsen 1922 paa St. Elisabeths Hospital og af Oluf Dalberg s. A. i Familieje.

Rolf Hertz i Ugeskrift for Læger, LXXXIV, 1922, S. 255. Th. Rovsing i Hospitalstid., LXV, s. A., S. 79. V. Esmann i Foreningen for Gynækologi og Obstetris Forhandlinger, s. A.

Otto C. Aagaard.

Ernst Günther, 1609—89, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg. F. 14. Okt. 1609, d. 18. Jan. 1689, begr. i Sønderborg Slotskapel. Forældre: Hertug Alexander af Sønderborg (s. d.) og Hustru. Gift 15. Juni 1651 paa Kbh.s Slot med Augusta af Holsten-Glücksborg, f. 27. Juni 1633, d. 26. Maj 1701 paa Augustenburg, D. af Hertug Philip af Glücksborg (1584—1663) og Sophie Hedvig af Sachsen-Lauenburg (1601—60).

Modsat sine Brødre, som med Undtagelse af den ældste spredtes i Tyskland, knyttede E. G. sig til det danske Hof. Han skal allerede i Kejserkrigen have stillet Ryttere til Christian IV.s Tjeneste, overværede Prins Christians Bryllup i Kbh. 1634 og kom under Hertug Frederiks Statholderskab i Hertugdømmerne til at staa denne og hans Hustru nær. Efter at Frederik havde besteg den danske Trone som Kong Frederik III., var E. G. i lange Perioder en hyppig og feteret Gæst ved Hoffet; Kongen fejrede hans Bryllup paa Kbh.s Slot, og hans Hustru var en intim Veninde af Dronningen; Febr. 1657 var han til Stede ved det betydningsfulde Stændermøde i Odense og Marts 1658 ved de to nordiske Kongers

Sammenkomst paa Fr.borg. Han tog, som det synes, det Galanteri, som Hannibal Sehested 1651 viste hans unge og smukke Brud, ilde op og bidrog vistnok til at sætte ondt for den norske Statholder hos Kongeparret, men i øvrigt vides der intet sikkert om, at han udøvede nogen større politisk Indflydelse i Danmark. At han, som man har villet, skulde have spillet en Rolle ved Statsomvæltningen i Efteraaret 1660, er urigtigt — han var slet ikke i Kbh. dengang, og det er med Hensyn til hans senere Forhold til Frederik III. betydningsfuldt, at Sehested 1666 ikke nævner ham i sin udførlige Gennemgang af Kongens Raadgivere. Men skønt E. G. lejlighedsvis kunde klage over den Skade, som dansk Politik havde tilføjet Hertugdømmerne, og vistnok saa med en vis Sympati paa den svensk-gottorpske Alliance, vedblev Kongefamilien at vise baade ham og hans Børn sin Gunst. Det lykkedes ham vel ikke, trods Støtte fra sin Svoger, den store Kurfyrste af Brandenburg, at bevare de sønderborgske Godser for Familien, men Christian V. udnævnte ham 1675 til Guvernør over Als med Sæde paa Sønderborg Slot og støttede paa forskellig Maade hans Børn. 1675 søgte Sophie Amalie, dog mod hans Villie, at faa hans ældste Datter Louise Charlotte gift med Griffenfeld. — 1651 solgte Frederik III. ham Landsbyen Stavnsbøl og nogle Gaarde i Sebbelev; efter yderligere Gaardkøb paa Als nedlagde E. G. Stavnsbøl og opførte paa dens Jorder den efter hans Hustru opkaldte Hovedgaard Augustenborg. Han ejede 1653—67 Guds-gave paa Ærø, som han afhændede efter det sønderborgske Hertug-gods' Inddragelse, men erhvervede i Stedet Rumohrsgaard paa Als; senere gav Kongen ham desuden Byerne Bro og Gundestrup og tildelte ham Jagt- og Birkeret samt nedsatte Kontributionerne af hans Godser. — Malerier paa Fr.borg, Malmø Raadhus og fra 1650 paa Gripsholm.

P. W. Becker: Saml. til Danmarks Hist. under Kong Frederik III.s Reg., I, 1847. F. v. Krogh: Beiträge zur älteren Gesch. des Hauses Holstein-Sonderburg, 1877, S. 57—61, 142 ff. E. Gigas: Grev Bernardino de Rebolledo, 1883. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, II, 1894, S. 204—10. C. Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Hist., I, 1908, S. 194 f. J. Lindbæk: Aktstykker og Oplysninger til Statskollegiets Hist. 1660—1676, II, 1910, S. 38 f. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schlesw.-Holst. Gesch., XLV, 1915, S. 368.

C. O. Bøggild Andersen.

Ernst Günther, 1863—1921, Hertug af Slesvig-Holsten-Augustenborg. F. 11. Aug. 1863 paa Dolzig ved Sommerfeld i Posen, d. 22. Febr. 1921 paa Primkenau, begr. sst. Forældre: Hertug Frederik (VIII.) Christian August (s. d.) og Hustru. Gift 2. Aug.

1898 i Koburg med Prinsesse Dorothea Marie Henriette Augustine Louise af Sachsen-Koburg og Gotha, f. 30. April 1881 i Wien, D. af Prins Philip (Ferdinand Philip Marie August Raphaël) af Sachsen-Koburg og Gotha (1844—1921) og Prinsesse Louise af Belgien (1858—1924).

E. G. var fra 1864 til Krigsudbruddet 1866 med sine Forældre i Kiel, senere var han med dem dels i Gotha, dels paa Primkenau. Han besøgte Gymnasiet Vitztum i Dresden og efterfulgte Faderen i Besiddelsen af Primkenau. 1880 blev han Løjtnant i den preussiske Armé og avancerede til Generalløjtnant à la suite. Siden 1894 var han arveligt Medlem af det preussiske Herrehus. — Da E. G. blev myndig 1884, gav han ved en Traktat med Preussen s. A. tillige med sin Farbroder Prins Christian Afkald paa alle de Rettigheder til Slesvig-Holsten, der tilkom det augustenburgske Hus, og anerkendte Provinsens Tilhørsforhold til Preussen; til Gengæld fik han overdraget Stamslottet Augustenburg og Sønderborg Slot. 1901 protesterede han mod Overdragelsen af Tronfølgeretten i Oldenburg til Svogeren Hertug Frederik Ferdinand af Glücksborg. Stærkt interesseret i sin Slægts Historie, som E. G. var, foranledigede han Udarbejdelsen af Hans Schulz' og Joh. H. Gebauers Bøger om Hertugerne Frederik Christian, Christian August og Frederik (VIII.) og gav de nævnte Forskere Adgang til Familiearkivet paa Primkenau. Kort før sin Død afstod han sine Besiddelser i de sønderjyske Landsdele til den danske Stat. — E. G. var Broder til Kejserinde Augusta Viktoria.

Joh. H. Gebauer: Herzog Friedrich VIII. von Schleswig-Holstein, 1912, S. 195 ff. Die Heimat, XLII, 1932, S. 30 f.

Svend Larsen.

Erslev. Stamfaderen Degn i Todbjerg Poul Pedersen (1719—96) var født i Erslev i Galten Sogn, og Stednavnet optoges af hans Søn Poul Poulsen E. (1770—1859). Denne, der var Skolelærer og Organist i Gentoft, havde foruden tre Døtre ni Sønner, af hvilke de seks havde Tilknytning til Musiklivet, Poul Christian E. (1799—1877), der var Lærer og Organist i Køge, Hans Høegh E. (1805—91), der var Lærer og Kantor i Hillerød, Lærer i Frederiksværk og Organist i Vinderød Harald E. (1813—83), nedenn. Musikhandler Emil E. (1817—82), Bog- og Musikforlæggeren Jacob E. (1819—1902), Lærer og Organist i Gentoft Caspar E. (1821—71) og nedenn. Geograf Professor Edvard E. (1824—92). Af disse var Geografen Fader til nedenn. Forfatterinde Anna E. (1862—1919), og Jacob E. (1819—1902) havde Sønnen nedenn. Historiker, Rigsarkivar Kristian Sofus August E. (1852—1930).

Jacob Erslev. Et Mindeskript, 1904. Albert Fabritius: Anders Andersen Borch's Descendenter, 1933, S. 17, 25.

Albert Fabritius.

Erslev, Anna, 1862—1919, Forfatterinde. F. 15. Nov. 1862 i Aarhus, d. 18. Marts 1919 i Kbh., begr. i Gentofte. Forældre: Adjunkt, senere Professor Edvard E. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Opvokset i et af Kultur og Viden stærkt præget Hjem og selv af Naturen alsidigt anlagt og varmt interesseret for alle aandelige Værdier begyndte A. E. — under Pseudonymet Anna Borch (Mormoderens Pigenavn) — sin Forfattervirksomhed med nogle »Smaafortællinger for Børn« (1884) og enkelte skønlitterære Arbejder, bl. a. »Stille Kampe. Smaahistorier« (1888), »Hvorfor? Holbergsk Studie i en Act« (1888) — et talentfuldt Forsøg paa at forklare Holbergs ugifte Stand som en Følge af en haabløs Forelskelse i Kusinen Sophia Stoud (siden opført paa Aarhus Teater) — og »Kong Valdemar. Lyrisk Folkedrama« (1890), lidt traditionelt i Formen, men opbygget med sikker historisk Kundskab og en vis dramatisk Sans. Som Tillæg til det lille Holbergstykke var føjet en Liste over dramatiske Forestillinger til Holbergs Minde. Svarende hertil indledes »Kong Valdemar« med en længere og meget lærerig »Afhandling om dansk-historiske Skuespil«. Den Vej, som A. E. her var inde paa, blev imidlertid først fortsat mod Slutningen af hendes Liv. Hun vilde fremfor alt skrive for Børnene og for Folket og var i en Snes Aar væsentlig sysselsat med at udgive Børnefortællinger, Børnekomedier og Børneblade. Hun var saaledes 1904—12 Redaktør af »Børnenes Føljeton« i »København«, var 1907—16 Medredaktør af »Børnebladet« og fra 1917 af »Mit Blad« og »Børnenes Ugeblad« (1908—10 tillige Medredaktør af »Hjemme og ude«). Et enkelt dramatisk Arbejde »Lehnsmandens Hus« fik den betegnende Undertitel »Et Skuespil fra Reformations-tiden for Ungdommen og Folket«. Det folkebelærende og folkeopdragende Hensyn fremkaldte derpaa de tre Værker, der gjorde hendes Navn mest bekendt, »Tonekunstens Mestre« (I, 1914, 4. Udg. 1923), hvis 2. Bd. hed »Dansk Tonekunst« (1916, 2. Udg. 1920), »Billedkunstens Mestre« (I—III, 1915—19) og »Digtekunstens Mestre« (I, 1920, 2. Bd. var ved hendes Død ufuldendt). Hun vilde hermed kun skabe en Række »populære Tidsbilleder for Ungdommen«, der kunde give den Kendskab til Kunstens store Navne og Lyst til videre Selvstudium. Omfattende Belæsthed, dyb personlig Grebethed, klart Blik for Hovedsagen og smidig Evne til gennem anekdotiske og karakteristiske Smaatræk at levendegøre Stoffet skabte imidlertid her tre fortjenstfulde »Folkebøger«, der

med Rette har vundet stor Yndest og tillige vidnede om en overmaade sympatisk og paa Trods af de senere Aars Sygdom og Svaghed altid energisk arbejdende Personlighed med en ideelt præget Karakter.

Berl. Tid. 18. og 19. Marts 1919. København og Politiken 19. Marts 1919. Forord (af Zakarias Nielsen) til Digttekunstens Mestre. *Carl Dumreicher.*

Erslev, Edvard, 1824—92, geografisk Forfatter. F. 13. Dec. 1824 i Jægersborg, d. 1. Jan. 1892 i Charlottenlund, begr. i Gentofte. Forældre: Skolelærer og Organist Poul Poulsen E. (1770—1859) og Anna (Ane) Wesberg (1781—1853). Gift 4. Juni 1853 i Roskilde (Frue) med Else Cathrine Hertz, f. 1. Juli 1827 i Kirke Hvalsø, d. 2. April 1885 i Kbh. (Johs.), D. af Sognepræst i Kirke Hvalsø, senere ved Frue K. i Roskilde og Konsistorialraad Hans Peter Boye H. (1793—1868, gift 1° 1819 med Marie Elisabeth Kornerup, 1794—1820) og Inger Bolette Borch (1800—84).

E. blev Student 1844, privat dimitteret, tog 1850 Magisterkonferensen i Naturhistorie og blev s. A. Adjunkt i Roskilde. 1856 forflyttedes han til Aarhus, hvor han 1869 blev Overlærer, men s. A. tog han Orlov paa to Aar for at sysle med litterære Arbejder, og 1871 tog han sin Afsked. 1852 udgav E. »Den danske Stats Geografi«, en Lærebog, hvis System er det samme, som han senere fulgte i sine geografiske Lærebøger. 1855—57 udgav han »Den danske Stat«, en geografisk Skildring for Folket med mange Illustrationer. 1865 begyndte han Udgivelsen af en Række geografiske Lærebøger, som kom i talrige Oplag og blev oversat paa flere Sprog. 1876 fattede han Planen til og var Medstifter af Det kgl. danske geografiske Selskab og var derefter i ti Aar Selskabets Sekretær og Redaktør af dets Tidsskrift, i hvilket han har skrevet mange Afhandlinger. 1886 udgav han sit Hovedværk »Jylland, Studier og Skildringer til Danmarks Geografi«, et dygtigt Arbejde med mange nye Synspunkter og Oplysninger. E. deltog i flere videnskabelige Kongresser og var Medlem af forskellige udenlandske videnskabelige Selskaber. — Tit. Professor 1871. — R. 1864. F.M.G. 1858. — Tuschtegning af Jacob Kornerup 1859 i Familieej. Litografi 1867 efter Fotografi. Træsnit efter Fotografi 1875.

S. B. Thrige (M. Vahl).*

Erslev, Emil, 1817—82, Musikforfatter, Musikhandler. F. 26. Maj 1817 i Jægersborg, d. 26. Maj 1882 i Kbh. (Garn.), begr. i Gentofte. Broder til Ed. E. (s. d.). Gift 17. Maj 1850 paa Frbg. med Marie Juliane Frederikke Stæger, f. Brieghel, (gift 1°

1823 med Sekondløjtnant, senere Regimentskvartermester og Kap-
tajn Knud Christian S., 1798—1833), f. 29. Juni 1805 i Kbh.
(Fred. Ty.), d. 15. Dec. 1891 sst. (Jac.), D. af Fuldmægtig i
Hof- og Stadsrettens Justitskontor Johan Friederich B. (1774—
1820) og Sophie Friedericha Luplau (1778—1873).

Faderen havde stor Kærlighed til Musik, og denne gik i Arv
til Sønnen, som, efter at han 1836 var blevet Student fra Fr.borg,
bosatte sig i Kbh. som Klaverlærer og som Sanglærer ved køben-
havnske Skoler. Han tog ivrig Del i det musikalske Liv og var
(som Regensianer) 1839 tillige med Botanikeren Salomon Drejer
og Lægen Rud. Fr. Pedersen Stifter af Studentersangforeningen.
Hans organisatoriske Talent og Arbejdsdygtighed bevirkede, at
han 1846 blev optaget som Kompagnon i den af J. O. E. Horne-
man og C. W. de Meza 1844 oprettede Musikhandel, hvoraf
samtidig de Meza traadte ud. 1859 udkøbte han sin Kompagnon
Horneman og fortsatte herefter Firmaet Horneman & E. alene,
indtil han 1869 paa Grund af tiltagende Øjensvaghed solgte det
til S. A. E. Hagen. I Musikforeningen, af hvis Administration
han 1849 blev Medlem, blev han paa Grund af sin minutiøse Flid
og Akkuratesse lidt efter lidt selvskreven Forretningsfører og var
i en lang Aarrække lige til sin Død Sjælen i dens økonomiske Liv,
hvortil maaske ogsaa den Omstændighed bidrog, at N. W. Gades
2. Hustru var hans Stifdatter. — Foruden nogle Samlinger af
Sange til Skolebrug, udgivet sammen med Broderen Chr. E., har
E. udgivet en Klaverskole, hvis 1. Udgave udkom 1847, og som
senere gennem en Mængde Oplag har opnaaet en efter Forholdene
her hjemme overordentlig stor Udbredelse. Af det bekendte Maa-
nedsskrift »Musikalsk Musæum«, hvori de mere populære musikalske
Rørelser i Aarenes Løb afspejlede sig, var han fra 1846 sammen
med Horneman Redaktør og 1859—69 Eneudgiver. — Portræ-
teret paa Litografi af Deltagerne i Mønturen 1846 af P. H. Gemzøe
efter J. V. Gertners Tegning. Træsnit af H. P. Hansen paa et
Gruppebillede 1882.

Nutiden 18. Juni 1882, S. 378. A. Hammerich: Musikforeningens Historie
1836—1886 (Musikforeningens Festskrift, II), 1886, S. 43, 123, 127, 150 f.,
182. A. Sørensen: Studenter-Sangforeningen 1839—89, 1889, S. 9.

S. A. E. Hagen (Erik Abrahamsen).*

Erslev, Kristian (døbt Christian) Sofus August, 1852—1930,
Historiker. F. 28. Dec. 1852 i Kbh. (Frbg.), d. 20. Juni 1930 paa
Frbg., Urne paa Frbg. Kgd. Forældre: Forlagsboghandler Jacob
E. (1819—1902, gift 2° 1869 med Dorothea Petrea Jensen, 1834

—73, 3° 1876 med Anna Claudine Henriette Jensen, 1846—84) og Jacobine Marie Castenschiold (1809—62, gift 1° 1831 med Auskultant i Rentekammeret, Kammerjunker, senere Amtsforvalter i Tryggevælde Amt Conrad Vilhelm Barner, 1799—1873). Gift 1° 2. Juni 1880 i Gentofte med Louise Augusta Erslev, f. 8. April 1859 i Jægersborg, d. 31. Jan. 1928 i Kbh., D. af Lærer og Organist Caspar E. (1821—71) og Fanny Margrethe Borgen (1832—72). Ægteskabet opløst. 2° 1. Juli 1910 i Kbh. (b. v.) med Dr. phil. Anna Sophie (von der) Hude (s. d.).

E. blev Student 1870 fra Mariboës Skole og tog 1876 Magisterkonferens i Historie. Allerede i Studenteraarene var han i fuld Gang med videnskabeligt Arbejde. Som Skoledreng havde han samlet paa Mønter, og han fik som ung Student overdraget Udgivelsen af en videnskabelig Katalog over Chr. J. Thomsens store middelalderlige Møntsamling, der 1868 var blevet købt af danske Lensbesiddere og skænket til Møntkabinettet. Flere grundlæggende Afhandlinger blev Frugten af disse Aars numismatiske Studier, den betydeligste om »Roskildes ældste Mønter« (1875), senere omarbejdet til en almindelig Oversigt over vor ældste Mønthistorie i »Quelques remarques sur les plus anciennes monnaies du Danemark«. Han syslede dog allerede dengang ogsaa med rent historiske Undersøgelser, blandede sig saaledes modigt ind i Striden mellem C. Paludan-Müller og Johs. Steenstrup om Forstaaelsen af den saakaldte »Kong Valdemars Jordebog« med Afhandlingen »Kong Valdemars Jordebog og den nyere Kritik« (1875), et Arbejde, hvis Synspunkter endnu har Værdi. Universitetsundervisningen fik E. ikke meget Udbytte af, og han havde allerede dengang en Følelse af, at der paa alle Felter inden for Historieforskningen trængtes til et systematisk Arbejde fra Grunden af. Det blev hans Manddomsgerning at udføre et saadant grundlæggende Arbejde inden for vor ældre Historie, og ingen af det 19. og 20. Aarh.s andre Historikere har spillet en saa dominerende Rolle paa sit Forskningsomraade som han.

I sit Arbejde for at skabe tidssvarende, metodisk tilrettelagte Kildepublikationer mødtes han med en Kreds af jævnaldrende, der Jan. 1877 i Fællesskab stiftede Selskabet til Udgivelse af Kilder til dansk Historie, i hvis store, nyttige Virksomhed E. gennem 50 Aar var den ledende. 1878—79 drog han paa en Udenlandsrejse, naaede saa langt som til Grækenland, men havde især Udbytte af et Studieophold ved Berlins Universitet, hvor han stiftede Bekendtskab med de nye Metoder for Undervisning i Historiegranskning (Seminarieøvelser), som han selv senere ind-

førte ved vort Universitet. Et Par Maaneder efter sin Tilbagekomst forsvarede han (8. Nov. 1879) sin Doktordisputats »Konge og Lensmand i det 16. Aarhundrede, Studier over Statsomvæltningen i 1536 og dens Følger for Kongemagt og Adelsvælde«, der er blevet banebrydende ved sin Paavisning af, at det var Kongemagten, der høstede Fordelene ved den Omvæltning i Besiddelsesforholdene, som Reformationen foraarsagede. Det store Kildemateriale, hvorpaa Undersøgelsen byggede, udgav han samtidig i overskuelig bearbejdet Form i »Danmarks Len og Lensmænd 1513—1596«, senere fortsat med »Danmark-Norges Len og Lensmænd 1596—1660« (1885). I Tilslutning til disse Reformationstids-Arbejder udgav han i de følgende Aar for Kildeskriftselskabet, i Forening med W. Møllerup, »Frederik I.s danske Registranter« (1879) og »Danske Kancelliregistranter 1535—1550« (1881—82). Samtidig vendte han sig i sine Studier mod en noget ældre Periode af vor Historie og kunde 1882 udsende »Dronning Margrethe og Kalmarunionens Grundlæggelse«, et af den kritiske Skoles klassiske Værker, bemærkelsesværdigt baade ved sin skarpt kritiske Sigtning af den annalistiske Overlevering, sin indtrængende Udnyttelse af Brevstoffet og ved sit Brud med hævdivundne skandinavistiske Synspunkter i Opfattelsen af Unionspolitikken. Grundbetragtningen er den samme som i Doktorafhandlingen, at Kongemagten er den afgørende Magtfaktor i Tidens Politik. Det er første Bind af et planlagt større Værk om den ældre Unionstid (1375—1448), men Fortsættelsen, den glimrende Skildring af Erik af Pommern og hans Kamp for Sønderjylland, udkom først 1901, idet E. i Mellemtiden var blevet kastet ind i anden Virksomhed, som optog en væsentlig Del af hans Tid og Kraft.

1882—83 skete nemlig to Nybesættelser af Universitetets historiske Professorater. Caspar Paludan-Müller og Fr. Schiern døde kort efter hinanden, og Johs. Steenstrup og E. indtog deres Pladser. Af de ældre Historikere er den selvstændige, ensomme Paludan-Müller den eneste, der har betydet noget virkeligt for E., hans stærke Personlighed betog ham, og selv om han ofte maatte gaa imod hans Resultater, betragtede han ham dog som »det største kritiske Geni inden for vor Historiegranskning i det 19. Aarhundrede«. Han bevarede Livet igennem Mindet om den dengang allerede alderstegne Forskers første Universitetsforelæsning 1872, der stod for ham som en Festdag. Ogsaa Georg Brandes' gnistrende Veltalenhed havde betaget ham stærkt, da han som ung Student i Efteraaret 1871 hørte hans første Forelæsninger, og han sluttede sig med Begejstring til den frisindede, europæisk orienterede

Aandsretning, hvis Fører Brandes blev; dens skarpe, udfordrende, uforsvarede Holdning over for Dagens Spørgsmaal tiltalte ham. I denne Interesse mødtes han med de to eneste af sine jævnaldrende, der kom til at staa ham rigtig nær, Historikeren J. A. Fridericia og Nationaløkonomen Marcus Rubin; de tre højtbegavede Mænd bevarede Livet igennem et fortroligt Venskab og har betydet meget for hinanden. I 80'ernes og 90'ernes københavnske Aandsliv dannede de en lille Gruppe for sig.

Omtrent samtidig med, at E. 1883 tiltraadte som Professor, indførtes den endnu gældende Skoleembedseksamen, hvorved man for første Gang fik en virkelig Universitetseksamen i Historie, og det faldt i hans Lod, sammen med Edv. Holm og Johs. Steenstrup, at føre denne Reform ud i Livet. Med sin klare Hjerne og sit praktiske Greb viste han sig som en fortrinlig Pædagog, og han tog sin Opgave op med glødende Interesse. Han blev da ogsaa den store Læremester, en Fører og Vejleder for den unge Generation, der voksede op. Modsat sine Forgængere tilrettelagde han Forelæsningerne som en egentlig Undervisning, og han supplerede dem efterhaanden med Seminarieøvelser efter tysk Forbillede. Blandt disse Øvelser, som han i det hele har Æren af at have indført som fast Led i den københavnske Universitetsundervisning og som har bidraget meget til at bringe Professorer og Studenter nærmere til hinanden, blev især hans »Øvelser i historisk Granskning« navnkundige. De holdtes første Gang 1887 og fortsattes siden Aar efter Aar, og det var især gennem dem, at E. uudslettelig satte sit Præg paa alle Historikere, der i hans Tid udgik fra Universitetet. Til Støtte for disse praktiske Øvelser udarbejdede han et lille Hæfte, »Grundsætninger for historisk Kildekritik« (1892), der senere udvidedes til en udførligere teoretisk Fremstilling, »Historisk Teknik« (1911), hvoraf en tysk Udgave udkom 1928. En meget nyttig lille Haandbog baade for Studenter og Forskere er ogsaa hans »Oversigt over Kilderne til Danmarks Historie i Middelalderen« (1892). Efter at Seminarieøvelser var blevet indført ogsaa i andre Fag, oprettedes 1896, først og fremmest paa E.s Initiativ, Filologisk-historisk Laboratorium, hvis første Forstander han blev (1896—1903). Ud af hans Forelæsninger over Europas Historie voksede efterhaanden en Række fortrinlige Lærebøger, først »Oversigt over Middelalderens Historie«, I—III (1891—95), der kom i flere ændrede Udgaver og ogsaa er blevet benyttet ved andre nordiske Universiteter; senere »Det 16. Aarhundrede« (1910), der med sin udførlige Fremstilling fik en noget anden Karakter og nærmest slutter sig til Fridericias Oversigter over den nyere Tids Historie.

Hans Forelæsninger over den romerske Kejsertid danner Grundlaget for hans ypperlige Skildring i »Verdenskulturen« (2. Bd., 1906). At han ud fra sin demokratiske Indstilling ogsaa interesserede sig for, at Videnskabens Resultater skulde komme ud til større Kredse, viser hans Iver for Oprettelsen af Folkeuniversitetsudvalget, hvis første Formand han var (1898—1908); Ideen hertil kom dog ikke fra ham, men fra Cl. Wilkens.

Selv om denne praktisk-pædagogiske Virksomhed blev en Hemsko paa E.s selvstændige videnskabelige Produktion, kom denne dog snart igen til fuld Udfoldelse. Heller ikke hans Udgivervirksomhed standsede. Han besørgede 1883—90 den store Kildepublikation »Aktstykker til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV.s Tid« og 1901 den lille bekvemme »Middelalderlige Testamenter«; men fremfor alt var han den ledende Medarbejder ved det nyttigste af alle denne Periodes historiske Udgiverarbejder, Fortegnelsen over Danmarks Breve fra Middelalderen indtil 1450, det saakaldte »Repertorium diplomaticum«, I—IV (1894—1912). Alle E.s Udgiverarbejder er mønstergyldige, baade ved deres praktiske Tilrettelægning af Stoffet, deres Nøjagtighed og deres ypperlige Register.

Hans Forskning, der paa alle Punkter, hvor han satte ind, blev grundlæggende, drejede sig i de to første Aartier af hans Professortid saa godt som udelukkende om den senere Middelalders Historie fra Valdemarstiden til Reformationstiden. Han belyste gennem en Række kritiske Afhandlinger, fortrinsvis i »Historisk Tidsskrift«, Kildematerialets Værdi og naaede her frem til et Resultat, der ganske undergravede Arild Huitfeldts Autoritet som selvstændig Kilde til Middelalderens Historie. Resultatet synes uantasteligt og fik vidtrækkende Konsekvenser. Blandt de Afhandlinger, hvori dette nye Syn paa Kildematerialet er begrundet, er den vigtigste »Erik Plovpennings Strid med Abel« (1890), med Undertitlen »Studier over ægte og uægte Kilder til Danmarks Historie«, desuden kan fremhæves »Den saakaldte Constitutio Valdemariana« (1895) samt »Henrik Æmeltorp i de ægte og uægte Kilder« (1898). Endnu i sine sidste Aar beskæftigede han sig med Huitfeldtstudier, idet han for Kildeskriftselskabet udgav det bevarede Fragment af Hans Svannings Danmarkskrønike, 1241—82, sammenstillet med Huitfeldts tilsvarende Tekst (1928).

Et andet særligt Felt for hans Studier var Middelalderens Samfundsforhold. Hovedværket er her »Valdemarernes Storhedstid« (1898), E.s indholdsrigeste og frodigste Arbejde, Frugten af meget vidtspændende og intense Studier. Den lille Bogs Hensigt er at klar-

lægge den økonomiske og sociale Baggrund for Valdemarstidens Blomstring, den staar naturligvis ikke uanfægtet nu om Stunder, men har været et uvurderligt Incitament for Forskningen, der stadig vender tilbage til de samme Emner. Sine Middelalder-Studier fik E. den Tilfredsstillelse at kunne afslutte med en bredt anlagt Skildring af Perioden 1241—1481 i 2. Bind af Storværket »Danmarks Riges Historie« (1898—1905), hvori han og andre af hans Generations ypperste Historikere nedlagde Resultaterne af deres grundlæggende, livslange Arbejde i den kritiske Forsknings Tjeneste. Intet af Bindene overgaar E.s i Henseende til klar, veldisponeret Redegørelse for, hvad der kan læses ud af Kilderne. Kildekritikken er dog mindre skarp og skaanselløs end i hans strengere videnskabelige Skrifter. Fremstillingen er uden drøje Overraskelser og forvovne Hypoteser, men ogsaa uden de kritiske Undersøgelers blændende Egenskaber. Den intuitive Konstruktion, som den store historiske Skildring kræver, var ikke E.s Sag, men der er naaet saa vidt, som Intelligens og Skarpsindighed kunde føre. Vistnok fandtes der i hele E.s Generation af fremragende humanistiske Forskere ingen klarere Hjerne end hans.

Til de Emner, som E. for sit Vedkommende havde færdigbehandlet i »Valdemarernes Storhedstid« og »Danmarks Riges Historie«, vendte han senere kun lejlighedsvis tilbage med polemiske Indlæg mod yngre Forskere (som L. Weibull), over for hvis Kritik han søgte at uddybe de Resultater, han selv var naaet til. I Aarhundredets Begyndelse kom der et afgørende Temposkifte i hans historiske Studier, der ogsaa fra da af fik en anden og væsentlig snævrere Karakter. Over for bredere historiske Forskninger var han kørt træet. Hans Undersøgelser drejede sig nu fortrinsvis om Sønderjyllands statsretlige Historie, et specielt og yderst indviklet, men i vort Lands Historie unægtelig meget betydningsfuldt Emne. E.s Evne til at pille de indfiltrede Traade fra hinanden og køligt, uforudindtagen, at bygge en Fortolkning op paa Akterne selv bragte ham her flere glimrende Sejre. Hans Afhandling »Frederik IV. og Slesvig« (Universitetsprogram, 1901), der paaviser, at Arvehyldingsakterne af 1721 kun gjaldt den gottorpske Dels Indlemmelse i den kongelige Del af Slesvig, og Skriftet om »Augustenborgernes Arvekrav« (1915), der i Virkeligheden godkender disse som berettigede, er begge mesterlige kritiske Undersøgelser, hvis Resultater radikalt bryder med hidtidig Opfattelse og synes at ligge ganske fast.

Blandt de Egenskaber, som især har gjort E. til den store banebrydende Videnskabsmand, kan man fremhæve hans omsigtsfulde

og hensigtsmæssige Tilrettelæggelse af alt Arbejde, hans koldblodige Dømmekraft, hans Kombinationsevne, hans lydhøre Aarvaagenhed og hans utrættelige Udholdenhed. Det er de samme Egenskaber, som ogsaa i det praktiske Liv skaber de stærke Mænd, der faar Føringen. Man forstaar derfor, at E. altid havde følt sig draget mod praktisk, administrativ og forretningsmæssig Gerning, og i den Periode, da hans omfattende middelalderlige Studier i det væsentlige var afsluttede ved Udarbejdelsen af »Danmarks Riges Historie«, 2. Bind, og han ligesom saa sig om efter nye Virkefelter, trængte denne Længsel efter praktisk Virksomhed sig især frem. Efter Faderens Død 1902 havde han for en Aarrække maattet tage Ledelsen af Forlagsforretningen, indtil en langt yngre Broder kunde træde til. En Tid tænkte han sig Muligheden af at gaa ind i Politik og lod sig opstille til Folketingsvalget 1906 som Det radikale Venstres Kandidat i Kbh.s 4. Kreds, men kunde ved Vælgermøderne ikke hamle op med sin slagfærdige Modkandidat, L. V. Birck, der besejrede ham. I hele sin Professortid øvede han stor Indflydelse i Universitetets indre Politik og Administration, men mødte her ogsaa megen Modstand og havde svære Skuffelser. Fuld Anvendelse for sine praktiske Evner fik han først, da han 1909 af Videnskabernes Selskab indvalgtes i Carlsbergfondets Administration, hvis Formand han siden blev fra 1913 til 1926. Hans Indsats paa dette Omraade taaler i Betydning at sidestilles med hans Indsats som Historiker. Han organiserede fra Grunden af Fondets stærkt forældede Administrations- og Regnskabsapparat og gennemførte den store Fundats- og Statutændring af 1916, der, som det er sagt, har stillet hele Fondets Økonomi paa en sikker Grund. Han bragte klare Linier i Forholdet til Carlsbergbryggerierne, der ejes af Fondet, og hvis Drift moderniseredes. Resultatet har været en mægtig Vækst i Fondets Midler. I Jubilæumsskriftet »Carlsbergfondet 1876—1926« har han selv givet en Oversigt over, hvad der under hans Ledelse udrettedes.

Endnu et stort administrativt Arbejde tog E. op paa sine ældre Dage, idet han 64 Aar gammel forlod Universitetet for som V. A. Sechers Afløser at overtage Embedet som Rigsarkivar (1916—24), hvor han bl. a. gennemførte en Nyordning af Rigsarkivets Pergamentsamling efter det for Historikere mere bekvemme Proveniensprincip og ordnede det arkivalske Mellemværende med Tyskland efter Sønderjyllands Genforening. Han udarbejdede ogsaa en praktisk Oversigt over Arkivets Afdelinger »Rigsarkivet og Hjælpebidlerne til dets Benyttelse« (1923).

E. blev 1886 Medlem af Danske Selskab, 1888 af Videnskabernes Selskab. Paa hans 75 Aars Fødselsdag (1927) overraktes der ham et Festskrift med 29 Afhandlinger, skrevet af danske Historikere, fortrinsvis Elever, og udgivet af Den danske historiske Forening, der efter hans Død ogsaa har taget Initiativet til en Udgave af hans udvalgte Afhandlinger. En Bibliografi findes trykt sammen med det Optryk af hans Rektortale fra 1911, »Vort Slægtleds Arbejde i dansk Historie«, som udgaves til hans 70 Aarsdag (1922).

Papirer i Det kgl. Bibliotek. — R. 1895. DM. 1908. K.² 1913. K.¹ 1923. S.K. 1926.

Maleri af N. V. Dorph 1920 paa Fr.borg. Portrætteret af P. S. Krøyer paa Maleri af Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab) og af H. Vedel paa Maleri af Carlsbergfondets Direktion 1926 (sst.). Enkeltbilleder af sidstnævnte (Carlsbergfondet og i Privateje). Buster af L. Brandstrup 1933 (Universitetet og Rigsarkivet). Medaille i Guld af A. Hartig 1922 i Mønt- og Medaillesamlingen.

Selvbiografi i Universitetets Program Nov. 1880. P. Munch i Det ny Aarhundrede, 1908. J. P. Jacobsen i Tilskueren 1908, S. 217—22. Aage Friis, Jørgen Olrik og A. B. Drachmann sst., 1923, I, S. 17—52. G. Galster i Numismatisk Forenings Medlemsblad, Dec. 1922. E. Arup i Universitetets Festskrift Nov. 1930. Poul Nørlund og A. B. Drachmann i Oversigt over Videnskabernes Selskabs Forhandlinger 1930—31.

Poul Nørlund.

Erslev, Thomas Hansen, 1803—70, Litterær- og Personalhistoriker. F. 10. Nov. 1803 i Randers, d. 17. Marts 1870 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Købmand Niels Christensen E. (1772—1811) og Christiane Charlotte Boje (1764—1819). Gift 4. Okt. 1824 i Horsens med Sara Gylding, f. 7. Jan. 1797 i Horsens, d. 6. Okt. 1864 i Kbh. (Frue), D. af Købmand Niels Ole G. (1757—1822, gift 1° 1790 med Marte Broberg, 1768—91, 3° 1808 med Marie Kirstine Boje, ca. 1766—1843) og Ellen Kirstine Hein (1767—1807).

E. blev Student 1821 fra Aalborg Katedralskole, tog n. A. anden Eksamen og gav sig derefter i Lag med litterære Arbejder. Allerede i sin Skoletid havde han anonymt udgivet forskellige Smaating; nu blev han en flittig Medarbejder ved »Den cimbriske Mercur« i Aalborg, men hvad der mest sysselsatte ham, var Tanken om en Fortsættelse af Nyerups Litteraturrexikon, der 1820 forelaa afsluttet. Imidlertid forlod han samtidigt med sit Giftermaal Hovedstaden og købte for Arven efter sine Forældre en Gaard ved Odder, uagtet han ikke var Landmand og heller ikke havde Interesse for Landvæsen; derimod var han en god Selskabsbroder og det ikke

altid i det bedste Selskab. Gaarden solgte han efter nogle Aars Forløb med Tab, og da det ikke gik ham bedre med en ny Landejendom, vendte han 1836 tilbage til Kbh. som en fattig og forknyt Mand. Atter søgte han sit Udkomme ved bogligt Arbejde, og da Forlagsforeningen 1840 overdrog ham at levere en Fortsættelse af Nyerups Litteraturleksikon, fik hans Liv sit rette Indhold. Den Plan, der af forretningsmæssige Grunde forelagdes ham, var ganske vist sagligt utilfredsstillende, og det Tilsyn, hvorunder han stilledes, krænkende for en ærekær Mand; men efterhaanden som Værket skred frem og Understøttelse fra Staten og Videnskabernes Selskab ydedes, lykkedes det ham at frigøre sig, saa at han uhindret i Bogen kunde nedlægge den uforlignelige Fylde af litterære, personalhistoriske og genealogiske Oplysninger, der indsamlede med en aldrig svigtende Agtpaagivenhed og Nøjagtighed gør hans »Almindeligt dansk Forfatterlexikon for Kongeriget Danmark med Bिलande« til et saa fremragende Værk i vor Litteratur og stiller det i allerforreste Række blandt tilsvarende i Udlandets. Hovedværket, omfattende Aarene 1814—40, udkom i tre Bind 1843—53 og efterfulgtes 1858—68 af et Supplement i tre lige saa store Bind, medtagende hele det Stof, som i sin Tid var blevet strøget af Tilsynet ved Hovedværkets ældre Dele; Materiale til en Fortsættelse indtil 1870 efterlod han sig ved sin Død, og dette findes nu i Det kgl. Bibliotek sammen med et af J. E. Dittmann og A. P. Møller udarbejdet, haandskrevet Register over de i de seks Bind optagne utallige Personer. 1847 var E. blevet Kopist i Danske Kancellis Arkiv og 1849 Bestyrer af Kultusministeriets Arkiv, hvilken Stilling han beholdt, saa længe han levede. Den i personlig Fremtræden saa stilfærdige og kejtede Mand havde nationalt et lidenskabeligt Sind, saaledes som det lægger sig for Dagen i Forfatterleksikonets Seddelmateriale ved harmfulde Udfald mod Augustenborgerne og Preusserne, naar Talen er om danske Embedsmænd fordrevne fra Slesvig 1864. — Virkelig Kancelliraad 1857. — Radering i Staal af Magnus Petersen 1870 efter Fotografi.

Fr. Barfod i Ill. Tid. 24. April 1870.

Carl S. Petersen.

Erstad-Jørgensen, Erik, f. 1871, Havearkitekt. F. 17. Nov. 1871 paa Frbg. Forældre: Arkivassistent, senere Rigsarkivar A. D. J. (s. d.) og Hustru. Navneforandring 15. Sept. 1904. Gift 2. Sept. 1902 paa Frbg. med Astrid Gudrun Rafn, f. 17. Febr. 1883 i Kolding, D. af Skovfrøhandler Johannes R. (s. d.) og Hustru.

Efter Uddannelse paa Fuglsang og ved Rosenborg Gartnerlæreanstalt samt et næsten toaarigt Studieophold ved Landbohøjskolen

tog E.-J. 1894 Havebrugseksamen. Besjælet af Interesse for Havearkitekturen, i Besiddelse af ypperlige Evner som Tegner og begejstret for den Idé, at Havens Anlæggelse er at betragte som en Slags Arkitektur, og at der skal være Samklang mellem Bygningen og den dertil hørende Have, søgte han ved Uddannelse hos Landskabsgartner Edv. Glæsel og paa Kunstakademiet at blive sat i Stand til at føre Ideen ud i Livet. Yderligere dygtiggjort ved Rejser i Udlandet nedsatte han sig 1898 som Havearkitekt og kom snart til at sysle med betydelige Opgaver. Han skabte sig et anset Navn som Havearkitekt, ikke alene her i Landet, men ogsaa i Nabolandene, saaledes Sverige, hvor han anlagde en Park i Malmø, 1914 arrangerede den danske Afdeling paa den baltiske Udstilling i Malmø og anlagde Herregaardshaven ved Såtenäs. Af hans større Arbejder her i Landet skal nævnes Planlæggelsen af Haveanlæggene ved Landsudstillingen i Aarhus 1907 og Arrangementet af den 4. nordiske Havebrugsudstilling i Kbh. Christianshavns Vold omdannede han 1916 til Folkepark, og større offentlige Anlæg og Kirkegaarde er skabt af ham i Kbh., Aalborg, Assens, Fredericia, Frederikshavn, Haderslev, Maribo, Odense og Randers foruden Herregaardshaver ved Eriksholm, Lille Svendstrup, Holckenhavn, Børglumkloster, Rosenfeldt og Charlottenlund m. fl. I Foreningslivet har E.-J. taget virksom Del bl. a. som Medlem af Bestyrelsen for Det kgl. danske Haveselskab, hvis Sekretær han i en Aarrække var, endvidere har han været Medlem af Bestyrelsen i Selskabet for dekorativ Kunst, Næstformand i Foreningen til Fremme af Kirkegaardskultur i Danmark, Medlem af Bestyrelsen for Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse og fra 1931 Formand for Dansk Havearkitektforening. I to Aar var han Redaktør af »Havekunst« og af »Vore Kirkegaarde«. 1900 udgav han »Villa-haven, dens Anlæg og Vedligeholdelse«, i Carl Mariboës »Illustreret Havebog« (1920—21) skrev han »Blomsterhavens Anlæg«, og 1926 kom det større Arbejde »Anlægsgartneri«. Endvidere har han leveret talrige Artikler om Havekunst til danske og udenlandske Fagblade.

Axel Lange.

Esbén-Petersen, Peter, f. 1869, Entomolog. F. 18. Dec. 1869 i Serup ved Silkeborg. Forældre: Husmand Hans Peter Pedersen (1837—1923) og Maren Espensdatter (1845—1919). Navneforandring 30. Juni 1914. Gift 28. Febr. 1896 i Aastrup, Falster, med Maren Oline Jensen, f. 22. Aug. 1871 i Aastrup, D. af Havemand Anders Peter J. (1828—1907) og Johanne Marie Olsdatter (1834—1922).

E.-P. kom i seksten Aars Alderen paa Staby Vinterlærersemi-

narium og var derefter i et Par Vintre Lærer ved Ulfborg Hovedskole. 1888 kom han paa Ranum Seminarium og tog Lærereksamen herfra 1891, havde de følgende Aar Lærerstillingen forskellige Steder (Ask, Odense, Næsgaard, Vejringe, Asmildgaard), til han 1898 blev ansat som Lærer (siden 1917 Viceinspektør) ved Silkeborg Skolevæsen, hvor han virkede, til han 1934 tog sin Afsked. Hans sociale Interesser bragte ham ind i Silkeborg Byraad, hvor han som Socialdemokrat havde Sæde først 1907—13 og senere (som folkevalgt Borgmester) 1921—29. — Allerede som Dreng var E.-P. stærkt interesseret i sin Hjemegns Plante- og Dyreliv, specielt Insekterne, og omkring 1900 koncentreredes hans Interesser om de danske Florvinger og Retvinger, hvis Systematik han derefter helligede sig og paa hvilke Omraader han efterhaanden naaede større og større Overlegenhed. Foruden en lang Række mindre Afhandlinger i forskellige Tidsskrifter (bl. a. »Flora og Fauna«, hvor han var Medredaktør 1902—23) har han skrevet alle de herhenhørende Bind i »Danmarks Fauna« (Ørentviste, Kakerlakker og Græshopper 1909, Guldsmede, Døgnfluer, Slørvinger og Copeognather 1910, Vaarfluer 1916, Planvinger 1932), og ved disse Publikationer, der alle vidner om dyb Fortrolighed med Emnet, har han i høj Grad virket til at vække Interesse for disse tidligere her i Landet stærkt negligerede Dyregrupper. — Især efter at han 1912 havde faaet overdraget at bearbejde forskellige Florvinge-Grupper for Collection Selys Longchamps, Bruxelles, og han i den Anledning havde været paa en længere Studierejse rundt til forskellige europæiske Museer (Bruxelles, Leiden, Bern, Wien, Berlin, Stettin, Hamburg) udvidedes hans Interesser — og Kendskab — til at omfatte Verdensfaunaen af Florvingerne, og en meget lang Række større og mindre Afhandlinger i inden- og udenlandske Tidsskrifter er blevet Resultatet, heriblandt ogsaa større Arbejder af monografisk Karakter, saaledes Raphididae i Wytsmans »Genera Insectorum« (1913), Mecoptera i »Collection Selys Longchamps« (1921), de europæiske Myrmeleonidae i »Entomologiske Meddelelser« (1919) m. m. — Ved sin overlegne Behandling af disse Grupper (Neuroptera s. l.), hvor den rigtige Tydning af Vingebygningen drager Konsekvenser efter sig for Forstaaelsen ogsaa af de øvrige Insektgrupper, viser E.-P. sig som en Systematiker af Verdensformat med højt udviklet nøgtern og kritisk Sans. Ved Kbh.s Universitets 450-Aars-Jubilæum 1929 blev han udnævnt til Æresdoktor. — Malerier af M. Kaalund-Jørgensen 1925 (i Familieej) og 1933.

Flora og Fauna, 1910, S. 53 f; 1929, S. 97 f. Selvbiografi i Promotionsfesten den 1. Juni 1929, 1930.

Kai L. Henriksen.

Esbern, —1161—, Biskop i Slesvig.

Da Biskop Oggi (s. d.) blev fordrevet i Begyndelsen af 1140'erne, valgte Kong Erik (III.) Lam E. til hans Eftermand paa Slesvig Bispestol, og Ærkebiskop Eskil indviede ham. Under det store kirkelige Skisma, der udbrød 1159, stod Kong Valdemar og Ærkebiskop Eskil meget skarpt over for hinanden, og det er muligt, at E. har støttet Eskils »gregorianske« Kirkepolitik. I hvert Fald kom han i en heftig Strid med Kongens nye Ombudsmand i Slesvig, Niels Rassesøn. Denne gjorde 1161 et Togt mod en af Bispens navnkundigste Gaarde (sikkert det ældste Gottorp, der laa i Nærheden af den nuværende Avlsgaard Falkenberg Nordvest for Slesvig), brød et prægtigt, tømmerbygget Hus ned og vilde netop køre det bort paa Vogne, da E.s Mænd dræbte ham. E. flygtede til Sachsen, hvor han senere døde; hans Forgænger i Embedet, Oggi, der ligesom Kongen var en afgjort Tilhænger af den »victorianske« Kirkepolitik, kunde nu vende tilbage til Slesvig og atter tage Bispestolen i Besiddelse.

Vilh. la Cour.

Esbern Snare, ca. 1127—1204, Høvding. F. 1127(?) i Fjenneslev, d. 1204 paa Sæbygaard(?), begr. i Sorø K. Forældre: Asser Rig (s. d.) og Inge. Gift 1° med Holmfred. 2° med Ingeborg. 3° med Helene, D. af den svenske Hertug Gudorm.

Ligesom Broderen Absalon sluttede E. S. sig tidlig til deres Fosterbroder Kong Valdemar (I.) og har maaske alt under Tronstridighederne ved sin Dristighed og Raadsnarhed vundet sit Tilnavn. Efter Overfaldet i Roskilde (1157) førte han i et forrygende Uvejr Valdemar over til Jylland og udmærkede sig i de følgende Kampe bl. a. ved dristig Spejderfærd; efter Valdemars Sejr gik han ridderlig i Forbøn for den fjendtlige Hærfører Ulv (Riber-Ulv). Paa Vendertogene omtales E. S. jævnlig som den raske og utrættelige, stundom dundristige Hærmand. Han hørte tillige til Kongens fortrolige Venner og Raadgivere, og hans Raad kunde være lige saa forsigtige, som han selv var forvoven, som da han uden at ænse Valdemars Vrede fraraadede denne at drage til Kejserens Hof uden sikkert Lejde (1162). E. S. deltog med Ære i Arkonas Indtagelse og Rügens Erobring (1169); blandt hans Krigsbedrifter dvæler Saxo især ved et Tog (1170) mod kuriske og estniske Vikinger, hvor han under en Kamp paa Øen Mohn i Rigabugten udviste et enestaaende Mod og Udholdenhed for at redde Kongesønnen Christoffer. Kort efter drog han som Gidsel til Norge, og paa Hjemvejen herfra havde han sin mest eventyrlige Oplevelse. Saxo skildrer udførligt, hvordan han i Sejrbugten

søgte at slippe forbi en hel vendisk Flaade, men blev røbet af den opgaaende Maane og maatte tage Kampen op mod Overmagten, og hvordan han slap ud af Kniben ved at sende en Mand til Tops i Masten og slaa Ild, hvad Venderne opfattede som Signal til en Hjælpeflaade. Han naaede saaledes tilbage til Kalundborg, den af ham opførte Borg ved det inderste af »Hærvig«, i hvis Ly en Købstad snart opblomstrede; dennes enestaaende femtaarnede Korskirke skyldes ligeledes E. S. — Ikke alene i Venderkampene, men ogsaa i andre Livsforhold stod E. S. trofast ved sin Broders Side. Efter Absalons Valg til Ærkebisp nævnes han som Ombudsmand i Skaane og paadrog sig som saadan Skaaningernes Had, fordi han ikke var indfødt Skaaning; han hjalp (1181) Absalon med at bekæmpe det store skaanske Oprør. I Omsorgen for Slægtsklostret i Sorø nævnes de to Brødre jævnsides; Klostrets Gavebog betegner dem som »mægtige Mænd og navnkundige over hele Landet og fremfor hele det Slægtled af Danske«. E. S. gav store Sjølegaver efter sine to Hustruers Død og testamenterede Klostret sin halve Boeslod, ligesom Gavebogen roser ham for, at han ingen Indsigelse gjorde mod, at Broderen gav største Delen af sit Jordegods til Kirker og Klostre. Et Vidnesbyrd om hans paa een Gang kirkelige og ridderlige Sindelag er den Tale, han holdt paa et Møde i Odense 1187 for at opflamme til Korstog; i denne holdt han Forfædrenes Id frem for de unges Øjne og opfordrede dem til at kappes med dem i Manddom. Ifølge Huitfeldt endte E. S. sit Liv paa Sæbygaard ved at falde ned ad en Trappe og brække Halsen. Han overlevedes af sin tredie Hustru, der efter hans Død stod i Forhold til Kong Valdemar (II) Sejr og fødte ham Sønnen Knud. E. S. efterlod sig tre Sønner og to Døtre, blandt hvilke den mest navnkundige var Fru Ingeborg af Kalundborg; hans Arvinger forholdt i øvrigt i lang Tid Sorø Kloster det til dette testamenterede Gods.

Saxonis Gesta Danorum. Historia de profectione Danorum in Hierosolymum (M. Cl. Gertz: Scriptorum minores, II, 1922, S. 443—92). Liber donationum monasterii Sorensis (Scriptores rer. Dan., IV, 1776, S. 463—531).

Jørgen Olrik (A. D. Jørgensen).

Esbjerg, Niels Kristian Nielsen, f. 1881, land- og haveøkonomisk Forsøgsleder. F. 21. Febr. 1881 i Veldbæk, Jerne Sogn ved Esbjerg. Forældre: Gaardejer Niels Peter Nielsen E. (1855—1916) og Johanne Marie Sørensen (1855—95). Gift 15. Okt. 1910 i Aalsø med Ellen Kirstine Bønløkke Nikolajsen, f. 12. Maj 1881 i Aalsø, D. af Gaardejer Niels N. (1849—92) og Karen Bønløkke (f. 1850).

E. fik Egnens almindelige Skoleundervisning, var beskæftiget ved Land- og Havebrug paa sin Hjemegn og i England samt 1899 i en Træløst- og blandet Landhandel, før han 1900—01 var Elev paa Ladelund Landbrugsskole, 1904—05 paa Askov udvidede Højskole og Lærerkursus; han kom derefter til Landbohøjskolen, hvor han 1907 tog Eksamen som Landbrugskandidat og 1907—08 gennemgik et udvidet Kursus i økonomisk Havebrug, hvilket Fag senere er blevet hans Speciale. 1908—15 var han Konsulent i Havebrug og Læplantning for Ribe Amts vestre Landboforeninger og Sydvestjydske Samfund, Leder af Havebrugsforsøgene samt Bestyrer af Forsøgshaven ved Esbjerg; fra 1915 er han Forsøgsleder ved Statens Havebrugsforsøg og Bestyrer af (fra 1931 Forstander for) Forsøgsstationen Blangstedgaard ved Odense. 1915—19 havde han desuden Overledelsen af Havebrugsforsøgsstationen Spangsbjerg og 1916—20 af Havebrugsforsøgsstationen ved Hornum; fra 1931 har han ledet Arbejdet paa et Forsøgsareal paa Rønhave ved Sønderborg. Han har desuden været meget virksom for Undersøgelser vedrørende Klimatologi samt Læ- og Hegnplantning. De i Landbruget knæsatte og anerkendte Forsøgsmetoder har E. efter fornøden Tilpasning indført i Havebruget, saa at der paa Forsøgsstationerne foretages indgaaende Undersøgelser med Sorter og Stammer af Køkkenurter, og navnlig har han beskæftiget sig med Forsøg vedrørende Avl og Behandling af Træfrugt. Resultaterne fra den omfattende Forsøgsvirksomhed har vakt Opmærksomhed og Anerkendelse baade i Danmark og Udlandet. Foruden ved Forsøgsarbejdet og flittigt Studium af danske og udenlandske Fagskrifter har E. erhvervet sig en grundig Indsigt ved omfattende Studierejser; han har rejst fire Gange i England, to Gange i Amerika og desuden i Tyskland, Norge, Sverige og Holland. Han er i Ind- og Udland anerkendt som Autoritet inden for sit Fagomraade, har ført Ordet ved adskillige udenlandske Fagmøder og Kongresser, er Æresmedlem af Havedyrkningens Venner, Norge, og Medlem af det svenske Landbrugsakademi. Han har bidraget betydeligt til at føre Frugtavl ind i rationelle Baner, er Formand for Landbrugsministeriets Udvalg vedrørende Gartneri og Havebrug og for Væksthusudvalget, Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af danske Landbrugskandidater m. m. Han har udarbejdet en Række Forsøgsberetninger og skrevet talrige Artikler til Fag- og Dagblade; 1909—12 var han Medredaktør af Medlemsbladet »Det vestjydske Landbrug«, er Medarbejder ved »Nordisk illustreret Havebrugsleksikon«, Medudgiver af Lærebøger i Planteavl for Landbrugsskolerne m. m.; han holder talrige Foredrag omkring i Landet.

Han er meget interesseret i sociale og nationaløkonomiske Spørgsmaal og virker energisk for Forbedring af den teoretiske Uddannelse i Land- og Havebrug.

Fyns Stiftstidende 18. Febr. 1931. Fyns Tidende 20. Febr. s. A. Fyns Venstreblad 19. Febr. s. A. Vort Landbrug s. A., S. 133.

Anton Christensen.

Esche, Thora Vilhelmine, 1850—1920, Filantrop. F. 27. Maj 1850 i Kbh. (Helligg.), d. 16. Okt. 1920 i Holte, begr. i Søllerød. Forældre: Grosserer Carl Vilhelm Moritz E. (1821—71, gift 2° med Augusta Holst, f. 1838) og Thora Nicoline Thorsen (1825—1904). Ugift.

T. E.s Hjem var velhavende, men Forholdet mellem Forældrene daarligt, og de blev skilt, da T. E. var syv Aar, hvilket hun følte hvile paa sig som en Skam. Allerede i seksten Aars Alderen blev hun kristeligt vakt og følte sig draget til en Gerning som »Moder for vore faldne Søstre«, men først 1873 kom hun, efter nogle Aars Virksomhed som Privatlærerinde, til større Klarhed over sit Kald. Hun tænkte en Tid paa at blive Diakonisse, men efter at hun havde forhandlet med Pastor Rud. Frimodt og foretaget Rejser til Norge og Holland (De Heldringske Stiftelser), besluttede Kirkelig Forening for indre Mission i Kbh. at oprette et Magdalenehjem med T. E. som Forstanderinde. Der blev købt en Ejendom paa Jagtvej 203, og her blev Virksomheden begyndt 15. Nov. 1877 med det Formaal at optage unge Piger i Alderen 14—25 Aar, der var kommet ud i Usædelighed, og som selv ønskede Optagelse. Hjemmet blev ledet i kristelig Aand, idet T. E. først og fremmest betragtede det som et kristeligt Redningsarbejde, der skulde udføres af troende Kvinder og saaledes, at der skabtes et virkeligt Hjem for de unge. Opholdet var gratis, Midlerne skaffedes dels ved Bidrag fra Menigheden, dels gennem Hjemmets eget Arbejde med Vask og Strygning for fremmede. For at skaffe Midler maatte T. E. foretage mange Rejser og tale om Arbejdet, hvilket paa den Tid var noget for en Kvinde usædvanligt. 1881 begyndte hun regelmæssige Hospitalsbesøg paa Kommunehospitalets Afdeling for Kønssygdomme, 1882 blev Hjemmet udvidet, 1892 omdannet til en selvejende Institution. 1896 flyttedes Hovedhjemmet til Skovtofte ved Lyngby Sø, hvor der blev indrettet Eneværelser til hver enkelt af de 62 Elever, Hjemmet kunde rumme. 1901 overtoges Bethesda ved Aarhus som Mødre- og Spædbørnhjem, hvor første Gang fødende unge Kvinder kunde optages og blive et Aar sammen med deres Børn. T. E. var stærkt optaget af Arbejdet for Ophævelse af den lovordnede Prostitution og fik oprettet Hjem til Optagelse af Kvin-

der, der havde været under den. 1908 aabnedes et Hjem for unge Piger under Værgeraadsoversorg, Skovly ved Vedbæk. Gennem de nævnte Institutioners Arbejde, som var stærkt præget af T. E.s Personlighed, øvede hun betydelig Indflydelse og blev paa flere Omraader banebrydende. 1913 maatte hun paa Grund af Overanstrengelse træde tilbage og afgik som Forstanderinde 1915. T. E. har skrevet adskilligt om sit Arbejde; 1920 udkom »Erindringer fra mit Liv og min Gerning«. — F.M.G. 1902. — Gravmonument med Marmorrelief af Carl Mortensen 1921. — Litografi af Harald Jensen 1902.

Ovenn. Erindringer. P. E. Blume: Magdalenehjemmet i 25 Aar, 1902. A. Koch Schiøler i Kvinden og Samfundet, 1917. Joh. Steenstrup: Den danske Kvinde, II, 1917. Marie Rasmussen: Magdalenehjemmet gennem 50 Aar, 1927.

Oluf J. Skjerbæk.

Eschricht, Daniel Frederik, 1798—1863, Fysiolog og Zoolog. F. 18. Marts 1798 i Kbh. (Petri), d. 22. Febr. 1863 sst. (Petri), begr. sst. (Ass.). Forældre: Købmand, senere Varemægler Johann Gottfried E. (1769—1819) og Maren Kjellerup (ca. 1775—1851). Gift 25. Marts 1831 i Kbh. (Petri) med Mariane Lucie Charlotte Petit, f. 23. Marts 1811 i Altona, d. 10. Jan. 1879 i Kbh. (Petri), D. af Juvelerer Alexander Ferdinand Joseph P. (d. 1819) og Magdalene Kleinworth (1773—1825).

E., hvis Fader var fra Brandenburg, voksede op under temmelig smaa Kaar. Han blev Student 1817 fra Metropolitanskolen; efter at have forsøgt det teologiske og juridiske Studium begyndte han at studere Medicin. 1822 tog han kirurgisk og s. A. medicinsk Eksamen og blev umiddelbart efter Landfysicus paa Bornholm. Han følte sig dog ikke tiltalt af denne Gerning, og da Lejlighed bød sig, tog han paa en længere Studierejse, hvor han navnlig studerede hos Magendie i Paris samt besøgte det Hunter'ske Museum i London. Efter Hjemkomsten blev han 1825 Dr. med. paa Afhandlingen »De functionibus nervorum facii et olfactus organi«, et Bidrag til Hjernenervernes sammenlignende Anatomi og Spørgsmaalet om de enkelte Nervers Funktionsomraade. Han søgte nu Afsked fra sit Lægeembede og kom med Stipendium ud paa en treaarig Rejse, der strakte sig over en stor Del af Europa, og hvor han navnlig studerede sammenlignende Anatomi hos Datidens førende Forskere. Efter Hjemkomsten i Nov. 1828 begyndte han at holde Forelæsninger som Privatdocent, og et halvt Aars Tid efter ansattes han som Lektor i Fysiologi ved Universitetet og kort efter tillige som Underaccoucheur ved Fødselstiftelsen. N. A.

blev han Professor i Fysiologi, hvilket Embede han indehavde til sin Død. 1831 blev han Medlem af Sundhedskollegiet, 1837 af Videnskabernes Selskab.

Skønt E. igennem 34 Aar holdt de fysiologiske Forelæsninger for de medicinske Studerende og skrev en »Haandbog i Physiologien« (1834—41, 2. Udg. 1851), har han kun ydet faa Bidrag til den fysiologiske Forskning. For den frembrydende eksperimentelle Fysiologi havde han kun ringe Interesse, ej heller de fornødne Forudsætninger. For ham var Fysiologi — som for saa mange i det 19. Aarh.s første Del — sammenlignende Anatomi i Forbindelse med Betragtninger over Organernes Funktion. Hans store Haandbog er i højere Grad en populær Fremstilling end en egentlig Lære- eller Haandbog. Af egentlige fysiologiske Afhandlinger har han foruden Disputatsen kun skrevet faa. Han har i »Om de uvilkaarlige Livsytringers Forhold til de vilkaarlige, og om deres Afhængighed af Nervesystemet« (1845, Universitetets Program) behandlet Refleksbevægelserne; desuden har han, til Dels sammen med Johs. Müller, skrevet om rete mirabilis hos forskellige Dyr og om Venerne hos dykkende Dyr samt endelig nogle delvis embryologiske Arbejder om Fostrets Næring og Respiration (f. Eks. »De organis quæ respirationi et nutritioni foetus mammalium inseruiunt«, Universitetets Program 1837). Kliniske Arbejder har E. ikke leveret. Hans Forelæsninger for Medicinerne skal have staaet tilbage for hans populære Foredrag.

Skønt E. saaledes af Uddannelse var Læge og havde sin Embedsgering inden for det medicinske Fakultet, faldt hans væsentligste videnskabelige Virke inden for Naturhistorien, og det er som Zoolog og sammenlignende Anatom, han har ydet sin Indsats. Allerede som ganske ung havde han naturhistoriske Interesser og en udpræget Samlerlyst, og han repræsenterer inden for dansk Naturvidenskab en i det 19. Aarh. ikke sjælden Type, den som naturhistorisk Samler og Videnskabsmand virkende Læge.

Som ung Læge kom han gennem en Stranding i Besiddelse af et ypperligt naturvidenskabeligt Bibliotek og lagde herved Grunden til en af de betydeligste private Bogsamlinger, der har eksisteret paa dette Felt. Han havde et ikke ringe Forretningstalant, og han forstod gennem Bytte og Salg af Dubletter baade at øge sine Samlinger og at forbedre sin Økonomi, saa han blev i Stand til at foretage Rejser i Udlandet. Han stiftede herigennem Bekendtskab med Tidens førende Zoologer og Anotomer, bl. a. besøgte han Cuvier, Meckel og Johs. Müller, med hvilken sidste han stiftede et meget nært Venskab, og han vedligeholdte hele sit Liv igennem en

uhyre omfattende Korrespondance med Samtidens førende Naturforskere.

E.s mest bekendte zoologiske Arbejder er hans Afhandlinger om Hvaler. Hans første Afhandling om dette Emne, »Bidrag til Marsvinenes Naturhistorie«, fremkom 1839 (Overs. Vid. Selsk. Forh.), og han fortsatte disse Undersøgelser til sin Død. Hans Hovedarbejde er seks Afhandlinger, offentliggjort under Fællestitlen »Undersøgelser over Hvaldyrene« i »Vid. Selsk. Skr.« 1845—49, i hvilke han giver en Beskrivelse af Finhvalernes Fostre, af Næbhvalens og af Finhvalernes Osteologi og Systematik; tillige omtales adskillige biologiske Forhold, bl. a. fremsættes en ny Teori om Hvalernes Vandringer. Han har ogsaa skrevet om Sletbagene, inden for hvilket Felt han sammen med den yngre Reinhardt har udgivet en stor Monografi om Nordhvalen (Vid. Selsk. Skr., 5. Rk., V, 1861), i hvilken der bl. a. for første Gang gøres Rede for det rudimentære Bækkenparti hos Sletbagene, ligesom Artsforskelligheden mellem Grønlandshvalen og Nordkaperen endeligt fastslås. Ogsaa om Delfiner har han skrevet nogle Afhandlinger, foruden den første om Marsvinene bl. a. en Beskrivelse af Gangesdelfinen paa Grundlag af et af Galatea-Ekspeditionen hjembragt Skelet (Vid. Selsk. Skr., 5. Rk., II, 1851). Foruden disse for deres Tid meget betydningsfulde Afhandlinger om Hvaler har E. om forskellige andre Dyregrupper skrevet vigtige Arbejder. Saaledes har han 1838 henholdsvis i »Nova Acta Acad. Nat. Cur.«, XVIII, og i Vid. Selsk. Skr., VII, leveret en Beskrivelse af den ejendommelige arktiske ottearmede Blæksprutte *Cirroteuthis mülleri* og af den arktiske Vingesnegl *Clione borealis*. Endvidere har han givet en anatomisk Beskrivelse af den ejendommelige arktiske Ascidié *Cheilosoma mac-leyanum* (Vid. Selsk. Skr., IX, 1841) samt skrevet en for sin Tid betydningsfuld Monografi over Salperne (»Anatomisk-physiologiske Undersøgelser over Salperne«, Vid. Selsk. Skr., VIII, 1841). Blandt de lavere Dyr er det dog især Indvoldsormene, som beskæftigede E. Paa hans Tid var Teorien om *Generatio æquivoca* endnu almindelig udbredt, og E.s første Bidrag paa dette Omraade er et Indlæg mod denne Teori (»Om Indvoldsormenes Oprindelse«) holdt som Foredrag paa det skandinaviske Naturforsker-møde 1839. Senere har han skrevet en lang Række Afhandlinger om Bændelormene, især »Anatomisch-Physiologische Untersuchungen über die Bothryocephalen«, offentliggjort 1841 i det Leopoldinske Naturforsker-Akademis Skrifter.

Foruden de nævnte rent zoologiske og sammenlignende anatomiske Afhandlinger har E. skrevet nogle antropologiske Arbejder,

af hvilke »Om Haarenes Retning paa det menneskelige Legeme« (Bibl. f. Læger, XXVIII, 1838) er det mest bekendte; han er her en Del inde paa Menneskets anatomiske Lighedspunkter med Aberne.

E.s Indsats som Naturforsker ligger ikke alene i hans videnskabelige Arbejde, han har tillige betydet overmaade meget som Popularisator. Sammen med H. C. Ørsted og J. Fr. Schouw har han en væsentlig Del af Æren for, at Naturvidenskaben ved Skole og Universitet efterhaanden fik tilkæmpet sig en anset Stilling. Som et Led i disse Bestræbelser stiftede han 1833 Dansk Naturhistorisk Forening (sammen med J. Fr. Schouw), og han holdt i denne Forening i dens første Aarti et meget stort Antal populære Foredrag om snart sagt alle Emner inden for Zoologi og almindelig Biologi, Foredrag, der vakte megen Opsigt og stor Tilslutning. En Del af disse Foredrag offentliggjorde han bl. a. i »Tolv Foredrag over udvalgte Æmner af Læren om Livet« (1850). Senere holdt han meget skattede populære Forelæsninger paa Universitetet og foretog ogsaa en Foredragsrejse til Hamburg og Berlin.

For dansk Museumsvæsen har E. haft ikke ringe Betydning, dels igennem Naturhistorisk Forenings Museum, hvis Tilblivelse skyldtes E., og som paa flere Punkter brød nye Baner (særlig dansk Samling, mere Hensyn til Publikum), dels igennem sin egen store Samling, der købtes af Universitetet og i en længere Aarrække opretholdtes som særligt »Physiologisk« Museum. Senere overgik det meste til Zoologisk Museum, der herigennem bl. a. har faaet en Del af sin store Hvalsamling.

E. er som Naturforsker en typisk Repræsentant for den førdarwinske sammenlignende Anatomi, vel denne Forskningsretnings betydeligste i Danmark. Han mindede med sine vidtspredte Interesser, sin Begejstring og sit Initiativ meget om sin lidt yngre samtidige Steenstrup. Men E. var mere paavirket af Cuvier, mindre af tysk Naturfilosofi, og han havde større Koncentrationsevne. Naar han dog ikke naaede at faa samme Betydning og Indflydelse som Steenstrup, maa Aarsagen sikkert i første Linie søges deri, at hans Embedsgerning og hans videnskabelige Indsats kom til at ligge paa to helt forskellige Felter. — Etatsraad 1853. — R. 1840. DM. 1862. — Ungdomsportræt af C. A. Jensen i Familieej. Maleri af E. Lehmann 1845, litograferet af E. Fortling. Portrætteret paa Erik Henningsens Maleri 1896 af Naturforsker mødet i Roskilde 1847 (Universitetets Festsal og Fr.borg). Medaillon i Vestibulen til Fysiologisk Institut i Kbh. Træsnit 1863 efter Fotografi og af J. C. Nielsen s. A.

C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zoologiske Litteratur, II, 2, 1875, S. 56—104; III, 1878, S. 303—24 (Bibliografi). R. Spärck: Dansk Naturhistorisk Forening 1833—1933, 1933, S. 4—20. Ill. Tid. 8. Marts 1863. Bibl. f. Læger, 5. Rk., VI, 1863, S. 228.

R. Spärck.

Esgér, d. 1273, Biskop i Ribe. D. 14. Febr. 1273, begr. i Løgum Klosterkirke.

Magister E. var en af de yngste Kanniker i Ribe Domkapitel, da han 1246 blev valgt til Biskop. Muligvis har kongelig Indflydelse gjort sig gældende ved Valget, i hvert Fald var E. gennem en Række Aar en Tilhænger af Erik (IV.) Plovpenning og hans Efterfølgere, saa vanskelig hans Stilling end maatte være, da han ved sin Tilslutning til Kongehuset kom i Modsætning til sin kirkelige Øvrighed, Ærkebiskop Jacob Erlandsen. Vel tiltraadte han Vejlekonstitutionen, men fik siden Skrupler, og da Kongen lod Ærkebispén fængsle 1259, undlod E. ligesom de andre jyske Bisper at lyse Interdikt i sit Stift. Han appellerede til Rom, hvorpaa Jacob Erlandsen bandlyste ham, mens Ribe Domkapitel, som ikke vilde afbryde Samkvem med sin Biskop, søgte Beskyttelse hos Paven mod Ærkebispens Vrede. Under den pavelige Legat Kardinal Guidos Sendelse til Danmark 1266—67 brugte Kongen E. som sin betroede Mand, men til sidst lod Bispén sig drage over til Prælaterne. Han deltog sammen med Ærkebispén, Roskildebispén og Biskop Bonde af Slesvig i et Møde, hvor Band lystes over de kongetro Biskopper. — Om E.s Styrelse af Ribe Stift vides intet synderligt; han viste Løgum Kloster megen Interesse.

Script. rer. Dan., IV, 1776, S. 579; V, 1783, S. 539; VII, 1792, S. 193. Ellen Jørgensen: Annales Danici, 1920, S. 119, 207, 209. A. Krarup og W. Norvin: Acta processus litium, 1932, passim.

Ellen Jørgensen.

Eskesen, Eckardt Viarda, f. 1868, Fabrikant. F. 23. Aug. 1868 i Nørrehebo ved Varde. Forældre: Skibsfører, senere Gaardejer Bennet Knudsen E (1834—98) og Kristine Karoline Kristensen (Baun) (1834—1912). Gift 23. Aug. 1894 i Perth Amboy, N. J., U. S. A., med Mathilda Mathiasen, f. 11. Aug. 1872 i Thisted, d. 30. Jan. 1897 i Plainfield, N. J., D. af Arbejdsmand Anders Christian M. (1833—95) og Kristine Willumsen (1835—1915).

Efter nogle Aars Uddannelse paa Philip W. Heymans Kontor i Varde, Varde Svineslagterier og Kontorer i Kbh. fik E. Lyst til at prøve Lykken i Amerika. 1891 kom han til New York med 50 cents i Lommen. Han modtoges af en Broder, som i nogle Aar havde arbejdet i Terrakottaindustrien i Perth Amboy, og et Par Dage efter fik de begge Plads paa James Taylors Terrakotta-

fabrik paa Long Island Siden i New York. E. blev straks klar over, at der maatte en grundig Uddannelse til, hvis han vilde naa frem. Han tog Ansættelse som Presser, et Arbejde, som bestod i at arbejde Leret ned i Formene med Hænderne. I tre Aar arbejdede han som Presser paa forskellige Fabrikker i Omegnen og anvendte al sin Fritid til at studere Handelsvidenskab, Bogholderi og Sprog. En Svoger, Karl Mathiasen, som i flere Aar havde arbejdet ved Terrakottaindustrien, begyndte 1888 sammen med en anden Svoger selvstændig Virksomhed ved Oprettelse af en mindre Fabrik i Perth Amboy, og 1893 indregistrerede han Virksomheden under Navnet New Jersey Terra Cotta Company. Stillingen som Bogholder her blev tilbudt E., som tiltraadte 1894. Han viste sig i Besiddelse af saa usædvanlige administrative Evner, at han allerede 1896 blev Direktør, Kasserer og Sekretær. Samtidig gennemførtes en Reorganisation af Selskabet, ved hvilken to Brødre og en anden Svoger traadte ind som Aktionærer og i forskellige Stillinger. I de følgende Aar skete, især efter at Skyskraberne var begyndt at rejse sig i de store Byer, et stærkt Opsving i Brugen af Terrakotta til Byggeformaal, og New Jersey Terra Cotta Co. voksede op til at blive et af de største og mest kendte inden for Branchen i Øststaterne. Da Karl Mathiasen døde 1920, blev E. Præsident og beklæder fremdeles denne Stilling. 1928 gennemførtes en Sammenslutning af tre af Østens mest kendte Terrakotta-Kompagnier, New Jersey Terra Cotta Co., Perth Amboy, N. J., Federal Terra Cotta Co., Woodbridge, N. J., og South Amboy Terra Cotta Co., South Amboy, N. J. Det nye Selskab fik Navnet Federal Seabord Terra Cotta Co. med Hovedsæde i New York og med E. som Præsident. Den indsatte Kapital beløb sig til tre Mill. Dollars. Kompagniet beskæftigede, inden Krisen satte ind og næsten standsede Byggeriet, 900—1000 Arbejdere og havde en aarlig Omsætning paa tre Mill. Dollars. Sammen med andre Medlemmer af Familierne Mathiasen og E. er E. Indehaver af Matawan Tile Co. (stiftet 1902), som fabrikerer Gulv- og Vægfliser i alle Farver. Kansas City Terra Cotta & Faience Co. i Kansas City, Missouri, blev 1912 overtaget af New Jersey Terra Cotta Co., men hører ikke ind under ovennævnte Sammenslutning. E. er Præsident, Kapitalen 60 000 Dollars. — E. er eller har været Indehaver af en Række Tillidshverv: Direktør for First National Bank, Perth Amboy, Præsident for American Ceramic Society, Præsident for National Terra Cotta Society, Medlem af og Trustee i American Scandinavian Foundation. Han har gennem en Aarrække været en af de mest ansete Danske i Amerika,

baade som Følge af den forretningsmæssige Dygtighed, hvormed han har ført det af ham ledede Foretagende frem, og paa Grund af sine vindende personlige Egenskaber, og den Offervillighed, han altid har lagt for Dagen, naar danske Interesser krævede det. Han har udgivet Digtsamlingen »Mod Lyset« (1904), hvori han afslører et digterisk Sind og navnlig finder smukke Udtryk for Naturstemninger. — R. 1923.

A. Kamp.

Eskesen, Eske Morten, f. 1863, Forstander. F. 6. Dec. 1863 i Lyne Sogn ved Varde. Forældre: Husmand Johan Christian E. (1830—1909) og Karen Hansen (1832—1921). Brodersøn af Morten E. (s. d.). Gift 31. Maj 1892 i Husby ved Ringkøbing med Anne Søe, f. 1. Nov. 1865 sst., D. af Gaardejer, Sognefoged Kristen S. (1812—72) og Claudianne Beck (1827—1920).

E. var Elev paa Staby og Vallekilde Højskoler samt Tune Landboskole, derefter Lærer ved forskellige Børneskoler og ved Vallekilde Højskole. 1892 begyndte han sammen med sin Hustru et privat Børnehjem ved Vallekilde Højskole, men overtog 1894 Bestyrelsen af Landbrugskolonien (Børnehjemmet) Frihedsløst ved Hørsholm under Foreningen til Oprettelse af Landbrugskolonier for fattige Børn, hvis Stifter og Formand var Etatsraad J. Chr. Lembcke. Tanken med Landbrugskolonierne var at oprette smaa Børnehjem i Gaarde paa Landet, hvor Børnene gennem Syslen med Dyr kunde lære Medfølelse og Godhed. 1910 købte E. selv en Ejendom i Birkerød, flyttede med nogle af Plejebørnene hertil og fortsatte Virksomheden som Børnehjemsforstander indtil 1920. Fra 1897 var E. Medlem af Udvalget for danske Børnehjem, der 1901 omdannedes til Dansk Børnehjemsforening, og E. blev 1916 denne Forenings Formand. 1919 blev han Statens Tilsynsførende med Børnehjem og 1923 Inspektør under Overinspektionen for Opdragelseshjemmene (nu Børneforsorgen), fra hvilken sidste Stilling han afgik 1934. Gennem sin Tilsynsgering og Dansk Børnehjemsforening har E. haft betydelig Indflydelse paa Børnehjemsarbejdet i Danmark. Han var 1919—22 Formand for Dansk Værgeraadforening, Medlem af Birkerød Værgeraad 1905—23, Formand 1908—23, Medlem af Sogneraadet 1901—06, af Skolekommissionen 1901—28. Han har været dansk Redaktør af det nordiske Tidsskrift »Barn og Ungdom« (1922—32) og er Medredaktør af »Barnet«, Organ for Børne- og Optagelseshjem; var Medudgiver af »Danske Opdragelseshjem i Billeder og Tekst« (1926). — R. 1926.

Morten Eskesen: En Bondeslægts Kirkebog, 1887, S. 53.

Oluf J. Skjerbæk.

Eskesen, Morten, 1826—1913, Lærer, Forfatter og Arbejder for den sønderjyske Sag. F. 5. Jan. 1826 i Uldbæk, Lyne Sogn, Nørre Horne Herred, d. 8. Febr. 1913 i Aarhus, begr. i Kolding. Forældre: Gaardejer Eske Mortensen (1802—82, gift 2° 1864 med Kirsten Jensdatter, 1823—75) og Margrete Pedersdatter (1802—62). Gift 1° 13. Nov. 1860 i Asperup med Karen Marie Nielsen, f. 25. Juni 1837 i Vester Egense, Grindløse Sogn, d. 12. Marts 1865 i Odense, D. af Husmand Niels Pedersen (1797—1864) og Kirsten Jørgensdatter (1800—tidligst 60). 2° 22. Sept. 1865 i Odense med Anna Katharina Poulsen, f. 13. Juni 1841 i Espe, d. 22. Marts 1905 i Kolding, D. af Arbejdsmand Poul Larsen og Karen Jørgensdatter (1809—94).

Fra sit 14. til sit 20. Aar var E. om Sommeren ved Landarbejdet, om Vinteren Hus- eller Hjælpelærer i sin Hjemegn. 1846—48 var han paa Snedsted Seminarium, hvis Forstander Ludvig Chr. Müller fik stor Betydning for hans udpræget grundtvigske Syn paa Kirke, Skole og Folk. Efter sin Eksamen fik han forskellige Lærerkald i Vestjylland og i Bevtoft Sogn. 1853—54 forestod han paa Foranledning af Komtesse Emmy Frijs en privat Skole for Bønderungdom ved Boller, 1854—55 var han Lærer ved Hindholm Højskole, 1855—56 Huslærer hos Hans Krüger, 1856—58 Lærer paa Grundtvigs Højskole, Marielyst, 1858—64 ledede han Friskole i Rudme, 1864—84 i Odense. E. havde da virket mange Steder, og som Udgiver af en meget benyttet Sangbog og af Ugebladet »Fylla« (1869—76) var han ogsaa bleven landskendt — blandt Meningsfæller saare personlig afholdt, dertil anerkendt, maaske stundom lidt frygtet for sin forhaabningsfulde, ubetingede Hævden af Idealerne, i andre, fjernere Kredse ofte nok regnet for en Type paa troskyldig, halvkømt Grundtvigsk Fanatisme. Hans Sangkompositioner (»80 Melodier«, 1890) gjorde god Fyldest for Hensigten, og som Kæmpeviseforedrager kunde det lykkes ham at rive med; men Ordet om at vidne i Tide og Utide tog han for bogstaveligt, og i hans mange og lange Digte kunde det værdifulde kun undtagelsesvis bære Helheden oppe. Først efter at han havde maattet opgive sin praktiske Skolegerning, traadte hans egentlige historiske Betydning frem, og af nærliggende Grunde kunde den først efter hans Død paapeges for Offentligheden. Med Bopæl i Kolding arbejdede han i Sønderjysk Samfund for unge Sønderjyders Ophold paa danske Højskoler, dels ved at tilvejebringe Midlerne i Kongeriget, dels ved at aabne og vedligeholde Forbindelserne Syd for Grænsen; og hans utrættelige Rejsefærd op i en høj Alder blev en lige saa virkningsfuld som stiltfærdig dansk

Agitation. Han var jysk Bonde nok, til at hans Ildhu kunde parres med den Nøgternhed og Takt, Virksomheden krævede, ligesom hans nationale Livssyn ret beset var fri for al Chauvinisme. Et værdifuldt, dog utilstrækkeligt Indtryk af hans Personlighed, som den virkede i senere Aar, paa een Gang jævnt og ophøjet, og af de kulturelt betydningsfulde Omgivelser, hvori den havde udviklet sig, faar man gennem hans Mindebøger, »Minder og Udsigter fra 40 Aars Skoleliv« (1881), »Samliv med Kold« (1884), »Hans Krügers Saga« (1898), »Mit Samliv med Bjørnstjerne Bjørnson« (1902), »Bølgerne ruller« (1903), »Paa Rejse« (1904), »Efterhøst« (1906) og »Ludvig Müllers Saga« (1907). — Malerier af Frode Eskesen 1887 i Familieeje og af Fru M. D. Krabbe 1897 paa Skibelund Efterskole. Tegning af Niels Bjerre i Familieeje. Mindesmærke i Rødning Højskoles Have 1923 med Bronzestue af Carl Martin Hansen fra 1904. Litografi af Harald Jensen 1900.

Morten Eskesen: En Bondeslægts Kirkebog, 1887. Ovenn. Mindebøger. Højskolebladet 1905, Sp. 521—26; 1906, Sp. 1—8; 1913, Sp. 209—28, 239 f., 253—64. Ugens Tilskuer, 1913. Sprogforeningens Almanak, 1914. Kl. Berntsen: Erindringer fra Barndom og Ungdom, 1923, S. 103—09. J. C. Christensen: Fra min Barndom og Ungdom, 1925, S. 128—31. H. P. Hanssen: Et Tilbageblik, I, 1928, S. 147—54. Kr. la Cour Petersen: M. E. Et Hundredaarsminde, 1926.

Paul Læssøe Müller.

Eskil, ca. 1100—81, Ærkebiskop. F. ca. 1100, d. Aug.-Sept. 1181, begr. i Klosterkirken i Clairvaux. Fader: Christiern Svendsøn. Gift i unge Aar med en os ukendt Kvinde.

For at uddannes til Kirkens Tjeneste blev E. halvvoksen sendt til Domskolens i Hildesheim, som i det 12. Aarh.s Begyndelse stod i Anseelse og havde mange dygtige Fostersønner — Gerhoh af Reichersberg, Adalbert, der 1137 blev Ærkebiskop af Mainz, Rainald af Dassel, Frederik Barbarossas Kansler, etc. Men fra de gamle Domskolers i Tyskland begyndte paa denne Tid de højtstræbende og velhavende blandt Ungdommen at rejse til de franske Skoler; det er muligt, at E. har været mellem dem, han, som senere viser saa sikker Viden om, hvor det nye kraftige Fromhedsliv findes, og som Gang paa Gang søger til det Land, han i Brevet til Ludvig VII. kalder »dulcis Gallia«. Efter sin Hjemkomst knyttedes han ganske naturligt ved Farbroderen Ærkebiskop Assers Indflydelse til Domkirken i Lund, og vistnok 1131 blev han Domprovst. Som saadan nævnes han første Gang i Ærkebispens Brev af 7. Jan. 1133, en Stadfæstelse af Assers Donation af 1123, udtrykkelig givet efter Domprovst E.s Raad og Tilskyndelse. Det fejler ikke, at han som Præsteskabets Førstemand, som den aldrende

Ærkebiskops nære Frænde og i Kraft af sin Personlighed har øvet betydelig Indflydelse. Man maa formode, at det er ham, der tager Ledelsen i Kampen, da Ærkebiskop Adalbert Maj 1133 fremkaldte en Række Buller, som lagde de nordiske Bispedømmer under Hamburg-Bremen. Den Mand, der blev sendt til Rom og førte en lykkelig Modaktion, var den tyske Klerk Herman, 1135 nævnt som E.s Kapellan. Maaske staar E. ogsaa bagved Assers politiske Omslag, da han svigtede Kong Niels og kastede sig over til Tronkræveren Erik (II.) Emune. Slægten havde i Jylland kæmpet for Erik, og Kong Niels havde taget E.s Fader til Fange. Nu sejrede Erik Emune, og da han udnævnte en Række Bisper i Stedet for de ved Fotevig faldne, blev E. Biskop af Roskilde 1134. Det kom dog snart til Brud mellem Konge og Bisp. Ifølge Saxo skal E. i Forening med Høvdingen Peder Bodilsen have fordrevet Kongen fra Sjælland, men siden have lidt Nederlag. Enkeltheder i denne Tradition kan ikke kontrolleres, men maaske tør man læse et og andet mellem Linierne i Kong Eriks Gavebrev til Ringsted 1135, der i ret paafaldende Ord giver Udtryk for hans Iver for Broderen Knud Hertugs Helgenry; Kongens Kapellan Rico er Vidne, men E., Stiftets Biskop, er ikke til Stede. Da Asser døde 5. Maj 1137, valgtes Rico til hans Efterfølger af Klerus og Folk — sagtens under Pres af Kongen —, men efter Erik Emunes Drab om Efteraaret beredte Peder Bodilsen Vejen til Lund for E. (1138). Ved denne Tid var det nordiske Ærkesædes Selvstændighed blevet sikret, thi E. fremtræder som Ærkebisp paa en Provindsialsynode i Lund Aug. 1139, hvor en pavelig Legat, sandsynligvis den kendte Kardinalbiskop af St. Rufina Theodewinus, fører Forsædet, og ikke blot danske Biskopper, men Bisper fra Sverige, Norge og Færøerne er til Stede.

Derefter følger en Række Arbejdsaar — ikke uden politisk Uro, for et Kongsemne gjorde sig til Herre i Skaane, og E. maatte stille ham Gidsler — der blev bygget videre paa Assers stolte Domkirke, og da E. 1145 under stor Højtid viede Hovedalteret, henlagde han med Gudstjenestens rigere Udfoldelse for Øje betydelige Midler, der skulde tjene som økonomisk Grundlag for et stort Præsteskab, ogsaa i den Henseende fortsættende Assers Værk. Ligeledes doterede han Domskolen, for at ingen fattig eller fremmed skulde lukkes ude. Nye Veje gik E., da han indførte Cistercienserne og Præmonstratenserne i Danmark, de to Ordener, der hver paa sin Vis havde bragt ny Kraft og Inderlighed ind i det kirkelige Liv og just i denne Periode var i Vækst og gav deres bedste Indsats. Herresvad grundlagdes ca. 1144. Munkene kom ikke fra et tysk Cistercienserkloster,

men direkte fra Citeaux, ligesom E. senere hentede Brødre fra Clairvaux til Esrom. Fra Herresvad og Esrom udgik alle de andre danske Cistercienserklostre. Ogsaa Præmonstratenserne kom fra Frankrig, fra Moderklostret Prémontré. Tommerup blev grundlagt i 1150'erne; senere stiftede E., delvis ved egne Midler, Øvid og var medvirkende ved Grundlæggelsen af Væ. Som det fremgaar af et af E.s Breve til Esrom og af en Skrivelse til ham fra en fransk Ven, var det hans Agt at stifte en Række Klostre af forskellige Ordener; han har næppe naaet alt hvad han vilde — et Forsøg paa at indføre franske Cartheusere var forgæves — men paa flere Steder spores hans ledende og hjælpende Haand.

Under alt dette var de politiske Forhold meget forvirrede. Skaaninger og Sjællændere valgte efter Erik (III.) Lams Død Svend, Erik Emunes Søn, til Konge, Jyderne Knud Magnussen. E. har som Ætling af en stridbar Stormandsslægt og som Skaaningernes naturlige Fører spillet med i det høje Spil — efter Saxos Fremstilling, der ikke er ham venligsindet, har han gentagne Gange spillet Dobbeltspil; vist er det, at Svend 1149 tog Ærkebiskoppen til Fange, og at nu den ene, nu den anden af Kongsemnerne søgte Tilflugt i Tyskland og knyttede Forbindelser, der var farlige for Danmarks og den danske Kirkes Selvstændighed. E.s nedtrykte Sindsstemning under allehaande Ydmygelser genspejles i et Brev fra Bernhard af Clairvaux. Det synes, som E. allerede paa dette Tidspunkt har ytret Ønske om at forsage Verden; Bernhard udtaler sig ikke i Brevet, men betror Budbringeren sit Svar. I Bernhards sidste Leveaar (d. 1153) kom E. selv til Clairvaux. Munkene var betagne af denne Kirkefyrste fra Jordens yderste Egne, af hans Ydmyghed og Kærlighed til Bernhard saavel som til de mindste Brødre. Men der var stridende Kræfter hos E. Samtidig med at han længtes efter Livet blandt Kristi Fattige i Clairvaux Dalen, higede han mod Virken og Magt. Det er ikke udelukket, at Rejsen ogsaa havde kirkepolitisk Øjemed. Bernhards Indflydelse i Europa var overmaade stor, hans Ord hørtes i Rom, og vi ved, at han ved Lejlighed gik E.s Ærinde hos Paven. — Snart skulde E. drages ind i den store Kirkepolitik. Oprettelsen af det norske Ærkebispedømme foranledigede Forhandlinger mellem Ærkebispem af Lund og Legaten Nicolaus Breakspeare, da denne paa sin Vej fra Norge over Sverige kom til Danmark, Forhandlinger, der førte frem til den Ordning, som Nicolaus selv som Pave Hadrian IV. (1154—59) fastslog, hvorved Primatet over det fjerne og i kirkelig Henseende lidet udviklede Sverige blev overdraget Lunds Ærkebisp, af hvis Haand den svenske Ærkebiskop skulde modtage Palliet. En Rejse

— over Clairvaux — til Hadrian IV. bragte E. Legattitlen, som nu og da tildeltes høje Kirkemænd; men paa Vejen tilbage blev han i Burgund overfaldet og fanget af Stimænd 1156. E. mente bag Røverne at øjne selve Frederik Barbarossa og skrev hjem, at man ikke skulde sende de krævede Løsepenge: »Den romerske Kejser beskylder os for at have skadet hans Rige og hans Krone. Men naar vi ransager vor Samvittighed om den Ting, kan vi ikke finde, hvor eller naar vi skulde have gjort det. Derfor er det paa Anklage, vi dømmes — Bevis er ikke imod os — og skønt uskyldige, er vi regnet blandt Overtrædere. Men det er vor Ære, vor Triumf. Thi saa inderligt attraar jeg det danske Riges Hæder og den danske Kirkes Højhed, at det er mig kærere at lide for den end at herske i den«. Ifølge Sagens Natur er det Gætteværk at tolke de Beskyldninger, E. lægger Kejseren i Munden — om der sigtes til E.s Tilslutning til det hierarkiske Parti og de Fordele, han har vundet, eller til E.s Indgreb i Striden mellem Kongsemnerne hjemme, som ikke laa uden for Frederiks Interesse. I et Brev af 20. Sept. 1157 dadlede Hadrian IV. Kejseren skarpt for hans Passivitet i E.s Sag; et Par Legater blev sendt med Bullen til Rigsdagen i Besançon, hvor det kom til et haardt Sammenstød mellem Kejsermagt og Pavemagt. E.s Sag var den lille Tue, der væltede stort Læs.

Da E. vendte hjem, var Valdemar Eneherre i Riget. I de første Aar var Forholdet godt mellem dem; E. medvirkede ved Grundlæggelsen af Kongens Kloster Vitskøl og deltog i Venderkampene, Kongen doterede Esrom og Tommerup. Men det maatte komme til Sammenstød mellem Statens og Kirkens Interesser, efter som Kongemagten voksede sig stærkere, og Ærkebispens hævdede den universelle Kirke og Roms Autoritet; E. stod snart over for Valdemar som Thomas Beckett over for Henrik II. For Englands Vedkommende ligger disse Aars Strid klart belyst, medens vi gennem vor Hovedkilde Saxo erfarer mere om personlige Rivninger og om E.s fremfarende Færd end om de principielle Spørgsmaal, der var Parterne imellem. Afgørende blev det store kirkelige Skisma, hvorunder E. viste Alexander III. Lydighed, medens Kong Valdemar fulgte Kejseren i Anerkendelsen af Victor IV., og de danske Bisper fulgte deres Konge. 1161 forlod E. Landet og var borte i seks Aar; han skal have gjort en Rejse til Jerusalem, som to af hans Farbrødre havde gjort, men den meste Tid var han i Frankrig, hvor flere af de i Kirkestriden fremtrædende Personligheder opholdt sig — Alexander III., Thomas Beckett, Johannes af Salisbury — og netop der, hvor E. søgte Tilflugt eller havde Forbindelser, i Sens, i Reims og Clairvaux. I Sens viede E. 1164 Uppsalas første

Ærkebiskop — en Cisterciensermunk. Gennem Cistercienserne, Alexander III.s erklærede Tilhængere, stod han i Samkvem med Hjemlandet.

Da Skismaet var endt, da Alexander III. havde fundet almindelig Anerkendelse, kom E. tilbage, idet Paven ved et Par Buller til Kongen og til fire af Bisperne gjorde sin Myndighed gældende. »Den danske Konge har kaldt sin Ærkebiskop hjem, handler i alle Ting efter hans Raad, slaar Modstanderne ned og ærer ham som en Fader«, skriver Johannes af Salisbury ved denne Tid i et Brev, der opregner de Sejre, det hierarkiske Parti har vundet. Den danske Kirke blev rensat for skismatisk Smitte, og Ærkebispen kom Kongens Ønske i Møde, idet en Sendefærd blev skikket til Rom for at faa Pavens Samtykke til Knud Hertugs Kanonisation. Juni 1170 foretog E. den højtidelige Translation og salvede og kronede Valdemars unge Søn. Der synes i de følgende Aar, som er Tidspunktet for sjællandske og skaanske Kirkerets Tilblivelse, at have været god Samvirken mellem Kongen og Ærkebiskoppen, mellem Ærkebispen og Roskildebispen Absalon. Længe blev E. dog ikke hjemme; 7. Juli 1174 vier han Præmonstratensernes Kirke i Ninove. Maaske er han draget af Sted for ved personlig Nærværelse af virke i Sagen mod Klostret St. Victor i Paris. Han havde deponeret 370 Mark Sølv i St. Victor og ved den nærliggende Kirke St. Marcel, men Abbed Ernis, der blev afsat 1172, havde sveget hans Tillid. E. søgte da Erstatning hos Klostret, klagede til Rom og klagede til Kong Ludvig VII.; mange Kræfter og Penne kom i Bevægelse, og det fremgaar tydeligt af de bevarede Breve, at man mente, at E. optraadte bydende og rethaverisk i en tvivlsom Sag; men Tabet gik ham nær, idet de deponerede Penge skulde anvendes til Sjælegaver, naar han gav sig i Kloster i Frankrig. »Allerede nu er jeg halvt hos Eder,« skrev han til Kong Ludvig, »og, om Gud vil, er det min Agt og mit Ønske snart at komme helt og ganske og tilbringe Resten af mit Liv med at sone hvad jeg har forbrudt.«

Forholdene hjemme maatte tilskynde ham til at søge Klosterets Fred. Samtidig med at han i Ribe satte Foden paa dansk Jord, flygtede hans to Dattersønner ud af Landet som delagtige i en S sammensværgelse mod Kong Valdemar; flere af Slægten var udviklede i Sagen. E. blev haardt ramt, Vinteren igennem laa han syg, og om Foraaret 1177 fremsatte han for Kongen Ønsket om at nedlægge sit Embede. Fra Paven havde han et Brev med den fornødne Tilladelse og Paabud om sammen med Kongen og alle rette vedkommende at forberede Valg af en Efterfølger. I Lunds

Domkirke i en talrig Forsamling nedlagde E. da sine Værdighedstegn paa Alteret, og da man skred til Valg, og han opfordredes til som den første at give sin Stemme, nævnte han Absalon. Saxo har givet en stor Skildring af de bevægede Scener, Begivenhedernes ydre Forløb; den indre Historie, Tanker og Motiver hos dem, der holdt Afgørelserne i deres Haand, Villiernes Brydning under Forhandling og Beslutninger har han ikke kunnet give.

Siden hen var E. Absalons Gæst paa Borgen Havn, og Absalon førte ham paa sit eget Skib til Slesvig; her tog han Afsked med Kongen og rejste til Clairvaux, hvor han blev en fattig Munk blandt de andre. Hans Minde bevaredes længe i Ordenen gennem Munken Herberts Mirakelbog, der blev til i de Aar, E. levede i Clairvaux, et karakteristisk Cistercienserskrift med Beretninger om Skyld og Straf, dødes Genkomst og Klage, Visioner af Himmerig og Helvede. Her fortælles om det Syn, E. havde, da han som Dreng laa syg i Sachsen, hvorledes det betydtes ham, at han skulde grunde Klostre af fem forskellige Ordener, endvidere hvordan Kirkebruddet varsledes, og om den skismatiske Ribebisps gruelige Endeligt. Der er et sært Misforhold mellem E.s storladne Skikkelse, hans kampfyldte Liv og disse naive, fantastiske Smaahistorier. Paa anden Vis mindedes E. vidt omkring og længe — paa sine Steder vistnok lige til den store franske Revolution — nemlig gennem de Aartider, han stiftede. I Lund fejredes hans Aartid 6. Sept., i Clairvaux 7. Sept., men i Ste. Geneviève 20. Aug. og i St. Victor, som han havde skænket 100 Mark, 31. Aug. I St. Rémi i Reims havde han selv været til Stede og søgt om Broderskab; der holdtes hans Aartid 25. Aug. I en Række Præmonstratenserklostre mindedes han vistnok efter en for hele Ordenen gældende Beslutning, overensstemmende med hvad der for Cistercienserordenens Vedkommende var sket paa Generalkapitlet 1175, og Cluniacenserne gav ham formedelst hans Kærlighed til Cluny Lod og Del i Ordenens Forbøn, som var han en af deres Brødre.

L. Weibull i Historisk tidskrift för Skåneland, V, 1914—23, S. 188—246. Samme i Scandia, I, 1928, S. 84—112; IV, 1931, S. 270—90. C. Weibull i Historisk tidskrift för Skåneland, VI, 1915, S. 237—86. G. Laehr: Aus den Briefsammlungen von St. Victor i Albert Brackmann Festschrift, 1931, S. 402—21. Hal Koch i Kirkehist. Saml., 6. Rk., I, 1934, S. 241—84.

Ellen Jørgensen.

Eskil, d. 1132, Biskop i Viborg. D. 20. Okt. 1132 i Asmild. E. havde været Kannik i Lund, og han mindedes i Domkirkens Necrologium. Han blev paa Erik (II.) Emunes Foranstaltning

dræbt i St. Margretes Kirke i Asmild, da han en Morgen stod og læste de kanoniske Tider. Ifølge Roskildekrøniken skal han have været en smuk, forstandig og velstuderet Mand.

Necrologium Lundense ved L. Weibull, 1923, S. 100. M. Cl. Gertz: Scriptores minores, I, 1917—18, S. 29. Samme: Vitæ sanctorum Danorum, 1908—12, S. 262 f.

Ellen Jørgensen.

Eskil, d. ca. 1165, Biskop i Aarhus.

E. nævnes første Gang blandt de tilstedeværende Bisper, da Valdemar I. efter Sejren paa Grade Hede skænkede Cistercienserne Vitskøl (1158). I den store Kirkestrid stod han først ligesom flere andre Bisper og Kong Valdemar paa den kejserlige Paves Side, men fulgte snart efter det begyndende Omslag i Kongens Kirkepolitik og viste sin Tilslutning til det franske Parti og Ærkebiskop Eskil ved at medvirke til Oprettelsen af et Cistercienserkloster i Aarhus Stift. Han gav nemlig Vitskølabbeden Henrik en Grund i Sabro dertil, og da den ikke var efter Ønske, ombyttede han den med en anden i Sminge (1165). Snart drog Munkene ind i det nye Kloster, men det blev atter flyttet, og først i Øm fandt det blivende Sted. E. var imidlertid pludselig død paa et Vendertog; Munkene førte deres Relikvier og Klostergrundlæggerens Lig med sig, alt som de skiftede Bolig.

M. Cl. Gertz: Scriptores minores, II, 1922, passim.

Hans Olrik (Ellen Jørgensen).*

Eskil, d. 1255, Biskop i Slesvig.

1244 blev den tidligere Provst i Slesvig Domkapitel, »Sorte E.«, valgt til Biskop. Som saadan deltog han Febr. 1245 i Kirkemødet i Odense, hvor de danske Prælater protesterede imod Kong Erik (IV.) Plovpennings skarpe Fremfærd over for Kirken. De følgende Aars Begivenheder gjorde ikke Forholdet mellem E. og Kongen bedre. Ved Pavebrev af 20. Dec. 1247 og 2. og 11. April 1248 paalagdes det E. at værge den fordrevne Biskop Niels Stigsens (s. d.) Sag, og Følgen blev, at E. maatte rømme sit eget Bispedømme. For øvrigt ved vi intet om hans Holdning under Stridighederne mellem Erik Plovpenning og Hertug Abel, ikke heller om hans Forhold til Abel, efter at denne var blevet Konge. Men ved Abels Død 1252 maa han have støttet Junker Christoffers Valg; thi da de holstenske Grever tog sig af deres Søstersøns, den unge Valdemar Abelsens Sag, og ud paa Efteraaret plyndrede Slesvig By, førte de E. med sig til Segeberg som Fange. Her sad han et Aars Tid, inden man frigav ham.

Vilh. la Cour.

Eskil, d. 1409, Biskop i Ribe. D. 2. Marts 1409, begr. i Ribe Domkirke.

E. er rimeligvis den Eskil Feddersen, der 1375 nævnes som Kannik i Ribe og 1385 og 1386 som Provst i Vardesyssel. Han blev Bisp i Slutningen af 1388 eller Begyndelsen af 1389. Om hans Stiftstyre haves kun faa Vidnesbyrd — vigtigst er de af ham udstedte Synodalstatutter — derimod ses han jævnlig virksom i Rigets Ærinder. Han deltog i de Møder, der forberedte de tre nordiske Rigers Forening, sad i Retterting etc. 1407 indløste Dronning Margrete Lundenæs, der var givet i Pant til Ribe Bispestol, men pantsatte til Gengæld den vigtige slesvigske Borg Trøjborg. Samtidig stiftede hun Alter, Aartid og Messe i Domkirken. Biskoppen gav ved sit Testamente af 28. Febr. 1409 Gaver til Kong Erik, Dronning Margrete og Dronning Philippa; han betænkte ogsaa Domkirkens Byggefond, Sognekirken i Gram og Marie-Kirken i Flensborg. Maaske har han haft Tilknytning til Sønderjylland.

Ellen Jørgensen.

Esmann, Edvard Ferdinand, 1835—99, Grosserer. F. 27. Nov. 1835 i Nyborg, d. 5. Juli 1899 i Odense, begr. sst. Forældre: Købmand Gustav Ferdinand E. (1800—42) og Henriette Christine Bagge (1802—72). Gift 24. Juni 1859 i Odense med Diderica Johanne Josephine Faber, f. 8. Nov. 1839 sst., d. 13. Maj 1917 i Kbh., D. af Købmand Mauritz Trap Friis F. (1808—78) og Maren Magdalene Margrethe Qvaade (1814—99).

E. fik sin første Købmandsuddannelse hos Halberstadt & Rasmussen i Odense, og efter yderligere Uddannelse andre Steder etablerede han 1864 sit eget Firma i Odense under Navnet E. F. E. I Begyndelsen var Firmaets Hovedvirksomhed Korneksport, men senere, da Smørret blev en større Eksportartikel for Landet, tog Firmaet denne Artikel op, og sidst i 80'erne udskilte E. endog Kornforretningen helt fra sit Firma og overdrog den til et nystiftet Firma Esmann & Co., hvori han dog selv ogsaa var interesseret ved Siden af sin Svigersøn Konsul S. Rasmussen og nogle andre Interessenter. Derefter helligede E. sig ganske overvejende Smør-eksporten, og han var i 80'erne og 90'erne Fyns største Smør-eksportør. Paa dette Omraade har E.s Indsats dels bestaaet i at oparbejde en bedre Smørkvalitet paa selve Mejerierne end tidligere, dels har han — ved Siden af Firmaet T. & S. Plum — udført et stort Arbejde for at komme bort fra Smørsalget i Konsignation ved at oparbejde en direkte Forretning med de engelske Detailhandlere. Fra Nytaar 1897 etablerede Firmaet en Filial i Kbh.,

og s. A. paabegyndte det som det første danske Smørfirma en Virksomhed med Opkøb af Smør i Sibirien, samtidig med at man herfra solgte Mejerimaskiner til dette Land; der skabtes herved et Forretningsfelt, som senere kom til at betyde overordentlig meget for dansk Smørhandel. — Ud over sin store Virksomhed var E. stærkt interesseret i sin Hjemby's kommercielle og kommunale Liv, og Virksomheder som Albani Bryggeri, Carl Petersens Fabriker, Odense Oliemølle og Odense Ægforretning har alle nydt godt af hans fremragende Købmandsevner og Blik for de skiftende Konjunkturer. Ved Starten af Albani Bryggeri og Odense Ægforretning var han endog Medstifter. Af Odense Byraad var E. Medlem 1885—97 og viste paa denne Plads navnlig Interesse for en Forbedring af Havne- og Kanalforholdene. Endelig bør det ogsaa nævnes, at han 1887—97 var et virksomt Medlem af Odense Handelstandsforening. E. hørte i det hele taget til Odenses mest fremstaaende Mænd i sidste Femtedel af 19. Aarh., og da han udover sin Dygtighed besad Evnen til at vinde Mennesker for sig, fik han ved sin Død et smukt Eftermæle. — Etatsraad 1897. — R. 1886.

Jens Vestberg.

Esmann, Gustav Frederik, 1860—1904, Forfatter. F. 17. Aug. 1860 i Kbh. (Garn.), d. 4. Sept. 1904 sst., Urne paa Holmens Kgd. Forældre: Sekondløjtnant, senere Generalmajor Niels Christian E. (1832—1901) og Adelheid Nathalie Weber (1835—1922). Gift 6. Juni 1890 i Kbh. (Holmens) med Fanny Drewsen, f. 1. Sept. 1868 i Kristiania, D. af Papirfabrikant Valdemar D. (1828—92) og Pauline Sofie Beutner (1828—1908).

E. tilbragte det meste af sin Barndom i Provinsen paa de Garnisonssteder, hvor Faderen virkede, gik i Viborg Skole 1869—73, i Odense 1873—77 og blev Student fra Odense 1877. Efter en kortvarig juridisk Studietid slog han sig paa Journalistik. Han blev i Efteraaret 1884 Redaktionssekretær ved det nyoprettede »Politiken«, men bestred kun i tre Maaneder denne Gerning, hvortil han med sin vagabonderende Natur ikke egnede sig. Han blev et Par Aar ved Bladet som Journalist, kom ikke frem i første Række, men fik dog ofte Lejlighed til at vise, med hvilken Sikkerhed og Elegance han førte sin Pen. Han gik derefter over til den Ferslew'ske Presse, hvor han skrev nogle Aar, men endte sin journalistiske Virksomhed ved det 1896 grundlagte »Vort Land«, Nykonservatismens Organ. Hans Teateranmeldelser her var fremragende ved Stilens Verve og Glans; han udarbejdede sine Artikler med aarvaagen Sans for hver enkelt Sætnings Udtryksfuldhed, og ofte hændte det, at han

vendte tilbage en Time efter at han havde forladt Redaktionen for at ændre blot et eneste Ord; han ønskede, at hver Artikel skulde virke som et lille fast og fuldendt Kunstværk, og ofte lykkedes det for ham. Samtidig med sin Journalistik skrev han Noveller og Teaterstykker. Han debuterede 1885 med Novellen »Gammel Gæld«, to blaseret følsomme og fordækt ironiske Fortællinger, der betegner Kulminationen af det, man i 80'erne forstod ved fornem Kunst og overlegen Menneskeerfaring — han var artistisk set baade Herman Bangs og Peter Nansens Overmand. Den samme Kunst, men mere frigjort, møder man i Skitsesamlingen »I Kjøbenhavn« (1891) og i Novellesamlingen »Livet er —«, der udkom kort efter hans Død (1904). — E.s tidligste dramatiske Arbejder var Situationerne »I Stiftelsen« (1886), »Pebersvende« (s. A.) og »Før Brylluppet« (1891), opført henholdsvis paa Det kgl. Teater, Folke-teatret og Dagmarteatret. Af disse har det førstnævnte vist sig at eje Livskraft; det er ofte blevet opført siden og har altid gjort Lykke. Hans første Helaftenskomedie »I Provinsen« gjorde 1890 stor Lykke paa Det kgl. Teater, og det samme gjaldt det næste, »Den kære Familie« (1892), som gennem de 40 siden da forløbne Aar stadig er blevet genoptaget. 1893 opførte Casino hans effektfulde Folkekomedie »Magdalene«, men hverken den eller de senere opførte Komedier og Folkekomedier fik en Succes, der kunde maale sig med »Den kære Familie«, selv om intet af dem faldt til Jorden: »Den store Maskerade« (1895), »Theatret« (1897), »Vandrefalken« (1898), »Det gamle Hjem« (1899), »Sangerinden« (1901, s. m. Sven Lange). En betydelig Succes fik det folkelige Lystspil »Alexander den Store« (1900). Et paabegyndt efterladt Arbejde »Fader og Søn« blev fuldført af Einar Christiansen og Poul Nielsen og opført paa Det kgl. Teater 1905. — Sit sidste Leveaar optraadte E. om Sommeren som Konferencier paa Sommerlyst paa Frbg., hvor han forstod at give sine velindstuderede Foredrag Præg af Improvisation. Han blev skudt af en Elskerinde paa et Hotel i Kbh. — E. var en ejendommelig Blanding af Bourgeois og Boheme. Hans ovennævnte Bind Skitser og Fortællinger giver det rigtigste Billede af ham. Teaterstykkerne er alle kyndigt tilrettelagt efter et bestemt Publikums Fordringer. Folkekomedierne er fulde af grove Effekter, Brutalitet og Sentimentalitet krydses. Komedierne, han skrev for Det kgl. Teater, er behændigt arrangeret for dettes Publikums særlige Tarv. Malice og Følsomhed har indgaaet en nær Forening, og han har forsigtigt sørget for, at Satiren ikke blev saa ram, at den kunde saare Publikum; derfor kært tegnede han med den ene Haand, mens han kradsede varsomt med den anden. Han

ejede et født scenisk Talent: hans Milieu og Menneskeskildringer er ikke Realisme i streng Forstand. Han havde skarp Iagttagelses-evne, men han benyttede den kun i de rent sceniske FormaaIs Tjeneste. Det afgørende for ham var, hvordan det vilde tage sig ud paa Scenen, og meget faa af vore Teaterskribenter fra nyere Tid har haft et saadant Instinkt for den sceniske Realitet og Teatrets specielle Atmosfære, der er en anden end det virkelige Livs. Hans Karaktertegninger holdt sig derfor med velberaad Hu paa Overfladen, det var hans Mission at røre og more Publikum med tilspidsede Replikskifter og virkningsfulde Situationer — og denne Kunst forstod han som kun faa danske Teaterskribenter. — E.s »Samlede Værker« udkom i tre Bind 1907. — Bronzerelief af Harald Quistgaard 1935 i Det kgl. Teater. Træsnit 1897.

C. E. Jensen: Vore Dages Digtere, 1898, S. 69—74. Herman Bang i København 5. og 9. Sept. 1904. Otto Borchsenius i Dannebrog 5. Sept. s. A. Chr. Gulmann i Tilskueren 1905, S. 407—20.

Chr. Rimestad.

Esmarch, Heinrich Karl, 1792—1863, Jurist og Politiker. F. 4. Sept. 1792 i Holtenu, d. 15. April 1863 i Frankfurt a. d. O., begr. sst. Forældre: Toldforvalter i Holtenu, senere i Rendsborg, Justitsraad Christian Hieronymus E. (1752—1820, gift 1° 1784 med Margrethe Cæcilia Valentiner, 1763—89) og Christine Henriette Friederike Niemann (1762—1840). Gift senest 1825 med Anna Maria Prehn, f. 10. Okt. 1796 i Aabenraa, d. 15. Juni 1880 i Frankfurt a. d. O., D. af Advokat Bernhard Carl P. (1764—1816) og Maria Jemima De Youssy (ca. 1773—1818).

E. studerede Jura i Heidelberg og Kiel 1809—12 og valgtes 21 Aar gammel til Senator i Kiel. 1815 blev han Kancellist i det slesvig-holstenske Kancelli og avancerede 1819 til Chef for Sekretariatskontorets 1. og 4. Departement. 1823 vendte han tilbage til sin Hjemstavn som Borgmester i Sønderborg, og 1834 blev han Medlem af den slesvigske Overret. E. stillede sig fra første Færd paa Slesvigholstenernes Side; baade som Medlem af Slesvigs Stænderforsamling og i en Række Pjecer 1846—50 polemiserede han mod Danmark. 1848—50 var E. indsat af den provisoriske Regering til Borgmester i Rendsborg og fungerede tillige som Forretningsfører og Kasserer for den Carsten'ske Stiftelse i Slesvigholstenernes Favør, ligesom han var Medlem af Frankfurt Parlamentet. Efter Fredsslutningen blev E. undtaget fra Amnesti og gik i preussisk Statstjeneste; han blev Medlem af Overretterne i Stettin, Stralsund og Greifswald og døde som Appellationsretsraad i Frankfurt. — E. gjorde sig fortjent af den slesvigske juridiske

Forskning ved Udgivelsen af »Darstellung des Strafverfahrens im Herzogthum Schleswig« (1840), »Handbuch des Erbrechts im Herzogthum Schleswig« (1842) og »Das im Herzogthum Schleswig geltende bürgerliche Recht« (1846). Han blev Æresdoktor ved Universitetet i Greifswald 1856. — Etatsraad 1834.

Slesvigske Provinsial Efterretninger, III, 1862, S. 124—32. E. Esmarch: Einige Nachrichten über das Esmarch'sche Geschlecht, 1875, S. 30 f.

Svend Larsen (Deuntzer).

Esmarch, Lauritz, 1765—1842, Landmaaler. F. 15. Maj 1765 i Hovlbjerg, d. 1. Nov. 1842 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Broder til Jens E. (s. d.). Gift 30. April 1805 i Kbh. (Nic.) med Birgitte Petrine Bang, f. 28. Aug. 1780 i Sorø, d. 27. Nov. 1812 i Kbh. (Helligg.), D. af Læge og Arkitekt Jens B. (s. d.) og Hustru.

E. tog 1795 dansk-juridisk Eksamen, 1796 Landmaalereksamen og fik n. A. Bestalling som Landmaaler, men blev desuden Volontær, senere Kopist og Fuldmægtig i Rentekammeret. 1803 blev han Landvæsenssekretær og Chef for Jyllands og Lollands Landvæsenskontor. Som saadan udarbejdede han efter kgl. Befaling, støttet paa Kollegialakter, sin »Historisk Efterretning om Sandflugten i Jylland« (1817, paa Tysk s. A.). Heri paaviser han nøjere Grunden til Sandflugtens store Ødelæggelser og giver en Anvisning til at hemme den ved Beplantninger. Sammen med H. C. Ørsted berejste han Bornholm 1818 og 1819 efter kgl. Befaling for at undersøge de derværende Kullejer og Jernmalme, og Frugten heraf fremtræder i »Beretning om en Undersøgelse over Bornholms Mineralrige«, I—II (1819—20). Kommissionen, der foruden Ørsted og E. ogsaa bestod af Bjergmester Münster, som imidlertid var paa Rejse i Norge, supplerede sig med daværende Student G. Forchhammer, et for hele Foretagendet utvivlsomt saare gavnligt Skridt. Det erkendes ogsaa i selve Afhandlingen, der, hvad det geologiske angaar, ganske er præget af Forchhammers skarpe Blik og bringer en Mængde værdifulde Iagttagelser, der altid vil være af Betydning, selv om de udviklede Teorier for længst er afløst og ændrede. Hvor stor en Part E. har haft i Arbejdet, lader sig næppe afgøre. Foruden disse Beretninger er E. kun Forfatter til en enkelt Tidsskriftartikel af praktisk Indhold. 1819 blev han første Medlem af Landmaaler-Eksamenskommissionen, 1822 Kommitteret i Rentekammeret og afgik 1840. — Kammerraad 1807. Justitsraad 1817. Etatsraad 1826. — R. 1828. DM. 1841.

K. Rørdam (A. Schneider).*

Esmark (Esmarch), **Jens**, 1763—1839, Geolog. F. 31. Jan. 1763 i Hovlbjerg, d. 26. Jan. 1839 i Oslo, begr. sst. Forældre: Provst Hans Jørgen E. (1722—1803) og Else Cathrine Lauritsdatter Lassen (1729—1803). Gift 14. Nov. 1798 i Kongsberg med Vibeche Thrane Brünnich, f. 17. Marts 1778 i Kbh. (Frue), d. 5. Dec. 1811 i Kongsberg, D. af Mineralogen Morten Thrane B. (s. d.) og Hustru.

E. blev Student 1784 fra Randers og begyndte efter Faderens Ønske at studere Teologi i Kbh. Snart efter fulgte han dog sin Barndoms stærke Interesse og kastede sig over Naturfagene og Medicinen, hvilket medførte et Brud med Faderen, saa E. derefter maatte klare sig selv. Efter et Par Aars Hospitalstjeneste opnaaede han 1789 paa Professor Brünnichs Anbefaling med kgl. Understøttelse at blive sendt til Bjergseminariet i Kongsberg og derefter til Udlandet for at lægge sig efter Mineralogi og Metalurgi. I Løbet af knapt to Aar tog han Bjergeksexamen i Kongsberg og juridisk og geometrisk Eksamen i Kbh. og fik Bestalling som Landmaaler, hvorefter han rejste til Freiberg. Her studerede han 1791—92 hos Datidens berømte Geolog A. G. Werner, et Tidsrum, der satte uudsletteligt Mærke paa E.s senere videnskabelige Virksomhed, idet han blev en ivrig Tilhænger af Werners Anskuelse, at langt de fleste Stenarter, saaledes ogsaa mange sikre vulkanske og især Basalt, var aflejret af Vand — den saakaldte Neptunisme. Efter at have gennemgaaet et Kursus i Mineralanalyse (Blæserørsanalyse) i Chemnitz tiltraadte han i Sommeren 1794 paa Werners Anbefaling en længere Rejse til Bjergværkerne i Siebenbürgen, Polen og Schlesien, en Egn, som J. E. Fichtel, en af Werners Modstandere (Plutonisterne), nylig havde undersøgt og beskrevet til megen Skade for Werners Anskuelser. Efter Tilbagekomsten til Freiberg samlede E. sine Iagttagelser fra Rejsens første Del i en Afhandling »Kurze Beschreibung einer mineralogischen Reise durch Ungarn, Siebenbürgen und das Bannat« (1798) og forfægter heri — ofte i skarpe Vendinger over for Fichtel — de neptunistiske Synspunkter. 1797 kom E. tilbage til Danmark og blev s. A. udnævnt til Overbergamtsassessor ved Kongsberg. N. A. aflagde han sammen med C. Pram et kort Besøg ved Kullejerne paa Bornholm, men viede derefter sin Opmærksomhed hovedsagelig til Norges Geologi og Bjergværksdrift. Han forsøgte saaledes sammen med nogle Kolleger at drive en Del af Kongsberg Sølvgruber privat 1805—15, mens Staten havde standset Driften, dog uden Held, oprettede ligeledes flere Fabrikvirksomheder (Uldspinderi, Pottemageri) og søgte paa mange Maader at ophjælpe

Landets Industri og dets naturlige Hjælpekilder, hvad der ogsaa gav sig Udslag i flere Skrifter (om Roesirup, Hattefabrikation, Garveri, Farveri, Ølbrygning m. m.). 1802 blev E. Lektor i Mineralogi, Fysik og Kemi, samt Inspector ved Bjergseminariet i Kongsberg, og 1814 udnævntes han som den første til Professor i Mineralogi og Bjergvidenskab ved det nyoprettede Universitet i Oslo, en Stilling, som han efter en længere Udenlandsrejse modtog af økonomiske Grunde. Af hans geologiske Afhandlinger fra denne Tid er især hans korte »Bidrag til vor Jordklodes Historie« (Magazin for Naturvidenskaberne, III, 1824) af stor Interesse, idet han heri — først af alle, men paavirket af Skotten Sir James Hall — forfægter, at de store Flytblokke i Danmark og Norge, ja, »i alle Lande« udelukkende er transporteret af store Ismasser, og paaviser Isens Aflejringer: store løse Stenblokke, blandet med en Mængde løst Sand og Grus, der ifølge sin Opbygning ikke kan være aflejret af Vand. Særlig udførlig omtales Vasryggen, der opdæmmer Haugelivatn ved Lysefjord nær Stavanger, som han erkender som værende en Gletschervold med en foranliggende Sandflade af samme Slags som dem, der findes foran Nutidens Gletschere i Gudbrandsdalen. E. finder heri et Bevis for Rigtigheden af Whistons Teori (fra 1696) om, at Jorden i Urtiden har været en Komet, hvis Overflade skiftevis har været smeltet og dækket af Is, og Istiden henlægges derfor til Urtiden, før Planter og Dyr eksisterede her paa Jorden. Endvidere udtales her, at Planter og Dyr har udviklet sig fra mindre fuldkomne Skabninger til mere fuldkomne for til sidst at afslutte med Menneskets Dannelse, altsaa den moderne Udviklingslære i faa Ord. Af andre Afhandlinger er hans Beskrivelse af »Noritformationen« i det sydlige Norge (Magazin for Naturvidenskaberne, I, 1823) og hans »Reise fra Christiania til Trondhjem« (1829) af Betydning. — E. var Medlem af en Række inden- og udenlandske videnskabelige Selskaber, saaledes af det danske Videnskabernes Selskab (fra 1800) og af det norske Videnskabernes Selskab i Trondhjem. — Tegning af C. v. Plötz (Norges geologiske Undersøgelse). Litografi af L. Fehr.

J. Berzelius i Kgl. Vetensk. Acad. Handl. för år 1838, S. 313—23. A. Clément: Breve fra og til Gregers Wad, 1928, S. 102—12. K. O. Bjørlykke: Norges Kvartærgeologi, Norges geol. Undersøgelse, Nr. 65, 1913, S. 4. Jakob Schetelig i Norsk biografisk leksikon, III, 1926, S. 592 ff.

S. A. Andersen.

Esmi, Nicolai, —1682—, Guvernør paa St. Thomas. F. i Holsten. Der vides intet om hans Forældre eller om hans Ungdomsaar. Han kom til Søs og opgav senere at have levet paa Jamaica i engelsk

Tjeneste og at have tjent sig op til Skibskaptajn. Da Embedet som »Opperhoved« paa St. Thomas, der da var en ny Koloni og et næsten berygtet Sted, blev ledigt, antoges N. E. som eneste Ansøger 1679, tiltraadte Posten n. A., men viste sig hurtigt som en hensynsløs og uduelig Leder. En yngre Broder, *Adolf E.*, som forinden havde opholdt sig i Kurland, var rejst over til Broderen i Vestindien og blev Fører af et Slaveskib. Den broget sammensatte Kolonibefolkning splittedes i Partier, og A. E. sluttede sig til Broderens Modstandere. Ved Efterretningen om de slette Tilstande paa St. Thomas genudnævnte det vestindiske Kompagnis Direktion i Kbh. 1682 den gamle Guvernør Jørgen Iversen Dyppel og afsatte N. E. Dyppel blev myrdet paa Udrejsen, samme Efteraar blev N. E. afsat af Broderens Parti, og A. E. overtog Styret. N. E. hjemsendtes som Arrestant, i Kbh. blev en Undersøgelseskommision nedsat 1683, og samtidig udstedtes Bestalling for A. E. som Guvernør ad interim. Direktionen stod magtesløs over for Situationen. N. E. erklæredes for utilregnelig, og Højesteret tilkendte ham 2000 Dalers Erstatning hos Broderen. Da denne hverken da eller senere kunde og vilde udrede noget som helst, hjalp Admiraltetsraad Jens Lassen N. E. til et »tarveligt Naadsensbrød«, der ogsaa udstraktes til hans illegitime »Hustru«, som var bortjaget fra St. Thomas for sit letsindige Levnedes Skyld. Under A. E.s Styre fik St. Thomas Ry for at være en »Røverrede«, og da det kunde ventes, at der vilde blive skredet ind med Mågt fra engelsk Side, udnævnte Direktionen 1684 Gabriel Milan til Guvernør og afsatte A. E. Milan kom til St. Thomas Okt. 1684, og kort efter blev A. E. arresteret, men Milan viste sig at være lige saa uduelig som sin Forgænger. Hjemmefra udsendtes da omsider Søetatens Fiskal Mikkil Mikkelsen som Kommissær, og han fik bragt Orden til Veje. Straks efter Ankomsten 1686 skred han ind med fast Haand, indsatte Fortløjtnanten Chr. Heins som Guvernør og vendte hjem med A. E. og Milan som Arrestanter. I Kbh. klarede A. E. behændigt for sig, tappert støttet af sin engelskfødte Hustru. Da han ydermere afgav Løfte om at fremskaffe Værdierne fra et sunket spansk Sølvskib, opnaede han 1687 ny Bestalling som Guvernør, men Direktionen var blevet klog af Skade. Med Hjælp fra Kongens Side udsendtes tre Skibe under Viceadmiral Iver Hoppe, som fik Overtilsyn med A. E. Den lille Eskadre kom velbeholden til St. Thomas, og Heins afgav Kommandoen til A. E. 1688. Dennes Løgnagtighed og Uduelighed kom imidlertid hurtigt for Dagen. Den danske Indflydelse gjorde sig stærkere gældende paa St. Thomas end nogen Sinde før, Beboerne sluttede sig sammen om Admiral

Hoppe, og denne afsatte i Samraad med de førende Mænd blandt Embedsmændene og Kolonisterne A. E., genindsatte Heins som Guvernør og vendte hjem med A. E. som Arrestant. I Kbh. fik A. E. Lejlighed til at undvige til Kurland, og Autoriteterne blev Eventyreren kvit. En Fætter til Brødrene N. og A. E. var Fændrik paa Øerne og efterlod sig Efterslægt.

Kay Larsen: Dansk-Vestindien 1666—1917, 1928, S. 31—52. Samme: Dansk-vestindiske og -guineiske Personalialia og Data, Det kgl. Bibliotek.

Kay Larsen.

Espersen, Johan Christian Subcleff, 1812—59, Dialektforsker. F. 12. Febr. 1812 i Rønne, d. 2. April 1859 sst., begr. sst. Forældre: Snedker Jens E. (ca. 1778—1834) og Anna Christine Subcleff (ca. 1777—1842) Gift 26. Jan. 1847 i Kbh. (Frue) med Laurette Vilhelmine Emilie Bæhr, f. 6. April 1810 i Kbh. (Garn.), d. 17. Maj 1876 sst. (Johs.), D. af kgl. Livjæger, senere Væversvend Frantz Isac Lorenz B. (ca. 1786—1817) og Johanne Margrethe Kolberg.

E. blev Student 1830 fra Rønne, filologisk Kandidat 1840, n. A. Lærer ved Metropolitanskolen (1843 Adjunkt, 1846 Overlærer), 1857 Rektor i Rønne. Han syslede en Del med klassisk Filologi (en Afhandling om Appian), men hans Hovedværk var den bornholmske Ordsamling, som han udarbejdede som et Supplement til Molbechs »Dialect-Lexikon«. 1853 var den saa vidt fremmet, at han søgte Støtte af Videnskabernes Selskab til dens Fuldførelse, men hans tidlige Død gjorde, at han ikke naede at faa Manuskriptet helt færdigt. Det blev udgivet af Sv. Grundtvig (færdigtrykt 1878), og 1880 blev der trykt et Tillæg, udarbejdet af Kantor Viggo Holm. Udgivelsen blev imidlertid udsat, fordi Videnskabernes Selskab ønskede, at Ordbogen skulde ledsages af en grammatisk Indledning. Efter dennes Fulddendelse (ved Vilh. Thomsen og L. Wimmer) udkom den 1908. Skønt den ved sin Udgivelse var væsentlig forældet efter sin Plan, er Ordbogen et vigtigt Værk, da den bringer mange sproglige og kulturhistoriske Oplysninger, som nu vanskeligt kan faas, og dens Mangler udfyldes desuden for en stor Del ved Indledningen og Tillægget.

Selvbiografi i Metropolitanskolens Program 1842, S. 56 ff. Rønne højere Realskoles Program 1858, S. 12 ff. Roskilde Katedralskoles Program 1866, S. 54 f. Bornholmske Saml., VII, 1912, S. 100 f. C. Berg i Tidsskr. f. Filologi og Pædagogik, I, 1860, S. 91.

Marius Kristensen.

Esskildsen, Frederik Christian, 1810—74, Departementsdirektør. F. 4. Marts 1810 i Kbh. (Holmens), d. 16. Juli 1874 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Lodsoldermand, senere Havnekaptajn

Erik E. (1776—1856) og Albertine Elisabeth Marcher (1782—1848). Gift 24. Juli 1838 i Kbh. (Garn.) med Jenny Olivia Wulff, f. 15. Marts 1813 sst. (Garn.), d. 1. Juni 1884 sst. (Holmens), D. af islandsk Købmand Jens Andreas W. (1772—1851) og Olivia Lange (1785—1843).

E. blev 1828 — uden nogen særlig Uddannelse — overtallig Kancellist i Generalstabens Bureau, 1831 virkelig Kancellist, overgik 1839 som Kancellist hos Generaladjudanten for Søetaten og blev 1841 Sekretær hos denne. 1848 udnævntes han til Chef for Marineministeriets Kommissariatskontor og var fra 1863 til sin Død Direktør for Kommissariatsdepartementet. Han varetog sin Gerning med stor Indsigt og Energi, var i det hele en ualmindelig administrativ Begavelse, hvilket især i Krigsaaret 1864 i høj Grad kom Marinen til Nytte. Ved sin noget kantede, meget myndige Fremtræden skaffede han sig dog mange Uvenner. Han blev 1864 Medlem af den internationale Kommission, der skulde fastsætte Erstatningen for de under Krigen opbragte Skibe, var fra 1855 Medlem af det sjællandske Jernbaneselskabs Kontrolkomité og fra 1865 et meget skattet Medlem af Kbh.s Borgerrepræsentation. — Krigsassessor 1829. Krigsraad 1834. Virkelig Justitsraad 1852. Virkelig Etatsraad 1864. — R. 1851. DM. 1865. K.² 1874.

A. Falk-Jensen (G. Kringelbach).

Estrid (ogsaa kaldet Margrete), —1020—, Ulf Jarls Hustru. D. 9. Maj (Aaret ukendt), begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Kong Svend Tveskæg (s. d.) og Sigrid Storraade (s. d.). Gift med Ulf Jarl (s. d.).

Samtidig med at E.s Broder Knud toges til Konge i England og ægtede Dronning Emma, der var Søster til Hertug Rikard II. af Normandiet, er der formentlig truffet Aftale om et Ægteskab mellem E. og Hertugens Søn Robert, hvorpaa E. efter Tidens Skik er blevet sendt til Normandiet for her at opdrages, indtil hun blev giftefærdig, men da dette indtraadte, vægrede Robert sig ved at indgaa Ægteskabet, og E. blev sendt tilbage til England. I disse Forhold maa man vist søge Forklaringen til den i udenlandske Kilder givne Meddelelse om, at E. havde været gift med den normanniske Hertug, men at han forskød hende. E. blev gift med Ulf, Spraklings Søn, der havde deltaget i Knuds Tog til England og af denne fik høje Poster, men 1026 paa hans Foranstaltning blev myrdet i St. Lucie Kirke i Roskilde. Knud udsonede sig med E. ved at give hende betydeligt Jordegods, som hun atter skænkede til Kirken; E. byggede ogsaa en Stenkirke i

Stedet for den gamle Trækirke. I sit Ægteskab havde E. Sønnerne Svend, der blev Konge, Bjørn og Asbjørn. — E. maa have naaet en ret høj Alder, og hun har saaledes i en Aarrække kunnet nyde Stillingen som Kongsmoder — det paa flere af Kong Svends Mønter anbragte Bogstav E. synes at pege paa denne den fornemste og længstlevende af Kongens Forældre. De i Graven i Roskilde bevarede Knokkeldele viser, at E. har været en høj og statelig Kvinde; en vis Skævhed i Holdning og Bygning maa have givet hende et ejendommeligt Præg, medens det dog vilde være uberettiget deraf at slutte, at hun har været uskøn.

Johs. Steenstrup i Hist. Tidsskr., 8. Rk., I, S. 51 ff. Samme: Normandiets Historie under de syv første Hertuger, 1925, S. 226 f. Erik Arup i Scandia, IV, 1931, S. 63 f. Fr. C. C. Hansen i Universitetets Program 1921. P. Hauberg i Vidensk. Selskabs Skrifter, Hist.-Philos. Afd., 6. Rk., V, 1900. Alfred Otto: Liber daticus Roskildensis, 1933, S. 38, 166 ff.

Johannes Steenstrup.

Estrup, dansk Embedsmandsslægt, der har Navn efter Landsbyen E. i Øster-Hornum Sogn, hvor Stamfaderen Christen Poulsen var Bonde. Hans Søn, Forpagter af Kyø og Lindenberg Christen E. (1710—64) var Fader til By- og Raadstueskriver i Helsingør, Etatsraad Lauritz Christensen E. (1753—1826) og til nedenn. Rektor, Sognepræst og Provst i Randers Peder E. (1756—1818). Denne sidste var Fader til Borgmester i Odense, Konferensraad Christian E. (1790—1868), russisk Kreds- og Stadslæge Peder Jørgensen E. (1791—1830) og til nedenn. Historiker Hector Frederik Janson E. (1794—1846). Sidstnævnte var Fader til Statsmanden Jacob Brønnum Scavenius E. (1825—1913).

Vilh. Bang: J. B. S. Estrups Forfædre, 1885. Genealogisk Tidsskr. Dec. 1913. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 161—64.

Albert Fabritius.

Estrup, Hector Frederik Janson, 1794—1846, Historiker. F. 5. Jan. 1794 i Randers, d. 29. Dec. 1846 paa Kongsdal, begr. i Ondløse. Forældre: Rektor Peder E. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 1. Juni 1822 i Holtug med Jacobine Scavenius, f. 28. Sept. 1800 i Kbh. (Frue), d. 7. Juni 1829 i Milano, D. af Godsejer, senere Etatsraad Jacob Brønnum S. (s. d.) og Hustru. 2° 29. Marts 1833 paa Kongsdal med Anne Christine Scavenius, f. 24. Marts 1798 i Kbh. (Frue), d. 25. Juli 1882 paa Kongsdal, Søster til 1. Hustru.

E. blev ti Aar gammel Elev i Randers lærde Skole og udmærkede sig ved fortrinligt Nemme, Flid og Interesser, ligesom han tidlig udviklede en egen Lethed i selskabelig Omgang. Han var

endnu ikke sytten Aar gammel, da han dimitteredes til Universitetet (1810). Allerede fra Studenteraarene paavirkedes E. stærkt af sin Svoger, Historikeren Professor L. Engelstoft; skønt han tog teologisk Embedseksamen (1815) og ogsaa senere havde til Forsæt at søge præstelig Virksomhed, drev en stærk Tilbøjelighed ham hen imod den videnskabelige Bane og især de historiske Studier. Allerede 1814 havde han vundet Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Trældommen blandt de gamle Skandinaver, og 1817 disputerede han for Doktorgraden om Hierarkiets Skikkelse i Danmark i det 13. Aarh., særlig belyst ved Kardinal Vilhelm af Sabinas Sendelse.

E. drog nu udenlands med offentlig Understøttelse og ved privat Hjælp — i hans Hjem var der stadig trange Kaar —, og overalt, hvor han færdedes i de tre Rejseaar (1817—20), viste han en ejendommelig Evne til at finde og tage fat paa bestemte Opgaver, hvorimod han i mindre Grad søgte til Universiteter og Forelæsninger. I Dresden, Wien og Venezia studerede han i Arkiverne og blev mange ukendte Aktstykker og Oplysninger var. I Egnen ved Verona foretog han Undersøgelser over formentlige Efterkommere af de gamle Cimbrer, i Roms Manuskriptsamlinger ledte han efte Breve vedrørende Nordens Kirkehistorie, og han udarbejdede paa Grundlag af gamle Kort en Afhandling om Karthagos Topografi. Men overalt nød han tillige Naturens og Kunstens Skønhed og knyttede ved sin muntre, naturlige Optræden Venner til sig. Han var opmærksom Iagttaget af de aandelige Bevægelser og gav Meddelelser om kirkelige Forhold i Schweiz og Frankrig, til hvilke Lande han begav sig efter et Aars Ophold i Italien. I Paris skrev han sit smukke Skrift »Bemærkninger paa en Rejse i Normandiet i Efteraaret 1819« (udkom 1821; en Sønnesøn af E. skænkede en fransk Udgave af Bogen til Normandiets Tusindaarsfest 1911) og indsamlede af franske Legationsberetninger Oplysninger om Frankrigs Forhold til Norden i Tiden 1663—89. Ikke mange Historikere hjembragte fra deres Uddannelsesrejse saa planmæssig indsamlede Frugter som E.

I hvor høj Grad E. dog paa samme Tid havde erhvervet sig Overblik og Modenhed godtgjorde han ved sin dygtige Undervisning i Borgerdydskolen i Kbh., ved Forelæsninger paa Universitetet, ved forskellige offentliggjorte Skrifter, deriblandt ved den Lærebog i den almindelige Verdenshistorie, der udkom 1826, en af vore bedst gennemtænkte og mest tankevækkende Lærebøger, udmærket ved Klarhed og sikkert Syn paa Hovedpunkterne. 23. Juli 1822 blev E. beskikket til Lektor i Geografi, Historie og

Statistik ved Sorø Akademi. Baade som Lærer for Eleverne og som Docent for Akademisterne lagde han udmærkede Egenskaber for Dagen, og da Direktørposten blev ledig, blev han 1830 konstitueret som og 1831 beskikket til Direktør for Akademiet og Skolen. Det var en vanskelig og byrdefuld administrativ Post, han overtog. Han havde været en god Kollega og blev en velvillig overordnet for Akademiets Lærere; de lysende Øjne og Mundens livlige Smil talte klart nok om hans Elskværdighed og Interessert-hed. Men den Blanding af Lærestalt og Skole, som her var til Stede, var mislig og utilfredsstillende, Akademiet havde kun ringe Tilgang af studerende, og dets betydelige økonomiske Midler og gode Lærkræfter syntes at maatte kunne tjene større Formaal. E. havde mange Planer om en Omdannelse af Akademiet, saaledes om et Realakademis Forbindelse med Skolen, et kameralistisk Studium, men ingen af hans Planer billigedes af de overordnede, og selv ved Ordningen af den bestaaende Anstalt mente han at møde Modstand. E. var for tilbøjelig til at ile fremad og ønske hurtige Resultater, han tabte for let Modet under Modgang og besad ikke altid tilstrækkelig Haardhed eller kunde synes uden Grund at holde sig tilbage; hans Helbred havde derhos flere Gange været angrebet. Saaledes var der meget, som maatte tilskynde ham til at forlade denne Stilling, og de gunstige Formueforhold, han havde opnaaet ved sit Ægteskab, lettede Udførelsen.

E. havde 1835 købt Kongsdal (tidligere Tygestrup) ved Sorø og tog sin Afsked 1837. Som Godsbesidder virkede han ikke blot for en forbedret Drift af Hovedgaarden og Optagelse af ny Jord til Dyrkning, men ogsaa for sine Bønders Vel. Han fik Hoveriet afløst og en bestemt Driftsplan indført paa Bøndergaardene, han forbedrede Husmændenes Kaar, stiftede et Sognebibliotek, en Haandgerningsskole og et Enkesæde for Præste- og Skolelærerenker, hvorimod han ikke kunde formaa Bønderne til at forvandle deres Fæste til Arvefæste. E. blev 1840 valgt til Stænderdeputeret og virkede med Iver i Roskilde Stænderforsamlings Komiteer. I Skrifter og Afhandlinger udtalte han sig om Tidens brændende sociale Spørgsmaal; han kunde ikke anse Selvejendom og den frieste Udstykning som ubetinget Vinding og var imod Aagerlove og imod almindelig Værnepligt; med Iver kæmpede han for en bedre landøkonomisk Undervisning. Stadig lammedes dog hans Virksomhed ved en om sig gribende Brystsyge, som han omsider bukkede under for, og han maatte frasige sig sit Kald som Stænderdeputeret 1844.

E. besad et betydeligt Talent som Historiker, men dette fik især sin Styrke ved hans menneskelige Personlighed, hans Karakters

Renhed og det humane Sind, der gav hele hans Forfattervirksomhed som ogsaa hans Livsførelse sit Præg. Hans Studium kunde mangle kritisk Djærvhed, men hans Opfattelse var altid præget af Sundhed. E. var kun i mindre Grad udrustet med Fantasi, og til høje Syner løftedes han ikke; hans Fremstilling var klar og kort, men tillige afknappet og stundom tør, idet han hyldede den Sætning, at Sandheden ejede en Kraft, der gjorde ydre Midler uforholdne. Derimod var E.s Følelse altid varm og levende, og den affødte ofte mandige Udbrud. Hans brændende Følelse for Fædrelandet bragte ham til tidligere end nogen anden dansk Historiker at fremsætte Danmarks Ret over for Hertugdømmet Slesvig og at klargøre de vanskelige Forfatningsspørgsmaal (»Om Slesvigs og Holstens Uadskillelighed efter Forsikringsakterne af 1460«, 1832). Forsigtig, men stadig bestemtere, søgte han at mane Regeringen til i Tide at tage Forholdsregler mod det slesvigholstenske Røre. Den samme Følelse bragte ham og hans Hustru til (1843) at stifte et Legat for en Docent i slesvigsk Lovkyndighed ved Universitetet i den Hensigt at drage sønderjyske studerende til Kbh. Ved megen Velgørenhed i Stilhed og ved flere Legater (for Enker efter Lærere ved Sorø Akademi og for Randers Skole 1833, for Valkendorfs Kollegium 1836) viste han sin store Lyst til at gavne Fædrelandet. Hans varme Følelse for Ret og Uret, betragtet efter de ulige Tidsaldres Syn og Forhold, lod ham træde op imod mangan ubillig Dom, saaledes over Middelalderens Klostervæsen, over Adelen's Forhold til Bondestanden (»Tygestrup, som det var, og som det er, en historisk-statistisk Beskrivelse«, 1838; »Om Livsfæste i Danmark«, 1842). Men naar E. troede at se uheldige Levninger fra Fortidens Tilstande, var han ikke bange for at bryde Staven over dem, saaledes som det skete i hans Skrift »De danske Majorater, en historisk-politisk Betragtning« (1845), hvori han paaviste det uheldige, baade for Landet og for Familierne, i Len og Fideikommiss, af hvilke derfor ingen nye burde oprettes; disse Udtalelser tog mange af hans Standsfæller ham ilde op. De Emner, som han valgte, var højst forskellige og angik lige saa ofte den klassiske Oldtid (saaledes hans Afhandling om Fragmenterne af Sanchoniathon, om Kong Kleomenes III., de makariske Øer og Elisa) som Middelalderen og den nyere Tid (»Absalon som Helt, Statsmand og Biskop«, 1826, »Lüttichs Kamp mod Hertugen af Burgundien«, »Lighedsprincippet ved Rigsdagen i Kjøbenhavn 1660«). Mest tiltaltes E. maaske af Undersøgelser, hvori geografiske, etnografiske eller statistiske Elementer spiller en Rolle, og han opsøgte snarere med Forkærlighed de hvilende Tilstande end

Begivenhederne. Hans samlede Skrifter udkom i tre Bind 1851. — E. var 1824 blevet Medlem af Danske Selskab, 1833 af Videnskabernes Selskab. — Etatsraad 1837. — R. 1832. — Malerier af C. A. Jensen 1818 paa Skaføgaard, 1819 i Privateje og 1828 paa Kongsdal, sidstnævnte gengivet i Litografi 1851. Efter en forsvunden Tegning af samme Maler 1817 udførtes C. E. Stölzels Stik 1818. — Gravminde paa Ondløse Kgd. med antikiserende Relief med Portræt (udført ca. 1850 antagelig af H. V. Bissen).

H. F. J. Estrups Saml. Skrifter, I, 1851. Johs. Steenstrup: Historieskrivningen i Danm. i det 19. Aarh., 1889. Sorø. Klostret, Skolen, Akademiet, 1931. Olaf Carlsen: Soranske Studier, I—II, 1928—29. Soraner-Bladet 1920, Nr. 8—9. H. Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie, II, 1934.

Johannes Steenstrup.

Estrup, Jacob Brønnum Scavenius, 1825—1913, Politiker. F. 16. April 1825 i Sorø, d. 24. Dec. 1913 paa Kongsdal, Urne paa Ondløse Kgd. Forældre: Lektor, senere Godsejer H. F. J. E. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 3. Sept. 1857 paa Langesø med Baronesse Regitze Charlotte Conradine Arminie Holsten-Charisius, f. 21. Aug. 1831 i Itzehoe, d. 20. Maj 1896 paa Bregentved, D. af Baron, senere Gehejmeraad Adam Christoffer H.-C. til Holstenshus (1793—1879) og Magdalene Friccius v. Schilden (1799—1846).

E. havde arvet sit Slægtspræg mere fra den mødre end fra den fædrene Stamme. Hans Hu stod ikke til boglig Syssel, men til det praktiske Liv ved Skovbrug og Landvæsen. Han blev ikke Student, men tog 1844 Forsteksamen og fik efter aflagt Prøve 1847 Bestalling som Landmaaler. I øvrigt uddannedes han ved Landvæsenet paa Faderens Gods Kongsdal. Allerede fra det 15. Aar viste sig hos ham de første alvorlige Tegn paa Lungetuberkulose, af hvilken Sygdom begge hans Forældre døde. Han bekæmpede den ved fem Vinterophold i Syden i Aarene 1846—57, men navnlig ved en med overordentlig Karakterstyrke gennemført Selvdisciplin. Livet igennem maatte han dog kæmpe mod et svagt Helbred, 1846 overdrog Faderen ham Kongsdal, som han drev indtil 1907, ejede desuden i Tiden mellem 1848 og 1858 to andre Gaarde, men sit egentlige Hjem fandt han paa den gamle Herregaard Skaføgaard, som han købte 1852 og drev til 1907. Gaarden, der ligger mellem Randers og Aarhus, var meget forsømt, men dette tiltalte netop E. »Der kunde jeg se,« har han sagt, »at der var noget at tage fat i«. Han fik da ogsaa baade Land- og Skovbrug i fortrinlig Drift uden derfor at forsømme Kongsdal. Som Godsejer viste E. fremragende Dytighed og gik med Iver op i alle de praktiske Opgaver, der stilledes ham, og i Ledelsen af hans Hjem-

egns kommunale Anliggender. Han var Medlem af forskellige Kommissioner til Husdyravlens Fremme og 1856—65 af Randers Amtsråd.

I E.s Ungdomsaaer var hans politiske Interesse ikke fremtrædende. Med Uvillie saa han paa det demokratiske Frembrud 1848—49 og betegnede i et Brev fra denne Tid den almindelige Valgret som »en af Tidens sletteste Opfindelser«. Selve det konstitutionelle Princip accepterede han dog, og da han fandt, at Ministeriet Ørsted var gaaet det for nær, stillede han sig ved Folketingsvalget Dec. 1854 i sin Hjemkreds (Hørning) som Ministeriets Modstander og valgtes. Han blev Medlem af det Udvalg, der skulde afkræve de tidligere Ministre Forklaringer, og stemte for Rigsretsanklagen. Ved Folketingsvalget Juni 1855 søgte han ikke Genvalg, og først ved Valget til Novemberforfatningens Rigsraad April 1864 lod han sig vælge som Landstingsmand for 9. Kreds. Han stod her sammen med en Kreds af Standsfæller, der sædvanlig betegnedes som »de nationale Godsejere« til Forskel fra dem, der havde sluttet sig til det gamle Helstatsparti. E. og hans Gruppefæller vilde lade Folketinget blive staaende omtrent uændret og i det hele, som han engang ytrede, kun gøre »de uundgaaeligste, de allernødvendigste Forandringer ved den Folket kære Grundlov af 1849«, men til disse Forandringer hørte efter hans Skøn et Landsting med stærke konservative Garantier, der dog ikke, som Ministeriet Bluhme og de Nationalliberale vilde, skulde søges i en Indtægtscensus, men i en Overvægt for de højstbeskattede, hvilket efter Datidens Skatteforhold vilde sige de større Grundejere. Det Ændringsforslag angaaende Landstingets S sammensætning, han selvstjette stillede og var Ordfører for, var i sin Kærne det samme, som 1866 blev til Grundlov. »Den højere Indtægt er«, sagde han i sin Motivering, »langt fra i den Grad knyttet til Statens Ve og Vel, som Besiddelsen er. Grundbesidderen er i mine Tanker, om han end ikke ejer meget, og om hans Ejendom end er behæftet, dog fuldt saa meget knyttet til Statens Interesser som den, der nyder en stor Indtægt, som han kan føre med sig, hvor i Verden han end drager hen. Der er en Klasse af Indtægtnydere, som jeg navnlig ikke kan anerkende tilkommer en sideordnet Indflydelse med Grundbesiddelse, og det er den, der ligefrem har sin Kilde i selve Statskassen«. Det E.ske Forslag mødte ved sin Fremkomst saa stærk Opposition, at det blev taget tilbage, men det kom i modificeret Skikkelse igen i det Kompromis, der siden sluttedes mellem Grev Frijs og J. A. Hansen. I Oktoberforeningen var E. vel Deltager, men Tanken om en S sammenslutning mellem de store og

de smaa Bønder laa ikke ham i samme Grad paa Hjerte som Frijs. 6. Nov. 1865 indtraadte E. — ret modstræbende — i Ministeriet Frijs som Indenrigsminister. Han blev Ministeriets betydeligste Arbejdskraft og gennemførte en Række grundlæggende Love, først og fremmest de store jyske og sjællandske Jernbanelove, Statens Overtagelse af de jysk-fynske Baner og Anlægget af Esbjerg Havn, der i Forbindelse med Jernbaneanlæggene skabte vor vigtigste Eksportroute til England. Hertil kom de store Kommunallove: om Borgerrepræsentantvalg i Kbh. og Lovene om Land- og Købstadkommunernes Styrelse, ved hvilke Kommunernes Myndighedsomraade betydeligt udvidedes, medens den stærkt indskrænkede Valgret bevarede. Endvidere de grundlæggende Love om Vejvæsenet i Danmark og om Sandflugtens Bekæmpelse. Ved Forberedelsen og Gennemførelsen af disse og andre Love viste E. sig i Besiddelse af ualmindelig Arbejdsenergi, selvstændigt og praktisk Blik og megen Forhandlingsevne. Hans Forhold til Rigsdagen var i det hele godt, og i Jylland blev »Jernbaneministeren« langt det populæreste af Regeringens Medlemmer. Det vakte derfor Beklagelse, da han 22. Sept. 1869 af Helbredshensyn trak sig tilbage. Han var Okt. 1866 blevet indvalgt i Rigsdagen som Landstingsmand for 9. Kreds efter ved Junivalget 1866 forgæves at have søgt Valg til Folketinget i Hørningkredsen. I Landstinget var han den egentlige Leder for den nu ret talrige Godsejergruppe, men ogsaa inden for de andre Højregrupper nød han stor Anseelse og betragtedes af mange som Fremtidens Mand, dersom den politiske Mod-sætning mellem Landsting og Folketing vedblivende skærpedes. Fra de Nationalliberales Side var denne Anerkendelse dog langt fra af nogen hjertelig Art, dertil kendte man for vel hans ringeagtende Dom over deres Politik og hans Respektløshed over for deres Koryfæer. I Landstinget deltog han saa godt som ikke i de »storpolitiske« Debatter, men ofte i de saglige Forhandlinger og i Udvalgsarbejdet, hvor hans praktiske Indsigt og skarpe logiske Sans skaffede ham Respekt og Indflydelse. Naturligvis støttede han pligtmæssigt de to Højreministerier under Holstein-Holsteinborg og Fønnesbech, men det var ingen Hemmelighed, at han i Virkeligheden saa meget kritisk paa dem og navnlig frakendte dem den fornødne Fasthed og Konsekvens i Kampen med Venstre. Han var under Ministerkriserne 1870 og 1874 af Kongen blevet opfordret til at danne Ministerium, men undslog sig. Situationen maatte, mente han, have tilspidset sig end yderligere, før han kunde finde fornøden Tilslutning baade fra Kongen og fra Landstingets Højre til at anvende de kraftigere Midler, som kunde blive nødvendige.

I Sommeren 1875 ansaa E., der med dyb Misbilligelse havde set paa, at Ministeriet Fonnesbech lod sig »handle bort« for at opnaa en regelmæssig Finanslov, Øjeblikket kommet til at modtage Kongens fornyede Opfordring. Det Ministerium, han 11. Juni 1875 dannede, var et rent Landstingsministerium, i hvilket Fler-tallet tilhørte Godsejergruppen og kun Justitsminister Nellemann oprindeligt var udgaaet fra de Nationalliberale. Venstre opfattede det som en Handske til Folketinget, men nogle trøstede sig dog med, at det ikke vilde faa nogen lang Levetid: »en Jagtrubber« kaldte »Morgenbladet« det. — For E. med hans svage Helbred, hans Kærlighed til Friluftslivet og den hjemlige Gerning og hans Ligegyldighed for den høje Stillings ydre Attributioner bød Ministerstillingen i sig selv kun ringe Tilløkkelse. Heller ikke kunde han haabe, som i sin første Regeringsperiode, at gennemføre Sager af væsentlig Betydning. Det, som bragte ham til at paatage sig Ledelsen, var afgjort hans dybe Uvillie mod det Folkestyre, Venstre tilstræbte. Han saa i det kun Undertrykkelse af Formue og Intel-ligens og i det lange Løb en Forringelse af Kongemagten, en Døds-fare for det Landsting, han havde været med at skabe, og en Tilintetgørelse af Landets Anseelse udadtil. Derfor maatte Kravet om Folketingsparlamentarismen slaas ned, mens Tid var, og med sin udprægede Selvtillid saa han ingen anden, der havde Autoritet og Karakterstyrke nok dertil. Han følte det som en Pligt at tage dette Hverv paa sig, men efterhaanden som Kampen skærpedes, kom der ogsaa en vis Glæde ved selve Magtudfoldelsen op i ham. Det var Kampministeren, man nu lærte at kende i Stedet for Reformministeren fra 60'erne. Ikke saaledes at forstaa, at han nu kun vilde Kampen, ikke Reformerne. Disse blev ved at ligge ham paa Sinde, ikke blot Forsvarssagens Ordning, men ogsaa en Videre-førelse af den almindelige Reformlovgivning og Grundlæggelsen af en Socialreform. Det er i Kamplarmen om E.s Navn ofte glemt, at han begyndte sin Regering med Nedsættelsen af Arbejderkommissionen af 1875, og at det var de Forslag, hans Regering senere fremsatte i Tilknytning til dens Arbejde, som blev Grundlaget for dansk Sociallovgivning. Ogsaa de Lovforslag, han som Fagmini-ster forelagde, havde i høj Grad hans Interesse. Han gennem-arbejdede dem til de mindste Enkeltheder og forsvarede med Myndighed og Sagkundskab sine Synsmaader. Men den konsti-tutionelle Kamp var og blev for ham det, for hvilket alle andre Hensyn maatte vige. I Forhandlingen med Rigsdagen viste han kun ringe Forstaaelse af og Respekt for andres Synsmaader. Ikke blot i Grundprincipperne, men stundom ogsaa i mindre væsent-

lige Ting stod han fast paa de Meninger, han efter nøje Overvejelse havde dannet sig, og som, naar de een Gang var blevet hans, let antog Ufejlbarhedens Præg. Denne Stejlhed havde sin væsentlige Andel i, at Finansministeriets Lovhøst, selv i de enkelte forholdsvist frugtbare Lovgivningsperioder, blev saa ringe.

Opløsningsvalget 1876 paa Grundlag af Folketingets Afvisning af Ministeriets store Befæstningsforslag øgede Oppositionens Flertal i Folketinget fra 59 til 74, men E. lod sig ikke rokke deraf. Vel opgav han efter Befæstningsforslagets fornyede Forkastelse i Folketinget foreløbig at føre det frem igen, men principielt var det ham uden Betydning for hans Stilling i Forfatningskonflikten, om Flertallet mod Regeringen var større eller mindre, og han stolede paa, at Venstres »Berusning« efter Sejren vilde forlede det til Ubesindigheder, der atter vilde styrke Regeringen. Kampsituationen skærpedes og førtes snart over paa Finanslovens farlige Omraade. Her var E.s Opfattelse den, at han vel gerne saa, at der opnaaedes en Overenskomst, men ikke ansaa det for Ministeriets Opgave at mægle mellem Tingene. Alle Forsøg baade nu og senere paa fra Folketingets Side at sætte Ministeriets Afgang som Betingelse for Indrømmelser paa Finansloven afvistes ikke blot af Regeringen, men ogsaa af Landstinget. I Foraaret 1877 kom det paa i og for sig lidet betydende Tvistepunkter til et Brud, og den første provisoriske Finanslov udstedtes. E. har sikkert ved sin Tiltræden haabet, at det kunde undgaas at bruge dette Kampvaaben, men han var overbevist om dets Forenelighed med Grundloven og bestyrkedes i denne Opfattelse af Justitsminister Nellesmann, hvem han betragtede som Ministeriets »juridiske Samvittighed«. Den foreløbige Lov indeholdt kun Bemyndigelse til at opkræve Skatter og Afgifter og afholde de Udgifter, hvorom begge Ting havde været enige, men i Indstillingen til Kongen hed det, at man vel for Tiden mente at burde nøjes hermed, men ikke tvivlede om Kongens Ret til, »dersom Omstændighederne havde fordret det, at gaa videre«. — Udstedelsen af den provisoriske Finanslov vakte en heftig Bevægelse ude i Landet, og Venstres Bestyrelse stemplede den som »et klart og utvetydigt Grundlovsbrud«, men der herskede inden for Oppositionen en udbredt Fornemmelse af, at man savnede Magtmidler, og dette, i Forbindelse med det nationalliberale Højres Uhygge ved Provisoriesituationen, fremkaldte Nov. 1877 et Forlig mellem Højre og største Delen af Venstre om en midlertidig Finanslov, der skulde gælde Resten af Finansaaret, og senere Enighed om Finansloven for det kommende Aar. E. indtog atter her en velvillig, men i det væsentlige passiv Holdning. De Ønsker, der

baade nu og de nærmest følgende Aar nærdes i nationalliberale Kredse om, at han vilde trække sig tilbage for at bane Vej for et fredeligere Forhold mellem Statsmagterne, kom ikke til aabent Udtryk og ignoreredes ganske af ham. At vige Pladsen vilde efter hans Opfattelse have betydet en indirekte Anerkendelse af Folketingsparlamentarismen. — Begivenhederne paa Rigsdagen medførte en Splittelse af Venstre i »moderate« og »radikale«, og dette, i Forbindelse med Tilfredsheden i en stor Del af Højre over, at Ministeriet nu var begyndt at bruge kraftigere Midler, skaffede ved Folketingsvalget Jan. 1879 Højre en væsentlig Mandatforøgelse. I den følgende Tid benyttede Ministeriet Venstregruppernes Splid til at fremskaffe en Del Lovgivningsresultater, hvoriblandt en Flaade- og en Hærlov, men da Venstres Forhaabninger om, at Genoptagelse af Lovgivningsarbejdet skulde hidføre Ministeriets Afgang skuffedes, strammedes Situationen paa ny, og Lovgivningsresultaterne blev faa og magre. E. slog da 1881 ind paa den forfejlede Taktik at ville bryde Oppositionens Modstand ved to Gange med faa Maaneders Mellemlum at opløse Folketinget. Det var forud for et af disse Valg, at E. i sin Indstilling til Kongen karakteriserede Folketinget som manglende »Evne eller Villie« til at fremme Lovgivningsarbejdet. Denne Tiltale i Forbindelse med Irritationen over de gentagne Opløsninger drog de stridende Venstregrupper nærmere sammen og skaffede ved de to Valg Venstre en Tilvækst, der mere end opvejede Valgnederlaget af 1879. For E. kom nu en saare vanskelig Tid. Hans Afvisning af Børsbevægelsens Krav i Forbindelse med den Mistvivl om hans Politiks Formaalstjenlighed, som bredte sig i Højre, fremkaldte Uro og Frafald, men E. tog sig det tilsyneladende ikke nær, at store Dele af hans Parti ønskede hans Afgang, men fortsatte uanfægtet i sikker Overbevisning om, at Kampen maatte føres til Ende, og at han i Kraft af Kongens ubegrænsede Tillid og sin egen Karakterstyrke var den rette Mand dertil. Det fornødne finansielle Grundlag skaffedes i disse Aar til Veje ved midlertidige Finanslove og stadige Forlængelser af disse og i Foraaret 1882 ved en regelmæssig Finanslov med stærke Indrømmelser til Venstre og gennemført under Passivitet fra Ministeriets Side af et Partiflertal i Højre under nationalliberal Ledelse. Det skete opfattedes ogsaa i Højre som et afgjort Nederlag for E., men han fandt sig hverken foranlediget til at vige Pladsen eller til at kræve et Opgør med Partiet og stolede atter en Gang paa, at Modstanderne nok skulde hjælpe ham til at bringe Balance i Tingene. Det slog ogsaa til, thi Skuffelsen og Harmen over E.s Urokkelighed trods alle Vælgertilkendegivelser drev Ven-

stregrupperne over i den »Visnepolitik«, som var proklameret af Berg og i Samlingen 1882—83 trængte fuldstændig igennem. Denne Politik øvede en mægtig samlende Virkning paa Højre og trængte dets misfornøjede Elementer i Baggrunden, samtidig med at det store Befæstningsforslag dukkede op paa ny og, denne Gang baaret frem af en energisk Forsvarsagitation, rejste en stærk Stemningsbølge og gav Regeringens Politik en ideel Baggrund og en mere positiv Karakter. Endnu levede man en Tid paa de knebne Bevillinger, som midlertidige Finanslove eller Landstingets Accept paa Folketingets Finanslov kunde fremskaffe, men der var blandt Højrevælgerne en stigende Misfornøjelse, yderligere fremdrevet af Forsvarsbevægelsen, med, at Ministeriet saaledes fandt sig i at blive »sat paa Sultekur«. Denne Stemning fandt kraftigt Udtryk paa de Landsorganisationsmøder, Højre fra Dec. 1883 aarlig afholdt, og i det nu af Professor Matzen ledede Højreflertal i Landstinget. E. holdt en Tid lang nærmest igen paa denne Bevægelse: han vilde ikke slaa til, før han mente Situationen fuldt moden. Den store Valgsejr, Oppositionen vandt Juni 1884, var saa langt fra at gøre ham vaklende, at den endog styrkede ham i hans Forsæt om at holde ud. Over for Kongen erklærede han, at alle Forsøg paa ved et »Forsoningsministerium« at gøre en Ende paa Kampen vilde vise sig resultatløse: Valget stod i Virkeligheden mellem ham og Berg.

Allerede i Samlingen 1883—84 havde Landstinget med Matzen som Ordfører forkastet et af E. stillet Forslag om en midlertidig Finanslov af den hævdvundne Type med den Motivering, at der var Strid om dens Forstaaelse. E. gjorde ingen Modstand og forelagde Marts 1885, da det truede med, at der ikke vilde blive tilstrækkelig Tid til Forhandlingen mellem Tingene om Finansloven, et Forslag til en midlertidig, som gav Ministeriet væsentlig friere Spillerum end efter den gamle Affattelse. Om dette kunde, som det var at forudse, ingen Enighed opnaas mellem Tingene, og man stod nu over for Konflikten. E. erklærede, at det skulde glæde ham, om Tingene kunde enes om Finansloven, men selv holdt han sig ligesom tidligere passiv. Det kom da 1. April 1885 til et Brud, og der udstedtes en provisorisk Finanslov, som gav Regeringen Bemyndigelse ikke blot til at afholde de Udgifter, om hvilke Tingene havde været enige, men ogsaa de »til Statsstyrelsens forsvarlige Førelse nødvendige Udgifter« inden for de paa Regeringens Finanslovsforslag opførte Beløb. Dette Finansdiktatur vakte en voldsom Harme hos Oppositionen, der gav sig Udslag ikke blot i Massemøder med stærke Angreb paa Ministeriet, men ogsaa

ved Dannelsen af Riffeforeninger og Tilløb til organiseret Skatteenægtelse. Inden for Højre herskede ganske overvejende Tilfredshed, der steg til Begejstring efter Jul. Rasmussens Mordattentat 21. Okt. E. naaede op paa Højdepunktet af sin Popularitet inden for Partiet. Ikke nogen Sinde har vel en dansk Minister staaet som saa uomtvistet Fører for sit Parti som E. i Aarene 1885—91. Der var ikke mere nogen nævneværdig Modstand at spore, og hans Personlighed kom for mange til at staa med en vis Autoritetens Herskernimbus om sig. — Allerede i Maj var der blevet udstedt en foreløbig Lov, som forbød Anskaffelse og Uddeling af Rifler og Indøvelse i deres Brug uden Politiets Tilladelse. Efter Attentatet hjemsendtes Rigsdagen, og der udstedtes nu nye foreløbige Love om Oprettelse af et Gendarmerikorps, om Forøgelse af Politiet og Assessorer, om Skærpelse af Straffeloven for politiske Forseelser og om Presseansvarligheden. Disse Love opretholdtes Aar efter Aar, idet Regeringen kun forelagde dem i Landstinget, der ikke sendte dem videre til Folketinget. Dettets Forkastelse af dem og de provisoriske Finanslove ved privat Initiativ anerkendtes ikke som retsgyldig hverken af Regeringen eller Højesteret. I øvrigt regeredes der ved provisoriske Finanslove og i et kort Tidsrum, hvor de formelle Betingelser for saadannes Udstedelse ikke var til Stede, ved en kgl. Resolution. Indtil Efteraaret 1886 førte Folketinget en skarp Kamppolitik med Finanslovnægtelse og saa godt som fuldstændig Standsning af Lovgivningsvirksomheden. Ogsaa et Forslag af E. om en — i øvrigt for Folketinget saglig uantagelig — Grundlovsbestemmelse om Afgørelse af Uoverensstemmelser paa Finansloven nægtedes Overgang til 2. Behandling. Regeringen paa sin Side svarede med de nævnte provisoriske Love og med talrige Retssager, hvorved ogsaa flere af Oppositionens Rigsdagsmænd idømtes Fængselsstraffe. Skønt Forbitrelsen inden for Venstrebefolkningen holdt sig usvækket, blev det dog efterhaanden klart for Oppositionens Ledere, at man savnede effektive Magtmidler, og at den rene Protestpolitik snarere styrkede end svækkede Ministeriet, og man besluttede derfor i Efteraaret 1886 at gaa over til en anden Taktik. Finansloven skulde behandles gennem alle Stadier og en Realitetsforhandling optages om alle neutrale Lovgivningssager. E. havde mødt alle de Angreb, der i Folketinget rettedes mod ham og hans Regeringssystem, med utilnærmelig Passivitet, men var villig til at optage den tilbudte saglige Forhandling og høstede selv en af dens første Frugter ved Gennemførelsen af Konverteringsloven 1886. Jan. 1887 fandt E. Tidspunktet gunstigt til en Opløsning af Folketinget og opnaaede en Tilvækst af Højre fra 19 til 27,

deriblandt fire af de 1884 tabte Hovedstadskredse. Imidlertid gennemførte han paa de provisoriske Finanslove en Del af sit Militærprogram, navnlig ved Anlæg af forskellige Befæstningsværker omkring Kbh. Paa de civile Omraader blev derimod forholdsvis lidet gennemført ud over, hvad Tingene under Finanslovbehandlingen var enedes om. Inden for Oppositionen groede der nu Ønsker frem om at opnaa et Finanslovforslag, der kunde sætte en Grænse for Befæstningens Videreførelse, og E. syntes at imødekomme disse Bestræbelser ved paa Finanslovforslaget 1888—89 ikke at opføre nye Befæstningsudgifter. Ved det Tilløb til et Forlig (»Paaskeforliget«), som fandt Sted i Foraaret 1888, gjorde E. Oppositionen et Tilbud, ved hvilket han vistnok efter sin egen Mening strakte sig langt, men som dog var uantageligt for Oppositionen, da det som Betingelse for en Standsning af de ubevilgede Militærudgifter satte en Bevilling af 8 Mill. Kr. til »Vestfronten«. Forhandlingspolitikken fortsattes, men uden Haab om Enighed om Finansloven, og Udsigten til en saadan rykkedes endnu nogle Aar længere ud i Fremtiden, da Regeringen 1890 ad provisorisk Vej paabegyndte Anlægget af Middelgrundsfortet.

S. A. satte den af Bojsen ledede nye Forhandlingspolitik ind, der vel foreløbig ikke skulde berøre de politiske Stridsemner, men dog havde det konstitutionelle Forlig som Endemaal. E. gik ind i Forhandlingen, der allerede i det første Aar nærmede Landstingets og Folketingets Flertal saa meget til hinanden, at det samlede Lovkompleks, der i Foraaret 1891 forelagdes E., forekom ham for stærkt at bære Venstres Præg, navnlig med Hensyn til Kompensationsforholdet, saaledes at han i første Omgang nægtede det sin Sanktion. Denne Modstand blev dog overvundet, navnlig ved Ministrene Nellesmanns og Ingerslevs energiske Indgriben, og fra den Tid var E. ikke paa samme Maade Enehersker som tidligere. I Foraaret 1893, da der for første Gang tilstræbtes Forlig om Finansloven, strandede det paa, at E. støttede Krigsminister Bahnsen i hans Modstand mod det Bojsen'ske Krav om Nedgang i Udgifterne til Hærloven, men n. A. opgaves denne Modstand, og Forliget kom i Stand 1. April 1894. En særlig Vanskelighed voldte Spørgsmaalet om Ministeriets Forbliven. Begge de forhandlende Parter paa Rigsdagen erkendte, at E.s Afgang laa i den ved Forliget skabte nye Situations Natur, men Konsejlspræsidenten kunde ikke anse det for foreneligt med sine Principper, at Vedtagelsen af en regelmæssig Finanslov gjordes afhængig af hans Afgang, og modsatte sig bestemt ethvert Krav om at afgive noget bindende Tilsagn i saa Henseende. Højres Tillidsmænd mente

dog efter deres Forhandlinger med ham at kunne paatage sig en moralsk Garanti for, at Afgangen vilde finde Sted inden næste Rigsdagssamling, og de Ord, E. ved Finanslovens endelige Behandling udtalte i Landstinget om, at han haabede, at den ved Forliget skabte Situation vilde bringe ham Udsigt til at blive befriet for hans »Stillings Besvær«, var forud aftalte mellem ham og hans Parti. E. kunde med Tilfredshed modtage Forliget, for saa vidt som Finansloven indeholdt Bevillinger til Kbh.s Befæstnings og andre provisoriske Anlægs Vedligeholdelse og Hærloven de fornødne Bevillinger til Fæstningsartilleri m. m. Ligeledes kunde han uden stor Betænkelighed ofre Gendarmeri- og Presseprovisoriet, men hvad han dybt maatte misbillige var den »Rigsdagsbeslutning«, om hvilken Tingene var enedes uden Regeringens Medvirkning og som i Virkeligheden indeholdt et Afkald for Fremtiden paa Anvendelsen af den hidtil anvendte Praksis med Hensyn til provisorisk Lovgivning. E. saa heri og i den hele foreliggende Situation et Vidnesbyrd om, at han — som han selv har udtalt det i en efterladt Optegnelse — »ikke mere kunde gøre Regning paa et enigt og stærkt Højre til Fortsættelse af Kampen«. Under disse Omstændigheder mente han ikke at kunne blive siddende, og allerede under Kongens Besøg paa Skaføgaard 27. Juni bebudede han over for ham sin Afgang, der dog først paafulgte i Aug. Grunden til denne Tøven var hans Ønske om saa vidt muligt at berøve Minister-skiftet Præget af at være »parlamentarisk fremtvetnet«, og ligeledes benyttede han sin Indflydelse hos Kongen til, at der blev givet det nye Ministerium et saa lidet parlamentarisk Præg som muligt, idet det blev et rent Højreministerium med Bevarelse af fem af de afgaaende Ministre, deriblandt Reedtz-Thott som Konsejlspræsident. Kongen, der i høj Grad beklagede E.s Afgang, gav ham ved Afskeden Rang over Ministrene. Det kom senere til et Brud mellem E. og Reedtz-Thott, da denne ved sin Udtalelse i Folketinget om at ville gaa af hellere end at benytte en provisorisk Finanslov som Kampmiddel efter E.s Mening havde »lagt Strikken om sin egen Hals«. Siden bidrog E. ved sin mere end kølige Holdning i Landstinget ikke lidet til Ministeriets Afgang. 1898 nægtede E. at søge Genvalg til Landstinget, men indtraadte paa ny 1900 som kongevalgt og bevarede dette Mandat til sin Død. Han deltog lige til det sidste af og til i Tingets Forhandlinger, navnlig om politiske og finansielle Forhold, altid med skarp kritisk Front mod de forskellige Venstreministerier. — R. 1862. K. 1866. S.K. 1869. DM. 1877. R.E. 1878. — Malerier af O. Bache 1882 og A. Jerndorff 1895 (Fr.borg, Gentagelse paa Skaføgaard); Kopi af Jern-

dorffs Maleri af Karl Jensen 1915 (Rigsdagen). Buste af H. Conradsen 1885 (Fr.borg, dep. i Statsministeriets Mødesal) og af Gelert. Jeton fra 1885 af S. Lindahl, fra 1887 af R. Jensen i Horsens. Medaille af H. Conradsen 1894. Træsnit af H. P. Hansen 1866 paa Gruppebilledet af Ministeriet Frijs. Litografi s. A. og Træsnit efter Tegning af H. Olrik. Træsnit 1872. Litografi af I. W. Tegner 1880 efter Fotografi, af Joh. Thorsøe 1887 efter Tegning af Litografen. Træsnit bl. a. af J. Falander 1878, fra 1887 og efter Fotografi 1889.

K. G. Brøndsted: J. B. S. Estrup, 1925 (med Litteraturhenviisninger bl. a. S. 213 f. og 221 f.). Zodiacus i Nær og Fjern 27. Jan. 1875. V. Topsøe: Politiske Portrætsstudier, 1878. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882. N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03. Spejlet 20. Juli 1902. C. Goos i Ill. Tid. 16. April 1905. E. Henrichsen: Mændene fra Forfatningskampen, I, 1913. N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916. C. H. Rørdam: Svundne Dage, IV—VI, 1918—30. A. F. Kriegers Dagbøger, III—VII, 1921—25. Harald Nielsen: Mænd og deres Gerning, 1929. Povl Engelstoft i Dansk Udsyn, 1925, S. 89—96. Samme i Hist. Tidsskr., 9. Rk., IV, 1925—26, S. 188—92. A. Fraenkel i Nationaltid. 27. April og 13. og 14. Maj 1925. Berl. Tid. 21. Juli 1928. J. Schovelin og P. Stavnstrup i Det nye Danmark, II, 1929.

N. Neergaard.

Estrup, Peder, 1756—1818, Rektor, Præst. F. 6. Okt. 1756 i Nibe, d. 31. Dec. 1818 i Randers, begr. sst. Forældre: Forpagter paa Kyø og Lindenborg Christen E. (1710—64) og Magdalene Engelstoft (1730—56). Gift 31. Aug. 1785 i Aalborg med Gedske Cathrine Jungersen, døbt 9. Marts 1757 paa Gøl, d. 19. Marts 1830 i Kbh. (Trin.), D. af Provst Peder J. (1720—96) og Judithe Andersdatter Thorning (1719—1800).

E.s Fødsel kostede hans Moder Livet, og da han faa Aar senere ogsaa mistede sin Fader, kom han i Huset hos sin Morbroder, den senere Provst, Mag. Christian Engelstoft, der 1772 dimitterede ham til Universitetet. 1777 tog han den store filologiske Embeds-eksamen, 1779 teologisk Attestats. Som Student var han bekendt for sine udmærkede Kundskaber, især i Græsk — hans Kendingsnavn var »Peder Grækeren« —, og 1779 fik han Plads paa Borchs Kollegium, hvor han 1780—82 udgav tre Disputatser »De Genio Socratis« og i øvrigt tilbragte nogle for sin Udvikling meget betydningsfulde Aar. 1782 tog han Magistergraden med megen Berømmelse og blev s. A. Hører i Vor Frue Skole i Kbh. Blandt sine Disciple havde han den senere Biskop J. P. Mynster, der siger, at han var den eneste af Lærerne, der forstod at sætte sig i Respekt, til Dels takket være sin store Strenghed. 1788 blev E. Rektor i Randers. Han modtog en aldeles forsømt Skole, men i Løbet af faa Aar lykkedes det ham at bringe den paa Fode igen og at vinde

Ry som en af Landets fortræffeligste Rektorer. Blandt de 112 Disciple, som han dimitterede, var 1799 St. St. Blicher, der satte ham meget højt. I pædagogisk Henseende var E., som personlig knyttet til Ove Høegh-Guldberg, konservativ, og da han saa med Misbilligelse paa Hertugen af Augustenborgs Reformer af det lærde Skolevæsen og tilmed sad i meget knappe Kaar som Rektor, søgte han Præstekald. 1803 blev han Sognepræst i Nykøbing F., men allerede s. A. vendte han tilbage til Randers som Sognepræst ved St. Mortens Kirke og Provst i Støvring Herred (Provstiet afgav han 1812). Skønt han var afholdt af sin Menighed, følte han sig aldrig helt lykkelig som Præst. Skolegerningen havde været hans rette Kald. Mange indre og ydre Omstændigheder hindrede ham i hans senere Aar i at optræde som Forfatter. En Del Skoletaler, han har efterladt sig, viser ham som en kundskabsrig, humant dannet og ædelt tænkende Personlighed. — Rang med Amtsprovster 1812. — Marmorindetavle i St. Mortens K. i Randers af H. E. Freund, modelleret formentlig i Rom kort efter E.s Død, udstillet 1825. Maleri af C. A. Jensen 1827 paa Kongsdal.

Vilhelm Boëtius: In memoriam Mag. Petri Estrup, 1919. K. L. Rahbeks Ungdomskærlighed (Memoirer og Breve, XV), 1911, S. 156. Jeppe Aakjær: Steen Steensen Blichers Livs-Tragedie, I, 1903, S. 2, 4. Fra Randers Amt, XVIII, 1924, S. 51—52, 57, 59, 60. Th. Oppermann: Hermann Ernst Freund, 1916, S. 58—59, 128, 159.

Bjørn Kornerup.

Ethelberg, Hans Laurits Jørgensen, 1847—1907, Afholdsagitor. F. 29. Okt. 1847 i Nørre Kollemorten, Nørvang Herred, d. 9. Jan. 1907 i Randers, begr. sst. Forældre: Gaardejer Jørgen Hansen (1819—tidligst 90, gift 2° 1865 med Ane Kirstine Pedersen, 1835—89) og Johanne Marie Larsdatter (f. 1828). Navneforandring 26. Marts 1901. Gift 13. Nov. 1875 i Ørsted, Randers Amt, med Karen Rasmussen, f. 8. Dec. 1849 i Hollandsbjerg, Randers Amt, d. 27. Juli 1925 i Randers, D. af Tjenestekarl, senere Gaardejer Rasmus Pedersen (1829—1912) og Ane Marie Rasmussen (Byrgesen) (1828—1912).

E. gik i Skole i Høvring ved Randers, hvortil Forældrene flyttede 1853, lærte Landbrug paa Lolland og tog Skolelærereksamen fra Lyngby Seminarium 1873. Han var derefter Hjælpelærer i Torup ved Langaa, Lærer ved Friseminariet i Ørsted, i et Par Aar Forstander for Faarup Højskole, endelig Lærer i Bygholm ved Horsens. 1880 blev han grebet af Afholdssagen og var siden en energisk og dygtig Forkæmper for denne. Han opgav 1881 sit Embede og flyttede til Kbh., hvor han sammen med Folketingsmand A. Holck

1882 grundlagde »Ugens Nyheder«, som han var Medredaktør af til 1884. 1880—85 redigerede han »Totalafholdsbladet«, der fortsattes af »Dansk Afholdsblad«. Efter 1889 at være flyttet tilbage til Jylland udgav han 1891—98 »Afholdsbladet«, redigerede 1889—92 »Odder Folkeblad« og 1892—94 »Randers Venstreblad«. Han skrev ca. 40 afholdssagitoriske Smaaskrifter (bl. a. »Biblen og Vinen« (1882), som affødte en hel Pjecekrig), »Bidrag til Belysning af Drikkespørgsmaalet« (1880), »Afholdssagens Historie i Danmark« (1891), var Medarbejder ved en Mængde Ugeblade af folkelig Art, skrev Fortællinger, Afholdssange og »Folkets Bog« (1885). Han var Medstifter af Afholdstalernes Forbund. Sammen med Litterat M. Balle tog han Initiativet til de nordiske Afholdstævner, der udviklede sig til Kongresser. 1880—89 og 1890—92 var han Medlem af Hovedbestyrelsen for Danmarks Afholdsforening, 1882—86 Formand for Kbh.s Afholdsforening. I sine sidste Aar havde han en lille Statsunderstøttelse og døde som Antikvarboghandler i Randers. — DM. 1900.

Adolph Hansen.

Etlar, Carit, se Brosbøll.

v. Euch, Johannes Theodor Joseph, 1834—1922, katolsk Biskop. F. 21. Jan. 1834 i Meppen, Hannover, d. 17. Marts 1922 i Kbh., begr. sst. (Kat. Vestre). Forældre: Købmand Theodor Daricus Amandus Peter E. (1806—58) og Josephine Engeline Antoinette Trexler (1807—81).

v. E. voksede op i et katolsk Hjem, blev Student 1852 i Meppen, studerede i Münster og Mainz, sidstnævnte Sted hos den berømte Biskop Kettler, viedes til Subdiakon i Hildesheim 1855, til Diakon i Paderborn 1857 og var 1855—59 Huslærer hos den navnkundige Katolik, Stifter af Bonifaciusforeningen, Grev Joseph Theodor v. Stolberg i Westheim. 1860 blev han præsteviet i Osnabrück og s. A. sendt til Danmark, der blev hans andet Hjem, først som Vikar og fra 1861 som Kapellan ved Hovedstadens St. Ansgars Kirke, hvis Menighed da talte henved 750 Medlemmer. 1864—84 var han Sognepræst i Fredericia, hvorfra han øvede en udholdende Missionsvirksomhed i Jylland og paa Fyn for at samle og styrke Katolikkerne ved at oprette Missionsstationer i de større Byer. 1883 fik han tildelt et Kanonikat i Osnabrück, en Stilling, han dog ikke kom til at tiltræde, da Overhovedet for den danske Katolicisme, den apostolske Præfekt for Danmark, Hermann Grüder, døde i Slutningen af 1883, og n. A. blev v. E. udnævnt til hans Efterfølger. 1892 blev han forfremmet til apostolsk Vikar,

fik som Titel Biskop af Anastasiopolis og blev bispeviet i Osnabrück. — v. E. kom til Danmark forholdsvis faa Aar efter Grundlovens Godkendelse af den almindelige Religionsfrihed, og de danske Katolikker var næppe alle klare over Rækkevidden af dette magna charta. Den fremmede saa derimod straks, hvilke Arbejdsmuligheder den nyvundne Frihed indebar. Gennem sine personlige Bekendtskaber og sin vindende Optræden lykkedes det v. E. at faa en væsentlig Støtte til det katolske Missionsarbejde i Danmark gennem den tyske Bonifaciusforening. Han viste et utrætteligt Initiativ paa alle Felter, hvor han saa Mulighed for nye Fremstød, og han havde baade et klart Blik og en fast Haand til at lede en fortsat Propaganda, som — enten det drejede sig om Festprocesioner og Valfarter eller om Oprettelsen af Skoler og Hospitaler — skulde vise, at den katolske Kirke var i Aktivitet og repræsenterede en Magt. Endelig fortjener det at nævnes, at v. E. ejede en udmærket Evne til at forhandle med ikke-katolske Autoriteter. — Maleri af Bertha Wegmann 1910. Portrætrelief af Windfeld-Schmidt.

Joh. Bapt. Metzler: Biskop J. v. Euch, 1910. Johs. Jørgensen: Mit Livs Legende, IV: Det usyrede Brød, 1918, S. 40, 108 f. Nordisk Ugeblad for katolske Kristne, 1922, Nr. 13—15, 30.

Michael Neiiendam.

Euchel, Gottleb, 1767—1830, jødisk Lærd og Købmand. F. 14. Juli 1767 i Kbh. (Mos.), d. 7. Juni 1830 sst., begr. sst (Mos. Kgd., Møllegade). Forældre: Handelsmand Abraham Israel Eichel (ca. 1731—ca. 1767) og Krenche (d. 1784). Gift 12. Maj 1800 i Kbh. (Mos.) med Frederikke Henriques, f. ca. 1779 i Kbh. (Mos.), d. 17. Juli 1821 sst. (Mos.), D. af Agent, Tapetfabrikant Abraham Moses H. (1721—1802, gift 1° 1753 med Jette Fürst, d. 1754, 2° 1754 med Hendel Sara Fürst, d. 1777) og Sara Goldschmidt (1743—1802).

E. nød grundig Uddannelse i jødisk Teologi i Hasenpot, Kurland, hvor hans ældre Broder var bosat. En anden af hans Brødre, Bibelfortolkeren, Redaktøren af det første hebraiske Tidsskrift »Hameassef« (Samleren) *Isac E.* (1756—1804), der efter at have studeret Filosofi i Königsberg under Kants Ledelse var forblevet der og virkede som Lærer i jødiske Hjem, sørgede for hans Uddannelse i verdslige Fag i Königsberg og i Berlin. Efter at være kommet tilbage til Kbh. søgte E. Uddannelse ved Handelen og tog 1799 Borgerskab som Grosserer. Sine gode Kundskaber stillede han til Raadighed for sine Trosfæller. Da Regeringen 1795 havde nedsat en Kommission for at udarbejde et Forslag om Menighedens Anlig-

gender, fremkom E. med et udførlig motiveret Forslag om gennemgribende Reformer i Menighedens Styrelse (Minerva, 1796, I, S. 47—61). Han krævede bl. a. Oprettelse af Skoler for de jødiske Børn for at komme bort fra disses ensidige Opdragelse. M. L. Nathanson (s. d.), som 1805 havde skaffet Midler til Mosaisk Drengeskoles Oprettelse, søgte og fandt i E. sikker Bistand til Skoleplanens Udarbejdelse, og E. blev da ogsaa Medlem af Skolens første Direktion. E. ønskede at oprette et Seminar i Kiel til Uddannelse af jødiske Teologer og Lærere, men fandt ingen Støtte for Planen. Under den litterære Jødefejde 1813 som Følge af Thaarups Oversættelse af »Moses og Jesus« fremkom E. under Titlen »Til evig Fred« med et Indlæg til Stridens Bilæggelse, der blev modtaget med Velvillie.

Josef Fischer: Stamtavlen Eichel, 1904. Kjøbenhavnske lærde Efterretninger, 1796, S. 245 f. Museum, I, S. 139 ff.

Josef Fischer (D. Simonsen).

Euphemia, d. 1330, Dronning. F. ca. 1285(?), d. 26. Juli 1330, begr. i Sorø K. Forældre: Hertug Bogislav IV. af Pommern (d. 1309, gift 2° med Margrete af Rügen) og Agnes af Brandenburg. Gift før 1307 med Hertug, senere Konge Christoffer II. (s. d.).

Om E.s personlige Forhold vides kun lidet; ved hendes Svogers, Kong Eriks, Død 1319 opholdt Christoffer sig landflygtig i hendes Hjemland. Om hendes Gravmæle i Sorø Kirke og om hendes Børn henvises til Art. Christoffer II.

Jørgen Olrik.

Ewald. Den sønderjyske Præsteslægt E. føres tilbage til Sognepræst i Bylderup Enevold Lorentzen (d. 1660), der — uden at det er lykkedes at paavise Forbindelsen — formodes at nedstamme fra Ribe-Slægten Ægidius. Han var Fader til Sognepræst i Dagebøl Laurentius (Lorentz) E. (1643—98) og til Sognepræst i Højst Nicolaus E. (1658—1733), hvis Søn var den nedenn. Vajsenhuspræst Enevold E. (1696—1754). Denne var Fader til nedenn. Digter Johannes E. (1743—81). — En tysk Slægt E. kom til Danmark med nedenn. Generalløjtnant Johann v. E. (1744—1813), der var født i Kassel. Han var Fader til Sophie E. (1792—1829), der ægtede General Frederik Løvenørn Bardenfleth (1781—1852, s. d.), og til nedenn. Generalmajor, Kammerherre Carl v. E. (1789—1866), der havde Sønnerne nedenn. historisk Forfatter Herman Frederik E. (1821—1908) og Kaptajn i Livgarden, Kammerjunker Wolfgang E. (1829—77), der var Fader til Søofficeren og Forfatteren Herman E. (1872—1922). H. F. E. var Fader til nedenn. Forfatter Carl E. (1856—1908) og til Forfatter og Journalist Henrik

Theodor E. (1874—1923). Af Carl E.s Børn er Karen E. (f. 1885), gift med den irske Forfatter Charles Shaw Desmond, og Jesper E. (f. 1893) optraadt som Forfattere; Lissen (Lisbeth) E. (f. 1890), gift med Maleren Poul Jerndorff, er Malerinde.

Personalh. Tidsskr., 9. Rk., V, 1933, S. 215—47. Theodor og H. F. Ewald, En Slægts Historie, I—II, 1905. Stamtavle over Slægten Paludan-Müller, 1895, S. 18. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 164 f. Samme i Politiken 2. Marts 1908.

Albert Fabritius.

v. Ewald, Carl, 1789—1866, Officer. F. 1. Marts 1789 i Kassel, d. 18. Marts 1866 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Oberstløjtnant, senere Generalløjtnant Johann v. E. (s. d.) og Hustru. Gift 28. Febr. 1813 paa Frbg. med Frederikka Amalie Kaas Rosenstand-Goiske, f. 16. April 1793 i Kbh. (Nic.), d. 14. Sept. 1855 sst. (Frue), D. af Overauditør Peder R.-G. (s. d.) og 2. Hustru.

v. E. fik en omhyggelig, militært streng Opdragelse. 1801 tillod Faderen ham at indtræde i et lille borgerligt Jægerkorps i Eckernførde, og n. A. udnævntes han til Stykjunger i Artilleriet og Artillerikadet. 1805 blev han Sekondløjtnant II (Anc. fra 1804), 1808 Sekondløjtnant I og Adjoint i Generalkvartermesterstaben, 1809 blev han kar., 1811 virkelig Premierløjtnant og 1813 Divisionsadjutant og Stabschef ved den »bevægelige« Armédivisions 2. Brigade i Holsten. Under Feltoget s. A. udmærkede han sig bl. a. i Træfningen ved Boden 2. Dec. Fra 1815 var han Stabschef ved 1. Brigade af Auxiliærkorpset til Frankrig. Efter Hjemkomsten fortsatte v. E. sine militære Studier, var 1821—26 Medredaktør af »Magazin for militair Videnskabelighed« og havde tillige den Opgave at referere udenlandske militære Tidsskrifter for Kongen. 1822 blev han Lærer for Prins Frederik (VII.) og fulgte ham paa hans Udenlandsrejse 1826—28. 1828 blev han jourhavende Adjutant hos Kongen og 1829 dennes Haandbibliotekar. 1825 var han blevet kar., 1830 virkelig Major, blev 1832 kar., 1834 virkelig Oberstløjtnant og Divisionskvartermester og 1838 Overadjutant i Generalstaben. 1834 viste Kongen, hvilken Tillid han havde til v. E., ved at vælge ham til at have Opsigt med Prins Frederik under dennes Forvisning til Jægerspris før Skilsmissen fra Prinsesse Vilhelmine. Efter Tronskiftet 1839 blev han Generaladjutant og Chef for Kongens Adjutantstab og for Bureauet for Armeens Kommandosager, hvorved han traadte i Spidsen for Hærens Styrelse. Hans Helbred slog dog ikke længere til, og 1841 indgav han Afskedsansøgning, som Kong Christian imidlertid ikke vilde modtage, men bevilgede ham Sygeorlov, indtil han atter følte sig

tjenstdygtig. Snart var v. E. da ogsaa i Stand til atter at varetage sine Pligter. 1842 udnævntes han til Generalmajor, men kort efter Frederik VII.s Tronbestigelse 1848 frattraadte han sin Stilling. Posten som kommanderende General i Nørrejyland og Fyn blev ham tilbudt, men han følte, at hans Kræfter ikke vilde forslaa, og da han desuden ikke satte Pris paa at tjene under den nye Konge, stilledes han à la suite i Armeen. Ved Krigens Udbrud tilbød han sin Tjeneste, selv i en underordnet Stilling, men Tilbudet modtoges ikke, og for dog at ofre noget for sit Land gav han frivillig Afkald paa en betydelig Del af sin Gage. N. A. fik han efter Ansøgning definitiv Afsked fra sin Stilling i Hæren, hvor hans Eftermæle blev, at han altid havde brugt sin store Indflydelse til det gode uden nogen Sinde at have misbrugt den. Sine sidste Aar levede han stille, beskæftiget med at skrive sine Erindringer og med historiske og teologiske Studier. — Kammerherre 1840. — R. 1814. K. 1828. DM. 1829. S.K. 1847. — Maleri af Fiebig 1843. Portrætteret paa F. Dewehrts Litografi af Christian VIII. med Suite. Buste i Gips. Træsnit efter Tegning af H. Olrik 1866.

Meddelelser fra Krigsarkiverne, VII—IX, 1896—1900. Ill. Tid. 25. Marts 1866. Theodor og H. F. Ewald: En Slægts Historie, I—II, 1905.

Rockstroh.

Ewald, Carl, 1856—1908, Forfatter. F. 15. Okt. 1856 paa Brede-lykke ved Gram, Nordslesvig, d. 23. Febr. 1908 i Charlottenlund, begr. i Gentoft. Forældre: Forfatteren H. F. E. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 15. Okt. 1880 i Slagslunde med Emilie Salomon, f. 16. Nov. 1850 i Horsens, d. 18. Aug. 1931 i Kbh., D. af Kateket og Adjunkt i Horsens, senere Sognepræst i Herslev og Gevinge Victor S. (1807—75) og Caroline Amalie Fischer-Benzon (1812—87). Ægteskabet opløst. 2° 22. Dec. 1887 i Kbh. (Jac.) med Betty Ponsaing, f. 20. Jan. 1859 i Kbh. (Frbg.), D. af Bogholder Julius Marie P. (1822—1909) og Marie Josepha Christine Sophie Pingel (1828—1912).

E. blev Student 1874 fra Fr.borg, vilde tage Forsteksamen, men opgav det paa Grund af Sygdom. Han virkede i flere Aar som Lærer, var en Tid Skolebestyrer paa Frbg., men helligede sig fra 1882 helt Forfatter- og Journalistvirksomhed. Hans Forfatterskab blev et af den nyere danske Litteraturs omfangsrigeste og mangesidigste. Det falder i fire Hovedgrupper: de moderne Romaner, de historiske Romaner, Eventyrene og de aktuelle Fortællinger og Betragtninger, mest af satirisk Indhold. Mellem 1882 og 1892 skrev E. en Række Romaner i Tidens Manér, hvor han satte

Problemer under Debat og tydeligt tog Parti ud fra de dengang mest frisindede Synspunkter; de vigtigste er »Regel eller Undtagelse« (1883), »En Udvej« (1884) og »Lindegrenen« (1886). Senere kom »Fru Johanne« (1892) og de sammenhængende større Fortællinger »Den gamle Stue« (1895) og »Cordts Søn« (1896). Disse sidste var skrevet i en maniereret, men poetisk suggestiv Stil og var stærkt paavirkede af 90'ernes Sjæleanalyse og raffinerede Udtryksmaade. — I Slutningen af 90'erne begyndte E. sit Forfatterkab af historiske Romaner. Den første, »Børnekorstoget« (1896) var beaandet og fantasifuld, senere fulgte »Makra« (1897), »Mogens Heinesen« (1904), »Jep Akelej og hans Kæreste« (1905), »Karl Peter Ulrik« (s. A.) og »Den største i Landet« (s. A.). I sine sidste to Leveaar udgav han den i sin Tid populære Serie »Danske Dronninger uden Krone« (1906—08, flere Udgaver).

E.s Ry hviler nu væsentlig paa hans Eventyr og hans Satirer. 1892 og 1893 udkom to Samlinger Børnefortællinger, »I det Frie«, 1894—95 Eventyrsamlingerne »Fem nye Eventyr« og »De fire Fjerdingsfyrster«. E. fortsatte stadig denne Del af sit Forfatterkab, saaledes at der kom til at foreligge tyve Bind, der kom i flere Udgaver, og hvoraf gentagne Gange udvalgte Samlinger er udsendt. Han har ogsaa oversat Grimms Eventyr, og i »Eventyrskrinet«, der udkom i en Subskriptionsudgave med Illustrationer af Louis Moe (1929), har han paa sin egen Maade genfortalt gamle Sagn og Eventyr.

I Aarene før og efter Aarhundredskiftet var E. en flittig og meget læst Medarbejder ved »Politiken«. Hans korte Artikler, under skrevet Hr. Hansen, indførte noget nyt: de var en tæt Forening af Journalistik og Novellistik, skrevet i en knap og tindrende Stil, hvor de vel forberedte Pointer sprang overraskende frem. De var Tendenslitteratur ganske som hans tidligere store Romaner; hans Formaal var at revse, nedbryde Fordomme, men Formen for denne Satire var blevet moden, glansfuld og rammende. Ofte benyttede han sine Børn, baade de store og de smaa, til at indsmugle i Folks Bevidsthed alskens uvante Forestillinger, der dengang forekom mange udæskende, næsten revolutionære. En lille Del af denne Journalistik er samlet i »Døgnværk« (1900). I nær Tilslutning til disse smaa Artikler staar flere af de samtidigt udkomne Bøger, »Min lille Dreng« (1899), »Min store Pige« (1904), der ligesom E.s Bladartikler i novellistisk Form giver paradoksalt tilspidsede Bidrag til en moderne Opdragelseslære. Journalistisk prægede og alle med skarp Tendens er ligeledes Bøgerne »Sulamiths Have« (1898) og »Pastor Jespersens Juleaften« (s. A.), der væsentligt er rettet mod

den indre Mission, som E. ofte havde angrebet mere direkte i sin Journalistik. En Blanding af Journalistik og Novellistik er ogsaa »James Singletons store Udenlandsrejse« (1897), »James Singletons Glæde over Danmark« (1898) og »Historier« (1902). — E. skrev ogsaa nogle Teaterstykker; »Canta« blev spillet paa Det kgl. Teater 1901 og »Gerhard Ramm« paa Folketeatret 1906.

E. var flittig og mangesidig begavet, saa smidig, at hans Stil helt kunde forandre Karakter fra den ene Bog til den anden. Saa elegant, saa virtuost skrev ingen af hans jævnaldrende i Danmark. Men E. var ikke blot Stilkunstner, han ejede ogsaa Fantasi, og denne Fantasi blev ikke synderlig hemmet af at arbejde med Realiteter af rent objektiv Karakter, det ser man først og fremmest i hans Eventyr, som man undertiden, næppe med Rette, har karakteriseret som tørre og snusfornuftige; hans Fantasi bygger paa Realiteter af videnskabelig Art, men boltrer sig friskt og frodigt. Mod E.s Journalistik og den Serie af Bøger, som slutter sig nært til den, kan man indvende, at hans Fortolkning af »Frisindet« var ensidig og paa sin Vis kunde gøre et ikke mindre forbenet dogmatisk Indtryk end de Anskuelser, han angreb. Ofte har han dog ramt Hykleriet, Misundelsen og Overklassehovmodet i Centrum, og den fortættede, bevidste og dog frie Form har gjort mange af hans Artikler til smaa menneskeligt erfarne Kunstværker af blivende Værd. Journalistikken og Eventyret var de to Omraader, hvor han helt var sig selv og derfor gav sit ypperste. Romanerne — baade de første moderne og de sidste historiske — vil derimod næppe overleve ham længe, maaske med Undtagelse af »Børnekorstoget« og Dobbeltromanen »Den gamle Stue« - »Cordts Søn«. — Malerier af L. Find 1896 i Familieje, af Henrik Dahl og H. O. Heyerdahl 1904 i Privateje. Pennetegning af Ø. Heggteit 1905 (Fr.borg). Tegninger af L. Find i Familieje og paa Fr.borg.

C. E. Jensen: Vore Dages Digttere, 1898, S. 109—15. Chr. Rimestad: Digttere i Forhør, 1906, S. 92 f. Samme: Ilden og Asken, 1908, S. 69 ff. Johs. Jørgensen: Mit Livs Legende, II: Taarnet, 1917, S. 77 ff. Fr.borg lærde Skoles Program 1896, S. XII f.

Chr. Rimestad.

Ewald, Enevold (Enewald), 1696—1754, Præst. F. 29. Aug. 1696 i Højst, d. 11. Nov. 1754 i Kbh. (Helligg.), begr. i Helligg. K.s Kapel. Forældre: Sognepræst Nicolaus E. (1658—1733) og Mette Magdalena Prætorius (1671—1729). Gift 11. Okt. 1730 i Kbh. med Marie Matthiasdatter Wulff, f. 23. April 1715 i Kbh. (Frue), d. 27. April 1791 sst. (Helligg.) (gift 2° 1759 med Hørkræmmer og Overformynder Peder Huulegaard, 1711—69, gift 1° 1741 med

Helene Kirstine Hansen, Enke efter Jacob Korn), D. af Bygnings-entreprenør og Tømmerhandler Matthias W. (d. tidligst 1728) og Maria (Maren) Martens (d. 1738).

E. blev Student 1714 fra Tønder og studerede i Kiel, Jena og Halle. Hans Fromhed var tidlig vakt; allerede i Fjortenaarsalderen havde han læst Bibelen igennem fire Gange. Selvsagt maatte han blive grebet af den pietistiske Bevægelse baade hos den lærde og fromme Buddeus i Jena, hvor han oplevede en aandelig Krise med Anfægtelser og en derpaa følgende Hvile i Troen paa Bibelordet som Guds Ord, og under Opholdet i Halle, Arnestedet for den nye Vækkelse. I Vestslesvig var den pietistiske Bevægelse mærkbar. De fra Halle paavirkede Præster forkyndte et direkte Omvendelseskrav og begyndte et frivilligt Arbejde med Husbesøg, Katekisation og Bibellæsninger. Da E. omkring 1718 vendte tilbage fra Halle, optog han paa sin Hjemegn som uordineret Medhjælper hos sin Fader en lignende Virksomhed, som satte Skel; mange følte sig vakt, men Gejstligheden stillede sig gennemgaaende fjendtligt til det livlige Røre. E.s Ry gik langt ud over hans Hjemegn. Da Vajsenhuset blev oprettet 1727, fik han Ansættelse der, først som Lærer og fra Begyndelsen af 1728 som Præst efter at have taget den danske Embedseksamen. I Kbh. var den pietistiske Vækkelse i kendelig Fremgang, og E. blev snart den Prædikant, de vakte samlede sig om. Som Forkynder var han en Type for sig selv. Ud fra Bibelordet prædikede han med Kraft og Overbevisning Omvendelse, men han betonedede, at Omvendelsen maatte følges af et nyt Liv i Helliggørelse. Han forstod, at der var Forskel paa Menneskers sjælelige Konstitution, og at man ikke kunde kræve, at alle skulde gøre de samme aandelige Oplevelser. Man kan efter Tidens Forhold kalde E. en økumenisk Prædikant, en Forløber for Evangelisk Alliance, thi Mennesker af vidt forskellig religiøs Betoning fandt sammen under hans Prædikestol. Af Anlægspræg var han nærmest en Frikirkemand, men ved at staa i Statskirken kom han til at virke som en Bølgebryder over for den anti-statskirkelige Vækkelses Angreb paa Kirken som Babel. Med Spencers Program og Forholdene i Halle som Forbillede holdt E. gudelige Forsamlinger inden for Statskirken og ikke i Modsætning til denne. Formaålet med disse Møder var at styrke Troens indre Liv i en sigtet Kreds af ligesindede; blandt disse var E.s Svigermoder et af de mest aktive Medlemmer, og den Aktivitet, disse udfoldede — bl. a. ved Angreb paa de ortodokse Præster — blev indgaaende undersøgt i Kommissionen af 28. Nov. 1733. Foruden gennem sin Prædikegerning blev E. ogsaa navnkundig

ved sine Katekisationer, der var den kirkelige Pietismes andet Hovedmiddel til at virke vækkende. 1720 udgav han anonymt »Den sande Christendoms rette Grundvold«. »En større Prædikant og Katekisator har Danmark næppe haft«, lyder et samtidigt Udsagn, der bevidner, hvor skattet E. var. Endnu før Konfirmationen blev paabudt som en offentlig Kirkehandling 1736, havde E. begyndt en Konfirmandundervisning, som han drev med suggererende Kraft, og som aabenbarer Pietismens svigtende Sans for Børns Psykologi. Det personlige Ansvar, som de pietistisk vakte Præster følte over for deres Gerning, gav sig Udtryk i Kravet om en Revision af Skriftemaalets Praksis. I Henhold til Ritualet skulde Præsten meddele en ubetinget Absolution i Skriftestolen; flere af de af Pietismens Aand grebne Præster følte en Samvittighedstynge ved at skulle tilsige en ubetinget Absolution uden Garanti for paagældende Skriftebørns Anger og Bod. 1733 ansøgte E. om at opnaa visse Lettelser, der delvis blev bevilget, og 1734 fik han Tilladelse til at holde Kapellan til Skriftestolen mod selv at udrede hans Løn. Da Christian VI.s direkte statspietistiske Kirkepolitik efter 1735 lagde faste Rammer om den spiritualistiske Vækkelse, tabte E. sin Indflydelse som Fører, om end han bevarede sit Navn. Bluhme valgte ham til Skriftefader, Erik Pontoppidan tog ham med paa Raad, da han udarbejdede sin Katekismusforklaring »Sandhed til Gudfrygtighed«, og i Bibelrevisionskommissionen af 1739 var han Notar; 1748 blev han Medlem af Missionskollegiet og Vajsenhusets Direktion. Men hans senere Aar var trange; han led under økonomiske Vanskeligheder og legemlig Svaghed. Sine Bibelstudier og Prædikener udgav han i omfattende Værker, sikkert ogsaa for at forøge sine Indkomster: »Tidsregister over det gamle og nye Testaments Kirkehistorie« (I—II, 1741—42), »Det gamle og det nye Testaments herlige Harmonie« (I—V, 1744—50), »Den bibelske Concordantz« (1748—49). — Tit. Professor 1747. — Maleri af C. G. Pilo. Stik af O. H. de Lode herefter.

Sprede selvbiografiske Oplysninger i E.s Skrift: Den eneste sande og salige Visdoms Kilde, som er Guds Ord eller den hellige Skrift, 1752, og i Geistliche Fama, 1734, I, 3. Stykke. — Dsk. Saml., IV, 1868—69, S. 85 ff. Kirkehist. Saml., 4. Rk., I, 1889—91, S. 308, 640, 661 ff.; II, 1891—93, S. 687—97; III, 1893—95, S. 37, 41, 65, 96 (Anm.), 519—25; 5. Rk., V, 1909—11, S. 751. Hist. Tidsskr., 6. Rk., II, 1889—90, S. 141. A. D. Jørgensen: Johannes Ewald, 1888 (ikke fejlfri). L. Bobé i Tilskueren, 1901, S. 227—47. Samme: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, V, 1902, S. 245 f., 308; VI, 1903, S. 581. Johannes Ewald: Levnet og Meninger, udg. af Louis Bobé, 1911, S. 235—43. H. Graversen: Vajsenhuspræsten En. Ewald, 1912. Leopold Magon: Ein Jahrhundert geistiger und literarischer Beziehungen zwischen Deutschland und Skandinavien 1750—1860, 1926, S. 13 f. Michael Neien-

dam: Erik Pontoppidan, II, 1933. Aage Dahl og L. Bobé i Personalh. Tidsskr., 9. Rk., V, 1932.

Michael Neiiendam.

Ewald, Herman Frederik, 1821—1908, Forfatter. F. 13. Dec. 1821 i Kbh. (Garn.), d. 29. April 1908 i Fredensborg, begr. i Asminderød. Forældre: Kaptajn, senere Generalmajor Carl v. E. (s. d.) og Hustru. Gift 14. Juli 1855 i Graasten med Julie Caroline Oest, f. 8. Okt. 1836 i Nakskov, d. 16. Nov. 1907 i Fredensborg, D. af Byskriver i Nakskov, senere Byfoged i Faaborg og Kancelliraad Nicolai O. (1794—1849) og Henriette Emilie Christine Wolgand (1800—80).

Efter 1841 at have taget Studentereksamen fra Sorø begyndte E. at læse Jura, men opgav det snart for — drevet af Kærlighed til Friluftslivet — at blive Landmand. Han blev Forpagter paa Hovedgaarden Gersdorffslund under Stamhuset Rathlousdal i Jylland. Men da dette ikke vilde gaa for ham, tog han Eksamen som Landmaaler og bosatte sig ved Gram i Nordslesvig. Efter Krigen 1864 flyttede han til Helsingør og levede fra nu af kun som Forfatter, en Tid i Hillerød, fra 1874 i Kbh. og de sidste Aar i Fredensborg. — Da E. 1860 anonymt udsendte sin første Bog »Valdemar Krones Ungdomshistorie«, røbede han en Modenhed, der ikke er helt almindelig for Debutanter; men han var ogsaa da nær de 40 Aar. Det omfattende Tids- og Samfundsbillede, der bar Vidne om et solidt Kendskab til Livet og en betydelig Karakteriserings-evne, vakte en ikke ringe Opmærksomhed. Bl. a. gjorde Henrik Ibsen Bogen til Genstand for en meget rosende Omtale i »Illustreret Nyhedsblad«. Efter den heldige Debut fulgte to andre Nutidsromaner, »Familien Nordby« (1862), der gør op mellem 40'ernes Begejstring og den følgende Tids mere nøgterne Dagligliv, og »Johannes Falk« (1865), der skildrer den religiøse Vækkelsesperiode i 30'erne. Tilsammen giver de tre Romaner gode Billeder af de hjemlige Tilstande før og omkring Midten af det 19. Aarhundrede. — Opholdet i Helsingør førte E. ind paa den historiske Roman. Inspireret af den gamle smukke Fæstning og de Minder, der knytter sig til den, kastede han sig over Studiet af Stedets Historie, og 1867 udkom den store Roman »Svenskerne paa Kronborg«, der efterfulgtes af »Den skotske Kvinde paa Tjele« (1871) og en lang Række andre historiske Romaner, alle med dansk Emne: »Knud Gyldenstjerne« (1875), »Niels Brahe« (1877), »Anna Hardenberg« (1880), »Valdemarstoget« (1884), »Dronningens Jomfruer« (1885), »Niels Ebbesøn« (1886), »Griffenfeld« (1888), »Caroline Mathilde« (1890), »Clara Bille« (1892), »Leonora Kristina« (1895), »Liden Kirsten«

(1896), »Kristian den Anden« (1898), »Daniel Rantzow« (1899), »Jens Glob den Haarde« (1902) og »Bondebruden« (1904).

I skabende Fantasi kan E. langt fra maale sig med Ingemann, hvis historiske Romaner han i sine Erindringer har kritiseret for det uhistoriske, idealiserede og upsykologiske i dem. E.s Forbillede er Walter Scott, og hans Styrke ligger i den omhyggelige — ganske vist ogsaa ofte noget tørre og brede — Beskrivelse af Lokalteter og Personer og Redegørelse for Begivenheder. Han bygger altid paa langvarige og grundige Studier. I en Udtalelse om sit Forfatterskab har han selv sagt, at »Fantasien maa gradvis drage Næring af historiske Beretninger, men især af alle direkte Overleveringer, Breve, Domme, Love, endogsaa Samlingernes haandgribelige Skatte«, og at det »har krævet Tid atter at frigøre sig og faa Syn paa, at det er Duften af Floraen, jeg skal have, og ikke det hele Læs Stilke og Blade«. Selv om det i fremragende Grad blev den historiske Roman med hele det ydre Billede af Tidens Sæd og Skik og den psykologiske Redegørelse, der skaffede E. den store og taknemmelige Læsekreds baade her hjemme og i Udlandet, lagde han dog ikke helt Samtidsskildringen til Side. Som Fortsættelse af hans første Nytdsromaner fulgte »Hvad Ellen vilde« (1869), »Agathe« og »Mindre Fortællinger« (1873), »Blanca« og »Nyere Fortællinger« (1878), »Smaaforetællinger« (1880) og »Georg Reinfeldt« (1881). I flere af disse Bøger drager E. til Felts mod de moderne Strømninger i Tiden. — Tit. Professor 1875. — R. 1867. DM. 1896. — Radering af Axel Hou 1899. Tegning af L. Find 1898. Træsnit af H. P. Hansen 1871.

Theodor og H. F. Ewald: En Slægts Historie, II, 1905. Ill. Tid. 24. Dec. 1871, 4. Dec. 1898 og 10. Maj 1908. P. Hansen: Nordiske Digtere i vort Aarh., 2. Udg., 1881. Nutiden, VII, 1883. Nordslesvigsk Søndagsblad 1902. Politiken 30. April 1908. Axelline Lund: Spredte Erindringer, 1917.

K. K. Nicolaisen.

v. Ewald, Johann, 1744—1813, Officer. F. 31. Marts 1744 i Kassel, d. 25. Juni 1813 ved Kiel, begr. i Kiel (St. Jürgens Frdh.). Forældre: Regnskabsfører ved Overpostamtet i Kassel Georg Heinrich E. (1708—52) og Catharina Elisabeth Breithaupt (f. 1721). Gift 3. Febr. 1788 med Susanne Christine Ungewitter, f. 10. Maj 1764 i Kassel, d. 13. Juni 1810 ved Kiel, D. af Landretsassessor Carl U. (1725—tidligst 91) og Catharina Elisabeth Vietor (1732—71).

v. E. blev 1760 Kadet i et hessisk Infanteriregiment, med hvilket han deltog i Syvaarskrigen. S. A. blev han saaret ved Belejringen af Kassel og udnævnt til Fændrik, 1766 til Sekondløjtnant. Under

Garnisonsopholdet i Kassel 1770 havde han den Ulykke i en Duel med en Ven at miste sit venstre Øje. Det heraf følgende lange Sygeleje benyttede han til at fordybe sig i det krigsvidenskabelige Studium og udgav 1774 en Afhandling om Føring af et Detachment i Felten, et Skrift, der skaffede ham Landgrevens Gunst samt Udnævnelse til Kaptajn og Chef for et Jægerkompagni. 1776 var han med sit Kompagni i et Korps, som Landgreven udlejede til England til Brug i Krigen i Amerika. Her fik han Lejlighed til at føre sine taktiske Ideer ud i Livet. Gang paa Gang udmærkede han sig i de otte Aar, hans Deltagelse i Krigen varede. 1784 vendte han tilbage til Hessen, hvor han nedlagde sine Erfaringer i en »Afhandling om den lille Krig«, der rostes varmt bl. a. af Frederik den Store. De militære Forhold i Hessen var dog ikke fristende for en fremadstræbende Officer, og han søgte og fik paa Prins Carl af Hessens Raad 1788 Ansættelse i den danske Hær som Oberstløjtnant og Chef for Slesvigske Jægerkorps, som han selv skulde oprette efter de Principper, han havde angivet i sine Skrifter. Hans Virksomhed her blev af gennemgribende Betydning for Danmark-Norge, idet han ikke blot gjorde sin Afdeling til en Mønsterafdeling, men blev Banebryderen for den spredte Orden som Kampform, Grundlaget for den moderne Infanteritaktik. Ved sit personlige Eksempel, sine pædagogiske Evner, sine vækkende Foredrag og fortrinlige Lærebøger i Jæbertjenesten ligesom ved sin utrættelige Nidkærhed i alle Tjenestens Grene forstod han at indpode sine Undergivne de Principper, han lagde Vægt paa, og hans hele Virksomhed paaskønnedes i høj Grad af Kronprinsen. Under Hamburgs Besættelse af de Danske 1801 var v. E., som 1795 var blevet kar., n. A. virkelig Oberst, Kommandant i Byen, og han vandt i den Grad Indbyggerne ved sin bestemte, retfærdige og humane Optræden, at man — forgæves — tilbød ham Guvernørposten. 1802 blev han Generalmajor og fik n. A. Kommandoen over de Tropper, der, som Avantgarde for det ved Ejderen sammendragne Korps sendtes til Sydgrænsen for at hævde vor Neutralitet. Under de meget vanskelige Forhold forstod han med Fasthed og Loyalitet og ved sin altid værdige Holdning at tvinge baade de preussiske og franske Kommanderende til at respektere Grænsens Ukrænkelighed. 6. Nov. 1806 blev v. E. indviklet i Kamp med Fransk-mændene ved Lübeck, da de i Mørket antog vore grønne slesvigske Jægere for Preussere, men Resultatet af et personligt Sammenstød mellem v. E. og Marskal Murat blev, at de franske Tropper blev trukket tilbage. 1807, efter Kampen ved Køge og Kbh.s Kapitulation, fik v. E. Ordre til at føre sit Korps over til Lolland-Falster

og overtage Kommandoen over de sydlige Øer og senere til Sjælland, hvor det skulde være Avantgarde ved den paatænkte Landgang i Skaane i Vinteren 1808—09. Da Landgangen Foraaret 1809 blev opgivet, sendtes han til Hertugdømmerne for at træffe Foranstaltninger mod et befrygtet engelsk Angreb paa Holstens Vestkyst. Angrebet udeblev, men v. E. fik Lejlighed til en smuk Vaabendaad, da han paa den fransk-hollandske General Gratiens Anmodning paa eget Ansvar deltog i Operationerne mod den preussiske Partigænger Schill's Korps og i Stormen paa Stralsund 31. Maj 1809, efter hvilken han modtog Befolkningens Tak for de danske Troppers fortrinlige Mandstugt. For hans udmærkede Føring ved denne Lejlighed udnævnte Kongen ham til General-løjtnant og kommanderende General i Holsten. 1812 fik han Kommandoen over den »bevægelige Armeedivision« paa 10 000 Mand, Hjælpekorpsset, der stilledes under fransk Overkommando i Nordtyskland. Men den gamle General kom ikke til yderligere at tjene den Konge, paa hvem han stedse havde haft en stor og gavnlig Indflydelse i alt, hvad der angik Hæren, — en ondartet Astma tiltog i den Grad, at han 13. April 1813 maatte nedlægge Kommandoen og tage Ophold paa sit Landsted ved Kiel. — Hv. R. 1808. DM. 1812. — Maleri af C. A. Jensen 1835 paa Fr.borg efter en Tegning af Aldenrath. Kopi af Hans Hansen sst. Pastel af C. Horneman sst. Tegning af Aldenrath i Garnisonsbiblioteket i Kbh. Akvarel sst. Portrætteret paa C. A. Lorentzens Maleri paa Fr.borg af Frederik VI. modtagende den engelske Parlamentær 1801. Stik af Motz, J. F. Clemens (efter Tegning af J. L. Hansen) og C. T. Riedel (efter Aldenrath) 1811.

Magasin for militær Videnskabelighed, IV, 1821, S. 1—10. O. Vaupell: Den dansk-norske Hærs Historie, II, 1876. Meddelelser fra Krigsarkiverne, I—VII, 1883—96. Poul U. Michelsen: 21. Bataillons Historie 1788—1918, 1918. P. H. W. Lange: Den danske Generalstabs Historie, 1886—89. Theodor og H. F. Ewald: En Slægts Historie, I, 1905.

S. A. Sørensen (Rockstroh).*

Ewald, Johannes, 1743—81, Digter. F. 18. Nov. 1743 i Kbh., d. 17. Marts 1781 sst. (Trin.), begr. sst. (Trin.). Forældre: Præst ved Vajsenhuset Enevold E. (s. d.) og Hustru. Ugift.

E. er født i Vajsenhusets Gaard paa Nytorv. Noget dybere Indtryk synes den skrantende Præst og Professor ikke at have gjort paa sin Søn, der blev sendt fra Hjemmet paa hans Dødsdag, elleve Aar gammel. Moderen, en Datter af den fra Herrnhutismens Historie bekendte Marie (Maren) Wulff, skildres som »et yderst letsindigt, men uskyldigt Blod, som til stor Forargelse for

Manden elskede Munterhed og Pynt og med Held efterabede de pietistiske Parykpræster«; hendes Rygte var ikke uanfægtet; en af hendes Kostgængere, Oberstinde Sophie Christiane Eigtwedt, f. Walther, har sat Enevold E.s Paternitet i Tvivl og udpeget som E.s formentlige Fader Assessor, Teaterdirektør, Viceborgmester i Kbh. Johannes Valeur (1700—71). Hun var ham en daarlig Moder og fik en skæbnesvanger Indflydelse paa hans Liv. E. blev først undervist i Hjemmet, senere (1754—58) sat i Slesvigs lærde Skole. Han boede der hos sin første Rektor, Johan Friedrich Licht, og fik i hans Bibliotek Smag for Rejsebeskrivelser og Romaner; der fandtes ogsaa en Samling nordiske Heltesagaer. 27. Marts 1757, paa Kongens Fødselsdag, holdt han en Tale, hvori han bragte Skolens Lykønskning til Monarken. Nogen rigtig Humanist blev han ikke i dette Gymnasium, hvor Latiniteten stod højt; han lærte Tysk til Fuldkommenhed, sloges med sine Kammerater og prøvede engang at flygte for som en ny Robinson at opdage en øde Ø. Som femtenaarig Student kom han 1758 i Huset paa Kultorvet i Kbh. hos sin Moders Vært og senere Husbond, Hørkræmmer Peder Huulegaard. Han var endnu en Dreng, da han forelskede sig i dennes Broderdatter, Arendse (1743—94). Det fortælles vel i hans Levned, at han tidligere havde haft Smaaforlibelser, men nu blev han lidenskabeligt grebet af den et halvt Aar ældre Pige, hvem han skildrer som »en af disse skyggefulde Skønheder, hvis Smil er som Solens igennem en regnfuld Himmel, hvis Vink er en gennemtrængende, en uimodstaaelig Straale af tungsindet Dyd«. For at gøre sig værdig til hendes Haand afbrød han et paabegyndt teologisk Studium og rejste i Foraaret 1759 med sin ældre Broder til Hamburg for at komme i preussisk Krigstjeneste. Dette lykkedes ham dog ikke, men Østrigerne var mindre kræsne i Bedømmelsen af den uanselige Ynglings Duelighed, og han kom som Trommeslager til at prøve Lykken i Maria Theresias Hær. Her lagde han vistnok Grunden til den Gigtsgdom, som efterhaanden nedbrød hans skrøbelige Legeme. 10. Okt. 1760 nævnes han i »Adresseavisen« som hjemrejst fra Prag. Drømmen om en hurtigt vundet Lykke var bristet, og han maatte trøste sig med at have set »Bjerge og Feltslag og i tykke Skove ensomtbeliggende Munkeklostre«. Endda synes han at have opnaaet Forhaabninger om Arendses Haand, da han i Sommeren 1762 fik teologisk Attestats og Fribolig paa Valkendorfs Kollegium. Hans Fremtidsplan har vistnok været at blive Universitetslærer eller almenfattelig Skribent som J. S. Sneedorff. I dennes Manér skrev han sin allegoriske Prosafortælling »Lykkens Tempel« og den popu-

lære Afhandling »Hvorfor var en guddommelig Forløser nødvendig for det Menneskelige Kiøn«. Man har tillige fra denne Tid nogle latinske Disputater fra hans Haand, to teologiske, en om daarlige Skribenter; hertil føjedes 1767 en om Poesiens Natur og Væsen (efter Marmontel). Men i E.s Kollegieaar begynder ogsaa Rækken af hans Ulykker. Han kom ind paa et vidtløftigt Liv, Tilbøjeligheden til Drik viste sig tidligt hos ham, og han mistede Arendse, om han ellers nogen Sinde havde besiddet hendes Hjerte. Hun giftede sig 1764 med en Hørkræmmer Rasmus Riber, og derpaa tog Digteren efter eget Sigende Afsked med al menneskelig Lykke. Fra nu af er han helt Poesiens Tjener.

Den første større Opgave, han kastede sig over, var et Læredigt, som 1765 blev indleveret til Selskabet for skønne og nyttige Videnskaber, det da nylig stiftede danske Akademi, der havde udsat en Pris for en Ode over en af Guds Egenskaber. E. valgte Algodheden og tog som Emne Syndefaldet; men han trak sit Arbejde tilbage, da det ikke fik Prisen: »kunde han ikke være den første Digter i sit Fædreland, vilde han ikke være den anden«. I to Aar studerede han med Alvor Digtekunsten, væsentlig i de antikke og franskklassiske Digteres Værker; senere udvidedes hans Synskreds hos den nye Orfeus, der henrykkede de Danske og Tyske paa denne Tid, Klopstock, med hvem han ogsaa ca. 1769 stiftede personligt Bekendtskab. I den strenge Læretid lod han kun een Gang høre fra sig, nemlig med sine Sørgedigte i Anledning af Frederik V.s Død. Her viste han sig som Mesteren i den høje, alvorsfulde Poesi, som var blevet indvarslet ved Tullin. Navnlig Kantaten til Scheibes Musik gjorde ham berømt, og han var allerede en anerkendt Digter, da han udgav sin omarbejdede Adamiade som en Tragedie paa Aleksandrinerens under Titlen »Adam og Eva« (1769). Stykket, der er anlagt som en fransk Tragedie, har endnu meget af Læredigtet i sig og vil ligesom levere et Bevis for, at Guds Algodhed ikke rokker ved hans Retfærdighed; i dets Slutning river en ubekendt den straffende Engel Sværdet af Haanden; saaledes veksler i E.s Digtning bestandig den teoretiske Forherligelse af »Skabningens Ypperlighed« med den mystiske Kristusdyrkelse.

I Aarene 1767—70 boede E. forskellige Steder i Kbh. Han kom i nærmere Berøring med de tyske litterære Kredse i Hovedstaden og dens Omegn, lærte Engelsk og studerede Shakespeare og Ossian. De nye Beskyttere vilde sende ham til Skotland for at indsamle keltiske Folkesange, men ved Bernstorffs Fald maatte Planen opgives. Digterens ydre Liv blev mere og mere elendigt, han forfaldt rent til Flasken og plagedes haardt af sin Gigt. 29. Okt.—28. Dec.

1770 var han indlagt paa Frederiks Hospital; Oehenschläger fortæller, at han en Morgen blev fundet halvnøgen uden for dets Port efter en natlig Afstikker. Saa sendte man ham i Pension (vist som Torkel Badens Gæst) paa Rygaard ved Lyngbyvejen nær Hellerup, men det var for tæt ved Hovedstaden; hans uregelmæssige Liv fortsattes. Men under hans Sygdom udgav en Kreds af hans Beundrere Prosatragedien »Rolf Krage« (1770), som Klopstock havde anbefalet til Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse; den blev vel ikke optaget i dets Skrifter, men øgede ved sin Fremkomst højlig E.s Digterry. Emnet er hentet fra Saxo, Forbilledet er Klopstocks »Hermanns Schlacht«; ogsaa Shakespeares og Ossians Indflydelse mærkes, den sidstes navnlig i Sproget. Det blev ikke det store nationale Drama, E. havde paatænkt; han havde forløftet sig paa Opgaven; man bebrejdede ham med Rette, at Handlingen var ude med tredje Akt. Trods Tilløb til oldnordisk Lokalfarve skinner et andet Sceneri alle Vegne igennem; der tales om Slottet, Lysthuset, Havens Gange o. s. v.; Kostumet maa vel tænkes at være det, man endnu erindrede fra Ridderspillene. Men der er Elementer til stærk Karaktertegnning i nogle af Stykkets Hovedfigurer, og i mangen Enkelthed mærkes Digterørnens Vingeslag. I Fortsættelse af dette Dramas Tendens ligger to dramatiske Brudstykker, »Frode« i Aleksandrinere og »Helge eller den nordiske Ødip« i versi sciolti. Den egentlige Tragedie var imidlertid ikke E.s Felt.

1771—73 var E. atter i Kbh. og førte sit gamle Liv. Hans Anseelse formindskedes dog næppe kendeligt trods Skandalerne om hans Person. Han ernærede sig vistnok delvis som Lejlighedsdigter — en overordentlig Mængde oftest ypperlige Digte har han skrevet paa Bestilling. Den Reaktion mod Baroktidens plumpe Bryllups- og Begravelsesvers, som var indledet med Stenersens »Ode til Brudgom og Brud«, fortsattes ved hans økonomiske Forlegenhed; han forstod ypperligt at indlægge almene Ideer i det tilfældige Emne, udviklede sig i det Hele mægtigt som Lyriker i disse Aar. Fra 1771 er en lille Digtsamling »Adskilligt af Johannes Ewald«, mange Digte fra disse Aar blev først samlede i de »lyriske Sager«, som Udgaven af hans Skrifter bragte efter hans Død. Herhen hører saaledes »Hvo kan opholde Ormens Liv«, »Da jeg var syg«, »Haab og Erindring«, »Nytaarsønske«, »Nattetanker«, Mindedigtene over Arnsbach og Fru Thonning og det lille idylliske Syngespil »Philemon og Baucis« (en Oversættelse med originale Sange). Et Ledemotiv i denne Perodes Digte er Følelsen af den Elendighed, hvori Digterens Trang til Adspredelse trækker ham ned, og Taknemlighed over, at Modgang og Smerte giver ham sit Selv tilbage.

Fra Tiden først i 70'erne stammer ogsaa en Række større Arbejder. Afhandlingen »Philets Forslag om Pebersvende« (udk. 1771) er forfattet i Rabeners satiriske Stil; det derover byggede Skuespil »Pebersvendene« (skrevet 1771) blev opført 1773 uden Held, det har mange interessante Figurer, i dets Prosa findes Stænk af det følsomme Dramas Svada (Diderots »Le Père de Famille« var udkommet i Kbh. 1769). Andre Lystspilforsøg er »De brutale Klappere« (1771), en vittig dramatisk »Kritik« paa Aleksandrinere, foranlediget af Teateroptøjerne omkring Bredals »Tronfølgen i Sidon«, og det store Femaktsstykke »Harlekin Patriot« (Okt. 1772), ligeledes paa Aleksandrinere, der satiriserer over Trykkefrihedstidens Projektmageri. Disse Brydningsaar har tillige et interessant fortællende Forfatterskab. Fra 1771 er den satiriske Roman »Hr. Panthakaks Historie«, inspireret af Voltaires »Candide« og formet som et Modskrift til dens Lære om, at alt er snarere galt end godt i denne Verden, og den satiriske Robinsonade »Mester Synaals Fortælling« (udk. 1780); fra ca. 1772—73 en Del af det novellistiske Ugeblad »De Fremmede«, som var bestemt til at optage begge de forrige Stykker i sig. Det meste af denne salte og fantasifulde Prosadigtning forblev imidlertid ukendt indtil 1837, da J. K. Høst udgav E.s efterladte Skrifter. I en helt anden Manér end disse Satyrer er den ufuldendte nordiske Fortælling »Frode«, samtidig med Suhms »Sigrid«, der 1772 fik Præmie af Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse, mens E.s Arbejde ikke blev indleveret.

Ved Nytaar 1773 er der en Krise i E.s Liv, uden Tvivl i Sammenhæng med hans Forhold til Moderen. Som Mægler mellem hende og Sønnen møder man nu hendes Fortrolige i Trossager, Præsten Dr. J. C. Schönheyder, der i en Aarrække optræder som den forfaldne Digtters Formynder; han var velmenende og redelig, men mishandlede ofte den fine Sjæl, der var ham betroet, ved sine taktløse moralske Tordentaler. Fra Marts 1773 til ud paa Efteraaret 1775 anbragte man ham i Rungsted Kro, nuværende Rungstedlund, hos kgl. Fiskemester for Hørsholm Amt Ole Jacobsen. Eksperimentet faldt heldigt ud; imellem venlige Mennesker og i en Natur, som inspirerede E. til ny Poesi, oplevede han to lykkelige Aar. Hans lyriske Digtning her er præget af Forsoning med Tilværelsen. I den store rimede Ode »Rungstedts Lyksaligheder« (skrevet 1773, først trykt i »Adresseavisen« 1775, Nr. 102) synger han Skaberens Lov; Husets 22-aarige Datter hylder han i de indtagende Strofer »Til Jomfru Anna Hedevig Jacobsen, da Solen var overtrukken med Skyer i Sommeren 1773«; dog klinger

ogsaa bitre Toner i Digte som »Vinteren« og »Aftenen«, som vist er fra Slutningen af hans Ophold der ved Kysten, da Modgangen begyndte at vise sig. Maj—Nov. 1773 digtede han det tragiske Syngespil »Balders Død«, som blev trykt i »Forsøg i de skønne og nyttige Videnskaber«, XI, 1774—75 med en Del Rettelser efter Forslag af dets Medlem A. G. Carstens, og opført med J. E. Hartmanns Musik 30. Jan. 1779. Kilden er Saxo. Det skildrer Halvguden Balders Segnen under Forelskelsen i den jordiske Kvinde Nanna, den overleverede Kamp mellem Pligt og Tilbøjelighed, hvor som i en Racine'sk Tragedie Helten styrtes i Undergang af sin Lidenskab. Den ydre Form fandt E. i de italienske Operaer, hans Drama er som de en Slags forkortet Tragedie med Arier; ogsaa Taleverset, det ellevestavelles Femfodsvers med konstant kvindelig Udgang og Pause mellem hver Linie, er af vælsk Oprindelse. Hermed havde den danske dramatiske Litteratur endelig faaet sit store, alvorlige, klassiske Digterværk; det blev ogsaa følt af Samtiden, og E. stod fra nu af som den uomtvistelige Førstemand paa det danske Parnas. — Fra Rungstedtiden er endnu det lille komiske Heltedigt »Klagesang om Skødehunden Masque« med nydelige Billeder af E.s Liv i den snævre Familiekrede, hvor Skæbnen havde anbragt ham; endelig et Hovedværk i den danske Prosas Historie, hans »Levnet og Meninger«. Denne lunefyldte, romanagtige Fremstilling af Episoder i E.s Ungdomsliv er begyndt 1774 og fortsat til 1778; Forbilledet var nærmest Sternes »Tristram Shandy«. Den kom ikke til at øve den Virkning, som dens temperamentsfulde Fortællekunst berettigede den til, da den først blev ufuldstændigt og daarligt udgivet af Rahbek 1804—08 i hans »Tilskuer« og »Ny Minerva«.

I Foraaret 1775 døde E.s Værtinde, som menes at have haft en heldig Indflydelse paa hans Liv. Hans Drikfældighed synes nu atter at have taget til, og hvad der mindst lige saa meget foruroligede Schönheyder, han gjorde Mine til at ville gifte sig, man mener med Hedevig Rørs, en Søsterdatter af Mdm. Jacobsen, da 35 Aar gammel, altsaa ældre end Digteren. Formodentlig i Nov. s. A. blev denne da flyttet et Par Mil længere Nord paa op ad Kysten, til Søbækshuset mellem Humlebæk og Espergærde, hos Godsforvalteren paa Krogerup, Herman Lem. Det var E.s værste Fornedrelses Aar. Man behandlede ham som et Subjekt, tænkte endog paa at anbringe ham paa en Stiftelse i Kbh., maaske Vartov; Sygdommen tog en Tid Overhaand; Omgivelserne var ham højlig imod; her maatte han omsider opgive den Giftermaalsplan, han klyngede sig til. Hans Produktion, som havde flydt saa rigeligt i Begyndelsen af 70'erne, gik i Staa. Den eneste Vej uden

om sine Tugtemestre, han saa, var den unge Frederik Moltke (senere Ekscellence og Gehejmerraad); han var Kammerjunker hos Enkedronningen og jævnlig Gæst paa Krogerup. Gennem ham kom E. i Forbindelse med Hoffet, Guldberg gav ham smaa Understøttelser. Hvad han har skrevet i sine to Aars Forvisning, er kun lidet af Omfang. Han fortsatte Ugebladet »De Fremmede« med syv Numre, indeholdende Hr. von Frankhuysens Historie, en ufuldendt Roman, der er udført som Efterligning af og Modstykke til Fieldings »Tom Jones«; den indeholder flere Træk af Digterens eget Liv end dens Forgænger, »Hr. Panthakaks Historie«. Meget gribende er et lille Fragment, »Apologi«, som giver et Billede af Digteren paa Undergangens Rand. I den bitreste Stemning har han ogsaa skrevet Fabelen om Æslet og Bonden, et Udtryk for fuldkommen Selvopgivelse. Men i en Række religiøse Ode, vel den mest intensive Poesi, dansk Litteratur ejer, samler han sig til et nyt Opsving: »Pønitenten«, »Til Sjælen«, »Følelser ved den hellige Nadver« (tilegnet Schönheyder, der ikke var ufølsom for Poesi); hertil knytter sig forskellige Fragmenter af den højeste Eksaltation samt »Død og Dom, en aandelig Sang«. Forbi var den Tid, da E. søgte Tilfredsstillelse i Tidsalderens populære Livsfilosofi, den Leibniz'ske Optimisme, og lovsang den kærlige Gud Fader, som havde ordnet alt til det bedste. Kun i den fuldstændige Sønderknuselse, i Andagten under Korset, efter at have oplevet Dødens Gru, er der nu Redning for ham; han overgiver sig til den lidende Frelser uden Pardon. Det er i Sommeren 1777, da Digteren menneskeligt var længst nede, at hans Aand tager den højeste Flugt. Af verdslig Digtning fra Krogeruptiden kan endnu nævnes Bryllupsdigtet »Dæmp Harpens Klang!«, Oden »Til min Moltke« og nogle officielle Poesier: en Ode om Indfødsretten og Festdigte til Dronningen og Arveprinsen. Muligt hører ogsaa noget af Fragmenterne af en Tragedie »Hamleth« til denne Tid.

I Slutningen af Aug. 1777 blev E. ført tilbage til Kbh., han var helbredet for sit Kvartalsdrikkeri og kunde nu faa lempeligere Kaar. Man indlogerede ham i Skindergade hos en Tømmermesterenke, senere Læremoder i Vajsenhuset, Ane Kirstine Skou. De sidste halvfjerde Aar af hans Liv var lykkelige. Den ydre Anerkendelse strømmede ind over ham. De unge Forfattere flokkedes om ham, de stiftede Det danske Litteraturselskab, hvis eneste Idé egentlig var at hylde Mesteren og fortsætte den nationale Poesi i hans Aand (Fr. Münster, Ove Malling, Rahbek, Fr. Sneedorff o. fl.). Fra det første Aars Tid stammer rimeligvis en Fortsættelse af hans henlagte Levnedsbog og Syngespillet »Fiskerne«, hans mod-

neste Værk (skrevet 1778, trykt 1779, opført 1780 med Musik af J. E. Hartmann). Var det allerede dristigt af ham at give sit tragiske Musikdrama et oldnordisk Emne, saa maatte det forekomme endnu kækere at lade opføre et alvorligt Skuespil paa Vers om fattige Hornbækfiskere; men hans Autoritet var allerede saa stor, at ingen Indsigelser lod sig høre. Emnet tog E. fra Ove Mallings »Store og gode Handlinger«, en virkelig Strandingshistorie, som havde tildraget sig i hans Rungstedtid; han lader Elementernes Rasen og Opbydelsen af de unges Heltemod give Anledning til et Kærligheds- og Skinsygedrama; uden at tilsætte noget af Karaktertegningens Troskab — Almuetyperne er taget paa Kornet — hæver han sine Helte til den franske Tragedies Højde; Corneilles »Cid« har været ham i frisk Erindring. De tolv pragtfulde Sangnumre (heriblandt »Kong Christian«, »Liden Gunver«, »En Sømand med et modigt Bryst«, »Havets mægtige Betvinger«) er udarbejdede for sig, men kunstfærdigt indsat imellem de majestætiske Talevers, hvis Pasgang ligesom i »Balders Død« mægtigt bidrager til at stilisere Oprinene. I Sproget har han lempet Sømandstalen efter den tragiske Diktions Fordringer. Modsat Oehlschläger, hvis høje Stil altid løber paa Hverdagssprogets udtømmelige Forraad af Ord og Vendinger og Sætningsformer, har E. den klassiske Tidsalders Frygt for at forlade et Udvalg af de mest prøvede, patetiske Udtryk. Med dette Arbejde var den nedbrudte Digtters Kræfter omtrent udtømte. Han fik endnu Tid til at frembringe et Par Digte i den Odestil, hvori han naaede højest (»Tro mig, Damon, vor Sjæl har sit bestemte Maal«, »Udrust dig, Helt fra Golgatha«) og til at besørge første Del af en Udgave af sine Skrifter, med en udførlig Fortale, hvori han gør Rede for sit Liv og sin Poetik. — Hans sidste Tid var en stadig Vigen for Sygdommen, som han bar med en Humor og en Troskraft, der bevidnedes af alle, som saa til ham paa hans Smertens Leje. Ved hans tidlige Død var der næsten Landesorg; Rahbek siger, at han blev baaret til sin Grav paa Danmarks Skuldre; Følget bestod af 66 Par, der naaede fra Skindergade til Trinitatis Kirkegaard, hvor hans Gravsted endnu æres som en poetisk Helligdom i en ikke alt for ærværdig Del af den gamle Hovedstad. Men han efterlod ogsaa Digtekunsten i en anden Tilstand, end han havde modtaget den, og gav sine Landsmænd andre og højere Ideer om Poesien, end de havde før hans Dage.

E. valgte uden Akkord og Bagtanke Kaldet som Digter og gennemførte sin Beslutning, der var saa meget større, som han fuldt og fast var overtydet om Berettigelsen af Samtidens borgerlige

Idealer. Disse Modsætninger forliger han i sin Poesi ved at resignere paa »Krigslyd og Vinen og Elskov« som poetiske Grundmotiver og ved at stille den i Tjeneste af »de venlige Dyder«. Derfor besynger han i sin Lyrik Skabningens Herlighed, Nationens Følelser, de samfundsbevarende Egenskaber. Derfor fremstiller hans Dramaer en moralsk Aktion, den individuelle Selvraadighed og de farlige Lidenskaber i Konflikt med en højere fornuftig Verdensorden. Den store Entusiasme, som dominerede i hans Sjæleliv, er underordnet Oplysningstidens Idealer. Men E. tilhører ikke mindre den anden Hovedstrømning i det 18. Hundredaar, den inderliggjorte Religiositet. Hans første danske Skrift var en Kristologi, i Søbækhusperioden digter han sine kunstfærdige Oder til Forløseren, og i sit sidste Digt anraaber han Helten fra Golgatha. Saaledes sammenfatter han hele sit Aarhundredes ideale Stræben. Ogsaa hans tørre og brændende Stil bærer Tidsalderens Præg. Hans Sprog har Klassicismens Harmoni og Gennemsigtighed; Corneille og Voltaire er hans Forudsætninger, men Klopstock, Rousseau og de groteske engelske Romanforfattere blev hans foretrukne Læsning. Den for E. mærkværdige Forening af Følelsesintensitet og Forstandsskarphed gør ham til en i dansk Digtning enestaende Skikkelse.

Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek.

E.s Værker er udgivet af Chr. Thaarup og F. L. Liebenberg i otte Bd. 1850—55 med et stort uvurderligt Noteapparat, senere af V. Kuhr og S. A. Pallis i seks Bd. 1914—24 med fuldstændig Fremlæggelse af Variant- og Haandskriftmaterialet samt Bibliografi ved C. Dumreicher og R. Paulli. — Levnet og Meninger ved L. Bobé, 1911 (Litteraturfortegnelse S. 343 f.).

C. Molbech: Johannes Ewalds Levnet, 1831. A. Oehlschläger: Om Ewald og Schiller, I, 1854. M. Hammerich: Ewalds Levnet, 1860. A. D. Jørgensen: Johannes Ewald, 1888. Hans Möller: Beiträge zur Charakteristik der Dichtungen Johannes Ewalds, 1906. H. Brix: Johannes Ewald, 1913. L. Magon: Ein Jahrhundert geistiger und litterarischer Beziehungen zwischen Deutschland und Skandinavien 1750—1860, I, 1926. J. W. Eaton: The German Influence in Danish Literature, 1929. G. Nygaard: Johannes Ewald-Portrætter, 1919. Jfr. ovenn. Bibliografi og L. Bobé's Udgave af Levnet og Meninger samt Litteraturhenviisningerne til Enevold Ewald.

Paul V. Rubow.

Efter G. Nygaards ovenn. udtømmende Undersøgelser findes der følgende Fremstillinger af E.: Maleri af E. Pauelsen ca. 1780 (Fr.borg), raderet 1842 af J. V. Gertner. Buste af H. Beeken 1780 (Glyptoteket), hugget i Marmor af A. W. Saabye (Valkendorfs Kollegium), raderet 1900 af J. Lübschitz. Stik af J. T.

Kleve 1779 og 1781 samt af J. F. Clemens 1780; Tegning til sidstnævnte i Kobberstiksamlingen. Silhouetter af F. B. Wickede 1780 (Krogerup) og 1781 (Brahetrolleborg og Kgl. Bibliotek). Buste af C. F. Stanley 1784(82) (Fr.borg), stukket af W. H. Lizars efter H. V. Bissens Tegning. Dødsmaske i Thorvaldsens Museum. En Radering af Schmith efter Wiedewelt kaldes Mosø Rimerius og angives nu undertiden at forestille E. Øvrige Billeder tvivlsomme. Mindeblad, tegnet af Jens Juel (Kobberstiksamlingen) fra Teatrets Sørgefest 1781, stukket af F. L. Bradt; et Udkast til Monument er stukket af samme. Mindesmærke af J. Wiedewelt 1784 ved Jægerspris. Mindesten paa Ewalds Høj ved Rungsted 1876. Monument af O. Evens 1879 paa Trinitatis Kgd. Marmorstatue af Peters i Det kgl. Teater 1879.

O. Andrup.

Evaldsen, Anders Christian, 1841—1912, Retslærd. F. 2. Juni 1841 paa Arlund ved Holstebro, d. 18. Nov. 1912 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Tjenestekarl, senere Murer i Viborg Evald (Edvard, Evan) Andersen (Loldrup) (1819—73, gift 2° med Antoinette Elisabeth Mortensen, 1822—96) og Vibeke Cathrine Christensdatter. Gift 1° 20. Sept. 1871 paa Frbg. med Flora Christensen, f. 2. Maj 1842 i Søndbjerg, d. 28. Juni 1874 i Kbh. (Frbg.), D. af Sognepræst Michael Paludan Thorning C. (1803—59) og Johanne Larsen (1802—67). 2° 2. Juli 1879 i Kbh. (Frue) med Louise Christiane Emilie Bülow, f. 18. Aug. 1855 i Nordborg, d. 14. Okt. 1922 paa Frbg., D. af Toldkontrollør i Nordborg, senere Toldoppebørselskontrollør i Marstal Julius Conrad B. (1816—60) og Louise Margrete Elisabeth Bierg (1829—1914).

E., hvis Barne- og Ungdomsaar henlevedes under trange Kaar og mange Savn, arbejdede sig frem med stor Energi og Selvfornægtelse. 1861 blev han Student fra Viborg, fik 1866 et hæderligt Accessit for en juridisk Prisopgave, offentliggjort i omarbejdet Skikkelse 1870 under Titlen »Skyldnerens Mora, behandlet efter Sagens Natur og dansk Ret« — det var for øvrigt kun formelle Mangler, der forhindrede, at Guldmedaillen blev Forfatteren tilkendt, Systematiker blev E. aldrig — blev 1867 cand. jur., 1870 konst. Dommer i Landsoverretten i Viborg, Volontør i Justitsministeriet, konkurrerede sammen med J. F. Utke Damm og J. H. Deuntzer om det ved F. T. J. Grams Død 1871 ledigblevne Professorat og blev, da Deuntzer hjemførte Sejren, 1872 Professor i en anden Lærerstilling end den, hvorom Konkurrencen havde drejet sig, 1885 Dommer i den kgl. Landsover- samt Hof- og Stadsret — et Tilbud fra

Justitsminister J. Nellesmann om straks at indtræde i Højesteret afslog han —, 1893 Højesteretsdommer, var 1887—94 og 1903—10 Censor ved de juridiske Eksaminer. Som Docent manglede E. vistnok egentlig pædagogisk Begavelse, om end han udøvede en befrugtende Indflydelse paa de fremmeligste af de studerende; Mænd som Ernst Møller og Viggo Bentzon har vidnet derom. Men som formueretlig Tænker og Forfatter har han haft vidtrækkende Betydning, selv om hans litterære Bagage kvantitativt ikke blev omfattende. Det var Obligationsretten, der var tilfaldet ham som Fag; i Retshandelslæren sluttede han sig til Goos' og Aagesens Løfte- og Tillidsteori og underkastede i øvrigt, som Jul. Lassen med Rette fremhæver, Emnets ledende Grundsætninger en dybtgaaende Revision i Belysning af nyere Tidens Teori og Led for Led underbygget med Iagttagelser af enkelte Retstilfælde, en Revision, der helt igennem er præget af sjældent Skarpsind, Klarhed og fin Retstakt. E.s Forelæsninger over Obligationsretten blev kun litograferede og aldrig trykte, men de lagde med deres »vældige Rydnings- og Opbygningsarbejde« den første vanskelige Grund til Jul. Lassens Værk, en Kendsgerning, ingen villigere end Lassen selv har erkendt. Foruden Afhandlingerne i »Ugeskrift for Retsvæsen« — 1868 »Om det Tilfælde, at Overdrageren af en tinglig Ret mangler Competence«, 1882 »Nogle Vexelretsspørgsmaal« og 1885 »Nogle Bemærkninger om Konkurslovens §§ 18 og 19« —, hvoraf navnlig den sidste har spillet en fremragende Rolle i Debatten om de i de nævnte Bestemmelser indeholdte Problemer, og den ovennævnte Bog om mora debitoris offentliggjorde E. Konkurrence-skriftet »Bidrag til Læren om Fuldmagt og dermed beslægtede Retsforhold« (1872), »Dansk Obligationsret. Fortsættelse. Heri § 31. Vexler m. m. Trykt som Manuskript« (1889) og »Fortolkning af Vexelloven, udarbejdet for praktiske Jurister og andre Forretningsmænd« (1881). Sammen med C. Goos udgav han A. Aagesens »Indledning til den danske Formueret — Forelæsninger« (1881) og »Forelæsninger over den romerske Privatret« (I—II, 1882). Ogsaa som Dommer stod E., det personificerede Retsind, med sit sikre Blik for Sagens Kærne, grundig og human, i forreste Linie. J. N. Madvig havde uden Resultat søgt at bevæge E. til at deltage i det politiske Liv, men han skyede al offentlig Optræden, yderlig beskeden og selvkritisk som han var. — Dr. jur. h. c. 1894. — R. 1885. DM. 1894. K.² 1900. K.¹ 1906. — Portrætteret paa Edv. Saltofts Maleri af Højesterets Medlemmer 1913 (Udenrigsministeriet). Litografier derefter.

Selvbiografi i Universitetets Program Nov. 1894, S. 94 f. M.-P. i Ugeskrift for Retsvæsen 1913, B., S. 281. N. L. i Tidsskrift for Retsvidenskab, XXVI, s. A., S. 191 f. Jul. Lassen i Universitetets Program Nov. s. A., S. 81 ff.

Frantz Dahl.

Ewaldsen, Christen, 1819—93, Præst. F. 15. Febr. 1819 i Kbh. (Holmens), d. 18. Juli 1893 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Skipper, senere i Randers Niels Børre E. (1772—1853) og Elisabeth Stibolt (1797—1863). Gift 26. Nov. 1846 i Viborg med Henriette Louise Augusta Bahnson, f. 13. Juli 1821 i Asmild, d. 29. Okt. 1892 paa Frbg., D. af Forpagter, Løjtnant, Branddirektør, senere Justitsraad Bahne Christian B. (1792—1868) og Regine Wilhelmine Philippine Castonier (1794—1854).

E. blev Student 1835 fra Randers, cand. theol. 1841 og Lærer ved Fredericia lærde Institut 1846; 1850—51 redigerede han tillige »Fredericia Avis«. Han førtes til en dybere kristelig Overbevisning gennem Sognepræst H. C. Rørdam. Dennes Søn, Holger Rørdam, der var hans Discipel og senere hans Kollega i Sydslesvig, vidner om hans livlige og dygtige Undervisning og hans djærve Karakter, der svarende til hans Herkomst syntes at eje Søens Salt. 1851 blev han Præst i Brodersby og Torsted ved Slien, en tysk Menighed; han lærte ulasteligt Tysk og vandt mange Venner trods den nationale Vanskelighed. 1857 blev han efter C. C. J. Asschenfeldt Sognepræst ved St. Nikolai Kirke i Flensborg. Han interesserede sig for dansk Undervisning, men prædikede paa Tysk. Han vandt almindelig Respekt; en Prædiken af ham fremkaldte 1863 hos A. D. Jørgensen en religiøs Krise. E. holdt Bibellæsninger og Møder og udgav til Brug herfor anonymt »50 Lieder für Bibelstunden und Hausandacht« (heri fire danske Salmer oversatte af C. Schumacher) og under Navn »Gesänge« (1862). Ved Aabningen af Ständerforsamlingen 1863 holdt G. Fr. A. Graae (s. d.) den danske, E. den tyske Prædiken. 15. Juli 1864 blev disse to samt V. Munch (s. d.) indkaldt for Kirkevisitatoriet og spurgt, om de endnu følte sig bundne ved Eden til Christian IX., hvortil de svarede Ja. E. var imidlertid højt anskrevet hos de preussiske Autoriteter; Civilkommissæren v. Zedlitz sagde til ham, at dette Spørgsmaal ikke skulde have været gjort ham, og han fik Tilbud om et Embede i Haderslev Amt, blev dog efter Ansøgning afskediget 1. Dec. 1864. N. A. blev han 1. res. Kapellan ved Frue Kirke i Kbh., 1876 Sognepræst til Frbg. og Hvidovre. Interessen for Slesvig bevarede han trofast. Han blev ogsaa i Hovedstaden en anset Præst, med et centralt kirkeligt Stæde, interesseret ogsaa for Hedningemission, Filantropi og Skolevæsen. Han udgav bl. a.

»Tolv Prædikener« (1869), »Svar til Hr. Pastor J. Clausen i Ryslinge paa hans Skrift: »Om Ledelsen af den danske Missionsvirksomhed« (1870), »Pauli Brev til Menigheden i Ephesus, udlagt i Bibellæsninger« (1872), »Dagen efter Døden betragtet i Lysset af Herrens Ord Luk. 16, 19-31« (1874, 2. Opl. 1884) og »Ti Psalmer udlagte i Bibellæsning« (1880). — R. 1869. — Malerier af A. Jerndorff 1891 i Frbg. Kirke og af Fru M. P. Bahnson i Familieje. Buste af M. Th. Mule 1869. Bronzeportrætmedaillon paa Graven af Axel Hansen. Litografier 1866 og (af E. Fortling) 1868. Træsnit 1869 og 1878.

Til Minde om C. E. (Ligtaler af H. F. Rørdam og V. Glahn), 1893. Ill. Tid. 30. Juli 1893. H. Hjelholt: Den danske Sprogordning og det danske Sprogstyre i Slesvig mellem Krigene, 1923, S. 172, 177, 214 f. A. D. Jørgensen: En Redegørelse for min Udvikling og mit Forfatterskab, 1901, S. 98. G. Fr. A. Graae: 48 og 64, S. 139—42.

Valdemar Ammundsen.

Evens, Otto Frederik Theobald, 1826—95, Billedhugger. F. 16. Febr. 1826 i Kbh. (Trin.), d. 21. Nov. 1895 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Gørtlermester Thomas Mandix E. (1791—1870) og Ane Margrethe Frederiksen (1790—1853). Ugift.

E. blev som Dreng sat i Gørtlerlære i sin Faders Værksted og hos J. B. Dalhoff. Han kom ind paa Akademiet 1839 og blev i Tyveaarsalderen Elev i H. V. Bissens Atelier. Paa Akademiet fik han 1846 den lille, 1849 den store Sølvmedaille. 1851 vandt han den lille Guldmedaille for »Thetis bønfalder Vulkan om Vaaben til Achilles«, og 1857 fik han efter flere forgæves Forsøg den Neuhausen'ske Præmie for Gruppen »Moderkærlighed«. 1856 opholdt E. sig et Par Maaneder i Paris, var 1858—61 i Italien, særlig i Rom, som Akademiets Stipendiat og 1865 atter i Italien paa det Ancker'ske Legat. — E. indtager ikke nogen fremskudt Plads inden for dansk Skulptur. Han var en stilfærdig Mand, og hans Arbejder bærer alle Præg af dansk Naturlighed og Blidhed. Det fine, stemningsfulde Mindesmærke for Ewald og Wessel ved Trinitatis Kirke (1879) er en god Prøve paa, hvad han formaaede i dekorativ Henseende. E.s plastiske Evne kom bedst til sin Ret i de smaa Lerskitser, som viser en fin og inspireret Opfattelse af Motiverne. Hans Statuetter er Nøglen til hans Kunst og udgør den vægtigste Del af hans Produktion. E. hørte til den Gruppe af Billedhuggere, der med Bissen og Freund som Lærere videreførte den Thorvaldsen'ske Klassicisme og formidlede dens gradvise Overgang til Naturalismen. Stemningen fra den Thorvaldsen'ske »Idyl« bibeholdtes, men Figurerne fik uvilkaarligt et stærkere Virkelighedspræg, fordi

de nu blev set som Motiver i Naturen. I Statuettegruppen »En Karl, der vander sin Hest« (Kunstmuseet, Bronze, 1853), hvor Vandpytten og Græsset er angivet paa Sokkelen, har E. allerede sat sig ud over Klassicismens mere abstrakte Formgivning og nærmet sig den naturalistiske Milieuskildring. Af E.s offentlige Monumenter kan nævnes Statuen af Hieronymus uden for Marmorkirken, Gruppen »En Fisker lærer en Dreng at spille paa Fløjte« paa den aabne Plads i St. Strandstræde, Portrætmedaillonen af P. N. Sølling paa »Bombøbøssen«s Façade, og Monumenterne for Caroline Amalie (1882) i Sorgenfri Slotspark og Frederik VII. paa Torvet i Give (1868), i Næstved (1870) og i Sorø (1877) samt Bronzegruppen »En Faun og en Satyr« i Anlægget paa Gammeltorv i Aalborg (1895). E. har skildret en Række Skikkelser fra Danmarkshistorien, bl. a. Saxo og Snorre, Herluf Trolle, Birgitte Gjøe, Arild Huitfeldt, Griffenfeld og Niels Juel, samt udført Portrætter af fremtrædende Personligheder inden for sin Samtid, bl. a. en Statue af Eckersberg (1865; hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg), Statuetter af Grundtvig (1871), Marstrand (1882) og Ingemann (1887) og Buster af D. G. Monrad (1882), Edv. Lembcke (1887), M. Goldschmidt (1888) og P. O. Brøndsted (1889). Paa Kunstmuseet, Hirschsprungs Samling og Glyptoteket kan navnlig E.s Statuettekunst studeres, og i Provinsen er han repræsenteret paa Museerne i Aalborg, Aarhus, Maribo, Odense, Randers og Ribe. — E. vandt ikke megen Anerkendelse hos sin Samtid, men opnaaede dog 1871 at blive Medlem af Akademiet. Han førte et stille og tilbagetrukket Liv og døde efter Vennen Th. Steins Skildring fattig og forglemt. — Malerier af A. Dorph 1857 paa Orebygaard og af V. Kyhn 1858 (Fr.borg). Tegning af Frants Henningsen i Kobberstiksamlingen, af C. Bloch og H. Olrik 1859 paa Fr.borg. Buste af H. V. Bissen paa Kunstmuseet.

Th. Stein i Dansk Tidsskrift 1901, S. 555—63.

Merete Bodelsen.

Evers, Ferdinand Anton Mazanti, f. 1857, Søofficer. F. 9. Dec. 1857 i Vejle. Forældre: Købmand Christian Malta Kragballe E. (1822—82) og Flora Eggertine Mazanti (1828—77). Gift 12. Okt. 1886 i Kbh. (Holmens) med Marie Alexandra Lindholm, f. 29. Okt. 1861 i Jægersborg, d. 26. Maj 1933 i Kbh., D. af Ritmester, Kammerjunker, senere Oberst og Kammerherre Vilhelm L. (1818—92) og Caroline Ottilde Frederikke Vilhelmine Elisabeth Hedemann (1830—90).

E. blev Kadet 1874, 1878 Sekondløjtnant med Kongens Æres-sabel, 1880 Premierløjtnant, 1894 Kaptajn, 1905 Kommandør,

1914 Kontreadmiral og 1918 Viceadmiral. 1883—85 var han i engelsk Tjeneste. Han stod i Venskabsforhold til de yngre Medlemmer af Kongefamilien paa Christian IX.s Tid og var 1886—1905 knyttet til Prins Valdemar som Adjutant. 1899—1900 deltog han i Krydseren »Valkyrien« Togt til Østasien med Prins Valdemar som Chef og var selv Chef for Krydseren »Heimdal« som Kadetskib 1904 og 05 og paa Togt til Middelhavet 1904—05. 1905—12 var han Chef for Kadetskolen og derefter jævnlig Skibschef, saaledes 1913—14 for Krydseren »Valkyrien« til Middelhavet. Ved Hjemkomsten fra dette Togt blev han Chef for Kbh.s Defension, der 1. Aug. 1914 sattes i Krigsberedskab. Han var Chef for Defensionen under Verdenskrigen, indtil han 11. April 1918 blev Chef for Flaadens Overkommando samt Generalinspektør for Søværnet og Chef for Søofficerskorpset. Han afgang fra Tjenesten paa Grund af Alder 1923. — R. 1893. DM. 1900. K.² 1911. K.¹ 1917. S.K. 1920. — Maleri af Knud Larsen 1918, Buste 1901 af S. P. O. Holck, begge i Familieej.

J. Vahl: Slægtbog over Afkommet af Christjern Nielsen, I, 1879—86, S. 168. Stamtavler over Slægterne Kragballe m. fl., 1870, S. 7. *Th. Topsøe-Jensen.*

Exner, Johan Julius, 1825—1910, Maler. F. 30. Nov. 1825 i Kbh. (Fødsst.), d. 15. Nov. 1910 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Hoboist Johann Gottlieb E. fra Bøhmen (1782—1857, gift 1° 1815 med Anne Jørgensen, ca. 1787—1819) og Karen Jørgensdatter (1796—1853, gift 1° med Thorsen, Ægteskabet opløst). Gift 15. Juni 1863 i Kbh. (Garn.) med Inger Henriette Sophie Jensine Ringsted, f. 30. Maj 1833 i Kbh. (Garn.), d. 10. Jan. 1915 sst., D. af Kaptajn, senere Major Hans Christian Vilhelm R. (1795—1870) og Vibeke Christiane Hofmann (1801—38).

Da E. fra sin Barndom kun havde Lyst til at tegne og male, blev han efter Konfirmationen sat i Malerlære og begyndte at besøge Kunstakademiet, i hvis Skoler han snart vakte Professor J. L. Lunds Opmærksomhed, saaledes at denne fik ham ud af Malerlæren. Samtidig med at han lærte at male hos J. L. Lund og senere hos Eckersberg, vandt han Akademiets Sølvmedailler. 1844 debuterede han paa Charlottenborg med et »Parti fra Akademiets Figursal«, der nu tilhører Kunstmuseet; allerede her viste den attenaarige sine Anlæg for Billedkomposition, medens den koloristiske Fornemmelse er mere usikker. For et Portræt af hans Søster vandt han 1847 den Neuhausen'ske Pengepræmie. I de følgende Aar udstillede han foruden Portrætter flere Historiemalerier, af hvilke et blev købt til Galleriet, medens et andet, »Marsk Stigs

Døtre« (1851) blev udført paa Bestilling af Grev F. M. Knuth til Knuthenborg, der paa denne Tid var E. en god Støtte. De historiske Emner veg imidlertid snart Pladsen for Folkelivsskildringerne, idet E. kastede sig over Motiver fra Amager, hvor gamle Bondeskikke og Bondedragter endnu var bevarede. Her hentede han Emnet til »Besøget hos Bedstefaderen« (Kunstmuseet), der udstilledes 1853 og vakte en overordentlig Opsigt; »Publikum flokkedes derom i store Skarer«. Med dette Billede erobrede E. en fremtrædende Position blandt de Kunstnere, der under Høyens Paa-virkning mente at skabe en national Kunst ved at søge deres Motiver i dansk Almuelev. E. tilfredsstillede dog ikke alene Høyens Kreds i Ønsket om at se Folket skildret; ved sin elskværdige, let tilgængelige Kunst gjorde han ogsaa et Indtryk paa det brede Publikum som ingen anden dansk Maler, dels gennem selve den lange Række af folkelige Genrebilleder, som han nu Aar efter Aar udstillede paa Charlottenborg, dels gennem de Gengivelser efter dem, som snart spredtes ud i mangfoldige Hjem. 1854 udstilledes »Episode af et Gilde paa Amager« (ligeledes købt til Kunstmuseet), 1856 »Et Gilde i Hedeboegnen« (ligesaa) og n. A. »En lille Pige lader en gammel Mand lugte til en Rose«, 1863 »Sorteperspillerne« (købt til Kunstmuseet) og 1867 »Bedstemors Besøg hos det syge Barnebarn« (ligesaa). 1853 var Udstillingsmedaillen eenstemmigt blevet ham tilkendt, 1857—58 rejste han sammen med sin Ven Maleren Rump til Italien paa et Stipendium, senere nogle Gange til Sverige; 1864 blev han Medlem af Akademiet. 1878 kom han første Gang til Fanø og malede her i det uberørte Sønderho det ene Folkelivsbillede efter det andet. — Det, der er E.s Styrke i kunstnerisk Henseende, er hans Evne til at give ikke alene en klar og overskuelig Komposition, der straks lader en forstaa den rigtig-nok heller ikke indviklede Fortælling, men hvor han er bedst, tillige en ypperlig Følelse for Figurernes rytmiske Placering og for Gruppernes plastiske Virkning. Det er disse Egenskaber, der giver adskillige af hans Genrebilleder deres Værdi; et særlig smukt Eksempel paa hans Sans for Billedvirkningen er det lille Gondolbillede fra 1857 i Kunstmuseet. Det kan til Gengæld ikke nægtes, at hans koloristiske Evner er svage og at Gennemførelsen af hans Arbejder næsten altid viser en forstemmende Træghed; derfor kommer hans Evner smukkest til deres Ret i hans tegnede Forarbejder og Illustrationer. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1876. — R. 1869. DM. 1888. K.² 1892. K.¹ 1895. — G. Saloman har tegnet E. som ganske ung, A. Jerndorff malet hans Portræt til Charlottenborg; en Tegning af A. Dorph er skaaret i Træ af

A. Kretzschmar 1862. Tegninger af C. Bayer 1877 og H. Olrik 1882 paa Fr.borg. Han er portrætteret mellem Tilhørerne paa Constantin Hansens Billede af den grundlovgivende Rigsforsamling (1860—64, Fr.borg) og af Viggo Johansen paa Et Akademiraadmøde (1904, Kunstmuseet). Buste af E. H. Bentzen 1907 (Fr.borg). Træsnit 1868, 1880, af C. Poulsen 1884, 1885 og af A. Bork efter Fotografi 1896.

J. N. L. Dalsgaard i Ill. Tid. 14. Dec. 1862. Jul. Lange: Nutidskunst, 1873, S. 221—35. Nic. Bøgh i Hver 8. Dag 15. Maj 1895. P. V. Ørsted: Julius E., 1903. Smaa Kunstbøger Nr. 2, 1910. P. Johansen i Gads dsk. Magasin s. A.

Leo Swane.

v. Eyben, Adolph Gottlieb, Friherre, 1741—1811, holstensk Kansler, Diplomat. F. 28. Aug. 1741 i Hamburg, d. 20. Febr. 1811 i Lüneburg, begr. paa Lütgenhof i Mecklenburg. Forældre: Overhofmester, senere Domdekant i Lübeck og dansk Gehejmerraad Christian August v. E. (1700—85) og Elisabeth Sophia Maria v. Hassberge (1717—82). Gift 1° 17. Febr. 1768 i Meiningen med Henriette Tugendreich v. Rackel, f. 17. Jan. 1742 paa Quolsdorf i Schlesien, d. 7. Maj 1778 i Meiningen, D. af Riddergodsbesidder Friedrich Erdmann v. R. 2° 13. Okt. 1780 i Gettorf med Adelheid Benedicte v. Qualen, f. 24. Juni 1747 paa Borghorst, d. 10. Sept. 1808 paa Lütgenhof, D. af hertugelig holstensk Gehejmerraad Josias v. Q. til Borghorst m. m. (1705—75) og Elisabeth Blome (1717—83).

v. E. blev adopteret af sin Farfader Friedrich v. E., der 1759—65 var Kansler i Glückstadt, blev opdraget i Hamburg under Klopstocks Ledelse, studerede i Jena og Göttingen og blev derefter ansat i den holstenske Landsregering. Efter en Tid at have været i Sachsen-Meinings Tjeneste kom han tilbage til Hertugdømmerne, blev 1778 hv. R., 1779 Vicekansler i den holstenske Regering, 1781 Kansler, 1783 Gehejmerraad og 1808 Gehejmekonferensraad. 1796—99 var han Kommissær ved Hildesheimkongressen, blev 1801 Gesandt i Hamburg og samtidig i den nedersachsiske Kreds til det tyske Riges Opløsning 1806. — Maleri i Familieeje. — v. E.s ældre Broder *Friedrich Ludwig v. E.* (1738—93) var Diplomat i dansk Tjeneste, 1782—93 Gesandt i Regensburg.

J. D. T. Manthey: Ridderes Levnetsløb 1809—17, 1818, S. 35 f. Danmarks Adels Aarbog, XXII, 1905, S. 118 f. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 11. Dec. 1931.

P. Vedel (Pool Bagge).*

v. Eynden (Eyndten), Albrecht Philip, ca. 1665—1731, Officer. F. ca. 1665, antagelig i Østre Telemarken, d. 19. April 1731, begr. i Kundby K. Forældre: Kaptajn Philip v. E. fra Nederlandene

og Magdalene Petronelle de Place. Gift 1716 med Vibeke Krag, f. 29. Marts 1691, d. 6. Marts 1778 i Odense, D. af Etatsraad, senere Gehejmerraad Niels K. (1653—1713) og Sophie Juel (1664—1722).

v. E. blev 1685 som Løjtnant optaget i Drabantgarden, 1687 Kaptajnløjtnant, 1696 (1694) Kaptajn. 1698—99 og atter, som Major, 1700 var han med Hjelpekorps i sachsisk-polsk Tjeneste og fra 1701 til 1709, da han blev hjemkaldt, i Sømagternes Tjeneste, fra 1702 (1701) som Oberstløjtnant, 1704 Oberst. Han blev saaret i Slaget ved Höchstädt. Under Felttoget i Skaane 1709—10 viste han sig som en dygtig og energisk Soldat som Kommandant i Helsingborg og i Slaget 10. Marts. S. A. blev han Brigadér, n. A. Generalmajor; 1712 deltog han i det første Tog mod Stralsund, derefter i Erobringen af Bremen-Verden og blev Kommandant i Stade. Fra 1714 indtraadte han i Feltkommissariatet og dernæst i Generalkommissariatet, hvor hans senere Virksomhed hovedsagelig faldt. 1715 blev han Generalløjtnant og førte Vinteren 1715—16, da man forberedte sig paa en svensk Overgang fra Skaane til Sjælland, et stærkt Troppekorps fra Pommern tilbage til Danmark og fik her Overkommandoen over Tropperne paa Sjælland uden for Kbh. Han blev 1717 udset til at kommandere et større Landgangsforetagende mod Gotland, som dog ikke kom til Udførelse. Da Ledelsen af Hæren i Norge Efteraaret 1718 fremkaldte megen Kritik, foreslog Vicestatholderen, Baron Fr. Krag, at der fra Danmark opsendtes en General med den fornødne Autoritet til at tage Overkommandoen og foreslog hertil sin Svoger v. E., men Kongen gik ikke ind derpaa. — Ved Scholtens Død 1721 blev v. E. Præsæs i »Generalitetet«, og det synes, at Kongen har paatænkt at udnævne ham til General af Infanteriet. 1725 fik han efter Ansøgning sin Afsked og tog Ophold paa sine Godser Frydendal (Torbenfeldt) og Bjergbygaard. — Hv. R. 1714.

Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, II—X, 1903—33.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Faaborg, Rasmus Christian, 1811—57, Operasanger. F. 5. Okt. 1811 i Næsbyhoved Mølle ved Odense, d. 20. Okt. 1857 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Møllejejer, senere Inspektør paa Holstenschus Laurentz Christian F. (ca. 1761—1825) og Thomine Wibeke Østrup (1772—1834). Gift 28. Maj 1841 i Kbh. (Slotsk.) med Emilie Martine Levin, f. 23. Marts 1820 i Kbh. (Trin.), d. 30. Dec. 1897 sst., D. af Guldsmedemester, Kaptajn ved det borgerlige Artilleri Simon L. (1793—1865) og Ane Dorothea Hansen (1792—1849).

F. blev 1829 Student fra Odense, og da han n. A. havde taget anden Eksamen, fik han Ophold paa Regensen, hvor han gjorde det mindst mulige ved Studeringerne, men desto ivrigere deltog i det muntre Studentertiliv. En Aften, da Etatsraad Kirstein, som var Medlem af Teaterdirektionen, passerede Købmagergade, hørte han tilfældigvis F.s smukke Sangstemme, hvorefter han henledte Syngemester Sibonis Opmærksomhed paa den. Dermed var F.s Livsbane bestemt. 1833 blev han Elev ved Syngeskolen, og efter at være uddannet af Siboni debuterede han 16. Maj 1835 som Rodolphe i »Den lille Rødhætte« paa Det kgl. Teater, hvor han 1841 fik fast Ansættelse. Stemmen var en Heltetenor af stort Omfang, stærk, klangfuld og bøjelig; han brugte den med Bravour, men hans Foredrag var ikke præget af Aand. Hans høje, mere kolossale end smukke Skikkelse med et lille Hoved gav Stof til »Corsaren«s Vid; den egnede sig ikke for de lyriske Sangelskere, men begrænsede i det væsentlige hans Repertoire til saadanne Heltepartier som Masaniello i »Den Stumme i Portici«, Titelrollerne i »Fra Diavolo« og »Robert af Normandiet«, Arnold i »Wilhelm Tell« samt Raoul i »Huguenotterne«, som Samtiden regnede for den Rolle, der klædte ham bedst. Men F. manglede dramatisk Talent, og hans Stjerne blegnede før Tiden; da J. L. Heiberg indstillede ham til Afsked, skrev han til Kultusministeriet, at F.s smukke Stemme tabte sig mere og mere, men da han havde ind-

taget en ikke uvigtig Plads, og hans tjenstlige Forhold stedse havde været rosværdigt, foreslog han ham til højeste Pension. F. optraadte sidste Gang 15. Febr. 1850 som Narren i »Liden Kirsten«, og efter sin Afgang (Aug. 1851) blev han Klasselotterikollektør i Kbh., i hvis borgerlige Kredse han havde mange Venner, typisk Selskabsbroder, som han var. — Kammerassessor 1855. — Malerier i Familieej og (som Masaniello) paa Den kgl. Skydebane. Litografi efter Daguerrétypi fra 1845.

Teaterdirektionens Kopibog 1850—56 (Rigsarkivet). Th. Overskou: Den danske Skueplads, V, 1864. Corsaren 10. Sept. og 22. Okt. 1847. Knud Fabricius: Regensen, 1923—25, S. 69.

Robert Neiiendam.

Faaborg, Hans, d. 1516, Slotsskriver paa Kbh.s Slot.

H. F. blev ifølge Skibykrøniken hængt 10. Nov. 1516 paa Dyvekes Tilskyndelse, mistænkt for Tyveri. Senere Historikere, deriblandt Svaning, har udsmykket Povl Helgesens Beretning med flere øjensynligt sagnagtige Træk og sat den i Forbindelse med Sagen mod Torben Oxe. Det historiske Grundlag herfor synes at være ganske løst.

L. Weibull i Scandia, V, 1932, især S. 22 f., 25 f., 31, 35. *Povl Bagge.*

Faaborg, Theodor Christian, 1814—64, Officer. F. 25. Juni 1814 i Odense, d. 1. Juli 1864 paa Lazarettet i Øster Snogbæk, begr. i Dalum. Forældre: Kateket i Odense, senere Sognepræst i Dalum og Provst Dankvart F. (1784—1844) og Louise Dorothea Sivertsen (1786—1839). Gift 20. Nov. 1847 i Kbh. (Garn.) med Johanne Ida Mathilde Kristensen, f. 22. Maj 1808 i Kbh. (Garn.), d. 19. Dec. 1895 sst. (gift 1° med Konsumptionsinspektør i Slagelse Frederik Jost Gerhard Scholten, 1797—1845), D. af Kaptajn, senere Major i det borgerlige Artilleri, Redaktør Kristen K. (1777—1849) og Sophie Helene Achilla Beeken (ca. 1780—1843).

F. blev 1832 Student fra Odense og n. A. cand. phil., gennemgik 1834—38 den militære Højskole og blev Sekondløjtnant i Artilleriet, men tog derefter Eksamen som Generalstabsofficer. 1841 blev han Premierløjtnant og Adjoint ved Generalstaben og 1845 Kaptajn. Under Krigen 1848—50 anvendtes han i hyppigt skiftende, ret underordnede Stillinger, bl. a. en kort Tid som Stabschef og Regnskabsfører ved et til Vestindien udsendt lille Kommando, indtil han 1850 blev Souschef ved 2. Division, senere Stabschef ved Generalkommandoen paa Fyn. Indtil 1858 var han dernæst først som kar., fra 1853 som virkelig Major i Generalstaben til Tjeneste ved forskellige Stabe og fik derpaa som Oberstløjtnant Kom-

mandoen over en Bataillon. 1863 blev han kar. Oberst. Som Regiments-, dernæst som Brigadekommandør deltog han i Krigen 1864, bl. a. i Fægtningen ved Dybbøl 17. Marts. Ved Preussernes Overgang til Als stod det ene af hans to Regimenter oppe paa Nordlandet, det andet, hvorved han selv, paa Kær Halvø, mod hvilken Fjendens Angreb rettedes. Uheldigvis greb F. stadig ind i Regimentschefens Dispositioner for Opstilling og Samvirken, og den fra Flaaden ventede Støtte svigtede. F. havde netop været ude at inspicere Opstillingen, da Angrebet pludselig og med Voldsomhed satte ind, og da han kom til, var allerede mange af Førerne faldne eller saarede under deres Forsøg paa at føre Kompagnierne frem, hvorefter Mandskabet i Opløsning strømmede tilbage. For-gæves søgte F. med nogle Smaastykker at standse Fjenden, hvorved han blev alvorlig saaret uden dog at afgive Kommandoen. Efter at der var sendt ham en Bataillon af et andet Regiment til Hjælp, deltog han med dette under meget vanskelige Fægtningsforhold i fornyede Forsøg paa at kaste Fjenden tilbage og blev herved i forreste Linie dødelig saaret. F. var en brav og modig Officer, men indesluttet af Karakter og dertil meget nærsynet. — R. 1849. DM. 1858. — Mindesten paa Dalum Kgd. — Litografi 1864 og Træsnit af samme Type efter Tegning af H. Olrik. Træsnit paa Gruppebillede af Officerer, faldne 1864.

Den dansk-tyske Krig 1864, udg. af Generalstaben, III, 1892. Der deutsch-dänische Krieg 1864, udg. af den store Generalstab, II, 1887. J. Johansen: Fortællinger af 4. Bataillons Krigshistorie 1614—1914, 1914.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Faaborg-Andersen, Valdemar, f. 1887, Ingeniør, Elektrotekniker. F. 15. Juli 1887 i Kbh. (Johs.). Forældre: Grosserer Mikkel Thomsen Andersen (1861—1924) og Ane Cathrine (Ketty) Faaborg (1860—1928). Navneforandring (Bindestreg) 6. Marts 1934. Gift 9. Maj 1913 i Kbh. (Esajas) med Harriet Augusta Brandt, f. 21. Marts 1886 i Kbh. (Johs.), D. af Maskinmester i D. F. D. S. Vilhelm Edvard August B. (1842—1919) og Johanne Augusta Schade Steerup (1850—1905).

F.-A. blev Student 1904 fra Metropolitanskolen, cand. phil. 1906 og polyteknisk Kandidat som Elektroingeniør 1910. 1910—1911 var han ansat som Ingeniør ved Konstruktionsafdelingen i Elektrizitätsgesellschaft Alioth i Münchenstein ved Basel i Schweiz. 1911 blev han ansat i det elektriske Handelsfirma Axel Schou i Kbh. 1914 overgik han til Kbh.s Belysningsvæsen, hvor han var Konduktør ved Høj- og Lavspændingsforsyningen af Amager. 1915

blev han Ingeniør ved Foreningen af gensidige danske Brandforsikringsselskaber og gjorde Tjeneste ved det af denne oprettede Eftersyn af Landbrugsinstallationer. 1917 blev han ansat som Sekretær ved Elektricitetskommissionen, hvor han siden har virket, fra 1929 som Kontorchef. Ved Siden af sin Embedsvirksomhed har F.-A. udført et betydeligt Arbejde i Foreninger og Kommissioner m. m., 1922—33 var han Medlem af Bestyrelsen for Dansk Ingeniørforenings elektrotekniske Sektion, for hvilken han var Formand 1924—27 og 1931—33. 1928—31 var han tillige Medlem af Dansk Ingeniørforenings Hovedbestyrelse. 1920—32 var han elektroteknisk Medarbejder ved Tidsskriftet »Ingeniøren«. Fra 1924 har han været Censor i Elektroteknik ved Polyteknisk Lærestanstalt. 1927—28 var han Medlem af det af Sundhedsministeriet nedsatte Røntgenudvalg, 1928—33 af den af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsatte Kommission for fremtidige Retningslinier for økonomisk Fremskaffelse og Fordeling af Elektricitet i Danmark; 1930 blev han Medlem af det af Ministeriet for offentlige Arbejder nedsatte Prøvningsudvalg for Lavspændingsinstallationsmateriel, hvor han fra 1931 er Næstformand. F.-A. er endvidere Elektricitetskommissionens Repræsentant i den internationale Installationsfragenkommission (I. F. K.) og dens Suppleant til Udvalget for Radiofoniforstyrrelser fra 1931. Endelig er F.-A. Medlem af Dansk elektroteknisk Komité fra 1932 og Medlem af Udvalget for de nordiske Elektroteknikermøder. — R. 1932.

Pool Vinding.

Faber. Flere borgerlige Slægter fører dette latiniserede Professionsnavn. En Handels- og Embedsmandsslægt føres tilbage til Skytte paa Hvedholm, senere Skovrider Nicolai F. (1722—81), der var Fader til Prokurator, senere Brygger i Kbh. Rasmus F. (1754—1819), Bogtrykker i Odense Lauritz Nicolai F. (1762—1835) og Krigsraad, Fyrinspektør Christian F. (1775—1845), der var Oldefader til Overlæge ved Silkeborg Bad Arne F. (1873—1934). Den nævnte Rasmus F. (1754—1819) var Fader til Gotfredine F. (1798—1882), gift med Generalmajor Julius Ferdinand Paludan (1794—1879) og til de nedenn. Brødre, Zoologen Friderich F. (1796—1828) og Biskop Nicolai F. (1789—1848). Denne sidste havde Sønnerne, nedenn. Sparekasseinspektør Viggo Sigurd Valdemar F. (1828—99) og Adjunkt i Odense, Folketingsmand Christian Gottfred Weber F. (1822—83), som var Fader til Overlæge ved Montebello Erik Einer F. (1869—1931) og de nedenn. Landbrugskonsulenten Harald Nicolai F. (f. 1856), Lægen, Professor Knud Helge F. (f. 1862) og Elektroingeniøren Svend Aage F.

(f. 1867). Den ovenomtalte Bogtrykker Lauritz Nicolai F. (1762—1835) var Farfader til nedenn. Generalkonsul Johan Valdemar F. (1849—1917). — En Præste- og Embedsmandsslægt udspringer fra Klejnsmed Mathias Jensen F., hvis Søn Sognepræst i Voer Paul Mathiesen F. (1700—58) var Fader til Pastor Mathias Ancher Poulsen F. (1732—88) i Egeslevmagle og Sognepræst i Jungshoved Augustin Christian F. (1737—95), hvis Søn, nedenn. Landøkonom, Pastor Peder Ditlev F. (1768—1847) var Fader til Oberstløjtnant Christian Frederik Sneedorff F. (1796—1859), der delte Faderens agrariske og hippologiske Interesser, og Major, Postmester i Frederikshavn Ludvig F. (1798—1876). Dennes Søn, Etatsraad, Postmester i Nyborg Vilhelm Theodor Christian F. (1837—1922) var Fader til nedenn. Nationaløkonom Vilhelm Ludvig F. (1876—1923). — En tredje Slægt F. føres tilbage til Smed i Sødinge paa Fyn Niels Christiansen, der var Fader til Klejnsmed i Kbh. Rasmus Hjort F. (1764—1848), hvis Søn, nedenn. Forfatter, Telegrafdirektør Peter Christian Frederik F. (1810—77) var Fader til den ligeledes nedenn. Forfatter Andreas Villiam F. (1847—83).

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: *Patriciske Slægter*, III, 1915, S. 66—95. Th. Hauch-Fausbøll i *Berl. Tid.* 19. Jan. 1931. Poul Henrik Heegaard: *Udtog af en Slægtsbog*, 1908, S. 17.

Albert Fabritius.

Faber, Friderich (Fritz), 1796—1828, Zoolog. F. 21. April 1796 paa Henneberg Ladegaard ved Fredericia, d. 9. Marts 1828 i Horsens, begr. sst. Forældre: Prokurator, senere Brygger Rasmus F. (1754—1819) og Anna Kirstine Henneberg (1762—1839). Gift 19. Febr. 1825 paa Frbg. med Anna Kirstine Elisabeth Kierkegaard, f. 1. Marts 1801 i Kbh. (Helligg.), d. 26. Nov. 1867 sst. (Helligg.), D. af Silke- og Klædehandler Michael Andersen K. (1776—1867, gift 2° med Øllegaard Baggesen, 1772—1855) og Anne Sophie Kielsen (1779—1815).

F. blev 1813 Student fra Metropolitanskolen og 1818 cand. jur. Han havde allerede som Skoledreng interesseret sig for Naturhistorie, gjort Optegnelser angaaende Fugletrækket o. l., og som 19-aarig Student udgav han en lille Skolebog »Indledning til Dyr læren«, der dog næppe vandt nogen Udbredelse. Paa Grund af denne naturhistoriske, særlig ornitologiske Interesse lykkedes det F. 1819 at opnaa offentlig Understøttelse til en Rejse til Island. Efter at være vendt hjem 1821 udgav han n. A. »Prodromus der isländischen Ornithologie«, hvilket Arbejde han yderligere udbyggede med en Række Afhandlinger, »Beyträge zur arctischen Zoologie«, og en kommenteret Oversættelse til Tysk af det ornitologiske

Afsnit af Mohrs islandske Naturhistorie, hvilket altsammen publiceredes 1824—27 i de tyske Tidsskrifter »Ornis« og »Isis«. Igennem disse Arbejder har F. givet en særdeles udtømmende Oversigt over den islandske Fugleverden og de islandske Fugles Levevis. 1826 offentliggjorde han yderligere en større Haandbog »Über das Leben der hochnordischen Vögel«, en fuldkommen Oversigt over de nordiske Fugle, særlig Svømmefuglenes, Biologi, bygget i ganske overvejende Grad paa F.s egne Iagttagelser. Bogen er i øvrigt meget filosofisk og viser den Paavirkning, F. har faaet af tysk Naturfilosofi. Til Danmarks Ornitologi har F. yderligere bidraget, dels gennem »Ornithologiske Noticer som Bidrag til Danmarks Fauna«, i det væsentlige en Kritik af Teilmanns lige udkomne »Forsøg til en Beskrivelse af Danmarks og Islands Fugle«, men med mange originale Bidrag af F., dels gennem nogle ornitologiske Skildringer af Kattøgatsøerne, offentliggjort i »Isis« og »Tidsskrift for Naturvidenskabernes«. Foruden disse ornitologiske Afhandlinger har F. skrevet en større Oversigt over Islands Fisk, »Naturgeschichte der Fische Islands«, der dog først udkom efter hans Død, samt besvaret en af Videnskabernes Selskab udsat Prisopgave om Husmaarens Udbredelse i Danmark, som imidlertid aldrig er blevet offentliggjort. — F. var 1822 blevet udnævnt til Regimentskvartermester og Auditor ved Rytteriregimentet i Horsens, hvilken Stilling han beklædte til sin Død. — F. naaede — ikke mindst i Betragtning af, at han ingen naturhistorisk Uddannelse havde, at hans Embede laa fjernt fra hans Interesser, og at han kun blev 31 Aar — at yde betydelige Bidrag til nordisk Ornitologi. Han var en omhyggelig Iagttager og var i sine Betragtninger over Forholdet mellem Art og Race forud for sin Tid. Hans Arbejder er noget tyngede af overdreven Systematiseren og af Hang til filosofiske Betragtninger, i hvilken Henseende han fuldt ud var Barn af Tiden. Han stod i brevlig Forbindelse med adskillige af Tidens Zoologer, saaledes Chr. L. Brehm og den ældre Reinhardt, om hvem han i sin Forskning og Indstilling mindede en hel Del. — Pastel paa Zoologisk Museum.

Dagen, 1822, Nr. 133. Isis, 1829, S. 717. C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zoologiske Litteratur, II, 2, 1875, S. 12; III, 1878, S. 284 (Bibliografi). O. Helms i Naturens Verden, XII, 1928, S. 145—60.

R. Spärck.

Faber, Harald Nicolai, f. 1856, Statskonsulent. F. 7. Juli 1856 i Odense. Forældre: Adjunkt Christian Gottfred Weber F. (1822—83) og Bertha Magdalene Bruun Muus (1832—1916). Gift 6. Juli 1885 i Kbh. (Matth.) med Sophie Cecilie Bentzien, f. 23. Marts

1862 i Svendborg, D. af Læge i Svendborg, senere Distriktslæge i Slagelse Hans Peter Christian B. (1830—1926) og Agnes Helene Caroline Ruge (1842—1908).

F. blev Student 1874 fra Odense, cand. phil. 1875, cand. polyt. i anvendt Naturvidenskab 1881. Fra sin tidligste Ungdom havde han megen Interesse for Naturvidenskaberne, navnlig Geologi, var allerede i Studietiden 1875—81 Assistent ved Mineralogisk Museum og fik 1880 Accessit for Besvarelse af en geologisk Prisopgave udsat af Kbh.s Universitet. 1882 var han Volontør ved Odense Sukkerfabrik, 1882—84 Kemiker ved Pennsylvania Salt Manufacturing Companys Kryolith-Sodafabrik ved Philadelphia, 1884—88 Kemiker ved Dairy Supply Company, London, hvor der forhandlede Mælk en gros samt Mejerimaskiner. Her vakte hans Interesse for Mejerivæsen og Landbrug; han kom i Forbindelse med Det kgl. danske Landhusholdningsselskab og udførte adskillige Arbejder for Selskabet. 1888 blev han ansat som Statens Landbrugskonsulent i England (senere ogsaa for Belgien og Frankrig), fik siden desuden Betegnelsen Agricultural Adviser to the Danish Legation og kgl. Udnævnelse som Statskonsulent. I denne Stilling virkede han til 1931, altsaa i 43 Aar, som Danmarks vagtsomme Forpost og som utrættelig Varetager af det danske Landbrugs Interesser. Ingen Enkeltmand har haft saa stor Indflydelse paa Afsætningen af danske Landbrugsprodukter paa det engelske Marked.

I 1880'erne var dansk Smør endnu langt fra anerkendt i England; det mødte tværtimod megen Modstand. Misbrug af Varebetegnelse o. l. mere eller mindre bedrageriske Transaktioner vanskeliggjorde Afsætningen. Men F. var paa Vagt og paatalte Misbrug; hans naturvidenskabelige Uddannelse og grundige Indsigt i Kemi var ham navnlig i de første Aar til stor Nytte, og han vandt sig et anerkendt Navn blandt de engelske Autoriteter, Ekspertter og Ingeniører. Samtidig med at han værnede om de danske Eksportvarers Anseelse i England, var han i Danmark virksom for at give Oplysning om Markedets Krav og indskærpe Producenterne deres Forpligtelser; tydeligt og kraftigt paataltes Mangler, hvor han fandt det fornødent. Paatalen faldt ikke altid øjeblikkelig i god Jord, men Gang efter Gang har Landmændene erkendt, at F.s Synspunkter var de rette, naar Markedet skulde erobres, holdes og befæstes. F. fik indført Smørrets Pakning i Nettovægt og medvirkede ved Udarbejdelse af Lovbestemmelse for dets Vandindhold. Sammen med Anders Nielsen, Svejstrup Østergaard (s. d.) arbejdede han for Indførelse af Lurmærket, der er tegnet af F. og bruges som Varemærke for danske Landbrugsprodukter. I de første

Aar arbejdede han fortrinsvis for at skaffe Anerkendelse for det danske Smør; senere virkede han paa tilsvarende Maade for Æg og Bacon og var utrættelig i at belære danske Producenter om Eng-lændernes særlige Fordringer, ligesom han arbejdede for Forbedring af Transportforholdene.

F. har skrevet et stort Antal Artikler og Afhandlinger i danske og engelske Dagblade, Fagblade og Tidsskrifter. Saavel hans Artikler som hans talrige Indberetninger er affattet i et klart Sprog og en koncentreret Form. Samme Klarhed prægede de formfuldendte Foredrag, han holdt ved store Landbomøder, hvor han altid hørtes med Interesse. Af selvstændige Skrifter kan bl. a. nævnes: »Danske og Norske i London og deres Kirker« (1915); dette anselige Værk er ikke blot Resultatet af stor Samlerflid, men det vidner desuden om historisk Sans og Kærlighed til Emnet. Det fulgtes af to landbrugsfaglige Skrifter, »Co-operation in Danish Agriculture« (1918) og »Forage Crops in Denmark« (1920), hvorefter F. i »Caius Gabriel Cibber« (1926) atter behandlede et personalhistorisk Emne.

F. indlevede sig hurtigt i de engelske Forhold, blev Medlem af forskellige Foreninger og Selskaber, erhvervede Tillid hos Autoriteter og nød Anseelse i alle Kredse. 1885 blev han Medlem af Society of Public Analysts og af Farmers' Club, 1888 af Chemical Society, 1892 af Royal Statistical Society. Han var en meget virksom og særdeles skattet Formand i Society of Danish Civil Engineers in Great Britain and Ireland fra Selskabets Stiftelse, Medlem af Scandinavian Studies Committee, University of London, Sekretær i Kirkeraadet for den danske Menighed i London. 1930 blev han optaget som bestandigt Medlem af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, 1925 korresponderende Medlem af Foreningen af danske Landbrugskandidater, 1899 Æresmedlem af Foreningen for Danmarks Fjerkræavl. For hans betydningsfulde Fortjenester er der tilstaaet ham en livsvarig aarlig Hædersgave. — R. 1892. DM. 1908. K.² 1912. K.¹ 1923. S.K. 1931.

Berl. Tid. 6. Juni 1926. Ill. Tid. 17. Aug. 1902. Ingeniøren, 1931, Nr. 15. Sorø Amtstidende 27. Marts 1931. Nationaltid. 7. Juli 1926. Dansk Mejeristat, I, 1931, S. 519. Vort Landbrug, 1926, S. 373; 1932, S. 15. Ugeskrift for Landmænd, 1926, S. 417—18; 1931, S. 217. Times 2. Marts 1916. Anglo-Danish Journal Okt. 1928. Daily Mail 21. Marts 1931.

Anton Christensen.

Faber, Knud Helge, f. 1862, Læge. F. 29. Aug. 1862 i Odense. Broder til Harald F. (s. d.). Gift 1° 10. April 1891 i Brønshøj med Thyra Louise Emilie Petersen, f. 4. Aug. 1866 i Kristiania (senere gift med Ingeniør Sigvald Krohn, Bergen), D. af Foto-

graf, Sektionschef ved Norges geografiske Opmaaling Peter P. (1835—94) og Susanne Dorothea Kloumann (1834—1904), Ægteskabet opløst 1895. 2° 31. Okt. 1910 i Kbh. med Ellen Becker, f. 13. Marts 1871 i Frederikssund (gift 1° 1891 med Overrets-, senere Højesteretssagfører Ulf Hansen (1867—1926, gift 2° 1911 med Olga Maria Eleonora Weiss, f. 1889)), D. af Apoteker Georg Ludvig B. (1837—1900) og Frederikke Dorthea Foersom (1838—1917).

F. blev Student 1879 fra Odense, tog medicinsk Eksamen 1885 og var 1886—88 Kandidat paa forskellige københavnske Hospitaler. Hans Studietid faldt i en Periode, da Bakteriologien hjemførte den ene Triumf efter den anden, og da vi i C. J. Salomonsen fik en ypperlig og inciterende Repræsentant for Faget, kastede F. sig snart over Studiet deraf og blev 1890 Assistent ved Universitetets nyoprettede bakteriologiske Laboratorium. Hans første større videnskabelige Arbejde, hans Disputats om Tetanus, er udarbejdet der (1890). Vel lykkedes det ham ikke at isolere Tetanus-Bacillen, men han fremstillede Toksinet, der ved Indpodning gav de karakteristiske Symptomer. Imidlertid forsømte han ikke den Disciplin, der var det gamle Støttepunkt for den videnskabelige kliniske Medicin: den patologiske Anatomi, og blev efter at have været ansat ved Kommunehospitalets Sektionsstue Assistent hos Professore i Faget, C. Lange. For F. fik Samarbejdet og Omgangen med denne eminent begavede Mand stor Betydning, men ogsaa hans Lærer i medicinsk Klinik, With, har haft megen Indflydelse paa hans medicinske Tænken og Handlen. 1893 blev F. Reserve-medicus paa Frederiks Hospitals Afd. A. hos Professor Chr. Gram, en fuldt moderne Kliniker, og 1896 blev han efter Konkurrence med A. Fløystrup Professor i klinisk Medicin og rykkede saaledes, 34 Aar gammel, ind som Overlæge paa Frederiks Hospitals Afd. B. som Withs Efterfølger. Resolut indførte F. atter den kliniske Forelæsning, der præget af hans Klarhed og Ædruelighed fik umaadelig Betydning for de studerende; alt for faa af disse Forelæsninger er udgivet. Trods uheldige ydre Betingelser i det gamle Hospital har F.s videnskabelige Arbejde allerede der været meget betydeligt, paa visse Felter banebrydende. Vigtigst har vel Bidragene til Fordøjelsesorganernes Patologi været. Særlig vort Kendskab til den kroniske Gastritis med Achyli, dens Symptomer, Anatomi og Følger som den perniciøse og den simple Anæmi skyldes væsentligst F. og hans Skole. Han har hævdet sin originale Tydning af Gastritten som det primære, ligesom han — sammen med C. E. Bloch — har vist, at »Tarmatrofien« var et post-mortelt Produkt. Hertil slutter sig de fundamentale Studier af Mavesaaret, dets Symp-

toimer, Former m. m. og af de nærstaaende Lidelser (det pyloriske Syndrom) og Gastropbose-Spørgsmaalet. Da Afdelingen 1910 rykkede ind paa Rigshospitalet, fik de udmærkede Arbejdsforhold stor Betydning. Ensidig Specialisering ligger F. fjernt, til de fleste Kapitler af Patologien har han givet Bidrag: Nervesygdommene, Leverlidelser, Lungetuberkulosen og ikke mindst Sukkersygen, saavel til de godartede Formers Forstaaelse som til dens Fysiologi og Terapi. Senest gennemprøvede han Sanocrysinbehandlingen og modificerede den meget. Stadigt forstod han at drage sine Assistenters med ind i Arbejdet, de fortsatte ofte selvstændigt i det paabegyndte Spor, og en stor Mængde af vore senere betydelige interne Medicinere findes blandt dem. Nogle af F.s Arbejder kom i Bogform: »Beiträge zur Pathologie der Verdauungsorgane« (1905), »Die Krankheiten des Magens und Darmes« (1924), »Tuberkulosen i Danmark« (1926) samt nogle kliniske, i Sverige og England holdte Forelæsninger. Hans egne og Assistenters Arbejder er samlet i atten Bind (1907—32) som »Kliniske Undersøgelser fra Rigshospitalets Afdeling B.«. Sin levende Interesse for Medicinens Historie har han vist i »Erindringer om C. Lange« (1927) og den aandfulde Bog »Strømninger i den nyere Tids medicinske Klinik med særligt Hensyn til Nosografien« (Universitetets Program 1919); den sidste er ogsaa udkommet paa Engelsk og har i Udlandet skaffet ham megen Anerkendelse. Som Lærer for de studerende har F. i udpræget Grad haft for Øje, at det var praktiske Læger, han skulde uddanne, og at det gjaldt om at skelne det væsentlige og sikre fra det, der foreløbig mest havde teoretisk Interesse, og han har fastholdt en vis Tradition fra Withs Synspunkter. For Studenternes Tarv har han haft et vaagent Øje; den populære Studenterbespisning paa Universitetets Grund skyldtes hans Initiativ, og Studenterraadet har haft hans virksomme Støtte. Naturligvis har han inden for sin Stand haft mange Tillids- og Æreshverv, men ikke mindre er man ved sociale Opgaver tyet til hans organisatoriske Evner. Siden 1906 har han været Viceformand i Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse, som han straks var med i ved Opretelsen; han har været i en Mængde Bestyrelser og har især som Formand for Kommissionen til Forberedelse af Ordningen af det civile Sundhedsvæsen 1908—21 udført et stort og dygtigt Arbejde. Har F. været den førende Mediciner her hjemme, bevises hans Anseelse ogsaa i Udlandet ved, at han er Æresdoktor fra Uppsala og Edinburgh, Æresmedlem af en Mængde udenlandske Selskaber og efter Indbydelse har holdt Forelæsninger ved en Række udenlandske Universiteter: Stockholm (1923), amerikanske Universiteter

(1926), München (1931), London og Reykjavik (1934). 1927 holdt han »The Schorstein lecture« ved London Hospital Medical School. For skandinavisk videnskabeligt Samarbejde har han udrettet meget, ikke mindst ved sammen med K. Petrén og P. Holst at udgive den skandinaviske Lærebog i intern Medicin (3. Udg. 1927—34). Paa Foranledning af Folkenes Forbunds Hygiejnekomité og den kinesiske Regering rejste F. 1930 til Kina for at raadgive ved Planlæggelsen af den fremtidige Lægeuddannelse der. 1916—17 var han Universitetets Rektor, 1932 frattraadte han sine Embeder efter 36 Aars Universitetsarbejde; ved en Højtidelighed overrakte tidligere Elever ham et Festskrift. 1933 beskikkedes han af Undervisningsministeriet til Ministeriets Kommitterede i Bestyrelsen for Aarhus Universitetet, for hvis Oprettelse han havde haft varm Interesse. — R. 1903. DM. 1911. K.² 1917. K.¹ 1926. S.K. 1932. F.M.G. 1921. — Maleri af N. V. Dorph 1921. Portrætteret paa Gruppebillede af Tycho Jessen 1893 (Fr.borg) og af Aksel Jørgensen paa Maleri 1929 paa Studentergaarden. Medaille af Gunnar Jensen 1916.

Universitetets Program Nov. 1890. Die Medizin der Gegenwart in Selbstdarstellungen, VIII, 1929. Berl. Tid., Politiken og Dagens Nyheder 29. Aug. 1932.

Fr. Lützheft.

Faber, Nicolai, 1789—1848, Biskop. F. 19. Juni 1789 i Odense, d. 15. Maj 1848 sst., begr. sst. Broder til Friderich F. (s. d.). Gift 1° 5. Juni 1813 i Odense med Christiane Kaarup, f. ca. 1792, d. 27. Juni 1823 i Allested, D. af Ejer af Næsbyhoved Mølle Søren K. (ca. 1752—1805) og Martha Hyllerup (ca. 1762—1824). 2° 21. Aug. 1825 i Allested med Jacobine Kaarup, f. 1. Juli 1797 i Næsbyhoved Mølle, d. 25. Okt. 1846 i Odense, Søster til 1. Hustru.

F. voksede op i et velhavende Hjem, blev først fortrinlig undervist af Privatlærere og kom derpaa i Odense Skole, hvorfra han blev Student 1807. 1811 tog han teologisk Embedseksamen og ernærede sig i den følgende Tid som Lærer ved københavnske Skoler (fra 1813 som Adjunkt ved Metropolitanskolen). Disse Aar udgjorde maaske det lykkeligste Afsnit af hans Liv, hans udmærkede pædagogiske Evner kom i høj Grad til deres Ret, og han fandt god Tid til sin videre Uddannelse bl. a. i Musik. Da han imidlertid efter at være blevet gift mærkede, at de økonomiske Kaar ved Skolen var ganske utilfredsstillende, tog han sin Afsked 1814 og gik over i praktisk Forretningsvirksomhed som Deltager i sin Broders Korn- og Skindhandel i Kbh. I sin Fritid dyrkede han dog ivrigt Studierne og kunde 1817 disputere for den filosofiske Doktor-

grad med en Afhandling »De origine idearum«. Da han trods forandret Livsstilling ikke var blevet Næringsssorgerne kvit, besluttede han sig til at udvandre, idet han vilde drage til Philadelphia for at oprette et pædagogisk Institut, men et Barns Død fik ham til at opgive denne Plan og søge gejstlig Ansættelse. 1820 blev han da Sognepræst i Allested og Vejle paa Fyn, 1826 i Middelfart og Kavslunde. Trods fortsatte økonomiske Bekymringer og store personlige Sorger gjorde han en betydelig Indsats som Præst. Navnlig i Allested var den aandelige Tilstand ringe, men F. kæmpede tappert for at hæve Menigheden i moralsk og religiøs Henseende. Som Modtræk mod de private gudelige Forsamlinger, som han ikke var nogen Ven af, begyndte han selv flittigt at holde Bibel-læsninger, hvad han fortsatte med i Middelfart, hvor han i øvrigt med særlig Iver tog sig af Skolevæsenets og Kirkesangens Forbedring. Samtidig fortsatte og uddybede han sine filosofiske og teologiske Studier. 1826 disputerede han for den teologiske Doktorgrad med Afhandlingen »De recta methodo fidem religiosam construendi«, og allerede Aaret før var han blevet draget ind i den store Clausen—Grundtvig'ske Kirkestrid. 1825 havde han nemlig udgivet »Tolv Prædikener«, som Grundtvig havde kritiseret, hvad der igen fra F.s Side affødte et Fejdeskrift »Fem Breve til Hr. Pastor N. F. S. Grundtvig«, hvori han søgte nærmere at udvikle sin teologiske Helhedsopfattelse. Hans Standpunkt er ikke ganske klart, og hans Formulering af de enkelte Lærepunkter svævende. Han er som Teolog en Overgangsskikkelse, der nok vil bygge paa Aabenbaringen i Skriften, men tillige tilkender Fornuften en selvstændig Betydning som Kilde til den religiøse Erkendelse. Han vilde ikke — som Grundtvig — bryde Staven over hele det 18. Aarhundrede og betonede baade teoretisk og i Praksis meget stærkt Kristendommens moralske Indhold i Modsætning til en ensidig Hævdelse af Troens Værdi. Som »Skrifteolog« kunde han ikke tiltræde Grundtvigs Opfattelse af Trosbekendelsen (jfr. hans »Har Troesbekjendelsen Eneret til at bestemme, hvad der er sand Christendom og ægte christeligt?« (1827)), og som afgjort Statskirkeemand var han Livet igennem uvillig stemt over for Lægfolks religiøse Virksomhed, især som den ytre sig i den gudelige Forsamlingsbevægelse. I sin teologiske Polemik er F. altid den typiske Akademiker: han lader sig aldrig henrive til Ensidigheder eller Forkætrelse af Modstanderne, er strengt saglig i sin Bevisførelse og urban i sin Form. Det var hans Haab, at Trosstridigheder ved en rolig, upartisk Forhandlingsmaade kunde blive bilagt i »kærlig Sindighed«.

Han er i høj Grad Moralist og Intellektualist og havde aabenbart ikke Blik for de irrationelle Faktorer, der dybest bestemte de forskellige Retningers Standpunkt.

1830 blev F. Sognepræst ved St. Knuds Kirke og Stiftsprovst i Odense. Ogsaa her gjorde han sig stærkt gældende, og som den livlige Natur han var, blev han hurtigt draget ind i Byens selskabelige og litterære Liv og deltog med Iver i Arbejdet for mange almennyttige Formaal. Dette blev i endnu højere Grad Tilfældet, da han 1834 var blevet Biskop over Fyns Stift. Som Biskop virkede han især energisk for Genoplivelsen af de gejstlige Konventer, for en forbedret og udvidet Religionsundervisning i nær Tilknytning til Bibellæsningen og for en Højnelse af Kirkesang og Liturgi. Ved sine flittige Visitatser søgte han at skaffe sine Ideer Indgang, og i Fyns Guvernør, den senere Christian VIII., havde han en betydningsfuld Støtte i sine Bestræbelser. Paavirket af dennes Gemalinde Caroline Amalie fik han Interesse for Asylsagen, stiftede et Asyl i Odense og knyttede hertil »Elfride Fabers Legat«. Ogsaa Stiftets Seminarier, Stiftsbiblioteket og Fyens litterære Selskab søgte han med aldrig svækket Iver at fremme. Trods sin store Nidkærlighed havde F. dog vanskeligt ved at styre sit Stift i de paa mange Maader gærende Tider, hans Rastløshed førte ham til at tage sig mere paa, end han magtede, og hans ikke altid lige overvejede Forslag førte jævnlig til Sammenstød med Regeringen. Saaledes paadrog han sig 1838 Frederik VI.s alvorlige Misbilligelse, da han fik en fynsk Stænderdeputeret til at indgive Forslag om, at Stænderforsamlingerne maatte blive forøget med Medlemmer valgte af Gejstligheden. Bekendt er ogsaa hans uheldige Forsøg paa at udarbejde et nyt Ritual tillige med en Alterbog, efter Mynsters Opfattelse »et ganske mislykket Arbejde«. Med Aarene blev F. en stærkere og stærkere Tilhænger af Statskirken, som han dog ønskede aandeligt fornyet, og optraadte skarpt over for Lægmandsrøret og over for Gendøberbevægelsen, mod hvilken han 1842 udgav »De anabaptistiske Bevægelser i Danmark«. Næsten alle hans Skrifter efter 1830 er i øvrigt af pædagogisk eller praktisk-teologisk Art. Nævnes kan saaledes »Et Overblik paa Almueskolevæsenet i Danmark« (1832), »Udvikling af Bibellæsningens Væsen« (1834) og »Katechetik« (1845), om end noget vidtløftige dog klare og velskrevne Arbejder, men prægede af en vidtdreven Hang til Skematisering og en vel stærk Abstraktion, og trods al formel Klarhed ikke altid tilstrækkelig skarpe i Begrebsbestemmelsen. — Breve til F. i Universitetsbiblioteket. — R. 1835. DM. 1840.

K. 1846. — Maleri i Familiejeje. Maleri af N. P. Holbech, udg. i Litografi bl. a. af A. Petersen 1844; et Maleri i St. Knuds K. i Odense vistnok Kopi af Litografiet ved Aug. Behrends.

Selvbiografier i Kbh.s Universitets Acta solennia ved Reformationsfesten 1817, S. 41—42, i samme ved Festen for Kristendommens Indførelse i Danmark, 1826, S. 39—42, og i P. E. Müllers Bispevielsesprogram 1835, S. 15—20. — For Literatur og Kritik, VI, 1848, S. 256—73. Nekrologiske Saml., udg. af H. P. Selmer, I, 1848—49, S. 179—91. Kirkehist. Saml., 3. Rk., IV, 1882—84, S. 697—755; 4. Rk., IV, 1895—97, S. 495; 5. Rk., II, 1903—05, S. 187 ff. Personalh. Tidsskr., 9. Rk., IV, 1931, S. 92. J. P. Mynster: Meddelelser om mit Levnet, 1854, S. 257. Breve fra J. P. Mynster, 1860, S. 164, 209, 215. Af efterladte Breve til J. P. Mynster, 1862, S. 129. Nogle Blade af J. P. Mynster's Liv og Tid, udg. af C. L. N. Mynster, 1875, S. 210 f., 214, 220 f., 365 ff., 386, 389—92. L. Koch: Den danske Kirkes Historie 1817—54, 1883, passim. Joakim Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1818—1898, 1899, S. 129, 136, 137 f. W. Norvin: Fyens Stifts Læseforening 1838—1908, S. 16 ff. Aar bog for Hist. Samfund for Odense og Assens Amter, XII, 1924, S. 423—31. Hans Jensen: De danske Stønderforsamlings Historie, II, 1934, S. 56 f.

Bjørn Kornerup.

Faber, Peder Ditlev, 1768—1847, Præst og landøkonomisk Forfatter. F. 14. Sept. 1768 i Stavreby, Jungshoved Sogn, d. 16. Marts 1847 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst Augustin Christian F. (1737—95) og Jacobe Staal (1747—1818). Gift 30. Okt. 1792 i Kbh. (Frels.) med Cecilie Sophie Svendstrup, f. 13. Sept. 1772 i Kbh., d. 7. April 1834.

F. blev Student 1787 fra Vordingborg, cand. theol. 1791, residerende Kapellan i Vig og Asmindrup 1793, Sognepræst i Jungshoved 1795, fik 1810 sin Afsked »efter Ansøgning«. 1812 fik han Bevilling som Købmand, var i øvrigt en Række Aar Forpagter af Gaarde paa Falster, købte 1823 Gaarden Rørdal ved Aalborg til to af sine Sønner og opholdt sig der til 1826, da han flyttede til Aalborg, hvorfra han 1835 drog til Kbh. F. var Stokrationalist og vakte som Præst Forargelse ved alt for stor Verdslighed i Interesser og Optræden. Han hørte til Tidens fremmeligste Landmænd og udmærkedes af Landhusholdningsselskabet med baade Guld- og Sølvmedailler. Han var en flittig Landbrugsskribent, og som saadan præsterede han ogsaa noget af Værdi; derimod var det omfattende Forfatterskab, han udfoldede i andre Retninger, blandt meget andet Oversættelser af Kotzebue, kvalitativt ringe og har tjent til at skade hans Eftermæle.

Biskop Claus Pavels' Autobiographi ved C. P. Riis, 1866, S. 227 f. Fr. Nielsen: Minder, 1881, S. 29. Hist. Tidsskr., 5. Rk., III, 1881—82, S. 281 f.

Hans Jensen.

Faber, Peter (døbt Peder) Christian Frederik, 1810—77, Telegrafdirektør og Forfatter. F. 7. Okt. 1810 i Kbh. (Helligg.), d. 25. April 1877 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Klejnsmedemester Rasmus Hjort F. (1764—1848) og Ane Margrethe Westphal (ca. 1768—1831). Gift 5. Nov. 1844 paa Frbg. med Frantzine Petrine Eibye, f. 25. Marts 1814 i Odense, d. 22. Marts 1902 paa Frbg., D. af Smedemester Niels Pedersen E. (ca. 1765—1844) og Cathrine Marie Hansdatter (Lindegaard).

F. blev Student 1827 fra v. Westens Institut; han deltog meget i Studenterlivet, ogsaa efter at han 1840 var blevet polyteknisk Kandidat i anvendt Naturvidenskab, og medens han boede paa Borchs Kollegium 1841—44. Han var i disse Aar beskæftiget med de af Selskabet for Naturlærens Udbredelse foranstaltede Fremvisninger, særlig vedrørende Galvanismens Anvendelse i Industriens Tjeneste (Galvanoplastik og Forgyltning), og rejste 1842—43 med Støtte af det Reiersen'ske Fond og det Thott'ske Legat til Udlandet for at studere disse Forhold, bl. a. til Brug for Generalstabens Kortarbejder. Efter sin Hjemkomst blev han konstitueret som Fuldmægtig ved Mønten; 1843 blev han Inspektionsskriver, 1845 Inspektør ved Polyteknisk Lærestanstalt og 1851 Justermester i Kbh. 1852 blev han, som særlig egnet for denne Virksomhed, udset til og konstitueret som »administrerende Direktør for den electromagnetiske Telegraphlinie«, der i Henhold til Lov af 17. Marts 1852 skulde anlægges fra Helsingør over Kbh.—Fredericia til Hamburg, og 1853 blev han endelig udnævnt til Telegrafdirektør. Medens han ikke havde Ledelsen af selve Ledningens Anlæg, som blev foretaget af Ingeniørkorpset, var han meget interesseret i og overordentlig virksom med Hensyn til Organisationen af Telegraf-tjenesten og Personalets Oplæring. Den første Stab af Telegrafmænd var — som det kun var naturligt — noget tilfældigt sammensat, og over for disse Folk, af hvilke en Del allerede var noget til Aars ved Antagelsen og havde prøvet Livet under andre Forhold, var F. en god Chef, fordi han efter sit Livssyn var forstaaende og hjælpsom, selv om hans ydre Optræden kunde tyde paa det modsatte. Stillingen som Telegrafdirektør blev hans Slutstilling, dels fordi han havde Interesse for denne nye tekniske Virksomhed og for Uddannelsen inden for dette specielle Omraade, og dels fordi han trods alt hyggede sig imellem sine Arbejdsfæller, vandt deres Tillid og stillede sig forstaaende over for de Vanskeligheder, som ret naturligt fulgte med at skulle tilpasse et ikke teknisk uddannet Personale med en udpræget teknisk Virksomhed. I de ca. 23 Aar, F. var Chef for Telegrafetaten, voksede Antallet af Telegrafstationer

fra otte til ca. 100, og Ledningslængden blev ti Gange saa stor. Det økonomiske Resultat var i hans Embedstid tilfredsstillende, bortset fra Perioden 1863—70, hvor Krigstidens Virkninger sporedes. Som Tekniker tog han Initiativet til at bruge imprægnerede Telegrafstænger, som bedre kunde modstaa Vejrligets Indflydelse, og han lod hos Bing & Grøndahl fabrikere den Porcelænsisolator, som nu — om end i forbedret Form — ses overalt, hvor elektriske Ledninger føres frem over Jorden; paa disse Felter var F. banebrydende paa Telegrafliniebygningens Omraade. Efterhaanden som Forbindelsen med Udlandet pr. Telegraf voksede, blev internationale Aftaler om Ekspedition og Takster nødvendige, og F. mødte ved de første internationale Telegrafkonferencer som Danmarks Repræsentant. Hans joviale Optræden skaffede ham mange Venner paa disse Konferencer, og hans Indsats som Tekniker blev mødt med Anerkendelse; bl. a. udtalte den daværende preussiske Generaldirektør sig paa en Konference i Paris 1865 meget anerkendende om det danske »Telegrafsystem«. — Justitsraad 1856. Etatsraad 1867. — R. 1848. DM. 1864. — Posthumt Maleri af Luplau Janssen 1908 paa Fr.borg. Træsnit efter Fotografi 1870. Litografi af R. Hartnack efter Fotografi 1877. Portrætmedaillon over Døren til Ejendommen Store Kannikestræde 15 i Kbh.

Statstelegrafen 1854—1904, 1904. C. Reiffenstein-Hansen: Traaden fra den røde Gaard, 1919.

M. Gredsted.

— Al F.s *Digtning* skylder Lejligheden sin Tilblivelse. Han følte sig aldrig som Poet af Faget, og først efter hans Død samlede hans Søn Villiam et Udvalg af hans »Viser og Vers« (1877). Hans ældste Selskabssange stammer fra de muntre Aar paa Borchs Kollegium (i »Borkens Lyre«); her digtede han sammen med A. Recke, A. Steen og L. C. Hagen den kendte Tivolivise (1843), og her skrev han 1843—44 de gemytlige revuagtige Smaafarcer »Familien Oxhall« og »Stegekjældereren«, der gjorde Løjer med det nysaabnede Tivoli, med Pressens Straamandstaktik, med Italienerbejstringen og med Jødemaskaraderne; den sidste gik fra Studenterforeningen over til Casino (1849) og Folketeatret (1858) og oplevede et anseligt Antal Opførelser (udg. 1883 af O. Arlaud). Almindeligt kendt blev »Polytekniker Faber« dog først 1848 som »Den tappe Landsoldat«s Digter. Den berømte Sang blev skrevet efter Opfordring af Komponisten, Musikhandler E. Horneman, som ønskede en Tekst til sin djærve og inciterende Marchmelodi, og under Indtrykket af den nationale Stemningsbølge ved Krigsudbruddet skabte F. Visen om Soldatens Farvel, der fra Indledningsstrofernes god-

modige Skæmt og Uforstyrrelighed stiger til Slutningens jævne og knappe Patos: Sit Løfte har han holdt —. 10. April 1848 averteredes Visen som udkommen, hilstes s. D. af »Flyveposten« som »en høist fortræffelig Landsoldatvise, der paa engang er begejstrende og komisk«; 18 000 Eksemplarer blev fordelt mellem Soldaterne, og Sangen blev overalt i Landet grebet med Begejstring. Dens folkelige Ord og Toner overflødiggjorde straks det meste af den Krigspoesi, som var skudt op siden Mobiliseringen, og som til Dels skyldtes de »rigtige« Digtere og Komponister; og som den saa at sige foregriber Landsoldatens Heroisme, har den haft sin betydelige Indflydelse paa Eftertidens Opfattelse af Trearskrigen; Bissens Sejrsmonument i Fredericia er paa samme Tid Mindemærket over den. Kongen belønnede dens Digter og Komponist med Ridderkorset. Fra 1848 stammer ogsaa Sangkredsen »Den sidste Aften« (heri »Igaar jeg fik min Trøje«). F. hyldede de hjemvendende Tropper i et Par smaa Lejlighedsarbejder for Casino og skrev til Indtogsfestlighederne 1851 en af sine fortrinligste Viser: »De danske Kanoner paa Tøjhuset stod«. — 1850 bearbejdede F. Sangspillene »Et Giftermaal ved Trommen« og »Luftens Datter« (begge Casino), men i øvrigt skrev han de senere Aar udelukkende Viser. Hans Visedigtning er i Modsætning til Studenterdigternes uden Tendens og Idé; burschikos Jævnhed og harmløs Livsglæde er dens mest fremtrædende Kendemærker; over for Erik Bøghs Visers udvendige Virtuositet hævder F.s sig ved deres ærlige Naturalighed, der lykkeligt undgaar alle slidte Klicheer. Hans Styrke er Stilens sunde Realisme; hans Billedsprog er hentet fra den haandgribelige Virkelighed. Sikrere end sine Medbejlere kan han derfor imitere den egentlige Gadevise (»Afskedskvad til den gamle Branduniform«), og som bramfri Smedesøn har han med forbavsende Sikkerhed taget et Par Haandværkertyper paa Kornet; Prisen bærer »Den glade Svend« (1866). Den gemytlig Selskabsbroder og Kender af Bordets Glæder træffer vi i Viserne fra Det gode Sindelag eller fra Arbejderforeningen af 1860 (den uforlignelige »Fiskevise«, 1867, »Ved Kagen« o. s. v.). Hjerteligst og kønnest er Sangene fra Digterens lykkelige Hjem: Børnebalsviser, Fastelavnsvise, Konfirmationsviserne. Folkekærest er dog nok hans to Jule-sange, »Julestemning« (»Sikken voldsom Trængsel og Allarm —«) og »Juletræet« (»Høit fra Træets grønne Top —«, 1848), Byens og Hjemmets Jul i det gamle Kongens Kbh. Til den sidste har Horne-man skrevet en Melodi, der i genial Simpelhed ikke staar tilbage for Landsoldatvisen. Den ukunstlede Amatør og dog saa sikre Sprogmeister har gennem disse Sange vundet en varig og levende

Berømmelse, der kun er blevet de færreste af hans samtidige Digterkolleger »af Faget« til Del.

O. Borchsenius: Fra Fyrerne, I, 1878, S. 123—66. Ill. Tid. 6. Maj 1877.
V. Holm i Nutiden 20. Sept. 1885. Hans Brix: Fagre Ord, 1908, S. 23—36.
K. Bokkenheuser: Den gamle Herre fortæller, 1916, S. 83, 97 f.

H. Topsøe-Jensen.

Faber, Svend Aage, f. 1867, Ingeniør, Elektrotekniker. F. 7. Juli 1867 i Odense. Broder til Harald og Knud F. (s. d.). Gift 1° 7. Juni 1901 paa Frbg. med Harriet (Ettie) Julie Christine Nissen-Sommersted, f. 7. Dec. 1876 i St. Petersborg, D. af Gros-serer, senere Etatsraad Johan Frederik Christian N.-S. (1835—1905) og Olga Rebekka Helene Palliesen (1848—1921). Ægte-skabet opløst 1926. 2° 2. Marts 1927 i Kbh. (b. v.) med Valborg Torbensen, f. 8. Aug. 1896 i Vraa, D. af Læge Hans Søren T. (1869—1902) og Alma Jakobine Elisabeth Rosenfalk (1865—1934).

F. blev Student 1884 fra Odense og tog n. A. Filosofikum og polyteknisk Adgangseksamen. 1890 tog han 1. Del af polyteknisk Eksamen for Maskiningeniører, men rejste saa, efter at have aftjent Værnepligt i Marinen og arbejdet som Volontør hos Hassel & Teudt og gjort Svendestykke som Mekaniker, til England for at studere Elektroteknik, der dengang endnu ikke doceredes paa Polyteknisk Lærestalt; 1893 tog han Afgangseksamen fra School of Electrical and Mechanical Engineering i London. Efter forskellige Ansættelser i elektriske Firmaer, bl. a. hos Swinburne & Co. i London, Schuckert & Co. i Nürnberg, Fabius Henrion i Nancy, Schwartzkopff i Berlin o. a., kom F. 1897 til Union Elektrizitäts-gesellschaft A. G. i Berlin, hvis Finansselskab, Gesellschaft für elek-trische Unternehmungen ikke længe efter, gennem Firmaet Rubin og Bing i Kbh. og Bankdirektør A. Heide, kom i Forbindelse med det nystiftede Aktieselskab De københavnske Sporveje, der i Juli 1898 havde sluttet Overenskomst med Kbh.s Kommunalbestyrelse om Overtagelse af saavel Driften som af Aktiver og Passiver for samtlige Sporvejs- og Omnibuslinier i Kbh. fra 1. Aug. 1898. Det nye Selskab tilsigtede at indføre elektrisk Drift, at have en samlet Ledelse og at oprette flere nye Linier. Selskabets Anlægs-administration varetoges af den senere Telefondirektør Fr. Johannsen (s. d.), der dengang var Entreprenør og som sammen med Bankdirektørerne Heide og Julius Larsen var Selskabets ledende Mand. Alle elektriske Arbejder udførtes under Ledelse af F. som Repræsentant for Entreprenørerne Union og Siemens. Efter Arbej-dets Afslutning ansattes F. 1902 som teknisk Direktør i Selskabet,

hvilket tillige medførte, at han var teknisk Direktør i det i Nov. s. A. stiftede Datterselskab: Akts. Tuborg—Klampenborg elektriske Sporvej, idet de to Selskaber havde fælles Bestyrelse og Administration. Denne Stilling beklædte F. til Udgangen af 1908, hvorefter han til 1910 var Direktør for det af det sidstnævnte Selskab byggede Elektricitetsværk i Skovshoved, der oprindelig var bygget til Forsyning af Sporvejen, fordi Strøm fra Kbh.s Elektricitetsværker var for dyr, men som nu ogsaa efter udenlandsk Mønster var begyndt at virke som Oplandscentral, 3: at det forsynede et større Omraade med Strøm til Lys og Kraft o. a. ved Hjælp af højspændt Vekselstrøm, og som var den første danske Oplandscentral. 1910—17 var F. paa ny i Udlandet, idet Gesellschaft für elektrische Unternehmungen ønskede at gøre Brug af F.s fremragende Evner og ansatte ham som Chefingeniør og Medlem af Direktion eller Bestyrelse for forskellige skandinaviske og tyske Elektricitets- og Sporvejselskaber. Denne Stilling, som særlig i Krigsaarene stillede store Krav til F.s Kræfter, opgav han med Udgangen af 1917, og han har siden været raadgivende Ingeniør i Kbh., hvor han dog ogsaa i de mellemliggende Aar havde haft flere Hverv. 1911—15 var han saaledes Formand for den ved Sporvejenes Overtagelse af Kommunen 1911 nedsatte Likvidationskomité og i samme Tidsrum Næstformand i Bestyrelsen for det efter de københavnske Sporvejes Udskillelse til Nordsjællands Elektricitets og Sporvejs Akts. omdøbte Selskab, der nu baade havde Sporvejslinierne uden for Kbh.s Grænser og Elektricitetsværket, der i de senere Aar var blevet det vigtigste Aktiv. 1907—10 var og fra 1923 er F. atter Vicepræsident for Dansk elektroteknisk Komité, 1910—15 var han Medlem af Kommissionen angaaende Elektrifikation af Statsbanernes københavnske Nærtrafik og 1926—30 af det af Ministeren for offentlige Arbejder nedsatte Udvalg til Undersøgelse af samme Spørgsmaal; senere har han været Statsbanernes Konsulent i denne Sag. 1918—20 ledede F. Anlægget af Gudenaacentralen, til hvilken han allerede 1910 havde udarbejdet Projekt sammen med Ingeniør ved Hedeselskabet Kr. Thomsen. 1920—26 var F. Medlem af Kommissionen angaaende Kraftoverføring fra Norge. 1923 blev han Medlem af den danske Komité for World Power Conference, 1924 Fælleskonsulent for de samarbejdende sjællandske Højspændingscentraler, et Hverv, han siden 1932 ogsaa varetager for de nordjyske Centraler. 1926—1933 var F. Medlem af det danske Standardiseringsraad, og 1928 blev han Medlem af det ministerielle Udvalg angaaende fremtidige Retningslinier for økonomisk Fremskaffelse og Fordeling

af Elektricitet i Danmark. 1931 blev han endvidere Medlem af Studieselskapet for Norsk Krafteksport som Repræsentant for den danske Stat. 1906—10 var han Medlem af Bestyrelsen for Dansk Ingeniørforening, 1926 blev han Medlem af Elektroteknisk Forenings Bestyrelse, og fra 1932 er han Formand for sidstnævnte Forening. — R. 1916. DM. 1921. — Maleri af N. V. Dorph 1927 hos Nordsjællands Elektricitets og Sporvejs Akts.

Nordsjællands Elektricitets og Sporvejs Akts. 1902—1927, 1927.

Pool Vinding.

Faber, Jørgen Christian Theodor, 1824—86, Postkontrollør, Forfatter. F. 22. Marts 1824 i Holstebro, d. 16. Febr. 1886 i Kbh. (Johs.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Købmand Gotfred F. (1784—1857) og Anna Dorthea Nicoline Benzon (1796—1869). Ugift.

F. kom 1836 paa Postkontoret i Holstebro og var der i ni Aar, de sidste som Fuldmægtig. 1845 blev han Fuldmægtig i Hillerød, 1848 i Helsingør og 1850 i Odense, 1854 Jernbanepostfører ved den slesvigske Jernbane, 1856 forflyttet til Kbh., 1870 Postekspedient, 1883 Postkontrollør og Bestyrer af Aviskontoret, en Afdeling af Brevpostkontoret. — Allerede i Hillerød begyndte F. den Publicistvirksomhed, der har bevaret hans Navn, idet han 1847 udgav »Veiledning ved Benyttelse af de kongelige Brev- og Pakkeposter«, der n. A. fulgtes af et Supplement. 1853 udgav han »Noticer for Reisende og Corresponderende i Fyens Stift«, der n. A. udkom i ny Udgave og maa betragtes som Forløberen for hans senere Hovedarbejder, Posthaandbogen og Rejselisten. 1855 udkom »Coursbuch der Post-, Eisenbahn- und Dampfschiffs-Routen in der gesammten dänischen Monarchie mit besonderer Rücksicht auf Schleswig, Holstein und Lauenburg« og n. A. »Coursbog for det danske Monarchie« (udg. sammen med N. Wichmann). Denne Titel ændredes 1864 til »Post- og Rejsehaandbog for Kongeriget Danmark«, hvilken Titel den bevarede lige til 1898. Siden har Bogen flere Gange skiftet Navn, men endnu bestaar dette af F. for mere end 75 Aar siden paabegyndte Værk under Titlen »Post- og Telegrafhaandbogen«, udgivet af Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet. 1871 blev Bogen anerkendt som officiel. I endnu højere Grad har dog Rejselisten bevaret F.s Navn ned til vore Dage. Dens første 44 Aargange (1868—1911) bar Navnet »Reisliste for Kongeriget Danmark. Officielle Meddelelser om Post-, Jernbane- og Dampskibs-Router«, og først 1912 blev der i denne Titel mellem Ordene »Danmark« og »Officielle« indskudt »F.s Rejseliste«, hvilken Betegnelse allerede i mange Aar havde været fastslaaet i det

offentliges Bevidsthed, og hvilken Undertitel Rejselisten endnu bærer, selv efter at den for et Par Aar siden er overgaaet til at blive udgivet af Statsbanerne. 1872 oprettede F. desuden et Rejsbureau i Kbh., vistnok det første af sin Art her i Danmark. Forsøget synes imidlertid ikke at have slaaet an, og Kontoret virkede vistnok kun den første Sommer ud. — F. var den første, der foreslog Sparemærker, og han skrev herom og om beslægtede Emner i udenlandske Tidsskrifter. Desuden udgav han en hel Række Smaaskrifter, nærmest af religiøs-filosofisk Indhold; særlig optraadte han som varm Forkæmper for den svenske Form for »Ny-Rationalismen«. — Træsnit efter Fotografi 1879. Litografi af I. W. Tegner 1886 efter Fotografi.

Post- og Telegrafalmanakken 1934, S. 32—37.

H. Hjorth-Nielsen.

Faber, Vilhelm Ludvig, 1876—1923, Nationaløkonom. F. 14. Febr. 1876 i Nørre Sundby, d. 3. Febr. 1923 i Hellerup, begr. sst. Forældre: Postekspedient, senere Postmester, sidst i Nyborg, og Etatsraad Vilhelm Theodor Christian F. (1837—1922) og Johanne Gotfriede Lorenze Spies (1851—1934). Gift 2. Aug. 1901 i Kbh. (Garn.) med Louise Justine Bruun-Rasmussen, f. 8. Jan. 1878 i Kbh. (Johs.), D. af Kontorchef i Bikuben, senere Justitsraad Lars Bonderup Rasmussen (1835—1923) og Marie Sophie Cathrine Vilhelmine Bruun (1842—1900). Navneforandring 11. Maj 1892.

F. blev Student 1895 fra Odense og tog 1900 statsvidenskabelig Eksamen. S. A. blev han Fuldmægtig under Arbejderforsikringsraadet, hvor han 1908 blev Ekspeditionssekretær og 1913 Kontorchef. 1920 overgik han til Embedet som Statens Sygekasseinspektør og blev n. A. forretningsførende Medlem af Invalideforsikringsfondens Direktion. I Kraft af sine udprægede sociale Interesser fik han efterhaanden jævnsides med sin Embedsvirksomhed en Række forskellige Tillidshverv, idet han dels 1906—17 var Sekretær ved Dansk Forening for Arbejderbeskyttelse, senere Dansk Forening for Socialpolitik, af hvis Bestyrelse han blev Medlem 1921, dels 1912—17 Sekretær ved Udstillingen for Arbejderbeskyttelse, dels endelig Generalsekretær ved de nordiske Arbejder-Ulykkesforsikringsmøder i Kbh. 1907 og 1919 og i denne Forbindelse tillige Sekretær i den danske Afdeling af det permanente Udvalg til Samarbejde mellem de nordiske Arbejderforsikringsinstitutioner. Yderligere var han Medlem af Arbejderraadet 1917—20 og af Socialraadet fra 1920, ligesom han fra sin Afgang fra Arbejderforsikringsraadet og indtil 1922 var Tilforordnet ved dette og fra 1921 ogsaa Tilforordnet ved Invalideforsikringsretten. Om sociale

Emner skrev han i Tidens Løb adskillige Afhandlinger saavel i »Nationaløkonomisk Tidsskrift« som i »Social Forsorg«, af hvilket han var Udgiver og Redaktør 1905—22. I Arbejderforsikringsraadet ydede han et meget stort administrativt Arbejde, navnlig ved Gennemførelsen af den omfattende Ulykkesforsikringslov af 1916, der afløste en Række ældre Love, og han udgav 1918 en Haandbog i denne Lov med meget omhyggelige Kommentarer. Ved Lovens Revision 1920 gjorde han sin sidste betydelige Indsats paa dette Omraade. Som Sygekasseinspektør blev hans Virksomhed saa kortvarig, at den ikke kunde sætte sig varigere Spor. For det skandinaviske Samarbejde i Ulykkesforsikringen havde han en levende Interesse og var paa dansk Side ubestridt Sjælen i dette. — R. 1921.

Social Forsorg, XIX, 1923, S. 1 f., 27—33.

P. Grønvold.

Faber, Viggo Sigurd Valdemar, 1828—99, Sparekasseinspektør. F. 12. Juni 1828 i Middelfart, d. 19. Marts 1899 i Kbh., begr. paa Frbg. Forældre: Sognepræst, senere Biskop Nicolai F. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 7. Aug. 1858 i Aarhus med Johanne Poensgen Ingerslev, f. 24. Marts 1835 i Aarhus, d. 5. Aug. 1907 i Kbh., D. af Købmand, sidst i Kbh. Witus I. (1801—77) og Maximiliane Ditlevine (Levine) Amalia Müller (1807—93).

Efter at have været Elev i Odense Realskole fik F. Ansættelse i forskellige Korn- og Vareforretninger i Ind- og Udland og var derpaa nogle Aar Bestyrer af Lille Mølle paa Christianshavn, hvorefter han 1858 knyttedes til Privatbanken, først som Underbogholder og derpaa 1859 som Bogholder. Denne Stilling bevarede han, indtil han ved Ikrafttrædelsen af Sparekasseloven af 28. Maj 1880 fra 1. Jan. 1881 blev Landets første Sparekasseinspektør, i hvilket Embede han derefter virkede til sin Død. Tillige fik han 1888 paa ny Forbindelse med Privatbanken, idet han knyttedes til dens Revisionsvæsen. Navnlig i Aarene før sin Overtagelse af Sparekasseinspektoratet udfoldede F. en ret betydelig praktisk Samfundsvirksomhed, der navnlig samlede sig om hans (anonyme) Redaktion af »Arbeideren« (1868—77), et Blad for Selvhjælp og Samarbejde, der udgaves af Foreningen Associationen. Det virkede særlig for at fremme Udviklingen af Forbrugsforeningstanken her i Landet og støttede 1871 Dannelsen af De danske Husholdningsforeningers Fællesforening. Især havde F. Andel i Stiftelsen af Østerbros Husholdningsforening i Lægeforeningens Boliger 1868, ligesom han var Medstifter af Kreditforeningen for Haandværkere og Industridrivende i Kjøbenhavn 1866, Foreningen til Lærliches

Uddannelse i Haandværk og Industri 1874 og Foreningen til Almenoplysnings Fremme ved Foredrag 1877. Yderligere var han Medlem af Arbejderkommissionen af 1875. F. havde saaledes omfattende sociale Interesser, men den væsentligste Indsats har han dog ydet i Embedet som Sparekassernes første Tilsynsførende, hvor han havde den ingenlunde lette Opgave at føre en her hjemme hidtil ukendt Lovgivning ud i Livet, men forstod at gøre dette med saavel Bøjelighed som Fasthed, alt efter Forholdenes Krav. — R. 1886.

Sparekassetidende April 1899. Povl Engelstoft og Hans Jensen: Bidrag til Arbejderklassens og Arbejderspørgsmaalets Historie i Danmark fra 1864 til 1900, 1931 (se Registeret).

P. Grønvold (C. Nyrop).

Faber, Johan Valdemar, 1849—1917, Generalkonsul. F. 8. Sept. 1849 i Odense, d. 18. Dec. 1917 i London, bisat sst. (Golders Green; Asken spredt). Forældre: Købmand Mauritz Trap Friis F. (1808—78) og Maren Magdalene Margrethe Qyaade (1814—99). Gift 1° 28. Okt. 1874 i Glasgow med Jessie Virtue Wilson, f. 9. Marts 1856 i Glasgow, d. 9. Marts 1887 i Newcastle, D. af Forlagsboghandler John W. og Janet Dechmont. 2° 24. Maj 1888 i Gerrards Cross, Buckinghamshire med Louise Maslen, f. 1863, d. 5. April 1891 i Newcastle, D. af Brygger Henry M. og Hustru f. Pepin. 3° 22. Juli 1892 i Kensington, London med Emma Maud Stanley Courtney Vivian, f. 14. Okt. 1860 i Tynemouth, d. 13. Okt. 1934 i Brighton, D. af Advokat Charles Edward Ennis V.

F. blev Student 1868 fra Odense og tog n. A. Eksamen fra Grüners Handelsakademi i Kbh. For sin Handelsuddannelses Skyld rejste han derefter til England, hvor han efterhaanden groede fast og fik sin Livsvirksomhed. Sine første Aar i England tilbragte han dels i Kornfirmaet Hepell & Co. i Newcastle, dels i det store Firma Sir Wm. G. Armstrong & Co. Han fik derpaa Ansættelse i Smørfirmaet W. B. Ridley & Co. i Newcastle og udrettede i denne Stilling et stort Arbejde for den nu voksende danske Landbrugseksport til England. 1876 startede F. sin egen Smørforretning i Newcastle og fortsatte med stor Dygtighed og Energi Arbejdet for Udviklingen af den danske Eksport. Gennem sin blomstrende Forretning erhvervede han efterhaanden en stor Formue, som han hovedsagelig anbragte i engelske Kulminer. — Som Følge af den fremskudte Stilling, F. hurtigt forstod at skabe sig inden for dansk-engelsk Forretningsliv, blev der tidligt lagt Beslag paa hans Kræfter til Gavn for den konsulære Tjeneste. 1882 udnævntes han til

dansk Vicekonsul i Newcastle, 1898 til Konsul, og med megen Energi og Aktualitetssans forstod han at varetage og fremme danske Interesser, hvor og naar han kunde faa Lejlighed dertil. Det var derfor en given Sag, da Generalkonsul Delcomyn (s. d.) i London døde 1904, at den danske Handelsverden enedes om at udpege F. som den bedst egnede Efterfølger i Generalkonsulstillingen, navnlig da han samtidig tilbød at ophøre med Forretningen i Newcastle og flytte til London. Ogsaa her under de større Forhold virkede F. med vanlig Energi og Smartness og udviste stor Gæstfrihed og Hjælpsomhed mod alle Landsmænd, ligesom han med megen Iver opfyldte sine repræsentative Forpligtelser. Han afslog 1908 N. Neergaards Opfordring til at indtræde som Handelsminister i hans Ministerium. De med Verdenskrigens Udbrud følgende store Vanskeligheder for al Handel og Omsætning virkede nedbrydende paa hans Helbred, og allerede Sommeren 1915 saa han sig nødsaget til at søge sin Afsked som Generalkonsul. — R. 1887. DM. 1901. K.² 1906. K.¹ 1909.

Børsen 17. Nov. 1907. Ill. Tid. s. D., 8. Aug. 1915 og 21. Dec. 1917. Ugeskrift for Landmænd Juli 1913. Politiken 21. Dec. 1917. *Fr. de Fontenay.*

Faber, Andreas Villiam, 1847—83, Forfatter. F. 2. Jan. 1847 i Kbh. (Frue), d. 1. Maj 1883 sst. (Frels.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Telegrafdirektør og Forfatter Peter F. (s. d.) og Hustru. Ugift.

F. blev Student 1865 fra det v. Westenske Institut. Han begyndte at studere Medicin, men opgav det og fik Ansættelse i Statstelegrafens Sekretariat, hvor han var Assistent til sin Død. Som Student blev han en ivrig Deltager i Studenterforeningslivet, der i Slutningen af 1860'erne efter Tilløb til en Fornyelse var faldet tilbage i de gamle Traditioner fra den Hostrup-Ploug'ske Glansperiode. Han debuterede som Visedigter allerede ved sit Rusgilde, men vakte først rigtig Opmærksomhed 1867 med Enaktsfarcen »Den Trekantede« (udg. af Axel Sørensen i »Studenterkomedier«, 1904) og var fra nu af selvskreven Poet ved alle festlige Lejligheder med Komedier, Festprogrammer, Sange og Viser. Men han sigtede højere, indsendte en Vaudeville i to Akter, »Landliv«, til Det kgl. Teater, hvorfra den blev tilbagesendt. Derimod antog Folketeatret baade Studenterfarcen og Vaudevillen, og her fik F. sin egentlige Debut som Dramatiker (1871). Han slog sig nu sammen med Carl Møller, og under Firmamærket Peter Sørensen udsendte de deres fælles Arbejder: »Naar man har Fanden til Morbroder« (1874), »En Søndag paa Alperne eller Vandmøllen i Apenninerne« (1874), en Operette med Musik af C. J. Hansen,

de to Vaudevillemonologer »Søren Petersen« (1876) og »I Skjorteærmer« (1882). Fra Studenterforeningens Teater overgik disse Smaastykker til Folketeatret og Casino, hvor de gjorde Lykke hos det store Publikum. I »Nær og Fjern« (1874) fremkom de nu kulturhistorisk morsomme »Breve fra Strandvejen«. En omfattende Virksomhed udfoldede F. med sin Kompagnon som Leverandør til Sekondteatrene af Bearbejdelser og Oversættelser af Komedier og Farcer, bl. a. »Min egen Dreng« (Casino, 1875) og »Barn i Kirke« (Casino, 1878). De originale Teaterstykker og et Udvalg af Sangene fra Bearbejdelserne udgav Carl Møller under Titlen »Trykt og utrykt af Peter Sørensens Efterladenskaber« (1884). F.s egne Viser er aldrig samlet, kun hans »Tolv Sange for Børn« (bl. a. de nydelige »Brev til Tante Line« og »Kanariefluglens Begravelse«) er med E. Hornemans Melodier naaet frem til Offentligheden og har stadig holdt sin Plads. F.s sidste Arbejde var Librettoen til Lange-Müllers Opera »Spanske Studenter«. Den blev antaget af Det kgl. Teater, men han døde inden Opførelsen. — Træsnit 1883, bl. a. af H. P. Hansen.

Otto Borchsenius i Ude og Hjemme, VI, 1883, S. 395 ff. Samme: Hjemlige Interiører, 1894, S. 213—24. Peter Hansen i Ill. Tid. 13. Maj 1883. Carl Møller: Fra Studenterdagene, 1895, S. 69 f. og passim.

Oluf Friis.

Fabricius. Flere kongerigske og sønderjyske Præsteslægter fører dette latiniserede Professionsnavn (af faber, Smed). Faaborg-Slægten F. føres tilbage til Bonde i Diernisse Jørgen Rasmussen Smed (nævnt 1662 og 72), der var Fader til Søren Jørgensen Smed i Faaborg (ca. 1645—1719), af hvis Sønner syv blev Stamfædre for lige saa mange Linier. Af disse skål her nævnes den norske Linie, der udspringer fra Laurs Sørensen F. (1695—1761), Overinspektør og Overbirkedommer i Laurvig — hvis Søn var nedenn. Kammerherre, Viceadmiral Jens Schow F. (1758—1841) — og Rudkøbing-Linien, der begynder med Sognepræst i Rudkøbing Provst Hans F. (1696—1755). Denne var Fader til Sognepræst i Lejrskov og Jordrup Christen F. (1736—86) — hvis Sønnesøn nedenn. Pastor Adam Kristoffer F. (1822—1902) var Fader til nedenn. Historiker Knud Frederik Krog F. (f. 1875) — til nedenn. Biskop Otto Frederik F. (1744—1822) og til Styrmand i Asiatisk Kompagni Lorentz Peter F. (1745—87). Biskop Otto F. var Fader til nedenn. Bibliotekar Frederik F. (1789—1873) og til Bankkasserer i Aarhus, Etatsraad Lars Schurman F. (1805—80), hvis Søn var nedenn. Komponist, Etatsraad Jakob Christian F. (1840—1919). Den ovenn. Styrmand Lorentz Peter F. var Far-

fader til nedenn. Pastor Jørgen Otto F. (1810—86), hvis Sønesøn er Statsskovrider, Hofjægermester Jørgen Otto F. (f. 1887). — Af de sønderjyske Præsteslægter udspringer en fra Borger i Flensborg Jacob Schmidt, hvis Sønesøn kgl. og fyrstl. Toldforvalter i Rendsborg Jacob Schmidt var Fader til nedenn. Generalsuperintendent Jacob F. (1560—1640), hvis Søn Mag. Jacob F. (1589—1645) var Hofpræst paa Gottorp. — En anden Slægt udgaar fra Købmand og Kæmner i Tønder, Carsten Jensen, der i sit Ægteskab med Gude Schmidt havde Sønnen, Sognepræst i Løjt, Mag. Johan Christian F. (1624—86). Denne var Fader til Præsterne Wilhadus F. (1651—1725) i Løjt og Johan Christian (Caspar) F. (1659—1716) i Hostrup. Af disse formodes Wilhadus F. at være Fader til Diakon i Aabenraa Erik F. (1700—82), hvis Søn var nedenn. Christian Albrecht F. (1734—1815). Johan Chr. F. var Fader til Sognepræst i Varde Vilhelm F. (1702—67) og til Overmedicus ved Frederiks Hospital, Dr. med. Johan Christian F. (1705—75), hvis Søn var nedenn. Zoolog Johan Christian F. (1745—1808), der var gift med Forfatterinden Anna Cæcilie F., f. Ambrosius (1747—1820) og Farfader til nedenn. Oberstløjtnant Christoph Heinrich Detlev F. (1802—80). Den nævnte Præst i Varde Vilhelm F. var Fader til Sognepræst i Ansager Georg Andreas F. (1740—1824), hvis Sønesøn, Sognepræst i Højrup Niels Georg F. (1805—55) var Fader til Statsskovrider Vilhelm F. (1837—1930), der særlig gjorde sig fortjent paa Hededyrkningens Omraade.

F. B. Fabricius og L. P. Fabricius: Slægten Fabricius fra Faaborg, 1913 (2. Udg. i Danske Slægter Fabricius, I, Hft. 1 og 2, 1933—34). C. Giesing: Danske Jubel-Lærere, II, 2, 1783, S. 9—11. Dsk. Saml., 2. Rk., II, 1872—73, Tavle ved S. 48.

Albert Fabritius.

Fabricius, Adam Kristoffer (Christopher), 1822—1902, Historiker. F. 18. Juli 1822 i Bøvling, d. 24. Aug. 1902 i Kbh., begr. i Søllerød. Forældre: Sognepræst, sidst i Sjørring, Konsistorialraad Hans F. (1771—1847, gift 1° 1795 med Vilhelmine Benedikte Clausen, 1776—1817) og Nicoline Christine Marie Dahl (1797—1873). Gift 5. Maj 1865 i Aarhus med Nicoline Frederikke Jensen, f. 10. Febr. 1839 i Kalundborg, d. 9. Marts 1911 i Aarhus, D. af Købmand Carl Christian J. (1802—47) og Anna Serine Krog (1802—81).

F. blev Student 1841 fra Aalborg, cand. theol. 1847, foretog s. A. en Rejse til Sverige og blev 1848 konst. Adjunkt i Aarhus, n. A. fast ansat: 1859 blev han Sognepræst i Bjørnsholm og Malle og Forstander for Ranum Seminarium, 1864 Sognepræst paa Drejø og 1874 i Holme og Trandbjerg ved Aarhus, hvorfra han 1888 tog

sin Afsked. Levende historisk interesseret indsamlede han paa talrige Rejser, saaledes 1855—56, 1868, 1891, 1892 og 1897, Stof især til Normannernes Historie. Herom skrev han bl. a. »Forbindelserne mellem Norden og den spanske Halvø i ældre Tider« (1882) og »Danske Minder i Normandiet« (1897), udgav i øvrigt en Række historiske Lærebøger, »Ingeborg Philip Augusts Dronning« (1870) og »Drejø Sogns Beskrivelse og Historie« (1882). Hans mest kendte Værker er »Illustreret Danmarkshistorie« (2 Bd., 1854—55, 2. Udg. 1862, 3. Udg. ved V. A. Bloch 1889, 4. Udg. ved Knud Fabricius 1914—15) og »Kirkehistorie for Folket« (1896, 3. Udg. 1900—01), af hvilke navnlig Danmarkshistorien med sin livlige og folkelige Frenstilling og Lorenz Frølichs Billeder til Tider har nydt stor Yndest. — Buste af Jørgen Larsen 1899.

F. B. Fabricius og L. P. Fabricius: Slægten Fabricius fra Faaborg, 1913, S. 65.

Poul Engelstoft.

Fabricius, Christian Albrecht, 1734—1815, Embedsmand og landøkonomisk Forfatter. F. 21. April 1734 i Aabenraa, d. 17. Dec. 1815 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Diakon Erik F. (1700—82) og Marie Elisabeth Volckhard (d. 1791). Gift 1° med Anne Bolette Elisabeth Henneberg, døbt 26. Marts 1742 i Horsens, d. 16. Juni 1778 i Kbh. (Nic.), D. af Tolder Peter Christian H. (ca. 1699—1773) og Anna Vintmøl(ler) (d. 1747). 2° 20. Okt. 1779 i Kbh. (Petri) med Margrethe Friderica Schreck, døbt 18. Juli 1748 i Kbh. (Petri), d. 9. Juni 1815 paa Frbg., D. af Traktør Gottlieb S. (ca. 1714—80) og Johanne (Anna) Maria Lühne (ca. 1744—84).

F. gik i Skole i Pløn og kom derefter til Kbh., hvor han studerede Filosofi og Teologi. Efter at have taget dansk juridisk Eksamen indtraadte han 1771 i Talloetteriet, fra 1773 som General-Administrator. 1788—1804 var han Kommitteret i Økonomi- og Kommercekollegiet, og 1790 udnævntes han til Medlem af den store Landbokommission. Den litterære Debat om Bondespørgsmaalet kaldte ham frem til et energisk Forsvar for Reformerne. Med sine grundige Kundskaber og sin sobre og rolige Form hørte han til de Forfattere, Reformmodstanderne især frygtede, og mod hvis Skrifter Angrebene navnlig rettedes. Med Kraft kæmpede han for Arvefæste eller Selvejendom, og han var en fanatisk Modstander af Godsejernes Ret til at lægge Gaarde sammen, idet han frygtede, at dette vilde betyde, at Gaardmandsklassen vilde synke ned til at blive en fattig, daglønnet Landarbejderstand. — Kancelliraad 1775. Justitsraad 1792. Etatsraad 1804.

E. Holm: Kampen om Landboreformerne, 1888.

Harald Jørgensen (A. D. Jørgensen).

Fabricius, Christoph Heinrich Detlev, 1802—80, Officer. F. 14. Juli 1802 i Frederiksstad, Slesvig, d. 3. Nov. 1880 i Wien, begr. sst. (Matzleinsdorfer Frdh.). Forældre: Læge, Dr. med., senere Fysicus i Pløn Johann Christian Eduard F. (1772—1832) og Katharina Dorothea Rahtlef (1773—1831). Sønnesøn af Zoologen J. C. F. (s. d.). Gift 13. April 1832 i Pløn med Charlotte Auguste Andrea Jacobine de Wilster, f. 25. Okt. 1809 i Rendsborg, d. senest 1880, D. af Kaptajn, senere Major og Overlandevejsinspektør Julius Frederik Ferdinand de W. (1782—1816) og Charlotte Sophie Friederica v. Rosen (1785—1828).

F. immatrikuleredes 1821 ved Kiels Universitet som medicinsk Student. Fra 1825 deltog han som Volontær i den græske Frihedskrig, n. A. blev han Løjtnant, gentagne Gange saaret. Indtil 1844 forblev han med korte Afbrydelser i græsk Tjeneste, dels til Lands, dels til Søs, blev Kaptajn i Marinen, 1829 Bataillonschef og til sidst Oberstløjtnant og Adjudant hos Kong Otto, hvorefter han søgte og fik Afsked og vendte hjem til Holsten, hvor han straks udnævntes til Oberstløjtnant à la suite i den danske Hær »dog uden at høre til dennes Detail« — altsaa ikke ved nogen bestemt Afdeling. 1846 blev han Postmester i Glückstadt. — Da Prins Frederik af Nør Natten mellem 23. og 24. Marts 1848, paa Vej til Rendsborg for at faa Garnisonen til at »gaa over«, passerede Neumünster, stillede F., som kom direkte fra Kbh., sig til Disposition og bragte friske Nyheder om Begivenhederne i Hovedstaden. Derefter ilede han til Glückstadt og opfordrede den herværende Bataillon til straks at marchere til Rendsborg og slutte sig til Prinsen. Efter nogle bevægede Optrin marcherede Bataillonnen til Rendsborg, medens de egentlig danske Officerer traadte ud. N. D. var F. i Itzehoe og fik Garnisonen der til at gaa over. Da Major du Plat, Souschef ved Generalkommandoen i Rendsborg, ikke vilde tjene direkte mod Danmark, blev F. fra 26. Marts Chef for Generalstabten i den slesvigholstenske Hær, hvor det i høj Grad skortede paa egnede højere Officerer. Kun med megen Betænkelighed modtog F. denne Post, da han følte sin mangelfulde Evne til at bestride den, og han betingede sig at maatte træde tilbage, saa snart en bedre egnet kunde faas. 30. Marts udnævntes han til Oberst, men det viste sig hurtigt, at han manglede Kendskab til Kommandoforhold og Administration, og hans opfarende, hensynsløse Væsen gjorde ham uskikket; 22. April, Dagen før Slaget ved Slesvig, traadte han tilbage for en preussisk Generalstabsofficer og fik Kommandoen over en Fodfolksbrigade. Med denne deltog han i nævnte Slag og førte sine

Afdelinger godt og virkningsfuldt, men stillede desuagtet til Disposition allerede et Par Dage efter. I Krigens senere Afsnit havde han dels Kommando over en Reservebrigade, uden at komme i Ilden, dels var han Kommandant i forskellige faste Pladser, 1850 Viceguvernør i Rendsborg. Efter Slesvigholstenernes Underkastelse blev han landsforvist, levede nogle Aar i Bückebug, fra 1862 i Triest og Wien. — R. 1845 (annulleret 1852).

Den dansk-tyske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—80. Militairt Repertorium, 2. Rk., II, 1845, S. 216—20. Militair-Wochenblatt, Beiheft, Juli—Sept. 1852. Geschichte des Krieges gegen Dänemark 1848—49, udg. af den store Generalstab, 1893. Kieler Zeitung 7.—9. Nov. 1880.

Rockstroh.

Fabricius, Frederik, 1789—1873, Biblioteksmand, Forfatter. F. 22. Sept. 1789 i Kbh. (Frels.), d. 13. Nov. 1873 sst. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst, senere Biskop Otto F. (s. d.) og 2. Hustru. Ugift.

F. blev Student 1808 fra Metropolitanskolen og begyndte at studere Teologi, men var dels »for meget Student til nogen Sinde at kunne blive Kandidat« og dels mere æstetisk anlagt og mere paavirket baade af Rahbek, der optog ham i sin Bakkehuskreds, og af Oehlenschläger. Han opgav derfor hurtigt ethvert fagligt Studium til Fordel for frie litterære Sysler og tre faste Tilknytningspunkter: Det kgl. Bibliotek, Regensen og Studenterforeningen. Som Biblioteksmand (1823 Volontær, 1835 Sekretær) fik F. først overdraget Tilsynet med den naturvidenskabelige Litteratur i Bibliotekets udenlandske Afdeling, men kom derfra til »den danske Sal«, som dengang endnu ikke var katalogiseret. Baade ved sin utrættelige Hjælpsomhed og sit omfattende Bogkendskab blev han derfor en næsten uundværlig Støtte for Samtidens danske Litteraturforskere. Et smukt Vidnesbyrd herom er N. M. Petersens »ærbødigste Taksigelse« til ham i sin Litteraturhistorie med Forsikringen om, at »uden F. veed jeg ikke, hvorledes det skulde have gaaet mig; jeg havde vel opgivet det hele« — en Tak, som Chr. Molbech for sit Vedkommende tidligere havde aflagt. Fortjenstfuld og nyttig var ogsaa den Række Bogfortegnelser, som F. med sin »ufortrødne, men næsten dræbende Flid« udarbejdede for Aarene 1841—58 (Begyndelsen til den siden stadig fortsatte »Dansk Bogfortegnelse«). Endvidere syslede F. flittigt med Forøgelsen og Ordningen af Bibliotekets danske Portrætsamling og fik selv efter sin officielle Afsked 1861 Lov til vedblivende at arbejde paa Biblioteket som en Slags privat Assistent. Under hans Biblioteksvirksomhed faldt endelig to Udgiverarbejder, en Samling »fædrelandshistoriske

Digte« (1836, 3. Udg. 1867) og et »Udvalg af Holbergs Epistler« (1858). — Allerede 1831 havde F. tillige overtaget det nyoprettede Embede som Viceprovst paa Regensen og vedblev til sin Død — til sidst kun kendt under Tilnavnet »gamle Brice« — at være det forstaaende og sagtmødt formidlende Mellemed mellem Regensprovsten og Alumnerne. Skønt han tidligt blev stokdøv, bevarede han længe »en mærkelig Vitalitet, der gav sig Udtryk i et straalende Humør og en Kærlighed til Ungdom og Liv« og en ejendommelig Forening af gammelliberal Tankegang og studentkost Frisind. Dette Frisind havde 1820 gjort F. til ivrig Deltager i Stiftelsen af Studenterforeningen, hvor han derefter blev Senior 1823—30, og siden gerne færdedes som en elsket og elskelig »studiosus perpetuus«. En særlig Plads i Foreningens Historie vandt han som Studenterdigter. Først med to (utrykte) Fortællinger, som han selv oplæste, »Studenterklubben« (1821), der var et Forsvar for Foreningslivet over for Borgerskabets Betæneligheder, og »Prins Casimir eller det udpebne Syngestykke« (1822), der var bygget over en Episode i Det kgl. Teater og ligeledes præget af en Friskhed og et Lune, der næsten foregreb Tonen hos Poul Møller. Dernæst — som en Eftervirkning af sin Ungdoms dramatiske Tilbøjeligheder — tre Komedier, der for første Gang gjorde den danske Student til scenisk Hovedfigur, »List og Magt eller Det var som Fanden« (1833, delvis genopført ved Hundreårsjubilæet 1933), der foregik paa Regensen, »Aëronauterne eller Vrøvlerejsen« (1836), der foregik i Studenterforeningen, og »Harlequin Cosmopolit eller Kjærlighed uden Examen« (spillet 1837 paa Vesterbros Teater af en privat Studenterkreds og s. A. udg. af Studenterforeningen), der spøgede med den sorgløse og forelskede Student i al Almindelighed. De tre Stykker, hvormed F. skabte den danske Studenterkomedie, tilsigtede dog i første Række ikke at skildre særlige Studentertyper, men at være en akademisk Revu med aktuelle Hentydninger og blev derved mere Forløbere for Carl Plougs Atellaner end for Hostrups Sangspil. — Kancelliraad 1843. Justitsraad 1858. — Maleri af Maria Sophie Bramsen, f. Schack, i Det kgl. Bibliotek. Zinkbuste af F. Hoffmann 1883 paa Regensen. Litografi af I. W. Tegner efter Daguerreotypi 1857. Træsnit 1874.

Peter Hansen i Nær og Fjern 23. Nov. 1873. C. Tolstrup i Ill. Tid. 15. Febr. 1874. Nord. Boghandlertid. 21. Nov. 1873. Berl. Tid. 13. Nov. 1873. F. B. Fabricius og L. P. Fabricius: Slægten Fabricius fra Faaborg, 1913, S. 78. Chr. Bruun: Det danske Katalog i det store kgl. Bibliotek, 1875. Samme: Erindringer fra det gl. kgl. Bibliotek, 1906. N. M. Petersen: Bidrag til den danske Literaturs Historie, III, 1855—56. Fortællinger og Skildringer af den

danske Historie ved Chr. Molbech, 1838. K. Fabricius: Regensen gennem hundrede Aar, 1923—25. Rasmus Nielsen: Regensen, 1906. Gammelt og Nyt fra Regensen, 1911. E. v. d. Recke: Smaadigte, 1883. Studenterbogen, 1896. H. C. A. Lund: Studenterforeningens Historie 1820—1870, I—II, 1896—98. C. Dumreicher: Studenterforeningens Historie 1870—1920, I, 1935. Samme i Nationaltid. 16. Sept. 1929. Studenterkomedier. Udg. ved Axel Sørensen, 1904. Berl. Tid. og Dagens Nyheder 2. April 1933.

Carl Dumreicher.

Fabricius, Johan Christian, 1745—1808, Zoolog og økonomisk Forfatter. F. 7. Jan. 1745 i Tønder, d. 3. Marts 1808 i Kiel, begr. sst. (St. Jürgens Frdh.). Forældre: Fysicus i Tønder, senere Overmedicus ved Frederiks Hospital Johan Christian F. (1705—75) og Anna Cornelia Henningsen (d. tidligst 1775). Gift 19. Jan. 1771 med Forfatterinden Anna Cæcilie Ambrosius, f. 4. Okt. 1747 i Flensborg, d. 18. Juli 1820 i Kiel, D. af Sagfører, Kancelliraad Thomas Balthasar A. (1707—82, gift 1° 1734 med Anna Kall, f. 1714) og Magdalena Christina v. Westen (1721—53).

Allerede som Dreng interesserede F. sig saa meget for Naturen, at han — som han selv siger — studerede flittigere i Linnés Skrifter »Species plantarum« og »Philosophia botanica« end i de klassiske Latinere. Hans særlige Kærlighed var Insekterne. Da han efter at have gennemgaaet Gymnasiet i Altona 1762 kom til Kbh. for at studere, kunde han ikke her finde nogen Vejledning. Naturhistorien var paa dette Tidspunkt intet selvstændigt Fag ved Universitetet; den betragtedes som en (underordnet) Disciplin under det medicinske Studium og doceredes derfor af de medicinske Professorer. 1761 var den medicinske Professor (Buchwald) netop død, og hans (1762 udnævnte) Efterfølger C. F. Rottbøll blev vel senere en virksom Botaniker, men vides ikke at have interesseret sig for Zoologien, det Fag, som det var F.s Agt at vie sit Liv. Professoren i Eksperimentalfysik, Kratzenstein, der 1754—60 havde doceret Zoologi ved Universitetet og som igen 1766 holdt zoologiske Forelæsninger, pauserede netop hermed, da F. kom til Kbh. Ved Husholdnings- og Naturalkabinettet paa Charlottenborg, en Statsinstitution, der bestod 1759—71, docerede Professoren i Naturhistorie, Ascanius, kun Kemi og Mineralogi, men ikke Zoologi. Og imens sad Linné virksom midt i sine bedste Aar som Professor i Uppsala. Alle Naturhistoriens Traade løb sammen fra hele Europa i hans Professorbolig, og det var derfor rimeligt, at F. valgte endnu s. A. (1762) at rejse derop og studere under Linné. Efter to Aars Ophold i Uppsala, hvor han bl. a. havde Lejlighed til at høre Linné udvikle sine Tanker om det naturlige System

(hvad der tydelig nok har været af stor Betydning for F.s almene Synspunkter), og hvor han imponerede Linné stærkt ved sit Kendskab til Insekterne, rejste F. 1764 tilbage til Kbh. Faderen søgte at faa ham ind ved Charlottenborg-Instituttet, hvor det ene Professorat (i »Økonomi«, c : en Blanding af Naturvidenskab og Nationaløkonomi) var ledigt efter Tycho Holms Død. Det lykkedes dog ikke, og F. drog da 1765 paa en Studierejse til Udlandet i Haab om derved at kunne forøge sine Chancer. Han opholdt sig i de følgende Aar i Tyskland, Holland og England og fik under Opholdet sidstnævnte Sted 1768 Meddelelse om, at Udnævnelsen til Professor var i Orden, og at han havde Tilladelse til at rejse endnu to Aar i Udlandet. Han rejste saa til Frankrig, Italien og Tyskland og kom hjem 1769 efter en yderst udbytterig Rejse, hvor han havde studeret i alle de større offentlige og private Samlinger i disse Lande og stiftet Bekendtskab — og Venskab — med alle Tidens største Zoologer.

Ved Hjemkomsten viste det sig, at Regeringens Centralisationsbestræbelser bl. a. var resulteret i en Bestemmelse om Charlottenborg-Instituttets Forening med Universitetet. F. blev saa Prof. *oeconomiae* ved Universitetet med den ringe Gage af 400 Rdl. om Aaret (uden Stigning). Det var da ogsaa kun ved Støtte fra sin Fader, at han formaade at klare sig økonomisk. Han udsendte 1773 en Bog om Begyndelsesgrundene i de økonomiske Videnskaber, og da Planteepatologi var en vigtig Side af hans Virke, skrev han 1774 en Oversigt over dette Emne (»Forsøg til en Afhandling om Planternes Sygdomme«), en Oversigt, der paa mange Punkter er mærkværdig langt forud for sin Tid og bl. a. hævder, at Rust og Brand maa skyldes en Organisme, der angriber Kornet, og ikke et »Udslet« forårsaget af en Art Gæring i umodent Sædekorn, som man ellers mente.

Mest arbejdede F. imidlertid med Insektsystemet. Linné havde som Led i sit almindelige systematiske Arbejde ogsaa for Insekterne skabt et — kunstigt — System, hvor de store Grupper er karakteriseret ved Vingernes Forhold (det er dette, der betegnes ved Navnene Coleoptera, Diptera, Lepidoptera o. s. v.). Der knyttede sig imidlertid baade teoretiske og praktiske Ubehageligheder til dette Inddelingsprincip, og F. havde allerede under sit Uppsala-Ophold faaet Færten af, at der kunde skabes et bedre System — paa Munddelene. Ved Hjemkomsten havde han allerede Grundtrækkene af sit nye System klart. Det fordrede imidlertid et kolossalt Arbejde med at gennemgaa et tilstrækkelig stort Antal Former (c : alle, han overhovedet kunde faa fat paa), da det var ny Jord,

han betraadte. I Løbet af det følgende Decennium fik han gennemgaaet alle de hjemlige og udenlandske Samlinger, han kom i Berøring med, og bestemt (eventuelt til nye Arter) alle de deri værende Former, og 1775 udgav han sin »Systema Entomologia«, hvori han for første Gang paa Tryk fremsætter sit System i sin Helhed. Dette Værk skaffede ham ind i Videnskabernes Selskab.

S. A. døde hans Fader uden at efterlade sig Formue, og F., der nu skulde klare sig selv med Kone og Børn for sin skandaløst ringe Gage, tog mod et Tilbud om et Professorat i Naturhistorie, Økonomi og Kameralvidenskaber ved Universitetet i Kiel, som Staten efter sin Erhvervelse af den gottorpske Del af Holsten havde paataget sig at hjælpe paa Fode. Lønningen skulde være 650 Rdl. Forholdene i Kiel viste sig imidlertid snart at være endog meget smaa, Universitetet var lille, Samlinger, Biblioteker, en økonomisk-botanisk Have fandtes ikke, og slige nødvendige Hjælpemidler til Undervisningen var der ikke Raad til at anskaffe, forresten heller ikke Plads til. For at holde sig paa Højde med Videnskaben rejste F. derfor, saa tit han kunde for sine Forelæsninger, i Udlandet, 1778 var han saaledes i Norge, 1783 i London, 1785 i Wien og 1787 i St. Petersborg, og han udgav Rejsebrevne fra disse Ture. Da Gagen trods Forhøjelse stadig ikke slog til, da Forholdene inden for Universitetet stadig var lige fortvivlende, og da han ydermere ved flere Lejligheder følte sig saaret ved Forbigaaelser, gjorde han 1788 Anstalter til at rejse til London og bosætte sig der, men paa sine Studenter indtrængende Opfordring trak han dog sin Afskedsansøgning tilbage og forblev i Kiel; men han betragtede fra nu af kun denne By som sit Arbejdssted i Forelæsningstiden (Vinterhalvaaret), medens han tilbragte den øvrige Tid af Aaret i Kbh. med Studier i de derværende store private Insektsamlinger (O. R. Sehesteds og N. Tønder Lunds) og i Paris, hvor han fik sin Familie bosat, og hvor han talte alle Datidens mange fremragende franske Zoologer (Cuvier, Lamarck, Latreille, Geoffroy, Walckenær, Olivier o. s. v.) blandt sine Omgangsvener.

Af F.s videnskabelige Arbejder fra Kiel-Tiden — der ogsaa omfattede Nationaløkonomi — maa først og fremmest nævnes den Række store Værker (»Genera Insectorum«, 1776, »Species Insectorum«, 1781, »Mantissa Insectorum«, 1787, »Entomologia systematica«, I—IV, 1792—94, med Supplement 1798, »Systema Eleutheratorum«, I—II, 1801, »Systema Rhyngotorum«, 1803, »Systema Piezatorum«, 1804, »Systema Antliatorum«, 1805), hvori han udformede sit System mere og mere, og hvori han beskrev et Utal af for Videnskaben nye Arter (enhver, der har beskæftiget

sig med Insekter, ved, ved hvilket uhyre stort Tal man finder Forfatternavnet »Fabr.« hæftet til det latinske Navn, som Udtryk for, at det er F., der har beskrevet vedkommende Form for første Gang). Alle de almene Synspunkter, som Insektundersøgelsen og -systemet giver Anledning til, er samlet sammen og paragrafvis opsat i hans »Philosophia entomologica« (1776), et Værk, der uden Sammenligning er det vigtigste entomologiske Arbejde, der har set Lyset i Danmark, og hvori man i lige Grad maa beundre den Fylde af morfologiske, biologiske o. a. Enkeltheder, der viser F.s Overlegenhed over Emnet, og den vidunderlig klare og koncise Maade, hvorpaa han formaar i en yderst knap Form at faa hele det uhyre Stof sammenstillet.

Sine almenzoologiske Forelæsninger har han to Gange publiceret, »Betrachtungen über die allgemeinen Einrichtungen in der Natur« (1781) og »Resultate natur-historischer Vorlesungen« (1804), hvoraf den sidste er i højeste Grad læseværdig den Dag i Dag. I den udformer han bl. a. sine descendensteoretiske Tanker. Modsat sin Lærer Linné, der bestemt hævdede Arternes Konstans »fra Begyndelsen« til nu og deres indbyrdes Isolation lige fra Skabelsen, var F. klar over, at der er sket en stadig og langsom Udvikling, og at der er en genetisk Sammenhæng mellem Arterne. Allerede i »Philosophia entomologica« udtaler han sig paa en Maade, der viser, at han er ganske klar herover, og ved sine senere Forbindelser med den franske Zoologi, hvor Tanken havde været fremme bl. a. hos Buffon, kunde han kun blive bestyrket heri. I sine forelæsninger fra 1804 giver han en fyldig Fremstilling ikke blot af sin Mening om Udviklingens Forløb, hvor f. Eks. Mennesket indgaar som beslægtet med og udviklet af Menneskeaberne, men ogsaa af de efter hans Mening drivende Kræfter til Udviklingen, især tænker han paa Bastardering og paa de ydre Kaars Indflydelse. Buffon havde nok ogsaa tænkt sig, at Klimatforhold og andre fysiske Omstændigheder kunde virke forandrende paa Dyre- og Planteverdenen fra Epoke til Epoke, men det blev hos ham kun Antydninger. Hos F. udformes det saa koncist, at vi hos ham finder Lamarcks og Saint-Hilaires specielle Teorier klart formuleret, længe inden Lamarcks »Philosophie zoologique« var fremkommet. Ja, ogsaa Parringsvalgets Betydning, som først Darwin mere end halvhundredede Aar senere fremhævede, finder vi hos F. ved Omtalen af Fuglenes Fjerpragt, Hjortenes Takker og Hunnernes Valg af de største og stærkeste Hanner. Ved disse Synspunkter faar Begrebet »et naturligt System«, som ogsaa for Linné var Endemaalet for Klassificeringen, en helt anden — og moderne — Betydning.

For Linné var et naturligt System stadig kun et formelt System (kun baseret paa flere Sæt Karakterer); hos F. bliver det et genetisk System, der viser virkeligt Slægtskab mellem de Former, der sættes sammen. — Hvad der er tilbage af F.s Insektsamling, findes nu i Museet i Kiel. — Etatsraad 1806. — Stik af S. Halle i Berlin 1797 efter Voksrelief af Wunderlich. Portrætteret af G. L. Lahde, stukket 1805 af Kunstneren.

Kai L. Henriksen.

— Den Virksomhed, F. udfoldede som Lærer i *Økonomi*, spillede kun en underordnet Rolle i Forhold til hans Virksomhed som Naturforsker. Den affødte en kortfattet Lærebog: »Begyndelsesgrundene i de økonomiske Videnskaber«, der udkom første Gang paa Tysk 1773, paa Dansk 1799; endvidere »Polizeischriften« (1786—90) samt en lille Bog »Von der Volksvermehrung, insonderheit in Dänemark« (1781). Han fremsatte frisindede Anskuelser, men ydede dog intet nyt paa dette Omraade. Da hans Lærebog i de økonomiske Videnskaber udkom paa Dansk, var Fysiokraternes og Adam Smiths Tankegang allerede trængt langt frem, men synes ikke at have øvet nogen væsentlig Indflydelse paa F. Hans Bog røber i høj Grad Naturforskeren. Han dvæler forholdsvis vidtløftigt ved de enkelte Produkter og beskriver dem fra et naturvidenskabeligt Synspunkt, saaledes f. Eks. de enkelte Metaller og Kulturplanter. I Læren om »Politiet«, 3: de Grundsætninger, efter hvilke »Indbyggernes Næringsstand til det hele Lands Nytte kan blive indrettet og forbedret«, gaar han bl. a. ind paa Spørgsmaal om Diegivning og Børns Diæt i det hele taget, om Drikkevandets Beskaffenhed og hygiejniske Foranstaltninger. Men om de egentlige økonomiske Spørgsmaal, om Vekselvirkningen mellem Samfundets forskellige Virksomheder, Omsætningens Mekanik o. s. v. findes saa godt som intet. F.s Opfattelse af Befolkningsspørgsmaalet falder sammen med en stor Del af de merkantilistiske Forfatteres Anskuelser. »I Indbyggernes Mængde bestaar Statens sande Styrke og Rigdom. Den formerer Pengenes Omløb og Landsherrens Indkomster«. Hvor der er Indbyggere nok, vil Pengenes Omløb være hurtigt, ligesom der bestandig vil være noget at fortjene; og omvendt, hvor der er noget at fortjene, »vil der ikke let blive Mangel paa Mennesker«. Han beklager Danmarks ringe Befolkningstæthed, ønsker derfor Indvandring og ser i øvrigt Midler til at forøge Folketallet i borgerlig og religiøs Frihed, i Indskrænkning af Luksus og i en hensigtsmæssig Agrarpolitik.

Autobiografier i G. L. Lahde: Portraiter med Biographier, 4. Hæfte, 1803, og Kieler Blätter, 1819, I, S. 88—117. J. C. Fabricius: Über Academien,

1796. C. C. A. Gosch: Danmarks zoologiske Litteratur, II, 1, 1873, S. 449—508. K. L. Henriksen i Entomol. Meddel., XV, 1922. P. A. Latreille i Ann. Mus. Hist. Paris, XI, 1808. Minerva, 1808, S. 392—97. H. Ratjen i Zeitschr. für schlesw.-holst.-lauenb. Gesch., VII, 1877, S. 171—94, 454—69. Samme i Allg. Deutsche Biogr., VI, 1877. J. Schuster: Linné und Fabricius, 1928. H. Steffens: Was ich erlebte, III, 1841, S. 187, 190, 193 f. Hist. Medd. om Kbh., V, 1915—16.

H. Westergaard (P. Grønvold).*

Fabricius (Schmidt), **Jacob**, 1560—1640, gottorpsk Generalprovst. F. 30. Jan. 1560 i Tønder, d. 5. Nov. 1640 i Slesvig, begr. i Domkirken sst. Forældre: Landmaaler i Tønder, senere kgl. Toldforvalter i Rendsborg Jacob Schmidt (1521—69) og Maria (Marine) Janniksdatter Heicksen (ca. 1533—1610). Gift 1° 15. Okt. 1587 i Tønder med Agnete Jørgensdatter, f. Okt. 1570, d. 24. Marts 1604, D. af Sognepræst i Tønder, Provst Jørgen Petersen (Georg Petræus) (ca. 1525—85) og Anna Elisabeth Hansdatter Meiger (d. 1603?). 2° 22. Maj 1608 med Sara Behrends, d. 15. Jan. 1643 (gift 1° med fyrstelig Kammersekretær Daniel Fobbe), D. af Silkehandler i Flensborg Johan Berndes og Catharina Gorthens (Gorges).

I »in første Barndom i Tønder talte J. F. Dansk, men kom ved Faderens Forflyttelse til Rendsborg i rent tyske Omgivelser, og da Moderen 1571 vendte tilbage til Tønder, havde han glemmt Landets Maal, hvorfor hans Skolekammerater drillede »tyske Jacob« ved at snakke sammen om ham paa Dansk. Efter at have besøgt Latinskolen i Tønder kom han 1573 til den i Flensborg, hvis Leder, den mærkelige fhv. Franciskanermunk Lütke Namensen forgæves søgte at bibringe ham katolske Ideer. Senere flyttede han hen til Kantoren, underviste ogsaa dennes Søn og tjente ved at synge for Dørene. Fra Dreng og hele sit Liv var han overordentlig flittig; hans Lærere latiniserede hans Navn Schmidt til F. 1577 kom han til Latinskolen i Lüneburg. Da han 1580 var paa Besøg hos Moderen, tilbød man ham Rektoratet i Tønder, skønt han kun var tyve Aar og endnu ikke Student. Men J. F. søgte videre Uddannelse og blev 1581 immatrikuleret i Helmstädt. Fra Paaske 1583 studerede han halvandet Aar hjemme; ved en Visitats i Tønder blev Superintendent P. v. Eitzen opmærksom paa hans Evner og Flid. 1584 gik J. F. til Universitetet i Rostock, hvor han 1585 tog Magistergraden. 1586 blev han Diaconus og dansk Prædikant i Tønder. Han afslog en Kaldelse til Flensborg, men blev 1589 af Hertug Philip kaldet til Hofpræst paa Gottorp og Provst for Gottorp Provsti; han var meget ung til dette Embede, men varmt anbefalet af sin Ven Provst Pistorius i Dedsbøl, der selv havde sagt Nej. 1593 blev han v. Eitzens Medhjælper i Super-

intendenturen, foretog særlig ogsaa Eksamination og Ordination. Efter v. Eitzens Død 1598 bad Hertug Johan Adolf Rigshofmester Christoffer Valkendorf virke for, at J. F. kunde blive anerkendt som Superintendent ogsaa for den kongelige Del; da dette blev afslaaet, overdrog Hertugen ham Embedet for den gottorpske Del, dog kun med Titel af Generalprovst og med ringere Løn.

J. F. afslog Kaldelser til Præsteembeder i Hamburg og Itzehoe og til et Professorat i Rostock. Han vilde helst blive i Hjemegnen, og han holdt paa den een Gang fastslaaede kirkelige Ordning: afgjort Lutherdom, særlig ogsaa i Nadverlæren, men med Afvisning af Konkordieformlen og uden Ændring i den nedarvede gudstjenstlige Skik. Ordinanderne forpligtede han paa v. Eitzens Præsted af 1574. I Forhandling med Gendøbere optraadte han maadeholdent, men bestemt, saaledes ved et Kollokvium i Slesvig 1608; kort efter forviste Hertugen de genstridige.

Men imidlertid var der begyndt en overraskende Udvikling. Calvinismen — rigtignok i maadeholden Form — erobrede store Dele af Tyskland fra Lutherdommen og indførte særlig strengere, enklere Kirkeskikke; først en saadan Ordning fandt man var »reformert«. Hertug Johan Adolf af Gottorp viste sig at hælde til den Side. J. F. protesterede energisk mod alle Ændringer i Kirken, heri støttet af Hertuginde Augusta (s. d.), og det lykkedes ham i nogle Aar at holde Hertugen tilbage. 1601 lod han som Lærebog for de unge Prinser trykke den udpræget lutherske »Die drey Hauptbekenntniss der Kirchen: Summa Christlicher Lehr aus der Augspurg. Confession«. Men efterhaanden traf Johan Adolf mere bestemt kalvinske Forholdsregler: Præsteeden af 1574 blev erstattet af en ny, der tillod reformert Tydning; Generalprovsten skulde endog ved Prøvelse og Ordination af Kandidaterne kontrolleres af to hertugelige Raadsherrer; 1609 forbød et Edikt Skælden paa Prædikestolen. J. F. følte sig — ligesom Paul Gerhardt — i sin Samvittighed bundet til at gendrive den falske Lære; og da en ung kalvinsk Teolog i Julen havde prædiket i Hofkapellet paa Gottorp, talte F. imod ham. Han blev da afskediget 1. Jan. 1610; til Efterfølger fik han Calvinisten Philip Cæsar. Biskop Peter Hegelund i Ribe, gift med hans Hustrus Søster, vilde have ham til Kbh.s Universitet; men han rejste til Rostock og kaldtes derfra til Præst ved Jacobskirken i Hamburg. Han afslog Tilbud om et Superintendentur i Lübeck, Embedet ved Domkirken i Slesvig og et Professorat i Rostock. Men da Hertug Johan Adolf døde 1616, blev den lutherske Ordning genoprettet i det gottorpske Land, og Philip Cæsar rejste Syd paa. J. F. vendte da tilbage til

Slesvig i sit gamle Embede som Generalprovst. Han virkede i samme Aand som før; da man var ved at anlægge Frederiksstad, fraraadede han forgæves at give fremmede Religioners Bekendende Adgang til Landet. 1637 havde han den Glæde, at en Katolik Conrad Schiller traadte over til den lutherske Kirke. Han led meget baade af Sygdom og aandelige Kriser; en særlig voldsom Krise 1623 har han beskrevet i »Eines christlichen, alten, abgelebten Predigers wahrhafter Bericht wegen eines sonderbaren Werkes und Wohlthat, so Gott der Herr an ihm gethan, aus erheischender Gewissensnoth und geschehenem Gelübde in Druck gegeben 1640«. 1634 undgik han under en Visitats i Faartoft med Nød og Næppe at drukne under den forfærdelige Stormflod. Siden 1622 havde han faaet Lov som Medhjælper at anvende sin Søn *Jacob F.* (1588—1645), som senere blev hans Efterfølger, og i de sidste Aar bistod hans Svigersøn Kirkekommisær Joh. Adolf Bekker ham paa Visitatser ved Regnskabsundersøgelser. Da den kongelige Tilsynsmand Stefan Klotz 1636 blev udnævnt til Generalsuperintendent, tillagde Hertugen F. samme Titel. F. var en noget tør, men flittig, samvittighedsfuld Mand; om hans Anseelse vidner de mange Tilbud om Embeder, han modtog. — Af J. F.s haandskrevne teologiske Efterladenskaber indeholder Universitetsbiblioteket i Kiel en Del; af hans historiske Arbejder findes i Det kgl. Bibliotek i Kbh. vigtige Samlinger, bl. a. en haandskreven Selvbiografi; en Del af det Materiale, han sammen med Sønnen Jacob samlede angaaende Slesvigs Kirkehistorie, findes i Universitetsbiblioteket i Kbh., medens andet synes tabt. — Stik af J. C. Püschel ca. 1745.

Joh. Moller: *Cimbria literata*, I, 1745, S. 163 ff. J. M. Krafft: *Ein zwey-faches Zwey-Hundert-Jähriges Jubelgedächtniss*, 1723, S. 366—431. J. Asmusen: *Die Visitationsberichte der Gottorpschen Generalsuperintendenten J. F. des älteren und des jüngeren, Schlesw.-Holst. Landesberichte*, 1846, S. 16—37, 161—77; 1847, S. 90—108. C. E. Carstens i *Jahrbücher für die Landeskunde der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg*, VIII, 1866, S. 148—66. Samme i *Schlesw.-Holst.-Lauenb. Kirchen- und Schulbl.*, 1888, S. 19 ff. Samme i *Zeitschr. der Gesellsch. für Schlesw. Holst. Lauenb. Gesch.*, XIX, 1889, S. 22—25. H. N. A. Jensen og A. L. J. Michelsen: *Schlesw.-Holst. Kirchengesch.*, III, 1877, S. 316—21; IV, 1879, S. 11, 15. H. F. Rørdam i *Ny kirkehist. Saml.*, IV, 1867—68, S. 681, 726 ff., 731 f. Samme i *Kirkehist. Saml.*, 4. Rk., I, 1889—91, S. 8, 33. J. Witt i *Schriften des Vereins für Schlesw. Holst. Kirchengesch.*, 2. Rk., II, 1, 1901, S. 137—41. R. Hansen sst., II, 2, 1901, S. 180, 215—25; 3, 1903, S. 344—55. J. Feddersen sst., VIII, 1927, S. 344—91; IX, 3, 1932, S. 361—71. Aage Dahl: *Sønderjyllands Bispehistorie*, 1931, S. 31—34.

Valdemar Ammundsen.

Fabricius, Jakob Christian, 1840—1919, Komponist, Bankmand. F. 3. Sept. 1840 i Aarhus, d. 8. Juni 1919 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Bankkasserer, senere Etatsraad Lars Schurmann F. (1805—80) og Julie Tabitha Sophie Schack (1814—91). Gift 17. Maj 1872 i Kbh. (Holmens) med Sofie Augusta Andersen, f. 21. April 1849 paa Korsebølle, Tranekær Sogn, d. 6. Dec. 1911 i Kbh., D. af Forpagter af Fuglsang, Toreby Sogn, senere Forstander for Internatet for vanartede Børn i Kbh. Frederik Vilhelm A. (1817—83) og Maren Ludomilie Charlotte Fabricius (1828—64).

F. uddannedes oprindeligt som Bankmand, blev 1857 ansat i Nationalbankens Filial i Aarhus, hvor hans Fader var Kasserer, og forflyttedes 1861 til Hovedbanken i Kbh., hvis Hovedbogholder han var 1903—13. Allerede i Aarhus dyrkede han ivrigt Musikken, tog senere Undervisning hos Gebauer og P. Heise, hvis eneste Elev han var, og blev hurtigt kendt i de københavnske Musik-kredse, i hvis Liv han spillede en fremtrædende Rolle. Paa Opfordring af V. C. Ravn undersøgte han ældre dansk Musiks Kilder og deltog som primus motor 1871 i Stiftelsen af Samfundet til Udgivelse af dansk Musik, hvis Sekretær han var 1871—87, Formand fra 1887 til sin Død. 1874 stiftedes i F.s Hjem Koncertforeningen, hvis Opgave var at fremføre især den nyere Musik; F. var Formand fra Stiftelsen til 1893. Endvidere var han Stifter af Kammermusikforeningen Vega og den musikalsk-selskabelige Sammenslutning Fermaten. Han var 1884—1900 Medlem af Koncertpalæets Bestyrelse (Købet af det Schimmelmann'ske Palæ 1884 og Indretningen af Koncertsalen var i det væsentligste hans Værk), og ogsaa paa anden Maade optaget af musiksocialt Hverv. En Periode (1893—1900) var han Musik anmelder ved »Illustreret Tidende« og skrev hertil en Række ypperlige Kritikker. Mindre Betydning fik hans Kompositioner, om end F. var en produktiv Komponist, der baade har skrevet Opera (»Skøn Karen«), en Symfoni (Tivoli), aandelige Sange (for Solo eller for flere Stemmer), Sange (»Ahasverus«, »Extase« til Hugos Tekst med obligat Violoncel), Duetter, Madrigaler for tre Damestemmer, Kor a capella, Korværker med Soli (»Gammel Dagvise«, »Englenes Sang«, »Den forladede Psyke«, »En Vaarnat« — hans første større Komposition), Kantater, Klaverstykker (»Romantiske Stykker«), Violin og Violoncelværker; flere af disse Ting er opført ogsaa i Udlandet (Berlin, Paris). Hans Musik er letflydende og melodios, uden dybere Indhold, men vidner til Tider om en ikke ringe Karakteriseringssevne,

som f. Eks. i de nydelige smaa Klaverstykker »Brogede Blade«. — Justitsraad 1898. Etatsraad 1913. — R. 1907.

Nationaltid. 9. Juni 1919. G. Lyng: Danske Komponister i det 20. Aarh.s Begyndelse, 1916, S. 365—75. F. B. Fabricius og L. P. Fabricius: Slægten Fabricius fra Faaborg, 1913, S. 89.

Erik Abrahamsen.

Fabricius, Jens Schow, 1758—1841, Søofficer. F. 3. Marts 1758 i Laurvig, d. 6. April 1841 paa Osebakken ved Porsgrund, begr. i Porsgrund. Forældre: Overinspektør ved Laurvig Jernværker og Overbirkedommer i Laurvig Laurs Sørensen F. (1695—1761, gift 1° med Birgitte Marie Humble, d. 1739) og Sophie Magdalene Brinch. Gift 4. Okt. 1790 i Kbh. (Holmens) med Elisabeth Marie Schiwe, f. 24. Dec. 1770 sst. (Garn.), d. 29. Sept. 1835 paa Osebakken, D. af Etatsraad Caspar S. (1730—1807) og Anna Catharina Schwartz (ca. 1743—71).

Elleve Aar gammel kom F. til Kbh. og blev Søkadet. Han afgik fra Søkadetakademiet 1779 som Sekondløjtnant og var 1781—87 Ekvipagemester ved Det kgl. octroierede Østersøiske og Guineiske Handels Selskab. 1788 blev han Premierløjtnant og 1789 Kaptajn-løjtnant og var 1789—93 Viceekvipagemester ved Frederiksværn Værft i Norge. 1795 sendtes han som Næstkommanderende med Fregatten »Freja« til Vestindien, men blev her saa haardt angrebet af Klimatfeber, at Chefen for Fregatten sendte ham hjem med en hjemgaaende Koffardibrig. 1797 var F. Chef for Briggen »Glommen« først i Skagerak, derefter ved Glückstadt, og Sept. s. A. afgik han som Chef for Briggen »Lougen« til Forstærkning af St. A. Billes Eskadre i Middelhavet. Paa Vejen hertil havde han en Affære med en engelsk Fregat, der skød skarpt efter Briggen. I Middelhavet anvendtes »Lougen« særlig til Konvojering af danske Handelskibe og havde under denne Tjeneste jævnlig Sammenstød med engelske Orlogsskibe, der vilde visitere Konvojen, hvilket F. modsatte sig med Bestemthed og Takt. St. A. Bille var meget tilfreds med F. og udtalte sin Anerkendelse af ham som Skibschef og Sømand. I Maj 1799 vendte F. tilbage med »Lougen« til Kbh. og udnævntes s. A. til Kaptajn. 1800 var han Næstkommanderende i Orlogsskibet »Danmark« i den Eskadre, der samledes i Sundet i Anledning af en engelsk Flaades truende Optræden i danske Farvande. Okt. 1801 ansattes F. som Højstkommanderende over Frederiksværns Værft og Fæstning, hvor han blev til Norges Adskillelse fra Danmark, idet han dog 1810 blev fritaget for den direkte Ledelse af Værftet. 1809 blev han forfremmet til Kommandør-kaptajn og 1812 til Kommandør. F. var en dygtig og energisk

Kommandant, der satte sig et varigt Minde i Byen ved at ordne Fattigvæsenet og ved at give Stødet til Opførelsen af et Sygehus, i sin Tid det største i Norge. Det blev færdigt 1812 og kom straks til god Nytte, da et russisk Linieskib, hvis Besætning havde faaet Skørbug i Hvide Havet, fik Tilladelse til at gaa til Frederiksværn og lægge sine syge i Land. Den russiske Regering udtalte 1813 sin Tak og Anerkendelse af F.s udmærkede Forhold mod Linieskibets Besætning. Under Krigen fik F. sat Fart i Bygning af Kanonbaade, men havde ikke nogen aktiv Kommando til Søs.

Da Norge ved Freden i Kiel blev afstaaet til Sverige, sluttede F., der følte sig som Nordmand, sig straks til Prins Christian Frederik og aflagde Ed til den nye norske Regering uden at være løst fra sit Undersaatsforhold til Danmark og blev i den Anledning 13. April 1814 slettet af Listen over danske Søofficerer. Nogle Dage i Forvejen var han valgt til Medlem af den grundlovgivende Forsamling paa Eidsvold og udnævnt til Chef for Søkrigskommissariatet. Efter Norges Forening med Sverige blev F. Chef for Søkrigskollegiet og Kontreadmiral. 1816 blev F. af den norske Regering beskikket til at forhandle med Kommandørkaptajn C. A. Rothe, der som den danske Regerings Repræsentant var sendt til Kristiania for at forhandle om Tilbagelevering af det Søkrigsmateriel, 7 Brigger m. m., der 1814 var blevet tilbageholdt i Norge. Det var en meget vanskelig Sag at ordne, da Danmark krævede Skibene udleveret, og Folkestemningen i Norge var meget imod, at dette maatte ske. Ved gensidig Imødekommenhed mellem to kloge og taktfulde Forhandlere lykkedes det dog at finde en Form, der kunde tilfredsstille begge Parter, idet Norge fik Ret til at beholde to af Briggerne, der var erobret under Norges Kyst af Skibe med væsentlig norsk Besætning, samt Kanonfartøjer m. m., som hørte til Kystforsvaret og hovedsagelig var tilvejebragt ved norske Midler. Norge erkendte Danmarks fulde Ejendomsret til de fem Brigger, men fik Lov til at beholde disse imod at yde fuld Erstatning efter en foretagen Vurdering.

1817 udnævntes F. til Chef for Søetatens Kommando, n. A. til Generaladjutant hos Kongen og 1821 til Viceadmiral. I den norske Marines Nyorganisation fik han ingen Andel, han var faktisk uden egentlig Tjeneste og havde taget Bopæl paa Osebakken ved Porsgrund. 1824 var han Stortingsmand for Bratsborg Amt, et Bevis paa den Agtelse, han nød i sin Hjemstavn. 1831 søgte han sin Afsked, men trak — efter Kongens udtrykkelige Anmodning — Ansøgningen tilbage og vedblev nominelt at staa til Tjeneste, indtil han 1836 entledigedes. — F. var en pligttopfyl-

dende Officer og et udmærket Menneske, samvittighedsfuld, kundskabsrig og human. — Norsk Kammerherre 1814. — R. 1809. — Maleri af C. Olsen i Eidsvoldsgalleriet, litograferet af E. Westberg 1856. Portrætteret paa O. Wergelands Maleri Eidsvold 1814 (Stortinget, Oslo), paa J. Munks Kroningsbillede 1818 (Slottet sst.) og paa Maleri paa Karl Johansværftet sst.

N. Hals og Halvdan Sundt: Et Kystvern, 1926, S. 108—20. Halvdan Koht i Norsk biografisk leksikon, IV, 1929, S. 1 ff. F. B. Fabricius og L. P. Fabricius: Slægten Fabricius fra Faaborg, 1913, S. 42.

Th. Topsøe-Jensen.

Fabricius, Knud Frederik Krog, f. 1875, Historiker. F. 13. Aug. 1875 i Aarhus. Forældre: Sognepræst Adam F. (s. d.) og Hustru. Gift 19. Maj 1906 i Norrköping med Estrid Stolpe, f. 3. Juni 1876 i Stockholm, D. af Dr. phil., senere Museumsintendant, Professor Knut Hjalmar S. (1841—1905) og Vilhelmina Emerentia (Emmy) Holmgren (1846—1908).

F. gik i Aarhus Katedralskole og Metropolitanskolen, var 1891—92 i Apotekerlære og blev 1895 Student, privat dimitteret. Fra Hjemmet stærkt interesseret i Historie valgte han dette Fag som Studium og tog Skoleembedseksamen 1901. Han paavirkedes ved Universitetet baade af Kr. Erslevs kildekritiske Øvelser og af Johs. Steenstrups mere konservative Syn paa Overleveringen; Betydning for ham fik ogsaa Troels-Lund, hvem han efterhaanden kom til at staa nær og hvis stærke nationale Indstilling han delte. 1903 vandt han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Nationalitetsskiftet i Skaane efter 1658. 1903—05 gjorde han dette Emne til Genstand for et indgaaende Studium under et Ophold i Sverige, og 1906 udkom Tobindsværket »Skaanes Overgang fra Danmark til Sverige«, hvoraf 2. Del skaffede F. den filosofiske Doktorgrad. Bogen fører Fremstillingen op til 1676; til Fortsættelsen gennem de følgende Tiaar foreligger omfattende Samlinger. Allerede inden Disputatsen havde F. leveret et Par Smaaarbejder om ældre Historie, »Bondeoprøret 1441« (Hist. Tidsskr., 7. Rk., II, 1899—1900), »Den jydsk Krig i Efteraaret 1157« (sst., III, 1900—02) og et Par Afhandlinger i svenske Tidsskrifter om Iver Axelsen Thott. Det blev imidlertid efter 1906 overvejende den nyere Historie, han kastede sig over; paa en Rejse 1905—07 til Tyskland, Østrig, Italien, Nordafrika og Spanien samlede han et betydeligt Materiale fra det 17. Aarhundredes anden Halvdel, idet især Arkiverne i Berlin, Marburg, Dresden, Wien, Venezia og Simancas gav righoldige Bidrag til dansk Udenrigspolitikks Historie. En Frugt af disse Studier var Afhandlingen »Griffenfeld og Fuen-

mayor« (Hist. Tidsskr., 8. Rk., II, 1909—10), der var en Art Forstudie til det større Værk »Griffenfeld« (1910), hvor F. i Polemik mod A. D. Jørgensen gennemførte en ny og selvstændig Opfattelse af Statsmanden. Hertil knyttede sig »Kongeloven« (1919), der skabte et helt nyt Grundlag for Erkendelsen af den danske Enevældes teoretiske Genesis, og »Kollegiestyrets Gennembrud og Sejr 1660—80« i »Den danske Centraladministration« (1921). En foreløbig Slutsten paa disse Studier danner F.s om sikker Beherskelse af Stoffet vidnende Afsnit i »Det danske Folks Historie« (V, 1929), »Enevældens Dæmring og den ældre Enevælde 1648—1730«. — F., der 1909—17 var Underarkivar i Rigsarkivet, samtidig med at han underviste ved københavnske Gymnasier og paa Officerskolen, var imidlertid 1916 blevet Professor i Historie ved Universitetet efter Johs. Steenstrups Tilbagetræden. Han overtog her Undervisningen i Perioden 1500—1715 samt Orienten og Grækenland og har gjort sig paaskønnet af de studerende ved sin Grundighed og Ihærdighed. Han fik yderligere Lejlighed til at vise sin af de bedste burschikose Egenskaber prægede Omgængelighed, da han 1918 blev Regensprovst; denne Stilling gav Anledning til, at han 1923—25 udgav »Regensen gennem hundrede Aar«. 1931—33 var han Formand for Historisk Samfund.

F. seneste Arbejder har bevæget sig i forskellige Retninger. Medens Afhandlingen »Saxos Valdemarskrønike og hans Dane-saga« (Hist. Tidsskr., 8. Rk., VI, 1915—17) pegede tilbage mod hans Ungdoms danske Middelalderstudier, har han med »The Hittite system of land tenure« (Acta Orientalia, VII, 1929) og »Das antike Syrakus« (Klio, Beiheft XXVIII, 1932) givet Bidrag til Oldtidens Historie, der har vakt Opmærksomhed i kyndige Kredse. Han var efter Troels-Lunds Død Udgiver af hans »Bakkehus og Solbjerg«, II—III (1921—22) og hans Erindringer, »Et Liv« (1924), og han skrev 1921 en lille Bog om den afdøde Historiker. I øvrigt har hans Arbejde i de senere Aar samlet sig stærkt om Sønderjylland. Han tog Del i Polemikken før Genforeningen med en kraftig Hævdelse af Flensborgs og Mellemslesvigs Ret og er fra 1920 Formand for Dansk Hjælpefond for Slesvig Syd for Grænsen. Han har gjort indgaaende Studier til en Fremstilling af Slesvigholstenismens Historie, og en foreløbig Frugt heraf er hans 1934 paabegyndte Skildring af Perioden 1814—64 i »Sønderjyllands Historie fremstillet for det danske Folk« (IV. Bd.), af hvilket Værk han fra 1930 er Medredaktør.

Som Historiker viser F. tilbage til sine ovenfor nævnte Lærere og bærer i Metode og Stil Præg af dem alle; i Enkeltstudien er han

grundig og hans Kritik paa een Gang skarp og konservativ, medens han skyr den blændende Hypotese; i Fremstillingen viser han Sans for Personer og Ideer og de store Linier i Udviklingen. I Traad med hans nationale og konservative Synspunkter falder hans store Interesse for populær Historieskrivning og lokalhistoriske Studier. Han var Medstifter af Dansk historisk Fællesforening 1909, redigerede dens Tidsskrift »Fortid og Nutid« 1914—19 og er dens Formand fra 1920. Han udgav 1912 sammen med L. F. la Cour »Danske Stormænd« og besørgede 1914—15 4. Udg. af sin Faders »Illustreret Danmarkshistorie for Folket«. — R. 1923. DM. 1934.

Selvbiografi i Universitetets Program Nov. 1907, S. 81 ff. F. B. Fabricius og L. P. Fabricius: Slægten Fabricius fra Faaborg, 1913, S. 67.

Povl Engelstoft.

Fabricius, Jørgen Otto, 1810—86, Præst. F. 3. Dec. 1810 i Nakskov, d. 12. Febr. 1886 i Magleby paa Langeland, begr. sst. Forældre: Maanedsløjtnant, Toldbetjent i Aarhus Lorentz Peter F. (1781—1826) og Ferce Kirstine Noer (1787—1856). Gift 26. April 1837 i Storring med Jensine Cathrine Ramsing, døbt 26. April 1815 i Harlev, d. 31. Marts 1898 i Kbh., D. af Provst Jens Christian R. (1768—1852) og Else Cathrine Fabricius (1775—1851).

F. blev Student 1828 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn. Fattigdom nødte ham til efter 2. Eksamen i flere Aar at gaa ud som Huslærer. 1833 blev han teologisk Kandidat. Efter i en Række Aar (fra 1836) at have været personel Kapellan i Harlev ved Aarhus, blev han 1843 Kateket i Horsens, og her begyndte han Udgivelsen af »Underholdning for Menigmand« (1846—57), som indeholder adskillige læseværdige Ting. 1849 blev han Sognepræst i Nørre Snede, 1856 tillige Provst i Tyrsting og Vrads Herreder, 1858 Præst i Lundum ved Horsens og endelig 1869 i Magleby paa Langeland. Fra dette Embede tog han 1886 sin Afsked, men døde, inden han endnu havde forladt Præstegaarden. F. har udgivet en Samling Prædikener (1856) og er endogsaa optraadt som Digter (jfr. især »Grækerfamilien« (1845)), men hans betydeligste Arbejde er dog »Horsens Kjøbstads Beskrivelse og Historie« (1879), hvortil han med stor Flid havde samlet Bidrag i mange Aar. Den indeholder en rig Fylde af Oplysninger om Horsens, men er dog mere en Materialesamling end en Fremstilling og lider af den Svaghed, at Forundersøgelserne ikke er planmæssigt gennemført, og at navnlig Arkivstoffet i Regeringsarkiverne er mangelfuldt udnyttet. — Samlinger i Horsens Statsskoles Bibliotek.

F. B. Fabricius og L. P. Fabricius: Slægten Fabricius fra Faaborg, 1913, S. 92. Samme: Diplomatarium Fabriciorum, 1. Hæfte, 1925, Bilag F. III—IV. Saml.

til jydsk Hist. og Top., 2. Rk., II, 1889—90, S. 351. Kirkehist. Saml., 3. Rk., VI, 1887—89, S. 766 f.

Bjørn Kornerup (H. F. Rørdam).

Fabricius, Otto, 1744—1822, Præst, Zoolog og Grønlandsmissionær. F. 6. Marts 1744 i Rudkøbing, d. 20. Maj 1822 i Kbh., begr. sst. (Frels. Kgd.). Forældre: Sognepræst, senere Provst Hans F. (1696—1755, gift 1° 1727 med Marie Jensdatter Achton, 1707—38) og Else Cathrine Ursin (1716—85). Gift 1° 22. Maj 1775 i Kbh. (Holmens) med Anna Dorthea Ziege, døbt 10. April 1754 i Ringsaker, Norge, d. 23. Juli 1785 i Kbh. (Frue), D. af Kaptajn ved Dragonerne Sigvard Jørgen Z. (ca. 1720—69) og Sara Cathrine Bruun (ca. 1729—69). 2° ca. 29. Juni 1786 i Kbh.? (Vajsenhuset?) med Anne Gunilde Heinet, døbt 16. Maj 1762 i Tranekær, d. 29. April 1834 i Kbh. (Frels.), D. af Forpagter af Pæregaard, senere af Vestergaard i Humble Sogn Hans Ditlev H. (d. 1781) og Frederikke Hansen (f. ca. 1737).

F.s Fader, en alvorlig og velstuderet Mand, var en god Ven af Hans Egede, som af og til besøgte ham. Naar dette skete, lyttede O. F. opmærksomt til de to Præsters Samtale. Herigennem og ved Læsning i Egedernes Skrifter fik han allerede tidligt indplantet en stærk Drift til at fortsætte Egedes Missionsværk. F. blev undervist privat, da de økonomiske Kaar i Barndomshjemmet tilsyneladende var gode, men alt forandredes brat, da Faderen døde 1755, og det viste sig, at han havde haft Uorden i sine Regnskaber som Provst, hvorfor Enken og Børnene maatte fragaa Arv og Gæld. Under meget trange Omstændigheder blev F. dog Student 1762, privat dimitteret fra Nyborg, og tog saa fat paa det teologiske Studium. Han fandt et godt Tilholdssted hos sin Mormoder og slog sig i øvrigt igennem ved Informationer og Smaastipendier. Da hans ældre Broder Christen F. 1764 vendte tilbage som Missionær fra Grønland, vaagnede Lysten til Missionærgerning paa ny hos F. Han fik 1765 Plads paa Seminarium Groenlandicum og derved ogsaa paa Regensen. Hans Eksamen forsinkedes ved de grønlandske Studier, og da der 1768 var blevet en Missionærplads ledig, maatte han i al Hast gøre sig rede til at tage teologisk Attestats. S. D. han havde absolveret denne, blev han indstillet til at blive Missionær i Frederikshaab (se nedenfor). Efter sin Tilbagekomst fra Grønland blev han 1774 Sognepræst i Drangedal og Tørredal i Telemarken. Her følte han sig imidlertid ilde tilpas og kom i et spændt Forhold til den trættekære Menighed. For at slippe bort maatte han tage mod et mindre Kald Hobro og Skellerup, hvortil han blev udnævnt 1779. At blive forflyttet hertil

var dog som at komme fra Asken i Ilden. Især følte han haardt Savnet af de videnskabelige Hjælpemidler, der var ham nødvendige til Videreførelse af de zoologiske Studier, han med stor Iver havde kastet sig over i Grønland. Han søgte derfor atter bort, og allerede 1781 blev han — vistnok især takket være Guldbergs Indflydelse — forflyttet til det store Rise Kald paa Ærø. Trods Stridigheder med sine Nabopræster havde F. ønsket at blive her til sin Død, men hans Venner i Kbh. vilde det anderledes, og da Embedet som Præst ved Vajsenhuset blev ledigt, blev han 1783 paa meget gunstige Vilkaar kaldet til dette med særlig Forpligtelse til at gaa Biskop Poul Egede til Haande ved Forretninger vedrørende den grønlandske Mission. Direktionen for Vajsenhuset stræbte paa enhver Maade at imødekomme F.s Ønsker, men heller ikke her følte han sig tilfreds og maatte døje adskillige Ubehageligheder som Følge af Gnidninger vedrørende Stiftelsens Administration. Han søgte da paa ny flere Gange bort og opnaaede 1789 at blive Sognepræst ved Vor Frelzers Kirke paa Christianshavn, hvor han blev til sin Død. 1803 vilde han have været Stiftsprovst i Kbh., men blev forbigaaet (til Gengæld blev han titulær Professor og fik et personligt Løntillæg). Antagelig skyldtes denne Forbigaaelse, at han ikke var anset for nogen synderlig fremragende Prædikant. Hans Foredrag var svagt, og han kunde ikke paa nogen Maade kaldes veltalende. Som Præst var han i øvrigt samvittighedsfuld og nidkær, om end det synes, som om det først var i sine sidste Aar, at han fik dybere Forstaaelse for selve Præstegerningen. I teologisk Henseende hørte F. Livet igennem til den supranaturalistiske Retning og stod Mænd som Guldberg og især Balle nær. Dette fremgaar klart af hans teologiske Forfatterskab. 1782—87 udgav han i to Bind »Bidrag til Bibel-Kundskab«, en eksegetisk Haandbog især beregnet for Lægfolk. Den vidner om grundige Forstudier og bærer et ortodokst Grundpræg. Hans konservative Standpunkt fik ham ogsaa til at tage til Genmæle mod Bastholm i Liturgifejden 1785 i et Par pseudonyme Smaaskrifter, udgivne under Mærket »En erfaren geistlig Mand« af Præsten J. W. Bentzon (s. d.). Skønt F. ikke var blind for, at Liturgien kunde trænge til at reformeres paa visse Punkter, fandt han Bastholms Forslag alt for vidtgaaende og upraktiske. Om det ogsaa — som tidligere almindelig antaget — er F., der skjuler sig bag samme Mærke i et Indlæg mod Bastholms Religionsbog (1785), er nu stærkt omstridt. Tidsalderens Udvikling i rationaliserende Retning paavirkede ikke F. Til sin Død blev han sit ortodokse Helhedssyn tro, og det var derfor ikke uden Grund, at han paa de

københavnske Præsters Klage over N. F. S. Grundtvigs Dimisprædiken 1810 kunde skrive de ofte citerede Ord: »Jeg finder ham tale om Mængden af Religions Lærere, og deriblandt føler jeg mig ikke truffen«. — Tit. Professor 1803. Dr. theol. h. c. og tit. Biskop 1818. — R. 1815. — Mindetavle ved Frelsers K., Kbh.

Bjørn Kornerup, C. W. Schultz-Lorentzen og Ad. S. Jensen: Biskop Dr. theol. O. F. Et Mindeskrift i Hundredaaret for hans Død (Særtryk af Meddelelser om Grønland, LXII), 1923. Teologisk Tidsskr. for den danske Folkekirke, 4. Rk., V, 1924, S. 235—57. Chr. Ottesen: Det kgl. Vajsenhus gennem to hundrede Aar, 1927, S. 214 ff. Indledningen til O. Helms' Oversættelse af O. F.: Fauna Groenlandica, 1929 (Det grønlandske Selskabs Skrifter, VI). F. B. Fabricius og L. P. Fabricius: Slægten Fabricius fra Faaborg, 1913, S. 75.

Bjørn Kornerup.

— F. synes allerede som ung — som Tilfældet var med saa mange Teologer i det 18. Aarh.s sidste Del — at have haft Interesse for *Naturhistorie*. I hvert Fald blev han af Grev Otto Thott opfordret til under sit Ophold i Grønland at foretage naturhistoriske Undersøgelser, og han kom snart i Brevveksling med O. F. Müller, der kom til at præge hans Forskning og videnskabelige Indstilling meget. Under sit femaarige Ophold i Frederikshaab samlede F. Materiale til et stort Værk om Grønland, og han benyttede her ganske samme Midler som Müller, søgte ud i Naturen, lærte sig at benytte den grønlandske Kajak, levede paa mange Maader som Eskimoerne og kom Naturforholdene nær ind paa Livet. Tekniske Hjælpemidler havde han saa godt som ikke, hans litterære var et Eksemplar af Linnés »Systema Naturæ«. Det store Værk om Grønland fik han aldrig offentliggjort, men det betydelige Materiale af zoologiske Indsamlinger og Iagttagelser benyttede han til sit Hovedværk »Fauna Groenlandica«, som han udarbejdede i Aarene efter sin Hjemkomst fra Grønland, medens han sad som Præst i Drangedal. Dette Værk, der udkom 1780, er i sin formelle Opbygning en nøje Efterligning af Linnés Arbejder, en systematisk Gennemgang af hele den da kendte grønlandske Dyreverden, begyndende med Eskimoerne, sluttende med Havsvampene. Af de enkelte Arter gives der korte Beskrivelser i Tidens Stil, i alt omtales 473 Arter, hvoraf 130 var nye for Videnskaben; da den grønlandske Fauna før F.s Bog var saa godt som fuldkommen ukendt, betød den allerede som Haandbog over den grønlandske Fauna et meget betydeligt Fremskridt, og for de lavere Dyrs Vedkommende har den bevaret sin Betydning i saa Henseende til den allerseneste Tid. Men ud over dette har F.s Værk tillige sin store Værdi gennem den Fylde af biologiske Iagttagelser, det indeholder, og hvorved det

hæver sig over de fleste samtidige Værker af lignende Karakter; man vil den Dag i Dag med Fordel kunne søge til dette Værk for at finde Oplysninger om arktiske Dyrs Levevis.

Foruden at fuldende dette sit Hovedværk vedblev F. efter Hjemkomsten fra Grønland ved Siden af sin Præstegerning at virke som Zoolog. Dels publicerede han en Række Afhandlinger paa Grundlag af sine Iagttagelser og Indsamlinger i Grønland, dels foretog han nye Indsamlinger og Undersøgelser. Disse senere Afhandlinger er fremkommet dels i Videnskabernes Selskabs Skrifter (F. blev Medlem 1780), dels i Naturhistorie-Selskabets »Skrivter«; af det sidste Selskab var F. et interesseret Medlem og indtraadte i dets Direktion. Til den første Gruppe af Arbejder hører forskellige Afhandlinger om Hvalernes Biologi, f. Eks. »Om Hvalaaset« (Vid. Selsk. Skr. 1781) og »Zoologiske Bidrag« (sst. 1818), i hvilke der bl. a. for første Gang gøres ordentligt Rede for Bardehvalernes Ernæring og for Hvalernes Blæsen. Af megen Betydning er endvidere hans Afhandling »Udførlig Beskrivelse over de grønlandske Sæle« (Skr. af Naturhist. Selsk., I, 1790), der indeholder særdeles omhyggelige Beskrivelser af de grønlandske Sælarter paa de forskellige Alderstrin og tillige talrige Oplysninger om deres Vandringer, Forplantning og øvrige biologiske Forhold, en Viden, han havde erhvervet sig ved at færdes sammen med Grønlænderne i Kajak. Desuden har han skrevet om Fjeld-Ræven og Konge-Ederfuglen, men i øvrigt mest om lavere Dyr, idet han ogsaa i denne Henseende gik i O. F. Müllers Fodspor. Han har bl. a. udgivet en Beskrivelse af den store grønlandske Krabbe og navnlig en Del Arbejder om snyltende Orme, til hvilke han indsamlede Materiale efter sin Hjemkomst fra Grønland. Han har saaledes i sin Afhandling »Tinteormen« (Vid. Selsk. Skr. 1783) paavist, at Svinetinten er en Orm. Desuden har han skrevet om Podurer, til hvilket Arbejde han samlede Materiale under sit Ophold i Norge, om Planarier, hos hvem han har paavist Fimrehaarsbevægelsen, o. fl. Afhandlinger om Fisk og lavere Dyr. Hans Virksomhed som Zoolog spændte over de første tyve Aar efter Hjemkomsten fra Grønland, derpaa indtraadte en Snes Aars Standsning, hvorpaa han genoptog den som gammel Mand med sin ovenn. Afhandling fra 1818. Efter hans Død udkom endnu 1824 og 1826 to Afhandlinger. — F. havde en betydelig Samling, som han dels selv havde samlet, dels faaet ved efter O. F. Müllers Død at overtage dennes Samling. Efter F.s Død blev hans Samlinger købt af Kronprinsen (den senere Christian VIII.), fra hvem de atter kom til Zoologisk Museum, der herigennem erhvervede

de værdifulde Müller'ske Type-Eksemplarer. Det var ogsaa Tanken, at F. efter Müllers Død skulde have fortsat Udgivelsen af »Zoologia Danica«, men dette blev ikke til noget.

F. var som Zoolog fuldt ud det 18. Aarh.s Mand. Han er den linnæiske Periodes sidste og længstlevende Repræsentant inden for dansk Zoologi. Han hører vel ikke i samme Grad som Müller og J. C. Fabricius til de banebrydende inden for Zoologien, hverken som Systematiker eller Teoretiker, men han er uden Tvivl Periodens — maaske overhovedet dansk Zoologis — betydeligste Naturiagt-tager. Han gengiver sine Iagttagelser med megen Forsigtighed og Kløgt, de Slutninger, han drager, er oftest præget af en meget forsigtig Skepsis. Det er f. Eks. kun meget sjældent, at han er faldet for at fæste Lid til Eskimoernes undertiden fantasifulde Beretninger. Hans Arbejder — særlig over arktiske Dyr — regnes derfor med Rette for klassiske og grundlæggende, og F. maa regnes blandt de Zoologer, der var med til at bære den danske Zoologis store Blomstring i den linnæiske Periode.

C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zoologiske Litteratur, II, 1, 1873, S. 418—25; III, 1878, S. 212 (Bibliografi). Ad. S. Jensen i Medd. om Grønland, LXII, 1923, S. 331—99.

R. Spærck.

— Som *Grønlandsmissionær* hører F. til de mere fremragende. Hans Virkefelt Frederikshaab var endnu paa den Tid Missionens yderste Forpost mod Syd og et Gennemgangsled for den store Strøm af Grønlændere, der hver Sommer drog langs Kysten fra det forholdsvis tæt befolkede Sydland langt mod Nord eller den modsatte Vej. Den herved givne Lejlighed til at træffe og paavirke mange Hedninger lod F. ikke ubenyttet. Han ønskede sig endog en Medbroder, som han kunde overlade det stationære Arbejde, saa han selv kunde følge tilbage med de forbipasserende og missionere i Sydlandet, men hans Forslag herom gik ikke igennem. Han fik ogsaa nok at gøre endda. En stærk Vækkelse, der i disse Aaringer gik hen over Grønland, havde allerede før hans Ankomst naaet Frederikshaab, og hans Formand havde efterladt ham 70 til Daabsforberedelse tilmeldte Hedninger, saa at det tegnede til, »at Mee-nigheden her vil voxte til et betydelig større Antal«. Det kunde se betænkeligt nok ud, at et saa stort og flersidigt Arbejde var overladt til en Nybegynder. Men F. var baade ualmindelig sprog-begavet og i Besiddelse af den Frimodighed, som ikke giver op for noget — som han skrev til Missionskollegiet: »Mine naadigste Herrer! De kan forsikre Dem om, at skiøndt ieg vel ofte maae sukke under Byrder, der ligge haardt paa mine eensomme, unge

og svage Skuldre, ieg dog aldrig giver tabt, thi min Gud opretter mine synkende Hænder, og ieg formaaer alle Ting udi ham, som gjør mig mægtig«. Det lykkedes ham da ogsaa at gennemføre Daabsundervisningen saaledes, at 58 af Katekumenerne allerede i Løbet af det følgende Foraar kunde døbes. Da Hedningerne de følgende Aar vedblev i stort Tal at melde sig til Undervisningen, maatte F. være paa Færde baade tidlig og silde. Og da han indsaa, at det ikke gik an at holde alle disse Folk samlet paa eet Sted, forandrede han hele den dengang gængse Arbejdsmetode. Han lærte sig at ro i Kajak og naaede heri en saadan Færdighed, at han om Sommeren kunde følge med Befolkningen under dens »Omflakken« fra Sted til Sted, og om Vinteren fik han Grønlænderne til at flytte ud til gode Fangstpladser. Selv drog han da om fra Plads til Plads og opholdt sig længe ad Gangen hos Befolkningen, saaledes de sidste tre Vintre paa Øen Iluilårssuk, hvor han underviste og senere døbte alle Indvaanerne. Tomten af det Hus, han her byggede sig »paa grønlandsk Maade«, vises endnu. Han uddannede ogsaa flere indfødte Hjælpere og anbragte dem ude paa Vinterpladserne, ligesom han fik opført en — ganske vist yderst tarvelig — Kirke ved Frederikshaab. Efter fem Aars Forløb kunde han imidlertid ikke mere. Han led under forskellige legemlige Svagheder, til Dels som Følge af de primitive Forhold og den ensformige og utilstrækkelige Forplejning, og hertil kom, at han — vel især under Indtryk af Ensomhed de mørke Vinterdage i den lille Hytte ved Iluilårssuk — mente om sig selv, at han havde »en naturlig Ubeqvemhed til at arbejde iblant Hedningene, som det fordres«. — Han efterlod sig imidlertid det bedste Eftermæle. Provst Thorhallesen udtaler følgende Dom over hans Virksomhed: »Ved mange private Samtaler med Grønlænderne erfarede ieg, at Hr. Fabricii Erindring var hos dem til Velsignelse formedelst den Fliid og retskafne Gudsgjerning, han havde forrettet iblant dem«.

Allerede under sit Grønlandsophold havde F. drevet indgaaende *Sprogstudier*, der resulterede i »Adskilligt samlet til det grønlandske Dictionaire« og til »en Forbedring af den grønlandske Grammatik«. Efter sin Tilbagekomst arbejdede han videre med Sproget og nedsendte fra Drangedal til Missionskollegiet 1777 sin grønlandske Ordbog, som dog ikke tryktes foreløbig. Efter Poul Egedes Død 1789 blev han Lektor ved Det grønlandske Seminarium og som Missionskollegiets Konsulent Leder af den grønlandske Mission. Som saadan fortsatte han til sin Død det sproglige Arbejde med usvækket Interesse og gennemført Nøjagtighed, ligesom hans ud-

givne Arbejder vidner om stor Sprogsans og skarp Iagttagelsesevne, medens han samtidig beskedent betegner dem som »Forsøg til Forbedring« af det allerede foreliggende. 1791 udkom hans grønlandske Grammatik, 1794 hans Nyudgave — rettere Nyoversættelse — af Det nye Testamente. Oplagene brændte imidlertid med Vajsenhuset 1795, og de nye Oplag udkom henholdsvis 1801 og 1799. »Den grønlandske Ordbog, forbedret og forøget« udkom 1804.

H. Ostermann.

Fabris, Jacopo, ca. 1689—1761, Teatermaler og Teatertekniker. F. ca. 1689 i Venezia, muligvis af tyske Forældre, d. 16. Dec. 1761 i Kbh. (Trin.), begr. paa Trin. Kgd. Gift 1° med N. N. 2° med Susanna Jeffreys fra England, f. ca. 1703, begr. 24. Okt. 1786 i Kbh. (Trin.).

F. søgte, som saa mange af Datidens italienske Teatermalere, sit Brød i Udlandet. 1719—21 finder vi ham som Hofmaler i Karlsruhe hos Markgreve Carl Wilhelm af Baden-Durlach, og 1724 blev han ansat i den vigtige Post som Teatermaler ved den navnkundige Opera i Hamburg, hvor han i de seks Aar, han virkede her, opnaaede at skabe sig et godt Navn paa sit specielle Omraade. Efter en Tid at have virket i Mannheim og London blev den nu efterhaanden berømte Kunstner 1742 ansat som Teatermaler hos Frederik den Store i Berlin, hvor han baade var med til at indrette det nye Operahus paa Unter den Linden, til hvilket han ogsaa malede Dekorationer, og et mindre Teater paa Slottet. 1747 bosatte F. sig i Kbh. Frederik V. var nylig kommet paa Tronen, og der begyndte nu en gylden Tid for den dramatiske Kunst. Den venetianske Kunstner, der foruden at være Teatermaler ogsaa var Teatertekniker, blev hurtig en fremtrædende Mand. Han fik Lejlighed til at indrette tre Teatre i Kbh., en Scene for de italienske Operister paa Charlottenborg, et interimistisk Teater for de danske Aktører i »Tjærehuset« og endelig Komediehuset paa Kongens Nytorv. Til alle disse Teatre malede han ogsaa Dekorationer i en festlig pompøs Barokstil, der vidner om hans stærke Paavirkning fra Alessandro Galli-Bibiena, under hvem han rimeligvis havde arbejdet i Mannheim. — Uden for Teateromraadet udfoldede F. en rig Virksomhed som »Perspektivskildrer«. 1750—51 dekorerede han saaledes Havesalen paa Fredensborg med Ideallandskaber. Paa Frbg. Slot malede han ganske lignende Billeder, og paa Bregentved findes der ligeledes Malerier af denne Art, der skyldes ham. 21. Febr. 1748 bevilgede Kongen »af særdeles Clemence dend udi Vores Tieneste antagne Perspek-

tiv Mahler Jacob F.« 400 Rdl. i aarlig Løn. — Virkelig Kancelliraad 1750.

Emil Gutmann: Das Grossherzogliche Residenzschloss zu Karlsruhe, i Zeitschrift für Geschichte der Architektur, Beiheft 5, 1911. Jacopo Fabris: Instruction in der theatralischen Architektur und Mechanique, udg. af T. Krogh, 1930.

Torben Krogh.

Fabritius, en adelig og en borgerlig Slægt. Den adelige Slægt stammer fra Tyskland og føres tilbage til Johan Schmits, hvis Søn, kurfyrstelig brandenburgsk Rentemester og Amtmand i Cleve Johannes F. (1620—71) var Fader til Herman F. (1667—1729), der nedsatte sig i Kbh., hvor han fik tillagt Prædiketet Hofvinhandler. Han var Fader til de nedenn. Brødre Etatsraad Gotthilf Just F. (1703—66) — der var Fader til Bankier i Amsterdam, Etatsraad Johannes (Jean) F. (1735—81) og til Marie Justine F. (1738—1816), gift med Gehejmekonferensraad Peter Hersleb Classen (1738—1825, s. d.) — og Hofagent, Justitsraad Michael F. (1697—1746), hvis Børn 1778 optoges i Adelstanden med Navnet F. de Tengnagel; af disse skal nævnes nedenn. Konferensraad Conrad Alexander F. de T. (1731—1805), Kammerherre Michael F. de T. (1739—1815) — der var Fader til Maleren Frederik Michael Ernst F. de T. (1781—1849) — (Anna) Elisabeth F. de T. (1735—86), der først var gift med Friherre Reinhard Iselin (s. d.), senere med Johan Frederik Classen (1725—92, s. d.), og Susanna Jacoba F. de T. (1741—63), der ægtede Admiral Frederik Christian Kaas (1725—1803, s. d.) til Fraugdegaard. — Guldsmedeslægten F. føres tilbage til Sognepræst i Slingerup, Magister Christen Rasmussen Fabricius (Schmidt) (ca. 1565—1615), som formentlig var Søn af en Rasmus Smed i Kbh. og som var Bedstefader til Christopher Frederiksen Fabricius (ca. 1641—1700), den første af fem Generationer københavnske Guldsmede; han var Fader til Hofjuvelerer, Stadshauptmand Frederik F. (1683—1755), der 1731 lavede en ny Krone til Dronning Sophie Magdalene. Af hans Børn var Mette Kirstine F. (1720—87) gift med Hofkirurg Hans Friderich Wohlert (1703—79, s. d.), Sønnen, Hofjuvelerer, Mønt- og Stadsguardein Christopher F. (1710—87) var Fader til Friderica Christina F. (1746—1833), gift med Provst Thomas Severin Heiberg (1738—1819), og til nedenn. Hofjuvelerer, Stadsguardein Frederik F. (1740—1829). Denne var Fader til Jacob Gregorius Graah F. (1791—1846), der var Stadsguardein 1827—31, til Anna Elisabeth F. (1781—1848), der i sit Ægteskab med Major Henrik Gottlieb Klee (1785—1829) var Moder til Justitsraad Frederik Alexander

Gottlieb Klee (1808—64, s. d.), til Kaptajn (Hans) Urban Wohlert F. (1784—1831), der er Stamfader til en norsk Bogtrykker- og Embedsmandsgren af Slægten, og til Guldsmed Jørgen Ludvig F. (1786—1824), hvis Datter Anna Elisabeth (Rine) F. (1820—64) ægtede Komponisten, Baron Herman Severin Løvenskiold (1815—70, s. d.).

K. Barner i C. Nyrop: J. F. Classen, 1887. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VI, 1903. Danmarks Adels Aarboeg, XXXVII, 1920, S. 466—73. F. B. Fabricius og L. P. Fabricius: Danske Slægter Fabricius, VI, 1929.

Albert Fabritius.

Fabritius, Frederik, 1740—1829, Guldsmed. F. 20. Marts 1740 i Kbh. (Helligg.), d. 18. Nov. 1829 sst., begr. i Søllerød. Forældre: Hofjuvelerer, Mønt- og Stadsguardein Christopher F. (1710—87) og Gundel Berntz (1715—1807). Gift 17. Jan. 1777 i Kbh. (Petri) med Catharina Maria Bruun, f. 11. Juli 1758 paa Antvorskov, d. 13. Maj 1837 i Fredensborg, begr. i Søllerød, D. af Justitsraad, Amtsforvalter Urban Bruun (1720—68) og Anna Elisabeth d'Abbestée (1733—71).

F. besøgte Paris, London og Berlin, bl. a. for at undersøge Guardeinforholdene i disse Byer, og blev 1767 Faderens Medhjælper i Stadsguardeinembedet. 1771 blev han Mester, hans Mesterstykke omtales med stor Berømmelse. Han var Stadsguardein 1787—1823. 1778 blev han Hofjuvelerer og anlagde 1786 en Plet- og Knapfabrik i Kirke Saaby, som imidlertid ikke lykkedes. Det maa i de daarlige Tider i Aarhundredets Begyndelse være gaaet tilbage for ham, 1819 ansøgte han om Bevilling til at drive et Hørhegleri. F.s Værkstedsmærke har givet Navn til en hel Perodes danske Sølvarbejder. »F.-Sølv« er den Dag i Dag højt vurderet i Antikvitetshandelen. — Fotografi af forsvunden Pastel i Familieejje.

C. Nyrop: Meddelelser om dansk Guldsmedekunst, 1885. Jørgen Olrik: Danske Sølvarbejder fra Renaissanceen til vore Dage, 1915. Samme i Danske Guldsmedes Mærker, 1919.

Georg Nygaard (C. Nyrop).

Fabritius, Gotthilf Just, 1703—66, Handelsmand. F. 1. Sept. 1703 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 7. Maj 1766 sst. (Holmens), begr. i Holmens K. Forældre: Vinhandler Herman F. (1667—1729) og Elisabeth Marie Abbestée (1677—1752). Gift med Elisabeth Mariane de Bruguier, f. 4. Dec. 1709 i Altona, d. 28. Nov. 1776 i Kbh. (Holmens), D. af Købmand Alexandre B. (d. 1739) og Marie Anne Boué (d. 1748).

F. indtog ligesom Broderen Michael en Forgrundsstilling blandt Datidens københavnske Handelsmatadorer, der tjente Formuer paa Handelen paa Kina og Indien, og som i deres Hjem i Kbh. og paa deres Lystgaarde var Midtpunktet i en stor og straalende Selskabelighed. Modsat Broderen gik F. ikke i Kompagni med nogen og bevarede hele Livet igennem sin egen Forretning. Med Regeringen stod han i meget nøje Kontakt, baade under Christian VI. og Frederik V., og med stort pekuniært Udbytte deltog han i de af den ældre Bernstorff planlagte og støttede Ekspeditioner til Kina og Indien. Han var en af Stifterne og Direktørerne for Kurantbanken af 1736 og indtraadte som Medlem af Direktionen for det afrikanske Kompagni 1755. Ogsaa et andet af de Bernstorff'ske Foretagender støttede sig til ham, nemlig Franskmanden Verrayons Sendelse til Lilleasien for om muligt at skaffe Danmark Indflydelse og Del i den rige Handel paa Levanten. F. tjente godt paa at levere Varerne til Ekspeditionerne, medens Staten sad tilbage med Svien og Smerten, da Verrayon afsløredes som en Eventyrer. Ogsaa ved Optagelsen af de mange Statslaan var F. meget ivrig. 1757 sendtes han til Paris i den Anledning, og 1760—61 negocierede han i Genova med Kbh.s Magistrat som Mellemlid et betydeligt Laan til Staten. Af sine egne Midler forstrakte han Staten med betydelige Beløb, og 1762 opgjordes hans Fordringer til over 47 000 Rdl. — 1756 fik F. sammen med J. F. Classen Skøde paa den af Franskmanden de Peyrembert anlagte, men mislykkede Agatmølle ved Arresø, og i Løbet af ganske faa Aar var Frederiksværk Krudtmølle og Kanonstøberi en blomstrende Virksomhed. Æren herfor tilkommer sikkert Classen, men det var F.s udmærkede Forbindelser paa de rette Steder og hans Kapital, der muliggjorde Forretningen. F. modtog flere Beviser paa Kongens og Regeringens Velvillie. 1746 forærede Kongen ham Lystgaarden Christiansholm, hvor han oprettede et Kattuntrykkeri; fra 1753 ejede han desuden Sølyst. — Agent 1743. Etatsraad 1751.

C. Nyrop: Johan Frederik Classen, 1887. Ed. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III, 2, 1898. Carl Bruun: Kjøbenhavn, III, 1901. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, I—II, 1903—19. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. Hist. Medd. om København, IV, 1913—15. C. F. Wandel: Danske Handelsforsøg paa Levanten, 1927.

Harald Jørgensen.

Fabritius, Michael, 1697—1746, Handelsmand. F. 2. Maj 1697 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 13. Nov. 1746, begr. i Kbh. (Holmens K.). Broder til Just F. (s. d.). Gift 30. Maj 1726 i Mühlheim med

Anna Maria Köster, f. 17. Nov. 1705 i Frankfurt a. M., d. 18. Marts 1775, begr. i Kbh. (Fred. Ty.) (gift 2° 1748 med Handelsmand, senere Etatsraad Johan Frederik Wever, 1699—1759; 3° 1763 med Generalmajor Jean Baptiste Descarières de Longueville, 1699—1766), D. af Handelsmand Dietrich K. i Mühlheim og Anna Johanne de Weiler.

F. hørte til den første gyldne Kompagnitids førende Skikkelser. Han tog Borgerskab som Grosserer 1732. Ved Kurantbankens Oprettelse 1736 var han yderst virksom og fungerede en Tid lang som Direktør, ligesom han var Medlem af Direktionen for Asiatisk Kompagni. Som en af de første sendte han Skibe til Kina, og sammen med Etatsraad J. F. Wever grundlagde han Handelshuset Michael F. og Wever, der nød almindelig Agtelse og bevarede en betydelig Stilling hele Aarhundredet igennem. Ligesom de andre store Købmænd stod F. i nært Samarbejde med Regeringen, deltog i dens Laanetransaktioner og i Udrustningen af Ekspeditioner til fremmede Verdensdele og forsynede Staten med forskellige Varer, bl. a. Salpeter til Krudttilvirkningen. 1745 erhvervede F. Lystgaarden Enrum. — Agent med Rang af virkelig Justitsraad 1743. — Malerier i Familieje.

C. Nyrop: Johan Frederik Classen, 1887. Hist. Medd. om København, IV, 1913—15.

Harald Jørgensen.

Fabritius de Tengnagel, Conrad Alexander, 1731—1805, Handelsmand. F. 8. Aug. 1731 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 13. Sept. 1805, begr. i Kbh. (Fred. Ty. K. Kapel). Forældre: Handelsmand Michael Fabritius (s. d.) og Hustru. Adlet med Navnet F. de T. 1778. Gift 27. April 1758 i Vreeland med Debora Kloppenburg, f. 29. Juni 1739, d. 2. Nov. 1814 i Kbh. (Fred. Ty.), D. af Peter K. i Amsterdam og Johanne Marie v. Laban-Ehelieden.

F. de T. var kun femten Aar, da Faderen døde, men naturlig gled han ind i det store Handelshus, som Medindehaveren Wever foreløbig alene førte videre. Det faldt i F. de T.s Lod at staa i Spidsen for det under de gyldne Konjunkturer, som først den amerikanske Frihedskrig, derefter de skiftende Koalitionskrige skabte, og paa Grund af hans kommercielle Indsigt, fortrinlige Forbindelser paa de rette Steder og en Smule Held blomstrede Forretningen. Ikke alene sit eget Hus viede F. de T. sin Interesse, ogsaa inden for de store Handelskompagnier toges hans Arbejdskraft i Brug, og 1772—84 sad han med enkelte Afbrydelser som Direktør for Asiatisk Kompagni. Han traadte til paa et betydningsfuldt Tidspunkt i det gamle Kompagnis Historie. Fra 1772 skete det store Brud

med Fortiden. Handelen paa Indien blev givet fri, saaledes at Privatpersoner kunde udruste egne Ekspeditioner, og F. de T. drog stor Fordel heraf. Dette fremkaldte stærk Kritik mod ham og hans Meddirektører. 1776 tog han sin Afsked, men blev genvalgt 1778 og fungerede derefter til 1784, da han paa ny blev tvunget til at gaa efter Afsløringen af den store Kassemangel og de omfattende Besvigelser, som det underordnede Personale havde gjort sig skyldig i. Den nedsatte Kommission fældede en haard Dom over »Direktørernes Pligtforsømmelse og mangelfulde Tilsyn«. En Række stormende Generalforsamlinger fandt Sted, og der udsendtes flere Flyveskrifter. Sammen med sin Meddirektør Ryberg deltog F. de T. ivrigt i denne Pennefejde. Efter lange og besværlige Forhandlinger, hvor F. de T. drog fuld Fordel af sine gode Forbindelser paa højere Steder, endte Sagen for hans Vedkommende med Indbetaling af 10 000 Rdl. i Kompagniets Kasse. — F. de T. var en meget foretagsom Mand, der ikke veg tilbage for at prøve noget nyt. Da Regeringen begyndte at interessere sig for Hvalfangst, udsendte han 1778 selv et Skib, men de stillede Forventninger skuffedes. F. de T. var en Forgrundsfigur blandt Tidens store Købmænd, og Regeringen viste ham mange Begunstigelser. 1778 optoges han i Adelsstanden. Fra 1776 til sin Død ejede han Enrum, som han udsmykkede baade indvendig og udvendig. I Haven rejstes Søjler og anlagdes kunstige Søer, og fra en lille Miniaturfæstning salutede Kanonerne ved festlige Lejligheder. Paa Enrum holdt F. de T. stort Hus, og den omboende Adel, navnlig Familien Schulin paa Frederiksdal, kom meget hos ham og deltog i de pragtfulde Fester. F. de T. var en heldig Købmand, en stor Selskabsmand, der ikke sagde Nej til Livets Goder, og en stadig og varm Beundrer af det smukke Køn. — Agent 1757. Etatsraad 1766. Konferensraad 1768. — Pastel af J. Juel i Familieeje.

Carl Bruun: Kjøbenhavn, III, 1901. Hist. Medd. om København, IV, 1913—15. C. Nyrop: Johan Frederik Classen, 1887. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, især VI, 1903. E. Nystrøm: Søllerød Sogn, 1911.

Harald Jørgensen.

Falbe, tysk Patricierslægt, der føres tilbage til Gehejmerraad, Dr. jur. Johann F. (ca. 1613—92) i Anhalt-Zerbst, hvis Søn, kgl. kursachsisk-merseburgsk Postmester Joachim F. (1666—1734), var Fader til den danske Slægts Stamfader, Kammerraad, Zahlkasserer Christian Ludvig F. (1699—1760). Denne var Fader til Kammerraad, Zahlkasserer Johan Christian F. (1740—1801),

hvis Børn var Hans Hagerup F. (1772—1830), norsk Statsraad, Højesteretsassessor og Stiftamtmand, Engelke Margrethe F. (1763—1848), der ægtede Christian Colbiørnsen (1749—1814, s. d.), og Anna Cathrine F. (1770—1843), gift med Kontreadmiral Johan Cornelius Krieger (1756—1824, s. d.). Christian Ludvig F. havde endvidere Sønnerne Justitiarius i Hof- og Stadsretten, Konferensraad Carl Vigant F. (1743—1826), Generalmajor Ferdinand (Frederik) Vilhelm F. (1745—1814) og Kaptajn, Inspektør ved Øresunds Toldkammer Ulrik Anton F. (1746—95). Af disse var Generalmajoren Fader til Engelke Charlotte F. (1771—1846), gift med Etatsraad Johan Christian Ryberg (1767—1832, s. d.); af Kaptajn Ulrik Anton F.s Døtre ægtede Christiane Georgine Louise F. (1786—1843) Gesandten, Baron Charles Borre Selby (1778—1849, s. d.) og Johanne Caroline Vilhelmine F. (1789—1823) Lensgreve Preben Bille-Brahe (1773—1857, s. d.); af Sønnerne var nedenn. Arkæolog, Generalkonsul Christian Tuxen F. (1791—1849) Fader til nedenn. Gesandt Christian Frederik F. (1828—96).

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, I, 1891, S. 92—101. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 168 ff. *Albert Fabritius.*

Falbe, Christian Tuxen, 1791—1849, Søofficer, Arkæolog og Numismatiker. F. 5. April 1791 i Helsingør, d. 19. Juli 1849 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Kar. Kaptajn i Søetaten og Inspektør ved Øresunds Toldkammer Ulrik Anton F. (1746—95) og Ida Maria Møller (1763—1842). Gift 28. Jan. 1820 i Helsingør med Clara Andrea Johanne Margrethe Ipsen, f. 25. Aug. 1800 i Kbh. (Garn.), d. 29. Juni 1877 sst. (Holmens), D. af Løjtnant i Artilleriet Mathias Christian I. (1776—1802) og Dorteia Cathrine Kirkerup (1779—1857, gift 2° 1807 med Hofinspektør og Chef for Hofmarskallatet, Etatsraad Hans Henrik Schønberg, 1785—1845).

Efter at have besøgt Søkadetakademiet i halvfemte Aar og vundet den Gerner'ske Præmiemedaille blev F. 1806 udkommanderet til Officerstjeneste; n. A. blev han Sekondløjtnant, og 1808 ansattes han paa den franske Schelde-Eskadre, hvor han gjorde Tjeneste paa Linieskibet »Le Pultusk« til Slutningen af 1810. Derefter deltog han i Kanonbaadskrigen her hjemme. 1815 blev han Premierløjtnant og 1820 Kaptajnløjtnant, men s. A. afgik han fra Søetatens Tjeneste med Kaptajns Karakter og blev udnævnt til Generalkonsul i Tunis, hvorfra han i samme Egenskab blev forflyttet til Grækenland 1833; herfra vendte han tilbage 1835, foretog 1837—38 med kgl. Understøttelse en Rejse i Provinsen Constantine

og Tunis og deltog 1838 i en videnskabelig Ekspedition til Undersøgelse af Karthagos Ruiner. Forskellige arkæologiske Arbejder om disse Egne vidner om hans Interesse for de paagældende Steders Oldtid. Efter at F., der imidlertid havde faaet ny Afsked som kar. Kommandørkaptajn (1841), 1842 var blevet beordret til at deltage i Inspektørforretningerne ved det kgl. Mønt- og Medaillekabinet paa Rosenborg, bebudede han 1843 i Forbindelse med J. C. Lindberg et Værk om Afrikas antikke Mønter, og han skrev paa Fransk et Katalog over de dengang kendte afrikanske Oldtidsmønter. Værket blev imidlertid ikke fuldført af de to Videnskabsmænd, idet Lindberg n. A. blev Præst, og F., der 1847 var blevet Direktør for Christian VIII.s arkæologiske Samling paa Amalienborg, døde et Par Aar efter. Arbejdet paa Værket genoptoges senere af L. Müller, der fuldførte det og udgav det 1860—62 i tre Dele, hvortil 1874 kom et Supplement. — Generalkrigskommissær 1830. Kammerherre 1846. — R. 1813. DM. 1840. — Maleri af D. Monies 1844. Miniature af Fraenckel 1813(?) i Familieej.

L. Müller: Numismatique de l'ancienne Afrique, 1860—62.

P. Brock (Georg Galster).*

Falbe, Christian Frederik, 1828—96, Diplomat. F. 15. Sept. 1828 i Kbh. (Holmens), d. 27. Maj 1896 paa Lutton Hoo, England, begr. i England. Forældre: Arkæologen Generalkonsul Christian F. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 8. Dec. 1868 i Kbh. (Holmens) med Clara Rothe, f. 1. Aug. 1847 i Christianssted, d. 20. Febr. 1882 i Mentone, D. af Assessor, Kammerjunker, senere Viceguvernør og Kammerherre Louis R. (1811—71) og Clara Johanne Angelique Falbe (1820—88). 2° 4. Dec. 1883 med Eleanor Lucy (Louisa) Leigh, f. 17. Dec. 1843 paa Himley House, Staffordshire (gift 1° med Humble Ward, 2° 1872 med John Gerard Leigh til Lutton Hoo, 1821—75), D. af Thomas Hawkes og Hustru f. Ireland-Blackburne.

F. blev Student 1846 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og tog n. A. anden Eksamen. Ved Trearskrigens Udbrud traadte han som Frivillig ind i 2. Jægerkorps, avancerede 1849 til Sekondløjtnant og deltog i Slagene ved Fredericia og Isted. I begge Slag blev han saaret og var siden Invalid. Efter Istedslaget fik han Premierløjtnants Karakter, ansattes 1853 som Volontør i Udenrigsministeriet og tog s. A. Afsked fra Hæren. 1854 tog han statsvidenskabelig Eksamen, fungerede som Sekretær ved Gesandtskabet i Wien 1854—55 og fik 1856 Ansættelse som Kancellist i Uden-

rigsministeriet. S. A. udnævntes han til Legationssekretær ved Gesandtskabet i Wien, blev s. A. Kaptajn à la suite og forflyttedes 1858 som Legationssekretær til London. 1863 blev han Chargé d'affaires med Karakteren Ministerresident ved Hofferne i Madrid og Lissabon. 1865 sendtes F. til Wien som Ministerresident ad interim, men udnævntes kort efter til Gesandt og forflyttedes Maj 1880 til London, hvor han virkede som Gesandt til sin Fratræden Aug. 1890. Ved sit andet Ægteskab havde han erhvervet sig en betydelig Formue, og ved sin store Gæstfrihed og sine omfattende Interesser opnaaede han en overordentlig fremskudt Stilling inden for det engelske Societet. Han var en velbegavet og tjenstivrig Diplomat, stærkt nationalt betonet, men hans prisværdige Iver for ikke at lade nogen Mulighed gaa tabt kunde ved Lejlighed forlede ham til at vove sig for langt ud, saaledes navnlig ved den preussisk-østrigske Krigs Udbrud Juni 1866 (Depecher af 14., 24., 25. Juni og 8. Juli 1866) og under de engelsk-tyske Forhandlinger vedrørende Helgoland 1890. — Kammerherre 1866. — DM. 1848. R. 1860. K.² 1873. K.¹ 1878. S.K. 1887. — Maleri af Aug. Schiøtt 1871.

F. C. Bruun: Til Erindring om det kgl. danske Udenrigsministerium 1770—1870, 1870. A. F. Kriegers Dagbøger 1848—1880, III, 1921, S. 292, 382. Aage Friis: Den Danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark, I, 1921, S. 38 f., 84 f., 127 ff. Samme: Det Nordslesvigiske Spørgsmaal 1864—1879, I, 1921, S. 196 f., 200—10, 279 ff. F. Wedel-Jarlsberg: Rejsen gennem Livet, 1932, S. 101, 103—07.

Fr. de Fontenay (A. Thorsøe).

Falbe-Hansen, Ida Mariette Helene, 1849—1922, Pædagog og Litteraturhistoriker. F. 19. Febr. 1849 i Odense, d. 23. Sept. 1922 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Prokurator Johan Jørgen Hansen (1802—76) og Mariette Caroline Emilie Basse (1817—83). Ugift.

Sytten Aar gammel valgte Frk. F.-H. Lærerindegerningen som sin Livsvej, et Kald, hun blev tro til sin Død. 1877 tog hun Almue-skolelærerindeeksamen, 1882 Studentereksamen (Sørensens Kursus) og 1890 Magisterkonferens i nordisk Filologi. Samtidig med at være Lærerinde ved N. Zahles Kvindeseminarium var hun Censor ved Skolelærereksamen (1892—1911) og Lærerinde ved Statens Lærerhøjskole (1895—1915). Desuden var hun Statens Tilsynshavende ved Forskoleseminarierne (1901—16), Medlem af Pædagogisk Selskabs Repræsentantskab, Formand i Den danske Pige-skole (1910—19) og Medlem af Bestyrelsen for Faglærerindeeksamen fra dens Oprettelse, som Formand 1905—16 og derefter som Ministeriets Repræsentant. I alle disse Stillinger virkede hun i

Kraft af sine sjældne pædagogiske Evner og sin særprægede Personlighed lige ansporende paa Lærere og Elever; varm Begejstring forenedes hos hende med sund Kritik og et frigørende Lune; hun var den ideelle Lærer og Eksaminator, hvis Maal det var at fremdrage Elevernes Kundskaber, ligesom hun i sin Kritik mere søgte at belyse Fortrin end understrege Fejlgreb. Som Lærerinde i Svensk var hun Banebryder, ikke blot ved sin Undervisning, men ogsaa ved sine fortræffelige Lærebøger; hun vakte sine Landsmænds Interesse for svensk Litteratur og Lyst til at læse den i Originalsproget, samtidig med at hun i Forening med Elisabeth Grundtvig oversatte Selma Lagerlöfs Værker paa Dansk. Ogsaa for Kvinde-sagen var hun meget virksom. 1883—86 var hun Medlem af Bestyrelsen for Dansk Kvindesamfund, 1889—96 af Bestyrelsen for Kvindelig Læseforening. Bladet »Kvinden og Samfundet« blev til paa hendes Initiativ (1885), og i to Perioder (1899—1900 og 1903—07) var hun Formand for Danske Kvinders Nationalraad (fra 1919 Æresmedlem). Hun agiterede for Kvinde-sagen ved Møder rundt om i Landet som den første kvindelige Taler.

Som Litteraturhistoriker studerede Frk. F.-H. især Roman-tikken og dens Forløbere. Hendes Værker er »Den ny Eventyrbog« (1873), Ewalds »Fiskerne« med en mønstergyldig Indledning (1893), Oehlenschlägers »Digte« fra 1803 med litterærhistorisk Indledning (1903), »Svensk-dansk-norsk Ordbog« (1911—12), »Gamle danske Folkeviser« (1917), »Udvalg af N. F. S. Grundtvigs selvbiografiske Digtning« (1921), »Øhlenschlägers nordiske Digtning og andre Af-handlinger« (1921). Sammen med Axel Olrik udgav hun »Danske Folkeviser i Udvalg«, I—II (1899 og 1909), og sammen med O. Thyregod og E. Keller henholdsvis »Svenske Forfattere« (1907—08), en ypperlig Antologi, og »Svenske Læsestykker til Skolebrug« (1912). Desuden skrev hun i Aarenes Løb talrige litterære og pædagogiske Afhandlinger i inden- og udenlandske Værker og Tidsskrifter, lige-som hun altid var en søgt og anset Foredragsholder. — F.M.G. 1914. — Mindestøtte paa Frbg. Kirkegaard, rejst af Venner og Elever 1924, med Portrætmedaillon af Hans W. Larsen. — Tegning paa Grubebillede af Erick Struckmann i Rigsdagen.

Bog og Naal, XXIX, 1922. Højskolebladet s. A., Sp. 1241—44.

Ingeborg Simesen.

Falbe-Hansen, Vigand Andreas, 1841—1932, Nationaløkonom. F. 24. Sept. 1841 i Odense, d. 28. Marts 1932 i Fredensborg, begr. i Nøddebo. Broder til Abr. Clod-Hansen (s. d.) og Ida F.-H. (s. d.). Gift 28. Aug. 1870 i Lyngby med Anna Margrethe

Veronique Hansen, f. 1. Sept. 1851 i Kbh. (Helligg.), d. 28. Febr. 1918 sst., D. af Snedkermester François Dumont H. (1812—90) go Marie Bolette Wennerberg (1815—74).

F.-H. blev Student 1862 fra Odense og valgte Nationaløkonomien som Studiefag. Af Universitetslærerne var det især N. C. Frederiksen, der ved sin Aandsform kom til at præge den unge Fynbo med det lyse Hoved og det liberale Anlæg. Efter 1867 at have taget statsvidenskabelig Eksamen deltog F.-H. 1869 sammen med W. Scharling i Konkurrencen om en Professorpost i Statsøkonomi og Statistik. Scharling blev den foretrukne, men ved Konkurrence-Afhandlingen om Varepriserne og Arbejdslønnen i Danmark siden Amerikas Opdagelse naaede F.-H. at gøre sit Navn fordelagtigt kendt, og n. A. ansattes han som Fuldmægtig i Statistisk Bureau, hvis Chef han blev ved C. N. Davids Afgang 1873. — Som Leder af den officielle Statistik gennemførte F.-H. bl. a. Værdiberegning af Vareomsætningen med Udlandet og forskellige Reformers paa Landbrugsstatistikens Omraade, herunder Optagelsen af en aarlig Høststatistik.

Det var imidlertid F.-H.s Ønske at blive knyttet til Universitetet, og dette Ønske opfyldtes 1877, da der atter, ved N. C. Frederiksens Tilbagetræden, blev et statsvidenskabeligt Professorat ledigt. I 25 Aar virkede F.-H. som Universitetslærer, og i denne Periode faldt Hovedparten af hans Forfatterskab. Det tør vist siges, at hans litterære Arbejder ikke prægedes af en Lærdom, der svarede til hans fremragende Intelligens. Hvad der derimod gav hans Bøger Vægt, var hans altidaarvaagne Iagttagelsesevne, hans Sans for Værdsættelse af Realiteterne i Livet — baade det værende og det forbigangne, hans sikre Blik for hvad der var væsentligt og hvad ikke, og hans klare, for alle besværlige Ornamenters friggjorte Fremstillingsform. Dette gælder baade det før nævnte Ungdomsarbejde om Prisbevægelsen og, i forstærket Grad, hans Bidrag til den af ham og W. Scharling i Forening udgivne Haandbog »Danmarks Statistik« (6 Bd., 1878—91), hvor navnlig de historiske Afsnit om Landbruget, Handelen og Skatterne er af en Lødighed, der har givet dem blivende Plads i dansk økonomisk Litteratur. Højest naaede F.-H. dog i Skriftet »Stavnsbaands-Løsningen og Landbo-reformerne. Set fra Nationaløkonomiens Standpunkt« (2 Bd., 1888—89), delvis bygget paa hidtil ubenyttet Arkivstof, men ganske uden Materialesamlingens Tyngde. Hvad der ved Siden af andre fortræffelige Egenskaber bærer denne Bog op til Førstepladsen i vor landbrugshistoriske Litteratur, er den indtagende Maade, hvorpaa den genspejler baade Forfatterens varme Interesse for Land-

brugserhvervet og hans høje Værdsættelse af den danske Bonde. Af Universitets-Lærebøger udgav F.-H. kun een, »Finansvidenskab« (2 Bd., 1894—96). Denne Bog var maaske, maalt med videnskabelig Maalestok, hans svageste Arbejde; pædagogisk set havde den store Fortrin.

F.-H. var en ideel Lærer, ikke ved Anvendelse af en bevidst tilstræbt Metode, men ved sin Aands Klarhed og sin Evne til at sige Tingen saadan, at den baade blev grebet og fastholdt af Tilhørerne. Endnu mere end paa Katedret udfoldede disse Egen-skaber sig ved de Eksaminatorier eller snarere Kollokvier, der efter F.-H.s Ønske afholdtes ved Aftenstide i hans Hjem. Her fik en lang Række af statsvidenskabelige Studenterkuld »Kompasset rettet«, saa at de vandt de vigtigste Forudsætninger for at kunne finde sig til Rette i økonomiske Tankebaner. Betydningen af denne vid- underlige Undervisning forringes ikke ved, at den, set med Nutids- øjne, maa forekomme mærkelig elementær. Det er rigtigt, at F.-H. havde sin største Styrke i det propædeutiske, men det hænger vel sammen med hans hele Grundsyn paa Problemerne. Paa Bunden nærmest Manchester-Mand sluttede han sig efter Studierejser i England og Amerika efterhaanden til Stuart Mills Epigoner. Til Marshall naaede han aldrig, og Grænseværdilæren afviste han nærmest med et »græca, non leguntur«.

Paa et Tidspunkt (1902), da F.-H.s økonomiske Grundopfattelse var ved at blive løbet over Ende, forlod han af Helbredshensyn Universitetsgerningen. Dog ikke for at nyde Otium; den da kun 61-aarige Mand levede endnu i 30 Aar, i hvilke baade Staten og Erhvervslivet paa forskellig Vis tog hans Evner og Arbejdskraft i Brug. Umiddelbart efter Afskeden fra Professorposten vendte F.-H. tilbage til den officielle Statistik, idet han 1902—04, i »Interregnet« mellem Marcus Rubin og Michael Koefoed, var konstitueret som Direktør for Statens statistiske Bureau. Arbejdet her var efter Reorganisationen under Rubin i god Gænge, og F.-H. saa det som sin Opgave at opretholde den Prestige, Bureauet havde vundet. I denne Sammenhæng fremhæver Michael Koefoed med Rette som et for F.-H. karakteristisk Træk, at han foreholdt sine Med- arbejdere den store Betydning af, at man i den statistiske Tjeneste paa Forhaand er klar over, hvilke Spørgsmaal der ligger i Luften, saa at Midlerne til den nødvendige Orientering kan være til Stede i rette Tid. Ogsaa paa anden Maade drog Staten Fordel af F.-H.s Indsigt og Klogskab. Saaledes var han en Tid Formand for Til- synsraadet i Kongeriget Danmarks Hypotekbank, ligesom han præ- siderede i en Række vigtige Regeringskommissioner som Apoteker-

kommissionen af 1894, Bankkomiteen af 1908 og Landvæsenkommissionen af 1911. Som Kommissionsleder besad F.-H. mange Fortrin; hans Form var elegant og fri for Kanter; hans liberale Anlæg lettede ham en ligelig Bedømmelse af ethvert Synspunkt; den Reserverthed over for det alt for absolutte, der var en Del af hans Væsen, hjalp vel ogsaa til at bane Vej frem til acceptable Resultater.

F.-H. deltog i Ledelsen af flere forretningsdrivende Selskaber som Sukkerfabrikkerne, Papirfabrikkerne, Laane- og Sparekassen for Embeds- og Bestillingsmænd og sidst, men ikke mindst, Det gjensidige Forsikringselskab Danmark. I dettes Bestyrelse fik han allerede Sæde 1879, og 1893 overtog han Hvervet som Direktør for Selskabets Livsforsikringsafdeling; 1911 blev han Overdirektør og fra 1921 Formand i Bestyrelsen. Han var endvidere Medstifter af og en Tid Formand for Assurandør-Societetet. Ved sit vaagne og dog altid beherskede Initiativ erhvervede F.-H. sig stor Anseelse som dansk Forsikrings »grand old man«.

Skønt F.-H. aldrig blev Politiker i egentlig Forstand, havde han to Gange Sæde i Rigsdagen. 1881 valgtes han — som Højremand, men, betegnende nok, med nogen Tilknytning til Venstre — til Folketingsmand for Odensekredsen. Han fandt imidlertid ingen Tilfredsstillelse ved at deltage i Lovgivningsarbejdet i en Tid, da de politiske Forhold kun i ringe Grad levede Rum for saglig Behandling af økonomiske og sociale Spørgsmaal, og han udtraadte derfor af Tinget 1884. I Landstinget havde han Sæde som kongevalgt (senere tingvalgt) Medlem i Aarene 1909—18, men heller ikke i denne Periode, da han tilhørte Partiet Venstre, formaaede det politiske Arbejde at fange hans Interesse i synderlig Grad, om han end ved sin Klogskab og Indsigt ydede Tinget god Støtte ved Behandlingen af Spørgsmaal af nationaløkonomisk Art.

En storliniet Personlighed var F.-H. Hans Evner var usædvanlige, og meget fik han udrettet. Dette til Trods for alvorlige Hemninger. Hans Evne til at se det væsentlige havde en næsten karikaturagtig Revers i Mangel paa Interesse for de smaa Ting, for det præcise, det helt nøjagtige. Han var, eller mente at være, svag af Helbred, hvilket forklarer den Ængstelighed, der prægede ham fysisk og psykisk; hans Angst for at gaa over en aaben Plads havde et Sidestykke i et vist Ubehag ved offentlig Fremtræden, maaske ogsaa i hans nervøse Sindsindstilling over for Ansvar.

Livsbilledet af F.-H. vilde ikke være fuldstændigt, hvis det ikke tilføjedes, at han besad rent menneskelige Egenskaber, som vandt ham Beundrere og Venner i alle de Kredse, hans lange Liv og

vidt spændende Virke bragte ham i Berøring med. — Dr. jur. h. c. 1894. Dr. polit. h. c. 1921. Æresmedlem af Nationaløkonomisk Forening, Assurandør-Societetet, Royal Statistical Society, Manchester Statistical Society. — Konferensraad 1902. — R. 1877. DM. 1892. K.² 1904. K.¹ 1911. S.K. 1921. — Malerier af H. Vedel 1917 (Forsikringsselskabet »Danmark«) og H. Dohm 1918 (Privateje). Gipsbuste af Gustafsson 1927 (Privateje). Træsnit fra C. Hammer 1881.

Selvbiografier i Universitetets Program Nov. 1894, S. 96 ff. og 1921, S. 124 ff. Livserindringer, kun 1. Hæfte udkommet, 1929. L. V. Birck i Universitetets Program 1932, S. 135 ff. Michael Koefoed i Nationaløkonomisk Tidsskr., LXX, 1932, S. 59 ff. K. A. Wieth-Knudsen i Forsikrings-Kongressen, XXVI, s. A., Nr. 21. P. E. V. H. Lønborg i Assurandøren, XXXVII, s. A., Nr. 7. L. V. Birck i Dagens Nyheder 29. Marts 1932. H. Westergaard i Berl. Tid. s. D.

Adolph Jensen.

Falck, Gustav, f. 1874, Kunsthistoriker. F. 18. Jan. 1874 i Kbh. (Frue). Forældre: Ejer af Den kgl. Porcellænsfabrik Gustav Adolf F. (1833—92) og Fanny Thielsen (1853—1919). Gift 28. Aug. 1903 i Kbh. (b. v.) med Violinistinden Karen Bramsen, f. 28. Juni 1877 paa Frbg., D. af Tandlæge Alfred B. (s. d.) og Hustru.

F. blev Student 1892 fra Lyceum, valgte Kunsthistorie som Fag og dyrkede det i de følgende Aar, bl. a. paa langvarige Studierejser. 1901 blev han Assistent ved Den kgl. Kobberstiksamling og 1912 Inspektør sst., men opgav Stillingen 1919 og drog atter ud i Europa, til hvis Kunstsamlinger, offentlige og private, han efterhaanden erhvervede sig et indgaaende, næppe af nogen anden dansk Kunsthistoriker overgaaet Kendskab. Ved Karl Madsens Afgang 1925 som Direktør for Kunstmuseet blev han hans Efterfølger, men opgav Embedet allerede 1930 for derefter at blive Ny Carlsbergfondets Sekretær. — Overordentlig kritisk — og selvkritisk — anlagt har F. kun i ringe Udstrækning villet fremlægge sin Forsknings Resultater for Offentligheden, men ethvert Arbejde inden for hans sparsomme Forfatterskab, der fortrinsvis behandler Problemer i flamsk-hollandsk Maleris Historie, er stærkt præget af hans grundfæstede Viden, skarpe Blik og højt udviklede Kvalitetssans. Kun Specialundersøgelser har han givet; af disse skal fremhæves: »Kobberstiksamlingens Rembrandttegninger« (Kunstmuseets Aarsskrift, I, 1914, S. 62—69, suppleret med Omtale af Nyerhvervelser sst., II, 1915, S. 83—87), »Samtidige Portrætter af Christian II. og hans Dronning i Kobberstik og Træsnit« (sst., III, 1916, S. 67—79), »En Rubenselevs Tegninger« (sst., V, 1918, S. 64—77), »Ny Carlsberg Glyptoteks »Studenten«« (Kunstbladet, 1923—24, II, S. 1—8), »Malerisamlingens Billede af

Cornelis van der Gracht og Jobie Brootmans« (sst., II, S. 63—67), »Mester Michiel og Kunstmuseets Portræt af Christian II.« (Kunstmuseets Aarskrift, XIII—XV, 1926—28, S. 129—36) og »Frans Hals' Mandsportræt og Philips Konincks Landskab i Den kgl. Malerisamling« (sst., XVI—XVIII, 1929—31, S. 127—42). — Som Leder af Kunstmuseet indlagde F. sig stor Fortjeneste ved at erhverve Tizians og Frans Hals' Mandsportrætter og Ph. Konincks Landskab — tre Mesterværker, der fremtidig paa hæderfuld Vis vil markere F.s kortvarige Direktorat i Museets Historie. Ogsaa den danske Samling og særlig Kobberstiksamlingen fik under hans Styre værdifulde Forøgelse. — R. 1928.

Dagens Nyheder 18. Jan. 1934.

Christian Elling.

Falck, Niels Nicolaus, 1784—1850, Jurist. Historiker. F. 25. Nov. 1784 i Emmerlev, d. 11. Maj 1850 i Kiel, begr. sst. Forældre: Gaardejer, tidligere Skibskaptajn Hans Nielsen F. (ca. 1738—1815, gift 1° med Ingeborg Engel, 1740—72, 3° med Hanne Marie, d. 1832, gift 2° 1816 med Skipper Bernt Hansen Poulsen) og Inge (Jeng) Handeler (1742—1807). Gift 27. Sept. 1816 i Flensborg med Lucia Dorothea Lorck, f. 1. Nov. 1790 i Flensborg, d. 1. Aug. 1857 i Brockdorff, D. af Købmand Josias L. (1755—1816) og Anna Margaretha Poulsen (1762—1825).

F. gik i Haderslev Latinskole, hvorfra han dimitteredes til Kiels Universitet 1803. Han studerede Teologi og Filologi, afsluttede disse Studier med en Doktorpromotion 1808 og blev derefter Huslærer hos Adam Moltke til Nütschau. Efter Moltkes Raad begyndte han at studere Jura og tog Eksamen paa Gottorp 1809. 1810 blev han Kancellist i det slesvigholstenske Kancelli og var 1811—13 Chef for 1. Sekretariatskontor. Derefter blev han kaldet til Professor ved Kristianias Universitet, men naaede ikke at tiltræde Embedet, da han 1814 blev overordentlig og 1815 ordentlig Professor i Retsvidenskab i Kiel, og denne Stilling beklædte han til sin Død. 1815 blev han Dr. jur.

F.s største Indsats var den videnskabelige Behandling af Hertugdømmernes Retsforhold og Historie. Paa dette Omraade erhvervede han sig en Indsigt som ingen anden. Hans ufuldendte Værk »Handbuch des schleswig-holsteinischen Privatrechts« (I—V, 1825—48) er i Virkeligheden en Hertugdømmernes Retshistorie, og hans »Juristische Encyclopädie« anvendtes ved flere Universiteter. I Tidsskrifter publicerede han en Række af sine Undersøgelser; han var Medstifter af »Kieler Blätter« 1815 og skrev adskillige, væsentlig statsretlige, Afhandlinger baade til dette og til »Kieler

Beiträge»; fra 1821 var han Redaktør af »Staatsbürgerliches Magazin« (Bd. I—XXI, 1821—47). Ydermere foranstaltede han Udgaver af Aktstykkесamlinger og af ældre Forfattere. — I Modsætning til Dahlmann var F. mere Videnskabsmand end Politiker, og Ledetraaden i hans Gerning var hans Søgen efter Retten mere end Kampen for at hævde den; men hans statsretlige Arbejder blev af væsentlig Betydning for den slesvigholstenske Idés Udformning. Allerede 1816 havde han i sit Skrift »Das Herzogthum Schleswig in seinem gegenwärtigen Verhältniss zu dem Königreich Dänemark und zu dem Herzogthum Holstein« fremstillet sin Opfattelse af Slesvigs Statsret. Han hævdede, at Slesvig siden 1326 var en særlig Stat i Forbindelse med Holsten; dette Forhold var ikke senere ændret, tværtimod var Landet 1658 ophørt med at være dansk Len, og navnlig paastod han, at den gamle Ständerforfatning formelt ikke var ophævet 1712 og at Enevælden ikke var indført 1721, idet den da aflagte Hyldingsed kun gjaldt Kongelovens Arvefølge. F. var Tilhænger af den historiske Ret, og derfor skulde en ny Forfatning være en Videreudvikling af den gamle, hvis Grundprincip efter F.s Mening var Skattebevillingsretten. — Opvokset i en dansktalende, men tidligere gottorpsk, Del af Slesvig havde F. tidligt faaet nær Føling med Slesvigs sproglige Forhold. Han kendte det danske Sprogs Udbredelse og anerkendte i sine Skrifter, i Modsætning til andre Slesvigholstenere, Befolkningens Ret til dansk Kirke-, Skole- og Retssprog, men forstod paa den anden Side ikke, at Indrømmelsen af disse Krav kunde vanskeliggøre Slesvigs Fællesskab med Holsten.

Som Slesviger saa F. med Uvillie paa de voksende nationale Modsætninger, men den Forsigtighed og det Maadehold, der prægede ham, gjorde ham ikke skikket til at gribe ind i den politiske Udvikling. Han var blandt de erfarne Mænd 1832 og valgtes til Medlem af baade den holstenske og slesvigske Ständerforsamling. 1838—44 var han Præsident for den slesvigske. Allerede i den første slesvigske Ständerforsamling foreslog han Foreningen af Slesvigs og Holstens Stænder, men støttede paa den anden Side 1838 Andragendet om dansk Øvrigheds- og Retssprog, dog med den ejendommelige Tilføjelse, at Latin maaske burde være Retsprog. 1840 talte han imod Afskaffelsen af den danske Udgave af Stændertidende, men 1842 lod han sig af Ständerforsamlingen lede til at forbyde Hiort Lorenzen at tale Dansk. Han stemte 1846 imod Forslaget om Slesvigs Optagelse i det tyske Forbund, men protesterede s. A. sammen med otte andre Kiel-Professorer mod det aabne Brev i Skriftet »Staats- und Erbrecht des Herzog-

thums Schleswig«. — F. blev Medlem af Videnskabernes Selskab 1829 og var Præsident for Selskabet for Hertugdømmernes Historie fra 1833 til sin Død, Direktør for Selskabet til Oldsagers Opbevaring fra 1834. — Etatsraad 1832. — R. 1826. DM. 1836. K. 1840. — Maleri af C. Balsgaard. Litografier efter Tegning af J. Bünsow og af C. Balsgaard 1839 efter egen Tegning.

Carl Petersen: Nicolaus Falck i Veröffentlichungen der schlesw.-holst. Universitätsgesellschaft, Nr. 10, 1926, S. 1—111. Th. Mommsen i Neue Kieler Blätter 1843. (H. Ratjen:) Zur Erinnerung an Nicolaus Falck, 1851. P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede, 1909 ff., jfr. Registeret. Schlesw.-Holst. Jahrbücher, I, 1884. Zeitschr. f. Schlesw.-Holst. Gesch., XLII, 1912. Otto Brandt: Geistesleben und Politik in Schleswig-Holstein um die Wende des 18. Jahrh., 1925, S. 384—87. W. Carstens i Schlesw.-Holst. Jahrbuch, 1924, S. 71 ff. K. Fabricius i Sønderjyllands Historie, IV, 1934, S. 110 ff. Heimat, XXXVI, 1926, S. 241. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, I—II, 1931—34.

Svend Larsen.

Falck, Sophus August, 1864—1926, Maskinfabrikant, Stifter af og Direktør for Falcks Redningskorps. F. 15. Nov. 1864 i Kbh. (Helligg.), d. 29. Juli 1926 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Tobaksspinder Wilhelm Julius Sophus F. (1830—ca. 91) og Christine Juliane Kriedt (1835—1918). Gift 15. Okt. 1889 i Kbh. (Holmens) med Thyra Petrea Rasmine Hansen, f. 26. Aug. 1863 i Kbh. (Helligg.), d. 6. April 1934 sst., D. af Værtshusholder Peter H. (1819—90) og Dorthea Marie Andersdatter (1825—1909).

Efter en Læretid paa Hærens Geværfabrik rejste F. 1883 til Amerika, hvor han bl. a. havde Arbejde paa Singers Symaskinefabrik. Ved Siden af denne laa en Redningsstation, hvorfra F. 1885 saa et Redningskorps rykke ud for at assistere ved en Brand. F. kom herved ind paa den Tanke, som han senere førte ud i Livet. 1889 kom han tilbage til Kbh. og nedsatte sig som Smedemester i Krystalgade. Der kom hurtigt god Gang i hans Virksomhed, og efter et Par Aars Forløb flyttedes den ud i større Lokaler paa Jagtvejen og omdannedes til et Aktieselskab, Kbh.s Pavillonbyggeri. Blandt Firmaets Arbejder i denne Periode kan nævnes Sønderbros Teater og en Række Telefontaarne Landet over. 1904—05 under den russisk-japanske Krig var F. i Rusland for at skaffe Ordre, og gennem Forbindelser, der skaffede ham Kejserinde Dagmars Protektion, fik han Ordre paa et Lazaret, som opstilledes i Kejserindens Vinterbolig Anitschkov Palæet i St. Petersborg, og dette medførte en større Bestilling, nemlig et Felthospital i Tankoi ved Baikalsøen. Hospitalet byggedes i Kbh. og transporteredes adskilt til Sibirien, hvor det samledes af danske Arbejdere.

Hjemkommen traadte F. ud af Firmaet 1905, og han optog nu sin gamle Plan, som var blevet yderligere modnet ved, hvad han havde set i Rusland. Han foretog et Par Studierejser til Hamburg og London, og ved Christian IX.s Bisættelse 1906 etablerede han en Studenterambulance. 3. Okt. Kl. 17½ — Dato og Klokkeslet som ved Christiansborgs Brand, som F. havde overværet som Knøs — 1906 aabnede F. sin Redningsstation i Ny Kongensgade 15. Virksomheden var et Aktieselskab med en Aktiekapital paa 60 000 Kr., og de fornødne Aftaler om Korpsets Virksomhed var truffet med Brandvæsenet og Politiet. Det nye og uvante Led i Gadebilledet og Lederens lidt frejdigt naive Façon blev ikke altid taget helt alvorligt, men efterhaanden blev Pressen, som F. lagde megen Vægt paa at staa sig godt med, velvillig og har været det siden. Virksomheden voksede, 1910 flyttede den til større Lokaler i Ny Kongensgade 9, og 1916 fik den sin egen Bygning i Tietgensgade. 1919 oprettedes en Filial i Odense, 1920 en i Aalborg, 1924 en i Svendborg, 1926 paa Ørnegaard ved Gentofte, 1927 i Aarhus, og senere er fulgt en Række Stationer i andre danske Byer. Korpset, der efter F.s Død ledes af hans Sønner, besørger Sygetransport og paatager sig Brandslukning, især paa Landet, Redningsarbejder, Dækning mod Vandskade o. s. v., Oprydning af brandlidte Virksomheder og i det hele alle Arbejder, der staar i Forbindelse med Uheld og Ulykker — Eftersøgning af forulykkede, Dykkerarbejder, Hævning af sunkne Baade, Vogne o. s. v. Gennem en særlig Entreprenøraftdeling paatager det sig ogsaa andre Entrepriser. Virksomheden, som, stærkt støttet af Pressens Omtale, har opnaaet en ikke ringe Popularitet, har dog aldrig paa de faglige Omraader hævet sig til et førende Stade. — R. 1923. — Bronzemedajllon af Harald Qvistgaard paa Gravstenen. Posthum Buste af Charles Arvesen 1923 (Redningskorpset).

Falcks Redningskorps 1906—31, udgivet af De danske Redningskorps' Fællesforbund, 1931. Brandfare og Brandværn, 1926, S. 107 f.

Poul Vinding.

Falckenthal, Tobias Frederik, 1754—1820, Læge. F. 25. Jan. 1754 i Schwabach i Pommern, d. 29. Juni 1820 i Kbh. (Fred. ty.), begr. sst. (Fred. ty.). Forældre: Forpagter Johann Friedrich F. (Fahlendahl) (d. 1761) og Dorothea Catharina Engelken. Gift 18. Jan. 1786 i Kbh. (Frels.) med Sara Christine von Osten, f. 10. Sept. 1765 i Kbh. (Frels.), d. 9. Juli 1808 sst. (Fred. ty.), D. af Tømmerhandler Johannes v. O. (1739—81) og Elisabeth Marie Rose (ca. 1736—79).

F. mistede syv Aar gammel sin Fader. Allerede tidlig fik han Lyst til at blive Kirurg og kom 1769 i Lære hos en Kirurg i Prentzlow. For at undgaa preussisk Krigstjeneste forlod han Landet 1772 og kom til Kbh., hvor han fik Kondition hos en Amtskirurg og samtidig studerede paa Theatrum anatomico-chirurgicum. Han var saa heldig at blive kendt af Professor Callisen, som fik ham ansat som assisterende Læge ved Søkvesthuset 1779. N. A. tog han kirurgisk Eksamen. 1782 fik han Indfødsret, blev Student 1784, og efter at være fritaget for filologisk Eksamen tog han medicinsk Eksamen 1784. Han avancerede derpaa i Flaaden: 1786 blev han Interimsdivisionskirurg, 1787 Divisionskirurg, 1795 Overkirurg ved Flaaden samt Læge for Søkadetkorpset. 1803 blev han Medlem af det nystiftede Sundhedskollegium. — F. var en praktisk dygtig Læge, som gjorde sig bekendt ved den Energi, hvormed han bekæmpede nogle ondartede Tyfusepidemier i Flaaden 1788—89. Endnu mere Opmærksomhed vakte han under Slaget paa Reden 2. April 1801, da han supplerede sin Beholdning af Amputationsknive ved at købe nogle Barberknive, som han gjorde stive ved Hjælp af Hæfteplasterstrimler. Med disse improviserede Knive skal han s. D. have gjort atten Amputationer. Han var virksom for Oprettelsen af Marinehospitalet i Nyboder (Fredericiagade) 1806 og blev Medlem af Direktionen for det. S. A. blev han Medlem af Kommissionen for Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset i Kbh. og Tugthuset paa Møen. — Bortset fra et Par Smaaafhandlinger om de omtalte Epidemier i Flaaden har han intet skrevet. — I en Votering i Kirurgisk Akademi udtalte Callisen sig meget rosende om hans Dygtighed, men mindre venligt om hans Karakter, men dette kan man næppe lægge Vægt paa, for senere stod de hinanden saa nær, at da Callisen 1805 fritoges for sin Professorgerning og hyldedes ved store Fester, sluttede disse med en stor Middag hos F. — At F. skaffede sig et betydeligt Navn, fremgaa af, at han 1789 fik en Kaldelse til Professoratet i Anatomi og Kirurgi i Kiel. Han afslog Opfordringen, men blev 1805 Æresdoktor i Medicin ved Kiels Universitet. — R. 1811.

Bibliothek for Læger, I, 1821, S. 451—55.

Gordon Norrie.

Falk, Bo, ca. 1350, Rigsraad. Synes at have levet endnu 22. Sept. 1366. Fader: Eskil Krage. Gift med Cæcilie Gyldenstjerne, D. af Erik Nielsen G. (d. ca. 1380) og Cæcilie Pedersdatter Vendelbo.

Navnet B. F. bares i det 14. Aarh. af flere Adelsmænd, saaledes i Tiden ca. 1330 af to Personer, som nu ikke længere med Sikkerhed kan adskilles. Den ene er ovenn. B. F., der senere skrev sig til

Vallø, som han arvede efter Faderen; den anden, der er mindre kendt, maa være død senest 1338, i hvilket Aar hans Enke forekommer. Ved Ludvig Albertsens Overgivelse af Hammershus 1325 nævnes i Overenskomstens Liste over kongelige Forlovere blandt de første Navne Eskil Krage, blandt de sidste en B. F. — maaske snarest Sønnen. Fra Forliget af 1337 mellem Grev Gerhard og Biskop Tyge af Børglum undtoges Eskil Krage og B. F. som Hovedmændene for den Uret, der var overgaaet Bispen (navnlig ved hans Fængsling 1330); her ligger det i hvert Fald nær at tænke paa Fader og Søn. Derimod er det næppe den samme B. F., der i det bekendte Forlig i Kiel 1332 nævnes blandt Grev Gerhards Tilhængere, mens Eskil Krage anføres blandt Kongens. Endelig forekommer i Aarene 1333—34 et Par Gange en B. F. — uvist hvilken af de to — blandt Junker Ottos nærmeste Omgivelser. Fra 1338 bortfalder altsaa Tvivlsspørgsmaalet; den B. F., vi herefter har med at gøre, optræder bestandig som en tro Tilhænger af Kong Valdemar (IV.) Atterdag. 1343 var han med sin Broder Peder Forlover ved Fredsslutningen i Helsingborg og en af de 24 Mænd, blandt hvilke Udsendinge skulde vælges til det aftalte Møde med Svenskerne; s. A. blev han imidlertid fanget af Holstenerne i den uheldige Træfning ved Fladsaa Mølle. Fangenskabet blev dog ikke langvarigt; n. A. var han nemlig til Stede ved Forliget i Sønderborg. Endnu 1346 var han kun Væbner, 1350 derimod Ridder; s. A. fulgte han Kongen til Tyskland og medbeseglede i Lübeck Forbundet med de mecklenburgske Hertuger. 1352 var han Medlem af det Statholderskab, som under Kong Valdemars Fraværelse i Tyskland paa hans Vegne udskrev Skat. 1356 nævnes han som Anfører for en Del i Sjælland samlede Krigsfolk; s. A. toges han til Fange under en Sendefærd til Sverige. 1360 deltog han i Danehoffet i Kalundborg; senere s. A. nævnes han blandt de Voldgiftsmænd, der skulde skille Trætten mellem Kong Valdemar og Kong Magnus af Sverige. — Erik Arup har fremsat den Hypotese, at B. F. skulde være Forfatteren af den saakaldte Yngre sjællandske Krønike.

Danmarks Adels Aarvog, IX, 1892, S. 119 ff. Schlesw.-Holst.-Lauenbg.-Regesten und Urkunden, III, 1896, S. 441, 551. O. S. Rydberg: Sveriges Traktater, II, 1898. Ellen Jørgensen: Annales Danici, 1920. Erik Arup: Danmarks Historie, II, 1932.

Henry Bruun.

Falkenberg, Gustav Adolf, 1816—86, Officer. F. 25. April 1816 i Viborg, d. 16. April 1886 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Kaptajn, senere Oberst Georg Frederik Krogh F. (1776

—1851) og Anna Sophie Pahl (1775—1863). Gift 13. Okt. 1849 i Kbh. (Garn.) med Cathrine Eleonora Marie Christine Nyebølle, f. 29. Marts 1826 i Kbh. (Trin.), d. 8. Jan. 1908 i Kbh., D. af Tøjfabrikant Johan Georg Gerhardt N. (ca. 1799—1853) og Ane Cathrine Møller (ca. 1803—53).

F. blev Kadet 1829, Sekondløjtnant 1836, Premierløjtnant 1842 ved Jægerkorpset i Kiel. Da denne Afdeling Marts 1848 »gik over«, afgik de Officerer, der ikke fulgte med, hvoriblandt F., til Kbh. uden at blive forulempet. F. deltog derefter i Fægtningerne s. A. i Sundeved, blev n. A. Kaptajn II og deltog i Udfaldet fra Fredericia, hvor han med en Del af sit Kompagni var med til at fange et Antal paa Tilbagetog værende Fjender med samt et Halvbatteri. 1850 var han Kommandør for Soldatesken paa Linieskibet »Skjold« og blev efter Istedslaget landsat i Eckernførde, hvor han forblev Resten af Krigen. 1852 blev han Kaptajn I. Under Krigen 1864 blev han i Marts kar. Major og fik i Juli s. A. Anciennitet som saadan. Ved Hærloven 1867 blev han Oberst og afgik 1880. Han virkede, ogsaa efter sin Afsked, for Forsvarssagen ved talrige Foredrag omkring i Landet. — R. 1849. DM. 1867. K.² 1879. K.¹ 1886. — Blyantstegning af N. Simonsen 1850 (Fr.borg). Træsnit af H. P. Hansen 1886.

Den dansk-tyske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, II, 1877. Vort Forsvar, Nr. 140, 1886.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Falkenskiold, Arnoldus, 1743—1819, Landmand, Officer. F. 13. Juni 1743 i Kalundborg, d. 15. Maj 1819 paa Sophienberg ved Hørsholm, begr. i Hørsholm. Forældre: Oberst Martin F. (ca. 1690—1746, gift 1° med N. N. Holst, d. 1719; 2° med N. N. v. Gühlen) og Dorothea Sophie Schack (1710—72). Gift 1. Dec. 1775 paa Broholm med Elisabeth Sehested, f. 20. Sept. 1751 paa Karsholm, d. 28. Aug. 1843 i Kbh., begr. i Hørsholm, D. af Oberstløjtnant Anders S. til Broholm (1720—99) og Wibecke Maria Pultz (1729—1811).

F. var oprindelig bestemt for den militære Løbebane, blev 1762 Kornet, 1764 Sekondløjtnant, kom 1767 til sjællandske Dragonregiment, blev 1770 Kaptajn, 1772 Major, afgik 1783 med Obersts Karakter. 1779 købte han for 72 000 Rdl. Sæbygaard og Gods ved Holbæk, hvor han paa 28 Gaarde gav Bønderne Hoverifrihed imod en Pengeafgift og udlagde Halvdelen af Hovedgaardens Marker til Bøndergaardene. 1797 solgte han Sæbygaard for 175 000 Rdl. og købte det tidligere kgl. Lystslot Sophienberg ved Hørsholm. Han var en ualmindelig kyndig og driftig Landmand,

som paa flere Omraader prøvede det nye, der kom frem i Tiden. Han var den første, som indførte engelske Svin, af hvilke han overlod over 500 Grise til andre Landmænd i alle de danske Provinser samt Norge. J. C. Drewsen skriver i »Landoeconomiske Tidender«, V, 1816, at de forædlede Svin, som dengang fandtes her i Landet, fortrinsvis nedstammer fra disse. — Det angives almindeligt, at F. var den første, som antog Landvæsenselever. Af et Brev, som er trykt i »Landoeconomiske Tidender«, VI, 1817, S. 337, faar man dog Indtryk af, at han ikke ynder for mange faste Folk paa Gaarden, men foretrækker Daglejere og Husmænd, der helst skal arbejde paa Akkord. Han var den første, som langs Strandvejen Kbh.—Helsingør indsamlede Tang til Hegning, Gødskning, Brændsel og Udvinding af Salt. — F. bevarede sin Arbejdsevne og usvækkede Legemskraft i en høj Alder og skrev om forskellige Landbrugsemner i Datidens Tidsskrifter. Hans sidste større Afhandling om Anvendelse af Salt er trykt i »Nye landoeconomiske Tidender«, I (1819). — Maleri paa Broholm.

C. Christensen: Hørsholms Historie, 1879. Danmarks Adels Aarbog, XLVI, 1929, II, S. 244.

Anton Christensen.

Falkenskiold, Seneca Otto, 1738—1820, Officer. F. 12. April 1738 i Slagelse, d. 30. Sept. 1820 i Lausanne, begr. sst. (Cimetière de Calvaire, nu nedlagt). Broder til Arnoldus F. (s. d.). Ugift.

F. blev Landkadet 1746, Kadetkorporal 1755, Kadetsergent 1757 og 1758 Sekondløjtnant i Livregimentet til Fods (Garden) med den Begunstigelse, at Landkadetkassen skulde betale hans Udrustning. 1759—63 — dog med en kort Afbrydelse 1762, da han i et Frikorps var til Tjeneste i den danske Hær mod Russerne — var han sammen med en Del andre Officerer med Orlov og særligt Gratiale til Tjeneste i den franske Hær i Tyskland (Syvaarskrigen), hvor han blev saaret 1761. S. A. blev han kar. Kaptajn i den danske Hær. Som Kompagnichef i Delmenhorst'ske Regiment blev han 1765 i Stedet for Degradation idømt langvarig Fæstningsarrest for Meddelagtighed i Grev Danneskiold-Laurvigs Bortførelse af Skuespillerinden M. M. Rose, men pardonneredes s. A. inden Straffetidens Udløb og fik Orlov til en Helbredsrejse til Tyskland, der varede til ind i 1767. — Den Dag (28. Maj 1768), da Christian VII. fra Slesvig tiltraadte sin Udenlandsrejse, skrev den ældre Bernstorff fortvivlet til den yngre, at F., som »vi« har bekæmpet hele Vinteren, »iaften« er gaaet af med Sejren og blevet Adjudant (hos Kongen). Ved denne Lejlighed var ogsaa Saldern til Stede, og det er muligvis gennem ham, at man, for at skille F. fra Kongen, har

faaet F. overtalt til sammen med en Del andre Officerer at gøre Tjeneste i den russiske Hær. I denne deltog F. med Udmærkelse i Kriegen mod Tyrkerne, erhvervede Feltmarskal Romanzows Yndest, fik St. Georgskorset og i Febr. 1770 russisk Oberstpatent. Sept. s. A. blev han hjemkaldt ved en Kabinetsordre, altsaa af Struensee, og derefter sendt til St. Petersborg i et militær-diplomatisk Hverv, som dog ikke førte til noget, da Kejserinde Katharina fik Indtryk af, at F. stod i venskabeligt Forhold til den af hende afskyede Rantzau-Ascheberg. Efter sin Hjemkomst i Febr. 1771 blev F. Deltager i de Intriger og Kampe paa de politiske og militære Omraader, der fyldte Tiden indtil 17. Jan. n. A. Han er Mand for at drive det til meget, skrev den ældre Bernstorff i disse Dage til Reverdil. Kongen befalede, at F., der endnu kun var Kaptajn i den danske Hær, skulde udnævnes til Oberst og Chef for Danske Livregiment til Fods — ikke at forveksle med Livregimentet (Garden) til Fods — (Udnævnelsesdag 13. Febr. 1771, Anciennitet fra 17. Febr. 1770, da F. blev russisk Oberst), og i Nov. s. A. blev han Deputeret i Generalkommissariatskollegiet. Ved disse Udnævnelser har Struensee villet sikre sig et af Regimenterne i Hovedstaden og i Kollegiet have en Modvægt mod sine Fjender der. Kollegiet modsatte sig paa det stærkeste F.s Udnævnelse til Oberst og Regimentschef og fremhævede over for Kongen det forkastelige i at lade en Officer, der i sit Regiment var en af de yngre Kaptajner, springe forbi samtlige ældre Kaptajner, alle Majorer og Oberstløjtnanter i Hæren, og navnlig Rantzau-Ascheberg, der var Medlem af Kollegiet, rasede imod et saadant uhørt Avancement. Her var imidlertid intet at gøre; Kongen (Struensee) svarede ret spagfærdigt, at Avancementet var befalet af »overordentlige Aarsager« og for at fremkalde Kappelyst og Tjenstiver i Officerskorpset. F. beretter i sine Memoirer, at han i sin Stilling som Deputeret fremsatte Forslag om Forbedringer i Hæren, men herom vides i øvrigt intet.

Struensees Fald førte F.s med sig; han blev arresteret, stillet for en Undersøgelseskommision og i Begyndelsen ret haardt behandlet. I Juni bestemte en kongelig Resolution, at han frakendtes sine Charger og for Livstid skulde hensættes i sikker Forvaring paa Munkholm for en daglig Betaling af 24 Skilling lybsk af Kongens Kasse. Efter fire Aars Fangenskab løslodes han med Forpligtelse til at tage Ophold i Frankrig og til ikke at træde i nogen fremmed Magts Tjeneste. 1787 var han med Tilladelse i Kbh. en kort Tid og rejste derefter til Lausanne. Forinden Kronprinsen 1788 om Efteraaret drog til Norge til Feltoget mod Sve-

rige, blev F. udnævnt til Generalmajor og kaldt hjem. Felttoget standsedes imidlertid saa hurtigt, at han ikke tiltraadte Hjemrejsen; men Kronprinsen tilstod ham en aarlig Pension. Han har i sin Alderdom nedskrevet sine udførlige Memoirer, der ved Siden af adskillig berettiget Kritik af vore militære Forhold har mange Urigtigheder og Overdrivelser.

Det kan ikke betvivles, at F. var en Mand med Evner og Kundskaber ud over det almindelige, og han synes at have haft en imponerende og, naar han vilde, vindende Optræden. At han i moralsk Henseende har haft Mangler, kan tilskrives den slette Tone, der almindeligt herskede her hjemme i Frederik V.s Tid, samt Paavirkninger af den slappe Moral i den franske Hær, hvor han tjente i henved fire Aar. Den haarde Behandling af ham efter Hofrevolutionen samt de fire Aars Fangenskab skyldtes ikke saa meget positive strafværdige Handlinger af ham som Frygt for, hvad man har ment at kunne vente af ham, hvis han blev sat paa fri Fod. — Kammerherre 1769.

Mémoires de M. de Falkenskiold, 1826. Hist. Tidsskr., 2. Rk., IV, 1852; 3. Rk., IV, 1865—66; V, 1866—67; VI, 1867—69; 4. Rk., II, 1870—72; 5. Rk., I, 1879. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. E. S. F. Reverdil: Struensee og det danske Hof, 1760—72, overs. af Paul Læssøe Müller, 1916. V. Stilling: Danske Livregiment til Fods. 1. Bataillon 1763—1913, 1913. Danmarks Adels Aarbog, XLVI, 1929, II, S. 243. Victor Krohn: Kastellet Frederikshavns Fængselshistorie gennem 250 Aar (maskinskrivet, 1926), S. 114 f.

Rockstroh.

Falkenstjerne, Frederik Ferdinand, 1854—96, Højskoleforstander, Politiker, Præst. F. 27. Nov. 1854 i Vejle, d. 18. Dec. 1896 i Hornslet, begr. sst. Forældre: Gæstgiver Frederik Ferdinand F. (1825—61, gift 1° 1849 med Christine Margrethe Kaysen, 1828—50, 3° 1855 med Julie Augusta Binderup, 1824—1916) og Anne Sophie Christine Feddersen (1827—54). Gift 29. Juni 1881 i Jersi med Henriette Juliane Fritz, f. 23. Okt. 1856 i Fredericia, d. 23. April 1927 paa Frbg., D. af Kateket, senere Sognepræst, sidst i Jersi, Adolph Emil F. (1816—97) og Andrea Jacobine Henriette Schreiber (1817—1900).

Tidlig forældreløs kom F. syv Aar gammel i Huset hos sin Morbroder Købmand Feddersen i Flensborg. I Skolen vakte A. D. Jørgensen hans nationale Følelse, og Ulykken og Nederlaget 1864 gjorde et stærkt Indtryk paa den tiaarige Dreng. 1864 fik han Friplads paa Herlufsholm og blev 1872 Student. Tidligt var han ved at følge Kampen mellem Dansk og Tysk blevet politisk interesseret, og i Studentertiden i Kbh. blev han stærkt grebet af

Tidens religiøse, litterære og politiske Bevægelser. Svigtende Helbred nødte ham til at afbryde sit teologiske Studium, 1874—76 var han Huslærer i Hostrups Hjem i Hillerød, n. A. Lærer for Arbejdernes Børn ved Fabrikken Lolland ved Holeby, derefter igen Huslærer i Hillerød til 1879. Allerede paa Herlufsholm havde F. syslet med Grundtvigs Skrifter, han deltog som Student i Grundtvigs Jordefærd, i Hostrups Hjem førtes han dybere ind i grundtvigsk Aandsliv, og navnlig Fru Hostrups stærke Personlighed fik bestemmende Betydning for hans Udvikling. Hos Morten Pontoppidan paa Frerslev Højskole mødte han Højskoletanken, og i C. Bergs Hjem i Hillerød fik han et stærkt Indtryk af Venstres ledende Ideer. 1880 blev F. cand. theol. og begyndte s. A. en Højskolevirksomhed i Kbh.; to Aar efter fik Skolen sin egen Bygning paa Chr. Winthersvej, men trods fremragende Evner som Højskolemand samlede han kun faa Elever, og 1887 maatte han opgive sin Højskolevirksomhed. S. A. blev han ved et Udfyldningsvalg valgt til Folketingsmand for Vejlekredsen (ved Januarvalget 1887 var han opstillet i Nykøbing S.-Kredsen). I nogle Aar var han Venstreløsgænger, men fulgte siden Berg og Hørup i deres Modstand mod Forliget. Sjældent tog han Ordet, men i Skole- og Kirkespørgsmaal talte han med Vægt og Klarhed Frihedens Sag. Af Helbredshensyn trak han sig tilbage ved Valget 1895 og blev s. A. Præst i Hornslet, hvor han stærkt hemmet af Sygdom virkede til sin Død. 1884—95 udgav han (til 1891 sammen med Morten Pontoppidan) Tidsskriftet »Tidens Strøm«. En af F. paabegyndt Oversættelse af Herodot blev fuldført af K. Hude; sammen med Anna Hude begyndte han Udgivelsen af »Sønderjydske Skatte- og Jordebøger« (1895—99). — F. tilhørte den grundtvigske Retning, men blev aldrig helt anerkendt af de ældre Grundtvigianere. Han var idérig og besjælet af en lidenskabelig Trang til at udrette noget, ofte arbejdede han langt over Evne, men Sygdom hindrede ham i at naa saa langt, som hans rige Evner gav Forventning om. — Mindesten tegnet af P. V. Jensen Klint paa Graven. — Træsnit 1889.

Jac. Marstrand i Den danske Højskole, I, 1900—01, S. 321—99, 548 f., jfr. 549—54, 1903, S. 95 ff. Højskolebladet, 1897, Sp. 65—70, 1701—06; 1900, Sp. 297—308, 329—38. Morten Pontoppidan: Minder og Oplevelser, 1922, S. 81 f., 134 f. Vejle Amts Folkeblad 4. April 1895, 19. og 31. Dec. 1896. København 20. Dec. s. A. Randers Arbejderblad 31. Dec. s. A. Vilh. Lassen i Aalborg Amtstid. 19. Dec. s. A. Henning Jensen i Politiken 20. Dec. s. A. Edv. Brandes sst. 28. Juli 1901. J. H. Monrad i Dansk Kirketid. 28. Dec. 1896.

Fred. Nørgaard.

Fallesen, Morten Edvard, 1817—94, Officer, Politiker og Teaterchef. F. 29. Jan. 1817 i Kbh. (Trin.), d. 6. Juli 1894 i Ville d'Avray ved Paris, begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Sognepræst L. N. F. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 20. Dec. 1851 i Kbh. (Garn.) med Danserinde ved Det kgl. Teater Poulina Augusta Funck, f. 17. April 1826 i Kbh. (Slotsk.), d. 7. Marts 1879 sst. (Frue), D. af Solodanser Poul Erik F. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst 1858. 2° 5. Sept. 1865 i Kbh. (Trin.) med Skuespillerinde Amanda Flora Mathilde Thomsen, f. 9. Dec. 1832 i Kbh. (Slotsk.), d. 25. Juni 1900 paa Frbg., D. af Redaktør af »Dagen«, senere af »Fyens Stifts Avis«, siden Raadmand i Odense og Postmester i Assens og Folketingsmand Ove Thomas T. (1801—62) og kgl. Skuespillerinde Johanne Eliza Beyer (1807—73).

Med et udmærket Vidnesbyrd for Evner, Flid og Opførsel dimitterede Overlærer Krebs 1834 F. til Universitetet, hvor han n. A. tog anden Eksamen. Han havde stærke sproglige og dramaturgiske Interesser, men valgte at blive Elev paa den militære Højskole, hvor han karakteristisk nok dannede et Selskab for Veltalighed. 1846 udnævntes han til Premierløjtnant i Artilleriet og deltog med Hæder i Treaarskrigen. Som Kaptajn (udnævnt 1852) skrev han under Paavirkning af F. Høedt Teateranmeldelser i »Fædrelandet« og oversatte Skuespil; en Tid lang opholdt han sig i Paris, hvor hans Personlighed blev stærkt præget af fransk Skik og Aandsliv. Ogsaa Politik interesserede ham; 1859—69 var han Medlem af Folketinget, først valgt i Assens, dernæst i Rønne, afbrudt af Deltagelse i Krigen 1864, hvor han var Batterichef. Politisk tilhørte han Højre, men hans Færd paa Tinge var præget af Uafhængighed og Frisind, der gav sig Udslag i hans ironiske Taleform, en fransk Causeristil, som rummede baade vittige og bidende Bemærkninger, men som i Reglen forblev uden Indflydelse paa Debattens Udfald. Ved Hærreduktionen efter Fredsslutningen traadte F. ud af aktiv Tjeneste som Major. 1867 udnævntes han til Oberst i Forstærkningen, efter at han Aaret før var blevet Kommandant paa Bornholm, til hvis Landstingsrepræsentant han valgtes for Perioden 1874—82. Den Kammerherre-Titel, han fik 1872, var et Tegn paa de venskabelige Følelser, som Christian IX. allerede fra Ungdomsdagene nærrede for ham.

F. var saaledes en Mand med Livserfaring og mange Forbindelser, da han fra 1. Juli 1876 i sit 60. Aar udnævntes til Teaterchef af sin politiske Meningsfælle, Kultusminister Fischer. Han overtog Styret i en kritisk Situation, hvor Teatrets Eksistens som Statsinstitution af økonomiske Grunde stod paa Spil, men det lyk-

kedes F. i sine første Aar saa nogenlunde at faa de givne Bevillinger til at strække til uden at sænke Niveauet. Med stor Flid satte han sig ind i de mindste Enkeltheder, baade administrativt og kunstnerisk. Perioden var i litterær Henseende en Brydningstid, og bag de stridende Parter stod politiske Interesser, men F. balancerede diplomatisk mellem Modsætningerne og viste mere Frisind end Teatrets Censorer (Molbech, Bøgh) over for den nye dramatiske Litteratur (f. Eks. af E. Brandes, O. Benzon m. fl.). Han hyldede det teknisk blændende, det spirituelle og pikante fremfor det alvorfulde og inderlige. Lystspil, særlig af fransk Oprindelse, havde hans største Sympati, Gæstespil af Sarah Bernhardt og Coquelin fik han arrangeret, men han undgik ikke skarp Kritik for Forømmelse af det højere alvorlige Skuespil. Angreb besvarede han imidlertid som en smidig Polemiker, og han forstod at vælge saadanne Medarbejdere, hvis kunstneriske Indsats havde Betydning langt ud over hans Tid, f. Eks. opdagede han Sceneinstruktørerne William Bloch og Pietro Krohn, ansatte Karl Mantzius, hvis Talent kun faa troede paa, og indkaldte den norske Komponist Johan Svendsen til Chef for Kapellet. Værdifuld var ogsaa Gennemførelsen af en forbedret Undervisning for Balletbørnene i almindelige Skolefag; nyttig i politisk Henseende blev Rigsdagsmændenes og Pressens frie Adgang til Forestillingerne, og Oprettelsen af den dramatiske Elevskole (1886) var til Gavn for hele Landets Skuespil-kunst. Men i sine senere Aar blev F. mindre sikker i Repertoire-valget, og den indflydelsesrige Stilling, han gav Sangerinden Frk. Dons, var Genstand for stærke Angreb, navnlig fordi Teatrets aarlige Forbrug af Statsmidler samtidig viste en efter Finansudvalgets Flertals Mening foruroligende Stigning til 236 000 Kr. — for øvrigt et beskedent Beløb i Sammenligning med, hvad Nationalscenen siden hen kostede Staten. Kravet om F.s Afgang, der ofte havde lydt i Rigsdag og Presse, blev dog afpareret af Kultusminister Goos, idet han 1893 nedsatte en Teaterkommission, der skulde undersøge Forholdene og bringe Forslag til fremtidige Forbedringer. Men længe inden Kommissionen havde afsluttet sit Arbejde, døde F. under sit sædvanlige Sommerophold i Frankrig.

F.s Eftermæle som Teaterchef vilde være blevet fornemmere, hvis han havde forladt sin Stilling ved Støvets Aar, men Ministeriet Estrup og Kongen beskyttede ham. Trods alle Angreb aftvang den lille vævre, elegante Mand Respekt ved sin Villie og den koldblodige Behændighed, hvormed han klarede mangan vanskelig Situation. Han var en Akademiker med stærke franske Sympatier, en pligtro Officer med Enevældens Krav om Lydighed, en Politi-

ker med Menneskekundskab og Evne til at jævne skarpe Modsætninger og en Hofmand, hvis Charge gav ham en Nimbus af Fornemhed. — Kammerherre 1872. — R. 1848. DM. 1869. K.² 1876. K.¹ 1884. — Buste af Th. Stein i Teatermuseet og (hugget i Marmor af R. Andersen) paa Fr.borg. Træsnit paa Gruppebillede af Teaterdirektører 1876, af H. P. Hansen bl. a. 1886.

Einar Christiansen i Ill. Tid. 15. Juli 1894. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, II—V, 1922—30. Jul. Lehmann i Gads dsk. Mag. 1926.

Robert Neiiendam.

Fallesen, Lorenz Nikolai (Nissen), 1757—1824, Præst. F. 20. April 1757 i Binderup, Bjert Sogn i Haderslev Amt, d. 11. Juli 1824 i Kbh., begr. sst. (Trin. Kgd.). Forældre: Niels F. og Anne Sophia Lauritzdatter. Gift 1° 1. Dec. 1784 i Kbh. (Frels.) med Lovise Povelsen, døbt 7. Juni 1744 i Draaby, d. 16. Nov. 1803 i Kbh. (Frue), D. af Slotsgartner paa Jægerspris Jørgen Frederik P. (ca. 1708—89) og Barbara Catharina Gynther (d. 1759). 2° 1. Dec. 1804 i Helsingør med Sara Hammer, f. 12. Okt. 1776 i Helsingør, d. 27. Marts 1855 i Kbh. (Frue), D. af Sognepræst Morten H. (1739—1809, gift 1° 1765 med Sara Hammer, 1739—71) og Christiane Gad (1749—1830).

F. blev Student 1777 fra Haderslev, cand. theol. 1784, resid. Kapellan i Tikøb s. A. og Præst i Citadellet 1790. Da hans Bryst blev angrebet af den støvede Kaserneluft her, søgte han og fik 1793 Præstekaldet i Søborg og Gilleleje. 1797 blev han resid. Kapellan ved Vor Frue Kirke i Kbh. og 1808, efter Kirkens Brand, Sognepræst ved Trinitatis Kirke sst. 1824 tog han sin Afsked. — F. var en typisk liberal Oplysningspræst, der Livet igennem virksom og utrættelig arbejdede for paa enhver Maade at være til Gavn baade for de Menigheder, hvis Sjælesørger han var, og for hele det danske Kirkesamfund. Principielt stod han paa ganske samme teologiske Stade som sin Ungdomsven H. G. Clausen (s. d.). Uden formelt at ville skyde Aabenbaringen til Side forkyndte han en »fornuftig« Kristendom, der væsentligt samlede sig om den første Trosartikel og Morallæren. Han er dog mindre konsekvent end Clausen og til Dels som Følge af sit blidere Temperament mere tilbøjelig til en akkomoderende Betragtning- og Udtryksmaade. Særlig efter at F. 1797 var kommet til Kbh., hvor han i over ti Aar virkede i nært Samarbejde med Clausen, fik han Betydning som Præst. Han var vel langt fra saa fremragende en Prædikant som denne, men de ikke faa Prædikener, han har udgivet, viser, at hans Forkyndelse trods et stærkt forstandsmæssigt

Præg og et vist Hang til det udtværede ofte har været baaret af en ejendommelig Varme og Friskhed, og at det faldt ham let at give levende, digterisk farvede Skildringer af Menneskelivet og Naturen. Typisk i saa Henseende er »Høsten og Gravene« (1798). Hans Prædikener tager særlig Hensyn til Dagliglivets Tarv og har ofte et enkelt Livsforhold til Tema. — Større Betydning end som Præst tilkommer der dog F. som Tidsskriftudgiver. Han grundede Danmarks første virkelige teologiske Tidsskrift »Magazin for Religionslærere« (I—VI, 1793—97), senere fortsat som »Nyt Magazin for Religionslærere« (I—VI, 1798—1802), »Theologisk Maanedsskrift« (I—XII, 1803—08) og »Theologisk Qvartalskrift« (I—II, 1809). Som Redaktør vilde F. »holde Middelvejen imellem Ortodoxien og Heterodoxien«, men saa det i øvrigt som sin Opgave midt i en religiøs Gæringstid at gøre den danske Præstestand bekendt med de nyere Undersøgelser om Bibelens Ægthed og Kristendommens Væsen. Der er ingen Tvivl om, at F.s Tidsskrifter i saa Henseende har været af meget stor Værdi for deres Tidsalder, ligesom de for senere Slægter indeholder et rigt Stof til Forstaaelse af Oplysningstiden. — Mindesmærke paa Trinitatis Kgd.

Fr. Thaarup: Fædrenelandsk Nekrolog fra 1821—1826, 1835—44, S. 281 f., 507. Kirkehist. Saml., 2. Rk., II, 1860—62, S. 799—812. Personalh. Tidsskr., IV, 1883, S. 250; 4. Rk., VI, 1903, S. 258. H. N. Clausen: Henrik Georg Clausens Eftermæle, 1840, S. 23, 28. Bjørn Kornerup: Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie, 1929—30, S. 312—16, 322, 324, 333 f.

Bjørn Kornerup.

Fallezen, Ludvig Sophus, 1807—40, Forstdocent og Matematiker. F. 25. Juni 1807 i Kbh. (Frue), d. 13. Dec. 1840 sst. (Trin.), begr. sst. (Trin. Kgd.). Broder til Teaterchef Edv. F. (s. d.). Gift 12. Maj 1837 i Bringstrup med Nicoline Christiane Smith, f. 15. April 1814 i Hald ved Randers, d. 7. Marts 1899 i Kbh. (gift 2° 1844 med Forstdocent, senere Professor Johan Frederik Hansen, s. d.), D. af Sognepræst, sidst i Bringstrup Eiler Hagerup S. (1773—1838) og Anna Margrethe Hammer (1784—1859).

F. blev Student 1825 fra Metropolitanskolen, vandt 1830 Universitetets Guldmedaille for en matematisk Afhandling og tog s. A. juridisk Eksamen. 1832 konkurrerede han forgæves til Universitetets matematiske Lærpost, n. A. tog han Magistergraden. Det var dog ikke som Jurist eller Matematiker, men som Forstdocent, at F. fik sin officielle Virksomhed. Efter en toaarig Studierejse i Tyskland, Frankrig og Italien begyndte han 1835 i Kbh. at holde Forelæsninger over »Forstvidenskab«, Læren om Jagtvæsenet, Matematik, Forst- og Jagtlovgivning, fik Titel af Professor og blev

Medlem af Forsteksaminationskommissionen. I sin kortvarige Virksomhed, der yderligere hemmedes af Sygdom, formaaede han ikke at sætte dybere Spor i Skovbruget gennem de faa Elever, han uddannede; men han fik Lejlighed til at foreslaa og for en Del at gennemføre en særdeles fornuftig Ordning af Skovbrugsundervisningen. Et Vidnesbyrd om hans Interesse for Fagets juridiske og statsøkonomiske (»politiske«) Del er hans »Chronologisk Samling af de kongelige Forordninger og aabne Breve, Forst-Jagt væsenet angaaende« (1836). 1839 udgav han en Oversættelse af Ricardos Værk »Political economy and taxation«. — Mindesmærke paa Trinitatis Kgd.

A. Oppermann: Bidrag til det dsk. Skovbrugs Historie, 1889. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908.

A. Oppermann (C. Syrach Larsen*).

— F. hørte til den Gruppe af v. Schmidts Elever, som Aaret efter dennes Død 1831 konkurrerede om det ledigblevne Professorat i *Matematik* ved Kbh.s Universitet, nemlig, foruden ham selv, C. Jürgensen og Ramus. Disse tre unge Mænd var naturlig kaldet til ved Universitetet at fortsætte den Udvikling af Matematikken, som var begyndt saa godt af Degen og v. Schmidten. F. blev dog hindret ved anden Beskæftigelse og tidlig Død i at bidrage saa meget dertil, som han synes at have givet Løfte om. Hans eneste videregaaende matematiske Arbejde er hans Magisterdisputats 1833 (»De natura et proprietatibus quibusdam caloris«), hvori han forud-
aner den mekaniske Varmeteori. Desuden har han skrevet et Par elementære Lærebøger: »Begyndelsesgrundene i den rene Matematik« (1834) og Exempler og Tillæg hertil (1837). Den sidste fremkaldte en temmelig skarp Polemik. Blot en lille Ting som hans Anticipering af Schröns »Prik« i dennes syvcifrede Tabel, viser hans Selvstændighed. Hans Fremstilling laa over hvad man kunde vente at faa ind i Skolen paa den Tid, men den har dog sikkert virket paa Udviklingen ved at vise et Ideal. For Udviklingen af dansk Livsforsikringsmatematik fik hans Deltagelse 1836—40 i flere Komiteer Betydning. Han henlede bl. a. Opmærksomheden paa det svigtende Grundlag for Statens daværende Forsikringsanstalt.

H. G. Zeuthen (Poul Heegaard*).

(de) **Falsen**, En(e)vold, 1755—1808, Digter, Jurist, Statsmand. F. 17. Okt. 1755 i Kbh. (Vartov), d. 16. Nov. 1808 i Kristiania, begr. paa Gl. Akers Kgd. Forældre: Protokolsekretær i Højesteret, senere Justitiarius i Overhofretten i Norge, Christian Magnus de

F. (1719—99) og Else Thestrup (1729—99). Gift 22. Nov. 1781 i Kristiania med Anna Henrika Petronelle Mathiesen, f. 16. Nov. 1762 i Kristiania, d. 18. Marts 1825 i Aker, D. af Lagmand, Kancelliraad, Assessor i Overhofretten Jørgen M. (1725—64) og Karen Haagensdatter Nielsen (1735—66).

Allerede 1765 blev F. Student, privat dimitteret, 1771 tog han juridisk Eksamen og blev s. A. Kopist i Danske Kancelli. Paa Grund af et Kærlighedsforhold til en ung Enke, Sara Dragun, f. Gabel, tidligere Kammerjomfru hos Caroline Mathilde og efter Sigende Struensees Elskerinde, ønskede Faderen ham fjernet fra Kbh. og foranledigede derfor, at han 1777 udnævntes til Assessor i Overhofretten i Norge. Her virkede han med saa stor Dygtighed, ogsaa uden for den egentlige Dommergerning, at han 1788 efterfulgte Faderen som Justitiarius og saaledes i en ung Alder kom til at beklæde Norges øverste Dommerembede. Kun faa Uger skulde han imidlertid indtage denne Post. En ny erotisk Forbindelse, denne Gang med Generalauditør O. C. Wessels smukke Hustru, Helene, f. Barclay, affødte stor offentlig Skandale, og F. blev tvunget til at fortrække fra Kristiania og bytte Embede med Lagmanden i Nordland og Finmarken. Det var en slem Overgang at flytte fra det selskabelige Liv i Hovedstaden til Ensomheden paa Engeløen ved Vestfjorden, og længe udholdt F. det heller ikke. Efter et forgæves Forsøg paa at blive Højesteretsassessor 1790 rejste han n. A. paa Lykke og Fromme med Kone og Børn til Kbh., hvor der til alt Held kort efter blev et Assessorembede i Højesteret ledigt, som han fik. I Højesteret kom han til at spille en betydelig Rolle; af hans Vota ses det gentagne Gange, at hans Tankegang var mere human end de Love, han skulde dømme efter, og bl. a. var han en principiel Modstander af Dødsstraffen. I Overensstemmelse med sine humanistiske Anskuelser var han en Tilhænger af Trykkefrihed og borgerlig Frihed, men politisk hyldede han Enevælden, f. Eks. i en Fødselsdag-Prolog til Kongen »Festen i Valhal« (1796), der bragte ham i Polemik med den yderliggaaende Republikaner M. C. Bruun. I Kampen for Norges Universitet leverede han 1793 et varmtfølt Indlæg »Et Par Ord om det Norske Akademi«, hvori han erklærer Norge sin Kærlighed: »Du blev mig mere end Fødeland«.

F. længtes tilbage til Norge, skønt han havde en stor Vennekreds i Kbh.; desuden ønskede han en mindre anstrengende Virksomhed. Hans Nervesystem havde under Opholdet i Nordland faaet et Knæk, og siden led han ofte af Neurasteni og Melankoli; det var derfor en Lettelse for ham, da han 1802 kunde vende

tilbage til Kristiania som Justitiarius i Akershus Stiftsoverret. Men det var ikke mange Aar, Byrden blev lettet; da Krigen 1807 afbrød den regelmæssige Forbindelse med Kbh., udnævntes F. til Medlem af den interimistiske Regeringskommission, hvis egentlige Leder han blev. Som Landets Styrer i denne uhyre vanskelige Tid har han vundet uvisnelig Hæder i Norges Historie. Han redigerede det officielle Blad »Budstikken« (April—Nov. 1808), som bidrog overordentlig til Styrkelse af den norske Nationalfølelse, og hvori hans Personlighed og stilistiske Talent viser sig fra den bedste Side. Hans Popularitet var enestaaende, men hele det anspændende Arbejde havde slidt for stærkt paa ham. Overanstrengt og knuget af Ansvarret brød hans Nervesystem sammen, og en Aften, da han kom fra Teatret, sprang han i Fjorden; Liget fandtes næste Morgen i Bjørviken.

Teatret havde Livet igennem været en Passion for F. Fra sin tidligste Ungdom havde han dyrket Dilettantkomedie — baade Madam Dragun og sin senere Hustru lærte han at kende gennem fælles Medvirken i private Forestillinger —, og navnlig havde han i Kristiania udfoldet en paaskønnet Virksomhed for de dramatiske Selskaber. Jævnside hermed var han en af sin Tids mest produktive dramatiske Forfattere. En stor Del af dette Forfatterskab bestaar ganske vist kun i Oversættelser eller Lokaliseringer af tyske, franske og engelske Stykker samt Dramatiseringer af Noveller. Sujettet til hans første Skuespil »Salvini og Adelson« (1776) stammer fra Arnauds »Épreuves du sentiment«, og er den tidligste Repræsentant i dansk Litteratur for Genren den borgerlige Tragedie, som var paa Mode i Europa; det hypersentimentale Stykke, fuldt af eksalterede Følelsesudbrud, blev forkastet af Det kgl. Teater. I den sentimentale Stil er ogsaa en Enakter »Arven i Marseille« (1778), vistnok det ældste danske Skuespil, der bærer Betegnelsen »Drame«. Fra s. A. er Komedien »De snorrige Fættene eller Testamentet« (trykt 1781), med traditionelle Teaterfigurer, og som kun huskes for det endnu levedygtige Udtryk, Titlen har skabt.

F.s Hovedværk er Syngestykket »Dragedukken« (1797), som understøttet af Kunzens melodiose Musik opnaede varigt Sceneheld; det er et originalt Arbejde, paa Grænsen mellem det komiske og det rørende, der skildrer Smaakaarsfolk, og som uden at være noget egentligt Tendensdrama drøfter sociale Problemer i humanfrisindet Aand; særlig populær blev Drikkevisen i anden Akt »Druen voxer paa vor Klode« med Slutningslinien »Frihed paa den hele Jord!«; den viser, ligesom Krigssangen 1801 »Til Vaaben! see, Fienderne komme« F.s Evne som folkelig Visedigter. Bedst af F.s

senere Skuespil er »Konstdommeren« (1802), en Komædie, hvis Stof er hentet fra Marmontels »Contes moraux«, men hverken med dette eller med noget andet Stykke naaede han en tilsvarende Succes som med »Dragedukken«, det Værk, som trods sine dramatiske Svagheder har skabt F.s litterære Ry.

F.s Udvikling gaar fra »Sturm und Drang« med Hævðelse af Lidenskabens Ret til et stoisk præget, humanistisk Livssyn (Talen »Om Urbanitet« (1800), Afhandlingen »Hvad er Frihed« (1802)), og Humanitet er det, der karakteriserer al hans Færd som Dommer, Embedsmand og Politiker. Som Digter er han Dansk, som offentlig Personlighed tilhører han Norge. Han er en ægte Søn af »Tvillingriget«, et smukt, levende Vidnesbyrd om, hvilke stærke Baand der til det sidste knyttede de to Folk sammen, og hvor let Omplantning foregik endnu saa kort før den endelige Adskillelse. Hans Død vakte Landesorg i Norge; 1821 udgaves i Kristiania af Ludv. Stoud Platou en Tobinds-Udgave af hans Skrifter (Supplementer hertil samlet af O. A. Øverland i (Norsk) Bogvennen, IV, 1896, S. 1—29). — Etatsraad 1803. — Obelisk paa Gl. Akers Kgd. — Portrætteret paa Lahdes satiriske Stik »Synet« 1796. Litografi af Winther 1833 efter en Profiltegning formentlig fra F.s sidste Aar, kopieret i Litografi og Træsnit. Forsvunden Buste fandtes i Det dramatiske Selskab i Kristiania.

A. Blanck: Den nordiska renässancen, 1911, S. 231 ff. A. H. Winsnes: Det Norske Selskab, 1924, Registeret S. 464. Torben Krogh: Das dänische Singspiel im 18. Jahrh., 1924, Registeret S. II. Luxdorfs Dagbøger, II, 1925—30, Registeret S. 461. Francis Bull i Norsk biografisk leksikon, IV, 1929, med Henvisninger til Litteraturen om F. og Norge. Troels G. Jørgensen: Danmark-Norges Højesteret 1790—1814, 1930, Registeret S. 169. Vilh. Andersen: Den danske Litteratur i det 18. Aarh., 1931—34, Registeret S. 1120.

R. Paulli.

(de) **Falsen, Jørgen Conrad**, 1785—1849, Søofficer. F. 19. Aug. 1785 i Kristiania, d. 23. Aug. 1849 paa Søbysøgaard, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Justitiarius En(e)vold (de) F. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 3. April 1811 i Kbh. (Holmens) med Cecilie Cathrine Høyer, døbt 19. Sept. 1784 i Kbh. (Holmens), d. 15. Febr. 1816 sst. (Holmens), D. af Holmens Provst Christian Frederik H. (1739—97, gift 1° 1778 med Johanne Maria Michaelsen, ca. 1751—79) og Dorothea Thulstrup (1760—1818). 2° 9. Nov. 1825 i Kbh. (Holmens) med Jørgine (Georgette) Elisabeth Rosenkrantz, Hofdame hos Dronning Marie, f. 23. Aug. 1799 paa Kristinedal, Framlev Herred, d. 10. Dec. 1869 i Kbh. (Holmens), D. af Premierløjtnant, senere Kaptajn Thomas R. (1760—1824, gift 1° 1788

med Johanne Birgitte Sophie Kaas, 1760—89) og Frederikke Christiane Ulrikke Kaas (1762—1836).

F. blev Kadet 1797, Sekondløjtnant 1801, var 1805—06 i Vestindien med Fregatten »Diana« og ledede i Efteraaret 1807 Transporterne mellem Lolland og Femern og modtog herfor kgl. Anerkendelse, s. A. Premierløjtnant. 1808 rejste han til Antwerpen for at gøre Tjeneste paa de franske Linieskibe med dansk Besætning paa Schelden. Da de danske Chefer, der kraftigt havde talt deres Besætningers Sag over for den franske Admiral, i Jan. 1809 blev afsatte og arresterede, og franske Chefer sendtes om Bord for at tage Kommandoen, nedlagde F. og Premierløjtnant Fr. Holsten Protest herimod, hvorfor de begge blev arresterede, hjemkaldte og dømte til seks Maaneders Fæstningsarrest; efter tre Maaneders Forløb blev dog Resten af Straffen eftergivet. Efter et kort Ophold ved Flotillen i Store Bælt blev F. Chef for Kanonbaadsflotillen ved Fladstrand. I Foraaret 1810 havde han en hæderlig Fægtning med en engelsk Fregat ved Skagen, og i Sept. s. A. erobrede han Kutteren »Alban« ved Læsø. En til Foraaret 1810 planlagt, men opgivet Ekspedition til Anholt for at forjage den engelske Besætning blev bestemt til at foretages Marts 1811. Englænderne havde imidlertid faaet Lejlighed til at sætte sig fast paa Øen, saa at det gunstige Tidspunkt var forpasset. Ekspeditionen, der var planlagt af Major Melsted og F. i Forbindelse med den kommanderende General i Jylland, Generalmajor von Telleqvist, bestod af Kanonbaadsflotillen, en Transportflaade med 650 Soldater under Major Melsted og Kaptajn Prytz. Styrken samledes i Gerrildbugten. Angrebet udførtes Natten mellem 26. og 27. Marts, men mislykkedes totalt. Stormen paa Fortet, der var anlagt omkring Fyrtaarnet, blev slaaet tilbage med Tab. Begge de førende Landofficerer og Løjtnant Carl August Holsten af Søetaten faldt foruden ca. 40 Mand, medens ca. 500 af Landgangsstyrken kapitulerede. Da engelske Orlogsskibe kom til og truede Retræten, gav F. Ordre til Tilbagetog. Det lykkedes ham at redde Transportskibene og Kanonbaadene undtagen to, der maatte overgive sig til Englænderne. Det uheldige Udfald af Ekspeditionen gjorde et smerteligt Indtryk i Danmark, og en streng Kritik rettedes mod F. Det er dog senere godtgjort, at der ikke kan lægges ham noget til Last, og om hans Mod og Konduite under Retræten er der kun een Mening. Natten mellem 4. og 5. Juli s. A. førte han med Flotillen et Angreb paa en stor engelsk Konvoj, der paa Grund af Stille var ankret mellem Hjelm og Sejro. Da der pludselig kom Luft, var Flotillen i en meget farlig Situation. F. blev selv saaret og maatte overgive

sig, men blev 10 Dage senere udvekslet og overtog sin tidligere Kommando. 1812 tilsmilede Lykken ham atter, han tog adskillige Priser og 19. Aug. Orlogsbriggen »Attacke« ud for Grenaa. Maj 1813 overførte han personlig i en Dæksbaad Prins Christian Frederik fra Fladstrand til Norge. Efter Krigens Slutning gik han à la suite, rejste til England og Sverige for at søge sin Lykke, men kom tilbage n. A. og blev Kaptajnløjtnant. Ogsaa 1816 foretog han en Rejse til Udlandet. Hans Helbred var imidlertid meget nedbrudt efter den anstrengende Kanonbaadskrig, hvorfor han 1818 fik Permission for at rejse til Badested i Frankrig. Efter at være nogenlunde restitueret foretog han sammen med en fransk Officer en Studierejse i Frankrig, Spanien og Italien, var 1820 længe syg i Savoyen; 1821 blev han Kaptajn og vendte endelig hjem i Efteraaret 1823. 1831 var han Chef for Dampskibet »Kiel« til Disposition for Kongen og 1832—33 for Korvetten »Diana« til Vestindien. Han forfremmedes til Kommandørkaptajn 1836. Paa Grund af svækket Helbred fik han efter Ansøgning sin Afsked 1838 med Kommandørs Karakter, der 1848 forhøjedes til Kontreadmirals Karakter. 1836—45 ejede han Taarnholm ved Korsør, og 1844 købte han Søbysøgaard paa Fyn, hvor Godsets Bønder rejste ham en Mindestøtte. 1828 lod han i Holmens Kirke til Minde om sin første Hustru opsætte et af Thorvaldsen udført Basrelief »Natten«.

F. var en dygtig og dristig Officer, der under Kanonbaadskrigen ved sit glimrende Eksempel og ved sin personlige Elskværdighed og Omhu for sine Besætninger vandt disses Agtelse og Hengivenhed. — R. 1809. K. 1811. — Maleri af C. A. Jensen 1828 i Privateje. Maleri i Familieeje (fra Dragsholm), gengivet i Træsnit af H. P. Hansen 1873. Portrætteret paa Jagtbillede af J. Storch 1843 paa Ravnholt.

J. P. With: Danske og norske Søheltes Bedrifter, 1819. H. G. Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie, 1852, S. 555—70.

Th. Topsøe-Jensen.

Falster, dansk uradelig Slægt, der føres tilbage til Peder F. (nævnt 1326), hvis Søn gamle Hr. Jens F. (nævnt 1354 og 55), der skal have ejet største Delen af Falster og have haft Resten i Forlening, var Fader til Ridderen Matthias F. (nævnt 1360 og 66) og Jens F. (nævnt 1381 og 1415), hvis Sønneson, Ridderen, Landsdommer Peder F. (nævnt 1459 og 83) til Korselitze var Fader til Landsdommer Oluf F. (nævnt 1497 og 1529) til Korselitze, med hvis Sønneson Jens F. (d. 1600) til Korselitze og Ottestrup Slægten uddøde. Gennem en kvindelig Efterkommer af gamle Hr. Jens F.s Søn Eskild F. (d. før 1413), der ægtede Anders

Josephsen (Bielke) til Bellinge paa Falster (nævnt 1495 og 97) førtes Navnet over i denne Slægt, hvorfra det dog atter snart fortrængtes. Anders Josephsen var Fader til Landsdommer Mogens F. eller Bielke (d. 1571) — af hvis Sønner en kaldte sig F. — og til nedenn. Admiral Joseph F. (d. 1562). — Nedenn. Lensmand Jens F. (d. 1502) tilhører formentlig denne Slægt, men hans Plads paa Stamtavlen er ikke paavist.

Danmarks Adels Aarvog, IX, 1892, S. 126—29; X, 1893, S. 542; XIV, 1897, S. 498; XXIII, 1906, S. 491, jfr. IV, 1887, S. 61 ff. *Albert Fabritius.*

Falster, Christian, 1690—1752, Digter, Filolog. F. 1. Jan. 1690 i Branderslev ved Nakskov, d. 24. Okt. 1752 i Ribe, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Skelby og Gedesby Christian F. (d. 1695, gift 1° 1676 med Karen Nielsdatter Spend, d. 1681, gift 1° 1658 med Residerende Kapellan ved Holmens K. Henrik Wal-lensbech, d. 1662, 2° 1663 med Sognepræst Niels Pedersen i Baarse, d. ca. 1676) og Marie Pedersdatter Staal (d. tidligst 1698). Gift 24. Sept. 1717 i Ribe med Margrethe Baggesen, f. 11. Sept. 1692 i Ribe, d. 21. Nov. 1789 sst., D. af Købmand og Raadmand i Ribe Jens Lauridsen B. (1650—1702) og Susanne Pedersdatter Vedel (1656—1721).

Faderen havde selv været Skolemand; han skal have forlangt af sin Hustru, at deres Søn blev opdraget til den gejstlige Stand. Sønnen slægtede imidlertid sin Fader paa, han holdt mere af de humane Studier og Skolevæsenet end af Teologien og Præsterne. Han blev Student 1708 fra Nykøbing og vendte allerede n. A. tilbage hertil som Hører. 1714 blev han Magister, 1712—23 var han Konrektor ved Ribe lærde Skole, derefter dens Rektor indtil sin Død. Han var en fremragende Pædagog og vilde ikke forlade sin Skole til Fordel for mere anselige eller indbringende Stillinger; gentagne Tilbud om Universitetsprofessorater og det fordelagtige Rektorat ved Roskilde Latinskole afslog han. Dog undgik han ikke forskellig Modgang under Udøvelsen af det ham saa kære Kald. Det lykkedes ham vel, mod Biskoppens Ønske, at faa Lov at beholde Konrektoratets Indtægter, men Retten blev ham atter frataget 1738, og 1733 fik han en Irettesættelse for Efterladenhed over for sine Hørere. Under Christian VI. var han i det hele taget ikke vel anskrevet; 1732 blev der »ab aula« nægtet ham Tilladelse til en Rejse til Holland. Pietismen var ham imod; han sammenligner i sine »Amoenitates« (se nedenfor), III, 31, de nye Hellige med Oldtidens Kynikere og havde 1735 et Sammenstød med sine pietistiske Lærere, hvem han bl. a. forelagde de Spørgsmaal, om de havde

Afsky for at gennemgaa de mere verdslige Klassikere, og om Skolens Musik syntes dem at vanhellige Kristendommen. Selv var han oprigtig troende, og i ovenn. Skrift (III, 3. jfr. II, 10) udtaler han sig med Lidenskab mod Spinoza og Naturalismen. Mens han i 1720'erne havde haft en lykkelig Tid og været som et Midtpunkt i Byens Dannelsesliv, gled han til Side i de sidste tyve Aar af sit Liv; hans Produktion standsede, og hans fordums Patron Chr. Rantzau taler 1734 om hans »Levetids og Dages Viderlighed og Beskhed«. Hans noget stejle Personlighed har ikke kunnet forlige sig med den nye Tidsaand, der ganske bemægtigede sig den lille Provinsby, han levede i.

F. danner i flere Henseender et interessant, gennemgaaende mere konservativt Modstykke til Holberg. Hans latinske Essaysamling hævder sig ikke uden Værdighed, med sin kirkelige Humanisme, over for dennes »Moralske Tanker« og »Epistler«; hans Satirer repræsenterer ogsaa en mere traditionsbunden Retning. Han begyndte 1719 (eller Aaret før) med en Oversættelse af Juvenals 14. Satire »Om Børnetugt« (kun en latinsk-dansk Udg. fra 1731 er bevaret). 1720 kom hans frie Efterdigtning »Disse Tidens onde Optugtelse«; derefter fulgte, med stigende Selvstændighed i Behandlingen, »Daarers alamodiske Leveregler« (1721) og »Den daarlige udenlandske Rejse« (s. A.). N. A. kom først »Den utidige Rangsyge«, der begynder som et Skæmtebrev, dernæst »Den uforsvarlige Rekommandation«, »Det daarlige Giftermaal« og »Gerrigheds Afmaling«, hvilken sidste staar langt under de øvrige. Efter en længere Pause kom en ny Række: »Verden som et Dolhus« (1730), dernæst »Om falske Venner« (i tredje Prøve af »Ziirlige og smukke Vers« fremkaldt af Holbergs Præmie-Æskning 1739), og som en lidt bitter Epilog til hele Forfatterskabet »Den latinske Skriverstue« (i Luxdorps Samlinger 1742). Den første Serie, som er den friskeste, gjorde adskillig Lykke. Holberg sigter uden Tvivl til F., naar han i Fortalen til sine Skæmte digte udtaler sig imod »Juvenals eller daarlige Poeters Morosité, der dræbe Folk med gammel Postil-Morale og locis communibus«, men han har dog benyttet et og andet Træk af sin Medbejlers Skrifter i sine Komedier. 1739 gav han ham ogsaa sin Anerkendelse for Tilslutningen til sit Foretagende, idet han om de »Falske Venner« bemærker, at »Autor har alene skrevet for at bære det begyndte Værk og opmuntre Andre. Poesien og Tankerne give ogsaa til Kende, at Skribenten er en gammel og vel exerceret Poet«. I Virkeligheden var F. en nok saa velekserceret Stilist og Verse-mager som Holberg. Hans Sprog er rent og mættet med danske

Elementer. Det metriske i hans otteliniede Strofer med korte Vers er anderledes let og flydende behandlet end i Holbergs Aleksandriner. Diktionen er vittig og moderne, Smagen aldeles sikker. Men F.s Satirer mangler de holbergskes Spænding og psykologiske Dybde. Han angriber de almindelige Laster fra en almindelig Side, og hans ganske nydeligt udførte komiske Typer har ikke samme individuelle Liv som deres Sidestykker i Hans Mikkelsens Komedier. Som Skønaand og Sprogmeister vil han dog altid huskes i den danske Litteraturs Historie. — Satirer udg. af Chr. Thaarup 1840. — Breve til og fra F. i Universitetsbiblioteket. — Maleri i Universitetsbiblioteket; Kopi af H. Hansen 1824 paa Fr.borg; gengivet i Stik 1763 af J. G. Schleuen. Maleri i Ribe Katedralskole udført 1826 efter Stikket.

Biografi i Chr. Thaarups Udg. af Satirerne, 1840. Hans Hansen: De vita et rebus Chr. Falsteri commentariolus, 1769. P. N. Thorup i Efterretninger om Ribe Skole, V, 1828. Chr. Bruun: Falsteriana, 1869. S. Birket Smith i Personalh. Tidsskr., 2. Rk., I, 1886. Dsk. Saml., 1. Rk., I, 1865—66 og 2. Rk., IV, 1874—76. Vilh. Andersen: Tider og Typer. Erasmus, II, 1909. J. Paludan: Fremmed Indflydelse paa Danmarks Nationallitteratur, II, 1913. Marius Kristensen i Fra Ribe Amt, V, 1919—22, S. 441—81. C. Frank-Christensen sst., VII, 1928—31, S. 248—59, 260—64. H. Matthiessen, Otto Smith og Victor Hermansen: Ribe Bys Historie 1660—1730 (se Registeret).

Paul V. Rubow.

Som *klassisk* (særlig *latinsk*) *Filolog* har F. indlagt sig betydelige Fortjenester. Hans første filologiske Arbejde, »Supplementum lingvæ Latinæ« (1717), fremtræder som et Supplement til en 1710 udkommen Udgave af det saakaldte »Lexicon Fabro-Cellarianum«, en udvidet Bearbejdelse af den oprindelig af Basilius Faber udgivne »Thesaurus eruditionis scholasticæ« (1571). Han behandler heri ca. 5000 latinske Ord, for hvilke han paa Grundlag af udstrakt Læsning, særlig i den efterklassiske Litteratur, anfører talrige Kildesteder. Han kom herved i Polemik med den tyske Filolog Andreas Stübel, som i en af ham kort efter besørget ny Udgave af det nævnte Leksikon udtalte sig paa en temmelig overlegen Maade om F.s Arbejde, som han ikke desto mindre tillod sig i stort Omfang at plagiere. Endnu s. A. udgav F. derfor sine »Animadversiones epistolice«, hvori han retter et skarpt Angreb mod Stübel og paa-viser hans Plagiat. Paavisningen er berettiget, om end af og til noget smaalig, og F. fortrød senere den bitre Tone, han havde anslaaet. I sine følgende Arbejder kommer F. mere ind paa Filologiens historiske Side. Nævnes maa først hans »Qvæstiones Romanæ, sive idea historiae litterariæ Romanorum« (1718), en Slags Indledning til en romersk Litteraturhistorie. Han behandler

heri det latinske Sprogs forskellige Udviklingstrin, dets Forhold til Græsk, den latinske Bogstavskrift, Undervisningsvæsenet hos Romerne, deres Biblioteker og Studierejser m. m. og giver endelig en Oversigt over Romernes teologiske, filosofiske, æstetiske, historiske, retoriske, juridiske og matematiske Studier. Han indlader sig dog ikke paa nogen sammenhængende Fremstilling, men indskrænker sig væsentlig til at give en Sammenstilling af Kildestederne, der for største Delen er hentede fra Kejsertidens Litteratur. I et Tillæg til dette Skrift, »Memoriæ obscuræ« (1719), giver han en alfabetisk ordnet Fortegnelse over romerske Forfattere, hvis Skrifter er tabt, med Angivelse af de Steder i Litteraturen, hvor de omtales. Heraf udgav han 1722 under samme Titel en stærkt forøget Udgave, hvori han yderligere giver en Fortegnelse over litterært interesserede Romere, der ikke var optraadt som Forfattere, samt over latinske Værker, særlig Samlerværker, hvortil der ikke er knyttet noget Forfatternavn, og endelig over berømte Lærdomssæder i Romerriget. Ogsaa dette er dog væsentlig en Materialsamling, en Slags Supplement til J. A. Fabricius' »Bibliotheca Latina«. Mere personligt præget er derimod hans »Cogitationes variæ philologicæ tripartitæ« (1719). I den første Del udvikler han her, at filologiske Studier fra et kristeligt Synspunkt ingenlunde er forkastelige, men tværtimod af stor Betydning for Teologien; i anden Del nævner han, hvilke filologiske Værker han mener at der er Trang til, og antyder selv, hvorledes de burde udføres. Han giver Prøver paa en latinsk Ordbog, som skal tjene til at rense Sproget for barbariske Ord, og opstiller et Skema til en Behandling af den græske Litteratur svarende til den Behandling af den romerske, som han havde givet i »Qvæstiones Romanæ«. Hen retter tillige en Kritik imod den Maade, hvorpaa mange af Samtidens Filologer, navnlig Hollænderne, indrettede deres Udgaver af Oldtidsskrifterne, idet de kritikløst samlede saa mange afvigende Læsemaader som muligt i Stedet for at give en virkelig Fortolkning. Endelig behandler han i tredie Del med sundt Omdømme adskillige filologiske Stridsspørgsmaal.

Den romerske Forfatter, hvem F. viede et særligt Studium, og fra hvem han har hentet en stor Del af sine Notitser, er Aulus Gellius. Sine Bemærkninger til dennes »Noctes Atticæ« samlede han i et stort Arbejde, som han kaldte »Noctes Ripenses«, men som det ikke lykkedes ham at faa udgivet. Det findes i Manuskript i Universitetsbiblioteket i Kbh., til hvilket han overhovedet skænkede sine videnskabelige Samlinger. Nogle Prøver deraf fik han dog offentliggjort, nemlig »Vigilia prima noctium Ripensium« (1721), hvori

han behandler Gellius' 8. Bog, hvortil alene Kapiteloverskrifterne er bevarede, saaledes at han, næst efter at bevise disse Overskrifters Ægthed, paa Grundlag af dem søger at give et Indtryk af Bogens Indhold, og to mindre Afhandlinger, »Libellus commentarius de vita et rebus Auli Gellii« og »Admonitiones ad interpretes A. Gellii«, som er føjede til henholdsvis 2. og 3. Bog af hans »Amoenitates philologicæ«; den sidste indeholder nogle kritiske og eksegetiske Bemærkninger til Gellius' Værk.

Af en ganske anden Art er det nævnte Skrift »Amoenitates philologicæ«, som udkom i tre Bind 1729—32; det kan egentlig kun henregnes under Filologien af den Grund, at det er skrevet paa Latin. Det er oversat paa Dansk af J. Olrik (1919—20) under Titlen »Lærdoms Lystgaard«. Det indeholder allehaande Betragtninger af litterær, moralsk og religiøs Art, ofte under Form af Samtaler, som Forfatteren meddeler at han har ført med forskellige Personer, han er kommet i Berøring med; paa adskillige Steder forsvarer han dog sine Standpunkter ved Anførelse af Steder af Oldtidslitteraturen. Han viser sig her som en klog og gennemdannet Mand af human Tænkemaade, af en konservativ og religiøs, noget rationalistisk Livsanskuelse. — Endelig bør nævnes hans Oversættelse af Ovids »Tristia« (1719) og hans Udgave og Oversættelse af Juvenals 14. Satire (se ovenfor).

C. Bursian: Geschichte der Classischen Philologie in Deutschland, 1883, S. 367 ff.

Hans Røder (M. Cl. Gertz).

Falster, Jens, d. 1502, Lensmand. Dræbt mellem 29. Marts og 8. April 1502 i Arboga.

J. F. nævnes allerede 1496 i Dronning Christines Tjeneste; og da hun 1499 fik udlagt Värmland og Närke m. m. som svensk Livgeding, blev han hendes Lensmand paa Hovedslottet Örebro. Det beror paa en Misforstaaelse, at han skulde have deltaget i Toget mod Ditmarsken n. A.; efter dets ulykkelige Udgang foretog han en Rejse gennem sine Len, hvor han søgte at berolige Bønderne og lod dem forny deres Troskabsed. Da Oprøret mod Kong Hans udbrød, anførtes hans Udnævnelse til svensk Lensmand som en af Grundene, skønt det 1497 udtrykkelig var tilladt Kongen at anvende Udlændinge paa Fadebursslottene. J. F. beskyldtes desuden for uretfærdig Henrettelse af en Foged; sikkert er det, at han var kommet i heftig Strid baade med Borgerne i Vadstena og Bispen i Strängnäs. Fra Aug. 1501 til Febr. 1502 udholdt han med megen Tapperhed en Belejring af Svante Nilsson Sture; da han omsider overgav sig, fik han og hans Folk Løfte om Sikkerhed

for Liv og Gods; ham selv anvistes der Ophold i Arboga, men her blev han kort efter overfaldet og dræbt af Omegnens Bønder. Det Gods, han havde købt eller tilpantet sig i sine Len, blev derefter inddraget af Sten Sture.

Danmarks Adels Aarbog, IX, 1892, S. 129. Script. rer. Suec., I, 1818, 1, S. 79 f.; 2, S. 333. C. F. Allen: De tre nord. Rigers Hist., I, 1864, S. 156, 170, 187, 193, 201—04. C. G. Styffe: Bidrag till Skandinaviens hist., IV, 1875. G. Carlsson: Hemming Gadh, 1915, S. 76, 78, 232 f., 235.

Henry Bruun (A. Heise).

Falster, Joseph, d. 1562, Admiral. D. 10. Dec. 1562. Forældre: Anders Josephsen (Bielke) til Bellinge paa Falster og Anne Falster Jørgensdatter til Virket. Gift med Margrethe Aagesdatter (Gere) til Gedsholm i Skaane, begr. 22. Febr. 1587 i Ekeby K. sst.

J. F. havde Andel i Bellinge tillige med sin Broder Landsdommer Mogens F. saavel som i Gyllarp i Skaane. Han deltog i Grevens Fejde og sendtes i Slutningen af 1534 tillige med Christoffer Huitfeldt til de svenske Anførere i Væ, sluttede paa den skaanske Adels Vegne Forbund med disse og anerkendte Christian III. I Begyndelsen af 1535 sendtes han efter Kong Gustafs Opfordring tillige med Peder Skram til Stockholm for at overtage Befalingen paa Kongens Skib »Store Kravelen« og deltog derpaa som Skibschef under Peder Skram i Slaget ved Bornholm mod Lybekkerne. Ogsaa n. A. tjente han under Peder Skram og anførte derpaa 1537 som dansk Admiral den Flaade, der sendtes til Norge for at bringe dette Land under Christian III. Han var ved denne Lejlighed sammen med Rigsraad Truid Ulfstand, sin Fætter Jens Thillufsen Bielke fra Gyllarp m. fl. som kgl. Kommissær for at undertvinge Landet, afsætte Biskopperne og ordne de nye Forhold. 1536 forlenedes han med Snedstrup Bispegaard i Halland, som han dog mistede 1553. 1548 ledsagede han Prins Frederik (II.) til Kongehyldingen i Oslo. — Gravsten med Portrætfigur i Ekeby K.

Danmarks Adels Aarbog, IV, 1887, S. 62 f.; X, 1893, S. 533. C. Paludan-Müller: Grevens Fejde, II, 1854, S. 470 ff.

A. Heise (Th. Topsøe-Jensen).*

Fangel, Niss Christian, 1809—97, Landbrugsskoleforstander. F. 23. Okt. 1809 paa Vildmosegaard ved Aalborg, d. 5. Marts 1897 i Nykøbing F., begr. sst. Forældre: Forvalter Jens F. (1771—1833) og Marie Rehders (1772—1822). Gift 1845 med Hanne Dorthea Christina Smidt, f. 31. Aug. 1811 paa Korselitze, d. 10. Febr. 1882 i Nykøbing F., D. af Godsinspektør, senere Postmester i

Nysted og Kancelliraad Thomas S. (1774—1840) og Margrethe Elisabeth Friedlieb (ca. 1783—1851).

F. kom 1827 til Næsgaard paa Falster for at lære Landvæsen hos sin Slægning, Forvalter Wichmann, som han nogle Aar efter afløste. Næsgaard, der tilhører Det Classenske Fideicommis, blev navnlig i 1840'erne drevet som Forsøgsgaard bl. a. med forskellige Husdyrracer, saa F. kom til at beskæftige sig med forskelligartede Arbejder; han vandt derved en betydelig Erfaring og ikke ringe landøkonomisk Indsigt. Da den Classenske Agerbrugsskole oprettedes paa Næsgaard 1849, blev han antaget som Forstander, efter at han forinden hos Kammerraad Krarup, Landvæsensinstituttet Haraldslund, havde sat sig ind i Ledelsen af en saadan Undervisningsanstalt. Han var en dygtig Praktiker, der samvittighedsfuldt, med Pligtroskab, udpræget Ordenssans og streng Disciplin røgtede sin Gerning som Leder af den store Ejendom og som Forstander for den nye Skole; særlige pædagogiske Evner havde han næppe, og navnlig i de senere Aar kunde det mærkes i hans Forhold over for Ungdommen, at han tilhørte en Tid, hvis Opdragelsesprincipper afveg betydelig fra dem, som de frembrydende nye Tider førte med sig. 1877 tog han sin Afsked. — R. 1872. — Mindesmærke paa Nykøbing Kgd. rejst af gamle Elever 1908. — Tegninger i Familieej.

A. la Cour: Den Classenske Agerbrugsskole paa Næsgaard 1799—1849—1899, S. 84 f. Ugeskrift for Landmænd, 1897, S. 160. Næsgaardsbogen, 1914, S. 38—50.

Anton Christensen.

Farstrup, Mads Pedersen, ca. 1609—84, Præst. F. ca. 1609 i Farstrup, Viborg Amt, d. 18. April 1684 i Ulbjerg, begr. i Kirken sst. Fader: Sognepræst Peder Svendsen (d. 1635). Gift 1° med Karen Madsdatter, d. 9. Juli 1665 (gift 1° med Sognepræst i Ulbjerg Niels Mortensen, d. 1634). 2° 9. Juni 1667 med Anna Mogensdatter, f. 20. Maj 1644 i Sundstrup, Rinds H., d. 27. Marts 1714 i Vesterbølle Præstegaard (gift 2° 1685 med Sognepræst i Vesterbølle, Mag. Laurids Axelsen, s. d.), D. af Ridefoged ved Eskær i Salling og Lynderupgaard Mogens Christoffersen og Mette Ibsdatter.

M. P. F. blev Student fra Sorø 1629. 1631 var han tre Maaneder Amanuensis hos Professor Steffen Hansen Stephanius i Sorø, hvorpaa han tog teologisk Attestats ved Akademiet sst. 1632 blev han Kapellan ved Domkirken i Viborg, 1634 Sognepræst i Ulbjerg og Lynderup, hvor han forblev i 50 Aar indtil sin Død. 1678 blev han valgt til Herredsprovst, men modtog paa Grund af Alder

ikke Embedet. Det var i mange Maader strenge Tider, M. P. F. oplevede: gentagne svære Krige og trykkende Paalæg af enhver Art gjorde det tungt at leve. Herom og om andet mere har han givet Underretning i en Række Optegnelser, der siden blev fortsatte af Præsten i Vester- og Østerbølle Laurids Axelsen (s. d.). Disse Optegnelser har betydelig lokal- og personalhistorisk Værdi og tjente siden som Kilde for St. St. Blicher. — Trods Tidernes Tryk synes M. P. F. at have været en ret velstaaende Mand.

Mads Pedersen Farstrups og Laurids Axelsens Dagbog 1536—1715, udg. af I. Becher, 1813, især S. 5—10, 94. H. F. Rørdam: Hist. Saml. og Studier, I, 1891, S. 264 ff. Saml. til jydsk Hist. og Top., 4. Rk., V, 1925—27, passim.

Bjørn Kornerup (H. F. Rørdam).

Fastenowe, Johannes, d. før 1528, Klokketøber, en indvandret Nedertysker eller Nederländer, der stundom skriver sit Navn Vastenowe og hyppigere Fastenoive, men denne sidste Form skyldes sikkert kun den Omstændighed, at han i sit Klokketøberalfabet manglede Bogstavet w. Sit Fag synes han at have lært i Nederlandene, og selv om han kun sjældent smykkede sine Arbejder med Figurrelieffer, hører de dog til de bedste i deres Art. I Tiden 1511—22 støbte han mindst 30 Kirkeklokker, hvoraf 24 er bevarede, blandt dem Danmarks største middelalderlige Klokke, Stormklokken i Roskilde Domkirke. To af hans Værker findes i Skaane, ellers er de alle sjællandske, og sandsynligvis har han boet i Kbh. Han maa være død før 1528, da Hans Klokketøbers Børn fik udbetalt en Sum Penge, Staden skyldte deres Fader.

F. Uldall: Danmarks Kirkeklokker, 1906, S. 254—69. C. Nyrop i Kirkehist. Saml., 3. Rk., IV, 1882, S. 243—46.

Chr. Axel Jensen (C. Nyrop).

Fasti, Thomas, 1538—1600, Adelsmand. F. 2. Febr. 1538 paa Arnbølgaard ved Randers, d. 1. Febr. 1600 paa Katholm, begr. i Aalsø K. Forældre: Christen F. (d. 1557) og Anne Clausdatter Strangesen. Gift 21. el. 28. Aug. 1575 i Ribe med Christence Bryske, f. 8. Maj 1545, d. 15. Marts 1611 paa Vennergaard, D. af Gert B. (d. 1552) og Anne Tønnesdatter Viffert.

Efter Skolegang i Øm Kloster og Viborg lærte T. F. »Hofsæder og Rytteri«, først hos Anton Bryske (s. d.) og andre adelige, siden ved en Række tyske Fyrstehoffer; han kom hjem 1558 og blev n. A. Hofjunker. Som saadan deltog han baade i Ditmarskertoget, hvor han fik sit højre Øje beskadiget, og i Syvaarskrigen, hvor han bl. a. var med ved Svarteraa og til sidst avancerede til Fændrik ved den jyske Fane; han og hans to Brødre skal have haft stort

Ry for Tapperhed. Efter Krigen levede han mest som Godsejer paa sine to jyske Fædrenegaarde Katholm og Vennergaard; han har Æren af at have opført Katholms to imponerende Hovedfløje og samlede flittigt Bøndergods i dens Nærhed. Et Par mindre Len (Sabro Herred 1588—92, Lund paa Mors 1592—99) synes han at have styret med haard Haand. — Ligsten med Portrætfigurer i Aalsø K.; forsvundet Maleri sst., se »Fædrelandet« 3. Dec. 1868. Afbildningen paa Stikket af Frederik II.s Ligfærd er ikke Portræt.

Danmarks Adels Aarvog, IX, 1892, S. 131. Peder Torkildsen: Beretning om T. F.s Levned, udg. af N. L. Arctander, 1611.

Henry Bruun.

Fasting, Claus (Frederik(sen)), 1746—91, Skribent. F. 29. Okt. 1746 i Bergen, d. 24. Dec. 1791 sst., begr. sst. Forældre: Sognepræst til Nykirken i Bergen Frederik F. (1718—69) og Gerhardine v. Güllich (1715—70). Ugift.

F. blev Student 1761 fra Bergen, tog n. A. filosofisk og 1766 teologisk Eksamen. I et Par Aar dyrkede han litterære Studier i Kbh., opholdt sig dernæst 1768—70 i Bergen, hvor han ernærede sig som Huslærer og spillede en Rolle i Byens musikalske Liv. 1770 bosatte han sig atter i Kbh. og levede her syv Aar som Informator og Litterat; en Tid var han desuden Sekretær i Tal-lotteriet og 1771—72 Volontør i Rentekammerets Arkivkontor. 1772 var han Medstifter af Det norske Selskab. S. A. konkurrerede han uden Held om en Pris for den bedste danske Originaltragedie med »Hermione« i fransk-klassisk Stil; Stykket blev aldrig opført, men gav, ligesom det prisbelønnede Arbejde J. N. Bruns »Zarine«, Wessel Stof til Parodien i »Kierlighed uden Strømper«. — F. kan være baade en fin Lyriker og en elegant Epigrammist, men som selvstændig Digter er hans Betydning ikke særlig stor; et af hans værdifuldeste poetiske Arbejder er den ypperlige Oversættelse af Wielands »Musarion« (1776), der i en sjælden Grad er kongenial med Originalen. F.s vigtigste Indsats i den danske Litteratur er hans kritiske Forfatterskab. 1773 var han Medudgiver af »Kritisk Journal«, 1775—76 af »Kritisk Tilskuer« og leverede til begge Tidskrifter en Mængde Anmeldelser. Som Kritiker udmærker han sig ved usædvanlig Indsigt og Upartiskhed. Takket være sin overordentlig vidtspændende, fine litterære og videnskabelige Dannelse var han fri for enhver Ensidighed. Al ægte Poesi havde i ham en forstaaende Beundrer, og samtidig var han i Besiddelse af en skarp kritisk Sans forenet med Vid og Ironi, som bl. a. fik Anvendelse under hans fortjenstfulde recenserende Udrens-

ningsarbejde i Mængden af populærvidenskabelig Litteratur, som 1770'erne frembragte. Desuden øvede han en nyttig Gerning ved at henlede den dansk-norske Læseverdens Opmærksomhed paa værdifulde Frembringelser i den europæiske Litteratur. Som kritisk Journalist er F. Elev af den franske Oplysningsfilosofi; hans stilistiske Forbillede er nærmest Montesquieu.

1777 vendte F. tilbage til Bergen. Her udgav han 1778—81 Ugeskriftet »Provinzialblade« efter Sneedorffs og den engelske Spectator-Litteraturs Mønster; han viser sig heri som en fremragende Essayist og begejstret Voltairianer. »Provinzialbladene« fik, trods deres meget afvekslende Indhold, ikke Udbredelse blandt det store Publikum, men fandt saa meget desto større Paaskønnelse i en udvalgt Kreds, der forstod at vurdere dette stilistisk elegante Organ for fælleseuropæisk Aandskultur. Skønt det er den norske Litteratur, de tilhører, har de ogsaa haft stor Betydning i Danmark, hvor de for Pram blev Impulsen til »Minerva«, og for Rahbek stod som det uopnaelige Forbillede. 1791 paabegyndte F. Udgivelsen af »Provinzial-Samlinger«, indeholdende større Artikler, men naaede kun at faa udgivet 1. Hæfte inden sin Død. — I de første Aar efter Tilbagekomsten til Fødebyen kæmpede F., der ingen Stilling havde, med økonomiske Vanskeligheder, og hertil kom en Kærlighedshistorie, hvis ulykkelige Udgang 1782 gav ham et Knæk. N. A. blev han Viceraadmand og 1787 Raadmand i Bergen, hvorved hans Kaar forbedredes. Han roses som en fortrinlig Embedsmand, der navnlig i Egenskab af Politiaktor lagde stor social Forstaaelse for Dagen. Af samme Sindelag udsprang hans borgerlige Drama »Aktierne eller de Rige« om Pengemagten som Middel til Undertrykkelse; det opførtes 1788 i Kbh., men gjorde ikke Lykke (trykt 1797). — Blandt Oplysningstidens Mænd staar F. som en særlig fornem og rig Personlighed, der i sig forener litterær Epikuræisme med demokratisk Humanitet, og hos hvem Fordomsfrihed og aandelig Modtagelighed paa lykkelig Maade var parret med kritisk Sans og klar, behersket Form. — 1837 udgav Lyder Sagen et Udvalg af F.s Skrifter med en biografisk Indledning. — Enkelte efterladte Papirer i Bergens Museum. — Litografi af Losting (1830'erne) paa Grundlag af Dødsmaske sammenholdt med en Tuschtegning af Lyder Sagen efter et tabt Portræt fra F.s Tid. Anonymt Litografi, vistnok efter Dødsmaske.

Ikke at forveksle med F. er Fætteren *Claus Lydersen F.* (1743—1827), Klokker ved Domkirken i Bergen og Forfatter til det endnu brugbare Leksikon »Forsøg til en Fortegnelse over de udi Dan-

mark og Norge fra Bogtrykkeriets Indførsel til 1789 Aars Udgang udkomne Danske Skrifter» (1793).

Ovenn. Indledning af L. Sagen i F.s Skrifter. Francis Bull: Norges litteratur fra reformationen til 1814, 1923—28, S. 481—87, Registeret S. 534. Samme i Norsk biografisk leksikon, IV, 1929, S. 64—70. A. H. Winsnes: Det Norske Selskab, 1924, S. 124—67 og Registeret S. 464. Vilh. Andersen: Den danske Litteratur i det 18. Aarh., 1934, Registeret S. 1121. — Skrifter utg. av Bergens historiske Forening, Nr. 25—26, 1921, S. 157—62; Nr. 35, 1929, S. 103—23. Maal og minne, 1921, S. 99—110. Johan Petersen: »Harmonien« (i Bergen) 1765—1900, 1901, S. 13 f., 18 ff., 52 ff., 59—77.

R. Paulli.

Fasting, Ludvig, 1789—1863, Inspektør i Grønland. F. 21. Juli 1789 paa Christianssæde, d. 24. Nov. 1863 i Kbh. (Johs.), begr. sst. (Holmens). Forældre: Inspektør paa Christianssæde, senere Amtsforvalter i Kronborg Amtstuedistrikt og Kammerraad Jens Martin F. (1756—1821) og Christiane Charlotte Oxenbøll (1763—1837). Gift 11. April 1828 i Fredensborg med Beate Sophie Elisabeth v. Bergen, f. 27. Marts 1799 i Kbh. (Fred. ty.), d. 31. Jan. 1857 sst. (Holmens), D. af Sekretær, senere Arkivar og Stempelforvalter ved Øresundstolden og Kammerraad Johann Daniel v. B. (1762—1830) og Beate Antoinette Elisabeth Schnabel (1778—1842).

F. blev Student 1808 fra Herlufsholm, fik Elers' Kollegium, studerede Jura, men tog ingen Embedseksamen. En Del Aar var han Lærer ved Det kgl. Landkadetkorps (Dansk, Tysk og Naturhistorie) og udgav som saadan en Læsebog for Borger- og Almueskoler (1817), ligesom han optraadte som Oversætter fra Tysk, især af Eventyr og Fabler for Børn og unge. Han spillede en vis Rolle i Datidens Studenterverden (Nic. Bøgh: Chr. Winther, I, S. 175; II, S. 315), var Medstifter af Studenterforeningen og menes at være Model til »den gjæstfrie Valentin« i P. M. Møllers »En dansk Students Eventyr«. 1821 blev han Kaptajn og Kompagnichef ved Kongens Livkorps og afgik herfra som kar. Major, samtidig med at han 1828 konstitueredes som Inspektør og Skifteforvalter i Nordgrønland, til hvilken Stilling han allerede s. A. fik fast Udnævnelse. Hans Virksomhed i Grønland var præget af Energi og Foretagelse og havde en betydelig Fremgang i Handel og Administration til Følge, ligesom han var levende interesseret i Befolkningens økonomiske og sundhedsmæssige Udvikling, sørgede for Udsendelse af bedre Vaaben, Redskaber og Varer, fik Produktionspriserne sat op, indførte hensigtsmæssige Ovne, ligesom han i det hele taget agiterede stærkt for bedre Byggeskik. Hans »Sendebrev til alle Grønlandere i Norden« (1838, dansk og grønlandsk Tekst) omhandler dette Emne. Til Bedste for de danske i Landet

genoplivede han Nordgrønlands Læseselskab, ligesom han i Anledning af 50 Aars Dagen for Frederik VI.s Overtagelse af Regeringen 1834 stiftede Selskabet til Grønlands Vel, som dog trods god Tilslutning blandt Danske i Landet ikke fik nogen lang Levetid. Fra sin Bopæl i det afsides Godhavn paa Disko var han idelig paa Færde i sit vidtstrakte Inspektorat; der gaar endnu Frasnagn om hans dristige Rejser og pompøse Indtog i Kolonierne. Hans Helbred nedbrødes imidlertid efterhaanden, og paa sin Efteraarsrejse 1842 blev han saa svag, at han maatte overvintre i Christianshaab og først naaede sit Hjem i Maj 1843. S. A. tog han Afsked med Vartpenge og var nu en Aarrække uden Stilling, indtil han 1850 konstitueredes som Direktør for Kbh.s Fattigvæsen.

S. O. Fasting: Slægten Fasting i Danmark, 1929, S. 30 f. *H. Ostermann.*

Faurholt, Theodor Carl, f. 1890, Kemiker. F. 1. Febr. 1890 i Terndrup. Forældre: Herredsfoged, senere Højesteretsdommer Ole Peter Christensen F. (1847—1928, gift 2° 1906 med Ida Petronelle Ross, f. 1864, gift 1° 1889 med Købmand Peder Jensen, 1857—1904) og Marie Kirstine Mayntzhusen (1863—99). Gift 3. April 1923 i Viborg med Estrid Skot-Hansen, f. 17. Okt. 1900 i Fredericia, D. af Korpslæge, senere Generallæge Johan Peter S.-H. (Navneforandring fra Hansen 25. Marts 1905) (f. 1870) og Helga Marie Magdalene Jensen (f. 1872).

F. bestod almindelig Forberedelseseksamen fra Viborg 1905, blev cand. pharm. 1910, bestod Adgangseksamen til Polyteknisk Læreanstalt 1916, Studentereksamen (Døckers Kursus) 1917 og blev Dr. phil. 1924. Han var Assistent ved Steins Laboratorium 1910—11, Kemiker ved Akts. De Danske Oliemøller og Sæbefabrikker 1911—14, Assistent ved Landbohøjskolens kemiske Laboratorium 1914—26, eksaminerede i Kemi ved Landbohøjskolens Eksaminer 1924—26, blev Professor i Kemi ved Farmaceutisk Læreanstalt 1926 og Direktør for Læreanstalten 1930. — F. fik 1921 Videnskabernes Selskabs Guldmedaille for Besvarelsen af en Prisopgave, var Sommeren 1921 paa Studierejse i Tyskland og studerede 1923—24 i Paris ved Collège de France. Han har paa Dansk foruden Disputatsen »Studier over Kuldioksyd og Kulsyre og over Karbaminater og Karbonater« (1924) udgivet flere Lærebøger til Brug ved Undervisningen i Kemi paa Landbohøjskolen og Farmaceutisk Læreanstalt. Hans videnskabelige Arbejder, der er af analytisk-kemisk og fysisk-kemisk Natur, er offentliggjort i Videnskabernes Selskabs »Meddelelser« og i udenlandske Fagtidsskrifter. — F. var 1928—31 Medredaktør af »Dansk Tidsskrift for Farmaci«.

— R. 1932. — Maleri af Theodor Svendsen 1913 i Privateje.
Gipsbuste af V. Gustafsson 1928 i Privateje.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1924, S. 113 f.

Stig Veibel.

Fausbøll, Michael Viggo, 1821—1908, Orientalist. F. 22. Sept. 1821 i Hove ved Lemvig, d. 3. Juni 1908 i Charlottenlund, begr. i Gentofte. Forældre: Sognepræst, sidst i Hasle, Skejby og Lisbjerg Christian Nissen F. (1779—1840) og Dorothea (Doris) Appolone Haksen (1786—1863). Gift 6. Aug. 1873 i London (St. Mary's, Battersea) med Ellen Louise Beckwith Lohmeier, f. 24. Marts 1849 i London, d. 20. Juni 1919 i Kbh., D. af John Henry L. og Mary Newman.

Tolv Aar gammel sattes F. i Aarhus Latinskole, hvorfra han blev Student 1838. I Kbh. drev han i sit Rusaar filosofiske og æstetiske Studier og valgte derefter Teologien til Brødstudium; ikke af Kald eller Lyst, men for at skaffe sig Basis for en Levevej som Lærer. Da Faderen døde, var F. ganske henvist til at ernære sig gennem Informationer, hvilket sinkede hans Brødstudium saa meget, at han først fik sin Embedseksamen 1847. Forsinkelsen skyldtes dog ogsaa de Sprogstudier, F. efter sit Rusaar var begyndt at dyrke, som saa mange andre greben af Læsningen af Rasks Skrifter. I Lighed med sit store Forbillede begyndte F. med Islandsk og naaede hurtigt til Sanskrit, hvori han fik sine første Kundskaber hos Professor C. Th. Johannsen. Efter dennes Død 1840 fortsatte F. Sanskritstudierne hos Martin Hammerich og vandt 1843 Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Sanskritsprogets Syntaks. Sine afsluttende Sprogstudier drev han hos N. L. Westergaard, efter at denne 1845 var blevet Professor i indisk Filologi. Al den Tid, F. kunde afse fra sin Lærervirksomhed — han underviste i Dansk og Engelsk ved nogle af Hovedstadens ledende Pigeinstitutter —, kom nu hans indiske Studier, ikke mindst hans Fordybelse i de af Rask til Det store kongelige Bibliotek hjemførte Haandskriftskatte, til gode. Fra 1848 koncentrerede han mere og mere sin Interesse om Pali; paa egen Haand arbejdede han sig ind i dette, dengang endnu i Europa udyrkede Sprog, hvis Litteratur var rigere repræsenteret i den Rask'ske Samling end andetsteds i vor Verdensdel. Ganske naturligt var de indfødte Grammatikeres Værker i første Omgang Genstand for F.s Palistudier; men tidligt rettede han sin Opmærksomhed mod den, ikke alene for Indologien og for Studiet af Buddhismen, men ogsaa for Eventyr- og Folkloreforskningen i al Almindelighed højvigtige Jātaka-Bog. At levere en kritisk Udgave af denne overmaade omfangsrige Legende- og Fabelsamling, af hvilken der oprin-

delig kun var eet komplet Haandskrift umiddelbart disponibelt, maatte forekomme enhver datidig Filolog af Faget en betænkelig og vovelig Sag, men F., der havde adskilligt af Autodidaktens Frygtløshed og Optimisme — heldigt parret med en nøgtern Vurdering af egne Evners Rækkevidde og med en sund kritisk Sans — kunde ikke faa sig selv til at opgive dette Forehavende, selv om han midlertidigt lagde det til Side til Fordel for lettere gennemførlige Planer. Han fulgte Westergaards Raad om at paabegynde Offentliggørelsen af de enestaaende københavnske Palihaandskriftskatte med et mindre omfangsrigt Værk og valgte da den under Navnet Dhammapada kendte Samling af buddhistiske Moralsentenser. Udgaven, der fremkom med dansk Statsstøtte (1855) og ledsagedes af en latinsk Oversættelse, vakte fortjent Opsigt i den indologiske Verden. F. indviede ved denne Lejlighed sit praktiske Omskrivningssystem til latinske Bogstaver af de besværlige indiske Alfabeter, Palisproget anvender; det har i høj Grad lettet og befordret de europæiske Indologers Beskæftigelse med Palilitteraturen. Med Føje nævnes F. derfor som Banebryder og Foregangsmand for dette Studium paa europæisk Grund. Selv arbejdede han ufortrødent videre for sin Kongstanke: Jātakahaandskriftets Udgivelse; og efter at han 1861—72 havde publiceret mindre Prøver deraf, lykkedes det ham paa Trods af alle Vanskeligheder at faa paabegyndt Trykningen 1873, med Støtte fra Danmarks og Indiens Regeringer og fra Berlin-Akademiet. Udgaven, der ligesom Dhammapada medtog Uddrag af de indiske Kommentarer, afsluttedes med VII. Bind 1897; den havde bragt sin Ophavsmand videnskabelig Berømmelse i Verdensformat og havde paa hjemlig Grund efterhaanden skabt ham taalelige Arbejds- og Levevilkaar. 1861 var F. blevet Assistent ved Universitetsbiblioteket, og efter Westergaards Død 1878 blev han dennes Efterfølger, endda Fakultetet med een Stemmes Overvægt havde foretrukket Wimmer blandt de i alt fem Ansøgere. 1876 blev F. Medlem af Videnskabernes Selskab, og ved Universitetsjubilæet 1879 gjordes han til Æresdoktor. Efter Afslutningen af IV. Bd. af Jātaka-Udgaven (1888) tildelte Berlin-Akademiet ham Bopp-Prisen, og 1890 udnævnte Royal Asiatic Society ham til Æresmedlem. Endnu en vigtig Tekstudgave (med et fortrinligt Glossar) af et af den buddhistiske Litteraturs kanoniske Skrifter, »Sutta-nipāta«, fik F. besørget (1884—94); en engelsk Oversættelse deraf havde han udsendt 1881. Men i øvrigt havde den livslange Beskæftigelse med de synsødelæggende Palmebladshaandskrifter svækket hans Øjne stærkt; efter Jātaka-Udgavens Afslutning gav han sig til at dyrke mytologiske

Studier, der satte Frugt i Universitetsprogrammet 1897 og i det 1902 udkomne Værk »Indian Mythology«. 1902 trak han sig tilbage fra sin Universitetspost; i sine sidste Leveaar var han næsten blind.

F.s Stilling som faktisk Pioner inden for det europæiske Studium af Pali og dermed af den Verdensreligion, der netop i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede skulde blive noget af en Modeartikel i europæisk Aandsliv, bidrog til at give hans Verdensry en Popularitetens Nuance, der stak stærkt af mod denne fordringsløse, stille Lærdes hjemlige Tilværelse, og sikkert har medvirket til Dannelsen af de oftere citerede Anekdoter om, at selv Menigmand i Østen, repræsenteret ved Søfolk o. l., lod sende Hilsener hjem til den danske Repræsentant for buddhistisk Aandsliv. F. har selv i sin nedenfor anførte engelske Selvbiografi taget Afstand fra enhver Tanke om at »være Buddhist«; et saadant mondænt-farvet Religions-skifte laa sikkert hans ukunstlede Natur og ganske usnobbede Tænkemaade saa fjernt som vel muligt. Hans lange Livsløb var uden større ydre Begivenheder; Ensformigheden afbrødes kun af enkelte Rejser i videnskabeligt Øjemed, næsten udelukkende til London, hvor han saaledes opholdt sig 1858—60 og i høj Grad lærte at værdsætte engelsk, liberalistisk Tænkesæt og engelsk Levevis i det hele taget.

En kær Fritidsbeskæftigelse for F., hvis fremmedartede Fagstudium holdt ham afsondret fra den danske Offentlighed, men ingenlunde gjorde ham verdensfjern, var hans Syslen med dansk Folkesprog og Folkelitteratur, der satte Frugt i en Række forskelligartede Skrifter: et Udvalg af københavnske Skolepigers danske Stile (1856), en Udgave af Vægterversene (1862 og senere) og af de kendteste Molbohistorier (1862 og senere) samt de under Pseudonymet V. Kristiansen udgivne »Bidrag til en Ordbog over Gadesproget« (1866; 2. forøgede Udg. 1906—07), der ikke behandler Slang (efter nutidig Opfattelse af dette Begreb), men er et flittigt Samlerarbejde af dansk Sprogs uskyldigste Afvigelser fra den strengt konventionelle Udtryksmaade.

Breve til F. i Universitetsbiblioteket. — R. 1888. DM. 1891. K.² 1898. — Portrætteret paa P. S. Krøyers Maleri af Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab).

Th. Hauch-Fausbøll: Slesv. Kirkebogsuddrag, 1908, I, S. 13. Samme i Personalh. Tidsskr., 9. Rk., I, 1929, S. 216 ff. Universitetets Aar bog 1878—79, S. 658 ff. Selvbiografier i Levnedbeskrivelser af de ved Kbh.s Universitets-Firehundredaarsfest promoverede Doktorer og Licentiater, 1879, S. 22 ff., og i Journal of the Maha-Bodhi Society April 1900. R. Besthorn i Ill. Tid. 30. Marts 1902. A. Pfungst: Aus der Indischen Kulturwelt, 1904, S. 111 ff. Journal asiatique, sér. 10, XII, 1908, S. 353. Revue de l'hist. des religions,

LVIII, 1908, S. 440. Rivista degli studi orientali, 1908, S. 506. Dines Andersen i Nordisk Tidsskr. f. Filologi, 3. Rk., XVI, 1907—08, S. 179—86 (med Bibliografi). J. Eyser i Politiken 12. Juni 1908. Ill. Tid. 14. Juni s. A.

Verner Seemann.

Faye, Gerhard Cassius, 1846—1917, Fabrikbestyrer. F. 8. Marts 1846 i Hobro, d. 30. Jan. 1917 i Nakskov, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Toldinspektør Ludvig Othar Christian F. (1800—69) og Lovise Christine Jansen (1818—70). Sønneson af Amtmand Gerhard F. (s. d.). Gift 6. Juni 1879 i Kbh. (Holmens) med Louise Caroline Hagen, f. 19. Juni 1851 i Kbh. (Helligg.), d. 16. Febr. 1920 sst., D. af Grosserer Edward Carl H. (1823—73) og Caroline Elisabeth Kirketerp (1825—61).

Der var økonomisk trange Kaar i Hjemmet, og da der ikke var Raad til Uddannelse med aarelangt Studium, kom F. til Apoteker-virksomhed og var 1861—65 Discipel paa Svaneapoteket i Aalborg. 1865 blev han exam. pharm. og var derefter et Aar paa Brædstrup Apotek. Hans gamle Principal, Apoteker Strøyberg i Aalborg, hjalp ham nu til at fortsætte Studierne i Kbh., hvor han til Manuduktør havde den senere bekendte Apoteker og Fabriker Chr. Hansen. Efter 1867 at være blevet cand. pharm. kom han atter til Svaneapoteket i Aalborg, hvor han var til 1872, samtidig med at han i sin Fritid læste Sprog, Filosofi og andre Fag, da det var hans Plan at studere videre og tage Magisterkonferens i Kemi. 1872 fik han Beskæftigelse paa Carlsberg Laboratoriet og blev s. A. konst. Assistent ved Universitetets kemiske Laboratorium, hvor han særlig var knyttet til Kemikeren og Krystallografen Dr. H. Topsøe. Paa Grund af det omfattende Laboratoriearbejde opgav han det planlagte Studium, og 1873 blev han privat Assistent ved det plantefysiologiske Laboratorium i Jardin des plantes i Paris, 1874 Kemiker paa den nyoprettede Sukkerfabrik Lolland, 1877 Bestyrer af Højbygaards Sukkerfabrik. Fra 1882 til sin Død var han Bestyrer af Nakskov Sukkerfabrik. — Sukkeravlen naar i Danmark sin Nordgrænse, og Roesukkerindustrien maa til enhver Tid tage de tekniske og videnskabelige Hjælpe midler i Brug, naar der skal kunne konkurreres med Lande, der har gunstigere Klima- og Jordbundsforhold. Dette forstod F.; han var med fra Sukkerroeavlens første Dage her i Landet, havde Anlæg for videnskabelig Syssel og styrede med anerkendt Dygtighed i 40 Aar den store Virksomhed, hvor han kom i Forbindelse med en Mængde Landmænd paa Lolland-Falster. Han tog livlig Del i de nyoprettede Tolv- og Fjortenmandsforeningers Møder og Forhandlinger og var levende interesseret i økonomiske Problemer. Med Iver kastede

han sig ind i Diskussionen om Tidens Landbrugsspørgsmaal, særlig Landbrugets Statistik, Økonomi og Rentabilitet og Kvægets Ernæring ud fra fysiologiske og økonomiske Synspunkter. Han var virksom og forudseende med Hensyn til Indførelse og Anvendelse af »Foderenhed« eller »Kornenhed« som Beregningsgrundlag. Af hans litterære Arbejder kan nævnes: »Minder fra svundne Dage« (1916), der ikke blot giver hans Erindringer, men ogsaa hans og andre Skribenters Indlæg i de ovenomtalte Diskussioner om Statistik, Fodring, Regnskabsvæsen m. m. I »Aarsberetning om Maribo Amts økonomiske Selskabs Virksomhed 1912« har han skrevet en interessant Afhandling om Roesukkerindustriens første Aar paa Lolland; i øvrigt skrev han en Række Artikler i »Landbovennen«, »Ugeskrift for Landmænd« og i andre Tidsskrifter og Dagblade. R. 1907. — Malerier af Vigo A. Erichsen 1916 og (efter Fotografi) 1918 i Familieejje.

G. Faye: Minder fra svundne Dage, 1916. Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, II, 1911, S. 107 f. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 2. Juli 1930. Aar bog for Maribo Amts økonomiske Selskab for 1917. Ugeskrift for Landmænd, 1917, S. 80 f.

Anton Christensen.

Faye, Gerhard (Gert), 1760—1845, Amtmand, Forfatter. F. 22. Febr. 1760 i Lyngdal i Norge, d. 10. Marts 1845 i Thisted, begr. sst. Forældre: Personel Kapellan, senere Sognepræst, sidst i Tromø, og Provst Andreas F. (1727—92) og Ane Margretha Karine Flinthrough. Gift 10. Dec. 1794 med Karen (Kassa) Christine Stockfleth, f. 11. Marts 1775 paa Selsinggaard, Samsø, d. 12. Marts 1858 i Kbh. (Frue), D. af Kontrollør og Toldbetjent paa Samsø, senere Stiftslandinspektør paa Lolland-Falster og Møen Eggert (Gabriel) S. (1747—1822, gift 2° 1789 med Catharine Sophie Margrethe Weinschenck, 1768—1801, 3° med Frederikke Kløcker, 1774—1817) og Christiane Dorothea Graumann (1747—87).

F. undervistes i Hjemmet og blev 1780 privat dimitteret til Universitetet. Hans Ønsker gik i Retning af Juraen, men Faderen vilde have ham til sin Medhjælper, og i hened fire Aar virkede han i hans Sogn. 1784 kom han paa ny til Kbh. for at tage teologisk Eksamen, men forhindredes heri af en alvorlig Sygdom. F., der havde litterære Anlæg, kom i denne Periode i Forbindelse med Pram og Rahbek og begyndte at skrive baade Digte og Artikler til det af dem redigerede »Minerva«, ligesom han var en hyppig Gæst i Norske Selskab og en god Ven af Wessel. Af økonomiske Grunde maatte han søge Huslærerplads paa Falster, men

1789 vendte han tilbage, tog dansk juridisk Eksamen og blev ansat i Rentekammeret. Her fattede C. D. Reventlow Interesse for ham, og 1791 udnævntes han til Forvalter over Vestensborg Gods paa Falster. Med megen Iver og stor praktisk Sans gav han sig i Lag med mange Reformer. Hoveriet blev afløst, og vigtige Grundforbedringer og Skovreformer foretaget. Flere Ejendomme lagdes ind under hans Administration, bl. a. Hvededal Gods og Vaalse By, og han fik Titel af Inspektør for Kongens falsterske Godser. 1805 udnævntes han til Amtmand i Thisted. I denne Gerning kom han til at virke henved 38 Aar, og hans Betydning for Amtets Opblomstring kan vanskelig overvurderes. Til Befolkningen kom han hurtigt i det bedste Forhold, og paa alle en Amtmands vidt forskellige Arbejdsfelter øvede han en betydelig Indsats. Vejvæsenet og Beplantningssagen stod hans Hjerte nærmest, og med Stolthed kunde han her fremvise en Række straalende Resultater. Efter i mange Aar helt at have svigtet Muserne genoptog han som Amtmand sit Forfatterskab, og 1822—23 udkom hans »Litteraire Arbejder« (I—IV). F. var en nidkær og initiativrig Embedsmand, en elskværdig og vindende Personlighed. — Konferensraad 1828. Rang som Stiftamtmand 1841. — R. 1809. DM. 1826. K. 1840. — Mindesten i Gaabense Færgeskov. Buste i Christiansgave Park i Thisted. — Maleri af Rørbye ca. 1830 paa Fr.borg. Stik af A. Flint 1822.

Chr. Heilskov: Mindeblade om Gerhard Faye, 1925. Hist. Aarb. f. Thisted Amt, I, 1909. Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, II, 1911, S. 106 f. Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 2. Juli 1930. Holger Hjelholt: Falsters Historie, II, 1935, S. 599 ff.

Harald Jørgensen.

Febiger (Fibiger), Hans **Christian**, 1749—96, dansk-amerikansk Officer, Forretningsmand og Embedsmand. F. 19. Okt. 1749 i Faaborg, d. 20. Sept. 1796 i Philadelphia, begr. sst. Forældre: Organist i Faaborg, senere Degn i Hillerslev Jørgen Mathiesen Fibiger (1705—76) og Sophie Dorthæ Pedersdatter Østrup (ca. 1717—81). Gift 1777 i Philadelphia med Elizabeth Carson, f. 19. Febr. 1754, d. 5. Jan. 1817, D. af en Købmand i Philadelphia (af skotsk Slægt).

F. blev Student 1766, privat dimitteret fra Nyborg, og rejste kort efter til St. Croix, hvor han blev Skriver hos en Farbroder, som var Told- og Pakhusforvalter i Frederikssted. Som Agent for et Firma paa St. Croix berejste han 1772 de nordamerikanske Kolonier, hvor han efter egne Optegnelser navnlig viste Interesse for »Tømmer, Fisk og Heste«. I nogle Aar boede han i Boston, og

under hans Ophold her udbød Uafhængighedskrigen. F. sluttede sig uden Betænkning til Kolonisterne, og i April 1775 traadte han ind i Hæren. Han blev efter kort Tids Forløb Adjudant ved Oberst Gerrish's Regiment inden for Massachusetts' Statsmilits, som deltog i Indeslutningen af de britiske Tropper i Boston. I Slaget ved Bunker Hill, som snart paafulgte, viste han baade personligt Mod og Dygtighed som Fører. Under Krigens videre Forløb fik han Lejlighed til at udmærke sig paa flere Maader navnlig ved sine fremragende Evner som Leder af forskellige Hærafdelingers Rekrutering og deres Forsyning med Materiel, Heste og Proviant. Allerede i Nov. 1776 avancerede han til Oberstløjtnant, i Sept. 1777 til Oberst, og da han 1783 efter otte Aars uafbrudt Tjeneste trak sig tilbage fra aktiv Tjeneste, tildelte Kongressen ham Rang og Titel af Brigadegeneral. Efter Krigen nedsatte han sig i Philadelphia som Forretningsmand; han havde bl. a. Forbindelse med Danmark. Han nød stor Anseelse blandt sine Medborgere og beklædte efterhaanden flere Embeder i Byen Philadelphia og Staten Pennsylvania. 1789 valgtes han til State Treasurer of Pennsylvania og beklædte dette Embede til sin Død.

P. S. Vig: Danske i Kamp i og for Amerika, 1917, S. 103—27. Personalh. Tidsskr., 4. Rk., VI, 1903, S. 175 f. Dictionary of American Biography, VI, 1931, S. 309 med Litteratur.

A. Kamp.

Fechtcl, Poul, d. ca. 1590, Møntmester. Siges at være blevet 123 Aar gammel og skulde altsaa være f. ca. 1467, men Aldersangivelsen er sandsynligvis overdrevet.

P. F. nævnes første Gang 1536 som Borger i Helsingør, da han fik Kvittans for nogle Penge, han paa Kongens Vegne havde modtaget af Møntmesteren i Roskilde. 1541 blev han selv Møntmester i Kbh. ved den Mønt, Christian III. lod indrette ved Clara Kirke. 1549 fik han Kongetienden af Værløse Sogn i Forlening, 1553 Herstedvesters og ved sin Afsked Gladsaxe Sogns Kongetiende. Under Pesten i Kbh. 1564 flyttedes Mønten til Holmen, Sygdommen hærgede slemt blandt Møntsvendene, og da P. F. yderligere mistede sin Svoger, ønskede han at trække sig tilbage; Mogens Gyldenstjerne fik Ordre til at forhandle med ham, da Kongen ikke mente, at F. »med Ære« kunde frasige sig Bestillingen, naar andre ikke kunde faas saa hurtigt i Stedet, men i Maj 1565 afskedigedes han efter eget Ønske paa Grund af Alder og Skrøbelighed. 1570, da han fik Saldokvittering for sin Virksomhed, kaldes han Borger i Kbh., og 1573 blev han Lavsbroder i Danske Kompagni; allerede i sin Møntmestertid drev han Handel,

og i Begyndelsen af 1550'erne fik han Toldfrihed for nogle Varer, han vilde udføre til Tyskland. 1562 oplod han Kongen fem Gaarde ved Helsingør, som var pantsat til ham af Esrom Kloster, hvorfor Kongen, trods Domkapitlets Modstand, gav hans Søn *Didrik F.* Livbrev paa et Kannikedømme og Vikarie i Lund, og endnu s. A. — efter *Didrik F.*s Død — overførte dette til hans anden Søn, *Henrik F.* (d. 1574). *P. F.* har været en formuende Mand, som forstrakte Kronen med Penge, og 1590 skænkede han 3000 Rdl., der stod paa Rente hos Hamburgs Magistrat, til den Stiftelse for husarme, der har bevaret hans Navn; Kongen havde 1570 skænket den Grund, hvorpaa han allerede da havde ladet »Boderne« opføre. *P. F.* var knyttet til Nicolai Kirke, hvor han 1566 købte Stolestade, og hvortil han havde skænket en Altertavle, der 1560 sammen med Højalteret blev ødelagt ved Lynnedslag. En Sølvmedaille, der blev slaaet til hans Ære, bærer hans Valgsprog »ick leve in Godt« og Indskriften: »God heft gegeven gelyck vnd lang leven«. Han efterlod en Søn *Jacob F.* (d. 1616), der var Borgmester i Malmø, og vistnok flere Døtre.

Dsk. Mag., I, 1745, S. 161. Wolffs Journal, III, 1807, S. 265—69. Oluf Nielsen: Kjøbenhavns Historie og Beskrivelse, III, 1881, S. 348 f. Hist. Medd. om Kbh., II, 1909, S. 437. H. R. Hiort-Lorenzen og Ellen Rosendahl: Repertorium over Legater, I, 1903, S. 17. Theod. Wählin: Malmö S:t Petri Kyrka, 1919, S. 82 f. Thottske Saml. Fol. 1070. C. Giessing: Fechtel-Stammen (Rigsarkivet). Dsk. Kancelliregistranter 1535—50, 1881—82 (se Registeret). Kanc. Brevbøger 1551—70, 1885—96 (ligesaa). Kbh.s Diplomatarium, I—VIII, 1872—87 (ligesaa).

Albert Fabritius (O. Nielsen).

Feddersen, et særligt i Slesvig og Holsten hyppigere forekommende Patronym. En Handelsmands- og Embedsmandsslægt *F.* føres tilbage til Gaardmand i Store Vi Sogn ved Flensborg *Nis Jensen*, hvis Sønnesøn, Købmand, Raadmand i Rudkøbing *Nis F.* (1631—91) var Fader til Købmand, Raadmand i Flensborg *Peter F.* (1664—1732). Af dennes atten Børn skal nævnes Konferensraad, Magistratspræsident i Kristiania *Nicolai F.* (1699—1769) — som i sit Ægteskab med Forfatterinden *Ditlevine F.*, f. *Collett* (1727—1803) havde Sønnen, nedenn. Højesteretsjustitiarius *Peter F.* (1750—1822) — Købmand og Raadmand i Flensborg *Friedrich F.* (1703—75), Købmand sst. *Heinrich F.* (1711—44), Købmand og Borgmester sst. *Johan Gerhard F.* (1712—87) og Købmand og Raadmand i Haderslev *Hans Rudolph F.* (1717—62). Sidstnævnte var Fader til *Catharina F.* (1748—1819) — gift med Købmand, Raadmand i Haderslev *Peter Hiort* og saaledes Mormoder til *Peter Hiort Lorenzen* (1791—1845, s. d.) — og til Køb-

mand og deputeret Borger i Flensborg Peter F. (f. 1744). Dennes Søn var Etatsraad, Borgmester i Flensborg Hans Rudolph F. (1775—1847), der tilvejebragte omfattende Samlinger til Flensborgs Historie (Flensborgensia), som 1846 erhvervedes af Kommunen og nu findes i Stadsarkivet (jfr. *Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte*, I, 1928). Den ovenn. Købmand Heinrich F. (1711—44) var Fader til Fiskal, Advokat ved Overretten i Altona Peter F. (1742—1821), hvis Søn, Amtsforvalter i Rendsborg, Étatsraad Peter F. (1765—1845), var Fader til Justitsraad, Borgmester og Byfoged i Roskilde Peter F. (1800—69) — hvis Søn var nedenn. Professor Arthur Frederik F. (1835—1906) — til Kammerraad, Bureauchef i Slesvigsk Ministerium Henry George F. (1811—71) og til nedenn. Guvernør Hans Ditmar Frederik (Fritz) F. (1805—63), hvis Søn Stiftamtmand Gustav Hakon Valdemar F. (1848—1912) ægtede den for sin Virksomhed i Kvinde-sagens Tjeneste kendte Baronesse Astrid Stampe (1852—1930, s. d.). — Til en frisisk Bondeslægt F. hører nedenn. Pastor Friedrich F. (1790—1863), hvis Broder, Portrætmaleren Hans Peter F. (1788—1860) var Fader til Maleren Professor Hans Peter F. (f. 1848). — Nedenn. Fysiker Berend Wilhelm F. (1832—1918) tilhører en særlig til Husum knyttet Familie F.

Sofus Elvius og H. R. Hiort-Lorenzen: *Danske patriciske Slægter*, I, 1891, S. 102—25. Th. Hauch-Fausbøll: *Slægthaandbogen*, 1900, S. 171 ff.

Albert Fabritius.

Feddersen, Arthur Frederik, 1835—1906, Fiskerikyndig. F. 16. Febr. 1835 i Kbh. (Fødsst.), d. 27. Febr. 1906 sst., Urne paa Frbg. Kgd. Forældre: Kancellisekretær, senere Borgmester i Roskilde og Justitsraad Peter F. (1800—69) og Bolette Kirstine Kock (1809—86). Gift 25. Juni 1859 paa Frbg. med Laura Vilhelmine Eleonora Caroline Møller, f. 21. Maj 1833 i Kbh. (Frue), d. 21. April 1912 paa Frbg., D. af Bagersvend Ole M. og Benthe Cæcilie Burchhardt.

F. var Elev paa Sorø Akademi 1846—53 og tog Adgangseksamen til Polyteknisk Lærestalt 1855, 1. Del af Eksamen i anvendt Naturvidenskab 1856. Efter i nogle Aar at have undervist i københavnske Kommuneskoler konstitueredes han 1861 som Adjunkt ved Viborg Katedralskole og fik fast Ansættelse 1864. Allerede tidligt havde han fattet Interesse for Fiskeriernes Udvikling, og efter sin Hjemkomst fra den internationale Fiskeriudstilling i Bergen 1865 stiftede han Fiskeriselskabet for Viborg og Omegn og fik anlagt en Udclækningsanstalt. Samtidig paabegyndte han, sammen med Birkedommer H. V. Fiedler (s. d.) »Tidsskrift for Fiskeri«, der

(fra 1873 med Titel »Nordisk Tidsskrift for Fiskeri«) bestod indtil 1882, da det afløstes af »Fiskeritidende« (fra 1892 »Dansk Fiskeriforenings Medlemsblad«, fra 1903 »Dansk Fiskeritidende«), af hvilket F. var Redaktør 1882—92 og 1902—06. 1883 fritoges han i to Aar for sin Lærervirksomhed, men beholdt sin Løn, for helt at kunne hellige sig sin Interesse for Fiskeriets Fremme. 1885 tog han definitivt sin Afsked som Skoleembedsmand. 1884 deltog han i Stiftelsen af Foreningen til Fiskeriernes Fremme i Danmark og blev dens Sekretær. 1887 sammensluttedes Foreningen med Dansk Fiskeriselskab til Dansk Fiskeriforening, i hvilken F. var en ledende Kraft, først som Sekretær, senere (fra 1892) som Konsulent. Han skabte og ordnede dens Modelsamling, holdt talrige oplysende Foredrag rundt om i Landet og var Leder af Fiskeriafdelingen paa de nordiske Industriudstillinger. Han foretog adskillige Rejser, bl. a. til Island paa Altingets Opfordring, og var korresponderende Medlem eller Æresmedlem af forskellige Fiskeriselskaber i Europa og Amerika. — Han udfoldede tillige en flittig Skribentvirksomhed. Han var Forfatter af »Fortegnelse over de danske Ferskvandsfisk« i »Naturhistorisk Tidsskrift« (1879)«, »Vore ferske Vande og deres Beboere« og »De danske Padde og Øgler« (begge i »Frem« 1899), »Samleren« (1899), »Havet, dets Opdagelse og Erobring« (1903) samt flere af Dansk Fiskeriforenings Smaaskrifter. Hans vigtigste Indsats ligger dog i hans personlige Arbejde for vore Fiskeriers Fremme og for Fiskerstandens sociale Højnelse. Det maa for en Del tilskrives Datidens stærke politiske Intolerance, at F., der var overbevist Venstremand, ikke blev Fiedlers Efterfølger som Statskonsulent; ligesaa, at han 1892 af den daværende Bestyrelse i Dansk Fiskeriforening afskedigedes som Foreningens Sekretær og Redaktør af Medlemsbladet; efter Systemskiftet 1901 blev han dog atter Bladets Redaktør og var det til sin Død. — Tit. Professor 1902. — R. 1888. F.M.G. 1874. — Maleri af Georg Schjelderup 1905 i Familieej. Træsnit 1898 og efter Fotografi 1888.

Søndags-Posten 16. Sept. 1888. Th. Wedén i Ill. Tid. 19. Febr. 1905. Søndagsbl. s. A. Dansk Fiskeritid. 5. Marts 1906 og 1. Juni 1912. Politiken 28. Febr. 1906. Ferskvandsfiskeribladet 1. Marts s. A. Ill. Tid. 11. Marts s. A.

H. Blegvad.

Feddersen, Astrid Stampe, se Stampe.

Feddersen, Hans Ditmar Frederik (Fritz), 1805—63, Guvernør. F. 2. Juli 1805 i Kbh. (Petri), d. 12. Maj 1863 paa Petersgaard, begr. i Kallehave. Forældre: Kontorchef i Rentekammeret, senere Amtsforvalter i Rendsborg og Etatsraad Peter F. (1765—1845)

og Margrethe Tersling (1779—1836). Gift 1° 5. Dec. 1840 paa Frbg. med Ingeborg Cathrine Johanne (Hanne) Jensine Deegen, f. 1. April 1816 i Kbh. (Helligg.), d. 22. Nov. 1853 i Christianssted, D. af Justitssekretær i Højesteret, Justitsraad, senere Etatsraad Colbjørn D. (1778—1830) og Anne Eleonore Margrethe Lemming (1793—1866). 2° 20. Marts 1858 i Kbh. (Frue) med Nanna Felicia Augusta Bilsted, f. 18. Juli 1820 i Kbh. (Garn.), d. 21. Jan. 1889 paa Frbg. (gift 1° 1838 med Fideikommisbesidder Michael Conrad Fabritius de Tengnagel til Petersgaard, 1811—49), D. af Prokurator, senere Etatsraad og Kammeradvokat Hans B. (s. d.) og Hustru.

F. blev Student 1822 fra Borgerdydskolen i Kbh., cand. jur. 1827 og s. A. Volontær i Højesterets Justitskontor, 1830 tillige Fuldmægtig hos Kammeradvokaten, fik 1831 Universitetets Guldmedaille for den juridiske Prisopgave, var 1832—35 med offentlig Understøttelse paa Studierejse i Udlandet og blev 1835 Auditor for Kongens Livjægerkorps. 1836 udgav han »Om Asylerne, deres Vigtighed for den arbejdende Stand og deres Betydning for Staten«, og dette var medvirkende til, at han 1837 blev Medlem af Direktionen for Kbh.s Fattigvæsen. Ogsaa for Industrien var F. interesseret, og han var 1844—45 Næstformand i Industriforeningen. Mere og mere drog dog Politikken ham, og han valgtes (for Kbh.) 1841 til Medlem af Østifternes Stænderforsamling, hvis Sekretær han blev. For sine liberale Udtalelser paadrog F. sig en kort Tid Kongens Misnøje, men den dygtige og kloge, kundskabsrige og vindende Embedsmand vandt hurtigt frem. Han udnævntes 23. Dec. 1842 til Kommitteret i General-Toldkammer- og Kommercekollegiets 3. Sektion. 1848 blev han Kommitteret hos Kolonialdirektøren, og 1850 lykkedes det ham i London at faa afsluttet det store Statslaan, som Krigen havde nødvendiggjort, paa meget gunstige Vilkaar. S. A. konstitueredes han som Borgmester og Politidirektør i Slesvig og Direktør for det derværende Døvstummeinstitut. 1851 udnævntes han til Guvernør for de dansk-vestindiske Øer, hvor han gjorde fortræffelig Fyldest baade ved sine diplomatiske Evner og ved sin Fasthed i Styrelsen. En Negeropstand ved Juletid 1852 i Christianssted blev dæmpet med Djærvhed og Hurtighed. F. forlod Vestindien 1855 og dermed ogsaa Stats-tjenesten. Ved Hjemkomsten blev han Medlem af Direktionen for Sparekassen for Kjøbenhavn og Omegn (1856—62), og sine tre sidste Leveaar repræsenterede han Kbh.s 3. Valgkreds som Folketingsmand. — Kancelliraad 1839. Justitsraad 1842. Kammerherre 1855. — R. 1850. K. 1853.

Kay Larsen: Dansk-Vestindien 1666—1917, 1929. C. Nyrop: Industriforeningen i Kbh., 1888 (se Registeret).

G. Kringelbach (Kay Larsen).*

Feddersen, Friedrich, 1790—1863, Præst. F. 5. Febr. 1790 i Vester Snattebøl, Stedesand Sogn, d. 8. Juli 1863 i Husum, begr. sst. Forældre: Gaardejer Harke F. (1741—1816) og Catharine Hansen (1764—1834). Gift 16. April 1819 med Martha Brick, f. 29. Dec. 1796 i Husum, d. 13. Maj 1875 sst., D. af Købmand Lorentz B. (1767—1823) og Christina Jovers (1766—1838).

F., der omtaler sin Fader som en dannet Landmand, gik i Flensborg Skole 1803—07, studerede Teologi i Kiel 1809—12 og tog teologisk Eksamen paa Gottorp 1814. 1815 blev han Sognepræst i Ulvesbøl (tiltraadte 1816), 1827 i Garding og 1838 Provst for Eiderstedt. Han var meget interesseret i Skolevæsen og Administration. Han roser sig af at have vundet megen Anerkendelse ved sin Arbejdsdygtighed, Ordenssans og Ro, men tilstaar — maaske under Trykket af de politiske Forhold i 1850'erne — at han var slaaet ind paa en forkert politisk Retning. Han havde medunderskrevet to Erklæringer fra et stort Antal Gejstlige, af 29. Aug. og 15. Okt. 1849, hvori man stillede sig paa den slesvigholstenske Side; efter Slaget ved Isted flygtede han til Holsten og blev afskediget 15. Sept. 1850. Hans Ansøgning om Genansættelse blev afslaaet. Han levede da dels hos sine Brødre, dels i Husum. 1853 udgav han en Bearbejdelse af den af Provsten M. D. Voss (1741—1815) forfattede eiderstedtske Præstehistorie og det om varm Hjemstavnsfølelse vidnende historisk-geografisk-statistiske Skrift »Beschreibung der Landschaft Eiderstedt«. — Maleri af Friedrich Feddersen ca. 1845. Pennetegninger af H. P. Feddersen den Ældre.

M. D. Voss: Nachrichten von den Pröpsten und Predigern in Eiderstedt seit der Reformation, überarbeitet und fortgesetzt von Fr. Feddersen, 1853, S. 26—28, 118 f., 137 (Notitserne er selvbiografiske). J. H. Weiland: Die Geistlichkeit Schleswig-Holsteins während der Erhebung (Schriften des Vereins für schlesw.-holst. Kirchengesch., 2. Rh., III, 1898, S. 33, 46, 94).

Valdemar Ammundsen.

Feddersen, Peter, 1750—1822, Justitiarius i Højesteret. F. 16. Jan. 1750 i Kristiania, d. 1. Febr. 1822 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Magistratspræsident, senere Konferensraad Nicolai F. (1699—1769) og Ditlevine Collett (1727—1803). Ugift.

F. blev 1767 privat dimitteret til Universitetet og tog tre Aar efter juridisk Eksamen. Efter en kort Virksomhed som Auskultant

i Overhofretten i Norge udnævntes han 1771 til Protokolsekretær i Højesteret, 1778 til Assessor i Hof- og Stadsretten i Kbh. og 1782 til Assessor i Højesteret. 1799—1804 arbejdede han i Kancelliet, først som 3. Deputeret og Chef for norske Justitsdepartement, dernæst som 1. Deputeret, men denne Virksomhed tiltalte ham ikke, og ved første opstaaende Lejlighed søgte han tilbage til Højesteret. 1815 efterfulgte han Chr. Colbiørnsen som Justitiarius. F. hørte til de mere fremtrædende Medlemmer af Retten, hvis Voteringer man lyttede til med Opmærksomhed. — Etatsraad 1799. Konferensraad 1811. Gehejmekonferensraad 1821. — R. 1810. K. 1815. S.K. 1817.

Fr. Thaarup: Fædrenelandsk Nekrolog 1821—26, 1835—44, S. 118 f. Troels G. Jørgensen: Danmark-Norges Højesteret 1790—1814, 1930 (se Registeret).

Harald Jørgensen (G. Kringelbach).

Feddersen, Berend Wilhelm, 1832—1918, Fysiker. F. 26. Marts 1832 i Slesvig, d. 2. Juli 1918 i Leipzig, begr. sst. Forældre: Overretssekretær og Landretsnotar, senere Justitsraad Berend F. (1800—70) og Adelheid Schmidt (1805—61). Gift 1° 7. Dec. 1866 i Kiel med Agathe Dorothee (Dora) Feddersen, f. 29. Jan. 1846 i Kiel, d. 17. Maj 1889 i Leipzig, D. af Købmand Joachim Christian F. (1803—52) og Friederike Auguste Christiane Klotz (1821—99). 2° 19. Sept. 1890 i Kbh. (Matth.) med Helga Josephine Frederikke Kjær, f. 16. Juli 1852 i San Giorgio ved Napoli, D. af tidligere Ejer af Petersholm ved Vejle Erik Vilhelm K. (1824—53) og Caroline Stamer (1822—1903).

F. var først Elev i Katedralskolen i Slesvig (Die Schleswiger Domschule), men blev ved Skolens Fordanskning 1850 overflyttet til Gymnasiet i Gotha. Han studerede Fysik, Matematik og Kemi i Göttingen, hvor han især paavirkedes af Fysikeren Professor Wilhelm Weber, i Berlin (1854—55) under Professorerne Dirichlet og Magnus og endelig i Kiel som den første Elev hos Professor Gustav Karsten i det af denne nyoprettede fysiske Institut. Han tog her Doktorgraden i Fysik 1857, hvorefter han 1858 rejste til Leipzig, hvor han boede som Privatmand til sin Død. 1874 redigerede F. Jubilæumsbindet af »Annalen der Physik« i Anledning af Poggendorffs 50 Aars Redaktørjubilæum. Han var sammen med Professor A. J. von Oettingen Ud giver af III. Bind (1897—98) af J. C. Poggendorff's »Biographisch-literarisches Handwörterbuch«, til hvis Videreførsel han har ydet betydelig økonomisk Støtte. Hans Hovedværk er hans Undersøgelse over elektriske Udladninger af en Leidnerflaske (Kondensator) gennem en elektrisk Traad-

rulle (Selvinduktion), idet han er den første, der eksperimentelt har paavist, at disse Udladninger kan foregaa oscillatorisk, og har bestemt de lovmæssige Forhold vedrørende disse Svingningers Forløb. Han viste derved Rigtigheden af de af H. v. Helmholtz, William Thomson (Lord Kelvin) og Kirchhoff opstillede Teorier angaaende Elektricitetens Bevægelse i saadanne Svingningskredse. Disse Undersøgelser, der paabegyndtes i Berlin 1855, fortsattes i Kiel 1855—57 og afsluttedes i Leipzig 1861, var overordentlig smukt tilrettelagte og dygtig gennemførte. De danner et af de meget betydende videnskabelige Fremskridt, der udgør Grundlaget for den moderne Radioteknik. — F.s øvrige fysiske Arbejder er ikke af større Betydning; men han beholdt helt op i sin høje Alderdom en levende Interesse for Fysikkens videre Udvikling og tog ivrig Del i det sachsiske Akademis Møder og i de fysiske Kollokvier ved Leipzigs Universitet. De betydeligste af hans videnskabelige Arbejder er samlet i W. Feddersen: »Entladung der Leidener Flasche« (Ostwald's Klassiker der exakten Wissenschaften, Nr. 166, 1908). — Maleri af Meta Claudius, f. Voigt i Familieeje.

A. J. v. Oettingen i Berichten der Mathematisch-Physischen Klasse der Sächs. Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig, LXX, 1918, S. 355—61. Th. Des Coudres i Physikalisches Zeitschrift, XIX, 1918, S. 393. Schleswiger Nachrichten 23. Marts 1932.

P. O. Pedersen.

Federspiel, Holger, 1868—1934, Retskyndig. F. 30. Juni 1868 paa Frbg., d. ved en Automobilulykke 5. Juli 1934 ved Fjenneslev, begr. paa Frbg. Forældre: Kontrollør ved Klasselotteriet, Kammer-assessor, senere Justitsraad Peter Julius F. (1824—1909) og Emma Alvilda Rasmussen (1832—1912). Gift 1° 31. Jan. 1899 med Eva Drachmann, f. 4. Nov. 1874 i Kbh. (Johs.) (gift 2° 1910 med Overretssagfører i Kbh. Folmer Middelboe Dyrhund, f. 1879), D. af Digteren Holger D. (s. d.) og 1. Hustru. Ægteskabet opløst. 2° 17. Okt. 1913 i Askov med Pianistinden Asta v. Nutzhorn, f. 28. Aug. 1880 i Askov (gift 2° 1932 med Amtmand i Thisted Christian Haugen-Johansen, f. 1882, gift 1° 1925 med Susanne Marie Vilhelmine Koch Dahlerup, 1887—1927), D. af Medbestyrer af Askov Folkehøjskole, senere tit. Professor Heinrich v. N. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst 1932.

F. blev Student 1885 fra Metropolitanskolen, syslede efter et Strejftog inden for Medicinens Omraade med Filologi og Æstetik, virkede som Medarbejder ved og Korrespondent — fra Paris — til »Politiken« og »København«, Deltager i 80'ernes litterære og kunstneriske Liv — »Af en Dagdrivers Optegnelser« i »Af Dagens

Krønike« (1890)—, blev cand. jur. 1898, efter en Udenlandsrejse til England, Tyskland og Frankrig Dr. jur. 1901 med Afhandlingen »Begrebet Interesse i Læren om Forsikring. Et Bidrag til Skadeserstatningslæren«, konkurrerede 1903 med L. A. Grundtvig om et ved V. Falbe-Hansens Afgang 1902 ledigblevet Professorat i det rets- og statsvidenskabelige Fakultet og skrev i den Anledning Afhandlingen »Bidrag til Viljeserklæringernes Systematik tilligemed en særlig Fremstilling af Læren om Reklamation og Dispositionsstilling i Distancehandelen« (1903). Prøveforelæsnings »Kvitteringen. Bevismiddel eller Opgivelseserklæring?« blev trykt i »Tidskrift for Retsvidenskab«, XVI (1903). Grundtvig hjemførte Sejren, men F. blev s. A. udnævnt til Docent ved Universitetet. Efter Datidens Skik havde F. som Docent intet fast afgrænset Fagomraade og maatte derfor delvis overtage Undervisningen i Fag — Civilrettens første Afdeling og Romerret —, som ikke ejede hans egentlige Interesse, og hvor han allerede af den Grund ikke ret følte sig hjemme, medens Discipliner som den industrielle Ret og den internationale Privatret ikke paa Fakultetets Forelæsningsplan indtog den Plads, han ønskede. Et nyttigt Hjælpemiddel til Studiet af Romerretten ydede F. i »Romerske Retskilder« (1904, 2. Udg. 1908) og den sig dertil sluttende af F. og A. B. Drachmann givne Oversættelse af samme (1907, 3. Udg. 1930); fortjenstfuldt er ogsaa det af F. under Medvirkning af V. Boeg, A. Martensen-Larsen og Jac. Winther udgivne »Kongeriget Danmarks Love« (I, 1910; II, 1913) med to af F. og Winther udsendte Supplementbind for 1914 og 1915 (1915—16). Udsprunget af Forelæsninger er F.s Hovedværk »Den internationale Privatret i Danmark. Almindelig Del« (1909), hvori han søgte at løse den vanskelige Opgave at levere en tidsvarende Fremstilling af et Emne af stor teoretisk og praktisk Betydning; medens den specielle Del aldrig udkom, supplerede han sin Bog med forskellige Afhandlinger og Anmeldelser, saaledes »De nordiske internationalprivatretlige Konventionsudkast« og »Genève-Konventionen angaaende visse Lovkollisioner indenfor Vekslerrettens Omraade« i »Nordisk Tidsskrift for international Ret«, I og II (1930 og 1931). Ogsaa paa den industrielle Rets Felter var F. litterært virksom; han offentliggjorde bl. a. i »Aktieselskabet Internationalt Patent-Bureau gennem 50 Aar« (1932) »Hovedpunkter af den danske Varemærkerets Udvikling gennem 50 Aar«.

Misfornøjet med sin Stilling ved Universitetet søgte F. 1914 sin Afsked. Hverken som Lærer eller Eksaminator ejede han egentlig pædagogisk Begavelse, det ved L. A. Grundtvigs Død vakante

Professorat opnaaede han ikke, og han følte sig i det hele mere paa sin Plads i det praktiske Rets- og Forretningsliv, hvor han allerede havde virket, bl. a. fra 1903 som Formand for Dansk Ingeniørforenings Voldgiftskommission og for Dansk Forening for Beskyttelse af industriel Ejendomsret 1902—22; han var tilfornet Toldraadet som juridisk Sagkyndig 1911—23, Medlem af Industriraadet 1911—16 o. s. v. 1919—25 opholdt han sig i London som Direktør for Aktieselskaberne B. Stilling-Andersen og Alex. Mitchell & Co., 1927—28 var han Formand for Handelsministeriets Industriudvalg og fra 1928 indtil Likvidationens Slutning Medlem af Likvidationskomiteen for Kbh.s Diskontobank og Revisionsbank. Ved Udarbejdelsen af en Række Lovforslag — Patent, Varemærker o. a. — har han ydet effektiv Bistand. Efter Verdenskrigens Udbrud havde F. og Landbrugskonsulent Rudolf Schou efter Landbrugsministeriets Opfordring forhandlet med de engelske Myndigheder for at opnaa Lempelser i Englands Politik med Hensyn til Danmarks Forsyning med Foderstoffer, 1915—16 forhandlede han paa Grosserer-Societetets Vegne med den britiske Regering om en Ordning af Danmarks Importforhold; om denne Ordning har han 1929 forfattet et Skrift »I Grosserer-Societetets Tjeneste«, trykt paa Societetets Foranstaltning, men hidtil ikke udgivet.

F. naaede vistnok ikke de Resultater, hvortil hans Evner havde kvalificeret ham. Der kom noget splittet og tilfældigt over denne Naturdyrker, Sportsmand og Musikelsker. Ledemotivet i hans Liv var en umættelig Friheds- og Uafhængighedstrang. Han følte sig bedst, naar han stod alene, og allerede denne Karakteregenskab maatte næsten med Naturnødvendighed afføde baade indre og ydre Konflikter. — Maleri af Professor Meyer, München, ca. 1904 i Privateje.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1902, S. 91. Viggo Bentzon i Nordisk Tidsskrift for international Ret, V, 1934, S. 69 ff. Henry Ussing i Univ. Progr. Nov. 1934, S. 139 ff.

Frantz Dahl.

de Feignet, Joseph Carl Julien (kaldes i Kirkebogen ved sin Død Carl Wilhelm Julian), ca. 1699—1771, Officer. F. ca. 1699 i Schwaben, d. 2. April 1771 i Kbh., begr. i Garn. K. Fader: Kejslerlig Major Friederich Conrad Wilhelm de F. (d. 1702). Gift 1737 med Maria Theresia de San Bartholomii, f. ca. 1718 i Milano, d. 16. Marts 1790 i Altona, D. af kejslerlig Oberst de San B.

de F. var først Edelknabe hos en Fyrst Liechtenstein og blev 1716 Fændrik i kejslerlig Tjeneste, studerede herefter teoretisk og praktisk Artilleri- og Ingeniørvidenskab, blev 1727 Sekondløjtnant i Ingeniørerne, 1733 Premierløjtnant (i Infanteriet) og 1735 Inge-

niørkaptajn. 1743 traadte han i dansk Tjeneste som overtallig Major ved Danske Fortifikationsetat, men forrettede fra n. A. Tjeneste ved Holstenske Etat, blev Oberstløjtnant 1752, 1754 midlertidig, n. A. virkelig Chef for sidstnævnte Etat; fik 1755 Rang med Oberster af Infanteriet. 1758—60 var han Generalkvartermester ved Grænsekorpset i Hertugdømmerne og afløstes af Gähler. 1761 beordredes han til at kortlægge Hovedvejene i Hertugdømmerne og angive Vejlængderne i danske Mil. Da »de fleste Geografer« angav en dansk Mil til 15 000 sjællandske Alen, blev der ud fra Kbh. foretaget Opmaaling ad forskellige Hovedveje, hvad der vel gav forskellige Resultater som Følge af Vejenes Omlægning i de sidste 80 Aar, men dog førte til, at en dansk Mil »antoges« oprindeligt at være regnet til 12 000 »danske eller sjællandske« Alen, hvad der herefter sloges fast og gennemførtes i Hertugdømmerne. Fra den Saint-Germainske Hærordning 1763 til sin Død var de F. Chef for den forenede dansk-norsk-holstenske Fortifikationsetat, fra 1766 som Generalløjtnant (i Infanteriet). Han var Modstander af, at hans Officerer stod i Nummer ved Infanteriet og jævnlig maatte forrette Tjeneste ved dette, og fremsatte Forslag om en mere tidssvarende Fordeling i Rigerne af Ingeniørofficererne og om disses Tjenstforretninger. Det var ham, der gennemførte, at Ingeniørofficererne i den norske Etat skulde kunne Dansk (Norsk); selv skrev han dog altid Tysk. Paa hans Forslag blev Hitler Skanse nedlagt, da man dog ikke derfra kunde beherske Elben. Fæstningsværkerne om Nyborg blev tilbagekøbt i hans Tid og atter fornyet, men det lykkedes ham ikke at gennemføre, at Lade-gaarden ved Kbh. blev omdannet til en lille Fæstning til i Forbindelse med Sluseværker at hindre en Angriber i at ødelægge Stadens Vandforsyning. Ladegaardsaaens nedre Løb fik i hans Tid den Retning, som det bibeholdt til nær op mod Nutiden. Han har udgivet »Gründliche Gedanken einer Verbesserung der moderner Fortification« (1748). Han var Katolik. — Hv. R. 1766.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, IX, 1922, S. 407.

Rockstroh.

Feilberg, Landmands- og Embedsmandsslægt, som efter Traditionen skal stamme fra sønderjyske Selvejrbønder. Slægten føres tilbage til en — ikke ad arkivalisk Vej paavist — Jens F., hvis seks Sønner alle var Farvere. Af disse skal nævnes Farver i Aarhus Henrik Jensen F. (d. 1751), hvis Sønnesøn Over- og Underrets-prokurator, Kammerraad Christian Peter F. (1770—1831), var Fader til Sognepræst i Kværndrup Ludvig F. (1803—70). Denne

var Fader til Forfatteren, Landinspektør Erik Nikolaj Christian F. (1834—1910), Fuldmægtig og Arkivar i Krigsministeriet Gustav Johan Ludvig F. (1836—95) og til nedenn. Filosof Ludvig Tage Christian Müller F. (1849—1912), hvis Søn er den ligeledes nedenn. Ingeniør Casper Ludvig F. (f. 1881). En Søster til Pastor Ludvig F. (1803—70), Mariane Petrine F. (1807—57), var Moder til Ida Sophie Branner (1840—1911), gift med Digteren Sophus Schandorph (1836—1901, s. d.), og til Mariane Petrine Branner (1844—1925), gift med Sprogmanden Johannes Kaper (1838—1905, s. d.). — En anden Søn af Jens F., Farver i Aalborg Frederik Jensen F. (1702—64) var Fader til Sognepræst Jens Peter F. (1732—1808) og til Fuldmægtig i Hof- og Stadsretten Peter F. (1742—94). Af dennes mange Børn nævnes Hovedbogholder i Rigsbanken Peter Adolph F. (1774—1818), Bogholder ved Lotto-Administrationen Carl Elias F. (1778—1826) og Justitsraad, Chef for Nationalbankens Laanefag Henning Frederik F. (1771—1841). Denne havde elleve Børn, blandt hvilke Sønnerne Kontorchef, Arkivar i Nationalbanken Peter Diderik F. (1804—78), Sognepræst i Kirke Helsingø og Drøsselbjerg Nicolai Laurentius F. (1806—99) og Sognepræst paa St. Croix Jens Frederik (Frits) F. (1815—90) — hvis Søn var nedenn. Kabaretdirektør Frederik Laurentius (Lorry) F. (1858—1917); af Døtrene var Louise Christine F. (1821—1905) gift med Fabrikant Stephen Peter Anker Heegaard (1815—93, s. d.), og Charlotte Cathrine F. (1802—79) ægtede Lægen Ditlev Andersen v. Nutzhorn (1800—65), med hvem hun havde Sønnerne, Komponisten Bendix Conrad Heinrich Andersen v. Nutzhorn (1833—1925, s. d.) og Filologen Henning Frederik Feilberg v. Nutzhorn (1834—66) og Døtrene Louise Anna Andersen v. Nutzhorn (1831—97), gift med sin Fætter, nedenn. Sprogmand Henning Frederik F. (1831—1921), der var Søn af ovenn. Pastor Nicolai Laurentius F. (1806—99), og Charlotte Cathrine Andersen v. Nutzhorn (1836—1908), der ægtede en anden af Pastor N. L. F.s Sønner, nedenn. Landmand Peter Berend F. (1835—1925), der var Fader til den ligeledes nedenn. Kulturtekniker Aage Johannes F. (f. 1873). Den nævnte Pastor N. L. F. (1806—99) var desuden Fader til nedenn. Læge Carl Adolph F. (f. 1844).

P. J. Schmidt: Slægten Feilberg, 1890. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 174—84.

Albert Fabritius.

Feilberg, Aage Johannes, f. 1873, Kulturtekniker. F. 24. Marts 1873 i Søborg ved Esrom. Forældre: Inspektør, senere Etatsraad P. B. F. (s. d.) og Hustru. Gift 14. Juni 1913 i Udby ved Holbæk

med Valborg Gudrun Dreyer, f. 7. Okt. 1885 i Vonsild Sogn, D. af Direktør for Dansk Frøhandel Jens Peter D. (1841—1919) og Marie Caroline Emilie Møller (1848—1908).

F. tog 1889 Præliminæreksamen i Hillerød, lærte praktisk Landvæsen 1889—92 og kom derefter paa Landbohøjskolen, hvorfra han tog Landbrugseksamen 1895. 1895—96 var han beskæftiget med Kultiveringsarbejder paa Tranekær og 1896—97 paa Boller, 1897—98 Assistent ved Hedeselskabets Mosevæsen. Paa Professor B. S. Jørgensens Rejselegat foretog han 1898—99 Studierejser vedrørende Mosekultur i Tyskland og kom derefter atter ind paa Landbohøjskolen, hvorfra han 1904 tog Eksamen som Landinspektør. 1904—08 var han Assistent ved Hedeselskabets kulturtekniske Afdeling og er fra 1908 Distriktsbestyrer ved Hedeselskabets Mose- og Engvæsen med Virkefelt paa Sjælland. — 1918 blev det overdraget F. at undervise Landinspektørelverne i Landbrugslære paa Landbohøjskolen; siden 1920 har han været Lektor ved Højskolen og siden 1911 Censor ved Landinspektøreksamen. Ved sin flersidige teoretiske og praktiske Uddannelse og fleraarige Beskæftigelse med kulturtekniske Arbejder har F. erhvervet sig en solid Indsigt i Kulturteknik og et godt Overblik ved Valg af Fremgangsmaader, der bør benyttes ved Kulturanlæg. Han raadgiver ikke udelukkende efter rent fagligtekniske Hensyn; med sin store Ansvarsfølelse og dybe Forstaaelse af Mennesker i alle Samfundsklasser arbejder han sig i hvert enkelt Tilfælde ind i Jordbrugernes personlige og økonomiske Forhold og giver Vejledning paa Grundlag af indgaaende Overvejelser og Hensyntagen til alle Forhold. Han har bl. a. skrevet »Mosekultur« (1916) og »Kortfattet Lærebog i kulturteknisk Vandbygning« (sammen med C. L. Feilberg, 1921) samt forskellige Afhandlinger og Artikler i »Landbrugets Ordbog«, »Den danske Landmandsbog«, »Hedeselskabets Tidsskrift« o. a. Fagblade. — Maleri af Knud Agger 1934.

P. J. Schmidt: Slægten Feilberg, 1890, S. 25. Ugeskrift for Landmænd, 1933, S. 183 f.

Anton Christensen.

Feilberg, Carl Adolph, f. 1844, Læge. F. 1. Okt. 1844 i Vester Vedsted. Forældre: Sognepræst, sidst i Kirke Helsing Nicolai Laurentius F. (1806—99, gift 2° 1857 med Bolette Christine Rørdam, 1815—87) og Conradine Antoinette Caroline Købke (1809—56). Gift 7. Nov. 1876 i Kbh. (Holmens) med Anna Cecilie Krabbe, f. 9. April 1846 i Kbh. (Holmens), d. 23. Juni 1923 sst., D. af Krigsassessor, Fuldmægtig, senere Kontorchef i Marinemini-

steriet, Etatsraad Christian Frederik K. (1798—1878) og Hansine Henriette Dorothea Hansen (1812—79).

F. blev Student 1863 fra Odense og deltog som Frivillig i Krigen 1864; 29. Juni, under Forsvaret for Als, blev han saaret og taget til Fange, sattes senere i Fængsel i Tugthuset i Flensborg, hvorfra det dog lykkedes ham at flygte og over Kiel og Lübeck med et svensk Skib at naa Kbh. Han, der var opført paa Listerne som haardt saaret og savnet, vendte nu tilbage til sin Afdeling. F. studerede oprindeligt Botanik og sendtes af Botanisk Forening flere Gange paa længere Rejser, 1867 til Færøerne, 1868—69 til Ostindien og Kina. Han opgav imidlertid dette Studium og blev allerede 1874 medicinsk Kandidat. 1875 gjorde han Kandidattjeneste ved Almindelig Hospital og Kommunehospital og praktiserede derefter paa Frbg., men flyttede 1876 til Kbh., da han blev Læge ved det nyoprettede lille Øresundshospital, der da var bestemt til væsentligt at optage Patienter fra Skibene med epidemiske Sygdomme. 1899 blev han Overlæge ved det nu meget udvidede Hospital og udfyldte, stadig voksende med sin Opgave, sin omfattende Stilling med stor Dygtighed og Humanitet. 1916 tog han sin Afsked fra Hospitalet. — R. 1901. DM. 1914. K.² 1927. — Blyantstegning af Hans Meyer, Berlin, 1909. Træsnit efter Fotografi 1892.

Karl Larsen: Under vor sidste Krig, 1897, S. 330—62. Ill. Tid. 2. Jan. 1916. P. J. Schmidt: Slægten Feilberg, 1890, S. 26.

Fr. Lützheft.

Feilberg, Casper Ludvig, f. 1881, Ingeniør, Kulturtekniker. F. 29. Juli 1881 i Kbh. (Johs.). Forældre: Filosofen, Forfatteren Ludvig F. (s. d.) og Hustru. Gift 12. Maj 1915 i Glostrup med Kaja Hoffmann, f. 23. Okt. 1898 i Kbh., d. 4. Aug. 1931 i Dragør. D. af cand. pharm., senere Apoteker i Hals Carl Emil Theodor H. (1870—1926) og Charlotte Stenbuch (f. 1877).

F. blev Student 1899 fra Metropolitanskolen og kom derefter til Polyteknisk Lærestalt, hvorfra han 1905 tog Eksamen som Bygningsingeniør. 1907 blev han cand. phil., var 1905—08 tilsynsførende Ingeniør ved et Vandingsanlæg i Jylland samt paa Rejse i Udlandet, 1908—14 Assistent i Tegning og Kulturteknik ved Veterinær- og Landbohøjskolen, blev 1914 Docent ved samme i Tegning, Jord- og Vandbygning, siden 1918 Professor i samme Fag. 1912—16 var han fungerende Statskonsulent vedrørende Landbrugets Kraftmaskiner. Sammen med cand. polyt. F. C. Becker har han siden 1913 drevet raadgivende Ingeniørvirksomhed og havde bl. a. Ingeniørarbejdet ved Landbohøjskolens Udvidelse

1918 og de følgende Aar. Han var Sekretær i Udvalget til Fremme af Jordens Grundforbedring ved Afvanding og Vanding, der 1914 nedsattes af Landhusholdningsselskabet, og var Medlem af Statens Grundforbedringsudvalg fra 1919 til dets Ophævelse 1922. Sammen med Ingeniør F. C. Becker, Arkitekt Fr. Kiørboe og Billedhuggerne E. Utzon Frank og A. Bundgaard fik han 1915 en af de to uddelte 3. Præmier ved Frbg. Kommunes Konkurrence til Ordning af Frbg. Allé med de to Runddele. Med Iver og Dygtighed forestaar F. sit Undervisningsarbejde, der omfatter Skovbrugere, Landinspektører, Havebrugere, Landbrugere og Mejerbrugere; han er en varm Talsmand for en rationel Undervisning hvilende paa solide Kundskaber i Grundfagene. Af hans litterære Produktion kan bl. a. nævnes »Studier af Naturens Sprog« (1911), »Kortfattet Lærebog i teknisk Mekanik« (1917, 2. Udg. 1926), »Simple Konstruktioner af armeret Beton« (sammen med F. C. Becker, 1913) og »Kortfattet Lærebog i kulturteknisk Vandbygning« (sammen med Aage F., 1921; 2. Udg. af F. alene 1932). — R. 1928.

P. J. Schmidt: Slægten Feilberg, 1890, S. 17.

Anton Christensen.

Feilberg, Henning Frederik, 1831—1921, Præst, Folklorist og Sprogmand. F. 6. Aug. 1831 i Hillerød, d. 8. Okt. 1921 i Askov, begr. sst. Broder til C. A. og P. F. (s. d.). Gift 28. April 1860 i Kbh. (Garn.) med Louise Anna Andersen v. Nutzhorn, f. 6. Juli 1831 i Kbh. (Helligg.), d. 11. Marts 1897 i Askov, D. af Læge Ditlev Andersen v. N. (1800—65) og Charlotte Cathrine Feilberg (1802—79).

Faderen, der ved F.s Fødsel var Adjunkt i Hillerød, blev 1834 Præst i Alslev ved Varde, 1838 i Vester Vedsted i Tørninglen, saa Sønnens Barndom og Skoletid faldt omkring og i Ribe; senere blev han Præst i Ullerup i Sundeved (Breve fra 1864, trykt i »Museum« 1890 og »Nordslesv. Søndagsbl.« 1910), sidst i Kirke Helsing. F. blev Student 1849 fra Ribe, studerede foruden Teologi ogsaa Botanik og levende Sprog, blev teologisk Kandidat 1855 og s. A. Lærer ved Frk. Zahles nyoprettede Skole. Allerede 1856 flyttede han paa ny til Hertugdømmet som Kapellan hos E. Hagerup i Solt. Gennem Hagerup førtes han naturligt ind i Studiet af Folkemaal og Folkeliv, som i Forvejen havde hans Interesse. En Rejse til England og Skotland i Sommeren 1857 blev afbrudt før Tiden, men noget fik han dog set af fremmede Forhold. 1859 blev han kaldet til Sognepræst i Valsbøl, hvorfra han 1862 flyttede til Store Vi. Her udgav han en Oversættelse af »Tolv Prædikener

af C. H. Spurgeon« (1862), som udmærker sig ved et fortræffeligt Sprog, og fuldendte sin smukke Folkelivsskildring »Fra Heden« (trykt i »Slesv. Provinsialefterretn.« 1863 og s. A. udgivet som Bog), vel nok det bedste af den Art, som endnu er skrevet. 1864 blev han af den preussisk-østrigske Civilregering afsat fra sit Embede, rejste først til Faderen i Ullerup og derfra over Als til Odense. Efter en kortere Tid som Kapellan hos G. F. P. Strøm i Marslev og et Sommerophold i Kbh. blev han kst. Kateket og Førstelærer i Odense (1865—67) og derefter Lærer ved Fru Heins' Pige-skole sst. (1867—69). 1869 vendte han tilbage til Sydjylland som Sognepræst til Brørup og Lindknud, hvorfra han 1876 flyttede til Darum og Bramminge. Som Præst stod F. den grundtvigske Retning nær, men hyldede hverken Retningens Dogmatik eller Kirkepolitik. Ligesom Johs. Clausen deltog han i Appels Ordination i Askov 1874. I Efteraaret 1891 tog han sin Afsked paa Grund af Sygdom og flyttede n. A. til Askov, hvor han, da Helbredet bedredes, igen fik nogen præstelig Virksomhed, ligesom han ogsaa tog Del i Undervisningen især paa Højskolelærernes Sommerkursus. Fra disse Aar stammer hans lille Opbyggelsesbog »Giv aldrig tabt« (1919).

I Brørup genoptog F. sit Arbejde med Studiet af Folkeliv og Folkemaal, medens han maatte opgive Botanikken, som krævede mere uafbrudt Arbejdstid. Nogle Afhandlinger i »Nordisk Månedsskrift« vidner herom, især »Om almuens sæd og skik i egnen mellem Ribe og Kolding« (1872, I), som viser Paavirkning af Eilert Sundt, og denne blev forstærket ved en Rejse i Norge næste Sommer. Denne Paavirkning og de følgende Aars mere og mere omfattende Studier i Etnologi og Folklore gav F.s Opfattelse af Almuekultur den Dybde, som præger hans senere Arbejder. Efter Forflyttelsen til Darum, hvor de ydre Kaar var langt bedre, skrev F. de to Hovedværker »Dansk Bondeliv« (I, 1889, en grundig Omarbejdelse af Rækken »Fra Vester-Jylland« i »Fra alle Lande«, XXXV—XXXVI, 1882), en ualmindelig rig Folkelivsskildring, som har vundet stor Udbredelse, og det første Manuskript til »Bidrag til en ordbog over jyske almuesmål« (1886—1914). Dette Hovedværk i nordisk Dialektologi, udarbejdet af en travlt optaget Embedsmand, der manglede systematisk sproglig Uddannelse, er endnu uden Rival, hvad Fuldstændighed og Nøjagtighed angaar, og det giver ud over det sproglige en hel nordisk Realencyklopædi i Folkeminder, Folkedigtning og Folketro, med talrige Henvisninger til andre Landes Forhold. F. begyndte paa Arbejdet 7. Jan. 1877 og afsluttede sine Tilføjelser til det store utrykte Tillæg om Folkeminder omtrent fjorten Dage før sin Død. Et Register til dette Tillæg, som findes i Dansk Folke-

mindesamling («Nachschlageregister zu H. F. F.s ungedrucktem Wörterbuch über Volksglauben»), er udgivet af Hans Ellekilde (1929). F. var Formand for Dansk Samfund til Indsamling af Folkeminder (1883—89).

Efter Flytningen til Askov og Fritagelsen for Embedsforretninger kunde F. næsten helt ofre sin Tid til videnskabeligt Arbejde. Ord-bogen og Tillægget til denne optog stadig en stor Del af hans Tid, men der fremkom ogsaa en lang Række Afhandlinger, især i Poul Bjerges »Aar bog for dansk Kulturhistorie« (1891—1900, til Dels samlede i »Sjæletro«), »Dania« og »Danske Studier«, men ogsaa i andre inden- og udenlandske Tidsskrifter. Dertil kommer »Dansk Bondeliv«, II (1899), det store Værk »Jul«, I—II (1904), »Bjærg-tagen« (1910), »Sjæletro« (1914), »Skabelsessagn og Flodsagn« (1915), »Nissens historie« (1918) og Udgivelsen af Udvandrerbreve fra Canada, »De derovre« (1912) og »Hjemliv på Prærien« (1917). I denne Tid falder ogsaa Oprettelsen af Dansk Folkemindesamling, som F. sammen med Axel Olrik foranledigede 1904, og hvortil de testamenterede deres videnskabelige Samlinger og Biblioteker. Af sin rige Viden har F. ogsaa ydet mange inden- og udenlandske Forskere tit omfattende Bidrag til deres Arbejde. Den Anseelse, F. nød som en af Grundlæggerne af det videnskabelige Folkemindestudium i Norden, fik et Udtryk i det store »Festskrift til H. F. Feilberg«, som de tre nordiske Tidsskrifter for Folkemaal og Folkeminder tilegnede ham til hans 80 Aars Fødselsdag.

Som Dialektolog er F. ren Empiriker, men som Folklorist har han søgt dybere Forstaaelse. Især har hans Forskning gaet ud paa at finde og forklare Grundelementerne, medens han mindre har søgt at klare Udviklingen, selv om hans Skrifter, ikke mindst »Dansk Bondeliv«, ogsaa har givet mange herhenhørende Bidrag. Han udfylder derved paa en værdifuld Maade Axel Ollriks samtidige Forskning. Han er langt stærkere end denne paavirket af den engelske etnologiske Retning, selv om han ikke ser ukritisk paa dennes Resultater. — Efterladte Papirer i Det kgl. Bibliotek, Dansk Folkemindesamling og Askov Højskoles Bibliotek. — Dr. phil. h. c. 1894 i Kbh. — R. 1901. DM. 1911. K.² 1921. — Malerier af Fanny Brate 1890 i Familieeje og af E. V. Brandt 1907. Buste af N. Hansen Jacobsen (Askov Højskole og Vejen Museum). Portrætteret paa E. Henningsens Maleri Fra Askov Højskole 1902 (Fr.borg; Gentagelse i Ribe Stiftsmuseum).

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1894 og i Nationaltid. 16. Juni 1916. Erindringer i Sønderjyske Aarb. 1895 og 1897. Marius Kristensen: H. F. Feilberg, 1923. Hans Ellekilde: Nachschlageregister (FF Communications No. 85, 1929).

Dansk Udsyn, I, 1921, med Bibliografi. Folkminnen och Folktankar, VIII, 1922. Aarbog for Ribe Amt 1932. Dansk Børneblad, V, 1931. Fynsk Hjemstavns, VII, 1934. E. Marstrand: Omkring Askov, 1924. P. J. Schmidt: Slægten Feilberg, 1890, S. 24.

Marius Kristensen.

Feilberg, Frederik Laurentius (Lorry), 1858—1917, Kabaretdirektør. F. 10. Febr. 1858 i Kbh. (Frue), d. 26. Juni 1917 i Hvidovre, begr. paa Frbg. Forældre: Sognepræst, sidst i Frederikssted paa St. Croix Jens Frederik (Frits) F. (1815—90) og Laura Dorthea Almind (1820—1910). Gift 1° 17. Sept. 1886 i Gentofte med Dagmar Luise Bülow, f. 12. Nov. 1860 paa Frbg., d. 1. Dec. 1903 i Aars, D. af Raadmand i Kbh. Frederik Christopher B. (1811—90, gift 1° 1841 med Emilie Rasmine Hermann, 1821—49, 2° 1850 med Rasmine Christine Engeline Schoulund, 1823—53) og Helene Cathrine Schwartz (1831—1915). Ægteskabet opløst. 2° 21. Dec. 1901 paa Frbg. med Marie Laurine Møller, f. 14. Marts 1866 i Horsens, D. af Snedker Lars Peter M. og Gjerdine Nikoline Rasmussen (1830—1912, gift 2° 1870 med Maler Rasmus Quie, 1839—1913).

Paa Grund af Faderens gentagne Skiften Embede tilbragte F. sine Barndomsaar dels paa Færøerne, dels i Jylland og paa Samsø; 1876 blev han Student, privat dimitteret, og n. A. cand. phil., hvorefter han studerede Jura, som han dog forlod for at blive Journalist. Som saadan var han bl. a. knyttet til »København« og »Middagsposten«, hvor hans skarpe, vittige og letflydende Artikler vakte ikke ringe Opmærksomhed. 1888—90 redigerede han »Adresseavisen«, som han omdannede til tillige at indeholde Tekststof. Da han paa en Rejse i Sverige havde set en ny Form for Bageriers Indretning, besluttede han at omplante denne til Kbh., hvor han da blev Bagermester og 1891 i Vimmelskaftet 36 aabnede et »Mønsterbageri«, hvor Publikum gennem en Glasvæg kunde iagttage Svendenes Arbejde i Bageriet. Fem Aar senere skiftede han paa ny Virksomhed og købte 1896 Carl Kehlets kendte Sangerindepavillon i Allégade 9, hvor — efter Kehlets Udsagn — »Nordens skønneste Kvinder« havde optraadt. Under Navnet Operetten drev F. Sanglokalet i den gamle Stil, men da der i Udlandet var opstaaet Kunstnerkabaretter, hvis Form var vidt forskellig fra den Underholdning, der præsteredes af Tribunesangerinder, og der her hjemme havde rejst sig Krav om »den litterære Varieté« med Optræden af virkelig kunstneriske Kræfter, var F. forudseende og forstaaende nok til helt at lægge sit Etablissements Kurs om. Efter hamburgsk Mønster indrettede han saaledes 1901 Bondestuen, holdt i landlig Udstyrelse, senere omdannet til Lands-

byen. 1909 og 1913 købte han Naboejendommene Nr. 11 og 7, og paa de tre Ejendommers samlede Areal indrettedes Restauranten Drachmannkroen med dens gammeldags Interiør samt Ridder-salen, der blev Virkeliggørelsen af »den litterære Varieté«, som uden blivende Held havde været forsøgt andetsteds. F. med sin spidspuldede Calabreserhat var selv den Tap, om hvilken »Lorry-Etablissementet« (som dets Navn nu er) drejede sig; han havde en egen, baade jovial og bestemt Maade at optræde paa, hvortil kom de københavnske Slagord, som han var Skaber af, og som fremkom i hans Avertissementer. — Foruden adskillige utrykte Digte, som han selv foredrog i sit Lokale, har han udsendt Digt-samlingen »Stemninger og Billeder, Smaadigte« (1885) samt to Hæfter Kompositioner til egne Tekster: »Op. 1. Forskellige Stemninger« og »August-Nat«. — Pastelmaleri af N. P. Bolt (Privateje). Maleri af Niels Hansen (Faaborg Museum). Portrætteret paa flere af Aksel Jørgensens Billeder i Drachmann-Kroen 1911—13. Radering af samme Kunstner 1923.

P. J. Schmidt: Slægten Feilberg, 1890, S. 29. Fr. Graae: Københavner Minder, Lorry, 1929. Carl C. Christensen og Axel Henriques: Strøget, 1931.

Carl C. Christensen.

Feilberg, Ludvig Tage Christian Müller, 1849—1912, Filosof. F. 31. Marts 1849 i Husby ved Ringkøbing, d. 20. Sept. 1912 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Kværndrup Ludvig F. (1803—70) og Karen Johanne Schouboe (1803—87). Gift 11. Juli 1879 paa Frbg. med Nikoline (Lida) Henriette Oktavia Lund, f. 26. Sept. 1855 i Vigerslev, Fyn, d. 5. Sept. 1912 paa Frbg., D. af Sognepræst Casper Voller Vorrandran L. (1809—64) og Nicoline Henriette Adler (1818—1900).

F., der modtog Privatundervisning, tilbragte det meste af sin Barndom i Kværndrup paa Fyn, hvortil Faderen var blevet forflyttet. Efter at denne havde taget sin Afsked, tog Familien Ophold i Kbh., hvor F. tog Præliminæreksamen og Adgangseksamen til Polyteknisk Lærestalt. 1874 blev han cand. polyt., 1874—75 var han Ingeniørassistent ved Kbh.s Vandværk, 1875—91 Assistent hos Professor L. F. Holmberg ved Polyteknisk Lærestalt og 1875—83 tillige Assistent ved Landbohøjskolen, hvor han 1883 blev Docent i Jord- og Vandbygningslære samt Tegning, i hvilken Stilling han forblev til sin Død. Fra 1887 var han Ministeriets Tilsynsførende ved Folkehøjskolerne, senere ogsaa ved Landbrugs- og Husholdningsskolerne, og 1891—96 var han tillige Inspektør

ved de forskellige ministerielt oprettede Kursus for Lærere og Lærerinder ved Skoler og Højskoler.

F. viste tidlig psykologisk Interesse. Allerede som ungt Menneske begyndte han at gøre sit Sjæleliv, særlig sine Følellestilstande, til Genstand for Studium og nedskrive sine Iagttagelser. Dette Journalarbejde fortsattes Livet igennem, og ved sin Død efterlod han sig en Materialsamling paa 6—7000 skrevne Sider. De talrige Eksempler, hans Skrifter indeholder, er væsentlig hentet fra denne Samling, og mange af dem vidner om hans fint udviklede Sans for visse Nuancer inden for Følelseslivet og om hans Evne til at give Beskrivelserne af dem en kunstnerisk Form. Tanken om, at andre gennem hans Undersøgelser maaske kunde føres til selv at gøre sjælelige Iagttagelser og derigennem opleve en Følelsesberigelse med deraf følgende sjælelig Renselse og Styrkelse, bestemte F. til at offentliggøre noget af sit indsamlede og bearbejdede Stof. 1881 udgav han »Om størst Udbytte af Sjælsevner. Bidrag til en praktisk Psykologi« (2. Opl. s. A.; tysk Udg. 1906, svensk Udg. 1917), der efterfulgtes af »Holbergs Træ i Fiolstræde« (1882), »Skønhed i det hæslelige og hverdagsagtige« (Nordisk tidskr. 1885), »Stemninger og Billeder i harmonisk Ordning« (1886), »Om Ligeløb og Kredsning i Sjælelivet« (1896), »Om sjælelig Ringhed« (1899—1902), »Om Manglen paa Forstaaelse imellem Folkehøjskolen og den akademiske Verden« (Tidsskr. f. Aandskultur, I, 1902—03), »Natur ABC« (sst., II, 1903—04), »Naturlærens Leve-ABC« (1905—07), »Kort Fremstilling af de sjælelige Naturudviklingslove« (trykt som Manuskript 1910). Endvidere redigerede F. nogle »Breve« for levelæreinteresserede (1910—12). Efter hans Død udkom hans »Samlede Skrifter« (1914, 2. Udg. 1918), og der dannedes en Forening for Udbredelse af Kendskab til hans Tanker. — F.s »Levelære«, der appellerer til Individets Modtagelighed (»Aabenhed«) og Aktivitet, gaar i det væsentlige ud paa, at det ifølge »Naturudviklingen« er Menneskets Opgave (»Pligt«) at forvalte sin sjælelige Energi paa en saadan Maade, at den »forbedres« (»fortættes«) fra en lavere til en højere »Kvalitet«, og derved yde sit skyldige Bidrag til »Naturudviklingen«. Der gives i alt fire »Kvaliteter«, der betegner lige saa mange Grader af »værdifuldt«, 1: »naturudviklende« Sjæleliv. Lavest staar det til Sanseindtrykkene knyttede Liv (»Sansekvaliteten«), der gør Individet afhængigt af »Tingene«. Af højere Grad er den »reale Kvalitet eller Virkeligheden«, der betegner en begyndende »Frigørelse« fra »Tingene«, kendelig ved Menneskets Arbejde paa at gøre sig til Herre over Virkeligheden. Over denne

»Kvalitet« staar »den aandelige Varme« (»Hjertevarme«, »Naturkærlighed«), ved hvilken Mennesket yderligere løsnas fra »Tingene« og faar Mulighed for at naa den højeste »Kvalitet«, »den forladende Kvalitet«, der er »den absolute Frihed fra Tingene«, og som opleves, naar Individet under uegennyttig eller selvopofrende Handlen eller i religiøs Grebethed glemmer sit Selv. Under »Fortætnings«-Arbejdet udføres der fra Legemet Energi, der forbliver i Universet (»Differentialtilværelsen«) og er af Betydning for »Naturudviklingen«. — F.s Lære betragtedes af ham selv som en naturvidenskabeligt underbygget, almengyldig Levelære, men maa, trods de anvendte naturvidenskabelige Udtryk og Analogier, vistnok rigtigere betegnes som en subjektiv, naturpoetisk-religiøs Lære med Karakter af Forløsningslære og sigtende paa en Forædling af Sjælelivet. Den sjælehygiejniske Tendens i F.s Skrifter har i vide Kredse, bl. a. inden for Folkehøjskolen, skabt Interesse for hans Arbejder. — Foruden de nævnte Skrifter har F. udgivet »Kortfattet Lærebog i Teknisk Mekanik« (1890). Desuden har han ydet Bidrag til E. Møller-Holsts »Landbrugs-Ordbog« (1877—83). — R. 1893. DM. 1908. — Maleri af Malthe Engelsted 1913. Tegning af samme.

P. J. Schmidt: Slægten Feilberg, 1890, S. 16 f. H. Høffding i Ude og Hjemme 29. Maj 1881. Samme: Udvalgte Stykker af dansk filosof. Litteratur, 1910, S. 288—99. H. [S.] V[odskov]. i Ill. Tid. 1. Juli 1883. Samme: Spredte Studier, 1884, S. 243 ff. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908, S. 348 f., 525, 549. Alfred Povlsen i Højskolebladet 11. Okt. 1912. Jakob Knudsen i Politiken 14.—16. Sept. 1913. J. C. Kall: Filosofi og Religion, 1915, S. 107—20. Samme i Tilskueren 1916, S. 187—92. Anathon Aall: Filosofien i Norden, 1919, S. 212 f. Viggo Cavling: Ludvig Feilberg og hans Levelære, 2. Udg., 1927. Severin Christensen: Et Kongerige for en Livsanskuelse, 1933, S. 54—73.

S. V. Rasmussen.

Feilberg, Peter Berend, 1835—1925, Landmand, Kulturtekniker. F. 20. Nov. 1835 i Alslev ved Varde, d. 12. Jan. 1925 i Helsingør, begr. i Søborg ved Esrom. Broder til C. A. og H. F. F. (s. d.). Gift 23. Maj 1866 i Kbh. (Garn.) med Charlotte Cathrine A. v. Nutzhorn, f. 7. Juli 1836 i Kbh. (Holmens), d. 22. Jan. 1908 i Søborg, D. af Læge Ditlev Andersen v. Nutzhorn (1800—65) og Charlotte Cathrine Feilberg (1802—79).

F. tog Præliminæreksamen fra Ribe Katedralskole; han lærte i en meget ung Alder praktisk Landbrug i Sønderjylland, var 1853 paa Rødding Højskole og kom 1856 til Polyteknisk Lærestalt, hvorfra han tog Landbrugseksamen 1858. Ved denne Tid begyndtes Dræning med brændte Lerrør, og F. fik straks efter sin Eksamen Lejlighed til at sætte sig ind i denne nye og vigtige Grundforbed-

ring, idet han 1858—59 var Assistent hos den dygtige Forvalter Luja, der var uddannet i Storbritannien og ledede Dræningsarbejderne paa Frijsenborg; her vandt F. sig desuden en trofast Ven og Velynder i Lensgreve C. E. Frijs, der udvirkede, at han fik Uddannelse og Ophold paa holstenske Mejerigaarde, og 1861 ansatte ham som Bestyrer af Søbygaard. 1862 blev han Sekondløjtnant. S. A. medvirkede han ved Udtørringen af Sjørring Sø og var 1863—66 Bestyrer af Rungstedgaard og Rungstedlund, i den sidste Virksomhed afbrudt af Deltagelse i Krigen 1864. 1866—72 var han Godsforvalter paa Næsbyholm i Skaane og tørlagde og kultiverede her den 500 ha store Næsbyholm Sø. 1872—96 ledede han Tørlægningen og Kultiveringen af Søborg Sø i Nordsjælland, hvor han samtidig virkede som Inspektør; 1896—1910 var han Forpagter af Søborggaard. — F. foretog adskillige Rejser i Udlandet for at studere Tørlægning og andre kulturtekniske Arbejder. Efter Indenrigsministeriets Opfordring undersøgte han 1876—77 og 1896 Kulturvilkaarene paa Island; desuden berejste han i samme Øjemed Færøerne og Shetlandsøerne og foretog en Del Studierejser i Tyskland, Holland, Sverige og Norge. 1896—99 var han Statens Tilsynsførende med Hedeselskabets Mose- og Engvæsen. — F. nød stor Anseelse ikke alene for sine dygtige og omfattende Kultiveringsarbejder, men ogsaa for sin redebonne Hjælp-somhed og samfundsnyttige Virksomhed paa flere andre Omraader; bl. a. har han vist Island og Islænderne megen Interesse. Hans dygtige Arbejde gennem et langt Liv var præget af Idealitet, han søgte ikke sit eget, men havde det almenes Tarv for Øje. Han skrev bl. a. »Fra Heder og Enge« (1899—1900) og »Fra Lier og Fjælde« (1900) foruden Afhandlinger i »Landmandsbogen« og forskellige Tidsskrifter. I »Tidsskrift for Landøkonomi« er trykt flere Foredrag, han har holdt i Landhusholdningsselskabet vedrørende Kulturforholdene paa Island og Færøerne, Græsningsbrug, Tørlægning m. m.; desuden er offentliggjort Foredrag ved de nordiske Landbrugskongresser 1888 i Kbh. og 1897 i Stockholm. Om Strømforhold foreligger en Række autograferede Hæfter. Inden for sit Omraade, Udtørringsarbejder og Kultivering af Græsarealer, var F. den mest indsigtfulde Kulturtekniker i sidste Trediedel af det 19. Aarh. Han var med til at stifte Foreningen af danske Landbrugskandidater 1896, var dens første Formand, senere Næstformand og Æresmedlem. 1883—98 var han Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad; ved Selskabets 150-Aars-Jubilæum udnævntes han til Æresmedlem. Han viste varm Interesse for Landbrugsundervisningen, var 1878—98 Censor ved Land-

brugseksamen og blev 1912 Medlem af den Kommission, som ned-sattes af Landbrugsministeriet angaaende Omordningen af Landbrugsundervisningen ved Veterinær- og Landbohøjskolen. — Etatsraad 1910. — R. 1883. DM. 1902. K.² 1914. — Mindsten 1926 ved Søborg. — Maleri af Ingeborg Gottlieb ca. 1914 i Familieeje.

P. J. Schmidt: Slægten Feilberg, 1890, S. 25. T. Westermann i Jordens Grundforbedring, 2. Rk., I, 1920. Tidsskrift for Landøkonomi, 1925, S. 49—61. Ugeskrift for Landmænd, 1905, S. 500; 1925, S. 33 ff.

Anton Christensen.

Feldborg, Andreas Andersen, 1782—1838, Forfatter. F. 9. Sept. 1782 i Kbh. (Trin.), d. 4. Aug. 1838 i Danzig, begr. sst. (St. Marienkhf.). Forældre: Brændevinsbrænder Andreas Andersen F. (ca. 1749—1812) og Anna Dorthea Nielsdatter. Ugift(?).

F. gik i Metropolitanskolen, dimitteredes privat til Universitetet 1798, tog 1799 Examen philologicum, 1800 Filosofikum. Han opholdt sig i Stettin 1799—1800, i England 1802—09, rejste i de nordiske Lande 1810, var i England 1810—16, i Danmark 1816—20, atter i England, berejste Frankrig, Nederlandene og Tyskland; fra 1828 var han en Tid Lærer i Engelsk ved Universitetet i Göttingen, hans første og eneste faste Erhverv; han døde som Sproglærer i Danzig. Det er noget af en Gaade, hvorledes den ensomme Mand, der ganske vist ikke manglede Initiativ, men des mere Originalitet og Selvkritik, fristede Livet og fik et ikke ringe Forfatterskab ud i Verden. Men hans ufortrødne Virken for under de meget vanskelige politiske Forhold at vedligeholde Sympatien mellem England og Danmark var vistnok ikke uden Nytte, og han fortjener et bedre Minde end de affejende Linier, J. M. Thiele ofrer ham i sine Bakkehuserindringer. Han udgav bl. a. »A tour in Zealand in 1802« (1805) med en Skildring af Slaget paa Reden, oversatte Helfrieds Fremstilling af Englands Overfald paa Danmark 1807 (1809), udgav »A Dane's Excursions in Britain —« (2 Bd., 1809), anonymt »Remarks on the meditated attack on Norway (1813), 1816 en Samling danske Digte i en Englænders Oversættelse, og det med smukke Billeder udstyrede »Denmark delineated« (3 Bd., 1821—24), der dog kun behandler Kbh. og det nærmeste Sjælland. Stoffet er daarligt ordnet og for en Del af tilfældig Karakter, men har dog adskillig Interesse. Ogsaa paa andre Sprog udkom flere af hans Skrifter. For danske Krigsfanger i England gjorde han et godt Arbejde. — Breve i Det gl. Bibliotek.

A. Oehlenschläger: Erindringer, III, 1851, S. 96 ff. J. M. Thiele: Erindringer fra Bakkehuset, 1869, S. 18 f., 31. Kjøbenhavns Skilderi 1813, Nr. 27.

Paul Læssøe Müller.

Femmer, Nicolai, 1818—88, Skolemand. F. 1. Dec. 1818 i Lille Valby ved Slagelse, d. 19. Aug. 1888 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Gaardejer, Student Nicolai F. (1782—1818) og Henriette Cathrine Kikkebusch (ca. 1794—1849, gift 2° 1824 med Kæmner i Slagelse Johannes Emanuel Orelus, 1796—1891, Ægteskabet opløst, han gift 2° 1848 med Jacobine Hansen, ca. 1806—91, gift 1° med Spindemester i Slagelse Fattighus Jens Peter Petersen, ca. 1797—1839). Gift 29. Maj 1871 i Stokkemark med Constance Martha Elise Ibsen, f. 12. Jan. 1845 i Rørmarken ved Knuthenborg, d. 1. Juli 1934 i Kbh., D. af Skovfoged Constanz Erasmus I. (1811—95) og Pauline Hedvig Wellejus (1816—95).

F. blev Student 1839 fra Slagelse og vilde være Læge, men maatte opgive Studierne efter at have taget 2. Eksamen, da han ingen Hjælp kunde faa hjemmefra. Han var et Par Aar Huslærer paa en lollandsk Herregaard, vendte tilbage til Kbh. og levede nogle Aar i meget smaa Kaar, indtil han ved sit dygtige og paalidelige Arbejde skaffede sig et Navn som Lærer i Dansk og Regning og fik Ansættelse ved det ansete v. Westen'ske Institut, hvor han fra 1848 overtog hele Regneundervisningen. Han erhvervede sig her gennem et 34-aarigt Arbejde Ry som en udmærket Regnelærer, og den Tillid, han vandt ved sin Gerning ved den store Drengeskole, skaffede ham ikke blot Regnetimer ved forskellige andre Undervisningsanstalter, f. Eks. ved Frk. C. Testmans Handelskole for Kvinder fra dens Begyndelse 1872 og ved Frk. Zahles Lærerindekursus 1862—69, men blev ogsaa Anledning til, at han sammen med sin Søster Johanne F. kunde oprette og gennem 40 Aar vedligeholde et Hjem for Dreng og studerende, navnlig ogsaa for saadanne unge, som Forældrene ikke kunde magte. — Da der 1860 var aabnet Kvinder Adgang til at tage Lærereksamen, skete der Henvendelse til daværende Kursusbestyrerinde Anestine Beyer om at finde Lærere til et Lærerindekursus, og hun formaaede Overlærer ved Søetatens Drengeskole G. Bohr og F. til at være hende behjælpelige ved Dimission af de første Lærere i Efteraaret 1860. 11. Febr. 1861 aabnedes saa Beyers, Bohrs og F.s Kursus til Lærerindeeksamen, det første i Landet. F. havde kun Regneundervisningen, men blev dog snart Kursusets egentlige Leder, skønt det først efter Midten af 1880'erne kom til at hedde F.s Kursus — eller F.s Seminarium, et Navn, som Skolen bevarede gennem 50 Aar. F. tog mod Indmeldelser, førte Regnskab og antog Lærere. Han var ikke blot en meget dygtig Lærer og Administrator, men tillige en udpræget Personlighed, hvis menneskelige Ejendommelighed faldt i Øjnene paa enhver, der traadte i Forhold

til ham. — 1854 udgav F. »Opgaver i Hovedregning til Skolebrug« (12. Udg. 1901), hvis Formaal er at give Eleverne Færdighed i Talbehandling og i Løsning af Opgaver, indklædte i Ord, og som bærer Vidne om hans Undervisning, der var letfattelig og ligetil, men gav Eleverne god Øvelse i Behandling af Tal. — R. 1886. — Kultegning i Familieejje.

Meddelelser fra Femmers Kursus 1890 og fra Femmers Seminarium 1911 og 1918. Lærerne og Samfundet, IV, 1914, S. 119.

Chr. Buur.

Fenger, Embeds- og Landmandsslægt, som udspringer fra Peter F., der var født i Stralsund og døde 1712 i Hamburg; han var Fader til Skipper i Lübeck Peter F. (1688—1737), hvis Søn, nedenn. Handelsmand Peter F. (1719—74) i sit Ægteskab med Else Brock, en Søster til Legatstifteren Niels Brock (1731—1802, s. d.), havde Sønerne Sæbefabrikant Johannes F. (1767—1829), Proprietær Frederik F. (1774—1857) og de to nedenn. Sognepræst ved Frelsers Kirke, Rasmus F. (1761—1825) og Konferensraad, Livlæge Christian F. (1773—1845). Pastor Rasmus F. var Fader til de fire nedenn. Brødre, Sognepræst til Lyngø og Braaby Johannes Ferdinand F. (1805—61), Lægen og Politikeren Carl Emil F. (1814—84), Pastor Rasmus Theodor F. (1816—89) og Pastor Peter Andreas F. (1799—1878); sidstnævntes Søner var Landøkonomen Rasmus F. (1835—1906), Professor, Kommunalæge Christian F. (1849—1935) og nedenn. Professor, Stadsarkitekt Ludvig Peter F. (1833—1905). Ovenn. Sæbefabrikant Johannes F. (1767—1829) var Fader til Cand. theol. Nikolai Ernst F. (1815—63), hvis Sønnesøn er nedenn. Landbrugsforstander Poul Hauch F. (f. 1877); den ligeledes ovenfor omtalte Proprietær Frederik F. (1774—1857) var Fader til Proprietær, Kammerraad Hans Frederik F. (1816—1901), hvis Søner var de nedenn. to Brødre Lægen Christian F. (1840—1902) og kgl. Konfessionarius, Provst Hans Mathias F. (1850—1930); sidstnævntes Søn var Højesteretssagfører Johannes Frederik F. (1881—1934).

J. C. L. Lengnick: Genealogi over Familien Fenger, (I), 1848. P. J. Schmidt: Niels Brocks og Lene Brocks, f. Bredals Slægt, 1891. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 184—94. Hofsnekermester Johann v. Holten's Efterkommere, 1913, S. 20.

Albert Fabritius.

Fenger, Carl Emil, 1814—84, Læge og Politiker. F. 9. Febr. 1814 i Kbh. (Frels.), d. 21. Sept. 1884 sst. (Johs.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst Rasmus F. (s. d.) og Hustru. Gift 11. Sept. 1846 paa Frbg. med Ida Louise Plockross, f. 13. Dec.

1827 sst., d. 12. Dec. 1882 i Kbh. (Trin.), D. af Fabrikant, Kaptajn Nicolai Christian P. (1791—1872) og Sophie Frederikke Thalberg (1797—1877).

Allerede i Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvorfra F. dimitteredes 1829, lagde man Mærke til hans ualmindelige Evner; hans Lærer, Matematikeren Svenningsen, skrev om ham, at ingen af hans tidligere Elever kunde »komme i rimelig Sammenligning med ham«, og at der af ham aldrig kunde blive noget middelmaadigt. Til Klassekammeraterne hørte A. Buntzen, V. Birkedal, Martin Hammerich og C. C. Hall; med de to sidste især vedligeholdt han et trofast Venskab. Med den varmeste Interesse kastede han sig over det medicinske Studium og dyrkede tillige andre Fag, især Kemi, men nøjedes med at tage kirurgisk Eksamen 1835. Derefter var han Kandidat paa Frederiks Hospital et Aar og foretog saa i Selskab med sin Ven og Studiefælle C. J. H. Kayser en treaarig Udenlandsrejse, der først gik til Berlin, hvor han studerede Kirurgi og Medicin, derfra over Dresden og Halle til Wien. Herhen droges mange for Studiet af den patologiske Anatomie, som Rokitansky netop da havde skabt en glimrende Æra. F. sluttede sig især til hans begavede Elev Kolletschka. Han studerede ogsaa her Accouchement og Gynækologi. Derfra tog han til Zürich, hvor den fra Tyskland bortviste berømte Kliniker Schönlein stod i sin største Glans. Det blev dog især Paris, der fængslede ham; der blev han halvandet Aar. I Medicinen herskede her den banebrydende patologisk-anatomiske Skole, hvis strengt naturvidenskabelige, logisk-eksakte Tendens passede fuldt til F.s særlige Anlæg. Han uddannede sig hos Fysiologen Magendie og hos de fremragende Klinikere, især Andral og Velpeau, men særlig dyrkede han medicinsk Statistik, for hvis Udvikling hans jævnaaldrende, Gavarré, netop dengang brød nye Baner og førte Studiet videre i almindelig statistisk og kameralistisk Retning. Efter et kortere Ophold i England, hvortil den franske Skole var overført i reformeret Skikkelse, kom han 1839 tilbage til Danmark. N. A. tog han den medicinske Licentiatgrad netop ved en statistisk Afhandling (om Alderens og Aarstidernes Indflydelse paa de forskellige Sygdomme), der ogsaa i Udlandet vakte Opmærksomhed; men Kirurgien havde dog stadig hans Hovedinteresse, og 1840 blev han Reservekirurg ved det kirurgiske Akademi, 1841 ved Frederiks Hospital, og 1842 blev han Dr. med. ved en Afhandling om den da paa Hospitalerne epidemisk herskende Saarrosen. Under Overkirurgen Professor Gundelach Møllers tiltagende Sygdom varetoget F. fra 1844 i ni Maaneder med overordentlig Dygtig-

hed hans ansvarsfulde Stilling og publicerede i den Tid ogsaa flere betydningsfulde kirurgiske Afhandlinger i Tidsskrifterne.

Imidlertid var der ved Universitetet blevet Brug for hans Evner, om end i en fra Kirurgien fjern Retning. Efter Konkurrence med den allerede dengang ansete Videnskabsmand A. Hannover var han enstemmigt indstillet til Lektoratet i det Specialfag, der havde arbejdet sig frem til en fundamental Betydning: den patologiske Anatomi med den dertil knyttede almindelige Patologi. Hans Udnævnelse betegner et Vendepunkt i dansk Medicins Historie; ved den fik den gamle, især af O. L. Bang repræsenterede dogmatiske Patologi det afgørende Knæk, den nye, strengt videnskabelige Medicin kom til sin Ret. Baade som Universitetslærer og som meget aktivt Medlem af Lægeselskabet Filiatrien, der repræsenterede de moderne Anskuelser, virkede F. energisk for Medicinens Reform efter de udenlandske Impulser. 1845 blev han ekstraordinær, 1850 ordinær Professor. Fremdeles dyrkede han den medicinske Statistik og offentliggjorde i Det kgl. medicinske Selskabs Skrifter en Række mønsterværdige Arbejder især vedrørende Dødelighedsstatistikken. Heller ikke sit gamle Yndlingsfag forsømte han. Vel mislykkedes en Aktion, iværksat af Studenter og yngre Læger for at faa ham til klinisk Lærer i Kirurgi i Stedet for Anatomen Stein, hvis mangelfulde kirurgiske Fordømmelse man ikke respekterede, men F. fik Lejlighed i Krigsaarene som Overkirurg ved flere militære Lazaretter til at give nye Beviser for sin kirurgiske Dygtighed. 1851 oprettedes der paa Frederiks Hospital en ny medicinsk Afdeling, knyttet til den kliniske Undervisning, og skønt Medicin ikke havde været F.s egentlige Fag, blev han Overlæge her og fik saaledes nu en Gerning, der passede til hans Tilbøjelighed, som fortrinsvis gik i Retning af Handling og Aktualitet og ikke var helt tilfredsstillet i den tidligere Stilling. Den nye Virksomhed gav ham fuld Lejlighed til at udfolde alle sine glimrende Evner og skaffede ham baade som Læge og som klinisk Lærer et Navn og en Autoritet, der stillede ham paa en enestaaende Plads i det lille medicinske som i det store Samfund. I skarp Modsætning til sin Forgænger Bangs hippokratiske, inspiratoriske Metode indprentede han sine Disciple Nødvendigheden af den nøjagtigste, mest detaillerede Undersøgelse af de syge med Benyttelse af alle for Haanden værende naturvidenskabelige Hjælpe-midler. Hans kliniske Foredrags fængslende Form og logiske Stringens, hans lige saa humane som overlegne Aand samlede om ham en bestandig større Skare af beundrende Disciple, der satte den største Ære i at arbejde efter Mesterens Forbillede, efter den

rationelle Naturvidenskabs empirisk-skeptiske, men altid positive Forudsætninger. Skønt F. ikke med Forkærlighed arbejdede ved Skrivebordet, var han dog i disse sine medicinske Glansaar ogsaa litterært meget virksom, og de seks Bind »Hospitalsmeddelelser«, som københavnske Overlæger udgav 1849—53, støttede han ivrigt. 1856 udgav han selv som en Fortsættelse heraf et tykt Bind, som indeholder værdifulde Bidrag fra forskellige Hospitaler, men dog især hans egne og hans Elevers Arbejder; det har for en Del haft blivende Betydning og staar som et smukt og karakteristisk Litteraturmonument over hans Virken. 1859 publicerede han i »Hospitalstidende« en større Afhandling, »Bidrag til Oplysning om vor Tids therapeutiske Bevægelse«, der fremkom som et Svar paa et Angreb af hans Fakultetskollega A. Buntzen, der stillede sig paa det gamle inspiratoriske Standpunkt og bebrejdede ham, at han indpodede sine Disciple den moderne, alt for kritisk-skeptiske Aand. F. gør da udførlig Rede for sit Standpunkt i en Fremstilling, der maa betegnes som ligefrem klassisk og illustrerer Forfatteren som en Lægepersonlighed af den ædleste Art. Det centrale i Afhandlingen, der vakte stor Opsigt ogsaa uden for medicinske Kredse, gaar ud paa, at Lægekunsten skal være den »ærlige Kunst, der gav, hvad den selv troede var godt, men ikke gav den en Sten, som bad om Brød«.

Ogsaa sit kirurgiske Initiativ fik han Lejlighed til at vise paa dette Tidspunkt, idet han paa en Patient med Kræft i Spiserøret udførte en Gastrostomi (Anlæggelse af en Aabning paa Mavesækken). F. maatte mene, at denne Operation ikke var udført af nogen før; den var dog kort forinden gjort i England, men Meddelelsen derom var yderst kort i en Beretning fra et medicinsk Selskab.

1849 var han blevet valgt ind i Folketinget, men maatte 1852, da han blev Overlæge, opgive Mandatet, hvilket var sat som en Betingelse; til Gengæld overtog han forskellige andre offentlige Hverv i en vis Forbindelse med sin lægevidenskabelige Autoritetsstilling. Hans levende Interesse for Veterinærvidenskaben førte til, at han sammen med H. C. B. Bendz fik kaldt det veterinære Sundhedsraad til Live, af hvilket han blev et virksomt Medlem, og til en Udvidelse og Omorganisation af Veterinærskolen. Efter den nye Landbohøjskoles Oprettelse 1856 blev han dennes Direktør og vedblev at være dette. Han var i Kommissionen til Blindeinstituttets Reorganisation og fra 1857 i dets Bestyrelse. Under Kolerapandemien 1853 var det ham i Forening med E. Horneman og fire andre fremragende Læger, der dannede den bekendte »Læge-

forening«, som under de officielle Myndigheders Afmagt tog Styret for Kbh.s hygiejniske Forhold og satte Epidemien Skranker ved effektive Foranstaltninger, der fortsattes senere. Hygiejniske, Sygdom forebyggende Bestræbelser laa ham altid meget paa Hjerte og maatte gøre det saa meget mere, som han i sin nøgterne Skepsis ikke ventede sig meget af Sygebehandlingen. 1853 blev han Medlem af Sundhedskollegiet og var her som overalt, hvor han var med, den fornemste ledende Kraft.

Trods den omfattende Virksomhed som Overlæge, Universitetslærer og praktiserende Læge og trods de mange vigtige Hverv med Tilknytning til Faget vedblev Politikken med dens stadig nye Problemer og dens særlige Tilløkkelser for Ærgerrighed og Magtudvikling at udøve en stærk dragende Magt over F. 1856 modtog han Valg til det nye Rigsraad, hvorved meget af hans Tid og Arbejdskraft gik tabt for hans tidligere Gerning, og tre Aar efter afbrød han fuldstændig hele sin glimrende lægevidenskabelige Bane, da han blev Finansminister. Vel forsøgte han at reservere sig sin Universitetsstilling ved en mulig Udtræden af Regeringen, men Misfornøjelse inden for Lægernes Kreds kom stærkt frem, og hans Plads blev ogsaa besat. Han gav dog senere i sin Virksomhed Vidnesbyrd nok om sin levende Interesse for sit gamle Fag og dokumenterede litterært, at han stadig drev medicinske Studier; og det turde være, at hans rige, men urolige og meget sammensatte Personlighed udfoldede sig i sin smukkeste Skikkelse, da han tjente Lægevidenskaben, ligesom han selv erkendte denne Tid som sin lykkeligste.

1868 var F. blevet Borgerrepræsentant, 1875 blev han valgt til Borgmester for 2. Afdeling, hvorved han fik den Forvaltning af Finans- og Hospitalsvæsen, der netop var hans Felt. Det skyldes hans Fremsynethed og Energi, at Kbh. fik offentlige Slagtehuse og fik Epidemisygehuse — baade Øresunds- og Blegdamshospitalet —, der gav den et Forspring paa dette Punkt for adskillige Hovedstæder. St. Hans Hospital blev ogsaa betydeligt udvidet, og den vigtige Sygeplejereform paa Kommunehospitalet gennemførtes. At Kbh. fik sin særlige Folketælling, skyldtes ogsaa ham. Men helt var han dog ikke i Besiddelse af sin gamle Kraft, sin uantastelige Overlegenhed og Klarhed. En betydelig Vilkaarlighed, en vis Ensidighed og Mangel paa Kritik kom oftere frem, viste sig saaledes i Oprettelsen af en »blandet Afdeling« paa Kommunehospitalet, som han mod andre sagkyndiges Protest gennemtvang, men selv senere maatte annullere. Ogsaa det Resultat, han som Formand for Kommissionen for Frederiks Hospital vel i Øjeblikket skaffede Hævd,

viste sig forfejlet. En for stor Lemfældighed, han mod Sædvane havde vist over for en Økonomiforvalter, der kort efter overbevistes om større Besvigelser, blev Anledningen til voldsomme Angreb baade i Borgerrepræsentationen og i Pressen fra de talrige Uvenner, hans alt for sparsommelige Finansstyre og jævnlige hensynsløse Optræden havde skaffet ham. Vel forsvarede F. sig med vanlig Dygtighed, men Angrebets Karakter krænkede ham dybt og forbitrede hans sidste, triste Aar. — Etatsraad 1858. Gehejmeetatsraad 1866. — R. 1852. K. 1864. DM. 1864. S.K. 1873. — Malerier af H. C. Jensen (Fr.borg) 1874 og af Const. Hansen 1861 (Privateje). Tegning af W. N. Marstrand ca. 1840 (Familieeje). Portrætteret paa sammes Lægebillede 1836 (Fr.borg), paa Const. Hansens Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling 1860—64 (sst.) og paa E. Henningsens Maleri 1896 af Naturforsker mødet i Roskilde 1847 (Universitetet, Fr.borg). Litografi 1859 efter Daguerreotypi og 1860 af I. W. Tegner efter Fotografi. Træsnit 1859, 1870 og bl. a. af A. Bork 1884.

Ill. Tid. 30. Okt. 1859 og (af C. St. A. Bille) 5. Okt. 1884. Jul. Petersen: Hovedmomenter i den medicinske Videnskabs hist. Udvikling, 1876. Ligtale af Monrad, 1884. Jul. Petersen i Ugeskrift for Læger, 4. Rk., X, s. A., S. 301—09. Bibliotek for Læger, 6. Rk., XV, 1885, S. 183—86. Hospitals-Tid., 3. Rk., III, s. A., S. 25 ff. Alma Bock: Min Far og hans Hjem, 1914. M. Rubin: Nogle Erindringer, 1915.

Jul. Petersen (Fr. Lützhaft).*

— F. stod allerede fra sine første Ungdomsaar i nær Forbindelse med de Mænd, der siden blev Forgrundsskikkelserne i den national-liberale *Politik*. Hall var hans Skolekammerat, Monrad og Orla Lehmann hans nære Venner. Paa hans store Studierejse i Udlandet var Nationaløkonomen C. J. H. Kayser hans Rejsefælle og vakte hans Interesse for de nationaløkonomiske og statistiske Problemer, der kom til at beskæftige ham mere og mere. Ogsaa under hans lægevidenskabelige Virksomhed efter Hjemkomsten var den medicinske Statistik et af hans Yndlingsfag. Han tilhørte, om end med visse Forbehold, den nationalliberale Retning, og hans levende Interesse for offentlige Anliggender og Lyst til at være handlende og medbestemmende under den rige Udvikling, som det unge konstitutionelle Liv lovede, førte ham ind i den praktiske Politik, hvor han, hvis videnskabelige Ry allerede var grundfæstet, af sine Meningsfæller blev modtaget med aabne Arme. Til den grundlovgivende Rigsforsamling stillede han sig ikke, men ved Valgene til den første ordinære Rigsdag Dec. 1849 blev han Folketingsmand for Kbh.s 9. Kreds. Det vakte Opmærksomhed, at han i sine Valgtaler betegnede den saare upopulære Deling af Slesvig som

en Mulighed, det maaske kunde blive nødvendigt at ty til for at undgaa større Onder, og udtalte sig for en Tvangsafløsning af Fæsteforholdet, dog med fuld Erstatning til Godsbesidderne. I Folketinget gjorde han de finansielle Spørgsmaal til sin Specialitet og naaede hurtigt en saa stor Autoritet paa dette Omraade, at han fik Sæde i Finansudvalget og valgtes til dets Ordfører. Hans fænomenale Arbejdsevne i Forbindelse med hans knappe, klare, overbevisningssikre Udtryksform skaffede ham paa dette Omraade ubetinget en Førsteplads inden for sit Parti, medens han i den almindelige Politik overlod Monrad, Hall og Krieger Førerskabet. Som Taler havde han sin Styrke i den saglige Argumentation, ikke i det oratoriske. Det Arbejde, der i Aarene 1850—52 under F.s Ledelse blev gjort i Folketingets Finansudvalg under Medvirken bl. a. af Monrad, Tscherning og David, fik grundlæggende Betydning for en lang Fremtid. Grundig Detailbehandling, streng Sparsommelighed med Statens Midler, minutiøs Kontrol med Administrationen og hyppige Indgreb paa dens Omraade blev de vigtigste Karaktermærker. Over for administrativ Selvraadighed som den, der f. Eks. forsøgte af Krigsminister Hansen, optraadte F. med megen Myndighed. »Det vil ikke let kunne falde os ind,« sagde han til denne Minister, »at disputere med Ministeren om Udvalgets Kompetence til at bedømme et Budget, men jeg vil minde Ministeren om, at der hos Tinget ligger en Magt, som ikke behøver at trættes om sin Kompetence«. Kom der ikke næste Gang et Budget, i hvilket der herskede »Orden og Sandhed«, vilde han ikke vige tilbage for en Nægtelse af det. Navnlig paa Sparepolitikens Omraade faldt F.s Synspunkter ofte sammen med Tschernings, og ikke sjældent gik han, navnlig hvor det drejede sig om Embedslønninger og Militærudgifter, i Sparsommelighed videre, end hans nationalliberale Meningsfæller kunde følge ham. Ved Folketingsvalget 1852 søgte F. ikke Genvalg, da hans Virksomhed som Professor og Overlæge lagde for stærkt Beslag paa ham, og først ved Rigsraadsvalget i Slutningen af Dec. 1855 indtraadte han som valgt i Kbh. Ogsaa her var han sit Partis ledende Mand i finansielle Spørgsmaal og valgtes til Ordfører for Finansudvalget. Han arbejdede ogsaa nu efter væsentlig samme Grundlinier som i Rigsdagen og kom jævnlig i Konflikt med Finansminister Andræ; det var to haarde og autoritære Naturer, som her stødte sammen. Over for den holstenske Opposition viste han ikke ringe Imødekommen, da han, i Modsætning til de fleste af sine Partifæller, ønskede det længst mulige at fastholde Statsenheden. Han fulgte dog Hall til Novemberkundgørelsen, og 6.

Maj 1859 indtraadte han i hans Ministerium som Monarkiets og fra 1861 tillige som Kongerigets Finansminister, hvilken Stilling han med den korte Afbrydelse under Ministeriet Rotwitt vedblev at beklæde indtil Dec. 1863. Det var med nogen Overvindelse, F. modtog dette Tilbud, thi det betød Afslutningen af hans straalende Karriere som Læge og Universitetslærer. Fra nu af tilhørte han fuldt ud det politiske Liv og lod sig Juni 1861 indvælge ogsaa i Rigsdagens Folketing som Repræsentant for Kbh.s 9. Kreds, hvilken han repræsenterede, indtil han ved Aprilvalget 1876 trak sig tilbage — under Novemberforfatningen tillige i Rigsraadets Folketing.

F.s fremragende Dygtighed som Finansminister blev ikke bestridt fra nogen Side. Hans Kolleger bøjede sig i Reglen villigt for hans Autoritet paa det finansielle Omraade, og hans Ord havde Vægt ogsaa ved disse Aars statspolitiske Afgørelser, i hvilke han deltog, om end med en Nuance af stærkere Vedhængen ved Helstaten og en vis Skepsis over for Ministeriets særlige slesvigske Politik. Det var dette, Krieger sigtede til, naar han beklagede sig over, at F. trods sine øvrige fortræffelige Egenskaber, intet »slesvigsk Hjerte« havde. Ogsaa inden for Venstreoppositionen nød F. stor Anseelse, og man nærrede ikke ringe Sympati for hans Finansstyrelse. Dette viste sig bl. a. ved, at han, som var en af dem, der havde gaaet Berling haardest paa Klingen, fik tilbudt Stillingen som Direktør for Finansministeriet under det Rotwitt'ske Ministeriums Finansminister Westenholz, og ved Tschernings Udtalelse om ham i Folketinget 1861: »Jeg har ikke ved mange Lejligheder set nogen Mand, der var kærere for mig end han.« Mindst Sympati fandt F. vistnok hos Grosset af de nationalliberale Rigsdagsmænd. Han var haard i sin Principfasthed og forstod til Fuldkommenhed den Kunst at sige Nej; hvad der her særlig faldt for Brystet, var vedblivende hans strenge Sparepolitik over for Embedslønninger og Forsvarsudgifter. Den betydeligste af de Love, F. i denne Periode gennemførte, var Toldloven af 1863. Han var af Princip Frihandelsmand, og i det hele bærer Loven ogsaa Vidne herom, om han end af Hensyn til den holstenske Industri bibeholdt en større Beskyttelse, end Rigsraadets mest frihandelsvenlige Fløj kunde billige. — Under Ministerkrisen i Dec. 1863 kunde F. ikke deltage i Fordømmelsen af Monrads Færd og vilde have været villig til at følge dennes indstændige Opfordring til ham om at fortsætte som Finansminister, saafremt Hall var indtraadt som Udenrigsminister, men da denne var ganske uvillig hertil, nøjedes han med at overtage Direktoratet for Finansministeriet under

Monrad som Finansminister. Under Ministeriet Bluhme indvilgede F. i at paatage sig det vanskelige Hverv i Wien at føre Forhandlingen om Fredslutningens finansielle Vilkaar. Hans Modpart var her Scheel-Plessen, og Forholdene tegnede yderst ugunstigt, men det lykkedes dog F. at faa de tyske Magters skarpe Fordringer mildnede ikke uvæsentligt. — Under Ministerierne Bluhme og Frijs udfoldede F. en meget betydelig parlamentarisk Virksomhed og øvede stor Indflydelse saavel paa Finansloven som paa vigtige økonomiske Love, navnlig Lovene af 1867 om en overordentlig Indkomstskat og af 1870 om Oprettelsen af Livsforsikrings- og Forsørgelsesanstalten. Ogsaa Hærloven af 1867 bidrog han i væsentlig Grad til at præge, navnlig ved sit Arbejde i den store Forsvarskommission, og ligeledes den samtidig udstedte Lov, hvorved der disponeredes over Kbh.s Fæstningsterræn.

I Maj 1870 indtraadte F. som Finansminister i Ministeriet Holstein-Holsteinborg. Under Forhandlingerne ved Krigsudbruddet 1870 hørte han til den Fløj af Ministeriet, som hældede til den franske Alliance. Denne Ministerperiode fik i øvrigt for ham et mindre lykkeligt Forløb end hans tidligere. Skønt han ogsaa nu var den i Venstre bedst anskrevne af Ministrene, skabte Dannelsen af Det forenede Venstre dog et Modsætningsforhold, og af Landstingets nu saa indflydelsesrige Godsejerfløj var han ikke velset. Hans Virksomhed blev derfor fattig paa Lovgivningsresultater, og da han med megen Styrke gik ind for en Forlængelse af den midlertidige Indkomstskattelov, led han i Febr. 1872 et Nederlag i Folketinget, idet der nægtedes Lovforslaget Overgang til 3. Behandling. F., som havde sat sin Stilling ind paa dette Forslags Gennemførelse, indgav sin Demission, men indvilgede dog i at fungere, indtil Finansloven var vedtaget. To vigtige Statshverv kom han endnu til at udføre, idet han i Aarets anden Halvdel som Regeringens Repræsentant deltog i de Forhandlinger, der førte til Afslutningen af den nordiske Møntkonvention, og 1874 var Danmarks Delegerede ved den grundlæggende internationale Postkonference i Bern. I øvrigt viede han sig, efter 1873 at være blevet valgt til Finansborgmester i Kbh., væsentlig til kommunale Opgaver og udtraadte af Rigsdagen 1876.

A. F. Kriegers Dagbøger, I—VII, 1920—25. N. Neergaard: Under Juni-grundloven, I—II, 1892—1916. Alb. Olsen: Studier over den danske Finanslov 1850—64, 1930. D. G. Monrads Deltagelse i Begivenhederne 1864, ved Aage Friis, 1914, S. 158. V. Birkedal: Personlige Oplevelser, I, 1890. S. 49 f.

N. Neergaard.

Fenger, Christian, 1773—1845, Kirurg. F. 7. Jan. 1773 i Kbh. (Frels.), d. 21. Okt. 1845 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Grosserer Peter F. (s. d.) og Hustru. Gift 12. Juli 1807 i Kbh. (Garn.) med Else Kirstine Henningsen, f. 29. Okt. 1786 paa Egholm ved Roskilde, d. 24. Okt. 1841 i Kbh. (Helligg.), D. af Forpagter paa Egholm, senere Major og Konsumptionskasserer i Hillerød Henning H. (1759—1842, gift 2° med Mariane Beate Pohlmann, 1764—1831) og Sophie Kirstine Læssøe (ca. 1752—88).

F. blev Student 1791, privat dimitteret, og tog kirurgisk Eksamen 1798, hvorefter han var Reservekirurg i Søværnet og derpaa 1801—05 Reservekirurg ved Kirurgisk Akademi og Frederiks Hospital. Her vakte han tidlig Opmærksomhed ved sin Dygtighed og blev 1805 2. Adjunkt ved Akademiet, hvor han navnlig holdt Forelæsninger over Fødselsvidenskab, men allerede s. A. blev han antaget til midlertidig Tjeneste som Regimentskirurg ved Kronprinsens Regiment i Holsten, Okt. 1806 blev han Regimentskirurg ved samme Regiment, men kom tilbage til Kbh. 1807 og vedblev at være Regimentskirurg til 1811. Han begyndte straks sine Forelæsninger og blev 1. Adjunkt 1808, Professor extraordinarius 1810 og s. A. Medlem af Akademiets Direktion og samtidig Livkirurg, hvad han vedblev at være til 1838. Han blev Professor ordinarius og Medlem af Sundhedskollegiet 1813, var som 2. Professor Hofkirurg 1824—30, Generaldirektør for Kirurgien 1830—42. — F. blev den sidste Generaldirektør for Kirurgien og forsvarede Kirurgisk Akademis Uafhængighed til det sidste, men Tiden var omsider blevet moden til en Sammensmeltning af den medicinske og den kirurgiske Læreanstalt, og dette skete 1. Jan. 1842, da Kirurgisk Akademi gik op i Universitetet og sammen med det medicinske Fakultet dannede et lægevidenskabeligt Fakultet. Medens de fleste af de kirurgiske Professorer blev Professorer ved Universitetet, tog F. sin Afsked. — F. var en vel anset Lærer særlig i Fødselsvidenskab, men han har kun skrevet ubetydelige Afhandlinger. Mest Opmærksomhed vakte en Afhandling i »Bibliotek for Læger«, 1818, hvori han forsvarede en Kvaksalverske, som Akademiet seksten Aar tidligere havde taget stærk Afstand fra. — Kongen satte stor Pris paa F. som Livkirurg og tog ham med til Wien under Fredsforhandlingerne 1814—15. — Æresmedlem af Det kgl. medicinske Selskab 1833. — Etatsraad 1826. Konferensraad 1840. — R. 1814. DM. 1828. K. 1836. — Stik efter Tegning af W. Heuer 1837. Malet sammen med sin Familie af H. Hansen 1818

og af M. Rørbye 1829. Kopi af sidstnævnte i Medicinsk-historisk Museum. Malerier af H. Kofoed ca. 1780 og af ukendt.

Gordon Norrie.

Fenger, Christian, 1840—1902, Kirurg. F. 3. Nov. 1840 paa Brejninggaard ved Ringkøbing, d. 7. Marts 1902 i Chicago, begr. sst. Forældre: Proprietær, senere Kammerraad Hans Frederik F. (1816—1901) og Frederikke Mathilde Fjelstrup (1816—94). Gift 10. Aug. 1878 i Chicago med Caroline Sophie Abildgaard, f. 11. Sept. 1857 paa Bjørnstrup, Taars Sogn i Hjørring Amt, D. af Gaardejer, senere Farmer i Clifton, Ill., U. S. A. Mads Christian Pedersen (A.) (f. 1822) og Ane Marie Larsen (f. 1824).

F. blev Student 1859 fra Herlufsholm og studerede først et Aar paa Polyteknisk Læreanstalt, derefter Medicin. Under Krigen 1864 var han konst. Underlæge ved Lazarettet i Augustenborg, senere ved et Batteri i Assens, blev medicinsk Kandidat 1867. Han blev derefter straks Amanuensis hos den senere berømte Ørelæge Wilh. Meyer og var 1869—71 Kandidat paa Frederiks Hospital. Hans under Krigen vakte Interesse for Kirurgi gav sig allerede nu Udslag i forskellige videnskabelige Arbejder (Subperiostale Operationer (Ollier) og Evidement (Sédillot)), og han gjorde paa Landbohøjskolen en Række Undersøgelser paa Heste over Skudskaar samt forsøgte at konstruere Instrumenter til at fjerne Kuglerne med samt til at foretage Endoskopi af Skudkanalerne. Disse Eksperimenter medførte en Understøttelse fra Krigsministeriet til at deltage i den fransk-tyske Krig 1870—71, og han knyttedes Jan. 1871 til en international Ambulance i Boutaki-Werden (Haute-Sâone) med Professor Socin, Basel, som Chef. Efter Krigen drog F. til Wien for at studere Kirurgi og patologisk Anatomi, hvorefter han hjemvendt 1871 blev Prosektor ved Kommunehospitalet i Kbh. Her skrev han sin Doktordisputats: »Om Mavekræften, navnlig i Henseende til Bygning, Udvikling og Udbredning« (1874). Desuden offentliggjorde han en Del mindre Afhandlinger i »Nordisk Medicinsk Arkiv« (Akut Hydronephrose, Gonorrhøisk Rheumatisme, Endoskopi af Urethra, om Stenose af ostium pulmonale), der forskaffede ham Smiths Stipendium. Efter Krigskirurgien var nu den patologiske Anatomi blevet F.s Hovedinteresse. Han forelæste under Professor F. V. Rasmussens Sygdom 1875 som Privatdocent og forberedte sig til Lektorposten i dette Fag ved Universitetet, der blev ledig ved Rasmussens Død. Skuffet i sine Forhaabninger ved C. Langes Udnævnelse til Posten uden Konkurrence fandt F. ingen Vej aaben til Universitetet og rejste derfor ud i Verden.

De første Aar (1875—77) praktiserede han i Ægypten, hvor han studerede den ægyptiske Øjensygdom (Trachom) hos Skolebørnene og forskellige Tropesygdomme (bl. a. *Distomum hæmatobium Bilharzii*), først i Alexandria, hvor en Broder *Sophus F.* (1847—1910) praktiserede 1873—76, og hvor F. blev Medlem af Conseil sanitaire, siden i Kairo, hvor han blev ansat som »Médecin du Quartier Kalifa«. Han udførte forskellige Undersøgelser over Tropesygdomme for den ægyptiske Regering, men blev selv angrebet af Dysenteri; en begyndende Leverlidelse tvang ham til at søge til et tempereret Klima. 1877 slog han sig da ned i Chicago, hvor han begyndte med almindelig Praksis; i Foraaret 1878 sikrede han sig en Plads ved Cook County Hospital for fra nu af til sin Død at hellige sig sin gamle Kærlighed Kirurgien, hvis evnerige og brændende flittige Dyrker han blev, stærkt støttet af sine store Kundskaber i patologisk Anatomi, et paa den Tid i Amerika endnu ikke udviklet Fag, som F. ved sine Sektioner, Forelæsninger og videnskabelige Arbejder bragte frem til dets rette Plads i den videnskabelige og praktiske Kirurgi. F. indførte paa dette Hospital Listers antiseptiske Metoder i Kirurgien og blev snart den førende Kirurg i Chicago. 1880 blev han Bestyrer af Rush Medical College's Museum og histologiske Laboratorium, 1884 Professor i Kirurgi ved College of Physicians and Surgeons samt senere Overkirurg ved Passavant Hospital og German Hospital, 1893 Professor i klinisk Kirurgi ved Chicago Medical College, senere Northwestern University Medical School og Kirurg ved de barmhjertige Søstres Hospital, 1899 Professor i Kirurgi ved Rush Medical College i Forbindelse med Chicagos Universitet og ved en kirurgisk Afdeling paa Presbyterian Hospital, 1894 Overkirurg ved Tabitha Hospital.

Ved sine eminente Evner som Kirurg og patologisk Anatom, sin kolossale Flid og Arbejdsevne samt ved sine talrige videnskabelige Arbejder vandt F. sig et stedse mere berømt Navn, ikke alene i Amerika, hvor Patienter og Elever fra alle Staterne strømmede til ham i Chicago, men ogsaa ud over Verden. Som Lærer i Kirurgi og patologisk Anatomi blev F. ved sin brændende videnskabelige Arbejdslyst og store Kundskabsfylde samt ved sin stærke Personlighed og redelige Karakter Grundlæggeren af den patologiske Anatomi og moderne videnskabeligt underbyggede Kirurgi i Amerika. Han producerede meget vægtige videnskabelige Arbejder lige til det sidste; blandt de berømteste er hans Arbejder over Nyrens og Ureters samt Galdevejenes Kirurgi. Hans Arbejder giver overalt Indtryk af en Mand, hvis kirurgiske Dristighed og Mod til at gaa ind paa nye Baner altid er parret med stor Klogskab og Om-

tanke og underbygget med de mest omhyggelige anatomiske og patologisk-anatomiske Undersøgelser og Forstudier. Ved hans Død stiftedes »in honor of the great surgeon and teacher« ved Subskription F. Memorial Association, et Fond til kirurgisk Studiums Fremme, og paa dettes Bekostning blev »The collected Works of C. F.« (heri F.s Autobiografi) udgivet i to Bind 1912. 1895 var F. Vicepræsident i American Surgical Association og 1901 Præsident i Chicago Medical Society og Chicago Surgical Society. — R. 1901. — Mindesmærke i Cook County Hospital, Chicago. — Buste af Rohl Smith 1894 i Familieeje. Stik af Henry Saylor.

Ovenn. samlede Værker. Nicholas Senn i Journal of the American Medic. Association, II, 1902. Th. Rovsing i Hospitalstidende, 4. Rk., X, 1902, S. 326 f. M. Salmonsens: Brogede Minder, 1913, S. 97—100. H. Cavling: Fra Amerika, II, 1897, S. 168. Augusta Fenger: Erindringer, 1932, S. 99 f., 119 f. 148 f.

Otto C. Aagaard.

Fenger, Hans Mathias, 1850—1930, Præst. F. 9. Aug. 1850 paa Nordgaard ved Ringsted, d. 11. Juli 1930 i Silkeborg, begr. i Kbh. (Holmens). Broder til Christian F. (1840—1902, s. d.). Gift 25. Nov. 1878 i Kbh. (Trin.) med Olivia Theodora Norup, f. 2. Okt. 1850 i Kalundborg, d. 24. Sept. 1916 i Kbh., D. af Købmand, senere Overmaaler Julianus Sophus Johan Georg N. (1811—85) og Annine Margrethe Ambrosia Petersen (1817—78).

F. kom 1860 til Augustenborg, hvis Hovedgaard Faderen købte 1861; han gik i Flensborg Latinskole 1861—64, derefter i Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvorfra han blev Student 1868. Han blev teologisk Kandidat 1873, fik Bolig paa Elers' Kollegium, underviste i forskellige Skoler og tog fat paa Studiet af Kunst- og Kirkehistorie. 1879 disputerede han for den teologiske Licentiatgrad med Afhandlingen »Bidrag til Hans Egedes og den grønlandske Missions Historie 1721—60«, hvori var fremlagt hidtil utrykt Arkivmateriale fra Ind- og Udland. 1878 var F. blevet Kateket ved St. Stefans Kirke, 1880 blev han residerende Kapellan ved Frelzers Kirke, 1888 residerende Kapellan ved Garnisons Kirke, og 1900 blev han efter Christian IX.s personlige Ønske Holmens Provst. Her følte han sig hjemme og afslog 1905 et Tilbud om Aarhus Bispestol. Efter Jakob Paullis Død 1915 blev han kgl. Konfessionarius. — F. var en ualmindelig frodig Arbejds-kraft, præget af udholdende Optimisme. Hans Virksomhed berørte mange Felter. 1881 redigerede han »Dansk Missionsblad«, 1882 var han med til at stifte Akademisk Missionsforening, i en lang Aarrække sad han bl. a. i Bestyrelsen for Kbh.s Indre Mission

og Sømandsmissionen. Som Sjælesørger og Prædikant var han meget værdsat og samlede gennem Aarene en talrig Kreds om sin Forkyndelse. Hans Lynne var djærvt og impulsivt. Som Teolog var han ureflekteret Konservativ, men for selvstændig til at slutte sig til noget kirkeligt Parti. Hans Prædikener var ikke intellektuelle i den Forstand, at de gik ind paa Tilværelsens irrationelle Problemer og søgte at belyse disse ud af Skriften, men som Forkynder virkede han umiddelbart appellerende, kristeligt og patriotisk, og hans særlige Evne til at gribe beroede paa, at han varmt og følt formaade at give sig hen i et Ord, i en Stemning og havde en usædvanlig Fart over Foredraget. Hans trykte Prædikener (»Jul til Paaske«, »Pinse til Advent«, 1919—20) vil derfor ikke kunne give Eftertiden nogen Forestilling om den personlige Betydning, han fik for mange gennem sin umiddelbare Personlighed. F. var Samler, havde mange Kunstinteresser og efterlod sig en anelig Samling Stik og Miniaturer. — R. 1892. DM. 1902. K.² 1906. K.¹ 1919. S.K. 1926. — Malerier af Knud Larsen 1920 paa Fr.borg og af Erik Henningsen 1919 i Holmens Kirkes Skriftestol. Litografi af Harald Jensen 1896. Træsnit efter Fotografi 1883. Litografi udført 1898 af A. Lønborg, men ikke offentlig udsendt. Posthumt Portrætrelief i Holmens Kirkes Kor af Anker Hoffmann 1932.

Levnedsbeskrivelser af de ved Københavns Universitets Firehundredaarsfest promoverede Doktorer og Licentiat, 1879, S. 155 f. Peter N. Heering: Familiebogen, 1912. H. M. Fenger: Erindringer fra mit Liv, 1925.

Michael Neiiendam.

Fenger, Johannes Ferdinand, 1805—61, Præst. F. 31. Marts 1805 i Kbh. (Frels.), d. 9. Maj 1861 i Høje Taastrup, begr. sst. Broder til C. E. F. (s. d.). Gift 8. Juni 1834 i Kbh. (Slotsk.) med Marie Magdalene Boesen, f. 5. Juli 1809 i Kbh. (Helligg.), d. 15. Jan. 1872 sst. (Trin.), D. af Renteskriver, senere Justitsraad Johannes B. (1769—1859) og Sophie Frederikke Hammerich (1779—1850).

F. blev Student 1821 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, cand. theol. 1825 og derpaa Lærer ved sin gamle Skole. Da han havde en usædvanlig smuk Sangstemme, fik han Tilbud om Ansættelse ved Operaen, men afviste det uden Tøven, da hans Hu stod til kirkehistoriske og sproglige Studier. 1827 vandt han Universitetets Guldmedaille for en Undersøgelse af de ældste Kirkefædres Lære om Djævelen og Dæmonerne, og n. A. forsvarede han for Licentiatgraden i Teologi en Afhandling om Celsus, en af Kirkens ældste Modstandere. Kort efter tiltraadte

han med offentlig og privat Understøttelse en Udenlandsrejse, der strakte sig over 3½ Aar. Først opholdt han sig et Aars Tid i Berlin, hvor han under Neanders og Hengstenbergs Paavirkning gennemlevede en alvorlig religiøs Krise, der førte ham til Brud med den Rationalisme, han før havde hyldet. Fra Berlin rejste han over München og Wien til Rom, hvor han med Iver lagde sig efter Syrisk, og derfra gennem Schweiz til Paris, hvor han oplevede Julirevolutionens Dønninger. Derefter gjorde han en Rejse til Grækenland og Tyrkiet for at studere Oldtidsminderne og Folkelivet, og først i Efteraaret 1831 vendte han hjem, rig paa Kundskaber og Livserfaring.

Efter Hjemkomsten holdt han paa Universitetet Forelæsninger over den nygræske Poesi og over de messianske Salmer, og 1833 deltog han sammen med P. T. Hald og C. T. Engelstoft i Konkurrencen om et Professorat i det teologiske Fakultet. Engelstoft gik af med Sejren, men F. og Hald fik »en særdeles Ros og Anbefaling til Kongen«. Da Haabet om en Lærergerning ved Universitetet saaledes var glippet, besluttede han straks at søge Præstevirksomhed, og inden Aaret var omme, var han udnævnt til Præst i Lynge og Braaby. Der var ikke meget Liv i de to Sogne, men efter F.s Komme blev alt bedre. Kirkerne begyndte at fyldes, og ved gudelige Forsamlinger eller »Aftenlæsninger« rundt i sine opvakte Sognefolks Huse arbejdede F. for at udbrede kristelig Oplysning og for at lede det religiøse Liv i et sundt Spor. I det nære Sorø havde han i Ingemann og Wegener gode Venner, der delte hans Sans for Poesi og Historie, og i et Par Mils Afstand sin ældre Broder P. A. F. F. blev snart Sjælen i et Broderkonvent, der omsluttede de saakaldte »tolv Apostle i det hellige Land«. Men ved Siden af Præstegerningen fik han Tid til meget andet. Han var en Ven af Missionssagen, i mange Aar (fra 1836) Formand for Dansk Missionssselskab og Redaktør af »Dansk Missionsblad« (1842—51), og til Missionshistorien har han ved sin Skildring af den trankebarske Mission (1843) ydet et ret betydeligt Bidrag. Sammen med V. Birkedal udgav han »Vidnesbyrd fra Herrens Hus« (1847), en meget skattet Postil af danske Præster, og tillige tog han jævnlig Del i Forhandlingen om kirkelige Spørgsmaal. Baade Sognebaandsløsningen og Religionsfriheden havde i ham en varm Talsmand, og han søgte at vække og nære Sansen for Frihed og Danskhed i sin nærmeste Kreds. Som sin ældre Broder var han en Discipel af Grundtvig, men ligesom denne tillod han sig paa flere Punkter, som i Missionssagen, Spørgsmaalet om de gudelige Forsamlinger og om Præstefriheden, at gaa sine egne Veje. De kirkelige Blade

og flere Smaaskrifter bærer Vidne om, at han ikke lagde de viden- skabelige Sysler paa Hylden, fordi han var blevet en nidkær Præst, og gennem Roskilde Præstekonvent, et Stiftskonvent for Sjælland, til hvis Oprettelse han væsentlig havde givet Stødet, fik han Lejligh- hed til at paavirke mange Embedsbrødre.

Det var paa dette Konvent, at Tanken om Dannelsen af et Selskab for Danmarks Kirkehistorie først blev fremsat, og denne Tanke blev for en væsentlig Del ved F.s Hjælp ført ud i Virkeligh- eden (1848). Allerede før dette Selskab blev dannet, var der paa Roskilde Præstekonvent udtalt en anden spirekraftig Tanke, som ligeledes straks var blevet knæsat af F.: Tanken om en ny Salmebog. F., der sammen med sin yngre Broder Theodor F. havde udgivet flere mindre Samlinger af Festsalmer, var fortrinlig rustet til et saadant Arbejde, og han blev et virksomt Medlem af det Udvalg, der udarbejdede den nye, saakaldte Roskilde Konvents Salmebog, som efter flere Omarbejdelser blev autoriseret til Kirke- brug 1855. Ogsaa af den 1853 nedsatte Kirkekommission var F. Medlem, og i den stillede han et Forslag om, at Præsterne, hvis de ønskede det, skulde kunne fritages for Medvirkning ved Indgaaelse af Ægteskab mellem fraskilte, og om, at Ægteskab i slige Tilfælde skulde kunne indgaaes for den borgerlige Øvrighed. Endnu inden Kommissionens Arbejde var til Ende, var F. blevet forflyttet til Høje Taastrup (1854), og der virkede han til sin Død. — R. 1851. — Maleri af F. Vermehren 1855 i Familieeje, litograferet 1856 og efter Tegning af H. Olrik udgivet som Træsnit 1861.

Ny kristelig Samler, X—XI, 1864—65. H. F. Rørdam: Selskabet for Danmarks Kirkehistorie i dets første 25 Aar, 1875. C. J. Brandt: Vore danske Kirke-Salmebøger fra Reformationen til Nutiden, 1886. J. F. Fenger: Det sydvestsjællandske Broderkonvent, 1890. V. Birkedal: Personlige Oplevelser, I, 1890, S. 47 ff. Ill. Tid. 19. Sept. 1861. E. Mau: Johannes Ferdinand Fenger, 1865.

Fr. Nielsen (A. J. Rud).*

Fenger, Ludvig Peter, 1833—1905, Arkitekt. F. 7. Juli 1833 i Slotsbjergby ved Slagelse, d. 9. Marts 1905 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Sognepræst P. A. F. (s. d.) og Hustru. Gift 3. Juli 1872 i Kbh. (Frels.) med Augusta Theodora Fenger, f. 8. Nov. 1839 i Lyngø ved Sorø, d. 26. Dec. 1914 i Kbh., D. af Sognepræst Johs. Ferd. F. (s. d.) og Hustru.

F. blev Student 1852 fra Slagelse og cand. phil. 1853. Han kom i Murerlære og blev Svend 1854, men tegnede samtidig hos Hetsch og besøgte Kunstakademiet, hvor han vandt alle Medaillerne, den store Guldmedaille 1866 for »Et Landarsenal« i veneziansk

Stil. Han deltog i Krigen 1864, blev saaret og taget til Fange. Efter at han tidligere havde gjort et Par kortere Udenlandsrejser, deriblandt til England 1862, drog han 1867 med Akademiets store Rejsestipendium paa en længere Rejse og tilbragte tre Aar i Udlandet (England, Frankrig, Spanien, Italien, Grækenland, Ægypten og Palæstina). Efter Hjemkomsten blev han 1871 Medlem af Akademiet og virkede som Assistent ved Bygningsskolen til 1876. Han opnaede ikke noget Professorat, men holdt dog fra 1885 Forelæsninger over Bygningskunst og de dekorative Kunstarter. 1887 blev han Medlem af Akademiraadet; Aaret før var han blevet korresponderende Medlem af Royal Institute of British Architects. 1885 blev han valgt til Borgerrepræsentant, men udraadte atter 1886, da han blev udnævnt til Stadsarkitekt i Kbh. — F. kom meget tidlig i praktisk Virksomhed, idet han 1853—58 var Konduktør ved Opførelsen af Landbohøjskolen, først under Bindsbøll og efter hans Død (1856) under Th. Sørensen og H. Chr. Hansen. Derefter ledede han 1859—60 for F. Meldahl Opførelsen af Alnarp Landbrugsskole i Skaane. I Tiden mellem Udenlandsrejsen og Udnævnelsen til Stadsarkitekt praktiserede han privat og fik snart en Række betydelige Opgaver. Han restaurerede Holmens Kirke 1871—72 og opførte Sakristibygningen ved Kanalen, hvorved den lille »Korsurtegaard« opstod. Han byggede Hovedbygninger paa Rynkevang ved Kalundborg 1874 og paa Tiselholt ved Svendborg 1875—76. I Kbh. har han bygget to Kirker, Jacobskirken paa Østerbro 1876—78 og Matthæuskirken paa Vesterbro 1877—80. Sammen med Meldahl opførte han for Det københavnske Byggeselskab en Række Ejendomme omkring Hovedvagtsgade 1875—77. Han har endvidere bygget Dronning Louises Børnehospital 1877—79, Svendsgades Politistation 1880—82, Teknisk Selskabs Skole 1880—81 og Forsøgslaboratoriet paa Rolighedsvej 1882—85. 1878—83 forestod han en meget omfattende Restaurering af Børsen, hvorved dens Udseende blev noget forandret. Façaden mod Slotsholmsgade var nemlig efter denne Gades Udvidelse blevet Hovedfaçade og blev derfor forsynet med en stor og otte smaa Kviste, ligesom det fra gammel Tid havde været mod Børsgade. — Efter sin Udnævnelse til Stadsarkitekt kunde F. ikke mere paatage sig privat Arbejde; men han fik Lejlighed til at opføre en Række offentlige Bygninger, deriblandt Hovedbrandstationen 1889—93, Vestre Fængsel 1892—95 og flere Kommuneskoler. — F.s efterladte Tegninger og Udkast i Kunstakademiets Samling viser, bedre end hans Bygninger, hans Skønhedssans, kultiverede Smag og navnlig hans dybt-

gaaende Kendskab til ældre Tidens Bygningskunst. I Konkurrencen om Det kgl. Teater 1871 vandt han sammen med Hans J. Holm 2. Præmie; han har ogsaa udarbejdet et Projekt til Raadhuset, men deltog ikke i Konkurrencen. Det var naturligt, at han, som den stilkyndige Bygmester, blev udvalgt til at opføre den engelske Kirke i Kbh. efter Arkitekt A. W. Blomfields Tegning. Hans Virksomhed faldt i den Periode, hvor Arkitekterne med Forkærlighed dyrkede de historiske Stilarter, og ingen kunde med større Kyndighed end han genskabe den middelalderlige Kirkebygningsstil. Matthæuskirken er saaledes i romansk, Jacobskirken i gotisk Stil; men den megen Lærdom medfører undertiden, at hans Bygninger virker noget tørt. — F. er ogsaa optraadt som kunsthistorisk Forfatter. Hans »Dorische Polychromie« (1886) har vundet megen Anerkendelse i Udlandet. Værket indeholder, foruden Teksten, hvori han tager Afstand fra de overdrevne Forestillinger om Grækernes Anvendelse af Farver i Arkitekturen, som var gældende paa Bindsbølls Tid, otte store farvetrykte Tavler. Sammen med Chr. Bruun udgav F. 1892 »Thorvaldsens Museums Historie«. Efter hans Død udkom »Le Temple etrusco-latin de l'Italie centrale«, udgivet af Arkæologen C. Jørgensen 1909. Desuden skrev han mange Artikler i »Kirkehistoriske Samlinger« og andre Tidsskrifter. — Tit. Professor 1874. — R. 1890. DM. 1897. — Malerier af G. Seligmann ca. 1890 i Familieejede og af Poul Bloch ca. 1900 hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg (Gentagelse i Familieejede). Kultegning af H. Olrik 1888 i Familieejede. Marmor-Basrelief af A. Saabye paa Graven 1906; Afstøbning i Familieejede. Træsnit efter Fotografi 1878.

Erik Schiødt i Ill. Tid. 17. Jan. 1904 og 19. Marts 1905. Københavns Raadhus, udg. af F. Hendriksen og Francis Beckett, 1908.

Fr. Weilbach.

Fenger, Peter Andreas, 1799—1878, Præst. F. 16. Febr. 1799 i Kbh. (Frels.), d. 8. Febr. 1878 sst. (Frels.), begr. sst. (Ass.). Broder til C. E. og Johs. Ferd. F. (s. d.). Gift 3. Juni 1830 i Sludstrup med Louise Augusta Manthey, f. 21. Nov. 1808 i Brede, d. 28. Okt. 1885 i Kbh. (Jac.), D. af Administrator ved Den kgl. Porcelainsfabrik, senere Etatsraad Johan Georg Ludvig M. (s. d.) og 2. Hustru.

F. blev Student 1816 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvor bl. a. Poul Martin Møller var hans Lærer, og 1820 teologisk Kandidat. De følgende syv Aar var han Lærer ved sin gamle Skole og Døtreskolen paa Christianshavn, og fra denne Tid stammer hans første litterære Arbejder. Efter i flere Aar at have været

en flittig Tilhører hos Mynster traadte han i nærmere Forhold til Grundtvig, da denne var blevet resid. Kapellan ved Frelsers Kirke, og i den store Kirkekamp stillede han sig aabenlyst ved Grundtvigs Side. Da C. F. West skrev et lille Skrift om »nogle af Pastor Grundtvigs Vildfarelser«, svarede F. ham med: »Oplysninger angaaende Grundtvigs saakaldte Vildfarelser« (1826), og n. A. udgav han Thomas Kingos Salmer og aandelige Sange, det første Led i en længere Række af Arbejder, der sigtede mod det Maal at føre den kristelig vakte Del af Menigheden fra den evangelisk-kristelige Salmebogs matte og flade Omstøbninger tilbage til den ægte lutherske Salmebog. — 1827 blev han kaldet til Sognepræst i Slotsbjergby og Sludstrup ved Slagelse, og der tog han med stor Nidkærhed fat paa den Præstegerning, som han med Trofasthed røgtede i over et halvt Hundredaar. Lidt efter lidt vaagnede det aandelige Liv i hans Sogne, og F. blev i Aarenes Løb en af Hovedlederne for den religiøse Vækkelse, der bredte sig over en stor Del af det sydvestlige Sjælland (»det hellige Land«). Han var en utrættelig Deltager i gudelige Forsamlinger og Missionsmøder, og ved hyppige Rejser blev han Raadgiver og Vejleder for mange Kristne i andre Egne af Landet. Den saakaldte »vestsjællandske Krig« opstod efter en Prædiken, han holdt i Slagelse i Fasten 1833, og som Rationalisterne angreb ham for. Samtidig var han ogsaa virksom for Sognebaandets Løsning og var en af Hovedmændene, da der 1835 til Roskilde Stænder blev indgivet et Forslag herom. Tillige søgte han og flere af de andre Præster i »det hellige Land« at stemme Regeringen til større Mildhed over for Deltagerne i de gudelige Forsamlinger og over for Gendøberne, der begyndte at gribe om sig i de vakte Egne. I »Nord. Kirke-tidende« 1840, Nr. 39—41, skrev han et djærvt Stykke: »Hvorlunde Biskop Mynster har holdt Bøn i Roskilde Domkirke«, hvor han klagede over, at han og hans Venner uforskyldt var blevet betegnede som Kirkens Bagvaskere, uden at der var Lejlighed til Forsvar, og udtalte sin Bedrøvelse over, at en saadan Anklage kom fra Biskop Mynster, i en latinsk Bøn. Mynster forholdt sig tavs. Senere, da Spandet fremkom med sit Forslag om Religionsfrihed, skrev F. et »Sendebrev« (1851, 2. Opl. 1890), hvor han talte den kirkelige Friheds Sag. Da Monrad i en forholdsvis ung Alder, efter en Ministervirksomhed paa ca. otte Maaneder, blev kaldet til Lolland-Falsters Bispestol, udtalte han i en Bladartikel sin Blusel over, at »Kirkens højeste Embede bliver en Slags Pensionsanstalt«.

Ved sin Deltagelse i de gudelige Forsamlinger havde F. vist, at han, trods sin store Hengivenhed for Grundtvig, dog var en selvstændig Personlighed, thi Grundtvig yndede ikke Forsamlingslivet. Det samme viste han ogsaa ved sin livlige Deltagelse i Missionsmøder og sit Arbejde for Missionsagen. Han var i mange Aar Medlem af Dansk Missionsselskabs Styrelse, og baade med Mund og Pen søgte han at vække Interesse for Arbejdet paa Missionsmarken. Efterhaanden blev dog ogsaa han, som flere af hans Venner, bragt til at indtage en mere afventende Stilling over for Missionen, og det var først i hans høje Alderdom, at Efterretningerne fra Santhalistan paa ny vakte den gamle Kærlighed til Missionsagen.

1855 blev F. Sognepræst ved Frelsers Kirke i Kbh., og her aabnede der sig en ny og ikke mindre velsignelsesrig Virksomhed for ham. Som Prædikant ejede F. en storstilet Enfolds Naadegave. Biskop Monrad, der i mange Aar var hans stadige Tilhører, gav ham det Vidnesbyrd, at han aldrig, hverken her eller i Udlandet havde truffet paa en Prædikant, »hvis Ord har et saadant ganske ejendommeligt Præg af Troværdighed«. Som Præst ved Frelsers Kirke tog F. ogsaa Del i gudelige Forsamlinger for Soldater, Haandværkere og fattige Folk, og sammen med Pastor N. G. Blædel holdt han maanedlige Møder for teologiske Kandidater. For at bringe Salmesangen tilbage i det gamle Spor udgav han 1857 (7. Opl. 1873) sit store Tillæg til »Evangelisk-kristelig Salmebog«, der har været i Brug i Frelsers Kirke indtil 1891. Ved dette Arbejde har han bidraget meget til at vække og nære Kærligheden til vore gamle Salmer og til at bane Vej for den grundtvigske Salmedigtning; thi Tillægget, der efter F.s Død udkom som en hel Kirkesalmebog (1880), har, ligesom hans Samling af Morgen- og Aftensange (1858, 4. Opl. 1884), vundet stor Udbredelse og fundet Indgang mange Steder uden for hans nærmeste Kreds. Ogsaa med Hensyn til Salmemelodierne har han stor Fortjeneste. Paa hans Opfordring satte Weyse, Hartmann, Rung, Barnekow og andre Toner til mange af de nye Salmer.

Allerede 1841 havde han udgivet en Skoleudgave af Luthers lille Katekisme, den saakaldte »Pavekatekisme«, som oplevede mange Oplag. Af og til havde han i denne gjort mindre Stilrettelser, men da han i 13. Oplag (1868) foretog Ændringer af større Rækkevidde, vakte Sagen Opsigt, og efter at N. G. Blædel under en Fejde havde henledet Autoriteternes Opmærksomhed paa F.s Udgave af Katekismen, blev denne forbudt som Skolebog og som Lede-

traad ved Konfirmationen (1874). Fra sine tidligste Præsteaar havde F. ogsaa haft Øjet henvendt paa Skrøbelighederne ved vort Ritual, og 1874 udgav han et Forslag til en helt ny Alterbog, der imidlertid fandt lige saa stor Modsigelse som Tilslutning. Og skønt hans Dør tidlig og silde stod aaben, fik han dog, foruden til de ovenfor nævnte Arbejder, tillige Tid til at give en god og omhyggelig Oversættelse af Rimberts Skildring af Ansgar (1863, 5. Udg. 1926).

Ved F.s 50 Aars Jubilæum som Præst 1877 hilste Chr. Richardt ham med »en Tak for det, som er saa svært — fordi du er, som du har lært«. Hans Menighed og hans Venner stiftede i Dagens Anledning et Legat paa 6400 Kr., hvis Renter efter F.s Bestemmelse skulde uddeles til Lærere og Lærerinder, der har virket paa Christianshavn. — R. 1859. DM. 1877. — Malerier af Constantin Hansen (Fr.borg) og af ukendt og J. Roed 1859 i Familieje. Posthumt Maleri af Otto Bache i Frelsers K.; Studie hertil i Familieje. Træsnit 1869 og 1878, bl. a. af H. P. Hansen.

C. J. Brandt og Fr. Nielsen: Mindeblade om P. A. Fenger, 1878. F. Barfod: P. A. Fenger, en Levnedstegning, 1878. J. F. Fenger: Det sydvestsjællandske Broderkonvent, 1890. V. Birkedal: Personlige Oplevelser, I, 1890, S. 34—51. Breve fra og til N. F. S. Grundtvig, II, 1926.

Fr. Nielsen (A. J. Rud).*

Fenger, Peter, 1719—74, Handelsmand. F. i Lübeck 23. Okt. 1719, d. 24. Dec. 1774 i Kbh. (Fred. ty.), begr. sst. (Fred. ty. K.s Kapel). Forældre: Skipper Peter F. (1688—1737) og Magdalene Margrethe Seeländer (1692—1778). Gift 17. Juni 1758 i Kbh. (Frels.) med Else Brock, f. 18. Juni 1737 i Randers, d. 27. Jan. 1811 i Kbh. (Fred. ty.), D. af Handelsmand Rasmus B. (1695—1752, gift 1° 1723 med Anna Margrethe Vorup, 1704—30) og Marie Kirstine Andersdatter Knudsen (1710—45).

Som ganske ungt Menneske kom F. til Kbh. og fik Plads hos den kendte Storkøbmand, Etatsraad Wewer. Her blev han i fjorten Aar og etablerede sig derefter 1752 som Grosserer paa Christianshavn. 1755 gik han i Kompagni med Agent Peter Borre og drev sammen med ham en stor blandet Købmandsforretning. F. interesserede sig ogsaa for Sæbesyderi, og da denne Næringsvej fra ca. 1770 blev givet fri, oprettede F. paa Christianshavn et stort Sæbesyderi, som de første Aar kun fremstillede grøn Sæbe, men som fra 1772 ogsaa producerede finere Sorter. F. var en meget kendt Skikkelse paa Christianshavn. Han blev 1762 optaget blandt Grosserernes Ældste og var fra 1772 Medlem af de 32 Mænds Forsamling. Efter hans Død førte Enken med stor

Dygtighed Forretningen videre, og gennem deres ti Børn blev de Stamforældre til en stor og anset Borger-slægt. — Maleri af Beenfeldt i Kbh.s Bymuseum. Gruppebillede af samme ca. 1769 i Familieejje.

Carl Bruun: København, III, 1901. *Harald Jørgensen (G. L. Grove).*

Fenger, Poul Hauch, f. 1877, Landbrugsskoleforstander. F. 28. Dec. 1877 paa Bilring ved Ringkøbing. Forældre: Proprietær Johan August F. (1847—1907) og Marie Elisabeth Hauch (1853—96). Gift 21. Aug. 1905 paa Frbg. (Imm.) med Anna Asta Matilde Hauch Carlsen, f. 15. Juli 1884 i Hasle, D. af Læge, senere Kommunelæge Johan C. (s. d.) og Hustru.

F. blev uddannet ved praktisk Landbrug og var Elev paa Askov Folkehøjskole og Ødum Landbrugsskole, før han kom til at studere ved Landbohøjskolen, hvorfra han 1902 tog Eksamen som Landbrugskandidat. 1902—04 var han Lærer ved Malling Landbrugsskole, 1905—07 Konsulent i Horsens Landbrugsforening, 1907—31 Forstander for og Ejer af Korinth Landbrugsskole. 1931 bortforpagtede han Skolen, men vedblev at virke som Lærer samt drive Skolens Landbrug, indtil han 1933 købte Gaarden Charlottenlund ved Lohals paa Langeland og flyttede dertil. Landbrugskandidatholdet fra 1902 talte en anelig Række begavede unge Mænd, som med Held og Dygtighed kom til at virke i Landbooplysningens Tjeneste som Lærere og Konsulenter; til disse hører ogsaa F. samt hans dygtige Medlærere H. Sloth og Kr. Møller, der i Fællesskab oparbejdede Korinth Landbrugsskole, saa der i Løbet af faa Aar indmeldtes flere Elever, end Skolen kunde modtage. F. er en veltalende Foredragsholder med ypperlig Fremstillingsevne, en dygtig Lærer og myndig Skoleforstander, der allerede i en ung Alder forstod at gøre sig gældende. Han kom ogsaa til at deltage i det landøkonomiske Foreningsliv, bl. a. som Formand for Faaborgegnens Landboforening og som Næstformand for Fællesledelsen for Svineavlsforeninger og Svineavlscentre paa Fyn. Han har foretaget Studierejser i Tyskland, England, Norge og Finland, var Medudgiver af »Kvægavl og Kvægopdræt« (1920, 5. Udg. 1930) og har skrevet en Bog om Huspattedyrenes Bygning og Livsvirksomhed (1932) samt talrige Artikler i Fag- og Dagblade.

Anton Christensen.

Fenger, Rasmus, 1761—1825, Præst. F. 13. Sept. 1761 i Kbh. (Frels.), d. 20. Febr. 1825 sst. (Fred. ty.), begr. sst. (Fred. ty.). Broder til Christian F. (s. d.). Gift 8. Juni 1796 i Kbh. (Frels.)

med Martha Helene Meinert, f. 13. Aug. 1775 sst. (Frels.), d. 26. Sept. 1856 sst. (Fred. ty.), D. af Kammerraad og Renteskriver i Generaltoldkammeret Andreas Evald M. (1742—1809) og Maren Kirstine Noe (1755—1842).

F. blev Student 1780, privat dimitteret, og cand. theol. 1784. Efter at have været Kateket ved Holmens Kirke (1787—90) og residerende Kapellan i Ringsted og Benløse (1790—94) blev han 1794 residerende Kapellan ved Frelsers Kirke paa Christianshavn. 1808 fik han Rang med Sognepræster i Kbh., og 1822 blev han Sognepræst ved Frelsers Kirke. Han var en alvorlig, troende Mand med et godt Greb paa sammen med sin fromme og dygtige Hustru at opdrage sine Børn, af hvilke flere paa forskellig Vis kom til at indtage fremskudte Stillinger i Kirke og Stat. Medens F. var Sognepræst ved Frelsers Kirke, havde han ved sin Side Grundtvig som residerende Kapellan. Om Forholdet mellem de to Præster vidner den Ligtale, Grundtvig holdt over sin Sognepræst, i hvilken han kalder F. »en af de stille i Landet, hvis Øjne ikke kan fordrage Uretfærdighed«. — Malerier af F. C. Gröger og af ukendt i Familieje.

Martha Helene Fengers Levnet, beskrevet af hendes yngste Søn, 1875. N. F. S. Grundtvig: Kirkelige Leilighedstaler, 1877, S. 51 f. Fr. Barfod: P. A. Fenger, en Levnedstegning, 1878.

Fr. Nielsen (A. J. Rud).*

Fenger, Rasmus Theodor, 1816—89, Præst. F. 2. Nov. 1816 i Kbh. (Frels.), d. 2. Febr. 1889 i Hvedstrup, begr. sst. Broder til C. E., Johs. Ferd. og P. A. F. (s. d.). Gift 18. Aug. 1853 i Aale med Louise Jacobine Adamine Henningsen, f. 24. Aug. 1828 i Kbh. (Helligg.), d. 9. Aug. 1874 i Hvedstrup, D. af Urtekræmmer Frants Peter H. (1795—1840) og Marie Louise Elisabeth Olding (1801—72).

F. blev Student 1833 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og tog 1839 teologisk Embedseksamen. De følgende Aar tilbragte han i Kbh., sysselsat med Undervisning, og 1842 udgav han en Oversættelse af Svend Aggesens Danmarkshistorie. 1843 rejste han til Rom for at være Lærer for Thorvaldsens Dattersøn Albert Paulsen, men 1844 vendte han hjem og optog igen sin Lærergerning i Kbh. 1845 begyndte han sammen med C. J. Brandt Udgivelsen af »Dansk Kirketidende«, og i Fællesskab med denne Ven og Svoger udgav han ogsaa de tre første Bind af Christiern Pedersens danske Skrifter (1850—53). Sammen med sin Broder Johs. Ferd. F. (s. d.) udsendte han flere Smaahæfter med Salmer og Sange til de kristne Fester, som bidrog ikke lidt til at frem-

drage de gamle Salmer og bane Vej for de nye af Grundtvig og Ingemann. 1853 ophørte hans Virksomhed som Medudgiver af »Dansk Kirketidende«, idet han blev Sognepræst for Aale og Tørring i Aarhus Stift. 1863 blev han forflyttet til Hyllested, Venslev og Holsteinborg paa Sjælland, og 1872 blev han Sognepræst i Hvedstrup og Fløng. Han var Medlem af den Komité, der udarbejdede det første autoriserede Tillæg til Roskilde Konvents Salmebog. — Posthum Tegning af F. Henningsen i Familieeje.

Fr. Nielsen (A. J. Rud).*

Fensmark, Johan Henrik, 1797—1871, Officer. F. 12. Sept. 1797 paa Arresødal, d. 22. Nov. 1871 paa Farumgaard, begr. i Farum. Forældre: Stiftslandinspektør, Justitsraad Oluf F. (1752—1827, gift 1° ca. 1779 med Inger Wedseltoft, 1748—senest 1817; Ægteskabet opløst 1797) og Laurenze Lund (1771—1804). Gift 27. Okt. 1832 med Baronesse Thalia Dorthea Lovise Holck, f. 1. Marts 1804 paa Holckenhavn, d. 19. Marts 1884 paa Frbg., D. af Baron Frederik Conrad H. til Holckenhavn (1778—1830) og Caroline Ernestine Alexandrine Skeel (1782—1837).

F. blev Artillerikadet 1809, Stykjunker 1812 og Sekondløjtnant s. A., Premierløjtnant 1828, Stabskaptajn og Kommandør for Laboratorieetaten 1836. 1839 beordredes han til at forrette Adjudanttjeneste hos Kongens Overadjutant og blev s. A. Batterikommandør, 1840 Kommandør for Pontonnérkompagniet i Rendsborg. 1842 sattes han à la suite i Artilleriet som Adjudant hos Kongen og blev 1846 Major, 1848 Oberstløjtnant, 1850 Oberst. Frederik VII., der beholdt ham som Adjudant, satte megen Pris paa hans originale Personlighed og udnævnte ham 1859 — efter at have givet General Hegermann Afsked — til Generalmajor, Generaladjutant og Chef for Adjudantstaben uden Krigsminister Lundbyes Indstilling og Kontrasignatur, hvilket førte til en Konflikt, der fik Krigsministeren til at indgive sin Afskedsbegæring Okt. s. A. Efter Kongens Død stilledes F. til Disposition og fik Dec. 1864 Afsked fra Krigstjenesten. — Kammerherre 1848. — R. 1840. DM. 1845. K. 1851. S.K. 1863. — Tegning af Young i Det kgl. Bibliotek. Miniature af Chr. Petersen 1829 i Familieeje.

N. Neergaard: Under Junigrundloven, II, 1916. A. F. Kriegers Dagbøger, I—II, 1920—21.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Frederik Ferdinand, 1792—1863, Arveprins. F. 22. Nov. 1792 i Kbh. (Slotsk.), d. 29. Juni 1863 sst., begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Arveprins Frederik (s. d.) og Sophie Frederikke

af Mecklenburg-Schwerin (s. d.). Gift 1. Aug. 1829 paa Frbg. Slot (Slotsk.) med Prinsesse Caroline (s. d.).

F. var yngste Barn og blev tidlig forældreløs. Hans Opdragelse overvaagedes af Kronprins Frederik, men selv om en Række udmærkede Lærere hidkaldtes, kunde ingen af dem bibringe deres kongelige Elev større Kundskaber. Han var ret flygtig og havde mere Sans for lette Fornøjelser end for strengt aandeligt Arbejde. Som for de fleste andre Prinser var den militære Vej den naturligste, der frembød sig, og F., der allerede 1803 havde faaet Titel af Oberst, udnævntes til Chef for det s. A. oprettede Regiment Prins Frederik Ferdinands lette Dragoner. 1814 blev han General-løjtnant og 1829 General. 1833 blev Major F. G. Müller hans Adjudant, og gennem hans efterladte Papirer er man i Stand til at følge Prinseparrets Færden næsten fra Dag til Dag. 1839 udnævntes han til kommanderende General over Nørrejylland og kort efter Tronskiftet til kommanderende General over Sjælland og til Medlem af Gehejmestatsraadet med Stemme. Selv om Broderen Christian VIII. saaledes drog ham frem til de betydeligste Poster inden for Regeringen, blev hans Indflydelse yderst ringe. Han havde ingen Evner til at gøre sig gældende og heller ingen Lyst dertil. Hans økonomiske Forhold var tidligt fortvivlede paa Grund af den store Gæld, som letsindigt Spil kastede ham ud i, og det kom i denne Anledning til skarpe Rivninger mellem ham og Stemann. Heller ikke under Frederik VII. formaede han at gøre sig mere gældende, og det var en offentlig Hemmelighed, at Kongen atter og atter maatte komme sin Onkel til Hjælp under hans svære finansielle Vanskeligheder.

F. var ingen varm Beundrer af Junigrundloven, og det var almindelig kendt, at han ivrigt støttede Ørsted i hans Opposition mod de nationalliberale. Prinsen havde derfor en meget daarlig Presse, ja denne behandlede ham næsten uærbødigt. Dette blev ikke bedre, da han 1855 nægtede at underskrive Fællesforfatningen, med den Motivering, at den ikke var monarkisk nok, da den ikke gav Tronfølgeren fri Adgang til Ministerkonferencerne og gjorde Tronfølgerens Overtagelse af Regeringen afhængig af hans Eds-aflæggelse paa Forfatningslovene. Af de nationalliberale Blade stempledtes Prinsen som et Redskab i Helstatsmændenes Hænder og hans Demonstration som et sidste Forsøg fra denne Side paa at spænde Ben for Fællesforfatningen. Kongen selv blev rasende og fratog Prinsen Kommandoen, samtidig med at han foreløbig udelukkede ham fra Hoffets Fester. Hele Affæren gav Anledning til en vældig Staahej i den politiske Presse, men ret længe varede Krigen ikke. Prinsen havde ingen Aspirationer i Retning af at

optræde som politisk Frondør og brød sig heller ikke om alt for længe at være ganske afskaaret fra Forbindelsen med Kongen. Et Kompromis kom derfor i Stand, og Prinsen blev taget til Naade igen.

I Prinseparrets Popularitet blandt Kbh.s brede Befolkning havde denne Episode ikke formaaet at gøre noget Skaar. Lige fra det Øjeblik, de 1853 under Koleræpidemien havde erklæret, at de vilde blive boende paa deres Palæ midt i den pestbefængte By, kunde intet rokke dette gode Forhold, og det fæstnedes med Aarene ved deres jævne Færden omkring i Byen. Prinseparret holdt meget af at gaa i Tivoli, og de spadserede ligesom andre brave Borgerfolk Tur paa Volden paa Store Bededags Aften. Om Prinsens Letsindighed i Spil og hans mange smaa erotiske Ekstrature gik der mange Historier i Byen, men hans Godmodighed fik al Uvillie til at forsvinde, og det vakte en virkelig Bevægelse i mange Hjem, da det en Sommerdag 1863 rygtedes i Byen, at Prinsen var styrtet om under Parolbefalingen, ramt af et apoplektisk Tilfælde. — Blaa R. 1800. Storkommandør 1854.

N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. E. Bodenhoff: Svundne Tider, 1912. Samme: Hofliv under trede Konger, 1913. Samme: Kongesorger, 1913. Samme: Den gamle General, 1924. A. S. Ørsted: Endnu en Stemme ang. Hs. kgl. Højhed Arveprinsens Vægning for at underskrive Fællesforfatningen, 1855.

Harald Jørgensen.

Portrætteret som Barn paa J. C. F. Viertels Maleri af Juliane Marie med sine Børnebørn (Jægerspris) og sammes Maleri af Kongefamilien 1794 (Gunderslevholm). Nogle folkelige kolorerede store Træsnit af F. som Rytter ca. 1795 er uden Portrætværdi. Miniature af L. Fraenckel 1819 (formentlig det paa Rosenborg). Medaille 1829 med Portræt af C. A. Muhle. Tegning fra 30'erne af L. Grünbaum (Rosenborg), litograferet af D. Monies. Maleri af J. F. Møller 1830 (Fr.borg), litograferet bl. a. 1831 i Altona af H. C. Hyllested. Portrætteret paa N. Simonsens (sene) Maleri af en Revue paa Eremitagesletten ca. 1830. Buste af N. Simonsen 1832. Litografi af E. Fortling efter Tegning af L. A. Smith fra en lidt senere Periode. Malerier 1842 og 1844 af C. R. Fiebig. Portrætteret paa Balsgaards to Malerier af Kronprinsesse Marianes Indtog i Kbh. 1841 (Rosenborg). Tegninger af J. V. Gertner 1846 (Fr.borg) og af E. Lehmann 1852 paa »Kongelogen i det gamle Kgl. Teater« (Rosenborg). Maleri af A. Schiøtt 1854 (sst.), litograferet af I. W. Tegner. Litograferet paa Bladene fra Livgardens 200 Aars Jubilæum (P. Klæstrup 1858) og Karl XV.s Besøg (Deichmann 1862). Træsnit af W. Obermann efter Tegning af A. Dorph 1863. — Mindestøtte i Skanderborg Dyrehave 1839.

O. Andrup.

Ferdinand Vilhelm, Hertug af Württemberg-Neuenstadt, 1659—1701, Officer. F. 12. Sept. 1659 i Neuenstadt a. d. Linde, d. 7. Juni 1701 i Sluis, begr. i Neuenstadt a. d. Linde. Broder til Hertug Carl Rudolph af Württemberg-Neuenstadt (s. d.). Ugift.

Ligesom Brødrene fik F. V. en omhyggelig Opdragelse, sendtes tidlig paa Rejser og besøgte 1671 sammen med sin ældste Broder — under Navnet Baron v. Hellenstein — ogsaa Kbh. 1678 fulgte han som Volontær Feltoget i Skaane, blev s. A. 2. Oberstløjtnant ved Garden til Fods og 1682 dennes Chef. 1683 fulgte han med paa Hertugen af Lothringens Tog mod Tyrkerne til Wiens Undsætning og deltog indtil 1687 med Udmærkelse i Kampene i Ungarn, hvorved han blev haardt saaret ved Neuhausel. Han betragtede vedblivende Christian V. som sin egentlige Krigsherre, Danmark som sit Hjemland og førtes som Chef for Livgarden. I en stadig Brevveksling med Kongen og Overkrigssekretæren viste han sig som en interesseret og skarp Iagttagere af Forholdene overalt, hvor han kom. 1687 blev han dansk Generalløjtnant. Da Christian V. 1689 trak en Hærafdeling sammen mod Hamburg, fik F. V. Kommandoen under Hertugen af Pløns (Johan Adolfs) Overledelse. Til Krig kom det ikke, men F. V. fik rigeligt Arbejde med at mægle mellem de andre, indbyrdes højst ufordragelige Generaler. Han tilraadede energisk Kongen at benytte Lejligheden til med væbnet Haand at gøre Ende paa Stridighederne med Hertugen af Gottorp; men hertil var Tiden endnu ikke moden. — Over det Hjælpekorps, som fra 1689 udlejedes til Vilhelm III., fik F. V. Kommandoen og deltog i Kampene i Irland som Fører af forskellige Hærafdelinger, hvori større eller mindre Dele af det danske Korps indgik. 1692 førte han som dansk General af Infanteriet sit Korps til Flandern, hvor han s. A. deltog i Kampen ved Steenkerke, 1693 ved Neerwinden, hvor han bl. a. havde alle de danske Afdelinger under sin Kommando, og 1695 i Belejringen af Namur. Ved Efterretningen om, at fransk Landgang i England truede, førte han 1696 et Korps over til England, men kort efter atter tilbage til Flandern, hvor Krigen sluttede 1697. Fra s. A. til 1699 havde F. V. Kommandoen over et sachsisk-polsk Korps mod Tyrkerne, uden at større Kampe fandt Sted. 1699 blev han dansk General til Hest og til Fods og General en chef for Hæren i Danmark og Hertugdømmerne m. m. og var samtidig gaaet i hollandsk Sold, saa at han snart opholdt sig i Danmark, snart i Holland. Dobbeltstillingen som General paa samme Tid i to Staters Hære var dengang ikke helt ualmindelig; men meget ejendommeligt var det dog, at samtidig

med, at F. V. 1700 i Holsten stod i Felten mod Hollands Allierede, bombarderede den hollandske Flaade — om end ret uskadeligt — Kbh. At hans Ophold i Holland i politisk Henseende var til Gavn for Danmark, er utvivlsomt.

Da Frederik IV. Vinteren 1699—1700 trak Tropper sammen i Hertugdømmerne mod Gottorp, blev F. V. Overgeneral. Han nærede hverken Tvivl om sine Feltherreevner eller om den ham betroede Hærs Dygtighed; men han skønnede, at de politiske Forhold var hans Krigsherre meget ugunstige, og Kong Frederiks almindelige Utilbøjelighed til at tilstaa sine Generaler den fornødne Handlefrihed medførte, at den gunstigste Aarstid til Angreb paa de gottorpske Lande samt det gunstigste Tidspunkt til Indgriben, inden de allierede Modstandere Syd fra naaede fuld Styrke, hengik, inden Angrebet satte ind, og det gik hurtigt i Staa. Samtidig gik Karl XII. i Land paa Sjælland, og de allierede Flaader lagde sig for Kbh. — Uden at F. V. havde haft Lejlighed til at vise Feltherreevner i største Stil, havde han overalt vist sig som en klog og energisk Fører, og hans personlige Mod, Tapperhed og Hæderlighed var almindelig anerkendt. I sine sidste Aar kom han til paa afgørende Vis at gribe ind i den danske nationale Hærs Udvikling. Da han længe havde forudset en ikke fjern krigersk Afgørelse af Forholdet til Gottorp og Sverige, havde han 1697 raadet Christian V. til særlige Anstalter til at sikre Bevaringen af det krigserfarne Personel fra Felttogene i Flandern m. m. til Støtte ved Oprettelse af udskrevne Afdelinger. Ved Troppesammendragningen i Hertugdømmerne 1699 fremsatte han Forslag om, at »Nationalregimenterne til Fods oprettedes ligesom tidligere«, nærmest til Brug som Besætningstropper i Fæstningerne, og han formulerede sine Tanker herom. Efter Afslutningen af Krigen 1700 udarbejdede han et udførligt Forslag, hvori han paaviste, at den staaende, hvervede Hær ikke var tilstrækkelig til at danne baade Feltkorps og Besætningstropper, men burde støttes af en Landmiliti paa ca. 14 000 Mand. Det heri fremsatte blev i Hovedsagen tiltraadt af den »Kommission udi Raadstuen«, der befaledes nedsat 7. Sept. 1700 med F. V. som Præsæs, Storkansler Reventlow, Konseillet og andre som Medlemmer. Efter indgaaende Drøftelser fremsatte dernæst Kommissionen et Forslag, der, sammen med Hertugens eget, overgaves til et Underudvalg til Udarbejdelse af »Projekt til en Forordning om en Landværns Militie Indretning«. Efter at Kongen nøje havde gennemarbejdet Projektet, udstedtes de to vigtige Forordninger af 19. Febr. 1701, der paa væsentlige Punkter hvilede paa F. V.s Forslag. F. V. døde under et Ophold

i Holland, hvor han, jævnsides med sin danske Tjeneste, var Guvernør i Sluis. — Bl. R. 1688.

J. H. F. Jahn: De danske Auxiliartropper, I, 1840. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstabem, I, 1899. G. Brammer: Livgarden 1658—1908, 1908. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær, II, 1916. Allg. deutsche Biographie, VI, 1877, S. 711 f.

Rockstroh.

Ferdinand, Carl Christian Frederik, f. 1879, Botaniker. F. 18. Febr. 1879 i Valsøllille. Forældre: Skolelærer, sidst i Fuldby, Alsted Herred, Ludvig Valdemar F. (1852—1906) og Maren Laura Jespersen Hansen (1850—1907). Gift 1° 1. April 1906 i Valsøllille med Rasmine (Minna) Johansen Kok, f. 29. Marts 1879 i Skejby, d. 22. Dec. 1913 i Hellerup, D. af Husmand Hans Johansen K. (1841—1902) og Ane Jensen (1840—1922). 2° 10. Juni 1916 i Kbh. med Anna Petrea Borelli Møller, f. 24. Marts 1892 i Rudkøbing, D. af Overlærer Peder Gormsen M. (1842—1913) og Ida Vilhelmine Borelli (1854—1923).

F. blev Student 1896 fra Sorø, og efter nogle Aars Virksomhed som Huslærer begyndte han at studere Jura, men gik snart over til Naturhistorie med Botanik som Hovedfag og blev mag. scient. 1909. Efter at have været Assistent ved Universitetets botaniske Museum 1906—16 blev han Botaniker og 1919—25 Forsøgsleder ved Statens plantepatologiske Forsøg; 1919 erhvervede han Doktorgraden ved Afhandlingen »Undersøgelser over danske Ukrudsformationer paa Mineraljorder« (Tidsskr. f. Planteavl, XXV, 1918). Efter F. Kølpin Ravns Død udnævntes F. 1920 til hans Efterfølger som Professor i Plantepatologi ved Veterinær- og Landbohøjskolen. — F. er en produktiv Forfatter og har skrevet ca. 80 større og mindre botaniske og plantepatologiske Afhandlinger. Han blev tidlig kendt som videnskabelig Mykolog, og sammen med sin Studiefælle Ø. Winge har han givet en Række Bidrag til den danske og tropiske Svampeflora og udgivet en »Mykologisk Ekskursionsflora« (afsluttet 1928), der udsendtes af Foreningen til Svampeskabens Fremme, i hvis Trivsel F. (fra 1930 som Formand) har en væsentlig Andel, og hvis »Meddelelser« han har redigeret sammen med Ø. Winge. Han er endvidere Medstifter og Medredaktør af »Friesia« (Nordisk mykologisk Tidsskrift). — Som praktisk Plantepatolog fik F. den Opgave at gennemføre Kølpin Ravns Tanker og Planer om en stor Forsøgsinstitution, og under hans Ledelse blev »Statens plantepatologiske Forsøg« organiseret og denne Institutions Bygning opført og indrettet i Lyngby (1920—21). Efter hans Indstilling blev Loven om Plantesygdomme ved-

taget uændret 1923. Som Leder af Statens Tilsyn med Plantesygdomme (fra 1920) har F. gjort et stort Arbejde, bl. a. med at begrænse Udbredelsen af Kartoffelbrok. Hans patologiske Skrifter er dels af videnskabeligt, dels og især af praktisk Indhold, saaledes nogle Vejledninger til Bekæmpelse af Plantesygdomme, af hvilke kan nævnes en omarbejdet Udgave af Kølpin Ravns »Smit-somme Sygdomme hos Landbrugsplanterne« (1922). F. er en søgt og veltalende Foredragsholder og har som saadan været indbudt til Tyskland og Island; i offentlig Mission eller som Kongresdeltager har han rejst i mange Lande i Europa og i U. S. A. — R. 1932.

Carl Christensen: Den danske botaniske Litteratur 1880—1911, 1913, S. 245 med flere Tillæg i Botanisk Tidsskrift.

Carl Christensen.

Rettelser og Tilføjelser.

I. Bind:

- S. 55: L. 20 f. n.: efter: Løjtnant tilføjes: , senere Kaptajn.
- 57: - 19 f. o.: efter: Maria tilføjes: (Nancy).
- 194: - 18 f. o.: 30., læs: 3.
- 292: - 5 f. o.: efter: f. tilføjes: 5. Nov. 1688.
- 326: - 20 f. n.: ca. udgaar.
- 326: - 19 f. n.: ca. udgaar.
- 388: - 15—18 f. n.: Linierne skal lyde: *Andersen, Peder*, d. 1694, Maler. Formentlig f. i Norge (kaldet »Peder Nordmand«), begr. 13. Maj 1694 i Kbh. (Petri). Gift 1° 1685 (Bevilling af 3. Jan.) med Christina Cathrine Schrøder, d. Jan. 1692 i Hillerød. 2° før Okt. 1693 med Dorthe Marie Sørensdatter, som overlevede ham, D. af Søren N. N. og Sophie Rothekedatter Holst (gift 2° 1674 med Stadsbygmester i Kbh. Christopher Gross, d. 1693, gift 2° 1684 med Sophia Isaacsdatter). Herefter bortfalder Rettelsen i III. Bd.
- 522: - 4 f. o.: tilføjes: Knud Fabricius: Kongeloven, 1920.

II. Bind:

- S. 101: L. 21 f. o.: Ida, læs: Charlotte Ida Friederike.
- 141: - 18 f. n.: Hans Barchmann døde 10. Febr. 1648 i Helsingør og blev begr. i Marie Kirkes Fratergaard. Herefter bortfalder sidste Passus af Rettelsen i III. Bd.
- 141: - 17 f. n.: efter: Gift tilføjes: 24. Nov.
- 244: - 14 f. o.: Rettelsen i V. Bd. skal lyde: efter: 1826 tilføjes: , gift 2° 1789 med Købmand, senere Justitsraad, Kasserer Joachim Banner Paasche Høst, ca. 1764—1820.
- 503: - 5 f. o.: efter: Gift tilføjes: 26. April 1629 i Hamburg.
- 503: - 5 f. o.: Anna Margrethe, læs: Elisabeth.
- 503: - 6 f. o.: efter: Marselis tilføjes: (ca. 1615—64).
- 605: - 1 f. o.: ca. 1565, læs: tidligst 1566.
- 608: - 12 f. n.: ca. 1565, læs: tidligst 1566.

III. Bind:

- S. 51: i Kolumnetitlen: *Svend*, læs: *Steen*.
- 108: L. 4 f. n.: tilføjes: E. Collin: H. C. Andersen og det Collinske Hus, 1882, S. 530 ff. Victor Krohn: Kastellet Frederikshavns Fængselshistorie (maskinskrevet, 1926), S. 184 f.
- 302: - 20 f. o.: 1665, læs: 23. Dec. 1666.
- 302: - 20 f. o.: før: 1697 tilføjes: 3. April.
- 310: - 1 f. n.: 1655, læs: 1653.
- 502: - 5 f. o.: ca. 1740, læs: 1750.

IV. Bind:

- S. 184: L. 4 f. n.: tidligst 1850, læs: 1855.
- 233: - 14 f. o.: 1881, læs: 1880.
- 233: - 14 f. o.: 09, læs: 05.
- 257: - 5 . o.: s. A. Assessor i Viborg Landsoverret, læs: surnummerør Assessor i Viborg Landsoverret 1822, virkelig Assessor 1826.
- 257: - 15 f. o.: 1849, læs: 1850.
- 285: - 13 f. n.: 49, læs: 56.
- 285: - 10 f. n.: foran: Virkelig Etatsraad tilføjes: Justitsraad 1825.
- 287: - 12 f. o.: under et senere Ophold i Italien (1852) forlovede sig med, læs: senere forlovede sig med.
- 317: - 4 f. n.: tidligst 1619, læs: 1629.
- 340: - 4 f. o.: 80, læs 82.
- 384: - 11 f. n.: efter: 1663 tilføjes: i Kbh. (Petri).
- 393: - 22 f. n.: efter: 1846 tilføjes: K. 1850.
- 397: - 2 f. o.: Jan., læs: Febr.
- 400: - 15 f. n.: Charles August (eller Joseph), læs: Charles Joseph (August).
- 400: - 9 f. n.: s. A., læs: n. A.
- 401: - 2 f. n.: 1831, læs: 1831—40.
- 402: - 11 f. o.: 1811, læs: 1812.
- 406: - 13 f. o.: 1607, læs: 1606.
- 407: - 22 f. n.: 1714, læs: 1713.
- 410: - 14 f. n.: efter: med tilføjes: Overkammerherrer 1811 og med.
- 410: - 14 f. n.: (og Medlem af Ordenskapitlet) udgaar.
- 411: - 18 f. o.: Johan Bülow blev Premierløjtnant 1834, Adjoint i Generalkvartermesterstaben 1835.
- 412: - 9 f. o.: foran: Kammerherre tilføjes: Kammerjunker 1830.
- 413: - 18 f. n.: 1829, læs: 1828.
- 414: - 10 f. o.: 1849, læs: 1850.
- 489: - 16 f. n.: efter: med tilføjes: Baronesse.
- 525: - 1 f. o.: 1856, læs: 1855.
- 527: - 15 f. n.: foran: Hofjægermester tilføjes: Kammerjunker 1833.
- 573: - 16 f. o.: 1858, læs: s. A.
- 586: - 2 f. n.: 1842, læs: 1841.
- 589: - 12 f. o.: 1798, læs: 1792.
- 589: - 16 f. o.: 1823, læs: 1834.

- S. 590: L. 2 f. o.: efter: M. tilføjes: (d. 1766).
 - 590: - 6 f. o.: 1712, læs: 1714.
 - 590: - 7 f. o.: 1714, læs: 1717.
 - 604: - 2 f. o.: efter: 1602 tilføjes: i Kbh.
 - 604: - 2 f. o.: efter: 1586 tilføjes: i Flensborg.
 - 604: - 3 f. o.: begr., læs: d. 13.
 - 604: - 3 f. o.: Roskilde, læs: Kbh.
 - 616: - 12 f. n.: efter: Lauzère tilføjes: (d. 1688).
 - 619: - 14 f. n.: efter: 1894 tilføjes: DM. 1901.

V. Bind:

- S. 53: L. 18 f. o.: H. J., læs: A. J.
 - 131: - 2 f. n.: krigshærgede, læs: krisehærgede.
 - 189: - 8 f. o.: 1929, læs: 1921.
 - 189: - 9 f. o.: Dec., læs: Jan.
 - 189: - 9 f. o.: 1929, læs: 1921.
 - 196: - 13 f. o.: 1902, læs: 1912.
 - 197: - 2 f. n.: 1887, læs: 1897.
 - 229: - 16 f. n.: va, læs: var.
 - 231: - 3 f. o.: f. 1868, læs: 1868—1919.
 - 252: - 2 f. o.: efter: Mette tilføjes: Christensdatter.
 - 266: - 1 f. n.: Gothilf, læs: Gotthilf.
 - 288: - 15 f. o.: Rettelsen hertil i V. Bd. udgaar.
 - 306: - 5 f. o.: H. V., læs: V. H. O.
 - 319: - 21—24 f. o.: Linierne skal lyde: ved Opløsningsvalget 1879 fik han i Forpagter Frederiksen, Fuglsang, en Modstander, som støttedes af Biskop Monrad. C. sejrede og styrkede osv.
 - 333: - 12 f. o.: 22, læs: 26.
 - 333: - 13 f. o.: 2, læs: 3.
 - 353: - 11 f. n.: efter: Kræfter tilføjes: — R. 1906. DM. 1909. K.² 1914. K.¹ 1923.
 - 360: - 19 f. o.: Gift osv., læs: Gift 15. Aug. 1924 i Kbh. (b. v.), kirkelig viet 11. Nov. sst. (Mos.).
 - 395: - 1 f. o.: tilføjes: Maleri af J. V. Gertner 1840 i H. C. Andersens Hus i Odense.
 - 411: - 10 f. n.: ombytte dedog, læs: ombyttede dog.
 - 448: - 17 f. n.: efter: Burchardi tilføjes: Anselm Feuerbach tilegnede C. sit Skrift »Civilistische Versuche«, I (1803).
 - 468: - 3 f. o.: efter: S. tilføjes: 506, 524.
 - 497: - 15 f. n.: Justistraad, læs: Justitsraad.
 - 531: - 7 f. n.: efter: Forældre: tilføjes: Toldbetjent og Visitør paa Dragsminde, senere Strandrider i Gaabense.
 - 531: - 6 f. n.: 1680, læs: 1670.
 - 544: - 7—8 f. o.: Linierne skal lyde: Til de Sjælekampe, der fulgte heraf, kom Sygdom og andre Bekymringer, og han døde o. s. v.
 - 544: - 5 f. n.: at, læs: af.
 - 583: - 20 f. n.: Grevinde, læs: Fru.
 - 602: - 16 f. n.: 1848, læs: 1847.

- S. 605: L. 12 f. o.: efter: dette tilføjes: Denne Stilling medførte en Indflydelse paa Kapellets Forhold, der i ingen Henseende svarede til D.s Evner og langt fra var til Gavn for Institutionen.,
- 605: - 19 f. o.: Generalkonsul, læs: Kommissionær.
 - 657: - 15 f. o.: (Mos.), læs: (b. v.).
 - 657: - 16 f. o.: (b. v.), læs: (Mos.).

VI. Bind:

- S. 162: L. 13 f. o.: efter: Samlinger tilføjes: Breve til D. i Det kgl. Bibliotek.
- 200: - 16 f. o.: tilføjes: Statue af L. Prior 1863.
 - 208: - 1 f. o.: efter: — tilføjes: Maleri af L. Fraenckel 1818.
-

